Ibibemuwe-Num Iyiki
Ifa Ru Dũya

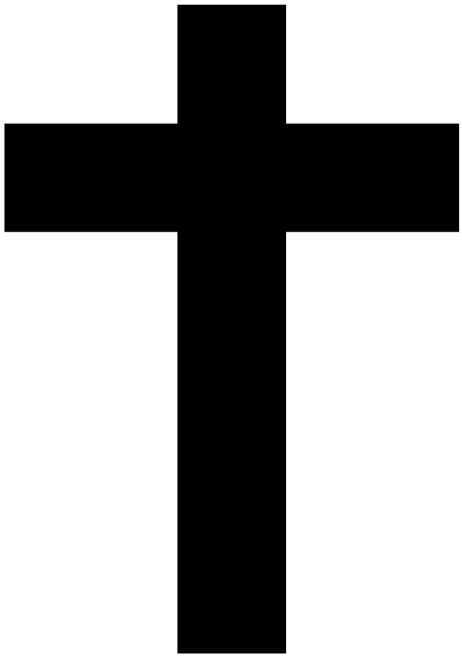

Duya: Ibibemuwe-Num Iyiki Ifa Ru Dũya (New Testament)

Ibibemuwe-Num Iyiki Ifa Ru Dũya
Duya: Ibibemuwe-Num Iyiki Ifa Ru Dũya (New Testament)

copyright © 2024 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Duya)

Translation by: Dũya Development Association

Contributor: SIL Nigeria

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.
You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

- You include the above copyright and source information.
- If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.
- If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.
Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2025-05-08

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 8 May 2025 from source files dated 8 May 2025
3ccd0531-8578-54e4-a023-62d4592e4b27

Contents

Umatta 1
Umarku 45
Irhuka 73
Uyohana 119
Abi Itser-Yesu 155
Uroma 198
1 Ukorinti 218
2 Ukorinti 236
Ugarhati 249
Uafisa 256
Ufirhibi 263
Ukorhosi 269
1 Utasorhonika 274
2 Utasorhonika 278
1 Utimoti 281
2 Utimoti 286
Utitu 290
Ufirhimon 293
Uibrani 295
Uyaku 310
1 Ubitru 315
2 Ubitru 320
1 Uyohana 324
2 Uyohana 329
3 Uyohana 330
Uyahuda 331
Irhi Uyohana 333

Isarhe Iyiki Ize iyi Umatta aka atsɛng

Utsutson ri itsi ubvur Umatta

Awu Umatta atsɛng ubvur uwurɛ. Unga awu utsa Uyahuda, unying ra angwɛ̃ imesu Uyesu.

Ubvur uwurɛ udɛyiwe ugɛ Uyesu unga awu Ukiristo ha umbɔ aka abemuwa ru ibibemuwe-Num iyiki igbe, unga awu unerwi abi Uyahuda aka atsu amɛnmbɔ ugɛ ibanga. Idikinga irhɛirhɛ ubvur uwurɛ uku uyisu Uyesu ugɛ, <<Ungwɛ̃ Udauda>>. Nu ngge iki iwe ugɛ Isarhe Iyiki Ize ha isi ikpongge iyiyɛi akarhãrhã ra abi Uyahuda, rimi hã icicang ishingge Isarhe Iyiki Ize iyi Uyesu Ukiristo iwu iyi anera kishoo ru upfunga, ra abi Uyahuda nu abirabɛ aka asi iwembɔ abi Uyahuda.

Ru ubvur Umatta, atsɛng imesu Uyesu ra agbɛr akagɔng atõõ. Aki inggbaashia awu imesu Uyesu ni itsi igũ, iyiriyɛ iki idɛyiwe ikpũ isisei ha abika adɔsa aka isei ri ibibɛkmbɔ (arherhe aki 5—7). Ikɛi imesa iyɔɔ iwengge ri itsi itseryɛ uner itser Uyesu iki imɛ̃ɛ̃ unga akorhe (arherhe aki 10). Ikɛi atsɛngmbɔ nyaka arherhe urhɛrhɛ ri itsi iyɛrha afã (arherhe aki 13). Nu imesa ri itsi amɛnkɛ aka amɛ̃ɛ̃ uner uku udɔsa awerake nu ikpũ ifɛrhɛ ha iki imɛ̃ɛ̃ unga akorhe (arherhe aki 18). Ra arherhe aki imaataka, Umatta adɛyiwe nggaa itseryɛ Uyesu aka adzowe abika adɔsa, ngge iwu itser iyiki idzowe Isarhe Iyiki Ize.

Abinkɛ aka awe umɔ

Atoku Uyesu nu imarnga *(1.1—2.23)*
Udũwã Uyohana Uner Ubɔtisima *(3.1-12)*
Isorhu ubɔtisima Uyesu nu iviviranga *(3.13—4.11)*
Itser Uyesu ru Ugarhirhi *(4.12—18.35)*
Izizĩ Uyesu ru Urusharhima *(19.1—20.34)*
Usati Uyesu ukpu imaatak ru Urusharhima *(21.1—27.31)*
Inyinyapuwe Uyesu nu akpenga *(27.32-66)*
Isisok Uyesu nu idzidzekanga *(28.1-20)*

Ubvur atoku Uyesu

1 Ubvur unang Uyesu Ukiristo, ungwɛ̃ Udauda uwuruwi aka awu ungwɛ̃ Uibrahim.
2 Uibrahim unga awu utɛ Uishaku,
Uishaku unga awu utɛ Uyakubu,
Uyakubu unga awu utɛ Uyahuda nu angwɛ̃mbɔ,
3 Uyahuda unga awu utɛ Ufereza nu Uzera, uyisumbɔ aka awu Utamar,
Ufereza unga awu utɛ Uhezuron,
Uhezuron unga awu utɛ Uaram,
4 Uaram unga awu utɛ Uamminadab,
Uamminadab unga awu utɛ Unashon
Unashon unga awu utɛ Usarhmon,
5 Usarhmon unga awu utɛ Ubo'aza. Urahab unga amar Ubo'aza,
Ubo'aza unga awu utɛ Uobida. Urut unga amar Uobida,
Uobida unga awu utɛ Ujesse,
6 Ujesse unga awu utɛ Uyɛrhe Udauda.
Udauda unga awu utɛ Usorhomon. Utsɛrha Uriya unga amar Usorhomon,
7 Usorhomon unga awu utɛ Urhehobowam,
Urhehobowam unga awu utɛ Uabijah,
Uabijah unga awu utɛ Uasa,
8 Uasa unga awu utɛ Uyehoshafat,
Uyehoshafat unga awu utɛ Uyoram,
Uyoram unga awu utɛ Uazariya,
9 Uazariya unga awu utɛ Uyotam,
Uyotam unga awu utɛ Uahaz,
Uahaz unga awu utɛ Uhezekiya,
10 Uhezekiya unga awu utɛ Umanasse,
Umanasse unga awu utɛ Uaman,
Uaman unga awu utɛ Uyosiya,
11 Uyosiya unga awu utɛ Uyekoniya nu angwɛ̃mbɔ ri ivangyɛ umbɔ aka akarha umbɔ azĩ abĩ akase ru Ubabirha.
12 Umbɔ aka akarha umbɔ azĩ atsĩ abĩ akase ru Ubabirha,
Uyekoniya unga awu utɛ Usheyarhtiyerh,
Usheyarhtiyerh unga awu utɛ Uzerubaberh,
13 Uzerubaberh unga awu utɛ Uabihudu,
Uabihudu unga awu utɛ Uerhiyakim,
Uerhiyakim unga awu utɛ Uazor,
14 Uazor unga awu utɛ Uzadak,
Uzadak unga awu utɛ Uakim,
Uakim unga awu utɛ Uarhiyud,

15 Uarhiyud unga awu utɛ Uerhiyeza,
Uerhiyeza unga awu utɛ Umatana,
Umatana unga awu utɛ Uyakubu,
16 Uyakubu unga awu utɛ Uyusuf utsaka
Umaryamu, uya Uyesu, umbɔ aki iyisa
Ukiristo.

17 Kishoo andanna udzur ri Uibrahim uba utsĩ Udauda awu usɔka na anaa. Udzur nu Udauda uba utsĩ ri ivangyɛ umbɔ aka akarha abi Uisrairha azĩ abĩ akase ru Ubabirha, andanna awu usɔka na anaa. Udzur umɔ uba utsĩ Ukiristo, andanna awu usɔka na anaa.

Imar Uyesu Ukiristo (Irh 2.1-7)

18 Imar Uyesu Ukiristo iwe riminɛ. Uyanga Umaryamu awu ukarh Uyusuf. Umbɔ anasi ipfunumbɔ, nu umbɔ anyã unga awu ra anaa ru ubok Ipfu Isarsatangge.

19 Ukarhnga Uyusuf arhiku uner asi ibeenga idzowe unga atsa ra asu anera, unga akaifɛrhkɔ iyiki ibɔre unga ri iwɔk.

20 Bɔr unga ana akaifɛrhkɔ akɛrɛ ha na arheyirhɔ anyã ipfu itser Uteijee kapɛɛng ru unga ni igɔr unga igɛ, <<A Uyusuf ungwɛ̃ Udauda, niba ugũo iwei iyɛi Umaryamu unga awu utsɛ̃ngo, ubinkutsu anaa hã unga aka akɔ̃ adzeki Ipfu Isarsatangge.

21 Awuri imar ungwɛ̃ nu ungo utare itsoknga igburh Uyesu, ubinkutsu unga awuri ifɔrh anernga ra arhimmbɔ.>>

22 Kishoo akɛrɛ ha akorhe rimi ngge itsuifɛr ubinkpi Uteijee aka arherhe ra angwĩ uwuku usɔm Arherhu-Num agɛ,

23 <<Unakugbĩrhĩ awuri ikɔ̃ anaa na amar ungwɛ̃ umbɔ ayisi itsoknga Uimmanuwerh,>> agbena agburh <<Unum awu nggu umɛn.>>*

24 Ivangyɛ Uyusuf aka azir ru urhɔ, unga adɔsa arherhe ha ipfu itser Uteijee iki irherhe na ayɛi Umaryamu unga awea utsɛ̃nga.

25 Bɔr asi irhaa nggu unga utsɛku unga aka amar ungwɛ̃nga. Uyusuf atare itsoknga igburh Uyesu.

2

Abika ahwɛng ídzɛɛr adzek udiki inyɛ̃num aba iyepa

1 Ivangyɛ umbɔ aka amar Uyesu ru uteu Ubaitarhami ru Uyahudiya ri ivang Uhiridu aka awu uyɛrhe, abika ahwɛng ídzɛɛr adzeki igɔ̃kpee aba Urusharhima.

2 Na arhusa agɛ, <<Ungwɛ̃ hã umbɔ aka amar awe rinɛɛ uyɛrhe abi Uyahuda? Umɛn inyãmɛn idzɛrnga ri igɔ̃kpee nu umɛn ĩba idzowe unga igɔng.>>

3 Ivangyɛ Uyɛrhe Uhiridu aka agũ rimi, amɛnnga adake nu kishoo abi Urusharhima.

4 Ivangyɛ unga aka akɔng kishoo ateiya abika adzowe idɛm-Num nu abika amesuwe Ikpem, unga arhusa umbɔ anangkɛ umbɔ aka imar Ukiristo.

5 Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Ru uteu Ubaitarhami ru Uyahudiya. Ubinkpi uwuku usɔm Arherhu-Num aka atsɛng,

6 << <Bɔr ungo, Ubaitarhami ra abĩ Uyahuda,
ungo usi iweɔ uwuku uci ri iteu Uyahuda.
Ubinkutsu awu ru ungo
uyɛrhu uwɔɔ aka idzeka,
uwuruwi aka idarh anermum Uisrairha.>
>>*

7 Mɔcɛ Uhiridu aghɔ̃rhã ayisa abika ahwɛng ídzɛɛr ha arhusa abee ihwɛng ivangyɛ umbɔ aka anyã idzɛɛr ha.

8 Mɔcɛ unga adene umbɔ azĩmbɔ Ubaitarhami agɔr umbɔ agɛ, <<Àka azĩ angwɛ̃dzɛn na arhisuwa irheng ungwɛ̃ hã. Ivangyɛ umbi aka anyãmbi unga, umbi aba asɔma umum nu umum igamum izĩ indzowe unga igɔng.>>

9 Umbɔ aka agũ arherhe uyɛrhe amaa, umbɔ azĩmbɔ udĩmbɔ. Idzɛɛr ha umbɔ aka anyã ri igɔ̃kpee ha izɛ̃rhã ra asumbɔ, umbɔ adɔsa ngge utsɛku ngge iki iba idɛ̃ɛ̃ ra anangkɛ ungwɛ̃ hã aka awe.

10 Ivangyɛ umbɔ aka anyã idzɛɛr ha, umbɔ agɔm anggɔm akarhãrhã.

11 Umbɔ aka atsĩ ri iya ha, umbɔ anyã irheng ungwɛ̃ hã nggu uyanga Umaryamu, umbɔ atararhu ra anangnga adzowe unga

* **1:23** Àka anyã ikɛi: Uish 7.14. * **2:6** Àka anyã ikɛi: Umik 5.2.

igɔng. Mɔcɛ umbɔ agarha akpokambɔ adzowe ízũwã uzinarhi nu atsei umbɔ iki iyisa ufirankisen nu umur.
12 Umbɔ aka awu ri irheyirhɔ, Unum adɛyika umbɔ niba ibvui azĩmbɔ ru Uhiridu. Umbɔ adɔsu udĩ ukpɔɔ azĩmbɔ abĩmbɔ.

Atĩ azĩmbɔ Umasar

13 Umbɔ aka azĩmbɔ, Uyusuf arheyirhɔ anyã ipfu itser Uteijee iki igɔr unga igɛ, <<Usisok, ushupu irheng ungwɛ̃ hã nu uyanga na atĩ azĩmbi abĩ Umasar. Àka asei nggɔɔ ha utsɛku umum iki indɛyiwa umbi. Uhiridu awuri ibeenga irheng ungwɛ̃ hã na afɛre unga.>>
14 Nggee unga asok ashupu irheng ungwɛ̃ hã nu uyanga ru untsuuka akũ azĩã Umasar.
15 Umbɔ asei nggɔɔ ha utsɛku Uhiridu aka akpe. Akɛrɛ ha akorhe rimi ngge itsuifɛr ubinkpi Uteijee aka arherhe ra angwĩ uner uwuku usɔm Arherhu-Num agɛ, <<Umum iyisu ungwɛ̃mum adzek ru Umasar.>>†

Afɛyiwe awɛkaci ru Uyahudiya

16 Ivangyɛ Uhiridu aka ahwɛng ugɛ abika ahwɛng ídzɛɛr ha arhɛm unga, unga agũ avɔm akarhãrhã. Unga atsu umbɔ afɛyiwe irheng awɛkatsa kishoo ru Ubaitarhami nu ikãwãngge, udzur ra awɛkatsa abi imɛka ivaa uba ra andzing. Unga akorha akɛrɛ ha ubinkutsu udzur ri ivang hã abika ahwɛng ídzɛɛr ha aka asɔme unga imar ungwɛ̃ hã iki iwe imɛka ivaa.
17 Ivang hã niyɔ ngge iki itsuifɛr ubinkpi uner uwuku usɔm Arherhu-Num Uirimiya aka arherhe agɛ,
18 <<Agũmbɔ urhɛm ru Urama,
ididɔng nu ifakpe irhɛirhɛ,
Urahirha unga adɛ̃ɛ̃ iciu akpe angwɛ̃nga,
na akpɛ̃ɛ̃ iyɛi idɔngamɛn ru unera,
ubinkutsu aka ashembɔ.>>‡

Abvui azĩ Unazarat

19 Uhiridu aka akpe, Uyusuf arheyirhɔ ru Umasar anyã ipfu itser Uteijee iki igɔr unga igɛ,
20 <<Usok ushupu irheng ungwɛ̃ hã nu uyanga ukũ uzĩ abĩ Uisrairha. Abika abee ifɛr ungwɛ̃ hã aka akpembɔ.>>
21 Nggee unga asok, ashupu ungwɛ̃ nu uyanga akũ azĩã abĩ Uisrairha.
22 Bɔr unga aka agũ ugɛ Uarkirhayu ungwɛ̃ Uhiridu aka anyangu ukam utɛnga awu uyɛrhe Uyahudiya, unga agũã iwei izĩ nggɔɔ ha. Bɔr unga aka arheyirhɔ umbɔ agbiite atonga, unga atsĩã ru Ugarhirhi.
23 Azĩ aseisa ru uteu ukpɔɔ umbɔ iki iyisa Unazarat. Ngge itsuifɛr ubinkpi abika asɔm Arherhu-Num aka arherhe agɛ, <<Awuri iyisa unga uner Unazarat.>>

3

Isarhe Uyohana Uner Ubɔtisima (Umar 1.1-8; Irh 3.1-18; Uyoh 1.19-28)

1 Ivang hã niyɔ Uyohana Uner Ubɔtisima aka aba adzowe isarhe ra arhum Uyahudiya,
2 anu igɔr agɛ, <<Àka adzipa, Iyɛrhe afã iki iyongge!>>
3 Uner ha nuwɔ uwuku usɔm Arherhu-Num Uishaya aka arherhe ra arherhanga agɛ,
<<Urhɛm uwɔɔ uyisa ra arhum ugɛ,
<Àka agbishuwe udĩ Uteijee,
àka avii atsĩndĩã uku urhirhiki ru unga!>
>>*
4 Atorho Uyohana awu igwar urhakumi, abow ikpɔm ubvur nu upfurhsĩnga. Ubinghanga uwu asusu nu utoo arhum.
5 Mɔcɛ aner Urusharhima nu abi Uyahudiya kishoo nu abĩ akɔɔ ru ugbɛr Azɛ̃ Urdun adzeyi aba ru unga.
6 Adɛ̃ɛ̃ asɔm arhimmbɔ nu unga asorhuwe umbɔ ubɔtisima ra Azɛ̃ Urdun.
7 Bɔr unga aka anyã abi Ufarisi nu abi Usaduki arhɛrhɛ aka aba ra anangkɛ unga aka adɛ̃ɛ̃ isorhu ubɔtisima, unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi angwɛ̃ íbvui! Ungaa adɛyiwa umbi itĩ avɔm Unum aka iba unuma?
8 Àka atɔ̃ itseryɛ iki idɛyiwe idzidzipambi.
9 Àka aneke ikaifɛrhkɔ ra amɛnmbi agɛ, <Uibrahim unga awu utɛmɛn.> Umum idɛyiwa umbi Unum awea ri ijee unga aka itsu atarh akɛrɛ ake awe awɛkaci ru Uibrahim.
10 Aka atsumbɔ anggãi ru unang acucii. Ubɛn ucucii uku usi ighwɛrmgbɔ ikpũrhã iyiki ize, awuri igbɛr umgbɔ atsu ru urha.

† **2:15** Àka anyã ikɛi: Uho 11.1. ‡ **2:18** Àka anyã ikɛi: Uiri 31.15. * **3:3** Àka anyã ikɛi: Uish 40.3.

11 <<Umum ikorhuwa umbi ubɔtisima
nggu amɛ̃ utsar idzidzipambi. Bɔr uwu-
ruwi aka ananga umum ijee nggawɔ awuri
iba ru undzingmum, abadaknga umum isi
ímɛ̃ɛ̃mum ishipa. Unga awuri isorhuwa
umbi ubɔtisima nggu Ipfu Isarsatangge nu
urha.
12 Akpɔm nggu utaknga, awuri itsɛki
ishaa itsemnga na akarha ngge atsuku
ungbanga na akpĩĩwe uhweenga ru
urhakpi uku usi írhimkpɔ.>>

Ubɔtisima Uyesu
(Umar 1.9-11; Irh 3.21-22)

13 Mɔcɛ Uyesu aka adzeku Ugarhirhi aba
ru Uyohana asorhuwe unga ubɔtisima ra
Azɛ̃ Urdun.
14 Uyohana abee ikɛn unga, agɔr agɛ,
<<Umum ibee ungo usorhuwa umum
ubɔtisima, ungo usok uba ru umum?>>
15 Bɔr Uyesu agɔr unga agɛ, <<Uneke
ngge iwe rimi icɛrɛ. Azea umɛn iko-
rhe ri iminɛ ngge itsuifɛr kishoo ubinkpi
Unum aka abee.>> Mɔcɛ Uyohana abe-
muwe unga.
16 Umbɔ aka asorhuwe Uyesu ubɔtisima,
unga adzeka ra amɛ̃. Kanying afã ayanga,
unga anyã Ipfu-Num iki icipuwa ru nyaku
unurhɛu, iba isei nu unga.
17 Mɔcɛ urhɛm udzeka afã ugɔr ugɛ,
<<Uwɛrɛ unga awu Ungwɛ̃mum ukpekũ
iki ibema. Nggu unga umum igũibɛn
akarhãrhã.>>

4

Undenggũ adeyi Uyesu
(Umar 1.12-13; Irh 4.1-13)

1 Mɔcɛ Ipfu-Num idarh Uyesu izĩngge ra
arhum ru Undenggũ adeya unga.
2 Uyesu akpem igha ubin inuma isɔka
inaa nu utsuu nu atenum. Unga aka amaa,
imerh ifɛr unga.
3 Mɔcɛ Undenggũ aba agɔr unga agɛ,
<<Ungo uba uwu Ungwɛ̃ Unum, utsu atarh
akɛrɛ awu uborodi.>>
4 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Itsɛng Arherhu-
Num igɔr igɛ, <Asi iwea ubingha ukpekũ
itsu unera abɛk, bɔr ubɛn urhɛm arherhe
uku udzeka ra angwĩ Unum.>*>>
5 Mɔcɛ Undenggũ ashupa unga azĩ adɛ̃ɛ̃
afafã nu usarkasar uteu ni itsi uvi Iya-
Num.
6 Agɔr unga agɛ, <<Ungo uba uwu Ungwɛ̃
Unum, utersha ugba nu abĩ. Ubinkutsu
itsɛng Arherhu-Num igɔrngge ugɛ,
<< <Unga awuri itsu ípfu itserngа ngge
ingwɛ̃dzɛn
ni ikaa ungo,
ngge iwuri ikpɔm ungo ra afafã ra
aboknggе,
utsur ungo ukwɛrɔ undaidakngo nu
utarh.>† >>
7 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Itsɛng Arherhu-
Num igɔrngge ikɛi ugɛ, <Ungo niba
ivirungo Uteijee Unumngo!>‡>>
8 Undenggũ ashupa unga ikɛi aden ni itsi
igũ iyɔɔ iderdetangge, adɛyiwe unga iyɛrhe
upfung nu igɔngngge.
9 Unga agɔr unga agɛ, <<Kishoo abina
akɛrɛ umum iwuri idzaamum ungo, ungo
uba utararhu nu udzaango umum igɔng.>>
10 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Usɔkɔ ru
umum, Ushaitan! Ubinkutsu itsɛng
Arherhu-Num igɔrngge ugɛ, <Udzowe
igɔng ru Uteijee Unumngo, nu uwu
ugãrhãnga ukpekũ.>§>>
11 Mɔcɛ Undenggũ abɔruka unga, nu ípfu
itser-Num iba itɔ̃we unga itser.

Uyesu atirhi itserngа ru Ugarhirhi
(Umar 1.14-15; Irh 4.14-15)

12 Uyesu aka agũ ugɛ umbɔ aka at-
suke Uyohana ru ugborzĩ, unga abvui azĩã
Ugarhirhi.
13 Abɔruka Unazarat, azĩ asesa ru
Ukafanahum, ukpurukpi uku uwe nggɔɔ
ra angwĩ ukau ukugɔng ra abĩ Uzeburhun
nu Unaftarhi.
14 Ngge itsuifɛr ubinkpi uner uwuku
usɔm Arherhu-Num Uishaya aka arherhe
agɛ,
15 <<Abĩ Uzeburhun nu abĩ Unaftarhi,
aka awu utsĩndĩ ukau ukugɔng,
ugar Azɛ̃ Urdun,
Ugarhirhi aka awu atsen abi Uyahuda,
16 umɔ abika asei ru uzĩ
aka anyãmbɔ nggaa irhirhang.
Nu abirabɛ aka asei ra abĩ aki uzirhzĩ akpe,
irhirhang iki irhangngge ru umbɔ.>>

---

* **4:4** Àka anyã ikɛi: Iva 8.3. † **4:6** Àka anyã ikɛi: Amb 91.11,12. ‡ **4:7** Àka anyã ikɛi: Iva 6.16. § **4:10** Àka anyã ikɛi: Iva 6.13.

17 Udzur ri ivang hã Uyesu aka atirhi idzowe isarhe, agɔr agɛ, <<Àka adzipa, Iyɛrhe afã iki iyongge!>>

Uyesu ayisu inera inaa abika adzui abɛrh
(Umar 1.16-20; Irh 5.1-11)

18 Uyesu azɛ̃rhã nu ubang Ukau Ugarhirhi nukpi, unga anyã inera ivaa angwɛ̃yi, Usiman uwuruwi umbɔ aki iyisa Ubitru nu Uandarawu ungwɛ̃mbɔ. Anu itang igber ru ukau, ubinkutsu umbɔ awu abika adzui abɛrh.

19 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka aba adɔsa umum, nu umum iwuri itsu umbi awu abika adzui anera.>>

20 Ivanga unying umbɔ aneke igbermbɔ na adɔsa unga.

21 Unga aka abɔre anang hã na azĩ anyã inera ivaa angwɛ̃yi ikɛi, Uyaku ungwɛ̃ Uzabadi nu Uyohana ungwɛ̃mbɔ. Awu ru ukhukhɔɔ amɛ̃ nggu utɛmbɔ Uzabadi, adɛ̃ɛ̃ igbishi ígbermbɔ. Uyesu ayisa umbɔ.

22 Kanying umbɔ anekukumbɔ ukhukhɔɔ ha ru utɛmbɔ na adɔsa unga.

Uyesu akerhuwe abi irhãrhã
(Irh 6.17-19)

23 Uyesu azɛ̃rhã amaa Ugarhirhi, amesuwe ra abã ifɛn-Nummbɔ, adzowe Isarhe Iyiki Ize iyi Iyɛrhe Unum, na akerhuwe ubɛn irhãrhã nu ikpũ ighighong anera.

24 Isarhe ri itsinga itɛ̃rhã imaangge abĩ Usuriya, anera akũ abika agũ ighighong akarhãrhã na ahwa ayetnum nggu ikpũ írhãrhã, nu abi ípfu iyiki ibewe, nu abi irhãrhĩ izurh, nu abika afɔr uzɛ̃rhã adambɔ, unga akerhuwe umbɔ.

25 Anera arhɛrhɛ aka adzeku Ugarhirhi, nu iteu usɔka umbɔ iki iyisa Udikaforhi, nu Urusharhima, nu Uyahudiya nu ugar Azɛ̃ Urdun adɔsa unga.

5

Idorh ni itsi igũa
(Irh 6.20-23)

1 Ivangyɛ Uyesu aka anyã ikikɔng anera arhɛrhɛ, unga afũ asei ni itsi igũa. Angwɛ̃ imesanga aba ru unga.

2 Unga atirha amesuwe umbɔ agɛ,

3 <<Idorh iwu iyi abirabɛ aka awe atsũwã ri ipfumbɔ,
ubinkutsu Iyɛrhe afã iwu iyimbɔ

4 Idorh iwu iyi abi ighongamɛn,
ubinkutsu awuri idɔngukumbɔ amɛnmbɔ.

5 Idorh iwu iyi abika adɔɔr,
ubinkutsu ukam upfung
uwuri iwe ukpumbɔ.

6 Idorh iwu iyi abirabɛ aka agũ imerh
nu ugɔ̃ irhirhika,
ubinkutsu umbɔ awuri ishurmbɔ.

7 Idorh iwu iyi abika acucorhe,
ubinkutsu awuri icorhukumbɔ umbɔ.

8 Idorh iwu iyi abi amɛn aka atɛn,
ubinkutsu umbɔ awuri inyãmbɔ Unum.

9 Idorh iwu iyi abika atsu ididɔɔr,
ubinkutsu awuri iyisa umbɔ angwɛ̃ Unum.

10 Idorh iwu iyi abika ahwa uver ri irhirhika,
ubinkutsu Iyɛrhe afã iwu iyimbɔ.

11 <<Idorh iwu iyimbi ivang anera iki irhena umbi, ayɔm umbi, na arherhuwa umbi ikpũ iki ibewe ri itsimum.

12 Àka agɔm akarhãrhã, ubinkutsu umbi awuri ikpo itosa irhɛirhɛ ra afã, ubinkutsu rimi hã umbɔ aka ayɔm abika asɔm Arherhu-Num abi inggbaashia.

Angwã nu irhirhang
(Umar 9.50; Irh 14.34-35)

13 <<Umbi awu angwã abĩã. Bɔr angwã aba ashike nu itonga ake, awuri ikorha aguse na atsu ake awe angwã ikɛi? Awuri ishike ru ugarh, awuri ititare ake na anera azɛ̃rhã nu ake.

14 <<Umbi awu irhirhang upfung. Uteukpi uku udzin nu igũ asi ídɛ̃ɛ̃ awɔmbɔ ukpɔ.

15 Unera asi ítsu irhirhang na awɔka ngge ri ikikĩĩ. Nu ngge iki iwe rimi, awuri idene ngge idɛ̃ɛ̃ ra anang idɛ̃ɛ̃ngge nu ngge irhange ubɛn unera ri iya.

16 Rimi hã, àka aneke irhirhangmbi irhang ra anera, ngge ítsu umbɔ anyã itser iyiki izembi na akpoi Utɛmbi uwu afã.

Itsuifɛr iyi Ikpem

17 <<Niba akaimbi ifɛrhkɔ ugɛ umum ĩba ififɔ̃rhuwe Íkpem Umusa use itsɛng abika asɔm Arherhu-Num. Umum isi ĩbamum ififɔ̃rhuwe ngge, bɔr umum ĩba itsu ngge itsuifɛr.

18 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe,
utsɛku afã nu abĩ awuri imaa, uko ishia ra
arherhe Íkpem Umusa isi ífɔ̃rhũngge utsɛku
umbɔ aki itsu abina kishoo atsuafɛr.
19 Uwuruwi aka azharhuwe ungwɛ̃rhi
ishia unying ri Ikpem na amesuwe anera
akorha ngge, awuri iyisa unga uku ucia ri
Iyɛrhe afã, bɔr uwuruwi aka adɔsa ngge
na amesuwe ngge, awuri iyisa unga nggaa
uner ri Iyɛrha afã.
20 Umum idɛyiwa umbi ugɛ irhirhikambi
iba isi inangngge iyi abika amesuwe Ikpem
nu abi Ufarisi, umbi asi ítsĩmbi ri Iyɛrhe afã.

Imesa ri itsi avɔm
(Irh 12.57-59)

21 <<Umbi aka agũmbi umbɔ aka adɛyiwe
atokamɛn isha agɛ, <Àka niba afɛrmbi
unera,* nu uwuruwi aka afɛr uner awuri
itsu uvau nu unga.>
22 Bɔr umum idɛyiwa umbi uwuruwi
aka agũ avɔm nggu undɔkanga awuri itsu
uvau nu unga. Ikɛi uwuruwi aka ayisu
undɔkanga agɛ, <Ibɛm,> umbɔ awuri ikũna
unga azĩ ra anang aka atsu uvau. Bɔr uwu-
ruwi aka agɔr undɔkanga agɛ, <Ugugge!>
unga awuri itsĩ ri igbaigba idzũũ urha.
23 <<Nggee, ungo uba udɛ̃ɛ̃ngo idzowe
izũwã nu uyitta ugɛ uwɔɔ awu ra avɔm
nggu ungo,
24 uneke izũwã hã ra asu ubeu ha kata.
Ugbaashia uzĩ umbi agbisha nggu uner ha.
Mɔcɛ nu uba adzowe izũwãngo.
25 <<Unera aba atsuka arherhe ri itsingo
ru udzepurhe uku uvarha arherhe, àka ag-
bisha nu utsĩndĩ ifetem, iba ishingge rimi
unga awuri igbopuwe ungo nggu uwuku
atsu uvau, uwuku utsu uvau atsuke ungo
ra abok ambow umbɔ agbange ungo ru
ugborzĩ.
26 Umum indɛyiwa ungo idzidzɛrhe,
ungo usi ídzekɔ umɔ utsɛku ungo iki ifai
umaa ukobo ha umbɔ aka atsu ungo ififai.

Imesa ri itsi arhim itoma-dak

27 <<Umbi aka agũmbi umbɔ aka agɔr agɛ,
<Niba utomungo-dak.>†
28 Bɔr umum idɛyiwa umbi ugɛ ubɛn
unera aba arhisa ukutsɛrh irhi anyɔna,
unga aka atomunga-dak nggu utsɛrh ha ra
amɛnnga.
29 Usungo ukpu ubok ugha uba uwuri it-
suka ungo ra arhim, uhor ukpɔ utare. Ugba
ungo ushiɔ ru ugau ukpɔɔ ukpu iyorngo
nu umbɔ aka itare iyorngo kishoo ri idzũũ
urha.
30 Ubok ughango uba itsukakpɔ arhim
ru ungo, uzharha ukpɔ utare. Ugba ungo
ushiɔ ru ugau ukpɔɔ ri iyorngo nu iyorngo
kishoo iki itsĩ ri idzũũ urha.

Izharhuwe itsɛrh
(Umat 19.9; Umar 10.11-12; Irh 16.18)

31 <<Aka agɔrmbɔ ugɛ, <Uwuruwi aka
itsũwe utsɛ̃nga, awu ufang unga adzowe
ubvur izharhuwe itsɛrh.>‡
32 Bɔr umum idɛyiwa umbi ugɛ ubɛn
unera aka atsũwe utsɛ̃nga ri ida iwe ru
uvau itoma-dak, atsuke unga ru utsĩndĩ
itoma-dak. Nu uwuruwi aka apfunu
utsɛrh uwuku uwuwayi ha, uner ha
atoma-dak.

Uyirh

33 <<Ikɛi umbi aka agũmbi umbɔ
aka adɛyiwe atokamɛn agɛ, <Àka niba
azharhukumbi uyirh, bɔr imɛ̃ɛ̃ngge ungo
utsufɛr ubinkpi ungo uku uyirhe Uteijee.>
34 Bɔr umum idɛyiwa umbi ugɛ niba
ayirhmbi uyirh. Niba ayirhmbi nggu afã,
ubinkutsu afã awu anang isei Unum.
35 Niba ayirhmbi nggu upfung,
ubinkutsu awu ubin uku utsorhe
andaidaknga, use nggu Urusharhima,
ubinkutsu awu uteu Uyɛrhe Ukugɔng.
36 Niba uyirhɔ nggu itsingo, ubinkutsu
ungo usi ídɛ̃ɛ̃ utsu igwar unying iwengge
iki iterha use iki ifĩrhã.
37 Imɛ̃ɛ̃ngge umbi agɔr agɛ <Ĩĩ> use <Ĩ'ĩ>.
Ubɛn ubinkpi uku utɔngkpɔ rimi idzeku
uwuku ubewe ha.

Ififai
(Irh 6.29-30)

38 <<Umbi aka agũmbi umbɔ aka agɔr agɛ,
<Unera aba atsũwũka usungo, umbɔ atsũwe
usu ukpunga, nu unera aba atsũwũka un-
yĩĩngo, umbɔ atsũwe unyĩĩ ukpunga.>§
39 Bɔr umum idɛyiwa umbi ugɛ niba
afaimbi iyiki ibewe nggu iyiki ibewe.

* **5:21** Àka anyã ikɛi: Idzi 5.21. † **5:27** Àka anyã ikɛi: Idzi 20.14. ‡ **5:31** Àka anyã ikɛi: Iva 24.1. § **5:38** Àka anyã ikɛi: Idzi 21.24; Urha 24.20; Iva 19.21.

Unera aba akwɛra ungo nu utam ubok ugha, udzipuwe utam ukpu uvaa ikɛi.
40 Unera aba atsuka arherhango ra anang aka atsu uvau na abeenga ivur atorhango, udzowe nggu atorho akagɔnga ikɛi.
41 Unera aba atsu ungo uzɛ̃rhũngo ru ukirhomita unying, uzĩ nggu unga akirhomita avaa.
42 Udzowe uwuruwi aka aba ibibee ru ungo, niba udzipukɔ undzing nu uwuruwi aka abee ikɔw ru ungo.

Àka abema anggamtsakmbi (Irh 6.27-28,32-36)

43 <<Umbi aka agũmbi umbɔ aka agɔr agɛ, <Ubemu undɔkango nu ukpɛ̃ɔ uwuku ukpɛ̃ ungo.>*
44 Bɔr umum idɛyiwa umbi ugɛ, àka abemu uwuku ukpɛ̃ umbi na afɛne-Num ru abika adzaa umbi uver.
45 Rimi hã umbi awuri iwe ru nyaka angwɛ̃ idzidzɛrhe abi Utɛmbi ra afã. Unga atsu unum urhang ra abika aze nu abika abewe, na atsu inai idoi ra abika arhurhika nu abirabɛ aka asi irhikumbɔ.
46 Umbi aba abema abirabɛ aka abema umbi ukpekũ, umbi awuri ikpo ikpũ ugbɛtu ukusong? Use abika ayɛi ikirbi abĩ asi ikorhumbɔ rimi?
47 Umbi aba akpurha aghwe anermbi, umbi akorhu use anang abɔɔ? Abi uzĩ asi ikorhumbɔ rimi hã?
48 Àka awe andzumunga ri irhirhika, ru nyaku Utɛmbi uwu afã aka awu undzumunga ri irhirhika.

6

Adzowe izũwã

1 <<Àka angwɛ̃dzɛn utsur itser iyi irhirhikambi iwengge iyi anera aka inyã. Umbi aba akorhe rimi, umbi asi íkpombi itosa ru Utɛmbi uwu afã.
2 <<Ngge itsu ivangyɛ ungo uku uwuri idzowe abika abubee, niba urherhungo ake ra awiya, ru nyaka abi ukpukpeta aki ikorhe ra abã ifɛn-Num nu atsĩndĩ ngge itsú anera akpoi umbɔ. Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, umbɔ aka ayɛi itosambɔ niyɔ.
3 Bɔr ivangyɛ ungo uku iyike uner uwuku ububee, niba uneke uner uwɔɔ ahwɛnga ubinkpi ungo uku ikorhe.
4 Ngge ítsu izũwã ungo ima iwe ri iwɔk. Mɔcɛ Utɛngo, uwuku unyã ri iwɔk, ama adzaa itosango.

Ifɛn-Num (Irh 11.2-4)

5 <<Ivang ifɛn-Nummbi, àka niba awembi ru nyaka abi ukpukpeta, umbɔ abemi idɛ̃ɛ̃ na afɛn-Num ra abã ifɛn-Num nu atsĩndĩ ru anera anyã umbɔ. Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, umbɔ aka ayɛimbɔ undzumu itosambɔ.
6 Bɔr ivangyɛ ungo iki ifɛn-Num, utsĩ ru ubãngo nu ufɔme angwĩ ubãã, ufɛnu Utɛngo uwuku uwe ri iwɔk. Utɛngo uwuku unyã ri iwɔk awuri idzidzaanga itosango.
7 Ivangyɛ umbi aka ifɛn-Num, àka niba adarhumbi ider arherhe ru nyaka abirabɛ aka asi ihwɛngmbɔ Unum. Umbɔ akaifɛrhkɔ ugɛ arherhe urhɛrhɛ uwuri itsu umbɔ agũ.
8 Niba awembi ru nyaka umbɔ. Utɛmbi ahwɛnga ubinkpi umbi aka abee nu umbi adɔrha afɛna unga.
9 <<Àka afɛn-Num riminɛ,
<< <A Utɛmɛn ra afã,
atsam itsokngo isarsatake.
10 Iyɛrhango iba,
ubinkpi ungo uku ubee umbɔ akorhe
ru upfung ru nyaka umbɔ iki ikorhe ra afã.
11 Uma udzaa ubinghamɛn ukpu irherɛ.
12 Uma utsũwe arhimmɛn,
ru nyaka umɛn iki isaki itsũwe abika ashɔng umɛn.
13 Niba udarh umɛn uzĩɔ ru undeya,
bɔr ufɔrh umɛn ri iyiki ibewe.>
14 Umbi aba atsũwũkumbi anera aka ashɔng umbi, Utɛmbi uwu afã awuri itsũwãnga umbi.
15 Bɔr umbi aba asi itsũwũkumbi anera aka ashɔng umbi, rimi hã Utɛmbi asi ítsũwũka arhimmbi.

Ikpem ighabin

16 <<Ivangyɛ umbi aka ikpem ighabin, niba asherhumbi unyɛ̃ɛ̃mbi ru nyaka abi

* **5:43** Àka anyã ikɛi: Idzi 19.18.

ukpukpeta aki ikorhe, umbɔ aka isaka asherhu unyɛ̃ɛ̃mbɔ ra anera anyã umbɔ aka akpem ighabin. Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, umbɔ aka ayɛimbɔ undzumu itosambɔ.
17 Bɔr ivangyɛ ungo uku ukpemɔ̃ ighabin,
usorh asungo nu ukpai itsingo nu udzuka atsei,
18 utsur anera ahwɛngmbɔ ungo uku
ukpem ighabin, bɔr Utɛngo ukpekũ, aka
awu ri iwɔk. Nu unga, Utɛngo aka anyã ri
iwɔk, awuri idzidzaanga itosango.

Iwe ru ubin ra afã
(Irh 12.33-34)

19 <<Niba akɔng abin angwɛ̃mbi ru
upfung, anangkɛ adzurh nu ivivɔ̃ɔ̃ iki
idakuwe ake, nu avɛu aki itsĩ avɛu ivɛu.
20 Bɔr àka atsu amɛnmbi ri ikpo ugbɛta ra
afã, anangkɛ adzurh nggu ivivɔ̃ɔ̃ asi ídakuke
ake, anangkɛ avɛu asi ítsĩ avɛumbɔ.
21 Ubinkutsu, anangkɛ abinmbi aka awe,
umɔ amɛnmbi aka iwe ikɛi.

Irhirhang iyor
(Irh 11.34-36)

22 <<Asu ake awu irhirhang iyor. Asungo
aba akerke, iyorngo kishoo iwuri itɔk nggu
irhirhang.
23 Bɔr asungo aba asi ikerke, iyorngo
kishoo iwuri iwe ru uzĩ. Uba irhirhang ru
ungo iwu uzĩ, nggaa uzĩ hã uwu uguse!
24 <<Unera asi ídɛ̃ɛ̃ atɔ̃wũka itser ra ateiya
avaa. Unga awuri ibema unying na akpɛ̃ɛ̃
uwɔrɔ, unga awuri idzowe itsinga ru un-
ying na akpɛ̃ɛ̃ uwɔrɔ. Ungo usi ídɛ̃ɛ̃ ud-
zowukɔ itsingo ru Unum nu uhwɛk.

Niba agũmbi ighong
(Irh 12.23-31)

25 <<Nggee umum idɛyiwa umbi, niba
agũmbi ighong ru ibibɛkmbi nu ubinkpi
umbi aka igha, use ubinkpi umbi aka ihwa,
use atorhakɛ umbi aka itsim nu ayormbi.
Urhɛ usi inangmgbɔ ubingha? Iyor isi
inangge atorho?
26 Àka anyã anunu afã. Asi idoike asi
igbɛrke asi ikɔng atsuke ra angban. Bɔr
Utɛmbi uwu afã unga adzowe ighigha ake.
Umbi asi iwu ru ugarh anangmbi ake?
27 Ungamɔ ru umbi igũ ighongnga idɛ̃ɛ̃
itomungge ivanga unying ri inumyɛ unga
aka ibɛk?
28 <<Awu use utsu umbi agũ ighong
atorho? Àka arhi ífur arhum iki iseng. Isi
itɔ̃ngge itser use inuw abin.
29 Bɔr umum idɛyiwa umbi, uyɛrhe
Usorhomon ri igɔngnga kishoo unga anasi
igbɛra idzam ru nyaki ifur unying.
30 Unum aba agbɛruka idzam nu ubĩĩ
arhum rimi, uku uwe irherɛ nu udã umbɔ
akpĩĩwe ru urha, asi ígbɛranga umbi idzam,
umbi abi imangmang iyiki ici?
31 Nggee niba agũmbi ighong agɛ, <Umɛn
igha usee?> use <Umɛn ihwa usee?> use
<Umɛn itsim usee?>
32 Abi uzĩ abee ikpũ abin akɛrɛ ha.
Rimi hã Utɛmbi uwu afã ahwɛnga umbi
abeembi abin hã.
33 Bɔr àka agbaashia abee Iyɛrhe Unum
nu irhirhikanga, nu abin hã kishoo awuri
idzaambɔ umbi ikɛi.
34 Nggee niba agũmbi ighong iyi udã,
ubinkutsu udã uwu nggu ayetnumkpɔ.
Ubɛn unuma ayetnum amɛ̃ɛ̃ke nggu ukpɔ.

7

Uneke itsu uvau ra anera
(Irh 6.37-38,41-42)

1 <<Àka aneke itsu uvau ra anera, utsur
umbɔ atsukambɔ umbi uvau.
2 Ikpũ uvauwi umbi aki itsuke anera,
ikpũ iyi ha umbɔ aka itsuka umbi. Ugbiuwi
umbi aka akũ amei, awuri ikũ umgbɔ ha
amei adzaa umbi.
3 <<Awu use utsu ungo urhi umbumbin
ru usu undɔkango nu usi inyãɔ̃ ungbũngkũ
uku uwe ru usungo?
4 Ungo ukorhu uguse nu ugɔr undɔkango
ugɛ, <Uneke umum itsũwã umbumbin ru
usungo,> nggayɛ ungbũngkũwi uwu ru usu
ukpungo?
5 Ungo uner ukpukpeta, utirhu utsũwe
ungbũngkũ ru usungo, mɔcɛ nu urhi utai
nu utsũwe umbumbin ru usu undɔkango.
6 <<Àka niba adzowukumbi íjui abin aka
asar. Niba atarkumbi abinarhɔ aki imang
ra arhede. Ake awuri ijang adak na adzipa
anayiwa umbi.

Arhusa, abee, akwɛr angwĩ ubã
(Irh 11.9-13)

7 <<Àka afɛna awuri idzaambɔ umbi. Àka
abee umbi awuri ikpikpombi. Àka akwɛr
angwĩ ubã awuri itsuruwambɔ umbi.

8 Ubɛn unerwi aka afɛna awuri iyɛisa,
unga uwuku ububee awuri ikpoa, nu
unga uwuku ukwɛr angwĩ ubã awuri itsu-
rukumbɔ unga.
9 <<Awu ungamɔ ru umbi, ungwɛ̃nga aba
arhusa uborodi, unga awuri idzowe unga
utarh?
10 Use unga aba arhusu ubɛrh, unga
awuri idzowe unga ibvui?
11 Umbi abi amɛn aka abewe aba
ahwɛngmbi idzowe angwɛ̃mbi abin aka
aze, iwuri iwe iguse Utɛmbi ra afã aka
idzowe abin aka aze ra abirabɛ aka ifɛna
unga!
12 Nggee ubɛn ubinkpi umbi aka abee an-
era akorhuwa umbi, àka akorhuwe umbɔ
rimi hã. Akɛrɛ kishoo ake awu Íkpem
Umusa nu abika asɔm Arherhu-Num.

Angwĩ akika apare nu akika atɛi (Irh 11.9-13)

13 <<Àka atsĩ ra angwĩ ubã aka apare.
Ubinkutsu anera arhɛrhɛ abika atsĩ ra
angwĩ aka atɛi nu utsĩndĩ uwuku uzĩ it-
sitsĩm, utɛi.
14 Bɔr angwĩ ubã akika apare nu utsĩndĩ
uwuku uzĩ ibibɛk ughong uzãrhã. Abika
adɔsa umgbɔ asi irhɛmbɔ.

Ucucii nu ikpũrhãngge (Irh 6.43-44)

15 <<Àka angwɛ̃dzɛn nggu abika asɔm
Arherhu-Num igbɛrangwĩ. Umbi awuri
inyã umbɔ ru nyaki ídɔi, bɔr idzidzɛrhe
umbɔ awu íjui ngbako iyɛ imerh iki ifɛr
akarhãrhã.
16 Umbi awuri ihwɛng umbɔ ri ikpũ it-
sermbɔ. Awuri idɛ̃ɛ̃ akɔɔrmbɔ ikpũrhã
inebi ru ucucii ididɔk, use awuri ikpombɔ
uvorhvo ri ididɔk?
17 Rimi hã ubɛn ucucii uwuku uze uku
usaku ughwɛr ikpũrhã iyiki ize, bɔr ucucii
uku ubewe uku usaku ughwɛr ikpũrhã
iyiki ibewe.
18 Ucucii uwuku uze usi ídɛ̃ɛ̃ ughwɛrmgbɔ
ikpũrhã iyiki ibewe, rimi hã ucucii uwuku
ubewe usi ídɛ̃ɛ̃ ughwɛrmgbɔ ikpũrhã iyiki
ize.
19 Ubɛn ucucii uku usi íghwɛrmgbɔ
ikpũrhã iyiki ize, umbɔ awuri igbɛr atsuku
urha.
20 Nggee, awu ikpũrhãke awuri itsu umbi
ahwɛng ake.

Umum isi ihwɛng umbi (Irh 13.25-27)

21 <<Asi iwea ubɛn unera aka igɔr umum
agɛ, <A Uteijee, a Uteijee,> awuri itsĩ ri
Iyɛrhe afã, bɔr awu uwuruwi ukpekũ aka
akorhu ubinkpi Utɛmum uwuku uwu ra
afã aka abee.
22 Ru unum hã anera arhɛrhɛ awuri igɔr
umum agɛ, <A Uteijee, a Uteijee! Umɛn isi
isɔmmɛn Arherhu-Num ri itsokngo, nu ri
itsokngo umɛn iki iwayiwe ípfu iyiki ibewe
ri ikorha abin idzeu arhɛrhɛ?>
23 Mɔcɛ umum iki igɔr umbɔ ugɛ, <Umum
isi ihwɛng umbi. Àka asombi ru umum,
umbi abika akorhe iki ibewe.>

Uner idzin itsoi nu uguge uner idzin (Irh 6.47-49)

24 <<Nggee uwuku ugũ arherhamum na
atɔ̃ itser nggu ake, unga awu ru nyaku uner
itsoi uwuruwi aka adzin iyanga ni ifa.
25 Mɔcɛ inai idoi, amɛ̃ adzek, ugba uso
ukwɛr iya ha. Ike isi igbake ubinkutsu,
adzin ike ni ifa.
26 Bɔr uwuku ugũ arherhamum na akpɛ̃ɛ̃
itɔ̃ itser nggu ake, unga awu ru nyaku
ugugge uwuruwi aka adzin iyanga nu
uzuzeu.
27 Inai idoi, amɛ̃ adzek, ugba uso ukwɛr
iya ha, igbigba ike ibewungge.>>
28 Ivangyɛ Uyesu aka amaa irherhe abin
akɛrɛ, ikikɔnga idzedzeu imesanga,
29 ubinkutsu unga amesuwe umbɔ ru
nyaku unerwi aka awe ru ijee, asi iwea ru
nyaka abika amesuwe Ikpemmbɔ.

8

Uner ingbim (Umar 1.40-45; Irh 5.12-16)

1 Ivangyɛ Uyesu aka acipuwa ri igũ hã,
anera arhɛrhɛ aka adɔsa unga.
2 Uner ingbim uwɔɔ aba atararhu ra
anangnga na agɔr agɛ, <<A uteiya, ungo
uba ubemungo, ungo udɛ̃ɛ̃ usarango
umum.>>
3 Uyesu aberu uboknga abanga unga na
agɛ, <<Umum ĩbeemum, usar! >> Kanying
ingbimnga ikerhungge.
4 Mɔcɛ Uyesu agɔr unga agɛ, <<Niba
udɛyikɔ unera. Bɔr uzĩ, udɛyiwe itsingo
ru uwuku udzowe idɛm-Num, nu udzowe
izũwã ru nyaki Íkpem Umusa iki itsu. Ngge

iwe ideka ru umbɔ ugɛ ungo uku ukerhungo.>>

Imangmang unggbaashi abi iwa Uroma (Irh 7.1-10; Uyoh 4.43-54)

5 Ivangyɛ Uyesu aka atsĩ ru Ukafanahum, uteiya abi iwa Uroma uwɔɔ aba ashɔ̃rhũ Uyesu ama ayike unga.
6 Agɛ, <<A uteiya, ugãrhãmum ashai iyor awe ri iya, anu igũ ighong akarhãrhã.>>
7 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Umum iwuri iba ikerhukũ unga.>>
8 Unggbaashi abi iwa Uroma ha agɔr agɛ, <<A uteiya, umum isi imɛ̃ɛ̃mum ungo iki iba ri iyamum. Bɔr urherhu urhɛm ukpekũ, ugãrhãmum hã awuri ikerhunga.
9 Umum iwe ru ubok ijee, abi iwa abɔɔ awu ru ubokmum. Igɔr uwɛrɛ inggɛ, <Uzĩ,> unga azĩã, nu uwɔrɔ inggɛ, <Uba,> unga abanga. Umum iba igɔr ugãrhãmum inggɛ, <Ukorhe riminɛ,> unga akorhe.>>
10 Ivangyɛ Uyesu aka agũ rimi, unga adzeidzeu na agɔr abika adɔsa unga agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, ru Uisrairha kishoo umum inasi ikpomum uwuku uwe ru imangmang ikerketangge ru nyaki iyɛrɛ ha.
11 Umum igɔr umbi ugɛ anera arhɛrhɛ awuri idzeki igɔ̃kpee nu udiku urhɛɛ, aba asei nggu Uibrahim, Uishaku nu Uyakubu agha irhowa ri Iyɛrhe afã.
12 Bɔr awuri itare irhɛ abi Uisrairha ra awiya ru uzĩ, anangkɛ umbɔ aka iciu akpe nggu itãi anyĩ.>>
13 Mɔcɛ Uyesu agɔr uteiya abi iwa Uroma hã agɛ, <<Uzĩ! Iwuri ikorhungge ru nyaka ungo uku uwe ru imangmango.>> Kanying ugãrhãnga akerhunga ri ivang hã.

Uyesu akerhuwe anera arhɛrhɛ (Umar 1.29-31; Irh 4.38-39)

14 Ivangyɛ Uyesu aka atsĩ ri iya Ubitru, unga anyã uya utsɛrha Ubitru anu nu ukoma iyora imani.
15 Unga abangu uboknga imani iyor ha inekungge unga. Uya ha asok akorhuwe unga ubingha.
16 Urhɛɛ uku uwe, umbɔ akũ anera arhɛrhɛ abika awe ru ípfu iyiki ibewe aba ru unga. Unga akũ irhɛm awayiwe ngge na akerhuwe abi irhãrhã kishoo.
17 Akorha akɛrɛ ngge itsuifɛr ubinkpi umbɔ aka arherhe ra angwĩ uner uwuku usɔm Arherhu-Num Uishaya agɛ,
<<Unga nyanguwe irhãrhãmɛn,
unga akerhuwe ighongamɛn.>>*

Ayetnum akika adɔsu Uyesu (Irh 9.57-62)

18 Ivangyɛ Uyesu aka anyã nggaa ikikɔng anera iki idzipa unga, unga atsu umbɔ agar ukau ha azĩ ugar ukpɔrɔ.
19 Mɔcɛ uner uwuku umesuwe Ikpem aba agɔr unga agɛ, <<A umarhem, umum idɔsa ungo izĩ ubɛn anang ungo iki izĩ.>>
20 Uyesu adzipa agɔr unga agɛ, <<Íjui ngbako iyiki ici iwengge ri ingwĩngge, anunu ikɛi aweke ra ashiyake, bɔr Ungwɛ̃-Ner ashia ra anangkɛ unga aka itsu itsinga.>>
21 Ungwɛ̃ imesa uwɔɔ agɔr unga agɛ, <<A uteiya, uneka umum inggbaashia izĩ ĩdzake utɛmum.>>
22 Bɔr Uyesu agɔr unga agɛ, <<Udɔsa umum, uneke abika akpe adzake abika akpembɔ.>>

Uyesu adɔɔte ugba inai (Umar 4.35-41; Irh 8.22-25)

23 Mɔcɛ unga atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃, angwɛ̃ imesanga adɔsa unga.
24 Kanying ugba ukerketakpɔ usoyi ru ukau amɛ̃ hã, amɛ̃ asoyi atsĩrhã ru ukhukhɔɔ ha. Bɔr Uyesu awu ru urhɔ.
25 Angwɛ̃ imesa azĩ azita unga, agɔr agɛ, <<A uteiya, ufɔrha umɛn! Umɛn iki iwuri itsĩmmɛn!>>
26 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi abi imangmang iyiki ici, awu use utsu umbi agũ iwei rimi?>> Mɔcɛ unga asok atsɛrhu ugba nu ubvun ukau ha. Ukpɔ kishoo udɔɔr uku utata.
27 Anera adzeidzeu na arhusa agɛ, <<Awu ikpũ uner uwukusong nuwi? Ugba nu ubvun ukau ikɛi agũna unga!>>

Ikikerhuwe inera ivaa abi ipfu iyiki ibewe

28 Ivangyɛ unga aka atsĩ ugar ukpɔrɔ ra abĩ abi Ugadara, inera ivaa abi ipfu iyiki ibewe aka adzek ra anang adzak anera agbopa unga. Umbɔ awu ubin

* **8:17** Àka anyã ikɛi: Uish 53.4.

iwei akarhãrhã, ngge itsu anera asi idɛ̃ɛ̃ adɔsumbɔ utsĩndĩ hã.
29 Umbɔ atsu ivum agɛ, <<A Ungwɛ̃ Unum, ungo uba itser use ru umɛn? Ungo uba idzaa umɛn uver ri ivanga idɔrhi iwe? >>
30 Ukhapa ru umbɔ, ukpui arhede arhɛrhɛ udɛ̃ɛ̃ ughãwã.
31 Ípfu iyiki ibewa ha ishõrhũ Uyesu igɛ, <<Ungo uba uwayikɔ umɛn, utsu umɛn itsĩ ru ukpui arhede ukpɔrɔ.>>
32 Mɔcɛ unga agɔr ngge agɛ, <<Àka azĩ!>> Ngge idze izĩ ru ukpui arhede ha, ake asok atĩ acipa nu ughoghor abang ukau ha agba atsĩ ra amɛ̃ akpeke.
33 Abi ughãwã arhede ha atĩ atsĩ ru utepa adzowe isarhe ha kishoo, nu ubinkpi uku ukorhe ra abi ipfu iyiki ibewa ha.
34 Mɔcɛ kishoo anera ru utepa adzek agbangu Uyesu. Ivangyɛ umbɔ aka anyã unga, umbɔ ashõrhã unga ama asoka ra abĩmbɔ.

9

Uyesu akerhuwe uner ushayi iyor (Umar 2.1-12; Irh 5.17-26)

1 Uyesu atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃, agar azĩ ute-unga.
2 Aner abɔɔ akũ uner ishayi iyor aba ru unga, anu nu ufar. Ivangyɛ Uyesu aka anyã imangmangmbɔ, unga agɔr ushayi iyor ha agɛ, <<Niba ugũo ighong ungwɛ̃ ha, umbɔ aka atsũwãmbɔ arhimngo.>>
3 Mɔcɛ abɔɔ abika amesuwe Ikpem agɔr adɔkambɔ agɛ, <<Utsak uwurɛ arhenu Unum!>>
4 Bɔr Uyesu ahwɛnga ubinkpi umbɔ aka akaifɛrhkɔ, unga agɛ, <<Awu use utsu umbi akaifɛrhkɔ iyiki ibewe ra amɛnmbi rimi?
5 Akasong asi ighongke irherhe, igɔr ugɛ, <Umbɔ aka atsũwãmbɔ arhimngo,> use igɔr ugɛ, <Usisok uzɛ̃rhã?>
6 Bɔr umum ibee umbi ahwɛng ugɛ Ungwɛ̃-Ner awea ri ijee iyiki itsũwe arhim ru upfung.>> Mɔcɛ unga agɔr ushayi iyor ha agɛ, <<Usisok ufetu ufarngo uzĩ ri iya.>>
7 Nu utsa ha asok azĩã ri iyanga.
8 Ivangyɛ ikikɔng anera iki inyã rimi iwei ifɛr umbɔ. Umbɔ akpoi Unum, aka adzowe anera ikpũ ijee ha.

Uyesu ayisu Umatiyu (Umar 2.13-17; Irh 5.27-32)

9 Uyesu awu ru azɛ̃rhã na anyã utsawɔɔ agburh Umatiyu asei ra anang aka ayɛi ikirbi abĩ. Uyesu agɔr unga agɛ, <<Udɔsa umum.>> Mɔcɛ Umatiyu asok adɔsa unga.
10 Uyesu asei ighabin ri iya Umatiyu, abika ayɛi ikirbi abĩ nu abirabɛ umbɔ aka anyanga umbɔ awu abi arhim arhɛrhɛ, aba agha nggu unga nu angwɛ̃ imesanga.
11 Ivangyɛ abi Ufarisi aka anyã rimi, umbɔ arhusa angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Awu use utsu umarhemmbi asei igha ubingha nggu abika ayɛi ikirbi abĩ nu abi arhim?>>
12 Ivangyɛ Uyesu aka agũ rimi, unga agɛ, <<Abika aker asi ibeembɔ uner agɔu, bɔr abi irhãrhã abee.
13 Àka azĩ amesa agben itsɛng Arherhu-Num akirakɛ aka agɔr ugɛ, <Umum ibee umbi awe ra atorh, isi ĩbeemum idɛm-Num.>* Umum isi ĩbamum iyisa abika akaifɛrhkɔ ugɛ umbɔ arhika, umum ĩba iyisa abirabɛ aka ahwɛng ugɛ umbɔ awu abi arhim.>>

Arhusa arherhe ikpem ighabin (Umar 2.18-22; Irh 5.33-39)

14 Mɔcɛ angwɛ̃ imesa Uyohana aba arhusa unga, agɛ, <<Umɛn nggu abi Ufarisi ikpemmɛn ighabin, bɔr awu use utsu angwɛ̃ imesango asi ikpemmbɔ?>>
15 Mɔcɛ Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Awu use itsu awɛrhu uner utsɛrh uwuku ufa awe ru idamɛn nu uner ha ana awe nggu umbɔ? Ivanga niyɔ ibarɔ awuri inyãnguwe uner utsɛrh uwuku ufa ha na abɔre umbɔ. Ivang hã niyɔ umbɔ aka ikpem ighabin.
16 <<Unera asi íkũ atorho aka afa asɔr abipa atorho aka agbe. Ubinkutsu, aka afa ha awuri ishĩrhã avaate aka agbe ha. Ivivaar ha iwuri inangge iyi inggbaashia.
17 Ikɛi unera asi ítsuka amɛ̃ inebi aka afa ra ambãĩ aka agbe. Umbɔ aba akorhumbɔ, ambãĩ hã awuri iyar. Amɛ̃ inebi ha awuri igba, ambãĩ hã awuri iwe ibɛm. Ĩ'ĩ, aka isaka atsu amɛ̃ inebi aka afa ra ambãĩ aka afa, nu ake asi íyarke ra amɛ̃ inebi adzek agbake.>>

* **9:13** Àka anyã ikɛi: Uho 6.6.

Ukom unakutsɛrh nu ukutsɛrh uwuku ughong
(Umar 5.21-43; Irh 8.40-56)

18 Uyesu anu isɔme umbɔ akɛrɛ ha, ung-
gbaashi uwɔɔ ru ubã ifɛn-Nummbɔ aba
atararhu ra anangnga na agɛ, <<Unapmum
anai ikpe. Bɔr uba utsorhu ubokngo nu
unga awuri ibɛka.>>
19 Uyesu asok azĩã nggu unga, nu angwɛ̃
imesanga adɔsa unga.
20 Mɔcɛ utsɛrh uwɔɔ aka atsĩã imɛka
usɔkdũmɛn nggu irhãrhã umɛ̃ɛ̃ aba ra andz-
ing aba abangu ifɛn atorho Uyesu.
21 Unga agɔr ra amɛnnga agɛ, <<Umum
ĩba ĩbangumum ifɛn atorhanga umum iwuri
ikerhumum.>>
22 Ivangyɛ Uyesu aka adzipa anyã unga.
Unga agɛ, <<Niba ugũo ighong unapmum.
Imangmangngo ngge ikerhuwa ungo.>>
Kanying utsɛrh ha akerhunga.
23 Ivangyɛ Uyesu aka aba atsĩ ri iya ung-
gbaashi ha, anyã abika abar aserhwa nu
ikikɔng anera iki igwarha arherhe.
24 Unga agɛ, <<Àka asombi. Una hã anasi
ikpea bɔr awe ru urhɔ.>> Bɔr umbɔ anyĩrhã
unga.
25 Anera aka adzek amaa, unga atsĩ
adzur ubok una hã, una hã asok adɛ̃ɛ̃.
26 Isarhe arherhe ha itɛ̃rhã imaangge abĩ
hã.

Uyesu akerhuwe uner ibvuta nu igbau

27 Uyesu aka azɛ̃rhã aneke anang hã, abi
ibvuta avaa adɔsa na atsarhi irhakmbɔ
agɔr agɛ, <<Ucorhuwa umɛn Ungwɛ̃
Udauda!>>
28 Ivangyɛ Uyesu aka atsĩ ri iya, abi ib-
vuta ha aba ru unga, unga arhusa umbɔ
agɛ, <<Umbi awembi ri imangmang ugɛ
umum idɛ̃ɛ̃ ikorhuwamum akɛrɛ?>>
Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Ĩĩ, Uteijee.>>
29 Unga abanga asumbɔ na agɛ, <<Ri
imangmangmbi neke ngge ikorhe ru
umbi.>>
30 Asumbɔ ayanguke. Uyesu agbiite
atombɔ akarhãrhã agɛ, <<Niba adɛyikumbi
unera akɛrɛ ha.>>
31 Bɔr umbɔ adzek atɛ̃rhã arherhe ha
amaa kishoo abĩ hã.
32 Umbɔ aka adzek ra awiya, umbɔ akũ
uner uwɔɔ aka awe ru ipfu iyiki ibewe iki
ikɛnngge unga arherhe aba ru Uyesu.
33 Ivangyɛ umbɔ aka awayiwe ipfu iyiki
ibewe ha idze, uner igbau ha atirhunga
arherhe. Ikikɔng anera idzedzeu ni igɔr
igɛ, <<Anasi inyãmbɔ ikpũ ifɛrhɛ rimi ru
Uisrairha.>>
34 Bɔr abi Ufarisi agɛ, <<Nggu ijee uyɛrhe
ípfu iyiki ibewe unga iki ikũ atsusuwe ípfu
iyiki ibewe.>>

Abi itsera awu ukunjiir

35 Uyesu adɔsi iteu iyiki igɔng nu iyiki
ici kishoo, amesuwe ra abã ifɛn-Nummbɔ.
Adzowe Isarhe Iyiki Ize iyi Iyɛrhe afã, na
akerhuwe anera ru kishoo ikpũ irhãrhã nu
ighighong.
36 Ivangyɛ unga aka anyã anera aka
akɔng arhɛrhɛ, unga agũ atorh umbɔ,
ubinkutsu, umbɔ awe ru uver akarhãrhã
na ashimbɔ ru uner uwuku uyike. Umbɔ
awe ru nyaki ídɔiyɛ iki ishingge ru uner
idzɛu.
37 Mɔcɛ unga agɔr angwɛ̃ imesanga agɛ,
<<Igbɛra abin iwe irhɛirhɛ, bɔr abi itsera
awe ukunjiir.
38 Àka ashõrhũ Uteijee uwu igbɛra abin,
unga adene abi itser ri icang igbɛra abin-
nga.>>

10

Uyesu ayisa angwɛ̃ imesanga
(Umar 3.13-19; Irh 6.12-16)

1 Unga aka ayisa angwɛ̃ imesa
usɔkdũmɛn aba ru unga, unga adzowe
umbɔ ijee iyiki itsũwe ípfu iyiki ibewe na
akerhuwe ubɛn ikpũ irhãrhã nu ighighong.
2 Atsok abi itser Uyesu ha akɛ usɔkdũmɛn
hã, uwu inbgaashia, Usiman uwu umbɔ iki
iyisa Ubitru, nu Uandarawu ungwɛ̃mbɔ,
Uyaku ungwɛ̃ Uzabadi nu Uyohana
ungwɛ̃mbɔ,
3 Ufirhibu, Ubatorhomi, Utoma nu
Umatiyu uner uwuku uyɛisu ikirbi abĩ,
Uyaku ungwɛ̃ Uharhfa, Utaddiyu,
4 Usiman uner Ukan'ana nu Uyahuda
Uiskariyoti, uwuku ugha adaknga.

Uyesu adene angwɛ̃ imesanga
(Umar 6.7-13; Irh 9.1-6)

5 Uyesu adene usɔkdũmɛn hã agɛ, <<Niba
azĩmbi ra atsen abi Uyahuda use atsĩ ru
ubɛn uteu Usamariya.
6 Àka azĩ ri ídɔi iyiki igwir iyi Uisrairha.

7 Ri izizĩmbi, àka adzowe isarhe iyɛrɛ agɛ,
<Iyɛrhe afã iki iyongge.>
8 Àka akerhuwe abi irhãrhã, àka azituwe
abika akpe, àka asare abi ingbim, àka at-
susuwe ípfu iyiki ibewe. Umbi ayɛi ijee ha
izũwã, àka atɔ̃ itser nggu ngge izũwã.
9 Niba akpɔmmbi uzinarhi use uazurhfa
use ubinkpi uku uwu ru nyaku uhwɛk ri
ibvukmbi.
10 Niba nyangumbi ukpoka ru uzɛ̃rhã
hã, use atorho avaa, use abadak avaa use
igbong, ubinkutsu, uner itser amɛ̃ɛ̃ ikpo
ubingha.
11 <<Ubɛn uteu ukugɔng use uku uci
umbi aka itsĩ, àka abee uner uwuku
urhurhika umɔ. Àka asei ri iyanga utsɛku
isisokmbi.
12 Ivangyɛ umbi aka itsĩ ri iya ha, àka
aghwe umbɔ.
13 Iya ha iba ibemuke umbi, neke
ididɔɔrambi iwe umɔ, bɔr ike iba isi
ibemuke, ididɔɔrambi ibvui iba ru umbi.
14 Unera aba asi iyɛisa umbi use akpea
ato ra arherhambi, àka awashuwe uzurhu
uwu adakmbi ivangyɛ umbi aka idze ri iya
ha use uteu ha.
15 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe,
uver uteu ha use iya ha uwuri unangkpɔ
ukpu aner Usɔdɔm nu Ugomora ru unum
ukpuku uvarha arherhe.

Ayetnum akɔ abarɔ (Umar 13.9-13; Irh 12.11-12; 21.12-19)

16 <<Umum idena umbi adzek ru nyaka
ídɔi ra ateu íjui ngbako. Nggee àka awe ru
itsoi ru nyaki íbvui na ashimbi ri iki ibewe
ru nyaka anurhɛu.

17 <<Àka akpɔm amɛnmbi nggu anera,
umbɔ awuri iden umbi ra ateu akakũ na
akwɛr umbi ra abã ifɛn-Nummbɔ.
18 Ri itsimbi aka adɔsa umum, umbɔ
awuri ikũna umbi azĩ ra asu agomna nu
ayɛrhe ru nyaka abi idekamum ru umbɔ
nu atsen abi Uyahuda.
19 Bɔr ivangyɛ umbɔ aka idzur umbi,
niba agũmbi ighong ubinkpi umbi aka
irherhe use umbi irherhe uguse. Ri ivang
hã awuri idzaambɔ ubinkpi umbi aka
irherhe.
20 Asi íwea umbi irherhe, bɔr Ipfu Utɛmbi
ngge irherhe ra angwĩmbi.
21 <<Ungwɛ̃yi awuri idzowe ungwɛ̃mbɔ
umbɔ afɛre, utei ikɛi awuri idzowe
ungwɛ̃nga. Awɛkaci ikɛi awuri iwu ri
igamtsak nggu ateimbɔ utsɛku umbɔ aka
itsu umbɔ afɛre umbɔ.
22 Anera kishoo awuri ikpɛ̃na umbi ri it-
sokmum. Bɔr kishoo uwuku ubima utsɛku
imimasha awuri ikpoa ififɔrh.
23 Umbɔ aba adzaambɔ umbi uver ra
anang akɔɔ, àka atĩ azĩ anang akɔɔ. Umum
indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, Ungwɛ̃-Ner
awuri ibanga nu umbi anasi imaambi
itsĩrhĩ iteu Uisrairha kishoo.
24 <<Ungwɛ̃ imesa asi inanga umarhem-
nga, use ugãrhã ananga uteiyanga.
25 Ungwɛ̃ imesa awe ra anggɔm unga aka
awe ru nyaku umarhemnga nu ugãrhã ru
nyaku uteiyanga. Umbɔ aba ayisa umum
iki iwe uteiyambi ugɛ Uba'arhzaburh
uyɛrhe ípfu iyiki ibewe, awuri iyisa umbi
nggu itsok ha anangmbɔ umum!

Unerwi aka amɛ̃ umbɔ agũ iwei unga (Irh 12.8-9)

26 <<Nggee niba agũmbi iwei umbɔ.
Ubin ushikpɔ umbɔ aka afɔm, ukpɔ uku
usi ídzekpɔ, use ri iwɔk umbɔ aka asi
íhwɛngmbɔ.
27 Abinkɛ umum iki isɔma umbi ru uzĩ,
àka asɔme ake ri irhirhang. Abinkɛ aka
akhɛwa ra atombi, àka adũwã ake ra atsi
uvi.
28 Niba agũmbi iwei abika afɛre iyor bɔr
asi ídɛ̃ɛ̃ afɛrmbɔ ipfu. Nu ngge iki iwe rimi,
aka agũ iwei uwuruwi aka idɛ̃ɛ̃ afɛre iyor
nu ipfu kishoo ri idzũ urha.
29 Asi iwea ahwirhgɔm avaa umbɔ aki
igoshe ukobo unying? Nggee unying usi
ígbamgbɔ ra abĩ Utɛmbi aka asi íhwɛnga
umgbɔ.
30 Nu uko ígwar itsimbi umbɔ aka avu-
varha ngge.
31 Nggee niba agũmbi iwei, umbi
anangmbi ahwirhgɔm ugarh idiki irhɛirhɛ.
32 <<Ubɛn unera aka adɛyiwe itsinga ugɛ
unga awu uwu umum ra asu anera, umum
iwuri idɛyikũ unga awu uwu umum ra asu
Utɛmum ra afã.
33 Bɔr ubɛn unera aka atsɛyinga ihwɛng
umum ra asu anera, umum iwuri it-
sitsɛyimum ihwɛng unga ra asu Utɛmum ra
afã.

Asi iwea ididɔɔr bɔr awu ifuw
(Irh 12.51-53; 14.26-27)

34 <<Niba akaimbi ifɛrhkɔ ugɛ umum ĩba
itsu ididɔɔr ru upfung. Umum isi ĩbamum
itsu ididɔɔr, bɔr ikũ ifuw.
35 Ubinkutsu, umum ĩba itsu ifuw ru,
<< <ungwɛ̃ nu utɛnga,
unai nu uyanga,
utsɛn ungwɛ̃ nu ukokanga.
36 Anggamtsak unera awuri iwe abi
iyanga.>*
37 <<Uwuruwi aka abemu uyanga use
utɛnga ananga umum asi imɛ̃ɛ̃ iwe uwu
umum. Uwuruwi aka abemu ungwɛ̃nga
use unapunga ananga umum, asi imɛ̃ɛ̃ iwe
uwu umum.
38 Ubɛn unera aka asi ishupu igãrhãmau
ucuciianga adɔsunga umum, asi imɛ̃ɛ̃ iwe
uwu umum.
39 Uwuruwi aka akpo urhɛnga, unga
awuri igwirhe umgbɔ, nu uwuruwi aka ag-
wirhuwe urhɛnga ri itsimum, awuri ikpoa
umgbɔ.

Itser itosa
(Umar 9.41)

40 <<Uwuruwi aka ayɛi umbi, ayɛi
umum. Uwuruwi aka ayɛi umum ayɛi
uwuku udena umum.
41 Uwuruwi aka ayɛi uwuku usɔm
Arherhu-Num ri itsernga, awuri iyɛisa
itosa uner uwuku usɔm Arherhu-Num. Nu
ubɛn uwuku uyɛi uner uwuku urhika ri
irhirhikanga awuri iyɛisa itosa iyi uner
uwuku urhika.
42 Nu uwuruwi aka adzowe uko ukpɛwa
amɛ̃ aka aghɛnga ru ubɛn unera ra
abɛrɛ aka awe angwɛ̃ imesamum, umum
indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, awuri ikpoa
itosanga.>>

11

Uyesu nu Uyohana Uner Ubɔtisima
(Irh 7.18-35)

1 Uyesu aka amaa imesuwe angwɛ̃ ime-
sanga usɔkdũmɛn hã, unga adzek umɔ
azĩ amesuwe na adzowe isarhe ra abĩ
Ugarhirhi.
2 Ivangyɛ Uyohana ru ugborzĩ aka agũ
abinkɛ Ukiristo aka akorhe, unga adene
angwɛ̃ imesanga
3 azĩ arhusa unga agɛ, <<Awu ungo uwu
uwuku ububa ha, use umɛn itsu asumɛn ru
uwɔɔ?>>
4 Uyesu adzipa agɛ, <<Àka abvui azĩ
adɛyiwe Uyohana ubinkpi umbi aka agũ
na anyã.
5 Abi ibvuta anyãmbɔ, akatarhu
azɛ̃rhũmbɔ uzɛ̃rhã, abi ingbim akerhumbɔ,
abi igbau agũmbɔ, ikom isongge nggu urhɛ,
adzowukumbɔ Isarhe Iyiki Ize ra atsũwã.
6 Idorh iwu iyi uwu ha aka asi ikpɛ̃ɛ̃
umum ri itsi abinkɛ umum iki ikorhe.>>
7 Ivangyɛ awɛ imesu Uyohana aka
azĩmbɔ, Uyesu atirha arherhe nggu
ikikɔnga ri itsi Uyohana agɛ, <<Umbi azĩ
izɛrhu use ra arhum? Ubĩĩ uku uder ugba
iki ifɛu?
8 Iba ishingge rimi, ude umbi adzek azĩ
izɛrhu use? Utsa uwɔɔ aka atsim atorho
aka aze? Ĩ'ĩ, abika atsim atorho aka aze
asei ra adzepurhe iyɛrhe.
9 Ude umbi adzek azĩ izɛrhu use? Uwuku
usɔm Arherhu-Num? Ĩĩ, umum idɛyiwa
umbi, ananga uwuku usɔm Arherhu-Num.
10 Unga hã uwi umbɔ aka atsɛng ra
Arherhu-Num ri itsinga agɛ,
<< <Umum iwuri idene ungwɛ̃ itsermum
agbaashia ru ungo.
Unga awuri igbishuwa atsĩndĩngo.>*
11 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, ra
abirabɛ akatsɛrh aka amar asi itsĩmbɔ Uy-
ohana Uner Ubɔtisima. Bɔr uwuruwi aka
awu uku ucia ri Iyɛrhe afã, ananga unga.
12 Udzur ri ivang Uyohana Uner Ubɔtisima
uba utsĩ irherɛ, Iyɛrhe afã iwe ru uver,
abika adzowe uver ha umbɔ abee ivur
ngge ri iker.
13 Ubinkutsu kishoo itsɛng abika asɔm
Arherhu-Num nu Íkpem Umusa irher-
hungge arherhe akɛrɛ utsɛku ivang Uy-
ohana.
14 Umbi aba ibemumbi ubinkpi umum iki
irherhe, Uyohana unga awu Uirhiya ha
umbɔ aka arherhe ugɛ unga awuri ibanga.
15 Neke uner uwuku uwu ra ato aka agũ,
unga agũ.
16 <<Umum ikpangu udan ukpirɛ nggu
use? Awu ru nyaka awɛkaci iki isei ra
anang izɛɛ na ayisa abɔɔ agɛ,
17 << <Umɛn ibara umbi aserhuwa,

* **10:36** Àka anyã ikɛi: Umik 7.6. * **11:10** Àka anyã ikɛi: Umrh 3.1.

umbi akpɛ̃mbi izer.
Umɛn itsũ ubom akpe,
umbi akpɛ̃mbi iciu akpe.>
18 Uyohana aka aba, asi itsuka amɛnnga ri ighigha nu ihwihwa, umbɔ agɛ, <Unga awe ru ipfu iyiki ibewe.>
19 Ungwɛ̃-Ner aka aba agha na ahwa, umbɔ agɛ, <Àka anyã uner uwuku ubvun igha abin nu ihwihwa akarhãrhã, uwɛrhɛ abika ayɛi ikirbi abĩ nu abi arhim! > Bɔr awu itser unera iwuri idɛyiwe ugɛ unga awea ri itsoi.>>

Atorh iteuyɛ iki inasi idzipungge (Irh 10.13-15)

20 Mɔcɛ Uyesu aka atirhi itsɛyi iteuyɛ unga aka akorhe irhɛ abin idzeu ri ngge, ubinkutsu, anera asi idzipumbɔ.
21 <<Atorhngo, Ukorazin! Atorhngo Ubetsaida! Agɛ itser idzeu ha umbɔ aka atɔ̃ ru umbi, umbɔ atɔ̃mbɔ ngge ru Utaya nu Usidon, umbɔ awuri idzipumbɔ iki ifitem, umbɔ awuri itsim ashaka atorho, na asei ra atɔɔ.
22 Bɔr umum idɛyiwa umbi, ru unum ukpuku uvarha arherhe, uvermbi uwuri inangkpɔ ukpu Utaya nu Usidon.
23 Ungo igango, Ukafanahum, ungo ukaifɛrhkɔ ugɛ awuri ibera ungo afũ afã? Ĩ'ĩ, awuri ikũna ungo acipa ra anang isei abika akpukpe. Itser idzeuyɛ umbɔ aka atɔ̃ ru ungo umbɔ aba atɔ̃ ngge ru Usɔdɔm, ukpɔ uba uwe umɔ utsɛku irherɛ.
24 Bɔr umum idɛyiwa umbi ru unum ukpuku uvarha arherhe, uvermbi uwuri inangkpɔ ukpu Usɔdɔm.>>

Àka aba ru umum na akpo iwiwosha (10.21-22)

25 Ri ivang hã Uyesu awu ra anggɔm ri Ipfu Isarsatangge, agɔr agɛ, <<Umum ikpoi ungo Utɛ, Uteijee uwu afã nggu abĩ, ungo uku uwɔkɔ ifɛrhɛ iyɛrɛ ru abi itsoi nu abi idzursu, nu usɔme ake ra awɛkaci.
26 A Utɛ, akɛrɛ ha awu ubinkpi ungo uku ugũibɛn ikorha ukpɔ.
27 <<Utɛmum adzaa abina kishoo ru umum. Unera asi ihwɛnga amɛn Ungwɛ̃ɛ̃, Utɛ ikiyikanga ahwɛng. Unera asi ihwɛngnga amɛn Utei, Ungwɛ̃ɛ̃ ukpekũ nu uwuruwi Ungwɛ̃ hã aka isɔme unga.
28 <<Àka aba ru umum, kishoo umbi abika agũ azhe na agũ imor, umum iwuri idzaamum umbi iwiwosha.
29 Àka adzowe atsimbi na amesa ru umum, ubinkutsu, umum iwu uner inna nu ididɔɔr ra amɛnmum, nu umbi awuri ikpombi iwiwosha ra amɛnmbi.
30 Ubinkutsu, idzowe itsimbi ru umum asi iwea ubin uku ughong, abinmum asi imorke.>>

12

Uteijee uwu unum ukpuku uwosha (Umar 2.23-28; Irh 6.1-5)

1 Ri ivang hã Uyesu azɛ̃rhã atɔng ri ícang uarhkama ru unum ukpuku uwosha. Angwɛ̃ imesanga agũ imerh umbɔ atirhi igbiu isha arhkama hã atãi.
2 Ivang abi Ufarisi aka anyã rimi, umbɔ agɔr unga agɛ, <<Unyã! Angwɛ̃ imesango aka azharhuwe Ikpem unum ukpuku uwosha.>>
3 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi anasi ivarhumbi ubinkpi Udauda aka akorhe ri ivangyɛ unga nggu awɛrhu uzɛ̃rhãnga aka agũ imerh?
4 Unga aka atsĩ ru Iya-Num anyangu usarkasar uborodi atãi nggu awɛrhu uzɛ̃rhãnga, ukpurukpi ri Ikpem awu abika adzowe idɛm-Num ukpekũ iki itãi.
5 Use umbi anasi ivarhumbi ri Íkpem Umusa ugɛ abika adzowe idɛm-Num ri itser unum ukpuku uwosha ri Iya-Num aka adakuwe unum ukpuku uwosha na ishimbɔ ru uvau?
6 Umum idɛyiwa umbi uwuruwi aka ananga Iya-Num awu nggimi.
7 Umbi aba ahwɛngmbi agben itsɛng Arherhu-Num hã iki igɔr igɛ, <Umum ibee umbi awe ra atorh, isi ĩbeemum idɛm-Num,>* Umbi aba asi itsumbi uvau ra abika asheru uvau.
8 Ubinkutsu Ungwɛ̃-Ner awu Uteijee unum ukpuku uwosha.>>

Uner ushayi ubok (Umar 3.1-6; Irh 6.6-11)

9 Adzeka anang hã unga atsĩã ru ubã ifɛn-Nummbɔ.
10 Uner uwɔɔ uboka uku ushayi awu umɔ. Umbɔ abee udĩkpi umbɔ aka ikpo

* **12:7** Àka anyã ikɛi: Uho 6.6.

Uyesu nggu uvau, umbɔ arhusa unga agɛ, <<Ri Ikpem imɛ̃ngge umbɔ akerhuwe ru unum ukpuku uwosha?>>
11 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Unera ru umbi aba awuri idɔi ngge igba ru ughwee ru unum ukpuku uwosha, uner idɔi ha asi ídzur akpɔm ngge atsũwũka?
12 Unera ananga idɔi akarhãrhã! Nggee asi iwea izharhuwe Ikpem ri ikorhi iyiki ize ru unum ukpuku uwosha.>>
13 Mɔcɛ unga agɔr utsak ha agɛ, <<Unamu ubokngo udzek.>> Nggee unga anamu ubokngа udzek, ukpɔ ukerhe uwe ru nyaku ukpu uvaa.
14 Bɔr abi Ufarisi adzek akɛki itsũwã umbɔ aka ifɛre Uyesu.

Itsuifɛr isɔm Arherhu-Num Uishaya

15 Ivang Uyesu aka ahwɛng rimi, unga abɔruka anang hã. Arhɛrhɛ aka adɔsa unga, unga akerhuwe irhãrhãmbɔ.
16 Unga agbiite atombɔ ugɛ niba adɛyikumbɔ iwiwenga ru unera.
17 Akɛrɛ ake atsuafɛr ubinkpi uku urherhe ra angwĩ uwuku usɔm Arherhu-Num Uishaya agɛ,
18 <<Unyã ugãrhãmum uwi umum iki isɛng,
uwu umum iki ĩbema,
ru unga umum iki igũibɛn.
Umum iwuri itsuke Ipfumum nu unga,
nu unga atsu abĩã ahwɛng irhirhika.
19 Asi ísoyinga isa use itsuyi ivum,
asi ígũmbɔ urhɛmnga nu atsĩndĩ.
20 Asi íbvũã ugamwi uku uwuri ibvũ,
utɔngviwi uku uwuri irhim,
unga asi írhĩwũka.
Unga awuri ikorha akɛrɛ
utsɛku unga aka itsu irhirhika igha inggbaashi.
21 Abĩã awuri ifosa ri itsokngа.>>†

Uyesu nu Uba'arhzaburh (Umar 3.20-30; Irh 11.14-23)

22 Mɔcɛ umbɔ akũ uner ibvuta aka afɔr arherhe adaka awe ru ipfu iyiki ibewe aba. Uyesu akerhuwe unga, ngge itsu unga arherha arherhe na anyã ikɛi.
23 Anera kishoo adzeidzeu na agɛ, <<Awu Ungwɛ̃ Udauda nuwi?>>
24 Bɔr abi Ufarisi aka agũ akɛrɛ ha, umbɔ agɛ, <<Nggu ijee Uba'arhzaburh uyɛrhe ípfu iyiki ibewe utsak uwurɛ aka isaka akũ atsusuwe ípfu iyiki ibewe ha.>>
25 Uyesu ahwɛnga ifɛrhkɔmbɔ unga agɔr umbɔ agɛ, <<Ubɛn iyɛrhe iki igau agbɛra avaa iwuri itsĩm, nu ubɛn uteu use iya iki igau nggu adɔkake isi ídɛ̃ɛ̃ke.
26 Ushaitan aba atsũwũka Ushaitan, awe ri ifuw nggu itsikamnga. Iyɛrhanga idɛ̃ɛ̃ iguse?
27 Umum iba ikũ ijee Uba'arhzaburh itsusuwe ípfu iyiki ibewe, abimbi akũ ijee iyikisong atsusuwe? Angwɛ̃ imesambi awuri itsuka umbi uvau ra arherhe akɛrɛ.
28 Umum ĩba ikũ ijee Ipfu-Num itsusuwe ípfu iyiki ibewe, mɔcɛ Iyɛrhe Unum iki ibangge ru umbi.
29 <<Use ikɛi, unera awuri ikorha aguse na adɛ̃ɛ̃ atsĩ ri iya uner uwuku uker avur abinnga? Awuri igbaashia abow unga kata na adɛ̃ɛ̃ akarha abin iyanga.
30 <<Uwuruwi aka asi iwea nggu umum, akpɛ̃ɛ̃ umum. Uwuruwi aka asi ikɔnga nggu umum, asusituwe.
31 Nggee umum ĩdɛyiwa umbi, awuri itsũwũkumbɔ anera ru kishoo ikpũ arhim nu urhena ru Unum, bɔr uwuruwi aka arhenu Ipfu-Num, asi ítsũwũkumbɔ arhimnga.
32 Ubɛn unera aba arherhunga urhɛm uku ubewe ri itsi Ungwɛ̃-Ner, awuri itsũwũkumbɔ unga, bɔr uwuruwi aka arheni Ipfu Isarsatangge, asi ítsũwũkumbɔ unga icɛrɛ use ivang iyiki ibiba.
33 <<Ucucii uku uze uku isaku ughwɛr ikpũrhã iyiki ize, ucucii uku ubewe uku isaku ughwɛr ikpũrhã iyiki ibewe. Aka isaka ahwɛng ucucii ri ikpũrhãngge.
34 Umbi abi amɛn íbvui, umbi awuri ikorha uguse na adɛ̃ɛ̃ arherhe iyiki ize nggu amɛn aka abewambi? Ubinkpi uku uwe ra amɛn, ukpɔ uku idzeyiwa ra angwĩ.
35 Uner uwuku uze aka isaka akũ abin aka aze adzeka ra anang aka aze unga aka angwɛ̃ ru unga. Uner uwuku ubewe aka isaka akũ abin aka abewe adzeka ra anang aka abewe unga aka angwɛ̃ ru unga.
36 Umum idɛyiwa umbi ugɛ ru unum ukpuku uvarha arherhe, awuri ivarhukumbɔ ubɛn unera ra arherhe akatãrhãkɛ unga aka arherhe.

† **12:21** Àka anyã ikɛi: Uish 42.1-4.

37 Ubinkutsu, irhɛm arherhango ake itsu
ungo ushɔɔr, ake itsu ungo utsĩm.>>

Utsar ukpu Uyunana
(Umar 8.11-12; Irh 11.29-32)

38 Mɔcɛ abi Ufarisi abɔɔ nu abika ame-
suwe Ikpem agɔr unga agɛ, <<A umarhem,
umɛn ibee inyã utsar idzeu ru ungo.>>

39 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Abika abewe,
abika asheru Unum, abi undan ukpirɛ
arhusu utsar idzeu! Bɔr asi ídɛyikumbɔ
umbɔ utsar, akpurha adɛyiwe utsar ukpu
uwuku usɔm Arherhu-Num Uyunana.

40 Ru nyaku Uyunana aka amaa inuma
itaar utsuu nu atenum ra anaa ubɛrh
ukugɔng, rimi hã Ungwɛ̃-Ner aka imaa
inuma itaar utsuu nu atenum awe ru
anɔnɔr abĩ.

41 Aner Unineba awuri iso adɛ̃ɛ̃mbɔ
ru unum ukpuku uvarha arherhe nggu
udan ukpirɛ na awuri itsu uvau ru ukpɔ,
ubinkutsu, umbɔ adzipumbɔ ri udũwã
Uyunana. Icɛrɛ uwuku unang Uyunana
uwi nggimi.

42 Ru unum ukpuku uvarha arherhe Us-
arauniya uwu Unɔr awuri iso adɛ̃ɛ̃ nggu
undan ukpirɛ na atsuke uvau ru ukpɔ,
ubinkutsu unga adzeka anang akika ader
aba igũ itsoi Usorhomon. Nggayɛ uwuruwi
aka anangnga Usorhomon awu nggimi.

Ibiba ipfu iyiki ibewe
(Irh 11.24-26)

43 <<Ivangyɛ ipfu iyiki ibewe iba idzek
ru unera, iki isaki iyarhe ri inang iyiki ikoi
ibee ikpo iwiwosha ni isi ikpongge.

44 Ngge igɔr igɛ, <Umum ibvui izĩ ri iyakɛ
umum iki idzek.> Ngge iba ikpo unera
ashia umɔ ri iya ha, ngge inyã umbɔ aka
ayar na agbishumbɔ iya ha.

45 Mɔcɛ ngge ibvui izĩ ikarhe ípfu
iyiki ibewe iyɔɔ utɔɔva, iyiriyɛ iki ibewe
inangngge ngge, ngge kishoo iba isei umɔ.
Isisei utsa ha iyi imaataka iwuri ibewe
inangge iyi inggbaashia. Iwuri iwe rimi
nggu undan ukpuku ubewe ukpirɛ.>>

Uya nu angwɛ̃mbɔ Uyesu
(Umar 3.31-35; Irh 8.19-21)

46 Uyesu aka awe ra arherhe nggu
ikikɔng, uyanga nu angwɛ̃mbɔ aba adɛ̃ɛ̃ ra
awiya, abee arherha arherhe nggu unga.

47 Uwɔɔ agɔr unga agɛ, <<Uyango nu
angwɛ̃mbi adɛ̃ɛ̃ ra awiya, abee irherha
arherhe nggu ungo.>>

48 Unga agɔr unga agɛ, <<Uwuku-
song awu uyamum, nu abikasong awu
angwɛ̃mɛn?>>

49 Ayottu uboknga ra angwɛ̃ imesanga
agɛ, <<Unyã uyamum uwi nu angwɛ̃mɛn.

50 Ubɛn unerwi aka akorhu ubinkpi
Utɛmum ra afã aka abema, unga awu
ungwɛ̃mɛn nu unapumɛn nu uyamum.>>

13

Unyaka arherhe uner uwuku udoi abin
(Umar 4.1-20; Irh 8.4-15)

1 Ru unum hã Uyesu adzeki iya azĩ aseisa
ru ubang ukau.

2 Ikikɔng anera irhɛirhɛ iki ikɔng idzi-
ranga, itsu unga atsĩ ru ukhukhɔɔ amɛ̃ asei
umɔ. Ikikɔnga idɛ̃ɛ̃ ru ubang ukau ha.

3 Mɔcɛ unga adɛyiwe umbɔ abina arhɛrhɛ
ru unyaka arherhe agɛ, <<Uner irham azĩ
inna ikpũnga.

4 Unga adɛ̃ɛ̃ inna ikpũ hã, ikpũ iyɔɔ igbei
nu utsĩndĩ anunu aba akpɔuke iyi ha kany-
ing.

5 Iyɔɔ igbei ru ukpɔrha, abĩ asi iweke
akarhãrhã. Ngge imɛr kanying ubinkutsu,
abĩ anang hã asi ighorke.

6 Bɔr ivangyɛ unum uku umani iyi ha
ikoingge, ubinkutsu, ngge iki ishingge ra
anũnang.

7 Ikpũ iyɔɔ igbei ri ididɔk, ngge isɛng
itong ngge iyi ha.

8 Ikpũ iyɔɔ igba ra abĩ aka aze, anangkɛ
ngge iki ighwɛr ikpũrhã ananaka, iyɔɔ isɔka
utɔ̃tɔ̃ĩ use isɔka itaitaar.

9 Unga uwuku awe ra ato, neke unga
agũ.>>

10 Angwɛ̃ imesa ha aba arhusa unga agɛ,
<<Awu use utsu ungo urherhuwe anera
arherhe ru unyaka arherhe?>>

11 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Ihwɛng abinkɛ
aka awɔk aki Iyɛrhe afã aka adzaa ru umbi,
bɔr asi iwea umbɔ.

12 Uwuruwi aka awe ru ihwihwɛng
awuri itomuwe unga akpo arhɛrhɛ. Uwu-
ruwi aka ashia, awuri iyɛse ungwɛ̃rhĩ
ihwihwɛng ha unga aka awerangge.

13 Umum irherhuwe umbɔ arherhe nggu
unyaka arherhe ubinkutsu,

<<Umbɔ awuri irhimbɔ,
bɔr asi ínyãmbɔ,
na awuri igũmbɔ,
bɔr asi íhwɛngmbɔ.
14 Irhɛm uwuku usɔm Arherhu-Num
Uishaya iki itsuifɛrngge ra atsimbɔ. Iki igɔr
igɛ,
<< <Umbi awuri igũmbi
na asi íhwɛngmbi,
umbi awuri irhimbi
na asi ínyãmbi.
15 Ubinkutsu, amɛn anera abɛrɛ awe aker-
ketake,
aghong umbɔ agũ nggu atombɔ,
aka abvurkumbɔ asumbɔ.
Iba isi iwengge rimi, umbɔ awuri anyãmbɔ
nggu asumbɔ,
umbɔ awuri igũmbɔ nggu atombɔ,
na ahwɛngmbɔ nggu amɛnmbɔ,
na adzipa aba ru umum ikerhuwe umbɔ.>*
16 Bɔr idorh iwe iyi asumbi ubinkutsu, ake
adɛ̃ɛ̃ anyãke, nu atombi ubinkutsu ake adɛ̃ɛ̃
agũke.
17 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, abika
asɔm Arherhu-Num nu abika arhurhika
arhɛrhɛ aka abee inyã ubinkpi umbi aka
anyã bɔr asi inyãmbɔ, use agũ ubinkpi
umbi aka agũ, bɔr asi igũmbɔ.

18 <<Àka akpeto na agũ agben unyaka
arherhe uner uwuku unna ikpũ abin hã.
19 Ivangyɛ ubɛn unera aka agũ arherhe
Iyɛrhe afã na asi ihwɛnga ake, Undenggũ
unga aka isaka aba avur ubinkpi umbɔ aka
adoi ra amɛnnga. Iwu ikpũ iyiki igba ru
utsĩndĩ.
20 Iyiriyɛ iki igba ra ukpɔrha, iwe ru
nyaku uwuku ugũ arherhe ha na ayɛi nggu
anggɔm.
21 Bɔr unga aka ashia ra anũnang, asi
idãrhũnga. Ivang arherhe ha aki ikũ uver
nggu ayetnum uba, unga awuri izĩ ra andz-
ing.
22 Iyiriyɛ iki igba ra anang ididɔk ngge
iwe ru nyaku uwuku ugũ arherhe ha,
bɔr iwãrhãna abin upfung ri ibee iwe ru
ubin ibɛrh ni ikɛnngge arherhe ha ighwɛr
ikpũrhã.
23 Bɔr iyiriyɛ iki igba ra abĩ aka aze iwe ru
nyaku uwuku ugũ arherha ha na ahwɛnga
ake. Unga aghwɛr ikpũrhã, ananaka, isɔka
utɔ̃tɔ̃ĩ, use isɔka itaitaar idikunga nggu
ubinkpi umbɔ aka adoi.>>

Unyaka arherhe ubĩĩ ri itsem

24 Uyesu abvui adzowe umbɔ unyaka
arherhe akɔɔ agɛ, <<Iyɛrhe afã iwu ru
nyaku unerwi aka anna ikpũ iyiki ize ri
icangnga.
25 Bɔr ivangyɛ anera kishoo aka awu ru
urhɔ, unggamtsaknga azĩ adoi ikpũ ubĩĩ ri
icang itsem hã na azĩã.
26 Ivangyɛ ikpũ abin hã iki imɛr, umɔ ubĩĩ
igakpɔ umɛr.
27 <<Agãrhũ uner icang hã aba agɔr unga
agɛ, <A uteiya, ungo usi idosɔ ikpũ iyiki ize
ri icangngo? Ubĩĩ udzekɛ ukpɔ?>
28 <<Unga agɛ, <Awu unggamtsakmum
unga akorha aki ha.>
<<Agãrhã ha agɛ, <Ungo ubeengo umɛn
izĩ izɔnge ubĩã hã?>
29 <<Unga agɛ, <Ĩ'ĩ, ubinkutsu, umbi aba
awuri izɔngmbi ubĩĩ ri itsem hã, umbi adɛ̃ɛ̃
abvurhkumbi itsema nggu ubĩã hã.
30 Àka aneke ake aseng urhɔnga utsɛku
ivang iyiki ititeng. Ri ivang hã umum
iwuri ĩdɛyikũ abi aka ateng hã, umbɔ ag-
baashia ateng ubĩã hã apfuma, aboyi atsã
atsã, umbɔ akpĩĩwe, bɔr akarhi itsema aba
atsuku ungbanmum.> >>

Unyaka arherhe ishaa ikpũ iyiki ici (Umar 4.30-32; Irh 13.18-19)

31 Unga abvui adɛyiwe umbɔ unyaka
arherhe akɔɔ agɛ, <<Iyɛrhe afã iwe ru nyaki
ishaa ikpũ iyiki ici, utsa uwɔɔ aka anyanga
adoi ri icangnga.
32 Ngge iwu iyiki icia ri ikpũ abin, bɔr
ngge iki imɛr iseng, ngge iwu ucucii uwuku
ugɔng, anunu akang ashiyake ra aboka.>>

Unyaka arherhe aki uga (Irh 13.20-21)

33 Unga abvui adzowe umbɔ unyaka
arherhe akɔɔ agɛ, <<Iyɛrhe afã iwu ru
nyaku ungwɛ̃rhũ uga ukutsɛrh aka akayi
nggu agbiu isɔka ivaa aki akɔ̃ abvurh,
umgbɔ ufuyiwe kishoo agbiu ha.>>
34 Uyesu adɛyiwe ikikɔng anera kishoo
abin akɛrɛ nggu unyaka arherhe. Unga
asi irherhunga ubin ukpɔɔ umɔ uku usi
iwekpɔ unyaka arherhe.

* **13:15** Àka anyã ikɛi: Uish 6.9,10.

35 Ngge itsuifɛr ubin uwuku usɔm
Arherhu-Num aka arherhe agɛ,
<<Umum irherha arherhe nggu unyaka
arherhe,
abinkɛ aka awɔk utirhi ri imimunu
upfung.>>†

Agben unyaka arherhe ubĩĩ ru itsem

36 Mɔcɛ unga abɔre ikikɔng anera na atsĩã
ri iya. Angwɛ̃ imesanga aba agɔr unga agɛ,
<<Udɛyiwa umɛn agben unyaka arherhe
ubĩĩ ri icang itsem.>>
37 Unga agɛ, <<Uwuruwi aka adoi ikpũ
iyiki ize awu Ungwɛ̃-Ner.
38 Icang hã ngge iwe upfung, ikpũ iyiki
ize ha iwe angwɛ̃ Iyɛrhe afã. Ubĩĩ uwe
angwɛ̃ Undenggũ.
39 Nu unggamtsak uwuku udoi ubĩĩ hã,
awu Undenggũ. Ivang iyiki iteng hã, awe
imimaa upfung, abika atuteng hã awe ípfu
itser-Num.
40 <<Ru nyaka umbɔ iki ikarhu ubĩĩ
akpĩĩwe ru urha, iwuri iwe rimi ri imimaa
upfung.
41 Ungwɛ̃-Ner awuri idene ípfu itsernga
ngge idze, iwuri ikpotuwe Iyɛrhe afãnga
ubɛn ubin uku utsu igba ra arhim nu
kishoo abika akorhi iyiki ibewe.
42 Umbɔ awuri itare abika abewunga ri
ikon urha, ra anangkɛ umbɔ aka iciu akpe
na atãi anyĩ.
43 Mɔcɛ abika arhika awuri irhang ru
nyaki ishaa unum ri Iyɛrhe Utɛmbɔ. Unga
uwuku awe ra ato, neke unga agũ.

Unyaka arherhe abin ugarh ri iwɔk

44 <<Iyɛrhe afã iwu ru nyaka abin ugarh
aka awɔk ri icang. Ivangyɛ unera aka
akpo ake, unga awɔke ake ikɛi, agɔm na azĩ
agoshe kishoo abinnga na agoi icang hã.

Unyaka arherhe utarh ukpuku uwe ru ugarh

45 <<Iyɛrhe afã iwu ru nyaku uner igoi
uwuku ubee atarhkɛ aka awu ru ugarh.
46 Ivangyɛ unga aka akpo utarh ugarh
ha akarhãrhã, unga azĩ agoshuka kishoo
abinkɛ unga aka awe ra ake na agoi utarh
ugarh ha.

Unyaka arherhe itang igber

47 <<Iyɛrhe afã iwe ru nyaki itang igber
iyiki idzui abɛrh. Umbɔ iki itang ru ukau
ukugɔng ngge idzui kishoo ikpũ abɛrh.
48 Ivangyɛ ngge iki itɔk, abi udɛm agbiir
azĩ ru ubang ukau ukugɔng hã. Mɔcɛ umbɔ
asei na atɛng abɛrh aka azea atsuku uzing
na atare akika abewe.
49 Iwuri iwe rimi ri imimashu upfung.
Ípfu itser-Num iwuri iba igashuwe abika
abewe nggu abika arhurhika.
50 Umbɔ awuri itare abika abewunga ri
ikon urha, ra anangkɛ umbɔ aka iciu akpe
na atãi anyĩ.>>

51 Uyesu arhusa agɛ, <<Umbi ahwɛngmbi
akɛrɛ ha kishoo?>>

Umbɔ agɛ, <<Ĩĩ.>>

52 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Nggee ubɛn
uwuku umesuwe Ikpem umbɔ aka
adɛyiwe unga Iyɛrhe afã, awe ru nyaku
utei iya aka akũ abin adzeka ru angbannga
aka afa nu aka agbe.>>

Akpɛ̃mbɔ Uyesu ru Unazarat (Umar 6.1-6; Irh 4.16-30)

53 Ivangyɛ Uyesu aka amaa unyaka
arherhe akɛrɛ, unga abɔruka anang hã.
54 Ivangyɛ unga aka aba utepunga,
unga atirhi imesuwe anera ru ubã ifɛn-
Nummbɔ. Umbɔ adzeidzeu na arhusa agɛ,
<<Utsak uwurɛ akpo itsoi iyɛrɛ rinɛɛ rimi
nu ijee iyiki ikorha abin idzeu?
55 Asi iwea uwɛrɛ ha awu ungwɛ̃ ukap-
inta ha? Asi iwea uyanga umbɔ iki iy-
isa Umaryamu? Asi iwea angwɛ̃mbɔ rabɛ,
umbɔ Uyaku nu Uyusuf nu Usiman nu
Uyahuda?
56 Asi iwea kishoo anapumbɔ rabɛ nggu
umɛn? Awu rinɛɛ unga aka akpo kishoo
abin akɛrɛ ha?>>
57 Mɔcɛ umbɔ agũ avɔm nggu unga.

Bɔr Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Awu ru
ubɛn unera aka adzowe uner uwuku usɔm
Arherhu-Num igɔng, bɔr asi iwea abi
utepunga, nu abi iyanga.>>

58 Awu ida imangmangmbɔ itsu unga asi
ikorhunga abin idzeu arhɛrhɛ nggɔɔ ha.

† **13:35** Àka anyã ikɛi: Amb 78.2.

14

Akpe Uyohana Uner Ubɔtisima (Umar 6.14-29; Irh 9.7-9)

1 Ri ivang hã Uyɛrhe Uhiridu aka agũ arherhe ri itsi Uyesu.
2 Unga agɔr abika atɔ̃we unga itser agɛ, <<Awu Uyohana Uner Ubɔtisima unga asok ra akpe! Ngge itsu unga awuri ijee iyiki ikorha abin idzeu akɛrɛ.>>
3 Ubinkutsu Uhiridu aka adzur Uyohana agbang ru ugborzĩ ri itsi Uhirudiya utsɛrha ungwɛ̃mbɔ Ufirhibu.
4 Ubinkutsu Uyohana adɛyiwe Uhiridu agɛ, <<Isi imɛ̃ngge ungo uku upfunu Uhirudiya!>>
5 Uhiridu abee ifɛre Uyohana, bɔr agũ iwei anera, ubinkutsu umbɔ aka anyangu Uyohana awu uwuku usɔm Arherhu-Num.
6 Unum imar Uhiridu uku uba uwe, unapa Uhirudiya azer azer ri irhowa ha atsu Uhiridu agũibɛn akarhãrhã.
7 Nggee unga ayirh na abemuwe idzowe una hã kishoo ubinkpi unga aka ifɛna.
8 Uyisa una hã adzowe itsũwã, agɛ, <<Udzaa umum itsi Uyohana Uner Ubɔtisima ri itɛ̃rhãzɔu.>>
9 Amɛn uyɛrhe aghong, bɔr ri itsi atsen irhowa ha nu uyirh ha utsu unga atsu umbɔ adzowe ubinkpi una hã aka abee.
10 Unga adene umbɔ azĩ azharhukumbɔ itsi Uyohana ru ugborzĩ.
11 Akũ itsi ha nu itɛ̃rhãzɔu aba adzowe ru una hã, unga atsã akowuka uyanga.
12 Angwɛ̃ imesu Uyohana aba ashupu ukomnga adzake. Mɔcɛ umbɔ azĩ asɔme Uyesu.

Uyesu adzowe ubingha inera anakagɔnga atɔ̃ɔ̃ (Umar 6.30-44; Irh 9.10-17; Uyoh 6.1-14)

13 Ivang Uyesu aka agũ rimi, unga asok atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ agar azĩã anangkɛ anera aka ashimbɔ awe ikiyikanga. Bɔr ikikɔng anera iki igũ rimi, umbɔ adzeka ri íteu adɔsa unga ra adak.
14 Ivangyɛ unga aka adzeku ukhukhɔɔ ha anyã anera aka akɔng arhɛrhɛ, unga agũ atorh umbɔ na akerhuwe abi irhãrhãmbɔ.
15 Urhɛɛ uku uwe, angwɛ̃ imesanga aba agɔr unga agɛ, <<Anang akɛrɛ ashike ru uner, nggayɛ urhɛɛ uku uwekpɔ. Usoyiwe ikikɔnga umbɔ azĩmbɔ, ngge itsú umbɔ atsĩ ri iteu azĩ agoi ubingha.>>
16 Uyesu agɛ, <<Isi imɛ̃ngge umbɔ azĩmbɔ. Àka adzowe umbɔ ubin umbɔ agha.>>
17 Umbɔ agɔr agɛ, <<Umɛn ikpurhi iwe ru ípo uborodi itɔ̃ɔ̃ nu abɛrh avaa.>>
18 Unga agɛ, <<Àka akũwã ake ru umum nggimi.>>
19 Na agɔr anera asei nu ubĩĩ. Unga anyangu ípo uborodi atɔ̃ɔ̃ hã na abɛrh ha ikivarhake. Abera asunga arhi afã, atar uwɛɛ ru Unum. Unga atsɔka adzowe ra angwɛ̃ imesanga, umbɔ agashuwe ra anera.
20 Umbɔ kishoo agha ashur, nu angwɛ̃ imesanga arhɔ̃yĩ awushunga. Ake atɔk azĩnga usɔkdũmɛn.
21 Irhɛɛ anera aka agha ubingha ha akatsak atsĩmbɔ anaka agɔnga atɔ̃ɔ̃, asi ivarhumbɔ akatsɛrh nu awɛkaci.

Uyesu azɛ̃rhũ uzɛ̃rhã nu amɛ̃ (Umar 6.45-52; Uyoh 6.15-21)

22 Kanying Uyesu atsu angwɛ̃ imesanga abɔre unga na atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ agbaashia azĩmbɔ ugar ukpɔrɔ. Unga asoyiwe ikikɔnga.
23 Unga aka asoyiwe umbɔ amaa, unga afũã ni itsi igũa ikiyikanga azĩã ifɛn-Num. Urhɛɛ uwekpɔ, unga awe ru nggɔɔ ha ikiyikanga.
24 Ri ivang hã ukhukhɔɔ ha uku uzĩ udermgbɔ ru ukau ukugɔng hã, ugba unyaikpɔ utsu amɛ̃ uni ikwɛr umgbɔ.
25 Ivanga iwu akara ataar aki utsuu, umbɔ anyã Uyesu aka azɛ̃rhã nu amɛ̃ ukau ukugɔng azĩã ru umbɔ.
26 Ivang angwɛ̃ imesanga aka anyã unga azɛ̃rhã nu afafã amɛ̃, umbɔ agũ iwei. Agɛ, <<Awu imãrhã!>> Atsu ivum iwei iki ifɛrmbɔ.
27 Kanying Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka aker amɛnmbi! Awu umum. Niba agũmbi iwei.>>
28 Mɔcɛ Ubitru agɔr unga agɛ, <<A Uteijee, aba awu ungo, utsu umum izɛ̃rhã nu afafã amɛ̃ ĩba ru ungo.>>
29 Uyesu agɛ, <<Uba.>>

Mɔcɛ Ubitru adzeku ukhukhɔɔ ha, atirhu uzɛ̃rhã nu afafã amɛ̃ azĩã ru Uyesu.

30 Bɔr unga aka anyã ugba, unga agũ iwei
na atirhunga ididɛɛ. Unga atsu ivum, agɛ,
<<A Uteijee, ufɔrh umum!>>
31 Kanying Uyesu anamu uboknga adzur
unga, agɛ, <<Ungo uner imangmang iyiki
ici, awu use utsu ungo ucang?>>
32 Ivangyɛ umbɔ aka atsĩ ukhukhɔɔ ha,
ugba ha ukpe unu.
33 Mɔcɛ abirabɛ aka awe ru ukhukhɔɔ ha
adzowe unga igɔng, agɛ, <<Idzidzɛrhe ungo
uwu Ungwɛ̃ Unum.>>

Uyesu akerhuwe abi irhãrhã ru Ujanisarat (Umar 6.53-56)

34 Ivangyɛ umbɔ aka agar ukau ha, umbɔ
acipa ru abĩ Ujanisarat.
35 Aner ha ahwɛngmbɔ ugɛ Uyesu awu
umɔ, umbɔ adene umbɔ adɛyiwe anera
aka awu ra abĩ hã. Umbɔ akũ kishoo abi
irhãrhã aba ru unga.
36 Umbɔ ashɔ̃rhã unga aneke abi irhãrhã
amaa abangu ifɛn atorho akagɔnga. Nu
kishoo abirabɛ aka abanga ake, aker-
humbɔ.

15

Isisar nu ida isisar (Umar 7.1-13)

1 Mɔcɛ abi Ufarisi abɔɔ nu abika ame-
suwe Ikpem adzeku Urusharhima aba ru
Uyesu arhusa agɛ,
2 <<Awu use utsu angwɛ̃ imesango
azharhuwe agbeyi atokamɛn? Asi
isorhmbɔ abokmbɔ na adɔrha agha ub-
ingha.>>
3 Bɔr Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Awu use
utsu agbeyambi atsu umbi azharhuwe
Ikpem Unum?
4 Ubinkutsu Unum agɛ, <Udzowe imor
ru utɛngo nu uyango,>* nu <Ubɛn unera
aka arhenu utɛnga use uyanga awu ufang
umbɔ afɛre unga.>†
5 Bɔr umbi amesuwe ugɛ ubɛn unera aba
awea ru ubinkpi unga aka iyike utɛnga use
uyanga, na adɛ̃ɛ̃ agɔr umbɔ agɛ, <Ubin hã
uwu izũwã iyi Unum.>
6 Rimi hã umbi agɛ asi iwea ufang
unga idzowe imor utɛnga nggu ukpɔ. Ag-
beyambi atsu umbi anyanga Arherhu-
Num awe ibɛm.
7 Umbi abi ukpukpeta! Irhikungge
uwuku usɔm Arherhu-Num Uishaya aka
asɔm arherhe ri itsimbi agɛ,
8 << <Aner abɛrɛ adzaa umum igɔng nggu
angwĩmbɔ ukpekũ,
bɔr amɛnmbɔ aderke nggu umum.
9 Umbɔ adzaa umum igɔng ibɛm,
anu imesuwe ikpem anera ugɛɛ Unum
adzowe umbɔ.> ‡>>

Abinkɛ aka awuri itsu ida isisar (Umar 7.14-23)

10 Uyesu ayisi ikikɔnga iba ru unga agɔr
umbɔ agɛ, <<Àka akpeto na ahwɛng.
11 Asi iwea ubinkpi iki itsĩ ra angwĩ
unera itsu unga asi isara, bɔr ubinkpi uku
idzeka ra angwĩnga, ukpɔɔ utsu unga <asi
isara.> >>
12 Mɔcɛ angwɛ̃ imesanga aba ru unga
arhusa agɛ, <<Ungo uhwɛngngo abi Ufarisi
agũ avɔm umbɔ aka agũ arherha akɛrɛ?>>
13 Unga agɛ, <<Ubɛn ubinkpi Utɛmum ra
afã aka asi idosa, awuri ibvurhuwe.
14 Àka aneke umbɔ, umbɔ awu abi ibvuta
abika adarh abi ibvuta. Uner ibvuta aba
adarha uner ibvuta, umbɔ ikivarhambɔ
awuri igba ru ughwee.>>
15 Ubitru agɔr unga agɛ, <<Usɔma umɛn
agben unyaka arherhe ha.>>
16 Mɔcɛ Uyesu agɛ, <<Umbi anasi
ihwɛngmbi?
17 Umbi asi ihwɛngmbi ubɛn ubinkpi uku
utsĩ ra angwĩ unera, utsĩ ra ananga nu
udzekpɔ ri iyornga?
18 Bɔr ubinkpi uku idzeka ra angwĩ,
udzeka ra amɛnnga, ukpɔɔ ha utsu unera
asi isara.
19 Ubinkutsu, ifɛrhkɔ iyiki ibewe iki isaki
idzeyiwa ra amɛn unera, ifɛr uner, itoma-
dak, iyiki itãrhã, ivɛu, igbɛrangwĩ, nu
idakuwe itsok unera.
20 Akɛrɛ atsu unera asi isara, bɔr igha
ubin nggu abok aka ada isisorh asi ítsu
unera asi isara.>>

Imangmang utsɛrh uwɔɔ (Umar 7.24-30)

* **15:4** Àka anyã ikɛi: Idzi 20.12; Iva 5.16. † **15:4** Àka anyã ikɛi: Idzi 21.17; Urha 20.9. ‡ **15:9** Àka anyã ikɛi: Uish 29.13.

21 Uyesu aka abɔre anang hã na azĩã abĩ Utaya nu Usidon.
22 Utsɛrh Ukan'ana aka asei ra abĩ hã aba ru unga, na atsarhi irhaknga agɛ, <<Ucorhuwa umum! Uteijee, Ungwɛ̃ Udauda, ipfu iyiki ibewe inu idzowe unapmum uver.>>
23 Uyesu asi iyanuka urhɛm. Nggee angwɛ̃ imesanga aba ashɔ̃rhã unga agɛ, <<Udene unga azĩã, ubinkutsu arharuwe atomɛn nggu ivum adɔsa umɛn.>>
24 Mɔcɛ Uyesu agɔr utsɛrh ha agɛ, <<Adena umum ri ídɔi Uisrairha iki igwir ukpekũ.>>
25 Bɔr utsɛrh ha aba atararhu ru unga, agɛ, <<A Uteijee, uma uyika umum!>>
26 Uyesu agɛ, <<Isi irhikungge umbɔ anyangu ubingha awɛkaci atsuke íjui.>>
27 Unga agɛ, <<Ĩĩ, Uteijee, bɔr íjui iki isaki ighangge awushu ubingha aki idzeku utebur iyi uteiya agbei nu abĩ.>>
28 Mɔcɛ Uyesu agɔr unga agɛ, <<A atsɛrh ha, imangmango iwe akarhãrhã! Ibibeeango ikpongge.>> Kanying unapunga akerhunga.

Uyesu akerhuwe anera arhɛrhɛ

29 Uyesu abɔre umɔ na adɔsu udiku ubang Ukau Ugarhirhi. Mɔcɛ unga afũ igũ aseisa.
30 Nggaa ikikɔng iba ru unga, akũ akatarhu, nu abi ibvuta, nu abika akaikai, nu abika afɔr arherhe adambɔ, nu abɔɔ arhɛrhɛ, aden umbɔ ra adaknga, nu unga akerhuwe umbɔ.
31 Anera adzeidzeu umbɔ aka anyã agbau arherha arherhe, abika akaikai ayormbɔ akerhuke, akatarhu azɛ̃rhũmbɔ uzɛ̃rhã, abi ibvuta anyãmbɔ. Nu umbɔ kishoo akpoi Unum uwu Uisrairha.

Uyesu afuka anera anakagɔnga anaa (Umar 8.1-10)

32 Uyesu ayisa angwɛ̃ imesanga aba ru unga na agɛ, <<Umum icorhuwe aner abɛrɛ. Awu unum untaar nukpi umbɔ aka awe nggu umum ashimbɔ ru ubingha. Umum isi ĩbeemum isoyiwe umbɔ nggu imerh, utsur umbɔ agbeimbɔ ru udĩ.>>
33 Angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Umɛn ikpo ubingha ri inɛɛ ra arhum akɛrɛ uku imɛ̃ ifuka arhɛrha anera abɛrɛ?>>
34 Uyesu arhusa umbɔ agɛ, <<Umbi awe ru ípo uborodi isong?>>
Umbɔ agɛ, <<Utɔɔva nu ungwɛ̃rhã abɛrh ukunjiir.>>
35 Unga atsu ikikɔnga iseisa abĩ.
36 Mɔcɛ unga anyangu ípo uborodi ha utɔɔva nu abɛrh ha, unga aka atar uwɛɛ ru Unum. Mɔcɛ na atsɔka ukpɔ adzowe angwɛ̃ imesanga, umbɔ agashuwe ikikɔng anera.
37 Kishoo agha ashur. Angwɛ̃ imesanga arhɔ̃yĩ awushunga ra abĩ ake atɔk azĩnga utɔɔva.
38 Abirabɛ aka agha akatsak awu anakagɔnga anaa, asi ivarhumbɔ akatsɛrh nu awɛkaci.
39 Uyesu aka asoyiwe ikikɔng anera amaa, unga atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ azĩã abĩ Umagadan.

16

Umbɔ abee utsar (Umar 8.11-13; Irh 12.54-56)

1 Abi Ufarisi nu abi Usaduki aba aviru Uyesu, arhusa unga ugɛ unga akorhu ubin idzeu ukpu uwu utsar uku udzeka afã.
2 Unga agɛ, <<Urhɛɛ uba uwekpɔ, umbi aka isaka agɔr agɛ, <Ananga awuri izeke udã, afã awe uku uzhããĩ.>
3 Nu unkpeeka umbi aba anyã afã awe uku uzhããĩ na atsir nggu ufin inai, umbi aka isaka agɔr agɛ, <Irherɛ inai iwuri idoingge.> Umbi adɛ̃ɛ̃ ahwɛngmbi agben afã, bɔr umbi asi ihwɛngmbi atsarkɛ aka idɛyiwe agben abinkɛ aka anu ikorhe inum iyɛrɛ.
4 Abika abewe, abika asheru Unum, abi undan ukpirɛ arhusu utsar idzeu! Bɔr asi ídɛyikumbɔ umbɔ utsar, akpurha adɛyiwe utsar ukpu uwuku usɔm Arherhu-Num Uyunana.>> Uyesu abɔre umbɔ na azĩã.

Uga abi Ufarisi nu uwu abi Usaduki (Umar 8.14-21)

5 Ivangyɛ umbɔ aka agar ukau ha, angwɛ̃ imesa ayirukumbɔ ikpɔm uborodi.
6 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka angwɛ̃dzɛn, àka akpɔm amɛnmbi nggu uga abi Ufarisi nu abi Usaduki.>>

7 Umbɔ arherhe nggu adɔkambɔ agɛ, <<Unga arherhe rimi ubinkutsu, awu umɛn iki isi ikpɔmmɛn uborodi.>>

8 Uyesu ahwɛnga ubinkpi umbɔ aka anu irherhe unga arhusa agɛ, <<Umbi abi imangmang iyiki ici, awu use utsu umbi arherhe nggu adɔka ugɛ umbi ashimbi ru uborodi?

9 Utsɛku icɛrɛ umbi anasi ihwɛngmbi? Umbi aka ayirukumbi umum iki ikũ ípo uborodi itõõ ifuka anera anakagɔnga atõõ? Azĩnga asong umbi aka arhõyĩ atɔk?

10 Ikɛi ípo uborodi utɔɔva uku uwe ubingha anera anakagɔnga anaa. Azĩnga asong umbi aka arhõyĩ atɔk?

11 Awu use utsu umbi asi idɛ̃ɛ̃ ahwɛngmbi ugɛ umum isi irherhumum arherhe uborodi? Umum igɔr ugɛ àka akpɔm amɛnmbi nggu uga abi Ufarisi nu abi Usaduki.>>

12 Mɔcɛ umbɔ aka ahwɛng ugɛ asi igɔra umbɔ ikpɔm amɛn ru uga uborodi, bɔr agɔr umbɔ ikpɔm amɛn ri imesa abi Ufarisi nu abi Usaduki.

Ubitru adekuwe Uyesu unga awu Ukiristo (Umar 8.27-30; Irh 9.18-21)

13 Ivangyɛ Uyesu aka aba ra abĩ abi Ukaisariya Ufirhibi, unga arhusa angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Anera ani igɔr ugɛ Ungwɛ̃-Ner awu ungamɔ?>>

14 Umbɔ agɛ, <<Abɔɔ agɔr ugɛ Uyohana Uner Ubɔtisima, abɔɔ agɛ Uirhiya, abɔɔ agɛ Uirimiya use uwɔɔ ra abika asɔm Arherhu-Num.>>

15 Unga arhusa umbɔ agɛ, <<Bɔr umbi agɔr ugɛ umum iwu ungamɔ?>>

16 Ubitru agɛ, <<Ungo uwu Ukiristo Ungwɛ̃ Unum uwu urhɛ.>>

17 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Ungo uwu uner idorh, Usiman ungwɛ̃ Ujona! Asi iwea unera adɛyiwa ungo akɛrɛ ha, awu Utɛmum uwuku uwe ra afã.

18 Umum idɛyiwa ungo ugɛ ungo uwu Ubitru, agbena agɛ ifa. Nu ifa iyɛrɛ umum iki idzin ikikɔng abika adɔsa, iyiriyɛ ijee akpe isi ínangge ingge.

19 Umum iwuri ĩdzaamum ungo ijee iki idzeki Iyɛrhe afã. Ubɛn ubinkpi ungo iki ibow ru upfung, awuri ibow ukpɔ ra afã. Ubɛn ubinkpi ungo iki igarhuwe ru upfung, awuri igarhuwe ukpɔ ra afã.>>

20 Mɔcɛ unga agbiite ato angwɛ̃ imesanga utsur umbɔ adɛyikumbɔ unera agɛ unga awu Ukiristo.

Uyesu asɔm ikpũ akpenga aka ikpe (Umar 8.31—9.1; Irh 9.22-27)

21 Udzur ri ivang hã Uyesu atirhi idɛyiwe angwɛ̃ imesanga ugɛ awu ufang unga awuri izĩ Urusharhima na ahwa ayetnum ra abina arhɛrhɛ ru abok akakũ, nu ateiya abika adzowe idɛm-Num, nu abika amesuwe Ikpem. Awu ufang umbɔ afɛre unga, ru unum untaar unga awuri isok abɛka.

22 Ubitru agbiira unga azĩ ri ifɛna atirhi itsɛrha unga agɛ, <<Ishingge Uteijee! Akɛrɛ asi íkorhuke nggu ungo!>>

23 Uyesu adzipa agɔr Ubitru agɛ, <<Usɔkɔ ru umum Ushaitan! Ungo uwu utarh ukpuku ukwɛr itok ru umum, ifɛrhkɔngo iwe ru nyaki iyi anera, isi iwengge ru nyaki iyi Unum.>>

24 Mɔcɛ Uyesu agɔr angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Uba unera abeenga idɔsa umum, awu ufang unga akpɛ̃ɛ̃ itsikamnga, na ashupu igãrhãmau ucuciianga adɔsa umum.

25 Ubɛn unerwi aka abee ifɔrh urhɛnga, umgbɔ uwuri igwirmgbɔ. Bɔr uwuku ugwirhuwe urhɛnga ru umum awuri ikpoa umgbɔ.

26 Awu use izea unera aki ikpo abin upfung kishoo na ashia ru urhɛ uwu ugbagbaa? Use unera awuri ikũ use afaru urhɛnga uwu ugbagbaa?

27 Ungwɛ̃-Ner awuri ibanga nggu ikpikpoi Utɛnga nggu ípfu itsernga, mɔcɛ unga aka ifai ubɛn unera itsernga aka atõ.

28 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, abɔɔ rabɔ adɛ̃ɛ̃ nggimi asi íkpembɔ utsɛku umbɔ aka inyã ibiba Ungwɛ̃-Ner ri Iyɛrhanga.>>

17

Idzidzipu iyor Uyesu (Umar 9.2-13; Irh 9.28-36)

1 Inuma utõĩ iki imaa Uyesu akũ Ubitru, Uyaku nu Uyohana ungwɛ̃mbɔ Uyaku, umbɔ azĩ ni itsi igũ iyɔɔ iderdetangge, anangkɛ umbɔ aka awe ikiyikambɔ.

2 Umɔ unga adzipa awuwea ra asumbɔ. Asunga arhang ru nyaki ishaa unum, atorhanga awe aka aterha uku upɛ̃rhɛng ru nyaki irhirhang.
3 Kanying Umusa nu Uirhiya akapɛɛng ru umbɔ, adɛ̃ɛ̃ arherhe nggu Uyesu.
4 Ubitru agɔr Uyesu agɛ, <<A Uteijee, izengge umɛn iki iwe nggimi. Ungo uba ubeengo, umum itar atsurha ataar nggimi, unying uwu ungo, unying uwu Umusa nu unying uwu Uirhiya.>>
5 Adɛ̃ɛ̃ ra arherhe nukpi nggaa amɛɛ aka arhang atsire umbɔ, nu urhɛm ra amɛɛ ha uku ugɔr ugɛ, <<Uwɛrɛ awu Ungwɛ̃mum, uwuruwi umum iki ibema. Amɛnmum agũibɛn nggu unga akarhãrhã. Àka akpeto ru unga!>>
6 Ivang angwɛ̃ imesa ha aka agũ rimi, iwei ifɛr umbɔ, umbɔ akwɛr asumbɔ atsim ra abĩ.
7 Bɔr Uyesu aba abanga umbɔ agɛ, <<Àka asisok. Niba agũmbi iwei.>>
8 Umbɔ aka abera atsimbɔ asi inyãmbɔ uner uwɔɔ, akpurha anyã Uyesu.
9 Umbɔ aka awe ru utsĩndĩ uwuku ucipuwa ni itsi igũ hã, Uyesu atsu umbɔ agɛ, <<Niba adɛyikumbi unera ubinkpi umbi aka anyã utsɛku Ungwɛ̃-Ner aka isok ra akpe.>>
10 Angwɛ̃ imesa ha arhusa unga agɛ, <<Awu use utsu abika amesuwe Ikpem agɔr ugɛ awu ufang uner uwuku usɔm Arherhu-Num Uirhiya aka igbaashia aba? >>
11 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Awu idzidzɛrhe Uirhiya aka iba, unga igbishu ubɛn ubin.
12 Bɔr umum idɛyiwa umbi, Uirhiya aka abanga, bɔr umbɔ asi ihwɛngmbɔ unga, na akorhuwe unga ubinkpi umbɔ aka abee. Rimi hã Ungwɛ̃-Ner aka ihwa ayetnum ru ubokmbɔ.>>
13 Mɔcɛ angwɛ̃ imesa ha ahwɛng ugɛ unga arherhe arherha ha ri itsi Uyohana Uner Ubɔtisima.

Ikerhuwe uwɛkuci ri ipfu iyiki ibewe
(Umar 9.14-29; Irh 9.37-43a)

14 Ivangyɛ umbɔ aka azĩ atsĩ ra anang ikikɔnga, uner uwɔɔ aba ru Uyesu atararhu ra anangnga.
15 Na agɛ, <<A Uteijee, uma ugũ atorh ungwɛ̃mum, awuri irhãrhĩ unggbunggbuwa, aka ahwa uver akarhãrhã. Idikunga irhɛirhɛ unga iki igbei ru urha use ra amɛ̃.
16 Umum iki ikũna unga izĩ ra angwɛ̃ imesango, bɔr umbɔ asi idɛ̃ɛ̃ akerhukumbɔ unga.>>
17 Uyesu agɛ, <<Umbi abi udan ukpirɛ, abika asheri imangmang, abi amɛn aka abewe. Umum iki isei ĩdãrhũmum nggu umbi, ukang umbi aka awe ru imangmang ru umum? Utsɛku ukang umum iki ibima nggu ida imangmangmbi? Ukũ ungwɛ̃ hã uba nggɛɛ ru umum.>>
18 Uyesu atsɛrhi ipfu iyiki ibewa ha idzengge ru ungwɛ̃ hã. Kanying ungwɛ̃ hã akerhunga.
19 Mɔcɛ angwɛ̃ imesa ha aba ru Uyesu ri ivangyɛ anera aka ashimbɔ nggu unga, agɔr unga agɛ, <<Awu use utsu umɛn ifɔr itsũwe ipfu iyiki ibewa ha idamɛn?>>
20 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Imangmangmbi iwe ukunjiir ngge itsu. Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, umbi aba awembi ri imangmang ukunjiir ru nyaki ishaa umastad, umbi adɛ̃ɛ̃ agɔrmbi igũ iyɛrɛ agɛ, <Usoku nggɛɛ uzĩ ru nggɔɔ,> ngge iwuri iso izĩngge. Ubin usi ínangkpɔ umbi.>>*

Uyesu arherha arherhe akpenga ikɛi
(Umar 9.30-32; Irh 9.43b-45)

22 Ivangyɛ angwɛ̃ imesa ha aka akɔng ra abĩ Ugarhirhi, unga agɔr umbɔ agɛ, <<Awuri ighambɔ adak Ungwɛ̃-Ner adzowe unga ra abok anera.
23 Umbɔ awuri ifɛre unga, ru unum untaar unga awuri isok abɛka.>> Amɛn angwɛ̃ imesa ha aghong.

Ifai ikirbi Iya-Num

24 Uyesu nu angwɛ̃ imesanga aka atsĩ ru Ukafanahum, abika ayɛi ikirbi Iya-Num akpo Ubitru arhusa unga agɛ, <<Umarhemmbi asi ífaisa ikirbi Iya-Num? >>

* **17:20** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 21 *Bɔr ikpũ ipfu iki ibewe iyɛrɛ isi ídzengge, awu ikpem igha ubin nu ifɛn-Num ukpekũ iwuri itsu ngge idzek.*

25 Unga agɛ, <<Afasa.>>

Ivangyɛ Ubitru aka aba ri iya, Uyesu atirhi arherha arherhe nggu unga agɛ, <<Ungo unyã uguse Usiman? Ayɛrhe ayɛi ikirbi abĩ ru ungamɔ, ra awɛkacimbɔ use ra abikase?>>

26 Ubitru agɛ, <<Ra abikase.>>

Mɔcɛ Uyesu agɛ, <<Awɛkacimbɔ asi ífaimbɔ nukpɔ.

27 Bɔr utsur umɛn iwemɛn ru uvau ra anera abɛrɛ, uzĩ ru ukau ukugɔng utang igber. Uyanga angwĩ ubɛrh ha ungo uku utirhu udzur. Ungo ikpoɔ ishaa imang uazurhfa. Ukũ ishaa imang uazurhfa ha ufai imang iyi Iya-Numngo nggu iyi umum.>>

18

Uwuku ugɔnga ri Iyɛrhe afã (Umar 9.33-37,42-48; Irh 9.46-48; 17.1-2)

1 Ri ivang hã angwɛ̃ imesa ha aba arhusu Uyesu agɛ, <<Ungamɔ awu uwuku ugɔnga ri Iyɛrhe afã?>>

2 Unga ayisu ungwɛ̃rhũ uwɛkuci atsu unga adɛ̃ɛ̃ ra ateumbɔ,

3 na agɛ, <<Umum idɛyiwa umbi idzidzɛrhe umbi aba asi idzipa awembi ru nyaka awɛkaci, umbi asi ítsĩmbi Iyɛrhe afã.

4 Nggee, uwuruwi aka arhɛrhi itsinga ru nyaku ungwɛ̃ uwurɛ unga awu uwuku ugɔnga ri Iyɛrhe afã.

5 <<Ubɛn unera aka ayɛisa ungwɛ̃rhũ uwɛkuci ru nyaku uwɛrɛ ri itsokmum, ayɛi umum.

6 Bɔr uwuruwi aka atsu unying ra awɛkaci abɛrɛ abika awe ru imangmang ru umum atsĩã ra arhim, ugba umbɔ abope nggaa ukɔ igɔ ru urhɔknga na atare unga atsĩ ru ukau ukugɔng.

7 <<Atorh upfung ri itsi abinkɛ aka atsu anera atsĩ ra arhim! Awu ufang abin hã aka iba, bɔr atorh uwu ha aka itsu ake aba.

8 Uba ubokngo use udakngo uni itsu ungo utsĩ ra arhim, uzharha ukpɔ utare. Ugba ungo utsĩ ru urhɛ ukpu ugbagbaa nggu ubokngo unying use udakngo unying nu umbɔ aka itare ungo utsĩ ru urha ukpu ugbagbaa nggu aboka avaa use adaka avaa.

9 Nu usungo uba itsu ungo utsĩ ra arhim, ukhor utare. Ugba ungo utsĩ ru urhɛ ukpu ugbagbaa nggu usua unying nu umbɔ aka itsuke ungo ri idzũ urha nggu asua avaa.

Unyaka arherhe aki idɔi iyiki igwir (Irh 15.3-7)

10 <<Àka arhi anyã niba akwɛɛrkumbi unying ra angwɛ̃rhã awɛkaci abɛrɛ. Umum idɛyiwa umbi, ípfu itsermbɔ ubɛn unum ini irhi asu Utɛmum uwuku uwe ra afã.*

12 <<Umbi akaifɛrhkɔ aguse? Unera aba awe ru ídɔi unaka, unying igwirngge, unga asi ínekuka isɔka utɔɔrha nu utɔɔrha ra abang igũa na azĩã abee unying hã iki igwir?

13 Unga aba anyã ngge, umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, unga awuri igɔm iyi ha iki iyikangge ananga isɔka utɔɔrha nu utɔɔrha iki isi igwirngge.

14 Rimi hã asi iwea ibibemu Utɛmbi ra afã unying ra awɛkaci abɛrɛ agwir.

Uba ungwɛ̃mbi agbaa uvau ru ungo (Irh 17.3)

15 <<Ungwɛ̃mbi use unapumbi aba agbaa uvau ru ungo, uzĩ usɔme unga uvaunga, ungo nu unga ukpekũ. Unga aba agũã, ungo uku ubvui ukũ unga ubango ri iwɛrhɛ nggu ungo.

16 Bɔr unga aba asi igũã, ungo ubee unera unying use ivaa umbi azĩ, ngge itsú ideka iyi inera ivaa use itaar imɛ̃ngge ifɛr arherhe.†

17 Ungwɛ̃mbi aba akpɛ̃ɛ̃ igũ umbɔ, ungo udɛyiwe ikikɔng abika adɔsa, unga aba akpɛ̃ɛ̃ igũ ikikɔng abika adɔsa ha, unyanga unga ru nyaku unerwi aka asi idɔsunga Unum use uwuku uyɛi ikirbi abĩ.

18 <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, ubɛn ubinkpi umbi aka abow ru upfung awuri ibow ukpɔ ra afã. Ikɛi ubɛn ubinkpi umbi aka agarhuwe ru upfung awuri igarhuwe ukpɔ ra afã.

19 <<Umum ibvui idɛyiwa umbi, inera ivaa ru umbi ru upfung ukpirɛ aba ibema ifɛnu ubin ru Utɛmum uwu afã, awuri ikorhuka umbɔ.

20 Ubinkutsu inera ivaa use ataar aba akɔngmbɔ ri itsokmum, umum iwu nggu umbɔ.>>

---

* **18:10** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 11 *Nu Ungwɛ̃-Ner aba ifɔrh abirabɛ aka agwir.* † **18:16** Àka anyã ikɛi: Iva 19.15.

Unyaka arherhe ugãrhã uwuku ushe ra atorh

21 Mɔcɛ Ubitru aba agɔr Uyesu agɛ, <<A Uteijee, idikunga isong ungwɛ̃mɛn aka igba uvau ru umum, umum itsũwe unga? Awu idikunga utɔɔva?>>

22 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Umum idɛyiwa ungo, asi iwea idiku utɔɔva, bɔr isɔka utɔɔva nu utɔɔva.

23 <<Nggee, Iyɛrhe afã iwe ru nyaku uyɛrhe uwɔɔ aka abee ivarha abinnga aka awe ra abok agãrhãnga abee umbɔ afase.

24 Uyɛrhe ha aka atirhi avarhe, umbɔ akũ uner uwɔɔ aba ru unga, uwuruwi aka angwɛ̃ uvɛrh nggaa ibɛi uazurhfanga iyi anaka agɔnga usɔka.

25 Unga aka afɔr ifai adaka, uyɛrhe ha agɛ agoshe unga nu utsɛ̃nga, nu awɛkacinga, nu kishoo abinkɛ unga aka awurake na akũ afase uvɛrhnga.

26 <<Ugãrhã hã atararhu ra asu uyɛrhe ha ashɔ̃rhã agɛ, <Umaa udɔng amɛnngo nggu umum, umum iwuri ifasamum abina kishoo.>

27 Uyɛrhe ha agũ atorh unga, afɔ̃rhũwe uvɛrh ha na atsũwe unga azĩã.

28 <<Bɔr utsak ha aka adzek, anyã ugãrhũ itsernga aka angwɛ̃ uvɛrh unga íshaa imang unaka unying ukpekũ. Unga adzur urhɔk utsak ha akpɔm na agɛ, <Ufai ubinkpi umum iki idɔsa ungo.>

29 <<Udɔki itsernga atararhu na ashɔ̃rhã unga agɛ, <Udɔng amɛnngo nggu umum, umum iwuri ifasamum uvɛrhngo.>

30 <<Bɔr unga akpɛ̃ɛ̃. Akũ utsak ha azĩ agbanguka ru ugborzĩ utsɛku unga aka ifai uvɛrh ha.

31 Ivangyɛ andɔki itsernga abɔɔ aka anyã ubinkpi unga aka akorhe, umbɔ asi igũmbɔ ibɛn, umbɔ azĩ asɔmukumbɔ uyɛrhe ha kishoo ubinkpi uku ukorhe.

32 <<Mɔcɛ uyɛrhe ayisu ugãrhã hã agɛ, <Ungo uwu ugãrhũ uwu amɛn aka abewe, umum itsũwũkũ kishoo uvɛrhngo ri ishishɔ̃rhãyɛ ungo uku ushɔ̃rhã umum.

33 Isi imɛ̃ngge ungo uku igũ atorh udɔki itserngo ru nyaka umum iki igũ atorh ungo?>

34 Uyɛrhe agũ avɔm akarhãrhã, atsu umbɔ adzowe unga ayetnum utsɛku unga aka ifai uvɛrh ha.

35 <<Rimi hã Utɛmum ra afã aka ikorhe nggu uwuku ukpɛ̃ɛ̃ itsũwe undɔka ra amɛnnga.>>

19

Ifɛre itsɛrh (Umar 10.1-12)

1 Ivangyɛ Uyesu aka amaa irherha akɛrɛ, unga abɔruka abĩ Ugarhirhi na azĩã abĩ Uyahudiya aka awu ugar Azɛ̃ Urdun.

2 Nggaa ikikɔng anera idɔsa unga, unga akerhuwe umbɔ.

3 Abi Ufarisi abɔɔ aba ru unga avira unga. Arhusa unga agɛ, <<Ri ikpemmɛn imɛ̃ngge unera awayiwe utsɛ̃nga ri ikorhe ubɛn ubin?>>

4 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi anasi ivarhumbi itsɛng Arherhu-Num? Atsɛng ri inggbaashia ugɛ, <Unum amuna umbɔ ukutsak nggu ukutsɛrh,>*

5 na agɛ, <Ngge iki iwe rimi, unera awuri ineke utɛnga nu uyanga na awu nggu utsɛ̃nga, umbɔ ikivarhambɔ awuri iwu iyora unying>†?

6 Nggee umbɔ asi iwembɔ ivaa, bɔr umbɔ awe iyora unying. Nggee, ubinkpi Unum aka agbopa, unera niba agashuka.>>

7 Umbɔ arhusa agɛ, <<Awu use utsu Umusa atsu ugɛ adzowe ubvur uwuku ufɛr itsɛrh awayiwe utsɛrh ha azĩã?>>

8 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umusa abemuwa umbi igau itsɛrh ubinkutsu amɛn aka akermbi atsu. Bɔr isi iwengge rimi ri inggbaashia.

9 Umum idɛyiwa umbi ugɛ ubɛn unera aka awayiwe utsɛ̃nga aka asi itomungadak, na apfunu utsɛrh uwukuse, atomadak.>>

10 Angwɛ̃ imesa ha agɔr unga agɛ, <<Iba iwe rimi arherhe ukutsak nggu utsɛ̃nga, ida ipfuna ngge inang.>>

11 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Asi iwea ubɛn unera awuri idɛ̃ɛ̃ ayɛi arherhe akɛrɛ, bɔr abirabɛ Unum aka adzowe ngge.

12 Ubinkutsu abɔɔ awu akpirh, amar umbɔ rimi. Abɔɔ, anera akorhuwe, asi idɛ̃ɛ̃ apfunumbɔ. Abɔɔ Iyɛrhe afã itsu umbɔ

* **19:4** Àka anyã ikɛi: Ing 1.27. † **19:5** Àka anyã ikɛi: Ing 2.24.

akpɛ̃mbɔ ipfuna. Uwuku udɛ̃ɛ̃ ayɛi arherhe akɛrɛ unga ayɛi.>>

Uyesu atsuke idorh ra awɛkaci (Umar 10.13-16; Irh 18.15-17)

13 Mɔcɛ umbɔ akũ angwɛ̃rhã awɛkaci aba ru Uyesu atsorhuwe aboknga nu umbɔ na afɛne-Num ru umbɔ. Bɔr angwɛ̃ imesanga atsɛrha abika akũ awɛkaci ha aba.
14 Uyesu agɛ, <<Àka aneke angwɛ̃rhã awɛkaci aba ru umum. Àka niba akɛnmbi umbɔ, Iyɛrhe afã iwu iyi ikpũmbɔ.>>
15 Unga atsorhuwe umbɔ aboknga, mɔcɛ unga azĩã.

Uwɛdzɛm uner ubin (Umar 10.17-31; Irh 18.18-30)

16 Mɔcɛ uner uwɔɔ aba ru Uyesu arhusa agɛ, <<A umarhem, ubin uku uze ukusong umum iki ikorhe ni ikpo urhɛ uwu ugbagbaa?>>
17 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Ungo urhusa umum ubin uwuku uze? Ubin uwuku uze uwu unying. Ungo uba ubeengo ikpo urhɛ uwu ugbagbaa, ungo udɔsi íkpem.>>
18 Unga arhusu Uyesu agɛ, <<íkpem iyikisong?>>
Uyesu agɛ, << <Niba ufɛrɔ unera, niba utomungo-dak, niba uvɛpɔ ivɛu, niba ugbɛrɔ angwĩ utsukukɔ unera,
19 udzowe imor ru utɛngo nu uyango,>‡ nu <ubemu udɔkango ru nyaki itsikamngo.> §>>
20 Uwɛdzɛm hã agɛ, <<Umum iki idɔsumum akɛrɛ kishoo. Umum ĩbɔr use? >>
21 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Ungo uba ubeengo iwe undzumunga, ungo uzĩ, ugoshe abinngo, udzowe uhwɛka ra atsũwã, nu uba udɔsa umum. Mɔcɛ ungo iweɔ ru ugbɛta urhɛrhɛ ra afã.>>
22 Ivangyɛ uwɛdzɛm ha aka agũ rimi, unga azĩ nggu ighongamɛn, ubinkutsu awe ru ubin akarhãrhã.
23 Mɔcɛ Uyesu agɔr angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, aghong uner ubin aka itsĩ ri Iyɛrhe afã.
24 Ikɛi umum idɛyiwa umbi, ugba urhakumi utsĩ ra angwĩ inepurha nu uner ubin aka itsĩ ri Iyɛrhe-Num.>>
25 Ivang angwɛ̃ imesa ha aka agũ rimi, umbɔ adzeidzeu akarhãrhã, na arhusa agɛ, <<Ungamɔ awuri idɛ̃ɛ̃ akpo ififɔrh?>>
26 Bɔr Uyesu arhi umbɔ na agɛ, <<Anera asi ídɛ̃ɛ̃ akorhumbɔ akɛrɛ, bɔr Unum adɛ̃ɛ̃ akorhunga abina kishoo.>>
27 Ubitru agɔr unga agɛ, <<Nggayɛ umɛn ineke abina kishoo ni idɔsa ungo! Umɛn iwuri ikpo usemɛn?>>
28 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, ru unumkpi umbɔ aka itsu abina kishoo awe aka afa, ivang Ungwɛ̃-Ner aka isei ru anang isei aki ijee iyi ikpikpoi, umbi abika adɔsa umum, awu umbi awuri isei nu anang isei ijee usɔkdũmɛn, umbi awuri itsu uvau anui usɔkdũmɛn aki Uisrairha.
29 Nu ubɛn unerwi aka aneke iyanga, use angwɛ̃mbɔ, use anapumbɔ, utei use uyi, use awɛkaci, use ícang ri itsimum awuri ikpo ananga rimi hã idikunga unaka, ikɛi unga awuri ikpoa urhɛ uwu ugbagbaa.
30 Bɔr anera arhɛrhɛ aka awu anggbaashi, awuri iwe amaata, amaata ikɛi awuri iwe anggbaashi.

20

Unyaka arherhe abi itser imang ri icang

1 <<Iyɛrhe afã iwe ru nyaku uteiya icang aka adzek ru unkpeeka atsu abi itser imang ri icangnga.
2 Unga abemuwe ifai ishaa imang iki iwe imang itser unuma unying, na adene umbɔ azĩmbɔ ri icangnga.
3 <<Ra akara utɔɔrha aki ukpee ikɛi unga adzek anyã abɔɔ aka asei ibɛm ra angwĩ izɛɛ,
4 unga adɛyiwe umbɔ agɛ, <Umbi ikɛi àka azĩ atɔ̃ itser ri icangmum, umum ifasũ umbi ubinkpi uku umɛ̃ɛ̃.>
5 Nggee umbɔ azĩmbɔ.
<<Unga adzek ra atenuma ra akara usɔkdũmɛn, ikɛi ra akara ataar akorhe rimi hã.
6 Ra akara atɔ̃ɔ̃ unga abvui adzek anyã abɔɔ aka adɛ̃ɛ̃ ibɛm. Unga arhusa umbɔ agɛ, <Awu use utsu umbi adɛ̃ɛ̃ asi itɔ̃mbi itser?>

‡ **19:19** Àka anyã ikɛi: Idzi 20.12-16; Iva 5.16-20. § **19:19** Àka anyã ikɛi: Urha 19.18.

7 <<Umbɔ agɔr unga agɛ, <Unera asi idzaanga umɛn itser iyiki itɔ̃.>
<<Unga agɔr umbɔ agɛ, <Umbi ikɛi àka azĩ atɔ̃ itser ri icangmum.>
8 <<Urhɛɛ uku uwe, uteiya icang hã ayisu uwuku uyike unga agɛ, <Uyisa abi itser icang hã, ufase umbɔ imang itsermbɔ. Utirhi ra amaataka uzĩ ra anggbaashia.>
9 <<Abi itserbɛ aka azĩ ra akara atɔ̃ɔ̃ aba, umbɔ afai umbɔ ishaa imang.
10 Abirabɛ aka agbaashia azĩ, afosi iyɛi anangmbɔ rimi. Bɔr ubɛn unera ayɛi ishaa imang.
11 Ivangyɛ umbɔ aka ayɛi ngge, umbɔ abvun arherhe ru uteiya icang hã.
12 Agɛ, <Abirabɛ aka aba ri imaata, atɔ̃ itser iyi ukara unying ukpekũ, nu ungo ufai umbɔ uku kpengkpeng nggu umɛn iki ihwa uver itɔ̃ itser ru imani unuma.>
13 <<Bɔr unga agɔr unyinga umbɔ agɛ, <A uwee, umum isi ighamum urha ungo. Umɛn isi ikpangmɛm umum ifai ungo ishaa imang?
14 Uyɛi imangngo uzĩɔ. Umum ibee ifai abika aba imaata uku kpengkpeng nggu ungo.
15 Use ishimum ri ijee iyiki ikorhu ubinkpi umum iki ibee nggu imangmum? Use ungo ugũ unyɛ̃ɛ̃ umum iki idzise izũwã akarhãrhã?>
16 <<Rimi hã amaataka aka awe anggbaashia, nu anggbaashia awe amaataka.>>

Ikɛi Uyesu arherha arherhe ra akpenga
(Umar 10.32-34; Irh 18.31-34)

17 Uyesu nu angwɛ̃ imesanga aka azɛ̃rhã azĩ ufã Urusharhima. Unga agbiira umbɔ azĩ ri ifɛna ikiyikambɔ, agɔr umbɔ agɛ,
18 <<Umɛn izĩ ifũrhũwe Urusharhima. Awuri ighadak Ungwɛ̃-Ner adzowe unga ru ubok ateiya abika adzowe idɛm-Num nu abika amesuwe Ikpem. Umbɔ awuri itsu unga ufai akpe.
19 Mɔcɛ umbɔ aka idzowe unga ra atsen abi Uyahuda. Umbɔ ayɛia unga, akũ asharhe akwɛr unga, anyapuwe unga. Ru unum untaar unga awuri isoka ra akpe.>>

Ifɛn iyi uyambɔ Uyaku nu Uyohana
(Umar 10.35-45)

20 Mɔcɛ uya angwɛ̃ Uzabadi aba ru Uyesu nggu angwɛ̃nga, atararhu ra anangnga na afɛnu ubin ukpɔɔ.
21 Unga arhusa unga agɛ, <<Ungo ubee use? >> Unga agɛ, <<Utsu awɛkaci abɛrɛ ikivarhambɔ asei, unying ru ubok ughango, uwu uvaa nu ubok uferango ri Iyɛrhango.>>
22 Bɔr Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi asi ihwɛngmbi ubinkpi umbi aka afɛna. Umbi adɛ̃ɛ̃ ahwambi ru ukpɛwa ha uwu ayetnumkɛ umum iki ihwa?>>
Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Umɛn imɛ̃mɛn.>>
23 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Idzidzɛrhe umbi awuri ahwambi ru ukpɛwamum, bɔr isei ru ubok ugha nu ubok uferamum asi iwea umum itsũ idzowe. Anang hã awe aki abi Utɛmum ra afã aka agbishuwe.>>
24 Ivang angwɛ̃ imesa abɔrɔ usɔka aka agũ, umbɔ agũ avɔm abɔrɔ ha ikivarhambɔ.
25 Bɔr Uyesu ayisa umbɔ ananga unying na agɛ, <<Umbi ahwɛngmbi ayɛrha atsen abi Uyahuda aki isaka adɛyiwe iyɛrhe ri itsi anermbɔ, anggbaashimbɔ adɛyiwe umbɔ ijee.
26 Bɔr isi íwengge rimi ru umbi. Ubɛn uwuku ubee igɔng ru umbi awu ufang unga awu ugãrhãmbi.
27 Nu uwuruwi aka abee iwu unggbaashi ru umbi, awu ufang unga awu ugãrhãmbi.
28 Ru nyaku Ungwɛ̃-Ner asi ibanga umbɔ atɔ̃we unga itser, bɔr unga awuri iwu ugãrhã, na adzowe urhɛnga afɔrh anera arhɛrhɛ.>>

Abi ibvuta avaa akpombɔ inyã anang
(Umar 10.46-52; Irh 18.35-43)

29 Uyesu nu angwɛ̃ imesanga aka abɔre Ujeriko, nggaa ikikɔng anera adɔsa unga.
30 Abi ibvuta avaa aka asei nu ubang utsĩndĩã. Ivangyɛ umbɔ aka agũ ugɛ Uyesu unga atɔng, umbɔ atsarhi irhakmbɔ agɛ, <<A Uteijee, Ungwɛ̃ Udauda! Ugũ atorh umɛn!>>
31 Ikikɔnga itsɛrha umbɔ ugɛ umbɔ anukutata, bɔr umbɔ atoma atsarhi irhakmbɔ agɛ, <<A Uteijee, Ungwɛ̃ Udauda! Ugũ atorh umɛn!>>
32 Uyesu adɛ̃ɛ̃ na ayisa umbɔ agɛ, <<Umbi abee umum ikorhuwa umbi use?>>

33 Umbɔ agɔr unga agɛ, <<A Uteijee, umɛn
ibee inyã anang.>>
34 Uyesu agũ atorh umbɔ na abanga
asumbɔ. Kanying umbɔ anyã ananga na
adɔsa unga.

21

Itsitsĩ iyi ininang
(Umar 11.1-11; Irh 19.28-40; Uyoh 12.12-19)

1 Umbɔ aka akhapa ru Urusharhima aba
atsĩ Ubetafaji nú Igũ Acucii Uzaitun. Uyesu
adene angwɛ̃ imesanga avaa,
2 agɔr umbɔ agɛ, <<Àka atsĩ ru uteu uku
uci ha ra asumbi, utɛm itsitsĩmbi, umbi
awuri inyãmbi uzhika umbɔ aka abow
nggu ungwɛ̃mgbɔ. Àka agarha ake akũwã
ru umum.
3 Unera aba arhusunga umbi, àka
adɛyiwe unga agɛ, <Uteijee unga abee
ake,> awuri idzaanga ake kanying.>>
4 Akɛrɛ akorhe rimi ngge itsuifɛr ubinkpi
uner uwuku usɔm Arherhu-Num aka
arherhe agɛ,
5 <<Àka asɔme aner Urusharhima,
<Àka anyã, uyɛrhambi uwi aba ru
umbi!
Unga adɔɔr, awu idzui uzhika,
nú undzing ungwɛ̃ uzhika.> >>*
6 Angwɛ̃ imesa ha azĩ akorhe ru nyaka
Uyesu aka agɔr umbɔ.
7 Umbɔ akũ uzhika ha nggu ungwɛ̃mgbɔ
aba, abɛtuwe atorhambɔ nú ungwɛ̃ɛ̃,
Uyesu afũ asei.
8 Anera arhɛrhɛ aka abɛtuwe atorhambɔ
nú utsĩndĩã, abɔɔ agbɛyi abok acucii
abɛtuwe nú utsĩndĩã.
9 Anera abika awu ra asunga nu
abirabɛ aka adɔsa unga ra andzing atsarhi
irhakmbɔ agɛ,
<<Ikpikpoi iwe† nggu Ungwɛ̃ Udauda!
Idorh iwe nggu uwuku uba ri itsok
Uteijee!
Ikpikpoi iwe afafã ra afã!>>
10 Ivangyɛ Uyesu aka atsĩ Urusharhima,
utepa kishoo udzunukpɔ nu urhusa ugɛ,
<<Awu ungamɔ nuwi?>>
11 Anera agɛ, <<Uwɛrɛ awu Uyesu uwuku
usɔm Arherhu-Num aka adzeku Unazarat
ukpu Ugarhirhi.>>

Uyesu asare Iya-Num
(Umar 11.15-19; Irh 19.45-48; Uyoh 2.13-22)

12 Uyesu atsĩ ri Iya-Num awayiwe kishoo
abika agoyiwe nu abika agugoyi umɔ. Ayii
atebur iyi abika afaru uhwɛk akwɛr atsĩme,
nu atebur abika agoyiwe anurhɛu iya.
13 Agɔr umbɔ agɛ, <<Itsɛng Arherhu-Num
igɔr igɛ, <Awuri iyisi iyamum iwu iya ifɛn-
Num,>‡ bɔr umbi adzipa ake iwe anang
awoi avɛu.§>>
14 Abi ibvuta nu akatarhu aba ru unga ri
Iya-Num, unga akerhuwe umbɔ.
15 Bɔr ivang ateiya abika adzowe idɛm-
Num nu abika amesuwe Ikpem anyã abin
idzeukɛ unga aka akorhe, na anyã awɛkaci
atsui ivum ri Iya-Num agɛ, <<Ikpikpoi iwe
nggu Ungwɛ̃ Udauda,>> umɔ umbɔ agũ
avɔm.
16 Agɔr unga agɛ, <<Ungo ugũo ubin
awɛkaci abɛrɛ aka adɛ̃ɛ̃ arherhe?>>
Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Ĩĩ, umbi anasi
ivarhumbi ri itsɛng Arherhu-Num iki igɔr
ugɛ,
<< <Awu ungo umesuwe angwɛ̃rhã
awɛkaci
nu írheng awɛkaci
umbɔ akpoi ungo?>*>>
17 Mɔcɛ unga abvui azĩã Ubetani,
anangkɛ unga aka arha nu untsuua ha.

Ikponum ucucii uvorhvo
(Umar 11.12-14,20-24)

18 Ri igɔ̃kpeeka, unga awu ru utsĩndĩ
uwuku ubvui uba utepa, imerh ifɛr unga.
19 Unga aka anyã ucucii uvorhvo nu
ibang utsĩndĩã, unga azĩ ru ucucii ha asi
ikpoa ubin akpurha anyã ayerhe. Mɔcɛ
unga agɔr ucucii ha agɛ, <<Ungo usi íbvui
ughwɛrɔ ikpũrhã! >> Kanying ucuciia ha
ukoyimgbɔ.
20 Ivang angwɛ̃ imesanga aka anyã rimi,
umbɔ adzeidzeu akarhãrhã. Agɛ, <<Awu
use utsu ucuciia ha udiki ikoyi iki ifefetem?
>>
21 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum
indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, umbi aba

* **21:5** Àka anyã ikɛi: Uzak 9.9. † **21:9** Àka anyã ikɛi: Amb 118.26. ‡ **21:13** Àka anyã ikɛi: Uish 56.7. § **21:13** Àka anyã ikɛi: Uiri 7.11. * **21:16** Àka anyã ikɛi: Amb 8.2.

awembi ri imangmang na asi icangmbi, umbi adɛ̃ɛ̃ akorha anangmbi ubinkpi umum iki ikorhuwe ucucii uvorhvo uwurɛ. Uko umbi adɛ̃ɛ̃ agɔrmbi uko igũ iyɛrɛ agɛ, <Ugɔ̃rhũ itsingo utsĩ ru ukau ukugɔng,> ngge iwuri ikorhungge.

22 Umbi aba awembi ri imangmang, ubɛn ubina umbi aka ifɛna ri ifɛn-Num, umbi awuri ikpombi.>>

Arhusu ijee Uyesu (Umar 11.27-33; Irh 20.1-8)

23 Uyesu aka atsĩ ru ufɔm Iya-Num na adɛ̃ɛ̃ imesuwe, mɔcɛ ateiya abika adzowe idɛm-Num nu akakũ anera aba ru unga. Arhusa unga agɛ, <<Ungo ukũ ijee iyikisong ukorha abin akɛrɛ? Ungaa adzaa ungo ijee ha?>>

24 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum irhusa umbi ubina unying. Umbi aba adɛyiwambi umum, umum idɛyiwamum umbi ijee iyikisong umum iki ikũ ikorha abin hã.

25 Ubɔtisima Uyohana udzek ri inɛ̃ɛ̃ umgbɔ? Udzek ra afã, use udzek ra anera? >>

Umbɔ arherhe nggu adɔka agɛ, <<Umɛn iba igɔr ugɛ, <Udzek ra afã,> unga awuri irhusa umɛn agɛ, <Awu use utsu umbi ashimbi ri imangmang ru unga?>

26 Bɔr umɛn iba igɔr ugɛ, <Udzek ra anera,> umɛn igũ iwei anera abɛrɛ, ubinkutsu, umbɔ anyangu Uyohana awu uner uwuku usɔm Arherhu-Num.>>

27 Nggee umbɔ agɔr Uyesu agɛ, <<Umɛn isi ihwɛngmɛn.>>

Mɔcɛ unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umum igamum isi ídɛyiwamum umbi umum ikũ ijee iyikisong ikorha abin hã.

Unyaka arherhe aki uner awɛkatsa avaa

28 <<Umbi anyã aguse? Unera nuwɔ awu ra awɛkaci avaa akatsa. Unga azĩ ru uwu inggbaashia agɛ, <A ungwɛ̃mum, irherɛ uzĩ utɔ̃itser ri icang inebi.>

29 <<Ungwɛ̃ hã agɛ, <Umum isi ízĩmum,> bɔr unga abvui akaifɛrhkɔ ra amɛnnga na asok azĩã.

30 <<Mɔcɛ utɛmbɔ azĩã ru uwu uvaa, arherhe rimi hã. Ungwɛ̃ hã agɛ, <Ĩĩ, umum izĩmum,> bɔr asi izĩã.

31 <<Uwukusong akorhu ubinkpi utɛmbɔ aka abee?>>

Umbɔ agɛ, <<Uwu inggbaashia.>>

Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, abika iyɛi ikirbi abĩ nu anggoyi awuri igbaashia atsĩmbɔ ri Iyɛrhe afã ru umbi.

32 Ubinkutsu, Uyohana aba adɛyiwa umbi utsĩndĩ uwuku urhurhika, umbi ashimbi ri imangmang ru unga, bɔr abika ayɛi ikirbi abĩ nu anggoyi awembɔ ri imangmang ru unga. Umbi uko umbi aka anyã akɛrɛ, asi idzipumbi na iwembi ri imangmang ru unga.

Unyaka arherhe abi irham imang (Umar 12.1-12; Irh 20.9-19)

33 <<Àka akpeto ru unyaka arherhe akɔɔ. Unera nuwɔ akau icang inebi. Adzin ufɔm adzipu icanga, asim ughwee ri ifa ukpuku upayi amɛ̃ inebi ha ri ngge, na atar akang utsurha udedetamgbɔ uwu idzɛu. Adzowe icanga ra abi irham imang, na azĩã uzɛ̃rhã.

34 Ivang iyiki igbigbɛr iki iwe, unga adene agãrhãnga umbɔ azĩmbɔ ra abi irham imang hã ayɛise ikpũrhã icangnga.

35 <<Abi irham imang hã adzur agãrhũ utsak ha akwɛr unying, na afɛre unying, na atang atarh ru uwu untaar.

36 Mɔcɛ unga abvui adene agãrhã abɔɔ ru umbɔ aka anangmbɔ abi inggbaashia. Bɔr abi irham imang hã akorhe ru nyaka umbɔ aka akorhe nggu abi inggbaashia.

37 Ri imimasha kishoo, unga adene ungwɛ̃nga, agɛ, <Awuri idzowukumbɔ imor ru ungwɛ̃mum.>

38 <<Bɔr abi irham imang hã aka anyã ungwɛ̃ hã, umbɔ agɔr adɔkambɔ agɛ, <Uwɛrɛ unga awu ru ukam icang hã. Umɛn ifɛre unga ni icanga iwu iyimɛn!>

39 Nggee umbɔ adzur unga, atare unga ru undzing ufɔm icang hã, afɛre unga.

40 <<Nggee, ivang uner icang hã aba abanga, unga awuri ikorha aguse nggu abi irham imang hã?>>

41 Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Awuri ifɛruka abika abewa ha, na adzowe icanga ra abi irham imang abɔɔ, abirabɛ aka awuri idzowe ugau ikpũrhã icangnga ri ivangngge.>>

42 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi anasi
ivarhumbi ri itsɛng Arherhu-Num? Igɔr
ugɛ,
<< <Utarhkpi abi idzin aka akpɛ̃,
ukpɔ uwu utarh ãgboki idzina.
Akɛrɛ awu ubinkpi Uteijee aka akorhe,
na awu ubin idzeu ra asumɛn.>
43 <<Nggee umum idɛyiwa umbi, awuri
ivurmbɔ Iyɛrhe Unum ru umbi na adzowe
abika aghwɛr ikpũrhã iyi Iyɛrhe Unum.
44 Uner ha aka igba ni itsi utarh iyɛrɛ,
akpurha ashaka. Nu uwuruwi utarh ha
uku igba nú unga, ukpurhu ugɔke unga.>>
45 Ivang ateiya abika adzowe idɛm-Num
nu abi Ufarisi aka agũ unyaka arherhe
Uyesu aka adzowe, umbɔ ahwɛngmbɔ ugɛ
arherhe ri itsimbɔ.
46 Umbɔ abee udĩ ukpuku udzur unga,
bɔr umbɔ agũ iwei, ubinkutsu, ikikɔng an-
era anyanga unga awu uner uwuku usɔm
Arherhu-Num.

22

Unyaka arherhe aki irhowu ipfuna (Irh 14.15-24)

1 Uyesu abvui arherhuwe umbɔ unyaka
arherhe agɛ,
2 <<Iyɛrhe afã iwu ru nyaku uyɛrhe
uwɔɔ aka akorhuwe irhowa ipfuna ru
ungwɛ̃nga.
3 Adene agãrhãnga azĩ ayisuwe abirabɛ
umbɔ aka aghwi umbɔ ipfuna hã aba, bɔr
umbɔ akpɛ̃mbɔ ibibanga.
4 <<Mɔcɛ unga abvui adene agãrhã abika
arhɛɛ agɛ, <Àka adɛyiwe abirabɛ umbɔ aka
aghwi ugɛ umum iki ikorhumum ubing-
haa. Iki ingwã ínak iyiki itsak nggu angwɛ̃
inak aka agɔnga, abina kishoo iki igbisha
imaamum. Àka aba irhowa ha!>
5 <<Bɔr umbɔ asi inyãmbɔ ngge iwengge
ifɛrhɛ, na azĩmbɔ. Uwɔɔ azĩã usinga, uwɔɔ
azĩã igoyi igoi ri izɛɛ.
6 Abɔɔ adzur agãrhãnga, ayɔm na afɛre
umbɔ.
7 Uyɛrhe ha agũ avɔm. Unga adene abi
iwanga, umbɔ afɛrkumbɔ umbɔ abika afɛyi
aner ha na akpĩĩwe uteumbɔ kishoo.
8 <<Mɔcɛ unga agɔr agãrhãnga agɛ, <Aka
amaambɔ izek irhowa ha, bɔr abirabɛ
umum iki ighwi isi imɛ̃ngge umbɔ aba.
9 Àka adzek adɔsa atsĩndĩ aka agbopa ay-
isa kishoo abirabɛ umbi aka akpo, umbɔ
aba irhowa ha.>
10 Nggee agãrhã hã adzek adɔsa atsĩndĩã
ayisa kishoo abirabɛ umbɔ aka akpo, abika
aze nu abika abewe, anang irhowa ha atɔk
nggu atsen.
11 <<Bɔr ivangyɛ uyɛrhe aka atsĩ abee
inyã abi irhowa ha, umɔ unga anyã uner
uwɔɔ aka asi itsima atorho irhowa.
12 Uyɛrhe arhusu uner ha agɛ, <A uwee,
ungo ukorhu uguse nu utsĩwã nggimi
ushiɔ ra atorho irhowa?> Bɔr uner ha asi
idzipunga urhɛm.
13 <<Mɔcɛ uyɛrhe agɔr abi itsernga agɛ,
<Àka abow aboknga nu adaknga, na atare
unga adzek atsĩ ru uzĩ, anangkɛ anera aka
iciu akpe na atãi anyĩ.>
14 <<Ubinkutsu awuri ighwi anera
arhɛrhɛ, bɔr ukunjiir umbɔ aka isɛng.>>

Irhusu ifai ikirbi abĩ ru Ukaisar (Umar 12.13-17; Irh 20.20-26)

15 Mɔcɛ abi Ufarisi adzek akɛki itsũwãyɛ
umbɔ aka ideya unga ru irhɛmnga.
16 Umbɔ adene angwɛ̃ imesambɔ nggu
aner Uhiridu agɛ, <<A umarhem, umɛn
ihwɛngmɛn ungo uwu uner idzidzɛrhe, ikɛi
ungo uni imesuwe ubinkpi Unum aka abee
nggu idzidzɛrhe. Ubinkutsu ungo usi it-
sukɔ amɛnngo ri ifɛrhkɔ anera use ubinkpi
umbɔ aka awe.
17 Udɛyiwa umɛn, imɛ̃ngge umɛn ifai
ikirbi abĩ ru Ukaisar, use isi imɛ̃ngge?>>
18 Bɔr Uyesu ahwɛnga ifɛrhkɔ iyiki
ibewambɔ, unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi
abi ukpukpeta, awu use utsu umbi adeya
umum?
19 Àka adɛyiwa umum ishaa imangyɛ
umbi iki ikũ afai ikirbi abĩ.>> Umbɔ akowe
unga ishaa imang hã,
20 unga arhusa umbɔ agɛ, <<Uzirhzĩ ukpi
nu itsok ikɛrɛ iwu iki ungaa?>>
21 Umbɔ agɛ, <<Iki Ukaisar.>> Mɔcɛ unga
agɔr umbɔ agɛ, <<Àka adzowe Ukaisar
abinkɛ aka awe aki Ukaisar, ikɛi àka ad-
zowe Unum abinkɛ aka awe aki Unum.>>
22 Umbɔ aka agũ rimi, umbɔ adzeidzeu.
Nggee umbɔ abɔre unga na azĩmbɔ.

Irhusa isisok ra akpe (Umar 12.18-27; Irh 20.27-40)

23 Ru unum hã abi Usaduki, abika agɔr ugɛ isok ra akpe ishingge, aba ru unga arhusa agɛ,
24 <<A umarhem, Umusa agɔr agɛ, <Unera aba akpe na ashia ra awɛkaci, awu ufang ungwɛ̃mbɔ apfunu utsɛrh ha amare awɛkaci ru unga.>
25 Umɔ abɔɔ rabɔ awu angwɛ̃yi utɔɔva ru umɛn. Uwu inggbaashia apfuna na akpea, asi imara awɛkaci, abɔruka utsɛrh ha ru ungwɛ̃mbɔ.
26 Rimi hã iki iwe nggu ungwɛ̃mbɔ uwu uvaa nu uwu untaar, uzĩ itsĩ ru uwu utɔɔva.
27 Ri imimasha utsɛrh ha akpea.
28 Ru unumkpi abika akpe aka isok ra akpe, utsɛrh ha awuri iwu uwu ungaa ru umbɔ utɔɔva ha? Ubinkutsu, kishookambɔ utɔɔva aka apfuna unga.>>
29 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi agba irhak, ubinkutsu, umbi asi ihwɛngmbi itsɛng Arherhu-Num use ijee Unum.
30 Ri isok ra akpe anera asi ípfunumbɔ, asi ídzowukumbɔ ipfuna. Anera awuri iwe ru nyaka ípfu itser-Num ra afã.
31 Bɔr arherhi isisok abika akpukpe, umbi anasi ivarhumbi ubinkpi Unum aka adɛyiwa umbi?
32 Unga agɔr agɛ, <Umum iwu Unum uwu Uibrahim, Unum uwu Uishaku, nu Unum uwu Uyakubu.>* Unga asi iwea Unum uwu abika akpukpe bɔr awu Unum uwu abi urhɛ.>>
33 Ivangyɛ ikikɔnga iki igũ rimi, umbɔ adzeidzeu imesanga.

Ikpem iyiki igɔnga
(Umar 12.28-34; Irh 10.25-28)

34 Abi Ufarisi aka agũ ugɛ Uyesu aka atsu abi Usaduki awu uku uvep, umbɔ akɔng.
35 Unying ru umbɔ uwuku uhwɛng Ikpem akarhãrhã, avira arhusa unga agɛ,
36 <<A umarhem, ikpem iyikisong iwu iyiki igɔnga ri Íkpem Umusa?>>
37 Uyesu agɔr unga agɛ, << <Ubemu Uteijee Unumngo nggu amɛnngo kishoo nu ipfungo kishoo nu adzɛnngo kishoo.>†
38 Ikpem iyɛrɛ ngge iwu iyi inggbaashia nu iyiki igɔnga.
39 Nu iyi uvaa iwu ru nyaki iyi unggbaashi ha igɛ, <Ubemu undɔkango ru nyaki itsikamngo.>‡
40 Kishoo Íkpem Umusa nu imesa abika asɔm Arherhu-Num iyurhi nú atsi íkpem iyɛrɛ ikivarhangge.>>

Ukiristo awu ungwɛ̃ ungaa?
(Umar 12.35-37; Irh 20.41-44)

41 Ivangyɛ abi Ufarisi aka akɔng ananga unying, Uyesu arhusa umbɔ agɛ,
42 <<Ifɛrhkɔ umbi iwu use ri itsi Ukiristo? Unga awu ungwɛ̃ ungamɔ?>>
Umbɔ agɛ, <<Ungwɛ̃ Udauda.>>
43 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Awu use utsu Udauda ri ijee Ipfu-Num ayisa unga agɛ, <Uteijee>? Ubinkutsu, unga agɛ,
44 << <Uteijee agɔr Uteijeemum agɛ,
<<Usei ru ubok ughamum,
utsɛku umum iki itsu anggamtsakngo
ru andaidakngo.>> >§
45 Udauda aba ayisu Ukiristo agɛ, <Uteijee,> awu use utsu Ukiristo awu ungwɛ̃nga?>>
46 Unera asi idɛ̃ɛ̃ adzipuka unga urhɛm. Udzur ru unum hã, asi ikpombɔ unera aka abvui arhusa unga arherhe.

23

Ifakpe utɔɔva
(Umar 12.38-40; Irh 11.37-54; 20.45-47)

1 Mɔcɛ Uyesu agɔr ikikɔnga nu angwɛ̃ imesanga agɛ,
2 <<Abika imesuwe Ikpem nggu abi Ufarisi asei nú anang isei Umusa.
3 Nggee awu ufang umbi adɔsa umbɔ na akorhe ubɛn ubinkpi umbɔ aka amesuwa umbi. Bɔr àka aneke ikorhe abinkɛ umbɔ iki ikorhe. Umbɔ asi ikorhumbɔ abinkɛ umbɔ iki imesuwe.
4 Umbɔ aka isaka abow abin aka amor atsake nú acɛi anera, bɔr umbɔ nibikambɔ asi ikũ itokmbɔ ayikukumbɔ umbɔ.
5 <<Ubɛn ubinkpi umbɔ aka ikorhe abee anera anyã. Abinkɛ umbɔ aka aboyi nú ashimbɔ nu abokmbɔ awe aki Arherhu-Num, unyã umbɔ aka akorha ake agɔgɔng. Nu arhurhukɛ umbɔ aka asɔr ri ifɛn atorhambɔ, atsu ake adeder.

* **22:32** Àka anyã ikɛi: Idzi 3.6. † **22:37** Àka anyã ikɛi: Iva 6.5. ‡ **22:39** Àka anyã ikɛi: Urha 19.18. § **22:44** Àka anyã ikɛi: Amb 110.1.

6 Umbɔ abee anang isei akagɔng ri
irhowa nu ra abã ifɛn-Num.
7 Na agɔm anera aghwe umbɔ ri inang
izɛɛ, na agɔm umbɔ ayisa umbɔ agɛ,
<Amarhem.>
8 <<Bɔr umbi, awu ufang umbɔ asi
íyisumbɔ umbi <Amarhem,> ubinkutsu,
umbi awu ru uwuku umesuwe unying,
umbi awu angwɛ̃yi.
9 Àka niba ayisumbi unera ra abĩ agɛ,
<Utɛ,> ubinkutsu, umbi awu ru Utɛ unying,
unga awu ra afã.
10 Use ayisa umbi agɛ, <Uwuku ume-
suwe,> ubinkutsu, umbi awu ru uwuku
umesuwa umbi unying, Ukiristo ha.
11 Uwuruwi aka uwu ukugɔnga ru umbi,
awu ufang unga awu ugãrhãmbi.
12 Ubɛn unerwi aka aberi itsinga,
awuri irhɛrhuwe ike. Bɔr uwuruwi aka
arhɛrhuwe itsinga, awuri ibiberuwe ike.
13 <<Atorhmbi, abika amesuwe Ikpem
nu abi Ufarisi, abi ukpukpeta! Umbi
afɔmukumbi angwĩ aka atsĩ ru Iyɛrhe afã
ra asu anera. Umbi nibikambi asi itsĩmbi,
na akɛnmbi abika abee itsitsĩ.*
15 <<Atorhmbi, abika amesuwe Ikpem
nu abi Ufarisi, abi ukpukpeta! Umbi aka
isaka azɛ̃rhã ra akau akagɔng nú abĩ azĩmbi
ibee uner uwuku udzipa unying. Ivangyɛ
umbi aka ikpo unying, umbi atsu unga ada
idiki ivaa ananga umbi aka awe abi idzũũ
urha.
16 <<Atorhmbi, abi ibvuta abika adarh
anera! Umbi iki igɔr agɛ, <Ubɛn uwuku
uyirh Iya-Num, asi iwea ifɛrhɛ. Bɔr ubɛn
uwuku uyirh nggu uzinarhi ukpu Iya-
Num, awu ufang unga iki ikorhu ubinkpi
unga aka ayirh.>
17 Umbi agugge abi ibvuta! Ukpuku
usong unang, uzinarhi use Iya-Num iki
isare uzinarhi hã?
18 Ikɛi umbi aki igɔr agɛ, <Ubɛn uwuku
uyirh nggu ubeu Iya-Num, asi iwea ifɛrhɛ.
Bɔr ubɛn uwuku uyirh nggu izũwãyɛ umbɔ
aka angwɛ̃ nú ubeu ha, awu ufang unga
akorhu ubinkpi unga aka ayirh.>
19 Umbi abi ibvuta! Uwukusong anang,
izũwã, use ubeu uwuku utsu izũwã isar?
20 Nggee, uwuku uyirh nggu ubeu ayirh
nggu umgbɔ nu ubɛn ubin uku unu umɔ.
21 Nu unga uwuku uyirh nggu Iya-Num,
ayirh nggu ike nu unga uwuruwi aka asei
umɔ.
22 Nu ubɛn uwuku uyirh afã, ayirh anang
isei Unum nu uwuku usei nú ake.
23 <<Atorhmbi, abika amesuwe Ikpem
Umusa nu abi Ufarisi, abi ukpukpeta!
Umbi aka isaka adzowe izũwã abin
akaci, ru nyaka ayerhu udzau akaci.
Na akwɛɛrkumbi abin aka amora ri
Íkpem Umusa, ru nyaki izharha arherhe
idzidzɛrhe, atorh, nu imangmang.
Imɛ̃ɛ̃ngge umbi akorha abina akɛrɛ na asi
ikwɛɛrkumbi akɔɔ.
24 Umbi abika adarh anera ri ibvuta,
umbi aki isaka asɛkmbi amurhu, bɔr an-
gurhũmbi arhakumi!
25 <<Atorhmbi, abika amesuwe Ikpem
nu abi Ufarisi, abi ukpukpeta! Umbi
aka isaka asorhe andzing akpɛwa nu
atɛ̃rhãzɔu. Bɔr ru unɔrkang atɔk nggu
abinkɛ umbi aka akpo ri inggang nu
ibemitsi.
26 Ungo uner ibvuta, Ufarisi! Ugbaashia
usorh unɔrkang ukpɛwa nu itɛ̃rhãzɔu.
Ungo uba ukorhungo rimi, awiya awuri
iwu atɛtɛn.
27 <<Atorhmbi, abika amesuwe Ikpem
nu abi Ufarisi, abi ukpukpeta! Umbi awe
ru nyaka adzakɛ umbɔ iki itsu abĩ aka
aterha, aka aze izɛrhe ra awiya, bɔr ru
unɔrkang atɔk nggu apfupfu ikom anera
nu ubɛn ikpũ arhim.
28 Rimi hã, anera aka isaka anyã umbi
awu abika arhurhika ra awiya, bɔr ru
unɔrkang umbi awu abi ukpukpeta nu iki
ibewe.
29 <<Atorhmbi, abika amesuwe Ikpem
nu abi Ufarisi, abi ukpukpeta! Umbi
aka isaka adzin adzak aki abika asɔm
Arherhu-Num na agberhe idzam adzak
abika arhurhika.
30 Nu umbi aka isaka agɔr agɛ, <Agɛ umɛn
iwe ri ivang atokamɛn, umɛn ĩba isi itsĩmɛn
ubok ri ifɛr abika asɔm Arherhu-Num.>

* **23:13** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 14 *Atorhmbi, abika amesuwe Ikpem nu abi Ufarisi, umbi abi ukpukpeta! Umbi aka isaka abvur abin atsɛ̃rhãpfu, ikɛi umbi agɔm ifɛn-Num iyiki ider ra anera anyã ugɛ umbi awu abika aze. Unum awuri itsuka umbi uvau akarhãrhã.*

31 Rimi hã umbi adekuwe atsimbi ugɛ
umbi awu angwɛ̃ abika afɛr abika asɔm
Arherhu-Num.
32 Àka amasha amɛn aka atãrhã aki
atokambi aka atirhi!
33 <<Umbi íbvui! Umbi angwɛ̃ ighwɛr!
Umbi awuri ikorha aguse na adzek ru uvau
idzũ urha?
34 Nggee umum idene abika asɔm
Arherhu-Num nu abi itsoi nu abi imesa
aba ru umbi. Abɔɔ umbi awuri ifɛr na
anyapuwe, abɔɔ umbi awuri ikwɛr ra abã
ifɛn-Nummbi na akɛn umbɔ atsĩrhĩ íteu.
35 Nggee awuri itsuke adzirh abika
arhurhika kishoo umbɔ aka afɛr ru upfung
abvui aba ra atsimbi, udzur ra adzirh
Uhabirha uner uwuku urhika uba utsĩ
Uzakariya ungwɛ̃ Uberikiya, uwuruwi
umbi aka afɛr ra ateu Iya-Num nu ubeu
idɛm-Num.
36 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe,
kishoo akɛrɛ awuri ikorhe nggu aner ivang
iyɛrɛ.

Amɛn Uyesu aghong ru Urusharhima (Irh 13.34-35)

37 <<Oka Urusharhima, Urusharhima!
Ungo ufɛr abika asɔm Arherhu-Num nu
utang atarh ra abirabɛ umbɔ aka adene
umbɔ aba ru umbi. Idiki isong umum
iki ibee ikɔng angwɛ̃mbi ananga unying,
ru nyaki inũ iki isaki ikɔng angwɛ̃ngge ra
afɛkngge, bɔr umbi akpɛ̃mbi.
38 Unyã ucɛ, aneke iyambi arhanga.
39 Umum idɛyiwa umbi, umbi asi íbvui
anyãmbi umum utsɛku umbi aka igɔr agɛ,
<Idorh iwe nggu uwuku uba ri itsok Utei-
jee.> †>>

24

Atsar aki imimasha upfung (Umar 13.1-37; Irh 21.5-33)

1 Uyesu aka adzek ri Iya-Num azɛ̃rhã
azĩã, ri ivang hã angwɛ̃ imesanga aba ru
unga, adɛyiwe unga ídzin Iya-Num.
2 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi anyãmbi
abin akɛrɛ kishoo? Umum indɛyiwa umbi
idzidzɛrhe, utarh unying asi íneke ukpɔ ut-
sorhukpɔ nú udɔka. Ubɛn unying awuri
isisipuwe.>>
3 Uyesu aka asei ni Igũ Acucii Uzaitun,
angwɛ̃ imesanga ikiyikambɔ aba agɔr unga
agɛ, <<Usɔma umɛn, ifɛrhɛ ha iwu ri ivang
iyiki isong? Awu use uwu utsar ibibango
nu imimaa upfunga?>>
4 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka arhi, utsur
unera arhɛma umbi.
5 Anera arhɛrhɛ awuri iba ri itsokmum,
awuri igɔr agɛ, <Umum iwu Ukiristo,>
awuri irhɛm anera arhɛrhɛ.
6 Umbi awuri igũmbi isarhe iwa nu ug-
bugbewangge, bɔr niba agũmbi iwei. Awu
ufang ikpũ abin hã akorhe, bɔr imimaa ina
ishingge.
7 Abĩ akɔɔ asok adɛ̃ɛ̃ ifuw nggu abĩ akɔɔ,
iyɛrhe iso idɛ̃ɛ̃ ifuw nggu iyɛrhe iyɔɔ. Ukoi
uwuri itsu imerh ri inanga irhɛrhɛ. Nu
upfunga uwuri izizusa ri inanga irhɛrhɛ.
8 Kishoo akɛrɛ ha awu ititirhi uver imar.
9 <<Mɔcɛ umbɔ aka idzowe umbi umbɔ
adzaa umbi uver na afɛre umbi. Abĩã
kishoo awuri ikpɛ̃ke umbi ri itsimum.
10 Ri ivang hã anera arhɛrhɛ imang-
mangmbɔ iwuri iwe uku ughɛɛng, umbɔ
awuri ighadak na akpɛ̃na adɔka.
11 Abika asɔm Arherhu-Num igbɛrangwĩ
awuri idzeka na arhɛm anera arhɛrhɛ.
12 Ititoma iyiki ibewe iwuri itsu ibibema
anera arhɛrhɛ iwe uku ughɛɛng.
13 Bɔr uwuku ubima utsɛku imimasha
awuri ikpoa ififɔrh.
14 Isarhe Iyiki Ize iyɛrɛ iyi Iyɛrhe, awuri
idũwã ngge ru upfunga kishoo, ngge iwe
ideka ra abĩã kishoo, mɔcɛ imimasha iba.
15 <<Umbi aba anyãmbi ubin uku utãrhã
uku udakuwe anang, ukpurukpi uner
uwuku usɔm Arherhu-Num Udaniyɛrh aka
arherhe, udɛ̃ɛ̃kpɔ ri Iya-Num, neke uner
uwuku uvarhe ahwɛng.
16 Mɔcɛ abirabɛ aka awe ru Uyahudiya
atĩ azĩ ri igũ.
17 Uwuruwi aka awu afafã ni itsi uvi niba
acipuwanga inyãngu ubin uku uwe ri iya.
18 Uwuruwi aka awe ra arhum niba ab-
vui abanga inyãngu untamanga.
19 Atorhmbi akatsɛrh abika awu ra ana
nu abika akpɔm awɛkaci ri ivang hã!
20 Àka afɛn-Num utsur utser ha uwekpɔ ri
ivang ighɛnga use unum ukpuku uwosha
abi Uyahuda.

† **23:39** Àka anyã ikɛi: Amb 118.26.

21 Ubinkutsu, umbɔ awuri inyãmbɔ ayetnum akarhãrhã akirakɛ umbɔ aka anasi inyãmbɔ ake udzur ri imimunu upfunga uba utsĩ icɛrɛ. Asi íbvui anyãmbɔ akɔɔ aka anangke aki ha.
22 Agɛ umbɔ asi izharhukũmbɔ inum hã uku ugbim, unera asi íbɛka, bɔr ri itsi abirabɛ umbɔ aka asɛng umbɔ awuri izharhukũmbɔ inum hã.
23 <<Ri ivang hã unera aba agɔra umbi agɛ, <Àka anyã, Ukiristo uwi!> use <Nggawɔ nggɔɔ!> niba awembi ri imangmang.
24 Ubinkutsu akiristo igbɛrangwĩ nu abika asɔm Arherhu-Num igbɛrangwĩ awuri idzekambɔ, umbɔ awuri ikorhumbɔ atsar akagɔng nu abin idzeu arhɛm anera nu abirabɛ Unum aka asɛng, ngge iba idɛ̃ɛ̃ iwengge.
25 Àka anyã, umum iki idɛyiwamum umbi ngge idɔrhi iwe.
26 <<Nggee unera aba agɔra umbi agɛ, <Unggawɔ ra arhum,> niba adzembi, use agɔr umbi agɛ, <Nggawi ru ubã,> niba awembi ri imangmang.
27 Ubinkutsu, ibiba Ungwɛ̃-Ner iwuri iwe ru nyaki irhirhang iki irhange afã kishoo udiki igɔ̃kpee izĩ itsĩ udiku urhɛɛ.
28 Anangkɛ ukom uku uwe, anang hã amgbɛpɛ iki ikɔng.
29 <<Kanying inum ayetnum hã aki imaa,
<< <ishaa unum iwuri iwu uzĩ,
nu ufɛ̃ usi írhangmgbɔ,
nu ídzɛr idzek afafã igba,
nu umbɔ awuri izusa abin aka amor aka awu ra afã.>*
30 <<Mɔcɛ utsar ukpu Ungwɛ̃-Ner uku idzeka afafã, nu idũa ru upfunga kishoo awuri ididɔng. Umbɔ awuri inyãmbɔ Ungwɛ̃-Ner aka iba ra amɛɛ nggu ijee nu ikpikpoi akarhãrhã.
31 Nu unga awuri idene ípfu itsernga nggu atsom aki irhak ayisa, na awuri ikɔng abirabɛ umbɔ aka asɛng ra anggbokunga anaa, udiku igɔ̃kpee nu udiku urhɛɛ nu unɔr nu ufã, udzur ru ubandzin upfunga udiku ukpɛrɛ uzĩ udiku ukpɔrɔ.
32 <<Àka amesu ubin ru ucucii uvorhvo, ivangyɛ aboka aka ipfum adzeka na aghwɛr ayerhe aka afa, umbi ahwɛng ugɛ idoi iki iyongge.
33 Iwu rimi ikɛi, ivangyɛ umbi aka anyãmbi kishoo abin hã, umbi ahwɛng ugɛ ivanga iki iyongge, idɛ̃ɛ̃ ra angwĩã.
34 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, udan ukpirɛ usi ítɔngkpɔ utsɛku ifɛrhɛ ha kishoo iki ikorhe.
35 Afã nggu abĩ awuri itɔngke, bɔr arherhamum asi ítɔngke.
36 <<Unera asi ihwɛnga unum hã use ivang hã, ípfu itser-Num ra afã isi ihwɛngngge, Ungwɛ̃-Ner asi ihwɛnga, Utɛ ukpekũ unga ahwɛng.
37 Ru nyaku inum Unuhu iki iwe, ngge iwuri iwe rimi ri ibiba Ungwɛ̃-Ner.
38 Ri inumyɛ amɛ̃ isok upfung aka awe, anera agha na ahwa, apfuna na adzise ipfuna, utsɛku unumkpi Unuhu aka atsĩ ru ukhukhɔɔ amɛ̃.
39 Umbɔ asi ihwɛngmbɔ utsɛku amɛ̃ aka aba akarha umbɔ. Ngge iwuri iwe rimi hã ru unum ibiba Ungwɛ̃-Ner.
40 Inera ivaa iwe ru usi, awuri inyãnguwe unying na aneke unying.
41 Akatsɛrh ivaa awuri idɛ̃ɛ̃ igɔ nu ukɔ igɔ urhɔnga, awuri inyãnguwe unying na aneke unying.
42 <<Nggee, àka adɛ̃ɛ̃ adzɛu, umbi asi ihwɛngmbi awu unum ukusong Uteijee aka iba.
43 Bɔr àka ahwɛng ugɛ uner iya aba ahwɛnga ivangyɛ uvɛu aka iba ru untsuuka, unga awuri isei uku urhi asi íneke umbɔ atsĩ ayarmbɔ iyanga.
44 Nggee umbi igambi awu ufang umbi adzɛu, ubinkutsu, Ungwɛ̃-Ner awuri iba ri ivangyɛ umbi aka asi ikaimbi ifɛrhkɔ.

Ugãrhã uwuku urhika nu uwuku uda irhirhika (Irh 12.41-48)

45 <<Ungamɔ ucɛ, awu ugãrhã uwuku urhurhika nu uwu itsoi, uwuruwi uteiyanga aka atsu unga idzɛu agãrhã iyanga, unga adzise ubinghambɔ uku kpengkpeng ri ivangngge?
46 Anggɔm awe aki ugãrhã hã uteiyanga aka iba anyã unga adɛ̃ɛ̃ itsernga rimi hã.

* **24:29** Àka anyã ikɛi: Uish 13.10; 34.4.

47 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe,
awuri itsuke ugãrhã hã arhise abinnga
kishoo.
48 Bɔr ugãrhã hã aba awu uku ubewe,
unga awuri igɔr itsinga agɛ, <Uteiya asi
íbanga ifetem.>
49 Mɔcɛ unga atirhi ikwɛr agãrhã abɔrɔ,
unga agha na ahwa nggu abi afĩrhã.
50 Uteiya ugãrhã hã aba ru unumkpi
unga aka asi itsara. Ri ivangyɛ unga aka asi
ihwɛngnga.
51 Uteiya awuri ikwɛr unga iyiki ibewe
na agbange unga nggu abi ukpukpeta, umɔ
umbɔ aka iciu na atãi anyĩmbɔ.

25

Unyaka arherhe aki anakagbĩrhĩ usɔka aka anasi ihwɛngmbɔ ukutsak

1 <<Mɔcɛ Iyɛrhe afã iwuri iwe ru nyaka
anakagbĩrhĩ usɔka aka anasi ihwɛngmbɔ
ukutsak anyangu írhirhangmbɔ azĩ igbangu
utsak uku ufa.
2 Atõõ ru umbɔ awu agugge nu atõõ awu
abi itsoi.
3 Agugge ha anyangu írhirhangmbɔ bɔr asi
inyangumbɔ atsei.
4 Abi itsoi ha igambɔ anyangu
írhirhangmbɔ nggu atsei ra andzoma.
5 Utsak uku ufa ha asi ibanga ifitem,
kishoo agbɛu na arhambɔ urhɔ.
6 <<Ri ikɔtsuuka umbɔ agũ urhɛm uker-
ketakpɔ uku ugɔr ugɛ, <Utsak uku ufa ha
uwi aka abanga! Àka aba agbanga unga!>
7 <<Mɔcɛ anakagbĩrhĩ usɔka ha asok ag-
bishi írhirhangmbɔ.
8 Agugge ha agɔr abi itsoi ha agɛ, <Àka
ama adzaa atseimbi ukunjiir, írhirhangmɛn
iki iwuri irhim.>
9 <<Abi itsoi ha agɛ, <Ĩ'ĩ, asi ímɛ̃ke umɛn
nggu umbi. Ugba umbi azĩ ru abika
agoyiwe atsei agoi akimbi.>
10 <<Bɔr ivangyɛ umbɔ aka adzek azĩ
igoi atsei ha, utsak uku ufa ha atsĩwãnga.
Anakagbĩrhĩ aka agbisha abinmbɔ atsĩmbɔ
irhowa nggu unga na afɔmukumbɔ angwĩ
ubãã.
11 <<Kata abɔrɔ adɔrha aba agɛ, <A
uteiya! A uteiya! Uma utsuruwa angwĩ
ubãã!>
12 <<Bɔr unga agɛ, <Umum indɛyiwa
umbi idzidzɛrhe, umum isi ihwɛng umbi.>
13 <<Nggee, àka adɛ̃ɛ̃ adzɛu, umbi asi
ihwɛngmbi unuma use ivanga.

Unyaka arherhe agãrhã ataar (Irh 19.11-27)

14 <<Ikɛi, Iyɛrha afã iwuri iwe ru nyaku
unera aka izĩ uzãrhã, na ayisa agãrhãnga
agashuwe umbɔ uhwɛk.
15 Utsa ha ahwɛnga ubinkpi agãrhãnga
aki idɛ̃ɛ̃ akorhe, nggee unga adzowe uny-
ing ibɛi uazurhfa itõõ, uwu uvaa ikɛi ibɛi
uazurhfa ivaa, uwu untaar ibɛi uazurhfa
unying. Mɔcɛ unga azĩã uzɛ̃rhãnga.
16 Utsa ha aka ayɛi ibɛi uazurhfa itõõ hã
kanying kanying unga akũ azĩ agoyi igoi
adzipa nggu uhwɛk ha, akpo ighigha ibɛi
uazurhfa itõõ.
17 Nggee ikɛi, uwu ibɛi uazurhfa ivaa ha,
akpo ighigha ibɛi uazurhfa ivaa.
18 Bɔr uwu ha aka ayɛi ibɛi uazurhfa
unying hã azĩ asim abĩ awɔkuka uhwɛk
uteiyanga.
19 <<Ivanga iki idernggе, uteiya agãrhã
hã aba ayisa agãrhãnga umbɔ avarhuwe
ubinkpi umbɔ aka akorhe.
20 Uner uwuku uyɛi ibɛi uazurhfa itõõ
akũ ibɛi uazurhfa itõõ aba agɛ, <A Uteiya,
ungo udzaa umum ibɛi uazurhfa itõõ.
Unyã, umum ikpo ighigha ibɛi uazurhfa
itõõ itoma.>
21 <<Uteiyanga agɛ, <Ungo udɛ̃ɛ̃, ugãrhã
uwuku uze uwu idzidzɛrhe! Ungo uweɔ ri
idzidzɛrhe ru ubin uku uci. Umum indza-
amum ijee iyiki ikpɔm abina arhɛrhɛ. Uba
ugɔmanggɔm nggu uteiyango.>
22 <<Uner uwuku uyɛi ibɛi uazurhfa ivaa
ha ikɛi aba agɛ, <A Uteiya, Ungo udzaa
umum ibɛi uazurhfa ivaa. Unyã nggayɛ
umum ikpo ighigha ibɛi uazurhfa ivaa it-
oma.>
23 <<Uteiyanga agɛ, <Ungo udɛ̃ɛ̃ ugãrhã
uwuku uze uwu idzidzɛrhe! Ungo uweɔ
ri idzidzɛrhe nggu ubin uku uci. Umum
indzaamum ijee iyiki ikpɔm abina arhɛrhɛ.
Uba ugɔmanggɔm nggu uteiyango!>
24 <<Mɔcɛ uner uwuku uyɛi ibɛi uazurhfa
unying hã aba agɛ, <A Uteiya, umum
ihwɛng amɛnngo aghong ifɛrhɛ. Ungo udɛ̃ɛ̃
ugbugbɛrɔ ra anangkɛ ungo uku usi idosɔ.

Ungo udɛ̃ɛ̃ urhɔ̃ĩngo ra anangkɛ ungo uku usi inãngo ikpũ.
25 Nggee umum igũ iwei izĩ iwɔke ibɛi uazurhfango ra abĩ. Unyã ibɛi uazurhfango iyɛ.>
26 <<Uteiyanga agɛ, <Ungo ugãrhũ uwuku ubewe, ughɛrha! Ungo uhwɛngo umum iki isaki ĩgbɛtũ ra anangkɛ umum iki isi idoimum ni irhɔ̃ĩmum ra anangkɛ umum iki isi inãmum ikpũ.
27 Azea mɔcɛ, ugɛ ungo uba utsuke uhwɛka ru ubanki. Ivangyɛ umum iki ibvui iba, umum itsũ ngge nggu ighigha!
28 << <Àka ayɛise ibɛi uazurhfa unying hã ru unga, aka atomuwe ru uwɔrɔ uwu ibɛi uazurhfa usɔka.
29 Uwuruwi aka awe ru ihwihwɛng awuri itomuwe unga akpo arhɛrhɛ. Uwuruwi aka ashia, awuri iyɛse ungwɛ̃rhĩ ihwihwɛng ha unga aka awerangge.
30 Na atare ugãrhã ibɛm hã ra awiya ru uzĩ uku ugburhuk. Umɔ umbɔ aki iciu akpe nggu itãi anyĩ.>

Ídɔi nggu íbũ

31 <<Ivangyɛ Ungwɛ̃-Ner aka iba ri ikpikpoinga nggu ípfu itsernga kishoo, unga awuri isei nú anang isei iyɛrhe aki ikpikpoi.
32 Awuri ikɔng abi upfung ukpirɛ kishoo ra anangnga, unga awuri igasha umbɔ awuwembɔ ru nyaku uner ughãwã aka igashi ídɔi nggu íbũ.
33 Unga awuri itsu ídɔi ru ubok ugha na atsu íbũ ru ubok uferanga.
34 <<Mɔcɛ Uyɛrhe awuri igɔr abika awe ru ubok ughanga agɛ, <Àka aba, umbi abi Utɛmum aka atsuka umbi idorh. Àka ayɛi ukamkpi Unum aka igbishuwa umbi udzur ri imimunu upfung.
35 Umum iki igũ imerh, umbi adzaa umum ubingha, umum iki igũ ugɔ̃ amɛ̃, umbi adzaa umum ubin umum ihwa, iwu utsen, umbi ayɛi umum ra ayambi.
36 Umum ishimum ra atorho, umbi adzaa umum atorho, aghonga umum, umbi anɛta umum, iwe ru ugborzĩ, umbi aba ayepa umum.>
37 <<Mɔcɛ abika arhurhika awuri igɔr agɛ, <A Uteijee, ukang umɛn iki inyã ungo ugũ imerh ni ĩdzaa ungo ubingha, use ungo ugũ ugɔ̃ amɛ̃, umɛn ĩdzaa ungo ubin ungo uhwa?
38 Ukang umɛn iki inyã ungo uku uwu utsen ni iyɛi ungo, use ungo ushiɔ ra atorho, umɛn indzaa ungo atorho?
39 Ukang ungo uku ughong iyor use ungo uwe ru ugborzĩ umɛn izĩ iyepa ungo?>
40 <<Mɔcɛ Uyɛrhe awuri igɔr umbɔ agɛ, <Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, ubɛn ubinkpi umbi aka akorhuwe unying ra angwɛ̃mɛn use anapumɛn abika asheru ugarh ru umbi, umbi akorhuwa umum.>
41 <<Mɔcɛ unga awuri igɔr abɔrɔ ru ubok uferanga agɛ, <Àka asombi ru umum umbi abi ikponum. Àka azĩ atsĩ ru urha ukpu ugbagbaa umbɔ aka ataiwe Undenggũ nggu ípfu itsernga.
42 Umum iki igũ imerh, umbi asi idzaambi umum ubingha, umum iki igũ ugɔ̃ amɛ̃, umbi asi idzaambi umum ubin umum ihwa.
43 Iwu utsen, umbi asi iyɛi umum atsĩmbi ri iya, ishimum ra atorho umbi asi idzaambi atorho ru umum, aghonga umum, ikɛi umum iwe ru ugborzĩ, umbi asi iba ayepumbi umum.>
44 <<Umbɔ ikɛi awuri igɔr agɛ, <A Uteijee, ukang umɛn iki inyã ungo ugũ imerh use ugɔ̃ amɛ̃ use ungo uwu utsen use ungo ushiɔ ra atorho use aghonga ungo use ungo uwe ru ugborzĩ, umɛn isi iyikamɛn ungo?>
45 <<Unga awuri igɔr agɛ, <Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, ubɛn ubinkpi umbi aka asi ikorhukumbi unying ra abɛrɛ aka asheru ugarh, umbi asi ikorhuwambi umum nukpɔ.>
46 <<Mɔcɛ umbɔ awuri ikpo ayetnum aki ugbagbaa, bɔr abika arhurhika awuri ikpo urhɛ uwu ugbagbaa.>>

26

Umbɔ akɛki ifɛre Uyesu
(Umar 14.1-2; Irh 22.1-2; Uyoh 11.45-53)

1 Ivangyɛ Uyesu aka amaa irherha abina akɛrɛ ha kishoo, unga agɔr angwɛ̃ imesanga agɛ,
2 <<Umbi ahwɛngmbi, Irhowa Iyiki Igar Utɔng ibɔr inuma ivaa, umɔ awuri idzowe Ungwɛ̃-Ner umbɔ anyapuwe unga.>>

3 Məcɛ ateiya abika adzowe idɛm-Num
nu akakũ anera akɔng ri iya Ukugɔng
Uwuku Udzowe Idɛm-Num, itsoka igburh
Ukayafa.
4 Umbɔ avarhe idzur Uyesu ri iwɔk afɛre
unga.
5 Bɔr umbɔ agɛ, <<Asi íwea ri ivang
irhowa, utsur anera asoyimbɔ amɛn.>>

Adzukuwe Uyesu atsei ru Ubetani
(Umar 14.3-9; Irh 7.37-38; Uyoh 12.1-8)

6 Ivangyɛ Uyesu aka awe ru Ubetani ri
iya Usiman uwuruwi ingbimnga iki ik-
erhe,
7 utsɛrh uwɔɔ aba ru Uyesu nggu und-
zoma utarh uku utɔk nggu atsei isung aki
imang akarhãrhã. Unga awupuwe atsei ha
ri itsinga ri ivangyɛ unga aka asei nu anang
ubingha.
8 Ivang angwɛ̃ imesanga aka anyã rimi,
umbɔ agũ avɔm na arhusa adɔkambɔ agɛ,
<<Akɛrɛ awu inyar!
9 Imɛ̃ɛ̃ngge umbɔ agoshe atsei isung hã
ru uhwɛk urhɛrhɛ na adzowe atsũwã.>>
10 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Awu use utsu
umbi ayɔm utsɛrh ha? Unga akorhuwa
umum ubin uku uze.
11 Atsũwã awu nggu umbi ubɛn ivang,
bɔr umum isi íwemum nggu umbi ubɛn
ivang.
12 Atseikɛ unga awupuwa umum, unga
agbishuwa iyormum umbɔ aka idzake.
13 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe,
kishoo anangkɛ umbɔ aka idzowe Isarhe
Iyiki Ize iyɛrɛ ru upfunga, umbɔ awuri
isɔmmbɔ ubinkpi utsɛrh uwurɛ aka akorhe
ri ayita unga.>>

Uyahuda abemuka ighadak Uyesu
(Umar 14.10-11; Irh 22.3-6)

14 Məcɛ unying ru umbɔ usɔkdũmɛn hã
itsoknga igburh Uyahuda Uiskariyoti, azĩ
ra ateiya abika adzowe idɛm-Num,
15 arhusa agɛ, <<Umbi awuri idzaa
umum use umum ĩba ĩdzaamum unga ru
umbi?>> Nggee umbɔ avarhuwe unga íshaa
imang uazurhfa isɔka itaar.
16 Udzur ri ivang hã Uyahuda abee udĩkpi
unga aka ighadak Uyesu.

Ubingha Uteijee
(Umar 14.12-26; Irh 22.7-23; Uyoh 13.21-30; 1Uko 11.23-26)

17 Ru unum inggbaashia ukpu Irhowu
Uborodi ukpuku Usheru Uguga, angwɛ̃
imesa aba ru Uyesu arhusa unga agɛ,
<<Ra anang akasong ungo uku ubee umɛn
igbishuwa ungo ugha Irhowa Iyiki Igar
Utɔng?>>
18 Unga agɛ, <<Àka atsĩ ru utepa, àka
azĩ ru utsa uwɔɔ, àka agɔr unga agɛ,
<Umarhem agɛ, ivangmum iki iyongge.
Umum igha Irhowa Iyiki Igar Utɔng ri
iyango nggu angwɛ̃ imesamum.> >>
19 Nggee angwɛ̃ imesanga akorhu
ubinkpi Uyesu aka agɔr umbɔ na ako-
rhuwe ubingha Irhowa Iyiki Igar Utɔng.
20 Urhɛɛ uku uwe, Uyesu asei igha ub-
ingha nggu angwɛ̃ imesanga usɔkdũmɛn.
21 Asei ighigha ha nukpi, unga agɛ,
<<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, uny-
ing ru umbi awuri ighaa adakmum.>>
22 Amɛnmbɔ aghong akarhãrhã na atirhi
irhusa unga anyinganying agɛ, <<A Uteijee,
awu umum?>>
23 Uyesu agɛ, <<Uwuruwi aka atsĩ ubok
ri itɛ̃rhĩ nggu umum, unga awuri ighaa
adakmum.
24 Ungwɛ̃-Ner awuri ikpe ru nyaka umbɔ
aka atsɛng ri itsinga. Bɔr atorh uner ha
aka ighadak Ungwɛ̃-Ner! Ugba umbɔ asi
imarmbɔ unga.>>
25 Məcɛ Uyahuda, uwuruwi aka igha
adaknga agɛ, <<A umarhem, awu umum?
>>
Uyesu agɛ, <<Awu ungo urherhe.>>
26 Umbɔ ana asei ighigha ha, Uyesu
anyangu uborodi, atar uwɛɛ na atsɔka
ukpɔ. Adzowe angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Àka
ayɛi, atãi. Uwɛrɛ awu iyormum.>>
27 Məcɛ unga anyangu ukpɛwa, atar
uwɛɛ, na adzowe ru umbɔ, agɛ, <<Àka ahwa
ru umgbɔ kishookambi.
28 Akɛrɛ awu adzirhmum aki ibibemuwe-
Num, akirakɛ aka adzek awupa ra anera
arhɛrhɛ, atsũwe arhimmbɔ.
29 Umum indɛyiwa umbi, umum isi íbvui
ihwamum amɛ̃ ikpũrhã inebi akɛrɛ utsɛku
unumkpi umum iki ihwa aka afa nggu
umbi ri Iyɛrhe Utɛmum.>>
30 Umbɔ aka amaa itsũwe ubom ru
Unum, umbɔ adzek azĩmbɔ Igũ Acucii
Uzaitun.

Uyesu agɛ Ubitru awuri itsɛyinga ihwɛng unga

(Umar 14.27-31; Irh 22.31-34; Uyoh 13.36-38)

31 Məcɛ Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Ru untsuu akpirɛ umbi kishoo awuri itĩ ri itsi ubinkpi uku ikorhe nggu umum. Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,

<< <Umum iwuri ikwɛr uner ughãwãã,
nu ukpui ídɔi ha iwuri isita.>*

32 Bɔr ivangyɛ umum iki isok ra akpe, umum inggbaashia izĩ Ugarhirhi ru umbi adɔrha atsĩ umɔ.>>

33 Ubitru agɛ, <<Kishoo aba atĩmbɔ ri itsi ubinkpi uku ikorhe nggu ungo, umum isi ítĩmum.>>

34 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Umum indɛyiwa ungo idzidzɛrhe, ru untsuu akpirɛ, ungo uwuri itsɛyingo ihwɛng umum idiki itaar ri ikɔ idɔrhi igbɛr ukpee.>>

35 Ubitru agɔr unga agɛ, <<Uko umbɔ awuri ifɛre umum nggu ungo, umum isi ítsɛyimum ihwɛng ungo.>> Rimi hã angwɛ̃ imesa abɔɔ kishoo aka arherhe.

Ru Ugetsemani

(Umar 14.32-42; Irh 22.39-46)

36 Məcɛ Uyesu nu angwɛ̃ imesanga azĩmbɔ anang akɔɔ umbɔ iki iyisa Ugetsemani. Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Àka asei nggimi, umum izĩ ifɛn-Num nggɔɔ.>>

37 Unga akũ nggu Ubitru nu angwɛ̃ Uzabadi avaa, unga atirhunga igũ idamɛn nu ighongamɛn.

38 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Igũ ighongyɛ iki iwe ra amɛnmum idɛ̃ɛ̃ ifɛrngge umum. Àka asei nggimi na adzɛu nggu umum.>>

39 Unga aka agɔpa azĩ ukunjiir unga agba akwɛr anaanga atsim nú abĩ afɛn-Num agɛ, <<A Utɛmum, ngge iba imɛ̃ngge, ungo unyanguwe ukpɛwa ayetnum akɛrɛ ru umum. Bɔr ukorhu ubinkpi ungo uku ubee, asi iwea ubinkpi umum iki ibee.>>

40 Məcɛ unga abvui aba ra angwɛ̃ imesanga, akpo umbɔ aka arhambɔ urhɔ. Unga agɔr Ubitru agɛ, <<A Ubitru, umbi asi idɛ̃ɛ̃ adzɛumbi nggu umum ukara unying?

41 Àka adzɛu na afɛn-Num utsur umbi agbambi ru undeya. Idzidzɛrhe ipfu ibemungge, bɔr iyor isi ikerngge.>>

42 Unga abvui azĩã ifɛn-Num idevaa agɛ, <<A Utɛmum, uba ayetnum akɛrɛ asi ítɔngke utsɛku umum iki ihwa ake, umum ikorhumum ubinkpi ungo uku ubee.>>

43 Unga abvui aba akpo umbɔ ikɛi awe ru urhɔ, umbɔ asi idɛ̃ɛ̃ ayangumbɔ asumbɔ.

44 Nggee unga abɔre umbɔ na azĩã ifɛn-Num ide untaar, abvui arherhe ubinkpi unga aka arherhe ri inggbaashia.

45 Məcɛ unga abvui aba ra angwɛ̃ imesa ha agɔr umbɔ agɛ, <<Utsɛku icɛrɛ umbi ana awu ru urhɔ na adɛ̃ɛ̃ iwosha? Àka anyã, ivanga iki iyongge umbɔ aka idzowe Ungwɛ̃-Ner ru abok abi arhim.

46 Àka asisok umɛn izĩmɛn! Uwuku ugha adakmum uwi aka abanga!>>

Adzur Uyesu

(Umar 14.43-50; Irh 22.47-53; Uyoh 18.3-12)

47 Unga ana awu ra arherhe, Uyahuda, unying ru umbɔ usɔkdũmɛn hã, aba atsĩ. Unga aba nggu anera arhɛrhɛ aka akpɔm nggu akon aka ader nu ígbong. Ateiya abika adzowe idɛm-Num nu akakũ anera aka adene umbɔ.

48 Umɔ uwuku ughadaknga hã aka asɔmuka umbɔ utsara agɛ, <<Uwuruwi umum iki ishor atamnga, awu uner ha nuwɔ umbi aka idzur.>>

49 Uyahuda aka aba, unga akpurha azĩ ru Uyesu agɛ, <<A umarhem, umum ighwe ungo!>> Na ashor atamnga.

50 Uyesu agɔr unga agɛ, <<A uwee, ukorhu ubinkpi uku ukũna ungo uba.>>

Məcɛ anera aba, adzur Uyesu akpɔm unga.

51 Unying ra angwɛ̃ imesa Uyesu agbiir ikon iki idernga, agbɛr uto ugãrhũ Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num, azharhuwe.

52 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Utsuke ikon iki iderngo ru udapa. Ubɛn uwuku ugbiir ikon iki ider, awu ikon iki ider ifɛr unga.

53 Umbi akaifɛrhkɔ ugɛ umum ishimum ri ijeea umum iki iyisu Utɛmum kanying unga adene ípfu itser-Num anakagɔnga?

* **26:31** Àka anyã ikɛi: Uzak 13.7.

54 Bɔr itsɛng Arherhu-Num iki igɔr ugɛ awu ufang akɛrɛ ha akorhe, iwuri ikorhe igusengge ni itsuifɛr?>>

55 Mɔcɛ Uyesu agɔr ikikɔng anera agɛ, <<Umum iwu uner uwuku uvui abin anera ri iker, umbi aka idzeka nggu akon aka ader nu ígbong adzur umum? Ubɛn unum umum isei ru ufɔm Iya-Num imesuwe imesa, umbi asi idzurmbi umum.

56 Bɔr kishoo akɛrɛ akorhe ngge itsuifɛr abinkɛ aka atsɛng ra abvur abika asɔm Arherhu-Num.>> Mɔcɛ angwɛ̃ imesanga kishoo atĩ abɔrukumbɔ unga.

Uyesu ra anang abi udzepurhe
(Umar 14.53-65; Irh 22.54-55,63-71; Uyoh 18.13-14,19-24)

57 Abika adzur Uyesu akũna unga azĩ ru Ukayafa, Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num, anangkɛ abika amesuwe Ikpem nu akakũ anera aka akɔng.

58 Bɔr Ubitru adɔsa unga ukuka, utsɛku umbɔ aka azĩ atsĩ ru ufɔm iya Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num. Unga atsĩ asei nggu abi idzɛu ha abee inyã imimasha ubinkpi umbɔ aka ikorhe.

59 Ateiya abika adzowe idɛm-Num nu abi udzepurhe kishoo abee igbɛrangwĩyɛ umbɔ aka itsuke Uyesu na akpo udĩ ukpuku ufɛre unga.

60 Anera arhɛrhɛ aka adzeka, agbɛyangwĩ atsuke unga, bɔr umbɔ asi ikpombɔ udĩ ukpuku ufɛr unga.

Ri imimaa, anera avaa adzeka,

61 agɛ, <<Utsak uwurɛ agɔr agɛ, <Umum idɛ̃ɛ̃ ibupukũ Iya-Num, ni ibvui idzine ri inuma itaar.> >>

62 Mɔcɛ, Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num asok agɔr Uyesu agɛ, <<Ungo usi ídzipungo arherhe? Awu use aner abɛrɛ aka arherha atsuka ungo?>>

63 Bɔr Uyesu awu uku uvep.

Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num agɔr unga agɛ, <<Umum itsu ungo nggu uyirh ri itsok Unum uwu urhɛ, usɔma umɛn, awu ungo uwu Ukiristo Ungwɛ̃ Unum?>>

64 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Awu ungo urherhe. Bɔr umum isɔma umbi kishoo, utirhi ucɛrɛ umbi awuri inyãmbi Ungwɛ̃-Ner aka isei ru ubok ugha Nggaa Unum na awuri iba ra amɛɛ afafã.>>

65 Mɔcɛ Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num hã avapuwe atorhanga na agɛ, <<Unga aka arhenu Unum! Awu use umɛn iki ibee ikɛi? Àka anyã, icɛrɛ umbi aka agũmbi unga aka arhenu Unum.

66 Umbi anyã aguse?>>

Umbɔ agɛ, <<Imɛ̃ngge umbɔ afɛre unga.>>

67 Mɔcɛ umbɔ atang aci atsuyiwe ru asunga na akũ ikpoi akwɛr unga. Abɔɔ akwɛre unga inkpai,

68 na agɛ, <<A Ukiristo! Udɛyiwa umɛn, uwukusong akwɛr ungo ikpoi?>>

Ubitru atsɛyi ihwɛng Uyesu
(Umar 14.66-72; Irh 22.56-62; Uyoh 18.15-18,25-27)

69 Ri ivang hã Ubitru asei ru ufɔm iya ha, nu una igãrhã aba ru unga agɔr unga agɛ, <<Ungo uwu nggu Uyesu uner Ugarhirhi uwurɛ!>>

70 Bɔr Ubitru atsɛyinga ra anangmbɔ kishoo agɛ, <<Umum isi ihwɛng ubinkpi ungo uku urherhe!>>

71 Mɔcɛ unga adzek azĩã ru angwĩ ufɔma, umɔ una uwɔɔ aka anyã unga, agɔr abika adɛ̃ɛ̃ umɔ agɛ, <<Utsak uwurɛ awu nggu Uyesu uner Unazarat!>>

72 Ubitru atsɛyi ikɛi nggu uyirh agɛ, <<Umum isi ihwɛng utsa ha.>>

73 Adãrhã ukunjiir, abirabɛ aka adɛ̃ɛ̃ umɔ aba agɔr Ubitru agɛ, <<Idzidzɛrhe ungo uwu unying ru umbɔ, ikpũ arherhango ake akũ ungo adzeka.>>

74 Mɔcɛ unga ayirh agɛ, <<Ikponum ru umum, umum inba ihwɛng utsak uwurɛ! >>

Kanying ikɔ igbɛrkpee.

75 Mɔcɛ Ubitru aka ayita arherhe Uyesu aka arherhe nggu unga agɛ, <<Ungo uwuri itsɛyingo ihwɛng umum idikunga itaar, nu ikɔ idɔrhi igbɛrkpee.>> Ubitru adzek aciu akpe akarhãrhã.

27

Uyahuda ayapuwe itsikamnga
(Umar 15.1; Irh 23.1-2; Uyoh 18.28-32; Aiy 1.18-19)

1 Ri igɔ̃ ukpeeka, kishoo ateiya abika adzowe idɛm-Num nu akakũ anera akɛki itsũwã iyiki ifɛr Uyesu.

2 Umbɔ abow unga, akũna unga azĩ adzowe unga ru Ubirhatu, ugomna.

3 Ivangyɛ Uyahuda, uwuku ughadaknga, aka anyã umbɔ aka atsu Uyesu ufai akpe, unga agɔr ra amɛnnga agɛ, <<Uhwɛngrimi.>> Unga abvui aba ra ateiya abika adzowe idɛm-Num nu akakũ aner ha. Abvui adzowuka íshaa imang uazurhfa isɔka itaar ha.

4 Agɛ, <<Umum iwu ra arhim, ubinkutsu, umum iki ighadak adzirh uwuku usheru uvau.>>

Bɔr umbɔ agɔr unga agɛ, <<Akɛrɛ awu use ru umɛn? Umei imesungo.>>

5 Nggee Uyahuda atare uhwɛk uazurhfa ha ru Iya-Num na adzek azĩã. Mɔcɛ unga azĩ ayapuwe itsikamnga.

6 Bɔr ateiya abika adzowe idɛm-Num akarhu uhwɛka na agɛ, <<Ri ikpem isi imɛ̃ngge umbɔ atsuke uhwɛk ha ru uhwɛk Iya-Num, uwu ukpu adzirh.>>

7 Nggee umbɔ akɛka na akũ uhwɛka agoi idɛɛ iyɔɔ, ayisi idɛɛ ha agɛ idɛɛ uner uwuku udzin anui. Anang akika adzake ikom atsen.

8 Ngge itsu umbɔ ayisi idɛɛ ha ugɛ Idɛɛ Adzirh utsɛku irherɛ.

9 Mɔcɛ ubinkpi uwuku usɔm Arherhu-Num Uirimiya aka arherhe utsu ufɛrkpɔ ugɛ, <<Umbɔ anyangu íshaa imang uazurhfa isɔka itaar, uhwɛk ha aner Uisrairha aka abema umbɔ afai ri itsinga nukpɔ,

10 umbɔ akũ ngge agoi idɛɛ uner uwuku udzin anui ru nyaku Uteijee aka atsuka umum.>>*

Uyesu adɛ̃ɛ̃ ra anang Ubirhatu
(Umar 15.2-15; Irh 23.3-24; Uyoh 18.33—19.16)

11 Uyesu adɛ̃ɛ̃ ra asu ugomna nukpi, ugomna arhusa unga agɛ, <<Ungo uwu uyɛrhe abi Uyahuda?>>

Uyesu agɔr unga agɛ, <<Awu ungo urherhe.>>

12 Bɔr ateiya abika adzowe idɛm-Num nu akakũ anera atsuke unga uvau, unga asi idzipunga urhɛm.

13 Mɔcɛ Ubirhatu arhusa unga agɛ, <<Ungo usi igũo abin avaukɛ umbɔ aka atsuka ungo?>>

14 Bɔr Uyesu asi idzipuka urhɛm ru arherhanga, utsɛku ugomna aka adzeidzeu akarhãrhã.

15 Umɔ awu ugau ugomna ri Irhowa Iyiki Igar Utɔng, unga atsũwe uner uvau unying uwuruwi umbɔ aka asɛng.

16 Ri ivang hã umbɔ awu ru ugbau unera, anera kishoo ahwɛngmbɔ unga, itsoka igburh Ubaraba ru ugborzĩ.

17 Nggee ivangyɛ anera aka akɔng, Ubirhatu arhusa umbɔ agɛ, <<Umbi abee umum itsũwã umbi ungamɔ, Ubaraba use Uyesu umbɔ iki iyisa Ukiristo?>>

18 Unga ahwɛnga awu unyɛ̃ɛ̃ utsu umbɔ adzowe Uyesu ru unga.

19 Ubirhatu aka asei ra anang isei aka avarha arherhanga, utsɛ̃nga adene umbɔ adɛyiwe unga agɛ, <<Utsũ ubokngo ra arherhe utsak ha ashia ru uvau, ngge itsu umum igũ uver akarhãrhã irherɛ ru urhɔmum iki irhei ri itsinga.>>

20 Bɔr ateiya abika adzowe idɛm-Num nu akakũ atsu anera agɔr agɛ atsũwe Ubaraba na afɛre Uyesu.

21 Ugomna iganga abvui arhusa umbɔ agɛ, <<Uwuku usong ru umbɔ ikivarhambɔ umbi aka abee umum itsũwã?>>

Umbɔ agɛ, <<Ubaraba.>>

22 Ubirhatu arhusa umbɔ agɛ, <<Umum ikorhi iguse nggu Uyesu umbɔ iki iyisa Ukiristo?>>

Kishookambɔ agɛ, <<Unyapuwe unga!>>

23 Ubirhatu arhusa umbɔ agɛ, <<Awu use utsu? Unga akorhu use iyiki ibewe?>>

Bɔr anera abvui atsarhi irhakmbɔ agɛ, <<Unyapuwe unga!>>

24 Ivangyɛ Ubirhatu aka anyã unga asi idɛ̃ɛ̃ akorhunga ubin, ikɛi anera agbisha abee isoyi amɛn, unga anyangu amɛ̃ asorh aboknga ra asu anera. Agɛ, <<Umum amɛ̃mum ashike ra adzirh utsak uwurɛ, akɛrɛ awu ra abokmbi!>>

25 Anera kishoo agɛ, <<Adzirhnga awe ru urhɔkmɛn nggu angwɛ̃mɛn!>>

26 Mɔcɛ unga atsũwũka Ubaraba ru umbɔ. Unga atsu abi iwa akwɛre ugwɛɛ ru Uyesu, na adzowuka umbɔ anyapuwe unga.

Abi iwa ayɛɛi Uyesu
(Umar 15.16-20; Uyoh 19.2-3)

* **27:10** Àka anyã ikɛi: Uzak 11.12,13; Uiri 19.1-13; 32.6-9.

27 Məcɛ abi iwa ugomna akũ Uyesu
azĩmbɔ ru udzepurhe ugomna, akɔng
kishoo abi iwa adziira unga.
28 Atsimuwe atorhanga na atsĩme atorho
aka abãrhã akagɔng.
29 Atsɛrhi ifur iyɛrhe iyi ídidɔk atsime
ni itsinga. Atsu unga akpɔm igbong ru
ubok ughanga na atangarhu ra anangnga.
Ayɛɛia unga agɛ, <<Urhɛngo uder Uyɛrhe
abi Uyahuda!>>
30 Ashau aci atsuyiwe unga, ayɛi ugam
akwɛr ni itsinga ikɛi.
31 Umbɔ aka ayɛɛi unga amaa, umbɔ at-
simuwe atorho aka abãrhã hã na atsĩme
atorhanga. Məcɛ umbɔ akũna unga azĩmbɔ
inyapuwe unga.

Anyapuwe Uyesu
(Umar 15.21-32; Irh 23.26-43; Uyoh 19.17-27)

32 Umbɔ aka adzek, umbɔ agbopu ut-
sak Usayirin uwɔɔ, itsoka igburh Usiman.
Umbɔ atsu unga atsã igãrhãmau ucucii ha.
33 Umbɔ azĩ atsĩ anangkɛ umbɔ aki iyisa
Ugorhgota, agbena agburh <<Anang Ap-
fupfu Aghow Itsi.>>
34 Umɔ umbɔ adzowe Uyesu amɛ̃ inebi
uku ukpere ugɛ unga ahwa, bɔr unga aka
abanga agũ, unga akpɛ̃ɛ̃ ihwihwaa.
35 Ivangyɛ umbɔ aka anyapuwe unga,
umbɔ atang isɛng agasha atorhanga.†
36 Məcɛ umbɔ asei umɔ adzɛu unga.
37 Ra afafã igãrhãmau ucucii ha ukhapa
ri itsinga, umbɔ atsɛng isarhe uvaunga
agɛ, <<UWƐRƐ AWU UYESU, UYƐRHE ABI
UYAHUDA.>>
38 Anyapuwe avɛu avaa nggu unga, un-
ying ru ubok ughanga uwu uvaa ru ubok
uferanga.
39 Anera aka atɔng, arhena unga azung
atsimbɔ,
40 agɛ, <<Ĩhĩĩ! Ungo iki isipuwe Iya-
Num, nu udzine ike ikɛi ri inuma itaar,
ucipuwa nu igãrhãmau ucuciia ha ufɔrh
itsingo, ungo uba uwu Ungwɛ̃ Unum!>>
41 Rimi hã ikɛi ateiya abika adzowe idɛm-
Num nu abika amesuwe Ikpem nu akakũ
anera ayɛɛia unga.
42 Agɛ, <<Unga afɔrhe abɔɔ, bɔr asi idɛ̃ɛ̃
afɔrha itsinga! Unga aba awu Uyɛrhe Uis-
rairha, unga acipuwa icɛrɛ ru igãrhãmau
ucucii ha, nu umɛn iwe ru imangmang ru
unga.
43 Unga awe ru imangmang ru Unum.
Uneke Unum afɔrhe unga icɛrɛ, unga aba
abeenga. Unga agɛ, <Umum iwu Ungwɛ̃
Unum.> >>
44 Rimi hã avɛu ha umbɔ aka anyapuwe
nggu unga arherhuwe unga arherhe aka
atãrhã.

Akpe Uyesu
(Umar 15.33-41; Irh 23.44-49; Uyoh 19.28-30)

45 Utirhi ri idzingga atenuma, uzĩ ut-
sirkpɔ abĩã kishoo utsɛku akara ataar aki
urhɛɛ.
46 Ru akara ataar ikɛi Uyesu atsarhi
irhaknga ikerketangge agɛ, <<Erhoi, Er-
hoi,‡ urhama sabaktani? >> agbena ag-
burh, <<A Unummum, a Unummum, awu
use utsu ungo uneka umum?>>
47 Abika adɛ̃ɛ̃ umɔ aka agũ rimi, umbɔ
agɛ, <<Unga adɛ̃ɛ̃ iyisu uner uwuku usɔm
Arherhu-Num Uirhiya.>>
48 Kanying uwɔɔ atĩ azĩ anyangu usoso.
Abii ra amɛ̃ inebi akika agbata, avaki ig-
bong, adzowe Uyesu ugɛ unga ayam.
49 Bɔr abɔɔ agɛ, <<Àka aneke unga, umɛn
inyãni use Uirhiya awuri afɔrhuka unga.>>
50 Məcɛ Uyesu aka abvui atsarhi
irhaknga ikerketangge atsu ivum, na
atsũwũka ipfunga.
51 Ru ivang hã urhaburhe ukpu Iya-Num
uvaar akpɛrha avaa udzur ri itsia uba utsĩ
abĩã. Abĩ azusa, ífa iyata.
52 Adzak ayar atsuri, ayor asarkasar an-
era arhɛrhɛ abika akpe asok nggu urhɛ,
53 umbɔ adzeka ra adzakmbɔ. Ivangyɛ
Uyesu aka asok ra akpe, abika akpe ha
atsĩmbɔ asarkasar uteu Urusharhima, an-
era arhɛrhɛ aka anyã umbɔ.
54 Ri ivang hã uteiya abi iwa Uroma nu
abɔɔ abika adɛ̃ɛ̃ adzɛu Uyesu anyã izizusa
abĩ nu ikɛi abinkɛ aka akorhe, umbɔ agũ
iwei akarhãrhã, na agɛ, <<Idzidzɛrhe uwɛrɛ
ha awu Ungwɛ̃ Unum!>>

† **27:35** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, *Akorha akɛrɛ ngge itsú ubinkpi uner uwuku usɔm Arherhu-Num aka arherhe utsufɛr ugɛ, <<Umbɔ agasha atorhamum nggu adɔkambɔ na atang isɛng ra ake.>>* ‡ **27:46** Àka anyã ikɛi: Amb 22.1.

55 Akatsɛrh arhɛrhɛ aka awe umɔ, adɛ̃ɛ̃
ukuka na azɛrhe ubinkpi uku ukorhe.
Umbɔ adzeku Ugarhirhi adɔsu Uyesu ako-
rhuwe unga ubinkpi unga aka abee.
56 Ru umbɔ awu umbɔ Umaryamu Uma-
gadarha, nu Umaryamu uyisa Uyaku nu
Uyusuf, angwɛ̃ Uzabadi.

Igwirhuwe iyor Uyesu
(Umar 15.42-47; Irh 23.50-56; Uyoh 19.38-42)

57 Urhɛɛ uku uyo, uner ubin uwɔɔ, utsa
Uarimatiya aba umɔ, itsoknga igburh
Uyusuf. Unga awu ungwɛ̃ imesu Uyesu.
58 Azĩ ru Ubirhatu, ashɔ̃rhã unga adzowe
ukom Uyesu. Ubirhatu atsu umbɔ adzowe
ukoma ru unga.
59 Uyusuf ashupu ukom hã, akũ atorho
aka afa abɛrh,
60 atsuke ukpɔ ru udzak uku ufa ukpu-
rukpi unga aka atsɛ̃ ri ifɛn utarh. Unga
agɔ̃rhũ nggaa utarh afɔme angwĩ udzaka
na azĩã.
61 Umaryamu Umagadarha nu Umaryamu
uwɔɔ asei akhapa umɔ ra angwĩ udzak ha.

Abika adzɛu udzak ha

62 Ukpe unum uvaa, unum ukpuku ug-
bisha abin uku utɔng, ateiya abika adzowe
idɛm-Num nu abi Ufarisi akɔng ra anang
Ubirhatu,
63 agɛ, <<A Uteiya! Umɛn iyitumɛn
ubinkpi uner uwuku urhɛm aner ha aka
arherhe, unga aka ana awe nggu urhɛ,
unga agɛ, <Inuma itaar iba iwengge umum
iwuri isokũ ra akpe.>
64 Ngge itsu umbɔ adzɛu udzak ha utsɛku
inuma itaar, utsur angwɛ̃ imesanga azĩ
avɛu ukomnga na agɔr anera ugɛ unga aka
asoka ra akpe. Irhirhɛm iyi imaataka iwuri
ibewe inangngge iyi inggbaashia.>>
65 Ubirhatu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka akarha
abi iwa azĩ adzɛu kishoo ri ikermbi.>>
66 Nggee umbɔ azĩ avinu udzak ha, akwɛr
utsar iyɛrhe nú utarh udzak ha, atsu abi
iwa adzɛu anang hã.

28

Isisok Uyesu ra akpe
(Umar 16.1-8; Irh 24.1-12; Uyoh 20.1-10)

1 Unum ukpuku Uwosha uku utɔng,
ru unkpeka unum ukpu inggbaashia ru
inuma utɔɔva, Umaryamu Umagadarha nu
Umaryamu uwɔrɔ azĩmbɔ iyepu udzak ha.
2 Umɔ nggaa izizusa abĩ iki izusa, ipfu
itser Uteijee idzeka afã, izĩngge ru udzak
ha, igɔ̃rhuwe utarh ha umbɔ aka atsĩme
udzak ha, isei nú ukpɔ.
3 Idzidzeka ngge irhang ru nyaki inai iki
inyaka, atorha ake awu uku upɛ̃rhɛng ugɛɛ
aghwitu urhurhu.
4 Abi idzɛu aka anyã ngge, iwei ifɛr umbɔ,
azang ayormbɔ agbei ra abĩ ugɛɛ ikom.
5 Bɔr ipfu itser-Num hã igɔr akatsɛrh
ha igɛ, <<Àka niba agũmbi iwei, umum
ihwɛng umbi abee Uyesu uwuruwi umbɔ
aka anyapuwe.
6 Unga ashia nggimi, unga aka asoka, ru
nyaka unga aka arherhe. Àka aba anyã
anangkɛ unga aka anu.
7 Mɔcɛ àka azĩ ifetem azĩ asɔme angwɛ̃
imesanga ugɛ, <Unga aka asoka ra akpe,
nggawɔ agbaashia azĩ Ugarhirhi ru umbi.
Nggɔɔ ha umbi awuri inyãmbi unga.> Àka
agũ, umum iki idɛyiwamum umbi.>>
8 Nggee akatsɛrh ha iki ifefetem asokmbɔ
ru udzaka, agũ iwei nggu anggɔm, atĩ azĩ
idɛyiwe angwɛ̃ imesanga.
9 Kanying Uyesu agbopa umbɔ. Agɔr
umbɔ agɛ. <<Ighwe umbi!>> Umbɔ agɔpa
aba awuma adaknga, adzowe unga igɔng.
10 Mɔcɛ Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka niba
agũmbi iwei. Àka azĩ asɔme angwɛ̃mɛn
umbɔ azĩ Ugarhirhi. Nggɔɔ ha umbɔ aka
inyã umum.>>

Ubinkpi abi idzɛu aka arherhe

11 Akatsɛrh ha awe ru uzɛ̃rhã, abɔɔ abi
idzɛu udzak ha atsĩmbɔ utepa, asɔme ateiya
abika adzowe idɛm-Num kishoo ubinkpi
uku ukorhe.
12 Ivangyɛ ateiya abika adzowe idɛm-
Num nu akakũ anera akɔng akɛki itsũwã,
umbɔ adzowe abi iwa ha uhwɛk urhɛrhɛ.
13 Agɔr umbɔ agɛ, <<Àka agɔr agɛ, <Angwɛ̃
imesanga aba avɛu ukomnga ru untsuuka,
ri ivangyɛ umbi aka awe ru urhɔ.>
14 Arherha akɛrɛ aba atsĩke ra ato
ugomna, umɛn iwuri irherhumɛn arherhe
nggu unga, umbi asi íhwambi uver.>>

15 Nggee abi iwa ha ayɛi uhwɛka na ako-
rhe ru nyaka umbɔ aka agɔr umbɔ ako-
rhe. Nu arherhe akɛrɛ atɛ̃rhã amaake abi
Uyahuda aba atsĩ irherɛ.

Itseryɛ Uyesu aka adzowe angwɛ̃ imesanga

(Umar 16.14-18; Irh 24.36-49; Uyoh 20.19-23; Aiy 1.6-8)

16 Məcɛ angwɛ̃ imesa ha usɔka nu unying
hã azĩmbɔ Ugarhirhi, azĩmbɔ ri igũ hã Uyesu
aka agɔr umbɔ izĩ.
17 Umbɔ aka anyã unga, umbɔ adzowe
unga igɔng, bɔr abɔɔ acucang.
18 Məcɛ Uyesu aba ru umbɔ agɔr umbɔ
agɛ, <<Aka adzaambɔ umum ijeea kishoo
iyi afã nggu abĩ.
19 Nggee àka azĩ akũ anera kishoo ru
upfunga aba adɔsa umum. Àka asorhuwe
umbɔ ubɔtisima ri itsok Utɛ nu iki Ungwɛ̃
nu iki Ipfu Isarsatangge.*
20 Àka amesuwe umbɔ adɔsa kishoo
abinkɛ umum iki itsuka umbi. Idzidzɛrhe
umum iwe nggu umbi, utsɛku imimashu
upfung.>>

* **28:19** Àka anyã ikɛi: Aiy 8.16; 19.5.

Isarhe iyiki Ize iyi Umarku aka atsɛng

Utsutson ri itsi ubvur Umarku

Awu Umarku, uwuruwi undzumu itsoka iki igburh Uyohana Umarku atsɛng ubvur uwurɛ. Unga awu undzumu uwɛrhu Ubitru uner itser Uyesu (urhi 1Ubi 5.13). Agbaashia atsɛng ubvur uwurɛ na adɔrha atsɛng abvur aki Isarhe Iyiki Ize iyi Uyesu ikitatake.

Ubvur uwurɛ utirhi nggu Isarhe Iyiki Ize iyi Uyesu Ukiristo, Ungwɛ̃ Unum. Ubvur ha udɛyiwe ugɛ Uyesu awu uner uwuku utɔ̃itser nu uner ijee. Ubvur uwurɛ udzowe iker akarhãrhã ri itsi abinkɛ Uyesu aka akorhe unangmgbɔ arherhanga nu imesanga. Arherhe aki imaataka ikitatake adzowuke isarhe itser Uyesu ru usatinga ukpu imaatak ru upfung na adɔrha akpe na asok.

Abinkɛ aka awe umɔ

Ititirhi itser Uyesu *(1.1-13)*
Itser Uyesu ru Ugarhirhi *(1.14—9.50)*
Itser Uyesu ru Urusharhima *(10.1-52)*
Usati Uyesu ukpu imaatak *(11.1—15.47)*
Isisok Uyesu ra akpe *(16.1-20)*

Isarhe Uyohana Uner Ubɔtisima (Umat 3.1-12; Irh 3.1-9,15-17; Uyoh 1.19-28)

1 Itirhi Isarhe Iyiki Ize iyi Uyesu Ukiristo,
Ungwɛ̃ Unum.
2 Umbɔ aka atsɛng ru ubvur uner uwuku
usɔm Arherhu-Num Uishaya ri itsinga agɛ,
<<Umum iwuri idene ungwɛ̃ itsermum ag-
baashia ru ungo.
Unga awuri igbishuwa atsĩndĩngo.*
3 Urhɛm uwɔɔ uyisa ra arhum ugɛ,
<Agbishuwe utsĩndĩ Uteijee,
aka agbisha avii atsĩndĩnga arhika.>
>>†
4 Nggee Uyohana aba, asorhuwe ubɔtisima
ra arhum na adzowe isarhe iyi idzidzipa
iyiki itsũwe arhim.
5 Anera arhɛrhɛ abi abĩ Uyahudiya, nu
aner Urusharhima adzek azĩ ru unga.
Asɔm arhimmbɔ, unga asorhuwe umbɔ
ubɔtisima ra Azɛ̃ Urdun.
6 Uyohana atsim atorho igwar urhakumi,
abow ikpɔm ubvur nú upfurhsĩnga, ubing-
hanga uwu asusu nggu utoo arhum.
7 Isarhanga hã iyɛ ugɛ, <<Uwɔɔ ruwɔ
aka iba ru undzingmum agɔnga umum,
uwuruwi umum isi ídɛ̃ɛ̃ inggarhukũ arhi
abadaknga.
8 Umum isorhuwa umbi ubɔtisima nggu
amɛ̃, bɔr unga awuri ikũ Ipfu Isarsatangge
asorhuwa.>>

Ubɔtisima nu undeya Uyesu (Umat 3.13-17; 4.1-11; Irh 3.21-22; 4.1-13)

9 Ri ivang hã Uyesu adzeka ru Unazarat
ra abĩ Ugarhirhi, Uyohana asorhuwe unga
ubɔtisima ra Azɛ̃ Urdun.
10 Uyesu aka awuri idzeka ra amɛ̃, unga
anyã afã aka ayanga, Ipfu Isarsatangge ru
nyaku unurhɛu icipuwa nu unga.
11 Urhɛm udzeka afã ugɔr ugɛ, <<Ungo
uwu Ungwɛ̃mum iki ĩbema. Nggu ungo
umum igũibɛn akarhãrhã.>>
12 Kanying Ipfu-Num ikũna unga idzek
izĩngge ra arhum.
13 Unga awu umɔ utsɛku inuma isɔka
inaa, Ushaitan aka adeya unga. Unga awu
nggu íjuɛ arhum, bɔr ípfu itser-Num itɔ̃we
unga itser.

Uyisa angwɛ̃ imesa abi inggbaashia (Umat 4.12-22; Irh 4.14-15; 5.11)

14 Umbɔ aka agbange Uyohana ru ug-
borzĩ amaa, Uyesu azĩ atsĩã Ugarhirhi, anu
idzowe Isarhe Iyiki Ize iyi Unum.
15 Agɛ, <<Ivanga iki ibangge! Nggayɛ
Iyɛrhu Unum iki iyongge. Àka adzipa, na
awe ru imangmang ri Isarhe Iyiki Ize!>>
16 Uyesu aka azɛ̃rhã atɔng ru ubang
Ukau Ugarhirhi, unga anyã Usiman nu
ungwɛ̃mbɔ Uandarawu anu itang igber ru
ukau ha, umbɔ awu abika adɛm abɛrh.
17 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka aba adɔsa
umum, umum itsu umbi awu abika adzui
anera.>>
18 Kanying umbɔ aneke itang igbermbɔ
na adɔsa unga.

---

* **1:2** Àka anyã ikɛi: Umrh 3.1. † **1:3** Àka anyã ikɛi: Uish 40.3.

19 Unga aka agɔpa azĩ ukunjiir, unga anyã Uyaku ungwɛ̃ Uzabadi nu ungwɛ̃mbɔ Uyohana ru ukhukhɔɔ, adɛ̃ɛ̃ igbishu igbermbɔ.
20 Asi idãrhũmbɔ unga ayisa umbɔ. Umbɔ aneke utɛmbɔ Uzabadi nggu abi itser imang ru ukhukhɔɔ ha na adɔsa unga.

Uyesu awayiwe ipfu iyiki ibewe (Irh 4.31-37)

21 Uyesu nggu angwɛ̃ imesanga atsĩmbɔ Ukafanahum, unum ukpuku uwosha uku uwe, Uyesu atsĩ ru ubã ifɛn-Num atirhi imesuwe.
22 Anera adzeidzeu ri imesanga, ubinkutsu amesuwe umbɔ ru nyaku uner ijee. Asi iwea ru nyaku uwuku umesuwe Ikpem.
23 Umɔ hã uner uwɔɔ ru ubã ifɛn-Nummbɔ awuri ipfu iyiki ibewe itsu ivum igɛ,
24 <<Iyee! Ungo ubee use nggu umɛn Uyesu uner Unazarat? Ungo uba itsĩme umɛn? Umum ihwɛng ungo uwu usarkasar uwu Unum!>>
25 Uyesu atsɛrhi ipfu iyiki ibewe ha agɛ, <<Unukutata! Upfudzeka ru utsak ha!>>
26 Ipfu iyiki ibewe ha iyung utsak ha nggu uvɔm ni itsu ivum idzengge ru utsak ha.
27 Anera kishoo adzeidzeu na arhusa adɔka agɛ, <<Awu use nuwi ikɛi? Imesa iyiki ifa nu ijee! Atsu ípfu iyiki ibewe idɔsa arherhanga!>>
28 Kanying isarhanga itɛ̃rhã imaangge ananga ra abĩ Ugarhirhi.

Uyesu akerhuwe uzɔma Ubitru (Umat 8.14-15; Irh 4.38-39)

29 Umbɔ aka adzeka ru ubã ifɛn-Num hã, umbɔ azĩ nggu Uyaku nu Uyohana atsĩmbɔ ri iyambɔ Ubitru nu Uandarawu.
30 Uya utsɛ̃ Ubitru iyora imani unga anu inũ, umbɔ asɔme unga kanying.
31 Nggee unga azĩ adzur uboknga abera unga. Imani iyor ha ikerhungge, unga asok atɔ̃we umbɔ itser.

Uyesu akerhuwe anera arhɛrhɛ (Umat 8.16-17; Irh 4.40-41)

32 Nu urhɛɛ ha, unuma uku utsĩ anera akũ arhɛrha abi írhãrhã aba ru Uyesu, nu abi ípfu iyiki ibewe.
33 Arhɛrha anera ru utepa akɔng nu angwĩ iyaa.
34 Uyesu akerhuwe abi ikpũ írhãrhã. Ikɛi atsusuwe ípfu iyiki ibewe ra anera arhɛrhɛ, asi ibeenga ípfu iyiki ibewe irherha arherhe ubinkutsu ngge ihwɛngngge unga.

Uyesu azĩ afɛn-Num ra anangkɛ anera aka ashimbɔ (Irh 4.42-44)

35 Ri igɔ̃kpeka, uzĩ na ubɔrkpɔ, Uyesu asok, aneke iya ha na azĩã ra anangkɛ anera aka ashimbɔ, umɔ unga aka afɛn-Num.
36 Usiman nu abirabɛ aka awu nggu unga azĩmbɔ ibea unga.
37 Umbɔ aka anyã unga, umbɔ agɛ, <<Kishoo adɛ̃ɛ̃ ibea ungo.>>
38 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umɛn izĩmɛn iteuyɛ iki ikhapa nggimi, umum idzowe isarhe umɔ ikɛi. Ubin hã ru ukpɔ uku ukũ umum uba.>>
39 Nggee unga azɛ̃rhã amaa Ugarhirhi adzowe isarhe ra abã ifɛn-Nummbɔ na atsusuwe ípfu iyiki ibewe ra anera.

Uyesu akerhuwe uner ingbim (Umat 8.1-4; Irh 5.12-16)

40 Uner ingbim uwɔɔ aba ru Uyesu, atararhu ashɔ̃rhã unga agɛ, <<Ungo uba ubeengo, ungo udɛ̃ɛ̃ ukerhuwango umum nu usara umum.>>
41 Umɔ Uyesu agũ atorh, aberu uboknga abangu utsa ha. Agɛ, <<Umum ĩbeemum, ukerhe!>>
42 Kanying ingbimnga ikerhungge.
43 Uyesu asoyiwe unga na avange atonga akarhãrhã agɛ,
44 <<Niba usɔmukɔ unera. Bɔr uzĩ, udɛyiwe itsingo ru uwuku udzowe idɛm-Num nu udzowe idɛm-Num iyi Umusa aka amesuwa umbi ri ikikerhe, ra anera ahwɛng ugɛ ungo uku ukerhungo.>>
45 Unga aka ikorhe rimi, utsak ha akpurha adzek adɛ̃ɛ̃ isisɔme anera, amaa ananga kishoo. Akɛrɛ ha atsu Uyesu asi idɛ̃ɛ̃ atsĩã uteu ukpɔɔ ri inyĩnyã anera, akpurha aseiyi ru awiya anangkɛ anera aka ashimbɔ umɔ. Rimi hã anera anang adzeyi ri inang aba ru unga.

2

Uyesu akerhuwe uner ishai iyor (Umat 9.1-8; Irh 5.17-26)

1 Inuma ukunjiir iki itɔng, Uyesu abvui atsĩã Ukafanahum ikɛi, anera aka agũ ugɛ unga aka aba ri iya.
2 Anera arhɛrhɛ akɔng atɔke ubãã, atsu ananga asi ibɔrke ru angwĩ ubãã, Uyesu adzowe umbɔ isarhe.
3 Inera inaa iki itsã uner irhãrhĩ ishai iyor akũ aba.
4 Umbɔ aka asi ikpombɔ udĩ ukpuku utsutsĩ ru Uyesu, anera aka arhɛmbɔ, umbɔ afũ ati akang uvi iya ha ra anankɛ Uyesu aka adɛ̃ɛ̃, na acipuwe uner ishai iyor ha nu ufarnga aka anu.
5 Uyesu aka anyã imangmangmbɔ, unga agɔr uner ishai iyor ha agɛ, <<Ungwɛ̃mum, aka atsũwãmbɔ arhimngo.>>
6 Abika amesuwe Ikpem asei umɔ ra anang hã akaifɛrhkɔ ra amɛnmbɔ agɛ,
7 <<Awu use utsu utsak uwurɛ arherhe rimi? Unga aka arhenu Unum! Ungamɔ awe ru ijee iyiki itsũwe arhim? Asi iwea Unum ikiyikanga?>>
8 Kanying Uyesu ahwɛnga ubinkpi umbɔ aka akaifɛrhkɔ ra amɛnmbɔ, unga agɔr umbɔ agɛ, <<Awu use utsu umbi awe ru ikpũ ifɛrhkɔ ha?
9 Akasong aka ayoa, umbɔ aka idɛyiwe uner ishai iyor ha, <Aka atsũwãmbɔ arhimngo,> use igɔr ugɛ, <Usisok unyangu ufarngo uzɛ̃rhã?>
10 Bɔr umum ibee umbi ahwɛng ugɛ Ungwɛ̃-Ner awea ri ijee iyiki itsũwe arhim ru upfung.>> Umɔ unga agɔr uner ishai iyor ha agɛ,
11 <<Umum ĩgɔr ungo, usisok, unyangu ufarngo uzĩ ri iya.>>
12 Unga asok, anyangu ufarnga azɛ̃rhã adzeka ri inyĩnyã anera kishoo. Akɛrɛ ha atsu umbɔ adzeidzeu na akpoi Unum agɛ, <<Umɛn inasi inyãmɛn ifɛrhɛ rimi.>>

Uyisa ukpu Urhawi (Umat 9.9-13; Irh 5.27-32)

13 Uyesu abvui adzek azĩã ru ubang Ukau Ugarhirhi. Anera arhɛrhɛ aka azĩ akɔng adziira unga, unga amesuwe umbɔ.
14 Unga aka azɛ̃rhã atɔng, unga anyã Urhawi ungwɛ̃ Uharhfa aka asei ra anang akika ayɛi ikirbi abĩ. Uyesu agɔr unga agɛ, <<Udɔsa umum,>> unga asok adɔsa unga.
15 Uyesu nu angwɛ̃ imesanga asei igha urhɛɛ ri iya Urhawi nggu abika ayɛi ikirbi abĩ nu abirabɛ aka anyanga umbɔ awu abi arhim arhɛrhɛ. Anera arhɛrhɛ aka adɔsa unga.
16 Ivangyɛ abika amesuwe Ikpem aka awu abi Ufarisi, aka anyã unga aka asei igha ubingha nggu abi arhim hã nu abika ayɛi ikirbi abĩ, umbɔ arhusa angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Awu use utsu unga asei igha ubingha nggu abika ayɛi ikirbi abĩ nu abi arhim?>>
17 Uyesu aka agũ rimi, unga agɔr umbɔ agɛ, <<Abika aker asi ibeembɔ uner agɔu, abi irhãrhã ukpekũ abee uner agɔu. Umum isi ĩbamum iyisa abika arhurhika, bɔr umum ĩba iyisa abi arhim.>>

Arhusu Uyesu ikpem ighabin (Umat 9.14-17; Irh 5.33-39)

18 Angwɛ̃ imesu Uyohana Uner Ubɔtisima nu abi Ufarisi adɛ̃ɛ̃ ikpem ighabin. Anera abɔɔ aba arhusu Uyesu agɛ, <<Awu use utsu Angwɛ̃ imesu Uyohana nu abi Ufarisi akpemmbɔ ighabin, bɔr abingo asi ikpemmbɔ?>>
19 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Awu use utsu awɛrhu utsak uwuku ufa akpem ighabin unga aba ana awu nggu umbɔ? Asi íkpemmbɔ ri ivangyɛ unga aka awu nggu umbɔ.
20 Ivanga niyɔ ibarɔ umbɔ awuri isoyiwe utsak uwuku ufa ha ru umbɔ, unum hã nukpɔ umbɔ aka ikpem ighabin.
21 <<Unera asi íkũ utatorho uku ufa abipunga atorho aka agbe. Unga aba akorhunga, utatorho uwuku ufa ha uwuri ishĩrhã avaate atorho aka agbe ha, ivivaar ha iwuri inangge iyi inggbaashia.
22 Ikɛi unera asi ítsuka amɛ̃ inebi aka afa ra ambãĩ aka agbe. Unga aba akorhunga rimi, amɛ̃ inebi aka afa ha awuri iyare ambãĩ aka agbe ha, ambãĩ ha nu amɛ̃ inebi ha awuri iwe ibɛm. Amɛ̃ inebi aka afa, awuri itsu ake ra ambãĩ aka afa.>>

Uteijee uwu unum ukpuku uwosha (Umat 12.1-8; Irh 6.1-5)

23 Ru unum ukpuku uwosha ukpɔɔ, Uyesu nu angwɛ̃ imesanga azɛ̃rhã atɔng ri icang arhkama. Angwɛ̃ imesanga

aka azɛ̃rhã nggu unga, atirhi igbiu atsi arhkama.
24 Abi Ufarisi agɔr unga agɛ, <<Unyã, awu use utsu umbɔ azharhuwe Ikpem unum ukpuku uwosha?>>
25 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi anasi ivarhumbi ubin Udauda aka akorhe ri ivangyɛ umbɔ aka agũ imerh nggu awɛrhu uzɛ̃rhãnga?
26 Ri inum Uabiata aka awu Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num, Udauda atsĩ ri Iya-Num, atãiwe usarkasar uborodi, ikɛi na abɔr adzowe awɛrhu uzɛ̃rhãnga, ukpurukpi uku usi imɛ̃kpɔ unera atãinga ukpɔ, uner uwuku udzowe idɛm-Num ukpekũ awuri itãi.>>
27 Mɔcɛ unga agɔr umbɔ agɛ, <<Angwɛ̃we unum ukpuku uwosha ra anera, asi ingwɛ̃mbɔ anera awembɔ abi unum ukpuku uwosha.
28 Nggee Ungwɛ̃-Ner unga awu Uteijee uwu unum ukpuku uwosha.>>

3

Uner ushai ubok ru Ukafarnahum (Umat 12.9-14; Irh 6.6-11)

1 Ivang iyɔɔ unga aka atsĩ ru abã ifɛn-Num, uner uwɔɔ umɔ nggu uboknga ushushai.
2 Abɔɔ abee ubinkpi umbɔ aka ikũ akpo uvau ru Uyesu. Umbɔ atsu asumbɔ nu unga use unga awuri ikikerhuka utsak ha ru unum ukpuku uwosha.
3 Uyesu agɔr uner uwuku ushai ubok ha agɛ, <<Udzek udɛ̃ɛ̃ ra asumbɔ kishoo.>>
4 Uyesu arhusa umbɔ agɛ, <<Imɛ̃ɛ̃ umbɔ akorhu use ru unum ukpuku uwosha, akorhi iyiki ize use akorhi iyiki ibewe, afɔrhe urhɛ use afɛre umgbɔ?>> Bɔr umbɔ asei ukutata.
5 Unga arhi adziira umbɔ ra avɔm, amɛnnga adake ra amɛn aka akermbɔ, unga agɔr uner ushai ubok ha agɛ, <<Unamu ubokngo.>> Unga anamu uboknga udzek, Kanying ukpɔ ukerhukpɔ.
6 Mɔcɛ abi Ufarisi adzek akɛki itsũwã nggu aner Uhiridu, abee udĩ ukpuku ufɛr Uyesu.

Ikikɔng idɔsu Uyesu

7 Uyesu adzek nggu angwɛ̃ imesanga azĩmbɔ ubang ukau, arhɛrha anera adzeku Ugarhirhi adɔsa unga.
8 Umbɔ aka agũ abinkɛ unga aka akorhe kishoo, anera arhɛrhɛ aka adzeku Uyahudiya aba ru unga, nu Urusharhima, nu Uidumiya, nu abi ugar Azɛ̃ Urdun, nu aner Utaya nu Usidon.
9 Anera aka arhɛmbɔ, unga agɔr angwɛ̃ imesanga akpowe ukhukhɔɔ amɛ̃ uwuku uci adzowe unga, utsur anera afĩĩmbɔ unga.
10 Unga akerhuka anera arhɛrhɛ, nggee abi irhãrhã abee izĩ ra asu abanga unga.
11 Ivangyɛ ípfu iyiki ibewe iki inyã unga, ngge igba nú abĩ ra anangnga ni itsui ivum igɛ, <<Ungo uwu Ungwɛ̃ Unum!>>
12 Bɔr unga avange ngge niba idɛyikungge unera unerwi unga aka awe.

Isɛng abi itser Uyesu usɔkdũmɛn (Umat 10.1-4; Irh 6.12-16)

13 Uyesu afũã igũ na ayisa abirabɛ unga aka abee, umbɔ aba ru unga.
14 Unga asɛng usɔkdũmɛn umbɔ aka iwe abi itser Uyesu ugɛ umbɔ awe nggu unga, nú unga adene umbɔ adzek adzise isarhe.
15 Umbɔ awuri iyiyɛimbɔ ijee iyiki itsusuwe ípfu iyiki ibewe.
16 Umbɔ hã abɛ, usɔkdũmɛn hã unga aka asɛng, Usiman, uwu ha Uyesu aki iyisa Ubitru,
17 nu Uyaku ungwɛ̃ Uzabadi nu ungwɛ̃mbɔ Uyohana, abirabɛ Uyesu iki iyisa ugɛ Ubuwarnaji, agbena agburh <<Angwɛ̃ Igbigbashu Inai,>>
18 nu Uandarawu, nu Ufirhibu, nu Ubatorhomi, nu Umatiyu, nu Utoma, nu Uyaku ungwɛ̃ Uharhfa, nu Utaddiyu, nu Usiman uner Ukan'ana,
19 nu Uyahuda Uiskariyoti uwuku ugha adaknga.

Uyesu nu Uba'arhzaburh (Umat 12.22-32; Irh 11.14-23; 12.10)

20 Mɔcɛ Uyesu abvui atsĩ ri iya. Anera abvui akɔng ikɛi, utsɛku unga nu angwɛ̃ imesanga asi idɛ̃ɛ̃ aghambɔ ubingha.
21 Abi iyambɔ aka agũ rimi, asok azĩmbɔ idzur unga. Anera anu igɔr agɛ, <<Unga aka azhɔmu ukpong!>>

22 Abika amesuwe Ikpem igambɔ adzeku Urusharhima aba agɔr agɛ, <<Awu Uba'arhzaburh uyɛrhe ípfu iyiki ibewe unga atsĩ ru unga! Akũ ijeenga ikɛi atsusuwe ipfu iyiki ibewe idzek.>>
23 Nggee Uyesu ayisa umbɔ na arherhuwe umbɔ unyaka arherhe agɛ, <<Ushaitan awuri ikorha aguse na awayiwe Ushaitan?
24 Iyɛrhe iba igaungge itsingge, iyɛrha ha isi ídɛ̃ɛ̃ngge.
25 Iya iba igauke itsike, iya ha isi ídɛ̃ɛ̃ke.
26 Rimi Ushaitan aba ugapa itsinga, unga asi ídɛ̃ɛ̃nga, imimashanga iki ibangge.
27 Idzidzɛrhe, unera asi ídɛ̃ɛ̃ atsĩã ri iya uner uwuku uker akarhuka abinnga, awuri itirhi abow uner uwuku uker ha. Mɔcɛ unga awuri idɛ̃ɛ̃ avura abin iya ha.
28 Umum idɛyiwa umbi idzidzɛrhe, kishoo arhim nu irhenu Unum anera aki ikorhe, awuri itsitsũwũkumbɔ ake.
29 Bɔr ubɛn uwuku urhenu Ipfu Isarsatangge asi ítsũwũkumbɔ unga, awu ra arhim aki ugbagbaa.>>
30 Unga arherhe rimi, ubinkutsu umbɔ aka agɔr agɛ, <<Unga awe ru ipfu iyiki ibewe.>>

Uya Uyesu nu angwɛ̃mbɔ
(Umat 12.46-50; Irh 8.19-21)

31 Mɔcɛ uya Uyesu nggu angwɛ̃mbɔ aba atsĩ. Adɛ̃ɛ̃ nú awiya, na adene uwɔɔ unga ayisuwe Uyesu.
32 Ikikɔnga isei adziira unga, umbɔ adɛyiwe unga agɛ, <<Uyango nu anapumbi abeea ungo ra awiya.>>
33 Unga arhusa umbɔ agɛ, <<Awu umbɔ ungamɔ awu uyamum nu angwɛ̃mɛn?>>
34 Unga arhi abirabɛ aka asei adziira unga na agɛ, <<uyamum uwi nggu angwɛ̃mɛn!
35 Ubɛn unera aka ikorhu ubinkpi Unum aka abema, unga awu ungwɛ̃mɛn nu unapumɛn nu uyamum.>>

4

Unyaka arherhe uner uwuku udoi abin
(Umat 13.1-23; Irh 8.4-15)

1 Ikɛi Uyesu atirhi imesuwe nú ubang ukau. Ikikɔnga iki ikɔng idziir unga irhɛngge, unga asok atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ asei ru ukau, ikikɔng anera idɛ̃ɛ̃ umɔ nú ubang ukau ha.
2 Unga akũ unyaka arherhe amesuwe umbɔ abina arhɛrhɛ, agɔr umbɔ agɛ,
3 <<Àka akpeto! Uner irham adzek azĩ idoi ikpũnga.
4 Unga aka adɛ̃ɛ̃ inna ikpũ hã, ikpũ iyɔɔ igba nú utsĩndĩ, anunu aba akpɔuke iyi ha.
5 Iyɔɔ igbei ru ukpɔrha, abĩ asi iweke akarhãrhã. Ngge imɛr kanying ubinkutsu, abĩ anang hã asi ighorke.
6 Unum uku urhang, imani ikoikungge ikpũ iyi ha, ubinkutsu ngge ishingge ra anũnang.
7 Ikpũ iyɔɔ igba ri ididɔk, ididɔk iseng itong iyi ha, ngge isi ighwɛrngge ikpũrhã.
8 Iyɔɔ ikɛi igba ra abĩ aka aze. Imɛr idzeka, iseng ni ighwɛr ikpũrhã, iyɔɔ isɔka itaitaar, iyɔɔ isɔka utɔtɔĩ, iyɔɔ ananaka.>>
9 Mɔcɛ Uyesu agɛ, <<Ubɛn unera aka awu ra ato akika agũ, neke unga agũ.>>
10 Ivangyɛ Uyesu aka asei ikiyikanga, angwɛ̃ imesanga usɔkdũmɛn nu abɔɔ aka adɔsa unga arhusa agben unyaka arherhe ha.
11 Unga adɛyiwe umbɔ agɛ, <<Aka adzaambɔ umbi ihwɛng iwiwɔk Iyɛrhe-Num. Bɔr abirabɛ aka awu ra awiya, abina kishoo awuri irherhuwe umbɔ ru unyaka arherhe.
12 Ngge itsu,
<< <Umbɔ awuri irhirhimbɔ,
bɔr asi ínyãmbɔ,
awuri igũmbɔ ikɛi
na asi íhwɛngmbɔ,
utsur umbɔ adzipa na atsũwũkumbɔ arhimmbɔ!> *>>
13 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi asi ihwɛngmbi agben unyaka arherhe ha? Ude umbi awuri ikorhu uguse na ahwɛng agben unyaka arherhe akɔɔ?
14 Uner irham hã adoi Arherhu-Num.
15 Abɔɔ awu ru nyaki ikpũyɛ iki igba nú utsĩndĩ, anangkɛ umbɔ aka adoi arherha ha, kanying Ushaitan aba atsũwũka arherhe ha aka adoi ru umbɔ.
16 Abirabɛ aka awu ru nyaki ikpũ iyiriyɛ umbɔ aka adoi nú abĩ ifa, agũ arherha ha, kanying umbɔ ayɛi ake nggu itɛnamɛn.

* **4:12** Àka anyã ikɛi: Uish 6.9,10.

17 Bɔr umbɔ aka ashimbɔ ra anũnang, umbɔ adãrhĩ ivanga ukunjiir. Ivang ayetnum use uver iki iba ri itsi arherha ha, kanying umbɔ abvui azĩmbɔ ra andzing.
18 Ikɛi abɔɔ, awu ru nyaki ikpũyɛ iki idoi ri ididɔk, agũ arherhe ha,
19 bɔr igũ ighong abin upfung, nu irhirhɛm ibee iwu ru ubin nu ikpona abina akɔɔ itsĩ ikɛnke arherha ha ighwighwɛr.
20 Abɔɔ, awu ru nyaki ikpũyɛ iki idoi na abĩ aka aze, agũ arherha ha, na ayɛi ake akũ atɔ̃ itser nggu ake, aghwɛr ikpũrhã iyɔɔ isɔka itaitaar, iyɔɔ isɔka utɔ̃tɔ̃ĩ, iyɔɔ ananaka.>>

Irhirhang afafã
(Irh 8.16-18)

21 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi aka isaka agaar irhirhang awɔkmbi ru ikikĩĩ? Use atsuke ngge ra ada ukoma? Ishingge rimi, ugɛse umbi aka isaka aden ngge ru anang idɛ̃ɛ̃ke afafã?
22 Abinkɛ aka awu ri iwɔk, umbɔ awuri inyãmbɔ ake, abinkɛ aka awoyi ikɛi, awuri inyinyãmbɔ ake nu awiya.
23 Ubɛn unerwi aka awu ra ato akika agũ, neke unga agũ.>>

24 Na agɔr umbɔ agɛ, <<Àka akpeto na agũ. Ugbiu ha ungo uku ukũ umei, awuri ikũ umgbɔ amei adzaa ungo, awuri itomuwambɔ ungo.
25 Uwuruwi aka awe ru ihwihwɛng awuri itomuwe unga akpo arhɛrhɛ. Uwuruwi aka ashia, awuri iyɛse ungwɛ̃rhĩ ihwihwɛng ha unga aka awerangge.>>

Unyaka arherhe ikpũ iyiki isiseng

26 Na agɔr agɛ, <<Iyɛrhe Unum iwuri iminɛ. Unera adoi ikpũ nu icangnga.
27 Utsuu nu atenum, unga arha na asok, utsɛki ikpũ hã iki imɛr iseng, uner ha asi ihwɛnga ubinkpi uku ukorhe.
28 Abĩ nibikake atsu ikpũ imɛr, atirhi akũ agam adzeka, na akũ azang adzeka, nu azanga akũ ishaanga idzeka.
29 Ivang ishaanga iki ikɔ̃, unga aka ikũ ikon agbɛr, ivang iyiki igbɛr iki iwe.>>

Unyaka arherhe ishaa umustad
(Umat 13.31-32,34; Irh 13.18-19)

30 Uyesu ikɛi agɛ, <<Umum ikpangu Iyɛrhe Unum nggu use, umum ikũ unyaka arherhe akasong idɛyiwe ngge iki iwe?
31 Iwu ru nyaki ishaa ikpũ umastad, iyiriyɛ ngge iki iwe iyiki icia ri ikpũ abin iyiki idoi nu abĩ.
32 Umbɔ aka idoi ngge, ngge iki isaki iseng igɔngngge abinkɛ umbɔ aka adoi ra abĩ, nggu aboknggе akagɔng anunu aka isaka acipuwa akang ashiake nu ake.>>
33 Nggu urhɛrhɛ unyaka arherhe Uyesu aka akũ asɔme anera Arherhu-Num, ri ihwihwɛngmbɔ.
34 Asi isɔmuka umbɔ ubin rimi ru umbɔ uku ushikpɔ ru unyaka arherhe. Bɔr ivangyɛ unga aka awu nggu angwɛ̃ imesanga ikiyikambɔ, unga aka isaka asɔmuka umbɔ agbena.

Uyesu adɔɔte ugba inai
(Umat 8.23-27; Irh 8.22-25)

35 Ru unum hã urhɛɛ uku uwe, unga agɔr angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Umɛn inggar udiku ukpɔrɔ.>>
36 Umbɔ abɔre ikikɔng anera, umbɔ ashupa unga nggu umbɔ, ru ukhukhɔɔ amɛ̃ unga aka asei ru umgbɔ. Akhukhɔɔ akɔɔ ikɛi awu umɔ.
37 Nggaa ugba ukom ukerketakpɔ usoyi, amɛ̃ ukau ha ukwɛr ukhukhɔɔmbɔ, utsɛku umgbɔ ubɔr ukunjiir ri ididɛɛ ra amɛ̃.
38 Uyesu awu ru urhɔ ra akpok ukhukhɔɔ nu ubin ukpuku utsorhi itsi. Angwɛ̃ imesanga azita unga agɔr agɛ, <<A umarhem, ungo usi igũo ighong umɛn iki iwuri itsĩmɛn?>>
39 Unga asok, atsɛrhu ugba ukukom hã agɔr amɛ̃ ukau ukugɔng hã agɛ, <<Unukutata! Udɔɔr! >> Mɔcɛ ugbaa ukpekpɔ, ananga kishoo anukutata uku ughwɔɔw.
40 Unga agɔr angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Awu use utsu umbi agũ iwei rimi? Umbi ana ashimbi ri imangmang?>>
41 Umbɔ agũ iwei akarhãrhã agɔr adɔkambɔ agɛ, <<Awu ungaa nuwi? Ugba ukom nu ubvun amɛ̃ agũna unga!>>

5

Uyesu akerhuwe uner ipfu iyiki ibewe
(Umat 8.28-34; Irh 8.36-39)

1 Umbɔ azĩ atsĩ ugar ukau abĩ Ugarasa.

2 Ivang Uyesu aka adzeku ukhukhɔɔ, unga agbang nggu uner ipfu iyiki ibewe aka adzeka ra anang aka adzak aner.
3 Uner ha asei ra anang akika adzak aner, unera asi idɛ̃ɛ̃ abowpa unga uko nggu inyãwã.
4 Umbɔ aka isaka abow aboknga nu adaknga nggu inyãwã, bɔr unga aka isaka apupuwe ngge na abvũĩwe azɔu aki adaknga. Unera ashia ri iker iyiki ikpɔm unga.
5 Nu utsuu na atenum unga aghɛta ra anang akika adzak aner nu ígũ anu itsuyi ívum na akũ atarh angwãi iyornga.
6 Unga aka anyã Uyesu ukukaa, unga atĩtser aba atararhu ra anangnga.
7 Atsarhi irhaknga atsu ívum agɛ, <<Awu use utoma ungo nggu umum, Uyesu, Ungwɛ̃ Unum uwuku Ugɔng? Uyirh itsok Unum ugɛ ungo usi ídzaango umum uver! >>
8 Ubinkutsu Uyesu aka agɔra unga agɛ, <<Upfudzeka ru utsak uwurɛ, ungo ipfu iyiki ibewe!>>
9 Uyesu arhusa unga agɛ, <<Itsokngo igburh ungamɔ?>>
Unga agɛ, <<Itsokmum igburh Ukpusha, ubinkutsu umɛn iwu irhɛɛmɛn.>>
10 Unga ashõrhũ Uyesu akarhãrhã utsur unga awayika umbɔ adzembɔ ra anang hã.
11 Arhede arhɛrhɛ aka adɛ̃ɛ̃ ughãwã akhapa ri igũa.
12 Ípfu iyiki ibewe ha ishõrhũ Uyesu igɛ, <<Uma udena umɛn izĩ ru arhede akɔrɔ, itsĩ ra ake.>>
13 Nggee unga abemuka ípfu iyiki ibewe ha idzek izĩngge ru ikpui arhede ha. Ikpui arhede ha itsĩngge anaka agɔnga avaa, ake asok atĩtser, ahwarha acipa atsĩke ru ukau atsĩmke ra amɛ̃.
14 Abi idzɛu arhede ha atĩ azĩ asɔme uteumbɔ nu ukpuku ukhapa umɔ adzise isarhe, anera adzeyi aba inyã ubinkpi uku ukorhe.
15 Umbɔ aka aba atsĩ ru Uyesu umbɔ anyã utsak ha ukpui ípfu iyiki ibewe ha iki iwe ru unga, asei umɔ atsim atorho ri iyornga amɛnnga awu uku urhirhiki, iwei ifɛr umbɔ.
16 Abirabɛ aka anyã ifɛrha ha iki ikorhe adzowe isarhe abinkɛ aka akorhe nggu uner ukpui ípfu iyiki ibewe nu ikpui arhede ha.
17 Mɔcɛ anera atirhi ishõrhũ Uyesu unga abɔre abĩmbɔ.
18 Uyesu awuri itsĩ ru ukhukhɔɔ amɛ̃ nukpi, utsak ha ípfu iyiki ibewe ha iki idzeku unga ashõrhũ Uyesu ama aneke unga adɔsa unga.
19 Bɔr Uyesu asi inekuka unga. Agɔr unga agɛ, <<Uzĩ ri iya ra angwɛ̃mbi, usɔme umbɔ abin aka agɔngkɛ Uteijee aka akorhuwa ungo, nu atorhkɛ unga aka agũ ru ungo.>>
20 Nggee utsak ha, azĩ atsĩrhã ri iteu usɔka umbɔ iki iyisa Udikaforhi adzise isarhe, abinkɛ Uyesu aka akorhuwe unga. Anera kishoo adzeidzeu.

Unapa Uyayiru nu utsɛrh uwuku urhong adzirh
(Umat 9.18-26; Irh 8.40-56)

21 Ikɛi ivang Uyesu aka agar ugar ukpɔrɔ ru ukhukhɔɔ amɛ̃, anera arhɛrhɛ akɔng adziir unga nu ubang ukau ha.
22 Mɔcɛ unying ra anggbaashi ubã ifɛn- Num itsoka igburh Uyayiru, aba umɔ. Unga aka anyã Uyesu, unga agba ra adaknga,
23 ashõrhã unga agɛ, <<Ungwɛ̃rhũ unapmum akpurha abɔr akpe. Umum ishõrhã ungo uba utsorhu ubokngo nu unga akerhe na abɛk.>>
24 Nggee Uyesu azĩã nggu unga.
Anera arhɛrhɛ aka afĩĩ adɔsa unga.
25 Utsɛrh uwɔɔ umɔ aghong irhãrhã umɛ̃ɛ̃ imɛka usɔkdũmɛn.
26 Irhãrhãnga ighong unga akarhãrhã ri ivangyɛ abi agɔu arhɛrhɛ aka anɛta unga. Afɛre ubinkpi unga aka awerakpɔ kishoo, bɔr asi igũa ugarh, irhãrhã ikpurhi idɛ̃ɛ̃ ititoma.
27 Ivangyɛ unga aka agũ isarhe Uyesu, unga adɔsa unga ra andzing ri ikikɔnga, aba abanga atorho Uyesu,
28 ubinkutsu unga akaifɛrhkɔ ra amɛnnga agɛ, <<Umum ĩba ĩbangumum atorhanga ukpekũ, umum iwuri ikerhumum.>>
29 Kanying umɛ̃ɛ̃nga udɛ̃ɛ̃kpɔ, nu unga agũã ri iyornga aka akerhunga ru ayetnumnga.

30 Kanying Uyesu agũ ijee iki idze ru unga. Unga adzipa ri ikikɔnga arhusa agɛ, <<Ungamɔ abanga atorhamum?>>

31 Angwɛ̃ imesanga agɔr unga agɛ, <<Ungo unyã anera arhɛrhɛ afĩĩa ungo riminɛ ungo ugɔr ugɛ, <Ungaa abanga umum?> >>

32 Bɔr Uyesu arhi adziir abee inyã uwuku ukorhu ubin hã.
33 Mɔcɛ utsɛrh ha, aka ahwɛng ubinkpi uku ukorhuwe unga, aba nggu iwei nu izang iyor, agba ra anangnga adɛyiwe unga kishoo idzidzɛrhe.
34 Unga agɔr unga agɛ, <<A unapmum, imangmango ngge ikerhuwa ungo. Uzĩ uku utɔɔ, ayetnumngo aka amaake.>>

35 Uyesu ana awu ra arherhe nukpi, nu anera adzeki iya Uyayiru unggbaashi ubã ifɛn-Num hã, aba agɔr agɛ, <<Unapungo aka akpea. Awu use utsu ungo unu idzowe umarhem ayetnum?>>

36 Bɔr Uyesu akwɛɛte arherhambɔ, agɔr unggbaashi ubã ifɛn-Num hã agɛ, <<Niba ugũa iwei, uwe ru imangmang ukpekũ.>>

37 Asi ineke unera azĩã nggu unga, akpurha akũ Ubitru, nu Uyaku, nu Uyohana ungwɛ̃mbɔ Uyaku.
38 Ivang umbɔ aka azĩ atsĩ ri iya unggbaashi ubã ifɛn-Num hã, Uyesu anyã idzidzunambɔ, nu anera aka aciu akpe atsui ivum.
39 Unga atsĩ agɔr umbɔ agɛ, <<Awu use utsu umbi aciu akpe na atsui ívum rimi? Una hã anasi ikpea awu ru urhɔ!>>
40 Bɔr umbɔ anyĩrhã unga.

Nggee unga atsu umbɔ adzek ra awiya, unga akũ utesa nu uyisa una hã nu angwɛ̃ imesanga hã abika awu nggu unga, atsĩ ra anangkɛ una hã aka awe.
41 Adzur ubok una hã agɔr agɛ, <<Tarhita kumi! >> agbena agburh <<Unakuci, umum igɔr ungo, usisok!>>
42 Kanying una hã asok azɛ̃rhã adziir. Imɛknga iwu usɔkdũmɛn. Akɛrɛ ha atsu umbɔ adzeidzeu akarhãrhã.
43 Uyesu agbiite atombɔ akarhãrhã ugɛ umbɔ niba adɛyikumbɔ unera. Ikɛi unga agɔr umbɔ adzowe ubingha ru una hã.

6

Akpɛ̃mbɔ Uyesu ru Unazarat (Umat 13.53-58; Irh 4.16-30)

1 Uyesu asoka umɔ abvui azĩã Unazarat utepunga, angwɛ̃ imesanga azĩ nggu unga.
2 Unum ukpuku uwosha uku uwe, unga atirha amesuwe ru ubã ifɛn-Num, anera arhɛrhɛ aka agũ unga, adzeidzeu na arhusa agɛ, <<Utsak uwurɛ akpo abin akɛrɛ ri inɛ̃ɛ̃? Adzowe unga itsoi iyɛrɛ ri inɛ̃ɛ̃ unga aka anu ikorha abin idzeu?
3 Uwɛrɛ ha asi iwea ukapinta ha, ungwɛ̃ Umaryamu, ungwɛ̃mbɔ Uyaku, nu Uyusuf, nu Uyahuda nu ikɛi Usiman? Asi iwea anapumbɔ abɛ nggu umɛn?>> Umbɔ akpɛ̃mbɔ unga.
4 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Uwuku usɔm Arherhu-Num aka isaka akpoa igɔng ru ubɛn ananga, akpurha asheru utepunga nu anernga nu abi iyanga.>>
5 Unga asi idɛ̃ɛ̃ akorhunga abin idzeu nggɔɔ ha, unga akpurha atsorhuwe abok nu abi irhãrhã ukunjiir akerhuwe umbɔ.

Uyesu adene angwɛ̃ imesanga (Umat 10.5-15; Irh 9.1-6)

6 Unga adzeidzeu umbɔ aka ashimbɔ ri imangmang.
Mɔcɛ Uyesu atsĩrhã adziir íteu iyiki ici umɔ hã amesuwe anera.
7 Unga ayisa angwɛ̃ imesanga usɔkdũmɛn hã azĩ ru unga, unga adene umbɔ ivaivaa na adzowe umbɔ ijee ri itsi ípfu iyiki ibewe.
8 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Niba anyangumbi ubin ru uzɛ̃rhã hã, umbi akpurha akpɔm igbong, niba akpɔmmbi ubingha, use ijara, use uhwɛk ri íbvuk atorhambi.
9 Àka atsu abadak bɔr niba akpɔmmbi atorho akɔɔ.
10 Ubɛn iya umbi aka itsĩ, àka asei umɔ utsɛku unumkpi umbi aka isok ru uteu ha.
11 Ubɛn anangkɛ umbɔ aka asi iyɛimbɔ umbi use aba asi ikpembɔ ato ru umbi, àka awashuwe uzurhu adakmbi ivangyɛ umbi aka isok, umgbɔ uwu ideka iyiki ibewe ra atsimbɔ.>>
12 Umbɔ adzek adzowe isarhe ugɛ anera adzipa.
13 Umbɔ atsusuwe ípfu iyiki ibewe írhɛirhɛ, na adzukuwe atsei ra abi írhãrhã arhɛrhɛ akerhuwe umbɔ.

Akpe Uyohana Uner Ubɔtisima (Umat 14.1-12; Irh 9.7-9)

14 Uyɛrhe Uhiridu aka agũ abin akɛrɛ kishoo, ubinkutsu umbɔ ahwɛng itsok Uyesu imaa ananga. Abɔɔ agɛ, <<Uyohana Uner Ubɔtisima unga asok ra akpe. Ngge itsu unga awe ru ijee iyiki ikorha abin idzeu ha.>>

15 Abɔɔ agɛ, <<Awu uner uwuku usɔm Arherhu-Num Uirhiya.>>

Abɔɔ igambɔ agɛ, <<Awu uner uwuku usɔm Arherhu-Num uwɔɔ, uwu abi isha.>>

16 Ivangyɛ Uhiridu aka agũ akɛrɛ, unga agɛ, <<Uyohana, unerwi umum iki izharhuwe itsinga, unga asoka akpe!>>

17 Ubinkutsu Uhiridu nibikanga atsumbɔ adzur Uyohana, abow unga na atsuke ru ugborzĩ, ri itsi Uhirudiya. Utsɛrha ungwɛ̃mbɔ Ufirhibu unga aka apfuna.

18 Uyohana aka isaka arherhu Uhiridu agɛ, <<Asi izea ungo uku upfunu utsɛrha ungwɛ̃mbi.>>

19 Nggee Uhirudiya agũ avɔm Uyohana na abee ifɛre unga. Bɔr Uhiridu asi ibemuka.

20 Ubinkutsu Uhiridu agũ iwei Uyohana na agana unga, ahwɛnga Uyohana arhika na awu usarkasar uner. Ubɛn ivangyɛ Uhiridu aka igũ arherhu Uyohana, unga aka isaka adzununga, rimi hã unga anang agũibɛn ikpeto ru unga.

21 Ri imimasha ivanga ibangge ru Uhirudiya. Ru unum imar Uhiridu ivangyɛ unga aka azek irhowa, ayisa ayɛrhe abĩnga kishoo nu akagɔng abi iwa, nu akakũ abi Ugarhirhi.

22 Ivangyɛ unapa Uhirudiya aka atsĩ azer azer, ake atsĩ ra amɛn Uhiridu nu atsennga.

Nggee uyɛrhe agɔr una hã agɛ, <<Urhusa umum ubinkpi ungo uku ubee, umum iwuri ĩdzaamum ungo.>>

23 Unga ayirh nggu uyirh abemuwe una hã agɛ, <<Ubɛn ubinkpi ungo uku urhusa umum iwuri ĩdzaamum ungo, utsɛku uteng iyɛrhamum.>>

24 Una hã adzek azĩ arhusu uyanga agɛ, <<Umum iwuri irhusu use?>>

Uyanga agɔr unga agɛ, <<Itsi Uyohana Uner Ubɔtisima.>>

25 Kanying una hã abvui atĩ azĩã ru uyɛrhe agɔr agɛ, <<Umum ibee icɛrɛ ungo udzaa itsi Uyohana Uner Ubɔtisima ri itɛ̃rhĩ.>>

26 Amɛn Uyɛrhe aghong akarhãrhã, bɔr uyirhnga aka ayirh ra asu atsennga, itsu unga asi idɛ̃ɛ̃ akɛna unga.

27 Nggee kanying unga adene undɔsu uyɛrhe akũ itsi Uyohana akũ aba. Utsa ha azĩ azharhe itsi Uyohana ru ugborzĩ.

28 Akũ itsi ha ri itɛ̃rhĩ akũ aba. Adzowe ru una hã, unga ayɛi adzowe ru uyanga.

29 Angwɛ̃ imesu Uyohana aka agũ isarhe ha, umbɔ aba ashupu ukom Uyohana adzake.

Uyesu afuka anera anakagɔnga atõõ (Umat 14.13-21; Irh 9.10-17; Uyoh 6.1-14)

30 Uner itser Uyesu akɔng adziir Uyesu na adɛyiwe unga kishoo abinkɛ umbɔ aka akorhe na amesuwe.

31 Mɔcɛ, anera arhɛrhɛ aka anu iba na adzek utsɛku umbɔ asi ikpombɔ ivang igha ubin, unga agɔr umbɔ agɛ, <<Àka aba nggu umum umɛn izĩ ra anangkɛ anera aka ashimbɔ umɔ, umɛn iwosha ukunjiir.>>

32 Nggee umbɔ atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ azĩmbɔ anangkɛ anera aka ashimbɔ umɔ.

33 Bɔr umbɔ aka isoka anang hã, anera arhɛrhɛ aka anyã umbɔ ahwɛngmbɔ umbɔ. Atĩ ra adak adzeyi ri íteu kishoo, anggbaashia azĩ atsĩmbɔ ru umbɔ.

34 Uyesu aka acipa ru ukhukhɔɔ anyã arhɛrha anera aka akɔng. Unga agũ atorh umbɔ, ubinkutsu umbɔ awu ru nyaki ídɔi iki ishingge ru uner idzɛu. Nggee unga atirha amesuwe umbɔ abina arhɛrhɛ.

35 Unum uku uyo itsitsĩ, nggee angwɛ̃ imesanga aba agɔr unga agɛ, <<Anera ashimbɔ ra anang akɛrɛ, nggayɛ unum uku uwuri itsĩkpɔ.

36 Udene anera umbɔ atsĩ íteu nu ícang iyiki ikhapa nggimi agoi ubin umbɔ aka igha.>>

37 Bɔr unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi àka adzowe umbɔ ubin umbɔ agha.>>

Umɔ umbɔ agɔr unga agɛ, <<Ugɛ umɛn izĩ igoi ubingha ukpu imang uner itser afɛ̃ɛ̃ utɔrɔk! Umɛn izĩ ifɛre imang iyɛrɛ ru ubingha ni idzowe umbɔ agha?>>

38 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi awu ra aborodi asong nggu umbi? Àka azĩ arhi.>>

Umbɔ aka azĩ arhi, umbɔ agɛ, <<Aborodi atɔ̃ɔ̃, nu abɛrh avaa.>>
39 Uyesu atsu umbɔ agɔr anera asei
ukpukpusha nu ubĩĩ uku usum.
40 Nggee umbɔ asei ukpukpusha abɔɔ
ananaka abɔɔ isɔka itɔ̃itɔ̃ɔ̃.
41 Unga aka anyangu aborodi ha
ikitɔ̃nake nu abɛrh ha ikivarhake, aberi
itsinga arhi afã, atar uwɛɛ na atsɔku
uborodi ha. Mɔcɛ unga adzise angwɛ̃
imesanga umbɔ akũ azĩ adene anera. Ikɛi
unga agashuwe abɛrh ha ikivarhake ru
umbɔ kishoo.
42 Kishoo agha, ashuurmbɔ.
43 Angwɛ̃ imesa arhɔ̃yĩ awushu uborodi
ha nu abɛrh ha atɔk azĩnga usɔkdũmɛn.
44 Irhɛ anera aka agha ubingha ha, akat-
sak awu anakagɔnga atɔ̃ɔ̃.

Uyesu azɛ̃rhũ uzɛ̃rhã afafã nu amɛ̃ (Umat 14.22-36; Uyoh 6.15-21)

45 Kanying Uyesu atsu angwɛ̃ imesanga
atsĩ ru ukhukhɔɔ amɛ̃ agbaashia azĩ ugar
Ubetsaida, na asoyiwe ikikɔnga.
46 Unga aka asoyiwe umbɔ amaa, unga
afũã igũ azĩã ifɛn-Num.
47 Urhɛɛ uku uwe, ukhukhɔɔ amɛ̃ hã uwe
ra ateu ukau, unga awu ikiyikanga nu abĩ.
48 Unga anyã angwɛ̃ imesanga atɛ̃wã
ikpikpayi, ugba ukɛnkpɔ umbɔ izĩ ra asu.
Utsar ukpu akara ataar aki utsuu unga azĩã
ru umbɔ, azɛ̃rhã afafã nu amɛ̃ ukau ha.
Unga abee ifara umbɔ atɔng,
49 bɔr umbɔ aka anyã unga azɛ̃rhã afafã
nu ukau amɛ̃ hã, umbɔ atsar ugɛ awu
imãrhã. Umbɔ atsu ivum,
50 Umbɔ aka anyã unga, umbɔ agbipa
kishookambɔ.
Kanying unga arherhe arherhe nggu
umbɔ agɛ, <<Àka aker amɛnmbi! Awu
umum. Niba agũmbi iwei!>>
51 Unga atsĩã ru ukhukhɔɔ nggu umbɔ,
mɔcɛ ugbaka ukpekpɔ. Umbɔ adzeidzeu
akarhãrhã,
52 umbɔ asi ihwɛngmbɔ agben aki ub-
ingha ukpu inera anakagɔnga atɔ̃ɔ̃ hã,
ubinkutsu, amɛnmbɔ asi iyɛike.
53 Umbɔ aka agar ukau ha, umbɔ acipa ra
abĩ Ujanisarat, abope ukhukhɔɔ amɛ̃ hã nu
angwĩ ukau ukugɔng hã.
54 Ubɛn umbɔ aka adzek ru ukhukhɔɔ
amɛ̃ hã, kanying anera ahwɛngmbɔ ugɛ
awu Uyesu.
55 Umbɔ atĩna adzeyiwa ra abĩmbɔ kishoo
akũna abi irhãrhã ra afarmbɔ akũ azĩ
kishoo ra anangkɛ Uyesu aka awe.
56 Kishoo anangkɛ unga aka izĩ, iteu
iki igɔng, use iteu iki ici, umbɔ angwɛ̃we
abi irhãrhã ra angwĩ anang izɛɛ. Na
ashɔrhã unga ru abi irhãrhã hã abangu
utɛm ibang atorhanga. Kishoo abirabɛ aka
akpo ibibanga akerhumbɔ.

7

Ugau anggbaashi (Umat 15.1-9)

1 Abi Ufarisi nu abɔɔ abika amesuwe
Ikpem aka adzeku Urusharhima aba akɔng
adziir Uyesu.
2 Na anyã angwɛ̃ imesanga agha ubingha
nggu abok arhim, asi isorhmbɔ abokmbɔ
aka awu agbeyambɔ.
3 Abi Ufarisi nggu abi Uyahuda kishoo
aka isaka asorh abokmbɔ akata na adɔrha
agha ubingha, ubinkutsu awu ugau agbeyi
akakũmbɔ.
4 Ivangyɛ umbɔ aka idzeki izɛɛ abvui aba
ri iya, asi íghambɔ ubin, umbɔ awuri ig-
baashia adɔsa agbeyambɔ asorh ayormbɔ
kata. Na asorh akpɛwa nu ídzum amɛ̃ nu
atɛ̃rhĩ nu andzoma nu atseu.
5 Nggee abi Ufarisi nu abika amesuwe
Ikpem arhusu Uyesu agɛ, <<Awu use utsu
angwɛ̃ imesango asi idɔsumbɔ ugau akakũ
na anu igha abin nggu abok arhim?>>
6 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Irhikungge
Uishaya aka asɔm Arherhu-Num ra at-
simbi abi ukpukpeta agɛ,
<< <Aner abɛrɛ adzaa umum igɔng ra
angwĩ,
bɔr amɛnmbɔ aderke nggu umum.
7 Umbɔ adzaa umum igɔng ibɛm,
anu imesuwe ikpem anera ugɛɛ Unum
adzowe umbɔ.>*
8 <<Umbi aka atarkumbi ikpem Unum,
umbi adɔsa agau anera.>>
9 Na agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi aka akpombi
anang umbi aka angwɛ̃we Ikpem Unum
ngge itsú umbi idɔsa agaumbi!

* **7:7** Àka anyã ikɛi: Uish 29.13. † **7:10** Àka anyã ikɛi: Idzi 20.12; Iva 5.16.

10 Umusa agɔr agɛ, <Udzowe imor ru utɛngo nu uyango,>† nu <Ikɛi, uwuruwi aka arhenu utɛnga use uyanga, awu ufang umbɔ afɛre unga.>‡
11 Bɔr umbi aka isaka agɔr agɛ unera aba agɔr utɛnga use uyanga agɛ, <Ubin hã uwu izũwã iyi Unum.>
12 Rimi hã, umbi akɛnmbi unga ikorhu ubɛn ubin ayike utɛnga use uyanga.
13 Rimi hã umbi afɔ̃rhũwe Arherhu-Num na adɔsa agbeyi ha umbi aki imesuwe angwɛ̃mbi. Ikɛi umbi aki ikorhe abin arhɛrhɛ ru nyaka ha.>>

Abinkɛ aki itsu unera asi isara (Umat 15.10-20)

14 Ikɛi Uyesu ayisu ikikɔng hã iba ru unga agɔr umbɔ agɛ, <<Ubɛn unera akpeto ru umum, aka ahwɛng akɛrɛ.
15 Asi iwea abin awiya aki itsĩ ru unera atsu unga asi isara, abinkɛ aka idzeyiwa ra amɛn unera atsu unga asi isara ra asu Unum.>>§
17 Unga aka asok ri ikikɔng hã na atsĩã ri iya, angwɛ̃ imesanga arhusa unga agben unyaka arherhe ha.
18 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi adzuna? Umbi asi ihwɛngmbi ugɛ abinkɛ aka adzeka awiya atsĩ ru unera asi ítsu unga asi isara ra asu Unum?
19 Abin hã asi itsĩke ra amɛnnga bɔr atsĩ ra anaanga, na adzek ri iyornga.>> Ra arherhe akɛrɛ Uyesu adɛyiwe ugɛ abingha kishoo awu asarsatake.
20 Agɛ, <<Ubinkpi iki idzeyiwa ra amɛn unera awu ukpɔ utsu unga asi isara ra asu Unum.
21 Ubinkutsu iwu ru unɔrkang amɛn unera, ifɛrhkɔ iyiki ibewe iki idzeyiwa, arhim irha ukutsɛrh use ukutsak, nu ivɛu, nu ifɛr uner nu itoma-dak,
22 nu ikpona, nu iyiki ibewe, nu irhirhɛm, nu anyɔna, nu unyɛ̃ɛ̃ nu idakuwe itsok, nu iberi itsi nu ibemitsi, nu ikɛi ishera amɛn.
23 Kishoo abin aka abewe akɛrɛ adzeyiwa ra amɛn unera, ake atsu unera asi isara ra asu Unum.>>

Imangmang utsɛrh uwɔɔ (Umat 15.21-28)

24 Uyesu abɔruka anang hã na asok azĩã abĩ Utaya nu Usidon. Atsĩ ri iya ikɔɔ asi ibeenga unera ahwɛng, rimi hã unga afɔr iwiwoi adaka.
25 Idzidzɛrhe, kanying utsɛrh uwɔɔ, uwuruwi ungwɛ̃rhũ unapunga aka awe ru ipfu iyiki ibewe aka agũ isarhe ri itsinga, aba agba ra adaknga.
26 Awu utsɛrh abĩ Uherhini, amar unga udiku ugbɛr uwu Ufinikiya. Unga ashɔ̃rhũ Uyesu ama atsũwe ipfu iyiki ibewe ru unapunga.
27 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Uneke awɛkaci agbaashia agha kishoo ubinkpi umbɔ aka abee, ubinkutsu isi irhikungge umbɔ anyangu ubingha awɛkaci atsuke íjui.>>
28 Bɔr utsɛrh ha agɛ, <<Ĩĩ, Uteijee, bɔr ru adak utebur íjui iki isaki ighangge awushu ubingha aka idze ra abok awɛkaci agbei.>>
29 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Iwu idzidzɛrhe, uzĩ ri iya, ipfu iyiki ibewe iki idzengge ru unapungo.>>
30 Unga abvui azĩ ri iya anyã unapa anu nu ukoma, ipfu iyiki ibewe iki idzengge ru unga.

Uyesu akerhuwe ugbau uwuku ufɔr arherhe adaka

31 Mɔcɛ Uyesu adzek udiku ugbɛr Utaya adɔsu udiku Usidon, azĩã Ukau Ugarhirhi nu utsĩndĩ uku uzĩ iteu usɔka umbɔ iki iyisa Udikaforhi.
32 Nggɔɔ ha umbɔ aka akowe unga uner igbau uwuku ufɔr arherhe adaka, umbɔ ashɔ̃rhã unga atsorhu ubok nu uner ha.
33 Nggee Uyesu adarhu uner igbau ha akũ azĩã, adzeka ri ikikɔng hã, atsu itoknga ra ato utsak ha. Unga atar aci akũ abanguwe arhɛm utsak ha.
34 Na abere arhi afafã agbiir uwoi ughorghotakpɔ, agɔr unga agɛ, <<Iffata!>> Agbena agɛ, <<Uyanga!>>
35 Kanying unga aka arherhe rimi, ato utsak ha ayanga, urhɛmnga ugarhe unga atirhunga arherhe azezee.
36 Uyesu atsu umbɔ niba adɛyikumbɔ unera. Bɔr ubɛn unga aka ikɛn umbɔ, umbɔ anang adɛ̃ɛ̃ isɔme anera.

---

‡ **7:10** Àka anyã ikɛi: Idzi 21.17; Urha 20.9. § **7:15** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 16*Kishoo uner ato aka agũ, unga agũ!*

37 Anera agũ na adzeidzeu kishoo agɛ, <<Heee! Akorhe ubɛn abina azezerake. Atsu ugbau agũã arherhe, uwuku ufɔr arherhe, arherhe azezee.>>

8

Uyesu afuka anera anaka agɔnga anaa (Umat 15.32-39)

1 Ri inum hã anera abɔɔ arhɛrhɛ akɔng. Umbɔ aka ashimbɔ ru ubinkpi umbɔ aka igha, Uyesu ayisa angwɛ̃ imesanga umbɔ azĩ ru unga na agɔr umbɔ agɛ,
2 <<Umum igũ atorh anera abɛrɛ. Unum untaar nukpi umbɔ awu nggu umum na ashimbɔ ru ubingha.
3 Umum ĩba isoyikũ umbɔ azĩ ri iya nggu imerh, umbɔ awuri igbambɔ nu utsĩndĩ, ubinkutsu abɔɔ adzeki inang iyiki ider.>>
4 Angwɛ̃ imesanga agɔr unga agɛ, <<Umɛn ínyã ubingha ri inɛɛ ukpu umɛ̃ɛ̃ ighigha anera abɛrɛ ra arhum akɛrɛ?>>
5 Uyesu arhusa umbɔ agɛ, <<Umbi awe ru ípo uborodi isong?>>
Umbɔ agɛ, <<Utɔɔva.>>
6 Unga agɔr ikikɔng hã iseisa abĩ. Ivangyɛ unga aka anyangu aborodi ha utɔɔva, atar uwɛɛ ru Unum, na atsɔka ake agasha adzise angwɛ̃ imesa umbɔ adene ru anera, umbɔ akorhe rimi hã.
7 Umbɔ awembɔ ru angwɛ̃rhã abɛrh ukunjiir, unga atar uwɛɛ ra ake ikɛi, unga agɔr umbɔ agashuwe ikikɔnga.
8 Anera agha ashur, angwɛ̃ imesa arhõĩ akika abubɔr ake atɔk azĩnga utɔɔva.
9 Irhɛ anera aka agha, atsĩmbɔ anaka agɔnga anaa. Mɔcɛ Uyesu asoyika anera umbɔ azĩmbɔ.
10 Kanying unga atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ nu angwɛ̃ imesanga, azĩã abĩ Udarhmanuta.

Ibee atsar (Umat 16.1-4; Irh 12.54-56)

11 Abi Ufarisi abɔɔ aba atirhi uning nggu Uyesu. Avira unga, umbɔ abee unga akorhuwe abin idzeu ake awu utsar ugɛ unga adzeka afã.
12 Unga agbɛr usepa ughoghor na agɛ, <<Awu use utsu umbi aner undan ukpirɛ abee inyã atsar? Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, utsar ushikpɔ umbɔ aka idɛyiwe ukpɔ.>>
13 Mɔcɛ unga abɔruka umbɔ, atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃, agar azĩã ugar ukpɔrɔ.

Uguga abi Ufarisi nu Uhiridu (Umat 16.5-12)

14 Angwɛ̃ imesu Uyesu ayirukumbɔ asi ikũmbɔ uborodi. Akpurha awe ru ipoa unying ukpekũ ru ukhukhɔɔ amɛ̃ hã.
15 Uyesu agbiite atombɔ agɛ, <<Àka akpɔm amɛnmbi nggu uga abi Ufarisi nu uwu Uhiridu.>>
16 Angwɛ̃ imesa ha atirhi irherhe nggu adɔka agɛ, <<Arherhe rimi ubinkutsu umɛn iki isi ikũmɛn uborodi.>>
17 Unga ahwɛng arherhakɛ umbɔ aka arherhe, unga arhusa umbɔ agɛ, <<Awu use utsu umbi anu igɔr ugɛ umbi ashimbi ru uborodi? Utsɛku icɛrɛ umbi asi inyã ahwɛngmbi? Amɛnmbi awe ru igbau?
18 Umbi awu ra asu na asi inyãmbi, na awembi ra ato na asi igũmbi? Umbi asi iyitumbi,
19 ivangyɛ umum iki igashuwe anera anaka agɔnga atõõ nggu aborodi atõõ? Azĩnga asong umbi aka akarha akika abɔr? >>
Umbɔ agɛ, <<Usɔkdũmɛn.>>
20 <<Ivangyɛ umum iki itsɔku ipo aborodi utɔɔva ha, umum iki igashuwe anera anaka agɔnga anaa, azĩng akagɔng asong umbi aka akarha atɔk?>>
Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Utɔɔva.>>
21 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Utsɛku icɛrɛ umbi asi ihwɛngmbi?>>

Akerhuwe uner ibvuta ru Ubetsaida

22 Umbɔ aka aba Ubetsaida, abɔɔ akũ uner ibvuta ashõrhũ Uyesu abangu uner ibvuta ha.
23 Unga adzur ubok uner ibvuta ha akũna unga adzek azĩã undzing utepa. Ivangyɛ unga aka ashapa aci ra asu utsak ha na atsorhu ubok nu unga, Uyesu arhusa agɛ, <<Ungo udɛ̃ɛ̃ unyãɔ ubin ukpɔɔ?>>
24 Unga abera asunga na agɛ, <<Inyãmum anera, umbɔ awu ru nyaka acucii iki izɛ̃rhã.>>
25 Uyesu abvui abanga asu utsak ha. Mɔcɛ utsak ha ayangi ikpor asunga ugeii, asunga akerhuke, unga anyã abina uku ushashaki.
26 Uyesu adene unga azĩã ri iya, agɛ, <<Niba ubvui uzĩɔ udiku utepa.>>

Ubitru adeku Uyesu unga awu Ukiristo (Umat 16.13-20; Irh 9.18-21)

27 Uyesu nggu angwɛ̃ imesanga azĩmbɔ, atsĩrhĩ iteu iki ici iyi Ukaisariya Ufirhibi. Nu utsĩndĩ unga arhusa angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Anera anu igɔr agɛ umum iwu ungamɔ?>>

28 Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Abɔɔ agɛ ungo uwu Uyohana Uner Ubɔtisima, abɔɔ agɛ, ungo uwu uner uwuku usɔm Arherhu-Num Uirhiya, abɔɔ agɛ ungo uwu unying ra abika asɔm Arherhu-Num.>>

29 Unga arhusa umbɔ agɛ, <<Bɔr umbi agɔr ugɛ umum iwu ungamɔ? >> Ubitru agɔr unga agɛ, <<Ungo uwu Ukiristo.>>

30 Uyesu agbiite atombɔ utsur umbɔ adɛyikumbɔ unera ubinkpi unga aka awe.

Uyesu asɔm ikpũ akpekɛ unga aka ikpe (Umat 16.21-28; Irh 9.22-27)

31 Unga atirha amesuwe umbɔ agɛ, <<Ungwɛ̃-Ner awuri ihwa uver ra abina arhɛrhɛ nu akakũ nu ateiya abika adzowe idɛm-Num, nu abika amesuwe Ikpem, awuri ikpɛ̃mbɔ unga. Awuri ifɛre unga, ru unum untaar unga awuri isoka nggu urhɛ.>>

32 Arherhe akɛrɛ ha ra awiya. Nggee Ubitru adarha unga azĩ ri ifɛna atirhi itsɛrha unga.

33 Bɔr Uyesu adzipa arhi angwɛ̃ imesa ha, atsɛrhu Ubitru agɛ, <<Usɔkɔ ru umum Ushaitan! Ungo uwu utarh ukpuku ukwɛr itok ru umum, ifɛrhkɔngo iwe ru nyaki iyi anera, isi iwengge ru nyaki iyi Unum.>>

34 Mɔcɛ unga ayisa anera nu angwɛ̃ imesanga aba ru unga, unga agɔr umbɔ agɛ, <<Unera aba abeenga idɔsa umum, awu ufang unga akpɛ̃ɛ̃ itsinga na ashipu igãrhãmau ucuciianga adɔsa umum.

35 Ubɛn unerwi aka abee ifɔrh urhɛnga, umgbɔ uwuri igwir, bɔr uwuku ugwirhuwe urhɛnga ru ubokmum nu Isarhe Iyiki Ize afufɔrh umgbɔ.

36 Izea iwu use unera akpo abin upfung kishoo na asi ikpoa urhɛnga?

37 Use unera awuri ikũ use ukpɔ uwe ifare urhɛnga?

38 Unera aba agũã atsakmum nu arherhamum ru udan ukpuku ushe irhirhika ukpirɛ ukpu itoma-dak nu arhim, Ungwɛ̃-Ner awuri igigũa atsak uner ha ri ivangyɛ unga aka iba ri ikpikpoi Utɛnga nggu ípfu itser-Num isarsatangge.>>

9

1 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, abɔɔ rabɔ adɛ̃ɛ̃ nggimi awuri inyãmbɔ ijee Iyɛrhe afã kata na adɔrha akpe.>>

Idzidzipu iyor Uyesu (Umat 17.1-13; Irh 9.28-36)

2 Inuma utõĩ iki imaa Uyesu akũ Ubitru, nu Uyaku, nu Uyohana, afũ igũ iyiki ider ikiyikambɔ. Umɔ iyor Uyesu idzipa iwiwengge ra asumbɔ.

3 Atorhanga ikɛi awu akaterha uku upɛ̃rhɛ̃ng uku unyar-nyar, anangke isisorh unera ru upfung ukpirɛ.

4 Mɔcɛ abika asɔm Arherhu-Num Uirhiya nu Umusa akapɛng ra asumbɔ, adɛ̃ɛ̃ arherhe nggu Uyesu.

5 Ubitru agɔr Uyesu agɛ, <<A umarhem, azea umɛn iki iwe ri nggimi, uneke umɛn itar atsurha ataar, unying uwu ungo, unying uwu Umusa, unying uwu Uirhiya.>>

6 Unga asi ihwɛngnga ubinkpi unga aka arherhe, ubinkutsu umbɔ agũ iwei akarhãrhã.

7 Mɔcɛ amɛɛ adzek aba atsire umbɔ, urhɛm udzek ra amɛɛ ha, ugɔr ugɛ, <<Uwɛrɛ awu Ungwɛ̃mum, uwu umum iki ibema. Àka akpe ato ru unga!>>

8 Kanying, umbɔ aka arhi adzipa, asi inyãmbɔ unera akpurha anyã Uyesu ikiyikanga nggu umbɔ.

9 Umbɔ aka azɛ̃rhã acipuwa ru igũ hã, Uyesu agbiite atombɔ ugɛ niba adɛyikumbɔ unera ubinkpi umbɔ aka anyã utsɛku Ungwɛ̃-Ner aka isoka akpe.

10 Ngge itsu umbɔ angwɛ̃ arherhe ha ra amɛnmbɔ, na arhusa adɔkambɔ agɛ, <<Awu use uwu agben isoka akpe?>>

11 Umbɔ arhusa unga agɛ, <<Awu use utsu abika amesuwe Ikpem anu igɔr ugɛ awu ufang uner uwuku usɔm Arherhu-Num Uirhiya agbaashia aba?>>

12 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Awu idzidzɛrhe Uirhiya agbaashia aba agbishi ifɛrhɛ kishoo. Awu use utsu itsɛng igɔr igɛ

awu ufang Ungwɛ̃-Ner ahwa uver urhɛrhɛ umbɔ akpɛ̃mbɔ unga?
13 Bɔr umum indɛyiwa umbi Uirhiya aka abanga, anera akorhuwe unga ubinkpi umbɔ aka abee, ru nyaka ngge iki itsɛng ri itsinga.>>

Ikikerhe uwɛkuci uwu ipfu iyiki ibewe (Umat 17.14-23; Irh 9.37-45)

14 Uyesu nggu angwɛ̃ imesanga hã ikitatambɔ abvui aba ra angwɛ̃ imesanga, umbɔ anyã nggaa ikikɔng iki idzipa umbɔ nu abika amesuwe Ikpem adɛ̃ɛ̃ uning nggu umbɔ.
15 Kanying umbɔ aka anyã Uyesu, kishoo ikikɔng hã idzedzeu akarhãrhã, asok atĩtser azĩ aghwe unga.
16 Uyesu arhusa angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Umbi adɛ̃ɛ̃ uning use nggu umbɔ?>>
17 Uner uwɔɔ ri ikikɔng hã adzipuwe agɛ, <<A umarhem, nggawi umum ikũwã ungo ungwɛ̃mum, uwuruwi aka awe ru ipfu iyiki ibewe iki ikɛnngge unga arherhe.
18 Ivangyɛ ngge iki isok ru unga, iki isaki itare unga ra abĩ. Itsu unga adzeyi ufuu ra angwĩnga, anu ishang anyĩ, iyornga idɛ̃ɛ̃ ikerketangge. Umum ĩgɔr angwɛ̃ imesango ama atsũwe, bɔr umbɔ afɔr adambɔ.>>
19 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi abi udan ukpirɛ, abika asheri imangmang, abi amɛn aka abewe. Umum iki isei ĩdãrhũmum nggu umbi, ukang umbi aka awe ru imangmang ru umum? Utsɛku ukang umum iki ibima nggu ida imangmangmbi? Ukũ ungwɛ̃ hã uba nggɛɛ ru umum.>>
20 Nggee umbɔ akũ unga aba. Ivangyɛ ipfu iyiki ibewe iki inyã Uyesu, kanying ngge ikwɛr ungwɛ̃ hã iyornga izang. Unga agba agõrhã, ufuu ikɛi udzeyi ra angwĩnga.
21 Uyesu arhusu utɛ ungwɛ̃ hã agɛ, <<Ukang ifɛrhɛ ha iki itirhi ru unga?>>
Utɛ ungwɛ̃ hã agɛ, <<Itirhi unga ana awu uwɛkuci ukunjiir.
22 Iki isaki itare unga ru urha, nu amɛ̃, ibee ifɛre unga. Bɔr ungo uba udɛ̃ɛ̃ ukorhukɔ ubin, uma ugũ atorh umɛn uma uyika umɛn.>>
23 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Awu use utsu ungo urhusa ugɛ umum ĩba idɛ̃ɛ̃ imɛ̃mum? Ubɛn ifɛrhɛ iwengge ru uwuruwi aka awe ru imangmang.>>
24 Kanying utɛ ungwɛ̃ hã atsarhi irhaknga agɛ, <<Umum iwemum ri imangmang, uma uyika umum ingbiki iwerangge!>>
25 Uyesu aka anyã ikikɔng hã iki itĩ iba, unga atsɛrhi ipfu iyiki ibewe ha agɛ, <<Ungo ipfu iyiki ibewe iyiki itsu igbau ni ikɛn arherhe, umum itsu ungo upfudzek ru unga, niba ubvui utsĩõ ru unga ikɛi!>>
26 Ipfu iyiki ibewe ha itsu ivum, izung ungwɛ̃ hã mɔcɛ ngge idzekngge. Ungwɛ̃ hã anu ru nyaku ukom, nggee irhɛ anera igɔr ugɛ, <<Aka akpea.>>
27 Bɔr Uyesu adzur uboknga aberuwe unga nu adaknga, unga asok adɛ̃ɛ̃.
28 Uyesu aka atsĩ ri iya, angwɛ̃ imesanga arhusa unga ikiyikambɔ agɛ, <<Awu use utsu umɛn isi idɛ̃ɛ̃ itsũwũkumɛn ipfu iyiki ibewe ha?>>
29 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Ikpũ idzidzek iyɛrɛ iwuri iwe ri ifɛn-Num ukpekũ.>>
30 Umbɔ asokmbɔ ra anang hã, azɛ̃rhã atɔng ru Ugarhirhi. Uyesu asi ibeenga anera ahwɛng anangkɛ umbɔ aka awe,
31 ubinkutsu anu imesuwe angwɛ̃ imesanga. Agɔr umbɔ agɛ, <<Awuri ighambɔ adak Ungwɛ̃-Ner adzowe unga ra abok anera. Umbɔ awuri ifɛre unga, inuma itaar iki itɔng unga awuri isoka.>>
32 Bɔr umbɔ asi ihwɛngmbɔ agben arherhanga, na agũ iwei irhusa unga.

Ungaa awu uwuku ugɔnga? (Umat 18.1-5; Irh 9.46-48)

33 Ivangyɛ umbɔ aka azĩ atsĩ Ukafanahum, ivangyɛ unga aka awe ri iya, unga arhusa umbɔ agɛ, <<Umbi adɛ̃ɛ̃ uning use ru utsĩndĩ?>>
34 Bɔr umbɔ anukutata, ubinkutsu nu utsĩndĩ umbɔ adɛ̃ɛ̃ uning ugɛ ungaa awu uwuku ugɔnga ru umbɔ.
35 Uyesu asei, na ayisa umbɔ usɔkdũmɛn hã, agɔr umbɔ agɛ, <<Ubɛn unera aka abee iwu ukugɔngmbi, awu ufang unga awu uwuku ucia, ikɛi na awu ugãrhãmbi kishoo.>>
36 Unga ashupu ungwɛ̃rhũ uwɛkuci atsu unga adɛ̃ɛ̃ ra ateumbɔ. Unga ashupa unga awuma ra aboknga, agɔr umbɔ agɛ,

37 <<Uwuku uyɛi ungwɛ̃rhũ uwɛkuci ru
nyaku uwɛrɛ ri itsokmum, ayɛi umum
nukpɔ, uwuruwi aka ayɛi umum ayɛi
uwuku udena umum ĩba.>>

Uwuruwi aka asi ikpɛ̃ɛ̃ umɛn awu uwu umɛn (Irh 9.49-50)

38 Uyohana agɔr unga agɛ, <<A
umarhem, umɛn inyã uner uwɔɔ anu
itsusuwe ipfu iyiki ibewe ri itsokngo, umɛn
ikɛnmɛn unga, ubinkutsu asi iwea nggu
umɛn.>>
39 Bɔr Uyesu agɔr unga agɛ, <<Àka niba
akɛnmbi unga. Unera asi íkorhunga ubin
idzeu ri itsokmum amaa na arherhunga iki
ibewe ri itsimum.
40 Ubɛn unerwi aka asi ikpɛ̃ɛ̃ umɛn awu
uwu umɛn.
41 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe,
kishoo uwuku udzaa umbi ukpɛwa amɛ̃
aka ahwa ri itsokmum ugɛ umbi awu abi
Ukiristo, umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe
awuri ikpoa ugbɛtanga.

Abin aka itsu igbigba ra arhim (Umat 18.6-9; Irh 17.1-2)

42 <<Ubɛn uwuruwi aka itsu unying
ra awɛkaci abika awe ru imangmang ru
umum agba ra arhim, ugba umbɔ abope
ukɔ igɔ ru urhɔk uner ha na atsuke unga ru
ukau ukugɔng.
43 Ubokngo uba utsu ungo ugbaɔ ra
arhim, uzharhuwe ukpɔ. Azea ungo utsĩ
urhɛ uwu ugbagbaa nggu uboka unying nu
ungo uku ineke abokngo ikivarhake atsĩ
idzũ urhakpi uku usi írhimkpɔ.*
45 Udakngo uba utsu ungo igba ra arhim,
uzharhuwe ukpɔ. Azea ungo utsĩ urhɛ uwu
ugbagbaa nggu igbeta nu ungo iki itsĩ idzũ
urhakpi uku usi írhimkpɔ nggu adakngo
avaa.†
47 Ishaa usungo iba itsu ungo ugba ra
arhim, uhoote ukpɔ. Azea ungo utsĩ Iyɛrhe
Unum nggu usua unying nu ungo uku itsĩ
ri idzũ urha nggu asu avaa.
48 Umɔ,
<< <Adzudzimbɔ asi íkpeke,
nu urha ikɛi usi írhimkpɔ.>‡
49 <<Asare anera kishoo nggu urha ru
nyaka umbɔ aka ikũ angwã asare idɛm.
50 <<Angwã aze, bɔr ake aba ashike ri
itonga angwã, ungo ukorhu uguse nu utsu
ake atonga ikɛi? Àka awe ra angwã ra at-
simbi, na asei uku ughwɔɔw nggu adɔka.>>

10

Igau itsɛrh (Umat 19.1-12; Irh 16.18)

1 Mɔcɛ Uyesu asoka ra anang hã na azĩã
ugbɛr uwu Uyahudiya agar Azɛ̃ Urdun. Ikɛi
anera arhɛrhɛ abvui akɔng ru unga, unga
amesuwe umbɔ ru nyaka unga aka abayi.
2 Abi Ufarisi abɔɔ aba avira unga, arhusa
agɛ, <<Ri Ikpem imɛ̃ngge unera agau nggu
utsɛ̃nga?>>
3 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umusa atsu
umbi akorhu use?>>
4 Umbɔ agɛ, <<Umusa agɔr umɛn agɛ
unera awuri idɛ̃ɛ̃ atsɛng ubvur igau itsɛrh
awayika utsɛ̃nga.>>
5 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Itsã itsimbi itsu
Umusa atsɛnga umbi akɛrɛ ha.
6 Bɔr ri inggbaashia <Unum amuna
umbɔ ukutsak nggu ukutsɛrh.>*
7 <Nggee, unera awuri ineke utɛnga nu
uyanga, na anyapa nggu utsɛ̃nga.
8 Umbɔ ikivarhambɔ awuri iwu iyora un-
ying.>† Nggee umbɔ asi iwembɔ ivaa bɔr
awu iyora unying.
9 Nggee, ubinkpi Unum aka agbopa,
unera niba agashuka.>>
10 Ivangyɛ umbɔ aka awu ri iya, ikɛi,
angwɛ̃ imesa arhusu Uyesu arherhe ha.
11 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Ubɛn uwuku
ugau itsɛrh nggu utsɛ̃nga na apfunu utsɛrh
uwukuse, unga awu ra arhim itoma-dak ru
unga.
12 Iwe rimi hã ukutsɛrh aba agau itsɛrh
nggu utsaka, na azĩ itsɛrh uner uwukuse,
unga atoma-dak.>>

Angwɛ̃rhã awɛkaci nu Uyesu (Umat 19.13-15; Irh 18.15-17)

* **9:43** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 44*Ra anangkɛ adzudzi iki igha, ake asi íkpeke, urha ikɛi usi írhimkpɔ.* † **9:45** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 46*Ra anangkɛ adzudzi iki igha, ake asi íkpeke, urha ikɛi usi írhimkpɔ.* ‡ **9:48** Àka anyã ikɛi: Uish 66.24. * **10:6** Àka anyã ikɛi: Ing 1.27. † **10:8** Àka anyã ikɛi: Ing 2.24.

13 Anera aka akũ angwɛ̃rhã awɛkaci aba
ru Uyesu abanga umbɔ, bɔr angwɛ̃ ime-
sanga atsɛrha umbɔ.
14 Uyesu aka anyã rimi, avɔm afɛr
unga. Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Àka aneke
angwɛ̃rhã awɛkaci aba ru umum, niba
akɛnmbi umbɔ, Iyɛrhe-Num iwu iyi
ikpũmbɔ.
15 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe,
ubɛn unera aka asi iyɛisa Iyɛrhe-Num ru
nyaku uwɛkuci, asi ídɛ̃ɛ̃ atsĩã ri ngge.>>
16 Mɔcɛ unga ashupa awɛkaci ha ra
aboknga awuma na atsorhe abok nu at-
simbɔ na atsuke umbɔ idorh.

Uwɛdzɛm uner ubin
(Umat 19.16-30; Irh 18.18-30)

17 Uyesu atirhi isisok ra anang hã nukpi,
utsak uwɔɔ atĩ aba, atararhu ra anangnga,
arhusa unga agɛ. <<A umarhem uwuku
uze, umum ikorhu use ni ikpo urhɛ uwu
ugbagbaa?>>
18 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Awu use utsu
ungo uyisa umum uwuku uze? Uwuku uze
ashia, Unum ukpekũ awu uwuku uze.
19 Ungo uhwɛngo íkpem iyɛrɛ, <Niba ufɛrɔ
unera, niba utomungo-dak, niba uvɛpɔ
ivɛu, niba ugbɛrɔ angwĩ utsukukɔ unera,
niba ughaɔ urha, udzowe igɔng ru utɛngo
nu uyango.>‡>>
20 Uwɛdzɛm hã agɔr unga agɛ, <<A
umarhem, umum iki idɔsumum akɛrɛ ha
kishoo rimɔ̃ɔ̃ utirhi ri iwɛ̃nci.>>
21 Uyesu arhi unga na abema unga, agɔr
unga agɛ, <<Ungo usheru ubina unying
ukpekũ. Uzĩ, ugoshe abinngo kishoo, ud-
zowe uhwɛka ra atsũwã, ungo uwuri iweɔ
ru ugbɛta urhɛrhɛ ra afã, mɔcɛ uba udɔsa
umum.>>
22 Igũ rimi itsu ungwɛ̃dzɛm hã ashepa
asunga, azĩ nggu ida amɛn, ubinkutsu
unga awu uner ubin akarhãrhã.
23 Uyesu arhi adziir angwɛ̃ imesanga,
agɔr umbɔ agɛ, <<Aghong abika awu ru
ubin aki ikpo itsĩ Iyɛrhe Unum!>>
24 Angwɛ̃ imesanga adzeidzeu ra
arherha ha. Uyesu ikɛi agɔr umbɔ agɛ,
<<Umbi awɛkaci, aghong akarhãrhã unera
atsĩ ri Iyɛrhe Unum!
25 Ighɔrhungge urhakumi utsĩ atɔng ra
angwĩ inepurha, nu uner ubin aka itsĩ ri
Iyɛrhe Unum.>>
26 Angwɛ̃ imesa ha adzeidzeu akarhãrhã
arhusa adɔka agɛ, <<Ungamɔ awuri idɛ̃ɛ̃
akpo ififɔrh?>>
27 Uyesu arhi umbɔ na agɛ, <<Ra anera
ngge isi ímɛ̃ngge, bɔr ru Unum imɛ̃ngge.
Ubɛn ubina umɛ̃ɛ̃kpɔ ra anang Unum.>>
28 Ubitru agɔr unga agɛ, <<Nggayɛ umɛn
ineke abina kishoo ni adɔsa ungo!>>
29 Uyesu agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi
idzidzɛrhe, unera ashia uwuruwi aka neke
iyanga, use angwɛ̃mbɔ use anapumbɔ use
uyanga use utɛnga use awɛkacinga use
icang irhamnga ri itsimum nu Isarhe Iyiki
Ize,
30 na asi ikpoa iya, angwɛ̃mbɔ, ana-
pumbɔ, uya, awɛkaci nu icang irham
idikunga unaka ru udan ukpirɛ, unga
ikpoa uver ikɛi, ru upfung ukpuku uba
unga ikpoa urhɛ uwu ugbagbaa.
31 Bɔr anera arhɛrhɛ aka awu abi ing-
gbaashi, awuri iwu ãmaata. Ãmaata ikɛi,
awuri iwu anggbaashi.>>

Uyesu abvui arherha arherhe
ra akpekɛ unga aka ikpe
(Umat 20.17-19; Irh 18.31-34)

32 Umbɔ awu ru utsĩndĩ uwuku afũrhã
azĩ Urusharhima. Uyesu agbaashia nu
udĩ hã. Angwɛ̃ imesa adzeidzeu, nu abika
adɔsa unga agũ iwei. Ikɛi unga ayisa angwɛ̃
imesanga usɔkdũmɛn hã ri ibanga adɛyiwe
umbɔ ubinkpi iki ikorhe nggu unga.
33 <<Nggayɛ umɛn izĩ ufã Urusharhima.
Umɔ awuri ighambɔ adak Ungwɛ̃-Ner
adzowe unga ra abok ateiya abika adzowe
idɛm-Num, na abika amesuwe Ikpem.
Awuri itsu unga ufai akpe na adzowe unga
ra atsen abi Uyahuda.
34 Umbɔ awuri iyɛia unga na ashau aci at-
suke ra asunga, awuri ikwɛre unga ugwɛɛ
na afɛre unga. Inuma itaar iki itɔng unga
awuri isoka nggu urhɛ.>>

Ubinkpi Uyaku nu Uyohana aka afɛna
(Umat 20.20-28)

35 Mɔcɛ angwɛ̃ Uzabadi, Uyaku nu Uy-
ohana, aba ru unga. Agɔr unga agɛ,

‡ **10:19** Àka anyã ikɛi: Idzi 20.12; Iva 5.16-20.

<<A umarhem, umɛn ibee ungo ukorhuwa ubɛn ubina umɛn iki ifɛna ungo.>>
36 Unga arhusa umbɔ agɛ, <<Umbi abee umum ikorhuwa umbi use?>>
37 Umbɔ agɛ, <<Umɛn ishɔ̃rhã ungo neke unying ru umɛn asei nú ubok ughango, uwu uvaa asei nú ubok uferango ri ikpikpoingo.>>
38 Bɔr Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi asi ihwɛngmbi ubinkpi umbi aka arhusa. Umbi awuri idɛ̃ɛ̃ ahwambi ru ukpɛwa uverkpi umum iki ihwa, use umbi awuri idɛ̃ɛ̃ akorhumbi ikpũ ubɔtisima uverkpi umbɔ aka ikorhuwa umum?>>
39 Umbɔ agɛ, <<Ĩĩ, umɛn idɛ̃ɛ̃ ikorhumɛn.>> Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Ĩĩ, umbi awuri ihwambi ru ukpɛwa umum iki ihwa na awuri akorhumbi ubɔtisima hã umbɔ aka ikorhuwa umum,
40 bɔr isei nu ubok ughamum use ubok uferamum asi iwea umum ĩbemuwa. Inang iyɛrɛ iwu iyi abirabɛ umbɔ aka asɛng agbishuwe rimɔ̃ɔ̃.>>
41 Ivangyɛ angwɛ̃ imesa ha usɔka aka agũ rimi, umbɔ agũ avɔm nggu Uyaku nu Uyohana.
42 Uyesu ayisa umbɔ ananga unying agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi ahwɛngmbi ugɛ abirabɛ umbɔ aka anyanga umbɔ awu ayɛrhe atsen abi Uyahuda, anu idɛyiwe anera iyɛrhe, anggbaashimbɔ ikɛi anu ikũ ijee adarh umbɔ.
43 Bɔr isi íwengge rimi ru umbi. Ubɛn uwuku ubee igɔng ru umbi awu ufang unga awu ugãrhãmbi.
44 Ikɛi ubɛn unera aka abee iwu unggbaashi, awu ufang unga awuri iwu ugãrhã ra anera kishoo.
45 Ungwɛ̃-Ner asi ibanga umbɔ atɔ̃we unga itser, bɔr unga awuri iwu ugãrhã, na adzowe urhɛnga afɔrh anera arhɛrhɛ.>>

Uner itapa akpoa inyã anang (Umat 20.29-34; Irh 18.35-43)

46 Uyesu nu angwɛ̃ imesanga aka azĩ atsĩ Ujeriko. Umbɔ nu anera arhɛrhɛ, awuri idze utepa, uner itapa agburh Ubartimawu agbena agburh <<ungwɛ̃ Utimawu,>> asei nu ubang utsĩndĩã anu ifɛn.
47 Ivangyɛ unga aka agũ ugɛ Uyesu uner Unazarat unga atɔng, unga atsarhi irhaknga ayisa agɛ, <<Uyesu Ungwɛ̃ Udauda ugũ atorh umum!>>
48 Anera abɔɔ arhɛrhɛ atsɛrha unga agɛ, <<Unu ukutata! >> Bɔr unga agbisha atsarhi irhaknga akarhãrhã ayisa agɛ, <<A Ungwɛ̃ Udauda, uma ugũ atorh umum!>>
49 Uyesu atsurha adɛ̃ɛ̃ na agɛ, <<Àka ayisuwa unga.>> Umbɔ ayisu uner itapa ha, agɔr unga agɛ, <<Ugɔm! Usisok, ayisa ungo.>>
50 Unga atare untamanga, na akatasok ater isha, azĩã ru Uyesu.
51 Uyesu arhusa unga agɛ, <<Ungo ubee umum ikorhuwa ungo use?>>
Uner itapa ha agɛ, <<A Uteiya, umum ibee inyã anang.>>
52 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Uzĩɔ. Imangmangngo ngge ikerhuwa ungo.>> Kanying unga ayɛisa inyĩnyãnga na adɔsu Uyesu umbɔ uzĩmbɔ nu utsĩndĩ.

11

Uyesu atsĩ Urusharhima nggu ininang (Umat 21.1-11; Irh 19.28-40; Uyoh 12.12-19)

1 Umbɔ aka aba akhapa ru Urusharhima ru Ubetafaji ru Ubetani Igũ Acucii Uzaitun, Uyesu adene angwɛ̃ imesanga avaa.
2 Agɔr umbɔ agɛ, <<Àka azĩ ru ungwɛ̃rhũ uteu ukpɔɔ ra asumbi, ubɛn itsitsĩmbi, umbi awuri inyãmbi ungwɛ̃ uzhika umbɔ aka abow, unera aka anasi ifũã umgbɔ. Àka agarha umgbɔ akũ aba.
3 Unera aba arhusunga umbi agɛ, <Awu use umbi akorhe rimi?> Àka agɔr unga agɛ, <Uteijee unga abeea umgbɔ unga awuri ibvui adene umgbɔ uba kanying.> >>
4 Umbɔ azĩ anyã ungwɛ̃ uzhika uku udɛ̃ɛ̃ ru ubang utsĩndĩã, ubow ra angwĩ iya. Umbɔ atirhi igarha umgbɔ.
5 Abirabɛ aka adɛ̃ɛ̃ umɔ arhusa umbɔ agɛ, <<Awu use utsu umbi agarhu ungwɛ̃ uzhika ha?>>
6 Umbɔ adzipa arherhe ubinkpi Uyesu aka adɛyiwe umbɔ. Aner ha neke umbɔ akũ ungwɛ̃ uzhika ha azĩmbɔ.
7 Ivangyɛ umbɔ aka akũ ungwɛ̃ uzhika ha aba ru Uyesu na abɛtuwe antamambɔ nu undzingmgbɔ, Uyesu afũ asei nu umgbɔ.

8 Anera arhɛrhɛ abɛtuwe antamambɔ
nu utsĩndĩã, abɔɔ agbɛyi ayerhe ri icang
abɛtuwe nu utsĩndĩã.
9 Abika awu ra asunga na abika aba ra
andzingnga atsui ivum agɛ,
<<Ikpikpoi iwe ru Unum!*
Idorh iwe nggu unga aka aba ri itsok Utei-
jee!
10 Idorh iwe ri ibiba iyɛrhe utɛmɛn Udauda!
Ikpikpoi iwe afafã ra afã.>>
11 Uyesu aka atsĩ Urusharhima, azĩã ri
Iya-Num atsĩ arhisa abina kishoo. Ng-
gayɛ unum uku utsĩkpɔ, nggee unga abvui
adzek azĩã Ubetani nggu angwɛ̃ imesanga
usɔkdũmɛn.

Uyesu atsuke ikponum ru uvorhvo (Umat 21.18-19)

12 Ukpe unum uvaa umbɔ aka asoku Ube-
tani, imerh ifɛr Uyesu.
13 Unga aka anyã ucucii uvorhvo ukukaa
uku ukpusha ayerhe udɛ̃ɛ̃, unga azĩa ibee
ikpũrhã ru umgbɔ. Ivangyɛ unga aka azĩ
atsĩ ru umgbɔ, unga asi ikpoa ubin, ayerhe
ukpekũ ake akpusha adɛ̃ɛ̃, ubinkutsu, asi
iwea ivang ikpũrhũ uvorhvo.
14 Mɔcɛ unga agɔr uvorhvo ha agɛ,
<<Unera niba abvui aghaa ikpũrhãngo
ugbagbaa!>> Angwɛ̃ imesa igambɔ agũmbɔ
ubinkpi unga aka arherhe.

Uyesu asare Iya-Num (Umat 21.12-17; Irh 19.45-48; Uyoh 2.13-22)

15 Umbɔ aka atsĩ Urusharhima, Uyesu
atsĩ ri Iya-Num atirha awayiwe abika agoi
igoi nu abika agugoyiwe umɔ. Akwɛr
atsime atebur abika afaruwe uhwɛk nu
anang isei abika agoyiwe anurhɛu.
16 Akɛna anera ikũ ubin ukpuku ugoiwe
atɔng ra angwĩ Iya-Num.
17 Unga amesuwe anera agɛ, <<Itsɛng
Arherhu-Num isi igɔrngge ugɛ,
<< <Awuri iyisi iyamum
iya ifɛn-Num ri idũa kishoo?†>
Nggayɛ umbi atsu ike iwu utai uwoyi
avɛu.‡>>
18 Ateiya abika adzowe idɛm-Num nu
abika amesuwe Ikpem aka agũ arherhe
akɛrɛ umbɔ abee utsĩndĩ uwuku ufɛre unga,
na agũ iwei unga ubinkutsu anera kishoo
adzeidzeu imesanga.
19 Urhɛɛ uku uwe, Uyesu nu angwɛ̃ ime-
sanga adzembɔ ru uteu ha.

Ucucii uvorhvo uwuku usherhe (Umat 21.20-22)

20 Ru ukpeeka, umbɔ aka atɔng, umbɔ
anyã ucucii uvorhvo ha uku ukoyi kishoo
nggu anunanga.
21 Ubitru ayita na agɔr Uyesu agɛ, <<A
umarhem, urhi unyã! Ucucii uvorhvo ha
ungo uku utsuke ikponum hã uku usher-
humgbɔ!>>
22 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka awe ru
imangmang ru Unum!
23 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe,
unera aba agɔr igũ iyɛrɛ agɛ, <Utang itsingo
ugba ru ukau ukugɔng,> unga aba asi
icicanga ra amɛnnga nu ubinkpi unga aka
arherhe, na awea ri imangmang awuri
ikorhukumbɔ unga.
24 Nggee umum idɛyiwa umbi, ubɛn
ubinkpi umbi aka ifɛna ru ifɛn-Num, aka
awe ru imangmang ugɛ umbi aka akpombi
ukpɔ, ukpɔ iwuri iwu ukpumbi.
25 Ikɛi ubɛn ivangyɛ umbi aka idɛ̃ɛ̃ na
afɛn-Num, umbi aba awembi ra avɔm nggu
unera, àka atsũwe uner ha, nu Utɛmbi uwu
afã atsũwã umbi ra arhimmbi.>>§

Acucang ijee Uyesu (Umat 21.23-27; Irh 20.1-8)

27 Umbɔ aka abvui atsĩ Urusharhima,
Uyesu atsĩ azɛ̃rhã ri irhɛrh Iya-Num nukpi,
umɔ ateiya abika adzowe idɛm-Num, nu
abika amesuwe Ikpem nu anggbaashi an-
era aba ru unga.
28 Agɔr unga agɛ, <<Ungo ukũ ijee iyik-
isong unu ikorhe ifɛrhɛ iyɛrɛ ha? Ikɛi un-
gaa adzaa ungo ijee iyiki ikorhi ifɛrha ha?
>>
29 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum irhusa
umbi ubina unying. Àka adzipuwa umum,
umum idɛyiwa umbi umum ikũ ijee ungaa
ikũ ikorha abin hã.
30 Ubɔtisima Uyohana udzeka afã use
udzeka anera? Àka adɛyiwa umum!>>

---

* **11:9** Àka anyã ikɛi: Amb 118.26. † **11:17** Àka anyã ikɛi: Uish 56.7. ‡ **11:17** Àka anyã ikɛi: Uiri 7.11. § **11:25** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 26 *Bɔr itsitsũwe iba ishingge, rimi hã, Utɛmbi uwu afã asi ítsũwanga arhim umbi.*

31 Umbɔ akɛki itsũwã nggu adɔkambɔ,
agɛ, <<Umɛn iba igɔr ugɛ, <Udzek ra afã,>
unga awuri irhusa umɛn agɛ, <Awu use
utsu umbi ashimbi ri imangmang ru unga?
>
32 Bɔr umɛn iba igɔr ugɛ, <Udzek ra
anera,> umɛn igũ iwei anera abɛrɛ,
ubinkutsu, umbɔ anyangu Uyohana awu
uner uwuku usɔm Arherhu-Num.>>
33 Nggee umbɔ agɔr Uyesu agɛ, <<Umɛn
isi ihwɛngmɛn.>>

Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum igamum
isi ídɛyiwamum umbi umum ikũ ijee iyik-
isong ikorha abin hã.>>

12

Unyaka arherhe aki abi irham imang (Umat 21.33-46; Irh 20.9-19)

1 Uyesu arherhe unyaka arherhe adzise
umbɔ, agɛ, <<Utsa uwɔɔ akau icang inebi,
adzin ufɔm adzipuwe icang hã, asim ugh-
wee ri ifa ukpuku upayi amɛ̃ ikpũrhũ inebi
ha, ikɛi atar akang utsurha udedetamgbɔ
uwu idzɛu. Mɔcɛ unga atsu abɔɔ abi irham
imang ri icang hã, na azĩã abĩ akase.
2 Ivang iyiki ikɔng inebi ha iki iwe, unga
adene ugãrhãnga azĩ ra abi irham imang ri
icang hã, ayɛise ikpũrhũ inebi ri icang hã.
3 Bɔr abi irham imang hã adzur ugãrhã
hã, akwɛr unga, na awayiwe unga nggu
abok aka atãrhã.
4 Mɔcɛ unga adene ugãrhũ uwɔɔ, umbɔ
akwɛr uwu ha ni itsia, na ayɛia unga.
5 Unga anang adene uwɔɔ, uwu ha umbɔ
afɛrkumbɔ unga. Unga adene abɔɔ arhɛrhɛ,
abi irham imang hã akwɛr abɔɔ, na afɛre
abɔɔ.
6 <<Unga abɔra unera unying unga aka
idene, ungwɛ̃nga aka abema. Unga adene
unga uwu imaataka, na agɛ, <Awuri id-
zowukumbɔ igɔng ru ungwɛ̃mum.>
7 <<Bɔr abi irham imang hã agɔr
adɔkambɔ agɛ, <Uwuku ugha ukam icang
hã nuwi. Àka aba umɛn ifɛre unga, nu
icanga iwu iyimɛn.>
8 Nggee umbɔ adzur unga afɛre unga, na
atare ukoma ru undzing ufɔm icang hã.>>
9 Uyesu arhusa umbɔ agɛ, <<Uner icang
hã awuri ikorha aguse? Awuri iba atsĩme
abi irham imang hã na adzowe icang hã ra
abɔɔ.
10 Umbi aka avarhumbi ri itsɛng
Arherhu-Num akirakɛ aka agɔr ugɛ,
<< <Utarhkpi abi idzin aka akpɛ̃,
ukpɔ uwu utarh ãgboki idzin.
11 Uteijee ha unga akorha akɛrɛ,
awu ubin igbigba ra asumɛn.>*>>
12 Mɔcɛ umbɔ abee udĩ ukpuku udzur
unga, ubinkutsu umbɔ ahwɛngmbɔ ugɛ
arherhe unyaka arherhe ha iwu ra at-
simbɔ. Bɔr umbɔ agũ iwei anera, ngge itsu
umbɔ neke unga na azĩmbɔ.

Arhusu ifai ikirbi abĩ ru Ukaisar (Umat 22.15-22; Irh 20.20-26)

13 Akɛrɛ aka amaa umbɔ adene abi
Ufarisi abɔɔ nu aner Uhiridu umbɔ azĩ
adeyi Uyesu ri irhɛm arherhanga.
14 Umbɔ aba agɔr unga agɛ, <<A
umarhem, umɛn ihwɛngmɛn ungo urhiku
uner. Anera kishoo awu ubina unying
ru ungo, ubinkutsu amɛ̃ngo ashike nggu
iwiwe uner, bɔr ungo umesuwe utsĩndĩ
Unum ri idzidzɛrhe. Ungo unyã imɛ̃ngge
umɛn ifase ikirbi abĩ ru Ukaisar use isi
imɛ̃ngge?
15 Umɛn ifai use umɛn neke ififai?>>
Bɔr Uyesu ahwɛnga ukpukpetambɔ.
Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Awu use utsu umbi
andeya umum? Àka akũwã ishaa imang
hã umbɔ iki ikũ afai ikirbi abĩ ru umum
inya.>>
16 Umbɔ aka akowe ishaa imang hã, unga
arhusa umbɔ agɛ, <<Uzirhzĩ ukpirɛ nu itsok
ikɛrɛ iwu iki ungamɔ?>>
Umbɔ agɛ, <<Iki Ukaisar.>>
17 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka adzowe
Ukaisar ubin ukpunga na adzowe Unum
ubin ukpu Unum.>>
Umbɔ adzeidzeu akarhãrhã ru unga.

Arhusa arherhe isoka akpe (Umat 22.23-33; Irh 20.27-40)

18 Abi Usaduki abɔɔ, abika agɔr agɛ
isok ra akpe ishingge, aba ru Uyesu nggu
irhirhusa.
19 Agɔr unga agɛ, <<A umarhem, Umusa
atsɛnga umɛn ugɛ unera aba akpea na
abɔre utsɛ̃nga ashia ra awɛkaci, awu ufang

* **12:11** Àka anyã ikɛi: Amb 118.22,23.

ungwɛ̃mbɔ anyangu utsɛ̃rhãpfu ha amare awɛkaci ru ungwɛ̃mbɔ.
20 Abɔɔ rabɔ utɔɔva awu angwɛ̃ uyi akatsak. Uwu inggbaashia apfuna, na akpe ashia ru ungwɛ̃.
21 Uwu uvaa ikɛi apfunu utsɛ̃rhãpfu ha, iganga akpea, ashia ru ungwɛ̃. Uwu untaar rimi hã.
22 Rimi hã kishookambɔ utɔɔva ha, asi ibɔrukumbɔ ungwɛ̃. Ri imimasha utsɛ̃rhãpfu ha ikɛi akpea.
23 Ri isok ra akpe awuri iwu utsɛrha ungamɔ ru umbɔ? Ubinkutsu kishookambɔ utɔɔva apfunumbɔ unga.>>
24 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi asi igbambi irhak umbi aka asi ihwɛngmbi itsɛng Arherhu-Num use ijeenga?
25 Ivangyɛ abika akpukpe aka isok, asi ípfunumbɔ use adzowukumbɔ ipfuna, umbɔ awuri iwe ru nyaki ípfu itser-Num ra afã.
26 Ra arherhi isok ra akpe, umbi anasi ivarhumbi akɛrɛ ha ru ubvur Umusa, ri isarhe ufum uku ugar urha? Unum aka agɔr Umusa agɛ, <Umum iwu Unum uwu Uibrahim, nu uwu Uishaku, nu ikɛi uwu Uyakubu.>†
27 Unga asi iwea Unum uwu abika akpe, bɔr unga awu uwu abi urhɛ. Umbi agba irhak iki ibewe!>>

Ikpem iki igɔng
(Umat 22.34-40; Irh 10.25-28)

28 Utsa uwɔɔ uwuku umesuwe Ikpem aba agũ umbɔ adɛ̃ɛ̃ uning nggu adɔka. Unga aka agũ ugɛ Uyesu adzowe umbɔ irhɛm iyiki ize, unga arhusa unga agɛ, <<Kishoo ikpem, iyikisong iwu iki igɔnga? >>
29 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Iki igɔnga iwu nggɛɛ agɛ, <Àka agũ umum umbi abi Uisrairha, Uteijee Unummɛn, awu Uteijee unying.
30 Ubemu Uteijee Unumngo nggu amɛnngo kishoo, nggu urhɛngo kishoo, nu ihwihwɛngngo kishoo, nu nggu ikerngo kishoo.>‡
31 Iyi ivaa ha igɛ, <Ubemu undɔkango ru nyaka ungo uku ubemi itsingo.>§ Íkpem iyɔɔ isi inangngge iyɛrɛ ha.>>
32 Uwuku umesuwe ikpem ha agɔr Uyesu agɛ, <<Ungo urhika ra arherhango uku urherhe ugɛ Unum awu unying uwɔɔ ashia bɔr unga.
33 Ubema unga nggu amɛnngo kishoo, nu ihwihwɛngngo kishoo nu ikerngo, nu ubemu udɔkango ru nyaki itsingo, ananga izũwã iyiki ikpikpĩĩ nu idɛm-Num.>>
34 Uyesu aka agũ unga arherha arherhe itsoi, unga agɔr unga agɛ, <<Ungo uku ukhapungo nggu Iyɛrhe Unum.>> Mɔcɛ unera asi irhusunga ubin ukpɔɔ.

Arhusa arherhe ri itsi Ukiristo
(Umat 22.41-46; 23.1-36; Irh 20.41-47)

35 Uyesu aka adɛ̃ɛ̃ amesuwe ru ufɔm Iya-Num unga arhusa agɛ, <<Awu use utsu abika amesuwe Ikpem anu igɔr agɛ Ukiristo awu ungwɛ̃ Udauda?
36 Udauda nibikanga, ri ijee Ipfu Isarsatangge unga agɔr agɛ,
<< <Uteijee agɔr Uteijeemum agɛ,
usei ru ubok ughamum,
<<Utsɛku umum iki itsu anggamtsakngo
ru andaidakngo.>> >*
37 Udauda nibikanga ayisu Ukiristo agɛ, <Uteijee.> Awuri ikorha aguse ru Uteijee awu ungwɛ̃ ru Udauda?>>
Nggaa ikikɔng anera ikpeto ru unga nggu itɛnamɛn.

Uyesu ayare igoi abika amesuwe Ikpem
(Umat 23.1-36; Irh 11.37-54; 20.45-47)

38 Ri imesanga, Uyesu agɔr agɛ, <<Àka akpɔm amɛnmbi nggu abika amesuwe Ikpem, umbɔ abee itsĩm atorho akagɔng azɛ̃rhã, abee anera aghwe umbɔ ri inang izɛɛ,
39 ikɛi umbɔ abee anera adzise umbɔ anang isei aka aze ra abã ifɛn-Num, nu anang isei aka aze ra anang irhowa.
40 Umbɔ awu abika aghawe abin atsɛ̃rhãpfu na avur ayambɔ, na adarhi ider ifɛn-Num iyi igbana. Ikpũ umbɔ awuri itsu umbɔ ufai akarhãrhã.>>

Izũwũ utsɛ̃rhãpfu
(Irh 21.1-4)

41 Uyesu asei ri ifɛna ra anangkɛ umbɔ iki itsu izũwã ri Iya-Num, azɛrhe anera iki

† **12:26** Àka anyã ikɛi: Idzi 3.6. ‡ **12:30** Àka anyã ikɛi: Iva 6.4,5. § **12:31** Àka anyã ikɛi: Urha 19.18. * **12:36** Àka anyã ikɛi: Amb 110.1.

itsuyiwe uhwɛk ri ijara izũwã. Abɔɔ abi ubin arhɛrhɛ atsu uhwɛk urhɛrhɛ.
42 Mɔcɛ utsũwũ utsɛ̃rhãpfu uwɔɔ, aba atsuke ungwɛ̃rhĩ íshaa imang ivaa iki isi iwengge ubin.
43 Uyesu ayisa angwɛ̃ imesanga aba ru unga, agɔr umbɔ agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, ubinkpi utsũwã utsɛ̃rhãpfu uwurɛ aka atsu ri ijara izũwã hã, inangngge iyimbɔ aka adzowe kishoo.
44 Kishoo adzowe ra arhɛrha abinmbɔ aka awe, bɔr unga ri itsũwãnga, unga adzowe kishoo ubinkpi unga aka awe ra ukpɔ.>>

13

Uyesu asɔm ikpũ isisipa Iya-Num (Umat 24.1-35; Irh 21.5-33)

1 Uyesu adzeka ri Iya-Num nukpi, unying ra angwɛ̃ imesanga agɔr unga agɛ, <<A umarhem, urhi unyã nggaa atarh akɛrɛ, nu ídzin iyɛrɛ!>>
2 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Ungo unyãɔ nggaa ídzin iyɛrɛ? Awuri isipuwe ngge kishoo. Asi ínekukumbɔ utarh unying nu undɔkakpɔ.>>
3 Uyesu asei ni itsi Igũ Acucii Uzaitun iki idɛ̃ɛ̃ ra asu Iya-Num. Ubitru, Uyaku, Uyohana nu Uandarawu arhusa unga ri iwɔk agɛ,
4 <<Usɔma umɛn, ifɛrha ha ikorhu ukang? Utsara uwu uguse umbɔ aka inyã ri ivangyɛ ngge iki itirhi ikorhe?>>
5 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka arhi anyã, utsur unera arhɛma umbi.
6 Anera arhɛrhɛ aka idzeka ri itsokmum, anu igɔr agɛ, <Umum iwu unga,> umbɔ awuri irhɛm anera arhɛrhɛ.
7 Ivangyɛ umbi aka igũ isarhe iwa nu ugbugbewangge, niba asoyimbi amɛnmbi. Awu ufang akɛrɛ ha akorhe, bɔr imimasha ina ishingge kata.
8 Abi abĩ akɔɔ asok adɛ̃ɛ̃ igamtsak nggu abi abĩ akɔɔ, iyɛrhe iso idɛ̃ɛ̃ igamtsak nggu iyɛrhe. Abĩ awuri izizusa ri inanga irhɛirhɛ, nu ikpo imerh iwuri itsĩwãngge. Awu ititirhi uver imar.
9 <<Awu ufang umbi adzɛu. Awuri ikũna umbi azĩ ra abi ijee iyɛrhe na akwɛr umbi ra abã ifɛn-Num. Awuri ikũna umbi azĩ ra asu anggbaashi nu ayɛrhe ri itsimum, ubinkutsu umbi awuri iwu idekamum ra asumbɔ.
10 Awu ufang umbɔ aka igbaashia adzowe Isarhe Iyiki Ize ri idũa kishoo kata, ri imimasha idɔrhi iba.
11 Ubɛn ivangyɛ umbɔ aka idzur umbi akũ azĩ ra aya ayɛrhe, àka niba agũmbi ighong ru ubinkpi umbi aka irherhe. Àka arherhu ubɛn ubinkpi umbɔ aka idzaa umbi ri ivang hã, ubinkutsu, asi íwea umbi irherhe ri ivang hã, awu Ipfu Isarsatangge.

12 <<Ungwɛ̃yi awuri idzowe ungwɛ̃mbɔ umbɔ afɛre, utei ikɛi awuri idzowe ungwɛ̃nga. Awɛkaci ikɛi awuri iwu ri igamtsak nggu ateimbɔ utsɛku umbɔ aka itsu umbɔ afɛre umbɔ.
13 Anera kishoo awuri ikpɛ̃na umbi ri itsokmum. Bɔr uwuku ubima utsɛku imimasha awuri ikpoa ififɔrh.

14 <<Ivangyɛ umbi aka inyã ubin ishĩ ukpuku ukũ itsitsĩme udɛ̃ɛ̃kpɔ ra anangkɛ aka asi imɛ̃ke, abika awu ru Uyahudiya atĩrhã azĩ ri ígũ, neke uner uwuku uvarhe ahwɛng.*
15 Uwuruwi aka awe ri itsi uvi niba acipuwanga inyãngu ubin ri iya.
16 Uwuruwi aka awe ra arhum ikɛi niba abvui abanga inyãngu untamanga.
17 Atorhmbi akatsɛrh abika awu ra ana nu abika akpɔm awɛkaci ri ivang hã!
18 Àka afɛn-Num utsur ifɛrhɛ ha ikorhungge ri idoyi.
19 Ri ivang hã awuri ihwambɔ ayetnum akarhãrhã akirakɛ aka anasi ikorhuke udzur ri ivangyɛ Unum aka amunu upfunga, utsɛku icɛrɛ. Asi íbvui akorhumbɔ ikpũ hã ugbagbaa.
20 Uteijee aba asi ishɔyika inum hã, unera unying asi íbɛka. Bɔr ru ubok abirabɛ unga aka asɛng, unga ashɔyika inum hã.
21 Ri ivang hã unera aba agɔra umbi agɛ, <Àka anyã, Ukiristo uwi!> use <Àka anyã, nggawɔ!> niba awembi ri imangmang ra ake.
22 Ukiristo igbɛrangwĩ nu abika asɔm Arherhu-Num igbɛrangwĩ awuri idzidzeka, awuri idɛyiwe atsar nu abin

* **13:14** Àka anyã ikɛi: Udan 9.27; 11.31; 12.11.

idzeu akũ arhɛm anera nggu abirabɛ Unum aka asɛng, umbɔ aba adɛ̃ɛ̃ amɛ̃ɛ̃mbɔ.
23 Nggee, àka arhi! Umum iki idɛyiwamum abina kishoo ake adɔrha aba.
24 <<Bɔr ri ivang hã, ayetnum akika aba ha aka imaa,
<< <awuri itsu ishaa unum iwu uzĩ.
Ufɛ̃ ikɛi usi írhangmgbɔ.
25 Ídzɛɛr idzeka afã igbei.
Ikɛi awuri izizusa nggaa abinkɛ aka awu afafã ra afã.>†
26 <<Mɔcɛ Ungwɛ̃-Ner aka icipuwa ra amɛɛ nggu nggaa ijee nu imor.
27 Mɔcɛ unga awuri idene ípfu itsernga nggu atsom aki irhak ayisa, na awuri ikɔng abirabɛ umbɔ aka asɛng ra anggbokunga anaa, udiku igɔ̃kpee nu udiku urhɛɛ nu unɔr nu ufã, udzur ru ubandzin upfunga udiku ukpɛrɛ uzĩ udiku ukpɔrɔ.
28 <<Àka amesu ubin ukpɔɔ ru ucucii uvorhvo. Umbi aba anyã aboke apfum adzeka nggu ayerhe aka afa, umbi ihwɛng ugɛ isung amɛka iki iyongge.
29 Rimi hã ikɛi umbi aba anyãmbi ifɛrhɛ iyɛrɛ itirhungge, umbi ahwɛng ugɛ ivanga iki iyongge, iki ibangge ra angwĩã.
30 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, udan ukpirɛ usi ítɔngkpɔ utsɛku ifɛrhɛ ha kishoo iki ikorhe.
31 Afã nggu abĩ awuri itɔngke, bɔr arherhamum asi ítɔngke.

Unera asi ihwɛnga unum ibiba Ukiristo
(Umat 24.36-44; Irh 17.26-30,34-35)

32 <<Unera asi ihwɛnga unum hã use ivang hã, ípfu itser-Num ra afã isi ihwɛngngge, Ungwɛ̃-Ner asi ihwɛnga, Utɛ ukpekũ unga ahwɛng.
33 Àka arhi, àka agbisha adzɛu, ubinkutsu umbi asi ihwɛngmbi ivanga ngge iki ikorhe.
34 Awuri iwe ru nyaku uner uzɛ̃rhã. Ivangyɛ unga aka isok, unga idzowe iya ra agãrhãnga, ubɛn unera awea ri itsernga aka itɔ̃. Mɔcɛ unga aka itsu uner idzɛu, unga agbisha adzɛu.
35 <<Nggee àka adɛ̃ɛ̃ adzɛu, ubinkutsu umbi asi ihwɛngmbi ivangyɛ uner iya ha aka ibvui aba, use ru urhɛɛka, use ri ikɔtsuuka, use ri ivang ikɔ iki igbɛr ukpee, use ru unkpeeka.
36 Utsur unga aba umbi asi ihwɛngmbi, unga akpo umbi awu ru urhɔ.
37 Ubinkpi umum iki idɛyiwa umbi, umum indɛyiwe ubɛn unera, aka agbisha asei adzɛu!>>

14

Anggbaashi akɛki itsũwã iyiki ifɛre Uyesu
(Umat 26.1-5; Irh 22.1-2; Uyoh 11.45-53)

1 Abɔr inuma ivaa umbɔ azek Irhowa Iyiki Igar Utɔng nu iyi Uborodi Ukpuku Usheru Uguga, ateiya abika adzowe idɛm-Num nu abika amesuwe Ikpem abee utsĩndĩwi umbɔ aka idzur Uyesu ri iwɔk afɛre unga.
2 Umbɔ anu igɔr agɛ, <<Bɔr asi íwea ri ivang irhowa, utsur anera awuri isoyi amɛnmbɔ.>>

Adzukuwe Uyesu atsei isung ru Ubetani
(Umat 26.6-13; Uyoh 12.1-8)

3 Uyesu awe ru Ubetani ri iya utsa uwɔɔ umbɔ iki iyisa Usiman uner ingbim, awuri igha ubingha nukpi, utsɛrh uwɔɔ aba nggu ungwɛ̃rhũ udzoma utɔk nggu atsei isung aki imang akarhãrhã aki ikũ unardi ayang. Unga ayar udzoma hã atsuke atsei ha ri itsi Uyesu.
4 Abɔɔ aka awe umɔ agũ avɔm agɔr adɔkambɔ agɛ, <<Awu use utsu umbɔ atare atsei isung ha ibɛm rimi?
5 Uda umbɔ agoshe atsei ha atsĩke imang itser unera iyi amɛka, umbɔ aka idzowe atsũwã.>> Umbɔ atsɛrhu utsɛrh ha ri ifuw.
6 Bɔr Uyesu agɛ, <<Àka aneke unga. Awu use utsu umbi arherha unga? Awu ubin uku uze unga aka akorhuwa umum.
7 Atsũwã awu nggu umbi ubɛn unum, umbi adɛ̃ɛ̃ ayikukumbi umbɔ ri ivangyɛ umbi aka abee. Bɔr umum iwuri iwe nggu umbi ivanga ukunjiir.
8 Akorhu ubinkpi ikernga iki imɛ̃. Adzukuwa atsei agbishi iyormum iyiki idzidzake.
9 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, kishoo anangkɛ umbɔ aka idzowe Isarhe

† **13:25** Àka anyã ikɛi: Uish 13.10; 34.4.

Iyiki Ize iyɛrɛ ru upfunga, awuri isɔmmbɔ ubinkpi utsɛrh uwurɛ aka akorhe umbɔ ayita unga.>>

Uyahuda Uiskariyoti Agha-dak Uyesu (Umat 26.14-16; Irh 22.3-6)

10 Mɔcɛ Uyahuda Uiskariyoti, unying ra angwɛ̃ imesa usɔkdũmɛn hã, azĩ ru ateiya abika adzowe idɛm-Num nu unga agha-dak Uyesu na adzowe ru umbɔ.
11 Umbɔ aka agũ rimi umbɔ agɔm anggɔm na abemuwe unga uhwɛk. Nggee Uyahuda abee utsĩndĩã unga aka idzowe unga ru ubok.

Irhowa Iyiki Igar Utɔng iyi imaatak (Umat 26.17-25; Irh 22.7-14,21-23; Uyoh 13.21-30)

12 Ru unum ukpu inggbaashia ukpu Irhowu Uborodi Ukpuku Usheru Uguga, unum ukpuku ungwãni ungwɛ̃ itsurhi iyi Irhowa Iyiki Igar Utɔng, angwɛ̃ imesu Uyesu arhusa unga agɛ, <<Ri inɛ̃ɛ̃ ungo uku ubee umɛn izĩ ĩgbishuwa ungo igha Irhowa Iyiki Igar Utɔng?>>
13 Nggee unga adene angwɛ̃ imesanga avaa, agɔr umbɔ agɛ, <<Àka atsĩ ru utepa, nggɔɔ umbi awuri igbopumbi utsak uwɔɔ aka atsã idzuma amɛ̃. Àka adɔsa unga.
14 Iya ikɛ unga aka itsĩ, àka agɔr uteiya ha agɛ, <Umarhem arhusa ugɛ ubã atsen ungwɛ̃kpɔ, umum iki igha Irhowa Iyiki Igar Utɔng nggu angwɛ̃ imesamum?>
15 Unga awuri idɛyiwanga nggaa ubã afã ukpɔɔ umbɔ aka atsu abin iya amaambɔ. Àka igbishuwa ubinghamɛn umɔ.>>
16 Angwɛ̃ imesa ha aka asok atsĩmbɔ ru utepa, anyã abina awe ru nyaku Uyesu aka asɔme umbɔ. Nggee umbɔ agbishu ubingha Irhowa Iyiki Igar Utɔng.
17 Urhɛɛ uku uwe, Uyesu nggu angwɛ̃ imesanga usɔkdũmɛn hã aba ri iya ha.
18 Awuri igha ubingha nukpi, Uyesu agɔr agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, unying ru umbi aka agha nggu umum awuri ighadak umum.>>
19 Amɛnmbɔ atirhuke igũ ighong, anu igɔr unga anyinganying agɛ, <<Asi iwea umum, use awu umum?>>
20 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Unying ru umbi usɔkdũmɛn hã, uwuruwi aka agha ri itɛ̃rhĩ unying nggu umum.
21 Ungwɛ̃-Ner awuri ikpe ru nyaka umbɔ aka atsɛng ri itsinga. Bɔr atorh uner ha aka ighadak Ungwɛ̃-Ner! Ugba umbɔ asi imarmbɔ unga.>>

Ubingha urhɛɛ Uteijee (Umat 26.26-30; Irh 22.14-23; 1Uko 11.23-25)

22 Umbɔ aka adɛ̃ɛ̃ igha ubingha, Uyesu anyangu uborodi, atar uwɛɛ ru Unum, abvũ adzowe ra angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Àka ayɛi uwɛrɛ atãi. Awu iyormum.>>
23 Na anyangu ukpɛwa amɛ̃ inebi, atar uwɛɛ ru Unum na adzowe ru umbɔ, kishoo ahwa ru umgbɔ.
24 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Akɛrɛ awu adzirhmum aki ibibemuwe-Num nggu anernga, aka idze ru ubok anera arhɛrhɛ.
25 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, umum isi íbvui ihwamum amɛ̃ inebi akɛrɛ utsɛku unumkpi umum iki ihwa akika afa akɔɔ ri Iyɛrhe Unum.>>
26 Umbɔ aka amaa itsũwe ubom ru Unum, umbɔ adzek azĩmbɔ Igũ Acucii Uzaitun.

Ubitru awuri itsɛyi Uyesu (Umat 26.31-35; Irh 22.31-34; Uyoh 13.36-38)

27 Uyesu agɔr angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Kishookambi awuri itĩ na abɔra umum ikiyikami, ru nyaki itsɛng Arherhu-Num iki igɔr igɛ,
<< <Umum ikwɛr uner uwuku udzɛu idɔi,
idɔsa ikɛi iwuri isitungge.>*
28 Bɔr ivangyɛ umum iki isok ra akpe, umum inggbaashia izĩ Ugarhirhi ru umbi adɔrha atsĩ umɔ.>>
29 Ubitru agɔr unga agɛ, <<Kishoo aba atĩna na abɔrambɔ ungo, umum isi ínekamum ungo.>>
30 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Umum indɛyiwa ungo idzidzɛrhe, irherɛ, ru untsua ukpirɛ, ungo uwuri itsɛyingo ihwɛng umum idiki itaar ni ikɔ idɔrhi igbɛr ukpee idiki ivaa.>>
31 Bɔr Ubitru abvui arherhe akarhãrhã agɛ, <<Umbɔ aba awuri ifɛre umum nggu

* **14:27** Àka anyã ikɛi: Uzak 13.7.

ungo, umum isi ítsɛyimum ihwɛng ungo.>>
Kishoo angwɛ̃ imesanga arherhe rimi hã.

Uyesu ru Ugetsemani (Umat 26.36-46; Irh 22.39-46)

32 Azĩmbɔ anangkɛ umbɔ iki iyisa Ugetsemani, Uyesu agɔr angwɛ̃ imesanga agɛ,
<<Àka asei nggimi umum izĩ ifɛn-Num.>>
33 Unga akũ Ubitru, nggu Uyaku nu Uyohana. Awu umɔ nukpi unga atirhunga igũ ighong akarhãrhã.
34 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Igũ ighongyɛ iki iwe ra amɛnmum idɛ̃ɛ̃ ifɛrngge umum. Àka asei nggimi na adzɛu.>>
35 Unga aka azĩ ra asu ukunjiir, na agba nu abĩ, afɛn-Num ugɛ ngge iba imɛ̃ngge, umbɔ anyanguwe ivang ayetnum akɛrɛ ru unga.
36 Unga agɛ, <<Abba,† Utɛ, ubɛn ubina imɛ̃ngge ru ungo. Unyanguwa ukpɛwa ayetnum akɛrɛ ru umum. Bɔr asi iwea ubinkpi umum iki ibee, bɔr awu ubinkpi ungo uku ubee.>>
37 Mɔcɛ unga abvui aba anyã angwɛ̃ imesa ha ikitatambɔ awu ru urhɔ. Unga agɔr Ubitru agɛ, <<Ungo uwu ru urhɔ? Ungo usi idɛ̃ɛ̃ idzɛupɔ ukara unying?
38 Àka adzɛu na afɛn-Num utsur umbi agbambi ru undeya. Idzidzɛrhe ipfu ibemungge bɔr iyor isi ikerngge.>>
39 Abvui azĩa ifɛn-Num, arherhe irhɛm iyi inggbaashia.
40 Mɔcɛ unga abvui aba ikɛi, akpo umbɔ awu ru urhɔ asumbɔ awu nggu urhɔ akarhãrhã. Umbɔ ashimbɔ nu ubinkpi umbɔ aka isɔme unga.
41 Ivangyɛ unga aka abvui aba ide untaar, unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi ana awu ru urhɔ nu iwiwosha? Iki imɛ̃ mɔnɔ! Ivanga iki ibangge. Unyã, umbɔ aka aghadak Ungwɛ̃-Ner na atsuke unga ra abok abi arhim.
42 Àka asisok umɛn izĩmɛn! Uwuku ugha adakmum uwi aka abanga!>>

Adzur Uyesu (Umat 26.47-56; Irh 22.47-53; Uyoh 18.3-12)

43 Uyesu awu ra arherhe nukpi, umbɔ anyã Uyahuda, unying ra angwɛ̃ imesanga usɔkdũmɛn hã. Unga aba nggu anera arhɛrhɛ aka akpɔm igbong nu akon akika ader. Ateiya abika adzowe idɛm-Num, abika amesuwe Ikpem nu akakũmbɔ aka adene umbɔ.
44 Uyahuda, uwuku ugha adak Uyesu, aka asɔmuka umbɔ agɛ, <<Uwuruwi umum iki ishor atamnga, awu unga nuwɔ. Aka adzur akũ azĩ. Aka angwɛ̃dzɛn na adzɛu unga.>>
45 Uyahuda aka aba, unga adarha azĩã ru Uyesu, agɔr unga agɛ, <<A umarhem!>> na ashor atamnga.
46 Anera adzur Uyesu akpɔm unga uku ungbongbong.
47 Bɔr unying ra awɛ imesu Uyesu uwuku ukhapa ru unga, awɔɔr ikon iki idernga, azharhuwe uto ugãrhũ Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num.
48 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi adzeka nggu igbong nu akon aka ader adzur umum ugɛ umum iwu uvɛu?
49 Ubɛn unuma umum iwu nggu umbi ri Iya-Num imesuwa umbi, umbi asi idzurmbi umum. Bɔr awu ufang itsɛng Arherhu-Num itsuifɛr.>>
50 Mɔcɛ kishoo angwɛ̃ imesa ha atĩ abɔre unga.
51 Uwɛdzɛm nuwɔ, atamu untama ukpekũ na adɔsu Uyesu. Ri ivangyɛ umbɔ aka adzur unga,
52 unga aneke untamanga ra abokmbɔ na atĩ igbĩrhĩ.

Uyesu nggu abi udzepurhe (Umat 26.57-68; Irh 22.54-55,63-71; Uyoh 18.13-14,19-24)

53 Akũ Uyesu azĩ ru Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num, nu ateiya abika adzowe idɛm-Num, nu ikɛi abika amesuwe Ikpem nu akakũ akɔng.
54 Ubitru adɔsa unga, bɔr ukukaa-ukukaa. Atsĩ ru ufɔm iya Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num. Umɔ unga aka asei iwɛr urha nggu adogerhi ha.
55 Ateiya abika adzowe idɛm-Num nu kishoo abi udzepurhe abee ubinkpi uku iwe ideka ri itsi Uyesu, umbɔ afɛre unga, bɔr umbɔ asi ikpombɔ.

† **14:36** Abba ri idũ Uaramayak igburh <<Utɛ>>.

56 Anera arhɛrhɛ aka adzowe ideka
igbɛrangwĩ, bɔr angwĩmbɔ asi iweke uny-
ing.
57 Mɔcɛ abɔɔ asok adɛ̃ɛ̃, adzowe ideka
igbɛrangwĩ ru unga agɛ,
58 <<Umɛn igũ unga agɔr agɛ, <Umum
iwuri isipuwe Iya-Num ikɛrɛ anera aka
adzin, ni idzin ikɔɔ ri inuma itaar, ikirikɛ
iki isi iwengge idzin unera.> >>
59 Kishoo rimi hã idekambɔ isi iwengge
unying.
60 Mɔcɛ Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-
Num asok adɛ̃ɛ̃ ra ateumbɔ, arhusu Uyesu
agɛ, <<Ungo usi ídzipungo arherhe? Awu
use uwe ri idekayɛ umbɔ aka adzowe ri
itsingo?>>
61 Bɔr Uyesu anukutata asi idzipuka,
Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num hã ab-
vui arhusa unga agɛ, <<Awu ungo uwu
Ukiristo Ungwɛ̃ Uwu Idorh?>>
62 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Awu umum.
Ikɛi umbi awuri inyãmbi Ungwɛ̃-Ner aka
isei nu ubok ugha Uwu Ijee, ikɛi awuri iba
nu amɛɛ afafã ra afã.>>
63 Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num
hã avapuwe atorhanga, na agɛ, <<Umɛn
ibee ideka iyikisong ikɛi?
64 Umbi agũmbi unga aka arhenu Unum!
Awu use uwu itsũwãmbi?>>
Anera kishoo arherhe agɛ, <<Agbaa!
Afɛre unga!>>
65 Mɔcɛ abɔɔ atirha ashau aci atsuyiwe
unga, abope asunga, ikɛi akwɛre unga
ugwɛɛ, anu igɔr unga agɛ, <<Udɛyiwa
umɛn, ungaa akwɛr ungo! >> Mɔcɛ
adogerhi abi udzepurhe ha akũ unga
azĩmbɔ na akwɛr unga.

Ubitru agɛ Uyesu asi iwea uwu unga
(Umat 26.69-75; Irh 22.56-62; Uyoh 18.15-18,25-27)

66 Ubitru iganga awu unɔr ufɔm iya ha,
unaa uwɔɔ ra anang itser Ukugɔng Uwuku
Udzowe Idɛm-Num aba.
67 Unga aka anyã Ubitru aka asei iwɛr
urha, unga angwɛ̃dzɛn na arhi unga, na
agɛ, <<Ungo uwu nggu Uyesu uner Un-
azarat ha!>>
68 Bɔr Ubitru atsɛyinga agɛ, <<Umum
isi ihwɛng ubinkpi ungo uku urherhe.>>
Unga aka arherhe rimi amaa, unga asok
atsĩ ru udzepurhe iya ha. Kanying ikɔ igbɛr
ukpee.
69 Unna hã aka abvui anyã unga umɔ,
unga adɛyiwe abirabɛ aka adɛ̃ɛ̃ umɔ agɛ,
<<Uwɛrɛ awu nggu umbɔ.>>
70 Ikɛi Ubitru abvui atsɛyinga.
Ivanga ukunjiir iki itɔng, abirabɛ aka
adɛ̃ɛ̃ akhapa ru Ubitru agɔr unga agɛ, <<Asi
iwea ubin itsɛyi, ungo uwu nggu umbɔ,
ungo usi iwea uner Ugarhirhi?>>
71 Mɔcɛ Ubitru atirhunga ifuw atsukuka
ikponum nu itsinga, ayirh uyirh ra asumbɔ
agɛ, <<Umum isi ihwɛng utsakwi umbi aka
anu irherhe ri itsinga.>>
72 Kanying ikɔ ibvui igbɛr ukpee ide
uvaa. Mɔcɛ Ubitru ayita arherhe Uyesu
aka adɛyiwe unga agɛ, <<Ungo itsɛyingo
ihwɛng umum idiki itaar ri ikɔ idɔrhi igbɛr
ukpee idiki ivaa.>> Ngge unga atsĩã iciu
akpe.

15

Akũ Uyesu azĩ ru ugomna Ubirhatu
(Umat 27.1-2,11-14; Irh 23.1-5; Uyoh 18.28-38)

1 Ri igɔ̃kpeeka ateiya abika adzowe idɛm-
Num nu akakũ, nu abika amesuwe Ikpem,
nu kishoo abi itser udzepurhe akɛki itsũwã.
Umbɔ abow Uyesu akũna unga azĩmbɔ ra
asu Ubirhatu.
2 Ubirhatu arhusa unga agɛ, <<Awu ungo
uwu uyɛrhe abi Uyahuda?>>
Uyesu agɔr unga agɛ, <<Ungo uku urher-
hungo.>>
3 Ateiya abika adzowe idɛm-Num hã,
agbɛyi urherhe atsuke unga ra abina
arhɛrhɛ.
4 Ngge ikɛi Ubirhatu arhusa unga agɛ,
<<Unyã arhɛrha abinmbɔ aka agbɛyi at-
suka ungo. Ungo usi ídzipungo arherhe?>>
5 Bɔr Uyesu asi idzipunga arherhe.
Ubirhatu adzeidzeu.

Atsu ufai akpe ru Uyesu
(Umat 27.15-26; Irh 23.13-25; Uyoh 18.39—19.16)

6 Icɛ awu ugau ugomna aka isaka atsũwe
unerwi umbɔ aka abow ru ugborzĩ, uwu-
ruwi anera aki ibee ru unum Irhowa Iyiki
Igar Utɔng.

7 Uwɔɔ ruwɔ itsoka igburh Ubaraba,
uvau isoyamɛn nu ifɛr uner itsu umbɔ ag-
bange unga ru ugborzĩ hã nggu abɔɔ.
8 Ikikɔnga iba ifɛn Ubirhatu unga ako-
rhuwe ubin unga aka abayi ikikorhe.
9 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi abee
umum itsũwã Uyɛrha abi Uyahuda ru
umbi?>>
10 Unga ahwɛnga agɛ awu unyɛ̃ɛ̃ utsu
ateiya abika adzowe idɛm-Num atsuke
Uyesu ru uboknga.
11 Bɔr ateiya abika adzowe idɛm-Num
atsu anera agɔr agɛ aneke Uyesu ru ug-
borzĩ, na atsũwe Ubaraba ru umbɔ.
12 Ubirhatu arhusa umbɔ agɛ, <<Umum
iwuri ikorhe uguse nggu uwuruwi umbi
iki iyisa Uyɛrhe abi Uyahuda?>>
13 Umbɔ atsarhi irhakmbɔ agɛ, <<Anya-
puwe unga!>>
14 Ubirhatu arhusa umbɔ agɛ, <<Awu use
utsu? Ashɔyi use arherhunga?>> Umbɔ ag-
bisha atsarhi irhakmbɔ agɛ, <<Anyapuwe
unga!>>
15 Ubirhatu aka abee itsu umbɔ agɔm
unga, atsũwũka Ubaraba. Unga aka atsu
umbɔ akwɛre ugwɛɛ ru Uyesu amaa, unga
adzowuka unga umbɔ anyapuwe.

Abi iwa ayɛɛi Uyesu
(Umat 27.27-31; Uyoh 19.2-3)

16 Abi iwa akũ Uyesu azĩ ru udzepurhe
ugomna, umbɔ iki iyisa agɛ, <<Upire-
toriyum.>> Na akɔng kishoo ukpui abi iwa
ha.
17 Atsime atorho aka abãrhã akagɔng aki
iyɛrhe nú Uyesu, ikɛi akare ifur iyɛrhe iyi
ídidɔk, atsime ni itsinga.
18 Umbɔ atirhi ighwe unga agɛ,
<<Urhɛngo uder, Uyɛrha abi Uyahuda!>>
19 Ikɛi anu ikũ igbong akwɛr unga ni itsia,
atang aci atsuyiwe ru unga. Na atangarhu
agɛ umbɔ anu idzowe unga igɔng.
20 Umbɔ aka ayɛɛia unga rimi amaa,
umbɔ atsimuwe atorho aka abãrhã
akagɔng hã, na atsime atorhanga. Mɔcɛ
umbɔ akũna unga adzek azĩmbɔ inyinya-
puwe.

Anyapuwe Uyesu
(Umat 27.32-44; Irh 23.26-43; Uyoh 19.17-27)

21 Utsa uwɔɔ adzeku Usayirin, itsoknga
igburh Usiman utɛmbɔ Uarhekzanda nu
Urhufɔ, adzek ri ibang abĩ hã na atɔng ru
uteu ha. Umbɔ atsu unga inggang unga
atsã igãrhãmau ucucii Uyesu.
22 Akũ Uyesu azĩ ra anangkɛ umbɔ iki
iyisa Ugorhgota, agbena agburh, <<Anang
Apfupfu Aghow Itsi.>>
23 Mɔcɛ umbɔ adzowe unga amɛ̃ inebi
aka asarhe nggu isung, bɔr unga akpɛ̃ɛ̃ ih-
wihwaa.
24 Mɔcɛ umbɔ anyapuwe unga. Umbɔ
agasha atorhanga ra adɔkambɔ, atang
isɛng ra atsimbɔ anyã ubinkpi ubɛn unera
aka ikpo.
25 Awu ra akara utɔɔrha aki ukpee umbɔ
aka inyapuwe unga.
26 Umbɔ atsɛng isarhe iyiki irhena unga
agɛ, <<UYƐRHA ABI UYAHUDA.>>
27 Anyapuwe avɛu avaa nggu unga, un-
ying nu ubok ughanga, uwu uvaa ikɛi nu
ubok uferanga.*
29 Anera aka atɔng, arhena unga, azung
atsimbɔ agɛ, <<Ĩhĩĩ! Ungo iki isipuwe Iya-
Num, nu udzine ike ikɛi ri inuma itaar,
30 ucipuwa ru igãrhãmau ucuciia ha ufɔrh
itsingo!>>
31 Rimi hã ikɛi ateiya abika adzowe idɛm-
Num nu abika amesuwe Ikpem ani iyɛɛia
unga ra adɔkambɔ agɛ, <<Afɔrhuka abɔɔ,
bɔr asi idɛ̃ɛ̃ afɔrha itsinga!
32 Uneke Ukiristo uwurɛ, uyɛrhe abi Uis-
rairha, acipuwa icɛrɛ ru igãrhãmau ucuciia
uwurɛ, ru umɛn inyã ni iwe ru imang-
mang! >> Avɛu ha umbɔ aka anyapuwe
nggu unga arherhu nggaa urhena atsuke
unga.

Akpe Uyesu
(Umat 27.45-56; Irh 23.44-49; Uyoh 19.28-30)

33 Ri idzingga atenuma, uzĩ itsirkpɔ abĩã
kishoo, utsɛku akara ataar aki urhɛɛ.
34 Ra akara ataar, Uyesu atsarhi
irhaknga ikerketangge agɛ, <<Erhoi, Erhoi,
urhama sabaktani?>> Agbena agburh, <<A

* **15:27** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 28 *Akɛrɛ ake atsuafɛr itsɛng hã iki igɔr igɛ, <<Avarha unga ra abi avau.>>* † **15:34** Àka anyã ikɛi: Amb 22.1.

Unummum, a Unummum, awu use utsu ungo uneka umum?>>†

35 Abika adɛ̃ɛ̃ ukhapa umɔ aka agũ rimi, umbɔ agɛ, <<Àka agũ, unga adɛ̃ɛ̃ iyisu uner uwuku usɔm Arherhu-Num Uirhiya.>>

36 Unying ru umbɔ atĩ, azĩ abii usoso ra amɛ̃ inebi akika agbata, avaki igbong, abera adzowe ru Uyesu ahwa. Unga agɛ, <<Àka adidɛ̃ɛ̃! Umɛn inyãni use Uirhiya awuri iba acipuka unga.>>

37 Uyesu atsarhi irhaknga ikerketangge, atsu ivum na akpea.

38 Urhaburhe ha ukpuku uwe ru Iya-Num uvaar agbɛra avaa udzur afafã uba utsĩ ra abĩ.

39 Ivang unggbaashi abi iwa uwuku udɛ̃ɛ̃ ra asu Uyesu aka anyã ikpũ akpea, umɔ unga agɔr agɛ, <<Icicang ishingge, utsak uwurɛ awu Ungwɛ̃ Unum!>>

40 Akatsɛrh abɔɔ adɛ̃ɛ̃ ukukaa na azɛrhe. Ru umbɔ ha awu umbɔ Umaryamu Umagadarha, nu Umaryamu uyisa Uyaku ungwɛ̃mbɔ Uyesu uku ucia nu Uyusuf, nu Usarhomi.

41 Umbɔ atirhi idɔsa unga ru Ugarhirhi anu itɔ̃ itser iyike unga. Akatsɛrh abɔɔ ikɛi arhɛrhɛ abika aba nggu unga azĩ Urusharhima awu umɔ.

Igwirhuwe Uyesu
(Umat 27.57-61; Irh 23.50-56; Uyoh 19.38-42)

42 Urhɛɛ uku uwe, umbɔ adɛ̃ɛ̃mbɔ igbisha abin udãã awu unum ukpuku uwosha.

43 Utsa uwɔɔ agburh Uyusuf uner Uarimatiya, unga awu ra abi itser ru udzepurhe, awea ri itsu amɛn ibiba Iyɛrhe Unum. Aker amɛn azĩ ru Ubirhatu ashɔ̃rhã unga adzowe iyor Uyesu.

44 Ubirhatu adzeidzeu unga aka agũ ugɛ Uyesu aka akpea. Unga ayisu unggbaashi abi iwa ha arhusa use awu idzidzɛrhe Uyesu aka akpe.

45 Unga aka agũ ra angwĩ unggbaashi abi iwa ha, mɔcɛ unga adzowuka ukom iyora ru Uyusuf.

46 Nggee Uyusuf azĩ agoi atorho, acipu iyor Uyesu, akũ atorha ha abow iyor ha, atsuke ngge ru udzakkpi umbɔ aka atsɛ̃ɛ̃ ru utarh. Unga agɔ̃rhũ utarh ukpɔɔ afɔme angwĩ udzak ha.

47 Umaryamu uwuku udzeku Umagadarha nu Umaryamu uyisa Uyusuf adɛ̃ɛ̃ azɛrhe anangkɛ umbɔ aka angwɛ̃we iyor Uyesu.

16

Isisok Uyesu ra akpe
(Umat 28.1-8; Irh 24.1-12; Uyoh 20.1-10)

1 Unum ukpuku Uwosha uku utɔng, Umaryamu Umagadarha nu Umaryamu uyisa Uyaku, nu ikɛi Usarhomi, agoi abin isung akirakɛ umbɔ aka izĩ adzukuwe ri iyor Uyesu.

2 Ru unum ukpu inggbaashia ri inuma utɔɔva, ru ukpeeka ri ivangyɛ ishaa unum iki idzek, umbɔ atirhumbɔ izĩ ru udzaka.

3 Umbɔ aka awu ru utsĩndĩ, umbɔ agɔr adɔkambɔ agɛ, <<Ungamɔ awuri igɔ̃rhuwe utarha ra angwĩ udzaka?>>

4 Bɔr umbɔ aka azĩ atsĩ umɔ, umbɔ abera asumbɔ anyã nggaa utarh ha uku ugɔ̃rhũkpɔ.

5 Umbɔ aka atsĩ ru udzaka, umbɔ anyã uwɛdzɛm aka atsim atorho aka aterha asei udiku ubok ugha, umbɔ agũ iwei.

6 Ungwɛdzɛm hã agɔr umbɔ agɛ, <<Àka niba agũmbi iwei. Umbi abee Uyesu uner Unazarat uwuruwi umbɔ aka anyapuwe. Aka asoka! Ashia nggimi. Àka anyã anangkɛ umbɔ aka angwɛ̃we unga.

7 Àka azĩ adɛyiwe angwɛ̃ imesanga nu Ubitru, unga agbaashia azĩ Ugarhirhi ru umbi. Nggɔɔ ha umbi aka inyã unga, ru nyaka unga aka asɔma umbi.>>

8 Akatsɛrh ha atĩ adzek ru adzak ha, adzunumbɔ na azang ayormbɔ, asi irherhumbɔ arherhe nggu unera, ubinkutsu umbɔ agũ iwei.

[Abvur itsɛng abok akɔɔ aki isha ashike ru ubvur Umar 16.9-20]

Uyesu adzeka ru Umaryamu
(Umat 28.9-10; Uyoh 20.11-18)

9 Ivangyɛ Uyesu aka asoka akpe ru unkpeka ru unum ukpu inggbaashia ri inuma utɔɔva, agbaashia adzeka ru Umaryamu Umagadarha, utsɛrh ha Uyesu aka atsũwe ípfu iyiki ibewe utɔɔva.

10 Unga azĩ asɔme abirabɛ aka awu nggu Uyesu, umbɔ agũ ighong na aciu akpe.

11 Umbɔ aka agũ ugɛ Uyesu aka asoka
nggu urhɛ, ikɛi unga nibikanga anyã
Uyesu, umbɔ asi ibemumbɔ.

Uyesu adzeka ra angwɛ̃ imesa avaa (Irh 24.13-35)

12 Akɛrɛ aka amaa Uyesu adzipa adzeka
ru nyaku uner uwɔɔ ra angwɛ̃ imesa abɔɔ
avaa ri ivangyɛ umbɔ aka azɛ̃rhã adzek ru
uteu ha adɔsu utsĩndĩã azĩmbɔ.
13 Ikivarhambɔ abvui aba asɔme abimbɔ,
bɔr utsɛku icɛrɛ umbɔ ashimbɔ ri imang-
mang ri isarhe ha.

Uyesu adzowe angwɛ̃ imesanga itser (Umat 28.16-20; Irh 24.36-49; Uyoh 20.19-23; Aiy 1.6-8)

14 Ri imaatak Uyesu aka adzeka ru umbɔ
usɔka nu unying hã ri ivangyɛ umbɔ aka
asei igha ubingha. Unga atsɛrha umbɔ ri
ida imangmangmbɔ, nu iker itsimbɔ, umbɔ
aka asi ibemumbɔ arherhe abirabɛ aka ag-
baashia anyã unga ri isisoknga.
15 Ikɛi unga agɔr umbɔ agɛ, <<Àka atsĩ ru
upfunga kishoo adzowe Isarhe Iyiki Ize ra
anera kishoo.
16 Ubɛn unera aka awea ri imangmang,
umbɔ asorhukumbɔ unga ubɔtisima,
awuri ikpikpoa ififɔrh, bɔr ubɛn unera aka
akpɛ̃ɛ̃ iwe ru imangmang awuri itsitsĩm.
17 Atsar akɛ aka idɔsa abika awuri
imangmang, ri itsokmum, umbɔ awuri
itsũwũkumbɔ ípfu iyiki ibewe, awuri irher-
humbɔ idũ iyiki ifa.
18 Awuri inyãngumbɔ íbvui ra abokmbɔ,
ikɛi umbɔ aba ahwambɔ umau, ake asi
íkorhuke ubin ru umbɔ. Umbɔ aba atsorha
abokmbɔ ra abi irhãrhã, umbɔ awuri iker-
humbɔ.>>

Uyesu afũã ra afã (Irh 24.50-53; Aiy 1.9-11)

19 Uteijee Uyesu aka amaa irherhuwe
umbɔ arherhe ha, ashupa unga akũ afũmbɔ
ra afã, unga aseisa nu ubok ugha Unum.
20 Mɔcɛ angwɛ̃ imesanga adzek adzise
isarhe ubɛn ananga, Uteijee atɔ̃ itser nggu
umbɔ, akorha abin idzeu atsu arherhambɔ
awu idzidzɛrhe.

Isarhe iyiki Ize iyi Irhuka aka atsɛng

Utsutson ri itsi ubvur Irhuka

Irhuka unga atsɛng ubvur uwurɛ. Unga awu utsen abi Uyahuda na awu urhikita ikɛi. Unga ikɛi asi iwea ra angwɛ̃ imesu Uyesu ru nyaka abika atsɛng abvur akɔɔ abika adzowe Isarhe Uyesu, bɔr utsar uwekpɔ ugɛ unga agbopunga nggu angwɛ̃ imesu Uyesu abɔɔ (12). Iwe ugɛɛ atsɛng ubvur ha ru uteu Uroma. Atsɛnge ubvur uwurɛ ru Utiyofirhu bɔr Isarhe ha iwe iyi ubɛn unera.

Ubvur Irhuka irherha arherhe ri itsi Uyesu igɛ unga awu uner uwuku ufɔrh abi Uisrairha nu upfunga kishoo. Ubvur uwurɛ utirhi nggu Isarhe iyi anggɔm iyi imar Uyesu ni imasha nggu Isarhe iyi anggɔm iyi ififũ Uyesu ra afã. Ri Isarhe ha, Irhuka adɛyiwa umɛn ighongkɔ akarhãrhã nggu abika awe ru idamɛn.

Ísarhe iyɔɔ, awu ubvur uwurɛ ukpekũ umgbɔ utsɛng, undzumunga awe ra arherhe aki 1—2 nggu arherhe aki 9—19.

Ubvur uwurɛ urherha arherhe akarhãrhã ri itsi ifɛn-Num, Ipfu Isarsatangge, nu ítseryɛ aka atsɛrh aka atɔ̃we Uyesu ri itsernga, nu ikɛi ikpũ atorhkɛ Unum aka adɛyiwe abi upfung utsɛku unga aka atsũwe arhimmbɔ.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-4)*
Imar nu useng Uyohana Uner Ubɔtisima nu Uyesu *(1.5—2.52)*
Itser Uyohana Uner Ubɔtisima *(3.1-20)*
Ubɔtisima Uyesu *(3.21-22)*
Atoku Uyesu *(3.23-38)*
Iviviri Uyesu ra arhum *(4.1-13)*
Itser Uyesu ru Ugarhirhi *(4.14—9.50)*
Uyesu abɔre Ugarhirhi na azĩa Urusharhima *(9.51—19.27)*
Usati Uyesu ukpu imaatak ru Urusharhima *(19.28—23.56)*
Isisok Uyesu ra akpe, nu idzidzekanga, nu ikɛi ififfũnga ra afã *(24.1-53)*

Irhuka atsɛnge Utiyofirhu

1 Anera arhɛrhɛ aka atsu amɛnmbɔ atsɛng isarhe abinkɛ aka atsuafɛr ru umɛn.
2 Atsɛng abinkɛ umɛn iki igũ ra angwĩ abika anyã abin hã ra asumbɔ ri inggbaashia na awe agãrhã isarhe Arherhu-Num.
3 Nggee, a uteiya Utiyofirhu, umum iki ingwɛ̃dzɛn ni irhisa abina kishoo aka atirhi ri inggbaashia, umum inyã azea ikɛi umum itsɛnga ungo agbɛgbɛra.
4 Ngge itsú ungo uma uhwɛng idzidzɛrhe abinkɛ umbɔ aka amesuwa ungo.

Asɔm imar Uyohana Uner Ubɔtisima

5 Ri ivang Uhiridu aka awu uyɛrhe Uyahudiya, uwuku udzowe idɛm-Num nuwɔ agburh Uzakariya, awe ru ukpui Uabija. Utsɛ̃nga Uarhisabatu ikɛi awu unang Uharuna.
6 Uzakariya nggu Uarhisabatu arhika ra asu Unum, adɔsi Ikpem Uteijee kishoo asi igbambɔ.
7 Bɔr umbɔ ashimbɔ nu ungwɛ̃, ubinkutsu Uarhisabatu awu ukpirh, umbɔ ikivarhambɔ aka akɔ̃mbɔ.
8 Ivanga niyɔ ukpui ukpumbɔ Uzakariya awe ri itser, nu Uzakariya atɔ̃ itser iyi uner uwuku udzowe idɛm-Num ra asu Unum.
9 Ru nyaka umbɔ aki itang avii asɛng abika adzowe idɛm-Num, umbɔ asɛng Uzakariya azĩ akpĩĩ abin isung ri Iya Uteijee.
10 Ivang iyiki ikpĩĩ abin isung hã iki iwe, anera abika adzowe igɔng ru Unum akɔng ru awiya anu ifɛn-Num.
11 Mɔcɛ ipfu itser Uteijee ha akapɛɛng ra asunga, idɛ̃ɛ̃ udiku ubok ugha ubeu isung hã.
12 Ivang Uzakariya aka anyã unga, unga agbipa, iwei ifɛr unga.
13 Bɔr ipfu itser-Num hã igɔr unga igɛ, <<A Uzakariya, niba ugũo iwei, aka agũmbɔ ifɛn-Numngo. Utsɛ̃ngo Uarhisabatu awuri imara ungo uwɛkutsa, ungo utar itsoknga igburh Uyohana.
14 Unga awuri iwu ubin anggɔm nu itɛnamɛn ru ungo, imarnga iwuri itsu anera arhɛrhɛ agɔm anggɔm.
15 Unga awuri iwu uner ukugɔng ra asu Uteijee. Awu ufang unga asi íhwaa adɛ nu abin aka atsu afĩrhã, awuri itsuke unga Ipfu Isarsatangge ri imarnga.

16 Anera arhɛrhɛ ru Uisrairha unga
awuri idzipa umbɔ azĩ ru Uteijee
Unummbɔ.
17 Unga awuri inggbaashia azĩ ru Uteijee
ha, ri ijee ipfu ru nyaki iyi Uirhiya, awuri
itsu amɛn atei adzipa awe nggu angwɛ̃mbɔ
na adzipa abi iker itsi umbɔ adɔsi itsoi
abika arhurhika na atsu anera agbishi isi-
seimbɔ nggu Uteijee.>>

18 Uzakariya arhusu ipfu itser-Num hã
agɛ, <<Umum ikorhu uguse ni ihwɛng
rimi hã? Umumwi iki ikɔ̃mum, nu imɛk
utsɛ̃mum iyɛ iki irhɛirhɛ.>>

19 Ipfu itser-Num hã igɔr unga igɛ, <<Awu
umum Ujibrairhu. Umum idɛ̃ɛ̃ ra asu
Unum, awu unga adena umum ĩba irherha
arherhe nggu ungo ni idɛyiwa ungo isarhe
iyiki ize iyɛrɛ.

20 Ungo ucɛrɛ, unu ukutata usi ídɛ̃ɛ̃
urherhungo arherhe utsɛku unumkpi
akɛrɛ ha aka ikorhe, ubinkutsu ungo ushiɔ
ru imangmang ru irhɛm arherhamum,
arherha ha awuri iweke ri ivangyɛ ngge
iki imɛ̃ ngge iwe.>>

21 Ri ivang hã, anera aka adɛ̃ɛ̃ adzɛu
Uzakariya adzeidzeu ri ididãrhãnga ri Iya-
Num.
22 Unga aka adzeka, unga afɔr irherha
arherhe adaka nggu umbɔ. Umbɔ adiki
ihwihwɛng agɛ anyãã irhi ri Iya-Num,
ubinkutsu unga akpurha akũ aboka ako-
rhu utsara na afɔr irhirherhe adaka.

23 Ivang itsernga iki imaa, unga abvui
azĩã ri iya.
24 Inum hã iki imaa, utsɛ̃nga Uarhisabatu
adzur anaa, afɛ̃ɛ̃ atɔ̃ɔ̃ asei ri iya, anera asi
ihwɛngmbɔ.

25 Uarhisabatu agɛ, <<Uteijee akorhuwa
umum rimi. Ri inumyɛ unga aka amutuwa
umum na atsũwã atsak ru umum ra asu
anera!>>

Asɔm imar Uyesu

26 Anaa Uarhisabatu awu ru ufɛ̃ uwu
utɔ̃ĩ, Unum adene ipfu itser-Num Uji-
brairhu izĩ uteu Unazarat ra abĩ Ugarhirhi.

27 Azĩ ru unakugbĩrhĩ anasi ihwɛngnga
ukutsa aka awu ukarh unerwi aka agburh
Uyusuf, unang Udauda. Itsok unakugbĩrhĩ
hã igburh Umaryamu.

28 Ipfu itser-Num hã izĩ igɔr unga igɛ,
<<Umum ighwe ungo unamata ukugɔng,
Uteijee awu nggu ungo.>>

29 Amɛn Umaryamu agũ ighong
akarhãrhã ru urhɛm ighwe ha, na
akaifɛrhkɔ ugɛ awu use ighwea iwe rimi.

30 Bɔr ipfu itser-Num hã igɔr unga igɛ,
<<A Umaryamu, niba ugũa iwei. Unum
unga amutuwa ungo.

31 Ungo uwuri ikɔ̃ anaa umar ungwɛ̃, nu
utar itsoknga igburh Uyesu.

32 Unga awuri iwu ukugɔng na awuri
iyisa unga Ungwɛ̃ Nggaa Uwuku Ugɔng.
Unum Uteijee awuri idzowuka unga anang
isei iyɛrhe utɛnga Udauda,

33 nu unga awuri iwu uyɛrhe iya
Uyakubu ugbagbaa, iyɛrhanga isi
ímaangge.>>

34 Umaryamu arhusu ipfu itser-Num hã
agɛ, <<Ifɛrha ha ikorhi iguse ni iwe? Umum
uwi inasi ihwɛng ukutsa.>>

35 Ipfu itser-Num hã igɔr igɛ, <<Ipfu Is-
arsatangge iwuri icipuwa ru ungo, nu ijee
iyi Nggaa Uwuku Ugɔng itsira uzirhzĩnga
nu ungo. Ngge itsú usarkasar ungwɛ̃ hã
ungo uku imar awuri iyisa unga Ungwɛ̃
Unum.
36 Nggayɛ unapumbi Uarhisabatu awu ra
anaa uwɛkutsa afɛ̃ɛ̃ utɔ̃ĩ nggu ikɔ̃nernga,
umbɔ iki iyisa unga ukpirh.
37 Ubin usi ínangkpɔ Unum.>>

38 Umaryamu agɛ, <<Umum iwu ugãrhũ
Uteijee. Uneke ifɛrha ha iwe ru umum ru
nyaka ungo uku ugɔr.>> Mɔcɛ ipfu itser-
Num hã ibɔrukungge unga.

Umaryamu azĩ iyepu Uarhisabatu

39 Ivang hã Umaryamu asok iki ifefetem
azĩã ri igũ abĩ Uyahudiya.
40 Unga atsĩ ri iya Uzakariya na aghwe
Uarhisabatu.
41 Uarhisabatu aka agũ ighwe Umaryamu,
irheng ungwɛ̃ iso iniir ra ananga. Uarhis-
abatu awu nggu Ipfu Isarsatangge.

42 Unga atsu ivum agɛ, <<Ungo uwe
ru idorh ru akatsɛrh, nu idorh iwe nggu
ungwɛ̃wi ungo iki imar!

43 Awu use utsu umum ikpo umata rimi,
uyisa Uteijeemum asok aba ru umum?

44 Ivangyɛ umum iki igũ irhak ighwengo
ra atomum, irheng ungwɛ̃ ra anaamum iso
idɛ̃ɛ̃ anggɔm.
45 Idorh iwe nggu unga, aka awe ru
imangmang agɛ arherhu Uteijee aka
arherhe nggu unga awuri itsuafɛrke.>>

Ubom Umaryamu

46 Umaryamu agɛ,
<<Ipfumum ikpoi Uteijee ha,
47 nu ipfumum igɔmanggɔm
Unum aka awu uwuku ufɔrh umum,
48 unga aka ayita umum
utsũwũ ugãrhãnga!
Utirhi icɛrɛ undana kishoo awuri iyisa
umum uner idorh,
49 ubinkutsu Uner Igɔng hã aka akorhe
abin akagɔng ru umum.
Itsoknga isarsatake.
50 Atorhnga atɛ̃rhã ru undana kishoo,
ra abika agũ iwei unga.
51 Unga aka akũ aboknga akorhi ifɛrhɛ iyiki
igɔng.
Unga aka asituwe abi aberi itsi ri
ifɛrhkɔmbɔ.
52 Unga aka acipuwe ayɛrhe
ra anang iseimbɔ,
na aberuwe abika arhɛrhi itsi afafã.
53 Unga aka atsu abi imerh ashuurmbɔ
nggu abin aka aze,
na adene abi ubin nggu abok akatãrhã.
54 Unga aka ayikuwe ugãrhãnga Uisrairha,
na acorhuwe
55 Uibrahim nu anangnga ugbagbaa,
ru nyaka unga aka arherhe nggu
atokamɛn.>>
56 Umaryamu asei nggu Uarhisabatu
ayoka afɛ̃ɛ̃ ataar na adɔrha abvui azĩ ri iya.

Imar Uyohana Uner Ubɔtisima

57 Ivang Uarhisabatu aka imar, unga
amar uwɛkutsa.
58 Andɔkanga nu abi iyambɔ agũ ugɛ
Uteijee acorhuwe unga akarhãrhã, umbɔ
agɔm anggɔm nggu unga.
59 Ru unum ukpu utɔrɔk umbɔ aka aba
isorhuwe ungwɛ̃ɛ̃, na abee itare itsok
utɛnga ru unga ugɛ Uzakariya,
60 bɔr uyisa agɛ, <<Ĩ'ĩ! Awuri iyisi it-
soknga Uyohana.>>
61 Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Umbi ashimbi
nu unera ru ikarmbi aka awe ru itsok ikɛrɛ
ha.>>
62 Mɔcɛ umbɔ akũ abok akorhu utsara nu
utesa abee ihwɛng utesa awuri itar itsok
ungwɛ̃ɛ̃ igburh ungaa.
63 Unga arhusa umbɔ adzowe ubin
itsɛng, nu anera kishoo adzeidzeu unga
aka atsɛng, <<Itsoka igburh Uyohana.>>
64 Kanying angwĩnga ayanga urhɛmnga
ugarhe nu unga atirhunga arherhe na
akpoi Unum.
65 Iwei ifɛr umbɔ, ikɛi umbɔ atsĩmbɔ
irherha arherhe ha amaa inanga kishoo ra
abĩ ampfũwã Uyahudiya.
66 Ubɛn unera aka igũ arherhe ha, unga
akaifɛrhkɔ na arhusa agɛ, <<Ungwɛ̃wi
awuri iwe agusenga?>> Ubinkutsu ubok
Uteijee uwe nggu unga.

Ubom Uzakariya

67 Utɛ ungwɛ̃ hã Uzakariya awu nggu
Ipfu Isarsatangge na asɔm Arherhu-Num
agɛ,
68 <<Umɛn ikpoi Uteijee, Unum uwu Uis-
rairha!
Ubinkutsu unga aka iba ibvure an-
ernga.
69 Unga aka aberunga utsom ififɔrh ru
umɛn
ri iya ugãrhãnga Udauda,
70 ru nyaka unga aka arherhe
ra angwĩ asarkasar abika asɔm
Arherhu-Numnga ishaisha.
71 Afɔrh umɛn ru ubok anggamtsakmɛn,
nu kishoo abika akpɛ̃na umɛn.
72 Adɛyiwe atorhnga ra atokamɛn
na ayitu usarkasar ibibemuwenga.
73 Uyirhkpi unga aka ayirhe utɛmɛn
Uibrahim,
74 unga aka ifɔrh umɛn ru ubok anggamt-
sakmɛn,
na atsu umɛn isi ígũmɛn iwei itɔ̃ it-
sernga,
75 ri isisar nu irhirhika ra asunga ri
inummɛn kishoo.

76 <<Ungo ungwɛ̃mum, awuri iyisa ungo
uner uwuku usɔm Arherhu-Num
uwu Nggaa Uwuku Ugɔng.
Ubinkutsu ungo uwuri igbaashia uzĩ ug-
bishuwe utsĩndĩ Uteijee,
unga adɔrha aba.
77 Ungo uwuri idzowe anernga ihwihwɛng
ififɔrh
ri itsũwe arhimmbɔ.

78 Ubinkutsu atorh Unum aka adzaa umɛn,
unga atsu irhirhang ishaa unum iwuri
idzeka afã iba ru umɛn,
79 izĩ irhange abika awe ru uzĩ
nu abika awe ru uzirhzĩ akpe,
na adarh umɛn izãrhã nu utsĩndĩ uwuku
udɔɔr.>>
80 Uyohana aseng aba awu akerketawɔ
ri ipfu, na aseisa arhum utsɛku unumkpi
unga aka adzek ra asu abi Uisrairha.

2

Imar Uyesu
(Umat 1.18-25)

1 Ri inum hã Ukaisar Uaugustu atsu
umbɔ avarhi irhɛ anera ra abĩ Uroma ru
upfunga.
2 Uvarhe ukpu inggbaashia nukpɔ ri
ivang Ukiriniyu aka awu ugomna ra abĩ
Usuriya.
3 Anera kishoo asok azĩmbɔ iteumbɔ nu
umbɔ atsɛng umbɔ.
4 Nggee Uyusuf iganga adzeku uteu
Unazarat ru Ugarhirhi azĩ Uyahudiya,
azĩã Ubaitarhami uteu Udauda, ubinkutsu
unga awu unang Udauda.
5 Unga azĩ umɔ umbɔ atsɛng unga nggu
Umaryamu, ukarhnga aka awu ra anaa.
6 Ivangyɛ umbɔ aka awu umɔ, ivang iyiki
imar ungwɛ̃ iwengge.
7 Unga amar ukã ungwɛ̃nga, uwɛkutsa.
Unga abɛrh unga ra atorho na angwɛ̃we
unga ru ukhukhɔɔ, ubinkutsu umbɔ asi
ikpombɔ ubã anang inũ.

Abi idzɛu nu ípfu itser-Num

8 Ra abĩ hã abi idzɛu rabɔ ri idɛɛ iyɔɔ, anu
idzɛu ídɔimbɔ ru untsuuka.
9 Ipfu itser Uteijee akapɛɛng ru umbɔ,
ikpikpoi Uteijee irhange umbɔ, iwei ifɛr
umbɔ.
10 Bɔr ipfu itser-Num hã igɔr umbɔ igɛ,
<<Niba agũmbi iwei. Umum ikũwã umbi
isarhe iyiki izeyɛ iki ikowe anera kishoo
anggɔm akarhãrhã.
11 Irherɛ ru uteu Udauda aka amarambɔ
uwuku ufɔrh umbi, unga awu Ukiristo
Uteijee.
12 Utsar ukpirɛ, umbi awuri inyãmbi
irheng ungwɛ̃ iki ibɛrh ra atorho na
angwɛ̃we unga ru ukhukhɔɔ.>>
13 Kanying ikpui ípfu itser-Num irhɛirhɛ,
ngge aka apɛng nggu ipfu itser-Num hã
akpoi Unum na agɔr agɛ,
14 <<Akpoi Unum afafã ra afã,
nu ididɔɔr ru upfung iwe nggu abirabɛ
Unum aka amutuwe umbɔ.>>
15 Ivang ikpui ípfu itser-Num hã iki
ibɔre umbɔ ni ifũngge ra afã, abi idzɛu
ha agɔr adɔkambɔ agɛ, <<Umɛn izĩmɛn
Ubaitarhami izĩ inyãni ubinkpi uku ukorhe
Uteijee aka adɛyiwa ukpɔ ru umɛn.>>
16 Nggee umbɔ asok ifififitem azĩmbɔ azĩ
anyã Umaryamu nggu Uyusuf, nu irheng
ungwɛ̃ iki inũ ru ukhukhɔɔ.
17 Umbɔ aka anyã unga, umbɔ asɔme
anera ubinkpi umbɔ aka adɛyiwe umbɔ ri
itsi ungwɛ̃ hã,
18 nu kishoo abika agũ adzeidzeu ru
ubinkpi abika idzɛu idɔi ha aka arherhe
nggu umbɔ.
19 Bɔr Umaryamu angwɛ̃ ifɛrha ha kishoo
na akaifɛrhkɔ ake ra amɛnnga.
20 Abi idzɛu ha abvui azĩ na akpoi Unum
ra abina kishoo umbɔ aka agũ na anyã,
awu ru nyaka umbɔ aka adɛyiwe umbɔ.

Adzowe Uyesu ri Iya-Num

21 Unum ukpu utɔrɔk uku uba uwe, ivang
umbɔ iki isorhuwe unga usorhe, umbɔ
atar itsoka igburh Uyesu, itsok iki ipfu
itser-Num hã iki irherhe umbɔ adɔrha akɔ̃
ananga.*
22 Ivang iyiki isorhuwe inyãwã iki iba
itsuifɛr, ru nyaka ngge iki iwe ru Íkpem
Umusa, Uyusuf nggu Umaryamu akũna
unga azĩmbɔ Urusharhima umbɔ adzowe
irheng ungwɛ̃ɛ̃ ru Uteijee,
23 ru nyaka umbɔ aka atsɛng ri Íkpem
Uteijee ugɛ, <<Ubɛn ukã ungwɛ̃ uwuku
utsa, awuri itsũ unga awu uwu Uteijee.>>†
24 Ikɛi na adzowe idɛm-Num, ru nyaka
ngge iki iwe ri Íkpem Uteijee, <<Anurhɛu
iya avaa, use angwɛ̃ anurhɛu avaa.>>‡
25 Ri ivang hã unera nuwɔ ru
Urusharhima itsoka igburh Usimiyon.
Awu uner uwuku urhika, agũ iwei Unum

* **2:21** Àka anyã ikɛi: Urha 12.3; Irh 1.31. † **2:23** Àka anyã ikɛi: Idzi 13.2,12. ‡ **2:24** Àka anyã ikɛi: Urha 12.8.

na adzɛu abee inyã ififɔrh Uisrairha, awu nggu Ipfu Isarsatangge ri itsinga.
26 Ipfu Isarsatangge iki isɔmukũngge unga igɛ, unga asi íkpea utsɛku unga aka inyã Ukiristo uwu Uteijee.
27 Ipfu-Num ikũna unga izĩngge ru ufɔm Iya-Num. Ivang utesa nggu uyisa Uyesu aka akũna unga aba nu umbɔ akorhuwe ubinkpi agbeyambɔ aka agɔr ri Íkpem Umusa,
28 Usimiyon ayɛi unga ra aboka na akpoi Unum agɛ,
29 <<A Uteijee uner ijee kishoo,
ru nyaka ungo uku urherhe,
uneke ugãrhãngo azĩ uku utɔɔ icɛ, ru nyaka ungo uku ubemuwe.
30 Ubinkutsu asumum anyãke ififɔrhngo,
31 iyiriyɛ ungo uku ugbisha ra asu anera kishoo,
32 irhirhang irhang idɛyiwe atsen abi Uyahuda,
nu ikpikpoi ra anerngo abi Uisrairha.>>
33 Uyisa nu utesa adzeidzeu ubinkpi Usimiyon aka arherhe ri itsinga.
34 Mɔcɛ Usimiyon atsuke idorh ru umbɔ na agɔr Umaryamu, uyisunga agɛ, <<Ungwɛ̃ uwurɛ, unga awuri ikũ igbigba nu isisok anera arhɛrhɛ ri Uisrairha, na awuri iwu utsar ukpuku ukpukpɛ̃.
35 Ngge itsú ifɛrhkɔ amɛn anera arhɛrhɛ iwuri idzekangge ra awiya. Ikɛi ungo uwuri igũo ighong ru nyaki ikon iki itar ikpuingo.>>
36 Umɔ̃ ikɛi utsɛrh uwuku usɔm Arherhu-Num Uhanatu, unapa Ufanuyirha unang Uasher. Aka akɔ̃ɔ̃ akarhãrhã, apfuna asei nggu utsaka imɛka utɔɔva nu utsaka ashia.
37 Mɔcɛ unga awu utsɛ̃rhãpfu ri imɛka isɔka utɔrɔk nu imɛka inaa. Unga asi isoka ri Iya-Num, nu utsuu na atenum akpurha adɛ̃ɛ̃ ikpem igha ubin na adzowe igɔng nu ifɛn-Num.
38 Asok abanga ru umbɔ ri ivang hã, unga atar uwɛɛ ru Unum, na arherha arherhe ri itsi ungwɛ̃ hã nggu kishoo abika adzɛu unum ukpuku ufɔrh Urusharhima.
39 Umbɔ aka amaa abina kishoo aki Íkpem Uteijee, umbɔ apfuri azĩmbɔ utepumbɔ Unazarat ru Ugarhirhi.
40 Ungwɛ̃ɛ̃ aseng na aker, na awu nggu itsoi, nu imimutu Unum iwe nggu unga.

Ungwɛ̃ hã Uyesu ri Iya-Num

41 Ubɛn amɛka utesa nggu uyisa aka isaka azĩ Irhowa Iyiki Igar Utɔng ru Urusharhima.
42 Unga aka awu imɛka usɔkdũmɛn umbɔ akũna unga azĩmbɔ irhowa ha ru nyaka agbeyambɔ.
43 Irhowa ha iki imaa, umbɔ apfuri azĩmbɔ usoi, ungwɛ̃ hã Uyesu adɛ̃ɛ̃ unga ra andzing ru Urusharhima, utesa nu uyisa amɔrmbɔ.
44 Akaifɛrhkɔ agɛ awu nggu umbɔ, na azɛ̃rhã amaambɔ unuma unying. Na atirhi irhisa unga ra abimbɔ nu awɛrhambɔ.
45 Umbɔ aka asi inyãmbɔ unga, umbɔ abvui azĩmbɔ Urusharhima anumbɔ irhisa unga.
46 Amaambɔ inuma itaar na adɔrha anyã unga ru ufɔm Iya-Num, asei nggu abika amesuwe, anu igosha umbɔ na anu irhusa umbɔ arherhe.
47 Ubɛn unera aka igũ unga akpurha adzeidzeu ri ihwihwɛngnga nu idzipa arherhanga.
48 Ivang utesa nggu uyisa aka anyã unga, umbɔ agũ idzeu akarhãrhã. Uyisa agɔr unga agɛ, <<A ungwɛ̃mum, awu use utsu ungo ukorhuwa umɛn rimi? Unyã utɛngo nggu umum iki isham asumɛn ibeea ungo, ikɛi amɛnmɛn aghong akarhãrhã umɛn iki isi inyãmɛn ungo.>>
49 Unga arhusa umbɔ agɛ, <<Awu use utsu umbi abeea umum? Umbi asi ihwɛngmbi agɛ awu ufang umum iki iwe ri iya Utɛmum?>>
50 Bɔr umbɔ asi ihwɛngmbɔ ubinkpi unga aka arherhe nggu umbɔ.
51 Mɔcɛ unga adɔsa umbɔ, umbɔ azĩmbɔ Unazarat na agũna umbɔ. Bɔr uyisunga angwɛ̃ arherha ha kishoo ra amɛnnga.
52 Uyesu aseng nggu itsoi, nu iker iyor, na akpo izama ra anang Unum nu anera.

3

Uyohana Uner Ubɔtisima agbishu utsĩndĩã

(Umat 3.1-12; Umar 1.1-8; Uyoh 1.19-28)

1 Ri imɛka iyi usɔka ni imɛka itɔ̃ɔ̃ iyi iyɛrhe Ukaisar Utibariya, Ubuntu Ubirhatu

awu ugomna Uyahudiya. Uhiridu atõ itser iyɛrhe Ugarhirhi, ungwɛ̃mbɔ Ufirhibu unga agha iyɛrhe Uiturhiya nu Utarakunita, nu Urhisaniya atõ itser iyɛrhe Uabirhene.

2 Ri ivang hã umbɔ Uhanana nggu Ukayafa aka awu Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num. Arherhu-Num aba ru Uyohana ungwɛ̃ Uzakariya ra arhum.

3 Nggee Uyohana aba, asorhuwe ubɔtisima ru Azɛ̃ Urdun na adzowe isarhe iyi idzidzipa iyiki itsũwe arhim.

4 Ru nyaka ngge iki itsɛng ru ubvur uner uwuku usɔm Arherhu-Num Uishaya igɛ,

<<Urhɛm uner udũwã ra arhum ugɛ,

<Àka agbisha anang Uteijee,
àka agbisha atsĩndĩnga uku urhirhiki.

5 Awuri itsu abĩ atɔke ubɛn izɛ̃rhĩ,
na asim ifũrhã ni igũ asituwe,
awuri ivii atsĩndĩ akika anyɔsha awe uku urhirhiki.
Na agbisha atsĩndĩ akika arhurhuta ake aghwɔrhe.

6 Nu anera kishoo awuri inyãmbɔ ififɔrh Unum.> >>*

7 Uyohana agɔr anera kishoo aka akɔng aba ru unga asorhuwe umbɔ ubɔtisima agɛ, <<Umbi angwɛ̃ ibvui! Ungaa adɛyiwa umbi itĩ avɔm Unum aka iba unuma?

8 Àka atõ itseryɛ iki idɛyiwe idzidzipambi. Àka aneke igɔr ra amɛnmbi agɛ, <Uibrahim unga awu utɛmɛn.> Ubinkutsu, umum idɛyiwa umbi Unum awea ri ijee unga aka itsu atarh akɛrɛ ake awe awɛkaci ru Uibrahim.

9 Icɛrɛ anggãi iki idɛ̃ɛ̃ngge ra anũnang acucii, ubɛn ucucii uku usi ighwɛr umgbɔ ikpũrhã iyiki ize umbɔ awuri igbɛr umgbɔ atsuku urha.>>

10 Ikikɔnga kishoo irhusa unga igɛ, <<Ude umɛn ikorhi uguse?>>

11 Uyohana agɔr umbɔ agɛ, <<Unera aka awu ra atorho avaa, unga agaar unying adzowe undɔkanga aka ashia, nu uwuruwi aka awu ru ubingha, akorhe rimi hã.>>

12 Abika ayɛsu ikirbi abĩ, aba umbɔ isorhu ubɔtisima arhusa unga ikɛi agɛ, <<A uner imesa, umɛn igamɛn ikorhu ugusemɛn?>>

13 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Niba ayɛi agarmbi ubinkpi umbɔ aka atsuka umbi.>>

14 Umɔ abi iwa arhusa unga agɛ, <<Umɛn igamɛn ikorhu ugusemɛn?>>

Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Niba avurmbi uhwɛk, niba agbɛrangwĩ atsukukumbi anera, àka ashur nggu ugbɛtambi.>>

15 Anera aka afosi ibiba Ukiristo, arhusa adɔkambɔ agɛ, <<Awu Uyohana unga Ukiristo ha?>>

16 Uyohana agɔr umbɔ kishoo agɛ, <<Umum isorhuwa umbi ubɔtisima nggu amɛ̃, bɔr uwɔɔ ruwɔ abarɔ, awuri ijee ananga umum. Abadaknga umum isi ídɛ̃ɛ̃ inggarhukũ arhisa. Unga awuri isorhuwa umbi ubɔtisima nggu Ipfu Isarsatangge nu urha.

17 Utak ukpuku utsɛku itsemnga uwu ru uboknga. Awuri itsɛki ishaa itsemnga itɛtɛnangge azĩ atsuku ungbanga, na akpĩĩwe uhwenga ru urhakpi uku usi írhimkpɔ.>>

18 Nu irhɛm iyɔɔ irhɛirhɛ Uyohana aka akũ adam anera na adzowe Isarhe Iyiki Ize ra anera.

19 Uyohana atsɛrhu uyɛrhe Uhiridu, ri itsi Uhirudiya utsɛrha ungwɛ̃mbɔ, nu kishoo amɛn akatãrhã akɔɔ Uhiridu aka akorhe.

20 Uhiridu ashɔi arherhe akɔɔ atoma ikɛi, agbange Uyohana Uner Ubɔtisima ru ugborzĩ.

Ubɔtisima Uyesu
(Umat 3.13-17; Umar 1.9-11)

21 Ivangyɛ anera kishoo aka asorhu ubɔtisima, Uyesu asorhunga iganga. Unga aka adɛ̃ɛ̃ ifɛn-Num, afã adiki iyanga,

22 Ipfu Isarsatangge ru nyaku unurhɛu icipuwa ni itsinga, urhɛm udzeka afã ugɔr ugɛ, <<Ungo uwu Ungwɛ̃mum uwuruwi umum iki ibema. Nggu ungo umum igũibɛn.>>

Atoku Uyesu
(Umat 1.1-17)

23 Ivangyɛ Uyesu aka ayoka imɛka isɔka itaar, unga aka atirhi itsernga. Anera akaifɛrhkɔ unga awu ungwɛ̃ Uyusuf ungwɛ̃ Uherhi,

* **3:6** Àka anyã ikɛi: Uish 40.3-5.

24 Uherhi ungwẽ Umatat, Umatat ungwẽ Urhawi,
Urhawi ungwẽ Umarhki, Umarhki ungwẽ Uyanna,
Uyanna ungwẽ Uyusuf,
25 Uyusuf ungwẽ Umatatiya,
Umatatiya ungwẽ Uamos, Uamos ungwẽ Unahum,
Unahum ungwẽ Uhasrhi, Uhasrhi ungwẽ Unajaya,
26 Unajaya ungwẽ Umaata, Umaata ungwẽ Umatatiya,
Umatatiya ungwẽ Ushimeya, Ushimeya ungwẽ Ujosek,
Ujosek ungwẽ Ujoda,
27 Ujoda ungwẽ Ujowanan,
Ujowanan ungwẽ Uresa, Uresa ungwẽ Uzerubaberh,
Uzerubaberh ungwẽ Usheyarhtiyerh, Usheyarhtiyerh ungwẽ Uniri,
28 Uniri ungwẽ Umarhki, Umarhki ungwẽ Uaddi,
Uaddi ungwẽ Ukosama, Ukosama ungwẽ Uerhmadama,
Uerhmadama ungwẽ Uer,
29 Uer ungwẽ Ujoshuwa,
Ujoshuwa ungwẽ Uerhiyeza, Uerhiyeza ungwẽ Ujorima,
Ujorima ungwẽ Umatat, Umatat ungwẽ Urhawi,
30 Urhawi ungwẽ Usiman, Usiman ungwẽ Uyahuda,
Uyahuda ungwẽ Uyusuf, Uyusuf ungwẽ Uyonam,
Uyonam ungwẽ Uerhiyakim,
31 Uerhiyakim ungwẽ Umerheya,
Umerheya ungwẽ Umena, Umena ungwẽ Umattata,
Umattata ungwẽ Unatan, Unatan ungwẽ Udauda,
32 Udauda ungwẽ Ujesse, Ujesse ungwẽ Uobida,
Uobida ungwẽ Ubo'aza, Ubo'aza ungwẽ Usarhmon,
Usarhmon ungwẽ Unashon,
33 Unashon ungwẽ Uamminadab,
Uamminadab ungwẽ Uaram, Uaram ungwẽ Uhezuron,
Uhezuron ungwẽ Ufereza, Ufereza ungwẽ Uyahuda,
34 Uyahuda ungwẽ Uyakubu, Uyakubu ungwẽ Uishaku,
Uishaku ungwẽ Uibrahim, Uibrahim ungwẽ Utera,
Utera ungwẽ Unahor,
35 Unahor ungwẽ Userug,
Userug ungwẽ Ureyu, Ureyu ungwẽ Uferheg,
Uferheg ungwẽ Ueber, Ueber ungwẽ Usherha,
36 Usherha ungwẽ Ukenan, Ukenan ungwẽ Uarfakshad,
Uarfakshad ungwẽ Ushem, Ushem ungwẽ Unuhu,
Unuhu ungwẽ Urhamek,
37 Urhamek ungwẽ Umetuserha,
Umetuserha ungwẽ Uenɔk, Uenɔk ungwẽ Uyared,
Uyared ungwẽ Umaharharherh, Umaharharherh ungwẽ Ukenan,
38 Ukenan ungwẽ Uenosh, Uenosh ungwẽ Usɛt,
Usɛt ungwẽ Uadamu, Uadamu ungwẽ Unum.

4

Aviru Uyesu
(Umat 4.1-11; Umar 1.12-13)

1 Uyesu awu nggu Ipfu-Num, adzeku Azẽ Urdun, Ipfu ikũna unga izĩngge ra arhum.
2 Umɔ unga amaa inuma isɔka inaa Undenggũ adeya unga. Ri inum hã unga asi ighaa ubingha. Inum hã iki imaa, imerh ifɛr unga.
3 Undenggũ agɔr unga agɛ, <<Ungo uba uwu Ungwẽ Unum, ugɔr utarh ukpirɛ ukpɔ uwu ubingha.>>
4 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ, <Asi iwea ubingha ukpekũ itsu unera abɛk.>*>>
5 Undenggũ akũna unga afũã ra anang afafã na adɛyiwe unga kanying iyɛrhu upfung kishoo.
6 Mɔcɛ unga agɔr unga agɛ, <<Umum iwuri idzaamum ungo ijee ra abĩã kishoo ni idzaa ungo ikpikpoingge, ubinkutsu aka adzaa ru umum, nu umum idɛ̃ɛ̃ indzowukũ ubɛn unera umum iki ibee.
7 Nggee ungo uba udzaango umum igɔng, ukpɔ uwuri iwu ukpungo kishoo.>>

* **4:4** Àka anyã ikɛi: Iva 8.3.

8 Uyesu agɛ, <<Itsɛng Arherhu-Num igɔrngge ugɛ, <Udzowe igɔng ru Uteijee Unumngo nu uwu ugãrhãnga ukpekũ.> †>>
9 Undenggũ akũna unga azĩã Urusharhima, na atsu unga adɛ̃ɛ̃ ra afafã ni itsi uvi Iya-Num, na agɔr unga agɛ, <<Ungo uba uwu Ungwɛ̃ Unum, upur ucipa ru nggɛɛ,
10 ubinkutsu itsɛng igɔr igɛ,
<< <Unga awuri itsu ípfu itsernga ngge
ingwɛ̃dzɛn
ni ikaa ungo,
11 ngge iwuri ikpɔm ungo ra afafã ra
aboknggе,
utsur ungo ukwɛrɔ undaidakngo nu
utarh.> ‡>>
12 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Itsɛng Arherhu-Num igɔr ugɛ, <Ungo niba ivirungo Uteijee Unumngo.> §>>
13 Ivangyɛ Undenggũ aka amaa ideya unga kishoo, unga nekuka unga utsɛku ivang iyikise.

Akpɛ̃mbɔ Uyesu ru Unazarat (Umat 13.53-58; Umar 6.1-6)

14 Mɔcɛ Uyesu abvui azĩã abĩ Ugarhirhi ri ijee Ipfu-Num, isarhe ri itsinga itɛ̃rhã imaangge abĩã kishoo.
15 Unga amesuwe ra abã ifɛn-Nummbɔ, nu ubɛn unera akpoi unga.
16 Unga azĩã Unazarat, ra anangkɛ umbɔ aka akpɔm unga, ru unum ukpuku uwosha unga azĩ atsĩã ru ubã ifɛn-Num, ru nyaka unga aka abayi. Unga asok adɛ̃ɛ̃ abee ivarhu uvarhe.
17 Umbɔ adzowe ubvur uku ufeta uwu uner uwuku usɔm Arherhu-Num Uishaya, unga aka ayanga, unga akpo anangkɛ iki itsɛng igɛ,
18 <<Ipfu Uteijee iwu nggu umum,
ubinkutsu unga aka adzukuwa umum
atsei
akika adzowe Isarhe Iyiki Ize ra
atsũwã.
Unga aka adena umum idũwã itsũwe
abirabɛ umbɔ aka abow ru ugborzĩ
ni iyanguwe asu abi ibvuta
ni ifɔne abika ahwa ayetnum.
19 Izĩ idũwã imɛk umatu Uteijee.>>*
20 Mɔcɛ unga afetu ubvura, adzowuka umgbɔ ru uner itsera ru ubã ifɛn-Num hã na aseisa. Asumbɔ kishoo ru ubã ifɛn-Num hã awing arhi unga.
21 Nu unga atirhi agɔr umbɔ agɛ, <<Irherɛ Arherhu-Num akɛrɛ atsuafɛrke ri igigũmbi.>>
22 Kishoo arherhe iki ize ri itsinga na adzeidzeu irhɛm iyiki ize iyiriyɛ iki idzeka ra angwĩnga. Umbɔ arhusa agɛ, <<Asi iwea ungwɛ̃ Uyusuf nuwi?>>
23 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Idzidzɛrhe umbi awuri idzaambi umum unyaka arherhe agɛ, <Unera agɔu ukerhuwe itsikamngo! Umbi ikɛi awuri igɔrmbi umum ugɛ, ukorhe nggimi ru utepungo ubinkpi umɛn iki igũ ugɛ ungo ukorhe ru Ukafanahum.> >>
24 <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, uner uwuku usɔm Arherhu-Num asi isaka ikpoa imor ru utepunga.
25 Umum isɔma umbi idzidzɛrhe, atsɛ̃rhãpfu awu arhɛrhɛ ru Uisrairha ri ivang uner uwuku usɔm Arherhu-Num Uirhiya, inai iki isi idoingge imɛka itaar nu utenga rimɔ̃ɔ̃ imerh akarhãrhã imaangge abĩã.
26 Rimi hã asi idene Uirhiya azĩã ru unyinga umbɔ na adene unga azĩ ru utsɛ̃rhãpfu ru Uzarefat ra abĩ Usidon.
27 Ikɛi ru Uisrairha abi ingbim awu arhɛrhɛ ri ivang uner uwuku usɔm Arherhu-Num Uerhisha, rimi hã unera asi ikerhunga, Una'aman ukpekũ, utsa Usuriya.>>
28 Anera kishoo ru abã ifɛn-Num hã, amɛnmbɔ asoke umbɔ aka agũ rimi.
29 Umbɔ asok agbĩrhã unga adzek ru utepa, na akũna unga azĩmbɔ ni ishi igũa, ra anangkɛ utepa uku uwe, abee iyira unga agɔ̃rhã.
30 Bɔr unga azɛ̃rhã atɔng ra ateumbɔ azĩã udĩnga.

Uyesu awayiwe ipfu iyiki ibewe (Umar 1.21-28)

31 Mɔcɛ, unga azĩã Ukafanahum ru uteu ukpɔɔ ra abĩ Ugarhirhi, ru unum ukpuku uwosha amesuwe anera.

† **4:8** Àka anyã ikɛi: Iva 6.13. ‡ **4:11** Àka anyã ikɛi: Amb 91.11,12. § **4:12** Àka anyã ikɛi: Iva 6.16. * **4:19** Àka anyã ikɛi: Uish 61.1,2.

32 Umbɔ adzeidzeu nggu imesanga
ubinkutsu isarhanga iwu nggu ijee.
33 Ru abã ifɛn-Num hã uner uwɔɔ awe
ru ipfu iyiki ibewe. Unga atsarhi irhaknga
ikerketangge atsu ivum agɛ,
34 <<Iyee! Ungo ubee use nggu umɛn
Uyesu uner Unazarat? Ungo uba itsĩme
umɛn? Umum ihwɛng ungo uwu us-
arkasar uwu Unum!>>
35 Uyesu atsɛrha ngge agɛ, <<Unuku-
tata! Upfudzeka ru unga!>> Mɔcɛ ipfu iyiki
ibewe ha ashupa unga atar ra ateumbɔ
kishoo, ni inekungge unga, isi inayikungge
unga.
36 Anera kishoo adzeidzeu na agɔr
adɔkambɔ agɛ, <<Arherhakɛ awu ikpũ
akasong? Nggu iker nu ijee unga atsu ípfu
iyiki ibewe ngge ipfudzeka!>>
37 Isarhe ri itsinga itɛ̃rhã imaangge ikãwã
anang hã.

Arhɛrhɛ anera Uyesu aka akerhuwe (Umat 8.14-17; Umar 1.29-34)

38 Uyesu asoku ubã ifɛn-Num hã azĩã ri
iya Usiman. Mɔcɛ uyisa utsɛrha Usiman iy-
ora imani akarhãrhã, umbɔ arhusu Uyesu
ama ayike unga.
39 Nggee unga agbapfu akhapa ru unga
na atsɛrhi imani anii iyor, ngge idzengge
ru unga. Unga asok kanying azĩã agashuka
umbɔ amɛ̃ aka ahwa.
40 Ivang urhɛɛ uku uwe, anera akũ
abi ikpũ irhãrhã aba ru Uyesu atsorha
aboknga, anyinganying, akerhuwe umbɔ.
41 Ikɛi ípfu iyiki ibewe ha adzeka ra anera
arhɛrhɛ itsu ivum agɛ, <<Ungo uwu Ungwɛ̃
Unum! >> Bɔr unga atsɛrha ngge, unga
asi ibeenga ineke ngge idzipa arherhe,
ubinkutsu ngge ihwɛngngge unga aka awu
Ukiristo.
42 Ukpe uku usar, Uyesu adzek azĩã
anangkɛ aka awu uku utata. Anera anu
ibeea unga, umbɔ aka anyã unga, umbɔ
abee iden unga utsur unga nekuka umbɔ.
43 Bɔr unga agɛ, <<Awu ufang umum id-
zowe Isarhe Iyiki Ize iyi Iyɛrhe Unum ri
iteu iyɔɔ ikɛi, ngge itsu umbɔ adena umum
ĩba.>>
44 Nu unga adɛ̃ɛ̃nga idzowe isarhe ra abã
ifɛn-Num Uyahudiya.

5

Uyisa angwɛ̃ imesa abi inggbaashia (Umat 4.18-22; Umar 1.16-20)

1 Unuma nukpɔ Uyesu adɛ̃ɛ̃ ni ifɛn ukau
Ujanisarat, anera arhɛrhɛ afĩĩ adzipa unga
na akpeto ani igosha Arherhu-Num.
2 Unga anyã akhukhɔɔ avaa aka adɛ̃ɛ̃ ri
ifɛn amɛ̃, abi udɛm aka aden, na adɛ̃ɛ̃ isorh
igbermbɔ.
3 Unga atsĩ ru ukhukhɔɔ uwu Usiman, na
ashõrhã unga agɔpa atsĩ ukunjiir ru ukau
ha. Umɔ unga asei nu ukhukhɔɔ ha na
amesuwe anera.
4 Unga aka amaa arherhe, unga agɔr Usi-
man, agɛ, <<Àka atsĩ ra anang aka aghora
na atsu igbermbi adzui.>>
5 Usiman agɔr unga agɛ, <<A Uteiya,
umɛn imaa utsuu itɛ̃wã, isi idzurmɛn ubin.
Bɔr ri igigɔrngo, umum itsukũ igber ha.>>
6 Umbɔ aka atsu igber ha, umbɔ adzui
abɛrh arhɛrhɛ ake atsu igbermbɔ itirhi
ipupa.
7 Umbɔ akorhuwe utsara ra adɔkambɔ
ru ukhukhɔɔmbɔ aba ayike umbɔ. Umbɔ
aka aba atsu abɛrh ake atɔk akhukhɔɔmbɔ,
akhukhɔɔ ha akpurha abee ididɛk.
8 Usiman Ubitru aka anyã rimi, unga
agba ra atsurhuk Uyesu na agɛ, <<A Utei-
jee, ugɔpa ru umum, umum iwu uner
arhim!>>
9 Ubinkutsu unga nggu abirabɛ aka awu
nggu unga kishoo adzeidzeu ra arhɛrha
abɛrh ha umbɔ aka adzui.
10 Awu umbɔ Uyaku nggu Uyohana,
angwɛ̃ Uzabadi, awɛrhi itser Usiman.
Mɔcɛ Uyesu agɔr Usiman, agɛ, <<Niba
ugũa iwei, utirhi icɛrɛ ungo uwuri idzui
anera.>>
11 Nggee umbɔ ayii akhukhɔɔmbɔ adzeka
nu ubang ukau ha. Umbɔ aneke abinmbɔ
kishoo na adɔsa unga.

Uner irhãrhĩ ingbim (Umat 8.1-4; Umar 1.40-45)

12 Ivang hã niyɔ Uyesu awu ru uteu
ukpɔɔ, uner uwɔɔ aba awuri irhãrhĩ ing-
bim. Unga aka anyã Uyesu, unga agba
ra asunga na ashõrhã unga agɛ, <<A Utei-
jee, ungo uba ubemungo, ungo udɛ̃ɛ̃ uker-
huwango umum.>>
13 Uyesu aberu uboknga abangu uner
irhãrhĩ ingbim hã, na agɛ, <<Umum

ĩbeemum, ukerhe! >> Kanying ingbimnga ikerhungge.
14 Məcɛ Uyesu avange unga agɛ, <<Niba udɛyikɔ unera, bər uzĩ udɛyiwe itsingo ra abika adzowe idɛm-Num, nu udzowe idɛm-Num iyiki ikikerhe Umusa aka atsuka umbi, ngge iwu utsara ra anera ugɛ ungo uku ukerhungo.>>
15 Bər rimi hã isarhanga itɛ̃rhã imaangge inanga, ngge itsú anera arhɛrhɛ aba igũ unga na akpo ikikerhe ri irhãrhãmbɔ.
16 Bər Uyesu aka isaka adzek ikiyikanga anu ifɛn-Num ra arhum.

Uyesu akerhuwe irhãrhĩ ishai iyor (Umat 9.1-8; Umar 2.1-12)

17 Unuma nukpɔ Uyesu adɛ̃ɛ̃ imesuwe anera, abi Ufarisi nggu abika amesi Íkpem Umusa, adzek kishoo ri iteu iyiki ici iki iwe ru Ugarhirhi nu Uyahudiya nu Urusharhima, asei umɔ. Ijee iyi Uteijee iwu nggu unga iyiki ikerhuwe abi irhãrhã.
18 Məcɛ abɔɔ atsã uner irhãrhĩ ishai iyor nu ufar abee ikũna unga atsĩ ri iya azĩ angwɛ̃we unga ra asu Uyesu.
19 Ivangyɛ umbɔ aka asi ikpombɔ anang aka atsĩã, ubinkutsu anera arhɛmbɔ, umbɔ afũ ni itsi uvi ati uvi ha na acipuwe unga nu ufarnga ra asu Uyesu ra ateu anera.
20 Ivang Uyesu aka anyã imangmangmbɔ, unga agɛ, <<A uwee, aka atsũwãmbɔ arhimngo.>>
21 Abi Ufarisi na abika amesuwe Ikpem atirhi ikaifɛrhkɔ ra amɛnmbɔ agɛ, <<Awu ungaa nuwi arhenu Unum! Ungaa adɛ̃ɛ̃ atsũwe arhim uba asi iwea Unum ikiyikanga?>>
22 Uyesu aka ahwɛnga ifɛrhkɔmbɔ, unga arhusa umbɔ agɛ, <<Awu use utsu umbi anu ikaifɛrhkɔ rimi ra amɛnmbi?
23 Akasong asi ighongke irherhe, umum iki igɔr, <Àka atsũwãmbɔ arhimngo,> use igɔr igɛ, <Usiso uzɛ̃rhũ uzɛ̃rhã?>
24 Bər ngge itsú umbi ahwɛng ugɛ Ungwɛ̃-Ner awea ri ijee iyiki itsũwe arhim ru upfung.>> Məcɛ unga agɔr uner ishai iyor ha agɛ, <<Umum igɔr ungo, usisok, ufetu ufarngo uzĩ ri iya!>>
25 Kanying utsa ha abera asok ra asumbɔ, afetu ufarnga, akai izĩ ri iya na akpoi Unum.
26 Ubɛn unera adzeidzeu na akpoi Unum. Umbɔ awe nggu iwei na agɛ, <<Umɛn inyãmɛn abin idzeu irherɛ!>>

Uyesu ayisu Urhawi (Umat 9.9-13; Umar 2.13-17)

27 Akɛrɛ ha aka amaa, Uyesu adzek anyã uner uwuku uyɛi ikirbi abĩ itsoka igburh Urhawi asei ra anang itsernga. Uyesu agɔr unga agɛ, <<Udɔsa umum!>>
28 Urhawi asok nekuka ubɛn ubin na adɔsa unga.
29 Məcɛ Urhawi azɛke Uyesu irhowa iyiki igɔng ri iyanga, arhɛrhɛ abika ayɛsu ikirbi abĩ nu abɔɔ atɔk agha nggu umbɔ.
30 Bər abi Ufarisi nu abika amesuwe Ikpem Umusa aka awu ru ukpui agbeyambɔ akũ arherhe aba ra angwɛ̃ imesa Uyesu agɛ, <<Awu use utsu umbi agha na ahwa nggu abika ayɛsu ikirbi abĩ nu abi arhim?>>
31 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Asi iwea abika aker abee uner agɔu, bər abi irhãrhã.
32 Umum isi ĩbamum iyisa abika arhurhika, bər umum ĩba iyisa abi arhim umbɔ adzipa ra arhimmbɔ.>>

Arhusu Uyesu arherhi ikpem igha ubin (Umat 9.14-17; Umar 2.18-22)

33 Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Angwɛ̃ imesu Uyohana aka isaka akpemmbɔ igha ubin na afɛnmbɔ Unum, nu angwɛ̃ imesa abi Ufarisi, bər abingo agha na ahwa.>>
34 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi adɛ̃ɛ̃ atsu awɛrhu uner utsɛrh uwuku ufa akpemmbɔ igha ubinghanga na awu nggu umbɔ?
35 Ivanga niyɔ ibarɔ awuri inyangukumbɔ uner utsɛrh uwuku ufa ru umbɔ, ivang ha niyɔ umbɔ aka ikpem igha ubin.>>
36 Ikɛi asɔme umbɔ unyaka arherhe agɛ, <<Unera asi ízharha atorho aka afa akũ abipunga nu atorho akagbe. Unga aba akorhunga rimi, unga adakuwe atorho aka afa ha, nu atorho aka afa ha asi íweke ru nyaku akika akagbe ha.
37 Asi ítsumbɔ amɛ̃ inebi aka afa ru ubãĩ uwuku ugbe. Ungo uba utsukɔ, ubãĩ uwuku ugbe ha ukpurhu uyar, amɛ̃ inebi

ha akpurha adzɛ̃rhã ra abĩ, ubãĩ hã uwuri iwu ibɛm.*
38 Bɔr, awu ufang umbɔ atsu amɛ̃ inebi aka afa ra ambãĩ aka afa!
39 Unera asi íbemunga ihwa amɛ̃ inebi aka afa, unga aba aka ahwaa akagbe. Awuri igɔr agɛ, <Akagbe azeke aka afa.> >>

6

Uteijee unum ukpuku uwosha (Umat 12.1-8; Umar 2.23-28)

1 Unum ukpuku uwosha ukpɔɔ Uyesu azɛ̃rhã atɔng ri icang arhkama, angwɛ̃ imesanga agbiu azang arhkama adzuka ra abokmbɔ, na atãi ishaanga.
2 Abi Ufarisi abɔɔ arhusa agɛ, <<Awu use utsu umbi azharhuwe Ikpem unum ukpuku uwosha?>>
3 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi anasi ivarhumbi ubin Udauda aka akorhe ri ivangyɛ unga aka agũ imerh nggu abi uzãrhãnga?
4 Unga atsĩ ru Utsurha-Num, azĩ anyangu ubingha umbɔ anɛmuwe ru Unum, adiki ighigha nggu abi uzɛ̃rhãnga. Ikpem iki igɔr igɛ abika adzowe idɛm-Num ukpekũ umbɔ igha ubingha ha.>>*
5 Mɔcɛ Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Ungwɛ̃-Ner unga awu Uteijee unum ukpuku uwosha.>>

Uner ubok ukpuku ushai (Umat 12.9-14; Umar 3.1-6)

6 Ru unum ukpuku uwosha ukpɔɔ unga atsĩ ru abã ifɛn-Num amesuwe anera, uner uwɔɔ umɔ ubok ughanga ushushai.
7 Abi Ufarisi nu abika amesuwe Ikpem arhi ubin umbɔ aka ikũ atsu uvau ru Uyesu. Nggee umbɔ awing asumbɔ arhi unga use unga awuri ikerhuka ru unum ukpuku uwosha.
8 Bɔr Uyesu ahwɛnga ifɛrhkɔmbɔ, umɔ unga agɔr uner uwuku ushai ubok ha agɛ, <<Usisok uba udidɛ̃ɛ̃ ra asumɛn kishoo.>> Utsa ha asok aba adɛ̃ɛ̃ umɔ.
9 Mɔcɛ Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum irhusa umbi, Ikpem iwu use ru unum ukpuku uwosha? Akorhi iyiki ize use iyiki ibewe? Afɔrhe urhɛ use atsĩme umgbɔ?>>
10 Unga arhi adzipa umbɔ kishoo, na agɔr uner ushai ubok ha agɛ, <<Unɛmu ubokngo udzek!>> Unga ayɛrhu uboknga, ukpu udiki ikikerhe kishoo.
11 Akɛrɛ ha atsu umbɔ asoyi avɔm akarhãrhã na atirhi arherhe nggu adɔkambɔ ubin umbɔ aka ikorhuwe Uyesu.

Uyesu atsũ abi itsernga usɔkdũmɛn (Umat 10.1-4; Umar 3.13-19)

12 Unum ukpɔɔ ri inum hã Uyesu azĩ afũã igũ azĩ ifɛn-Num, amaa utsuu unum hã kishoo anu ifɛn-Num.
13 Ivangyɛ ukpe uku usar unga ayisa angwɛ̃ imesanga aba ru unga, umɔ unga atsũ usɔkdũmɛn, na ayisa umbɔ abi itsernga.
14 Usiman uwu ha unga aka atar unga agburh Ubitru, nu ungwɛ̃mbɔ Uandarawu, nu Uyaku, nu Uyohana, nu Ufirhibu, nu Ubatorhomi,
15 nu Umatiyu, nu Utoma, nu Uyaku ungwɛ̃ Uharhfa, nu Usiman umbɔ iki iyisa Uzarhoti,
16 nu Uyahuda ungwɛ̃ Uyaku, nu Uyahuda Uiskariyoti uwuku ugha adak.

Igũibɛn nggu atorh (Umat 5.1-12)

17 Unga acipuwa nggu umbɔ azĩ adɛ̃ɛ̃mbɔ ri idɛɛ iyɔɔ. Arhɛrha angwɛ̃ imesanga akɔng umɔ, nu arhɛrha anera aka adzeka abĩ Uyahudiya nu Urusharhima, nu abɔɔ aka adzeku ubang azɛ̃ Utaya nu Usidon.
18 Umbɔ aka aba igosha unga, unga akerhuwe irhãrhãmbɔ. Abika agũ uver nggu ípfu iyiki ibewe ikɛi akerhumbɔ.
19 Anera kishoo akɔka abee ibanga unga, ubinkutsu unga akerhuwe umbɔ kishoo nggu nggaa ijeenga.
20 Unga arhi angwɛ̃ imesanga, na agɛ,
<<Idorh iwu iyimbi aka awu atsũwã,
ubinkutsu Iyɛrhe Unum iwu iyimbi.
21 Idorh iwu iyimbi abika agũ imerh icɛrɛ,
umbi awuri ishuurmbi.
Idorh iwu iyimbi abika adɔng icɛrɛ,

* **5:37** Ambãĩ aki isaka akũ abvur ijuɛ asɔr ake. Nggu adaka nu urhɔka umbɔ aka ayanga na abope. Ambãĩ aka afa aki isaka ayanga ru ighwighwii amɛ̃ inebi ha. Ambãĩ aka agbe aka ayanguke asi íbvui ayanguke ikɛi. * **6:4** Arherhakɛ ri itsi Udauda akpo ake ru ubvur 1Usm 21.1-6. Akorhuke nu Udauda adɔrha atsim iyɛrhe. Ri ikpem abi Uyahuda, Udauda azharhuwe ake ru unum ukpuku uwosha.

umbi awuri inyĩrhũmbi unyĩrhã.
22 Idorh iwu iyimbi anera iki ikpɛ̃na umbi
na awayiwe umbi na arhena umbi,
na agũ ashĩ umbi ugɛɛ umbi awu abi
amɛn aka abewe
ni itsi umbi aka adɔsu Uyesu Ungwɛ̃-
Ner.
23 <<Àka agɔm ru unum hã na atengasha
nggu anggɔm, ubinkutsu ugbɛtambi uwu
ugɔgɔngakpɔ ra afã. Rimi hã ateimbɔ aka
akorhuwe abika asɔm Arherhu-Num.
24 <<Bɔr atorhmbi abika awu ru ubin,
umbi aka ayɛimbi ifififitambi.
25 Atorhmbi abika awu ra ashur icɛrɛ,
ubinkutsu umbi awuri igbambi
imerh.
Atorhmbi abika anyĩrhũ unyĩrhã icɛrɛ,
ubinkutsu umbi awuri idɔngmbi na
aciu.
26 Atorhmbi ivang anera kishoo iki irherhe
iyiki ize ru atsimbi,
ubinkutsu atokambɔ aka isaka akorhe
rimi nggu abika asɔm Arherhu-Num
igbɛrangwĩ.

Ibema igamtsak
(Umat 5.38-48; 7.12a)

27 <<Bɔr umum idɛyiwa umbi abika
agũna umum, àka abema anggamtsakmbi,
àka akorhuwe iki ize ru abika akpɛ̃na
umbi.
28 Àka atsuke idorh ra abika arhena
umbi, àka afɛne-Num ra abika ayɔm umbi.
29 Unera aba akwɛra ungo nu utamngo,
udzipuwe utam ukpu uvaa ikɛi. Unera aba
avura atorhango akagɔng, niba ukɛnɔ unga
atorha akɔɔ akaci.
30 Udzowe ubɛn unera aka afɛnu ubin-
ngo, unera aba avura ubinngo, niba ubvui
uyɛsɔ.
31 Ukorhuwe anera ubinkpi ungo uku
ubee umbɔ akorhuwa ungo.
32 <<Umbi aba abema abika abema umbi
ukpekũ, umbi awu ru use ugbɛtunga?
Abi arhim aka isaka abema abika abema
umbɔ.
33 Umbi aba akorhi iyiki ize nggu abika
akorhuwa umbi iyiki ize, umbi awu ru
use ugbɛtunga? Uko abi arhim aka isaka
akorhe rimi hã.
34 Umbi aba adzowe ikɔw ra abirabɛ
umbi aka afosa ugɛ adɛ̃ɛ̃ afaimbɔ, ugbɛtɛ
umbi uwu use? Abi arhim aka isaka ad-
zowukumbɔ ikɔw ra abi arhim na ayɛi uku
kpengkpeng.
35 Bɔr àka abema anggamtsakmbi, àka
akorhe iyiki ize ru umbɔ, àka adzowe
umbɔ ikɔw niba arhimbi usu ififai. Mɔcɛ
ugbɛtambi uwu ugɔgɔng, umbi awuri iwe
angwɛ̃ Nggaa Uwuku Ugɔng, ubinkutsu
unga aka amutuka abika akpɛ̃ itar uwɛɛ nu
abi amɛn aka abewe.
36 Àka awu abika agũ atorh, ru nyaka
Utɛmbi ra afã aka awu uwuku ugũ atorh.

Itsu uvau ra abɔɔ
(Umat 7.1-5)

37 <<Niba atsumbi uvau ra anera, asi
ítsukambɔ umbi uvau. Niba atsumbi ufai,
asi ítsukambɔ umbi ufai. Àka atsũwe anera,
awuri itsũwãmbɔ umbi.
38 Àka adzowe, awuri idzaambɔ umbi.
Ugbiu utsutɔk, nu ujer, nu uzusa, nu utɔk,
nu ubɔr ugba. Ugbiuwi umbi aka akũ amei,
awuri ikũ ugbiu ha amei adzaa umbi.>>
39 Uyesu adɛyiwe umbɔ unyaka arherhe
agɛ, <<Uner ibvuta adɛ̃ɛ̃ adarha uner ib-
vuta? Umbɔ ikivarhambɔ asi ígbambɔ ru
ughwee?
40 Ungwɛ̃ imesa asi inangnga uner
uwuku umesuwe unga, bɔr ubɛn unera
umbɔ aka amesuwe unga abina kishoo,
awuri iwea ru nyaku uner uwuku ume-
suwe unga.
41 <<Awu use utsu ungo urhi umbumbin
ru usu undɔkango, nu usi inyãɔ̃ ungbũngkũ
uku uwe ru usungo?
42 Ungo ukorhu uguse nu ugɔr
undɔkango ugɛ, <A ungwɛ̃mɛn, umum
itsũwã umbumbinwi ru usungo,> ri
ivangyɛ ungo uku usi idɛ̃ɛ̃ unyãɔ
ungbũngkũ ru usu ukpungo? Ungo uner
ukpukpeta, utirhu utsũwe ugbũkũ uwɔ ra
asungo, nu urhi utai nu utsũwe umbumbin
ru usu undɔkango.

Ucucii nu ikpũrhãngge
(Umat 7.16-20; 12.33-35)

43 <<Ucucii uwuku uze usi íghwɛrmgbɔ
ikpũrhã iyiki ibewe, nu ucucii uwuku
ubewe usi íghwɛrmgbɔ ikpũrhã iyiki ize.
44 Ahwɛng ubɛn ucucii ri ikpũrhãngge.
Asi íkɔɔrmbɔ ikpũrhũ uvorhvo ru ididɔk,
use ikpũrhĩ ihwerhe ru ididɔk.

45 Uner uwuku uze, aka isaka akũwã
abin aka aze, akirakɛ aka awe ra amɛnnga.
Uner uwuku ubewe, aka isaka akũwã abin
aka abewe, akirakɛ aka awu ra amɛnnga.
Nggee, abinkɛ aka atɔk ra amɛn unera, ake
angwĩnga iki irherhe.

Idzin uner itsoi nu uguge (Umat 7.24-27)

46 <<Awu use utsu umbi ayisa umum,
<A Uteijee, a Uteijee,> na asi ikorhumbi
ubinkpi umum iki irherhe?
47 Umum iwuri idɛyiwamum umbi
arherhe ri itsi uwuku uba ru umum na agũ
irhɛm arherhamum na atɔ̃ itser nggu ake.
48 Unga awu ru nyaku uner idzin iya,
unga asim abĩ aghoghotake, na atsu atarh
idzin ni ifa. Ivangyɛ amɛ̃ aka adzek
aba, ayiri ubandzina ukpɔ usi izusukpɔ,
ubinkutsu ubandzin iya ha udɛ̃ɛ̃ ni ifa.
49 Bɔr uwuku ugũ arherhamum na asi itɔ̃
itser nggu ake, awu ru nyaku uner idzin
aka adzin iya nu uzuzeu. Amɛ̃ aka adzek
aba ayiri iya ha ike igba, ni ida kishoo.>>

7

Imangmang unggba iwa abi iwa (Umat 8.5-13)

1 Ivang Uyesu aka amaa arherhe kishoo
ri igigũ anera, unga atsĩã Ukafanahum.
2 Nggɔɔ ha ugãrhã unggba iwa abi iwa,
uwuruwi uteiyanga aka abema akarhãrhã,
aghonga unga akpurha abɔra akpe.
3 Unggba iwa abi iwa ha agũ isarhe
Uyesu na adene akakũ abi Uyahuda azĩmbɔ
ru unga, ashɔ̃rhũ Uyesu amaa aba aker-
huwe ugãrhãnga.
4 Ivangyɛ umbɔ aka aba ru Uyesu, umbɔ
ashɔ̃rhã unga akarhãrhã agɛ, <<Imɛ̃ngge
ungo ukerhuwe ugãrhã utsa ha,
5 ubinkutsu abema abĩmɛn. Unga adzin
abã ifɛn-Nummɛn.>>
6 Nggee Uyesu asok azĩã nggu umbɔ.

Unga aka ayoki iya, uteiya abi iwa ha
adene awɛrhanga umbɔ azĩ agɔr unga agɛ,
<<A Uteijee, niba uhwaɔ uver, umum isi
imɛ̃mum ungo iki iba ri iyamum.
7 Ngge itsu umum inyã umum ibɔtũci
umum iki inba ru ungo. Bɔr urherhu
urhɛm, nu ugãrhãmum awuri ikerhunga.
8 Umum iwe ru ubok ijee, abi iwa abɔɔ
awu ru ubokmum. Igɔr uwɛrɛ inggɛ, <Uzĩ,>
unga azĩã, nu uwɔrɔ inggɛ, <Uba,> unga
abanga. Umum iba igɔr ugãrhãmum inggɛ,
<Ukorhe riminɛ,> unga akorhe.>>
9 Uyesu aka agũ rimi, unga adzeidzeu ru
unga. Na adzipa udika anera aka adɔsa
unga, na agɛ, <<Umum idɛyiwa umbi,
umum ina isi ikpomum uner imangmang
akarhãrhã ru Uisrairha rimi.>>
10 Mɔcɛ, aner ha umbɔ aka adene umbɔ
itser ha, abvui atsĩwã ri iya akpo ugãrhã ha
aka akerhunga.

Uyesu azituwe ungwɛ̃ utsɛ̃rhãpfu

11 Asi idãrhũmbɔ, nu Uyesu azĩã uteu
ukpɔɔ ugburh Unayin, angwɛ̃ imesanga nu
anera arhɛrhɛ azĩmbɔ nggu unga.
12 Unga aka ayoka ra angwĩ uteu ha, anyã
ukom umbɔ aka atsã, ukom hã uwu unanyĩ
ungwɛ̃ utsɛrh uwɔɔ. Anera arhɛrhɛ adzeku
utepa adɔsu utsɛ̃rhãpfu ha.
13 Ivangyɛ Uteijee aka anyã utsɛrh ha,
atorh afɛr unga. Unga agɔr unga agɛ,
<<Niba uciupɔ akpe.>>
14 Unga agɔpa azĩ abangu ukom hã, abika
atsã ukom hã adɛ̃ɛ̃ uku udzik. Unga agɛ,
<<A ungwɛ̃dzɛm, umum ĩgɔr ungo ugɛ,
usisok!>>
15 Ukom hã uso asei isei nu utirha
arherhe. Uyesu adzowuka unga ru uy-
isunga.
16 Kishoo agũ iwei, na akpoi Unum
agɛ, <<Uner uwuku usɔm Arherhu-Num
ukugɔng aka abanga ru umɛn, Unum aba
iyike anernga.>>
17 Isarhe iyɛrɛ ri itsi Uyesu itɛ̃rhã
imaangge abĩ abi Uyahudiya nu ikãwãngge.

Uyesu nu Uyohana Uner Ubɔtisima (Umat 11.2-19)

18 Angwɛ̃ imesu Uyohana adɛyiwe unga
ifɛrhɛ ha kishoo. Uyohana ayisa angwɛ̃
imesanga avaa,
19 adene umbɔ azĩ arhusu Uteijee, agɛ,
<<Awu ungo uwu uwuku ububa ha, use
umɛn ifosu uwukuse?>>
20 Ivangyɛ aner ha aka azĩ atsĩ ru Uyesu,
agɔr unga agɛ, <<Uyohana Uner Ubɔtisima
unga adena umɛn ĩba irhusa ungo ĩgɛ,
<Awu ungo uwu uwuku ububa ha, use
umɛn ifosu uwukuse?> >>

21 Ri ivang hã Uyesu akerhuwe arhɛrha
anera abika awe ru uver ri irhãrhã, nu ípfu
iyiki ibewe, na ayanguwe asu abi ibvuta
arhɛrhɛ.
22 Nggee unga adzipa agɔr abika akũ
itser ha aba agɛ, <<Àka abvui azĩ adɛyiwe
Uyohana ubinkpi umbi aka anyã na agũ.
Abi ibvuta anyãmbɔ, akatarhu azɛ̃rhũmbɔ
uzɛ̃rhã, abi ingbim akerhumbɔ, abi ig-
bau agũmbɔ, ikom isongge nggu urhɛ, ad-
zowukumbɔ Isarhe Iyiki Ize ra atsũwã.
23 Unum awuri idzowuka idorh ru
unerwi aka asi icicanga imangmangnga ri
itsimum.>>
24 Angwɛ̃ itser Uyohana aka azĩmbɔ,
Uyesu atirha arherhe nggu ikikɔnga ri itsi
Uyohana agɛ, <<Umbi azĩ izɛrhu use ra
arhum? Ubĩĩ uku uder ugba iki ifɛu?
25 Ngge iba isi iwengge rimi, ude umbi
azĩ izɛrhu use? Umbi azĩ izɛrhe unera aka
atsim atorho imang? Ishingge rimi, abika
igũibɛn na atsim atorho imang, aka isaka
akpombɔ ra adzepurhe iyɛrhe ru utepa.
26 Bɔr umbi adzek azĩ izɛrhu use? Uwuku
usɔm Arherhu-Num? Ĩĩ, umum idɛyiwa
umbi, ananga uwuku usɔm Arherhu-Num.
27 Unga hã uwi umbɔ aka atsɛng ra
Arherhu-Num ri itsinga agɛ,
<< <Umum iwuri idene ungwɛ̃ itsermum
agbaashia ru ungo.
Unga awuri igbishuwa atsĩndĩngo.>*
28 Umum idɛyiwa umbi, abirabɛ akatsɛrh
aka amar kishoo, unera asi igɔnga Uy-
ohana. Rimi hã, uwuku ucia ri Iyɛrhe
Unum agɔnga unga Uyohana.>>
29 Anera kishoo, nu abika ayɛsu ikirbi
abĩ aka agũ irhɛm Uyesu, umbɔ abema ugɛ
utsĩndĩ Unum uwu uku uzea, ubinkutsu
Uyohana aka akorhuka umbɔ ubɔtisima.
30 Bɔr abi Ufarisi nu abika amesuwe
Íkpem Umusa akpɛ̃mbɔ ubinkpi Unum aka
abee ikorhuwe umbɔ, ubinkutsu Uyohana
anasi ikorhuka umbɔ ubɔtisima.
31 <<Umum ikpangu aner udan ukpirɛ
nggu use? Umbɔ awu ru nyaku use?
32 Awu ru nyaka awɛkaci aki iseyi ra
anang izɛɛ na ayisa adɔkambɔ agɛ,
<< <Umɛn ibar aserhuwa
umbi akpɛ̃mbi azera.
Umɛn itsũ ubom akpe,
umbi asi iciumbi akpe.>
33 Uyohana Uner Ubɔtisima aka aba, asi
itãinga uborodi, asi ihwaa adɛ, umbi agɔra
agɛ, <Awu ri ipfu iyiki ibewe.>
34 Nggayɛ Ungwɛ̃-Ner aka aba agha na
ahwa, umbi agɛ, <Unyã uner uwuku ubvun
igha abin nu ufĩrhã afĩrhã, uwɛrhɛ abika
ayɛi ikirbi abĩ, na abi arhim.>
35 Bɔr awu itser unera iwuri idɛyiwe ugɛ
unga awea ri itsoi.>>

Utsɛrh arhim adzukuwe atsei nú Uyesu

36 Utsa Ufarisi uwɔɔ ayisu Uyesu igha
ubingha, Uyesu atsĩ ri iya utsa ha azĩ asei
ra anang ubingha.
37 Utsɛrh uwɔɔ ru uteu ha awu ra arhim.
Ivangyɛ unga aka agũ ugɛ Uyesu awe
ri igha ubingha ri iya utsa Ufarisi ha,
unga azĩ nggu udzoma atsei isung imang
akarhãrhã.
38 Unga adɛ̃ɛ̃ udiku undzingnga, udika
adaknga, aciu awua anyĩ ra adaknga, na
akũ igwar itsinga adzukuwe, na atar uwɛɛ,
na atsuke atsei isung hã nu ake.
39 Ivang utsa Ufarisi uwuku uyisa unga,
aka anyã rimi, unga agɔr ra amɛnnga agɛ,
<<Uda utsak uwurɛ awu uner uwuku usɔm
Arherhu-Num, unga awuri ihwɛngnga
ungamɔ ani ibasa abok ru unga, ikpũ
utsɛrh ha aka awe, awu ra arhim.>>
40 Uyesu agɔr unga agɛ, <<A Usiman,
umum iwu ru ubina ukpi umum iki
idɛyiwa ungo.>>
Unga agɛ, <<A umarhem, uma
udɛyiwa.>>
41 Uyesu agɛ, <<Inera ivaa agha uvɛrh
unera aka akɔwe umbɔ imang. Unying
agha uvɛrh íshaa imang anaka atõõ, uwu
uvaa agha uvɛrh íshaa imang isɔka itõõ.
42 Ikivarhambɔ ashimbɔ ri imangyɛ
umbɔ aka ifai unga. Unga anekuka umbɔ
ikivarhambɔ. Uwukusong awuri ibema
unga anang udɔka?>>
43 Usiman agɔr unga agɛ, <<Uwuruwi
uvɛrh unga urhɛrhɛ umbɔ aka aneke unga
awuri ibema anang.>>
Uyesu agɛ, <<Ungo uzharhe mɔnɔ.>>
44 Mɔcɛ unga adzipa arhi udiku utsɛrh ha
na agɔr Usiman agɛ, <<Ungo unyã utsɛrh

* **7:27** Àka anyã ikɛi: Umrh 3.1.

uwurɛ? Umum iki iba ri iyango, ungo usi idzaango amɛ̃ aka asorha adak, bɔr unga akũ anyĩnga awua ra adakmum na afire ake nggu igwar itsinga.
45 Ungo usi idzaango umum imor nu itar uwɛɛ, bɔr utsɛrh uwurɛ udzur ri ivangyɛ umum iki itsĩwã ri iya ikɛrɛ unga anasi nekuka idzaa umum imor nu itang awɛɛ.
46 Ungo usi itsukango atsei ni itsimum, bɔr unga atsukanga atsei isung ra adakmum.
47 Nggee, umum idɛyiwa ungo, aka itsũwũkumbɔ arhɛrha arhimnga ha, ibibemanga iwu irhɛrhɛ. Bɔr uwuruwi umbɔ aka atsũwe arhim ukunjiir, abema ukunjiir.>>
48 Mɔcɛ, Uyesu agɔr utsɛrh ha agɛ, <<Aka atsũwũkumbɔ arhimngo.>>
49 Atsen abɔɔ atirhi igɔr adɔkambɔ agɛ, <<Awu ungamɔ nuwi, atsũwũka arhim?>>
50 Uyesu agɔr utsɛrh ha agɛ, <<Imangmangngo ngge ifɔrha ungo, uzĩ uku utɔɔ.>>

8

Unyaka arherhe ri itsi uner uwuku udoi ikpũ (Umat 13.1-23; Umar 4.1-20)

1 Akɛrɛ ha aka amaa, Uyesu azɛ̃rhã amaa iteu iyiki igɔng nu iyiki ici, adũwã Isarhe Iyiki Ize iyi Iyɛrhe Unum. Abɔrɔ ha usɔkdũmɛn awu nggu unga,
2 nu ikɛi akatsɛrh abɔɔ aka akerhe ri ípfu iyiki ibewe nu irhãrhĩ iyɔɔ. Umaryamu Umagadarha, uwu umbɔ aka atsũwe ípfu iyiki ibewe utɔɔva.
3 Nggu Uyowana, utsɛrha Ukuza unggbaashi ufɔm iya Uhiridu, nu Usuzana, nu arhɛrha akatsɛrh abɔɔ akũ abina arhɛrhɛ ayike Uyesu nu angwɛ̃ imesanga.
4 Anera arhɛrhɛ adzeyi ri iteu aba akɔng ru Uyesu, unga arherhe unyaka arherhe agɛ,
5 <<Uner ikpũ abin akũ ikpũnga azĩ ididoi. Unga aka annaa ikpũa ri icanga, ikpũ iyɔɔ igba ru utsĩndĩ, umbɔ azɛ̃rhã ajang adak, anunu aba akpɔuke iyi ha.
6 Iyɔɔ igba nu ifa, ngge iki imɛr, isi idãrhũngge ni ikoingge, ubinkutsu amɛ̃ ashike ra anang hã.
7 Iyɔɔ ikɛi igba ra aga ididɔk, ngge imɛr ni iseng, ididɔk ha itong ngge.
8 Ikpũ iyɔɔ igba ra abĩ aka aze, imɛr iseng ighwɛr ikpũrhã inainaka inangngge ikpũ ha umbɔ aka adoi.>>
Unga aka arherhe rimi, na atsarhi irhaknga agɛ, <<Uner ato akika agũ, unga agũ.>>
9 Angwɛ̃ imesanga arhusa unga agɛ awu use uwu agben unyaka arherhe ha.
10 Unga agɛ, <<Aka adɛyiwambɔ umbi abinkɛ aka awɔk aki Iyɛrhe Unum. Bɔr ra abɔɔ umum irherhe unyaka arherhe nggu umbɔ,
<< <nggee umbɔ awuri irhimbɔ
na asi ínyãmbɔ.
Awuri igũmbɔ
na asi íhwɛngmbɔ agbena.> >>*
11 <<Agben unyaka arherhe ha akɛ, ikpũ hã iwu Arherhu-Num.
12 Iyɔrɔ iyiki igba nu utsĩndĩ iwu abirabɛ aka agũ, bɔr Undenggũ aba anyanga arherhe ha adzeke ra amɛnmbɔ, utsur umbɔ ayɛimbɔ idzidzɛrhe na akpombɔ ififɔrh.
13 Iyɔrɔ iyiki igba ni ifa, iwu abirabɛ aka ayɛi arherhe ha nggu anggɔm ri ivangyɛ umbɔ aka agũ, bɔr umbɔ ashimbɔ ra anũnang. Umbɔ akpurha ayɛi idzidzɛrhe ivanga ukunjiir, bɔr umbɔ aka avira umbɔ, umbɔ azĩmbɔ udĩmbɔ.
14 Ikpũ iyɔrɔ iyiki igba ru aga ididɔk, iwu abirabɛ aka agũ Arherhu-Num, bɔr igũ ighong iwu ru ubin, nu igũibɛn upfung itsu umbɔ asi isengmbɔ na aghwɛrmbɔ ikpũrhã.
15 Bɔr ikpũ iyɔrɔ ra abĩ aka aze, iwu abi amɛn aka aze, abika agũ Arherhu-Num na anyanga akpɔm ra amɛnmbɔ, umbɔ abima na aghwɛr ikpũrhã.

Irhirhang nú anang idɛ̃ɛ̃ke (Umar 4.21-25)

16 <<Unera asi ítsuka irhirhang awɔkuka ru utsutseu, use atsukuka ra ada ukoma. Ĩ'ĩ, awuri idene irhirhang hã afafã nú anang idɛ̃ɛ̃ke ru abika atsutsĩwã anyã ananga arhang.
17 Ubin usi íwɔkpɔ umbɔ aka asi ínyãmbɔ. Ikɛi ubin usi ítsirkpɔ umbɔ aka asi íhwɛngmbɔ ra awiya.

* **8:10** Àka anyã ikɛi: Uish 6.9.

18 Nggee àka ayepa anyã na angwɛ̃dzɛn
ri igigũ. Uwuruwi aka awe ru ihwihwɛng
awuri itomuwe unga akpo arhɛrhɛ. Uwu-
ruwi aka ashia, awuri iyɛse ungwɛ̃rhĩ ih-
wihwɛng ha unga aka awerangge.>>

Angwɛ̃mbɔ Uyesu nggu uyanga (Umat 12.46-50; Umar 3.31-35)

19 Uya Uyesu nu angwɛ̃mbɔ asok aba
ru unga, bɔr umbɔ afɔr izĩ atsĩ ru unga
adambɔ, ubinkutsu anera arhɛmbɔ.
20 Uwɔɔ agɔr unga agɛ, <<Uyango uwɔɔ
nu angwɛ̃mbi adɛ̃ɛ̃ ra awiya rɔ, abee inyã
ungo.>>
21 Bɔr unga agɔr umbɔ agɛ, <<Abika agũ
Arherhu-Num na atɔ̃ itser nggu ake, umbɔ
awu uyamum nu angwɛ̃mɛn.>>

Uyesu adɔɔte ugba inai (Umat 8.23-27; Umar 4.35-41)

22 Unum ukpɔɔ Uyesu agɔr angwɛ̃ ime-
sanga agɛ, <<Umɛn igar ukau ha izĩ afɛn
akɔrɔ.>> Umbɔ asok atsĩ ru ukhukhɔɔ amɛ̃
azĩmbɔ.
23 Umbɔ awu ru uzɛ̃rhã, unga arhaa urhɔ.
Ufin inai nggu ugba uso ubvun nu ukau ha
ukwɛr amɛ̃ utsuke ru ukhukhɔɔ amɛ̃mbɔ,
uwuri itsĩme umbɔ.
24 Angwɛ̃ imesa ha azĩ azita unga agɛ, <<A
Uteiya, a Uteiya! Umɛn iki itsĩmmɛn!>>
Unga azir asok atsɛrhu ugba nu ibvun
amɛ̃ hã udɔɔr unu, ananga uku utɔɔ.
25 Unga arhusa angwɛ̃ imesanga agɛ,
<<Imangmangmbi iwerɛngge?>>
Nggu iwei umbɔ adzeidzeu, na arhusa
adɔkambɔ agɛ, <<Awu ungamɔ nuwi ikɛi,
atsɛrhu ugba nu amɛ̃, ake agũna unga?>>

Ikikerhe uner ipfu iyiki ibewe (Umat 8.28-34; Umar 5.1-20)

26 Umbɔ atsĩ ukhukhɔɔ azĩ atsĩ abĩ
Ugarasa, ake awu ugar ukau Ugarhirhi.
27 Ivangyɛ Uyesu aka acipa nu ubang
ukau ha, unga agbopa unerwi aka awe ru
ipfu iyiki ibewe ru uteu ha. Aka adera utsa
ha asi itsima atorho use aseisa ri iya, aseiyi
ra adzak.
28 Ivangyɛ unga aka anyã Uyesu,
unga atsu ivum na agba ra adaknga
na atsarhi irhaknga agɛ, <<Ungo ubee
usengo nggu umum Uyesu, Ungwɛ̃ Unum
Uwuku Ugɔng? Umum ishɔ̃rhã ungo niba
udzaango umum uver!>>
29 Unga irherhe rimi ubinkutsu Uyesu
aka agɔra ipfu iyiki ibewe ha ugɛ ngge idze
ru utsa ha. Aka adera ngge iki isaki idzur
unga, anera aka isaka abow adaknga nu
aboknga nggu inyãwã na adzɛu unga, bɔr
unga anang apupuwe, ipfu iyiki ibewa ha
iki isaki ikũna unga izĩngge ra arhum.
30 Uyesu arhusa unga agɛ, <<Itsokngo
igburh ungamɔ?>>
Unga agɛ, <<Ukpusha,>> ubinkutsu ípfu
iyiki ibewa ha iwu irhɛrhɛ iki itsĩ ru unga.
31 Ngge ishɔ̃rhã unga, unga niba atsuka
ngge izĩngge ru ughorkaghor angwĩ ra
anangkɛ umbɔ iki igbang ípfu iyiki ibewe.
32 Ikpui arhede niyɔ iwu ru ughãwã ra
anang akɔɔ nu ubang igũ iki ikhapa nu
ukau ukugɔng. Ípfu iyiki ibewa ha ishɔ̃rhũ
Uyesu ama aneke ngge itsĩ ru ngge, unga
nekuka.
33 Ípfu iyiki ibewa ha iki idzeku utsa
ha ngge itsĩngge ru ukpui arhede ha.
Ukpui arhede ha iso itĩ icipungge ru ukau
ukugɔng hã, íkpengge ra amɛ̃.
34 Ivangyɛ abi idzɛu arhede ha aka anyã
ubinkpi uku ukorhe, umbɔ asok atĩ azĩ
adzowe isarhe ru utepa nu ikãwãngge.
35 Anera adzek aba inyã ifɛrhɛ ha. Umbɔ
aka aba atsĩ nu Uyesu, umbɔ akpurha
anyã utsa ha ípfu iyiki ibewa ha iki idzeku
unga atsim atorho asei ra adak Uyesu nggu
amɛnnga uku urhirhiki, iwei ifɛr umbɔ.
36 Abirabɛ ifɛrha ha iki ikorhe ra asumbɔ,
adɛyiwe anera ubinkpi uku utsu uner ípfu
iyiki ibewe ha akerhe.
37 Iwei iki ifɛr anera kishoo ri ikãwã abĩ
Ugarasa, umbɔ ashɔ̃rhũ Uyesu unga ama
adzeka ra abĩmbɔ. Nggee unga asok atsĩ
ukhukhɔɔ amɛ̃ azĩã.
38 Utsa ha ípfu iyiki ibewa ha iki idzeku
unga ashɔ̃rhũ Uyesu agɛ unga adɔsa unga,
bɔr Uyesu adene unga azĩã agɛ,
39 <<Ubvui uzĩ ri iya nu udɛyiwe ubinkpi
Unum aka akorhuwa ungo.>> Nggee utsa
ha azĩã, na adɛyiwe utepa kishoo ubinkpi
Uyesu aka akorhuwe unga.

Ukom unakuci nu ukutsɛrh uwuku ughong iyor (Umat 9.18-26; Umar 5.21-43)

40 Ivangyɛ Uyesu aka abvui aba, anera arhɛrhɛ aba aghwe unga, ubinkutsu umbɔ kishoo asei idzɛu unga.
41 Mɔcɛ utsa uwɔɔ agburh Uyayiru, unggbaashi abã ifɛn-Num, aba agba ra adak Uyesu, na ashɔ̃rhã unga ama azĩ ri iyanga,
42 ubinkutsu unanyĩ unapunga, imɛknga iki iyongge usɔkdũmɛn, aka abɔr ikpikpe.
Uyesu awu ru utsĩndĩ anera arhɛrhɛ afĩĩ azɛ̃rhã nggu unga.
43 Utsɛrh uwɔɔ aka arhong adzirh imɛka usɔkdũmɛn awe umɔ, bɔr unera asi idɛ̃ɛ̃ akerhuka unga.
44 Unga aghɔ̃rhã aba udiku undzing Uyesu na abangu ifɛn atorhanga, kanying irhong adzirhnga ikerhungge.
45 Uyesu arhusa agɛ, <<Ungaa abanga umum?>>
Umbɔ kishoo atsɛyimbɔ, Ubitru agɛ, <<A Uteiya, anera arhɛrhɛ aka akɔng afĩĩ azɛ̃rhã nggu ungo.>>
46 Bɔr Uyesu agɔr agɛ, <<Unera abangunga umum. Umum ihwɛng ijee iki idzengge ru umum.>>
47 Mɔcɛ utsɛrh ha anyã unga asi idɛ̃ɛ̃ awɔka, unga adzek azang aba agba ra adak Uyesu. Ra asu anera kishoo, unga adɛyiwe umbɔ ubinkpi uku utsu unga abanga unga, nu ibibanga hã iki ikerhuwe unga kanying.
48 Mɔcɛ Uyesu agɔr unga agɛ, <<A unapmum, imangmango ngge ikerhuwe ungo, uzĩ uku utɔɔ.>>
49 Uyesu ana awu ra arherhe nu uwɔɔ adzeki iya Uyayiru unggbaashi ubã ifɛn-Num hã aba adɛyiwe unga agɛ, <<Unapungo aka akpea. Niba udzowukɔ uver ikɛi ru uner imesa.>>
50 Bɔr Uyesu aka agũ rimi, unga agɔr Uyayiru agɛ, <<Niba ugũo iwei, uwe ri imangmang ukpekũ, unapungo awuri ikerhunga.>>
51 Unga aka atsĩ ri iya Uyayiru, unga asi ineke unera atsĩã nggu unga Ubitru nu Uyohana nu Uyaku nu utesa nu uyisa una hã ukpekũ.
52 Anera kishoo ra awiya iya adɛ̃ɛ̃ iciu akpe, na atsui ivum ni itsi una hã. Uyesu agɛ, <<Àka aneke iciu akpe. Una hã anasi ikpea, awu ru urhɔ.>>
53 Umbɔ anyĩrhã unga, ahwɛngmbɔ unga aka akpea,
54 bɔr unga adzur ubok una hã akpɔm, na agɛ, <<A unapmum, usisok!>>
55 Ipfu una hã ibvui ibangge, kanying unga abera asok. Mɔcɛ Uyesu atsu umbɔ adzowe ubingha ru una hã.
56 Abika amar una hã adzeidzeu, bɔr unga akɛna umbɔ niba adɛyikumbɔ unera ifɛrha ha.

9

Uyesu adene angwɛ̃ imesanga usɔkdũmɛn
(Umat 10.5-15; Umar 6.7-13)

1 Uyesu aka ayisa angwɛ̃ imesanga usɔkdũmɛn ananga unying, unga adzowe umbɔ iker nu ijee iyiki itsũwe ípfu iyiki ibewe kishoo na akerhuwe irhãrhã.
2 Adene umbɔ adzek adzowe isarhe Iyɛrhe Unum na akerhuwe abi irhãrhã.
3 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Àka niba anyangumbi ubin nu uzɛ̃rhã hã, niba anyangumbi igbong, use ukpoka, use ubingha, use uhwɛk. Niba anyangumbi atorho avaa.
4 Ubɛn iyaa umbi aka itsĩ, àka asei umɔ utsɛku umbi aka isoku uteu ha.
5 Anera aba asi iyɛimbɔ umbi, àka awashuwe uzurhu adakmbi ri ivangyɛ umbi aka idzek utepumbɔ. Umgbɔ uwu utsar ukpuku ubewe ru umbɔ.>>
6 Nggee umbɔ adzek azɛ̃rhã atsĩrhũmbɔ iteu, adzise Isarhe Iyiki Ize na akerhuwe anera ri inanga kishoo.
7 Uhiridu uyɛrhe aka agũ abin hã kishoo aka akorhe, unga adzununga, ubinkutsu abɔɔ agɛ awu Uyohana aka asoku udzak.
8 Abɔɔ agɛ uner uwuku usɔm Arherhu-Num Uirhiya unga adzeka, abɔɔ ikɛi agɛ awu uner uwuku usɔm Arherhu-Num uwu ishaisha unga asok nggu urhɛ.
9 Bɔr Uhiridu agɛ, <<Umum iki izharhukũ itsi Uyohana. Awu ungamɔ uwi ikɛi umum iki ini igosha ikpũ abin akɛrɛ? >> Na abee inyã unga.

Uyesu afuka anera anaka agɔnga atɔ̃ɔ̃ (5,000)
(Umat 14.13-21; Umar 6.30-44; Uyoh 6.1-14)

10 Ivangyɛ abi itser Uyesu aka abvui aba, umbɔ azĩ asɔme unga ubinkpi umbɔ aka akorhe. Mɔcɛ unga akũna umbɔ, umbɔ

abvui adzek umbɔ ikiyikambɔ azĩmbɔ uteu ukpɔɔ ugburh Ubetsaida.
11 Bɔr anera aka agũ unga awe ru nggɔɔ
ha, umbɔ adɔsa unga. Unga ayɛi umbɔ na
arherhe arherhe Iyɛrhe Unum nggu umbɔ,
na akerhuwe abika abee ikikerhe.
12 Urhɛɛ uku uwe angwɛ̃ imesanga
usɔkdũmɛn aba agɔr unga agɛ, <<Udɛyiwe
anera umbɔ azĩmbɔ ru umbɔ atsĩ ri iteu nu
icang azĩ abee ubingha nggu anang inũ,
ubinkutsu nggimi awu arhum.>>
13 Bɔr unga agɔr umbɔ agɛ, <<Àka adzowe
umbɔ ubin umbɔ agha.>>
Umbɔ agɛ, <<Umɛn ikpurhi iwu ru atsɔku
uborodi atõõ nu abɛrh avaa, ungo ubee
umɛn izĩ igoi ubingha ukpurukpi uku umɛ̃ɛ̃
arhɛrha anera abɛrɛ kishoo?>>
14 Akatsa abirabɛ aka awu umɔ ayombɔ
anaka agɔnga atõõ.
Bɔr unga agɔr angwɛ̃ imesanga agɛ,
<<Àka atsu umbɔ asei ukpu ukpusha, ubɛn
ukpusha uyokpɔ isɔka itõõ.>>
15 Angwɛ̃ imesanga atsu anera kishoo
asei ukpukpusha nú abĩ.
16 Uyesu ayɛi ímarhu uborodi atõõ hã nu
abɛrh avaa ha, unga aka abere arhi afã
na atar uwɛɛ adzowe Unum na atsɔka ake.
Mɔcɛ unga adzowe angwɛ̃ imesanga umbɔ
agashuwe anera.
17 Umbɔ kishoo agha ashur na abɔre
awushunga. Angwɛ̃ imesanga arhɔsa ake
atɔk azĩnga usɔkdũmɛn.

Ubitru agɔr agɛ Uyesu unga awu Ukiristo
(Umat 16.13-19; Umar 8.27-29)

18 Unum ukpɔɔ Uyesu ikiyikanga awu ri
ifɛn-Num na angwɛ̃ imesanga awu nggu
unga, unga arhusa umbɔ agɛ, <<Anera agɔr
agɛ umum iwu ungamɔ?>>
19 Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Abɔɔ agɛ ungo
uwu Uyohana Uner Ubɔtisima, abɔɔ agɛ
Uirhiya, na abɔɔ agɛ uner uwuku usɔm
Arherhu-Num uwu ishaisha aka abvui aba
nggu urhɛ.>>
20 Unga arhusa umbɔ agɛ, <<Bɔr umbi
agɔr agɛ use? Umbi agɔr agɛ umum iwu
ungamɔ?>>
Ubitru adzipa agɛ, <<Ungo uwu Ukiristo
uwu Unum.>>
21 Uyesu avange umbɔ utsur umbɔ
adɛyikumbɔ unera arherhe akɛrɛ.
22 Unga agɛ, <<Awu ufang Ungwɛ̃-Ner
aka ihwa ayetnum ra abina arhɛrhɛ ra
akakũ, nu ateiya abika adzowe idɛm-Num,
na abika amesuwe Ikpem, awuri ikpɛ̃mbɔ
unga. Awu ufang umbɔ aka ifɛr unga, ru
unum untaar unga awuri isok abɛka.>>
23 Mɔcɛ unga agɔr umbɔ kishoo agɛ,
<<Ubɛn unera aba awuri idɔsunga umum,
awu ufang unga ikpɛ̃ɛ̃ itsikamnga, na
anyangu igãrhãmau ucuciianga ubɛn unum
adɔsa umum.
24 Nggee ubɛn unerwi aka abee ifɔrh
urhɛnga, umgbɔ uwuri igwirmgbɔ. Bɔr
uwuruwi urhɛnga uku ugwir ri itsimum,
afufɔrh umgbɔ.
25 Izea iwu use, unera aba akpo abin
upfung kishoo bɔr urhɛnga ugwirmgbɔ?
26 Unera aba agũã atsak umum nu arher-
hamum, Ungwɛ̃-Ner awuri igũa atsak uner
ha ri ivangyɛ unga aka iba ri ikpikpoi
Utɛnga, nu ikpikpoi asarkasar ípfu itser-
Num.
27 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe,
abɔɔ rabɔ adɛ̃ɛ̃ nggimi awuri inyãmbɔ
Iyɛrhe afã kata na adɔrha akpe.>>

Idzidzipu iyor Uyesu
(Umat 17.1-8; Umar 9.2-8)

28 Inuma utɔrɔk iki iyok, Uyesu aka amaa
arherhe akɛrɛ, unga akũ Ubitru nu Uy-
ohana nu Uyaku nggu unga, umbɔ afũmbɔ
igũ, azĩ ifɛn-Num.
29 Unga aka adɛ̃ɛ̃ ifɛn-Num, unyɛ̃ɛ̃nga
udzipu uwuwemgbɔ, na atorhanga adiki
iwu uku upɛ̃rhɛng ru nyaki inyĩnyaki inai.
30 Inera ivaa, Umusa nggu Uirhiya,
31 aka apɛng na arhang ru nyaki ishaa
unum adɛ̃ɛ̃ arherhe nggu Uyesu. Umbɔ
arherhe arherhe ri itsi akpenga iki iba it-
suifɛr ru Urusharhima.
32 Ubitru nggu awɛrhu uzɛ̃rhãnga awe ru
urhɔ. Umbɔ aka azir, umbɔ akpurha anyã
irhirhang Uyesu nggu anera avaa aka adɛ̃ɛ̃
nggu unga.
33 Ikivarhambɔ aka awuri abɔre Uyesu,
Ubitru agɔr unga agɛ, <<A Uteiya, azea
umɛn iki iwu nggimi! Uneke umɛn itar
atsurha ataar, unying uwu ungo, unying
uwu uwuku usɔm Arherhu-Num Umusa,
unying uwu uwuku usɔm Arherhu-Num
Uirhiya.>> Asi ihwɛngnga ubinkpi unga
aka arherhe.

34 Ana asi ibvura angwĩnga, akpurha
anyã amɛɛ aka aba atsire umbɔ. Amɛɛ
aka awu uzĩrhzĩ ru umbɔ, angwɛ̃ imesanga
adiki igũ iwei.
35 Urhɛm udzeka ra amɛɛ ha ugɔr
ugɛ, <<Uwɛrɛ awu Ungwɛ̃mum, uwuruwi
umum iki itsũ. Àka akpeto ru unga!>>
36 Urhɛm hã uku udɔng, umbɔ akpurha
anyã Uyesu ikiyikanga. Angwɛ̃ imesa
ha akpɔm arherhe ha ra amɛnmbɔ, asi
isɔmukumbɔ unera ri inum hã ubinkpi
umbɔ aka anyã.

Akerhuwe ungwɛ̃ uwuku uwuri ipfu iyiki ibewe (Umat 17.14-18; Umar 9.14-27)

37 Ukpe unum uvaa, umbɔ aka abvui ri
igũ hã acipuwa, anera arhɛrhɛ aba akɔng
ru unga.
38 Unera ri ikikɔnga atsarhi irhaknga agɛ,
<<A umarhem! Umum ishɔ̃rhã ungo umaa
uba uyike ungwɛ̃mum, umum iwu ra unga
ikiyikanga!
39 Ipfu iyiki ibewe iki isaki ifũ unga,
itsu unga anu itsu ivum. Iki isaki igbipa
unga itar, iyornga izang, ufuu udzeyi ra
angwĩnga. Isi ínekungge unga utsɛku ngge
iki inayiwe unga akarhãrhã.
40 Umum iki ishɔ̃rhã angwɛ̃ ime-
sango umbɔ ama atsũwe, bɔr umbɔ afɔr
adambɔ.>>
41 Mɔcɛ Uyesu agɛ, <<Umbi abi udan
ukpirɛ, abika asheri imangmang, abi amɛn
aka abewe. Umum iki isei ĩdãrhũmum nggu
umbi, ukang umbi aka awe ru imangmang
ru umum? Utsɛku ukang umum iki ibima
nggu ida imangmangmbi? Ukũ ungwɛ̃ hã
uba nggɛɛ ru umum.>>
42 Ungwɛ̃ hã awu ru utsĩndĩ uwuku
ububa, ipfu iyiki ibewe ha ishipa unga
itar nu abĩ, iyornga itirhi izizang. Uyesu
atsɛrhu ipfu iyiki ibewe ha, akerhuwe
ungwɛ̃ hã, adzowuka unga ru utesa.
43 Kishoo aka awu umɔ adzeidzeu igɔng
Unum.
Umbɔ kishoo ana awe ru idzeu ru kishoo
ubinkpi Uyesu aka akorhe, unga agɔr
angwɛ̃ imesanga agɛ,
44 <<Àka akpeto ru ubinkpi umum iki
idɛyiwa umbi! Awuri ighambɔ adak
Ungwɛ̃-Ner adzowe unga ra abok anera.>>
45 Bɔr umbɔ asi ihwɛngmbɔ ubinkpi unga
aka arherhe. Awɔmbɔ ake ru umbɔ utsur
umbɔ ahwɛngmbɔ. Umbɔ ikɛi agũ iwei
irhusa unga arherhe ha.

Ungaa awu ukugɔnga? (Umat 18.1-5; Umar 9.33-37)

46 Uning usomgbɔ ra angwɛ̃ imesanga
agɛ uwukusong awu ukugɔnga ru umbɔ.
47 Uyesu ahwɛnga ifɛrhkɔmbɔ, unga
ashupu ungwɛ̃rhũ uwɛkuci, atsu unga adɛ̃ɛ̃
akhapa nggu unga.
48 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Ubɛn unerwi
aka ayɛisa ungwɛ̃rhũ ungwɛ̃ uwurɛ ri it-
sokmum, unga ayɛi umum nukpɔ. Ikɛi
ubɛn unerwi aka ayɛi umum unga ayɛi
uwuku udena umum ĩba. Uwuruwi aka
awu uwuku ucia ru umbi kishoo, unga
awu ukugɔnga.>>
49 Uyohana agɛ, <<A Uteiya, umɛn inyã
uwɔɔ asi iwea nggu umɛn na adɛ̃ɛ̃ itsusuwe
ípfu iyiki ibewe ri itsokngo. Umɛn ibee ikɛn
unga.>>
50 Uyesu agɛ, <<Niba akɛnmbi unga, ubɛn
unerwi aka asi iwea unggamtsakmbi awu
uwɛrhambi.>>

Abi Usamariya akpɛ̃mbɔ Uyesu

51 Ivangyɛ umbɔ aka ishipu Uyesu azĩ ra
afã iki iyo, unga atsu amɛnnga akarhãrhã
abee izĩ Urusharhima.
52 Unga adene abi itser umbɔ agbaashia,
umbɔ azĩmbɔ ungwɛ̃rhũ uteu ru Usamariya
azĩã agbishuwe abina ru unga.
53 Bɔr abi uteu ha akpɛ̃mbɔ iyɛi unga,
ubinkutsu umbɔ ahwɛngmbɔ unga awuri
itɔng azĩ Urusharhima.
54 Angwɛ̃ imesanga umbɔ Uyaku nggu
Uyohana aka anyã rimi, umbɔ arhusa agɛ,
<<A Uteijee, ungo ubeengo umɛn iyisu
urha ra afã ukpɔ ucipuwa uba ukpĩĩwe
umbɔ?>>
55 Bɔr Uyesu adzipa, atsɛrha umbɔ.
56 Umbɔ azĩmbɔ ungwɛ̃rhũ uteu ukpɔɔ.

Ayetnum akika adɔsu Uyesu (Umat 8.19-22)

57 Umbɔ aka awu ru utsĩndĩ, utsa uwɔɔ
agɔr Uyesu agɛ, <<Umum idɔsumum ungo
ubɛn anangkɛ ungo iki izĩ.>>
58 Uyesu adzipa agɔr unga agɛ, <<Íjui ng-
bako iyiki ici iwengge ri ingwĩngge, anunu

ikɛi aweke ra ashiyake, bɔr Ungwɛ̃-Ner ashia ra anangkɛ unga aka itsu itsinga.>>
59 Agɔr uwɔɔ ikɛi agɛ, <<Udɔsa umum.>>
Bɔr uner ha agɛ, <<A Uteijee, uneke umum izĩ indzake utɛmum kata.>>
60 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Uneke abika akpe adzake abika akpembɔ. Bɔr ungo uzĩ udũwũ Iyɛrhe Unum.>>
61 Uner uwɔɔ ikɛi agɛ, <<A Uteijee, umum idɔsumum ungo, bɔr uneka umum izĩ ighwe unuma nggu abi iyamum kata.>>
62 Uyesu adzipa agɔr agɛ, <<Ubɛn unerwi aka atsai ikau irham na anu irhi undzingnga, asi imɛ̃ɛ̃ itɔ̃ itser ri Iyɛrhe Unum.>>

10

Uyesu adene isɔka utɔɔva nu avaa adzek

1 Akɛrɛ ha aka amaa, Uteijee asɛng inera isɔka utɔɔva nu avaa. Unga adene umbɔ ivaivaa umbɔ agbaashia azĩ ubɛn uteukpi nu inangyɛ unga aka izĩ.
2 Unga adɛyiwe umbɔ agɛ, <<Igbɛra abin iwe irhɛirhɛ, bɔr abi itsera awe ukunjiir. Àka ashɔ̃rhũ Uteijee uwu igbɛra abin, unga adene abi itser ri icang igbɛra abinnga.
3 Àka azĩ! Umum idena umbi ru nyaka angwɛ̃ idɔi ra ateu íjui ngbako.
4 Àka niba akpɔmmbi uhwɛk use ukpoka use abadak. Àka niba aghwembi unera ru utsĩndĩ.
5 <<Ubɛn iyakɛ umbi aka itsĩ, àka atirha agɔr agɛ, <Ididɔɔr ri iya ikɛrɛ.>
6 Uner ididɔɔr aba awea ri iya ha, ididɔɔrambi iwuri iwe nggu unga. Unera aba ashia, ighwembi iyi ididɔɔr ibvui iba ru umbi.
7 Àka asei ri iya ha, àka agha na ahwa ubɛn ubinkpi umbɔ aka adzaa umbi, ubinkutsu, imɛ̃ngge umbɔ afai uner itser ugbɛtanga. Àka niba akpɔwumbi aya.
8 <<Ubɛn uteukpi umbi aka atsĩ, umbɔ aba ayɛimbɔ umbi, àka agha ubɛn ubinghakpi umbɔ aka idzaa umbi.
9 Àka akerhuwe abi irhãrhã abirabɛ aka awu umɔ, àka adɛyiwe anera agɛ, <Iyɛrhe Unum iki iyongge nggu umbi.>
10 Bɔr ubɛn uteukpi umbi aka itsĩ umbɔ aba akpɛ̃mbɔ iyɛi umbi, àka adɔsa atsĩndĩ uteu ha na agɔr agɛ,
11 <Uzurhu uteumbi uku unyapa ra adakmɛn, umɛn iwashuwa umgbɔ ru umbi. Bɔr àka ahwɛng ugɛ Iyɛrhe Unum iki iyongge.>
12 Umum idɛyiwa umbi, ru unum ukpuku utsu uvau, Unum awuri igũ atorh Usɔdɔm ananga uteu ha.
13 <<Atorhngo, Ukorazin! Atorhngo, Ubetsaida! Akorhuwa umbi abin idzeu arhɛrhɛ, umum iba ikorhumum ake ru Utaya nggu Usidon, umbɔ awuri idzipumbɔ iki ifitem, umbɔ awuri itsim ashaka atorho, na asei ra atɔɔ.
14 Bɔr Unum awuri igũa atorh Utaya nu Usidon ru unum ukpuku uvarha arherhe anangnga umbi.
15 Ungo igango, Ukafanahum, ungo ukaifɛrhkɔ ugɛ awuri ibera ungo afũ afã? Ĩ'ĩ, awuri ikũna ungo acipa ra anang isei abika akpukpe.
16 <<Unga uwuku ikpeto ru umbi, akpeto ru umum. Uwuruwi aka akpɛ̃na umbi ikɛi akpɛ̃na umum. Bɔr uwuku ukpɛ̃ɛ̃ umum, akpɛ̃ uwuku udena umum ĩba.>>
17 Isɔka utɔɔva na avaa ha abvui aba nggu anggɔm na agɔr agɛ, <<A Uteijee, ípfu iyiki ibewe igũna umɛn ri itsokngo!>>
18 Uyesu adzipa agɔr umbɔ agɛ, <<Umum inyãmum Ushaitan aka agba iki ifitem ru nyaki inai iki inyaka.
19 Umum iki idzaamum umbi ijee umbi aka ijeku íbvui nu ínna, na atɔngmbi kishoo ijee Undenggũ, ubin isi ínayikpɔ umbi.
20 Niba agɔmmbi anggɔm ugɛ ípfu iyiki ibewe igũna umbi, bɔr àka awu ra anggɔm ugɛ aka atsɛngmbɔ atsokmbi ra afã.>>
21 Ri ivang hã Uyesu awu ra anggɔm ri Ipfu Isarsatangge, agɔr agɛ, <<Umum ikpoi ungo Utɛ, Uteijee uwu afã nggu abĩ, ungo uku uwɔkɔ ifɛrhɛ iyɛrɛ ru abi itsoi nu abi idzursu, nu usɔme ake ra awɛkaci. Akɛrɛ ha awu ubinkpi ungo uku ugũibɛn ikorha ukpɔ.
22 <<Abina kishoo Utɛmum aka adzaa umum. Unera asi ihwɛngnga amɛn ungwɛ̃ɛ̃, Utɛ ikiyikanga ahwɛng. Unera asi ihwɛngnga amɛn Utei, Ungwɛ̃ɛ̃ ukpekũ nu uwuruwi Ungwɛ̃ hã aka isɔme unga.>>
23 Mɔcɛ unga adzipa udiku angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Idorh iwu iyi asukɛ aka anyã ubinkpi umbi aka anyã!

24 Umum idɛyiwa umbi ugɛ abika asɔm
Arherhu-Num nu ayɛrhe arhɛrhɛ aka
abee inyã ubinkpi umbi aka anyã, na asi
ikpombɔ inyĩnyã, abee igũ ubinkpi umbi
aka agũ na asi igũmbɔ.>>

Unyaka arherhe uner Usamariya uwuku uze

25 Unuma nukpɔ utsa uwɔɔ uwuku
uhwɛng Íkpem Umusa asok adɛ̃ɛ̃ na aviru
Uyesu, arhusa unga agɛ, <<A umarhem,
umum ikorhi iguse ni ikpo urhɛ uwu
ugbagbaa?>>

26 Unga adzipa agɔr unga agɛ, <<Atsɛng
agɔr agɛ usee ru ubvur Íkpem Umusa? Ungo
uhwɛngo agbena?>>

27 Utsa ha adzipa agɔr agɛ, << <Ungo
ibemu Uteijee Unumngo nggu amɛnngo
kishoo, nu ipfungo kishoo, nu ikerngo
kishoo, nu adzɛnngo kishoo.>* Ikɛi, <Ungo
ibemu udɔkango ru nyaki itsikamngo.> †>>

28 Uyesu adzipa agɔr unga agɛ, <<Ungo
urherhe mɔnɔ. Uzĩ ukorhe rimi nu ubɛk.>>

29 Bɔr utsa ha anyã ugɛɛ unga ashia
ru uvau. Nggee unga arhusu Uyesu agɛ,
<<Awu ungamɔ awu undɔkamum?>>

30 Uyesu adzipa agɔr unga agɛ, <<Unera
nuwɔ aka asoku Urusharhima acipa awuri
izĩ Ujeriko. Unga agbopa avɛu. Umbɔ
avur atorhanga, na akwɛr unga akarhãrhã,
unga akpurha abɔr akpe.

31 Uner uwuku udzowe idɛm-Num nuwɔ
azɛ̃rhã ru utsĩndĩ hã. Unga aka anyã utsa
ha aka anu, unga ayapa nu ubang utsĩndĩã
azĩã akinga.

32 Nggee ikɛi, utsa uwɔɔ ru unang
Urhawi,‡ ivangyɛ unga aka aba atsĩ ra
anang hã anyã unga aka anu, unga ikɛi
ayapa ru ubang utsĩndĩã.

33 Bɔr uner Usamariya azɛ̃rhã ru utsĩndĩ
hã, aba atsĩ ra anang utsa ha aka anu. Unga
aka anyã utsa ha, atorh afɛr unga.

34 Unga azĩ ru unga azĩ akũ atorhanga
afire isɔɔ, na atsuke atsei nu amɛ̃ inebi ake
awu agɔu ri isɔɔ ha na abope ngge. Ashupa
unga atsuku uzhikanga, akũna unga akũ
azĩã inɛta ri iya iki iwosha.

35 Ukpe uku usar, unga anyangi íshaa
imang ivaa adzowe ru uner iya ha, na
agɛ, <Uma unɛtuwa utsak uwurɛ. Umum
iba ibvui ĩbamum, umum iwuri ifasamum
ubinkpi ungo uku ufɛr ri itsinga.> >>

36 Uyesu arhusa unga agɛ, <<Ikitatambɔ,
uwukusong awu undɔku utsa ha aka agba
ra abok avɛu ha?>>

37 Utsa uwuku uhwɛng Ikpem hã agɛ,
<<Uwɔrɔ aka agũ atorh unga.>>

Uyesu agɔr unga agɛ, <<Uzĩ ukorhe rimi
hã.>>

Ri iya Umarta nu Umaryamu

38 Uyesu nggu angwɛ̃ imesanga awu ru
uzɛ̃rhã nukpi, unga azĩ atsĩ ru ungwɛ̃rhũ
uteu ukpɔɔ utsɛrh uwɔɔ umɔ agburh
Umarta ayɛi unga ri iyanga.

39 Unga Umarta awea ru unapumbɔ it-
soka igburh Umaryamu, unga asei akhapa
nggu Uteijee anu igosha arherhanga.

40 Bɔr Umarta itser ubingha inyan-
gungge amɛnnga. Unga aba ru Uyesu na
arhusa agɛ, <<A Uteijee, ungo usi igũo
ighong unapumɛn aka aneka umum itõ
itser ikiyikami? Udɛyiwe unga aba ayika
umum.>>

41 Bɔr Uteijee adzipa agɔr unga agɛ, <<A
Umarta, a Umarta, amɛnngo aghong na
adake ra abina arhɛrhɛ.

42 Bɔr ubina unying ukpekũ ungo uku
ubee. Umaryamu aka atsũa ubin uku uzea,
nu umbɔ asi íyesukumbɔ ukpɔ ru unga.>>

11

Imesu Uyesu iyi ifɛn-Num (Umat 6.9-13; 7.7-11)

1 Unuma nukpɔ Uyesu adɛ̃ɛ̃ ifɛn-Num ra
ananga akɔɔ. Unga aka amaa, unying ra
angwɛ̃ imesanga agɔr unga agɛ, <<A Utei-
jee, umesuwa umɛn ifɛn-Num ru nyaka Uy-
ohana aka amesuwe angwɛ̃ imesanga.>>

2 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi aba
awuri ifɛnmbi Unum, àka agɔr agɛ,
<< <A Utɛmɛn,
atsam itsokngo isarsatake,
Iyɛrhango iba.*
3 Uma udzaa ubinghamɛn ukpu irherɛ.
4 Uma utsũwe arhimmɛn,

* **10:27** Àka anyã ikɛi: Iva 6.5. † **10:27** Àka anyã ikɛi: Urha 19.18. ‡ **10:32** Abi Urhawi ani iyike abika adzowe idɛm-Num. * **11:2** Itsɛng ra abvur akɔɔ atoma *Ubinkpi ungo uku ubee umbɔ akorhe ru upfung ru nyaka umbɔ iki ikorhe ra afã.*

ru nyaka umɛn iki isaki itsuwe abika
ashɔng umɛn.
Niba ukũna umɛn uzĩɔ ru undeya.†> >>
5 Mɔcɛ unga agɔr angwɛ̃ imesanga agɛ,
<<Agɛ unera unying ru umbi awu ru
uwɛrhɛ, unga asok azĩ ru unga ri ikɔtsuuka
agɔr unga agɛ, <A uwee, uma ukɔpa
imarhu uborodi itaar.
6 Ubinkutsu uwɛrha umumwi adzeku
uzɛ̃rhã aba acipa ri iyamum icɛrɛ. Umum
ishimum ru ubin umum iki idzowe unga.>
7 <<Mɔcɛ uwɛrhɛ ha awu ru ubã na agɔr
agɛ, <Niba unyekungo umum arherhe!
Umum iki ifɔmukumum ananga, umum
nu awɛkacimum kishoo iki iwu ra anang
inũ, isi ídɛ̃ɛ̃ iso idzaamum ubin.>
8 Umum idɛyiwa umbi, iwɛrhɛ iba isi itsu
unga asok adzowuka ubin, awuri iso ad-
zowuka ubinkpi unga aka abee, ubinkutsu
uwɛrha ha asi inekuka ififɛna.
9 <<Nggee umum idɛyiwa umbi, àka
afɛna awuri idzaambɔ. Àka abee umbi
awuri ikpombi. Àka akwɛr angwĩ ubã
awuri itsi itsuruwambɔ umbi.
10 Ubɛn unerwi aka afɛna awuri iyɛisa,
unga uwuku ububee awuri ikpoa, nu
unga uwuku ukwɛr angwĩ ubã awuri itsu-
rukumbɔ unga.
11 <<Utei uwukusong ru umbi, ungwɛ̃nga
aba ifɛnu ubɛrh, unga adzowe ibvui?
12 Use ungwɛ̃nga afɛnu udzee, unga ad-
zowe unga inna?
13 Uba umbi abi amɛn aka abewe,
ahwɛngmbi idzowe abin aka aze ra
angwɛ̃mbi, icicang ishingge, Utɛmbi ra
afã awuri idzowuka Ipfu Isarsatangge ra
abika afɛna.>>

Uyesu nu Uba'arhzaburh (Umat 12.22-30; Umar 3.20-27)

14 Uyesu atsũwe ru utsa uwɔɔ ipfu
iyiki ibewe iki itsu unera asi irherhunga
arherhe. Ivangyɛ ipfu iyiki ibewe ha iki
idzek, utsa ha arherha arherhe, anera
arhɛrhɛ adzeidzeu.
15 Bɔr anera abɔɔ agɛ, <<Uba'arhzaburh
uyɛrhe ípfu iyiki ibewe unga adzowe ijee
iyiki itsũwe ípfu iyiki ibewe ha.>>
16 Abɔɔ avira unga agɛ unga akorhu ubin
idzeu ukpu uwu utsar unga aka adzeku
Unum.
17 Uyesu ahwɛnga ifɛrhkɔmbɔ, unga agɔr
umbɔ agɛ, <<Ubɛn iyɛrhe iki igau agbɛra
avaa, iyɛrha ha iwuri isita, nu iya iki igau
agbɛra avaa, iwuri ikpɛ̃ɛ̃ke adɔkake, ike
iwuri igba ra abĩ.
18 Iyɛrhe Ushaitan iba igasha agbɛra
avaa, iyɛrhanga iwuri idɛ̃ɛ̃ iguse?
Ubinkutsu umum igɔr rimi, umbi agɔr agɛ
umum ikũ ijee Uba'arhzaburh itsũwe ípfu
iyiki ibewe.
19 Umum iba ikũ ijee Uba'arhzaburh
itsũwe ípfu iyiki ibewe, abimbi akũ ijee iyik-
isong atsusuwe? Angwɛ̃ imesambi awuri
itsuka umbi uvau ra arherhe akɛrɛ.
20 Bɔr, umum ĩba itsũwe ípfu iyiki ibewe
ru ubok Unum, Iyɛrhe Unum iki ibangge ru
umbi.
21 <<Ukerkaker uner aba agbisha abin
iwa, adɛ̃ɛ̃ adzɛu iyanga, abin iyanga awuri
iwu uku kpengkpeng.
22 Bɔr ivangyɛ uwuruwi aka akera unga
aba afũ unga nggu ifuw, awuri ikũ ik-
ernga avur abin iwa ha utsa ha aka awe ru
imangmang ra ake, na agashuwe abin iya
ha.
23 <<Uwuruwi aka asi iwea nggu umum,
akpɛ̃ɛ̃ umum. Uwuruwi aka asi ikɔnga
nggu umum, asusituwe.
24 <<Ivangyɛ ipfu iyiki ibewe iba idzek
ru unera, iki isaki iyarhe ri inang iyiki ikoi
ibee ikpo iwiwosha ni isi ikpongge. Ngge
igɔr igɛ, <Umum ibvui izĩ ri iyakɛ umum iki
idzek.>
25 Ngge ibvui iba itsĩ, ngge inyã umbɔ aka
ayar na agbishumbɔ iya ha.
26 Mɔcɛ ngge ibvui izĩ ikarhe ípfu iyiki
ibewe iyɔɔ utɔɔva iyiriyɛ iki ibewe inangge
ngge, ngge kishoo iba isei umɔ. Isisei utsa
ha iyi imaataka iwuri ibewe inangge iyi
inggbaashia.>>

Igũibɛn iyi idzidzɛrhe

27 Uyesu aka arherhe rimi, utsɛrh uwɔɔ
ri ikikɔnga atsarhi irhaknga agɛ, <<Idorh
iwe nggu uyi uwuku umar ungo, na akpɔm
ungo!>>
28 Uyesu agɛ, <<Ĩĩ, bɔr idorh iwu iyi
abirabɛ aka agũ Arherhu-Num na adɔsa.>>

Utsar ukpu Uyunana (Umat 12.38-42)

† **11:4** Itsɛng ra abvur akɔɔ atoma *bɔr ufɔrh umɛn ri iyiki ibewe.*

29 Ikikɔnga iki itoma, Uyesu agɛ, <<Undan ukpuku ubewe nukpi. Abee utsar idzeu, bɔr asi ídzowukumbɔ umbɔ utsar ukuse, awuri idzowe utsar ukpu Uyunana ukpekũ.
30 Ru nyaka Uyunana aka awu utsar ra aner Unineba, rimi hã Ungwɛ̃-Ner aka iwe ru undan ukpirɛ.
31 Ru unum ukpuku uvarha arherhe, Usarauniya uwu unɔr awuri iso adɛ̃ɛ̃ nggu abi undan ukpirɛ na atsuke uvau ru umbɔ. Ubinkutsu unga adzeka anang akika ader aba igũ itsoi Usorhomon. Nggayɛ uwuruwi aka anangnga Usorhomon awu nggimi.
32 Aner Unineba awuri iso adɛ̃ɛ̃mbɔ ru unum ukpuku uvarha arherhe nggu udan ukpirɛ na awuri itsu uvau ru ukpɔ, ubinkutsu, umbɔ adzipumbɔ ri udũwã Uyunana. Icɛrɛ uwuku unang Uyunana uwi nggimi!

Irhirhang iyor (Umat 5.15; 6.22-23)

33 <<Unera asi ítsuka irhirhang awɔkuka, use anyangi ikikĩĩ atsĩmka irhirhang hã. Ĩ'ĩ awuri idene ngge ra anang idɛ̃ɛ̃ke, ngge itsú anera itsĩwã na anyã irhirhang hã.
34 Asungo ake awu irhirhang iyorngo. Asungo aba akerke, iyorngo kishoo iwe ri irhirhang. Bɔr asungo aba asi ikerke, iyorngo kishoo ikɛi iwu uzĩ.
35 Ungwɛ̃dzɛn utsur irhirhang hã ru ungo iwe uzĩ.
36 Nggee iyorngo kishoo iba irhangngge, ugau ukpɔɔ ushikpɔ ru uzĩ, ngge irhange ananga kishoo, ru nyaku urha utɔngvi uku usaku urhang ru ungo.>>

Uyesu ayare igoi abi Ufarisi (Umat 23.1-36; Umar 12.38-40)

37 Ivang Uyesu aka arherhe amaa, uner Ufarisi uwɔɔ ayisa unga igha ubingha ri iyanga. Nggee unga azĩ asei ra anang ubingha.
38 Bɔr utsa Ufarisi ha aka anyã ugɛ Uyesu asi inggbaashia asorha aboknga na atirhi igha ubingha, unga adzeidzeu.
39 Mɔcɛ Uteijee agɔr unga agɛ, <<Umbi abi Ufarisi aka isaka asorh andzing akpɛwa nu itɛ̃rhĩ, bɔr unɔrkang umbi uwu abi unyɛ̃ɛ̃ nggu iyiki ibewe.
40 Umbi aguge aner! Uwuku umuna awiya, ugɛse unga amunu unɔrkang hã ikɛi?
41 Bɔr àka adzowe ubinkpi uku uwe ru unɔrkang itɛ̃rhĩ hã ra atsũwã, na abina kishoo awu atɛtɛnake ru umbi.
42 <<Atorhmbi abi Ufarisi, ubinkutsu umbi aka isaka adzowe Unum unying ra abina usɔka iyi ibɔ̃ɔ̃ iyi ayerhe na ayerhu udzau kishoo ikɛi. Bɔr umbi akpɛ̃mbi izharhe arherhe idzidzɛrhe nu ibemu Unum. Imɛ̃ɛ̃ngge umbi akorhe akɛrɛ ha, na aneke ikwɛɛte akɔɔ.
43 <<Atorhmbi abi Ufarisi! Ubinkutsu umbi abema anang isei aki imor ra abã ifɛn-Num na aghwe umbi ri inang izɛɛ.
44 <<Atorhmbi, ubinkutsu umbi awu ru nyaka adzakɛ umbɔ aka asi idzinmbɔ, akirakɛ anera iki izɛ̃rhã afafã ri ida ihwihwɛng.>>
45 Unying ra abika ahwɛng Íkpem Umusa agɔr unga agɛ, <<A umarhem, ungo uba ugɔr rimi ungo urhena umɛn nukpɔ!>>
46 Uyesu agɛ, <<Atorhmbi, umbi abika amesuwe Íkpem Umusa! Ubinkutsu umbi atsuke imor Ikpem ra anera umbɔ iki ikɔka atsã, bɔr umbi nibikambi asi ibangumbi abina nggu itokmbi unying, aka iyike umbɔ.
47 <<Atorhmbi, ubinkutsu umbi adzine adzak akika aze ra abika asɔm Arherhu-Num abirabɛ ateimbi aka afɛr.
48 Rimi hã umbi adekuwe ugɛ umbi abemumbi ubinkpi ateimbi aka akorhe. Umbɔ afɛr abika asɔm Arherhu-Num nu umbi adzin adzaka.
49 Ri itsi akɛrɛ ha Unum ri itsoinga agɔr agɛ, <Umum iwuri idene umbɔ abika asɔm Arherhu-Num nu abi itsermum. Awuri ifɛre abɔɔ na adzowe abɔɔ uver.>
50 Nggee undan ukpirɛ uwuri iyɛi ufai adzirh abika asɔm Arherhu-Num kishoo umbɔ aka afɛyi ishaisha udzur ri imimunu upfunga,
51 utirhi ra adzirh Uhabirha uzĩɔ ra adzirh Uzakariya, uwuruwi umbɔ aka afɛr ra avarhu ubeu anang aka adzowe idɛm-Num ri Iya-Num. Ĩĩ, umum idɛyiwa umbi, udan ukpirɛ uwuri iyɛi ufai abin akɛrɛ kishoo!
52 <<Atorhmbi abika amesuwe Íkpem Umusa, ubinkutsu umbi avur atsak umukurhi idzursu. Umbi nibikambi asi

itsĩmbi, na asi ineke abika abee itsitsĩ atsĩmbɔ.>>
53 Ivangyɛ Uyesu aka aneke anang hã, abika amesuwe Ikpem na abi Ufarisi atirhumbɔ ikpɛ̃na unga akarhãrhã, atsĩmbɔ ibeea unga ifuw nggu irhusa arherhe ra abina arhɛrhɛ,
54 Adzɛu abee idzur unga ru ubinkpi unga aka irherhe.

12

Igbiir ato nu ififita (Umat 10.26-31)

1 Ri ivangyɛ arhɛrha anera aka akɔng, afĩĩ ajang adɔka, Uyesu agbaashia arherhe arherhe nggu angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Àka angwɛ̃dzɛn nggu uga abi Ufarisi, iki iwu ukpukpeta.
2 Ubin usi ítsirkpɔ umbɔ aka asi ínyãmbɔ, use uwɔkpɔ umbɔ aka asi íhwɛngmbɔ.
3 Ubinkpi umbi aka arherhe ru uzĩ, awuri igũ ake ru unum ukpuku urhang, nu ubinkpi umbi aka awoyi na arherhe ru ubã, awuri idũwã ake nu atsi uvi aya.
4 <<Umbi awɛrhamum, umum idɛyiwa umbi, niba agũmbi iwei abika afɛr iyor na asi ídɛ̃ɛ̃ akorhumbɔ ubin.
5 Bɔr umum idɛyiwa uwuruwi umbi aka igũ iwei unga. Àka agũ iwei unga, uwuku ifɛr iyor, na awea ri ijee iyiki itsu ungo ri idzũũ urha. Ĩĩ, umum idɛyiwa umbi aka agũ iwei unga!
6 Umbɔ aki isaka agoshe anunu atõõ ukobo avaa, bɔr Unum asi iyiruka unying ra ake.
7 Idzidzɛrhe, igwar itsimbi aka avarha ngge kishoo. Niba agũmbi iwei, umbi awu ru ugarh anangmbi anunu arhɛrhɛ.

Idɛyiwe ibibemu Ukiristo ra anera (Umat 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

8 <<Umum idɛyiwa umbi, ubɛn uwuku urherhe ra asu anera ugɛ unga awu uwu umum, Ungwɛ̃-Ner ikɛi awuri irherhunga ugɛ uner ha awu uwu unga ra asu ípfu itser-Num.
9 Bɔr uwuruwi aka atsɛyinga ihwɛng umum ra asu anera, Ungwɛ̃-Ner ikɛi awuri itsɛyinga ihwɛng unga ra asu ípfu itser-Num.
10 Nu ubɛn uwuruwi aka arherhe irhɛm iyiki ibewe ri itsi Ungwɛ̃-Ner, awuri itsũwũkumbɔ unga, bɔr uwuruwi aka arhenu Ipfu Isarsatangge, asi ítsũwũkumbɔ unga.
11 <<Umbɔ aba akũna umbi ri iker azĩmbɔ ra abã ifɛn-Num, nu ayɛrhe, nu abi ijee, niba agũmbi ighong ikaa atsimbi, use ubinkpi umbi aka irherhe.
12 Ubinkutsu Ipfu Isarsatangge iwuri imesuwangge ubinkpi umbi aka irherhe ri ivang hã.>>

Unyaka arherhe ri itsi uguge uner ubin

13 Uwɔɔ ri ikikɔnga agɔr Uyesu agɛ, <<A umarhem, ugɔr ungwɛ̃mɛn unga agashuwa ukammum, ra abinkɛ utɛmɛn aka akpe na abɔra umɛn.>>
14 Uyesu agɔr unga agɛ, <<A utsa uner, ungamɔ atsu umum iwu uwuku utsu uvau, use uwuku ugashuwa ukammbi?>>
15 Mɔcɛ unga agɔr umbɔ agɛ, <<Àka arhi atai, àka adɛ̃ɛ̃ ukuka nggu kishoo ikpona abin upfung, ubinkutsu urhɛ unera usi íbɛkmgbɔ ra abin upfung.>>
16 Arherhuwe umbɔ unyaka arherhe agɛ, <<Uner uwɔɔ nuwɔ awu uner ubin, abinkɛ unga aka akau ri icangnga, awu azeze akarhãrhã.
17 Unga akaifɛrhkɔ ra amɛnnga agɛ, <Umum ikorhi iguse? Ananga abɔrkeci umum iki itsu abin icangmum.>
18 <<Mɔcɛ unga agɔr itsikamnga agɛ, <Ĩhĩĩ! Ubinkpi umum iki ikorhe ukpi. Umum ibibupuwe angbanmum akɛrɛ ni idzin akika agɔnga, ni itsuke abin icang-mum kishoo nu abin akɔɔ umɔ.
19 Umum iwuri igɔr itsikammum ugɛ, <<Ungo uweɔ ra abin arhɛrhɛ akirakɛ ungo iki igha imɛka irhɛrhɛ. Uwosha, nu ugha nu uhwa nu ugũibɛnngo.>> >
20 <<Bɔr Unum agɔr unga agɛ, <A ugugge! Ru untsuua ukpirɛ ungo iki ikpe. Umum inyãni ungaa awuri igha abin hã kishoo ungo uku ukɔngnge itsingo.>
21 <<Ngge iwe rimi nggu kishoo uwuku ukɔngnge itsikamnga abin upfung, na ashia ru ubin ra asu Unum.>>

Niba agũmbi ighong (Umat 6.25-34)

22 Mɔcɛ Uyesu agɔr angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Nggee umum idɛyiwa umbi, niba agũmbi ighong nggu ibibɛkmbi, ubinkpi umbi aka

igha, use ubinkpi umbi aka itsim ra ayormbi.
23 Urhɛ unangmgbɔ abingha, nu iyor ikɛi
inangngge atorho.
24 Àka arhi anyã anunu, asi idoike, asi
igbɛrke, ashike ra angban akika atsu ubin
igha, bɔr kishoo rimi hã Unum adzowuka
umbɔ ubingha. Umbi anangmbi anunu
akarhãrhã!
25 Ungamɔ ru umbi igũ ighongnga idɛ̃ɛ̃
itomungge ivanga unying ri inumyɛ unga
aka ibɛk?
26 Umbi aba asi idɛ̃ɛ̃ akorhumbi
ungwɛ̃rhũ ubin rimi, ude awu use utsu
umbi anu igũ ighong ra abina akɔɔ?
27 <<Àka arhi anyã ífur iki iseng. Isi
ihwɛpungge itser, isi isɔrngge atorho. Bɔr
umum isɔma umbi uyɛrhe Usorhomon ri
igɔngnga kishoo anasi igbɛra idzam ru
nyaku unying ru ngge.
28 Unum aba agbɛruka idzam ru ubĩĩ usi,
uku uwe irherɛ, udã umbɔ akpĩĩwe ru urha,
asi ígbɛranga umbi idzam ananga ukpɔ,
umbi abi imangmang iyiki ici!
29 Àka neke ikaifɛrhkɔ ubinkpi umbi aka
igha, use ubinkpi umbi aka ihwa, niba
agũmbi ighong abin hã.
30 Ubinkutsu, abi uzĩ ru upfung atĩna
abee ikpũ abin akɛrɛ ha kishoo. Utɛmbi
ahwɛnga umbi abeembi ake.
31 Bɔr àka abee Iyɛrhanga, nu abin akɛrɛ
ha awuri idzaambɔ ake ikɛi.

Imesa iyiki ingwɛ̃ abin ra afã (Umat 6.19-21)

32 <<Ukpuimum uku uci, niba agũmbi
iwei, ubinkutsu Utɛmbi aka abemunga
idzaa Iyɛrha ha.
33 Àka agoshe abinmbi na adzowe
uhwɛka ra atsũwã. Àka agbishu ijari
imangyɛ iki isi ívarngge, na angwɛ̃ abinmbi
ra afã, anangkɛ abin hã asi ímaake, anangkɛ
uvɛu asi íkhapunga umɔ nu adzurh asi ítsĩ
aghake ake.
34 Ubinkutsu anangkɛ abinmbi aka awe,
amɛnmbi ikɛi awe umɔ.

Agãrhã abika agbishi isiseimbɔ adzɛu

35 <<Àka atsim abin itsermbi na akpɔm
irhirhang igar,
36 ru nyaka anerabɛ aka asei adzɛu
uteiyambɔ aka idzeki irhowu ipfuna aba.
Unga aka iba akwɛr angwĩ ubã, kanying
umbɔ atsuruwe angwĩ ubã ru unga.
37 Awu ubin anggɔm ra agãrhã hã
uteiyambɔ aka iba akpombɔ asei uku urhi.
Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, awuri
itsim atorho igãrhã, na agɔr umbɔ ugɛ
àka asei isei, na agha ubingha, awuri iso
nibikanga agashuwe umbɔ ubingha.
38 Agãrhã hã awuri igũmbɔ ibɛn unga aka
aba, ri ikɔtsuuka, use ri igɔ̃kpeka, unga
akpombɔ asei ukurhi adzɛu.
39 Àka ahwɛng ugɛ uteiya aba ahwɛnga
ivangyɛ uvɛu aka iba ru unga, unga asi
íneke unga ayar iyanga atsĩã.
40 Umbi igambi awu ufang umbi adzɛu,
ubinkutsu, Ungwɛ̃-Ner awuri iba ri
ivangyɛ umbi aka asi ikaimbi ifɛrhkɔ.>>

Irhirhika nu ida irhirhika agãrhã (Umat 6.19-21)

41 Ubitru arhusa agɛ, <<A Uteijee, ungo
urherhe unyaka arherhe ha ru umɛn, use
ru ubɛn uner?>>
42 Uteijee agɔr unga agɛ, <<Ugãrhũ
uwukusong arhika na awe ru itsoi? Awu
unga hã, uteiyanga aka itsu unga irhi
agãrhã iyanga, unga adzowe ubinghambɔ
ri ivangngge?
43 Anggɔm awe aki ugãrhã hã uteiyanga
aka iba anyã unga adɛ̃ɛ̃ itsernga rimi hã.
44 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe,
awuri itsuke ugãrhã hã arhise abinnga
kishoo.
45 Bɔr agɛ ugãrhã hã agɔr ra amɛnnga
agɛ, <Uteiyamum asi íbanga ifetem,> na
atirhunga ikwɛr agãrhã abɔɔ, akatsɛrh nu
akatsak, na atsĩã igha na ahwa, utsɛku
unga aka afĩrhã.
46 Uteiya ugãrhã hã aba ru unumkpi
unga aka asi ihwɛnga, ikɛi ri ivangyɛ unga
aka asi ihwɛngnga. Uteiya awuri ikwɛr
unga iki ibewe na atsuke unga nggu abi
uzĩ.
47 <<Ugãrhã uwuruwi aka ahwɛnga
ubinkpi Uteiyanga aka abee unga akorhe,
na asi ikorhunga, awuri ikwɛr unga ugwɛɛ
akarhãrhã.
48 Bɔr uwuruwi aka asi ihwɛngnga
ubinkpi Uteiyanga aka abee unga ikorhe, na akorhe ubinkpi uku umɛ̃ɛ̃kpɔ
ugwɛɛ, awuri ikwɛr unga ukunjiir. Ubɛn

uwuruwi umbɔ aka adzowe unga abina arhɛrhɛ, awuri ibee abin arhɛrhɛ ru unga. Uwuruwi ikɛi umbɔ aka aneke unga abin akagɔng arhɛrhɛ, awuri ibee abin akagɔng arhɛrhɛ ru unga.

Uyesu akũ igigau aba (Umat 10.34-36)

49 <<Umum iba itsu urha ru upfung, umum ibee urha ha utirhi ikpĩĩ icɛrɛ!
50 Bɔr iwemum ru ubɔtisima umbɔ aka ikorhuwa umum, nu uver ru umum akarhãrhã utsɛku umbɔ aka ikorhuwa umgbɔ!
51 Umbi akaifɛrhkɔ ugɛ umum ikũ ididɔɔr inba ru upfung? Ĩ'ĩ, umum idɛyiwa umbi, umum ikũ igigau inba.
52 Udzur icɛrɛ, ri iyaa unying, inera itõõ awuri igasha awu agbɛra ivaa, itaar angwĩmbɔ asi íweke unying nggu ivaa, ivaa ikɛi angwĩmbɔ asi íweke unying nggu itaar.
53 Awuri igigau, utei awuri ikpɛ̃ɛ̃ ungwɛ̃ɛ̃ nu ungwɛ̃ɛ̃ awuri ikpɛ̃ɛ̃ utɛnga. Uyi awuri ikpɛ̃ɛ̃ unapa, unapa awuri ikpɛ̃ɛ̃ uyisa. Ukoko awuri ikpɛ̃ɛ̃ utsɛnngwɛ̃nga, utsɛnngwɛ̃ awuri ikpɛ̃ɛ̃ ukokanga.>>

Ihwɛng ivang (Umat 16.2-3)

54 Unga agɔr ikikɔnga agɛ, <<Umbi aba anyã ufin inai udiku urhɛɛ, kanying umbi agɔr agɛ, <Inai iwuri idoingge,> ngge idoingge.
55 Umbi aba agũ ugba udze unɔr ufɛu, umbi agɛ, <Imani anii iwuri iwengge,> ngge iwengge.
56 Umbi abi ukpukpeta! Umbi adɛ̃ɛ̃ ahwɛngmbi idzipa abin abĩ nggu afã, bɔr ihwɛng atsar ivang iyɛrɛ umbi afɔr adambi.

Aka avarha amaa ifuw umbi nu utsĩndĩ (Umat 5.25-26)

57 <<Awu use utsu umbi asi ivarhumbi ubin uku urhika nibikambi?
58 Umbi aba azɛ̃rhã azĩ ivarha arherhe ri iya uyɛrhe, umina asungo umbi avarha amaa nggu unga nu utsĩndĩ. Use unga ikũna ungo akũ azĩã ra abika atsu uvau. Uner uwuku utsu uvau ikɛi atsuke ungo ru ubok abow ikow. Abow ikow ikɛi atsuke ungo ru ugborzĩ.
59 Umum idɛyiwa ungo, ungo usi ídzekɔ ra anang hã, utsɛku ungo iki ifai kishoo, ukobo usi íbɔrkpɔ.>>

13

Udzipa use akpe

1 Abɔɔ awu umɔ ri ivang hã, adɛyiwe Uyesu ubinkpi Ubirhatu aka atsu anernga afɛr aner Ugarhirhi atoma adzirh umbɔ ri ivangyɛ umbɔ aka adzowe idɛm-Num.
2 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umbɔ aka afɛr abi Ugarhirhi ha rimi hã, umbi agɔr agɛ umbɔ awu ra arhim anangmbɔ anera kishoo ru Ugarhirhi?
3 Ishingge rimi! Umum idɛyiwa umbi, umbi aba asi idzipumbi igambi, umbi kishoo awuri ikpe ru nyaka umbɔ ha.
4 Use anera usɔka nu utɔrɔk ha ubandzin uku ubupa ru Usirhuwam ufɛre umbɔ, umbi agɔr agɛ umbɔ awu ra arhim anangmbɔ anera kishoo ru Urusharhima?
5 Ishingge rimi! Umum idɛyiwa umbi, umbi aba asi idzipumbi igambi, umbi awuri ikpe ru nyaka umbɔ ha.>>

Unyaka arherhe uvorhvo uku usi ighwɛrmgbɔ ikpũrhã

6 Mɔcɛ Uyesu arherhuwe umbɔ unyaka arherhe agɛ, <<Unera nuwɔ, awu ru ucucii uvorhvo ri icangnga. Unga asok azĩã ibee ikpũrhũ uvorhvo ha, bɔr unga asi ikpoa ikpũrhã unying.
7 Unga agɔr uwuku urhise icang hã agɛ, <Amɛɛ untaar rakɛ umum iki iba inu ibee ikpurhu ucucii uvorhvo uwurɛ, bɔr umum isi ikpomum ubin ru umgbɔ. Ugbɛre umgbɔ! Awu use umgbɔ uvina abĩã?>
8 <<Bɔr uwuku urhise icang hã agɛ, <A uteiya, uneke umgbɔ, umum itsuke abĩ ru umgbɔ, ni itsuke abi ru umgbɔ ikɛi ra amɛka akɛrɛ.
9 Umgbɔ uba ughwɛrmgbɔ ikpũrhã ra akang, izea niyɔ! Umgbɔ uba usi ighwɛrmgbɔ, umbɔ agbɛre umgbɔ.> >>

Akerhuwe ukutsɛrh ru unum ukpuku uwosha

10 Ru unum ukpuku uwosha ukpɔɔ Uyesu adɛ̃ɛ̃ amesuwe ra abã ifɛn-Num,
11 utsɛrh uwɔɔ awu umɔ ipfu iyiki ibewe iki itsuke unga irhãrhã ipfuruwe undzinga

imɛka usɔka ni imɛka utɔrɔk, afɔr idɛ̃ɛ̃ ukudzik adaka.
12 Ivangyɛ Uyesu aka anyã unga, unga ayisa unga aba ru unga na agɔr unga agɛ, <<A utsɛrh ha, aka ashɔɔtambɔ ungo ri irhãrhãngo.>>
13 Mɔcɛ unga aberu uboknga atsorhe nu utsɛrh ha, kanying utsɛrh ha abera adɛ̃ɛ̃ uku udzik, na akpoi Unum.
14 Bɔr unggbaashi ubã ifɛn-Num hã agũ avɔm Uyesu aka akerhuwe ru unum ukpuku uwosha. Unga agɔr anera aka awu umɔ agɛ, <<Inuma iwu utõĩ iyi itser, aka aba ri inum hã umbɔ akerhuwa umbi, asi iwea unum ukpuku uwosha.>>
15 Bɔr Uteijee agɔr unga agɛ, <<Umbi abi ukpukpeta! Ubɛn unera ru umbi aka asi isaka agarhunga inaknga use uzhikanga ru ugbor, akũ azĩa ihwa amɛ̃ ru unum ukpuku uwosha?
16 Utsɛrh uwurɛ awu unang Uibrahim, uwuruwi Ushaitan aka abow imɛka usɔka ni imɛka utɔrɔk riyɛ. Asi izea umbɔ agarhuwe unga ru unum ukpuku uwosha? >>
17 Unga aka arherhe rimi, kishoo anggamtsaknga agũ atsa. Bɔr anera agɔm anggɔm abin idzeukɛ unga iki ikorhe kishoo.

Unyaka arherhe ishaa umastad (Umat 13.31-32; Umar 4.30-32)

18 Uyesu arhusa agɛ, <<Iyɛrhe Unum iwu igusengge? Umum ikpanga ngge nggu use?
19 Iwe ru nyaki ishaa umastad, iyiriyɛ utsa uwɔɔ aka anyanga adoi ri icangnga, ngge iseng iba iwu ucucii, anunu akang ashiyake ra aboka.>>

Unyaka arherhe aki uga (Umat 13.33)

20 Ikɛi unga arhusa agɛ, <<Umum ikpangu Iyɛrhe Unum nggu use?
21 Iwe ru nyaku uga, ukutsɛrh aka anyanga akayi agbiu isɔka ivaa aki akõ abvurh, ake kishoo asok afui.>>

Angwĩ ubã akika apare (Umat 7.13-14,21-23)

22 Mɔcɛ Uyesu aka adzur utsĩndĩ uwuku izĩ Urusharhima, unga atsĩrhũ iteu iyiki ici nu iyiki igɔng anu imesuwe anera.
23 Uwɔɔ arhusa unga agɛ, <<A Uteijee, inera iwu ukunjiir ukpekũ iki ikpo ififɔrh? >>
Unga agɔr umbɔ agɛ,
24 <<Àka abima na atsĩ ra angwĩ ubã akika apare, ubinkutsu, anera arhɛrhɛ awuri ikãrhũmbɔ itsitsĩ bɔr asi ídɛ̃ɛ̃ atsĩmbɔ.
25 Uteiya aba asok afɔma angwĩ iya, umbi adɛ̃ɛ̃ ra awiya na akwɛr angwĩ iya, na ashõrhã agɛ, <A uteiya, kabɔɔ umaa utsuruwa ananga ru umɛn!>
<<Bɔr unga awuri igɔr agɛ, <Umum isi ihwɛng umbi use anangkɛ umbi aka adzek umɔ!>
26 <<Mɔcɛ umbi awuri igɔr agɛ, <E! Umɛn iki igha ni ihwa nggu ungo, ikɛi ungo umesuwa umɛn ru atsĩndĩmɛn.>
27 <<Bɔr unga awuri igɔr agɛ, <Umum isi ihwɛng umbi use anangkɛ umbi aka adzek umɔ! Àka asombi ru umum, abi itser iki ibewe!>
28 <<Iciu akpe nu itãi anyĩ iwe umɔ, aka inyã Uibrahim, nu Uishaku, nu Uyakubu, nu kishoo abika asɔm Arherhu-Num ri Iyɛrhe Unum, bɔr umbi abɛ umbɔ awuri itare umbi.
29 Anera awuri idzeki igõkpee nu udiku urhɛɛ nu ufã nu unɔr, asei ri irhowu Iyɛrhe Unum.
30 Idzidzɛrhe, abɔɔ icɛrɛ aka awe amaataka awuri iwe anggbaashia, anggbaashia awuri iwe amaataka.>>

Uyesu agũ ighong Urusharhima (Umat 23.37-39)

31 Ri ivang hã abi Ufarisi aba ru Uyesu, agɔr unga agɛ, <<Usɔkɔ nggimi, uzĩɔ anang akase, ugomna Uhiridu abee ifɛre ungo.>>
32 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Àka azĩ adɛyiwe ijui ngbako iyiki ici ha ugɛ, <Irherɛ umum iwuri itsũwũkũ ípfu iyiki ibewe, ni iwuri ikerhukũ anera, ikɛi udã rimi hã, umum imaa itsermum ikpe.
33 Ĩĩ awu ufang, umum iki izɛ̃rhũ uzɛ̃rhãmum irherɛ nggu udã, ni ikpe ikɛi. Idzidzɛrhe isi imɛ̃ngge uner uwuku usɔm Arherhu-Num akpe ra awiya Urusharhima!>
34 <<Oka Urusharhima, Urusharhima! Ungo ufɛr abika asɔm Arherhu-Num nu utang atarh ra abirabɛ umbɔ aka adene umbɔ aba ru umbi. Idiki isong umum iki ibee ikɔng angwɛ̃mbi ananga unying,

ru nyaki inũ iki isaki ikɔng angwɛ̃ngge ra afɛkngge, bɔr umbi akpɛ̃mbi!
35 Nggayɛ awuri inekambɔ iyambi arhanga! Umum idɛyiwa umbi, umbi asi íbvui anyãmbi umum, utsɛku unumkpi umbi aka igɔr agɛ, <Idorh iwe nggu uwuruwi aka aba ri itsok Uteijee!> *>>

14

Uyesu ri iya utsa Ufarisi

1 Unum Ivangyɛ Uyesu aka atsĩ igha ubingha ri iya unggbaashi utsa Ufarisi uwɔɔ ru ukpuku uwosha ukpɔɔ, anera angwɛ̃dzɛn na atsu asumbɔ ru unga.
2 Uner irhãrhĩ iyiki iseng iyor awu umɔ ra asu Uyesu.
3 Uyesu arhusa abi Ufarisi ha nu abika amesuwe Íkpem Umusa agɛ, <<Ri Ikpem, imɛ̃ngge umbɔ akerhuwe unera ru unum ukpuku uwosha use isi imɛ̃ngge?>>
4 Bɔr umbɔ anukutata. Nggee Uyesu akpɔm utsa ha na akerhuwe unga, na adene unga adzeka.
5 Mɔcɛ unga arhusa umbɔ agɛ, <<Uba unera ru umbi awu ru ungwɛ̃ use inak igba ru uvãã amɛ̃ ru unum ukpuku uwosha, umbi asi ítsũwũkumbi kanying?>>
6 Umbɔ ashimbɔ ru urhɛmkpi umbɔ aka irherhe.
7 Ivangyɛ unga aka anyã atsen aka atɛng anang isei aka azea asei, unga adɛyiwe umbɔ unyaka arherhe ugɛ,
8 <<Unera aba ayisunga ungo irhowu ipfuna, niba useisɔ ra anang isei aka azea, use aghwimbɔ uwɔɔ aka ananga ungo.
9 Ngge iba iwu rimi, uner irhowa ha aka ayisa umbi aba awuri igɔr ungo agɛ, <Ubɔre anang iseingo ru uner uwɔrɔ.> Ungo uso uzĩɔ̃ ra anang aka acia nggu atsa.
10 Bɔr umbɔ aba ayisumbɔ ungo irhowu ipfuna, usei ra anang aka acia, uneke uner irhowa ha aba nibikanga, ayisa ungo agɛ, <A uwɛrhɛ, uba usei nggɛɛ ra anang aka azea.> Mɔcɛ ungo uwuri iweɔ ri imor ra asu abi irhowa.
11 Ubɛn unerwi aka aberi itsinga, awuri irhɛrhuwe ike, uwuruwi aka arhɛrhuwe itsinga, awuri iberuwe ike.>>
12 Mɔcɛ Uyesu agɔr uner irhowa ha agɛ, <<Ungo uba uwuri iyisungo anera igha ubingha, use irhowa, niba uyisungo awɛrhango, nu angwɛ̃mbi, nu unangmbi nu abi ubinmbi. Ungo uba ukorhungo rimi, umbɔ aba ayisumbɔ ungo, umbɔ ifasambɔ ungo ubinkpi ungo uku ukorhe.
13 Bɔr ungo uba uwuri ikorhungo irhowa, uyisa atsũwã nu akatarhu, nu abi ishai iyor, nu abi ibvuta,
14 ungo uwuri iweɔ ri idorh. Nu ngge iki iwe ugɛ umbɔ asi ídɛ̃ɛ̃ afaimbɔ, bɔr Unum awuri ifasa ungo ru unum ukpuku usok ra akpe uwu abika arhurhika.>>

Unyaka arherhe irhowa iyiki igɔng (Umat 22.1-10)

15 Ivangyɛ unying ru umbɔ abika asei igha ubingha aka agũ rimi, unga agɔr Uyesu agɛ, <<Idorh iwe nggu unerwi aka isei ighigha ri Iyɛrhe Unum.>>
16 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Unera nuwɔ aka agbisha abin irhowa iyiki igɔngnga amaa, na aghwi abika azĩ irhowa arhɛrhɛ.
17 Ivangyɛ ivang irhowa ha iki iba imɛ̃, unga adene ugãrhãnga azĩ adɛyiwe abi ha unga aka aghwi agɛ, <Àka aba, umum iki inzɛkũ abina.>
18 <<Bɔr umbɔ kishoo atsĩmbɔ isɔm abinkɛ aka ikɛn umbɔ izizĩ irhowa ha ru ughwisha. Uwu inggbaashia agɛ, <Umum igoi icang niyɔ, awu ufang umum izĩ inyã ngge. Kabɔɔ uma aneka umum izĩ.>
19 <<Uwɔɔ agɛ, <Umum igoi inak iyiki ikau irham usɔka, umum ibee izĩ ivira ngge. Kabɔɔ uma aneka umum izĩ.>
20 <<Ikɛi uwɔɔ agɛ, <Umum inii ipfunu utsɛrh uwuku ufa, isi ídɛ̃ɛ̃ ĩbamum.>
21 <<Ugãrhã hã aba adɛyiwe uteiyanga akɛrɛ ha. Mɔcɛ amɛn uteiya iya ha adake, unga adɛyiwe ugãrhãnga hã agɛ, <Udze uzĩ ifetem, ra atsĩndĩ nu ikparavar utepa, ukarha atsũwã, nu akatarhu nu abi ibvuta, nu ashai iyor ukũba.>
22 <<Ugãrhãnga agɛ, <A uteiya, ubinkpi ungo uku ubee iki izĩ ikorhumum, bɔr ananga ana abɔrke ri iya.>
23 <<Mɔcɛ uteiya irhowa ha agɔr ugãrhãnga agɛ, <Ubvui udze utsĩrhã atsĩndĩ

* **13:35** Àka anyã ikɛi: Amb 118.26.

iteu nu arhum, utsu anera umbɔ aba atɔk iyamum.
24 Umum idɛyiwa umbi, uko unera unying ra abɔrɔ abi inggbaashi ha umbɔ aka aghwi asi íbangunga ubin irhowamum.> >>

Ayetnum akika adɔsu Uyesu (Umat 10.37-38)

25 Anera arhɛrhɛ aka azɛ̃rhã nggu Uyesu, unga adzipa agɔr umbɔ agɛ,
26 <<Ubɛn unerwi aka iba ru umum, na asi ikpɛ̃ɛ̃ utɛnga nu uyanga, utsɛ̃nga nu awɛkacinga, angwɛ̃mbɔ nu anapumbɔ, use urhɛnga, unga asi ídɛ̃ɛ̃ awea ungwɛ̃ imesamum.
27 Ubɛn unerwi aka asi ishupu igãrhãmau ucuciia adɔsunga umum, asi ídɛ̃ɛ̃ awea ungwɛ̃ imesamum.

28 <<Unera unying ru umbi aba abee idzin utsurha udedetamgbɔ, unga asi ígbaashia asei na avarhu ubinkpi unga aka ifɛr, na anyã use unga awea ru uhwɛk ukpurukpi unga aka imaa idzina?
29 Ubinkutsu utsur unga atsu atarh idzina na afɔr imimaa adaka, ubɛn unera aka inyã, awuri inyĩrhã unga,
30 agɛ, <Umbi anyã uner uwirɛ aka atirhi idzin, na afɔr imimaa adaka.>

31 <<Use awu uyɛrhe uwukusong awuri izĩ iwa nggu uyɛrhu uwɔɔ, na asi isei avarhunga use anernga anaka agɔnga usɔka awuri idɛ̃ɛ̃ amɛ̃ɛ̃mbɔ nggu abɔrɔ aka awu anaka agɔnga isɔka ivaa?
32 Unga aba asi ídɛ̃ɛ̃ amɛ̃ɛ̃, unga adene itser umbɔ azĩ akpo uyɛrhe uwɔrɔ unga ana awu ukukaa, umbɔ ashɔ̃rhã abee ididɔɔr?
33 Iwe rimi hã, ubɛn unera ru umbi aka asi idzowuka abinnga kishoo, uner ha asi ídɛ̃ɛ̃ awea ungwɛ̃ imesamum.

Angwã akatãrhã (Umat 5.13; Umar 9.50)

34 <<Angwã aze, bɔr ake aba ashike ri itonga angwã, iwuri ikorhu uguse ni iwe angwã ikɛi?
35 Ashike ri itser ri ikom icang, use ra atɔɔ irham. Umbɔ awuri itare ake.
<<Uner ato akika agũ, unga agũ.>>

15

Unyaka arherhe idɔi iyiki igwir (Umat 18.12-14)

1 Abika ayɛsu ikirbi abĩ nu abirabɛ umbɔ aka anyanga umbɔ awu abi arhim arhɛrhɛ, aba akɔng adziir anu igosha unga,
2 abi Ufarisi nu abika amesuwe Ikpem abvun agɛ, <<Utsak uwirɛ ayɛisa abi arhim na agha nggu umbɔ!>>*
3 Mɔcɛ Uyesu arherhuwe umbɔ unyaka arherhe agɛ,
4 <<Unera unying ru umbi awe ru ídɔi unaka. Unying iba igwirngge, unga asi ínekuka ídɔi isɔka utɔɔrha nu utɔɔrha ri idɛɛ na azĩã ibee iyiki igwir ha utsɛku unga aka ikpo ngge?
5 Unga aba akpoa ngge, unga agɔm na atsã ngge ra acɛisa,
6 unga aka izĩ ri iya. Unga ayisa awɛrhanga nu andɔkanga ananga unying na agɔr umbɔ agɛ, <Àka agɔm anggɔm nggu umum. Iki ikpomum idɔi uma hã iyiki igwir ha.>
7 Umum idɛyiwa umbi, iwuri iwe rimi hã, umbɔ aka igɔmanggɔm ra afã ri itsi uner arhim unying uwuku udzipa anangmbɔ abika arhika isɔka utɔɔrha ni inera utɔɔrha iki isi ibeengge idzidzipa.

Unyaka arherhe igwigwir uhwɛk

8 <<Use, utsɛrh uwukusong awe ru íshaa imang usɔka, ishaanga unying igwirngge, unga asi ígaar urhirhang, na ayar iya kishoo na angwɛ̃dzɛn abee utsɛku unga aka ikpo?
9 Unga aba akpoa, unga iyisa awɛrhanga nu undɔkanga na agɔr umbɔ agɛ, <Àka agɔm anggɔm nggu umum iki ikpomum ishaa uhwɛk ha iki igwir.>
10 Umum idɛyiwa umbi, iwuri iwe rimi hã, awu ubin anggɔm ra asu ípfu itser-Num ri itsi uner arhim unying uwuku udzipa.>>

Unyaka arherhe ungwɛ̃ uwuku uzhuzhoma

11 Uyesu arherhe agɛ, <<Unera nuwɔ awu ra awɛkatsa avaa.
12 Uwuku ucia agɔr utɛnga agɛ, <A utɛ, ugashuwa ukammum.> Mɔcɛ utɛnga agashuka ukammbɔ.

* **15:2** Àka anyã ikɛi: Irh 5.29-30.

13 <<Akpurha amaa inuma ukunjiir,
uwuku ucia akarha abinnga kishoo, azĩã
abĩ akɔɔ nu udĩ ukpuku uder. Mɔcɛ, unga
afɛruka abinnga ru ugba.
14 Unga aka amaawe abinnga kishoo,
imerh iso imaangge abĩã, unga atsĩã iyaki
imerh.
15 Unga asok azĩ awea ugãrhã utsa uwɔɔ
ra abĩ hã, utsa ha atsuke unga azĩ idzɛu
arhede ra agborke.
16 Unga abee igha ubingha arhede ha,
unera asi idzowuka unga ubin.
17 <<Ivangyɛ unga aka atsĩ ra amɛnnga,
unga agɛ, <Agãrhã awu asong ri iya
utɛmum, umbɔ iki igha ashur na abɔre? Nu
umum iwuri ikpemum ri imerh.
18 Umum iso izĩ ru utɛmum igɔr unga
igɛ, a utɛ, umum iki ikorhu ubin arhim ru
Unum, ni ishɔiwamum ungo.
19 Umum isi ibvui imɛ̃mum umbɔ ay-
isa umum ungwɛ̃ngo. Unyanga umum ru
nyaku ugãrhãngo.>
20 Mɔcɛ unga asok azĩã ru utɛnga.
<<Bɔr unga ana adzeka ukuka nu utɛnga
anyã unga, atorh afɛr unga, unga atĩ azĩã
akarha unga awuma na ashor atamnga.
21 <<Ungwɛ̃nga agɔr unga agɛ, <A utɛ,
umum ikorhu ubin arhim ru Unum ni iki
ishɔiwamum ungo. Umum isi imɛ̃mum
umbɔ abvui ayisa umum ungwɛ̃ngo.†>
22 <<Bɔr utesa agɔr agãrhãnga agɛ, <Àka
akũ atorho aka aze aba atsĩme unga ifetem.
Àka atsuke imangto ri itoknga na abadak ra
adaknga.
23 Àka atsĩ adzur ungwɛ̃ inak iyiki
isenga, aba angwãna. Umɛn izɛk irhowa
igɔmanggɔm.
24 Ubinkutsu ungwɛ̃mum uwɛrɛ ha aka
akpea na azir ikɛi, aka agwira bɔr icɛrɛ
umɛn iki ikpomɛn.> Mɔcɛ umbɔ atsĩmbɔ
irhowa.
25 <<Umbɔ ana awe ru irhowa ha,
ungwɛ̃nga uwuku ukũa awu ra arhum.
Unga aka adzeka arhum aba ayo ri iya,
unga agũ anggang nu azer atɔkuke iya.
26 Nggee unga ayisu ugãrhã unying na
arhusa unga agɛ, <Awu use uni izãrhã?>
27 Unga agɔr unga agɛ, <Ungwɛ̃mbi aka
abanga, utɛngo atsu umbɔ angwã inak iyiki
isenga, akorhi irhowa, unga aka aba atsĩ
ukuker.>
28 <<Ungwɛ̃mbɔ uwuku ukũa amɛnnga
adake, unga akpɛ̃ɛ̃ itsĩ ri iya, nggee utɛnga
adzek ashɔ̃rhã unga.
29 Bɔr unga agɔr utɛnga agɛ, <Unyã!
Imɛk iyɛrɛ kishoo umum ikapa ungo,
inasi ikpɛ̃mum igũna ungo idiki unying.
Rimi hã ungo unasi idzaango umum ibũ
iyiki ici umum ikorhumum irhowa nggu
awɛrhamum.
30 Bɔr ungwɛ̃ngo uwuruwi aka azĩ afɛre
abinngo nggu akatsɛrh aba ri iya, ungo
ungwãnuwe ungwɛ̃ inak iyiki isenga ru
unga!>
31 <<Utɛnga agɛ, <Oka ungwɛ̃mum, ungo
uwu nggu umum ubɛn ivang, ubɛn ubin-
mum, uwu ukpungo.
32 Bɔr imɛ̃ngge umɛn ikorhi irhowa ni
igɔmanggɔm, ubinkutsu ungwɛ̃mbi uwu-
ruwi aka akpe, aka azira, uwuruwi aka
agwir, umbɔ aka akpombɔ unga.> >>

16

Unyaka arherhe ri itsi uner itser ataba

1 Uyesu adɛyiwe angwɛ̃ imesanga agɛ,
<<Unera nuwɔ awu uner ubin, umbɔ
adɛyiwe unga agɛ, <Uner uwuku udzɛu
itserngo anu ikorhe ataba nggu abinngo.>
2 Nggee unga ayisu uner itsernga hã
arhusa agɛ, <Umum ini igũshu use ri
itsingo? Ukũ ubvur itserngo uba uvarhe
umum inyãni kishoo, ubinkutsu ungo usi
íwɛɔ uner itsermum.>
3 <<Uner itser ataba ha akaifɛrhkɔ ra
amɛnnga agɛ, <Umum ikorhi iguse icɛrɛ?
Uteiyamum uwi awuri iwayiwe umum ri
itser. Umum uwi ishimum ri iker iyiki ikau
irham, ni iwu ra atsa akika afɛn ifɛn.
4 Umum ihwɛng ubinkpi umum iki iko-
rhe, umbɔ aba awayikumbɔ umum ri itser
nggimi, anera awuri iyaimbɔ umum ra
ayambɔ.>
5 <<Nggee unga ayisa abika agha uvɛrh
ru uteiyanga unying anying, unga arhusu
inggbaashia agɛ, <Uteiyamum adɔsa ungo
itikisong?>
6 <<Unga agɔr unga agɛ, <Ídzum atsei
anaka utɔrɔk.>

† **15:21** Abvur akɔɔ aki inggbaashia agɔr agɛ *ungwɛ̃. Utsu umum iwu ugãrhãngo.*

<<Məcɛ uner itser ataba ha agər unga agɛ, <Unyangu ubvur uvɛrhngo ifitem, utsɛng anaka ana.>

7 <<Məcɛ unga arhusu uwu uvaa ikɛi agɛ, <Adəsa ungo itikisong?>

<<Unga agər agɛ, <Ambãĩ itsem, unaka unying.> Unga adɛyiwe unga agɛ, <Unyangu ubvur uvɛrhngo, utsɛng isəka utərək.>

8 <<Uteiya ha akpoi uner itser uwuku uda irhirhika ha, ubinkutsu akorhi ifɛrhɛ ha nggu isarasu. Anera ru upfung ukpirɛ akorhi ifɛrhɛmbə nggu itsoi anangmbə abika adəsu Unum.

9 Umum idɛyiwa umbi, àka akũ abin upfung akũ akpowe itsikammbi awɛrhɛ, abinmbi aba amaake, umbə ayɛi umbi ra aya aki ugbagbaa.

10 <<Uwuruwi aka awe ru imangmang nggu ubin uku uci, awuri iwea ri imangmang ru ubin ukpuku urhɛ. Uwuruwi aka ashia ri imangmang ru ubin ukpuku uci, asi íwea ri imangmang ru ubin ukpuku urhɛ.

11 Nggee umbi aba ashimbi ri imangmang ra abin upfung ukpirɛ, ungaa idzaa umbi abin aki idzidzɛrhe?

12 Umbi aba isaka ashimbi ri imangmang ra abin anera, ungaa idzaa umbi abin aki ukammbi?

13 <<Ugãrhã asi ídɛ̃ɛ̃ atõwũka itser ra ateiya avaa. Unga awuri ibema unying na akpɛ̃ɛ̃ uwərə, unga awuri idzowe itsinga ru unying na akpɛ̃ɛ̃ uwərə. Ungo usi ídɛ̃ɛ̃ udzowukə itsingo ru Unum nu uhwɛk.>>

14 Abi Ufarisi abika abemu uhwɛk, aka agũ akɛrɛ ha kishoo, umbə acatu Uyesu.

15 Unga agər umbə agɛ, <<Umbi azharhe arherhe aka aze ra asu anera, bər Unum ahwɛnga amɛnmbi. Ubin uku uze ra asu anera, uwu ubin ishĩ ra asu Unum.

Itomi imesi iyəə

16 <<Imesi Íkpem Umusa nu abvur abika asəm Arherhu-Num, umbə aka adũwã utsɛki ivang Uyohana. Udzur ri ivang hã, umbə aka anu idzowe Isarhe Iyiki Ize iyi Iyɛrhe Unum, nu ubɛn unera abee itsĩ ri ngge ri inggang.

17 Asi ighonga afã nggu abĩ aki imaa, bər ishia unying ri Íkpem Umusa isi ífõrhũngge.

18 <<Ubɛn unera aka iwayiwe utsɛ̃nga na apfuna utsɛrh uwukuse, unga awu ra arhim itoma-dak, nu unera aka ipfunu utsɛrh uwuku uwuwayi, awu ra arhim itoma-dak.

Uner ubin nggu Urhiazaru

19 <<Uner ubin nuwə aka isaka atsim atorhi imang azezerake, unga awe ri igũibɛn ubɛn unuma.

20 Ra angwĩ iyanga, utsũwã nuwə agburh Urhiazaru anu umə, awu nggu isəə iki imaa iyornga.

21 Unga abee igha awushu ubingha aki igbei, ra adak utebur uner ubin hã. Ijui iki isaki iba irhɛn isəənga hã.

22 <<Ivanga iki imɛ̃ uner ifɛn hã akpea. Ípfu itser-Num ishupa unga ikũ izĩngge ri igbəm Uibrahim. Ikɛi, uner ubin hã akpea, umbə adzake unga.

23 Ra anang isei abika akpukpe, ra anangkɛ unga aka agũ uver, unga abera asunga anyã Uibrahim ukuka nu Urhiazaru ri igbəmnga.

24 Nggee unga ayisa unga agɛ, <A Utɛtɛ Uibrahim, umaa ugũ atorh umum nu udene Urhiazaru unga ashəmu itoknga ra amɛ̃ na arhor adənga arhɛmmum, ubinkutsu umum iwe ru uver ri idzũũ urha ukpirɛ.>

25 <<Bər Uibrahim agər unga agɛ, <A ungwɛ̃mum, uyita ri ivangyɛ ungo uku uwe ru urhɛ. Ungo uyɛisa abin aka aze nu Urhiazaru ayɛisa abin aka abewe, bər icɛrɛ umbə afituwe unga nggimi ungo uwe ru uver.

26 Asi iwea akɛrɛ ha ukpekũ, bər ra ateumɛn nggu umbi, aka atsu ughorkaghor umbumbang uteitasamgbə utsur anera asoki nggimi abambə ugarmbi, use unera adzek ugarmbi abanga ru umɛn.>

27 <<Unga agɛ, <A utɛ, umum ishõrhã ungo, uma udene Urhiazaru unga azĩ ri iya utɛmum,

28 ubinkutsu umum iwe ra angwɛ̃mɛn atõõ. Umum ibee unga arherha umbə, utsur umbə abambə ra anang akɛrɛ ha aki uver ha.>

29 <<Uibrahim agɛ, <Awembə ru Umusa nu abika asəm Arherhu-Num, uneke umbə akpeto ra abi ha.>

30 <<Unga agɛ, <A utɛ Uibrahim, ĩ'ĩ, unera
aba adzek ra abika akpe azĩ ru umbɔ, umbɔ
awuri idzipumbɔ.>
31 <<Unga agɔr unga agɛ, <Umbɔ aba asi
ikpembɔ ato ru Umusa nggu abika asɔm
Arherhu-Num, umbɔ asi ígũmbɔ unerwi
aka idzeka akpe.> >>

17

Arhim, imangmang, nu itser (Umat 18.6-7,21-22; Umar 9.42)

1 Uyesu agɔr angwɛ̃ imesanga agɛ,
<<Ubinkpi uku itsu anera agba ra arhim,
awu ufang ukpɔ uba, bɔr atorh uner ha aka
itsu ukpɔ uba.
2 Nu unerwi aka itsu unying ra awɛkaci
abɛrɛ agba ra arhim, ugba umbɔ abope
ukɔ igɔ ru urhɔknga na atare unga atsĩ ru
ughorkaghor ukau ukugɔng.
3 Nggee àka akpɔm atsimbi.
<<Undɔkango aba agbaa ra arhim,
utsɛrha unga. Unga aba nekuka, utsũwe
unga.
4 Unga aba agbaa uvau ru ungo idikunga
utɔɔva ru unuma unying, na aba idiku
utɔɔva agɛ, <Iki inekukũ,> utsũwe unga.>>
5 Abi itser Uyesu agɔr agɛ, <<Uteijee, uto-
muwa imangmangmɛn.>>
6 Uteijee agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi aba
awembi ri imangmang ukunjiir ru nyaki
ishaa umastad, umbi adɛ̃ɛ̃ agɔrmbi ucucii
ipfum uwurɛ agɛ, <Ubvurhi nu udɔnna ru
ukau,> umgbɔ uwuri igũmgbɔ umbi.
7 <<Awu ungamɔ ru umbi aka iwe ru
ugãrhã uwu irham use uwuku udzɛu
ídɔinga, aka idzeku usi aba, unga agɔr
unga agɛ, <Uba ifitem, uba usei nu ugha
ubingha>?
8 Asi ígɔra rimi, bɔr unga awuri igɔr
ugãrhãnga hã ugɛ, <Utɔng ukorhu ubingha
ukũwã umum igha ni ihwa imaa, nu ungo
udɔrhu ugha nu uhwa>
9 Awuri itara uwɛɛ ru ugãrhã hã aka
adɔsa arherhanga?
10 Nggee umbi awe rimi hã, umbi aba
adɔsumbi abina kishoo umbɔ aka adɛyiwa
umbi. Umbi awuri igɔr agɛ, <Umɛn isi
iwemɛn ubin, umɛn iwu agãrhã. Umɛn
ikpurhi itõ itseryɛ iki iwe iyimɛn.> >>

Uyesu akerhuwe abi irhãrhĩ ingbim usɔka

11 Icɛ Uyesu awu ru uzãrhã ukpuku uzĩ
Urusharhima, unga azɛ̃rhã ra atsom Us-
amariya nggu Ugarhirhi.
12 Unga aka atsĩ ru ungwɛ̃rhũ uteu ukpɔɔ
akatsak abi irhãrhĩ ingbim usɔka agbanga
unga, adɛ̃ɛ̃ ukuka.
13 Umbɔ atsarhi irhakmbɔ agɛ, <<Uyesu,
Uteiya, ugũ atorh umɛn!>>
14 Ivangyɛ unga aka anyã umbɔ, unga
agɛ, <<Àka azĩ ra abika adzowe idɛm-Num
umbɔ anyã umbi.>> Umbɔ awu ru utsĩndĩ
uwuku uzĩ, na akerhumbɔ.
15 Unying ru umbɔ aka anyã unga aka ak-
erhunga, unga abvui aba atsu ivum akpoi
Unum.
16 Unga aba agba ra adak Uyesu na atar
uwɛɛ ru unga. Unga uwi awu uner Us-
amariya.
17 Uyesu arhusa agɛ, <<Asi iwea inera
usɔka kishoo aka akerhe? Abɔrɔ utɔɔrha
angwɛ̃mbɔ?
18 Awu use ukpɔ utsu akpurha awu utsen
uwurɛ ikiyikanga unga abvui aba ikpoi
Unum?>>
19 Mɔcɛ unga agɔr unga agɛ, <<Usisok
uzĩɔ. Imangmangngo ngge ikerhuwe
ungo.>>

Ibiba Iyɛrhe Unum (Umat 24.23-28,37-41)

20 Unuma nukpɔ abi Ufarisi arhusa unga
agɛ Iyɛrhe Unum iwuri iba ukang? Uyesu
agɔr umbɔ agɛ, <<Ibiba Iyɛrhe Unum isi
íwengge ubinkpi umbi aka inyã ra asumbi,
21 Unera asi ígɔra agɛ, <Àka anyã nggayɛ,>
use <Nggayɔ,> ubinkutsu Iyɛrhe Unum iwu
nggu umbi.>>
22 Mɔcɛ unga agɔr angwɛ̃ imesanga agɛ,
<<Ivanga niyɔ ibarɔ, umbi aka ibee inyã
unuma unying ri inum Ungwɛ̃-Ner, bɔr
umbi asi ínyãmbi.
23 Anera awuri igɔr umbi agɛ, <Àka anyã
nggawi ri nggimi,> use <Nggawɔ ru nggɔɔ.>
Niba azĩmbi, niba adɔsumbi umbɔ.
24 Ubinkutsu unum Ungwɛ̃-Ner uwuri
iwe ru nyaki inai iki inyaka irhangnge afã,
usok ru ubang upfunga nggɔɔ uzĩ ubang
ukpɔrɔ.

25 Bɔr awu ufang unga aka igbaashia
ahwa uver abina arhɛrhɛ nu undan ukpirɛ
ukpɛ̃kpɔ unga.
26 <<Ru nyaka ngge iki iwe ri inum Un-
uhu, rimi hã ikɛi ngge iki iwe ri ivang
Ungwɛ̃-Ner.
27 Anera agha na ahwa, apfuna na ap-
funuwe, utsɛku unumkpi Unuhu aka atsĩ
ru nggaa ukhukhɔɔ amɛ̃, mɔcɛ amɛ̃ isop-
fung aba atsĩme umbɔ kishoo.
28 <<Iwe ru nyaka ha ri inum Urhutu,
anera aka agha na ahwa, agoi na agoyiwe,
akau irham na adzin idzin.
29 Bɔr ru unum Urhutu aka adzeka ru
Usɔdɔm, umbɔ atsuke urha nggu akãã urha
adzeka afã aba atsĩme umbɔ kishoo.
30 <<Ĩĩ, iwuri iwe rimi hã ru unum
Ungwɛ̃-Ner aka idzeka.
31 Ru unum hã uwuruwi aka awu afafã
ni itsi uvi iyanga na abinnga awu ra abĩ,
unga niba acipuwanga inyanga ake. Rimi
hã ikɛi, uwuku uwe ru usi, niba abvui
abanga ri iya.
32 Àka ayitu utsɛrha Urhutu.
33 Kishoo abika abee ifɔrh urhɛmbɔ,
umgbɔ uwuri igwirmgbɔ. Kishoo abika
agwirhuwe urhɛmbɔ, afufɔrh umgbɔ.
34 Umum ididɛyiwa umbi, nu utsuu ukpu
ha awuri inyãmbɔ inera ivaa nu ukoma
unying. Awuri nyanguwe unying na abɔre
unying.
35 Akatsɛrh avaa aka idɛ̃ɛ̃ igɔɔ ananga
unying. Awuri nyanguwe unying na abɔre
unying.>>*
37 Umbɔ arhusa unga agɛ, <<Awuri iwe
rinɛɛ Uteijee?>>
Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Anangkɛ ukom
uku uwe, anang hã amgbɛpɛ iki ikɔng.>>

18

Unyaka arherhe utsɛ̃rhãpfu aka angipa

1 Mɔcɛ Uyesu adɛyiwe angwɛ̃ imesanga
unyaka arherhe aki ifɛn-Num ubɛn ivang
na aneke igũ azhe.
2 Unga agɛ, <<Utepa nukpɔ uner uwuku
utsu uvau aka asi igũa iwei Unum, asi
ihwɛngnga unera.
3 Ru uteu ha utsɛ̃rhãpfu ruwɔ akɛyi ru
utsa ha anu igɔr unga agɛ, <Umaa utsĩ ra
ateu umum nggu abika akpɛ̃na umum.>
4 <<Unga atirhi akpɛ̃ɛ̃, bɔr unga abvui
agɔr ra amɛnnga agɛ, <Umum ihwɛng ugɛ
umum isi igũmum iwei Unum, ni isi ihwɛng
anera,
5 bɔr utsɛ̃rhãpfu uwurɛ akɛna umum iwi-
wosha. Umum ima iyike unga, utsur
ikikɛyanga izhengge umum.> >>
6 Uteijee agɛ, <<Àka agũ ubinkpi uner
uwuku utsu uvau uwu amɛn aka atãrhã
aka arherhe.
7 Unum asi íkorhuka anernga aka asɛng
abinkɛ aka arhika, abirabɛ aki iciu ru ut-
suu na atenum ru unga? Unga awuri
adõrhũnga ri iyike umbɔ?
8 Umum idɛyiwa umbi, awuri iyikuka
umbɔ ifitem ikɛi ru ubinkpi umbɔ aka
abee. Bɔr Ungwɛ̃-Ner aka iba, awuri ikpoa
imangmang ru upfung?>>

Unyaka arherhe uner Ufarisi nu uner uwuku uyɛisu ikirbi abĩ

9 Ra abirabɛ aka adzowe imangmang
ra atsimbɔ agɛ umbɔ arhika, na anu iyɛɛi
abikase, Uyesu arherhe unyaka arherhe
ugɛ,
10 <<Inera ivaa atsĩ ifɛn-Num ru ufɔm
Iya-Num, unying awu utsa Ufarisi, uwu
uvaa awu uner uwuku uyɛi ikirbi abĩ.
11 Uner Ufarisi ha asok abera adɛ̃ɛ̃ afɛn-
Num ri itsikamnga agɛ, <A Unum, umum
itar uwɛɛ ĩdzaa ungo umum iki isi iwe-
mum ru nyaka avɛu, abika ida irhirhika,
abika atoma-dak, use uwuku uyɛi ikirbi
abĩ uwurɛ.
12 Umum ikpem igha ubin idiki ivaa ri
inuma utɔɔva, ni idzowe unying ra abina
usɔka ra abinkɛ umum iki ikpo kishoo.>
13 <<Bɔr uner uwuku uyɛi ikirbi abĩ hã
adɛ̃ɛ̃ uku uka. Asi ibera asunga arhisa afã,
bɔr abangu ikɔknga na agɛ, <A Unum, ugũ
atorh umum uner arhim.>
14 <<Umum idɛyiwa umbi, uner uwuku
uyɛi ikirbi abĩ hã abvui azĩ ri iyanga,
Unum anyanga unga awu uner uwuku
urhika, bɔr asi inyangu utsa uwɔrɔ awea
rimi. Ubɛn unerwi aka aberi itsinga, awuri

* **17:35** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 36 *Akatsak avaa ri ichang irham, awuri nyanguwe unying na abɔre unying.*

irhɛrhuwe ike. Nu uwuruwi aka arhɛrhi itsinga, awuri ibiberuwe ike.>>

Uyesu nggu angwɛ̃rhã awɛkaci (Umat 19.13-15; Umar 10.13-16)

15 Anera ikɛi akũ angwɛ̃rhã awɛkaci aba ru Uyesu abanga umbɔ. Angwɛ̃ imesanga aka anyã rimi, umbɔ atsɛrha umbɔ.
16 Bɔr Uyesu ayisa awɛkaci ha azĩ ru unga, na agɛ, <<Àka aneke awɛkaci aba ru umum, Àka niba akɛnmbi umbɔ, Iyɛrhe Unum iwu iyi ikpũmbɔ.
17 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, ubɛn unerwi aka asi iyɛisa Iyɛrhe Unum ru nyaku uwɛkuci, asi ídɛ̃ɛ̃ atsĩã ri ngge.>>

Uyɛrhe uner ubin (Umat 19.16-30; Umar 10.17-31)

18 Uyɛrhu Uyahuda uwɔɔ arhusa unga agɛ, <<A umarhem uwuku uze, umum ikorhe uguse ni ikpo urhɛ uwu ugbagbaa?>>
19 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Awu use utsu ungo uyisa umum uwuku uze? Uwuku uze ashia, Unum ukpekũ awu uwuku uze.
20 Ungo uhwɛngo íkpem iyɛrɛ, <Niba ufɛrɔ unera, niba utomungo-dak, niba uvɛpɔ ivɛu, niba ugbɛrɔ angwĩ utsukukɔ unera, udzowe igɔng ru utɛngo nu uyango.> *>>
21 Uwɛdzɛm hã agɛ, <<A umarhem, umum iki idɔsumum akɛrɛ ha kishoo rimɔ̃ɔ̃, utirhi ri iwɛ̃nci.>>
22 Uyesu aka agũ rimi, unga agɔr unga agɛ, <<Ungo ubɔr ubina unying ukpekũ. Ugoshe abinngo kishoo, udzowe uhwɛka ra atsũwã, nu uba udɔsa umum. Mɔcɛ ungo uwuri iweɔ ru ugbɛta urhɛrhɛ ra afã.>>
23 Unga aka agũ rimi, amɛnnga aghong akarhãrhã, ubinkutsu unga awu uner ubin akarhãrhã.
24 Uyesu arhi unga na agɔr agɛ, <<Aghong uner ubin aka itsĩ ri Iyɛrhe Unum.
25 Idzidzɛrhe, uwuri ighwɔrhungge Urhakumi utsĩ ra angwĩ inepurha nu uner ubin aka itsĩ ri Iyɛrhe Unum.>>
26 Abika agũ rimi, arhusa agɛ, <<Ungaa adɛ̃ɛ̃ akpo ififɔrh?>>
27 Uyesu agɛ, <<Ubin ukpuku unang anera, Unum ananga ukpɔ.>>
28 Ubitru agɔr unga agɛ, <<Umɛn abɛ ineke abinmɛn kishoo ni idɔsa ungo!>>
29 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, unera asi íneke iya use utsɛrh, use angwɛ̃mbɔ, use ateinga, use awɛkaci ri itsi Iyɛrhe Unum,
30 na asi ikpoa arhɛrhɛ ru udan ukpirɛ, ru unum upfung uku ufa uku iba ikɛi unga akpo urhɛ uwu ugbagbaa.>>

Uyesu abvui arherha arherhe akpenga (Umat 20.17-19; Umar 10.32-34)

31 Uyesu akũna umbɔ usɔkdũmɛn azĩ ri ibanga, na adɛyiwe umbɔ agɛ, <<Umɛn izĩ ufã Urusharhima, nu kishoo abinkɛ abika asɔm Arherhu-Num aka atsɛng ri itsi Ungwɛ̃-Ner awuri itsuafɛrke.
32 Awuri idzowe unga ra abok atsen abi Uyahuda. Umbɔ awuri iyɛia unga, arhena unga, ashau aci atsuyiwe unga, awuri ikwɛr unga, na afɛre unga.
33 Ru unum untaar unga awuri isoka ikɛi.>>
34 Bɔr angwɛ̃ imesanga asi igũ arherhanga ataimbɔ. Agbena awuwɔk ru umbɔ, nu umbɔ asi ihwɛngmbɔ ubinkpi unga aka arherhe.

Uner ibvuta asunga ayanguke (Umat 20.29-34; Umar 10.46-52)

35 Uyesu aka ayoku Ujeriko, uner ibvuta asei nu ubang utsĩndĩã anu ifɛn.
36 Ivangyɛ unga aka agũ itiɔng anera arhɛrhɛ, unga arhusa agɛ awu use uni izãrhã?
37 Umbɔ adɛyiwe unga agɛ, <<Uyesu uner Unazarat unga atɔng.>>
38 Unga atsarhi irhaknga ayisa agɛ, <<Uyesu! Ungwɛ̃ Udauda! Ugũ atorh umum!>>
39 Abika azɛ̃rhã ra asu Uyesu atsɛrha unga agɛ unga unukutata, bɔr unga agbisha atsarhi irhaknga agɛ, <<A Ungwɛ̃ Udauda! Ugũ atorh umum.>>
40 Uyesu adɛ̃ɛ̃ na atsu umbɔ akũ uner ibvuta ha aba ru unga. Unga aka aba ukhapa, Uyesu arhusa unga agɛ,
41 <<Ungo ubee umum ikorhuwa ungo use?>>
Unga agɛ, <<A Uteijee, umum ibee ikpo inyã anang.>>

* **18:20** Àka anyã ikɛi: Idzi 20.12; Iva 5.16-20.

42 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Uyɛi inyinyãngo. Imangmangngo ngge ikerhuwa ungo.>>
43 Kanying asunga ayanguke, unga adɔsu Uyesu na akpoi Unum. Anera kishoo aka anyã rimi, umbɔ akpoi Unum ikɛi.

19

Uzakka uner uwuku uyɛi ikirbi abĩ

1 Uyesu aka atsĩ ru Ujeriko, na azɛ̃rhã atɔng.
2 Uner uwɔɔ umɔ itsoka igburh Uzakka, unga awu unggbaashi abika ayɛi ikirbi abĩ, na awu ru ubin akarhãrhã.
3 Abee inyã ungamɔ awu Uyesu ha. Bɔr Uzakka akpinunga asi idɛ̃ɛ̃ anyãã Uyesu, anera arhɛmbɔ.
4 Nggee unga atĩ agbaashia azĩ afũ nggaa ucucii abee inyã unga, Uyesu ani itɔng udika ha.
5 Uyesu aka azĩ atsĩ ra anang ucucii ha, unga abera asunga afafã na agɔr unga agɛ, <<A Uzakka, ucipuwa ifififitem, awu ufang umum iki icipa ri iyango irherɛ.>>
6 Nggee iki ifififitem unga ahwarha acipuwa aba agbanga unga nggu agɔm.
7 Anera kishoo aka anyã rimi, umbɔ atirhi ibvun arherhe agɛ, <<Unga azĩ iwu utsen uner arhim.>>
8 Bɔr Uzakka asok adɛ̃ɛ̃ na agɔr Uteijee agɛ, <<A Uteijee, unyã! Icɛrɛ umum idzowe uteng abinkɛ umum iki iwu ra ake ra atsũwã, ni ifase idikunga inaa ra abirabɛ umum iki igha urhambɔ ri iyɛi ikirbi abĩ.>>
9 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Ififɔrh iki itsĩngge ri iya ikɛrɛ irherɛ, ubinkutsu utsak uwurɛ iganga awu unang Uibrahim.
10 Ungwɛ̃-Ner aba ibee abirabɛ aka agwir, na afɔrh umbɔ.>>

Unyaka arherhe uazurhfa usɔka (Umat 25.14-30)

11 Anera aka anu igosha akɛrɛ ha, unga atsĩã irherhe unyaka arherhe, ubinkutsu unga aka ayoka itsĩ Urusharhima, umbɔ akaifɛrhkɔ ugɛ use Uyesu awuri itsu Iyɛrhe Unum idzeka kanying ru Urusharhima.
12 Unga agɛ, <<Utsa uwɔɔ aka akpo imar iyiki ize asok azĩã itsim iyɛrhe ra abĩ akɔɔ, ra anang aka ader, na abvui aba ra abĩnga.
13 Nggee unga ayisa agãrhãnga usɔka, agashuwe umbɔ imang uazurhfa unying anying,* na agɔr umbɔ ikɛi agɛ, <Àka akũ imang hã adzipa utsɛku umum iki iba.>
14 <<Bɔr abi utepunga akpɛ̃mbɔ unga, umbɔ adene itser umbɔ azĩ agɔr unga agɛ, <Umɛn isi ibemumɛn ungo uwu uyɛrhamɛn.>
15 <<Umbɔ aka atsĩme iyɛrhanga, unga abvui aba ri iya. Unga atsu umbɔ ayisuwe agãrhãnga hã, unga aka adzowe imang hã. Abee inyã angwĩkɛ umbɔ aka akpo atoma ri idzidzipambɔ.
16 <<Uwu inggbaashia aba adɛ̃ɛ̃ ra asunga na agɛ, <A uteiya, imang uazurhfango hã ikũwã umum uazurhfa usɔka.>
17 <<Uteiyanga agɛ, <Ĩhĩĩ, ungo udɛ̃ɛ̃, ugãrhũ uwuku uze, ubinkutsu ungo uweɔ ri idzidzɛrhe ru ubin ukpuku uci, umum iwuri ĩdzaamum ijee itepa usɔka.>
18 <<Uwu uvaa aba agɛ, <A uteiya imang uazurhfango hã ikũwã umum uazurhfa atɔ̃ɔ̃.>
19 <<Uteiyanga agɔr unga agɛ, <Ĩhĩĩ, ungo udɛ̃ɛ̃, ugãrhũ uwuku uze, ubinkutsu ungo uweɔ ri idzidzɛrhe ru ubin ukpuku uci, umum iwuri ĩdzaamum ungo iyɛrhe itepa itɔ̃ɔ̃.>
20 <<Mɔcɛ ugãrhũ uwɔɔ aba agɛ, <A uteiya, imang uazurhfango hã iyɛ, umum iwɔke ru utatorho.
21 Umum igũ iwei ungo, ungo ughong ikorhi ifɛrhɛ. Nu ubema abinkɛ ungo uku usi ingwɛ̃ɔ, nu ugbɛrɔ ubinkpi ungo uku usi idosɔ.>
22 <<Unga agɔr unga agɛ, <Ungo ugãrhã uwuku utãrhã, umum ikũ arherhe angwĩngo itsu ungo uvau. Ungo uhwɛngngo umum ighong ikorhi ifɛrhɛ, ni ibee abinkɛ umum iki isi ingwɛ̃mum, ni ĩgbɛtũ abinkɛ umum iki isi idoimum?
23 Awu use utsu ungo isi itsukukɔ imangmum ru ubanki, umum iki iba icɛrɛ iyɛi ngge nggu angwĩngge?>
24 <<Mɔcɛ unga agɔr abika adɛ̃ɛ̃ umɔ agɛ, <Àka ayɛise imang uazurhfamum unying hã ru unga, àka adzowe ru uwɔrɔ uwu uazurhfa usɔka.>

* **19:13** Imang uazurhfa unying ha iwu imang afɛ̃ɛ̃ ataar.

25 <<Umbɔ agɔr unga agɛ, <A uteiya,
awea ra uazurhfa usɔka.>
26 <<Unga agɛ, <Umum idɛyiwa umbi,
uwuruwi aka awe ru ihwihwɛng awuri it-
omuwe unga akpo arhɛrhɛ. Uwuruwi aka
ashia, awuri iyɛse ungwɛ̃rhĩ ihwihwɛng ha
unga aka awerangge.
27 Icɛrɛ, anggamtsakmum aka asi ibe-
mumbɔ umum iki iwu uyɛrhambɔ, àka
akũna umbɔ aba nggɛɛ na afɛre umbɔ ra
asumum.> >>

Uyesu atsĩ ru Urusharhima
(Umat 21.1-11; Umar 11.1-11; Uyoh 12.12-19)

28 Uyesu aka arherhe akɛrɛ amaa, unga
agbaashia azĩã ufã Urusharhima.
29 Unga aka ayoka uteu iyiki ici iyi
Ubetafaji nu Ubetani udiki igũ iyɔrɔ umbɔ
iki iyisa agɛ Igũ Acucii Uzaitun, unga adene
angwɛ̃ imesanga avaa agɔr umbɔ agɛ,
30 <<Àka atsĩ ru uteu ukpuku uci nggɔɔ
ra asumbi, ubɛn itsitsĩmbi, umbi awuri
inyãmbi ungwɛ̃ uzhika aka abow adɛ̃ɛ̃,
uwuruwi unera anasi ifũã umgbɔ. Aka
agarha umgbɔ akũ aba nggɛɛ.
31 Unera aba arhusunga umbi agɛ,
<Awu use utsu umbi agarha umgbɔ?> Àka
adɛyiwe unga ugɛ, <Awu Uteijee abeea
umgbɔ.> >>
32 Abɔrɔ unga aka adene umbɔ ag-
baashia, azĩ anyã umgbɔ ru nyaka unga
aka adɛyiwe umbɔ.
33 Umbɔ aka adɛ̃ɛ̃ igarhu ungwɛ̃ uzhika
ha, abi uzhika ha arhusa umbɔ agɛ, <<Awu
use utsu umbi anu igarhu ungwɛ̃ uzhika
ha?>>
34 Umbɔ agɛ, <<Uteijee unga abeea
umgbɔ.>>
35 Umbɔ akũ umgbɔ aba ru Uyesu,
abɛtuwe atorhambɔ nu undzingmgbɔ,
Uyesu afũ asei nu umgbɔ.
36 Unga awu ru uzãrhã, anera abɛtuwe
atorhambɔ nu utsĩndĩã.
37 Ivangyɛ unga aka aba akhapa ri icipa
ri Igũ Acucii Uzaitun, kishoo ikikɔng angwɛ̃
imesa atsĩmbɔ anggɔm, akpoi Unum nggu
irhɛm ikerketangge ra abin idzeu kishoo
umbɔ aka anyã.
38 Agɔr agɛ, <<Idorh iwe nggu uyɛrhe uwi
aka aba ri itsok Uteijee!
Ididɔɔr ra afã, nu ikpikpoi afafã!>>†
39 Bɔr abi Ufarisi abɔɔ ri ikikɔnga agɔr
Uyesu agɛ, <<A umarhem, utsɛrha angwɛ̃
imesango!>>
40 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umum idɛyiwa
umbi, abɛrɛ ha aba anukutata, atarh awuri
idze aciuke.>>
41 Unga aka ayoka Urusharhima na anyã
utepa, unga aciu akpe uteu ha.
42 Na agɛ, <<Uda umbi awuri ihwɛngmbi
abinkɛ aki ikũwã ididɔɔr! Bɔr nggayɛ umbi
asi idɛ̃ɛ̃ anyãmbi.
43 Inuma niyɔ ibarɔ anggamtsakmbi
awuri idzin ufɔm adzipa umbi. Abi iwa
awuri ikena umbi amaa inanga, na ayɔm
umbi.
44 Awuri ikwɛr umbi atar nu abĩ, umbi
nggu awɛkaci ra abangdzinmbi. Asi
ínekukumbɔ utarh unying nu undɔkakpɔ,
ubinkutsu umbi asi ihwɛngmbi ivang ibiba
Unum ru umbi.>>

Uyesu ri Iya-Num
(Umat 21.12-17; Umar 11.15-19; Uyoh 2.13-22)

45 Mɔcɛ unga atsĩ ru ufɔm Iya-Num, na
awayiwe abika agoyiwe abin.
46 Agɔr umbɔ agɛ, <<Atsɛngmbɔ agɛ, <Iya-
mum iwu iya iki ifɛn-Num,‡> bɔr umbi atsu
ike iwe anang awoi avɛu!§>>
47 Ubɛn unuma unga amesuwe ru ufɔm
Iya-Num. Bɔr ateiya abika adzowe idɛm-
Num, nu abika amesuwe Ikpem nu angg-
baashi anera abee ifɛr unga.
48 Rimi hã asi ikpombɔ udĩkpi umbɔ aka
ikorhe, ubinkutsu anera kishoo ayurhi ra
arherhanga.

20

Acang ijee Uyesu
(Umat 21.23-27; Umar 11.27-33)

1 Unuma nukpɔ unga aka anu imesuwe
anera ru ufɔm Iya-Num, unga aka adzowe
Isarhe Iyiki Ize, ateiya abika adzowe idɛm-
Num na abika amesuwe Ikpem Umusa nu
akakũmbɔ, aba agɔr unga agɛ,

† **19:38** Àka anyã ikɛi: Amb 118.26. ‡ **19:46** Àka anyã ikɛi: Uish 56.7. § **19:46** Àka anyã ikɛi: Uiri 7.11.

2 <<Udɛyiwa umɛn ungo ukũ ijee iyikisong ukorhi ifɛrha iyɛrɛ ha? Ungamɔ adzaa ungo ijeea?>>
3 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umum ibee irhusa umbi, àka adɛyiwa umum.
4 Ubɔtisima Uyohana udzeka afã use udzeka anera?>>
5 Umbɔ akɛki itsũwã nggu adɔkambɔ, agɛ, <<Umɛn iba igɔr ugɛ, <Udzek ra afã,> unga awuri irhusa umɛn agɛ, <Awu use utsu umbi ashimbi ri imangmang ru unga?>
6 Bɔr umɛn iba igɔr ugɛ, <Udzek ra anera,> umɛn igũ iwei anera abɛrɛ, ubinkutsu, umbɔ anyangu Uyohana awu uner uwuku usɔm Arherhu-Num.>>
7 Nggee umbɔ agɔr unga agɛ, <<Umɛn isi ihwɛngmɛn anangkɛ umgbɔ uku udze.>>
8 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum igamum isi ídɛyiwamum umbi umum ikũ ijee iyikisong ikorha abin hã.>>

Unyaka arherhe ri itsi abi irham imang (Umat 21.33-46; Umar 12.1-12)

9 Uyesu arherhuwe anera unyaka arherhe ugɛ, <<Unera nuwɔ akau icang irham inebi, na adzowuka abi irham imang, na azĩã uteu ukpɔɔ azĩ adãrhũnga.
10 Ivang inebi ha iki ibĩ, unga adene agãrhãnga ra abi irham imang hã agɛ, umbɔ adzowe ikpũrhã inebi ha ri icangnga, bɔr abi irham imang hã akwɛr ugãrhã hã na adene unga azĩã abok aka atãrhã.
11 Unga adene ugãrhũ uwu uvaa, uwu ha ikɛi umbɔ akwɛr na atsuyiwe unga atsa na awayiwe unga azĩã abok aka atãrhã.
12 Unga ana adene uwu untaar ikɛi, uwu ha umbɔ atsuyiwe unga isɔɔ na atare unga adzeka.
13 <<Mɔcɛ uner icang hã agɛ, <Umum ikorhi iguse ucɛ? Umum iwuri idene ungwɛ̃mum uwuruwi umum iki ibema, use umbɔ awuri idzowukumbɔ imor unga.>
14 <<Bɔr ivangyɛ abi irham imang hã aka anyã unga, umbɔ akɛki itsũwã nggu adɔkambɔ agɛ, <Uwɛrɛ unga awu uner ukam hã. Umɛn ifɛre unga nu ukam hã uwu ukpumɛn.>
15 Nggee umbɔ atare unga ru undzing ufɔm icang hã, na afɛre unga.
<<Ude icɛ, uner icang irham hã awuri ikorha aguse nggu umbɔ?
16 Unga awuri iba atsĩme abi irham imang hã, na adzowe icanga ru aner abɔɔ.>>
Ivangyɛ anera aka agũ rimi, umbɔ agɛ, <<Akɛrɛ ama aneke iwe rimi!>>
17 Uyesu arhi umbɔ, na arhusa agɛ, <<Awu use uwu agben itsɛng Arherhu-Num iki igɔr ugɛ,
<< <Utarhkpi abi idzin aka akpɛ̃mbɔ,
ukpu ha uwu utarh angboki idzina>*?
18 Ubɛn unerwi aka igba ni itsi utarh ha, akpurha ashaka. Nu uwuruwi utarh ha uku igba nú unga, ukpurhu ugɔke unga.>>

Arhusu ifai ikirbi abĩ ru Ukaisar (Umat 22.15-22; Umar 12.13-17)

19 Abika amesuwe Ikpem Umusa nu ateiya abika adzowe idɛm-Num abee utsĩndĩwi umbɔ aka idzur unga kanying, umbɔ ahwɛngmbɔ ugɛ arherhe unyaka arherhe akɛrɛ ri itsimbɔ. Bɔr umbɔ anu igũ iwei anera.
20 Adene anera azĩ akhapa ru unga, na akpeta agɛ umbɔ arhika. Abee idzur Uyesu ri irhɛm arherhanga na atsuke unga ru ubok ijee ugomna.
21 Nggee aner ha umbɔ aka adene arhusa unga agɛ, <<A umarhem, umɛn ihwɛngmɛn arherhango nu imesango irhika, ungo ushiɔ ri itɛngasu, ikɛi ungo umesuwe anera idzidzɛrhe ru utsĩndĩ Unum uku urhirhiki.
22 Irhikungge umɛn ifai ikirbi abĩ ru Ukaisar use isi irhikungge?>>
23 Bɔr unga anyã ikoiambɔ unga agɔr umbɔ agɛ,
24 <<Àka adɛyiwa ishaa imang hã. Awu uzirhzĩ ungaa, nu itsok ungamɔ iwu umɔ? >>
25 Umbɔ agɛ, <<Ukaisar.>>
Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Àka adzowe Ukaisar ubin ukpu Ukaisar, na adzowe Unum ubin ukpu Unum.>>
26 Umbɔ afɔr idzur unga adambɔ ra arherhakɛ unga aka arherhe ra asu anera. Adzeidzeu ri idzipa arherhanga na akpurha anukutata.

Arhusa arherhe isoku udzak (Umat 22.23-33; Umar 12.18-27)

* **20:17** Àka anyã ikɛi: Amb 118.22.

27 Icɛ abi Usaduki agɔr agɛ isok ra akpe
ishingge. Abɔɔ aba ru Uyesu arhusa agɛ,
28 <<A umarhem, Umusa atsɛnga umɛn
agɛ, unera aba akpea na abɔruka utsɛ̃nga
ashia ru ungwɛ̃, awu ufang ungwɛ̃mbɔ
anyangu ukam utsɛrh ha na amare
awɛkaci ru ungwɛ̃mbɔ.
29 Akatsak abɔɔ rabɔ utɔɔva anambɔ awu
unying. Uwu inggbaashia apfunu utsɛrh,
ashia ru ungwɛ̃ na akpea.
30 Uwu uvaa anyangu ukam utsɛrh ha na
akpea rimi hã.
31 Mɔcɛ uwu untaar apfuna unga. Ikɛi ru
nyaka ha, uwu utɔɔva apfunu utsɛrh ha na
akpe asi ibɔruka ungwɛ̃.
32 Ri imimasha utsɛrh ha akpea.
33 Ru unum isok ra akpe, awuri iwu utsɛ̃
ungaa ru umbɔ? Ubinkutsu umbɔ utɔɔva
ha apfunumbɔ unga.>>
34 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Anera ru up-
fung ukpirɛ apfuna na apfunuwe,
35 bɔr abirabɛ aka imɛ̃ɛ̃ isok ra akpe
ikɛi, asei nggu upfung ukpɔrɔ uku iba asi
ípfunumbɔ, asi ídzowukumbɔ ipfuna.
36 Umbɔ asi íbvui akpembɔ, umbɔ awu ru
nyaka ípfu itser-Num. Awu angwɛ̃ Unum,
umbɔ aka asok ra akpe.
37 Ikɛi Umusa adɛyika ugɛ abika akpe
awuri isokmbɔ. Ra arherhakɛ unga aka
arherhe ru ufum uku ugar urha, unga
aka ayisu Uteijee, Unum uwu Uibrahim,
nu Unum uwu Uishaku, nu Unum uwu
Uyakubu.†
38 Unga asi iwea Unum uwu ikom, bɔr
awu Unum uwu abi urhɛ, ru unga kishoo
awu ru urhɛ.>>
39 Abɔɔ abika amesuwe Ikpem agɛ, <<A
umarhem, ungo urherhe mɔnɔ.>>
40 Mɔcɛ umbɔ ashimbɔ ri ikeramɛn iyiki
irhusa unga arherhe akɔɔ.

Ukiristo awu Ungwɛ̃ ungaa?
(Umat 22.41-46; Umar 12.35-37)

41 Mɔcɛ Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Awuri
ikorha aguse na agɔr agɛ, Ukiristo awu
ungwɛ̃ Udauda?
42 Udauda nibikanga agɔr ru Ubvur Am-
bom agɛ,
<< <Uteijee agɔr Uteijeemum agɛ,
<<Usei ru ubok ughamum,
43 utsɛku umum iki itsu anggamtsakngo
ru andaidakngo.>> >‡
44 Udauda ayisa unga agɛ, <Uteijee>. Ude
awuri ikorha aguse na awu ungwɛ̃nga?>>

Uyesu ayare igoi abika amesuwe Íkpem Umusa
(Umat 23.1-36; Umar 12.38-40)

45 Ivang anera aka anu ikpeto, Uyesu
agɔr angwɛ̃ imesanga agɛ,
46 <<Àka angwɛ̃dzɛn nggu abika ame-
suwe Ikpem. Umbɔ abee itsim atorho
akagɔng azɛ̃rhã, abee anera aghwe umbɔ
ri inang izɛɛ, ikɛi umbɔ abee anera adzise
umbɔ anang isei aka aze ra abã ifɛn-Num,
nu anang isei aka aze ra anang irhowa.
47 Umbɔ awu abika aghawe abin
atsɛ̃rhãpfu na avur ayambɔ, na adarhi ider
ifɛn-Num iyi igbana. Ikpũ umbɔ awuri itsu
umbɔ ufai akarhãrhã.>>

21

Izũwũ utsɛ̃rhãpfu
(Umar 12.41-44)

1 Uyesu aka abera arhi anyã, abi ubin
aka atsuyi izũwãmbɔ ri ijara izũwã ru ufɔm
Iya-Num.
2 Unga ikɛi anyã utsũwũ utsɛ̃rhãpfu
iganga aka atsuke ungwɛ̃rhĩ íshaa imang
ivaa umɔ.
3 Unga agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi
idzidzɛrhe, utsũwũ utsɛ̃rhãpfu uwurɛ atsu
ananga abɔɔ kishoo.
4 Kishoo adzowe izũwãmbɔ ri iwu ru
ubinmbɔ. Bɔr unga ri itsũwãnga, unga
adzowe kishoo ubinkpi unga aka awu ra
ukpɔ.>>

Atsar imimaa upfung
(Umat 24.1-35; Umar 13.1-31)

5 Angwɛ̃ imesanga abɔɔ anu irherhe
arherhe ra abinkɛ umbɔ aka akũ agbishu
Iya-Num, nggu atarh aka aze nu izũwãyɛ
umbɔ aka adzise ru Unum, bɔr Uyesu agɛ,
6 <<Aba awu abin hã umbi aka azɛrhe,
ivanga niyɔ ibarɔ utarh unying umbɔ asi
íneke ukpɔɔ utsorhukpɔ nu undɔkakpɔ,
awuri isituwe ake kishoo.>>
7 Umbɔ arhusa unga agɛ, <<A umarhem,
ifɛrhɛ ha iwu ukang? Utsar ukpukusong

† **20:37** Àka anyã ikɛi: Idzi 3.6. ‡ **20:43** Àka anyã ikɛi: Amb 110.1.

ikɛi umbɔ aka inyã ri ivangyɛ ngge iki iyok? >>

8 Unga agɛ, <<Àka angwɛ̃dzɛn utsur umbɔ arhɛmmbɔ umbi. Ubinkutsu anera arhɛrhɛ aka iba ri itsokmum, umbɔ awuri igɔr agɛ, <Umum iwu unga,> nu <Ivanga iki iyongge.> Niba adɔsumbi umbɔ.

9 Umbi aba agũmbi isarhe iwa nu isoyi anang, niba agũmbi iwei. Awu ufang ifɛrhi iyɛrɛ ha igbaashia ikorhe, bɔr isok upfung isi íwengge kata.>>

10 Mɔcɛ unga agɔr umbɔ agɛ, <<Abĩ nggu abĩ akase awuri itang iwa nggu adɔkake. Iyɛrha abĩ nggu iyɛrha abĩ akase awuri itang iwa nggu adɔkake.

11 Umɔ awuri izusu upfunga akarhãrhã, ikɛi imerh nggu ikpo ri inanga irhɛirhɛ. Abin iwei ikɛi nu atsar agɔgɔngake aki idzeka afã.

12 <<Bɔr umbɔ awuri idzaa umbi uver, na adzowe umbi ra anang aka avarha arherhe aki abi Uyahuda* na atsuke umbi ra abã ifɛn-Num nu ra agborzĩ, na atsu arherhe ri itsimbi ikɛi ra ayɛrhe nu agomna, ubinkutsu umbi awu abimum kata.

13 Akɛrɛ ha awuri iwu atsĩndĩkɛ umbi aka idɛyiwe umbɔ isarhe ri itsimum.

14 Bɔr àka atsu amɛnmbi, niba agũmbi ighong ubin umbi aka irherhe akaa atsimbi.

15 Ubinkutsu umum iwuri idzaamum umbi irhɛm nu itsoi arherhe akirakɛ anggamtsakmbi asi íwembɔ ru uning na akpɛ̃mbɔ.

16 Ateimbi, angwɛ̃mbi, abi ubãmbi, nu awɛrhambi awuri ighambɔ adakmbi. Awuri ifɛrukumbɔ abɔɔ ru umbi.

17 Anera kishoo awuri ikpɛ̃mbɔ umbi ri itsimum.

18 Bɔr igwar itsimbi unying isi ígwirngge.

19 Awu ibibimambi iwuri ĩdzaa umbi urhɛ.

20 <<Ivangyɛ umbi aba anyã abi iwa akan adziir Urusharhima, umbi ahwɛngmbi ugɛ itsitsimngge iki iyongge.

21 Mɔcɛ abirabɛ aka awu ru Uyahudiya atĩ afũ ra akpowa. Abirabɛ aka awu ru utepa atĩ adzeka. Nu abika awu ra awiya niba atsĩmbɔ utepa.

22 Ubinkutsu ivang iyiki itsu ufai riyɛ, iki itsuifɛr kishoo abinkɛ abika asɔm Arherhu-Num aka atsɛng.

23 Atorhmbi akatsɛrh abika awu ra ana nu abika akpɔm awɛkaci ri ivang hã! Uver akarhãrhã uwuri icipuwakpɔ nu abĩ, nu avɔm ikɛi iwuri igba ra anera.

24 Awuri ifɛre abɔɔ nggu akon aka ader, ikɛi awuri idzui abɔɔ akũ azĩ igãrhã ra abĩã kishoo. Atsen abi Uyahuda aba avur Urusharhima ukpɔ uwe ukpumbɔ utsɛki ivangmbɔ iki iba itsuifɛr.

25 <<Awuri inyãmbɔ atsar ri ishaa unum, ufɛ̃ nu idzɛɛr. Nu abĩã ikɛi, anera kishoo amɛnmbɔ awuri ida, umbɔ awuri igũ ighong akarhãrhã, ru ubvun nu ighwighwii ukau ukugɔng.

26 Anera awuri igbiwa uvermbɔ uzĩkpɔ iwei ra abin hã aka ikorhe ru upfung, na awuri izusa abin akagɔng afafã.

27 Ri ivang hã umbɔ aka inyã Ungwɛ̃-Ner iki iba ra amɛɛ nggu ijee ri ikpikpoi akarhãrhã.

28 Ifɛrhɛ iyɛrɛ iba itirhugge, àka agbisha adɛ̃ɛ̃ aker, ubinkutsu ivang ififɔrhmbi iki iyongge.>>

29 Uyesu arherhuwe umbɔ unyaka arherhe agɛ, <<Àka arhi ucucii uvorhvo nggu acucii akɔɔ kishoo.

30 Umbi aba anyã umgbɔ utirhi izɛɛ ayerhe aka afa, umbi nibikambi ahwɛngmbi ugɛ ikpũrhũnga isi idãrhũngge ni iba.

31 Rimi hã ikɛi, umbi aba anyã ifɛrhɛ iyɛrɛ ikorhungge, umbi ahwɛng agɛ Iyɛrhe Unum iki iyongge.

32 <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, udan ukpirɛ usi ítɔngkpɔ utsɛku ifɛrhɛ ha kishoo iki ikorhe.

33 Afã nggu abĩ awuri itɔngke, bɔr arherhamum asi ítɔngke.

Arherhe isei idzɛu ivang

34 <<Àka angwɛ̃dzɛn, utsur amɛnmbi ayana atsĩke ri ihwihwa nu amɛn akatãrhã nu ifɛrhkɔ ibee abin upfung. Unum hã uba udzur umbi ru nyaku unggurhi.

35 Ubinkutsu iwuri iba ra atsi anera kishoo abika awu ru upfung.

36 Aka adzɛu ubɛn unuma na afɛn-Num agɛ umbi ama akpo iker iyiki ishɔɔr ri

* **21:12** Abã ifɛn-Num awu anang aka avarha arherhe abi Uyahuda.

kishoo abin hã aka ikorhe, umbi awuri idɛ̃ɛ̃mbi ra asu Ungwɛ̃-Ner.>>
37 Ubɛn unuma Uyesu amesuwe ru ufɔm
Iya-Num, nu untsuuka unga aka isaka
adzeku utepa amaa utsuu ni igũyɛ umbɔ iki
iyisa Igũ Acucii Uzaitun.
38 Ubɛn igɔ̃kpeka anera kishoo aka isaka
azĩ ru ufɔm Iya-Num agũsha arherhanga.

22

Uyahuda abemunga ighadak Uyesu
(Umat 26.1-5; Umar 14.1-2; Uyoh 11.45-53)

1 Irhowu Uborodi ukpuku Usheru Uga
iki iyongge. Umbɔ aki iyisa Irhowa Iyiki
Igar Utɔng.
2 Ateiya abika adzowe idɛm-Num nu
abika amesuwe Ikpem agũ iwei anera,
nggee umbɔ abee udĩ ukpuku ufɛr Uyesu ri
iwɔk.
3 Mɔcɛ Ushaitan atsĩ ru Uyahuda, uwu
umbɔ aki iyisa Uiskariyoti, unying ra
angwɛ̃ imesanga ha usɔkdũmɛn.
4 Uyahuda azĩ ra ateiya abika adzowe
idɛm-Num nu anggbaashi abika adzɛu
ufɔm Iya-Num akɛka arherhe nggu umbɔ
ubinkpi unga aka ikorhe na adzowe Uyesu
ru ubokmbɔ.
5 Umbɔ agɔm na abemi ifai unga uhwɛk.
6 Unga abemuwe na abee ugarha unga
aka idzowe Uyesu ri ivangyɛ anera aka asi
íhwɛngmbɔ.

Ubin igha Irhowu iyiki Igar Utɔng
(Umat 26.17-25; Umar 14.12-21; Uyoh 13.21-30)

7 Unum Irhowa Uborodi ukpuku isheru
uga uku uba uwe, unumkpi umbɔ aka in-
gwã ungwɛ̃ itsurhi iyi Irhowa Iyiki Igar
Utɔng adzowe idɛm-Num.
8 Uyesu adene Ubitru nggu Uyohana agɛ,
<<Àka azĩ akorhuwa ubingha Irhowa Iyiki
Igar Utɔng umɛn iki igha.>>
9 Umbɔ arhusa unga agɛ, <<Ungo ubee
umɛn ikorhe rinɛɛ?>>
10 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi aba
atsĩmbi ru utepa, umbi awuri igbopumbi
unera aka atsã idzum amɛ̃. Àka adɔsa unga
azĩ ri iyakɛ unga aka itsĩ,
11 àka adɛyiwe uteiya iyaa ugɛ,
<Umarhem agɔr agɛ, <<Ubãã ungwɛ̃kpɔ
umum iki igha Irhowa Iyiki Igar Utɔng
nggu angwɛ̃ imesamum?>> >
12 Unga awuri idɛyiwanga nggaa ubã ri
ubã afã nggu abina ru unɔrkang. Umɔ
umbi aka ikorhuwa abina kishoo.>>
13 Umbɔ azĩmbɔ azĩ anyã abina kishoo ru
nyaka Uyesu aka adɛyiwe umbɔ. Nggee
umbɔ akorhu ubingha Irhowa Iyiki Igar
Utɔng.

Ubingha Uteijee
(Umat 26.26-30; Umar 14.22-26; 1Uko 11.23-25)

14 Ivanga iki iwe, Uyesu nggu abi it-
sernga asei ra anang ubingha.
15 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umum iki
ĩmɛni ikponi igha ubingha Irhowa Iyiki
Igar Utɔng iyɛrɛ nggu umbi ni ĩdɔrhi ihwa
ayetnum.
16 Umum idɛyiwa umbi, umum isi íbvui
ighamum ngge utsɛku unumkpi ngge iki
itsuifɛr ri Iyɛrhe Unum.>>
17 Unga anyangu ukpɛwa ha, atar uwɛɛ
ru Unum na agɛ, <<Àka ayɛi agasha
kishookambi.
18 Umum idɛyiwa umbi, umum isi íbvui
ihwamum amɛ̃ inebi utsɛku Iyɛrhe Unum
iki iba.>>
19 Na anyangu uborodi, atar uwɛɛ
na atsɔka ukpɔ adzowe umbɔ, na agɛ,
<<Ukpɛrɛ awu iyormum umbɔ aka adzaa
ru umbi. Àka akorhe rimi hã na ayita
umum.>>
20 Ru nyaka ha, umbɔ aka amaa igha
ubingha, unga anyangu ukpɛwa agɛ,
<<Ukpɛwa uwurɛ awu ibibemuwe-Num
iyiki ifa iki itsuifɛr ra adzirhmum, aka
idzek agba ru umbi.
21 Bɔr aka anyã ubok unerwi aka igha
adakmum usei igha ubingha nggu umum
nu utebur.
22 Ungwɛ̃-Ner awuri ikpe ru nyaku
Unum aka abee, bɔr atorh uner ha aka
agha adaknga.>>
23 Mɔcɛ angwɛ̃ imesa atirhi irhusa
adɔkambɔ agɛ awu ungamɔ ru umbɔ awuri
ikorhe akɛrɛ ha.
24 Ikɛi uning usomgbɔ ru umbɔ agɛ awu
ungamɔ awuri iwu uwuku ugɔngmbɔ.
25 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Ayɛrhe atsen
abi Uyahuda aka isaka adɛyiwe iyɛrhe ra
anermbɔ. Anggbaashimbɔ ikɛi aka isaka

ayisa atsimbɔ ugɛ umbɔ awu <abika ayike anermbɔ.>
26 Bɔr umbi, ishingge rimi. Uwuku ugɔnga ru umbi unga awu uwɛkucia, uyɛrhe ikɛi awu ufang unga awe ugãrhã.
27 Awu ungamɔ awu uwuku ugɔnga, uwuku usei na agha use ugãrhã? Asi iwea uwuku usei na agha? Bɔr umum uwe ru umbi ru nyaku ugãrhã.
28 Awu umbi adɛ̃ɛ̃ nggu umum ri kishoo ivang iyiki ivarha arherhamum.
29 Umum itsima umbi iyɛrhe, ru nyaku Utɛmum aka atsima umum iyɛrhe.
30 Ngge itsú umbi ama agha na ahwa nggu umum nú uteburmum, ri Iyɛrhamum, na asei ra anang isei Iyɛrhamum na avarhuwe arherhe anang usɔkdũmɛn aki Uisrairha.
31 <<A Usiman, a Usiman, Ushaitan aka arhusa abee itsitsɛka umbi ru nyaka umbɔ iki itsɛki itsem.
32 Bɔr umum iki ifɛn-Num ru ungo Usiman ugɛ, imangmango niba igbangge. Ri ivangyɛ ungo iki idzipa, ungo ufituwe angwɛ̃mbi.>>
33 Bɔr unga agɔr agɛ, <<A Uteijee, umum iwuri izĩ ugborzĩ nggu ungo ni ikpe nggu ungo.>>
34 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Umum idɛyiwa ungo Ubitru, ungo uwuri itsɛyingo ihwɛng umum idiki itaar irherɛ ni ikɔ idɔrhi igbɛr ukpee.>>
35 Mɔcɛ Uyesu arhusa umbɔ agɛ, <<Ivangyɛ umum iki idena umbi adzek, umbi asi inyãngumbi imang, ukpoka, nu abadak, umbi asheru use?>>
Umbɔ agɛ, <<Ubin shikpɔ.>>
36 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Bɔr icɛrɛ ungo uba uweɔ ru ukpoki imang, unyanga nu ibɛi ikɛi, ungo uba ushiɔ ri ikon ikider, ugoshe atorhango nu ugoi unying.
37 Itsɛng Arherhu-Num hã iki igɔr ugɛ, <Avarha unga ra abi uvau,>* awu ufang ngge itsuifɛr ri itsimum. Ĩĩ, ubinkpi umbɔ aka atsɛng ri itsimum, awu ufang ngge itsuifɛr.>>
38 Angwɛ̃ imesanga agɛ, <<A Uteijee, unyã akon aka aderkɛ avaa.>>
Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Awu mɔnɔ.>>

Uyesu afɛn-Num ni Igũ Acucii Uzaitun (Umat 26.36-46; Umar 14.32-42)

39 Uyesu adzek azĩ afũã Igũ Acucii Uzaitun ru nyaka unga aka abayi, angwɛ̃ imesanga asok adɔsa unga.
40 Unga aka azĩ atsĩ ra anang hã, unga agɔr umbɔ agɛ, <<Àka afɛn-Num, utsur umbi agbambi ru undeya.>>
41 Unga abɔre umbɔ na agɔpa azĩa anang aka ader ru nyaki itang utarh. Unga atararhu na afɛn-Num.
42 Agɛ, <<A Utɛ, ungo uba ubeengo, ungo uma unyanguwa ayetnum akɛrɛ. Rimi hã, asi iwea ibibeea umum bɔr ibibeea ungo ikorhe.>>
43 Nu ipfu itser-Num idzeka afã akapɛng ru unga ifituwe unga.
44 Awu ru uver akarhãrhã, na amina asunga na afɛn-Num. Izipunga idzek irhong nu abĩ ru nyaka adzirh.
45 Unga aka amaa ifɛn-Num na azĩ ra angwɛ̃ imesanga, unga akpo umbɔ awu ru urhɔ, azhe ida amɛn.
46 Unga arhusa umbɔ agɛ, <<Awu use utsu umbi arharhɔ? Àka asisok afɛn-Num utsur umbi agbambi ru undeya.>>

Idzidzur Uyesu (Umat 26.47-56; Umar 14.43-50; Uyoh 18.2-11)

47 Anasi ibvura angwĩnga, ikikɔng anera iba, nu uner ha umbɔ iki iyisa Uyahuda, unying ru umbɔ usɔkdũmɛn hã, agbaashia ru umbɔ adɔsa. Unga aba awumu Uyesu na ashor atamnga.
48 Bɔr Uyesu arhusa unga agɛ, <<A Uyahuda, ungo uwuri ighadak Ungwɛ̃-Ner nggu ishor atam?>>
49 Ivangyɛ abika adɔsu Uyesu aka anyã ifɛrhɛ ha iki iwuri ikikorhe, umbɔ agɛ, <<A Uteijee, umɛn ikũ akon aka adermɛn ingbɛya umbɔ?>>
50 Unying ru umbɔ atsũ ikon iyiki idernga agbɛr ugãrhũ Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num, azharhuwe uto ubok ughanga.
51 Bɔr Uyesu agɛ, <<Ĩ'ĩ àka aneke umbɔ rimi! >> Na abangu uto ugãrhã hã akerhuwe ukpɔ.

* **22:37** Àka anyã ikɛi: Uish 53.12.

52 Məcɛ Uyesu agɔr ateiya abika adzowe idɛm-Num, nu anggbaashi abika adzɛu Iya-Num, nu akakũ aka aba ru unga agɛ, <<Umbi adzeka nggu akon aka ader nu igbong ugɛɛ umbi aba idzur uvɛu?
53 Ubɛn unuma umum iwu nggu umbi ru ufɔm Iya-Num, umbi asi iberu ubokmbi adzurmbi umum. Bɔr awu ivangmbi riyɛ ri iyɛrhe uzĩ.>>

Ubitru atsɛyinga ihwɛng Uyesu
(Umat 26.57-58,69-75; Umar 14.53-54,66-72; Uyoh 18.12-18,25-27)

54 Məcɛ umbɔ adzur unga, akũna unga azĩmbɔ ri iya Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num. Ubitru azɛ̃rhã uku ukaa adɔsa umbɔ.
55 Bɔr umbɔ aka atai urha ra ateu ufɔm iya na akana asei umɔ, Ubitru asei nggu umbɔ.
56 Una igãrhã nuwɔ asei umɔ akhapa ru irhirhang urha, arhi Ubitru, na agɛ, <<Uner uwurɛ awu nggu unga.>>
57 Bɔr unga atsɛyi agɛ, <<A una hã, umum isi ihwɛng unga.>>
58 Ivanga ukunjiir iki itɔng, utsa uwɔɔ ikɛi anyã unga na agɛ, <<Ungo igango uwu nggu umbɔ.>>
Ubitru agɛ, <<A utsak ha, umum isi iwu-mum nggu umbɔ!>>
59 Ukara unying uba utɔng, utsa uwɔɔ ikɛi agɔr agɛ, <<Asi iwea ubin itsɛi, utsak uwurɛ awu nggu unga, ubinkutsu awu utsa Ugarhirhi.>>
60 Ubitru agɛ, <<A utsa ha, umum isi ihwɛng ubinkpi ungo uku urherhe.>> Unga ana awu ra arherhe nu ikɔ igbɛrngge ukpee.
61 Uteijee adzipa arhi Ubitru. Məcɛ Ubi-tru ayitu urhɛm Uteijee aka arherhe nggu unga agɛ, <<Ungo uwuri itsɛyingo ihwɛng umum idiki itaar, ni ikɔ idɔrhi igbɛr ukpee irherɛ.>>
62 Unga asok adzek ra awiya na aciu na adɔng akarhãrhã.

Ayɛɛi Uyesu
(Umat 26.67-68; Umar 14.65)

63 Abirabɛ aka akpɔm Uyesu ayɛia unga na akwɛr unga.
64 Akũ atorho abope asunga na arhusa unga agɛ, <<Usɔm Arherhu-Num! Ungamɔ akwɛr ungo?>>
65 Arherhi irhɛm iyiki itãrhã irhɛirhɛ arhena unga.

Uyesu ra ateu anggbaashi abi Uyahuda
(Umat 26.59-66; Umar 14.55-64; Uyoh 18.19-24)

66 Ukpee uku usar, ikikɔng akakũ abi Uyahuda, nu ateiya abika adzowe idɛm-Num nu abika amesuwe Ikpem akɔng nu umbɔ akũ Uyesu azĩ ru umbɔ.
67 Umbɔ arhusa unga agɛ, <<Ungo uba uwu Ukiristo, usɔma umɛn.>>
Uyesu adzipa agɔr agɛ, <<Umum iba isɔma umbi, umbi asi íwembi ri imangmang ru umum.
68 Umum ĩba irhusa umbi, umbi asi ídzipumbi urhɛm.
69 Bɔr udzur icɛrɛ uzĩ, Ungwɛ̃-Ner awuri isei ru ubok ugha Unum uwu ukugɔng.>>
70 Umbɔ kishoo arhusa agɛ, <<Ungo uwu Ungwɛ̃ Unum?>>
Unga adzipa agɔr agɛ, <<Awu umbi arherhe.>>
71 Məcɛ umbɔ agɛ, <<Umɛn ibee ideka iyikisong ikɛi? Umɛn iki igũmɛn ra angwĩnga.>>

23

Uyesu ra asu Ubirhatu
(Umat 27.1-2,11-14; Umar 15.1-5; Uyoh 18.28-38)

1 Məcɛ umbɔ kishoo asok akũna unga azĩmbɔ ru Ubirhatu.
2 Atirhi irhena unga agɛ, <<Umɛn inyã utsak uwurɛ adɛ̃ɛ̃ idzunuwe abimɛn. Unga agɔr agɛ anera niba afaimbɔ ikirbi abĩ ru Ukaisar, anu igɔr agɛ, unga uwu Ukiristo, uyɛrhe.>>
3 Nggee Ubirhatu arhusu Uyesu agɛ, <<Awu ungo uwu uyɛrha abi Uyahuda?>>
Uyesu adzipa agɔr agɛ, <<Ĩĩ, iwu ru nyaka ha ungo uku urherhe.>>
4 Məcɛ Ubirhatu agɔr ateiya abika ad-zowe idɛm-Num nu arhɛrha anera kishoo agɛ, <<Umum isi ikpomum ubin uvau ru utsak uwurɛ.>>
5 Umbɔ ana angipa unga agɛ, <<Unga asoyiwe amɛn anera nggu imesanga ru Uyahudiya kishoo. Atirhi ru Ugarhirhi na aba atsĩã nggimi.>>

Uyesu ra asu Uhiridu

6 Ubirhatu aka agũ rimi, unga arhusa agɛ
use awu utsa Ugarhirhi.
7 Unga aka agũ agɛ Uyesu awu ri ijee
iyɛrhe Uhiridu, unga adene umbɔ akũna
unga azĩmbɔ ru Uhiridu, aka awu ru
Urusharhima ri ivang hã.
8 Uhiridu aka anyã Uyesu, unga agɔm
akarhãrhã, ubinkutsu aka adãrhũnga unga
aka abee inyã unga. Unga aka agũã is-
arhanga, unga abee inyã abin idzeukɛ
Uyesu aka ikorhe ra asunga.
9 Unga arhusa unga arherhe arhɛrhɛ, bɔr
unga asi idzipunga urhɛm.
10 Ateiya abika adzowe idɛm-Num nu
abika amesuwe Ikpem adɛ̃ɛ̃ atsuyi arherhe
uvau akeketake nu Uyesu.
11 Mɔcɛ Uhiridu nggu abi iwanga anyã
Uyesu uku ukwɛɛr na ayɛia unga. Atsime
unga atorho iyɛrhe, na adene umbɔ akũna
unga azĩmbɔ nu Ubirhatu ikɛi.
12 Ru unum hã umbɔ Uhiridu nggu
Ubirhatu aka awu awɛrhɛ adɔka. Rimɔ̃ɔ̃
umbɔ awe ru igamtsak.

Atsu ufai akpe ru Uyesu
(Umat 27.15-26; Umar 15.6-15; Uyoh 18.39–19.16)

13 Ubirhatu ayisa ateiya abika adzowe
idɛm-Num, nu anggbaashi anera nu anera
kishoo.
14 Agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi akũ utsak
uwurɛ aba agɛ unga anu idzunuwe anera.
Umum irhusa unga ra asumbi isi ikpomum
uvau ru unga ru arherhambi aka akũ aba
ri itsinga.
15 Uhiridu ikɛi asi ikpoa uvau ru unga,
unga abvui adene unga aba ru umɛn. Umbi
anyãmbi, unga asi ikorhunga ubin ukpuku
utsu ufai akpe.
16 Nggee, umum ikwɛre unga ugwɛɛ ni
itsũwe unga.>>*
18 Nggu urhɛma unying umbɔ atsu ivum,
anu igɔr agɛ, <<Àka afɛre utsak uwurɛ, nu
atsũwã umɛn Ubaraba.>>
19 Ubinkpi uku utsu umbɔ atsuke
Ubaraba ru ugborzĩ, unga atsu abika abee
itsũwe iyɛrha abĩã afɛre anera.
20 Ubirhatu abee itsũwe Uyesu, nggee
unga ashɔ̃rhã umbɔ ikɛi.
21 Bɔr umbɔ abvui atsu ivum agɛ,
<<Anyapuwe unga! Anyapuwe unga!>>
22 Unga abvui arherhe ide untaar agɛ,
<<Awu use utsu? Akorhu use iyiki ibewe?
Umum isi inyãmum uvau akpe ru unga.
Nggee umum iwuri ikwɛre unga ugwɛɛ ni
itsũwe unga.>>
23 Bɔr umbɔ atsarhi irhakmbɔ angipa
abee umbɔ anyapuwe Uyesu nu igãrhãmau
ucucii, ivummbɔ itsu ngge iwe rimi.
24 Nggee Ubirhatu atsukuka ufai akpe ru
Uyesu ubinkpi umbɔ aka abee.
25 Unga atsũwũka uner ha umbɔ aka
arhusa, na adzowe Uyesu umbɔ akorhu
ubinkpi umbɔ aka abee.

Inyinyapu Uyesu
(Umat 27.32-44; Umar 15.21-32; Uyoh 19.17-27)

26 Abi iwa aka akũ Uyesu adzek, umbɔ
adzur Usiman utsa Usayirin aka adzeku
usi atsĩwã ru utepa, umbɔ atsu unga atsã
igãrhãmau ucucii ha adɔsu Uyesu.
27 Arhɛrha anera adɔsa unga, nu
akatsɛrh abɔɔ atsorha abok nu atsimbɔ
aciu akpenga.
28 Bɔr Uyesu adzipa agɔr umbɔ agɛ,
<<Umbi ana Urusharhima, àka aneke ici-
upa umum akpe. Àka aciu akpe atsimbi
nggu awɛkacimbi.
29 Ubinkutsu ivanga niyɔ ibarɔ umbɔ
aka igɔr agɛ, <Idorh iwe nggu akatsɛrh
abirabɛ aka awu akpirh, abirabɛ aka anasi
imarmbɔ imar, nu abirabɛ umbɔ aka anasi
iyammbɔ abɛ̃mbɔ!>
30 Mɔcɛ
<< <umbɔ awuri igɔr ígũ agɛ, <<Àka agba nú
umɛn!>>
Ikɛi na agɔr ampfũwã akagɔng agɛ,
<<Àka atsire umɛn!>> >†
31 Anera aba akorhe rimi ri ivangyɛ ucucii
ha aka ana awu uku usum, awuri ikorha
aguse ri ivangyɛ ngge iki ikoyi?>>
32 Abɔɔ inera ivaa awu avɛu, akũ umbɔ
azĩ ifɛre nggu unga.
33 Umbɔ aka azĩ atsĩ ra anang hã umbɔ iki
iyisa agɛ, <<Upfupfu Itsia.>> Umɔ umbɔ aka
anyapuwe unga nu igãrhãmau ucucii nggu

* **23:16** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 17 *Ri ivang irhowa ha awu ufang Ubirhatu atsũwe umbɔ unera unying ru ugborzĩ.* † **23:30** Àka anyã ikɛi: Uho 10.8.

avɛu ha, unying ru ubok ugha, unying ru ubok ufer.
34 Uyesu agɛ, <<A Utɛ, utsũwe umbɔ amɔrmbɔ ubinkpi umbɔ aka akorhe.>> Umbɔ agasha atorhanga nggu itang isɛng.
35 Anera adesa na azɛrhe, anggbaashi acata unga agɛ, <<Unga afɔrhuka abɔɔ, uneke unga afɔrhe itsinga unga aba awu Ukiristo, uwuruwi Unum aka asɛng!>>
36 Abi iwa agɔpa afũ ayɛia unga ikɛi. Azĩ adzowe amɛ̃ inebi akika agbata.
37 Umbɔ agɛ, <<Ungo uba uwu uyɛrha abi Uyahuda, ufɔrh itsikamngo!>>
38 Afafã itsinga umbɔ atsɛng itsɛng agɛ, <<UWƐRƐ AWU UYƐRHA ABI UYAHUDA.>>
39 Unying ru umbɔ avɛu ha umbɔ aka anyapuwe arherhe arherhe aka atãrhã agɛ, <<Asi iwea ungo uwu Ukiristo? Ufɔrh itsingo nggu umɛn!>>
40 Bɔr uvɛu uwu uvaa atsɛrha unga agɛ, <<Hɛ, ungo usi igũo iwei Unum, ufaingo uku uwu ubina unying nggu unga?
41 Umɛn ihwa uvermɛn mɔnɔ, umɛn ifai ubinkpi umɛn iki ikorhe. Bɔr utsak uwurɛ ashia ru uvau.>>
42 Mɔcɛ unga agɛ, <<Uyesu, uyita umum ri ivang Iyɛrhango.>>
43 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Umum indɛyiwa ungo idzidzɛrhe, irherɛ ungo uwuri iwu nggu umum ra afã.>>

Akpe Uyesu
(Umat 27.45-56; Umar 15.33-41; Uyoh 19.28-30)

44 Awu idzingga atenuma, uzĩ udze utsire ananga kishoo utsɛku akara ataar aki urhɛɛ,
45 ishaa unum isi irhangngge. Nu urhaburhe ukpuku uwe ri Iya-Num uvaar agbɛra avaa.
46 Uyesu atsarhi irhaknga akarhãrhã ayisa agɛ, <<A Utɛ, umum itsuka ipfumum ru ubokngo.>> Unga aka arherhe rimi amaa, unga akpea.
47 Uteiya abi iwa ha aka anyã ifɛrhɛ ha iki ikorhe, unga akpoi Unum agɔr agɛ, <<Awu idzidzɛrhe utsak uwurɛ arhiku uner.>>
48 Ri ivang hã umbɔ kishoo aka akɔng umɔ ra anang hã, anyãmbɔ ifɛrhɛ ha iki ikorhe, umbɔ akwɛr ikɔkmbɔ na azĩmbɔ akimbɔ.
49 Bɔr kishoo abika ahwɛng unga, utoma nggu akatsɛrh abirabɛ aka adɔsa unga adzeka abĩ Ugarhirhi, adɛ̃ɛ̃ ukuka, na azɛrhi ifɛrha ha.

Igwirhuwe Uyesu
(Umat 27.57-61; Umar 15.42-47; Uyoh 19.38-42)

50 Unera nuwɔ itsoknga igburh Uyusuf, unying ru umbɔ akakũ abi Uyahuda, bɔr awu ra amɛn na arhiku uner,
51 unga asi ibemunga ubinkpi abimbɔ aki ikorhe. Unga adzeka abĩ Uyahuda, uteu Uarimatiya, na adzɛu Iyɛrhe Unum.
52 Unga asok azĩã ru Ubirhatu arhusa umbɔ adzowe ukom Uyesu.
53 Mɔcɛ unga acipuwe ukom hã, na akũ atorho aka aze abɛrh ukpɔ, na atsuke ukpɔ ru udzak. Udzak ha uwe ru utai umbɔ aka asim ni ifa, ukpurukpi umbɔ aka anasi itsumbɔ unera umɔ.
54 Unum hã uwu unum igbisha abin, unum ukpuku uwosha uku uyokpɔ.
55 Akatsɛrh ha aka adzeka abĩ Ugarhirhi adɔsu Uyesu, asok adɔsu Uyusuf azĩ anyã udzaka na anyã ininu ukom iyornga uku unu umɔ.
56 Mɔcɛ umbɔ abvui azĩmbɔ ri iya azĩ agbisha atsei isung na atsei akika adzuka. Ru unum ukpuku uwoshambɔ, umbɔ awosha ri ikpem.

24

Isisok ra akpe
(Umat 28.1-10; Umar 16.1-8; Uyoh 20.1-10)

1 Ru unum inggbaashia ri inuma utɔɔva, ri igɔ̃kpeka, akatsɛrh ha anyanga abinkɛ umbɔ aka agbisha azĩmbɔ ru udzaka.
2 Umbɔ akpo utarh ukpuku utsim ru udzaka uku ugɔ̃rhũkpɔ.
3 Bɔr umbɔ aka atsĩ, umbɔ asi inyãmbɔ ukom Uteijee Uyesu.
4 Umbɔ ana awe ri idzeu ifɛrhɛ ha, kanying inera ivaa idɛ̃ɛ̃ ikhapa ru umbɔ, itsim atorho aka aterha ake arhang ru nyaki ishaa unum.
5 Akatsɛrh ha agũ iwei na asũrhã atsimbɔ ra abĩ, aner ha agɔr umbɔ agɛ, <<Awu use utsu umbi abee uner urhɛ ra abika akpukpe?

6 Unga ashia nggimi, unga aka asoka!
Aka ayitu ubinkpi unga aka adɛyiwa umbi,
unga aka awu nggu umbi ru Ugarhirhi.
7 Agɛ awu ufang umbɔ aka idzowe
Ungwɛ̃-Ner ra abi arhim, umbɔ anyapuwe
unga nu igãrhãmau ucucii, ru unum untaar
unga awuri isoka ikɛi.>>
8 Mɔcɛ umbɔ ayitu irhɛmnga.
9 Ivangyɛ umbɔ aka apfuri ra anang
udzaka abambɔ asɔme abɔrɔ udom hã (11),
angwɛ̃ imesanga, nu irhɛ abɔɔ ifɛrha ha.
10 Awu umbɔ Umaryamu Umagadarha,
nggu Uyowana, nu Umaryamu uyisa
Uyaku, nu akatsɛrh abɔɔ aka awu nggu
umbɔ, umbɔ asɔme abi itser Uyesu ifɛrha
ha.
11 Bɔr umbɔ asi ibemumbɔ idzidzɛrhe
akatsɛrh ha, ubinkutsu umbɔ anyanga
arherhe ha awu isheri itsi.
12 Bɔr Ubitru asok atĩ azĩã ru udzaka,
agba apfu, na anyã atorho ukpekũ, na ab-
vui azĩã adzeidzeu ifɛrha ha iki iwe.

Nú utsĩndĩ Uimawu (Umar 16.12-13)

13 Ru unum hã ikɛi inera ivaa abika
adɔsu Uyesu aka azɛ̃rhã awuri izĩ
ungwɛ̃rhũ uteu ukpɔɔ ugburh Uimawu.
Iderkpɔ iyongge akirhomita usɔka nu
unying uzĩ Urusharhima.
14 Umbɔ anu irherhe nggu adɔka ru ubɛn
ubinkpi uku ukorhe.
15 Umbɔ aka adɛ̃ɛ̃ irherha arherhe ifɛrhɛ
ha nggu adɔkambɔ, Uyesu nibikanga
adzeka aba azɛ̃rhã nggu umbɔ.
16 Bɔr Uyesu asi ibeenga umbɔ ahwɛng
ugɛ awu unga.
17 Unga arhusa umbɔ agɛ, <<Umbi azɛ̃rhã
na ani irherhu use ikivarhambi?>>
Umbɔ atsurha adɛ̃ɛ̃, unyɛ̃ɛ̃mbɔ ughɔrhe.
18 Unying itsoka igburh Ukirhiyoba,
arhusa unga agɛ, <<Awu ungo ikiyikango
uwu utsen ru Urusharhima ungo uku usi
ihwɛngngo ifɛrha ha iki ikorhe umɔ inum
iyɛrɛ?>>
19 Unga arhusa umbɔ agɛ, <<Ifɛrhu use?
>>
Umbɔ agɛ, <<Arherhu Uyesu uner Un-
azarat, uner uwuku usɔm Arherhu-Num,
uner ijee ra arherhe nu ikikorhe ra asu
Unum na anera kishoo.
20 Ikɛi ateiya abika adzowe idɛm-Num nu
anggbaashi abɔɔ aka adzowe unga ra abi
ijee Uroma, umbɔ atsuke unga ufai akpe,
na anyapuwe unga nu igãrhãmau ucucii.
21 Bɔr umɛn ifosa ugɛ unga awuri ifai
Uisrairha. Utoma rimi, ifɛrha ha iki ikorhe
kishoo unum untaar nukpi.
22 Utoma rimi, akatsɛrhmɛn abɔɔ adzaa
umɛn idzeu. Umbɔ azĩmbɔ ru udzaka ri igõ
ukpea ukpirɛ,
23 bɔr umbɔ asi ikpombɔ ukom iyornga.
Umbɔ asok aba agɔr umɛn ugɛ umbɔ
anyãmbɔ irhi, ípfu itser-Num igɔr umbɔ igɛ
awu nggu urhɛ.
24 Mɔcɛ abimɛn abɔɔ asok azĩmbɔ ru
udzaka azĩ anyã rimi hã ru nyaka akatsɛrh
ha aka arherhe, bɔr umbɔ asi inyãmbɔ
unga.>>
25 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi adzunu
use umbi rimi, amɛnmbi adɔrhũ use rimi,
ri iwe ru imangmang abinkɛ kishoo abika
asɔm Arherhu-Num aka arherhe!
26 Asi iwea ufang Ukiristo aka ihwa ayet-
num ri ifɛrha ha na atsĩ ri ikpikpoinga?>>
27 Na atirhi ru imesu Umusa nu iyi abika
asɔm Arherhu-Num kishoo, asɔme umbɔ
arherhe akirakɛ aka awe ri itsinga ri itsɛng
Arherhu-Num kishoo.
28 Umbɔ aka ayoku ungwɛ̃rhũ uteu ha
umbɔ aka izĩ, unga akorhe ugɛɛ unga awuri
itɔng.
29 Umbɔ angipa unga agɔr agɛ, <<Usei
nggu umɛn, unuma aka amaanga.>> Nggee
unga azĩ asesa nggu umbɔ.
30 Ivangyɛ unga aka asei igha ubingha
nggu umbɔ, unga anyangu uborodi, atar
uwɛɛ adzowe Unum, na atsɔka adzowe
umbɔ.
31 Mɔcɛ asumbɔ ayanga, umbɔ ahwɛng
unga ikɛi, nu unga agwira ri inyĩnyãmbɔ.
32 Umbɔ arhusa adɔkambɔ agɛ,
<<Anggɔm asi itsu amɛnmɛn ayiruke ri
ivangyɛ unga aka arherhe arherhe nggu
umɛn ru utsĩndĩ na amesuwa umɛn itsɛng
Arherhu-Num?>>
33 Kanying umbɔ asok azĩmbɔ Urusharhima,
umbɔ azĩ akpo abɔrɔ udom hã (11) ananga
unying na abirabɛ aka awu nggu umbɔ.
34 Anu igɔr agɛ, <<Awu idzidzɛrhe! Utei-
jee aka asoka, adzekanga ru Usiman!>>
35 Mɔcɛ umbɔ ikivarhambɔ adzowe is-
arhe ubinkpi uku ukorhe ru utsĩndĩ, ru
nyaka umbɔ aka ahwɛng Uyesu ri itsɔku
uborodi.

Uyesu adzeka ra angwɛ̃ imesanga (Umat 28.16-20; Umar 16.14-18; Uyoh 20.19-23; Aiy 1.6-8)

36 Ivangyɛ umbɔ aka adɛ̃ɛ̃ irherha arherhe ifɛrha ha, akpurha anyã Uyesu akapɛng adɛ̃ɛ̃ ra ateumbɔ, na agɔr umbɔ agɛ, <<Ididɔɔr iwe nggu umbi.>>
37 Bɔr umbɔ agbipa iwei ifɛr umbɔ, umbɔ akaifɛrhkɔ agɛ umbɔ anyã imãrhã.
38 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Awu use utsu umbi agũ iwei, awu use umbi anu icang ikɛi ra amɛnmbi?
39 Àka arhi abokmum, nu adakmum. Awu umum nibikami! Àka abanga umum agũ. Imãrhã ishingge ri ijuɛ nggu apfupfu ru nyaka umbi aka agũ ru umum.>>
40 Ivangyɛ unga aka arherhe rimi, unga adɛyiwe umbɔ aboknga nu adaknga.
41 Bɔr umbɔ ana acang ra amɛnmbɔ, ri itsi anggɔm nu idzeu akarhãrhã, unga arhusa umbɔ agɛ, <<Umbi awembi ru ub-ingha ri nggimi?>>
42 Umbɔ adzowe unga awushu ubɛrh uwuku uvum.
43 Unga ayɛi atãi ra asumbɔ.
44 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Arherhamum ha rakɛ, umum iki idɛyiwa umbi rimõõ umum iki iwu nggu umbi. Ugɛ awu ufang abina kishoo aka itsuafɛr ri itsimum umbɔ aka atsɛng ri Íkpem Umusa, nu abvur abika asɔm Arherhu-Num, nu Ambom.>>
45 Mɔcɛ unga ayanguwe amɛnmbɔ umbɔ ahwɛng itsɛng Arherhu-Num.
46 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Itsɛng hã iyɛ iki itsɛng igɛ awu ufang Ukiristo aka ihwa ayetnum na asoka ra akpe ru unum un-taar.
47 Ni igɛ idzidzipa nu itsũwe arhim awuri idzowe isarhangge ri itsoknga, ra abĩã kishoo, awuri itirhi ru Urusharhima.
48 Awu umbi awuri idekuwe anera ifɛrha iyɛrɛ.
49 Umum iwuri idenukũ ubinkpi Utɛmum aka abemuwa, bɔr aka adãrhã ru utepa utsɛku umbi aka iyɛi ijee iyiki idzeka afã.>>

Ififũ Uyesu ra afã (Umar 16.19-20; Aiy 1.9-11)

50 Ivangyɛ unga aka akũna umbɔ adzek azĩ akhapa ru Ubetani, unga abera aboka atsuke idorh ru umbɔ.
51 Unga aka adɛ̃ɛ̃ itsuke umbɔ idorh, umɔ unga abɔruka umbɔ, ashupa unga afũmbɔ ra afã.
52 Mɔcɛ umbɔ adzowe unga igɔng na apfuri azĩmbɔ Urusharhima nggu anggɔm akarhãrhã.
53 Ubɛn unuma ikɛi umbɔ akɔng ru ufɔm Iya-Num anu ikpoi Unum.

Isarhe Iyiki Ize iyi Uyohana aka atsɛng
Utsutson ri itsi ubvur Uyohana

Awu Uyohana atsɛng ubvur uwurɛ, unga atsɛng umgbɔ adɛyiwe ugɛ Uyesu unga awu Urhɛm ukpu ugbagbaa ukpu Unum, ukpurukpi <<uku uwe uner nu usei nggu umɛn.>> Ru nyaku ubvur ha uku urherhe, atsɛng Isarhe Iyiki Ize iyɛrɛ ngge itsú abika avarha ngge ama awe ru imangmang ugɛ Uyesu awu uwuku ufɔrh ha umbɔ aka abemuwa, ungwɛ̃ Unum hã, nu ugɛ ru ubok imangmangmbɔ ru unga, umbɔ ama akpo urhɛ (20.31).

Uyohana aka amaa idɛyiwe ugɛ Uyesu unga awu Urhɛm ukpu ugbagbaa ukpu Unum, agbɛr aki inggbaashia arherha arherhe ri itsi ikpũ ídzeu iyiriyɛ iki idɛyiwe ugɛ Uyesu awu uwuku ufɔrh ha umbɔ aka abemuwa, ungwɛ̃ Unum hã. Akirakɛ aka adɔsa ru agbɛr akɛrɛ ha, arherha arherhe ri itsi abinkɛ aka adzeka ru ídzeu ha. Agbɛr akɛrɛ adɛyiwe ugɛ abɔɔ awe ru imangmang ru Uyesu na awe abika adɔsa unga, bɔr abɔɔ akpɛ̃ɛ̃ unga na ashimbɔ ri imangmang. Arherhe aki 13–17 arherha arherhe ri itsi iwɛrhɛ Uyesu nggu angwɛ̃ imesanga ru utsuu ha umbɔ aka adzur unga, nu irhɛm iyiki ifita ru umbɔ ru utsuu ha. Arherhe aki imaataka ikinanake ru ubvur uwurɛ, arherhuke arherhe ri itsi idzidzur Uyesu nu ufainga, akpenga ri igãrhãmau ucucii nu isisoknga ra akpe, nu unga aka adzeka ra ateu angwɛ̃ imesanga ri ivangyɛ unga aka asok ra akpe.

Uyohana arherha arherhe ri itsi izũwã iyi urhɛ uwu ugbagbaa ru ubok Ukiristo. Izũwã hã itirhi icɛrɛ nu iyiriyɛ iki iba ra abirabɛ aka awe ru imangmang ugɛ Uyesu unga awu utsĩndĩ hã, idzidzɛrhe ha, nu urhɛ ha.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur Uyohana *(1.1-18)*
Uyohana Uner Ubɔtisima nu abi itser Uyesu abi inggbaashia *(1.19-51)*
Itser Uyesu unga aka atɔ̃ ra awiya *(2.1–12.50)*
Uyesu agbisha adzɛu akpenga *(13.1–17.26)*
Akpe Uyesu *(18.1–19.42)*
Isisok Uyesu ra akpe *(20.1–21.25)*

Urhɛm hã uwu uner

1 Ri inggbaashia Urhɛm uwekpɔ, Urhɛm hã uwu nggu Unum, urhɛm hã uwu Unum.
2 Unga awu nggu Unum ri inggbaashia.
3 Awu ru uboknga umbɔ aka amuna abina kishoo. Agɛ unga ashia, ubin usi ímunukpɔ ra abin hã umbɔ aka amuna.
4 Ru unga urhɛ uwemgbɔ, urhɛ ha awu irhirhang ra anera kishoo.
5 Irhirhang hã irhang ru uzĩ, bɔr uzĩ hã usi ihwɛngkpɔ ngge.
6 Unera nuwɔ Unum aka adene unga aba. Itsoknga igburh Uyohana.
7 Unga aba awu ideka ri irhirhang hã, nggee ru uboknga anera kishoo ama awe ru imangmang.
8 Unga asi iwea irhirhang hã. Unga aba awu ideka irhirhang hã ukpekũ.
9 Uwu ha aka awe irhirhang iyi idzidzɛrhe aka abanga ru upfung. Unga aka idzowe irhirhang ru anera kishoo ru upfung.
10 Urhɛm hã uwe ru upfung. Upfunga umuna ru uboknga, bɔr upfung hã usi ihwɛngkpɔ unga.
11 Unga aba ru upfungkpi uku uwe ukpunga, bɔr anernga asi iyɛimbɔ unga.
12 Rimi hã kishoo abika ayɛi unga, nu abika adzowe imangmang ri itsoknga, unga adzowuka umbɔ ijee umbɔ awe angwɛ̃ Unum.
13 Awu Unum abema ngge iwe rimi ngge itsu umbɔ awu angwɛ̃nga, asi iwea imar iyi anera, use ikponi iyor, use isisɛng anera itsu umbɔ awu angwɛ̃ Unum.
14 Urhɛm hã uwu unera nu usei nggu umɛn. Umɛn inyãmɛn igɔngnga, igɔngyɛ iki iwu iyi unanyĩ Ungwɛ̃wi aka adzeku Utɛ. Awu nggu imimuta nu idzidzɛrhe.
15 Uyohana adzowuka ideka ri itsinga. Atsarhi irhaknga agɛ, <<Uwɛrɛ awu unga hã umum iki irherha arherhe ri itsinga ri ivangyɛ umum iki ĩgɔr ugɛ, <Uwuruwi aka iba ru undzingmum ananga umum,

ubinkutsu awea umbɔ adɔrha amar umum.> >>
16 Umɛn kishoo iyɛi idorh irhɛirhɛ iki idzeku imimutanga.
17 Adzaa Íkpem ru ubok Umusa, bɔr imimuta nu idzidzɛrhe idzeku ubok Uyesu Ukiristo.
18 Unera anasi inyãã Unum, bɔr unanyi Ungwɛ̃nga adɛyiwa umɛn iwiwe Unum. Unanyi Ungwɛ̃ hã akhapa nggu Unum Utɛ, unga itsikamnga awu Unum.

Uyohana atsɛyinga iwe Ukiristo (Umat 3.1-12; Umar 1.1-8; Irh 3.1-18)

19 Ideka Uyohana iyɛ, ri ivangyɛ abi ijee Uyahuda ru Urusharhima adene abika adzowe idɛm-Num abɔɔ nu abi Urhawi ru Uyohana arhusa unga agɛ, <<Ungo uwu ungamɔ?>>
20 Uyohana adekuwe umbɔ ra awiya agɛ, <<Asi iwea umum iwu Ukiristo.>>
21 Umbɔ arhusa unga agɛ, <<Ungo uwu ungamɔ? Awu ungo uwu Uirhiya?>>
Unga agɛ, <<Ĩ'ĩ.>>
Umbɔ arhusa ikɛi agɛ, <<Awu ungo uwu uner uwuku usɔm Arherhu-Num hã Umusa aka arherhe ugɛ ibanga?>>
Unga agɛ, <<Ĩ'ĩ.>>
22 Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Ude ungo uwu ungamɔ? Udɛyiwa ubinkpi umɛn iki izĩ idɛyiwe abika adena umɛn. Ungo udɛyiwa umɛn use ri itsingo?>>
23 Uyohana akũ arherhe uner uwuku usɔm Arherhu-Num Uishaya agɔr umbɔ agɛ, <<Awu umum iwu urhɛmkpi uku idũwã ra arhum ugɛ, <Àka agbishu utsĩndĩ Uteijee uku urhirhiki.> >>*
24 Mɔcɛ abi Ufarisi ha umbɔ aka adene,
25 arhusu Uyohana agɛ, <<Awu use utsu ungo usorhuwe ubɔtisima uba ungo usi iweɔ Ukiristo, ikɛi ungo usi iweɔ Uirhiya, ikɛi ungo usi iweɔ uwuku usɔm Arherhu-Num hã Umusa aka arherhe ugɛ ibanga?>>
26 Uyohana agɔr umbɔ agɛ, <<Umum isorhuwe ubɔtisima nggu amɛ̃, bɔr uwɔɔ ruwɔ ru umbi, uwuruwi umbi aka asi ihwɛngmbi unga.
27 Unga awuri iba ru undzingmum, uwuruwi umum isi ímɛ̃mum igarhuwe arhi abadaknga.>>
28 Kishoo akɛrɛ ha akorhe ru Ubetani, ugar Azɛ̃ Urdun, anangkɛ Uyohana aki isorhuwe ubɔtisima.

Uyesu Ungwɛ̃ Itsurhi Unum

29 Ukpe uku usar, Uyohana anyã Uyesu aka azɛ̃rhã aba ra anangnga, Uyohana agɛ, <<Àka anyã, Ungwɛ̃ Itsurhi Unum uwuruwi aka itsũwe arhim upfunga!
30 Uwɛrɛ awu unga hã nuwi umum iki ĩgɔr ĩgɛ, <Uwɔɔ ruwɔ aba ru undzingmum ananga umum, ubinkutsu, unga aka awea umbɔ adɔrha amar umum.>
31 Umum isi ihwɛng unga, bɔr umum iki isorhu ubɔtisima nggu amɛ̃ ngge ítsu abi Uisrairha ama ahwɛng unga.>>
32 Mɔcɛ Uyohana adzowe ideka iyɛrɛ agɛ, <<Umum inyã Ipfu-Num iki icipuwa ru nyaku unurhɛu ra afã, iba isei nu unga.
33 Umum isi ihwɛng unga, bɔr Unum uwuku udena umum ĩba isorhu ubɔtisima nggu amɛ̃, unga agɔr umum agɛ, <Utsakwi ungo uku unyã Ipfu-Num icipuwa iseingge nu unga, awu unga hã nuwɔ aka isorhuwe ubɔtisima nggu Ipfu Isarsatangge.>
34 Umum inyãmum ngge iki iwe rimi hã ni iwemum ri ideka ugɛ unga awu Ungwɛ̃ Unum.>>

Angwɛ̃ imesa Uyesu abi inggbaashia (Umat 4.18-22; Umar 1.16-20; Irh 5.2-11)

35 Ukpe uku usar ikɛi Uyohana adɛ̃ɛ̃ nggu angwɛ̃ imesanga avaa.
36 Unga aka anyã Uyesu aka azɛ̃rhã atɔng, unga agɛ, <<Àka anyã, Ungwɛ̃ Itsurhi Unum!>>
37 Angwɛ̃ imesa ha ikivarhambɔ aka agũ arherhe Uyohana, umbɔ adɔsu Uyesu.
38 Uyesu aka adzipa arhi undzingnga, anyã umbɔ aka adɔsa unga, unga arhusa umbɔ agɛ, <<Umbi abee use?>>
Umbɔ agɛ, <<Rabbi, ungo usei ri inɛɛ? >> Agben <<Rabbi>> agburh <<A umarhem.>>
39 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka aba, umbi awuri inyãmbi.>>
Nggee angwɛ̃ imesa ha azĩ anyã anangkɛ unga aka asei. Umbɔ atsĩ umɔ ra akara annaa aki urhɛɛ na asei nggu unga unum hã.

* **1:23** Àka anyã ikɛi: Uish 40.3.

40 Uandarawu, ungwɛ̃mbɔ Usiman Ubitru, awu umɔ ri iner ha ikivarhangge iki igũ arherhe Uyohana ri itsi Uyesu ni idɔsa unga.
41 Uandarawu atirha abee ungwɛ̃mbɔ Usiman, agɔr unga agɛ, <<Umɛn iki ikpomɛn Uarhmasihu,>> agbena agburh <<Ukiristo.>>
42 Unga akũ Usiman azĩã ru Uyesu.

Uyesu arhi unga na agɛ, <<Ungo uwu Usiman ungwɛ̃ Uyohana. Awuri iyisa ungo Ukefa,>> agbena aka agburh <<Ubitru.>>

Uyesu ayisu Ufirhibu nu Unataniyerh

43 Ukpe uku usar ikɛi Uyesu abee izĩ Ugarhirhi. Unga akpo Ufirhibu, agɔr unga agɛ, <<Udɔsa umum.>>
44 Ufirhibu awu uner Ubetsaida, uteumbɔ Uandarawu nu Ubitru.
45 Ufirhibu akpo Unataniyerh, agɔr unga agɛ, <<Umɛn iki ikpomɛn uner ha umbɔ aka atsɛng isarhanga ru ubvur Íkpem Umusa nu abvur abika asɔm Arherhu-Num. Unga awu Uyesu uner Unazarat, ungwɛ̃ Uyusuf.>>
46 Unataniyerh arhusa agɛ, <<Ubin uku uze udɛ̃ɛ̃ udzekpɔ ru Unazarat?>>

Ufirhibu agɛ, <<Uba unyã.>>
47 Uyesu aka anyã Unataniyerh aka aba ru unga, unga agɔr agɛ, <<Àka anyã uner Uisrairha uwu idzidzɛrhe, uwuruwi aka asi igbɛrangwĩ.>>
48 Unataniyerh arhusu Uyesu agɛ, <<Ungo ukorhu uguse nu uhwɛng umum?>>

Uyesu agɛ, <<Umum inyãmum ungo ru usĩrhũ ucucii uvorhvo, nu Ufirhibu adɔrha ayisa ungo.>>
49 Mɔcɛ Unataniyerh agɔr Uyesu agɛ, <<A umarhem, ungo uwu Ungwɛ̃ Unum. Ungo uwu Uyɛrhe Uisrairha.>>
50 Uyesu agɔr Unataniyerh agɛ, <<Ubinkutsu ungo uwe ri imangmang, umum iki idɛyiwa ungo ugɛ umum inyãmum ungo ru usĩrhũ ucucii uvorhvo? Ungo uwuri inyinyãɔ abinkɛ aka anangke rimi.>>
51 Unga atoma adɛyiwe unga agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, umbi awuri inyãmbi afã aka iyanga, ípfu itser-Num ikɛi ifũrhã ni icipa ni itsi Ungwɛ̃-Ner.>>

2

Irhowa ipfuna ru Ukana Ugarhirhi

1 Ru unum ukpu untaar umbɔ awe ru irhowa ipfuna ru Ukana ukpu Ugarhirhi. Uya Uyesu awe umɔ.
2 Aghwi Uyesu nu angwɛ̃ imesanga ri ipfuna hã.
3 Ivangyɛ amɛ̃ inebi aka amaa, uya Uyesu agɔr unga agɛ, <<Amɛ̃ inebi aka amaake.>>
4 Uyesu agɔr unga agɛ, <<A uya, awu ufang asi iwea ungo udɛyiwa umum ubin ukpuku ukukorhe. Ivangmum inasi ibangge.>>
5 Uyanga agɔr abika atɔ̃ itser ri irhowa ha agɛ, <<Àka akorhe kishoo ubinkpi unga aka agɔr umbi ikikorhe.>>
6 Ídzor niyɔ utɔ̃ĩ iyiriyɛ umbɔ aka akũ atarh adzin aden ra anang hã. Ubɛn idzora ighangge idzum amɛ̃ itɔ̃ɔ̃ use utɔ̃ĩ. Abi Uyahuda aka isaka akũ amɛ̃ asorh ayormbɔ iyi agbeyambɔ.
7 Uyesu agɔr abika atɔ̃ itser ri irhowa ha agɛ, <<Àka atsu amɛ̃ atɔk ídzor iyɛrɛ.>> Nggee umbɔ atsu amɛ̃ atɔke ídzor ha uku urhɛrhɛki.
8 Mɔcɛ unga agɔr umbɔ agɛ, <<Icɛrɛ àka ashɔyi, adzowe unggbaashi abika atɔ̃ itser irhowa ha.>> Umbɔ ashɔyi adzowe.
9 Utei irhowa ha avupa agũ ake aka adzipa awu amɛ̃ inebi. Unga asi ihwɛngnga anangkɛ ake aka adzek, bɔr abika ashɔyi adzowe ahwɛngmbɔ. Mɔcɛ unga ayisu utsa ipfuna hã ri ibanga,
10 agɔr unga agɛ, <<Ubɛn unera aka isaka agbaashia adzowe amɛ̃ inebi aka azea na adɔrha akũ akirakɛ aka asi ikpanga azeke. Bɔr ungo uwɔkɔ amɛ̃ inebi aka azea nu udɔrhu ukũ icɛrɛ uba!>>
11 Akɛrɛ ha ake awu ubin idzeu nu utsar ukpu inggbaashia ukpu Uyesu aka akorhe. Akorha ake ru Ukana ukpu Ugarhirhi. Akɛrɛ adɛyiwe igɔngnga nu angwɛ̃ imesanga atsu imangmangmbɔ ru unga.
12 Akɛrɛ aka amaa Uyesu asok acipa azĩ Ukafanahum, unga nu uyanga nu angwɛ̃mbɔ nu angwɛ̃ imesanga. Nggɔɔ ha umbɔ asei inuma ukunjiir.

Uyesu asare Iya-Num

(Umat 21.12-13; Umar 11.15-17; Irh 19.45-46)

13 Ivang Irhowa Iyiki Igar Utɔng iyi abi
Uyahuda iki iyo, Uyesu azĩ Urusharhima.
14 Ru ufɔm Iya-Num, unga anyã anera
adɛ̃ɛ̃ igoyiwe ínak nu ídɔi nu anurhɛu. Ikɛi
unga anyãã abika afaruwe uhwɛk asei
umɔ.
15 Nggee Uyesu akũ arhi awɛyi asharhe,
akũ awayiwe kishoo anera nu ídɔi nu ínak
ru ufɔm Iya-Num hã. Ikɛi unga ayii atebur
iyi abika afaruwe uhwɛk ha, asituwe íshaa
uhwɛkmbɔ kishoo.
16 Mɔcɛ Uyesu agɔr anera abika agoyiwe
anurhɛu ha agɛ, <<Àka akũ akɛrɛ apfu
adzek nggimi! Niba adzipu iya Utɛmum
iweke anang izɛɛ!>>
17 Angwɛ̃ imesanga ayitu ubinkpi uku
utsɛng ra Arherhu-Num ugɛ, <<Ibibemayɛ
umum iki iwurangge ri iyango iwuri ikpĩa
umum ru nyaku urha.>>*
18 Mɔcɛ anggbaashi abi Uyahuda arhusu
Uyesu agɛ, <<Utsar idzeu ukusong ungo iki
idɛyiwa umɛn ugɛ ungo uweɔ ri ijeeyɛ iki
itsu ungo ukorha akɛrɛ ha?>>
19 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka abupuwe
Iya-Num ikɛrɛ, umum iwuri iberukũ ake
ikɛi ri inuma itaar.>>
20 Abi Uyahuda agɔr unga agɛ,
<<Anyanga amɛka isɔka inaa ni ímɛka utõĩ
adzin Iya-Num ikɛrɛ nu ungo ugɔr ugɛ ungo
idzine ake ri inuma itaar?>>
21 Bɔr iya-Numkɛ unga aka arherhe awu
iyornga.
22 Uyesu aka asoka akpe, angwɛ̃ ime-
sanga ayita arherhe ha Uyesu aka arherhe.
Mɔcɛ umbɔ awe ru imangmang ri itsɛng
Arherhu-Num nu arherhe Uyesu.
23 Ivang Uyesu aka awe ru Urusharhima
ri Irhowa Iyiki Igar Utɔng, anera arhɛrhɛ
aka anyã atsar abin idzeukɛ unga aka ako-
rhe, umbɔ adzowe imangmang ru unga.
24 Bɔr Uyesu ashia ri imangmang ru
umbɔ, ubinkutsu unga ahwɛnga amɛn an-
era kishoo.
25 Unga asi ibeenga unera adɛyiwe unga
ubin ri itsi anera ubinkutsu unga ahwɛnga
abinkɛ aka awe ra amɛn anera.

3

Uyesu amesuwe Unikodimu

1 Unera nuwɔ itsoka igburh Unikodimu.
Awu unggbaashi abi Uyahuda na awu utsa
Ufarisi.
2 Unga aba ru Uyesu ru untsuuka,
agɔr Uyesu agɛ, <<A umarhem, umɛn
ihwɛngmɛn ungo uwu umarhemwi aka
adzeku Unum, ubinkutsu unera asi ídɛ̃ɛ̃
akorhunga abin idzeu nu atsarkɛ ungo uku
ikorhe, Unum aba asi iwea nggu unga.>>
3 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Umum
indɛyiwa ungo idzidzɛrhe, aba asi
imarmbɔ unera ide ivaa, asi ídɛ̃ɛ̃ atsĩã ri
Iyɛrhe Unum.>>
4 Unikodimu arhusa agɛ, <<Abvui amar
unera aguse ri ikɔ̃ uner? Idzidzɛrhe asi
íbvui atsĩã ra anaa uyanga umbɔ amar unga
ide ivaa!>>
5 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Umum
indɛyiwa ungo idzidzɛrhe, umbɔ aba asi
imarmbɔ unera ra amɛ̃ nu Ipfu-Num, asi
ídɛ̃ɛ̃ atsĩã Iyɛrhe Unum.
6 Ubinkpi unera aka amar uwu uner, bɔr
ubinkpi Ipfu-Num iki imar uwu ipfu.
7 Niba ugũo idzeu umum iki igɔr ungo
ugɛ, <Awu ufang umbɔ abvui amar umbi.>
8 Ugba ufɛu ra anangkɛ ukpɔ uku
ubee. Ungo ugũo ititɔngkpɔ, bɔr ungo
usi ihwɛngo anangkɛ ukpɔ uku udzek,
ikɛi ungo usi ihwɛngo anangkɛ ukpɔ uku
izĩ. Iwu rimi nggu unerwi Ipfu-Num iki
imar.>>
9 Unikodimu arhusu Uyesu agɛ, <<Akɛrɛ
ha akorha aguse na awe?>>
10 Uyesu agɛ, <<Ungo uwu umarhem
uwuku ugɔng ru Uisrairha, bɔr ungo usi
ihwɛngo abina akɛrɛ?
11 Umum indɛyiwa ungo idzidzɛrhe,
umɛn irherha abinkɛ umɛn iki ihwɛng, ikɛi
umɛn ĩdzaa umbi ideka abinkɛ umɛn iki
inyã, bɔr utsɛku icɛrɛ umbi akpɛ̃mbi iyɛi
idekayɛ umɛn iki isɔma umbi.
12 Uba umum irherhuwa umbi arherhe
ra abinkɛ aka uwe ru upfung nu umbi asi
iwembi ri imangmang, ude umbi akorha
aguse na awe ru imangmang umum ĩba
isɔma umbi abinkɛ aka awe ra afã?
13 Unera anasi ifũã ra afã. Ungwɛ̃-Ner
ukpekũ unga aka adzek umɔ acipuwa.

* **2:17** Àka anyã ikɛi: Amb 69.9.

14 Ru nyaku Umusa aka aberi ibvui nu
ucici ra arhum, rimi hã ikɛi awu ufang
umbɔ aberu Ungwɛ̃-Ner,
15 agɛ uwuruwi aka awea ri imangmang
ru unga ama akpo urhɛ uwu ugbagbaa.
16 <<Unum abemu upfunga akarhãrhã
nggee unga adzowe unanyĩ Ungwɛ̃nga, agɛ
ubɛn unera aka awea ri imangmang ru
unga asi íkpea, bɔr unga awuri ikpo urhɛ
uwu ugbagbaa.
17 Unum asi idenuka Ungwɛ̃nga ru up-
fung agɛ unga atsu uvau ru upfung, bɔr agɛ
upfung ukpo ififɔrh ru uboknga.
18 Ubɛn uwuku uwe ru imangmang ru
Ungwɛ̃ Unum, asi ítsumbɔ uvau ru unga,
bɔr uwuruwi aka asi iwea ri imangmang
ru unga, aka atsumbɔ uvau ru unga,
ubinkutsu asi idzowuka imangmang ri it-
sok unanyĩ Ungwɛ̃ Unum.
19 Nu izharha arherhenga iwe ri
iminɛ. Irhirhang itsĩwã ru upfung, bɔr
anera abemu uzĩ anangmbɔ irhirhang,
ubinkutsu itsermbɔ iwu iyiki ibewe.
20 Ubɛn uwuku utɔ̃itser iyiki ibewe akpɛ̃
irhirhang, asi íbanga ri irhirhang, utsur
umbɔ anyãmbɔ itserngа.
21 Bɔr uwuku utɔ̃itser idzidzɛrhe aka
isaka aba ra anang aka arhurhang ngge
itsú umbɔ anyã ra awiya agɛ abinkɛ
unga aka adɛ̃ɛ̃ ikikorhe awu Unum ayike
unga.>>

Ideka Uyohana Uner Ubɔtisima ru Uyesu

22 Akɛrɛ aka amaa, Uyesu nu angwɛ̃ ime-
sanga adzek azĩmbɔ abĩ Uyahudiya, umɔ
unga amaa inuma irhɛirhɛ nggu umbɔ, anu
ikorhuwe ubɔtisima ra anera.
23 Uyohana ikɛi anu ikorhuwe ubɔtisima
ru Uainon uku ukhapa nggu Usarhim,
ubinkutsu amɛ̃ awu arhɛrhɛ umɔ. Anera
ubɛn unum akɛyi ru unga umɔ azĩ isorhu
ubɔtisima.
24 Akɛrɛ ha akorhuke kata, umbɔ adɔrha
agbange Uyohana ru ugborzĩ.
25 Umɔ angwɛ̃ imesu Uyohana atsĩmbɔ
uning nggu utsa Uyahuda uwɔɔ ra arherhi
isorh iyor ru nyaka agbeyi abi Uyahuda.
26 Umbɔ azĩmbɔ ru Uyohana agɔr unga
agɛ, <<A umarhem, utsa ha umbi aka awu
nggu unga unum hã ru ugar ubang Azɛ̃
Urdun, uwu ha ungo uku udzowe ideka ri
itsinga hã, unggawɔ nggɔɔ adɛ̃ɛ̃ isorhuwe
ubɔtisima. Anera kishoo azĩ ru unga.>>
27 Mɔcɛ Uyohana agɛ, <<Unera asi idɛ̃ɛ̃
ayɛisa ubin, Unum aba asi ídzowuka ukpɔ ra
afã.
28 Umbi awu idekamum, umum ĩgɔr ugɛ,
<Asi iwea umum iwu Ukiristo, bɔr adena
umum inggbaashia ĩba.>
29 Utsak uwuku ufa unga apfunu utsɛrh
uwuku ufa. Bɔr uwɛrhu utsak uwuku ufa
uwuku uzĩ irhowa ipfuna hã aka isaka
adzɛu igũ irhak utsak uwuku ufa, na aka
isaka agɔm anggɔm ri ivangyɛ unga aka igũ
irhak utsak uwuku ufa ha. Anggɔm hã awu
akimum, atsuafɛr icɛrɛ.
30 Awu ufang unga awu ukugɔnga, bɔr
awu ufang umum iwu uku ucia.

Uwuruwi aka adzeka afã aba

31 <<Uwuruwi aka adzeka afã aba
ananga anera kishoo. Uwuruwi aka
adzeka abĩ awu uwu abĩ na arherhe ra
abinkɛ aka awu ra abĩ. Uwuruwi aka
adzeka afã aba ananga kishoo.
32 Unga arherhe ideka ubinkpi unga
aka agũ na anyã, bɔr anera asi iyɛimbɔ
idekanga.
33 Ubɛn unera aka ubemu idekanga
atsu utsar adɛyiwe ugɛ Unum arherhi
idzidzɛrhe.
34 Uwu ha Unum aka adene arherhe
irhɛm Unum, ubinkutsu adzowe Ipfu
iyiriyɛ iki isi ímaangge.
35 Utɛ abemu Ungwɛ̃ na atsuke abina
kishoo ru uboknga.
36 Ubɛn uwuku uwe ru imangmang ru
Ungwɛ̃ awea ru urhɛ uwu ugbagbaa, bɔr
ubɛn uwuku ukpɛ̃ɛ̃ Ungwɛ̃ asi ínyãã urhɛ,
ubinkutsu avɔm Unum awu ni itsinga.>>

4

Uyesu arherhe nggu utsɛrh Usamariya

1 Abi Ufarisi aka agũ ugɛ Uyesu ani ak-
posha angwɛ̃ imesa ananga Uyohana na
ani akorhuwe umbɔ ubɔtisima.
2 Bɔr asi iwea Uyesu aka isaka akorhuwe
umbɔ ubɔtisima hã, awu angwɛ̃ imesanga
aka isaka akorhuwe.
3 Ivangyɛ Uteijee aka agũ akɛrɛ, unga
asoka ru Uyahudiya na abvui azĩã
Ugarhirhi.
4 Unga awuri itsĩ ru Usamariya atɔng.

5 Nggee unga aba atsĩ ru uteu ukpɔɔ ru
Usamariya umbɔ iki iyisa Usaikar, ukhapa
ra abĩkɛ Uyakubu aka adzowe ungwɛ̃nga
Uyusuf.
6 Uvãã amɛ̃ Uyakubu uwe ra anang hã.
Azhe uzɛ̃rhã aka afɛr Uyesu, unga asei ra
angwĩ uvãã amɛ̃ hã. Aka awu idzingga
atenuma.
7 Utsɛrh Usamariya uwɔɔ aka aba ishɔyi
amɛ̃, Uyesu agɔr unga agɛ, <<Ungo uma
udzaango amɛ̃ umum ihwa?>>
8 Angwɛ̃ imesanga aka azĩmbɔ ru utepa
igoi ubingha.
9 Utsɛrh Usamariya ha agɔr unga agɛ,
<<Ungo uwu utsa Uyahuda. Umum iwu
utsɛrh Usamariya. Awu use utsu ungo
urhusa umum amɛ̃ aka ahwa? >> Unga
arhusa akɛrɛ ubinkutsu abi Uyahuda aka
asi isaka agbopumbɔ nggu abi Usamariya.
10 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Uba ungo
uhwɛngo izũwã Unum nu unerwi aka
arhusa ungo amɛ̃ aka ahwa, ungo uwuri
ifɛnungo unga, unga adzaa ungo amɛ̃ akika
adzowe urhɛ.>>
11 Utsɛrh ha agɔr Uyesu agɛ, <<A uteiya,
umum inyã ungo ushiɔ ru ubin ukpuku
ushɔi nu uvãã amɛ̃ ukpi uwu ughorgho-
takpɔ. Ri inɛ̃ɛ̃ ungo iki ikpo amɛ̃ akika
adzowe urhɛ ha?
12 Use ungo unango utɛmɛn Uyakubu,
unga aka aneka uvãã amɛ̃ ru umɛn? Unga
nibikanga ahwa amɛ̃ hã, ikɛi angwɛ̃nga, nu
íjuɛnga aka ahwa umɔ.>>
13 Uyesu agɛ, <<Ubɛn uwuku uhwa amɛ̃
akɛrɛ awuri ibvui agũã ugɔ̃ amɛ̃ ikɛi.
14 Bɔr ubɛn uwuku uhwa amɛ̃mum iki
ĩdzowe unga asi íbvui agũã ugɔ̃ amɛ̃ ugbag-
baa. Amɛ̃ hã umum iki idzowe unga awuri
iwu akwiu amɛ̃ ru umbɔ aka idzowe urhɛ
uwu ugbagbaa.>>
15 Utsɛrh ha agɔr unga agɛ, <<A uteiya,
udzaa umum amɛ̃ hã utsur umum ib-
vui ĩgũmum ugɔ̃ amɛ̃ ikɛi ni isi íbvui
ikɛyiwamum ishɔng amɛ̃ nggimi.>>
16 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Uzĩ uyisu ut-
sakngo umbi aba nggimi.>>
17 Unga agɛ, <<Umum ishimum ru ut-
sak.>>
Uyesu agɔr unga agɛ, <<Ungo urherhi
idzidzɛrhe ungo uku ugɔr ugɛ, ungo ushiɔ
ru utsak.
18 Ubinkutsu ungo uku uweɔ ra atsaka
atõõ nu unerwi umbi aka awu nggu unga
icɛrɛ asi iwea utsakngo. Ungo urherhe
ishaa idzidzɛrhe.>>
19 Utsɛrh ha agɛ, <<A uteiya, umum inyã
ungo uwu uner uwuku usɔm Arherhu-
Num.
20 Atokamɛn adzowe Unum igɔng ri
igũ iyɛrɛ, bɔr umbi abi Uyahuda agɛ
Urusharhima ukpɔ umɛ̃ɛ̃ awu ufang anera
adzowe igɔng ru Unum.>>
21 Uyesu agɔr unga agɛ, <<A utsɛrh ha,
uwe ru imangmang ra abinkɛ umum iki
irherhe. Ivanga niyɔ ibarɔ anera asi
ídzowukumbɔ Utɛ igɔng ri igũ iyɛrɛ use ru
Urusharhima.
22 Umbi abi Usamariya asi ihwɛngmbi
ubinkpi umbi aka idzowe igɔng. Bɔr umɛn
abi Uyahuda ihwɛngmɛn ubinkpi umɛn iki
idzowe igɔng, ubinkutsu udĩ ififɔrh udzeka
ra abi Uyahuda.
23 Bɔr ivanga niyɔ ibarɔ, iki ibangge,
abika adzowe igɔng idzidzɛrhe aka idzowe
Utɛ igɔng ri Ipfu nu idzidzɛrhe, ubinkutsu
Utɛ abee ikpũ abi ha adzowe unga igɔng.
24 Unum awu ipfu, abika adzowe unga
igɔng ikɛi awu ufang umbɔ adzowe igɔng ri
Ipfu nu idzidzɛrhe.>>
25 Utsɛrh ha agɛ, <<Umum ihwɛng
Uarhmasihu, awu unga umbɔ iki iyisa
Ukiristo, nggawɔ abarɔ. Ivangyɛ unga aka
iba, unga awuri idɛyiwanga umɛn abina
kishoo.>>
26 Mɔcɛ Uyesu adɛyiwe unga agɛ,
<<Umum uner arherhakɛ nggu ungo, iwu
unga.>>

Angwɛ̃ imesa abvui aba ru Uyesu

27 Ivang hã niyɔ angwɛ̃ imesanga abvui
aba adzeidzeu umbɔ aka anyã unga adɛ̃ɛ̃
arherhe nggu ukutsɛrh. Bɔr unera asi igɔra
agɛ, <<Ungo ubee use,>> use arhusa unga
agɛ, <<Awu use utsu ungo urherha arherhe
nggu unga?>>
28 Mɔcɛ utsɛrh ha abɔruka idzum amɛ̃nga
umɔ na atsĩã ru utepa na agɔr anera agɛ,
29 <<Àka aba anyã unerwi aka adɛyiwa
umum kishoo abinkɛ umum iki ikorhe!
Awu unga awu Ukiristo?>>
30 Umbɔ adzeku utepa aba ra anang
Uyesu.

31 Angwɛ̃ imesanga ashɔ̃rhã unga agɛ, <<A umarhem, uma ugha ubingha.>>
32 Bɔr unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umum iwemum ru ubinkpi umum iki igha umbi aka asi ihwɛngmbi ukpɔ.>>
33 Mɔcɛ angwɛ̃ imesanga arhusa adɔka agɛ, <<Use unera akũ ubingha akowe unga?>>
34 Bɔr Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Ubinghamum ukpi, umum ikorhu ubin amɛn uwuku udena umum ĩba, ikɛi imashuwe itseryɛ unga aka adzaa umum.
35 Uba umbi aka isaka agɔr agɛ, <Abɔr afɛ̃ɛ̃ anaa umbɔ atirhi igbɛr abin>? Bɔr umum idɛyiwa umbi, aka agbisha arhi icanga. Iki ikɔ̃ngge, ni iki iwengge iyiki igbigbɛr.
36 Uner uwuku ugbɛr abin hã aka ikpoa itosanga, ikɛi unga ani ikɔng anera aka akpo urhɛ uwu ugbagbaa, ngge itsú uner uwuku udoi nu uner uwuku ugbugbɛr agɔm anggɔm urhɔnga.
37 Ake awu idzidzɛrhe, ake aka agɔr agɛ, <Uwɔɔ adoi, nu uwɔɔ agbɛr.>
38 Umum idena umbi igbɛr abinkɛ umbi aka asi itɔ̃mbi itser ake. Abɔɔ umbɔ atɛ̃wã itsera, umbi agbɛr ugarh ititɛ̃wãmbɔ.>>
39 Abi Usamariya awu arhɛrhɛ ru uteu ha umbɔ aka awe ru imangmang ru Uyesu ri itsi ideka utsɛrh ha aka agɔr agɛ, <<Unga adɛyiwa umum kishoo abinkɛ umum iki ikorhe.>>
40 Abi Usamariya aka aba ru unga, umbɔ ashɔ̃rhã unga asei nggu umbɔ, unga asei inuma ivaa.
41 Arherhanga atsu anera arhɛrhɛ awe ru imangmang.
42 Umbɔ agɔr utsɛrh ha agɛ, <<Umɛn iwe ru imangmang ru Uyesu, ubinkutsu asi iwea ubinkpi ungo uku urherhe ukpekũ, bɔr icɛrɛ umɛn igũmɛn nibikamɛn ni ihwɛngmɛn ugɛ uwɛrɛ ha idzidzɛrhe unga awu Uwuku Ufɔrh upfunga.>>

Uyesu akerhuwe ungwɛ̃ uner itser ijee

43 Inuma ivaa ha iki imaa unga asok azĩã Ugarhirhi.
44 Uyesu nibikanga adekuka ugɛ uner uwuku usɔm Arherhu-Num aka isaka ashia ri imor ra abĩnga.
45 Ivangyɛ unga aka itsĩ Ugarhirhi, abi Ugarhirhi ayɛi unga aboka avaa, ubinkutsu umbɔ ikɛi azĩmbɔ Irhowa Iyiki Igar Utɔng hã ru Urusharhima na anyãmbɔ kishoo abin Uyesu aka akorhe.
46 Mɔcɛ Uyesu abvui azĩã iyepu uteu Ukana ukpu Ugarhirhi, anangkɛ unga aka adzipa amɛ̃ ake awu amɛ̃ inebi. Utsa uner itser ijee nuwɔ uwuruwi ungwɛ̃nga aka aghonga unga ru Ukafanahum.
47 Ivangyɛ utsa ha aka agũ ugɛ Uyesu aka adzeku Uyahudiya abvui abanga Ugarhirhi, unga azĩ ru unga ashɔ̃rhã unga ama aba akerhuwe ungwɛ̃nga, aka abɔr akpe.
48 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Umbi aba asi inyãmbi atsar nu abin idzeu, umbi asi íwembi ri imangmang.>>
49 Uner itser ijee ha agɛ, <<A Uteiya, uba umɛn izĩmɛn utsur ungwɛ̃mum akpea.>>
50 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Ungo udɛ̃ɛ̃ uzĩɔ. Ungwɛ̃ngo awuri ibɛka.>>

Utsa ha awea ri imangmang nu ubin Uyesu aka arherhe nggu unga, umɔ unga azĩã.
51 Ana awe ru utsĩndĩ ugãrhãnga agbanga unga, agɔr unga agɛ, <<Ungwɛ̃ngo abɛka.>>
52 Unga arhusa umbɔ ivangyɛ ungwɛ̃ hã aka atirhi igũ ugarha. Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Imani iyor ha ineke unga arhɛkɛ ru ukara unying.>>
53 Utei ungwɛ̃ hã ayita, ivang hã niyɔ Uyesu agɔra unga agɛ, <<Ungwɛ̃ngo awuri ibɛka.>> Nggee unga nu aner iyanga kishoo awe ru imangmang.
54 Akɛrɛ awu ubin idzeu ukpu uvaa Uyesu aka akorhe unga aka adzeku Uyahudiya azĩ Ugarhirhi.

5

Akerhuwe ru ukaukpi umbɔ aki iyisa Ubetasda

1 Akɛrɛ aka amaa, Uyesu azĩã irhowa abi Uyahuda ru Urusharhima.
2 Ru Urusharhima ukau amɛ̃ nukpɔ umbɔ iki iyisa ri idũ abi Uyahuda agɛ Ubetasda. Ukpɔ ukhapa ru angwĩ ufɔm, anangkɛ ídɔi iki itsĩ. Aka akũ atarh atang nggaa atsurha atɔ̃ɔ̃ adzipu ukau ha.

3 Awu ra atsurha ha abi irhãrhã nu abi ibvuta, nu akatarhu nu abi ishayi iyor arhɛrhɛ aka isaka anu umɔ.*
5 Uner uwɔɔ aka amaa imɛka isɔka itaar ni imɛka utɔrɔk asi idɛ̃ɛ̃ azɛ̃rhũnga.
6 Uyesu aka anyã ininunga, ikɛi ahwɛnga utsa ha aka adãrhũnga nggu irhãrhã hã, unga arhusu uner irhãrhã hã agɛ, <<Ungo ubeengo ikikerhe?>>
7 Uner irhãrhã hã agɛ, <<A uteiya, umum ishimum ru unera aka iyika umum itsĩ ru amɛ̃ ivangyɛ ake aka idzipa. Umum ĩba itita ibee itsitsĩwã, uwɔɔ agbaangashia ru umum.>>
8 Mɔcɛ Uyesu agɔr unga agɛ, <<Usisok, unyangu ufarngo, ukũ uzɛ̃rhã!>>
9 Kanying, uner ha akerhunga. Anyangu ufarnga atirhunga uzɛ̃rhã.
Akɛrɛ ha akorhe ru unum ukpuku uwosha.
10 Nggee anggbaashi abi Uyahuda agɔr utsa ha aka akerhe agɛ, <<Awu unum ukpuku uwosha. Ikpem ikɛnngge ungo itsã ufar.>>
11 Bɔr utsa ha agɛ, <<Unerwi aka akerhuwa umum agɔr umum agɛ, <Unyangu ufarngo uso uzɛ̃rhã.> >>
12 Nggee umbɔ arhusa unga agɛ, <<Awu ungamɔ uner ha aka agɔr ungo ugɛ unyanga umgbɔ uso uzɛ̃rhã?>>
13 Utsa ha aka akerhe asi ihwɛngnga awu ungamɔ akerhuwe unga, ubinkutsu Uyesu aka azɛ̃rhã atsĩã ra anera arhɛrhɛ umɔ.
14 Ivanga ukunjiir iki itɔng Uyesu akpo unga ri Iya-Num na agɔr unga agɛ, <<Unyã ungo uku ukerhungo! Uneke arhim utsur ubin uku unangkpɔ akɛrɛ ha ukpokpɔ ungo.>>
15 Utsa ha azĩ adɛyiwe anggbaashi abi Uyahuda agɛ awu Uyesu unga akerhuwe unga.

Urhɛ ru ubok Ungwɛ̃

16 Ngge itsu anggbaashi abi Uyahuda adzowe uver ru Uyesu, ubinkutsu itser iyiki ikikerhe ha unga aki itɔ̃ ru unum ukpuku uwosha.
17 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Utɛmum anu itser utsɛku irherɛ, umum rimi hã ini ititɔ̃.>>
18 Arherha akɛrɛ atsu anggbaashi abi Uyahuda abee ifɛre Uyesu. Agɔr agɛ unga asi izharhuka ikpem unum ukpuku uwosha ukpekũ, bɔr unga agɔr agɛ Unum awu Utɛnga na anu inyãngu itsinga uku kpengkpeng nggu Unum.
19 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, Ungwɛ̃ asi íkorhunga ifɛrhɛ nibikanga, unga akpurha akorhu ubinkpi unga aka anyã Utɛnga aki ikorhe, ubinkutsu ubinkpi Utei iki ikorhe awu ukpɔ Ungwɛ̃ hã awuri ikorhe.
20 Ubinkutsu Utɛ abemu Ungwɛ̃ na adɛyiwe unga kishoo abinkɛ unga aka isaka akorhe. Ĩĩ, umbɔ awuri idɛyiwe unga abinkɛ aka anangke akɛrɛ ha nu umbi awuri idzedzeu.
21 Ru nyaku Utɛ iki isoyiwe abika akpukpe na adzowe umbɔ urhɛ, rimi Ungwɛ̃ hã awuri idzowe urhɛ ru kishoo abirabɛ unga aka abee idzidzowe.
22 Rimi hã, Utɛ asi ítsuka uvau ru unera, bɔr adzowe ijee itsu uvau ru Ungwɛ̃nga,
23 ngge itsú umbɔ kishoo adzowe igɔng ru Ungwɛ̃ ru nyaka umbɔ iki idzowe igɔng ru Utɛ. Uwuruwi aka asi idzowuka igɔng ru Ungwɛ̃, asi idzowuka igɔng ru Utɛ uwuku udene unga.

24 <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, uwuku ugũ arherhamum na adzowuka imangmang ru uwuku udena umum ĩba, awea ru urhɛ uwu ugbagbaa na asi ítsumbɔ unga uvau. Unga aka agar akpe azĩã urhɛ.
25 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, ivanga niyɔ ibarɔ ni iki ibangge abika akpe awuri igũmbɔ urhɛm Ungwɛ̃ Unum nu abika agũ hã awuri ibɛkmbɔ.
26 Ru nyaku Utɛ aka awe ru urhɛ ri itsikamnga, rimi hã unga aka adzowe Ungwɛ̃nga ijee iyiki idzowe urhɛ.
27 Utɛ ikɛi adzowuka unga ijee iyiki ivarha arherhe, ubinkutsu unga awu Ungwɛ̃-Ner.

28 <<Niba agũmbi idzeu akɛrɛ ha, ivanga niyɔ ibarɔ kishoo abika awe ra adzak awuri igũmbɔ urhɛmnga

* **5:3** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, *Ubinkutsu iva-ivanga ipfu itser-Num iki isaki icipuwa ru ukau amɛ̃ hã iba idzipa ukpɔ. Kishoo uwuruwi aka agbaashia atsĩã ra amɛ̃ hã ivangyɛ ake aka idzipa amaa, unga awuri ikikerhunga irhãrhĩ iyornga kishoo.*

29 na adzeka. Abika akorhe iyiki ize
awuri isok ra akpe abɛk, bɔr abika akorhe
iyiki ibewe awuri isok akpo uvau itsitsĩme.
30 Umum nibikami isi ídɛ̃ɛ̃ ikorhumum
ubin. Umum itsu uvau ubinkpi umum
iki igũ ukpekũ. Itsu uvaumum iwu iyiki
irhika, ubinkutsu isi idɔsumum ubinkpi
amɛnmum aki ibee bɔr aki uwuku udena
umum.

Ideka ri itsi Uyesu

31 <<Umum ĩba idzowe ideka itsimum,
idekamum isi iwengge idzidzɛrhe.
32 Bɔr uner uwɔ aba adzowe ideka ri it-
simum, umum ihwɛng ideka ha ri itsimum
iwe idzidzɛrhe.
33 <<Adzaanga umbi ideka idzidzɛrhe ri
ivangyɛ umbi adene anera azĩ ru Uyohana.
34 Asi iwea ugɛ umum itsorhi itsimum ri
ideku unera, bɔr umum irherhe rimi ngge
ítsu umbi adɛ̃ɛ̃ akpo ififɔrh.
35 Uyohana awu ru nyaki irhirhang
iki igar ni irhang, umbi atsũmbi igũibɛn
irhirhangnga ri ivanga ukunjiir.
36 <<Bɔr umum iwemum ri idekayɛ iki
inangngge ideka Uyohana. Ubinkutsu it-
seryɛ Utɛmum aka adzaa umum imasha,
iyiriyɛ umum iki inũ itɔ̃ icɛrɛ, ngge idekuwe
ugɛ awu Utɛ unga adena umum.
37 Utɛ uwuku udena umum adzowuka
ideka ri itsimum. Umbi anasi anyãmbi
unga use agũmbi urhɛmnga
38 nu arherhanga asi iseike ru umbi,
ubinkutsu umbi asi iwembi ri imangmang
ru uwu ha unga aka adene.
39 Umbi atsu amɛnmbi ivarhi itsɛng
Arherhu-Num, ubinkutsu umbi akaifɛrhkɔ
ugɛ umbi awuri ikpikpombi urhɛ uwu
ugbagbaa ru ngge. Itsɛng Arherhu-Num
hã ngge idzowe ideka ri itsimum.
40 Bɔr umbi akpɛ̃mbi iba ru umum aba
akpo urhɛ.
41 <<Umum isi iyɛimum ikpikpoi ra an-
era.
42 Bɔr umum ihwɛng umbi. Umum
ihwɛng ugɛ umbi asi ibemumbi Unum ra
amɛnmbi.
43 Umum iba ri itsok Utɛmum, umbi asi
iyɛimbi umum, bɔr uwɔɔ aba, aba ri itsok
ukamnga, umbi awuri iyɛimbi unga.
44 Umbi awuri ikorha aguse na awe
ru imangmang uba umbi ayɛi ukpoi ra
adɔkambi, bɔr umbi asi ibeembi iyɛi
ikpikpoi iki idzeku Unum unying ukpekũ?
45 <<Bɔr aka niba akaimbi ifɛrhkɔ ugɛ
umum iwuri ihwitumum umbi ru Utɛ.
Uwuku uhwita umbi awu Umusa, uwu-
ruwi umbi aka afosa.
46 Agɛ umbi awembi ri imangmang ru
Umusa, umbi awuri iwembi ri imangmang
ru umum, ubinkutsu unga atsɛng itsɛng ri
itsimum.
47 Bɔr umbi aba ashimbi ri imangmang
ra abinkɛ Umusa aka atsɛng, umbi akorha
aguse na awe ru imangmang ra abinkɛ
umum iki irherhe?>>

6

Uyesu afuka anera anaka agɔnga atɔ̃ɔ̃ (Umat 14.13-21; Umar 6.30-44; Irh 9.10-17)

1 Akɛrɛ aka amaa Uyesu agar Ukau ukpu
Ugarhirhi, ukpɔ uku uwe ukau ukugɔng
ukpu Utibariya.
2 Nggaa ikikɔng anera idɔsa unga,
ubinkutsu umbɔ aka anyã atsar abin
idzeukɛ unga aka akorhuwe abi irhãrhã.
3 Mɔcɛ Uyesu afũã ri ifɛn igũ aseisa umɔ
nggu angwɛ̃ imesanga.
4 Irhowa Iyiki Igar Utɔng iyi abi Uyahuda
iki iyongge.
5 Ivangyɛ Uyesu aka abera asunga anyã
anera arhɛrhɛ aka aba ru unga, unga agɔr
Ufirhibu agɛ, <<Umɛn igoi uborodi ri inɛ̃ɛ̃
ukpɔ umɛ̃ɛ̃ aner abɛrɛ?>>
6 Unga arhusa rimi avira unga,
ubinkutsu unga aka ahwɛnga ra amɛnnga
ubinkpi unga aka ikorhe.
7 Ufirhibu agɔr unga agɛ, <<Uborodi
ukpu imang itser afɛ̃ɛ̃ utɔrɔk usi ímɛ̃kpɔ
ubɛn unera akpo atsɔr idiki unying!>>
8 Uwɔɔ ra angwɛ̃ imesanga hã agburh
Uandarawu, ungwɛ̃mbɔ Usiman Ubitru,
arherhe agɛ,
9 <<Ungwɛ̃ uwɔɔ uwi nggimi nggu ípo
uborodi* itɔ̃ɔ̃ nu abɛrh avaa. Bɔr iwuri imɛ̃
use nggu arhɛrha aner abɛrɛ?>>
10 Uyesu agɛ, <<Àka agɔr anera asei
isei.>> Ra anang hã ubĩĩ uwu urhɛrhɛ umɔ,

* **6:9** Akũ akɔ̃ ubin ukpɔɔ umbɔ iki iyisa ubarhe akorhu uborodi ukpirɛ, ikpũ uborodi ha uwu ubingha atsũwã.

anera kishoo aseisa abĩ. Akatsak atsĩmbɔ anaka agɔnga atõõ.
11 Mɔcɛ Uyesu anyangu ípo uborodi ha,
unga aka atar uwɛɛ ru Unum, na agashuwe
anera aka asei ubinkpi uku imɛ̃ ru umbɔ.
Rimi hã unga aka akorhe nggu abɛrh ha.
12 Ivang umbɔ aka atãi ashuur, unga
agɔr angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Àka arhɔsa
awushunga aka abɔr utsur ubin ugbakpɔ
abĩ.>>
13 Ri ípo uborodi itõõ hã, anera aka atãi
na abɔre, angwɛ̃ imesanga arhɔsa awushu
uborodi na atɔke azĩnga usɔka na avaa.
14 Ivang anera aka anyã utsar ubin idzeu
Uyesu aka akorhe, umbɔ agɛ, <<Idzidzɛrhe,
unga awu uner uwuku usɔm Arherhu-
Num hã Unum aka abemuwa umɛn.>>
15 Uyesu aka ahwɛnga agɛ anera abee
atsime unga iyɛrhe ri inggang, unga abvui
afũã ni igũa ikiyikanga.

Uyesu azɛ̃rhã nu amɛ̃
(Umat 14.22-33; Umar 6.45-52)

16 Urhɛɛ uku uwe, angwɛ̃ imesanga acipa
azĩmbɔ ru ukau ha,
17 anangkɛ umbɔ aka atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃
na agar ukau ha azĩmbɔ Ukafanahum. Ri
ivang hã ananga aka atirhi iwu uzĩ, nu
Uyesu anasi ibanga ru umbɔ kata.
18 Nggaa ugba ukerketakpɔ ubvun amɛ̃
ru ukau ha.
19 Umbɔ aka azĩmbɔ akirhomita atõõ use
utõĩ, umbɔ anyã Uyesu azɛ̃rhã nú amɛ̃ aba
ayoku ukhukhɔɔ ha. Iwei ifɛr umbɔ.
20 Bɔr unga agɔr umbɔ agɛ, <<Awu
umum. Niba agũmbi iwei.>>
21 Mɔcɛ umbɔ ayɛi unga ru ukhukhɔɔ ha
nggu anggɔm. Kanying ukhukhɔɔ ha utsĩ
anangkɛ umbɔ aka izĩ.
22 Ukpe unum uvaa abika asei ugar
ukau ukugɔng hã ahwɛngmbɔ ugɛ awu
ukhukhɔɔ unying uku uzĩ ugar ha. Ikɛi
ahwɛngmbɔ ugɛ Uyesu ashia ru ukhukhɔɔ
ha nggu angwɛ̃ imesanga. Awu angwɛ̃
imesa ha ukpekũ azĩ.
23 Bɔr akhukhɔɔ akɔɔ aka adzeku
Utibariya adɛ̃ɛ̃ akhapa ra anang aner ha
aka atãi uborodi ukpu Uteijee aka atar
uwɛɛ.
24 Ivang anera aka anyã agɛ Uyesu
nu angwɛ̃ imesanga ashimbɔ ra anang
hã, umbɔ atsĩ akhukhɔɔ amɛ̃ na azĩmbɔ
Ukafanahum anu ibee Uyesu.

Uyesu awu uborodi ukpuku udzowe urhɛ

25 Ivangyɛ umbɔ aka anyã unga ugar
ukau ha, umbɔ agɔr unga agɛ, <<A
umarhem, ukang ungo uku uba nggimi?
>>
26 Uyesu agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi
idzidzɛrhe, ubinkutsu umbi abeea umum,
asi iwea atsar abin idzeu umum iki ikorhe,
bɔr awu uborodi ukpɔ umbi aka atãi ashur.
27 Niba atõmbi itser ri ibee abin igha
akika adak, bɔr aka atõ itser abinghakɛ
aka azĩ utsĩ urhɛ uwu ugbagbaa, akirakɛ
Ungwɛ̃-Ner aka awuri idzaa umbi. Awu ru
unga Unum Utɛ aka angwɛ̃ utsar ijeenga.>>
28 Mɔcɛ umbɔ arhusa unga agɛ, <<Awu
ufang umɛn ikorhu use itõ itser Unum aka
abee?>>
29 Uyesu agɛ, <<Itser Unum aka abee ng-
gayɛ, uwe ri imangmang ru uwuruwi unga
aka adene.>>
30 Nggee umbɔ arhusa unga agɛ, <<Ungo
uwuri ikorhe utsar ubin idzeu ukusong
umɛn iki inyã ni iwe ru imangmang ru
ungo? Ungo uwuri ukorhu use?
31 Atoka-atokamɛn agha umanna ra
arhum, ru nyaka umbɔ aka atsɛng ra
Arherhu-Num agɛ, <Unga adzowe uborodi
uku udzeka afã umbɔ atãi.> †>>
32 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum
indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, asi iwea Umusa
unga adzaa umbi uborodi ha ra afã, awu
Utɛmum unga adzaa umbi uborodi ukpu
idzidzɛrhe uku udzeka afã.
33 Uborodi Unum hã, uwu unga aka
acipuwa ra afã na adzowe urhɛ ru up-
fung.>>
34 Umbɔ agɛ, <<A Uteiya, utirhi icɛrɛ
udzisa umɛn uborodi ha ubɛn unuma!>>
35 Mɔcɛ Uyesu adɛyiwe umbɔ agɛ,
<<Umum iwu uborodi ha ukpuku udzowe
urhɛ. Uwuruwi aka aba ru umum asi ígũa
imerh, nu uwuruwi aka awe ru imang-
mang ru umum asi ígũa ugõ ugbagbaa.
36 Bɔr ru nyaka umum iki idɛyiwa umbi,
umbi aka anyãmbi umum nu utsɛku icɛrɛ
umbi anasi iwembi ri imangmang.

† **6:31** Àka anyã ikɛi: Idzi 16.4; Uneh 9.15; Amb 78.24,25.

37 Kishoo uwuruwi Utɛ aka adzaa umum
awuri iba ru umum, nu ubɛn uwuku uba
ru umum ikɛi umum isi íwayikũ unga.
38 Umum ĩdzek ra afã isi ĩbamum ikorhu
ubin amɛnmum iki ibee, bɔr ikorhu ubin
uwuku udena umum.
39 Amɛn uwuku udena umum akɛ, agɛ,
umum niba igwirhukũ unying ru kishoo
abirabɛ unga aka adzaa umum, bɔr umum
isoyiwe umbɔ ru unum ukpuku umasha.
40 Ubin Utɛmum ukpi aka abee agɛ,
kishoo uwuku urhi Ungwɛ̃ na awea ri
imangmang ru unga awea ru urhɛ uwu
ugbagbaa. Mɔcɛ umum iwuri isoyikũ unga
ru unum ukpuku umasha.>>
41 Akɛrɛ ha atsu abi Uyahuda adɛ̃ɛ̃mbɔ
ibvibvun ri itsi Uyesu ubinkutsu, unga aka
agɔr agɛ, <<Umum iwu uborodi ukpuku
udzeka afã ucipuwa.>>
42 Abi Uyahuda agɛ, <<Asi iwea Uyesu
nuwi ungwɛ̃ Uyusuf, uwuruwi umɛn iki
ihwɛng utɛnga nu uyanga? Ude awu use
utsu icɛrɛ unga agɔr agɛ, <Umum idzeka afã
icipuwa>?>>
43 Uyesu agɛ, <<Àka neke ibvibvun.
44 Unera asi ídɛ̃ɛ̃ abanga ru umum utsɛku
Utɛ uwuku udena umum iki idarha unga
ĩba, nu umum iwuri isoyikũ uner ha ru
unum ukpuku umasha.
45 Atsɛng ra abvur abika asɔm Arherhu-
Num agɛ, <Kishoo awu Unum unga ime-
suwe umbɔ.>‡ Ubɛn unera uwuku ukpeto
na amesa ru Utɛ awuri iba ru umum.
46 Unera anasi inyã Utɛ ha akpurha awu
uwuku udzeku Unum. Unga ukpekũ unga
aka anyã Utɛ ha.
47 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe,
ubɛn unera aka awe ru imangmang awea
ru urhɛ uwu ugbagbaa.
48 Umum iwu uborodi ukpuku udzowe
urhɛ.
49 Atoka-atokambi agha umanna ra
arhum, bɔr rimi hã akpembɔ kishoo.
50 Bɔr aka anyã uborodi ha ukpi uku
udzeka afã ucipuwa. Ubɛn unera aka itãi
asi íkpea.
51 Umum iwu uborodi ukpu urhɛ uku
udzeka afã ucipuwa. Ubɛn uwuku
utãi uborodi ha awuri ibɛka ugbagbaa.
Uborodi ha uwu ijuɛ iyormum, iyiriyɛ
umum iki iwuri ĩdzowe ngge itsú upfunga
uma ubɛk.>>
52 Mɔcɛ abi Uyahuda atsĩmbɔ uning
akarhãrhã ru ubinkpi Uyesu aka arherhe
na agɔr agɛ, <<Uner uwurɛ awuri ikorha
aguse na adzaa ijuɛ iyornga umɛn itãi?>>
53 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum
indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, umbi aba asi
itãimbi ijuɛ iyor Ungwɛ̃-Ner na ahwambi
adzirhnga, urhɛ ushimgbɔ ru umbi.
54 Ubɛn uwuku utãi ijuɛ iyormum na
ahwa adzirhmum awea ru urhɛ uwu ug-
bagbaa. Umum ikɛi iwuri isoyikũ unga ru
unum ukpuku umasha.
55 Ijuɛ iyormum iwu uborodi ukpu
idzidzɛrhe, nu adzirhmum ikɛi awu ubin
uku uhwuhwa ukpu idzidzɛrhe.
56 Ubɛn uwuku utãi ijuɛ iyormum, na
ahwa adzirhmum, abɛk ru umum, umum
igamum ibɛk ru unga.
57 Ru nyaku Utɛ uwu urhɛ aka adena
umum, na awu ru unga umum iki ibɛk,
rimi uwuku unyanga umum iwu ubing-
hanga, awuri ibɛka ru umum.
58 Umum iwu uborodi ha uku udzeka
afã. Atoka-atokambi agha umanna nu
umbɔ akpembɔ, bɔr unera aka atãi ru
uborodi ukpirɛ awuri ibɛka ugbagbaa.>>
59 Uyesu arherha arherhe akɛrɛ kishoo ri
ivangyɛ unga aka adɛ̃ɛ̃ imesuwe anera ru
ubã ifɛn-Num ru Ukafanahum.

Irhɛm urhɛ uwu ugbagbaa

60 Igũ rimi hã, angwɛ̃ imesanga arhɛrhɛ
agɛ, <<Imesa iyɛrɛ ighong. Ungaa adɛ̃ɛ̃ ayɛi
ngge?>>
61 Uyesu aka ahwɛnga agɛ angwɛ̃ ime-
sanga adɛ̃ɛ̃ ibvibvun ri imesa ha. Unga
agɔr umbɔ agɛ, <<Imesa ha itsu amɛnmbi
aghong?
62 Ude, amɛnmbi awu aguse umbi aba
anyã Ungwɛ̃-Ner afũ azĩã anangkɛ unga
aka adzek?
63 Ipfu-Num ngge idzowe urhɛ. Iyor ish-
ingge ri ijee ubin. Irhɛmyɛ umum iki isɔma
umbi idzeku Ipfu ha iyiki idzowe urhɛ.
64 Bɔr abimbi abɔɔ ashimbɔ ri imang-
mang.>> Uyesu ahwɛnga utirhi ri ingg-
baashia abika asheri imangmang, nu uwu-
ruwi aka igha-daknga.

‡ **6:45** Àka anyã ikɛi: Uish 54.13.

65 Məcɛ unga agɛ, <<Ngge itsu unera asi ídɛ̃ɛ̃ imɛ̃ɛ̃ iba ru umum, Utɛ aba asi ibemuka unga.>>
66 Udzur ri ivang iyɛrɛ arhɛrhɛ angwɛ̃ imesanga aka adəsa unga abvui anekukumbə idəsa unga.
67 Uyesu arhusa angwɛ̃ imesanga usəkdũmɛn hã agɛ, <<Umbi abee ibvui azĩ hã ikɛi?>>
68 Usiman Ubitru agər unga agɛ, <<A Uteijee, ru ungaa umɛn iki izĩ? Awu ungo uwe ri irhɛm urhɛ uwu ugbagbaa.
69 Umɛn iwemɛn ri imangmang nu umɛn ihwɛngmɛn ugɛ ungo uwu Usarkasar uwu Unum.>>
70 Məcɛ Uyesu agɛ, <<Asi iwea umum isɛng umbi kishoo usəkdũmɛn? Bər unying ru umbi awu undenggũ!>>
71 Arherhe akɛrɛ ru Uyahuda ungwɛ̃ Usiman Uiskariyoti, unying ru umbə usəkdũmɛn hã, uwuruwi aka igha-daknga.

7

Uyesu azĩ Irhowa Atsurha

1 Akɛrɛ aka amaa, Uyesu azɛ̃rhã atsĩrhã amaa Ugarhirhi. Bər unga asi ibeenga itsĩ ru Uyahudiya, ubinkutsu anggbaashi abi Uyahuda abika awu nggəə ha abee ifɛre unga.
2 Ivangyɛ Irhowa Atsurha abi Uyahuda iki iyo,
3 angwɛ̃mbə agər unga agɛ, <<Imɛ̃ngge ungo uzĩ Uyahudiya, ngge itsú angwɛ̃ imesango anyã abin idzeukɛ ungo iki ikorhe.
4 Uwuku ubee anera ahwɛng unga akarhãrhã asi íwəka ubinkpi unga iki ikorhe. Ungo uku ukorha abina akɛrɛ, udɛyiwe itsingo ru upfunga uhwɛng.>>
5 Uko angwɛ̃mbə ashimbə ri imangmang ru unga.
6 Nggee Uyesu agər umbə agɛ, <<Ivanga inasi iwengge ru umum kata, bər ru umbi ubɛn ivang iwengge.
7 Umbi, upfunga usi ídɛ̃ɛ̃ ukpɛ̃kpə umbi, bər ukpɛ̃kpə umum ubinkutsu umum idekuwe ugɛ abinkɛ ukpə iki ikorhe awu aka abewe.
8 Umbi aka azĩ irhowa ha. Umum isi ízĩmum irhowa ha, ubinkutsu ivangmum inasi ibangge kata.>>
9 Unga aka amaa irherha akɛrɛ ha, məcɛ unga aseisa ru Ugarhirhi.
10 Bər ivang angwɛ̃mbə aka azĩmbə irhowa ha, unga azĩã ikɛi. Unga asi izĩã ukupɛ̃ɛ̃ bər ri iwək.
11 Anggbaashi abi Uyahuda anu ibeea unga ra anang irhowa ha, arhusa agɛ, <<Uner ha awerɛ unga?>>
12 Ikikənga aner ha ini ibvun urherhe nggu adəka ri itsinga. Abəə agɛ, <<Awu uner uwuku uze.>> Abəə ikɛi agɛ, <<Ĩ'ĩ, anu irhɛm anera.>>
13 Bər unera asi irherhunga arherhe Uyesu ukupɛ̃ɛ̃ ubinkutsu, anu igũ iwei anggbaashi abi Uyahuda.

Uyesu amesuwe ru irhowa

14 Ivangyɛ umbə aka agha uteng ivang irhowa ha, Uyesu atsĩ ri Iya-Num atirhunga imesuwe.
15 Anggbaashi abi Uyahuda adzeidzeu arhusa agɛ, <<Utsak uwurɛ akorha aguse na ahwɛng rimi? Nggawi anasi itsĩa imesa.>>
16 Uyesu agɛ, <<Imesamum isi iwengge iyimum. Idzeka ru Unum uwuku udena umum ĩba.
17 Ubɛn unera aka asɛng ikorhu ubinkpi Unum aka abema, awuri ihwɛngnga use imesamum idzeku Unum, use iwu iyimum.
18 Uwuruwi aka anu imesuwe abin ukamnga, anu ibeewe itsinga ikpikpoi. Bər uwuku ubeewe ikpikpoi ru uwuku udene unga awu uner idzidzɛrhe. Ashia ri igbɛrangwĩ ri itsinga.
19 Asi iwea Umusa adzaa umbi Íkpem? Bər umbi asi ikpəmmbi Íkpem hã. Awu use utsu umbi abee ifɛre umum?>>
20 Anera agɛ, <<Ungo uwe ru ipfu iyiki ibewe ri itsingo! Ungamə abee ifɛre ungo? >>
21 Uyesu agər umbə agɛ, <<Umum ikorhe ubin idzeu unying ukpekũ nu umbi kishoo adzeidzeu.
22 Umusa atsu umbi isorhu usorhe, ngge itsu umbi aka isaka asorhe awɛkacimbi usorhe ru unum ukpuku uwosha. Nu ngge iki iwe rimi, awu atoka-atokambi atirha akɛrɛ ha, asi iwea Umusa.
23 Umbi aba asorhukumbi awɛkaci ru unum ukpuku uwosha ri idəsi Íkpem Umusa, awu use utsu umbi agũ avəm nggu

umum ri ikerhuwe undzumu unera ru unum ukpuku uwosha?

24 Àka niba azharhukumbi arherhe ra abinkɛ umbi iki inyã ra asu, bɔr àka azharha arherhunga uku urhirhiki.>>

Uyesu unga awu Ukiristo?

25 Aner Urusharhima abɔɔ aka awe umɔ arhusa agɛ, <<Asi iwea utsa ha nuwi umbɔ aka abee ififɛr ha?
26 Unga uwi nggimi, adɛ̃ɛ̃ arherhe ukupɛ̃ɛ̃ bɔr umbɔ asi idzipumbɔ urhɛm nggu unga. Use abi ijee aka abemumbɔ agɛ awu unga awu Ukiristo?
27 Bɔr umɛn ihwɛngmɛn anangkɛ utsak uwurɛ aka adzek. Ivang Ukiristo aka iwuri iba, unera asi íhwɛnga anangkɛ unga aka idzek.>>
28 Uyesu ana adɛ̃ɛ̃ imesuwe anera ru ufɔm Iya-Num hã, unga atsarhi irhaknga agɛ, <<Ĩĩ, umbi ahwɛngmbi umum na ahwɛngmbi anangkɛ umum iki idzek. Bɔr umum isi iwemum nggimi nibikami. Unga hã uwuku udena umum awu idzidzɛrhe bɔr umbi asi ihwɛngmbi unga.
29 Bɔr umum ihwɛng unga, ubinkutsu umum indzeku unga, ikɛi unga adena umum.>>
30 Mɔcɛ umbɔ abee idzur unga, bɔr unera asi ibangunga ubok ru unga, ubinkutsu ivangnga inasi ibangge.
31 Bɔr anera arhɛrhɛ ri ikikɔnga awe ru imangmang ru unga na agɛ, <<Ivangyɛ Ukiristo aka iba, awuri ikorha atsar abin idzeu akɔɔ anangmbɔ aki uner uwɛrɛ ha? >>
32 Abi Ufarisi agũ anera anu ibvun arherha ha ri Iya-Num nggu adɔkambɔ ri itsinga. Mɔcɛ ateiya abika adzowe idɛm-Num nu abi Ufarisi adene abika adzɛu Iya-Num umbɔ adzure unga.
33 Uyesu agɛ, <<Ivangyɛ umum iki iwe nggu umbi ibɔr ukunjiir, mɔcɛ umum iwuri ibvui izĩ ru uwuruwi aka adena umum.
34 Umbi awuri ibeembi umum, bɔr umbi asi íkpombi umum. Anangkɛ umum iki iwe ikɛi umbi asi ídɛ̃ɛ̃ abambi.>>
35 Anggbaashi abi Uyahuda ha arherhe nggu adɔkambɔ agɛ, <<Utsak uwurɛ awuri izĩnɛnga umɛn iki isi ídɛ̃ɛ̃ ikpomɛn unga? Use unga awuri izĩ ra anangkɛ abimɛn aka asaka asei nggu abi Uherhini na amesuwe abi Uherhini hã?
36 Akaifɛrhkɔ use ra amɛnnga, ivangyɛ unga aka agɔr agɛ, <Umbi awuri ibeembi umum, bɔr umbi asi íkpombi umum,> na agɔr agɛ, <Anangkɛ umum iki iwe umbi asi ídɛ̃ɛ̃ abambi>?>>
37 Ru unum ukpuku umashu irhowa ha uku uwe nggaa unum hã, Uyesu adɛ̃ɛ̃ na atsarhi irhaknga agɛ, <<Uba unera agũã ugɔ̃, unga aba ru umum aba ahwa.
38 Ubɛn unera aka awea ri imangmang ru umum, ru nyaki itsɛng Arherhu-Num iki igɔr igɛ, <Azɛ̃ amɛ̃ akika adzowe urhɛ awuri idzɛ̃rhã adzek ra amɛnnga.> >>
39 Uyesu arherha akɛrɛ ri itsi Ipfu-Num, iyiriyɛ abika awe ru imangmang ru unga aka iwuri iyɛi. Ri ivang hã anasi idzowukumbɔ Ipfu-Num ha, ubinkutsu Uyesu ana ashia ri ikpikpoi kata.
40 Ivangyɛ umbɔ aka agũ irhɛmnga, abɔɔ ra anera agɛ, <<Idzidzɛrhe uwɛrɛ ha awu uwuku usɔm Arherhu-Num hã Umusa aka arherhe ugɛ ibanga.>>
41 Abɔɔ agɛ, <<Unga awu Ukiristo.>>

Bɔr abɔɔ arhusa agɛ, <<Akorha aguse ru Ukiristo adzeku Ugarhirhi?
42 Asi iwea itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ Ukiristo awuri idzeku unang Udauda, nu ru Ubaitarhami, uteukpi Udauda aka asei? >>
43 Ngge igigau itsĩngge ra anera ri itsinga.
44 Abɔɔ abee idzur unga, bɔr unera asi ibangunga ubok ru unga.

Isheri imangmang anggbaashi abi Uyahuda

45 Adogerhi Iya-Num aka abvui azĩ ra ateiya abika adzowe idɛm-Num nu abi Ufarisi arhusa umbɔ agɛ, <<Awu use utsu umbi asi ikũ unga abambi?>>
46 Adogerhi ha agɛ, <<Unera anasi irherhunga arherhe ru nyaku utsak uwurɛ.>>
47 Abi Ufarisi arhusa agɛ, <<Unga aka arhɛm nggu umbi ikɛi?
48 Use umbi anyãmbi unera ra anggbaashi abi Uyahuda use abi Ufarisi aka awe ru imangmang ru unga?
49 Ĩ'ĩ! Ikikɔng iyɛrɛ ha iki isi ihwɛngngge ubin ri Íkpem Umusa, awu ikponum ru umbɔ!>>

50 Unikodimu, aka azĩã ru Uyesu, unga aka awu unying ra abi Ufarisi ha, arhusa umbɔ agɛ,
51 <<Ri Íkpem, umɛn idɛ̃̄ɛ̃ itsumɛn uvau ru utsa ha umɛn iki inasi igũmɛn ra angwĩnga ni ihwɛng ubinkpi unga aka anu ikorhe?>>
52 Umbɔ agɛ, <<Ungo uwu uner Ugarhirhi ikɛi? Uvarhe ungo unyãɔ ugɛ, uner uwuku usɔm Arherhu-Num ashia aka idzeku Ugarhirhi.>>

[Abvur itsɛng abok akɔɔ aki isha ashike ru ubvur Uyoh 7.53—8.11]

Ukutsɛrh umbɔ aka adzur ri itoma-dak

53 Mɔcɛ ikikɔnga isitungge nu ubɛn unera azĩã ri iyanga.

8

1 Bɔr Uyesu azĩã ri Igũ Acucii Uzaitun.
2 Ri igɔ̃kpeka ikɛi unga abvui atsĩã ru ufɔm Iya-Num. Kishoo anera aba akɔng adziira unga, nu unga asei na amesuwe umbɔ.
3 Abika amesuwe Ikpem nu abi Ufarisi akũ utsɛrh uwɔɔ umbɔ aka adzur unga ri itoma-dak. Atsu unga adɛ̃̄ɛ̃ ra asu ukpui ha.
4 Umbɔ agɔr Uyesu agɛ, <<A umarhem, utsɛrh uwurɛ adzur unga ri itoma-dak.
5 Ri Íkpem Umusa atsu umɛn ikũ atarh itang ikpũ akatsɛrh abɛrɛ ha ifɛre. Bɔr ungo ugɔr uguse?>>
6 Arhusa akɛrɛ ani ideya unga, na akpo ubinkpi umbɔ aka itsu arherhanga.

Bɔr Uyesu agbapfu na akũ itoknga atsɛng itsɛng nú abĩ.
7 Ivangyɛ umbɔ aka ani irhusa unga, unga abera agɔr umbɔ agɛ, <<Unera aka ashia ra arhim ru umbi, unga atirha atang utarh ru utsɛrh ha.>>
8 Ikɛi unga abvui agbapfu na atsɛng itsɛng nú abĩ.
9 Umbɔ aka agũ rimi, umbɔ atirha asoy-imbɔ ra anang hã unying anying. Umbɔ atirhi ru uwuku ukũmbɔ utsɛku umbɔ aneke Uyesu iki iyikanga nggu utsɛrh ha.
10 Uyesu abera adɛ̃̄ɛ̃ na arhusa unga agɛ, <<A utsɛrh ha, umbɔ awerɛmbɔ? Unera asi itsuka ungo ufai?>>
11 Utsɛrh ha agɛ, <<A uteiya, unera ashia.>>

Uyesu agɛ, <<Umum ikɛi isi ítsukamum ungo ufai. Uzĩõ, bɔr niba ubvui utsĩõ ra arhim.>>

Uyesu unga awu irhirhang upfung

12 Uyesu abvui arherha arherhe nggu anera agɛ, <<Umum iwu irhirhang up-fung. Umbi aba adɔsumbi umum, umbi asi izɛ̃rhũmbi ru uzĩ, bɔr umbi awuri ikpombi irhirhang urhɛ.>>
13 Abi Ufarisi agɔr unga agɛ, <<Ungo uni idzowe ideka itsingo, nggee idekango isi iwengge idzidzɛrhe.>>
14 Uyesu agɛ, <<Uko umum ĩba ĩdzowe itsimum ideka, idekamum iwu idzidzɛrhe, ubinkutsu umum ihwɛng anangkɛ umum iki ĩdzek, nu ikɛi anangkɛ umum iki izĩ. Bɔr umbi asi ihwɛngmbi anangkɛ umum iki ĩdzek, use anangkɛ umum iki izĩ.
15 Umbi atsu uvau ikpũ iyi anera. Umum isi itsukũ uvau ru unera.
16 Bɔr umum iba izharha arherhe, izharha arherhamum iwu idzidzɛrhe, ubinkutsu asi iwea umum ikiyikami izharha arherhunga, bɔr umum nu Utɛmum aka adena umum ikorhu urhɔnga.
17 Ri Íkpemmbi umbɔ atsɛng agɛ ideka in-era ivaa iwe idzidzɛrhe.
18 Umum ĩdzowe ideka ri itsimum, nu Utɛ uwuku udena umum unga awu uner uwu uvaa.>>
19 Mɔcɛ umbɔ arhusa unga agɛ, <<Utɛngo hã awerɛ unga?>>

Uyesu agɛ, <<Umbi asi ihwɛngmbi umum use Utɛmum. Umbi aba ahwɛngmbi umum, umbi awuri ihwɛngmbi Utɛmum ikɛi.>>
20 Unga arherhe irhɛm iyɛrɛ ri ivangyɛ unga aka adɛ̃̄ɛ̃ imesa akhapa ra anangkɛ umbɔ aka angwɛ̃we uhwɛk izũwã ri Iya-Num. Bɔr unera asi idzura unga, ubinkutsu ivanga inasi iwengge kata.

Anangkɛ umum iki izĩ umbi asi ídɛ̃̄ɛ̃ abambi

21 Ikɛi Uyesu abvui adɛyiwe anera agɛ, <<Umum iwuri izĩmum, nu umbi awuri ibeembi umum nu umbi awuri ikpe ra arhimmbi. Anangkɛ umum iki izĩ, umbi asi ídɛ̃̄ɛ̃ abambi.>>
22 Akɛrɛ ha atsu anggbaashi abi Uyahuda agɔr agɛ, <<Awuri ifɛre itsinga? Unga aka

agɔr agɛ, <Anangkɛ umum iki izĩ, umbi asi ídɛ̃ɛ̃ abambi.> >>

23 Bɔr unga akpurha adɛ̃ɛ̃ igɔr agɛ, <<Umbi awu anɔnɔr, umum idzeka afafã. Umbi awu abi upfung ukpirɛ, bɔr umum isi iwemum uwu upfung ukpirɛ.

24 Ngge itsu umum igɔr umbi ugɛ umbi awuri ikpe ra arhimmbi. Umbi awuri ikpe, umbi aba ashimbi ri imangmang ugɛ umum iwu unga hã umum iki ĩgɔr ĩgɛ umum iwe.>>

25 Umbɔ adzipa agɛ, <<Ungo uwu ungamɔ?>>

Uyesu agɛ, <<Umum iwe ru nyaka umum iki indɛyiwa umbi ri inggbaashia.

26 Umum iwu ra abina arhɛrhɛ umum iki irherhe ra atsimbi ni itsu umbi uvau. Bɔr uwuku adena umum awu undzumu uner idzidzɛrhe. Umum indɛyiwe anera ru upfung ubinkpi umum iki ĩgũ ru unga.>>

27 Umbɔ asi ihwɛngmbɔ ugɛ unga anu irherha arherhe ri itsi Utɛnga ra afã.

28 Nggee Uyesu agɛ, <<Ivangyɛ umbi aka iberu Ungwɛ̃-Ner, ivang hã niyɔ umbi aka ihwɛng ugɛ awu umum iwu unga hã. Umbi awuri ihwɛngmbi ugɛ umum isi ikorhumum ubin ri ijee itsimum, bɔr umum irherhu abinkɛ Utɛ aka amesuwa umum ukpekũ.

29 Uwuku udena umum awu nggu umum, unga asi ínekanga umum ikiyikami, ubinkutsu ubɛn unum umum ikorhu ubinkpi unga aka agũibɛn.>>

30 Mɔcɛ anera arhɛrhɛ aka agũ arherha akɛrɛ atsu imangmangmbɔ ru unga.

Awɛkaci Uibrahim

31 Uyesu agɔr abi Uyahuda ha aka awuri imangmang ru unga agɛ, <<Umbi aba akpɔmmbi imesamum, umbi awuri iwe angwɛ̃ imesamum abi idzidzɛrhe.

32 Mɔcɛ umbi awuri ihwɛngmbi idzidzɛrhe, idzidzɛrhe iwuri ifɔnangge umbi.>>

33 Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Umɛn iwu anang Uibrahim, umɛn inasi iwemɛn agãrhũ unera. Awu use utsu ungo ugɔr ugɛ umɛn ikpomɛn ififɔnmɛn?>>

34 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, uwuku utõitser arhim awu ugãrhã arhim.

35 Ugãrhã ashia ra anang ugbagbaa ri iya, bɔr ungwɛ̃ awea ra anang ri iya ha ugbagbaa.

36 Nggee Ungwɛ̃ aba adzaanga umbi ififɔn, umbi akpombi ififɔn idzidzɛrhe.

37 Umum ihwɛng umbi awu anang Uibrahim. Bɔr umbi abee ifɛr umum, ubinkutsu umbi asi iyɛimbi irhɛmmum.

38 Umum isɔma umbi ubinkpi umum iki inyã ivangyɛ umum iki iwu nggu Utɛmum, bɔr umbi akorhu abinkɛ umbi aka agũ ru utɛmbi.>>

39 Umbɔ agɛ, <<Uibrahim unga awu utɛmɛn.>>

Uyesu agɛ, <<Umbi aba awu angwɛ̃ Uibrahim, umbi awuri itõmbi itser Uibrahim aka atõ.

40 Iwu uner uwuku urherhi idzidzɛrhe umum iki igũ ru Unum, bɔr umbi abee ifɛre umum. Uibrahim asi ikorhunga ikpũ amɛn akɛrɛ ha.

41 Umbi amesi itser utɛmbi aki itõ.>>

Abi Uyahuda atsɛyi agɛ, <<Umɛn isi iwemɛn angwɛ̃ ugba. Unum ikiyikanga awu Utɛmɛn.>>

Angwɛ̃ Undenggũ

42 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Uba Unum unga awu Utɛmbi, uda umbi aba abemumbi umum, umum idzeku Unum ĩba, icɛrɛ umum iwu nggimi. Umum isi ĩbamum nibikami, bɔr unga adena umum.

43 Awu use utsu umbi asi igũ ataimbi ubinkpi umum iki irherhe? Ubinkutsu umbi asi ibeembi ikpeto ra arherhamum.

44 Umbi awu abi utɛmbi, Undenggũ hã, nu umbi abee itõ itser ubin utɛmbi aka abee. Unga awu uner uwuku ufɛyi aner udzur ri inggbaashia, akpɛ̃ɛ̃ idzidzɛrhe, nu idzidzɛrhe ishingge ru unga. Ivangyɛ unga iki igbɛyi angwĩ, unga arherhe idũnga niyɔ, ubinkutsu unga awu uner igbɛrangwĩ nu utei igbɛrangwĩ.

45 Bɔr umbi ashimbi ri imangmang ru umum, ubinkutsu umum isɔm idzidzɛrhe.

46 Ungamɔ ru umbi awuri isɔma uvau arhim ru umum? Umum ĩba irherhe idzidzɛrhe, awu use utsu umbi ashimbi ri imangmang ru umum?

47 Uwuruwi aka awe uwu Unum, aka isaka agɔm ikpeto ri irhɛm Unum iki irherhe. Umbi asi igũmbi ngge, ubinkutsu umbi asi iwembi abi Unum.>>

Uyesu ananga Uibrahim

48 Abi Uyahuda agɔr unga agɛ, <<Asi iwea idzidzɛrhe umɛn iki igɔr ugɛ ungo uwu uner Usamariya uwuku uwe ru ipfu iyiki ibewe?>>
49 Uyesu agɛ, <<Umum ishimum ri ipfu iyiki ibewe, umum idzowe igɔng ru Utɛmum bɔr umbi asi idzaambi umum igɔng.
50 Umum isi ĩbeemum ikpoi itsimum, bɔr uwɔɔ ruwɔ abeenga ngge ru umum, nu unga hã awu uner uwuku utsu uvau.
51 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, unera aba adɔsunga irhɛmmum, unga asi ínyãã akpe.>>
52 Abi Uyahuda agɔr unga agɛ, <<Icɛrɛ umɛn iki ihwɛngmɛn ugɛ ungo uweɔ ri ipfu iyiki ibewe! Uibrahim akpea nu abika asɔm Arherhu-Num akpembɔ, bɔr ungo ugɔr ugɛ, <Unera aba adɔsunga irhɛmmum, unga asi ínyãã akpe.>
53 Ungo unango utɛmɛn Uibrahim? Unga akpea. Rimi hã abika asɔm Arherhu-Num akpembɔ. Ungo ukaifɛrhkɔ ugɛ ungo uwu use?>>
54 Uyesu agɛ, <<Umum ĩba ikpoi itsimum, ukpoimum usi iwekpɔ ubin. Utɛmum umbi aka agɔr agɛ awu Unummbi, awu unga akpoi umum.
55 Umbi asi ihwɛngmbi unga, bɔr umum ihwɛng unga. Umum iba ĩgɔr igɛ umum isi ihwɛng unga, umum iwu uner igbɛrangwĩ ru nyaka umbi. Bɔr umum ihwɛng unga, ni idɔsi irhɛmnga.
56 Utɛmbi Uibrahim agɔm anggɔm akarhãrhã ri ivangyɛ unga aka akaifɛrhkɔ inyã ivangyɛ umum iki ĩba. Unga anyã ngge na agɔm anggɔm.>>
57 Abi Uyahuda agɔr unga agɛ, <<Ungo unasi itsĩɔ imɛka isɔka itõõ kata, nu ugɔr ugɛ ungo unyãɔ Uibrahim?>>
58 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, umum iwemum umbɔ adɔrha amar Uibrahim.>>
59 Nggee umbɔ arhõĩ atarh abee itang unga, bɔr Uyesu awoi itsinga adzek abɔruka Iya-Num hã.

9

Uyesu akerhuwe uner itapa

1 Uyesu azɛ̃rhã atɔng na anyã uner uwɔɔ umbɔ aka amar unga itapa.
2 Angwɛ̃ imesanga arhusa unga agɛ, <<A umarhem, awu arhim uner uwurɛ use ateinga atsu umbɔ amar unga itapa?>>
3 Uyesu agɛ, <<Asi iwea arhim uner uwurɛ use aki ateinga. Amar unga itapa nu umbɔ adɛyiwe itser Unum ri itsinga.
4 Awu ufang umɛn itõ itseryɛ unga aka adena umum ri ivanga nu unuma una arhang umɔ. Utsuu ukpɔ ubarɔ ivangyɛ anera asi ídɛ̃ɛ̃ atõmbɔ itser.
5 Ivangyɛ umum iki iwu ru upfunga, umum iwu irhirhang upfunga.>>
6 Unga aka arherhe rimi, unga atar aci ra abĩ, akayi abĩ nggu aci ha, na akũ abĩ hã atsu ake ra asu uner itapa ha.
7 Agɔr uner itapa ha agɛ, <<Uzĩ ru ukau Usirhuwam nu usorh asungo umɔ.>> Agben <<Usirhuwam>> agburh <<Adene unga.>> Nggee uner itapa ha azĩ asorh asunga, na abvui aba anyãã.
8 Andɔkanga nu abirabɛ aki inyã unga afɛn ifɛn arhusa agɛ, <<Asi iwea uner uwɛrɛ anu isei na afɛn ifɛn iyɛrɛ?>>
9 Abɔɔ agɛ, <<Awu unga.>>

Abɔɔ agɛ, <<Ĩ'ĩ, ayɛiyɛi ukpekũ.>>

Bɔr uner itapa ha agɛ, <<Awu umum uner ha nuwi.>>
10 Umbɔ arhusa unga agɛ, <<Ungo ukorhu uguse na asungo ayanga?>>
11 Unga agɛ, <<Uner ha umbɔ iki iyisa Uyesu unga akũ aci akayi abĩ atsuka ra asumum, na agɔr umum agɛ, <Uzĩ usorh asungo ru ukau Usirhuwam.> Umum izĩ isorh, mɔcɛ umum ikpo inyã anang.>>
12 Umbɔ arhusa unga agɛ, <<Uner ha awerɛ unga?>>

Unga agɛ, <<Umum isi ihwɛng.>>

Abi Ufarisi abee ihwɛng usu ikikerhe ha

13 Mɔcɛ umbɔ akũ uner itapa ha asunga aka ayanga azĩmbɔ ra abi Ufarisi.
14 Awu ru unum ukpuku uwosha abi Uyahuda, Uyesu aka akayi abĩ hã akerhuwe asu uner itapa ha.
15 Nggee abi Ufarisi arhusa unga akorhu uguse na anyã anang. Uner itapa ha agɛ, <<Unga akayi abĩ atsuka ra asumum nu umum isorhe ake ni inyã ananga.>>

16 Abi Ufarisi abɔɔ agɛ, <<Uner ha asi idzeka ru Unum, ubinkutsu unga asi itsamma unum ukpuku uwosha.>>

Bɔr abɔɔ arhusa agɛ, <<Uner arhim awuri ikorha aguse na akorha abin idzeu nu atsar rimi?>> Nggee umbɔ agashumbɔ.

17 Mɔcɛ abi Ufarisi abvui arhusu utsa ha agɛ, <<Ungo ugɔr ugɛ use ri itsi utsa ha? Awu asungo unga aka ayanguwa.>>

Uner itapa ha agɛ, <<Unga awu uner uwuku usɔm Arherhu-Num.>>

18 Anggbaashi abi Uyahuda utsɛku icɛrɛ umbɔ ashimbɔ ri imangmang agɛ amar utsa ha nggu itapa, bɔr icɛrɛ unga aka anyã ananga. Akɛrɛ ha atsu umbɔ ayisa abika amar utsa ha.

19 Umbɔ arhusa agɛ, <<Uwɛrɛ awu ungwɛ̃mbi? Umbi aka agɔr agɛ amar unga itapa? Akorha aguse na anyã anang icɛrɛ? >>

20 Abika amar uner itapa ha agɛ, <<Umɛn ihwɛngmɛn uwɛrɛ ha awu ungwɛ̃ imarmɛn, ikɛi umɛn imar unga adzeka nggu itapa.

21 Bɔr umɛn isi ihwɛngmɛn ubinkpi uku utsu unga anyã ananga icɛrɛ. Umɛn isi ihwɛngmɛn uwuku uyanguwe asunga. Àka arhusa unga. Unga asi iwea uwɛkuci. Unga awuri irherhunga ra angwĩnga.>>

22 Abika amar unga arherhe rimi ubinkutsu umbɔ agũ iwei anggbaashi abi Uyahuda. Abi Uyahuda agɛ kishoo uwuku ugɔr agɛ Uyesu awu Ukiristo, umbɔ awuri iwiwayiwe uner ha adzek ru ubã ifɛn-Num.

23 Ngge itsu abika amar unga agɔr agɛ, <<Unga asi iwea uwɛkuci, àka arhusa unga.>>

24 Ide uvaa abi Ufarisi abvui ayisu uner itapa ha aka akerhe, agɔr unga agɛ, <<Udzowe Unum igɔng nu urherhi idzidzɛrhe. Umɛn ihwɛngmɛn uner uwuku ukerhuwa ungo awu uner arhim.>>

25 Unga agɛ, <<Unga aba awu uner arhim, umum isi ihwɛng. Ubina unying umum iki ihwɛng, umum iwu itapa, icɛrɛ umum inyãmum ananga.>>

26 Mɔcɛ umbɔ arhusa unga ikɛi agɛ, <<Unga akorhuwa ungo use? Akorhu uguse na ayanguwa asungo?>>

27 Unga agɛ, <<Umum iki isɔmamum umbi, umbi asi ikpembi ato. Awu use utsu umbi abvui abee igigũ ikɛi? Use umbi abee iwu angwɛ̃ imesanga igambi?>>

28 Mɔcɛ umbɔ arhenu utsa ha agɛ, <<Awu ungo uwu ungwɛ̃ imesanga! Umɛn iwu awɛ imesu Umusa.

29 Umɛn ihwɛngmɛn Unum arherhunga arherhe nggu Umusa, bɔr utsak uwurɛ umɛn isi ihwɛngmɛn anangkɛ unga aka adzek.>>

30 Utsa ha agɛ, <<Akɛrɛ awu ubin idzeu! Umbi asi ihwɛngmbi anangkɛ unga aka adzek, bɔr ayanguwanga asumum!

31 Umɛn ihwɛngmɛn Unum aka isaka asi igũa abi arhim. Bɔr aka isaka agũa abi iwei unga na atɔ̃ itsernga.

32 Utirhi ri imimunu upfunga unera anasi igũa umbɔ ayangukumbɔ asu unerwi umbɔ aka amar unga nggu itapa.

33 Utsak uwurɛ aba asi idzeku Unum abanga, asi ídɛ̃ɛ̃ akorhunga ubin.>>

34 Akɛrɛ atsu umbɔ agɔr unga agɛ, <<Ungo umbɔ aka amar ra arhim, nu ungo ubee imesuwa umɛn? >> Umbɔ awayikumbɔ unga.

Itapa iyi ipfu

35 Uyesu agũ isarhunga ugɛ umbɔ aka awayikumbɔ utsa ha. Ivang Uyesu aka akpo utsa ha, unga arhusa unga agɛ, <<Ungo uweɔ ri imangmang ru Ungwɛ̃-Ner?>>

36 Uner itapa ha aka akerhe arhusa agɛ, <<A uteiya, awu ungamɔ? Udɛyiwa umum nu umum iwe ru imangmang ru unga.>>

37 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Ungo unyãɔ unga icɛrɛ. Awu unga adɛ̃ɛ̃ arherhe nggu ungo.>>

38 Mɔcɛ utsa ha agɛ, <<A Uteijee, umum iwemum ri imangmang,>> na adzowe unga igɔng.

39 Uyesu agɛ, <<Umum itsĩwã itsu uvau ru upfung ukpirɛ, ngge itsú abi itapa anyã, abika anyunyã ikɛi awe abi itapa.>>

40 Abi Ufarisi ha abika akhapa ru unga aka agũ rimi, umbɔ agɔr unga agɛ, <<Umɛn iwu abi itapa igamɛn?>>

41 Uyesu agɛ, <<Umbi aba awu abi itapa, umbi asi iwembi ru uvau arhim, bɔr umbi agɔr agɛ umbi adɛ̃ɛ̃ anyãmbi, nggee arhimmbi awe umɔ.

10

Uner ughãwã nu ídɔinga

1 <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe,
unerwi aka asi itsĩa ra angwĩ ugbor idɔi,
bɔr na afũ udika afɛn akase atsĩ, uner ha
awu uvɛu nu uwuku uvui abin.
2 Unerwi aka atsĩ ra angwĩ ugbora unga
awu uner ughãwã idɔi ha.
3 Uner uwuku udzɛu angwĩ ugbora aka
isaka atsuruwe angwĩ ugbora ru unga. Ídɔi
ha ikɛi iki isaki ikpeto ru urhɛmnga. Unga
aka isaka ayisi ídɔinga nggu atsokngge akũ
adzeka awiya.
4 Ivangyɛ unga aka ikũ iyinga adzek,
unga agbaashia nu ídɔinga idɔsa unga,
ubinkutsu ngge ihwɛngngge urhɛmnga.
5 Bɔr isi ídɔsungge utsen, ngge iwuri itĩ,
ubinkutsu ngge imɔrngge urhɛm utsen.>>
6 Uyesu akũ nyaka arherhe akɛrɛ asɔme
anera, bɔr umbɔ asi ihwɛngmbɔ ubin unga
aka arherhuwe umbɔ.

Uyesu awu uner idzɛu uwuku uze

7 Nggee Uyesu ikɛi agɔr umbɔ agɛ,
<<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, awu
umum iwu angwĩ ugbor ídɔi ha.
8 Kishoo abika agbaashia aba ru umum
ĩdɔrhi ĩba awu avɛu nu abika avui abin, bɔr
ídɔi ha isi idɔsungge umbɔ.
9 Awu umum iwu angwĩ ugbora. Ubɛn
unera aka atsĩ ru ubokmum awuri ikpoa
ififɔrh, awuri itsĩ na adzek akpo ubĩĩ uku
uze.
10 Uvɛu aba ivivɛu na afɛre na adakuwe.
Umum ĩba ru umbɔ akpo urhɛ, akpo umgbɔ
uku kpengkpeng.
11 <<Awu umum iwu uner idzɛu uwuku
uze ha. Uner idzɛu uwuku uze ha adzowe
urhɛnga ri ídɔinga.
12 Unerwi iki itɔ̃ itser imang asi iwea
uner idzɛu, ídɔi ha ikɛi isi iwengge iyinga.
Ivangyɛ unga aka inyã ijui ngbako iki itĩ
iba, unga awuri ineke idɔi ha na atĩã. Ijui
ngbako ha idzui ngge ni isituwe ngge.
13 Uner ha awuri itĩ, ubinkutsu unga atɔ̃
itser imang ukpekũ nu ubin usi íghongkpɔ
amɛnnga ri idzɛu ídɔi ha.
14 <<Awu umum iwu uner idzɛu uwuku
uze. Umum ihwɛng ídɔimum nu ídɔimum
ihwɛngngge umum.
15 Rimi hã Utɛmum ahwɛnga umum nu
umum ihwɛng Utɛ, ni iwuri indzowukũ
urhɛmum ri ídɔi ha.
16 Iwemum ri ídɔi iyɔɔ iki isi iwengge iyi
ugbor idɔi ukpirɛ. Awu ufang umum ikũna
ngge ĩba ikɛi. Ngge iwuri ikpengge ato ru
urhɛmmum, ni ídɔi ha iwuri iwu ukpusha
unying uner ughãwã unying.
17 Utɛ abema umum ubinkutsu umum
iwuri ingwɛ̃we urhɛmum, ugɛ umum ibvui
inyanga umgbɔ ikɛi.
18 Unera asi ívura urhɛmum, umum
nibikami iwuri ingwɛ̃we umgbɔ. Iwemum
ri ijee iyiki ingwɛ̃we umgbɔ nu ijee iyiki
inyanga umgbɔ ikɛi. Awu Utɛmum atsu
umum ikorhe akɛrɛ ha.>>
19 Irhɛm arherhe iyɛrɛ itsu abi Uyahuda
agasha nggu adɔka ikɛi.
20 Anera arhɛrhɛ agɛ, <<Awea ri ipfu iyiki
ibewe ngge itsu unga ukpong. Awu use
utsu umbi akpeto ru unga?>>
21 Bɔr abɔɔ agɛ, <<Ĩ'ĩ, arherhe akɛrɛ asi
iweke aki uner uku uwe nggu ipfu iyiki
ibewe. Ipfu iyiki ibewe idɛ̃ɛ̃ iyangungge
asu uner itapa?>>

Abi Uyahuda akpɛ̃mbɔ Uyesu

22 Awu ri ivang umbɔ aka adɛ̃ɛ̃ Irhowa
iyiki Iyɛruwe Iya-Num ru Urusharhima,
23 Uyesu azɛ̃rhã ru angwĩ iya Usorhomon
ri Iya-Num hã.
24 Abi Uyahuda akɔng adziir unga agɛ,
<<Utsɛku ukang ungo uku ineka umɛn ri
icicang? Ungo uba uwu Ukiristo, udɛyiwa
umɛn ra awiya.>>
25 Uyesu agɛ, <<Umum iki idɛyiwamum
umbi, umbi ashimbi ri imangmang. Abin
idzeukɛ umum iki ikorhe ri itsok Utɛmum,
ake adɛyiwe umum iwu ungamɔ.
26 Bɔr umbi ashimbi ri imangmang,
ubinkutsu umbi asi iwembi ídɔimum.
27 Ídɔimum ikpeto ru urhɛmmum,
umum ihwɛng ngge, ngge idɔsa umum.
28 Umum ĩdzowe ngge urhɛ uwu ugbag-
baa, ngge isi íkpengge ugbagbaa, unera asi
ívura ngge ru ubokmum.
29 Utɛmum uwuruwi aka adzaa ngge ru
umum, unga ananga kishoo. Unera asi ídɛ̃ɛ̃
avura ngge ru ubok Utɛmum.
30 Umum nu Utɛ iwu unying.>>

31 Abi Uyahuda abvui arhɔ̃ĩ atarh abee
itang unga.
32 Bɔr Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum iki
ikorhuwamum umbi abin idzeu arhɛrhɛ
akika agɔng aka adzeku Utɛ. Akikasong
awuri itsu umbi afɛre umum nggu atarh?
>>
33 Abi Uyahuda agɔr unga agɛ, <<Asi iwea
itser iyiki izengo itsu umɛn ibee itang atarh
ru ungo, bɔr arherhe urhenango ru Unum,
ubinkutsu ungo uwu unera nu unyangi
itsingo uwu Unum.>>
34 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Asi itsɛngmbɔ
ri Íkpemmbi ugɛ Unum agɔr agɛ, <Umum
igɔr ugɛ umbi awu anum>*?
35 Itsɛng Arherhu-Num iwu idzidzɛrhe.
Uba unga ayisa abika adzowe Arherhu-
Num agɛ <anum>,
36 mɔcɛ umbi agɔr aguse ri itsi uwu ha
Utɛ aka atsũ unga awu uwu unga na adene
unga aba ru upfunga? Awu use utsu umbi
agɔr ugɛ umum ini irhenu Unum ri ivangyɛ
umum iki irherhe ugɛ, <Umum iwu Ungwɛ̃
Unum>?
37 Uba umum isi ikorhumum abinkɛ
Utɛmum aki ikorhe, àka aneke iwe ru
imangmang ru umum.
38 Bɔr umum ĩba ikorha ake, umbi aba
ashimbi ri imangmang ru umum, àka awe
ru imangmang ra abin idzeu ha umum iki
ikorhe, na ahwɛng agɛ Utɛ awea ru umum,
nu umum iwemum ru Utɛ.>>
39 Ikɛi umbɔ abee idzur unga, bɔr unga
ashɔɔta ra abokmbɔ.
40 Mɔcɛ Uyesu abvui agar Azɛ̃ Urdun
azĩã anangkɛ Uyohana aka asorhuwe
ubɔtisima isha na aseisa umɔ.
41 Umɔ anera arhɛrhɛ aka aba ru unga.
Anera ani igɔr ugɛ, <<Uyohana anasi iko-
rhunga atsar abin idzeu, bɔr kishoo abinkɛ
unga aka arherhe ri itsi utsak uwurɛ awu
idzidzɛrhe.>>
42 Ra anang hã anera arhɛrhɛ aka awe ru
imangmang ru Uyesu.

11

Akpe Urhiazaru

1 Unera nuwɔ itsoka igburh Urhiazaru
aghonga unga. Awu ru uteu Ubetani, uku
uwu uteumbɔ Umaryamu nu Umarta una-
pumbɔ.
2 Urhiazaru uwuku ughong hã awu
ungwɛ̃mbɔ Umaryamu, uwuku udzukuwe
atsei isung nú Uteijee, na akũ igwar itsinga
afire adaknga.
3 Nggee anaa uyi ha ikivarhambɔ adene
itser ru Uyesu agɛ, <<A Uteijee, uwu ha
ungo uku ubema aghonga unga.>>
4 Ivang Uyesu aka agũ rimi unga agɔr agɛ,
<<Irhãrhã hã isi ítsu unga akpea, bɔr iwuri
ikũ ikpikpoi iba ru Unum nu Ungwɛ̃nga
ikɛi.>>
5 Uyesu abemu Umarta nu unapumbɔ nu
Urhiazaru.
6 Bɔr ivangyɛ unga aka agũ ugɛ Urhi-
azaru aghonga unga, unga atoma aseisa
inuma ivaa ru nggɔɔ ha.
7 Mɔcɛ unga agɔr angwɛ̃ imesanga agɛ,
<<Umɛn ibvui izĩ Uyahudiya.>>
8 Angwɛ̃ imesanga hã agɛ, <<A umarhem,
inum iyɛrɛ abi Uyahuda abee ifɛre ungo
nggu atarh, nu ungo ubvui uzĩ nggɔɔ ha?>>
9 Uyesu agɛ, <<Asi iwea akara usɔkdũmɛn
ru unuma unying ishaa unum iki irhang?
Kishoo uwuku uzɛ̃rhã ra atenum asi íkwɛra
itok, ubinkutsu, unga anyãã irhirhang up-
fung ukpirɛ.
10 Bɔr uwuku uzɛ̃rhã ru utsuu awuri
ikwɛra itok, ubinkutsu irhirhang ishingge
ru unga.>>
11 Ivangyɛ Uyesu aka arherha abina
akɛrɛ amaa, unga atoma agɔr umbɔ agɛ,
<<Uwɛrhamɛn Urhiazaru aka arharhɔ, bɔr
umum izĩ izita unga.>>
12 Angwɛ̃ imesanga hã agɛ, <<A Uteijee,
aba awu urhɔ, unga awuri ikerhunga.>>
13 Ubin Uyesu aka arherhe agɛ Urhiazaru
aka akpea, bɔr angwɛ̃ imesanga akaifɛrhkɔ
agɛ unga arherha arherhe urhɔ uwuku
uwosha.
14 Nggee Uyesu adɛyiwe umbɔ ukupɛ̃ɛ̃
agɛ, <<Urhiazaru aka akpea.
15 Umum igɔm umum iki isi iwemum
umɔ, ngge ima itsu umbi awe ru imang-
mang. Bɔr umɛn izĩmɛn ru unga.>>
16 Mɔcɛ Utoma, uwuruwi umbɔ iki iyisa
unga Akãrhghwɛ̃, agɔr abimbɔ angwɛ̃ imesa
ha agɛ, <<Umɛn izĩmɛn ikɛi, nu umɛn ikpe
nggu unga.>>

* **10:34** Àka anyã ikɛi: Amb 82.6.

Uyesu adɔnge amɛn anaa uyi

17 Ivangyɛ Uyesu aka azĩ atsĩ, agũ ugɛ
Urhiazaru aka akpea, umbɔ aka adzake
unga, aka amaa inuma inaa ru udzak.
18 Ubetani ukhapa nggu Urusharhima,
asi itsĩa akirhomita ataar.
19 Abi Uyahuda arhɛrhɛ aba ighwe akpe
Urhiazaru ru anapumbɔ na adɔnge amɛn
Umarta nu Umaryamu.
20 Ivangyɛ Umarta aka agũ ugɛ Uyesu
uwɔ abarɔ, unga asok azĩ agbanga unga.
Bɔr Umaryamu asei ri iya.
21 Umarta agɔr Uyesu agɛ, <<A Uteijee,
agɛ ungo uwu nggimi ungwɛ̃mɛn asi íkpea.
22 Bɔr uko icɛrɛ umum ihwɛng Unum
awuri idzaanga kishoo ubinkpi ungo iki
ishɔ̃rhã unga.>>
23 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Ungwɛ̃mbi
awuri isoka ikɛi.>>
24 Umarta agɛ, <<Umum ihwɛng awuri
ibɛka ikɛi ri isisok abika akpukpe ri imi-
mashu upfung.>>
25 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Awu umum
iwu isisok abika akpukpe, ikɛi awu umum
iwu urhɛ. Uwuruwi aka awea ri imang-
mang ru umum unga awuri ibɛka, uko
unga aka akpea.
26 Uwuruwi aka abɛk na awea ri imang-
mang ru umum asi íkpea ugbagbaa. Ungo
uweɔ ri imangmang akɛrɛ?>>
27 Mɔcɛ Umarta agɛ, <<Ĩĩ, Uteijee, umum
iwemum ri imangmang ugɛ awu ungo uwu
Ukiristo ha, Ungwɛ̃ Unum uwuruwi umɛn
iki ifosa ugɛ unga ibanga ru upfung.>>

Uyesu aciu akpe

28 Ivangyɛ Umarta aka arherhe
rimi, unga abvui azĩ ayisu unapumbɔ
Umaryamu agɛ, <<Umarhem aka abanga
na ayisa ungo.>>
29 Ivangyɛ Umaryamu aka agũ rimi,
unga asok ifefetem azĩã ru unga.
30 Uyesu anasi itsĩa ru utepa kata. Unga
ana awu ra anangkɛ Umarta aka agbanga
unga.
31 Ivang abi Uyahuda abika asei ifaakpe
ri iya Umaryamu aka anyã unga asok
iki ifefetem adzek, umbɔ adɔsa unga
akaifɛrhkɔ agɛ unga awuri izĩ ra anang
udzaka na aciu akpe umɔ.
32 Ivang Umaryamu aka azĩ atsĩ ra
anangkɛ Uyesu aka awe, unga aka anyã
unga, unga agba anu ra adak Uyesu na
agɛ, <<A Uteijee, agɛ ungo uwu nggimi,
ungwɛ̃mɛn asi íkpea.>>
33 Ivang Uyesu aka anyã unga aciu akpe,
nu abi Uyahuda ha aka aba nggu unga aciu
akpe igambɔ, mɔcɛ amɛn Uyesu aghong
akarhãrhã.
34 Unga arhusa agɛ, <<Umbi adzake unga
rinɛɛ?>>
Umbɔ agɛ, <<A Uteijee, uba unyã.>>
35 Uyesu aciu akpe.
36 Mɔcɛ abi Uyahuda agɛ, <<Àka anyã
ikpũ ibibemayɛ unga aka awerangge ru
Urhiazaru!>>
37 Bɔr abɔɔ ru umbɔ agɛ, <<Unga ayan-
guwe asu uner itapa uwɔrɔ. Awu use utsu
unga asi ikorhunga ubin ukpɔɔ iki ikɛn
utsak uwurɛ ikpikpe?>>

Uyesu azituka Urhiazaru ra akpe

38 Uyesu abvui agũ ighong ra amɛnnga
akarhãrhã. Azĩã ru udzak ha. Udzak ha
uwu utai. Akũ ubatu utarh afɔme angwĩ
udzaka.
39 Uyesu agɛ, <<Àka aberuwe utarh ha.>>
Bɔr Umarta, unapumbɔ uwuku akpukpe
ha, agɔr Uyesu agɛ, <<A Uteijee, icɛrɛ aka
awu anunukawɔ. Irherɛ unum unaa nukpi
unga aka akpe.>>
40 Mɔcɛ Uyesu agɛ, <<Isi isɔmamum ungo
ugɛ ungo uba uweɔ ri imangmang, ungo
uwuri inyãõ igɔng Unum?>>
41 Nggee umbɔ atsimuwe utarh ha.
Uyesu abera asunga afafã na agɛ, <<A Utɛ,
umum itar uwɛɛ ungo uku ugũo umum.
42 Umum ihwɛng ubɛn unum ungo ugũo
umum, bɔr umum irherhe rimi ru anera
abika adɛ̃ɛ̃ nggimi awe ru imangmang ugɛ
awu ungo udena umum ĩba.>>
43 Ivangyɛ unga aka arherhe rimi, Uyesu
atsarhi irhaknga ikerketangge agɛ, <<A
Urhiazaru, udzeka!>>
44 Uner uwuku ukpe ha adzeka, adaknga
na aboknga abow nggu atatorho, asunga
ikɛi abɛrh nggu atorho. Uyesu agɔr umbɔ
agɛ, <<Àka agarhuwe unga azĩã.>>

Abee ifɛr Uyesu
(Umat 26.1-5; Umar 14.1-2; Irh 22.1-2)

45 Nggee abi Uyahuda arhɛrhɛ aka aba
ighwe akpe ru Umaryamu na anyã ubinkpi
Uyesu aka akorhe, umbɔ awe ru imang-
mang ru unga.
46 Bɔr abɔɔ azĩmbɔ ra abi Ufarisi, adɛyiwe
umbɔ ubinkpi Uyesu aka akorhe.
47 Mɔcɛ ateiya abika adzowe idɛm-
Num nu abi Ufarisi akɔng anggbaashi abi
Uyahuda.
Arhusa adɔka agɛ, <<Umɛn ikorhu
usemɛn? Utsak uwurɛ anu ikorha atsar
abin idzeu arhɛrhɛ!
48 Umɛn ĩba ineke unga akorhunga abin
hã, anera kishoo awuri iwe ru imang-
mang ru unga. Mɔcɛ abi Uroma awuri iba
avurmbɔ abĩmɛn nu Iya-Nummɛn ikɛi!>>
49 Bɔr unying ru umbɔ agburh Ukayafa
Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num ra
amɛk aki ha, agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi asi
ihwɛngmbi ubin!
50 Umbi asi irhi ataimbi ugɛ ugba unera
unying akpe ri itsi anera, nu abĩmɛn aki
itsim.>>
51 Arherha ha Ukayafa aka arherhe asi
iweke ifɛrhkɔ amɛnnga, bɔr unga aka awu
Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num ra
amɛk ha na asɔm Arherhu-Num ugɛ Uyesu
awuri ikpe ri itsi aner abi Uyahuda.
52 Unga asi íkpea ra abi Uyahuda ukpekũ,
bɔr unga awuri ikɔng aner Unum abirabɛ
aka asita ru upfunga umbɔ awu unying.
53 Nggee udzur ru unum hã anggbaashi
abi Uyahuda avarhi ifɛr Uyesu.
54 Nggee Uyesu asi ibvui azɛ̃rhũnga ra abi
Uyahuda ukupɛ̃ɛ̃, bɔr asoka ra anang hã,
azĩã abĩkɛ aka akhapa ra arhum. Atsĩã uteu
ukpɔɔ umbɔ iki iyisa Uifrayim na aseisa
umɔ nggu angwɛ̃ imesanga.
55 Irhowa Iyiki Igar Utɔng iyi abi
Uyahuda iki iyok. Anera arhɛrhɛ aka
adzeki iteu iki ici azĩ Urusharhima, ugɛ
umbɔ asare atsimbɔ ru irhowa ha idɔrhi
iwe.
56 Atɛ̃wã abee Uyesu, adesa ra Iya-Num
anu irhusa adɔka agɛ, <<Umbi akaifɛrhkɔ
use? Awuri ibanga irhowa ha idĩã?>>
57 Bɔr ateiya abika adzowe idɛm-Num
nu abi Ufarisi aka adzowukumbɔ itser ugɛ
kishoo uwuku uhwɛng anangkɛ Uyesu aka
awe, unga aba asɔme umbɔ nu umbɔ azĩ
adzur unga.

12

Adzukuwe atsei isung nú Uyesu ru Ubetani
(Umat 26.6-13; Umar 14.3-9)

1 Irhowa Iyiki Igar Utɔng ibɔr inuma utɔ̃ĩ,
Uyesu atsĩ Ubetani, anangkɛ unga aka azi-
tuwe Urhiazaru ra akpe.
2 Umɔ umbɔ aka akorhuwe Uyesu ub-
ingha urhɛɛ. Awu Umarta unga agashu ub-
ingha ha, Urhiazaru awu unying ra anera
abika agha ubingha ha nggu Uyesu.
3 Mɔcɛ Umaryamu anyangu ungwɛ̃rhũ
undzoma atsei isung aki imang umbɔ aka
akũ unardi agbisha na adzukuwe ra adak
Uyesu. Mɔcɛ unga akũ igwar itsinga afire.
Isung iyiki ize iyi atsei ha imaangge iya
kishoo.
4 Bɔr Uyahuda Uiskariyoti, unying ra
angwɛ̃ imesanga, uwuruwi aka igha-
daknga, agɔr agɛ,
5 <<Awu use utsu umbɔ asi igoshukumbɔ
atsei isung hã akirakɛ imanga iki iwu iyi
uner itser ra amɛka, na adzowukumbɔ
imanga ra atsũwã?>>
6 Ubinkutsu unga arherhe rimi, asi igũã
ighong atsũwã, bɔr ubinkutsu unga awu
uvɛu. Unga akpɔm ijari imangmbɔ, unga
aka isaka ayikuka itsinga ri imang hã.
7 Uyesu agɛ, <<Àka aneke unga. Unga
aden ake adzɛu unumkpi umbɔ aka idzake
umum.
8 Atsũwã awu nggu umbi ubɛn unum,
bɔr umbi asi íwembi nggu umum ubɛn
unuma.>>

Abee ikorhuwe Urhiazaru iki ibewe

9 Ri ivang hã ikikɔng abi Uyahuda
irhɛirhɛ iki igũ ugɛ Uyesu awu umɔ, umbɔ
aba. Asi ibambɔ inyã Uyesu ikiyikanga,
bɔr abee inyã Urhiazaru uwu ha Uyesu aka
azituwe unga ra akpe.
10 Ateiya abika adzowe idɛm-Num
avarhe ifɛre Urhiazaru ikɛi.
11 Ubinkutsu awu arherhe Urhiazaru
ake atsu abi Uyahuda arhɛrhɛ ani idzipa
awe ru imangmang ru Uyesu.

Uyesu atsĩã Urusharhima
(Umat 21.1-11; Umar 11.1-11; Irh 19.28-40)

12 Ukpe unum uvaa anera arhɛrhɛ aka
aba Irhowa Iyiki Igar Utɔng agũ ugɛ Uyesu
awu ru utsĩndĩ uwuku uba Urusharhima.

13 Umbɔ arhɔ̃ĩ angbɔk irhek, akũ azĩ agbopa unga, atsarhi irhakmbɔ agɛ,
<<Ikpikpoi iwe ru Unum!*
Idorh Unum iwu nggu uwu ha aka aba ri itsok Uteijee,
idorh Unum iwu nggu uyɛrhe Uisrairha!>>
14 Uyesu aka akpo ungwɛ̃ uzhika unga afũ asei nú umgbɔ, ru nyaki itsɛng Arherhu-Num igɔr ugɛ,
15 <<Niba agũmbi iwei,
umbi aner Urusharhima.
Uyɛrhambi uwɔ aba nú undzing ungwɛ̃ uzhika!>>†
16 Ri inggbaashia angwɛ̃ imesanga asi ihwɛngmbɔ kishoo abin hã. Bɔr ivang Unum aka asoyiwe Uyesu ra akpe na akpoi unga, mɔcɛ umbɔ ayita ugɛ atsɛngmbɔ abin hã ri itsinga, nu abin hã akorhuke ru unga.
17 Anerabɛ aka awu nggu unga ri ivangyɛ unga aka ayisu Urhiazaru unga adzeka ru udzak na azituwe unga ra akpe, ani idekuwe anera ubinkpi Uyesu aka akorhe.
18 Anera arhɛrhɛ aka azĩ agbangu Uyesu ubinkutsu umbɔ agũ utsar ubin idzeu ha unga aka akorhe.
19 Nggee abi Ufarisi arherhe arherhe nggu adɔkambɔ agɛ, <<Àka anyã, umɛn isi ighamɛn inggbaashi. Nggayɛ kishoo upfunga adɔsa unga!>>

Abi Uherhini abɔɔ abee Uyesu

20 Icɛ abɔɔ rabɔ abi Uherhini aka aba idzowe igɔng ri irhowa.
21 Umbɔ aba ru Ufirhibu, uner Ubetsaida ru Ugarhirhi, arhusa unga agɛ, <<A Uteiya, umɛn ibee inyã Uyesu.>>
22 Ufirhibu azĩ asɔmuka Uandarawu. Umbɔ ikivarhambɔ azĩ asɔmukumbɔ Uyesu.
23 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Ivang iyiki ikpoi Ungwɛ̃-Ner iki iwengge.
24 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, umbɔ aba asi inaambɔ ishaa itsem ra abĩ ngge ikpengge, ngge iwe ikiyikangge. Bɔr ngge iba ikpengge, ngge ighwɛr ishaanga irhɛirhɛ.
25 Uwuruwi aka abemu urhɛnga, umgbɔ uwuri igwirmgbɔ. Bɔr uwuruwi aka akpɛ̃ɛ̃ urhɛnga ru upfung ukpirɛ, awuri iwe ru urhɛ uwu ugbagbaa.
26 Ubɛn uwuku utɔ̃ itsermum, awu ufang unga adɔsa umum. Nu anangkɛ umum iki iwe, ugãrhãmum ikɛi awuri iwe umɔ. Utɛmum awuri itomuka imor ru uwu ha aka awu ugãrhãmum.

Uyesu arherha arherhe ra akpenga

27 <<Icɛrɛ umum ĩgũ ighong ra amɛnmum. Umum ĩgɔr ugɛ use? <A Utɛ, ufɔrh umum ri ivang iyɛrɛ>? Ĩ'ĩ, awu ubin ivang iyɛrɛ itsu umum ĩba.
28 A Utɛ, ukũ ikpikpoi uba ri itsokngo!>>
Mɔcɛ urhɛm udzeka afã ugɔr ugɛ, <<Umum iki ikpoishũ ike, ni ibvui ikpikpoimum ike ikɛi.>>
29 Anera abika adɛ̃ɛ̃ umɔ aka agũ urhɛm hã, umbɔ agɛ inai irhare. Abɔɔ agɛ, <<Ipfu itser-Num ngge irherha arherhe nggu unga.>>
30 Uyesu agɛ, <<Urhɛm ukpirɛ uba ru umbi, usi ibakpɔ ru umum.
31 Icɛrɛ awu ivangyɛ umbɔ aka ivarha arherhe ru upfung ukpirɛ. Icɛrɛ umbɔ aka awuri iwayiwe uyɛrhe upfung ukpirɛ.
32 Bɔr ivangyɛ umbɔ aka ibera umum ra abĩ, umum uwuri idarha anera kishoo umbɔ aba ru umum.>>
33 Unga arherhe akɛrɛ adɛyiwe ikpũ akpekɛ unga aka ikpe.
34 Anera agɔr agɛ, <<Íkpemmɛn idɛyiwa umɛn igɛ Ukiristo awuri ibɛk ugbagbaa. Mɔcɛ awu use utsu ungo ugɔr ugɛ awu ufang umbɔ aberuwe Ungwɛ̃-Ner? Ungamɔ awu Ungwɛ̃-Ner ha?>>
35 Mɔcɛ Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Irhirhang hã iwu nggu umbi ivanga ukunjiir. Àka azɛ̃rhã ri irhirhang hã, utsur uzĩ unangkpɔ umbi. Uner uzɛ̃rhã ru uzĩ amɔra anangkɛ unga aka izĩ.
36 Ivang umbi aka ana awe nggu irhirhang hã àka awe ru imangmang ri ngge, ugɛ umbi ama awu angwɛ̃ irhirhang hã.>> Ivang Uyesu aka amaa arherhe, unga azĩ awoinga ri inyĩnyãmbɔ.

Abi Uyahuda akpɛ̃mbɔ iwe ru imangmang

37 Uko arhɛrha atsar abin idzeu ha Uyesu aka akorhe ra asumbɔ, utsɛku icɛrɛ umbɔ ashimbɔ ri imangmang ru unga.

* **12:13** Àka anyã ikɛi: Amb 118.25,26. † **12:15** Àka anyã ikɛi: Uzak 9.9.

38 Akɛrɛ ha akorhe rimi ngge itsuifɛr ubinkpi uner uwuku usɔm Arherhu-Num Uishaya aka arherhe agɛ,
<<A Uteijee, ungamɔ awe ru imangmang ri isarhamɛn?
Ru ungamɔ ikɛi umbɔ aka adɛyiwe ijee Uteijee?>>‡
39 Ngge itsu umbɔ asi idɛ̃ɛ̃ awembɔ ri imangmang, ru nyaku Uishaya aka arherhe ra anang akɔɔ agɛ,
40 <<Unga aka atsu umbɔ itapa
na abĩruwe amɛnmbɔ,
ngge itsú umbɔ asi ínyãmbɔ nggu asumbɔ,
na asi íhwɛngmbɔ ra amɛnmbɔ,
na asi ídzipumbɔ ru umum ikerhuwe umbɔ.>>§
41 Uishaya arherhe rimi ubinkutsu unga anyã ikpikpoi Uyesu, na arherhunga arherhe ri itsinga.
42 Rimi hã anera arhɛrhɛ aka awe ru imangmang ru Uyesu, nu anggbaashimbɔ arhɛrhɛ aka awe ru imangmang ru unga. Bɔr umbɔ asi irherhumbɔ ukupɛ̃ɛ̃, umbɔ agũ iwei abi Ufarisi aka iwayiwe umbɔ ru ubã ifɛn-Num.
43 Ubinkutsu umbɔ abema ikpikpoi iyi anera anangmbɔ ikpikpoi iyi Unum.

Arherhu Uyesu awuri itsu uvau

44 Mɔcɛ Uyesu atsarhi irhaknga agɛ, <<Ivang unera aka awe ru imangmang ru umum, asi iwea ri imangmang ru umum ukpekũ, bɔr nggu uwuku udena umum ĩba.
45 Ivangyɛ unga aka irhi umum, awuri inyã uwu ha aka adena umum ĩba.
46 Umum ĩba ru nyaki irhirhang ru upfung, ngge itsú kishoo uwuku uwe ru imangmang ru umum asi íseisa ru uzĩ.
47 <<Uwuku ugũ irhɛmmum bɔr asi idɔsunga, asi iwea umum iwuri itsuke unga uvau. Umum isi ĩbamum itsu uvau ru upfung, bɔr umum ĩba ififɔrh ukpɔ.
48 Uwuruwi aka akpɛ̃ɛ̃ umum na asi iyɛsa arherhamum awea ru uwuku utsu unga uvau. Arherha ha umum iki irherhe awuri itsuke unga uvau ru unum ukpuku umasha.
49 Ubinkutsu, umum isi irherhumum ubinkpi umum iki ibee, bɔr Utɛ uwuku udena umum unga atsuka ubinkpi umum iki irherhe nu utsĩndĩwi umum iki irherhe.
50 Umum ihwɛng arherhanga awuri ikũ urhɛ uwu ugbagbaa aba. Nggee ubɛn ubinkpi umum iki irherhe, umum irherhe ubinkpi Utɛ aka adɛyiwa umum irherhe.>>

13

Uyesu asorh adak angwɛ̃ imesanga

1 Irhowa Iyiki Igar Utɔng inasi iwengge. Uyesu aka ahwɛnga ugɛ ivanga iki iwengge unga aka ibɔre upfung ukpirɛ na abvui azĩ ru Utɛ. Unga aka abema anernga aka awe ru upfung, uko uzĩ utsĩ imimashu urhɛnga.
2 Uyesu nu angwɛ̃ imesanga aka asei igha urhɛɛ. Undenggũ aka atsukuka ra amɛn Uyahuda Uiskariyoti ungwɛ̃ Usiman unga agha-dak Uyesu.
3 Uyesu ikɛi ahwɛnga ugɛ Utɛ atsuke abina kishoo ru uboknga. Ahwɛnga unga adzeku Unum aba, ikɛi unga abvui azĩ ru Unum.
4 Ivang umbɔ aka asei igha ubingha, Uyesu asok atsimuwe atorhanga aki awiya na anyangu utawurh abow ru upfurhsĩnga.
5 Mɔcɛ unga atsu amɛ̃ ri itɛ̃rhãzɔu na atirhi isorh adak angwɛ̃ imesanga, na akũ utawurh ukpu upfurhsĩnga hã awɔnge.
6 Unga aba ru Ubitru, Ubitru agɔr agɛ, <<A Uteijee, awu ungo uwuri isorh adakmum?>>
7 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Icɛrɛ ungo usi uhwɛngo ubinkpi umum iki ikorhe, bɔr ivanga ungo uwuri ihwɛngngo.>>
8 Ubitru agɛ, <<Ĩ'ĩ! Ungo usi ísorhɔ adakmum.>>
Uyesu agɛ, <<Umum ĩba isi isorhamum ungo, ungo ishiɔ ru ugau ru umum.>>
9 Ubitru agɛ, <<A Uteijee, asi iwea adakmum ukpekũ ungo iki isorh, bɔr usorh nggu abokmum nu itsimum ikɛi!>>
10 Uyesu agɛ, <<Unerwi aka asorhi iyor, akpurha asorh adaknga ukpekũ, iyornga kishoo iki itɛngge. Umbi awu atɛtɛn, bɔr asi iwea umbi kishoo.>>
11 Uyesu ahwɛnga uwuku ughadaknga, ngge itsu unga agɔr agɛ, <<Asi iwea umbi kishoo awu atɛtɛn.>>
12 Unga aka asorh adakmbɔ amaa, unga atsim atorhanga, abvui azĩã ra anang

‡ **12:38** Àka anyã ikɛi: Uish 53.1. § **12:40** Àka anyã ikɛi: Uish 6.10.

iseinga. Unga arhusa umbɔ agɛ, <<Umbi ahwɛngmbi ubinkpi umum iki ikorhuwa umbi?
13 Umbi ayisa umum Umarhem nu Uteijee, iwe rimi, ubinkutsu umum iwe rimi hã.
14 Umum iwu Uteijee nu Umarhemmbi. Ngge iki iwe ugɛ umum isorha adakmbi, imɛ̃ngge umbi asorh adak adɔkambi.
15 Umum indɛyiwa umbi utsĩndĩã. Àka akorhuwe abɔɔ ubinkpi umum iki ikorhuwa umbi.
16 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, ugãrhã asi inanga uteiyanga, uner itser ikɛi asi inanga uwuku udene unga.
17 Icɛrɛ iki iwe ugɛ umbi ahwɛngmbi abin akɛrɛ, Unum awuri itsukanga umbi idorh umbi aba akorhumbi ake.

Uyesu agɔr agɛ awuri ighambɔ adaknga (Umat 26.20-25; Umar 14.17-21; Irh 22.21-23)

18 <<Isi irherhumum akɛrɛ ri itsimbi kishoo. Umum ihwɛng abirabɛ umum iki isɛng. Bɔr awu ufang ngge itsuifɛr ubinkpi uku utsɛng ra Arherhu-Num ugɛ, <Uwuku ugha ubinghamum asok awu unggamtsakmum.>*
19 <<Umum idɛyiwa umbi icɛrɛ ni ngge idɔrhi ikorhe, nggee ivangyɛ ngge iki ikorhe umbi awuri iwembi ri imangmang ugɛ umum iwu unga hã.
20 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, uwuku uyɛi ubɛn uwuruwi umum iki idene, ayɛi umum, nu uwuku uyɛi umum, ayɛi uwuku udena umum ĩba.>>
21 Ivang Uyesu aka arherha akɛrɛ amaa, unga agũ ighong akarhãrhã ra amɛnnga na adeka ra awiya agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, unying ru umbi awuri ighaa adakmum.>>
22 Angwɛ̃ imesanga arhi adɔka. Asi ihwɛngmbɔ ungwɛ̃ imesa uwu ha Uyesu aka arherhe ri itsinga.
23 Unying ru umbɔ angwɛ̃ imesa ha, uwuruwi Uyesu aka abema, asei akhapa ru Uyesu.
24 Ubitru akũ uboknga agɔr Uyohana agɛ, <<Urhusa unga, uwukusong unga aka arherha arherha ha ri itsinga.>>
25 Ungwɛ̃ imesa ha agɔpa azĩ ru Uyesu arhusa unga agɛ, <<Awu uwukusong Uteijee?>>
26 Uyesu agɛ, <<Uwuruwi umum iki itsɔɔr uborodi irhɔma ri itɛ̃rhãzɔu indzowe, awu unga nuwɔ.>> Mɔcɛ, unga aka arhɔmu uborodi adzowe ru Uyahuda ungwɛ̃ Usiman Uiskariyoti.
27 Kanying Uyahuda aka ayɛi uborodi ha, Ushaitan atsĩ ru unga. Uyesu agɔr unga agɛ, <<Ubin hã ungo iki ikorhe, ukorhe ifetem.>>
28 Bɔr umbɔ abika agha ubingha ha nggu unga asi ihwɛngmbɔ ubinkpi uku utsu Uyesu arherhe rimi hã.
29 Ngge iki iwu ugɛ Uyahuda unga akpɔm ijari imangmbɔ, umɔ abɔɔ ra angwɛ̃ imesa ha akaifɛrhkɔ ugɛ Uyesu asɔme unga igoi ubin ukpɔɔ umbɔ aka abee ri irhowa ha, use unga azĩ adzowe atsũwã ubin ukpɔɔ.
30 Uyahuda ayɛi uborodi ha na adzeka. Utsuu ufin.

Uyesu asɔme arherhe ikpem iki ifa

31 Uyahuda aka adzek, Uyesu agɛ, <<Icɛrɛ umbɔ aka ikpoi Ungwɛ̃-Ner na akpoi Unum ru uboknga.
32 Unum aba ayɛisa ikpikpoi ru uboknga, Unum awuri idzowuka Ungwɛ̃ɛ̃ ikpikpoi, nu unga awuri idzowuka unga ikpikpoi kanying.
33 <<Umbi angwɛ̃mum abika acia, abɔr ivanga ukunjiir umum iki iwu nggu umbi. Umbi awuri ibeembi umum, bɔr ru nyaka umum iki idɛyiwe anggbaashi abi Uyahuda, rimi hã umum iki idɛyiwa umbi icɛrɛ inggɛ, <Anangkɛ umum iki iwuri izĩ, umbi asi ídɛ̃ɛ̃ abambi.>
34 <<Awu ikpem iyiki ifa umum iki ĩdzaa umbi, àka abema adɔka. Ru nyaka umum iki ibema umbi, awu ufang umbi abema adɔka.
35 Rimi hã itsu ubɛn unera awuri ihwɛngnga ugɛ umbi awu angwɛ̃ imesamum, umbi aba abemumbi adɔka.>>

Ubitru awuri itsɛyinga ihwɛng Uyesu (Umat 26.31-35; Umar 14.27-31; Irh 22.31-34)

36 Usiman Ubitru arhusu Uyesu agɛ, <<A Uteijee, ungo izĩnɛ?>>

* **13:18** Àka anyã ikɛi: Amb 41.9.

Uyesu agɛ, <<Anangkɛ umum iki izĩ ungo usi ídɛ̃ɛ̃ udɔsungo umum icɛrɛ, bɔr unum ukpɔɔ ungo uwuri idɔsungo.>>

37 Ubitru arhusa agɛ, <<A Uteijee, awu use utsu umum isi ídɛ̃ɛ̃ idɔsumum ungo icɛrɛ? Umum iwuri idzowukũ urhɛmum ri itsingo.>>

38 Mɔcɛ Uyesu agɛ, <<Ungo uwuri idzowukɔ urhɛngo ri itsimum? Umum indɛyiwa ungo idzidzɛrhe, ungo uwuri itsɛyingo ihwɛng umum idikunga itaar ni ikɔ idɔrhi igbɛr ukpee.>>

14

Uyesu unga awu utsĩndĩ uwuku izĩ ru Utɛ

1 <<Niba agũmbi ighong ra amɛnmbi. Àka awe ri imangmang ru Unum, ikɛi aka awe ri imangmang ru umum.

2 Ri iya Utɛmum abã awu arhɛrhɛ, Umum iwuri izĩ nggɔɔ ha izĩ igbishuwa anang ru umbi. Iba isi iwengge rimi, umbi atsar ugɛ umum isi ídɛyiwamum umbi?

3 Umum ĩba izĩmum igbishuwa ananga ru umbi, umum ibvui iba ikũna umbi awe nggu umum, nu umbi asei ra anangkɛ umum iki iwe.

4 Anangkɛ umum iki izĩ umbi ahwɛngmbi utsĩndĩã.>>

5 Utoma agɔr Uyesu agɛ, <<A Uteijee, umɛn isi ihwɛngmɛn anangkɛ ungo iki izĩ. Umɛn ikorhu uguse ni ihwɛng utsĩndĩã?>>

6 Uyesu agɛ, <<Umum iwu utsĩndĩã, umum iwu idzidzɛrhe, ni iwu urhɛ. Unera asi ízĩã ru Utɛ, aba asi iwea ru ubokmum.

7 Umbi aba ahwɛngmbi umum, umbi awuri ihwɛngmbi Utɛmum. Utirhi icɛrɛ uzĩɔ umbi aka ahwɛngmbi unga na anyãmbi unga.>>

8 Ufirhibu agɛ, <<A Uteijee, uma udɛyiwa umɛn Utɛ ha. Aka amɛ̃mɔnɔ ru umɛn.>>

9 Uyesu agɛ, <<Aka adera umum iki iwu nggu umbi, bɔr utsɛku icɛrɛ ungo usi ihwɛngngo umum, Ufirhibu? Ubɛn uwuku unyã umum aka anyã Utɛ. Awu use utsu ungo ugɔr ugɛ, <Udɛyiwa umɛn Utɛ ha>?

10 Ungo usi iweɔ ri imangmang ugɛ umum iwu ru Utɛ, Utɛ awu ru umum? Arherhakɛ umum iki irherhuwa umbi asi iweke akimum. Awu Utɛ aka awe ru umum unga atɔ̃ itsernga.

11 Àka awe ru imangmang ra arherhamum iki igɔr ugɛ umum iwe ru Utɛ, Utɛ ikɛi awe ru umum, use aka awe ru imangmang ra abin idzeukɛ umum iki ikorhe.

12 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, ubɛn uwuku uwe ri imangmang ru umum awuri ikikorhunga abinkɛ umum iki ikorhe. Awuri ikorha akɔɔ anangke akɛrɛ ha, ubinkutsu umum iwuri izĩ ru Utɛ.

13 Nu ubin umbi aka ifɛna ri itsokmum, umum iwuri ikorhuwamum, ngge itsú Utɛ akpo ikpikpoi ru ubok Ungwɛ̃.

14 Ubɛn ubina umbi aka ifɛna ri itsokmum, umum iwuri ikorhuwamum.

Ibemuwe ibiba Ipfu Isarsatangge

15 <<Umbi aba abemumbi umum, umbi awuri ikorhumbi ubinkpi umum iki itsuka.

16 Umum iwuri irhusumum Utɛ, unga awuri idzaanga uwuku uyika umbi asei nggu umbi ugbagbaa.

17 Unga awu Ipfu iyi idzidzɛrhe, uwuruwi upfunga uku usi ídɛ̃ɛ̃ uyɛikpɔ unga, ubinkutsu upfunga usi idɛ̃ɛ̃ unyãkpɔ unga use uhwɛng unga. Bɔr umbi ahwɛngmbi unga, unga asei nggu umbi, ikɛi awuri iseisa ru umbi.

18 Umum isi ínekamum umbi ru nyaka angwɛ̃rhãpfu. Umum iwuri iba ru umbi.

19 Ivanga ukunjiir upfunga usi íbvui unyãkpɔ umum, bɔr umbi awuri inyãmbi umum. Ubinkutsu umum iwemum ru urhɛ, umbi ikɛi awuri ibibɛkmbi.

20 Awu ru unum hã umbi aka ihwɛng ugɛ umum iwe ru Utɛmum nu umbi awe ru umum nu umum iwe ru umbi.

21 Ubɛn unera uwuku uhwɛng arherhamum iki itsu na adɔsunga ake, awu unga abema umum. Uwuruwi aka abema umum, Utɛmum awuri ibemunga uner ha, umum ikɛi iwuri ibemumum uner ha ni idɛyiwe itsimum ru unga.>>

22 Mɔcɛ Uyahuda, asi iwea Uyahuda Uiskariyoti, agɔr unga agɛ, <<A Uteijee, awu use utsu ungo iki idɛyiwa itsingo ru umɛn, bɔr ungo usi idɛyikɔ ru upfunga?>>

23 Uyesu agɛ, <<Ubɛn unera uwuku ubema umum awuri idɔsunga imesamum. Utɛmum awuri ibemunga uner ha, ikɛi umɛn iwuri inba iseimɛn nggu unga.

24 Ubɛn unera aka asi ibemunga umum asi ídɔsunga arherhe imesamum. Irhɛmyɛ umbi aka agũ isi iwengge irhɛmmum, awu irhɛm Utɛ uwuku udena umum.
25 <<Kishoo akɛrɛ umum isɔmamum umbi umum iki ina iwu nggu umbi.
26 Bɔr uwuku uyika ha unga awuri imesuwa umbi abina kishoo na ayituwa umbi kishoo abinkɛ umum iki isɔma umbi. Unga awu Ipfu Isarsatangge, uwuruwi Utɛ aka idene ri itsokmum.
27 Umum ĩbɔra umbi nggu ididɔɔr, ididɔɔrmum iki ĩdzaa umbi. Isi iwengge ru nyaku upfung iki idzowe. Niba aneke amɛnmbi agũke ighong, ikɛi niba agũmbi iwei.
28 <<Umbi agũmbi umum iki ĩgɔr ugɛ, <Umum izĩ ni ibvui ibamum ru umbi.> Umbi aba abemumbi umum, umbi awuri igɔmmbi anggɔm ugɛ umum iwuri izĩ ru Utɛ, Utɛ ha ananga umum.
29 Icɛrɛ umum iki isɔmamum umbi ru ngge idɔrhi iwe, nggee ivangyɛ ngge iki iwe, umbi awe ru imangmang.
30 Umum isi íbvui irherhuwamum arherhe arhɛrhɛ, ubinkutsu uyɛrhe upfung ukpirɛ uwɔ abarɔ. Unga ashia ri ijee ri itsimum.
31 Bɔr awu ufang upfunga uhwɛng ugɛ umum ibemumum Utɛ ha ni ikorhe uku kpengkpeng ubinkpi Utɛmum aka atsuka umum.
<<Àka asok icɛrɛ umɛn ibɔre nggimi.

15

Uyesu unga awu udzum ucucii inebi

1 <<Umum iwu udzum ucucii inebi uwu idzidzɛrhe, nu Utɛmum unga awu uner irhama.
2 Unga azharhuwe ubɛn uboka uku uwe ru umum uku usi ighwɛrkpɔ ikpũrhã, na agbishuwe ubɛn uboka ukpuku ughwɛr ikpũrhã, ru ukpɔ ughwɛr utoma.
3 Umbi aka awembi atɛtɛn ri itsi arherhamum iki isɔma umbi.
4 Àka asei ru umum, umum iwuri isei ru umbi. Ubok ucucii usi ídɛ̃ɛ̃ ughwɛrkpɔ ikpũrhã nibikakpɔ, awu ufang ukpɔ usei nggu udzuma. Rimi hã umbi asi ídɛ̃ɛ̃ aghwɛrmbi ikpũrhã umbi aba asi iseimbi ru umum.
5 <<Umum iwu udzuma, umbi awu aboka. Unera aba aseisa ru umum nu umum ikɛi isei ru unga, unga awuri ighwɛr ikpũrhã irhɛirhɛ. Umum ĩba ishimum ru umbi, umbi asi ídɛ̃ɛ̃ akorhumbi ubin.
6 Ubɛn unera aka asi iwea ru umum, awe ru nyaku ubokkpi umbɔ aka atare ukpɔ ukoyi. Anera aka isaka arheu ikpũ abok aki ha atsuku urha, akpĩĩwe.
7 Umbi aba asei ru umum arherhamum ikɛi aweke ru umbi, àka arhusa ubɛn ubinkpi umbi aka abee, awuri idzaambɔ umbi.
8 Umbi àka aghwɛr ikpũrhã irhɛirhɛ na adɛyiwe ugɛ umbi awu angwɛ̃ imesamum. Ngge ikũ nggaa ikpikpoi izĩ ru Utɛ.
9 <<Ru nyaku Utɛ aka abema umum, rimi hã umum iki ibema umbi. Icɛrɛ àka asei ri ibibemamum.
10 Umbi aba adɔsumbi arherhamum iki itsu, umbi awuri iseimbi ri ibibemamum, ru nyaka umum iki ĩdɔsa arherhe Utɛmum aka atsu ni isei ri ibibemanga.
11 Umum ĩdɛyiwa umbi riminɛ ngge itsú anggɔmmum awe ru umbi nu anggɔmmbi atsu atɔk.
12 Ikpemmum iyɛ, àka abema adɔka ru nyaka umum iki ĩbema umbi.
13 Nggaa ibibema iyɔɔ isi inangngge iyɛrɛ, ugɛ unera adzowe urhɛnga ri itsi awɛrhanga.
14 Umbi awu awɛrhamum, umbi aba akorhumbi ubinkpi umum iki itsuka umbi.
15 Umum isi íbvui iyisumum umbi agãrhã, ubinkutsu ugãrhã asi ihwɛngnga ubinkpi uteiyanga aki ikorhe. Bɔr umum iyisa umbi awɛrhɛ, ubinkutsu iki isɔmamum umbi kishoo abinkɛ umum iki igũ ru Utɛmum.
16 Asi iwea umbi asɛng umum, bɔr umum isɛng umbi itsuka umbi azĩ aghwɛr ikpũrhã, ikpũrhãyɛ iki idãrhã. Mɔcɛ Utɛ awuri idzaanga kishoo abinkɛ umbi aka arhusa ri itsokmum.
17 Ubinmum ukpi iki itsu, àka abema adɔka.

Upfunga ukpɛ̃kpɔ angwɛ̃ imesa

18 <<Upfunga uba ukpɛ̃kpɔ umbi, àka ahwɛng ra amɛnmbi ugɛ ugbaashia ukpɛ̃ umum.
19 Umbi aba awu abi upfung, upfunga uba ubemukpɔ umbi ru nyaka abinga. Bɔr umbi asi iwembi abi upfung. Umum iki

isɛng umbi idzek ru upfunga. Ngge itsu upfung ukpɛ̃kpɔ umbi.

20 Àka ayita ubinkpi umum iki idɛyiwa umbi ugɛ, <Ugãrhã asi inanga Uteiyanga.>* Umbɔ aba adzaa umum uver, awuri idzaambɔ umbi uver ikɛi. Umbɔ aba adɔsumbɔ imesamum, umbɔ awuri idɔsumbɔ iyimbi.

21 Awuri ikorhuwambɔ umbi akɛrɛ ha, ri itsi umbi awu abimum nu umbɔ asi ihwɛngmbɔ uwuku udena umum ĩba.

22 Agɛ umum isi ĩba irherhumum arherhe nggu umbɔ, umbɔ awuri ishimbɔ ru uvau arhim. Bɔr icɛrɛ umbɔ ashimbɔ ru ubin ukpuku ukaa atsimbɔ ra arhimmbɔ.

23 Unerwi aka akpɛ̃ umum, akpɛ̃ Utɛmum.

24 Agɛ umum isi ikorhumum abina arhɛrhɛ ru umbɔ akirakɛ unera aka anasi ikorhunga, mɔcɛ umbɔ awuri ishimbɔ ru uvau arhim. Bɔr icɛrɛ umbɔ aka anyãmbɔ abin idzeu ha na akpɛ̃mbɔ umum nu Utɛmum.

25 Akɛrɛ akorhe ngge itsuifɛr ubinkpi umbɔ aka atsɛng ri Íkpemmbɔ agɛ, <Adzuma akpɛ̃mbɔ umum asi iwea ubin utsu.>†

26 <<Ivangyɛ Uwuku Uyuyika ha aka iba, uwuruwi umum iki idene unga adzeku Utɛ aba ru umbi, Ipfu iyi idzidzɛrhe iki idzeku Utɛ, unga awuri idzowe ideka ri itsimum.

27 Umbi awuri iwu idekamum, ubinkutsu umbi awu nggu umum udzur ri inggbaashia.

16

1 <<Umum isɔma umbi kishoo akɛrɛ utsur umbi ayapumbi ri imangmangmbi.

2 Awuri iwayikumbɔ umbi ra abã ifɛn-Num. Idzidzɛrhe, ivanga niyɔ ibarɔ ubɛn uwuku ufɛre umbi awuri igɔr ugɛ unga itɔ̃ itser Unum.

3 Umbɔ awuri ikorhe rimi ubinkutsu umbɔ anasi ihwɛngmbɔ Utɛ use umum.

4 Umum isɔma umbi akɛrɛ, nggee ivang hã iba iwengge umbi ayita ugɛ umum iki isɔmamum umbi. Umum isi isɔmamum umbi abin akɛrɛ ri inggbaashia ubinkutsu, umum ina iwu nggu umbi.

Itser Ipfu Isarsatangge

5 <<Icɛrɛ umum iwuri izĩ ru uwuku udena umum iba, bɔr umbi asi irhusumbi umum ugɛ, <Ungo uwuri izĩnɛ?>

6 Amɛnmbi aghong ra abin hã umum iki isɔma umbi.

7 Bɔr umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, awu azeze ru umbi umum ĩba izĩmum. Umum ĩba isi izĩmum, mɔcɛ Uwuku Uyuyika ha asi íbanga ru umbi. Bɔr umum ĩba izĩmum, umum iwuri idene unga aba ru umbi.

8 Ivangyɛ unga aka iba, unga awuri idɛyiwe upfunga uvau arhim nu irhirhika nu ivarha arherhe.

9 Unga awuri idɛyiwe umbɔ ugɛ umbɔ awe ra arhim, ubinkutsu anera ashimbɔ ri imangmang ru umum.

10 Unga awuri idɛyiwe igbigbambɔ ri irhirhika, ubinkutsu umum iwuri izĩ ru Utɛ, umbi asi íbvui anyãmbi umum.

11 Unga awuri idɛyiwe umbɔ agɛ awuri izharha arherhambɔ, ubinkutsu uyɛrhe upfung ukpirɛ aka atsukukumbɔ unga uvau.

12 <<Umum ibɔr abina arhɛrhɛ umum iki irherhuwa umbi, akirakɛ umbi asi ídɛ̃ɛ̃ anyangumbi ake icɛrɛ.

13 Bɔr ivangyɛ Ipfu iyi idzidzɛrhe ha iki iba, ngge iwuri idarh umbi ri idzidzɛrhe kishoo. Asi íwea arherhe itsikamnga unga aka irherhe, bɔr awuri isɔma ubinkpi unga aka agũ. Awuri isɔma umbi abinkɛ aka iwuri iba.

14 Awuri ikũ ikpikpoi aba ru umum, unga awuri inyãnga abinkɛ umum iki irherhe adɛyiwa umbi.

15 Kishoo abinkɛ Utɛ aka awe ra ake awu akimum. Ngge itsu umum igɔr ugɛ Ipfu-Num ha iwuri inyãnga abinkɛ umum iki irherhe adɛyiwa umbi.

Igũ ighong iwuri idzipa iwu igũibɛn

16 <<Ivanga ukunjiir umbi asi ínyãmbi umum, mɔcɛ ikɛi ivanga ukunjiir umbi awuri inyãmbi umum.>>

17 Angwɛ̃ imesanga abɔɔ agɔr adɔkambɔ agɛ, <<Agbena agburh use unga aka agɔr umɛn agɛ, <Ivanga ukunjiir umbi asi ínyãmbi umum, mɔcɛ ikɛi ivanga ukunjiir umbi awuri inyãmbi umum,> nu <Ubinkutsu umum iwuri izĩ ru Utɛ>?>>

* **15:20** Àka anyã ikɛi: Uyoh 13.16. † **15:25** Àka anyã ikɛi: Amb 35.19; 69.4.

18 Adɛ̃ɛ̃mbɔ irhusa agɛ, <<Agbena awu
use unga aka agɔr agɛ, <Ivanga ukunjiir>?
Umɛn isi ihwɛngmɛn agben ubinkpi unga
aka arherhe.>>
19 Uyesu anyã umbɔ abee irhusa unga
ra arherhe ha, nggee unga agɔr umbɔ agɛ,
<<Umbi arhusa adɔka agben arherha ha
umum iki igɔr ugɛ, <Ivanga ukunjiir umbi
asi ínyãmbi umum, mɔcɛ ikɛi ivanga ukun-
jiir umbi awuri inyãmbi umum>?
20 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe,
umbi awuri iciu akpe nggu ighongamɛn,
bɔr upfunga uwuri igɔmanggɔm. Amɛnmbi
awuri ida, bɔr ida amɛnmbi iwuri idzipa
iwu anggɔm.
21 Ivangyɛ ukutsɛrh aba ahwashi imar,
unga aka isaka agũ ighong akarhãrhã,
ubinkutsu ivang imarnga iki iwengge.
Bɔr ivangyɛ unga aka imar irheng ungwɛ̃
amaa, unga aka isaka ayiruka ighighong
hã, ubinkutsu unga awu ra anggɔm unga
aka amar irheng ungwɛ̃ ru upfunga.
22 Ngge iwu rimi hã ru umbi. Icɛrɛ
umbi awuri igũ ighong, bɔr umum ib-
vui inyãmum umbi, mɔcɛ amɛnmbi aka
igɔmanggɔm, unera asi ívura anggɔmmbi.
23 Ru unum hã umbi asi írhusumbi umum
ubin. Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe,
Utɛ awuri idzaanga kishoo ubinkpi umbi
aka arhusa ri itsokmum.
24 Utsɛku icɛrɛ umbi anasi irhusumbi
ubin ri itsokmum. Àka arhusa umbi
awuri iyiyɛimbi, nu anggɔmmbi awuri itsu
atɔke.>>

Umum inangmum upfunga

25 <<Umum ikũ nyaka arherhe indɛyiwa
umbi akɛrɛ ha. Bɔr ivanga niyɔ ibarɔ
umum iki irherha arherhe nggu umbi
ukupɛ̃ɛ̃ ri itsi Utɛ, umum isi iwuri íkũmum
nyaka arherhe.
26 Ru unum hã umbi awuri irhusa ri
itsokmum. Umum isi igɔrmum ugɛ iwuri
irhusuwamum Utɛ ru umbi.
27 Unga Utɛ nibikanga abemunga umbi,
ubinkutsu umbi abemumbi umum, ikɛi
umbi awembi ri imangmang ugɛ umum
idzeku Unum.
28 Umum idzeku Utɛ iba itsĩ ru upfung,
icɛrɛ umum iwuri ibɔre upfung ni ibvui izĩ
ru Utɛ.>>
29 Mɔcɛ angwɛ̃ imesu Uyesu agɛ, <<Ĩhĩĩ!
Awu icɛrɛ ungo uku urherhuwa umɛn
arherhe ukupɛ̃ɛ̃ asi iweke unyaka arherhe!
30 Icɛrɛ umɛn iki ihwɛngmɛn ugɛ ungo
uhwɛngo abina kishoo. Ungo uhwɛngo
ubɛn ubinkpi unera aka irhusa ungo.
Akɛrɛ ha atsu umɛn iwe ru imangmang ugɛ
ungo udzeku Unum.>>
31 Uyesu agɛ, <<Awu icɛrɛ umbi aka awe
ri imangmang?
32 Bɔr ivanga niyɔ ibarɔ, iki ibangge, ubɛn
unera ru umbi awuri itĩ azĩ ri iyanga na
aneka umum ikiyikamum. Bɔr rimi hã,
umum isi iwemum ikiyikami, ubinkutsu
Utɛ awu nggu umum.
33 <<Umum isɔmamum umbi abin akɛrɛ,
ngge itsú umbi ama akpo ididɔɔr. Ru up-
fung ukpirɛ umbi awuri igũ ighong. Bɔr
àka aker amɛn! Umum iki inangmum up-
funga.>>

17

Uyesu afɛn-Num ri itsinga

1 Uyesu aka amaa irherhe abin akɛrɛ,
unga abera asunga arhi afã na afɛn-Num
agɛ,
<<A Utɛ, ivanga iki iwengge. Ukpoi
Ungwɛ̃ngo nggee Ungwɛ̃ngo ama akpoi
ungo.
2 Ubinkutsu ungo uku udzowukɔ
Ungwɛ̃ngo ijee ri itsi anera kishoo, nggee
unga ama adzowe urhɛ uwu ugbagbaa ru
kishoo abirabɛ ungo uku udzowe unga.
3 Uwɛrɛ ha awu urhɛ uwu ugbagbaa,
ugɛ umbɔ ama ahwɛng ungo, Unum unying
ukpekũ, nu Uyesu Ukiristo, uwuruwi ungo
uku udene.
4 Umum ikũwã ungo ukpoi ra abĩ ni
imaawe itsera kishoo ungo uku udzaa
umum itɔ̃.
5 Icɛrɛ ikɛi, a Utɛ, ukpoi umum ra
asungo nggu ikpikpoi ha umum iki iwu-
rangge nggu ungo, ru upfung udɔrhu
umuna.>>

Uyesu afɛne-Num ra angwɛ̃ imesanga

6 <<Umum iki idɛyikũ ungo ra anerabɛ
ungo uku udzaa umum ru upfung. Umbɔ
awu abingo, ungo adzaa umbɔ ru umum,
umbɔ ikɛi aka adɔsumbɔ arherhango.

7 Icɛrɛ umbɔ ahwɛngmbɔ kishoo
abinkɛ ungo uku udzaa umum adzeku
ungo,
8 ubinkutsu iki idzowukũ ru umbɔ
arherhango uku udzaa umum. Umbɔ
aka ayɛimbɔ ake na ahwɛngmbɔ ugɛ
awu idzidzɛrhe umum idzeku ungo, na
awembɔ ri imangmang ugɛ awu ungo
udena umum.
9 Umum ifɛne-Num ru umbɔ. Umum
isi inumum ifɛne-Num ru upfunga, bɔr
umum ifɛne-Num ra abirabɛ ungo uku
udzaa umum, ubinkutsu umbɔ awu
abingo.
10 Kishoo abinmum awu akingo, nu
kishoo abinngo awu akimum. Ikpikpoi iki
ibangge ru umum ru ubokmbɔ.
11 Umum isi íbvui iseisũ ru upfunga,
bɔr umbɔ ana awu ru upfunga kata. Umum
ibvui iba ru ungo. Usarkasar Utɛ, ukũ ijee
itsokngo ukake umbɔ, itsokyɛ ungo uku
udzaa umum, ngge itsú umbɔ awu unying
ru nyaka umɛn iki iwu unying.
12 Ivangyɛ umum iki iwu nggu umbɔ,
umum ikũ ijee itsokyɛ ungo uku udzaa
umum ikake umbɔ. Uwɔɔ asi igwira, un-
ying hã ukpekũ aka awu uwuku utsutsĩm,
ngge itsuifɛr itsɛng Arherhu-Num.
13 <<Icɛrɛ umum iwuri iba ru ungo, bɔr
umum irherha abina akɛrɛ ru umum ina
iwu ru upfung, ngge itsú umbɔ ama akpo
undzumu anggɔmmum ra amɛnmbɔ.
14 Umum iki isɔmukũ arherhango ru
umbɔ, upfunga ikɛi uku ukpɛ̃kpɔ umbɔ,
ubinkutsu umbɔ asi iwembɔ abi upfung ru
nyaka umum iki isi iwemum uwu upfung.
15 Isi irhusumum ungo unyanguwe
umbɔ ru upfunga, bɔr ungo udzɛu umbɔ ru
ubok Undenggũ.
16 Umbɔ asi iwembɔ abi upfung, ru
nyaka umum iki isi iwemum uwu upfung.
17 Utsu umbɔ awu asarkasar ri
idzidzɛrhe. Arherhango awu idzidzɛrhe.
18 Umum idene umbɔ azĩ ru upfung, ru
nyaka ungo uku udena umum ru upfunga.
19 Umum idzowe itsimum ri itsimbɔ,
nggee umbɔ ama adzowe atsimbɔ ru ungo
ru ubok idzidzɛrhe.

Uyesu afɛne-Num ru kishoo abi imangmang

20 <<Ifɛn-Nummum isi iwengge ru
umbɔ ikiyikambɔ. Bɔr a Utɛ, umum ifɛne-
Num ra abirabɛ aka awuri iwe ri imang-
mang ru umum ru ubok arherhambɔ,
21 ugɛ umbɔ kishoo ama awu unying.
Umbɔ ama awe ru umɛn, ru nyaka ungo
uku uwe ru umum, nu umum iwe ru ungo,
ngge itsú anera ru upfung awe ru imang-
mang ugɛ awu ungo udena umum ĩba.
22 Umum iki idzowukũ umbɔ
ikpikpoiyɛ ungo uku udzaa umum, ru
umbɔ awu unying ru nyaka umɛn iki iwu
unying.
23 Umum isei ru umbɔ nu ungo ru
umum. Umbɔ ama awu unying, ru up-
funga uma uhwɛng ugɛ awu ungo udena
umum ĩba, na ahwɛng ugɛ ungo ubemungo
umbɔ ru nyaka ungo uku ubema umum.
24 <<A Utɛ, anerabɛ ungo uku udzaa
umum, umum ibee umbɔ asei nggu
umum ra anangkɛ umum iki iwe, na
anyã ikpikpoimum, iyiriyɛ ungo uku
udzaa umum, ubinkutsu ungo uku ube-
mungo umum umbɔ adɔrha amunu up-
funga.
25 <<A Utɛ uwuku urhurhika, up-
funga usi ihwɛngkpɔ ungo, bɔr
umum ihwɛngmum ungo, anera ikɛi
ahwɛngmbɔ ugɛ awu ungo udena umum
iba.
26 Umum iki idɛyikũ ungo ru umbɔ.
Ikɛi umum ina itsu umbɔ ahwɛng ungo
ubɛn ivang, nggee ibibemango uku uko-
rhuwa umum ima isei ru umbɔ nu umum
isei ru umbɔ.>>

18

Aka adzurmbɔ Uyesu

(Umat 26.47-56; Umar 14.43-50; Irh 22.47-53)

1 Ivangyɛ unga aka amaa ifɛn-Num,
Uyesu agar izɛ̃rhĩ Ukidron azĩã ugar
ukpɔrɔ nggu angwɛ̃ imesanga. Ugar ha
icang acucii uzaitun niyɔ, unga nu angwɛ̃
imesanga atsĩmbɔ ru ngge.
2 Uyahuda, ungwɛ̃ imesa uwuku ugha
adak Uyesu, ahwɛnga anang hã, ubinkutsu
Uyesu aka isaka agbowa umɔ nggu angwɛ̃
imesanga.
3 Nggee Uyahuda akũ ukpui abi iwa nu
adogerhi abɔɔ abi ateiya abika adzowe

idɛm-Num, nu abi Ufarisi, azĩmbɔ ri icang acucii uzaitun hã. Umbɔ akpɔm nggu atseu irhirhang nú atɔngvi akagɔng nu abin iwa.
4 Uyesu aka ahwɛnga kishoo ubinkpi uku ikpo unga. Unga adzeka, aba agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi abee ungamɔ?>>
5 Umbɔ agɛ, <<Uyesu uner Unazarat.>>
Uyesu agɛ, <<Umum uwi.>> Uyahuda, uwuku ughadaknga, adɛ̃ɛ̃ umɔ nggu umbɔ.
6 Uyesu aka agɔr agɛ, <<Umum iwe uwu ha,>> umbɔ azĩmbɔ ra andzing na agba ra abĩ.
7 Uyesu abvui arhusa umbɔ agɛ, <<Umbi abee ungamɔ?>>
Umbɔ agɛ, <<Uyesu uner Unazarat.>>
8 Uyesu agɛ, <<Umum iki idɛyiwamum umbi ugɛ umum iwu unga. Umbi aba ani ibeea umum, mɔcɛ àka neke anera abɛrɛ azĩmbɔ.>>
9 Akɛrɛ akorhe nggee arherhakɛ Uyesu aka arherhe atsuafɛr. Unga aka agɔr agɛ, <<Ra aner ha ungo uku udzaa umum unera ru umbɔ asi igwira.>>*
10 Usiman Ubitru awe ru ikon iki ider, awɔɔr ike agbɛr uto ubok ugha ugãrhũ Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num, azharhuwe. Itsok ugãrhã hã igburh Umarhcu.
11 Bɔr Uyesu agɔr Ubitru agɛ, <<Utsuke ikon iki iderngo ru udapa! Umum isi íhwamum ru ukpɛwawi Utɛ aka adzaa umum ihwa?>>

Uyesu ra asu Uhanana

(Umat 26.57-58; Umar 14.53-54; Irh 22.54)

12 Mɔcɛ ukpui abi iwa nu unggbaashimbɔ, nu adogerhi abi Uyahuda adzur Uyesu, abow unga.
13 Ri inggbaashia umbɔ akũ unga azĩ ru Uhanana, unga aka awu umar Ukayafa. Ukayafa unga awu Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num ra amɛk ha.
14 Ukayafa unga adzowe anggbaashi abi Uyahuda itsũwã ugɛ ugba unera unying akpe ri itsi anera arhɛrhɛ.

Ubitru atsɛyinga ihwɛng Uyesu

(Umat 26.69-70; Umar 14.66-68; Irh 22.55-57)

15 Usiman Ubitru nggu uwɔɔ ra awɛ imesu Uyesu adɔsu Uyesu ra andzing. Ungwɛ̃ imesa ha, Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num ahwɛnga unga, nggee unga atsĩã ru ufɔm iya Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num nggu Uyesu.
16 Bɔr Ubitru adɛ̃ɛ̃ ra angwĩã udika awiya. Ungwɛ̃ imesa ha, Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num hã aka ahwɛng adzek arherha arherhe nggu una uwuku udzɛu angwĩ ubã, na akũ Ubitru atsĩ.
17 Una uwuku udzɛu angwĩ ubã hã agɔr Ubitru agɛ, <<Ungo igango usi iweɔ unying ra angwɛ̃ imesanga?>>
Ubitru agɛ, <<Ĩ'ĩ, umum ishimum.>>
18 Awu ri ivang ighɛnga ngge itsu agãrhã nu adogerhi atai urha, adɛ̃ɛ̃ iwɛr urha. Ubitru adɛ̃ɛ̃ iwɛr urha ha nggu umbɔ.

Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num arhusu Uyesu

(Umat 26.59-66; Umar 14.55-64; Irh 22.66-71)

19 Mɔcɛ Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num arhusu Uyesu ri itsi angwɛ̃ imesanga nu imesanga.
20 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Umum irherha arherhe ukupɛ̃ɛ̃ ra asu upfunga. Ubɛn ivang umum imesuwe ra abã ifɛn-Num nu Iya-Num, anangkɛ abi Uyahuda iki ikɔng kishoo. Umum inasi irherhumum ubin ukpɔɔ ri iwɔk.
21 Awu use utsu ungo urhusa umum? Urhusa abika agosha arherhamum ubinkpi umum iki idɛyiwe umbɔ. Umbɔ ahwɛngmbɔ ubinkpi umum iki irherhe.>>
22 Ivang Uyesu aka arherhe rimi, uwɔɔ ru umbɔ adogerhi ha aka adɛ̃ɛ̃ umɔ akwɛr unga na agɛ, <<Rimi ungo uku irherhe nggu Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num?>>
23 Uyesu agɛ, <<Umum iba igbigba umum iki irherhe rimi hã, udɛyiwa igbigbamum. Bɔr umum iba irherhe idzidzɛrhe, awu use utsu ungo ukwɛr umum?>>
24 Mɔcɛ Uhanana atsu umbɔ akũ Uyesu azĩmbɔ ru Ukayafa, Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num. Unga ana awu ri ibibow.

Ubitru abvui atsɛyinga ihwɛng Uyesu

(Umat 26.71-75; Umar 14.69-72; Irh 22.58-62)

* **18:9** Àka anyã ikɛi: Uyoh 6.39.

25 Ubitru ana adɛ̃ɛ̃ iwɛr urha ha, abɔɔ aka adɛ̃ɛ̃ umɔ arhusa unga agɛ, <<Ungo usi iweɔ unying ra angwɛ̃ imesanga hã?>>

Ubitru atsɛyinga agɛ, <<Umum ishimum.>>

26 Ugãrhũ uwɔɔ ra agãrhã Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num awu umɔ. Utsa ha awu unang uwuruwi Ubitru aka azharhuwe utoa, unga agɔr Ubitru agɛ, <<Asi iwea ungo umum iki inyã nggu unga ru icang acucii uzaitun?>>

27 Ubitru abvui atsɛyi. Kanying ikɔ igbɛr ukpee.

Uyesu ra asu ugomna Ubirhatu
(Umat 27.1-2,11-14; Umar 15.1-5; Irh 23.1-5)

28 Mɔcɛ abi Uyahuda akũ Uyesu adzek ri iya Ukayafa azĩmbɔ udzepurhe ugomna Uroma. Aka awu ukpee. Abi Uyahuda akpɛ̃mbɔ itsĩ ru udzepurhea, agɛ utsur umbɔ asi isarmbɔ ra agbeyakɛ aka ikɛn umbɔ igha Irhowa Iyiki Igar Utɔng.

29 Nggee Ubirhatu adzek aba arhusa umbɔ agɛ, <<Arherhe akasong umbi aka atsu ri itsi utsak uwurɛ?>>

30 Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Agɛ unga ashia ru uvau, umɛn isi íkũ unga ibamɛn ru ungo.>>

31 Ubirhatu agɛ, <<Àka akũna unga azĩ atsuke unga uvau nibikambi ri Íkpemmbi.>>

Anggbaashi abi Uyahuda asi ibeembɔ na agɛ, <<Bɔr isi irhikungge umɛn itsu ufai akpe ru ubɛn uner.>>

32 Akɛrɛ akorhe ngge itsuifɛr arherhe Uyesu aka arherhe aki ikpũ akpenga aka ikpe.

33 Ubirhatu abvui atsĩã ru udzepurhe ha, unga ayisu Uyesu arhusa unga agɛ, <<Ungo uwu Uyɛrhe abi Uyahuda?>>

34 Uyesu agɛ, <<Akɛrɛ awu ungo urhusa use anera adɛyiwa ungo ri itsimum?>>

35 Ubirhatu agɛ, <<Umum iwu uner abi Uyahuda? Awu abi abĩmbi nu ateiya abika adzowe idɛm-Num umbɔ atsuka ungo ru ubokmum. Ungo ukorhu use?>>

36 Uyesu agɛ, <<Iyɛrhamum isi iwengge iyi upfung ukpirɛ. Agɛ Iyɛrhamum iwu iyi upfung ukpirɛ, agãrhãmum awuri ikɛnmbɔ anggbaashi abi Uyahuda idzur umum. Bɔr Iyɛrhamum iwu iyi anang akase.>>

37 Ubirhatu agɛ, <<Ungo uwu uyɛrhe nukpɔ!>>

Uyesu agɛ, <<Ungo urherhe mɔnɔ ungo uku ugɔr ugɛ umum iwu uyɛrhe. Ngge itsu umbɔ amar umum, ikɛi ngge itsu umum itsĩwã ru upfung, indzowe ideka ri itsi idzidzɛrhe. Ubɛn uwuku uwe ri idzidzɛrhe awuri ikpea ato na adɔsunga urhɛmmum.>>

38 Ubirhatu arhusa unga agɛ, <<Awu use uwu idzidzɛrhe?>>

Atsu ufai akpe ru Uyesu
(Umat 27.15-31; Umar 15.6-20; Irh 23.13-25)

Ubirhatu aka arherha akɛrɛ amaa, unga abvui adzek agɔr abi Uyahuda agɛ, <<Umum isi ikpomum unga nggu uvau.

39 <<Bɔr umbi awembi ru ugau, ri ivang Irhowa Iyiki Igar Utɔng umum iki isaki itsũwã umbi uner uvau unying ru ugborzĩ. Umbi abeembi umum itsũwã Uyɛrhe abi Uyahuda?>>

40 Umbɔ abvui atsui ivum agɛ, <<Ĩ'ĩ! Asi iwea uwɛrɛ ungo iki itsũwã, utsũwã Ubaraba!>> Ubaraba uner uwuku utsu anera asoyiwe amɛn abika akpɔm abĩã.

19

Ufai ukpuku unyapuwe Uyesu

1 Mɔcɛ Ubirhatu atsu umbɔ akwɛre ugwɛɛ ru Uyesu.

2 Abi iwa akũ ídidɔk akari ifur atsime ni itsi Uyesu. Umbɔ atsime unga atorho iyɛrhe.

3 Aba ru unga, anu ikwɛr unga na agɛ, <<Urhɛngo uder, Uyɛrhe abi Uyahuda! >> Mɔcɛ umbɔ akwɛr unga nú unyɛ̃ɛ̃nga.

4 Ubirhatu abvui adzek aba agɔr abi Uyahuda agɛ, <<Àka anyã, umum iwuri ikũna unga idzeka ru umbi ahwɛng umum isi ikpomum unga nggu uvau.>>

5 Ivang Uyesu aka adzeka nggu ifur ididɔk ni itsinga na atsim atorho iyɛrhe, Ubirhatu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka anyã utsa ha uwi.>>

6 Ivang ateiya abika adzowe idɛm-Num nu adogerhi Iya-Num aka anyã Uyesu, umbɔ atsu ivum agɛ, <<Anyapuwe unga! Anyapuwe unga!>>

Bɔr Ubirhatu agɛ, <<Àka azĩ anyapuwe unga nibikambi. Umum isi ikpomum unga nggu uvau.>>

7 Anggbaashi abi Uyahuda angipa agɛ, <<Umɛn iwemɛn ri ikpem, ikpem hã igɔr igɛ awu ufang unga akpe, ubinkutsu anyangi itsinga awu Ungwɛ̃ Unum.>>

8 Ivang Ubirhatu aka agũ rimi, iwei itomi ifɛr unga.

9 Unga abvui atsĩã ru udzepurhe ha, arhusu Uyesu agɛ, <<Ungo udzekɛ?>> Bɔr Uyesu asi idzipunga urhɛm.

10 Ubirhatu agɛ, <<Ungo ukpɛ̃ɔ irherha arherhe nggu umum? Ungo usi ihwɛngngo ugɛ umum iwemum ri ijee iyiki itsũwã ungo use umum inyapuwe ungo?>>

11 Uyesu agɛ, <<Ungo ushiɔ ri ijee ri itsimum, ngge iba isi idzengge ru Unum. Nggee unerwi aka atsuka umum ru ubokngo awe ra arhim ananga ungo.>>

12 Udzur na arherhe akɛrɛ, Ubirhatu abee itsũwe Uyesu, bɔr anggbaashi abi Uyahuda atsarhi irhakmbɔ atsu ivum agɛ, <<Ungo uba utsũwũkɔ unga, ungo usi iweɔ uwɛrhu Ukaisar. Ubɛn uwuku ugɔr ugɛ unga awu uyɛrhe, unga uwu unggamtsak Ukaisar.>>

13 Ivang Ubirhatu aka agũ ubin umbɔ aka arherhe, unga akũ Uyesu adzeka na asei nú utarh ukpuku utsu uvau, ra anang hã umbɔ aki isaka ayisa agɛ, <<Ubeu Atarh>>. Ri idũ abi Uyahuda umbɔ iki iyisa Ugabbata.

14 Aka awu atenum ru unum ukpuku ugbisha abin Irhowa Iyiki Igar Utɔng.

Ubirhatu agɔr abi Uyahuda agɛ, <<Uyɛrhambi uwi!>>

15 Bɔr abi Uyahuda atsui ivum agɛ, <<Akũna unga adzek! Akũna unga adzek! Anyapuwe unga!>>

Ubirhatu arhusa umbɔ agɛ, <<Umbi abee umum inyapuwe uyɛrhambi?>>

Ateiya abika adzowe idɛm-Num agɔr agɛ, <<Umɛn ishimɛn ru uyɛrhe uwɔɔ. Ukaisar ukpekũ awu uyɛrhamɛn.>>

16 Mɔcɛ Ubirhatu atsukuka unga ru ubok abi Uyahuda umbɔ anyapuwe unga. Nggee abi iwa akũ Uyesu azĩmbɔ.

Anyapuwe Uyesu
(Umat 27.32-44; Umar 15.21-32; Irh 23.26-43)

17 Uyesu atsã igãrhãmau ucuciianga nibikanga adzek utepa akũ azĩ anang akɔɔ umbɔ iki iyisa agɛ, <<Anang Apfupfu Aghow Itsi.>> Ri idũ abi Uyahuda ayisa agɛ, <<Ugorhgota.>>

18 Umɔ umbɔ anyapuwe unga nggu inera ivaa, unying ru ubok ughanga, unying ikɛi ru ubok uferanga nu Uyesu ra ateumbɔ.

19 Ubirhatu atsɛng isarhe, umbɔ anyapuwe nú igãrhãmau ucuciia ha. Unga atsɛng agɛ, <<UYESU UNER UNAZARAT, UYƐRHA ABI UYAHUDA.>>

20 Abi Uyahuda arhɛrhɛ aka avarhe isarhe ha, ubinkutsu anangkɛ umbɔ aka anyapuwe Uyesu akhapa ru utepa. Itsɛng hã umbɔ atsɛng ngge ri idũ abi Uyahuda nu iyi abi Uroma nu abi Uherhini.

21 Ateiya abika adzowe idɛm-Num abi Uyahuda asi ibemumbɔ ubinkpi Ubirhatu aka atsɛng agɛ, <<Niba utsɛ̃ngo, <Uyɛrha abi Uyahuda,> bɔr utsɛng ugɛ utsak uwurɛ agɔr agɛ unga awu uyɛrha abi Uyahuda.>>

22 Ubirhatu agɛ, <<Ubinkpi umum iki itsɛng, iki itsɛng ukpɔ nukpɔ.>>

23 Abi iwa aka anyapuwe Uyesu amaa, umbɔ unyangu atorhanga, agasha agapa anaa, ubɛn unera anyangu ugapa unying, na atorha aki unɔrkang abɔrke. Aki ha asi isɔrmbɔ bɔr anunu ake udzur afafã uba ra abĩã.

24 Umbɔ agɔr adɔka agɛ, <<Umɛn niba ivarkumɛn atorha akɛrɛ, bɔr umɛn itang isɛng ra ake ni inyãni uwuruwi aka igha.>>

Akɛrɛ akorhe rimi ngge itsuifɛr ubinkpi uku utsɛng ra Arherhu-Num ugɛ,
<<Agasha atorhamum ra adɔkambɔ,
atorhamum ikɛi umbɔ atang isɛng ri itsike.>>*
Ubinkpi abi iwa aka akorhe nukpɔ.

25 Abirabɛ aka adɛ̃ɛ̃ akhapa ru igãrhãmau ucucii Uyesu awu umbɔ uyanga nggu unapumbɔ, nu Umaryamu utsɛrha Ukirhoba, nu Umaryamu Umagadarha.

26 Uyesu aka anyã uyanga nu ungwɛ̃ imesa ha unga aka abema adɛ̃ɛ̃ akhapa umɔ, unga agɔr uyanga agɛ, <<A uze utsɛrh ha, uwɛrɛ awu ungwɛ̃ngo!>>

* **19:24** Àka anyã ikɛi: Amb 22.18.

27 Məcɛ unga agɔr ungwɛ̃ imesa ha agɛ, <<Uwɛrɛ unga awu uyango.>> Udzur ri ivang hã, ungwɛ̃ imesa ha akũ uyisa Uyesu azĩã aseisa nggu unga ri iyanga.

Akpe Uyesu
(Umat 27.45-56; Umar 15.33-41; Irh 23.44-49)

28 Uyesu aka ahwɛnga agɛ abina kishoo aka amaake, nu ngge itsuifɛr ubinkpi uku utsɛng ra Arherhu-Num, unga agɛ, <<Ugɔ̃ amɛ̃ ufɛr umum.>>
29 Itseu niyɔ itɔk nggu amɛ̃ inebi akika agbata idɛ̃ɛ̃ umɔ. Umbɔ abii ususo ra ake, anyangu iyɛk iyiki ider avak ususo ha na abere akũ azĩ ra angwĩ Uyesu.
30 Ivang Uyesu aka ayɛi amɛ̃ inebi akika agbata amaa, unga agɛ, <<Iki imaangge! >> Məcɛ unga arhɛrhi itsinga atsũwũka ipfunga.

Akũ asawa atar Uyesu

31 Məcɛ anggbaashi abi Uyahuda ashɔ̃rhũ Ubirhatu unga atsu umbɔ abvũĩwe adak abirabɛ umbɔ aka anyapuwe na acipuwe ayormbɔ ru igãrhãmau acuciia ha. Akorhe rimi ubinkutsu awu unum ukpuku ugbisha abin unum ukpuku uwosha, umbɔ asi ibeembɔ ayor anyapa ri igãrhãmau acucii ru unum ukpuku uwosha.
32 Abi iwa aba ru umbɔ ha umbɔ aka anyapuwe nggu Uyesu abvũĩwe adak uner uwu inggbaashia, na azĩ abvũĩwe adak uner uwu uvaa ha.
33 Bər umbɔ aka aba ru Uyesu, umbɔ anyã unga aka akpea, nggee umbɔ asi ibvũĩkumbɔ adaknga.
34 Bər unying ra abi iwa ha akũ asawa atar Uyesu ri igbɔmnga, kanying adzirh nu amɛ̃ adzek.
35 Uner uwuku unyã abin hã kishoo aka akorhe, unga adzowuka ideka. Idekayɛ unga aka arherhe iwu idzidzɛrhe. Unga nibikanga ahwɛnga ugɛ unga arherhe idzidzɛrhe. Unga arherha akɛrɛ nggee umbi ikɛi ama awe ru imangmang.
36 Akɛrɛ akorhe ru ubinkpi umbɔ aka atsɛng ra Arherhu-Num atsuafɛr agɛ, <<Upfupfunga unying umbɔ asi ibvũĩkumbɔ.>>†
37 Itsɛng Arherhu-Num ikɛi igɔr igɛ, <<Awuri irhimbɔ uwuruwi umbɔ aka atar.>>‡

Igwirhuwe Uyesu
(Umat 27.57-61; Umar 15.42-47; Irh 23.50-56)

38 Akɛrɛ aka atɔng Uyusuf uner Uarimatiya, uwuruwi aka awu ungwɛ̃ imesu Uyesu, ashɔ̃rhũ Ubirhatu unga adzowe ijeea unga ashupu iyor Uyesu. Bɔr unga akorha akɛrɛ ri iwɔk ubinkutsu unga agũ iwei anggbaashi abi Uyahuda. Ubirhatu abemuka, nggee unga azĩ ashupu iyor Uyesu.
39 Unikodimu, uner ha aka aba ru Uyesu ru untsuuka, azĩã nggu Uyusuf. Unga akpɔm nggu atsei umbɔ iki iyisa umur aka akayi nggu uarho ake aka awe akirhograma isɔka itaar.
40 Umbɔ ikivarhambɔ ashupu ukom iyor Uyesu, asakuwe abin isung hã ri iyornga na akũ atorho abɛrh ukpɔ. Akɛrɛ awu ugau idza uner abi Uyahuda.
41 Ra anangkɛ umbɔ aka anyapuwe unga, icang irham niyɔ iwu umɔ. Ru icang hã utai uku ufa ru ukpɔ umbɔ aki ingwɛ̃we ukom umɔ. Anasi ingwɛ̃mbɔ ukom umɔ.
42 Ngge iki iwu unum abi Uyahuda aki igbisha abin unum ukpuku uwosha nu utai ha ukhapa umɔ, umbɔ adzakukumbɔ iyor Uyesu umɔ.

20

Isisok Uyesu ra akpe
(Umat 28.1-10; Umar 16.1-8; Irh 24.1-12)

1 Ri igɔ̃kpeka ru unum ukpu inggbaashia ri inuma utɔɔva, ukpe una usi isarkpɔ, Umaryamu Umagadarha azĩã ru utai ha, anyã utarh ukpuku utsim ra angwĩ utai ha uku ugɔ̃rhũkpɔ.
2 Nggee unga atĩ azĩã ru Ubitru nu ungwɛ̃ imesa uwuruwi Uyesu aka abema, agɔr umbɔ agɛ, <<Aka atsũwũkumbɔ Uteijee ru udzaka! Umɛn isi ihwɛngmɛn anangkɛ umbɔ aka angwɛ̃we unga!>>
3 Nggee umbɔ Ubitru nu angwɛ̃ imesa ha adzek azĩmbɔ ru utai ha.

† **19:36** Àka anyã ikɛi: Idzi 12.46; Uva 9.12; Amb 34.20.
‡ **19:37** Àka anyã ikɛi: Uzak 12.10.

4 Ikivarhambɔ atĩtser, bɔr ungwɛ̃ imesa uwɔrɔ afaru Ubitru atɔnga, agbaashia azĩ atsĩã ra anang utai ha.
5 Unga agbapfu arhi anyã atorho hã aka anu, bɔr unga asi itsĩa ru utai ha.
6 Mɔcɛ Ubitru aba ra andzingnga, atsĩã ru utai ha na anyã atorho ha aka anu umɔ.
7 Ikɛi anyã atorhakɛ umbɔ aka abope ni itsi Uyesu. Aka afeta anu ra anang akɔɔ awuweke nggu anang atorha ha.
8 Mɔcɛ ungwɛ̃ imesa uwɔɔ uwuku uggbaashia azĩ atsĩ ra anang utai ha, atsĩã ru utai ha. Ivangyɛ unga aka anyã, unga awe ru imangmang.
9 Bɔr ri ivang hã umbɔ anasi ihwɛngmbɔ itsɛng Arherhu-Num iki igɔr igɛ awu ufang Uyesu awuri isoka ra akpe.
10 Mɔcɛ angwɛ̃ imesa ha abvui azĩmbɔ ra ayambɔ.

Uyesu adzeka ru Umaryamu Umagadarha
(Umat 28.9-10; Umar 16.9-11)

11 Bɔr Umaryamu adɛ̃ɛ̃ ra awiya utai ha na aciu akpe. Adɛ̃ɛ̃ iciu akpe ha nukpi, unga agbapfu na arhi ru utai ha.
12 Unga anyã ípfu itser-Num ivaa nggu atorho aka aterha asei ra anangkɛ ukom iyor Uyesu uku unu bɔr ushikpɔ umɔ. Ipfu itser-Num hã unying isei udiki itsia, iyi ivaa isei udika adaknga.
13 Ípfu itser-Num hã irhusa unga igɛ, <<A utsɛrh ha, ungo uciu usengu?>>
Unga agɛ, <<Aka ashipukumbɔ iyor Uteijeemum, umum isi ihwɛng anangkɛ umbɔ aka akũna unga azĩ.>>
14 Unga aka amaa irherha arherha ha, unga adzipa anyã Uyesu aka adɛ̃ɛ̃ umɔ bɔr unga asi ihwɛngnga ugɛ awu Uyesu.
15 Uyesu arhusa unga agɛ, <<A utsɛrh ha, ungo uciu usengo? Ungo uni ubee ungamɔ?>>
Unga akaifɛrhkɔ agɛ use awu uner itser icang hã, nggee unga agɛ, <<A uteiya, aba awu ungo ushupa unga, ungo udɛyiwa anangkɛ ungo uku ungwɛ̃we unga nu umum izĩ ishupa unga.>>
16 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Umaryamu!>>
Unga adzipa azĩ udiku Uyesu agɔr unga agɛ, <<Urabboni! >> Ri idũ abi Uyahuda agbena agburh, <<A umarhem.>>
17 Uyesu agɛ, <<Niba ukpɔmɔ umum, ubinkutsu umum inasi izĩmum ru Utɛ kata. Bɔr uzĩ ra angwɛ̃mɛn ugɔr umbɔ ugɛ, <Umum ibvui izĩ ru Utɛmum nu Utɛmbi, izĩ ru Unummum nu Unummbi.> >>
18 Umaryamu Umagadarha azĩ nggu isarhe ha, agɔr angwɛ̃ imesa ha agɛ, <<Umum inyãmum Uteijee! >> Unga adɛyiwe umbɔ ubinkpi Uyesu aka adɛyiwe unga.

Uyesu adzeka ra angwɛ̃ imesanga
(Umat 28.16-20; Umar 16.14-18; Irh 24.36-49)

19 Urhɛɛ uku uwe ru unum ukpu inggbaashia ri inuma utɔɔva, angwɛ̃ imesa Uyesu akɔng ananga unying. Iwei anggbaashi abi Uyahuda itsu umbɔ agbange angwĩ ubã kishoo. Uyesu aba adɛ̃ɛ̃ ra ateumbɔ na agɔr umbɔ agɛ, <<Ididɔɔr ima iwe nggu umbi!>>
20 Unga aka arherhe rimi amaa, mɔcɛ unga adɛyiwe aboknga nu igbɔmnga. Angwɛ̃ imesa ha agɔm anggɔm umbɔ aka anyã Uteijee.
21 Uyesu abvui agɔr umbɔ agɛ, <<Ididɔɔr ima iwe nggu umbi! Ru nyaku Utɛ aka adena umum, rimi hã umum ini idena umbi.>>
22 Unga aka arherhe rimi amaa, mɔcɛ unga afɛte uwoianga ru umbɔ, agɔr umbɔ agɛ, <<Àka ayɛi Ipfu Isarsatangge.
23 Ubɛn unera umbi aka atsũwe arhimnga, aka atsũwũkumbɔ ake nukpɔ. Ubɛn unera umbi aka asi itsũwũkumbi, asi itsũwũkumbɔ nukpɔ.>>

Uyesu adzeka ru Utoma

24 Utoma, uwuruwi umbɔ iki iyisa Akãrhghwɛ̃, unying ru umbɔ usɔkdũmɛn hã, ashia umɔ nggu umbɔ ri ivang hã Uyesu aka aba.
25 Nggee angwɛ̃ imesa ha agɔr unga agɛ, <<Umɛn inyãmɛn Uteijee.>>
Bɔr Utoma agɔr umbɔ agɛ, <<Umum iba isi inyãmum ughwee akusa ra aboknga, ni ishɔmu itokmum ru ughwee akusa ha, ikɛi ni ishɔmu ubokmum ru ughwee asawa ha ri igbɔmnga, umum isi íwemum ri imangmang.>>
26 Inuma utɔrɔk iki itɔng angwɛ̃ imesa ha akɔng ri iya ha, ikɛi Utoma awu nggu umbɔ. Angwĩ ubã agbang, bɔr Uyesu aba adɛ̃ɛ̃ ra

ateumbɔ na agɛ, <<Ididɔɔr ima iwe nggu umbi!>>

27 Mɔcɛ unga agɔr Utoma agɛ, <<Utsu itokngo ru ungɛɛ, unyã abokmum. Unamu ubokngo ushɔma ri igbɔmmum. Uneke icicang, bɔr uwe ru imangmang.>>

28 Utoma agɔr unga agɛ, <<A Uteijeemum nu Unummum!>>

29 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Ungo unyã umum ngge itsu ungo uwe ru imangmang. Idorh iwe nggu abirabɛ aka asi inyãmbɔ umum bɔr ana awembɔ ri imangmang.>>

Awu use utsu umbɔ atsɛng ubvur uwurɛ

30 Uyesu akorhe atsar abin idzeu arhɛrhɛ ra asu angwɛ̃ imesanga, akirakɛ umbɔ aka asi itsɛngmbɔ ru ubvur uwurɛ.

31 Bɔr atsɛng akɛrɛ ru umbi awe ru imangmang ugɛ Uyesu unga awu Ukiristo, Ungwɛ̃ Unum, mɔcɛ ru ubok imangmang ru unga, umbi ama akpo urhɛ ri itsoknga.

21

Uyesu nu idzeu iyiki idzui abɛrh

1 Akɛrɛ ha aka amaa, Uyesu abvui adzeka ra angwɛ̃ imesanga nú ubang ukau ukugɔng ukpu Utibariya. Riminɛ ngge iki ikorhe.

2 Usiman Ubitru nu Utoma, uwuruwi ha umbɔ iki iyisa Akãrhghwɛ̃, nu Unataniyerh aka adzeku Ukana ukpu Ugarhirhi, nu angwɛ̃ Uzabadi, nu ikɛi angwɛ̃ imesa abɔɔ avaa awu urhɔnga.

3 Ubitru agɔr umbɔ agɛ, <<Umum iwuri idze izĩ udɛm.>> Angwɛ̃ imesa abika abɔr agɛ, <<Umɛn izĩmɛn nggu ungo.>> Nggee umbɔ adzek atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ azĩmbɔ. Bɔr ru utsuu ukpu ha umbɔ asi idzurmbɔ ubin.

4 Ivang ukpe uku usar, umbɔ akpurha anyã Uyesu aka adɛ̃ɛ̃ ri ifɛn ukau ukugɔng hã, bɔr angwɛ̃ imesa ha asi ihwɛngmbɔ ugɛ awu Uyesu.

5 Uyesu ayisa umbɔ agɛ, <<Umbi awɛrhamum, umbi awembi ra abɛrh?>>

Umbɔ agɛ, <<Ĩ'ĩ.>>

6 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka atang igbermbi udiku ubok ugha ukhukhɔɔ amɛ̃ hã, umbi awuri ikpombi akɔɔ.>> Ivangyɛ umbɔ aka atang, umbɔ asi idɛ̃ɛ̃ adarhumbɔ igber ha ubinkutsu, arhɛrha abɛrha amor.

7 Mɔcɛ ungwɛ̃ imesa ha uwu Uyesu aka abema agɔr Ubitru agɛ, <<Awu Uteijee!>> Ivang Usiman Ubitru aka agũ agɛ awu Uteijee, unga anyangu untamanga uwuruwi unga aka atsimuwe, atama na ater isha atsĩã ra amɛ̃.

8 Angwɛ̃ imesa abika abɔr igambɔ azĩmbɔ ru ubang ukau ukugɔng ru ukhukhɔɔ ha, agbĩrhã nggu igber ha iki itɔk nggu abɛrh ha. Umbɔ asi idermbɔ nggu abĩ ubang ukau ha, awu ru nyaki ivarha adaka anaka ataar (300).

9 Ivang umbɔ aka adzeka nú abĩã, umbɔ anyã akãã urha ra anang hã nu abɛrh nú ake, nu uborodi.

10 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka akũ abɛrh akɔɔ aba ra akirakɛ umbi aka adzui icicɛrɛ.>>

11 Usiman Ubitru afũ ukhukhɔɔ amɛ̃ hã agbiir igber ha akũ azĩ ri ifɛn ukau ha. Igber ha itɔk nggu nggaa abɛrh unaka ni isɔka itõõ nu ataar (153). Bɔr kishoo nu irhɛ abɛrh ha riminɛ, igber ha isi ipupungge.

12 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka aba atsu ukpee.>> Ra angwɛ̃ imesa ha, unera asi iwea ri ikeramɛn iyiki irhusa unga ugɛ, <<Ungo uwu ungamɔ? >> Umbɔ ahwɛngmbɔ agɛ awu Uteijee.

13 Uyesu aba anyangu uborodi adzowe umbɔ, na akorhe rimi nggu abɛrh ha.

14 Uyesu aka asok ra akpe, ide untaar riyɛ unga aka adzeyiwa ra angwɛ̃ imesanga.

Uyesu nggu Ubitru

15 Ivangyɛ umbɔ aka amaa itsukpee, Uyesu agɔr Usiman Ubitru agɛ, <<A Usiman ungwɛ̃ Uyohana, ungo ubema umum unango ibibemayɛ abɛrɛ aka abema umum?>>

Ubitru agɛ, <<Ĩĩ, Uteijee, ungo uhwɛngo umum iki ibema ungo.>>

Uyesu agɛ, <<Ufuka angwɛ̃ itsurhimum.>>

16 Uyesu abvui arhusa unga agɛ, <<A Usiman ungwɛ̃ Uyohana, idzidzɛrhe ungo ubemungo umum?>>

Unga agɛ, <<Ĩĩ, Uteijee, ungo uhwɛngo ugɛ umum ĩbemum ungo.>>

Uyesu agɛ, <<Urhisa ídɔimum.>>

17 Uyesu arhusa unga ide untaar agɛ, <<A Usiman ungwɛ̃ Uyohana, ungo ubemungo umum?>>

Amɛn Ubitru aghong, Uyesu aka arhusa unga idikũnga itaar agɛ, <<Ungo ubemungo umum?>> Unga agɛ, <<A Uteijee, ungo uhwɛngo abina kishoo, ungo uhwɛngo ugɛ umum ĩbemum ungo.>> Uyesu agɛ, <<Ufukuwa ídɔimum.
18 Umum indɛyiwa ungo idzidzɛrhe, ivangyɛ ungo uku uwu uwɛdzɛm, ungo iki isaku utsim abinngo nibikango nu uzĩ anangkɛ ungo uku ubee. Bɔr ivangyɛ ungo uba ukõõ ungo uwuri ibera abokngo nu uwɔɔ atsima ungo atorho na akũna ungo azĩ anangkɛ ungo uku usi ibeengo izizĩ.>>
19 Uyesu arherhe rimi unga adɛyiwe ikpũ akpe Ubitru aka awuri ikpe akpoi Unum. Məcɛ unga agɔr Ubitru agɛ, <<Udɔsa umum.>>

Uyesu nu ungwɛ̃ imesa uwɔɔ

20 Ubitru adzipa arhi undzing anyã ungwɛ̃ imesa ha, uwuruwi Uyesu aka abema aka adɔsa umbɔ. Uwɛrɛ ha unga awu ungwɛ̃ imesa ha uwuku ufata ri ikɔ Uyesu ri ivang iki igha Irhowa Iyiki Igar Utɔng na arhusu Uyesu agɛ, <<A Uteijee, awu ungamɔ awuri igha adakngo?>>
21 Ivang Ubitru aka anyã unga, unga arhusu Uyesu agɛ, <<A Uteijee, utsak uwurɛ awu use ikorhe nggu unga?>>
22 Uyesu agɛ, <<Umum iba ibee unga abɛk utsɛku umum iki ibvui iba, awu use awe akingo? Awu ufang ungo udɔsa umum!>>
23 Akɛrɛ ha atsu arherhe ha atɛ̃rhã ra abika adɔsu Uyesu ugɛ ungwɛ̃ imesa ha asi íkpea. Bɔr Uyesu asi igɔra ugɛ asi íkpea, agɔr agɛ, <<Umum iba ibee unga abɛk utsɛku umum iki ibvui iba, awu use awe akingo? >>
24 Uwɛrɛ ha unga awu ungwɛ̃ imesa ha aka ani idzowe ideka ra abin akɛrɛ, ikɛi unga atsɛng ake. Umɛn ihwɛngmɛn idekanga iwu idzidzɛrhe.
25 Bɔr abin akɔɔ arhɛrhɛ Uyesu aka akorhe. Agɛ umbɔ atsɛngmbɔ ubɛn ubin, umum ikaifɛrhkɔ ugɛ upfunga kishoo usi íwekpɔ ru ubã ukpuku udɛ̃ɛ̃ unyanga abvurkɛ umbɔ aka itsɛng.

Ubvur Ikikorhe Abi Itser-Yesu

Utsutson ri itsi ubvur Ikikorhe Abi Itser-Yesu

Abika awe ru ihwihwɛng abemumbɔ ugɛ awu Irhuka uwɛrhu uzãrhã Uburhu uner itser Uyesu unga atsɛng *Ubvur Ikikorhe Abi Itser-Yesu* nu *Ubvur uwu Irhuka* (16.10-17; 20.5-15; 21.1-18; 27.1—28.16). Anera arhɛrhɛ aka arherha arherhe ri itsi ivangyɛ umbɔ aka atsɛng ubvur uwurɛ. Abɔɔ abemumbɔ ugɛ atsɛng ubvur ha ivanga unying nggu *Ubvur uwu Irhuka.*

Ubvur ha udɛyiwe ititirhi agbeyi abika adɔsa ra abi Uyahuda ru Urusharhima nu ititɛ̃rhãngge ra abirabɛ aka asi iwembɔ abi Uyahuda ubɛn ananga ru upfunga.

Ubvur ikikorhe abi itser Uyesu awe ru nyaku udaar ra abinkɛ Uyesu aka akorhe ri ivangyɛ unga aka awe ru upfung nu ikɛi abinkɛ abi itser Uyesu aka adɛ̃ɛ̃ ikorhe. Ipfu Isarsatangge itɔ̃ itser akarhãrhã ri idzowe abi itser Uyesu ijee iyiki idũwũ Isarhe Iyiki Ize ha. Ubvur ha udɛyiwe ra awiya ri itsi ibibɛk nu itsermbɔ Ubitru nggu Uburhu nu abɔɔ abika adzowe Isarhe Uyesu. Ubɛn anangkɛ umbɔ aka adũwũ Isarhe Iyiki Ize iyɛrɛ, anera aki isaka awe ru imangmang, bɔr igha inggbaashi iyɛrɛ iki isaki iba nggu uver.

Abinkɛ aka awe umɔ

Udũwã ri itsi Isarhe Iyiki Ize *(1.1-26)*
Udũwã ri itsi Isarhe Iyiki Ize ru Urusharhima *(2.1—8.3)*
Ititɛ̃rhã Isarhe Iyiki Ize ru Uyahuda nu Usamariya *(8.4—12.25)*
Uzãrhã Uburhu ukpu inggbaashia ukpu idzowe Isarhe Iyiki Ize *(13.1—14.28)*
Ikikɔng abika adɔsa ru Urusharhima *(15.1-35)*
Uzãrhã Uburhu ukpu uvaa ukpu idzowe Isarhe Iyiki Ize *(15.36—18.22)*
Uzãrhã Uburhu ukpu untaar ukpu idzowe Isarhe Iyiki Ize *(18.23—21.16)*
Adzur uburhu ru Urusharhima *(21.17—23.22)*
Agbange Uburhu ru Ukasariya *(23.23—26.32)*
Akũ Uburhu azĩmbɔ Uroma *(27.1—28.31)*

Akũ Uyesu afũ azĩmbɔ ra afã

1 A uze Utiyofirhu, ru ubvurmum uwu inggbaashia, umum itsɛng abina kishoo akirakɛ Uyesu aka atirha akorhe na amesuwe
2 utsɛku unumkpi umbɔ aka ashupa unga afũ azĩ ra afã. Ipfu Isarsatangge iki idarh unga amaa itsu itser ra abi itser Uyesu unga aka asɛng.
3 Unga aka ahwa ayetnum amaa, unga adɛyiwe itsinga ra abi itser Uyesu ha na akorhi ikpũ abinkɛ aka atsu umbɔ anyã unga awea ru urhɛ. Unga adzeyiwa ru umbɔ inuma isɔka inaa na arherhe arherhe Iyɛrhe Unum.
4 Ivanga niyɔ unga aka asei ighigha nggu umbɔ, unga agɔr umbɔ agɛ, <<Àka niba adzembi ru Urusharhima, bɔr àka adzɛu izũwũ Utɛmum aka abemuwa, umum iki irherha ngge ri igigũmbi.
5 Uyohana asorhuwe anera ubɔtisima nggu amɛ̃, bɔr inuma ukunjiir iki iba, awuri isorhuwa umbi ubɔtisima nggu Ipfu Isarsatangge.>>
6 Nggee umbɔ aka akɔng, umbɔ arhusa unga agɛ, <<A Uteijee, awu icɛrɛ ungo iki ibvui udzowe iyɛrhe Uisrairha?>>
7 Bɔr unga agɔr umbɔ agɛ, <<Asi iwea umbi awuri ihwɛng ivanga use inumyɛ Utɛ aka angwɛ̃ ri ijeenga.
8 Bɔr umbi awuri iyɛimbi ijee ri ivangyɛ Ipfu Isarsatangge iki icipuwa nu umbi, umbi awuri iwu idekamum ru Urusharhima, nu kishoo abĩ Uyahudiya nu aki Usamariya, uzĩ utsĩ ra abĩã kishoo.>>
9 Unga aka arherha akɛrɛ ha amaa, umbɔ ashupa unga ra asumbɔ afũ afafã, nu amɛɛ atsirke unga ri inyĩnyãmbɔ.
10 Umbɔ aka atsu asumbɔ arhi izizĩnga ra afã, kanying inera ivaa itsim atorho akika aterha idɛ̃ɛ̃ ikhapa nggu umbɔ.
11 Iner ha igɔr umbɔ ugɛ, <<Umbi abi Ugarhirhi, awu use utsu umbi adɛ̃ɛ̃ nggimi anu irhi afã? Uyesu ha umbɔ aka ashupa ru umbi ha akũ azĩmbɔ ra afã, awuri ibvui abanga ru nyaka umbi aka anyã ififũnga ra afã.>>

Asɛng Umatiya unga ayɛi itser Uyahuda

12 Mɔcɛ umbɔ abvui azĩ Urusharhima adzeku Igũ Acucii Uzaitun, iyiriyɛ iki

ikhapa ru Urusharhima, idernggе iki iyongge ukirhomita unying.
13 Umbɔ aka azĩ atsĩ, umbɔ afũmbɔ ru ubã afã ra anangkɛ umbɔ aka asei. Awu umbɔ Ubitru, Uyohana, Uyaku nu Uandarawu, Ufirhibu nu Utoma, Ubatorhomi nu Umatiyu, Uyaku ungwɛ̃ Uharhfa nu Usiman Uzarhoti, nu Uyahuda ungwɛ̃ Uyaku.
14 Abɛrɛ ha kishoo aka isaka atsu atsimbɔ akɔng ri ifɛn-Num nggu amɛn unying, nggu akatsɛrh abɔɔ nu Umaryamu, uyisa Uyesu, nu angwɛ̃mbɔ Uyesu.
15 Inum hã niyɔ Ubitru aka asok adɛ̃ɛ̃ ri ikikɔng abika adɔsa, iyiriyɛ iki iyongge inera unaka ni isɔka ivaa, na agɛ,
16 <<Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, awu ufang ngge iki itsuifɛr Arherhu-Num aki Ipfu Isarsatangge iki irherhe ishaisha ra angwĩ Udauda, ri itsi Uyahuda, unga aka agbaashia ra abika adzur Uyesu.
17 Unga uwi awe ru umɛn, awea ri itser ri itser iyɛrɛ.>>
18 Nggu itosayɛ unga aka akpo iyi amɛn aka abewe, Uyahuda akũ agoi idɛɛ, umɔ unga aka agba nggu itsia, iyora iyar iyanga, abina anaanga kishoo adzeka awiya.
19 Kishoo anera ru Urusharhima agũmbɔ akɛrɛ ha, nggee umbɔ ayisi idɛɛ ha agɛ <<Uakarhdama,>> ri idũmbɔ agbena agburh <<Idɛɛ Adzirh.>>
20 Unga agɔr agɛ, <<Ubinkutsu atsɛngmbɔ ru Ubvur Ambom ugɛ,

<< <Uneke iyanga ima iwu arhang,
utsur unera aseisa umɔ,>*

nu,

<< <Uneke itsernga ikɛi uner uwɔɔ ama anyangu ukam.>†

21 Nggee awu ufang umɛn isɛng unera unying ra aner abɛrɛ aka awu nggu umɛn ri ivanga kishoo Uteijee Uyesu aka awu nggu umɛn,
22 udzur ri ivangyɛ Uyohana aka asorhuwe unga ubɔtisima uba utsĩ ri ivangyɛ umbɔ aka ashupuwe unga ra ateumɛn. Awu ufang umɛn isɛng unera aka awe ru ideka isisoknga ra akpe nggu umɛn.>>
23 Nggee umbɔ aden inera ivaa, Uyusuf umbɔ iki iyisa Ubarsabba, ikɛi umbɔ iki iyisa Ujustu, nu Umatiya.
24 Mɔcɛ umbɔ afɛn-Num agɛ, <<A Uteijee, ungo uhwɛng amɛn anera kishoo. Ra abɛrɛ ikivarhambɔ, udɛyiwa uwuruwi ungo uku usɛng
25 unga anyangi itser uner itser Uyesu, iyi Uyahuda aka aneke na azĩã anang hã aka awe akinga.>>
26 Mɔcɛ umbɔ atang isɛng ru umbɔ. Umatiya unga agha, nggee umbɔ atoma unga nggu abi itser Uyesu, udom hã.

2

Ipfu Isarsatangge iba ru unum Upentiko

1 Unum irhowu Upentiko iki iwe, abika adɔsa kishoo akɔng ananga unying.
2 Kanying umbɔ agũ irhak iki idzeka afã ru nyaku ugba ukom, udzeka afã uba utɔkpɔ iyakɛ umbɔ aka asei.
3 Mɔcɛ umbɔ anyã ubina ru nyaki ikon urha, uku ugasha ucipuwa ra atsimbɔ unying anying.
4 Nu kishoo awu nggu Ipfu Isarsatangge, atsĩmbɔ irherhe idũ abikase Ipfu-Num iki idzowe umbɔ ijeea.
5 Ri ivang hã ru Urusharhima abi Uyahuda abi iwei Unum aka asei umɔ adzeka ru ubɛn abĩ upfung ukpirɛ.
6 Umbɔ aka agũ ubvun ugba ha, anera aka akɔng adzunumbɔ, ubinkutsu ubɛn unera agũ umbɔ arherhe idũnga.
7 Umbɔ adzeidzeu akarhãrhã, na arhusa agɛ, <<Kishoo abika arherha arherha ha, asi iwembɔ aner Ugarhirhi?
8 Awu use utsu ubɛn unera ru umɛn agũ umbɔ arherhe idũnga?
9 Umɛn abɛ iwu abi Upartiya, nu Umadiya nu Uerhama, nu aner abĩ Umesofotamiya, nu abi Uyahudiya nu abi Ukafadokiya, nu abi Upanta nu abi Uasiya,
10 nu abi Ufirijiya nu abi Upamfirhiya, aka adzeka abĩ Umasar, nu ikɛi abɔɔ aka akhapa ru abĩ Urhibiya aka akhapa ru Usayirin. Umɛn abɔɔ idzeku Uroma,
11 ru umɛn hã, abɔɔ awu abi Uyahuda na abirabɛ aka adzipa adɔsa agbeyambɔ, ikɛi abɔɔ awu abi Ukarita nu abi Urharaba, kishoo iki igũ umbɔ anu irherhe abin idzeu Unum ri idũmɛn!>>

* **1:20** Àka anyã ikɛi: Amb 69.25. † **1:20** Àka anyã ikɛi: Amb 109.8.

12 Kishoo adzeidzeu na adzunumbɔ, agɔr
adɔkambɔ agɛ, <<Agben akɛrɛ ha awu use?
>>
13 Bɔr abɔɔ umɔ ayɛia umbɔ agɛ, <<Ahwa
adɛ afĩrhã!>>

Ubitru adzowe isarhe ra anera

14 Bɔr Ubitru abere nggu umbɔ udom
hã, atsarhi irhaknga arherhe arherhe
nggu anera agɛ, <<Umbi abimɛn abi
Uyahudiya nu kishoo abi Urusharhima,
umum idɛyiwa umbi arherhe akɛ, àka
akpeto ru ubinkpi umum iki irherhe.
15 Anera abɛrɛ asi ifĩrhũmbɔ adɛ ru nyaka
umbi aka akaifɛrhkɔ, nggayɛ awu akara
utɔɔrha aki ukpee!
16 Ĩ'ĩ, awu ubin hã nukpi uner uwuku
usɔm Arherhu-Num Uyowɛrh aka arherhe
agɛ,
17 << <Unum agɔr agɛ, ri inum iyiki imi-
masha,
umum iwuri itsuke Ipfumum ra anera
kishoo.
Nu awɛkacimbi akatsɛrh na akatsak
awuri isɔm Arherhu-Num,
na awɛdzɛmmbi awuri inyãmbɔ irhi,
nu akakũmbi ikɛi awuri irheyimbɔ
urhɔ.
18 Ra agãrhãmum akatsɛrh nu akatsak,
umum iwuri itsuke Ipfumum ri inum
hã,
nu umbɔ ikɛi awuri isɔmmbɔ Arherhu-
Num.
19 Umum iwuri idɛyiwe abin idzeu afafã ra
afã,
na atsar anɔnɔr nu abĩ,
adzirh, nu urha, nu ikɛi azoo aka
afĩrhã asok arhɛrhɛ.
20 Ishaa unum iwuri idzipa iwu uzĩ,
ufɛ̃ ikɛi uwuri iwu uku uzhãĩ ru nyaka
adzirh,
kata ibiba nggaa ikpikpoi unum ukpu
Uteijee.
21 Nu ubɛn unera aka afɛn Uteijee
awuri ikpoa ififɔrh.>*
22 <<Umbi abimɛn abi Uisrairha, àka
akpeto ra arherhe akɛrɛ, Uyesu aka awu
uner Unazarat unerwi Unum aka asɛng
unga akorha abin idzeu, nu abin igbigba
na atsar, akirakɛ Unum aka akorhe ru
umbi ri itsinga, ru nyaka umbi itsikammbi
aka ahwɛng.
23 Utsak uwurɛ adzowe unga ru umbi
ri ikikorhu Unum ikɛi ri itsernga nu ih-
wihwɛngnga, umbi akũ akusa akwɛr anya-
puwe unga nu igãrhãmau ucucii, afɛre unga
ra abok abi arhim.
24 Bɔr Unum asoyika unga na ashɔɔrka
unga ru uver akpe, ubinkutsu akpe asi idɛ̃ɛ̃
akpɔmke unga.
25 Udauda arherhunga arherhe ri itsinga
agɛ,
<< <Ubɛn ivang umum inyã Uteijee awu
nggu umum.
Ubinkutsu unga awe ru ubok
ughamum,
umum isi ízusumum.
26 Nggee amɛnmum agɔm anggɔm,
arhɛmmum agũibɛn akarhãrhã
iyormum ikɛi iwuri iwosha ri ifosa,
27 Ubinkutsu, ungo usi ínekango umum ru
udzak,
use ungo ineke Usarkasar Unerngo
avõõ.
28 Ungo uku utsu umum ihwɛng utsĩndĩ
urhɛ,
ungo uwuri itɔka umum nggu anggɔm
ra anangngo.>†
29 <<Umbi abimɛn abi Uisrairha, umum
iwemum ri ikeramɛn iki idɛyiwa umbi ugɛ
utoka atokamɛn Udauda aka akpea nu
umbɔ aka adzakukumbɔ unga, ikɛi udza-
knga uwu nggu umɛn uba utsĩ irherɛ.
30 Bɔr unga awu uner uwuku usɔm
Arherhu-Num, na ahwɛnga Unum aka
abemuka unga nggu uyirh agɛ, unga
awuri itsu unangnga unying nu utarh isei
iyɛrhanga.
31 Unga aka anyã, arherha arherhe isisok
Ukiristo ra akpe, agɛ asi ínekukumbɔ iy-
ornga ru udzak, iyornga ikɛi isi ívõngge.
32 Unum aka asoyika Uyesu ha nggu
urhɛ, nu umɛn kishoo iwu ideka umɔ ni
idzidzɛrha ha.
33 Unum adzowe unga imor nu ubok
ughanga, unga aka ayɛi ibibemuwe Ipfu
Isarsatangge ru Utɛ, na awupuwa ubinkpi
umbi aka anyã na agũ icɛrɛ.
34 Udauda asi ifũã ra afã, bɔr unga agɔr
agɛ,
<< <Uteijee agɔr Uteijeemum agɛ,
<<Usei nu ubok ughamum,

* **2:21** Àka anyã ikɛi: Uyow 2.28-32. † **2:28** Àka anyã ikɛi: Amb 16.8-11.

35 utsɛku umum iki itsu anggamtsakngo
awu ubin uku utsorhe andaidakngo.>>
>‡

36 <<Nggee, uneke aner Uisrairha
ahwɛng ugɛ, Unum aka atsu Uyesu uwu-
ruwi, umbi aka anyapuwe nu ucucii awu
Uteijee na awu Ukiristo ikɛi.>>

37 Anera aka agũ rimi, amɛnmbɔ agbɛra
adzɛu, na agɔr Ubitru nu abi itser Uyesu
abɔɔ, agɛ, <<Umbi angwɛ̃mɛn, umɛn ikorhi
uguse?>>

38 Ubitru agɔr umbɔ agɛ, <<Àka adzipa
ra arhimmbi umbɔ asorhuwa umbi
ubɔtisima ri itsok Uyesu Ukiristo ngge
atsũwe arhimmbi. Ikɛi umbi awuri iyɛimbi
izũwũ Ipfu Isarsatangge.

39 Ubinkutsu ibibemuwe ha iwu iyimbi
nu angwɛ̃mbi nu kishoo abi anang aka
ader, umbɔ abirabɛ Uteijee Unummɛn aka
awuri iyisa umbɔ.>>

40 Nggu irhɛm iyɔɔ irhɛirhɛ unga aka ad-
zowe itsũwã na afituwe umbɔ agɛ, <<Àka
afɔrh atsimbi ru ubinkpi uku udzɛu abi
amɛn akatãrhã aki udan ukpirɛ.>>

41 Abika ayɛi isarhanga hã umbɔ ako-
rhuwe umbɔ ubɔtisima, ru unum hã umbɔ
ayombɔ inera anaka agɔnga ataar (3,000)
atoma ri irhɛɛmbɔ.

Iwɛrhɛ abika adɔsa

42 Umbɔ atsu atsimbɔ ri ikpeto ri imesa
abi itser Uyesu, nu iwɛrhɛ abika adɔsa, nu
itsɔku uborodi ri ifɛn-Num.

43 Unum akorha abin igbigba na abin
idzeu arhɛrhɛ ru ubok abi itser Uyesu, nu
ubɛn unera agũ idzeu.

44 Kishoo abika adɔsa awu unying, nu
abinmbɔ kishoo awu aki adɔkambɔ.

45 Agoyiwe abin ukammbɔ, na agashuwe
uhwɛka ra adɔkambɔ uku kpengkpeng ri
itsũwãmbɔ.

46 Ubɛn unum umbɔ anu ikɔng ru ufɔm
Iya-Num nggu amɛn unying. Agha ub-
ingha ananga unying ra ayambɔ, agha na
ahwa nggu anggɔm nu itɛnamɛn,

47 akpoi Unum na awe ru izama ra anera
kishoo. Ubɛn unuma Uteijee anu itomuwe
umbɔ abika afɔrh.

‡ **2:35** Àka anyã ikɛi: Amb 110.1.

3

Akerhuwe ukatarhu nú angwĩ ufɔm Iya-Num

1 Unuma nukpɔ Ubitru nu Uyohana
azɛ̃rhã azĩ ri Iya-Num ri ivang ifɛn-Num
ra akara ataar ra atenuma.

2 Icɛ unera nuwɔ amar unga akatarhu,
ubɛn unuma umbɔ asaka ashupa unga azĩ
adene ru angwĩ ufɔm Iya-Num umbɔ iki
iyisa agɛ, <<Angwĩ Ufɔm Aka aze,>> nu
unga afɛn uhwɛk ru abika azĩ ru ufɔm Iya-
Num.

3 Unga aka anyã Ubitru nu Uyohana aka
awuri itsitsĩ, unga afɛnu uhwɛk ru umbɔ.

4 Umbɔ Ubitru nggu Uyohana aka atsu
asumbɔ arhi unga, mɔcɛ Ubitru agɔr unga
agɛ, <<Urhi umɛn!>>

5 Nggee amɛn ukatarhu ha azĩke
udikambɔ, akaifɛrhkɔ iyɛi ubin ru umbɔ.

6 Bɔr Ubitru agɛ, <<Umum ishimum
ru uhwɛk, bɔr ubinkpi umum iki iwu-
rakpɔ ukpɔ umum iki ĩdzaa ungo. Ri it-
sok Uyesu Ukiristo uwu Unazarat usisok,
uzɛ̃rhuzɛ̃rhã.>>

7 Akũ ubok akpɔm ubok ughanga abera
unga, kanying adaknga ri ikpor adaknga
awu akeketake.

8 Unga ater isha! Asok adɛ̃ɛ̃, na atirhi
uzɛ̃rhã atsĩ ru ufɔm Iya-Num nggu umbɔ,
azɛ̃rhã na atengasha na akpoi Unum ikɛi.

9 Ivangyɛ kishoo anera aka anyã unga
aka azɛ̃rhã na akpoi Unum,

10 umbɔ ikɛi ahwɛngmbɔ ugɛ awu unga
anu isei ru Angwĩ Ufɔm Iya-Num Aka Aze.
Umbɔ adzeidzeu akarhãrhã nggu ubinkpi
uku ikorhe nggu unga.

Isarhe Ubitru ra angwĩ iya Usorhomon

11 Ukatarhu ha aka akpɔm abokmbɔ Ubi-
tru nu Uyohana, mɔcɛ anera kishoo adzei-
dzeu na atĩ abambɔ ru umbɔ ru anangkɛ
umbɔ iki iyisa agɛ angwĩ iya Usorhomon.

12 Ubitru aka anyã rimi, unga agɔr umbɔ
agɛ, <<Umbi aner Uisrairha, awu use utsu
akɛrɛ atsu umbi adzeidzeu? Awu use utsu
ikɛi umbi arhi umɛn ugɛɛ awu ijeemɛn
use awu idɔsu Unummɛn itsu ukatarhu ha
azɛ̃rhũ uzɛ̃rhã?

13 Unum uwu Uibrahim, Uishaku nu
Uyakubu, Unum uwu atokamɛn, unga
akpoi ugãrhãnga Uyesu, uwu ha umbi aka

adzowe unga umbɔ afɛre, ikɛi umbi aka akpɛ̃mbi unga ra asu Ubirhatu, nggayɛ unga abee itsuwe unga.

14 Umbi akpɛ̃mbi Usarkasar ha Uner Uwuku Arhurhika, na afɛna umbɔ atsũwã umbi uner uwuku ufɛr aner.

15 Umbi afɛre uner uwuku udzowe urhɛ, bɔr Unum azituka unga ra akpe. Umɛn iwu ideka ra akɛrɛ ha.

16 Awu imangmang ru itsok Uyesu, ngge itsu utsak uwurɛ umbi aka ahwɛng na anyã awu akerketawɔ. Awu itsok Uyesu nu imangmangyɛ iki iba ru unga, ngge idzowe utsak uwurɛ ikikerhe, umbi kishoo aka anyãmbi.

17 <<Umbi abimɛn, umum ihwɛng awu ida ihwihwɛng itsu umbi akorhe rimi, ru nyaka anggbaashimbi.

18 Bɔr awu akɛrɛ ha Unum aka atsu ake atsuafɛr ra arherhakɛ unga aka arherhe ra angwĩ abika asɔm Arherhu-Num kishoo, agɛ Ukiristo awuri ihwa uver.

19 Nggee àka adzipa ra arhimmbi, na adɔsu Unum, nggee itsú umbɔ asorhe arhimmbi,

20 nu unga ama adene Ukiristo ha, uwuruwi unga aka asɛng unga awu uwu umbi, Uyesu ififɔrhmbi.

21 Awu ufang unga asei ra afã utsɛku ivangyɛ Unum aka ifaruwe abina kishoo, ru nyaka unga aka abemuwe ishaisha ra angwĩ asarkasar abika asɔm Arherhu-Num.

22 Ubinkutsu Umusa agɔr agɛ, <Uteijee Unummbi awuri iberuwanga umbi uner uwuku usɔm Arherhu-Num uwɔɔ ra abimbi, ru nyaka umum, awu ufang umbi aka igũ ubinkpi unga aka awuri idɛyiwa umbi kishoo.

23 Ubɛn unerwi aka asi ikpea ato ru uner uwuku usɔm Arherhu-Num hã, awuri itsũwũkumbɔ unga ra anernga.>*

24 <<Idzidzɛrhe, kishoo abika asɔm Arherhu-Num, udzur ru Usamairha uba ra asu, kishoo arherhambɔ arherhe aki inum iyɛrɛ.

25 Umbi awu abika agha ukam abika asɔm Arherhu-Num, nu ukam ibibemuwe-Num ra atokambi. Unga aka agɔr Uibrahim agɛ, <Ru unangngo anera kishoo ru upfung awuri ikpo idorh.>†

26 Unum aka aberuwe ugãrhãnga, unga agbaashia adene unga aba ru umbi, ru umbi akpo idorh ri idzipuwe ubɛn unera ru umbi ru utsĩndĩ uwuku ubewanga.>>

4

Ubitru nggu Uyohana ra asu abi udzepurhe

1 Ivangyɛ umbɔ Ubitru nggu Uyohana aka adɛ̃ɛ̃ arherhe nggu anera, abika adzowe idɛm-Num nu anggbaashi abi idzɛu Iya-Num nu abi Usaduki aba ru umbɔ.

2 Umbɔ agũ avɔm, ubinkutsu abi itser Uyesu anu imesuwe anera ugɛ ikom iwuri isongge nggu urhɛ ru nyaku Uyesu aka asok ra akpe.

3 Umbɔ adzur umbɔ Ubitru nu Uyohana agbange utsɛku ukpe unum uvaa, ubinkutsu urhɛɛ uku uwekpɔ.

4 Bɔr anera arhɛrhɛ abika agũ isarhe ha awe ru imangmang, nu irhɛɛ abika adɔsa iyongge anaka agɔnga atɔ̃ɔ̃.

5 Unum uvaa, ayɛrhe nu akakũ nu abika amesuwe ikpem umbɔ akɔng ru Urusharhima.

6 Uhanana Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num awu umɔ, nggu Ukayafa, nu Uyohana, nu Uarhekzanda, nu ikɛi kishoo abirabɛ aka awu ru ubã abika adzowe idɛm-Num.

7 Atsu umbɔ akũ Ubitru nu Uyohana aba adɛ̃ɛ̃ ra ateumbɔ, na atirhi irhusa umbɔ agɛ, <<Umbi akũ ijee iyikisong use itsok iyikisong akũ akorha akɛrɛ ha?>>

8 Mɔcɛ Ubitru, awu nggu Ipfu Isarsatangge, unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi ayɛrhe nu akakũ anera!

9 Umbi ayisa umɛn irherɛ, arhusa umɛn icicorhayɛ umbɔ aka akerhuwe ukatarhu uwurɛ, umbi abee ihwɛng ubinkpi uku ukerhuwe unga?

10 Umɛn ibee umbi nu abi Uisrairha kishoo ahwɛng ugɛ, awu ri itsok Uyesu Ukiristo uwu Unazarat, uwuruwi umbi aka afɛre unga ri inyapuwe unga nu igãrhãmau ucicii, uwuruwi Unum aka

* **3:23** Àka anyã ikɛi: Iva 18.15,18,19. † **3:25** Àka anyã ikɛi: Ing 22.18; 26.4. * **4:11** Àka anyã ikɛi: Amb 118.22.

asoyiwe ra akpe, atsu utsak uwirɛ akerhe adɛ̃ɛ̃ akerketawɔ ra asumbi.
11 Uyesu ha unga awu
<< <Utarhkpi umbi abi idzin aka akpɛ̃,
ukpɔ uwu utarh angboki idzin.>*
12 Asi íkpombɔ ififɔrh ru uner uwɔɔ, asi idzowukumbɔ itsok ikɔɔ ru upfung umɛn iki ikpo ififɔrh ri ike.>>

13 Ivangyɛ ateiya aka anyã ikeramɛn Ubitru nu Uyohana, umbɔ ahwɛngmbɔ ugɛ umbɔ asi itsĩmbɔ imesa, umbɔ adzeidzeu, na adiki ihwɛng agɛ umbɔ awu nggu Uyesu.
14 Bɔr umbɔ aka anyã utsa uwuku ukerhe ha adɛ̃ɛ̃ nggu umbɔ, umbɔ asi ikpombɔ ubinkpi umbɔ aka irherhe.
15 Nggee umbɔ atsu umbɔ adzembɔ ru udzepurhe ha, na akɛki itsũwã nggu adɔka.
16 Umbɔ arhusa agɛ, <<Umɛn ikorhi uguse nggu anera abɛrɛ? Ubinkutsu anera ru Urusharhima aka ahwɛngmbɔ ugɛ aka akorhumbɔ nggaa abin idzeu ru abok anera abɛrɛ, umɛn isi ídɛ̃ɛ̃ itsɛyimɛn.
17 Bɔr utsur arherhe ha atsĩ amaake ra anera, umɛn igbiite atombɔ utsur umbɔ abvui arherhumbɔ arherhe nggu anera ri itsok ha.>>
18 Mɔcɛ umbɔ ayisa abi itser Uyesu ha atsu umbɔ niba abvui arherhumbɔ arherhe, use imesa ri itsok Uyesu.
19 Bɔr Ubitru nu Uyohana adzipa agɛ, <<Àka avarhe nibikambi irhikungge ra anang Unum umɛn ĩdɔsa arherhambi ni ineke ĩdɔsa Arherhu-Num?
20 Ubinkutsu, umɛn isi ídɛ̃ɛ̃ inekukumɛn irherhe ubinkpi umɛn iki igũ ni inyã ikɛi.>>

21 Umbɔ aka atoma aziya umbɔ, umbɔ atsũwe umbɔ azĩmbɔ. Asi ikpombɔ ubinkpi umbɔ aka ikorhe na adzowe umbɔ uver, ubinkutsu anera kishoo akpoi Unum ru ubinkpi uku ukorhe.
22 Utsa ukatarhu uwuku ukpo idzeu ikikerhe ha, imɛknga iki inangngge isɔka inaa.

Ifɛn-Num abika adɔsa

23 Ivangyɛ umbɔ aka atsũwe umbɔ Ubitru nu Uyohana azĩmbɔ ra abimbɔ, umbɔ asɔme kishoo abinkɛ ateiya abika adzowe idɛm-Num nu akakũ aka adɛyiwe umbɔ.
24 Ivangyɛ umbɔ aka agũ rimi, umbɔ atsarhi irhakmbɔ ri ifɛn-Num nggu amɛn unying agɛ, <<A Uteijee uner ijee kishoo, ungo umuna afã nggu abĩ nu akau akagɔng, nu abina kishoo aka awe ra ake.
25 Arherhango ri Ipfu Isarsatangge, ungo uku urherhe ra angwĩ ugãrhãngo, utokamɛn Udauda ugɛ,
<< <Awu use utsu abĩã kishoo agũ uvɔm
nu anera akaifɛrhkɔ iyiki itãrhã?
26 Ayɛrhe ru upfung agbopa atsimbɔ abee iwa,
nu anggbaashi abĩã akɔng ananga unying
awe ru igamtsa nggu Uteijee,
nu ikɛi Ukiristonga.>†
27 Awu idzidzɛrhe, uyɛrhe Uhiridu nu Ubuntu Ubirhatu agbopumbɔ itsi nggu atsen abi Uyahuda nu aner Uisrairha ru uteu ukpirɛ. Awembɔ ri ikpikpɛ̃ɛ̃ nggu ugãrhãngo Uyesu usarkasar, uwuruwi ungo uku usɛng unga awu Ukiristo.
28 Umbɔ akorhe abinkɛ kishoo ijeengo nu ibibemango iki itsu ishaisha ugɛ ngge ikorhe.
29 A Uteijee, ungo ugũo iziziyambɔ ra atsimɛn nu uma uyike agãrhãngo nggu ikeramɛn irherha arherhango.
30 Uberu ubokngo ukpuku ukerhe ikɛi ukorhu nggaa abin idzeu nu igbigba ri itsok ugãrhãngo Uyesu usarkasar.>>

31 Umbɔ aka afɛn-Num amaa, anangkɛ umbɔ aka akɔng adiki izizusa. Mɔcɛ atsuke umbɔ kishoo Ipfu Isarsatangge, umbɔ adɛ̃ɛ̃mbɔ irherha Arherhu-Num nggu ikeramɛn.

Abika adɔsa agasha abinmbɔ nggu adɔka

32 Mɔcɛ kishoo abika adɔsa amɛnmbɔ awu unying. Ubɛn unera asi iwea ru ubin ukamnga, bɔr umbɔ agasha abinkɛ umbɔ aka awurake nggu adɔka.
33 Nggu ijee nggaa abi itser Uyesu aka adɛ̃ɛ̃ arherhe isisok Uteijee Uyesu ra akpe, nu imimuta irhɛirhɛ iki iwu ru umbɔ kishoo.
34 Unera asi ibee ubin adaka ru umbɔ. Ubinkutsu abi icang irham nu abi aya agoyiwe ake na akũ uhwɛka

† **4:26** Àka anyã ikɛi: Amb 2.1,2.

35 aba adzowe ra abi itser Uyesu, umbɔ agashuwe anera ri itsũwãmbɔ.
36 Rimi hã uner itsok Uyusuf aka akorhe awu unang Urhawi, adzeku Usayifuru, uwuruwi abi itser Uyesu iki iyisa unga Ubarnaba, agbena agburh <<Uner uwuku Ufituwe.>>
37 Unga aka agoshe icangnga iyɔɔ, unga akũ uhwɛka aba adzowe abi itser Uyesu.

5

Uhananiya nu Usafiratu

1 Unera nuwɔ itsoka igburh Uhananiya, nggu utsɛ̃nga Usafiratu, agoshe icang irhammbɔ iyɔɔ.
2 Nggu ihwihwɛng utsɛ̃nga, unga atsũ uhwɛka angwɛ̃ ukpunga na akũ ukpuku ubɔr aba angwɛ̃we ra adak abi itser Uyesu.
3 Mɔcɛ Ubitru agɛ, <<A Uhananiya, awu use utsu ungo uneke Ushaitan atsĩ ra amɛnngo? Ungo ugbɛrangwĩ utsuke Ipfu Isarsatangge, ungo ikɛi utsũɔ̃ ubin ukpɔɔ ru uhwɛk icanga?
4 Isi iwengge iyingo ungo udɔrhu ugoshe? Ungo uku ugoshe ikɛi, uhwɛka usi iwekpɔ ri ijeengo? Awu use utsu ungo ukaifɛrhkɔ iyiki ikorhu ubin hã? Ungo usi igbɛrangwĩ utsukukɔ unera, ungo ugbɛr utsuke Unum.>>
5 Ivangyɛ Uhananiya aka agũ rimi, unga agba nu abĩ akpea. Nggaa iwei ifɛr anera kishoo aka agũ ubinkpi uku ukorhe.
6 Mɔcɛ awɛdzɛm aba, akũ atorho abvur ukom iyornga, na akũna unga adzek adzake.
7 Aka ayoka akara ataar nu utsɛ̃nga atsĩwã, asi ihwɛngnga ubinkpi uku ukorhe.
8 Ubitru arhusa unga agɛ, <<Udɛyiwa umum, awu uhwɛk ha nukpi kishoo umbi aka agoshe icang hã?>>

Unga agɛ, <<Ĩĩ, uhwɛk ngge niyɔ.>>
9 Ubitru agɔr unga agɛ, <<Awu use utsu umbi agbopa atsimbi na aviri Ipfu Uteijee? Unyã! Adak abika adzake utsakngo akɔ ra angwĩ ubã, umbɔ awuri itsã ungo adzek ikɛi.>>
10 Kanying unga agba nu adak Ubitru akpea. Mɔcɛ awɛdzɛm aka atsĩwã aba anyã unga aka akpea, umbɔ ashupa unga adzek azĩ adzak akhapuwe ru udzak utsaknga.
11 Nggaa iwei akarhãrhã ifɛr kishoo abika adɔsa nu kishoo abika agũ ifɛrha ha.

Abi itser Uyesu akerhuwe anera

12 Abi itser Uyesu akorhuwe abin idzeu nu abin igbigba ra anera arhɛrhɛ. Nu abi imangmang kishoo aki isaka akɔng ra Angwĩ Iya Usorhomon.
13 Bɔr uner uwɔɔ asi itsĩ atomunga ru umbɔ, kishoo rimi hã anera ana adzowe umbɔ imor.
14 Irhɛ akatsak nu akatsɛrh abika awe ru imangmang ru Uteijee ikpurhi idɛ̃ɛ̃ ititoma ri irhɛmbɔ.
15 Ubinkpi abi itser Uyesu aka akorhe utsu anera akũ abi irhãrhã adzeka ra atsĩndĩ, abɛta umbɔ nu atakarha nu afarmbɔ, ugɛ Ubitru aba atɔnga, usakanga uma utɔng nu abɔɔ.
16 Anera arhɛrhɛ aka adzeyi ri iteu iyiki ikhapa ru Urusharhima, akɔng akũ abi irhãrhã aba nu abirabɛ ípfu iyiki ibewe iki idzowe umbɔ uver, nu kishoo akerhumbɔ.

Adzowe abi itser Uyesu uver

17 Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num nu kishoo abirabɛ aka awu nggu unga, awu abi ukpui Usaduki, agũ unyɛ̃ɛ̃ abi itser Uyesu akarhãrhã.
18 Ngge itsu umbɔ asok adzur abi itser Uyesu atsuke umbɔ ru ugborzĩ.
19 Bɔr ru untsuuka ipfu itser Uteijee itsuruwe angwĩ ubã ugborzĩ hã ikũna umbɔ idzekngge. Igɔr umbɔ igɛ,
20 <<Àka azĩ adɛ̃ɛ̃ ru ufɔm Iya-Num na adɛyiwe anera undzuma arherhe akɛrɛ aki urhɛ uwuku ufa.>>
21 Ukpekpeka, umbɔ atsĩ ru ufɔm Iya-Num, ru nyaka ngge iki idɛyiwe umbɔ, umbɔ atirhi imesuwe anera.

Mɔcɛ Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num nu abirabɛ aka awu nggu unga aka aba atsĩ, umbɔ akɔng abi udzepurhe, aka awu akakũ Uisrairha kishoo, na adene itser ugɛ akũ abi itser Uyesu ha ru ugborzĩ hã aba.
22 Bɔr abi idzɛu Iya-Num azĩ atsĩ ru ugborzĩ hã, abeea umbɔ, umbɔ ashimbɔ umɔ, umbɔ azĩ asɔme umbɔ
23 agɛ, <<Umɛn inyã ugborzĩ ugbang uku kpengkpeng, abi idzɛu ikɛi adɛ̃ɛ̃ adzɛu angwĩ ubã, bɔr umɛn iki itsuri, umɛn isi inyãmɛn unera ru ugborzĩ hã.>>

24 Anggbaashi abi idzɛu Iya-Num nu ateiya abika adzowe idɛm-Num aka agũ rimi, amɛnmbɔ aghong akarhãrhã, akaifɛrhkɔ ubinkpi uku ikorhe ri ifɛrhɛ iyɛrɛ ha.

25 Mɔcɛ utsa uwɔɔ aba agɔr umbɔ agɛ, <<Àka anyã! Abi ha abɛ umbi aka atsuku ugborzĩ adɛ̃ɛ̃ ru ufɔm Iya-Num, anu imesuwe anera.>>

26 Mɔcɛ unggbaashi abi idzɛu Iya-Num nggu abi idzɛu ha azĩ akũ abi itser Uyesu aba, bɔr asi ikũmbɔ ri inggang. Anggbaashi ha anu igũ iwei anera utsur umbɔ atang umbɔ atarh.

27 Umbɔ aka akũ abi itser Uyesu aba, atsu umbɔ adɛ̃ɛ̃ ra asu abi itser udzepurhe, mɔcɛ Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num anu irhusa umbɔ.

28 Agɛ, <<Umɛn ivangamɛn umbi akarhãrhã igɛ umbi niba abvui amesukumbi anera ri itsok ikɛrɛ ha. Bɔr nggayɛ umbi aka amaakumbi Urusharhima kishoo nggu imesambi ikɛi umbi abee itsuka umɛn uvau adzirh utsa ha!>>

29 Bɔr Ubitru nu abi itser Uyesu abɔɔ agɛ, <<Awu ufang umɛn iki idɔsa arherhu Unum inangmɛn arherhe anera!

30 Unum uwu atokamɛn unga asoyiwe Uyesu ra akpe, uwuruwi umbi aka afɛre ri inyapuwe unga ni igãrhãmau ucucii.

31 Unum aka aberuwe unga, atsu unga asei ru ubok ughanga, awu unggbaashi na awu Uner Uwuku Ufɔrh ikɛi na atsuruwe Uisrairha utsĩndĩ idzidzipambɔ ikɛi akpo itsũwe arhim.

32 Umɛn iwu ideka ri ifɛrha iyɛrɛ ha, iwu rimi ikɛi Ipfu Isarsatangge, iyiriyɛ Unum aka adzowe abika adɔsa unga.>>

33 Ivangyɛ umbɔ aka agũ rimi, umbɔ agũ avɔm akarhãrhã na abee ifɛre umbɔ.

34 Bɔr utsa Ufarisi uwɔɔ itsoka igburh Ugamarhiyerh, uwuku umesuwe Íkpem Umusa, uwuruwi anera kishoo aki asaka adzowe unga imor, asok adɛ̃ɛ̃ ru udzepurhea, atsu umbɔ akũ abi itser Uyesu adzeka awiya kata.

35 Mɔcɛ unga agɔr abi udzepurhe ha agɛ, <<Umbi abimɛn Uisrairha àka angwɛ̃dzɛn na arhi anyã ubinkpi umbi aka abee ikorhuwe anera abɛrɛ.

36 Ivanga niyɔ isha uner uwɔɔ aka adzeka, itsoka igburh Utuda, anyangi itsinga awu ubin ukpɔɔ. Anera ayombɔ anaka anaa aki idɔsa unga, bɔr afɛrkumbɔ unga, na asitukumbɔ abika adɔsa unga, ake awu imimashambɔ.

37 Akɛrɛ ha aka amaa ikɛi, uwɔɔ itsoka igburh Uyahuda utsa Ugarhirhi adzeka ri ivangyɛ umbɔ aka adɛ̃ɛ̃ ivarhe irhɛ anera atsu anera adɔsa unga umbɔ awe ru igamtsa nggu agomnati. Unga ikɛi afɛrkumbɔ unga, abika adɔsa unga kishoo asitumbɔ.

38 Nggee, umum idzaa umbi itsũwã, àka adzembi ru utsĩndĩ anera abɛrɛ, àka neke umbɔ azĩmbɔ! Ubinkutsu ibibemambɔ use itsermbɔ iba iwu iyi anera, iwuri isitungge.

39 Bɔr itsermbɔ ha iba idzeku Unum, umbi asi ídɛ̃ɛ̃ akɛnmbi umbɔ, utsur umbi awembi ri ifuw nggu Unum.>> Nggee umbɔ ayɛimbɔ itsũwã Ugamarhiyerh.

40 Umbɔ ayisa abi itser Uyesu ha, atsu umbɔ akwɛre umbɔ ugwɛɛ. Na avange atombɔ utsur umbɔ arherhumbɔ arherhe ri itsok Uyesu, na atsũwe umbɔ azĩmbɔ.

41 Abi itser Uyesu ha asok azĩmbɔ agɔm akarhãrhã agɛ Unum anyã umbɔ amɛ̃ɛ̃mbɔ ihwa uver nu atsa ri itsok Uyesu.

42 Ubɛn unuma, umbɔ asi inekukumbɔ imesuwe anera ri idzowe Isarhe Iyiki Ize ri Iya-Num nu aya ugɛ Uyesu unga awu Ukiristo.

6

Asɛng inera utɔɔva

1 Ri inum hã angwɛ̃ imesa anu ititoma arhɛrhɛ, umɔ abi Uyahuda abika agũ idũ abi Uherhini atsĩmbɔ ibvun arherhe ri itsi abi Uyahuda abika agũ idũ abi Ibrani ubinkutsu abika agau ubingha ubɛn unuma anu irhi atsɛ̃rhãpfu abi idũ Uherhini uku ungwaan.

2 Nggee umbɔ usɔkdũmɛn hã ayisa anera kishoo angwɛ̃ imesa agɛ, <<Isi irhikungge umɛn ineke isarhe Arherhu-Num ni itsĩmɛn igashu ubingha.

3 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, àka asɛng inera utɔɔva ra abimbi abirabɛ umbɔ aka ahwɛng umbɔ awu nggu Ipfu-Num nu itsoi. Umɛn iki idzowe itser iyɛrɛ ru umbɔ,

4 nu umɛn itsu amɛnmɛn ri ifɛn-Num ni imesuwe Arherhu-Num.>>

5 Abika adɔsa kishoo agũibɛn ubinkpi
umbɔ aka arherhe. Mɔcɛ umbɔ asɛng Uis-
tifanu, uwuruwi aka awe ru imangmang
akarhãrhã na awu nggu Ipfu Isarsatangge,
nu Ufirhibu nu Uburokora nu Unikano, nu
Utimon, nu Ubarmina, nu Unikorha aka
adzeku Uantakiya, adzipa atsĩ agbeyi abi
Uyahuda.
6 Umbɔ akũ anera abɛrɛ aba aden ra asu
abi itser Uyesu, umbɔ aka afɛn-Num na
atsoyiwe umbɔ abok.
7 Nggee Arherhu-Num atɛ̃rhã. Irhɛ
angwɛ̃ imesa ru Urusharhima ikpurhi idɛ̃ɛ̃
itoma akarhãrhã, nu arhɛrhɛ abika adzowe
idɛm-Num adɔsumbɔ imangmang hã.

Adzur Uistifanu

8 Uistifanu, awu nggu imimuta nu ijee
akarhãrhã, akorha abin akagɔng aki idzeu
nu aki igbigba ra anera.
9 Bɔr abɔɔ abi ubã ifɛn-Num ukpɔɔ umbɔ
iki iyisa agɛ Ubã Ifɛn-Num Abika Adzek
Ukam, asoyimbɔ uning nggu Uistifanu.
Abɛrɛ ha awu abi Uyahuda abika adzeku
Usayirin nu Uarhekzandiriya, nu ikɛi
abika adzeka abĩ Ukirhikiya, nu aki
Uasiya.
10 Bɔr afɔr uning adambɔ nggu itsoi iyi
Ipfu-Num iki idzowe unga arherhe.

11 Mɔcɛ umbɔ aghɔ̃rhã agɔr anera abɔɔ ri
iwɔk umbɔ agɛ, <<Umɛn igũ Uistifanu anu
irhenu Umusa na arhenu Unum ikɛi.>>
12 Nggee umbɔ asoyiwe amɛn anera nu
akakũ nu abika amesuwe ikpem. Umbɔ
asok adzur Uistifanu akũ azĩmbɔ ra asu abi
udzepurhe.
13 Umbɔ akũ anera abi ideka igbɛrangwĩ
aba, umbɔ agɔr agɛ, <<Utsak uwurɛ ubɛn
unuma unga anu irherhi iyiki itãrhã ru
usarkasar anang akɛrɛ nu Íkpem Umusa
ikɛi.
14 Umɛn igũ unga agɔr agɛ Uyesu uner
Unazarat ha awuri ibibupuwe anang
akɛrɛ na afaruwe agbeyi Umusa aka abɔra
umɛn.>>
15 Kishoo abika asei ru udzepurhe ha
awing asumbɔ arhi Uistifanu, anyã asunga
awu ru nyaka aki ipfu itser-Num.

7

Arherhe Uistifanu ru udzepurhe

1 Mɔcɛ Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-
Num arhusu Uistifanu agɛ, <<Arherha
akɛrɛ ha awu idzidzɛrhe?>>
2 Uistifanu agɛ, <<Umbi angwɛ̃mɛn nu
atesmɛn, àka akpeto ru umum! Unum
uwuku ukpukpoi adzeka ru utokamɛn
Uibrahim ri ivangyɛ unga aka awu ra abĩ
Umesofotamiya, unga anasi iseisa ru Uha-
ran.
3 Unum agɔr unga agɛ, <Uso ra abĩmbi,
ubɔre abimbi, uzĩ abĩkɛ umum iki idɛyiwa
ungo.>*
4 <<Nggee unga asoka abĩ abi Ukarhdi,
azĩ aseisa ru Uharan. Utɛnga aka akpe
amaa, Unum adene unga aba ra abĩkɛ umbi
aka asei umɔ icɛrɛ.
5 Unum asi idzowuka Uibrahim ukam
abĩ hã, uko ider udaka unying. Bɔr Unum
abemuka unga agɛ unga awuri itsu abĩ
hã awu akinga nggu unangnga iki idɔsu
undzingnga, nggayɛ Uibrahim ana ashia
ru ungwɛ̃ ri ivang hã.
6 Unum arherhe nggu unga agɛ,
<Unangngo awuri iwemgbɔ atsen ra abĩ
akase, abi abĩ hã awuri itsu umbɔ igãrhã,
awuri idzowe umbɔ ayetnum imɛka inaka
inaa.
7 Umum iwuri itsukukũ uver ra abĩ hã
umbɔ aka iwu igãrhã. Akɛrɛ ha aka imaa
ikɛi, unang Uibrahim awuri idze adzaa
umum igɔng ra anang akɛrɛ.>†
8 Unum adzowe Uibrahim ibibemuwe
utsar ukpu usorhe. Uibrahim aka
amar Uishaku, unga asorhuwe unga
ru unum ukpu utɔrɔk. Uishaku unga
amar Uyakubu, Uyakubu amar atokamɛn
usɔkdũmɛn.
9 <<Atokamɛn hã agũ unyɛ̃ɛ̃ ungwɛ̃mbɔ
aka agburh Uyusuf, umbɔ agoshe unga
azĩã igãrhã ru Umasar. Bɔr Unum awu
nggu unga,
10 atsũwũka unga ri inyãyernga kishoo.
Unum ikɛi atsu Uyusuf awu uner itsoi
awe ru izama ra asu Ufir'auna uyɛrhe
Umasar, nggee unga atsu unga awu
ugomna Umasar ru udzepurhenga kishoo.
11 <<Mɔcɛ imerh itsĩngge abĩ Umasar
kishoo nu Ukan'ana, itoma nggu ayetnum

* **7:3** Àka anyã ikɛi: Ing 12.1. † **7:7** Àka anyã ikɛi: Ing 15.13,14.

akarhãrhã, itsu atokamɛn ashimbɔ ru ubingha.
12 Ivangyɛ Uyakubu aka agũ ugɛ ubingha uwekpɔ ru Umasar, unga adene atokamɛn azĩmbɔ Umasar uzɛ̃rhã ukpu inggbaashia.
13 Ru uzɛ̃rhãmbɔ ukpu uvaa Uyusuf adɛyiwe itsikamnga ru angwɛ̃mbɔ, mɔcɛ Ufir'auna ikɛi ahwɛng abi iyambɔ Uyusuf.
14 Akɛrɛ aka amaa Uyusuf atsu umbɔ ayisuwe utɛnga Uyakubu asok aba ru unga, nu kishoo abi iyambɔ, awu isɔka utɔɔva na atɔ̃ɔ̃.
15 Mɔcɛ Uyakubu azĩã Umasar. Ru nggɔɔ ha unga nggu atokamɛn aka akpe,
16 na akũ akom ayormbɔ azĩmbɔ Ushekem, adzake umbɔ ru udzak ukpu Uibrahim aka agoi nggu uhwɛk uazurhfa ru ubok awɛ Uhamor ru Ushekem.
17 <<Bɔr ivangyɛ iki itsuifɛr iyi ibibemuwe-Num ru Uibrahim iki iyok, anermɛn atɛ̃rhã akarhãrhã ra abĩ Umasar.
18 Mɔcɛ uyɛrhe uwɔɔ ru Umasar, uwuruwi aka asi ihwɛngnga Uyusuf agha iyɛrhe Umasar.
19 Unga agha urha unangmɛn na ayɔm atokamɛn na atsu umbɔ atãyĩwe irheng angwɛ̃mbɔ ngge ikpeyi.
20 <<Ivang hã niyɔ umbɔ aka amar Umusa, unga awu uzeze ungwɛ̃. Anɛta unga afɛ̃ɛ̃ ataar ri iya utɛnga.
21 Umbɔ aka angwɛ̃we unga ra awiya, unapa Ufir'auna unga ashupa unga akpɔm ru nyaku ungwɛ̃nga.
22 Amesuwe Umusa ri kishoo itsoi abi Umasar na awe ru ijee ra arherhe nu ikikorhe.
23 <<Ivangyɛ Umusa aka atsĩ imɛka isɔka inaa, unga avarhe na asok azĩã iyepa angwɛ̃mbɔ abi Uisrairha.
24 Unga aka anyã utsa Umasar aka adɛ̃ɛ̃ iyɔm ungwɛ̃mbɔ, unga azĩ ayɛsuwe ungwɛ̃mbɔ afɛruka utsa Umasar ha.
25 Umusa akaifɛrhkɔ agɛ abimbɔ awuri ihwɛngmbɔ ugɛ Unum awuri ikũ unga akũ afɔrh umbɔ, bɔr umbɔ asi ihwɛngmbɔ.
26 Unum uvaa, Umusa aba anyã abi Uisrairha avaa aka adɛ̃ɛ̃ ifuw. Unga abee igbopa atsimbɔ akũwe umbɔ ididɔɔr, agɔr agɛ, <Umbi anerabɛ, umbi awu angwɛ̃yi. Awu use utsu umbi ayɔm adɔka?>
27 <<Bɔr uwuku uyɔm undɔkanga hã ayiru Umusa adene ri ifɛna na agɛ, <Ungaa atsu ungo uwu uyɛrhamɛn, nu uwuku utsu uvau ru umɛn?
28 Ungo ubee ifɛre umum ru nyaka ungo uku ufɛr utsa Umasar arhɛkɛ ha?>
29 Ivangyɛ Umusa aka agũ rimi, unga atĩ azĩã Umidiyan, umɔ unga awea utsen ru nggɔɔ ha unga amar awɛkaci avaa akatsa.
30 <<Imɛka isɔka inaa iki itɔng, ipfu itser-Num idzeka ra asu Umusa ra arhum ri ikon urha iki igar ru ufum uku ukhapa ri Igũ Usinai.
31 Ivangyɛ Umusa aka anyã rimi, unga adzeidzeu umɔ. Unga aka agɔpa azĩ na agbisha arhi, unga agũ urhɛm Uteijee uku ugɔr ugɛ,
32 <Awu umum Unum uwu atokango, Unum uwu Uibrahim, nu Uishaku nu Uyakubu.>‡ Iyor Umusa izang unga afɔr irhi adaka.
33 <<Mɔcɛ Uteijee agɔr unga agɛ, <Utsũwe abadakngo, anangkɛ ungo uku udɛ̃ɛ̃ umɔ awu asarkasar abĩ.
34 Idzidzɛrhe, umum inyãmum ayetnum anermum ru Umasar. Umum iki igũmum akpembɔ, umum icipuwa iba ishɔɔte umbɔ. Icɛrɛ uba umum idena ungo ubvui uzĩ Umasar.>§
35 <<Awu Umusa ha nuwi umbɔ aka akpɛ̃ na agɛ, <Ungaa atsuka ungo uwu uyɛrhamɛn nu uwu uwuku utsu uvau ru umɛn?> Unga hã Unum aka adene unga awu unggbaashi na awu uwuku ufɔrh, ru ubok ipfu itser-Num hã iki idzeka ru unga ru ufum hã.
36 Unga akũna umbɔ adzeku Umasar na akorha abin idzeu nu abin igbigba ru Umasar, ru Ukau uku Ubãrhã nu ikɛi ra arhum imɛka isɔka inaa.
37 <<Umusa ha unga agɔr abi Uisrairha agɛ, <Unum awuri idzaanga umbi uner uwuku usɔm Arherhu-Num ra anermbi ru nyaka umum.>*
38 Unga awu nggu ikikɔng atokamɛn abi Uisrairha ra arhum, nggu ipfu itser-Num hã iki irherha arherhe nggu unga ni Igũ Usinai, nu nggu atokamɛn, na ayɛi arherhe urhɛ aka adzeku Unum akũ akũwã umɛn.

‡ **7:32** Àka anyã ikɛi: Idzi 3.6. § **7:34** Àka anyã ikɛi: Idzi 3.5,7,8,10. * **7:37** Àka anyã ikɛi: Iva 18.15.

39 <<Bɔr atokamɛn akpɛ̃mbɔ idɔsa arherhanga hã. Akpɛ̃mbɔ unga, na agũ ikpona ibvui izĩ abĩ Umasar ra amɛnmbɔ.
40 Agɔr Uharuna agɛ, <Ugbishuwa umɛn anum abirabɛ aka idarh umɛn. Umusa ha aka akũna umɛn adzeka ra abĩ Umasar, umɛn isi ihwɛngmɛn ubinkpi uku ukpo unga!>†
41 Ivang hã niyɔ umbɔ aka agbishu ugberhe usaku ungwɛ̃ inak. Adzowe idɛm ru umgbɔ anu izek irhowa agɔm anggɔm nu ubinkpi umbɔ aka akũ abokmbɔ agbisha.
42 Bɔr Unum adzipu undzingnga nggu umbɔ. Na aneke umbɔ atsĩ idzowe igɔng ru ídzɛr afã ngge iwu anummbɔ. Akɛrɛ ha awu uku kpengkpeng nggu ubinkpi umbɔ aka atsɛng ru abvur abika asɔm Arherhu-Num agɛ,

<< <Umbi angwãmbi ijuɛ
na adzaambi umum idɛm
ri imɛka isɔka inaa ra arhum, umbi abi iya Uisrairha?

43 Umbi azɛ̃rhã nggu ishia Umorhek
nu idzɛɛr ugberhe Urifan,
agberhe aki ha umbi aka agbisha adzowe ake igɔng.

Ngge iki iwu rimi, umum iwiwayiwe umbi ra abĩmbi,>‡ ifaru Ubabirha itɔng.

44 <<Atokamɛn awe ru utsurha uwuruwi uku utsu umbɔ ahwɛng ideka Unum ru umbɔ ra arhum. Awu umgbɔ, uwu utsurhawi Unum aka atsu Umusa agbisha, ikɛi umbɔ agbisha umgbɔ uku kpengkpeng ubinkpi Unum aka adɛyiwe Umusa.
45 Utsurha ha ruwɔ atokamɛn aka akũ umgbɔ aba ra abĩ akɛrɛ umbɔ aka ayɛi ri ivang Ujoshuwa, Unum aka awayiwe atsen ra asumbɔ. Umgbɔ uwu umɔ uba utsĩ ivang Udauda,
46 unga aka awe ru imimuta Unum, na afɛna agɛ unga amaa adzine anang ru Unum uwu utokamɛn Uyakubu.
47 Bɔr awu Usorhomon unga adzine iya ha.
48 <<Rimi hã Nggaa Uwuku Ugɔng asi iseisa ri iyakɛ aki anera iki idzin. Ubin ukpu uner uwuku usɔm Arherhu-Num aka agɔr agɛ,
49 << <Afã awu anang isei iyɛrhamum,
nu upfung uwu anangkɛ umum iki iden andaidakmum.
Ikpũ iya iyikisong umbi aka idzina umum?
Uteijee agɔr.
Use anang akasong awu anang akika uwoshamum?
50 Asi iwea abokmum adzin abin akɛrɛ ha kishoo?>§
51 <<Umbi agbau abi igbĩrhĩ anera, nggu amɛn akika asheru usorhe nu ato! Umbi awe ru nyaka atokambi, ubɛn ivang umbi asi idɔsumbi Ipfu Isarsatangge.
52 Ra abika asɔm Arherhu-Num, uwukusong atokambi asi idzowukumbɔ unga uver? Afɛrkumbɔ abirabɛ aka arherhe arherhe ri itsi uwuku ububa Uwuku Arhurhika ha. Nu umbi igambi aghambi adaknga, umbi afɛre unga.
53 Umbi ayɛimbi Íkpem iyiki itsu itser ru ubok ípfu itser-Num bɔr umbi asi idɔsumbi.>>

Atang atarh nu Uistifanu

54 Ivangyɛ umbɔ aka agũ rimi, amɛnmbɔ adak akarhãrhã, afar anyĩmbɔ agũ avɔm nggu unga.
55 Bɔr Uistifanu awu nggu Ipfu Isarsatangge, awing asunga arhi afã anyã ikpikpoi Unum, nu Uyesu aka adɛ̃ɛ̃ nu ubok ugha Unum.
56 Uistifanu agɛ, <<Àka anyã, umum inyã afã atsuri nu Ungwɛ̃-Ner adɛ̃ɛ̃ nu ubok ugha Unum.>>
57 Bɔr umbɔ akũ abok abvure atombɔ, atsarhi irhakmbɔ atsuyi ivum awirhi azĩ ru unga,
58 akũna unga adzek azĩ undzing utepa, adɛ̃ɛ̃ atang unga atarh nu unga. Abika adzowe ideka igbɛrangwĩ hã angwɛ̃we atorhambɔ nggu uwɛdzɛm uwɔɔ agburh Ushawurhu.
59 Umbɔ aka adɛ̃ɛ̃ itang atarh nu unga, umɔ Uistifanu afɛn-Num agɛ, <<A Uteijee Uyesu, uyɛi ipfumum.>>
60 Mɔcɛ unga atararhu, na atsarhi irhaknga agɛ, <<A Uteijee niba ukpɔmmɔ arhim akɛrɛ nu atsimbɔ.>> Unga aka arherhe rimi amaa, na akpea.

† **7:40** Àka anyã ikɛi: Idzi 32.1. ‡ **7:43** Àka anyã ikɛi: Uamɔ 5.25. § **7:50** Àka anyã ikɛi: Uish 66.1,2.

8

1 Ushawurhu awu umɔ abemuka ifɛr Uistifanu.

Uver ha utsu abika adɔsa asitumbɔ

Ru unum hã nggaa uver utsĩkpɔ ra abika adɔsa ru Urusharhima, asituwe umbɔ kishoo ra abĩ abi Uyahudiya nu aki Usamariya, akpurha abɔre abi itser Uyesu.

2 Mɔcɛ aner Unum adzake Uistifanu, aciu akpenga akarhãrhã.

3 Bɔr Ushawurhu akpurha adɛ̃ɛ̃ idzowe uver ra abika adɔsa akarhãrhã. Atsĩrhã aya aya, adzui akatsak nu akatsɛrh atsuyiwe umbɔ ru ugborzĩ.

Ufirhibu ru Usamariya

4 Abɔrɔ ha umbɔ aka asituwe adzowe Isarhe Iyiki Ize ri inangyɛ umbɔ aka azĩ.

5 Ufirhibu azĩã uteu Usamariya, adzowe isarhe Ukiristo umɔ.

6 Anera aka agũ, na anyã abin idzeukɛ unga aka akorhe umbɔ angwɛ̃ amɛnmbɔ ru ubinkpi unga iki irherhe.

7 Ípfu iyiki ibewe itsuyi ivum ni idzeyingge ru ayor anera arhɛrhɛ, akerhuwe abi ishayi iyor na akatarhu arhɛrhɛ.

8 Nggee umbɔ agɔm anggɔm akarhãrhã ru uteu ha.

Usiman uner igoka

9 Unera nuwɔ itsoka igburh Usiman anu itser igoka adzowe idzeu ra anera kishoo ru uteu Usamariya. Anu iberi itsinga agɛ unga awu nggaa uner.

10 Nu anera kishoo, uwuku ugɔng nu uwuku uci, atsu amɛnmbɔ nu unga anu igɔr agɛ, <<Utsak uwurɛ awe ru ijee iyi Unum umbɔ iki iyisa nggaa Ijee.>>

11 Umbɔ adɔsa unga ubinkutsu aka adera unga aka anu ikorhuwe umbɔ abin idzeu nggu igbigba igokanga.

12 Bɔr umbɔ aka awe ru imangmang ri Isarhe Iyiki Ize iyiriyɛ Ufirhibu aka arherhe iyi Iyɛrhe Unum nu iyi itsok Uyesu Ukiristo, asorhuwe umbɔ ubɔtisima, akatsak nu akatsɛrh.

13 Usiman nibikanga awea ri imangmang, umbɔ aka asorhuwe unga ubɔtisima ikɛi unga adɔsunga Ufirhibu ubɛn anang. Unga aka anyã Ufirhibu akorha atsar nu abin idzeu, unga adzeidzeu akarhãrhã.

14 Abi itser Uyesu aka awe ru Urusharhima aka agũ abi Usamariya aka ayɛimbɔ Arherhu-Num, umbɔ adene umbɔ Ubitru nggu Uyohana azĩ ru umbɔ.

15 Umbɔ aka azĩ atsĩ, umbɔ afɛne-Num ru umbɔ ama ayɛi Ipfu Isarsatangge,

16 ubinkutsu, Ipfu Isarsatangge ina isi icipuwangge nu unyinga umbɔ kata, akpurha akorhuwe umbɔ ubɔtisima ri itsok Uteijee Uyesu.

17 Mɔcɛ Ubitru nu Uyohana atsorhuwe abok nu umbɔ, umbɔ ayɛi Ipfu Isarsatangge.

18 Usiman aka anyã ugɛ awu itsorha abok abi itser Uyesu iki isaki itsu ikpo Ipfu-Num, unga adzowe umbɔ uhwɛk.

19 Na agɛ, <<Udzaa umum ijee ha igamum, umum ĩba itsorhumum ubok nu ubɛn unera unga akpo Ipfu Isarsatangge.>>

20 Ubitru agɔr unga agɛ, <<Uhwɛkngo nggu ungo aka atsim, ungo ukaifɛrhkɔ ugɛ ungo ukũ uhwɛk uyɛi izũwũ Unum!

21 Ungo ushiɔ ru ugau ri itser iyɛrɛ, ubinkutsu, amɛnngo asi irhikuke ra asu Unum.

22 Udzipa ru iyiki ibewa iyɛrɛ nu ufɛn-Num ru Uteijee. Use unga awuri itsũwãnga ungo ri ikpũ ifɛrhkɔ iyɛrɛ ra amɛnngo.

23 Ubinkutsu umum inyã amɛnngo awu nggu unyɛ̃ɛ̃ akarhãrhã aka abow ra arhim.>>

24 Mɔcɛ Usiman agɛ, <<Àka afɛnuwa umum Uteijee, utsur abin hã umbi aka arherhe akorhuke nggu umum.>>

25 Ivangyɛ umbɔ Ubitru nggu Uyohana aka amaa idzowe isarhe Arherhu Uteijee, umbɔ abvui azĩmbɔ Urusharhima, adzowe Isarhe Iyiki Ize ri iteu Usamariya irhɛirhɛ.

Ufirhibu nu uner Uitiyofiya

26 Icɛ ipfu itser Uteijee igɔr Ufirhibu igɛ, <<Uso uzĩ unɔr utsĩndĩ arhum uwuku udzeku Urusharhima uzĩ Ugaza.>>

27 Nggee unga asok adzek azĩã, unga agbopu uner Uitiyofiya uwuruwi aka awu unggbaashi, abika angwɛ̃ kishoo abin Ukadi uyɛrhe Uitiyofiya, aka awu ukutsɛrh. Aka azĩ Urusharhima idzowe igɔng.

28 Unga awu ru utsĩndĩ uwuku uzĩ usoi, asei ru ikar inyãwãnga anu ivarhu ubvur uwuku usɔm Arherhu-Num Uishaya.
29 Ipfu-Num igɔr Ufirhibu igɛ, <<Uzĩ ukhapa nu ikar inyãwã iyɔrɔ.>>
30 Ufirhibu atĩ azĩ nu ikar inyãwã hã agũ utsa ha adɛ̃ɛ̃ ivarhe ubvur uwuku usɔm Arherhu-Num Uishaya. Ufirhibu arhusa unga agɛ, <<Ungo ugũ utaingo ubinkpi ungo uku uvarhe?>>
31 Unga agɛ, <<Umum ikorhi iguse, unera aba asi igbisha adɛyiwanga umum?>> Na ayisu Ufirhibu afũ ikar inyãwã hã umbɔ asei.
32 Uner Uitiyofiya ha adɛ̃ɛ̃ ivarhe ubvur Arherhu-Num aka agɔr ugɛ,
<<Adarh unga ru nyaki idɔi azĩmbɔ ingwĩngwã,
ru nyaku ungwɛ̃ itsurhi iki unukutata ru ubok uwuku ukone igwar iyorngge,
unga asi iyangunga angwĩnga.
33 Akwɛɛte unga na akɛnmbɔ unga idzidzɛrhanga.
Ungaa idɛ̃ɛ̃ arherhe arherhe ri itsi unangnga?
Ubinkutsu anyangu urhɛnga adzembɔ ru upfung.>>*
34 Uner Uitiyofiya ha arhusu Ufirhibu, agɛ, <<Udɛyiwa umum, kabɔɔ, uner uwuku usɔm Arherhu-Num hã arherhe arherhe ha ri itsi ungaa, ri itsinga use ri itsi uner uwukuse?>>
35 Mɔcɛ Ufirhibu atirhi nu ugbɛr itsɛng Arherhu-Num uwu ha adzowe unga Isarhe Iyiki Ize iyi Uyesu.
36 Umbɔ awe ru uzɛ̃rhã nú utsĩndĩ hã, azĩ anyã amɛ̃, Uner Uitiyofiya ha agɛ, <<Unyã amɛ̃ akɛ! Awu use ikɛn umum isi ísorhmum ubɔtisima?>>†
38 Unga atsu umbɔ ajimu ikar inyãwã hã ngge idɛ̃ɛ̃. Umbɔ Ufirhibu nggu utsa ha ikivarhambɔ acipa atsĩmbɔ ra amɛ̃. Mɔcɛ Ufirhibu asorhuwe ubɔtisima ru utsa ha.
39 Ivangyɛ umbɔ aka adzeka ra amɛ̃, Ipfu Uteijee ishupungge Ufirhibu, Uner Uitiyofiya ha asi ibvui anyã unga ikɛi, bɔr azĩã uzɛ̃rhãnga na agɔm anggɔm.
40 Ufirhibu, anyã itsinga, ru Uazotu. Umɔ unga atsĩrhã ri kishoo iteu, adzise Isarhe Iyiki Ize azĩ atsĩã Ukaisariya.

9

Ushawurhu adɔsu Uyesu (Aiy 22.6-16; 26.12-18)

1 Ri ivang hã Ushawurhu anu igha unggbaashi nggu iziya angwɛ̃ imesu Uteijee. Unga asok azĩã ru Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num,
2 ashɔ̃rhã unga amaa atsɛng abvur adzowe anggbaashi abã ifɛn-Num ru Udimashku, ubinkutsu unga aba azĩ akpoa abika adɔsu Utsĩndĩ Uteijee, akatsak use akatsɛrh, unga abow umbɔ akũ aba Urusharhima.
3 Unga aka azɛ̃rhã azĩ akhapa nggu Udimashku, kanying irhirhang idzeka afã irhang idzipa unga.
4 Unga agba anu nu abĩ na agũ urhɛm ukpɔɔ uku ugɔr unga ugɛ, <<A Ushawurhu, a Ushawurhu, awu use utsu ungo udzaa umum uver?>>
5 Ushawurhu arhusa agɛ, <<Awu ungo ungaa Uteijee?>>
Urhɛm hã ugɔr ugɛ, <<Awu umum Uyesu uwuruwi ungo uku udɛ̃ɛ̃ idzowe uver.
6 Icɛrɛ usisok utsĩ ru utepa, nggɔɔ ha umbɔ awuri idɛyiwambɔ ubinkpi awu ufang ungo iki ikorhe.>>
7 Abika azɛ̃rhã nggu Ushawurhu afɔr arherhe adambɔ, umbɔ agũmbɔ urhɛm hã na asi inyãmbɔ unera.
8 Ushawurhu asoka abĩ na ayanga asunga bɔr asi idɛ̃ɛ̃ anyã ubin. Nggee umbɔ akpɔm aboknga adarh unga atsĩ ru Udimashku.
9 Unga amaa inuma itaar, asunga awu ibvuta, asi ighaa na asi ihwaa ubin ikɛi.
10 Ungwɛ̃ imesa Uyesu nuwɔ ru Udimashku itsoka igburh Uhananiya. Uteijee ayisa unga ru irhi agɛ, <<A Uhananiya!>> Unga anyũwã agɛ, <<Umumwi, Uteijee.>>
11 Uteijee ha agɔr unga agɛ, <<Usisok utsĩ ri iya Uyahuda nu utsĩndĩ uwɔ umbɔ iki iyisa agɛ uku Urhirhiki urhusa ugɛ use uner

* **8:33** Àka anyã ikɛi: Uish 53.7,8. † **8:36** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 37 *Ufirhibu agɛ, <<Ungo uba udzowukɔ imangmang nggu amɛn unying, awuri ikorhuwambɔ ungo ubɔtisima.>> Mɔcɛ utsa ha agɔr agɛ, <<Umum idzowukũ imangmang ugɛ Uyesu Ukiristo awu Ungwɛ̃ Unum.>>*

Utarsu itsoka iki igburh Ushawurhu awu umɔ, unggawɔ adɛ̃ɛ̃ ifɛn-Num mɔnɔ.
12 Ru irhi unga aka anyã unerwi aka
agburh Uhananiya aka aba atsorhu ubok
nu unga, unga abvui anyãã ikɛi.>>

13 Uhananiya agɛ, <<A Uteijee, umum iki
nggũshumum arherhe utsak uwirɛ ra an-
era arhɛrhɛ, nu amɛn aka abewe unga aki
ikorhuwe abika adɔsa ungo akarhãrhã ru
Urusharhima.
14 Nggayɛ ikɛi ateiya abika adzowe idɛm-
Num aka adzowukumbɔ unga ijee iyiki
idzui kishoo abirabɛ aka afɛn ungo.>>

15 Bɔr Uteijee agɔr Uhananiya agɛ, <<Uzĩ!
Awu utsa ha uwi umum iki isɛng unga aka
itɔ̃ itser iyiki idzowe isarhe itsokmum ra
atsen abi Uyahuda nu ayɛrhambɔ nu aner
Uisrairha.
16 Umum iwuri idɛyikũ unga ikpũ ayet-
numkɛ awu ufang unga aka ihwa ri itsok-
mum.>>

17 Nggee Uhananiya asok azĩã azĩ atsĩ ri
iya. Atsorha aboknga nu Ushawurhu, na
agɛ, <<A ungwɛ̃mɛn Ushawurhu, Uteijee
Uyesu uwuruwi aka adzeka ru ungo nu
utsĩndĩ ibibango nggimi unga adena umum
ĩba ru ungo ubvui unyã anang ikɛi nu uwe
nggu Ipfu Isarsatangge.>>
18 Kanying, abina ru nyaka afeka abɛrh
ahwor ra asu Ushawurhu agba, mɔcɛ unga
abvui anyã anang. Unga asok, umbɔ
asorhuwe unga ubɔtisima.
19 Unga aka agha ubingha amaa, unga
akpo iker iyornga.

Ushawurhu amaa inum iyɔɔ asei nggu
angwɛ̃ imesa ru Udimashku.
20 Kanying Ushawurhu atirhunga id-
zowe isarhe Uyesu ra abã ifɛn-Num abi
Uyahuda agɛ Uyesu awu Ungwɛ̃ Unum.
21 Kishoo abika agũ unga adzeidzeu na
arhusa agɛ, <<Asi iwea unga afɛyiwe abika
afɛn uner ha, Uyesu, ru Urusharhima?
Unga asi ibanga idzui anera nggimi akũ azĩ
ra ateiya abika adzowe idɛm-Num?>>
22 Bɔr isarhe Ushawurhu ikpurhi idɛ̃ɛ̃ itit-
oma ri iker nu ijee, itsu abi Uyahuda abika
asei ru Udimashku adzeidzeu na adzuna,
unga aka adɛyiwe idzidzɛrhe ugɛ Uyesu
awu Ukiristo.
23 Inuma irhɛirhɛ iki imaa, abi Uyahuda
akɛki itsũwã iyiriyɛ umbɔ aka ifɛre
Ushawurhu.
24 Bɔr Ushawurhu aka agũ ubinkpi umbɔ
aka arherhe. Nu utsuu na atenum, atsu
asumbɔ adzɛu ingwĩ utepa abee ifɛre unga.
25 Bɔr angwɛ̃ imesanga ashupa unga ru
uzĩng ru untsuuka acipuwe unga ra angwĩ
ubandzin ufɔm utepa.
26 Ivangyɛ unga aka abvui aba atsĩ
Urusharhima, unga abee igbopi itsi nggu
awɛ imesu Uyesu, bɔr kishoo agũ iwei
unga, umbɔ asi idzowukumbɔ imangmang
ugɛ unga awu ungwɛ̃ imesa idzidzɛrhe.
27 Bɔr Ubarnaba akũna unga akũ azĩã
ra abi itser Uyesu. Adɛyiwe umbɔ
Ushawurhu aka anyã Uteijee nu utsĩndĩ
nu Arherhu Uteijee nggu Ushawurhu, nu
Isarhe Iyiki Ize Ushawurhu adũwã ri itsok
Uyesu ru Udimashku asi igũa iwei.
28 Nggee Ushawurhu asei nggu umbɔ na
azɛ̃rhã nggu umbɔ ru Urusharhima, ad-
zowe isarhe ri itsok Uteijee asi igũa iwei.
29 Ikɛi unga anu irherha arherhe na awe
ru uning nggu abi Uyahuda abika agũ idũ
abi Uherhini, bɔr umbɔ abee utsĩndĩ uwuku
ufɛre unga.
30 Abika adɔsa aka ahwɛng rimi, umbɔ
akũna unga azĩmbɔ Ukaisariya adene unga
azĩã Utarsu.
31 Mɔcɛ abika adɔsa ru Uyahudiya,
nu Ugarhirhi, nu Usamariya, akpombɔ
ididɔɔr. Umbɔ akpo iker nu ififita
akarhãrhã ri Ipfu Isarsatangge, atɛ̃rhã awu
arhɛrhɛ nggu iwei Uteijee.

Ubitru akerhuwe Uiniya

32 Ubitru aka azɛ̃rhã amaa abĩã kishoo,
unga azĩã ra abika adɔsa ha ru Urhidda.
33 Umɔ unga aka agbopa nggu uner
uwɔɔ agburh Uiniya, uwuruwi aka aghong
irhãrhĩ iyiki ishayi iyor anu imɛka utɔrɔk.
34 Ubitru agɔr unga agɛ, <<A Uiniya,
Uyesu Ukiristo aka akerhuwanga ungo.
Uso ufetu ufarngo.>> Kanying Uiniya
asoka.
35 Kishoo aner Urhidda nu abi abĩ
Usharon anyã unga aka akerhunga, umbɔ
adzipa awu abi Uteijee.

Ubitru azituwe ukom Utabita

36 Ru Ujopa ungwɛ̃ imesu Uyesu nuwɔ, itsoka igburh Utabita, agbena agburh <<Udooka,>> uwuku udzowe itsinga ri itɔ̃ itser iyiki ize, na ayike atsũwã.
37 Ri ivang hã unga aghong akpea, umbɔ aka asorhuwe iyornga na angwɛ̃we unga ru ubã afã.
38 Urhidda ukhapa nggu Ujopa angwɛ̃ imesa aka agũ agɛ Ubitru awe ru Urhidda, umbɔ adene inera ivaa izĩ ru unga ashɔ̃rhã unga agɛ, <<Kabɔɔ uba ru umɛn ifetem!>>
39 Ubitru asok azĩã nggu umbɔ, unga aka azĩ atsĩ umbɔ akũna unga afũmbɔ ru ubã afã hã. Kishoo atsɛ̃rhãpfu adɛ̃ɛ̃ adziira unga, aciu akpe adɛyiwe atorho ha Udooka aka adzise umbɔ unga aka awu nggu umbɔ.
40 Ubitru atsu umbɔ kishoo adzek ra awiya, unga atar arhuk na afɛn-Num. Adzipa udiku ukom utsɛrh ha, agɛ, <<A Utabita, usisok.>> Unga ayanga asunga, unga aka anyã Ubitru unga asok asei isei.
41 Ubitru adzowe uboknga ayike unga asok adɛ̃ɛ̃ nu adaknga. Mɔcɛ unga ayisa abika adɔsa na atsɛ̃rhãpfu ha adzowuka Utabita ru umbɔ nggu urhɛ.
42 Isarhe iyɛrɛ itɛ̃rhã kishoo ru Ujopa, anera arhɛrhɛ aka adzowe imangmang ru Uteijee.
43 Ubitru asei inuma irhɛirhɛ ru Ujopa ri iya uwɔɔ uner itser abvur ijuɛ itsoka igburh Usiman.

10

Ukonerhiyu ayisu Ubitru

1 Unera nuwɔ ru Ukaisariya itsoka igburh Ukonerhiyu, unga awu uteiya abi iwa ru ukpui Uitarhiya ra abi iwa Uroma.
2 Unga nu abi iyanga kishoo awu abika adzowe igɔng na agũ iwei Unum, atsu itsinga akarhãrhã ri idzowe izũwã irhɛirhɛ ra atsũwã, na afɛn-Num ubɛn ivang.
3 Unuma nukpɔ aka ayoka akara ataar ra atenuma, unga anyã ipfu itser-Num ru irhi, iki igɔr unga igɛ, <<A Ukonerhiyu!>>
4 Unga atsu asunga ri iwei na arhusa agɛ, <<A Uteijee, awu use?>>

Ipfu itser-Num igɔr unga igɛ, <<Unum aka agũã ifɛn-Numngo nu iyiyikeyɛ ungo uku iyike atsũwã. Unga ayɛi ngge ru nyaku izũwã.
5 Udene anera icɛrɛ umbɔ azĩ Ujopa ayisuwa Usiman uwu ha umbɔ iki iyisa unga Ubitru.
6 Unggawɔ asei nggu Usiman uwuku utɔ̃itser abvur ijuɛ, uwuruwi iyanga iki iwe ru ubang ukau ukugɔng.>>
7 Ivangyɛ ipfu itser-Num iyiki irherha arherhe nggu unga iki izĩngge, Ukonerhiyu ayisa agãrhãnga avaa, nu uner iwa uwuku udɔsu Unum ra abika atɔ̃ itsernga.
8 Unga aka amaa idɛyiwe umbɔ abina kishoo aka akorhe na adene umbɔ azĩmbɔ Ujopa.
9 Ra atenuma unum uvaa agãrhũ Ukonerhiyu awe ru uzɛ̃rhã umbɔ aka ayo ru utepa, Ubitru afũ ni itsi uvi abee ifɛn-Num.
10 Imerh ifɛr unga, unga abee igha ubin, bɔr umbɔ aka adɛ̃ɛ̃ ikorhu ubingha, unga anyã irhi.
11 Unga anyã afã aka atsuri, unga anyã ubina ru nyaka atorho ukoma atɛtɛi uku ucipuwa nu abĩ nggu angbokake anaa aka ayurhi.
12 Ru ake ubɛn ikpũ ijuɛ iyi adaka anaa iwu umɔ, nu iyiki ikaikai, íbvui nu ígwer nu anunu afafã.
13 Mɔcɛ unga agũ urhɛm uku ugɔr unga ugɛ, <<A Ubitru, uso, ungwãnu utãi.>>
14 Bɔr Ubitru agɛ, <<ĩ'ĩ Uteijee! Umum inasi ighamum ubin arhim use ukpurukpi uku usi isarkpɔ.>>
15 Unga abvui agũ urhɛm hã idevaa, uku ugɔr ugɛ, <<Ubinkpi Unum aka asare ukpɔ, niba ugɔrɔ ukpɔ ugɛ usi isarkpɔ.>>
16 Ifɛrhɛ iyɛrɛ ha ikorhe idiki itaar, nu kanying umbɔ unyangu atorha ha afũmbɔ ra afã.
17 Amɛn Ubitru ana awe ri icang agben irhi ha umbɔ aka adɛyiwe unga, aner ha Ukonerhiyu aka adene arhusa na adɛ̃ɛ̃ ra angwĩ iya.
18 Umbɔ ayisa arhusa agɛ, <<Usiman uwuruwi umbɔ iki iyisa Ubitru asei umɔ? >>
19 Ubitru ana awe ri ifɛrhkɔ irhi ha, Ipfu-Num igɔr unga igɛ, <<Usiman, inera itaar iyɛ idɛ̃ɛ̃ ibeea ungo.
20 Nggee uso ucipa uzĩ ru umbɔ. Niba ucango izĩ nggu umbɔ, ubinkutsu awu umum idene umbɔ.>>

21 Ubitru acipa azĩ ru aner ha, agɔr umbɔ agɛ, <<Awu umum umbi aka abee. Awu use utsu umbi aba?>>
22 Aner ha agɛ, <<Umɛn idzeku Ukonerhiyu uteiya abi iwa. Arhiku uner na agũ iwei Unum, awuri imor ra asu abi Uyahuda kishoo. Usarkasar ipfu itser-Num itsu unga adena itser ugɛ ungo uba ri iyanga, unga awuri igigũa ubinkpi ungo iki irherhe.>>
23 Mɔcɛ Ubitru akũna umbɔ atsĩ, ayɛi umbɔ awu atsen ri iyanga.

Ubitru ri iya Ukonerhiyu

Unum untaar Ubitru azĩã nggu umbɔ, nu abika adɔsa abɔɔ aka adzeku Ujopa azĩ urhɔnga.
24 Unum unaa umbɔ atsĩmbɔ Ukaisariya. Ukonerhiyu aka afosi ibibambɔ ayisa abimbɔ kishoo nu awɛrhanga abi idzidzɛrhe.
25 Ubitru awuri itsĩ ri iya nukpi, Ukonerhiyu agbanga unga atararhu ra asunga, adzowe unga igɔng.
26 Bɔr Ubitru atsu unga asisok agɛ, <<Usisok! Umum iwu unera ukpekũ ru nyaka ungo.>>
27 Ubitru aka adɛ̃ɛ̃ arherhe nggu unga, atsĩ akpo anera arhɛrhɛ aka akɔng.
28 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi ahwɛngmbi ugɛ isi imɛ̃ngge uner Uyahudiya agbopi itsi use unga azĩ iyepa atsen abi Uyahuda. Bɔr Unum aka adɛyiwanga umum agɛ umum niba iyisumum unera igɛ asi isara, use asi itɛna.
29 Nggee ivangyɛ umbɔ aka adene ugɛ umum ĩba, umum isi ikpɛ̃mum. Icɛrɛ umum ibee irhusa awu use utsu umbi ayisa umum.>>
30 Ukonerhiyu agɛ, <<Inuma inaa iki itɔng ru nyaki ivang iyɛrɛ nu akara ataar aki urhɛɛ. Umum iwuri ifɛn-Num ri iyamum, kanying umum inyã unera aka adɛ̃ɛ̃ ra asumum atsim atorho aka aterha ake arhang.
31 Uner ha agɛ, <A Ukonerhiyu, Unum aka agũã ifɛn-Numngo na ayitunga ungo iki iyike atsũwã.
32 Udene itser ru Ujopa umbɔ ayisuwa Usiman, uwuruwi umbɔ iki iyisa Ubitru. Unga awu utsen ri iya Usiman, uwuku utɔ̃itser abvur ijuɛ uwuruwi iyanga iki iwe ru ubang ukau azɛ̃ akagɔng.>
33 Ngge itsu kanying umum idene umbɔ ayisa ungo, aze ungo uku uba. Icɛrɛ Umɛn abɛ ikɔng kishoo ra asu Unum, umɛn iwuri ikpeto ru ubɛn ubinkpi Uteijee aka atsuka ungo udɛyiwa umɛn.>>
34 Mɔcɛ Ubitru atirhi irherhuwe umbɔ arherhe agɛ, <<Idzidzɛrhe umum ihwɛng Unum asi itɛnga asu.
35 Bɔr ayɛi anera ra abĩã kishoo abika agũ iwei unga na akorhu ubinkpi uku urhika.
36 Umbi ahwɛngmbi itseryɛ Unum aka adene ra aner Uisrairha, agɛ Isarhe Iyiki Ize iyi ididɔɔr iba ru ubok Uyesu Ukiristo, unga aka awu Uteijee kishoo.
37 Umbi ahwɛngmbi ubinkpi uku ukorhe umaa abĩ Uyahudiya kishoo, utirhi ru Ugarhirhi ri ivangyɛ Uyohana aka idzowe isarhe iyi ubɔtisima.
38 Umbi ahwɛngmbi ubinkpi uku ukorhe Unum aka adzukuwe atsei na atsuke Ipfu Isarsatangge nu ijee ru Uyesu uwu Unazarat, unga aka azɛ̃rhã akorhi iyiki ize akerhuwe kishoo abirabɛ aka awe ru ijee Undenggũ, ubinkutsu Unum awu nggu unga.
39 <<Umɛn iwu ideka ru ubɛn ubinkpi unga aka akorhe ra abĩ abi Uyahuda, nu Urusharhima. Umbɔ afɛre unga ri inyinyapuwe unga ni igãrhãmau ucucii.
40 Bɔr Unum asoyika unga ra akpe ru unum ukpu untaar na atsu unga adzeka umbɔ anyã unga.
41 Asi iwea anera kishoo anyã unga, akpurha adzeka ra abirabɛ Unum aka asɛng umɛn iwu ideka, umɛn iki igha ni ihwa nggu unga aka asoka akpe.
42 Unga atsu umɛn idzowe isarhe ra anera ni idɛyiwe anera ugɛ, awu unga hã nuwi Unum aka asɛng unga awuri itsu uvau abi urhɛ na abika akpe.
43 Abika asɔm Arherhu-Num kishoo adzowukumbɔ ideka ri itsinga agɛ, ubɛn unera aka adzowuka imangmang ru unga awuri ikpoa itsũwe arhim ri itsoknga.>>
44 Ubitru awu ra arherhe nukpi, Ipfu Isarsatangge icipuwangge nu abirabɛ aka anu igosha arherhanga kishoo.
45 Abi usorhe abi Uyahuda abika adɔsa, abirabɛ aka aba nggu Ubitru, adzeidzeu

umbɔ aka anyã atsen abi Uyahuda ayɛimbɔ izũwã Ipfu Isarsatangge.
46 Ubinkutsu umbɔ agũ umbɔ anu irherhi idũ iyikise na adzowe igɔng ru Unum.
Mɔcɛ Ubitru agɛ,
47 <<Unera awea unga aka ikɛn isorhuwe ubɔtisima nggu amɛ̃ ra anera abɛrɛ umbɔ aka ayɛi Ipfu Isarsatangge ru nyaka umɛn iki ikpo?>>
48 Nggee unga atsu umbɔ asorhuwe umbɔ ubɔtisima ri itsok Uyesu Ukiristo. Mɔcɛ umbɔ ashõrhã unga ama asei nggu umbɔ inuma ukunjiir.

11

Ubitru adɛyiwe ikikorhanga ri ididɔsa

1 Abi itser Uyesu na abika adɔsa ra abĩ abi Uyahudiya kishoo agũ ugɛ atsen abi Uyahuda ikɛi ayɛimbɔ Arherhu-Num.
2 Nggee Ubitru aka azĩ ufã Urusharhima, abi usorhe abi Uyahuda abi imangmang azɔka unga arherhe.
3 Na agɛ, <<Awu use utsu ungo uzĩ ru abika ashimbɔ ru usorhe ugha ubingha nggu umbɔ?>>
4 Mɔcɛ Ubitru atirha asɔme umbɔ uku kpengkpeng ubinkpi uku ukorhe.
5 Unga agɛ, <<Umum iwu ru uteu Ujopa idɛ̃ɛ̃ ifɛn-Num, ni inyã irhi. Umum inyã ubina uku ucipuwa ru nyaka atorho ukoma uwuku ugɔng aka adzeka afã nggu angbokake anaa ayurhi, aba ra anangkɛ umum iki iwe.
6 Umum iki ingbiki irhi umum inyã ijuɛ iyi adaka anaa nu ijuɛ arhum iyiki ibewe, nu iyiki ikaikai, nu anunu.
7 Mɔcɛ umum igũ urhɛm ukpɔɔ uku ugɔr umum ugɛ, <A Ubitru, usisok ungwãnu utãi.>
8 <<Bɔr umum ĩgɔr ĩgɛ, <Ĩ'ĩ a Uteijee! Ubinkpi uku usi isarkpɔ use utɛnkpɔ unasi itsĩkpɔ ra angwĩmum.>
9 <<Mɔcɛ urhɛm hã udzeka afã urherhe idevaa, ugɛ, <Ubinkpi Unum aka asare niba ugɔrɔ ugɛ usi isarkpɔ.>
10 Akɛrɛ ha akorhe idiki itaar, na ashupa abin hã afũmbɔ ra afã ikɛi.
11 <<Ri ivang hã inera itaar umbɔ aka adene umbɔ adzeku Ukaisariya aba ru umum, adɛ̃ɛ̃ nu angwĩ iyakɛ umum iki iwe.
12 Ipfu-Num igɔr umum igɛ umum ĩdɔsa umbɔ niba icicang umum izĩ nggu umbɔ. Angwɛ̃mɛn utõĩ hã aka azĩ nggu umum, umɛn izĩ itsĩ ri iya utsak uwurɛ.
13 Unga adɛyiwa umɛn unga aka anyã ipfu itser-Num iki idɛ̃ɛ̃ ri iyanga, ni igɔr igɛ, <Udene umbɔ azĩ ayisuwa Usiman ru Ujopa uwuruwi umbɔ iki iyisa Ubitru.
14 Unga awuri iba asɔma ungo isarheyɛ ungo nu iyango kishoo aki ikpo ififɔrh.>
15 <<Umum iki itirhi arherhe, Ipfu Isarsatangge icipuwa nu atsimbɔ ru nyaka ngge iki icipuwa nu atsimɛn ri inggbaashia.
16 Mɔcɛ umum iyita Arherhu Uteijee aka agɔr agɛ, <Uyohana akorhu ubɔtisima nggu amɛ̃, bɔr awuri isorhuwa umbi ubɔtisima nggu Ipfu Isarsatangge.>
17 Nggee Unum aba adzowe umbɔ izũwã uku kpengkpeng ubinkpi unga aka adzaa umɛn, iki iwe ru imangmang ru Uteijee Uyesu Ukiristo, umum igburh ungamɔ umum iki ikɛn Unum?>>
18 Umbɔ aka agũ rimi, umbɔ asi ikpombɔ ubinkpi umbɔ aka irherhe, umbɔ akpoi Unum agɛ, <<Ugũ uko atsen abi Uyahuda Unum akorhuka umbɔ utsĩndĩ idzidzipa nu ikpo urhɛ.>>

Abika adɔsa ru Uantakiya

19 Uver uku utsu abika adɔsa asita ri ifɛre Uistifanu abɔɔ azĩ abĩ Ufinikiya, nu aki Usayifuru, nu uteu Uantakiya, adzowe isarhe Arherhu-Num ra abi Uyahuda ukpekũ.
20 Aner Usayifuru nu Usayirin abika adɔsa azĩ Uantakiya adɛyiwe abi Uherhini, ikɛi arherha ha, adzowe umbɔ Isarhe Iyiki Ize iyi Uteijee Uyesu.
21 Ubok Uteijee uwu nggu umbɔ, anera arhɛrhɛ ikɛi awe ru imangmang na adzipa awe abi Uteijee.
22 Isarhe ubinkpi uku ikorhe ru Uantakiya izĩ itsĩngge ra ato abika adɔsa aka awe ru Urusharhima, umbɔ adene Ubarnaba azĩã ru Uantakiya.
23 Unga aka azĩ atsĩ anyã imimutayɛ Unum aka ikorhuwe umbɔ, unga agɔm

anggɔm na adɛyiwe umbɔ kishoo adɛ̃ɛ̃ aker nggu amɛnmbɔ ru Uteijee.

24 Ubarnaba awu uner uwuku uze, awu nggu Ipfu Isarsatangge nu imangmang, nu anera arhɛrhɛ aka aba atoma awu abi Uteijee.

25 Mɔcɛ Ubarnaba azĩ ibee Ushawurhu ru Utarsu.

26 Ivangyɛ unga aka anyã unga, unga akũna unga abanga Uantakiya. Amaa amɛka unying umbɔ Ubarnaba nggu Ushawurhu aki ikɔng nggu abika adɔsa amesuwe anera arhɛrhɛ. Awu ru Uantakiya umbɔ aka atirhi iyisa angwɛ̃ imesu Uyesu nggu itsok <<Abi Ukiristo.>>

27 Ri ivang hã abika asɔm Arherhu-Num abɔɔ aka adzeku Urusharhima aba Uantakiya.

28 Unera unying ru umbɔ, itsoka igburh Uagabu. Asok abera adɛ̃ɛ̃ na arherha arherhe ru ubok ijee Ipfu-Num. Agɛ ikpũ imerh niyɔ igɔigɔng iwuri itɛ̃rhã ru upfunga kishoo. Ikpũ imerh ha itsuifɛr ri ivangyɛ Ukarhaudiyu aka awu uyɛrhe.

29 Angwɛ̃ imesa ha, akɛki itsũwã nggu adɔkambɔ agɛ, umbɔ akɔng abin adene ake azĩ ayike abika adɔsa ru Uyahudiya, ubɛn unera ri ikernga.

30 Umbɔ akorhe rimi hã, adene izũwãmbɔ izĩ ra akakũmbɔ ru ubokmbɔ Ubarnaba nu Ushawurhu.

12

Idzeu Ubitru iyi igbigba ru ugborzĩ

1 Ivang ha niyɔ Uyɛrhe Uhiridu aka adzui abika adɔsa abɔɔ, abee idzowe umbɔ uver.

2 Unga atsu umbɔ afɛre Uyaku ungwɛ̃mbɔ Uyohana nggu ikon iyiki ider.

3 Unga aka anyã agɛ abi Uyahuda agũibɛn ubinkpi unga aka akorhe, unga adzur Ubitru ikɛi. Akɛrɛ akorhe ri ivang Irhowa Uborodi ukpuku Usheru Uguga.

4 Umbɔ aka adzur unga amaa, unga atsuke unga ru ugborzĩ, nu ubok abi iwa usɔka nu utõĩ umbɔ adzɛu unga inera inaa inaa. Uhiridu akaifɛrhkɔ ikũna unga azĩ ra asu anera umbɔ atsu uvaunga, Irhowa Iyiki Igar Utɔng ha iba imaangge.

5 Nggee Ubitru aka awe ru ugborzĩ, abika adɔsa atsu amɛnmbɔ ifɛne-Num ru unga.

6 Ru untsua ha Uhiridu aka akaifɛrhkɔ agɛ ukpe uba usarkpɔ unga awuri ikũ Ubitru akũ aba avarhuwe arherhanga. Unga anu ra ateu abi iwa avaa, abope nggu inyãwã ivaa, nu abika adzɛu ugborzĩ, ikɛi abɔɔ adɛ̃ɛ̃ ra angwĩ ubã adzɛu.

7 Kanying ipfu itser Uteijee akapɛng, irhirhang irhange ugbora. Ipfu itser-Num ikwɛr Ubitru ri igbɔmnga izita unga. Igɔr igɛ, <<Usisok, ifetem! >> Inyãwã hã igarhungge ra abok Ubitru.

8 Mɔcɛ ipfu itser-Num igɔr unga igɛ, <<Utsim atorhango, nu utsu abadakngo.>> Ubitru akorhe rimi hã. Ipfu itser-Num igɔr unga igɛ, <<Utama atorhango udɔsa umum.>>

9 Ubitru adɔsa unga adzek ru ugborzĩ, asi ihwɛngnga ugɛ ubinkpi ipfu itser-Num hã iki ini ikorhe uwu idzidzɛrhe, unga akaifɛrhkɔ ugɛ unga anyã irhi.

10 Umbɔ aka atɔng abi idzɛu abi inggbaashia nu abi uvaa aba ra angwĩ ufɔm utepa aka awu nggu angwĩ ubã azɔu. Angwĩ ubã atsuri nibikake, nu umbɔ adzek ra ake. Umbɔ aka azɛ̃rhã nú ider utsĩndĩã unying, kanying ipfu itser-Num hã igwirngge ri inyĩnyã Ubitru.

11 Mɔcɛ Ubitru aka atsĩ ra amɛnnga, na agɛ, <<Icɛrɛ umum iki ihwɛng idzidzɛrhe ugɛ, Uteijee unga adene ipfu itsernga ngge ifɔrh umum ru ubok Uhiridu, ikɛi nu kishoo iyiki ibeweyɛ anggbaashi abi Uyahuda aka abee ikorhuwa umum.>>

12 Ivangyɛ Ubitru aka ahwɛng akɛrɛ ha, unga azĩã ri iya Umaryamu uyisa Uyohana umbɔ iki iyisa Umarku, ra anangkɛ anera aka akɔng arhɛrhɛ anu ifɛn-Num.

13 Ubitru aka akwɛr angwĩ ufɔm ha, una igãrhã agburh Uroda asok aba irhi awu ungaa nuwi.

14 Unga aka ahwɛng urhɛm Ubitru, anggɔm anyaike unga asi itsurunga ananga unga abvui atĩ atsĩ ri iya adɛyiwe umbɔ agɛ, <<Ubitru uwɔ adɛ̃ɛ̃ ra angwĩ udzepurhe rɔ!>>

15 Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Ungo uku uzhɔma! >> Unga ana agɔr ugɛ awu Ubitru. Umbɔ agɛ, <<Awu ufang awu ipfu itsernga.>>

16 Bɔr Ubitru akpurha adɛ̃ɛ̃ ikwɛr angwĩ
iya, umbɔ aka atsuri angwĩ ubã hã na anyã
unga, umbɔ adzeidzeu.
17 Ubitru akorhuwe umbɔ utsara nggu
uboknga umbɔ anu utata, na adɛyiwe
umbɔ ikikorhe Uteijee aka akũna unga
adzek ru ugborzĩ. Unga agɛ, <<Àka adɛyiwe
Uyaku nu abika adɔsa abɔɔ abin hã.>> Unga
agɔr rimi mɔcɛ unga adzek azĩã anang akɔɔ.
18 Ru unkpeka, idzidzuna isi iwengge
ukunjiir ra abi iwa ri ifɛrhɛ ha iki ikorhe
nggu Ubitru.
19 Uhiridu aka abeea unga asi ikpoa,
unga arhusa abi idzɛu ha ubinkpi uku uko-
rhe nggu Ubitru, na atsu umbɔ afɛre umbɔ.

Akpe Uhiridu

Mɔcɛ Uhiridu adzeka abĩ Uyahudiya azĩã
Ukaisariya aseisa umɔ kata.
20 Uhiridu awe ri ifuw nggu aner Utaya
nu abi Usidon, umbɔ asok aba akɔng
ananga unying abee irherha arherhe nggu
unga. Na akpo ibibema ru Ubirhatu,
unggbaashi abi itser ri iya uyɛrhe, umbɔ
azĩmbɔ ru uyɛrhe Uhiridu abee isei uku
utɔɔ, ubinkutsu umbɔ atsu amɛnmbɔ nú
abĩ iyɛrha ha na akpo ubingha.
21 Unumkpi umbɔ aka ungwɛ̃ Uhiridu at-
sim atorhi iyɛrhanga, asei nu utarh iyɛrhe
arherhe arherhe nggu anera.
22 Ikikɔnga iki igũ urhɛmnga, umbɔ at-
sarhi irhakmbɔ agɛ, <<Heee! Urhɛm unum
nukpi usi iwekpɔ urhɛm unera.>>
23 Kanying, ipfu itser Uteijee ikwɛr unga
ubinkutsu unga asi idzowuka igɔng ru
Unum, adzudzi agha unga, utsɛku unga
aka akpe.
24 Bɔr Arherhu-Num akpurha adɛ̃ɛ̃ itit-
oma na atɛ̃rhã.
25 Ivangyɛ umbɔ Ubarnaba nu Ushawurhu
aka amaa itsermbɔ, umbɔ abvui aba ru
Urusharhima, umbɔ akũ nggu Uyohana
uwuruwi umbɔ iki iyisa Umarku.

13

Idene usoi Ubarnaba nu Ushawurhu

1 Ra abika adɔsa ru Uantakiya umɔ abika
asɔm Arherhu-Num abɔɔ nu abika ame-
suwe awu umɔ, Ubarnaba nu Usimiyon
uwuruwi umbɔ iki iyisa Uwuku Ufĩrhã,
nu Urhushiyu aka adzeku Usayirin nu
Umanayen uwuruwi aka awu uwɛrhɛ
uyɛrhe Uhiridu udzur ri ingwɛ̃nci, nu ikɛi
Ushawurhu.
2 Umbɔ aka anu idzowe igɔng Uteijee
na akpem igha ubin, Ipfu Isarsatangge ha
igɔr umbɔ igɛ, <<Àka asɛnga umum Ubarn-
aba, nu Ushawurhu, umbɔ awu abi itseryɛ
umum iki iyisa umbɔ aka itɔ̃.>>
3 Umbɔ aka akpem igha ubin na afɛn-
Num amaa, umbɔ atsorhuwe abok nu
umbɔ na adene umbɔ azĩmbɔ.

Ru Usayifuru

4 Ipfu Isarsatangge idene Uburhu nu
Ubarnaba, umbɔ azĩmbɔ Usarhukiya, umɔ
umbɔ atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ azĩmbɔ Usayifuru.
5 Ivangyɛ umbɔ aka azĩ atsĩ Usarhami,
umbɔ adzowe isarhe Arherhu-Num ra abã
ifɛn-Num aki abi Uyahuda. Uyohana,
umbɔ iki iyisa Umarku, awu nggu umbɔ
anu iyike umbɔ ri itser.
6 Umbɔ aka azɛ̃rhã amaa umpfũwã hã
kishoo aba atsĩ Upafo, umɔ umbɔ aka ag-
bopu utsa Uyahudiya uwɔɔ uner igoka
uwuku usɔm Arherhu-Num igbɛrangwĩ it-
soka igburh Ubar-Joshuwa,
7 uwuruwi aka awu nggu ugomna Usar-
jiyu Uburhu, unga awu uner itsoi. Ugomna
ayisu Ubarnaba nu Ushawurhu abee igũ
Arherhu-Num.
8 Bɔr uner igoka ha Uarhima, itsoknga
rikɔ ri idũ abi Uherhini, awe ri igamtsa
nggu Ushawurhu nu Ubarnaba, abee ikɛn
ugomna utsur unga adzowuka imang-
mang.
9 Mɔcɛ Ushawurhu, uwu umbɔ iki iyisa
Uburhu, awu nggu Ipfu Isarsatangge, atsu
asunga arhi Uarhima,
10 na agɛ, <<Ungo uwu ungwɛ̃ Un-
denggũ unggamtsak kishoo abin akika
aze. Ungo uwu nggu ikpũ igbɛrangwĩ
iyiki ibewe ukpekũ. Ungo udɛ̃ɛ̃ idzipu
atsĩndĩ idzidzɛrhe uwu Uteijee umgbɔ uwu
igbɛrangwĩ!
11 Icɛrɛ ubok Uteijee uwe ri igamtsa nggu
ungo. Ungo uwuri iwu uner itapa, ungo usi
ínyãɔ irhirhang ishaa unum ri ivanga.>>
Kanying ibur nu uzĩ utsirkpɔ unga, unga
anu ibibãrhã, abee uwuruwi aka ikpɔm
ubok adarh unga.
12 Ivangyɛ ugomna aka anyã abinkɛ
aka akorhe, unga adzowuka imangmang,

ubinkutsu unga adzeidzeu akarhãrhã ri imesa ri itsi Uteijee.

Ru Uantakiya aki Upisidiya

13 Uburhu nu awɛrhu uzɛ̃rhãnga atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ asoku Upafo azĩmbɔ Uperga ru abĩ Upamfirhiya, anangkɛ Uyohana Umarku aka abɔre umbɔ na abvui azĩã Urusharhima.
14 Asoku Uperga azĩmbɔ Uantakiya ru abĩ Upisidiya. Ru unum ukpuku uwoshambɔ atsĩ ru ubã ifɛn-Num asei.
15 Umbɔ aka amaa ivarhe ubvur Íkpem Umusa nu abvur abika asɔm Arherhu-Num, anggbaashi ubã ifɛn-Num hã adene itser ru umbɔ agɛ, <<Umbi angwɛ̃mɛn, umbi aba awembi ri irhɛm iyiki ifififtayɛ umbi aka idzowe anera, umbi ama arherhe.>>
16 Uburhu aka abera adɛ̃ɛ̃, aberu uboknga na atirha arherhe agɛ, <<Umbi abimɛn abi Uisrairha, nu atsen abi Uyahuda nu abi iwei Unum, àka akpeto ru umum!
17 Unum uwu aner Uisrairha unga asɛng atokamɛn, aberuwe umbɔ ri ivangyɛ umbɔ aka awu ra abĩ Umasar, unga akũna umbɔ adzek umɔ nggu ijee iyiki igɔng.
18 Abima nggu umbɔ imɛka isɔka inaa ra arhum.
19 Unga aka amaa ivur abĩã utɔɔva ru Ukan'ana na adzowe ukam abĩmbɔ ra aner Uisrairha.
20 Akɛrɛ ha ayoke imɛka anaka anaa ni isɔka itõ̃õ̃ (450).
<<Akɛrɛ ha aka amaa, Unum aberuwe abɔɔ ru umbɔ awe abika atsu uvau utsɛku ivang uner uwuku usɔm Arherhu-Num Usamairha.
21 Mɔcɛ aner Uisrairha abee umbɔ atsime umbɔ uyɛrhe, Unum atsũwe Ushawurhu ungwɛ̃ Ukish, uner unang Ubanjami, uwuruwi aka awu uyɛrhe imɛka isɔka inaa.
22 Umbɔ aka atsũwe Ushawurhu, Unum atsime Udauda awu uyɛrhambɔ. Arherhu-Num ri itsi Udauda agɔr agɛ, <Umum ikpo Udauda ungwɛ̃ Ujesse, awu uner ikɔkmum, unga awuri ikorha abina kishoo aki amɛnmum.>
23 <<Awe ru unang utsak uwurɛ Unum aka akowe abi Uisrairha uwuku ufufɔrh, Uyesu, ru nyaka unga aka abemuwe.
24 Ivangyɛ Uyesu aka aba Uyohana aka adzowuka abi Uisrairha kishoo isarhe idzidzipa nu isorhu ubɔtisima.
25 Ivangyɛ itser Uyohana iki iyo imimaa, unga agɛ, <Umbi akaifɛrhkɔ ugɛ umum iwu ungamɔ? Umum isi iwemum unga hã. Ĭ'ĭ. Bɔr uwɔɔ ruwɔ aka iba ru undzingmum, uwuruwi arhi abadaknga umum isi ímɛ̃mum igarhuwe ake.>
26 <<Umbi abimɛn, anang Uibrahim, nu atsen abi Uyahuda nu abi iwei Unum ru umbi, awu ru umɛn umbɔ aka adene arherhe ififɔrh akɛrɛ.
27 Aner Urusharhima nu ayɛrhambɔ, umbɔ asi ihwɛngmbɔ ugɛ unga awu Uner Uwuku Ufɔrh ha. Umbɔ ikɛi asi ihwɛngmbɔ arherhe abika asɔm Arherhu-Num umbɔ iki ivarhe ubɛn unum ukpuku uwosha. Bɔr umbɔ atsu arherhe abika asɔm Arherhu-Num atsuafɛr, ri itsu uvau akpe ru Uyesu.
28 Umbɔ aka asi ikpombɔ uvau uwuku ufɛr unga, rimi hã umbɔ ngipu Ubirhatu umbɔ afɛre unga.
29 Ikikorhambɔ iki itsuifɛr kishoo ubinkpi umbɔ aka atsɛng ri itsinga, umbɔ acipuwe unga nu igãrhãmau ucucii, adzake unga ru ughwee utarh.
30 Bɔr Unum asoyika unga ra akpe ha.
31 Inuma irhɛirhɛ unga aka adzeyiwa ra abirabɛ aka adzeku Ugarhirhi adɔsa unga azĩ Urusharhima. Abirabɛ icɛrɛ umbɔ awu idekanga ra anera.
32 <<Umɛn idɛyiwa umbi Isarhe Iyiki Ize. Ubinkpi Unum aka abemuwe atokamɛn,
33 unga aka atsu ake atsuafɛr ru umɛn, angwɛ̃mbɔ, ri isoyiwe Uyesu ra akpe. Ru nyaka ngge iki itsɛng ru ubom ukpu uvaa ru Ubvur Abom igɛ,

<< <Ungo uwu ungwɛ̃mum,
irherɛ umum iki iwu Utɛngo.>*

34 Idzidzɛrhe Unum aka asoyiwe unga ra akpe ha utsur unga avõ̃õ̃, arherhe ri írhɛm iyɛrɛ agɛ,

<< <Umum iwuri idzaamum umbi usarkasar ídorh iyi idzidzɛrhe umum iki ibemuwe Udauda.>†

35 Nggee unga agɔr ru ubom ukpɔɔ agɛ,

<< <Ungo usi íneke Usarkasarngo avõ̃õ̃.>‡

* **13:33** Àka anyã ikɛi: Amb 2.7. † **13:34** Àka anyã ikɛi: Uish 55.3. ‡ **13:35** Àka anyã ikɛi: Amb 16.10.

36 <<Udauda aka amaa itseryɛ Unum aka
adzowe unga ri ivangnga. Məcɛ unga ak-
pea, umbɔ adzake unga nggu atokanga,
iyornga ivɔ̃ngge.
37 Bɔr uwuruwi Unum aka asoyiwe unga
ra akpe asi ivɔ̃ɔ̃.
38 <<Umbi abimɛn, àka akpeto! Umɛn
iwu nggimi ni idũwũwa umbi ugɛ atsũwe
arhimmbi iwu ru ubok Uyesu.
39 Ru uboknga kishoo uwuruwi aka awe
ru imangmang, umbɔ aka atsũwũkumbɔ
arhimnga, akirakɛ Íkpem Umusa iki isi idɛ̃ɛ̃
itsũwũkũngge.
40 Àka angwɛ̃dzɛn utsur abin hã abvur
abika asɔm Arherhu-Num aka arherhe
akorhuke ru umbi. Agɔr agɛ,
41 << <Àka anyã, umbi abika ayɛi itser
Unum!
Àka adzeidzeu na akpe,
umum iwuri ikorhu ubin ukpɔɔ ri
inummbi,
ukpurukpi umbi asi ídzowukumbi
imangmang,
ru unerwi aka idɛyiwa umbi.> §>>
42 Uburhu nu Ubarnaba aka azɛ̃rhã
awuri idzidzek ru ubã ifɛn-Num hã, anera
ashɔ̃rhã umbɔ ama aba arherhe arherhe
ra abin hã ikɛi unum ukpuku uwosha iki
iba.
43 Ivangyɛ umbɔ aka asoyiwe anera, abi
Uyahuda arhɛrhɛ nu atsen abi Uyahuda
aka adzipa atsĩ agbeyi abi Uyahuda
adɔsu Uburhu nu Ubarnaba, nu umbɔ
ikivarhambɔ adzowe umbɔ itsũwã umbɔ
adɛ̃ɛ̃ aker ri imimutu Unum.
44 Unum ukpuku uwosha ukpɔɔ uku
ukɔru uba irhɛɛ anera ru utepa idzek ikɔng
inũ igosha Arherhu Uteijee.
45 Ivangyɛ abi Uyahuda aka anyã ikikɔng
anera irhɛirhɛ, umbɔ agũ unyɛ̃ɛ̃ akarhãrhã,
umbɔ adzuse igbɛrangwĩ nu ubinkpi
Uburhu aka arherhe umbɔ atsĩmbɔ irhena
unga.
46 Məcɛ Uburhu nu Ubarnaba asi igũmbɔ
iwei, agɔr agɛ, <<Umbi abi Uyahuda
imɛ̃ɛ̃ngge umɛn itirhi isarhe Arherhu-Num
nggu umbi. Bɔr umbi aka akpɛ̃mbi na
anyanga atsimbi asi imɛ̃mbi ikpo urhɛ uwu
ugbagbaa, umɛn izĩ ra atsen abi Uyahuda.
47 Ubinkutsu ubin hã nukpɔ Uteijee aka
atsuka umɛn agɛ,
<< <Umum iki isɛng ungo uwu irhirhang ra
atsen abi Uyahuda,
ugɛ umbi awuri ikũ ififɔrh azĩ atsĩ ri
imimashu upfung.>*>>
48 Ivangyɛ atsen abi Uyahuda aka
agũ rimi, umbɔ agɔm anggɔm na akpoi
Arherhu Uteijee, abirabɛ umbɔ aka asɛng
umbɔ aka ikpo urhɛ uwu ugbagbaa ad-
zowe imangmang.
49 Arherhu Uteijee atɛ̃rhã amaake abĩã
kishoo.
50 Bɔr abi Uyahuda azɔka akatsɛrh abɔɔ
abi iwei Unum abirabɛ umbɔ iki isaka ad-
zowe umbɔ igɔng na abika agɔng abɔɔ ru
utepa. Asoyikumbɔ uver ru umbɔ Uburhu
nu Ubarnaba, awayiwe umbɔ ru abĩmbɔ.
51 Nggee umbɔ awashuwe uzurhu
adakmbɔ umgbɔ uwu utsar ikpikpɛ̃ɛ̃ ra atsi
abi utepa, na azĩmbɔ Uikoniya.
52 Nu angwɛ̃ imesa agɔm akarhãrhã, awu
nggu Ipfu Isarsatangge.

14

Uburhu nu Ubarnaba ru Uikoniya

1 Ubina unying uku ukorhe ru Uikoniya.
Uburhu nu Ubarnaba aka atsĩ ru ubã ifɛn-
Num abi Uyahuda. Adzowe isarhe nggu
ijee ru nggaa ikikɔng anera abi Uyahuda
nu Atsen abi Uyahuda awe ru imangmang.
2 Bɔr abi Uyahuda abirabɛ aka akpɛ̃ iwe
ru imangmang asoyiwe amɛn atsen abi
Uyahuda adakuwe amɛnmbɔ nggu umbɔ
Uburhu nu Ubarnaba.
3 Bɔr abi itser Uyesu asei adãrhã umɔ,
adzowe isarhe ri ikeramɛn imimuta ru
Uteijee. Nu unga abemunga isarhambɔ ri
idzowe umbɔ ijee umbɔ akorha abin idzeu
nu abin igbigba.
4 Abi uteu ha agau agbɛra avaa, abɔɔ
adɔsu undzing abi Uyahuda, abɔɔ adɔsu
undzing abi itser Uyesu.
5 Məcɛ atsen abi Uyahuda nu abi
Uyahuda atoma nggu anggbaashimbɔ
abee idzowe abi itser Uyesu uver na atange
umbɔ atarh.
6 Ivangyɛ abi itser Uyesu aka agũ rimi,
umbɔ atĩ azĩmbɔ iteu Urhistira nu Udarbe
ru Urhikoniya nu ikãwãngge.

§ **13:41** Àka anyã ikɛi: Uha 1.5. * **13:47** Àka anyã ikɛi: Uish 49.6.

7 Umɔ umbɔ adɛ̃ɛ̃mbɔ idzowe Isarhe Iyiki Ize.

Uburhu nu Ubarnaba ru Urhistira nu Udarbe

8 Ru Urhistira unera nuwɔ awu ukatarhu, amar unga ukatarhu anasi izɛ̃rhũnga uzɛ̃rhã.
9 Unga agũshu isarhe Uburhu. Uburhu atsu asu nu unga, anyã imangmangnga imɛ̃ngge umbɔ akerhuwe unga,
10 na atsarhi irhaknga agɛ, <<Usisok udɛ̃ɛ̃ nu adakngo! >> Ukatarhu ha ater isha atirhunga uzɛ̃rhã.
11 Ivangyɛ ikikɔnga iki inyã ubinkpi Uburhu aka akorhe, umbɔ atsarhi irhakmbɔ ivanga unying arherhe ri idũ Urhikoniya agɛ, <<Anum acipuwambɔ ru umɛn ru asaka anera!>>
12 Umbɔ atar itsok Ubarnaba agɛ Uzeyu, Uburhu umbɔ atare unga agburh Uherme, ubinkutsu unga awu uyɛrhe arherha ha.
13 Uwuku udzowe idɛm-Zeyu, uwuruwi ugbor ishiyanga uku uwu ra awiya ukhapa ru utepa, akũ ínak iyiki itsak nu ífur akũ aba ra angwĩ utepa ubinkutsu unga nu anera arhɛrhɛ abee idzowe idɛm ru abi itser Uyesu.
14 Bɔr abi itser Uyesu Ubarnaba nu Uburhu aka agũ rimi, amɛnmbɔ aghong umbɔ avapuwe atorhambɔ na atĩ atsĩ ri ikikɔnga, atsarhi irhakmbɔ atsu ivum agɛ,
15 <<Umbi anera, awu use utsu umbi akorhe rimi hã? Umɛn ikpurhi iwu anera, ru nyaka umbi. Umɛn ikũ Isarhe Iyiki Ize ikũwã umbi, idɛyiwa umbi idzidzipa ra abin aka atãrhã akɛrɛ na awe abi Unum uwu urhɛ, uwuruwi aka amuna afã nu abĩ, nu akau akagɔng, nu kishoo abinkɛ aka awe ra ake.
16 Ivang iyi isha, unga aneke abĩã kishoo azɛ̃rhã ru udĩkpi umbɔ aka abee.
17 Bɔr unga asi inekuka idɛyiwe ugɛ unga awu umɔ ri ikorhe abin aka aze ra anera. Unga acorhuwa umɛn ri idzaa inai ra afã nu abingha, adzaa umbi ubingha umbi agha, na atsu umbi agɔm anggɔm ra amɛnmbi.>>
18 Uko nggu arherha akɛrɛ umbɔ agũ uver kata na akɛn anera abɛrɛ ikorhuwe umbɔ idɛm.
19 Mɔcɛ abi Uyahuda abɔɔ adzeku Uantakiya nu Uikoniya aba adzipa amɛn ikikɔnga. Umbɔ atang atarh nu Uburhu na adɔ̃rhã unga azĩmbɔ ru undzing utepa, akaifɛrhkɔ agɛ unga aka akpea.
20 Bɔr angwɛ̃ imesa aka akɔng akan adziira unga, unga asoka na azɛ̃rhã atsĩã ru utepa. Unum uvaa unga nu Ubarnaba azĩmbɔ Udarbe.

Ibvui iba Uantakiya aki Usuriya

21 Umbɔ adzowe Isarhe Iyiki Ize ru utepa na akpo angwɛ̃ imesa arhɛrhɛ. Mɔcɛ umbɔ abvui azĩmbɔ Urhistira, nu Uikoniya nu Uantakiya aki Upisidiya,
22 afituwe angwɛ̃ imesa ha umbɔ adɛ̃ɛ̃ aker ri imangmangmbɔ hã. Agɔr agɛ, <<Awu ufang umɛn iki ihwa uver urhɛrhɛ ni idɔrhi ikpo itsĩ Iyɛrhe Unum.>>
23 Uburhu nu Ubarnaba asɛnge umbɔ akakũ ukpui abika adɔsa, nggu ikpem igha ubin nu ifɛn-Num umbɔ aka ayɛruwe umbɔ ru Uteijee, uwuruwi umbɔ aka awe ri imangmang ru unga.
24 Amaa uzɛ̃rhã adɔsa udika abĩ Upisidiya, aba atsĩ abĩ Upamfirhiya,
25 umbɔ aka adũwã Arherhu-Num ru Uperga, mɔcɛ umbɔ azĩmbɔ Uatarhiya.
26 Adzeku Uatarhiya atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ abvui azĩmbɔ Uantakiya, anangkɛ umbɔ aka abee iwembɔ imimutu Unum ri itseryɛ umbɔ aka atɔ̃ amaa.
27 Umbɔ aka azĩ atsĩ Uantakiya, umbɔ akɔng abika adɔsa asɔme kishoo ubinkpi Unum aka akorhe ru ubokmbɔ nu amɛnkɛ umbɔ aka atsuruwe utsĩndĩ imangmang ra atsen abi Uyahuda igambɔ.
28 Umbɔ asei adermbɔ ru nggɔɔ ha nggu angwɛ̃ imesa.

15

Abi udzepurhe Urusharhima

1 Aner abɔɔ adzeku Uyahudiya aba ru Uantakiya anu imesuwe abika adɔsa agɛ, <<Umbɔ aba asi isorhuwambɔ umbi usorhe ru nyaki Íkpem Umusa iki iwe, umbi asi íkpombi ififɔrh.>>
2 Awu uning akarhãrhã umbɔ Uburhu nu Ubarnaba aka akorhe nggu aner ha ra arherhe akɛrɛ. Nggee umbɔ asɛng umbɔ Uburhu nu Ubarnaba nu abɔɔ umbɔ azĩ Urusharhima ra abi itser Uyesu nu akakũ abika adɔsa ri itsi arherhe ha.

3 Abika adɔsa ha azĩ adene umbɔ azĩmbɔ,
na adɔsa udika abĩ Ufinikiya nu aki
Usamariya, umbɔ asɔm arherhe atsen
abi Uyahuda aka adzipa azĩ ru Unum.
Arherha akɛrɛ atsu abika adɔsa kishoo
agɔm anggɔm akarhãrhã.
4 Ivangyɛ umbɔ aka azĩ atsĩ Urusharhima,
abika adɔsa nu abi itser Uyesu nu akakũ
ayɛi umbɔ, Uburhu nu Ubarnaba asɔme
umbɔ kishoo ubinkpi Unum aka akorhe ra
abokmbɔ.
5 Bɔr abika adɔsa abɔɔ abika awu ru
ugbɛr uwu abi Ufarisi asok adɛ̃ɛ̃ na agɛ,
<<Awu ufang abi imangmang ra atsen
umbɔ asorhuwe umbɔ usorhe na adɔsi
Íkpem Umusa.>>
6 Abi itser Uyesu na akakũ akɔng
arherha arherhe ri itsi arherhe ha.
7 Umbɔ aka amaa uning akarhãrhã,
mɔcɛ Ubitru asok adɛ̃ɛ̃ na agɔr umbɔ agɛ,
<<Umbi angwɛ̃mɛn, umbi ahwɛngmbi
rimõõ Unum asɛng umum ru umbi agɛ
atsen abi Uyahuda agũ Isarhe Iyiki Ize ru
ubokmum na awe ru imangmang.
8 Unum aka ahwɛng amɛn anera,
adeyiwa agɛ unga aka ayɛisa umbɔ ri
idzowe umbɔ Ipfu Isarsatangge ru nyaka
unga aka adzaa umɛn.
9 Unga asi iyotunga ugɛ umɛn iwiwemɛn
nggu umbɔ unga asaruka amɛnmbɔ ri
imangmangmbɔ.
10 Nggee, awu use utsu umbi anu iviru
Unum ri itsorhuwe abin aka amor ru atsi
angwɛ̃ imesa abɛrɛ umɛn nu atesmɛn iki isi
idɛ̃ɛ̃ itsãmɛn?
11 Ĩ'ĩ! Umɛn ihwɛng ugɛ awu imimuta
Uteijee Uyesu ngge inu ifɔrha umɛn, ru
nyaka ngge iki ifɔrhe umbɔ.>>
12 Kishoo ikikɔng anera inũ ukutata na
akpeto ru Ubarnaba nu Uburhu umbɔ
aka asɔme umbɔ abin idzeu nu igbigbayɛ
Unum aka akorhuwe atsen abi Uyahuda ru
ubokmbɔ.
13 Ivangyɛ umbɔ aka amaa arherhe ha,
Uyaku agɛ, <<Umbi angwɛ̃mɛn, aka akpeto
ru umum.
14 Usiman asɔma umɛn ikikorhu Unum
unga aka atirha asɛng abɔɔ ra atsen abi
Uyahuda umbɔ awu abinga.
15 Akɛrɛ ha awu uku kpengkpeng nggu
arherhe abika asɔm Arherhu-Num. Umbɔ
aka atsɛng agɛ,
16 << <Akɛrɛ ha aka imaa umum ibvui
ĩbamum
iba idzin utsurha Udauda uku ugba.
Umum ibvui iberukũ igbigbangge,
umum ibvui itarukũ.
17 Nggee anera abika abɔr aka ibeea umum
Uteijee,
nu kishoo atsen abi Uyahuda umum
iki isɛng umbɔ awu abimum.>
Awu Uteijee uwuku ukorha abin hã
arherhe arherhe akɛrɛ.
18 Ahwɛngmbɔ akɛrɛ ha ishaisha.
19 <<Nggee, aba awu inyĩnyãmum, isi
imɛ̃ngge umɛn ipare atsen abi Uyahuda
abika adzipa aba udiku Unum.
20 Bɔr umɛn itsɛnge umbɔ ubvur isɔme
umbɔ niba aghambɔ ubinkpi umbɔ aka
ayɛruwe ru ugberhe, use itoma-dak, nu
atãi ijuɛyɛ umbɔ aka ashĩrhũwe urhɔka, use
atãi adzirh.
21 Ubinkutsu aka avarhukumbɔ Íkpem
Umusa ru ubɛn utepa ishaisha, na
avarhumbɔ ra abã ifɛn-Nummbɔ ubɛn
unum ukpuku uwosha.>>

Ubvur akakũ uzĩ ru atsen abika adzipa

22 Mɔcɛ abi itser Uyesu nggu akakũ
nu kishoo abika adɔsa, anyã azea umbɔ
asɛng anera ra adɔkambɔ adene umbɔ
azĩ Uantakiya nggu Uburhu nu Ubarnaba.
Umbɔ asɛng Uyahuda uwu umbɔ iki iyisa
Ubarsabba, nu Usirha, ikivarhambɔ aka
awu anggbaashi ra abika adɔsa.
23 Nggu umbɔ adene ubvur uwurɛ uwu
utsɛng ugɛ,
Abi itser Uyesu nu akakũ abika adɔsa,
angwɛ̃mbi,
Uzĩ ra abika adɔsa atsen abi Uyahuda
ru Uantakiya, ra abĩ Usuriya nu aki
Ukirhikiya,
Ighwe.
24 Umɛn igũ abɔɔ adzeku umɛn
asoyiwa amɛnmbi nggu arherhambɔ,
adzunuwa umbi nggu ubinkpi umbɔ iki
irherhe, asi iwea umɛn idene umbɔ.
25 Nggee umɛn iki ibema ni inyã azea
umɛn isɛng abɔɔ idene umbɔ aba ru umbi
nggu awɛrhamɛn umbɔ Ubarnaba nggu
Uburhu,
26 abirabɛ aka adzowe urhɛmbɔ ri itsok
Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo ha.

27 Nggee umɛn idene umbɔ Uyahuda
nggu Usirha aba ru umbi asɔma umbi abin
hã ra angwĩmbɔ umɛn iki itsɛng.
28 Ipfu Isarsatangge nu umɛn inyã
azea umɛn niba itsukamɛn umbi imoryɛ
iki inangngge umbi, umɛn ikpurhi isɔma
umbi abinkɛ aka awu ufang.
29 Umbi niba aghambi ubinkpi umbɔ
aka ayɛruwe nu agberhe, use atãi ijuɛyɛ
umbɔ aka ashĩrhũwe urhɔka, use itãi
adzirh, use itoma-dak. Umbi aba at-
sammbi atsimbi ra abin akɛrɛ, umbi
akorhe iyiki ize nukpɔ.

Aka azĩ uku utɔɔ.

30 Umbɔ adene umbɔ itser ha abvui
azĩmbɔ Uantakiya, anangkɛ umbɔ aka
akɔng abika adɔsa adzowe umbɔ ubvur ha.
31 Ivangyɛ anera aka avarhu ubvur ha,
umbɔ agɔm anggɔm nggu itɛnamɛn nu
arherhe ifififitayɛ umbɔ aka avarhe.
32 Uyahuda nu Usirha, umbɔ awu abika
asɔm Arherhu-Num, arherha arherhe ifi-
fita na afituwe abika adɔsa nggu irhɛm
arherhe.
33 Umbɔ aka amaa ivang iyɔɔ umɔ, umbɔ
adene abika adɔsa azĩ nggu igũibɛn iyi
ididɔɔr ra abirabɛ aka adene umbɔ.*
35 Uburhu nu Ubarnaba asei adãrhũmbɔ
ivang ru Uantakiya nu aner abɔɔ arhɛrhɛ
aka amesuwe na adzowe isarhe Arherhu
Uteijee.

Igigau Uburhu nu Ubarnaba

36 Ivanga ukunjiir iki itɔng Uburhu agɔr
Ubarnaba agɛ, <<Uba umɛn izĩmɛn ubɛn
iteuyɛ umɛn iki idzowe isarhe Arherhu
Uteijee izĩ iyepa angwɛ̃mɛn nu anapumɛn,
ni inyãni ubinkpi umbɔ iki ikorhe.>>
37 Ubarnaba abee ikũ nggu Uyohana,
umbɔ iki iyisa Umarku, umbɔ azĩ urhɔnga.
38 Bɔr Uburhu asi ikaifɛrhkɔ ugɛ izengge
umbɔ akũna unga, ubinkutsu, unga asi
idɛ̃ɛ̃nga nggu umbɔ ri itser ru Upamfirhiya.
39 Uning igigau utsotsoramgbɔ, utsu
umbɔ agaumbɔ. Ubarnaba akũ Umarku
umbɔ atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ azĩmbɔ Usayifuru.
40 Bɔr Uburhu asɛng Usirha umbɔ azĩmbɔ,
abika adɔsa afɛne umbɔ Uteijee unga atsu
imimutanga idzɛu umbɔ.
41 Unga adɔsa udika abĩ Usuriya nu aki
Ukirhikiya, afita abika adɔsa.

16

Utimoti agbopu Uburhu nu Usirha

1 Uburhu agbaashia aba Udarbe mɔcɛ
na azĩ uteu Urhistira, anangkɛ ungwɛ̃
imesa uwɔɔ itsoka igburh Utimoti. Uyanga
awu una Uyahudiya uwuku ududɔsa, bɔr
utɛnga awu utsa Uherhini.
2 Abika adɔsa ru Urhistira nu Uikoniya
arherhi iyiki ize ri itsinga.
3 Uburhu abee ikũ unga azĩ uzɛ̃rhã,
nggee unga atsu umbɔ asorhuwe unga
usorhe, ubinkutsu abi Uyahuda abi anang
hã kishoo ahwɛngmbɔ utɛ Utimoti awu
utsa Uherhini.
4 Umbɔ aka azɛ̃rhã atsĩrhĩ iteu, anu
idɛyiwe anera abinkɛ abi itser Uyesu nu
akakũ ru Urusharhima, adɛyiwe abika
adɔsa, adɔsa ake.
5 Ngge itsu abika adɔsa atoma awu ak-
erketambɔ ri imangmang, nu irhɛmbɔ inũ
ititoma ubɛn unuma.

Uburhu anyã izĩ Umakidoniya ri irhi

6 Uburhu nu awɛrhu uzɛ̃rhãnga azĩ udika
abĩ Ufirijiya na aki Ugarhatiya, ubinkutsu
Ipfu Isarsatangge ikɛnngge umbɔ idzowe
isarhe Uteijee ru abĩ Uasiya.
7 Ivangyɛ umbɔ aka aba atsĩ nu atsom abĩ
Umisiya, umbɔ abee izĩ abĩ Ubitiniya, bɔr
Ipfu Uyesu ikɛnngge umbɔ.
8 Nggee umbɔ adɔsa udika abĩ Umisiya
acipa azĩmbɔ uteu Utoruwa.
9 Nu untsuuka Uburhu anyã irhi uner abĩ
Umakidoniya aka adɛ̃ɛ̃ na ashɔ̃rhã unga
agɛ, <<Uma uba Umakidoniya uba uyika
umɛn.>>
10 Uburhu aka anyã irhi ha, kanying
umɛn ingbika abinmɛn izĩmɛn Umaki-
doniya, ubinkutsu umɛn inyã Unum unga
ayisa umɛn idzowe Isarhe Iyiki Ize ru
umbɔ.

Urhidiya awea ri imangmang

11 Umɛn isok ru ukhukhɔɔ amɛ̃ idzeku
Utoruwa uku urhirhiki izĩmɛn Usamu-
tarkiya. Unum uvaa umɛn itsĩmɛn
Uniyaforhi.

* **15:33** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 34 *bɔr Usirha abee idɛ̃ɛ̃ umɔ.*

12 Umɛn idze umɔ izĩmɛn uteu Ufirhipi,
ukpuku uwe anang isei abi Uroma uteu
ukugɔnga ra abĩ Umakidoniya. Umɛn imaa
inuma umɔ.
13 Ru unum ukpuku uwosha umɛn
idzeka angwĩ utepa izĩmɛn ru ubang azɛ̃,
anangkɛ umɛn iki itsar ugɛ awu anang ifɛn-
Num. Umɛn isei ni irherha arherhe ra
akatsɛrh aka akɔng umɔ.
14 Utsɛrh uwɔɔ ra abika akpeto itsoka
igburh Urhidiya, unga awu una uteu Utiy-
atira anu igoyiwe atorho undzuna, uwuku
udzowe igɔng ru Unum. Uteijee ayanguwe
amɛnnga unga akpeto ru ubinkpi Uburhu
aka arherhe.
15 Ivangyɛ umbɔ aka asorhuwe unga
ubɔtisima nggu aner iyanga, unga ayisa
umɛn izĩ ri iyanga agɛ, <<Umbi aba abe-
mumbi agɛ umum iwu uwuku uwe ru
imangmang ru Uteijee, àka aba acipa ri iya-
mum.>> Unga aka agbiir amɛnmɛn umɛn
ibemumɛn.

Agbang Uburhu nu Usirha ru ugborzĩ

16 Unum ukpɔɔ umɛn izĩ ra anang ifɛn-
Num ni igbopu una uwɔɔ awu ugãrhã
awuri ipfu iyiki ibewe iyi irhi. Unga
aka isaka akposhuwe uhwɛk ru ateiyanga
akarhãrhã ri itser irhi ha.
17 Unga anu idɔsu Uburhu nu umɛn, atsu
ivum, anu igɔr agɛ, <<Abɛrɛ awu agãrhũ
Unum Uwuku Ugɔng anu idɛyiwa umbi
utsĩndĩ uwuku ufɔrh.>>
18 Anu ikorhe rimi inuma irhɛirhɛ utsɛku
Uburhu agũ avɔm, na adzipa agɔr ipfu
iyiki ibewe ha agɛ, <<Umum itsu ungo ri
itsok Uyesu Ukiristo upfudzeka ru unga!>>
Kanying ipfu iyiki ibewe ha idzekngge ru
unga.
19 Ivangyɛ ateiya una hã aka anyã utsĩndĩ
ikpo uhwɛkmbɔ uku uborhmgbɔ, mɔcɛ
umbɔ adzur Uburhu nu Usirha agbĩrhã
umbɔ azĩmbɔ ra anang izɛɛ ra asu abi ijee.
20 Umbɔ aka akũna umbɔ azĩ ra abika
atsu uvau abi Uroma na agɛ, <<Aner
abɛrɛ awu abi Uyahuda, adɛ̃ɛ̃ isoyiwe amɛn
utepmɛn.
21 Anu imesuwa agbeyakɛ aka asi imɛ̃ke
ri ikpemyɛ umɛn abi Uroma iki iyɛi use
umɛn ĩdɔsa.>>
22 Anera akɔng nu atsimbɔ Uburhu nu
Usirha, abika atsu uvau atsuke anera at-
simuwe atorhambɔ na akwɛr umbɔ.
23 Umbɔ aka akwɛr umbɔ akarhãrhã
amaa, atsuke umbɔ ru ugborzĩ, atsu uner
idzɛu angwɛ̃dzɛn na adzɛu umbɔ.
24 Unga aka ayɛi itsera, unga at-
suke umbɔ ru unɔrkang ugbora, atsuke
adakmbɔ ru ukhɔɔ.
25 Ayoka ikɔ untsuuka Uburhu nu Usirha
afɛn-Num atsusa abom ikpoi Unum,
abirabɛ umbɔ aka agbange ru ugborzĩ hã
akpeto ru umbɔ.
26 Kanying nggaa izizusa abĩ itsu atarh
idzin ugbor uzĩ hã azusa. Kanying kishoo
angwĩ ubã ugbor uzĩ atsuri, kishoo inyãwã
iyiriyɛ umbɔ aka abow abi ugbora igarhe.
27 Uner adzɛu ugborzĩ hã aka azir ru
urhɔ anyã angwĩ ubã agbora adɛ̃ɛ̃ iyɛm,
unga awɔɔr ikonnga abee ifɛre itsinga,
ubinkutsu akaifɛrhkɔ agɛ abirabɛ umbɔ
aka agbange ru ugborzĩ hã aka atĩmbɔ.
28 Bɔr Uburhu atsarhi irhaknga atsu
ivum agɛ, <<Niba unayikɔ itsingo! Umɛn
abɛ kishoo iwu umɔ!>>
29 Uner udzɛu ugborzĩ hã agɔr umbɔ
akũ irhirhang aba, mɔcɛ unga asok adɛr
atsĩ azang iwei ifɛr unga atararhu ra asu
Uburhu nu Usirha.
30 Mɔcɛ unga akũna umbɔ adzeka ra
awiya na arhusa agɛ, <<Umbi anggbaashi,
umum ikorhu use aka awu ufang ni ikpo
ififɔrh?>>
31 Umbɔ agɛ, <<Uwe ru imangmang ru
Uteijee Uyesu, ungo uwuri ikpikpoɔ ififɔrh,
ungo nu abi iyango.>>
32 Mɔcɛ umbɔ arherhe Arherhe Uteijee
asɔme unga nu abirabɛ aka awu ri iyanga
kishoo.
33 Ru untsuua ha ri ivang hã uner idzɛu
ugbor ha aka akũna umbɔ azĩ asorhe
isɔɔmbɔ. Kanying unga nu abi iyanga
kishoo asorhuwe umbɔ ubɔtisima.
34 Unga akũna umbɔ atsĩã ri iyanga
akowe umbɔ ubingha. Unga nu abi iyanga
kishoo agɔm anggɔm ubinkutsu umbɔ
kishoo awembɔ ri imangmang ru Unum.
35 Ukpe uku usar, abika atsu uvau adene
ambow ikow agɛ, <<Atsũwe aner abɛrɛ.>>
36 Nggee uner idzɛu ugbor ha adɛyiwe
Uburhu agɛ, <<Abika atsu uvau agɔr agɛ
atsũwe umbi. Icɛrɛ aka adzek. Azĩ uku
utɔɔ.>>
37 Bɔr Uburhu agɔr uner idzɛu ugbor ha
agɛ, <<Akwɛr umɛn ra asu anera na asi

ivarhumbɔ arherhe, umɛn abɛ iwu aner Uroma, na atsuke umɛn ru ugborzĩ. Icɛrɛ umbɔ awuri itsũwe umɛn ri iwɔk? Ĩ'ĩ, rinɛɛ! Uneke umbɔ aba nibikambɔ aba atsũwe umɛn idzek.>>

38 Ambow ikow ha azĩ asɔme abika atsu uvau arherha akɛrɛ ha. Abika atsu uvau aka agũ agɛ Uburhu nu Usirha awu aner Uroma, iwei ifɛr umbɔ.

39 Nggee umbɔ aba ashɔ̃rhã umbɔ Uburhu nu Usirha, atsũwe umbɔ, na adene umbɔ adzek ru ugborzĩ, na ashɔ̃rhã umbɔ ama adzek ru utepa.

40 Ivangyɛ umbɔ Uburhu nu Usirha aka adzek ru ugborzĩ hã, umbɔ abvui azĩmbɔ ru iya Urhidiya, umɔ umbɔ aka akɔng nggu abika adɔsa na afituwe umbɔ. Mɔcɛ umbɔ abɔrukumbɔ utepa.

17

Uburhu nu Usirha ru Utasarhonika

1 Uburhu nu Usirha aka azɛ̃rhã adɔsa udiku iteu Uamfiporhi nu Uafirhoniya, aba atsĩ uteu Utasarhonika, anangkɛ ubã ifɛn-Num abi Uyahuda uku uwe.

2 Ru nyaku Uburhu aka abayi, atsĩ ru ubã ifɛn-Num hã, inum iyiki iwiwosha itaar umbɔ aka anu irhisi itsɛng Arherhu-Num nggu umbɔ.

3 Unga anu isɔme umbɔ na adɛyiwe umbɔ idzidzɛrhe agɛ awu ufang Ukiristo aka ihwa uver na asoku udzak. Uburhu agɔr umbɔ agɛ, <<Uyesu ha umum iki inu indɛyiwa umbi unga awu Ukiristo.>>

4 Abɔɔ abi Uyahuda abemumbɔ arherhe Uburhu nu Usirha, nu arhɛrhɛ abi Uherhini abika agũ iwei Unum nu akatsɛrh akagɔng atomi itsi nggu umbɔ.

5 Bɔr abi Uyahuda abikase agũ unyɛ̃ɛ̃, umbɔ akɔng awɛ ugbau ra atsĩndĩ, umbɔ aka akɔng kishoo ahwita abi utepa. Akũ avɔm atsĩ ri iya Ujason abee Uburhu nu Usirha abee ikũna umbɔ adzeka ra anera.

6 Bɔr umbɔ aka asi inyãmbɔ umbɔ, umbɔ adarhu Ujason nu abika adɔsa abɔɔ akũna umbɔ azĩmbɔ ra asu abi ijee utepa, atsuyi ivum agɛ, <<Aner abɛrɛ abika asoyi amɛn ubɛn ananga ru upfung nggabɛ aka abambɔ nggimi.

7 Ujason ayɛi umbɔ akũ atsĩ ri iyanga. Kishoo akpɛ̃mbɔ idɔsi ikpem Ukaisar, anu igɔr agɛ uyɛrhe uwɔɔ, itsoknga igburh Uyesu.>>

8 Umbɔ aka agũ rimi, anera nu abi ijee utepa agũ avɔm akarhãrhã.

9 Mɔcɛ umbɔ atsu Ujason na anera abɔɔ afai uhwɛk na aneke umbɔ azĩmbɔ.

Uburhu nu Usirha ru Ubiriya

10 Utsuu uku ufin abika adɔsa adene Uburhu nu Usirha azĩmbɔ Ubiriya. Umbɔ aka azĩ atsĩ umɔ, umbɔ atsĩ ru ubã ifɛn-Num abi Uyahuda.

11 Abi Ubiriya awu ra amɛn akika agũ arherhe ha anangmbɔ abi Utasarhonika, ubinkutsu ayɛi arherhe ha aboka avaa avaa. Anu itsu asumbɔ ri itsɛng Arherhu-Num ubɛn unuma abee inyã ubinkpi Uburhu aka arherhe uwu idzidzɛrhe.

12 Abi Uyahuda arhɛrhɛ awe ru imangmang, nu abi Uherhini, akatsɛrh abika agɔng nu ikɛi akatsak.

13 Bɔr abi Uyahuda ru Utasarhonika aka agũ agɛ Uburhu adɛ̃ɛ̃ idzowe isarhe Arherhu-Num ru Ubiriya, umbɔ asok azĩmbɔ umɔ ikɛi. Umbɔ aka azĩ atsĩ, ahwita anera asoyiwe amɛnmbɔ.

14 Kanying kanying abika adɔsa akũ Uburhu azĩ ru ubang ukau azɛ̃ akagɔng, bɔr Usirha nu Utimoti aseimbɔ ru Ubiriya.

15 Abirabɛ aka azĩ adene Uburhu akũna unga azĩ atsĩmbɔ Uatina. Abvui aba akũ nggu itser Uburhu aka adene umbɔ ugɛ Usirha nu Utimoti aba akpo unga iki ifefetem.

Uburhu ru Uatina

16 Uburhu aka adɛ̃ɛ̃ adzɛu umbɔ ru Uatina, amɛnnga aghong akarhãrhã unga aka anyã utepa nggu agberhe arhɛrhɛ.

17 Nggee unga aka isaka arherha arherhe ru ubã ifɛn-Num nggu abi Uyahuda nu abi Uherhini abɔɔ abika agũ iwei Unum, ikɛi ubɛn unuma unga iki irherha arherhe nggu abirabɛ unga iki ikpo ra anang izɛɛ.

18 Rimi hã ikɛi abi ifɛrhkɔ itsoi umbɔ iki iyisa Uabikuriya nu Usitokiya anu irherha arherhe nggu unga. Abɔɔ arhusa agɛ, <<Uwɛrɛ uner ugbugbewa uwurɛ abee igɔr agɛ use?>> Abɔɔ agɛ, <<Awu uner uwuku udzowe isarhe anum abɔɔ abĩ akase.>> Ubinkutsu umbɔ arherhe rimi Uburhu anu

idzowe Isarhe Iyiki Ize iyi Uyesu, nu isok ra akpe.

19 Məcɛ umbɔ akũna unga azĩmbɔ udzepurhe anang ikikɔngyɛ umbɔ aki iyisa Igũ Uarasa agɔr unga agɛ, <<Uba udɛyiwa umɛn imesa iyiki ifa iyɛ ungo uku unu imesuwe.
20 Ungo ukũ itsen arherhe ake atsĩ ra atomɛn, umɛn ibee ihwɛng agbena.>>
21 Kishoo aner Uatina nu atsen abika asei umɔ, anyangi ivangmbɔ asi ikorhumbɔ ubin bɔr anu irherhe na agosha abin aka afa.

22 Uburhu asok adɛ̃ɛ̃ ra asu ikikɔnga, na agɛ, <<Umbi aner Uatina! Umum inyã umbi awu abika abema agbeyi akarhãrhã nu afɛna kishoo.
23 Ubinkutsu ivangyɛ umum iki izɛ̃rhã imaa utepa umum inyãmum abinkɛ umbi iki idzowe igɔng nu ake, ikɛi umum inyãmum ubeu idɛm anummbi nggu itsɛng iki igɔr igɛ, <UZĨ RU UNUMWI UMBƆ AKA ASI IHWƐNGMBƆ.> Ubinkpi umbi aka asi ihwɛngmbi na adzowe igɔng ru ukpɔ, awu unga umum iki inu idɛyiwa umbi.

24 <<Unumwi aka amunu upfung nu kishoo abinkɛ aka awu umɔ awu Uteijee afã nu abĩ na asi iseisa ra aya-Numkɛ anera iki idzin.
25 Unga asi ibeenga anera ayike unga, asi ibeenga ubin, ubinkutsu, awu unga adzowe anera kishoo urhɛ nu uwoyi nu abina kishoo.
26 Awu ru unera unying unga aka amunu idũa kishoo, agɛ umbɔ asei ra ananga kishoo ru upfung, unga angwɛ̃ ivangyɛ umbɔ aka isei atsĩ nu inangyɛ umbɔ aka isei.
27 Unum akorhe rimi ngge itsú anera ibeea unga, na awuri ima abãrhã azĩmbɔ ru unga, na awuri ikpombɔ unga. Idzidzɛrhe, asi idera nggu ubɛn unera ru umɛn.
28 <Ubinkutsu, iwu ru unga umɛn iki iwe ru urhɛ, ni izɛ̃rhã, ni ibɛk.> Ru nyaka abika atsɛng ambommbi abɔɔ aki igɔr agɛ, <Umɛn iwu unangnga.>

29 <<Ngge iki iwe ugɛ umɛn iwu unang Unum, asi imɛ̃ɛ̃ umɛn ikaifɛrhkɔ ugɛ Unum awu ru uzirhzĩ uzinarhi use uazurhfa use atarh, ubinkpi unera iki ikorhe ri itsoinga.
30 Ri iyi isha Unum asi ibeenga idzowe anera uver ihwihwɛng iki ishingge ru umbɔ, bɔr icɛrɛ unga atsu anera kishoo ubɛn ananga umbɔ adzipa.
31 Ubinkutsu unga aka angwɛ̃ɛ̃ unumkpi unga aka iba atsu uvau iyi idzidzɛrhe ru upfunga ru ubok uwɔɔ unga aka asɛng. Unga aka adɛyiwa arherhe ha iwuri iwe rimi ra anera kishoo ri isoyiwe uner ha ra akpe.>>
32 Ivangyɛ umbɔ aka agũ arherhe isisok ra akpe, abɔɔ acata, bɔr abɔɔ agɛ, <<Umɛn ibee ibvui igũ ubinkpi ungo uku irherhe ra arherha akɛrɛ.>>
33 Awu umɔ Uburhu aka abɔre umbɔ.
34 Bɔr abɔɔ ukunjiir agbopa nggu Uburhu awe abi imangmang. Ru umbɔ ha awu Udiyonisiyu, uner itser ru udzepurhe, nu utsɛrh uwɔɔ itsoka igburh Udamari, na abɔɔ nggu umbɔ.

18

Uburhu ru Ukorinti

1 Akɛrɛ ha aka amaa, Uburhu abɔruka Uatina na azĩã Ukorinti.
2 Nggɔɔ ha unga aka agbopa nggu utsa Uyahuda uwɔɔ itsoka igburh Uakirha, unga awu uner abi abĩ Ufontu. Unga nu utsɛ̃nga Ubiriskirha anai idzeka abĩ Uitarhiya, ubinkutsu Ukarhaudiyu atsu abi Uyahuda kishoo adzembɔ ru Uroma. Uburhu azĩ inyã umbɔ.
3 Ubinkutsu itsermbɔ iwu unying iyiki isɔr utenti, məcɛ unga aseisa umbɔ atɔ̃ itser urhɔnga.
4 Ubɛn unum ukpuku uwosha Uburhu atsĩã arherhe ru ubã ifɛn-Num abee igbiir amɛn abi Uyahuda na Atsen abi Uyahuda.
5 Ivangyɛ umbɔ Usirha nu Utimoti aka adzeku Umakidoniya aba, Uburhu adzowe ivanga kishoo ri idzowe isarhe, adekuwe abi Uyahuda agɛ Uyesu unga awu Ukiristo.
6 Bɔr abi Uyahuda aka asi ibemumbɔ na irhena unga, unga azusu uzurhu ra atorhanga agɔr umbɔ agɛ, <<Adzirhmbi awu ra atsimbi! Umum ishimum ru uvau. Icɛrɛ umum iwuri izĩ ra Atsen abi Uyahuda.>>
7 Məcɛ unga asok azĩã ri iya uwɔɔ itsoka igburh Utitiyu Ujustu, uwuku udzowe

igɔng Unum. Iyanga iki ikhapa ru abã ifɛn-Num.
8 Ukiribu, unggbaashi ubã ifɛn-Num, awea ri imangmang ru Uteijee, unga nggu aner iyanga kishoo. Abi Ukorinti abɔɔ arhɛrhɛ aka agũ unga awembɔ ri imangmang, umbɔ akorhuwe umbɔ ubɔtisima.
9 Untsuuka nukpɔ Uteijee arherhe arherhe nggu Uburhu ru irhi agɔr unga agɛ, <<Niba ugũo iwei, udzowe isarhe, niba unuɔ ukutatata.
10 Ubinkutsu umum iwu nggu ungo, unera ashia aka itsu ubok akorhuwa ungo ifɛrhɛ, anermum awu arhɛrhɛ ru utepu ukpirɛ.>>
11 Nggee Uburhu asei umɔ amɛka nu utenga, amesuwe umbɔ Arherhu-Num.
12 Ivangyɛ Ugarhiyo aka awu unggbaashi abĩ Uakaya, abi Uyahuda agbopa atsimbɔ igamtsa nggu Uburhu akũna unga azĩmbɔ ru udzepurhe uku uvarha arherhe.
13 Agɔr agɛ, <<Utsak uwurɛ atsu anera adzowe igɔng ru Unum ru utsĩndĩwi Íkpem iki ikɛnngge.>>
14 Uburhu aka abee irherha arherhe, Ugarhiyo agɔr abi Uyahuda agɛ, <<Uda unga akorhu ubin ukpɔɔ uku usi izekpɔ use ukpuku ubewe ri Íkpem, umum igũmum na umbi.
15 Bɔr ngge iki iwu uning ru irhɛm, atsutsok nu Íkpemmbi, umbi aka azĩ arherhe amaa nibikambi. Umum ishimum ra amɛn aka atsu uvau ri ikpũ abin akɛrɛ.>>
16 Mɔcɛ unga awayika umbɔ ru udzepurhe uku uvarha arherhanga.
17 Mɔcɛ umbɔ kishoo adzur Usostanu unggbaashi ubã ifɛn-Num, akwɛre unga ugwɛɛ ru udzepurhe uku uvarha arherhe. Bɔr Ugarhiyo asi irhisa.

Ubiriskirha, Uakirha nu Uaporho

18 Uburhu asei ru uteu Ukorinti inuma irhɛirhɛ. Na aneke abika adɔsa na atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ azĩmbɔ abĩ Usuriya, umbɔ Ubiriskirha nu Uakirha azĩ urhɔnga nggu unga. Bɔr uyirhkpi unga aka ayirh utsu umbɔ akone itsinga ru uteu Ukankiriya unga adɔrha azĩ.
19 Umbɔ aka azĩ atsĩ ru Uafisa, umɔ Uburhu aka abɔre umbɔ Ubiriskirha nu Uakirha. Unga atsĩã ru ubã ifɛn-Num arherha arherhe nggu abi Uyahuda.
20 Ivangyɛ umbɔ aka ashɔ̃rhã unga ama adãrhã nggu umbɔ, unga asi ibemunga.
21 Bɔr unga aka awuri ibɔre umbɔ, unga abemuwe agɛ, <<Umum ibvui inbamum ru umbi Unum aba abemunga.>> Mɔcɛ unga atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ adzeka ru Uafisa.
22 Unga aka acipa ru uteu Ukaisariya, unga afũã ighwe abika adɔsa ru Urusharhima, mɔcɛ unga acipa azĩã uteu Uantakiya.
23 Unga aka adãrhã amaa ru Uantakiya, Uburhu asok atsĩrhã ra abĩ Ugarhatiya na abĩ Ufirijiya, adɔsu ititeu ayike angwɛ̃ imesa adɛ̃ɛ̃ aker.
24 Ivang hã utsa abi Uyahuda uwɔɔ itsoka igburh Uaforho, aba ru Uafisa. Unga awu uner uteu Uarhekzandiriya ru Umasar. Unga ahwɛnga arherhe afina na ahwɛng itsɛng Arherhu-Num akarhãrhã.
25 Aka amesukumbɔ unga ru utsĩndĩ Uteijee, unga aka isaka anyar asunga arherhe uku urhirhiki ri itsi Uyesu, bɔr unga akpurha ahwɛng ubɔtisima Uyohana.
26 Unga atirha adzowe isarhe nggu ikernga kishoo ru ubã ifɛn-Num. Umbɔ Ubiriskirha nu Uakirha aka agũ arherhanga, umbɔ akũna unga azĩmbɔ ri iyambɔ na atoma adɛyiwe unga utsĩndĩ Unum.
27 Ivangyɛ Uaporho aka abee izĩ abĩ Uakaya, abika adɔsa afituwe unga na atsɛnge ubvur ra angwɛ̃ imesa ru Uakaya umbɔ ayɛi unga. Unga aka azĩ atsĩ umɔ unga amɛna ayike abirabɛ aka awe ru imangmang ru Unum ru ubok imimuta.
28 Ubinkutsu unga ananga abi Uyahuda ra asu anera nggu ijee arherhe akarhãrhã, adɛyiwe umbɔ ri itsɛng Arherhu-Num agɛ Uyesu unga awu Ukiristo.

19

Uburhu ru Uafisa

1 Ivangyɛ Uaforho aka awu ru Ukorinti, Uburhu azɛ̃rhã ru utsĩndĩ abĩã azĩ atsĩ Uafisa, umɔ unga akpo angwɛ̃ imesa abɔɔ.
2 Arhusa umbɔ agɛ, <<Umbi ayɛimbi Ipfu Isarsatangge ri ivangyɛ umbi aka awuri imangmang?>> Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Ĩ'ĩ, umɛn isi igũmɛn ugɛ Ipfu Isarsatangge iwengge.>>

3 Nggee Uburhu arhusa agɛ, <<Asorhuwa
umbi ikpũ ubɔtisima uwukusong rimi?>>

Umbɔ agɛ, <<Ikpũ ubɔtisima Uyohana.>>

4 Uburhu agɛ, <<Ubɔtisima Uyohana uwe
uwu idzidzipa. Unga adɛyiwe anera umbɔ
awe ru imangmang ru uwuruwi aka iba ru
undzingnga, awu unga hã awu Uyesu.>>

5 Umbɔ aka agũ rimi, umbɔ asorhuwe
umbɔ ubɔtisima ri itsok Uteijee Uyesu.

6 Ivangyɛ Uburhu aka atsorhuwe umbɔ
abok, Ipfu Isarsatangge icipuwangge nu
umbɔ, umbɔ atsĩmbɔ irherha arherhe ri idũ
iyikise na asɔm Arherhu-Num.

7 Umbɔ kishoo ayombɔ inera usɔkdũmɛn.

8 Uburhu atsĩ ru ubã ifɛn-Num ad-
zowe isarhe nggu ikeramɛn afɛ̃ɛ̃ ataar,
anu arherhe na agbiir amɛnmbɔ aba ra
arherhe Iyɛrhe Unum.

9 Bɔr abɔɔ abi itsi iki iker akpɛ̃mbɔ iwe
ru imangmang, na arherhe iyiki ibewe ru
Utsĩndĩ Uteijee ra asu anera. Nggee Uburhu
abɔruka umbɔ, na akũ angwɛ̃ imesa azĩ
amesuwe umbɔ ubɛn unuma ru ubã imesa
Utiranu.

10 Akɛrɛ ha anu ikorhe rimi utsɛku imɛka
ivaa, ngge itsu kishoo abi Uyahuda nu
abi Uherhini abika asei ra abĩ Uasiya agũ
Arherhu Uteijee.

11 Unum anu ikorha abin idzeu akɔɔ
awuweke ru ubok Uburhu,

12 utsɛku umbɔ aki ikũ ushanga atorho
nu atorhi itser iyɛ iki ibanga unga akũ azĩ
ru abi irhãrhã akerhe, nu ípfu iyiki ibewe
ikɛi ibɔrukungge umbɔ.

13 Abɔɔ abi Uyahuda abika azɛ̃rhã atsĩrhĩ
iteu atsusuwe ípfu iyiki ibewe abee ikũ it-
sok Uteijee Uyesu akorhe rimi hã. Agɔr agɛ,
<<Umum itsũ umbi ri itsok Uyesu, Uburhu
aka adũwã, àka apfu adzek.>>

14 Angwɛ̃ Usikeba utɔɔva uner Uyahudiya
ateiya abika adzowe idɛm-Num nuwɔ, anu
ikorhe rimi hã.

15 Unuma nukpɔ ipfu iyiki ibewe igɔr
umbɔ igɛ, <<Uyesu umum ihwɛng unga,
umum ikɛi ihwɛng Uburhu, umbi awu
umbɔ ungaa?>>

16 Mɔcɛ uner ha aka awuri ipfu iyiki
ibewe ha ater isha afũã nu umbɔ atɔnga
ikermbɔ kishoo. Akwɛr umbɔ adzek igbĩrhĩ
ri iya ha atĩ nggu isisɔɔ.

17 Ivangyɛ kishoo abi Uyahuda nu abi
Uherhini abika asei ru Uafisa aka agũ
ubinkpi uku ukorhe, iwei ifɛr umbɔ kishoo,
umbɔ adzowe igɔng ru itsok Uteijee Uyesu.

18 Arhɛrhɛ abika awe ru imangmang aba
akũ angwĩmbɔ asɔm itser iyiki ibeweyɛ
umbɔ aka akorhe ru awiya.

19 Anera arhɛrhɛ abi igoka akarha
abvurmbɔ akpĩĩwe ra asu anera kishoo.
Uhwɛk abvur ha utsĩkpɔ íshaa imang
uazurhfa anaka agɔnga isɔka itɔ̃ɔ̃ (50,000).

20 Ru utsĩndĩ hã Arherhu Uteijee aka
adzek atɛ̃rhã akarhãrhã nggu ijee.

21 Akɛrɛ ha aka akorhe kishoo amaa,
Uburhu abee izĩ Urusharhima, awuri
izɛ̃rhã atɔng udika abĩ Umakidoniya nu
aki Uakaya. Agɛ, <<Umum iba izĩ itsĩ
imaamum nggɔɔ ha, awu ufang umum izĩ
iyepa Uroma ikɛi.>>

22 Unga adene abika ayike unga iki-
varhambɔ, Utimoti nu Uarastu, azĩmbɔ
Umakidoniya, unga iganga asei ivanga
ukunjiir ra abĩ Uasiya.

Ubvun ru Uafisa

23 Ivang hã iki iyo ubvun uku ugɔng
usomgbɔ ra abika adɔsu Utsĩndĩ hã.

24 Uner unai uwɔɔ itsoka igburh Udim-
itiriyu, uwuruwi aki ikũ uazurhfa anak
azirhzĩ iya ugberhe Uartemi. Unga nu
abi itsernga akposhu uhwɛk ri itsermbɔ ha
akarhãrhã.

25 Unga akɔng umbɔ, nu abika atɔ̃ ikpũ
itser ha, na agɛ, <<Umbi anermɛn, àka
ahwɛng ugɛ nggu itser iyɛrɛ umɛn iki ikpo
abin.

26 Umbi anyãmbi na agũmbi asi iwea ri
nggimi ru uteu Uafisa ukpekũ, abĩ Uasiya
kishoo abɔr ukunjiir, Uburhu uwurɛ aka
igbiite amɛnmbɔ na anu igɔr agɛ anum
abɛ umbɔ iki ikũ abok agbisha asi iwembɔ
anum.

27 Ighighong iwe asi íwea igba abĩ it-
sermɛn ukpekũ, bɔr iya-num nggaa Uar-
temi awuri itsu ike ishike ru ugarh, nu
Uartemi nibikanga, umbɔ iki idzowe igɔng
ra abĩ Uasiya nu upfunga kishoo, awuri
ishia ri igɔng.>>

28 Ivangyɛ umbɔ aka agũ rimi, avɔm
afɛr umbɔ akarhãrhã, umbɔ atirhi itsarhi
irhakmbɔ agɛ, <<Igɔng iwe nggu Uartemi
aki Uafisa!>>

29 Kanying utepa kishoo udzunukpɔ. Agbĩrhũ Ugayu nu Uaristaku, aner Umakidoniya, abirabɛ aka awu awɛrhu uzɛ̃rhũ Uburhu. Anera kishoo atĩ azĩmbɔ ra anang ikikɔnga.
30 Uburhu abee itsĩ ra anang ikikɔnga, bɔr angwɛ̃ imesa akɛnmbɔ unga.
31 Anggbaashi abɔɔ ra abĩ Uasiya, abirabɛ aka awu awɛrhu Uburhu, adene itser ashɔ̃rhã unga agɛ unga niba atsĩã ra anang ikikɔnga.
32 Anera aka akɔng umɔ adzunumbɔ, abɔɔ asi ihwɛngmbɔ ubinkpi uku utsu umbɔ akɔng. Abɔɔ atsarhi irhakmbɔ arherhe arherhe, abɔɔ anu irherha akimbɔ awuweke.
33 Abi Uyahuda ayiru Uarhekzanda ra asu abɔɔ ri ikikɔnga unga atsu ivum abee unga arherha arherhe. Unga aberu uboknga umbɔ anukutata ru unga ikaa itsinga ra anera.
34 Bɔr umbɔ aka ahwɛng agɛ unga awu utsa Uyahuda, umbɔ atsarhi irhakmbɔ kishoo agɛ, <<Igɔng iwe nggu Uartemi ukpu Uafisa.>> Akorhe rimi ayombɔ akara avaa.
35 Bɔr uner itsɛng utepa atsu umbɔ anukutata, na agɛ, <<Umbi aner Uafisa, upfunga kishoo usi ihwɛngkpɔ ugɛ uteu Uafisa ukpuku udzɛu iya nggaa Uartemi, nu asarkasar utarh ha uku udzeka afã uba ugba?
36 Iki isi iwengge ubin itsɛyi nggu abin akɛrɛ, imɛ̃ngge umbi adɔɔr amɛnmbi niba azangmbi.
37 Nggayɛ anerabɛ umbi aka akũ aba nggimi, asi ivɛumbɔ ivɛu ra aya-num, asi irhenumbɔ unummɛn Uartemi.
38 Bɔr Udimitiriyu nu awɛrhi itsernga aba awembɔ ru ubin ukpuku ughong amɛnmbɔ nggu ubɛn unera, udzepurhe ukpuku uvarha arherhe ukpi utsurirɛ, ikɛi abika atsu uvau, adɛ̃ɛ̃ azĩ atsumbɔ arherhe ri itsimbɔ.
39 Aba awu ubin ukpɔɔ umbi aka abee, àka ahwɛng ugɛ awuri irherha ake ru udzepurhe ukpuku uvarha arherhe.
40 Ngge iki iwe rimi, igbaigba iwe ru umɛn, ubinkutsu awuri itsumbɔ arherhamɛn ri isoyamɛn irherɛ, ni isi ídɛ̃ɛ̃ isɔmmɛn awu use utsu isoyamɛn hã. Ni isi ítsɛngamɛn awu use utsu isoyamɛn hã.>>
41 Unga aka arherhe rimi amaa, na asoyika ikikɔnga.

20

Uburhu abvui azĩ Umakidoniya ru Uherha

1 Ivangyɛ isoya amɛn hã iki idɔɔr, Uburhu ayisa angwɛ̃ imesa ha, unga aka amaa ifituwe umbɔ, aghwe umbɔ unuma na azĩã abĩ Umakidoniya.
2 Unga aka azɛ̃rhã ri inang hã, arherhuwe irhɛm irhɛirhɛ iyiki ififita ra anera, na amasha atsĩã abĩ Uherha.
3 Umɔ unga asei afɛ̃ɛ̃ ataar, na abee itsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ azĩ abĩ Usuriya, na agũ ugɛ abi Uyahuda aka adzɛu abee ikorhe iyiki ibewe nggu unga ri ivang hã, nggee unga abvui adɔsu udiku Umakidoniya.
4 Abika azĩ nggu unga awu Usopata ungwɛ̃ Upuru aka adzeku Ubiriya, Uaristaku nu Usakundu aner Utasarhonika, nu Ugayu uner Udarbe, nu Utimoti ikɛi, nu Utikiku nu Uturofimu aner abĩ Uasiya.
5 Aner abɛrɛ agbaashia asok azĩmbɔ idzɛu umɛn ru Utoruwa.
6 Bɔr umɛn itsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ ru Ufirhipi umbɔ aka amaa Irhowa Uborodi Ukpuku Usheru Uguga, umɛn imaa inuma itɔ̃ɔ̃ ni ikpo umbɔ ru Utoruwa. Umɔ umɛn isei inuma utɔɔva.

Uyutiku asok ra akpe

7 Ru unum inggbaashia ri inuma utɔɔva umɛn ikɔng itsɔku uborodi. Uburhu adzowe isarhe ru umbɔ, unga abee isisok ukpe unum uvaa, adɛ̃ɛ̃ adzowe isarhe utsɛku ikɔ untsuuka.
8 Atseu irhirhang awu arhɛrhɛ ru ubã afã hã umɛn iki ikɔng.
9 Ungwɛ̃dzɛm uwɔɔ itsoknga igburh Uyutiku, asei nu angwĩ ugba, agbɛu urhɔ ri ivangyɛ Uburhu aka anu idzowe isarhe iyiki ider. Urhɔ uku unyangu Uyutiku, unga ashɔɔr ri iya afã ugbɛr uwu untaar aba agba umbɔ ashupa unga ukoma.
10 Uburhu acipuwa nu abĩ, aba agbapfu nu ungwɛ̃dzɛm hã na akarha unga awuma na agɛ, <<Niba agũmbi ighong. Awu nggu urhɛnga!>>
11 Mɔcɛ unga abvui afũã ni iya afã. Unga atsɔku uborodi, atãi, na adɛ̃ɛ̃nga arherhe utsɛku ukpe uku usar, unga azĩã.

12 Umbɔ akũ ungwɛ̃dzɛm hã azĩmbɔ nggu urhɛnga, na akpo idɔngamɛn akarhãrhã.

Uzɛ̃rhãmbɔ adzeku Utoruwa azĩ Umirhetu

13 Umɛn iso izĩmɛn ru ukhukhɔɔ amɛ̃, umɛn idzur udĩ izĩmɛn Uassu. Umɛn itsar ishupu Uburhu umɔ, ubinkutsu unga avarhe rimi ri inggbaashia, unga aka azɛ̃rhã na adak azĩ.
14 Unga aka akpo umɛn ru Uassu, umɛn ishupa unga izĩmɛn Umitirhen.
15 Unum uvaa umɛn izɛ̃rhã ru ukhukhɔɔ ĩba itɔng ifɛn Ukiyo. Unum untaar ikɛi umɛn igar izĩ Usamo, unum unaa umɛn itsĩ ru Umirhetu.
16 Uburhu asi ibeenga itsĩ ru Uafisa utsur ivanga imaangge ru Uasiya, azang abee itsĩ ru Urusharhima, ngge iba imɛ̃ngge, ru unum irhowu Upentiko.

Uburhu aghwe unggbaashi nu akakũ ididɔsa

17 Awu ru Umirhetu, Uburhu aka ayisa akakũ ri ikikɔng abika adɔsa ru Uafisa.
18 Ivangyɛ umbɔ aka aba atsĩ, unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi ahwɛngmbi ikpũ isiseimum ri ivanga kishoo umum iki iwu nggu umbi, udzur ru unumkpi umum iki itsĩ ra abĩ Uasiya.
19 Umum itɔ̃ itser Uteijee nggu ididɔɔr akarhãrhã nu anyĩ. Nu ngge iki iwe ugɛ abi Uyahuda atsu umum ayetnum nggu andeya.
20 Umbi ahwɛngmbi umum isi ibvurmum angwĩ ri ĩdzaa umbi kishoo isarhayɛ iki iyika umbi bɔr umum imesuwa umbi ra ayambi nu awiya ikɛi.
21 Umum isɛmmum abi Uyahuda nu atsen abi Uyahuda ugɛ awu ufang umbɔ adzipa aba ru Unum na atsu amɛnmbɔ ru Uteijeemɛn Uyesu.
22 <<Nu icɛrɛ, Ipfu-Numyɛ iki iyira umum iwuri izĩ Urusharhima, isi ihwɛng ubinkpi iki ikorhe nggu umum umɔ.
23 Umum ikpurhi ihwɛng ugɛ ubɛn uteu Ipfu Isarsatangge iki igbiitangge atomum ugɛ ugborzĩ nu uver ukpɔ udzɛu umum.
24 Bɔr umum isi inyã urhɛmum uwekpɔ ubin. Umum ikpurhi ibee imaa itseryɛ Uteijee Uyesu aka adzaa umum, idekuwe arherhe Isarhe Iyiki Ize iyi imimutu Unum.
25 <<Icɛrɛ umum ihwɛng ubɛn unera ru umbi umum iki izɛ̃rhã idũwã isarhe Iyɛrhe Unum, asi ínyãã asumum ikɛi.
26 Nggee, umum idɛyiwa umbi irherɛ ugɛ, umum ishimum ru uvau adzirh anera kishoo.
27 Ubinkutsu, umum isi ibvurmum angwĩmum ri isɔma umbi kishoo abinkɛ Unum aka abee.
28 Àka adzɛu atsimbi nu kishoo ukpui abika adɔsa, Ipfu Isarsatangge iki itsũ umbi awu anggbaashimbɔ. Àka adzɛu abika adɔsu Unum, abirabɛ unga aka akũ adzirh Ungwɛ̃nga agoi.
29 Umum ihwɛngmum ĩba isokũ, íjui ngbako iwuri itsĩngge ru umbi isi ínekũngge ukpui idɔi ha.
30 Abɔɔ ru umbi asok adɛ̃ɛ̃ idzidzunuwe idzidzɛrhe ha abee igbiir amɛn angwɛ̃ imesa azĩ ru umbɔ.
31 Nggee àka adɛ̃ɛ̃ adzɛu! Àka ayita ugɛ imɛka itaar nu utsuu na atenum umum isi ibvurmum angwĩmum ri isɛm umbi kishoo nggu anyĩ.
32 <<Icɛrɛ umum iyɛruwe umbi ru Unum. Àka aneke urhɛm imimutanga ngge idɛ̃ɛ̃ idzin umbi ni idzaa umbi ukam ru abirabɛ aka awe asarkasar kishoo.
33 Umum inasi igũmum unyɛ̃ɛ̃ uhwɛk unera use atorhanga.
34 Umbi nibikambi ahwɛngmbi umum ikũ abokmum itɔ̃ itser ifai itsũwãmum nu iyi abirabɛ aka awu nggu umum.
35 Ra abina kishoo umum iki ikorhe, umum idɛyiwa umbi ugɛ awu ufang umbi atɔ̃ ikpũ itser iyiki itso ha ayike abika asheri iker, na ayita Arherhu Uteijee Uyesu aka agɔr agɛ, <Idzidzowe iwe ru idorh inangngge iyiyɛi.> >>
36 Ivangyɛ unga aka irherhe rimi, unga atararhu nggu umbɔ kishoo na afɛn-Num.
37 Umɔ umbɔ kishoo aciu akpe na awumu Uburhu na ashor unga.
38 Ubinkpi uku utsu amɛnmbɔ aghong akarhãrhã, awu arherhakɛ unga aka arherhe ugɛ umbɔ asi íbvui anyãmbɔ asunga ikɛi. Mɔcɛ umbɔ azĩ adene unga nu ukhukhɔɔ amɛ̃.

21

Uburhu ru Urusharhima

1 Ivangyɛ umɛn iki ibɔre umbɔ, itsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ izĩmɛn Ukosi. Unum uvaa umɛn izĩmɛn Urod, idzek umɔ izĩmɛn Upatara.
2 Umɛn iki ikpo ukhukhɔɔ amɛ̃ uwuku uzĩ abĩ Ufinikiya, umɛn itsĩ izĩmɛn.
3 Umɛn iki itirhi inyã Usayifuru, umɛn itɔng udiku unɔrmgbɔ, umɛn izĩmɛn Usuriya. Umɛn icipa ru Utaya, ubinkutsu ru ukhukhɔɔ amɛ̃ umɛn ucipuwe abinke.
4 Umɛn iki ikpo angwɛ̃ imesa umɔ, umɛn isei umɔ inuma utɔɔva. Mɔcɛ ru ubok Ipfu-Num umbɔ adɛyiwe Uburhu unga niba azĩã Urusharhima.
5 Bɔr ivang iyiki isisokmɛn iki iwe, umɛn iso idɛ̃ɛ̃mɛn uzɛ̃rhãmɛn. Angwɛ̃ imesa kishoo nu atsɛ̃mbɔ nu awɛkacimbɔ akũna umɛn azĩ adena nu undzing utepa. Mɔcɛ umɛn iki itar arhu nu ubang ukau ukugɔng ni ifɛn-Num.
6 Umɛn ighwe unuma ra adɔka imaa ni itsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃, umbɔ abvui azĩmbɔ ra ayambɔ.

7 Umɛn itsĩmɛn uzɛ̃rhãmɛn idzeku Utaya, itsĩmɛn Utorhemayi, umɔ umɛn iki ighwe ighwe nggu angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umɛn imaa unuma unying nggu umbɔ.
8 Unum uvaa umɛn isok izĩmɛn Ukaisariya. Umɛn itsĩ isei ri iya Ufirhibu uwuku udzowe Isarhe Iyiki Ize, unying ru umbɔ utɔɔva ha umbɔ aka asɛng umbɔ ayike abi itser ru Urusharhima.
9 Unga awu ra anakatsɛrh anaa aka anasi ipfunumbɔ awu abika asɔm Arherhu-Num.
10 Umɛn iki imaa inum iyɔɔ umɔ, uwuku usɔm Arherhu-Num itsoka igburh Uagabu, adzeka abĩ Uyahudiya aba atsĩ.
11 Unga aka aba atsĩ, unga anyangu ikpɔm Uburhu, abow adaknga na aboknga na agɛ, <<Ubinkpi Ipfu Isarsatangge iki igɔr igɛ, <Riminɛ anggbaashi abi Uyahuda ru Urusharhima aka ibow uner ikpɔm iyɛrɛ, na atsuke unga ra abok Atsen abi Uyahuda.> >>

12 Ivangyɛ umɛn iki igũ rimi, umɛn nu abi anang hã ishɔ̃rhũ Uburhu unga niba azĩã Urusharhima.
13 Mɔcɛ Uburhu agɛ, <<Awu use utsu umbi aciu na adakuwe amɛnmum? Umum iki igbishi imaamum, ibibow ukpekũ isi iwengge ubin, bɔr afɛre umum ru Urusharhima ri itsok Uteijee Uyesu.>>
14 Umɛn iki isi idɛ̃ɛ̃ ikɛnmɛn unga, umɛn inumɛn ukutata, ni ĩgɔr igɛ, <<Uneke ibibemu Uteijee iwe.>>

15 Akɛrɛ ha aka amaa umɛn ingbika abinmɛn izĩmɛn Urusharhima.
16 Angwɛ̃ imesa abɔɔ adzeku Ukaisariya aba adena umɛn, akũna umɛn azĩmbɔ ru Umanason, uwuruwi umɛn iki icipa ri iyanga. Unga awu uner Usayifuru unying ra angwɛ̃ imesa abi inggbaashia.

Uburhu aka atsĩ Urusharhima

17 Ivangyɛ umɛn iki itsĩ Urusharhima, angwɛ̃mɛn nu anapumɛn ayɛi umɛn nggu ibibema.
18 Unum uvaa Uburhu nggu umɛn izĩmɛn inyã Uyaku, nu kishoo akakũ awu umɔ.
19 Uburhu aka aghwe umbɔ amaa, unga adɛyiwe umbɔ agbɛgbɛra agbɛra abinkɛ Unum aka akorhuwe Atsen abi Uyahuda ru ubok itseryɛ unga aka atɔ̃.

20 Umbɔ aka agũ rimi amaa, umbɔ akpoi Unum, na agɔr Uburhu agɛ, <<A ungwɛ̃mɛn, urhi unyã, irhɛ anaka agɔnga abi Uyahuda asong abika awe ru imang-mang! Kishoo atsu amɛnmbɔ ri idɔsi Íkpem!
21 Aka asɔmukumbɔ arherhango, ugɛ ungo umesuwe kishoo abi Uyahuda abika asei ra atsen abi Uyahuda umbɔ aneke Íkpem Umusa, ungo ugɔr umbɔ ugɛ, umbɔ niba asorhukumbɔ usorhe ra awɛkacimbɔ, use adɔsa agbeyi abi Uyahuda.
22 Umɛn ikorhu ugusemɛn? Nggayɛ umbɔ awuri igũmbɔ agɛ ungo uku ubango.
23 Nggee ukorhu ubinkpi umɛn iki idɛyiwa ungo, inera niyɔ inaa iwu nggu umɛn aka ayirh uyirh.

24 Utsĩ ra anera abɛrɛ, uzĩ umbɔ asare umbi ivanga unying ru ungo ufai uhwɛkmbɔ, ngge itsú umbɔ akone atsimbɔ. Rimi hã itsu ubɛn unera awuri ihwɛngnga ugɛ kishoo abinkɛ umbɔ aka arherhe ri itsingo asi iweke idzidzɛrhe, bɔr awuri inyĩnyãmbɔ ungo uku udɔsi Íkpem.
25 Atsen abi Uyahuda abika awe ru imangmang, umɛn iki itsɛng abvur idɛyiwe umbɔ ugɛ umɛn ibee umbɔ niba aghambɔ ubinkpi umbɔ aka ayɛruwe ru agberhe,

use adzirh, asi ítãimbɔ ijuɛyɛ umbɔ aka ashĩrhũ urhɔkngge, asi ítomumbɔ-dak.>>

26 Unum untaar Uburhu akũna anera abɛrɛ umbɔ asare unga nggu umbɔ. Mɔcɛ unga atsĩã ri Iya-Num, adɛyiwe abika adzowe idɛm-Num unumkpi uku utsufɛr isis-armbɔ. Ru unum hã ubɛn unera ru umbɔ aka idzowe izũwũ idɛm.

Adzur Uburhu

27 Inuma utɔɔva ha iki iyo imimaa, abi Uyahuda abɔɔ aka adzeka abĩ Uasiya anyã Uburhu ri Iya-Num. Umbɔ ahwita anera ri ikikɔnga kishoo umbɔ adzur unga.

28 Atsu ivum agɛ, <<Umbi aner Uisrairha, àka ayika umɛn! Uner ha nuwi aki azɛ̃rhã amesuwe anera kishoo awe ru igamtsa ra anermɛn nu Íkpemmɛn nu anang akɛrɛ. Asi iwea akɛrɛ ha ukpekũ, bɔr unga aka akũ Atsen abi Uyahuda abɔɔ atsĩwã ru ufɔm Iya-Num aba atsuke arhim ru usarkasar anang akɛrɛ.>>

29 Umbɔ agɛ iwe rimi umbɔ aka anyãmbɔ Uburhu nggu Uturofimu, uner Uafisa, ru utepa. Umbɔ akaifɛrhkɔ agɛ Uburhu unga akũna unga atsĩ ru ufɔm Iya-Num.

30 Uteu ha kishoo udzunukpɔ, anera asok atĩ aba akɔng. Azĩ adzur Uburhu, agbĩrhã unga adzek ru ufɔm Iya-Num, umbɔ afɔmukumbɔ angwĩ ufɔma kanying.

31 Abee ifɛre unga nukpi, mɔcɛ isarhe izĩ itsĩngge ru ukugɔng abi iwa Uroma igɛ Urusharhima kishoo uku udzunukpɔ.

32 Kanying unga akarha abi iwa Uroma na ateiyambɔ, atĩ azĩmbɔ ri ikikɔnga. Ivangyɛ anera aka anyã ukugɔng nu abi iwanga, umbɔ anekukumbɔ ikwɛr Uburhu.

33 Ukugɔng abi iwa ha aba adzur Uburhu atsu umbɔ abow unga nggu inyãwã ivaa. Mɔcɛ na arhusa agɛ, <<Unga awu ungamɔ, na akorhu use?>>

34 Ikikɔnga itsuyi ivum igwarha arherhe, abɔɔ agɛ akɛrɛ abɔɔ agɛ akɔrɔ. Uteiya abi iwa ha aka asi idɛ̃ɛ̃ adzura usu arherhe ha igwarha arherhe irhɛngge, unga atsu umbɔ akũ Uburhu azĩmbɔ aya abi iwa.

35 Ivangyɛ Uburhu aka aba atsĩ ru abeu angwĩ iyaa, abi iwa ashupa unga, umbɔ aka anyã anera abee ifɛre unga.

36 Ikikɔng anera iki idɔsa umbɔ inũ itsuyi ivum igɛ, <<Afɛre unga, afɛre unga!>>

Uburhu arherhe arherhe nggu ikikɔnga

37 Umbɔ aka akũ Uburhu ayo itsĩ ra aya abi iwa, unga ashɔ̃rhã ukugɔng abi iwa ha agɛ, <<Kabɔɔ ungo uma uneka umum irherha arherhe nggu ungo?>>

Unga agɔr unga agɛ, <<Ungo uhwɛngo idũ abi Uherhini?

38 Asi iwea ungo uwu utsa Umasar ha isha uwuku ukũ isoyamɛn uba akũ anera anaka agɔng anaa abika afɛr aner ukũ azĩ ra arhum?>>

39 Uburhu agɔr unga agɛ, <<Umum iwu utsa Uyahudiya, idzeku Utarsu ra abĩ Ukirhikiya, umum iwu ungwɛ̃ undzumu uteu ukugɔng. Kabɔɔ uma uneka umum irherha arherhe nggu anera abɛrɛ.>>

40 Unga aka aneke unga arherhe, Uburhu adɛ̃ɛ̃ nu abeu ha aberu uboknga ra anera umbɔ anu ukutata. Umbɔ aka anu ukutata, unga arherhe arherhe nggu umbɔ ri idũ abi Uyahuda.

22

1 Uburhu agɛ, <<Umbi angwɛ̃mɛn nu atesmɛn, àka akpeto ru umum ikaa itsi-mum.>>

2 Ivangyɛ umbɔ aka agũ unga arherhewe umbɔ ri idũ abi Uyahuda, umbɔ agbisha anu ukutata.

Mɔcɛ Uburhu agɛ,

3 <<Umum iwu utsa Uyahudiya. Amar umum ru Utarsu ra abĩ aki Ukirhikiya, bɔr akpɔm umum ru utepu ukpirɛ. Umum itsĩ imesa ru ubok Ugamarhiyerh. Amesuwa umum abina kishoo aki Íkpem atokamɛn. Umum iwemum ri itsu amɛn ri idɔsu Unum, ru nyaka umbi kishoo aki ikorhe irherɛ.

4 Idzowukũ uver ra abika adɔsu utsĩndĩ uwirɛ, ifɛyiwe umbɔ, idzui akatsak nu akatsɛrh itsuyikumum umbɔ ru ugborzĩ,

5 ru nyaku Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num nu ikikɔng akakũ abi Uyahuda kishoo aka iwu idekamum. Umum iyɛisũ abvur ru umbɔ iwuri ikũ izĩ ru abimbɔ ru Udimashku. Umum izĩ umɔ ibee idzui abirabɛ aka adɔsu utsĩndĩ uwurɛ ikũ iba Urusharhima, umbɔ adzowe umbɔ ayet-num.

Uburhu aka adzipa adɔsu Uteijee (Aiy 9.1-19; 26.12-18)

6 <<Umum iwu ru uzɛ̃rhã, iki iyokũ itsĩ
Udimashku ra atenuma, kanying nggaa
irhirhang ra afã irhang idzipa umum.
7 Umum ĩgba inũ nu abĩ ni igũ urhɛm
uku ugɔr umum ugɛ, <A Ushawurhu! A
Ushawurhu! Awu use utsu ungo udzaa
umum uver?>
8 <<Umum irhusa inggɛ, <Awu ungo
ungamɔ Uteijee?>
<<Mɔcɛ urhɛm hã ugɔr umum ugɛ, <Awu
umum Uyesu uner Unazarat uwuruwi
ungo uku unu idzowe uver.>
9 Abirabɛ aka awu nggu umum anyãmbɔ
irhirhang hã, bɔr asi igũmbɔ urhɛm hã uku
unu arherhe nggu umum.
10 <<Nggee umum irhusa inggɛ, <A Utei-
jee, umum ikorhi uguse?>
<<Mɔcɛ Uteijee agɔr umum agɛ, <Usisok,
utsĩ ru Udimashku. Umɔ umbɔ aka idɛyiwa
kishoo ubinkpi umum iki itsu ungo iko-
rhe.>
11 Iker irhirhang hã iki itsu umum itapa,
abirabɛ aka awu nggu umum akpɔm abok-
mum adarh umum atsĩ Udimashku.
12 <<Utsa uwɔɔ agburh Uhananiya aba
inyã umum. Awu uner uwuku udzowe
itsinga idɔsu Unum ri Íkpem Umusa, abi
Uyahuda kishoo abika awu umɔ aka isaka
adzowe unga igɔng.
13 Unga aba adɛ̃ɛ̃ akhapa ru umum agɔr
umum agɛ, <A ungwɛ̃mɛn Ushawurhu,
ukpo inyã anang! > Kanying asumum
ayanga, umum idɛ̃ɛ̃ inyã unga.
14 <<Mɔcɛ unga agɛ, <Unum uwu
atokamɛn asɛng ungo, ungo uhwɛng
amɛnnga, nu unyã Uner Uwuku Urhurhika
ha nu ugũ urhɛm ra angwĩnga.
15 Ubinkutsu ungo uwuri iwu idekanga
ru ubɛn unera, ru ubinkpi ungo uku unyã
nu ugũ.
16 Icɛrɛ ungo udzɛu use? Usisok, usorhu
ubɔtisima, nu usorh arhimngo adzek ri
ifɛn ri itsoknga.>

Uyisa Uburhu

17 <<Umum iki ibvui iba Urusharhima
iwe ri ifɛn-Num ru ufɔm Iya-Num, umum
inyã irhi
18 ni inyã Uteijee aka arherhe nggu
umum agɛ, <Ifetem! Udzekɔ ru
Urusharhima kanying, ubinkutsu, umbɔ
asi íyɛimbɔ idekango ri itsimum.>
19 <<Umum igɔr ugɛ, <A Uteijee, umbɔ
nibikambɔ ahwɛngmbɔ umum iki itsĩrhã
abã ifɛn-Num itsuke abika awe ru imang-
mang ru ungo, ru ugborzĩ na ikwɛre umbɔ
ugwɛɛ.
20 Nu ivang umbɔ aka ifɛr Uistifanu
uwu idekango, umum nibikami idɛ̃ɛ̃ umɔ,
umum iwu ru undzingmbɔ ru ubinkpi
umbɔ aka akorhe, awu umum idzɛu atorho
abika afɛr unga.>
21 <<Mɔcɛ Uteijee agɔr umum agɛ, <Uso
uzĩ, umum iwuri idena ungo uzĩ nggɔɔ ra
anang akika ader ra atsen abi Uyahuda.>
>>
22 Ikikɔnga ikpeto ru Uburhu utsɛku
unga aka arherhe akɛrɛ. Mɔcɛ umbɔ at-
sarhi irhakmbɔ atsui ívum agɛ, <<Afɛre
ikpũ uner uwurɛ! Isi imɛ̃ngge unga abɛk!
>>
23 Umbɔ aka atsuyi ívum atsimuwe anta-
mambɔ atãyĩwe, asoyi uzurhu ru ugba.
24 Ukugɔng abi iwa ha atsu umbɔ akũ
Uburhu azĩmbɔ ru aya abi iwa. Atsu umbɔ
akwɛre ugwɛɛ, abee unga asɔm ubinkpi
uku utsu ikikɔnga itsuyiwe unga ivum
rimi.
25 Umbɔ aka agbiir aboknga abow na
abee ikwɛr unga, Uburhu agɔr uteiya abi
iwa aka adɛ̃ɛ̃ akhapa umɔ agɛ, <<Imɛ̃ngge
ungo ukwɛre ugwɛɛ ru uner Uroma umbɔ
aka anasi itsu umbɔ uvau ru unga?>>
26 Ivangyɛ uteiya abi iwa ha aka agũ rimi,
unga azĩ ru ukugɔng hã azĩ agɔr unga agɛ,
<<Ungo ubee ikorhu uguse? Utsak uwurɛ
awu uner Uroma.>>
27 Ukugɔng hã aba agɔr Uburhu agɛ,
<<Usɔma umum idzidzɛrhe, ungo uwu
uner Uroma?>>
Uburhu agɔr agɛ, <<Ĩĩ.>>
28 Mɔcɛ ukugɔng hã agɛ, <<Umum ikũ
uhwɛk urhɛrhɛ ikpo iwe uner Uroma.>>
Uburhu agɛ, <<Umum iwu undzumu
ungwɛ̃ Uroma.>>
29 Abika abee irhusa unga urherhe abvui
azĩmbɔ ra andzing kanying. Ukugɔng hã
aka ahwɛng agɛ Uburhu awu uner Uroma,
iwei ifɛr unga, nggayɛ unga aka abowpa
unga.

Uburhu ra asu abi udzepurhe

30 Unum uvaa, ukugɔng hã abee ihwɛng ubinkpi Uburhu aka ikorhuwe abi Uyahuda umbɔ atsu arherhanga. Unga agarhuwe abok Uburhu na atsu ateiya abika adzowe idɛm-Num nu abi udzepurhe abi Uyahuda kishoo akɔng. Mɔcɛ unga akũ Uburhu aba adɛ̃ɛ̃ ra asumbɔ.

23

1 Uburhu arhi abi udzepurhe ha ra asumbɔ na agɛ, <<Umbi angwɛ̃mɛn, umum iki itɔ̃ itsermum ĩba itsĩ irherɛ ra amɛn aka aze kishoo ra asu Unum.>>

2 Akɛrɛ ha atsu Uhananiya Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num, atsu abika adɛ̃ɛ̃ ayo nggu Uburhu akwɛr unga nu angwĩnga.

3 Mɔcɛ Uburhu agɔr unga agɛ, <<Unum unga awuri ikwɛr ungo, uner ukpukpeta!* Ungo usei nu utsu umum uvau ri idɔsi Íkpem Umusa, bɔr ungo nibikango uzharhukɔ Íkpema ungo uku utsu umbɔ akwɛr umum.>>

4 Abirabɛ aka adɛ̃ɛ̃ akhapa ru Uburhu agɔr unga agɛ, <<Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num ungo uku urhena?>>

5 Uburhu agɛ, <<Umbi angwɛ̃mɛn, umum isi ihwɛng unga aka awu Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num. Ubinkutsu itsɛng Arherhu-Num igɔrngge ugɛ, <Niba arhenumbɔ uyɛrhe.> †>>

6 Ivangyɛ Uburhu aka anyã ugɛ abɔɔ awu abi Usaduki, abɔɔ ikɛi awu abi Ufarisi, unga atsarhi irhaknga ru udzepurhe ha agɛ, <<Umbi angwɛ̃mɛn, umum iwu uner Ufarisi, ungwɛ̃ Ufarisi. Umum idɛ̃ɛ̃ umbɔ avarhuwa umum arherhe ri itsi umum iki ifosa ugɛ abika akpe awuri isok ra akpe.>>

7 Ivangyɛ unga aka arherhe akɛrɛ ha, uning usomgbɔ ra abi Ufarisi nu abi Usaduki, ikikɔnga igashungge.

8 Abi Usaduki awembɔ ri imangmang ugɛ isok ra akpe ishingge, ípfu itser-Num ishingge use ípfu ishingge. Abi Ufarisi awembɔ ri imangmang ugɛ kishoo aweke.

9 Isoyamɛn igɔigɔng isongge. Abɔɔ abika amesuwe Ikpem ru ukpui ukpu Ufarisi asok adɛ̃ɛ̃ uning akarhãrhã agɛ, <<Umɛn isi ikpomɛn utsak uwurɛ nggu uvau. Ungaa ahwɛng, use awu ipfu use ipfu itser-Num irherha arherhe nggu unga?>>

10 Uning utsotsoramgbɔ uku usoyi, ukugɔng abi iwa ha agũ iwei ugɛ utsur umbɔ ashakukumbɔ Uburhu. Unga atsu abi iwa ha acipa avur Uburhu ri inggang akũ azĩmbɔ aya abi iwa.

11 Utsuu uku ufin, Uteijee adɛ̃ɛ̃ akhapa ru Uburhu, na agɛ, <<Uker amɛnngo! Ru nyaka ungo uku udzowe idekamum ru Urusharhima, nggee awu ufang ungo iki idekuwe umum ru Uroma.>>

Avarhi itsũwã iyiki ifɛr Uburhu

12 Ukpee unum uvaa, abi Uyahuda akɔng avarhe ifɛre Uburhu ayirh uyirh ugɛ umbɔ asi íghambɔ asi íhwambɔ ubin, utsɛku umbɔ aka ifɛr Uburhu.

13 Anang umbɔ isɔka inaa umbɔ aka avarhi ikorhe iyiki ibewe ha.

14 Umbɔ asok azĩmbɔ ru ateiya abika adzowe idɛm-Num nu akakũ anera, na agɛ, <<Umɛn iki iyirh nggaa uyirh, igɛ umɛn isi íghamɛn ubin utsɛku umɛn iki ifɛr Uburhu.

15 Nggee, umbi nggu abi udzepurhe, àka adene itser umbɔ adɛyiwe ukugɔng abi iwa ha, umbɔ akũna unga akũwã ru umbi, àka akpeta ugɛ umbi abee ibvui arhusa arherhanga hã agũni ikɛi. Umɛn iki igbishi imaamɛn, umɛn iwuri ifɛre unga, unga adɔrha aba atsĩ.>>

16 Bɔr ungwɛ̃ unapumbɔ Uburhu aka adɛ̃ɛ̃ na agũ arherhe aka abewe ha, unga atsĩ ru aya abi iwa asɔmuka Uburhu.

17 Mɔcɛ Uburhu ayisu unying ra ateiya abi iwa Uroma agɛ, <<Ukũ ungwɛ̃dzɛm uwurɛ uzĩ ru uku ugɔngmbi, abee idɛyiwe unga ubin ukpɔɔ.>>

18 Nggee uteiya abi iwa Uroma ha akũ ungwɛ̃dzɛm hã azĩã ru uku ugɔngmbɔ na agɛ, <<Uburhu uwɔrɔ ru ugborzĩ ukpɔrɔ, ayisa umum ugɛ, umum ikũ ungwɛ̃dzɛm uwurɛ iba ru ungo, ubinkutsu unga awuri isɔma ungo ubin ukpɔɔ.>>

19 Ukugɔng hã adzur ubok ungwɛ̃dzɛm hã, akũna unga azĩã ri ifɛna arhusa unga ikiyikanga agɛ, <<Ungo ubee isɔma umum use?>>

20 Unga agɛ, <<Abi Uyahuda abee igɔr ungo ukũ Uburhu uzĩ ru udzepurhe udã,

* **23:3** Agbena agburh uparharhi ubandzin. † **23:5** Àka anyã ikɛi: Idzi 22.28.

akpeta ugɛ umbɔ abee igbisha arhusa arherhe Uburhu.
21 Bɔr niba ubemukɔ, ubinkutsu inera itɔngngge isɔka inaa iki iwoi adzɛu unga.
Aka ayirhmbɔ ugɛ umbɔ asi íghambɔ ubin utsɛku umbɔ aka ifɛre unga. Icɛrɛ umbɔ adzɛu ibibemango ukpekũ.>>

22 Nggee ukugɔng hã adene ungwɛ̃dzɛm hã azĩã, na agbiite atonga agɛ, <<Niba udɛyikɔ unera ugɛ ungo uku usɔmango umum arherhe akɛrɛ.>>

Adene Uburhu azĩã ru ugomna Uferhi

23 Mɔcɛ unggbaashi ha ayisa ateiya abi iwa Uroma avaa agɔr umbɔ agɛ, <<Àka agbisha abinmbi, umum idena umbi azĩ Ukaisariya ra akara utɔɔrha aki utsuu irherɛ, nggu abi iwa inaka ivaa, nu abi iwa abɔɔ isɔka utɔɔva abika afũ inyãwã, nu abi iwa inaka ivaa abika atang iwa nggu asawa.
24 Àka akpowe ínyãwãyɛ Uburhu aka ifũ, umbi afɔrh unga akũ azĩ ru ugomna Uferhi.>>
25 Unggbaashi abi iwa ha atsɛng ubvur riminɛ agɛ,
26 Udzeku Ukarhaudiya Urhisiya,
Uzĩ ru nggaa uner uwuku ugɔng ugomna Uferhi,
Umum ighwe ungo.
27 <<Uner uwurɛ abi Uyahuda adzur unga abee ifɛre unga, umum iso nggu abi iwamum umɛn ifɔrhe unga, ubinkutsu umum igũ unga awu utsa Uroma.
28 Umum iki ibee igũ uvauwi uku utsu umbɔ atsu arherhanga, nggee umum ikũna unga izĩ ru udzepurhembɔ.
29 Umum igũ umbɔ arhena unga ra arherhe íkpemmbɔ, bɔr umum isi ikpomum unga akorhunga ubinkpi uku utsu akpe use ugborzĩ.
30 Ivangyɛ umum iki ĩgũ iyiki ibeweyɛ umbɔ aka atsar ikorhe nggu utsa ha, kanying umum idene umbɔ akũ unga aba ru ungo. Ikɛi umum itsu abika atsu arherhe ri itsinga umbɔ aba asɔm ubinkpi umbɔ aka anyã unga akorhe ra asungo.>>
31 Nggee abi iwa, atɔ̃ itsermbɔ ru nyaka umbɔ aka atsuke, akũ Uburhu azĩmbɔ Uantifatiri nu untsuuka.
32 Unum uvaa abi iwa abika afũ inyãwã akũna unga azĩmbɔ ra asu, ra abɔɔ abvui azĩmbɔ ru aya abi iwambɔ.
33 Abi iwa abika afũ inyãwã aka azĩ atsĩ Ukaisariya, umbɔ adzowe ubvur ha ru ugomna, na atsuke Uburhu ru uboknga.
34 Ugomna hã aka avarhu ubvur ha na arhusu Uburhu ugɛ unga adzek udika abĩ akasong. Unga aka agũ agɛ Uburhu adzeka abĩ Ukirhikiya,
35 unga agɛ, <<Umum iwuri ĩgũmum arherhango, ri ivang abika atsu arherhe ri itsingo aka iba.>> Mɔcɛ unga atsu umbɔ adzɛu unga ru udzepurhe iyɛrhe Uhiridu aka adzin.

24

Atsu arherhu Uburhu ra asu Uferhi

1 Inuma itɔ̃ɔ̃ iki imaa Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num Uhananiya azĩ Ukasariya nggu akakũ abɔɔ nu urhoya uwɔɔ itsoka igburh Utarturhu, atsu arherhe Uburhu ru ugomna.
2 Ivang umbɔ aka ayisu Uburhu atsĩ, urhoya Utarturhu atsu arherhe Uburhu ra asu ugomna Uferhi agɛ, <<Awu itsoingo itsu umɛn igũibɛn ididɔɔr iyiki ider, ikɛi ihwihwɛng iyi unuma itsu igbigbisha iba ra abĩmɛn.
3 Ra afɛna kishoo nu inanga, a uteiya Uferhi, umɛn itar uwɛɛ urhɛrhɛ ru ungo.
4 Bɔr umum isi ĩbeemum igha ivangngo, umum ishɔ̃rhã ungo uma udɔng amɛnngo ukpeto ru umɛn ukunjiir.
5 <<Umɛn ikpo utsak uwurɛ awu uner uwuku utsuyi ifuw, anu ikũ isoyamɛn atsĩwã ra abi Uyahuda ru ubɛn ananga ru upfung. Unga awu unggbaashi agbeyi abi Unazarat.
6-8 Abee itsu arhim ri Iya-Num, nggee umɛn idzur unga. Ungo uba urhusungo unga nibikango, ungo uwuri igũo idzidzɛrhe kishoo ubinkpi umɛn iki irherhe ri itsinga.>>*

* **24:6-8** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, *Umɛn ibee itsuke unga uvau ru nyaki Ikpemmɛn iki igɔr. Bɔr Urhisiya unggbaashi aba avur unga ra abokmɛn ri inggang. Na agɔr abika atsu arherhe ri itsinga aba arherhe ra anangngo.*

9 Abi Uyahuda awu ru undzing akɛrɛ ha,
agɔr ugɛ ífɛrha ha iwu idzidzɛrhe.

Uburhu akaa itsinga ra asu ugomna Uferhi

10 Ivangyɛ ugomna aka adzowe unga
ijee arherhe Uburhu agɛ, <<Umum ikaa
itsimum nggu itɛnamɛn ubinkutsu umum
ihwɛng ungo uku umaa imɛka irhɛirhɛ
ungo uku uvarhuwe arherhe ra abĩ akɛrɛ.
11 Ungo uba ugbishu urhisɔ, ungo
ihwɛngngo ugɛ anasi itɔnga inuma
usɔkdũmɛn umum iki izĩ ĩzdowe igɔng ri Iya-
Num ru Urusharhima.
12 Abika atsu arherhamum asi ikpombɔ
umum idɛ̃ɛ̃mum uning nggu unera ri Iya-
Num, use isoyiwe amɛn anera ra abã ifɛn-
Num, use ra anang akɔɔ ru utepa.
13 Asi ídɛ̃ɛ̃ adɛyiwambɔ ungo ubinkpi
umbɔ aka akũ atsu arherhamum.
14 Bɔr umum isɔma ungo ra awiya,
umum idzowe igɔng ru Unum uwu
atokamɛn ru Utsĩndĩ hã, umbɔ aka ayisa
ukpui uku ukpɛ̃. Bɔr umum iwemum ri
imangmang ri kishoo abinkɛ aka awe ri
Íkpem Umusa nu ru abvur abika asɔm
Arherhu-Num.
15 Ififosamum ru Unum iwu unying nggu
anera abɛrɛ, ugɛ abika arhurhika awuri
isok ra akpe nu abika ada irhirhika.
16 Ngge itsu ubɛn ivang umum inũ itsu
amɛnmum uku ushashaki ra asu Unum nu
unera.
17 <<Imɛka irhɛrhɛ iki imaa, umum ibvui
iba Urusharhima ikũ ízũwã abin ĩba ind-
zowe anera ayike atsũwãmɛn, ni indzowe
ídɛm-Num.
18 Umum iki imaamum isare itsikam-
mum ivangyɛ abɛrɛ ha aka aba akpo umum
ru ufɔm Iya-Num. Isi iwemum ri ikikɔng
anera, isi isoyikũ amɛn anera.
19 Bɔr abi Uyahuda rabɔ adzeka abĩ
Uasiya, awu umɔ, imɛ̃ngge umbɔ aba ra
anangngo aba atsu arherhamum umbɔ
aba awembɔ ra arherhe nggu umum.
20 Use ungo uneke anera abɛrɛ asɔm
uvauwi umbɔ aka akpo ru umum ivangyɛ
umum iki idɛ̃ɛ̃ ra asu abi udzepurhe.
21 Arherhambɔ awu unying ukpekũ
umbɔ aka itsu umum uvau, umum iki
itsarhi irhakmum ra asumbɔ ĩgɔr inggɛ,
<Awu arherhe isisok ra akpe umbɔ aka
avarha arherhamum ra asumbi irherɛ.>
>>
22 Mɔcɛ Uferhi, uwuku uhwɛng Utsĩndĩ
Uyesu akarhãrhã, agɔpuwe unuma agɔr
umbɔ agɛ, <<Utsɛku unumkpi ukugɔng
Urhisiya aka iba kata, umum idɔrhi
izharhuwa arherhango.>>
23 Unga atsu uteiya abi iwa Uroma adzɛu
Uburhu na aneke unga agayi iyornga na
aneke awɛrhanga adzowe ubinkpi unga
aka abee.
24 Inum iyɔɔ iki imaa Uferhi aba nggu
utsɛ̃nga Udurusirha, una Uyahuda. Adene
umbɔ akũ Uburhu aba, ru unga akpeto
ra arherhe Uburhu aki imangmang ru
Ukiristo Uyesu.
25 Ivangyɛ Uburhu aka anu idɛyiwe
irhirhika, nu ikpɔm amɛn, nu nggaa unum
ukpuku uvarha arherhe uku iba, itsu
iwei ifɛr Uferhi, unga agɔr Uburhu agɛ,
<<Iki iwu mɔnɔ icɛrɛ! Ubvui uzĩɔ̃. Umum
iba ikpomum ivanga, umum idene umbɔ
ayisuwa ungo.>>
26 Ri ivang hã unga atsu amɛnnga
Uburhu awuri idzowe unga uhwɛk igha
angwĩ, ngge itsu Uferhi ayisa unga ubɛn
ivang asei irhɛrh nggu unga.
27 Imɛka ivaa iki imaa Ufokiyu Ufestu
awea ugomna ru ugarh Uferhi. Uferhi
abee itɛnamɛn ra abi Uyahuda, unga aneke
Uburhu ru ugborzĩ.

25

Arherhe ra asu Ufestu

1 Inuma itaar iki imaa Ufestu aka
atsĩ ra abĩ hã, asoku Ukaisariya azĩã
Urusharhima,
2 umɔ ateiya abika adzowe idɛm-Num
nu anggbaashi abi Uyahuda atsu arherhe
Uburhu ru unga.
3 Umbɔ ashɔ̃rhũ Ufestu unga ama atsu
umbɔ akũ Uburhu abvui azĩ Urusharhima,
ubinkutsu aka agbisha abee iwoi na afɛre
unga ru utsĩndĩ.
4 Bɔr Ufestu agɔr umbɔ agɛ, <<Adzudzɛu
Uburhu ru Ukaisariya, umum nibikami isi
ídãrhũmum ni ibvui izĩ umɔ.
5 Utsak uwurɛ aba awea ru uvau, angg-
baashimbi abɔɔ aba umɛn izĩmɛn urhɔnga,
azĩ atsu arherhe ri itsinga.>>

6 Inuma isi inangngge utɔrɔk, use usɔka, unga aka amaa nggu umbɔ, unga abvui azĩã Ukaisariya. Ukpee unum uvaa unga asei nú udzepurhe uku uvarha arherhe, atsu umbɔ akũ Uburhu aba ra asunga.

7 Ivang Uburhu aka adzeka, anggbaashi abi Uyahuda abika adzeku Urusharhima aba adɛ̃ɛ̃ adziira unga, atsuyi urherhe arhɛrhɛ uwuku utso ri itsinga, akirakɛ aka ashike ru idzidzɛrhe.

8 Mɔcɛ Uburhu akaa itsinga agɔr agɛ, <<Umum isi igbamum uvau ri Íkpem abi Uyahuda use ri Iya-Num use ru Ukaisar.>>

9 Bɔr Ufestu abee itɛnne amɛn abi Uyahuda, unga agɔr Uburhu agɛ, <<Ungo ubeengo izĩ Urusharhima umbɔ avarhuwa arherhango ra asumum ru nggɔɔ ha?>>

10 Uburhu agɛ, <<Umum iwu ra asu Ukaisar, ru udzepurhe uku uvarha arherhe, anangkɛ ngge iki imɛ̃ɛ̃ umbɔ avarhuwa umum arherhe. Umum isi ikorhumum iyiki ibewe ra abi Uyahuda, ungo nibikango uhwɛngo rimi hã.

11 Umum ĩba ikorhumum ubinkpi uku umɛ̃ɛ̃ akpe, umbɔ afɛre umum, umum isi ikpɛ̃mum akpe. Bɔr idzidzɛrhe iba ishingge ra arherhe ha abi Uyahuda aka atsu ru umum, unera asi ídɛ̃ɛ̃ adzowuka umum ru umbɔ. Umum ifɛna akũ arherhamum izĩ ru Ukaisar!>>

12 Ufestu aka akɛki itsũwã nggu abi udzepurhenga, mɔcɛ unga agɛ, <<Ungo ugɔr ugɛ akũ arherhango azĩ ru Ukaisar. Ungo uwuri izĩ ru Ukaisar.>>

Uburhu ra asu Uagiripa nu Ubani

13 Inuma ukunjiir iki itɔng uyɛrhe Uagiripa nu Ubani abambɔ Ukaisariya, aba ighwe ugomna Ufestu.

14 Umbɔ amaa inuma irhɛirhɛ nggɔɔ ha, Ufestu arherhe arherhe Uburhu nggu uyɛrhe agɛ, <<Unera nuwɔ Uferhi aka aneka unga ru ugborzĩ.

15 Ivangyɛ umum iki iwe ru Urusharhima, ateiya abika adzowe idɛm-Num nu anggbaashi abi Uyahuda atsu arherhe utsak uwurɛ, ashõrhã umum ima itsu ubinkpi uku iwu uvau akpe ru unga.

16 <<Umum idɛyiwe umbɔ ugɛ umɛn abi Uroma iki isaki isi idzowukumɛn unera ra abika atsu arherhe ri itsinga, bɔr awuri idzowukumbɔ ivang unga akaa itsinga ra asumbɔ ra arherha ha.

17 Ivangyɛ umbɔ aka aba nggimi nggu umum, umum isi idãrhũmum, unum uvaa umum isei nú utarh iyɛrhe ni itsu umbɔ akũ uner ha aba.

18 Abika atsu arherhe ha aka asok arherhe, umbɔ asi irherhumbɔ abin aka abewe akirakɛ umum iki ikau ra amɛnmum.

19 Bɔr umbɔ akpurha awu ru uning ra agbeyi ha umbɔ aka amesuwe, nu utsa uwɔɔ agburh Uyesu aka akpea, bɔr Uburhu agɔr agɛ awea ru urhɛ.

20 Umum iki isi ikpomum usu uku udɔsa arherhe ha, umum irhusa unga ugɛ use unga abemunga izĩ Urusharhima umbɔ avarhuwe arherhanga umɔ nggu abin akɛrɛ.

21 Bɔr Uburhu aka abee uyɛrhe Ukaisar unga azharhuwe arherhanga, umum itsu umbɔ adzɛu unga utsɛku ivangyɛ umum iki idene unga azĩ ru Ukaisar.>>

22 Mɔcɛ uyɛrhe Uagiripa agɔr Ufestu agɛ, <<Umum ibee igũ ru utsa ha nibikami.>>

Ufestu agɛ, <<Udã ungo uwuri igũo unga.>>

23 Unum untaar Uagiripa nu Ubani adzek ri ijee iyɛrhambɔ, aba nggu akagɔng abi iwa nu anggbaashi abi utepa atsĩwã udzepurhe iyɛrhe. Mɔcɛ Ufestu atsu umbɔ akũ Uburhu atsĩwã.

24 Ufestu agɛ, <<A uyɛrhe Uagiripa, nu kishoo abirabɛ aka awu nggimi nggu umɛn, umbi anyã utsak uwurɛ! Abi Uyahuda kishoo aka atsu arherhe ri itsinga ru umum ru Urusharhima nu nggimi ru Ukaisariya, atsuyi ivum agɛ isi imɛ̃ngge umbɔ neke unga abɛk.

25 Bɔr umum inyã unga asi ikorhunga ubinkpi umbɔ aka ifɛre unga. Ubinkutsu unga nibikanga abee arherhanga azĩ ra asu uwuku ugɔng Ukaisar, umum idene unga azĩã Uroma.

26 Bɔr umum ishimum ru undzumu ubinkpi umum iki itsɛnge uyɛrhe uwuku ugɔng ru Uroma ri itsinga. Ngge iki iwe rimi umum ikũ unga iba ru umbi kishoo, undzumunga ru ungo uyɛrhe Uagiripa, inggɛ umɛn ĩba irhi arherhe ha imaamɛn umum ima ikpo ubinkpi umum iki itsɛng.

27 Ubinkutsu ri inyĩnyãmum, awu ijijam
umbɔ adene uner ugborzĩ ru uwuku ugɔng
Ukaisar na asi ikpombɔ undzumu arherhe
ha umbɔ aka itsɛng.>>

26

Uburhu akaa itsinga ra asu Uagiripa

1 Mɔcɛ Uagiripa agɔr Uburhu agɛ,
<<Adzaambɔ ijeea ungo ukaa itsingo.>>
Nggee Uburhu aberu uboknga, atirhi
arherhe agɛ,
2 <<A uyɛrhe Uagiripa, umum inyãmum
iwu ra andzui iki iwe ugɛ awu ru ungo
umum idɛ̃ɛ̃ ikaa itsimum irherɛ ru urherhe
anggbaashi abi Uyahuda iki irherhe ri itsi-
mum,
3 undzumunga ugɛ ungo uhwɛngo
ibibayi abi Uyahuda nu abinkɛ umbɔ iki
iwe ru uning ra ake. Nggee, uma udɔɔr
amɛnngo ukpeto ru umum.
4 <<Abi Uyahuda kishoo ahwɛngmbɔ
ikpũ isiseimum utirhi ri iwɛdzɛmmum, ra
abĩmɛn nu ru Urusharhima uba utsĩ irherɛ.
5 Ahwɛngmbɔ umum utirhi ri iwɛdzɛm.
Umbɔ aba abemumbɔ, adɛ̃ɛ̃ idzowukumbɔ
ideka ri itsimum ugɛ umum iwu ru ukpui
agbeyamɛn ukpuku uwu utsotsorakpɔ,
umum iwu utsa Ufarisi.
6 Ubinkutsu umbɔ avarhuwa umum
arherhe irherɛ, awu ififosa ru ubinkpi
Unum aka abemuwe atokamɛn.
7 Awu ibibemuwe ha riyɛ idũmɛn
usɔkdũmɛn aka afosa abee inyã ngge
itsuifɛr. Ngge itsu umbɔ aka amina asumbɔ
adɔsu Unum ru utsuu ra atenum. A
uyɛrhe, awu ififosa ha itsu anggbaashi abi
Uyahuda agɔr agɛ umum iwu ru uvau.
8 Awu use utsu umbi ashimbi ri imang-
mang ugɛ Unum adɛ̃ɛ̃ asoyika abika akpe?
9 <<Umum nibikami isha inyã ugɛɛ awu
ufang umum ikorha abina arhɛrhɛ akika
akpɛ̃ itsok Uyesu uner Unazarat.
10 Ubinkpi umum iki ikorhe nukpɔ ru
Urusharhima, umum iki ikpo ijee ra ateiya
abika adzowe idɛm-Num iyiki igbange
asarkasar anera arhɛrhɛ ru ugborzĩ.
Ivangyɛ umbɔ aka itsu ufai akpe ru umbɔ,
umum iwu ru undzing abika atsu ufai ha.
11 Ivanga irhɛirhɛ umum iki ĩdɔsa abã
ifɛn-Num kishoo idzise umbɔ uver, ni ibee
itsu umbɔ arheni itsok Uyesu. Umum igũ
avɔm nggu umbɔ akarhãrhã nggee umum
ikɛn umbɔ ri iteu iyɔɔ iyi abĩ akase idzowe
umbɔ uver.

Uburhu asɔm idzidzipanga (9.1-19; 22.6-16)

12 <<Ru uzɛ̃rhã ukpu ifɛrha ha umum
iwuri izĩ Udimashku, ri ijee ateiya abika
adzowe idɛm-Num.
13 Aka ayoka atenuma, a uyɛrhe, umum
iwu ru utsĩndĩ ni inyã irhirhang iyɔɔ iki
inangngge irhirhang ishaa unum irhang
idzeka afã, iba idzipa umum nggu awɛrhu
uzɛ̃rhãmum.
14 Umɛn kishookamɛn igba ra abĩ,
nu umum igũ urhɛm ukpɔɔ ri idũ abi
Uyahuda, uku ugɔr umum ugɛ, <A
Ushawurhu, a Ushawurhu, awu use utsu
ungo udzaa umum uver? Ungo ukpurhu
unayiwe itsingo, ru nyaki inak iki igbopi
itsingge nggu igbong uner ughãwã.>
15 <<Mɔcɛ umum irhusa inggɛ, <Awu
ungo ungaa Uteijee?>
<<Uteijee agɔr umum agɛ, <Awu umum
Uyesu uwu ungo uku udzowe uver.
16 Bɔr icɛrɛ usisok udidɛ̃ɛ̃ nu adakngo.
Umum idzeka ru ungo ibee isɛng ungo
uwu uner itsermum nu uwu ideka ubinkpi
ungo uku unyã ru umum nu abinkɛ umum
iki idɛyiwa ungo.
17 Umum iwuri ifɔrhamum ungo ra an-
erngo nu atsen abi Uyahuda umum iki
idena ungo uzĩ ru umbɔ.
18 Ungo iyanguwe asumbɔ, umbɔ adzipa
adzek ru uzĩ aba ri irhirhang, na adzeki
ijee Ushaitan aba ru Unum, ngge itsú umbɔ
ama akpo itsũwe arhim, na ama akpo
anang nggu abirabɛ umbɔ aka asɛng umbɔ
ru ubok imangmangmbɔ ru umum.>
19 <<Nggee a uyɛrhe Uagiripa, umum isi
ikpɛ̃mum idɔsa irhiyɛ iki idzeka afã iba ru
umum.
20 Umum itirhi idzowe isarhe ra
aner Udimashku imaa ni idzowe aner
Urusharhima nu Uyahudiya kishoo, ikɛi
ni indzowe isarhe ra atsen abi Uyahuda,
inggɛ umbɔ adzipa aba ru Unum, akorha
abinkɛ aka idɛyiwe idzidzipambɔ.
21 Ngge itsu abi Uyahuda adzur umum ru
ufɔm Iya-Num abee ifɛre umum.

22 Bɔr Unum unga ayika umum ĩba itsĩ irherɛ, ngge itsu umum iwu nggimi ni indzowe ideka ra akagɔng nu akaci. Isi irherhumum abin akase bɔr abin abika asɔm Arherhu-Num nu Umusa aka arherhe agɛ iwuri ikorhe rimi,
23 ugɛ awu ufang Ukiristo ahwa uver, na awu unggbaashi uwuku usok ra akpe, na adũwũ irhirhang ififɔrh ra anernga nu atsen abi Uyahuda.>>

24 Uburhu anu ikaa itsinga nukpi Ufestu abvutuwe arherhe Uburhu. Atsarhi irhaknga agɛ, <<A Uburhu, ungo uku uzhɔma! Idzursungo akarhãrhã iki idzipukungge itsingo.>>

25 Bɔr Uburhu agɛ, <<A uteiya Ufestu, isi izhɔmum ukpong. Ubinkpi umum iki irherhe uwu idzidzɛrhe nu uwu ubin ukpuku uyɛi.
26 Ungo uyɛrhe ungo uhwɛngo abina akɛrɛ, umum isi igũmum iwei irherha ake ru ungo. Umum ihwɛng ungo uku ugũo abin hã kishoo, ubinkutsu, asi ikorhumbɔ ake ri iwɔk.
27 A uyɛrhe Uagiripa, ungo udzowukɔ imangmang abika asɔm Arherhu-Num? Umum ihwɛng ungo ubemungo.>>

28 Mɔcɛ Uagiripa agɔr Uburhu agɛ, <<Ungo utsar ugɛ ri ungwɛ̃rhĩ ivang iyɛrɛ ungo ubee itsu umum iwu uner Ukiristo? >>
29 Uburhu agɛ, <<Ivang iki ici use iyiki ider, umum ifɛn-Num asi íwea ungo ukpekũ, bɔr kishoo abika akpeto ru umum irherɛ, awe ru nyaka umum, bɔr niba awembɔ ri inyãwã iyɛrɛ.>>

30 Uyɛrhe nu ugomna nu Ubani na abirabɛ aka asei nggu umbɔ asisok.
31 Umbɔ aka adzek ru ubã ha, umbɔ anu arherhe nggu adɔka, umbɔ agɔr agɛ, <<Utsak uwurɛ asi ikorhunga ubinkpi uku umɛ̃ɛ̃ igbigbang ru ugborzĩ use akpe.>>

32 Uagiripa agɔr Ufestu agɛ, <<Utsak uwurɛ abee umbɔ akũ arherhanga azĩ ra asu Ukaisar, uda umbɔ atsũwũkumbɔ unga.>>

27

Uburhu atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ azĩã Uroma

1 Ivanga iki iwe umɛn iki igar izĩ abĩ Uitarhiya, umbɔ atsuke Uburhu nu abi ugborzĩ abɔɔ ru ubok uteiya abi iwa Uroma uwɔɔ itsoka igburh Ujurhiyo, unying ru ukpui abi iwa Ukaisar.
2 Umɛn iki itsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ uku udzeku Uadiramitiyum, uku uwuri utsĩrhĩ ifɛn akau iteu iyɔɔ iyiki iwe ra abĩ Uasiya, umɛn itsĩ uzɛ̃rhã ru ukau azɛ̃ akagɔng. Uaristaku, utsa Utasarhonika ra abĩ Umakidoniya, awu nggu umɛn.
3 Unum uvaa umɛn itsĩmɛn Usidon. Ujurhiyo amutuwe Uburhu, aneke unga azĩ anyã awɛrhanga umbɔ adzowe ubinkpi unga aka abee.
4 Umɛn iki isok umɔ ru ukhukhɔɔ amɛ̃ hã itsĩmɛn azɛ̃ akagɔng, ugba ukɛnkpɔ umɛn uzɛ̃rhã. Nggee umɛn ikɔre udiku undzing Usayifuru ra anangkɛ ugba usi ikerkpɔ.
5 Umɛn iki igar ukau azɛ̃ akagɔng hã ukpuku ukhapa ra abĩ Ukirhikiya nu Upamfirhiya, umɛn icipa ru uteu Umira ra abĩ Urhikiya.
6 Umɔ uteiya abi iwa Uroma aka akpo ukhukhɔɔ uwɔɔ uku udzeku Uarhekzandiriya uwuri izĩ abĩ Uitarhiya, unga atsu umɛn ru uwu ha.
7 Umɛn uzɛ̃rhã uku utɔɔɔ imaa inuma irhɛirhɛ nggu uver, umɛn iki ikhapa ru uteu Ukinidu, ugba ukɛnkpɔ umɛn izĩ ra asu, umɛn ikɔre udiku ubang ukau Ukirit afɛn akirakɛ aka ashike ru ugba uku uker, aka akhapa ru Usarhmoni.
8 Umɛn igũ uver ni itɔng ubang ukau Ukirit izĩ itsĩ anang akɔɔ umbɔ iki iyisa Anang Akika Ufɔrh, aka akhapa ru uteu Urhasiya.
9 Uzɛ̃rhãmɛn ughawe ivanga irhɛirhɛ. Mɔcɛ igbigba iwe ru uzɛ̃rhã hã. Ubinkutsu unum ikpem igha ubin uku utɔngkpɔ. Nggee Uburhu adzowe umbɔ itsũwã agɛ,
10 <<Umum inyã uzɛ̃rhã hã uwuri iwu igba abĩ ra asu, ukhukhɔɔmɛn nu abinmɛn nu urhɛmɛn uwuri igba abĩ.>>
11 Bɔr uteiya abi iwa asi ibemunga ubinkpi Uburhu aka arherhe, akpurha atsu amɛnnga ru uner ukhukhɔɔ nu uteiya ukhukhɔɔ ha.
12 Ngge iki isi izengge umbɔ agha idoi ru anang hã, irhɛmbɔ ibemumbɔ izɛ̃rhã azĩ ra asu, afosi izĩ atsĩ Ufinikiya, ngge iba

imɛ̃ngge umbɔ agha idoyi umɔ. Akɛrɛ awu anang idɛ̃ɛ̃ akɔɔ aki akhukhɔɔ ru Ukirit aka arhi udiku unɔr uwu urhɛɛ nu ufã uwu urhɛɛ.

Ufin inai nu ugba ukau

13 Ivangyɛ ugba ukpuku udzek unɔr utirhi ifɛu uku utɔɔɔ, anera atsar agɛ ubinkpi umbɔ aka abee uku ukpokpɔ, nggee umbɔ agbiir uzɔu ukpuku ukpɔm ukhukhɔɔ ha adɔsu ifɛn ukau uku ukhapa ru Ukirit.
14 Isi idãrhũngge ugba ukpɔɔ ugɔgɔngakpɔ ukpurukpi umbɔ iki iyisa ugba ufã uwu igɔ̃kpee, uku udzeku umpfũwã abĩ hã.
15 Ugba ha uku ukwɛr ukhukhɔɔ ha umgbɔ ufɔr irhi udiku ugba ha uda umgbɔ, umɛn idiki neke ugbaka uyii umɛn.
16 Umɛn iki idɔsu udiku umpfũwã uku uci umbɔ iki iyisa Ukauda, afɛnkɛ aka ashike ru ugba, umɛn igũ uver ni idɔrhi igbiir ukhukhɔɔ uwuku uci uwuku ukhapa ru ukhukhɔɔ ha.
17 Ivangyɛ anera aka agbiir ukhukhɔɔ ha atsĩ ru ukugɔnga, mɔcɛ umbɔ akũ arhi aboyi adzipa ukhukhɔɔ ukugɔng hã utsur umgbɔ uyarmgbɔ. Ikɛi umbɔ acipukumbɔ utatorho atorho ukhukhɔɔ ha na aneke ugba uyii ukhukhɔɔ ha. Umbɔ akorhe rimi ubinkutsu agũ iwei utsur umbɔ atsĩmbɔ uzuzeu Usiriti.
18 Unum uvaa ugba utsokpɔ akarhãrhã, utsu umbɔ atirhi akarh abinkɛ aka awe ru ukhukhɔɔ ha atsuyiwe ra amɛ̃.
19 Ru unum untaar, umbɔ atãyĩwe abin akɔɔ ikɛi aki itser ukhukhɔɔ ha.
20 Umɛn iki imaa inuma isi inyãmɛn ishaa unum use ídzɛɛr, nggaa ugba ukpu ufin inai ukpurhu udɛ̃ɛ̃ ikwɛr umɛn, umɛn isi ifosumɛn ibibɛk.
21 Aka adera anera aka asi ighambɔ ubingha, Uburhu asok adɛ̃ɛ̃ ra ateumbɔ na agɛ, <<Umbi anera, uda umbi agũmbi arherhamum iki igɔr ugɛ niba asombi ru ubang umpfũwã abĩ Ukirit, uda umɛn isi itsĩmɛn igba abĩ nggu ididak iyɛrɛ.
22 Bɔr icɛrɛ umum idzaa umbi itsũwã àka awe ri ikeramɛn, unera asi íkpea ru umbi, bɔr ukhukhɔɔ ha uwuri iyar ukpekũ.
23 Ubinkutsu utsuu ukpu arhɛkɛ ipfu itser iyiki idzeku Unum uwuruwi umum iki iwu uwu unga ni itɔ̃ itsernga, idɛ̃ɛ̃ akhapa ru umum,
24 igɔr igɛ, <Niba ugũo iwei, Uburhu. Awu ufang ungo iki idɛ̃ɛ̃ ra asu Ukaisar umbɔ avarhuwa arherhango, nggayɛ Unum ri imimutanga aka afɔrhuka abirabɛ aka uzɛ̃rhã nggu ungo.>
25 Nggee àka awe ri ikeramɛn, ubinkutsu umum iwemum ri imangmang ru Unum abin hã umbɔ aka arherhuwa umum, iwuri iwe rimi hã.
26 Bɔr awu ufang ugba utare umɛn nu ubang umpfũwã abĩ akɔɔ.>>

27 Ru utsuu ukpu usɔka na anaa, ugba ukpurhu adɛ̃ɛ̃ ikikɛn umɛn ru ukau akagɔng Umeditereniya, aka ayoka ikɔtsuuka abika akpai ukhukhɔɔ ha akaifɛrhkɔ agɛ umɛn iki ikhapumɛn abĩ.
28 Umbɔ amei ighor amɛ̃ anyã ake atsĩke adaka unaka nu isɔka ivaa. Umɛn iki igɔpa izĩ ukunjiir umbɔ amei ikɛi, akpo ighor amɛ̃ adaka isɔka utɔɔrha.
29 Agũ iwei utsur ukhukhɔɔ ha ugbop-umgbɔ nggu atarh, umbɔ acipuwe azɔu akika amor anaa udiku undzing ukhukhɔɔ ha, utsur umgbɔ uzɛ̃rhumgbɔ uzɛ̃rhã iki ifefetem. Umbɔ atsĩmbɔ ifɛn-Num ukpee usar ifetem.
30 Abika akpai ukhukhɔɔ ha abee itĩ adzek ru ukhukhɔɔ ha. Nggee umbɔ acipuwe ukhukhɔɔ uwuku uci, akpeta agɛ umbɔ awuri icipuwe azɔu akika amor ra asu ukhukhɔɔ ukugɔng.
31 Mɔcɛ Uburhu agɔr uteiya abi iwa Uroma nu abi iwa ha agɛ, <<Anera abɛrɛ aba asi idɛ̃ɛ̃mbɔ ru ukhukhɔɔ ha, umbi asi íbɛkmbi.>>
32 Igũ rimi itsu abi iwa azharhuwe arhi ukhukhɔɔ uku uci ha, aneke umgbɔ uzĩmgbɔ.

33 Ukpee uku uwuri isar Uburhu ashɔ̃rhã umbɔ kishoo ama agha ubingha, agɔr agɛ, <<Irherɛ awu unum ukpu usɔka nu anaa nukpi umbi aka asei ri iwei, asi ighambi ubin.
34 Nggee umum ishɔ̃rhã umbi àka agha ubingha na abɛk. Igwar unermbi unying isi ígwirngge ri itsinga.>>
35 Unga aka arherhe rimi amaa, unga anyangu uborodi atar uwɛɛ ru Unum ra

asumbɔ kishoo. Mɔcɛ unga azharhe atirha atãi.
36 Kishookambɔ akpo ikeramɛn na agha ubingha.
37 Umɛn kishoo ru ukhukhɔɔ ha iwu inera inaka ivaa ni isɔka utɔɔva nu utõĩ (276).
38 Umbɔ aka agha ashur, umbɔ atsũwe imor ukhukhɔɔ ha atare ishaa abin ra amɛ̃.

Ukhukhɔɔ ha uyarmgbɔ

39 Ivangyɛ ukpee uku usar abika akpai ukhukhɔɔ ha asi ihwɛngmbɔ abĩkɛ umbɔ aka awe, bɔr umbɔ anyã avarha akɔɔ aka awe ru uzuzeu, umbɔ abee ikũ ukhukhɔɔ ha azĩ afata umɔ.
40 Umbɔ atenge arhisa kishoo aki azɔu akika amor, abɔre ake ru ukau. Ri ivang hã umbɔ agarhuwe ubin ukpuku udzipu ukhukhɔɔ ha. Umɔ umbɔ aberuwe utatorho aka awe ra asu ukhukhɔɔ ha na akũ adzur ugba uku iyira umgbɔ ra asu na azĩmbɔ udika abĩ.
41 Bɔr ukhukhɔɔ ha ukwɛr uzuzeu utsĩ ra amɛ̃ ukãã ufɔr idzidzipa udamgbɔ, ukhukhɔɔ ha utirhi iyata udiku undzing itso amɛ̃ aka aker uke.
42 Abi iwa abee ifɛre abi ugborzĩ, utsur uwɔɔ ru umbɔ akwɛr izoyi adzek atĩã.
43 Bɔr uteiya abi iwa Uroma abee ifɔrhe Uburhu, akɛna umbɔ. Atsu umbɔ kishoo uwuruwi aka ahwɛnga ikwɛr izoyi unga ateer isha atsĩ ra amɛ̃ akwɛr izoyi agar nu abĩ.
44 Uteiya abi iwa ha atsu abika abubɔr afũ uakatako, abɔɔ afũ avɛtu ukhukhɔɔ ha. Rimi umbɔ kishoo aka afɔrh azĩ atsĩ nu abĩ.

28

Nu ubang umpfũwã abĩ Umarhta

1 Umɛn iki ifɔrh itsĩ ubang umpfũwã abĩ hã, umɛn irhusa igũ itsok anang hã igburh Umarhta.
2 Abi anang hã amatuwa umɛn akarhãrhã. Inai idoi, ananga aghɛnga, umbɔ ataiwa umɛn urha na ayɛi umɛn iwɛr urha.
3 Uburhu akarh itokũ atsuyi ru urha. Imanu urha itsu ighwɛr idze ikpɔɔr ni izũrhã nu uboknga.
4 Ivangyɛ abi umpfũwã hã aka anyã ngge iki izũrhã nu ubok Uburhu, umbɔ agɔr adɔkambɔ agɛ, <<Idzidzɛrhe utsak uwurɛ awu uner uwuku ufɛyi aner, àka anyã unga aka abɛk ru ukau ukpuku ugɔng, rimi hã kishoo iyiki ibewe ina idɔsa unga awuri ikpea.>>
5 Bɔr Uburhu azusu uboknga atsukuka ibvui ha ru urha, isi inayikungge unga.
6 Anera akau ra amɛnmbɔ agɛ anang hã awuri isengke use unga awuri igba ra abĩ akpe, bɔr umbɔ aka adãrhã asi inyã ifɛrhɛ ikorhungge nggu unga, umbɔ agɛ awu unum.
7 Ídɛɛ niyɔ ikhapa umɔ ra anang hã, iwu iyi Upubirhiyu, unga awu uyɛrhe umpfũwã hã. Unga ayɛi umɛn ri iyanga, na akorhuwa umɛn inna inuma itaar.
8 Utɛ Upubirhiyu aghonga unga, iyora imani anu nggu isurhã. Uburhu atsĩ ru unga afɛne-Num nu unga, atsorha abok nu unga na akerhuwe unga.
9 Ivangyɛ ifɛrha ha iki ikorhe, kishoo abi irhãrhã aka abɔr ru umpfũwã abĩ hã aka aba, akerhumbɔ.
10 Umbɔ adzaa umɛn igɔng ra atsĩndĩã arhɛrhɛ. Umɛn iki iwuri isok ru ukhukhɔɔ amɛ̃ ukugɔng, umbɔ akɔng abinkɛ umɛn iki ibee adzaa umɛn.

Uburhu ru Uroma

11 Afɛ̃ɛ̃ ataar aka amaa umɛn isok ru ukhukhɔɔwi uku ugha idoyi ru umpfũwã abĩ hã, uwuku udzeku Uarhekzandiriya. Ra asu ukhukhɔɔ ha umbɔ aka atsɛ̃ uzirhzĩ akãrhghwɛ̃ anum.
12 Umɛn iki itsĩ uteu Usiraku umɛn imaa inuma itaar umɔ.
13 Umɔ umɛn isok izĩmɛn ru uteu Urigiyum. Umɛn imaa unuma unying, ukpee uku usar ugba ukpu unɔr uba, unum uvaa umɛn itsĩmɛn Uputiyorhi.
14 Ru Uputiyorhi umɛn iki igbopa angwɛ̃mɛn nu anapumɛn umbɔ ashõrhã umɛn imaa inuma utɔɔva nggu umbɔ. Ri imimasha umɛn ĩba itsĩ Uroma.
15 Angwɛ̃mɛn nu anapumɛn ru Uroma aka agũ isarhamɛn, umbɔ adzek aba agbanga umɛn. Abɔɔ adzeki Izɛɛ Uaffiyu, abɔɔ adzeka anangkɛ umbɔ iki iyisa Aya Atsen Ataar. Uburhu aka anyãmbɔ unga atar uwɛɛ ru Unum, na awe ru ikeramɛn.
16 Ivangyɛ umɛn iki itsĩ Uroma, umbɔ abemuwe Uburhu unga azĩ asei ikiyikanga nggu uner iwa abirabɛ aka adzɛu unga ri iyakɛ umbɔ aka afai uhwɛk.

Isarhe Uburhu ru Uroma

17 Inuma itaar iki imaa, Uburhu ayisa
anggbaashi abi Uyahuda umɔ. Umbɔ
aka akɔng Uburhu agɔr umbɔ agɛ,
<<Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umum
ihwɛngmum isi igbamum uvau ra an-
ermɛn use ra agbeyi atokamɛn, bɔr umbɔ
adzur umum ru Urusharhima adzowe
umum ra abok abi ijee Uroma.
18 Umbɔ aka arhisa umum abee itsũwe
umum, ubinkutsu, asi ikpombɔ umum
nggu uvau uwu ubinkpi umbɔ aka ifɛre
umum.
19 Bɔr anggbaashi abi Uyahuda aka
akpɛ̃mbɔ, ngge iwu ufang ru umum ikũ
arherhunga umɛn izĩmɛn ra asu Ukaisar.
Isi iwengge ugɛ umum itsu arherhe
abimɛn.
20 Akɛrɛ ha atsu umum ibee inyã umbi
ni ikɛki itsũwã nggu umbi. Ubinkutsu awu
ubinkpi abi Uisrairha aka afosa itsu umbɔ
abow umum nggu inyãwã iyɛrɛ.>>
21 Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Umɛn isi
ikpomɛn ubvur uku udzeku Uyahudiya
uba ru umɛn ri itsingo, use ungwɛ̃mɛn use
unapumɛn uwɔɔ aba nggimi nggu isarhe
iyiki ibewe ri itsingo.
22 Bɔr umɛn ibee igũ ubinkpi ungo iki
irherhe, ubinkutsu umɛn ihwɛng anera
ri inanga kishoo arherhe iyiki ibewe ru
ukpui ukpɛrɛ ha.>>
23 Nggee umbɔ atsũ unumkpi umbɔ aka
igbopa nggu Uburhu. Unum hã uku uwe
umbɔ awu arhɛrhɛ aka aba ra anangkɛ
Uburhu aka asei. Udzur ru ukpeeka
uba utsĩ urhɛɛ unga akpurha adɛ̃ɛ̃ idɛyiwe
umbɔ arherhe ri itsi Iyɛrhe Unum abee
itsu umbɔ ahwɛng Uyesu ru utsĩndĩ Íkpem
Umusa na abvur abika asɔm Arherhu-
Num.
24 Abɔɔ abemumbɔ ubin hã unga aka
arherhe, bɔr abɔɔ ashimbɔ ri imangmang.
25 Nggee umbɔ atsĩmbɔ uning nggu
adɔkambɔ, na atirhi ibɔre anang hã,
Uburhu aka amaa irherhuwe umbɔ
arherhe agɛ, <<Ipfu Isarsatangge irherhe
idzidzɛrhe ru atokamɛn ra angwĩ uner
uwuku usɔm Arherhu-Num Uishaya igɛ,
26 << <Uzĩ ra anera abɛrɛ, ugɔr ugɛ,
<<Umbi awuri igũmbi ubɛn unuma bɔr asi
íhwɛngmbi,
umbi awuri irhirhi umbi ubɛn unuma
bɔr asi ínyãmbi.>>
27 Ubinkutsu amɛn anera abɛrɛ awu aker-
ketake,
aka afɔmukumbɔ atombɔ,
umbɔ aka abvurkumbɔ asumbɔ,
utsur umbɔ anyãmbɔ nggu asumbɔ,
utsur umbɔ agũmbɔ nggu atombɔ,
na ahwɛngmbɔ nggu amɛnmbɔ,
na idzipa aba ru umum ikerhukũ umbɔ.>
28 <<Umum ibee umbi ahwɛng agɛ Unum
aka adene isarhe ififɔrh iyɛrɛ ra atsen abi
Uyahuda, nu umbɔ awuri ikpembɔ ato.>>*
30 Imɛka ivaa Uburhu asei ri iyakɛ umbɔ
aka afai uhwɛk, ayɛi kishoo abika aba ru
unga.
31 Unga adzowe isarhe Iyɛrhe-Num,
amesuwe abin aki Uteijee Uyesu Ukiristo
asi igũa iwei, unera asi ikɛna unga.

* **28:28** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 29 *Unga aka arherhe rimi, mɔcɛ abi Uyahuda asok umɔ adɛ̃ɛ̃mbɔ uning utsotsoramgbɔ nggu adɔkambɔ!*

Ubvur Uburhu aka atsɛnge abi Uroma

Utsutson ri itsi ubvur Uroma

Awu Uburhu unga atsɛng ubvur uwurɛ. Uburhu atsɛng ubvur uwurɛ adɛyiwe itsinga ra abika adɔsa ru Uroma na adɔrha azĩ umɔ, ubinkutsu unga anasi izĩa iyepa abika adɔsa umɔ.

Undzuma arherha ha ru ubvur uwurɛ uwe ru (1.16-17). Ubvur ha ugɛ, <<Umum isi igũmum atsa idzowe Isarhe Iyiki Ize, ubinkutsu ngge iwu ijee Unum iyiriyɛ iki ikũ ififɔrh iyi abika awe ru imangmang, utirhi ra abi Uyahuda uzĩ utsĩ atsen abi Uyahuda ... Irhirhikayɛ iki iwe ri imangmang iyi inggbaashia izĩ itsĩ imimasha>>.

Ubvur uwurɛ udɛyiwe ugɛ anera kishoo ru upfung awe ru ubok ijee arhim, na awu abirabɛ Unum iki itsu umbɔ uvau (1.8—3.20). Udɛyiwe ikɛi ugɛ awu ru ubok imangmang ru Uyesu Ukiristo iwuri itsu unera awe uner uku usheru uvau ra asu Unum, asi iwea ru ubok abinkɛ unera iki ikorhe nibikanga (3.21—4.25). Ubvur ha ikɛi udɛyiwe ikpũ ibibɛkyɛ iki iwu ufang abika adɔsa awe ra ake. Ikɛi udɛyiwe ugɛ ibibɛk ri ijee Ipfu Isarsatangge iki isaki ikũ igha inggbaashi ra amɛn aki iyor (5.1—8.39). Ubvur ha ikɛi udɛyiwe abinkɛ Unum aka angwɛ̃ ikorhe ri ififɔrh iwe iyi anera kishoo, abi Uyahuda nu abirabɛ aka asi iwembɔ abi Uyahuda (9.1—11.36). Ri imimasha, umbɔ arherha arherhe ri itsi ikpũ ibibɛkyɛ abika adɔsa nggu angwɛ̃mbɔ nu ikpũ ibibɛk abika adɔsa nggu anggbaashi abi abĩã (12.1—15.13).

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-17)*
Kishoo abi upfung awu abi arhim *(1.18—3.20)*
Udĩ uku ukpo ififɔrh *(3.21—4.25)*
Urhɛ uku ufa ru Ukiristo *(5.1—8.39)*
Abinkɛ Unum aka angwɛ̃ ri itsi abi Uisrairha *(9.1—11.36)*
Ikpũ ibibɛkyɛ iki imɛ̃ɛ̃ uner uku udɔsa awerangge *(12.1—15.13)*
Imimasha *(15.14—16.27)*

1 Idzeku umum Uburhu, uner itser Ukiristo Uyesu. Umbɔ aka ayisa umum iwe uner itser Uyesu, atsũ umum idũwũ Isarhe Iyiki Ize iyi Unum.

2 Isarhe Iyiki Ize iyi Unum aka abemuwe akũ abika asɔm Arherhu-Num ishaisha, ru nyaka umbɔ aka atsɛng ra asarkasar abvur Arherhu-Num,

3 ri itsi Ungwɛ̃nga ri iyornga awe unang Udauda.

4 Umbɔ abema agɛ unga awe Ungwɛ̃ Unum ri isisoknga ra akpe ri ijee Ipfu Isarsatangge. Unga awu Uyesu Ukiristo Uteijeemɛn.

5 Ru uboknga Unum aka adzaa umɛn imimuta na ayisa umɛn iwe abi itser Uyesu nggee umɛn iwuri iyisa kishoo atsen abi Uyahuda aba awe ru imangmang na adɔsa. Umɛn ikorhe akɛrɛ ha ri itsoknga.

6 Umbi ikɛi awu ra abirabɛ umbɔ aka ayisa ra atsen abi Uyahuda umbɔ awe abi Uyesu Ukiristo.

7 Umum inu itsɛnge ru kishoo abika awe ru Uroma Unum aka abema ayisa umbi awe asasar.

Imimuta nu ididɔɔr iki idzeku Unum Utɛmɛn nu Uteijee Uyesu Ukiristo iwe nggu umbi.

Uburhu abee iyepa Uroma rimõõ

8 Umum inggbaashia, itar uwɛɛ ru Unummum ri itsok Uyesu Ukiristo ru umbi kishoo, ubinkutsu aka asɔmukumbɔ isarhe imangmangmbi ru upfunga kishoo.

9 Umum itõwe Unum itser nggu amɛnmum kishoo ri idzowe Isarhe Iyiki Ize iyi Ungwɛ̃nga, Unum awu idekamum iki iyita umbi

10 ubɛn ivangyɛ umum iki ifɛn-Num. Umum ifɛna unga aba abemunga, unga ama utsuruwa utsĩndĩã ru umum ĩba ru umbi.

11 Umum ibee inyã umbi akarhãrhã ni ĩdzaa umbi izũwã iyɔɔ iyi Ipfu Isarsatangge iyiki itsu umbi aker.

12 Ugɛ iwuri itsu umum nu umbi ifituwe adɔka ri imangmangmɛn.

13 Umum isi ĩbeemum umbi awe ru ida ihwihwɛng umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ugɛ umum ibee ĩba ru umbi idikunga irhɛirhɛ, bɔr umum isi ikpomum ivanga utsɛku icɛrɛ. Umum ibee ikpo igbɛr abin ru

umbi, ru nyaka umum iki ikpo ra atsen abi Uyahuda abɔɔ.
14 Umum iwemum ru uvɛrh anera kishoo, abi Uyahuda nu atsen abi Uyahuda, abi isarasu nu agugge.
15 Ngge itsu umum itsu amɛnmum idũwũ Isarhe Iyiki Ize ru umbi abirabɛ aka awe ru Uroma ikɛi.

Ijee Isarhe Iyiki Ize

16 Umum isi igũmum atsa idzowe Isarhe Iyiki Ize, ubinkutsu ngge iwu ijee Unum iyiriyɛ iki ikũ ififɔrh iyi abika awe ru imangmang, utirhi ra abi Uyahuda uzĩ utsĩ atsen abi Uyahuda.
17 Awu Isarhe Iyiki Ize ha idɛyiwa umɛn ugɛ Unum anyanga umɛn iwe abika arhika, irhirhikayɛ iki iwe ri imangmang iyi inggbaashia izĩ itsĩ imimasha, ru nyaki itsɛng Arherhu-Num iki igɔr ugɛ, <<Uwuku urhika awuri ibɛk ri imangmang.>>*

Avɔm Unum ra abi arhim

18 Avɔm Unum adzeka ra afã aba nu atsi abirabɛ aka ashimbɔ ru Unum nu abika awe ri iyiki ibewe anera aki adɛmu idzidzɛrhe ri iyiki ibewambɔ.
19 Abinkɛ umbɔ aka adɛ̃ɛ̃ ahwɛng ri itsi Unum uwu ukupɛ̃ɛ̃ ra asumbɔ, ubinkutsu Unum aka ayanguka ake ra asumbɔ.
20 Udzur ri imimunu upfunga iwiweyɛ Unum aka awe umbɔ aka asi idɛ̃ɛ̃ inyãmbɔ, iyiriyɛ iki iwu ijeenga iyi ugbagbaa nu abinkɛ aka adɛyiwa ugɛ unga awu Unum, aka anyã ake ukupɛ̃ɛ̃. Anyã ake ra abinkɛ unga aka amuna, ngge itsú anera asi iwembɔ ru ubin ukpuku urherhe uku uka arhimmbɔ.
21 Ahwɛngmbɔ Unum, na asi ikpoimbɔ unga aka awe Unum, asi itarmbɔ uwɛɛ ru unga. Ifɛrhkɔmbɔ iwe ibɛm nu amɛnmbɔ awe uzĩ.
22 Umbɔ anu igɔr agɛ umbɔ asarasu, bɔr awu agugge
23 na afaruwe ikpikpoi Unum adzowe ra agberhekɛ aka awe ru nyaka anera nu anunu nu íjuɛ nu abinkɛ aki ikaikai ra abĩ.
24 Nggee Unum aneke umbɔ, ngge itsú umbɔ akorhu abin arhim iyiki ibewe amɛnmbɔ iki ibee. Umbɔ akorhu abin atsa nggu adɔkambɔ.
25 Umbɔ adzipu idzidzɛrhe Unum ngge iwe igbɛrangwĩ, anu idzowe igɔng ra abinkɛ umbɔ aka amuna na akpɛ̃mbɔ uwuku umumuna uwu ikpikpoi ugbagbaa. Iwerimi.
26 Nggee Unum aneke umbɔ nggu ikpona iyiki ikũ atsa. Uko atsɛ̃mbɔ akpɛ̃mbɔ irha nggu atsakmbɔ bɔr arha nggu akatsɛrh.
27 Rimi hã akatsak akpɛ̃mbɔ irha akatsɛrh ngge iki iwe ubinkpi Unum aka amuna na awu ra anyɔna nggu adɔkambɔ akatsak. Akatsak nu akatsak aka isaka arha adɔkambɔ, na ayɛi avau itser iyiki ibewambɔ.
28 Umbɔ akpɛ̃mbɔ iwe nggu ihwihwɛng Unum, nggee Unum aneke umbɔ ri ifɛrhkɔ iyiki itãrhãmbɔ, ngge itsú umbɔ akorha abinkɛ aka asi imɛ̃ke umbɔ akorhe.
29 Umbɔ awe nggu ikpũ iyiki ibewe, nu ikpona nu amɛn aka abewe. Awu nggu unyɛ̃ɛ̃, nu ifɛr uner, nu ifuw, nu ikpikpɛ̃ɛ̃.
30 Umbɔ awe abika avɛrha anera, abika akpɛ̃ Unum, abi ugbau, abika aberi itsi, abika afĩrhã, abika angwɛ̃ amɛnmbɔ ri iki ibewe, asi itĩmbɔ atei,
31 abika asheri itsoi, abika asheri imangmang, abika ashera amɛn, abika ashera atorh.
32 Umbɔ ahwɛngmbɔ Íkpem iyiki irhika iyi Unum iki igɔr igɛ abika akorha abina akɛrɛ imɛ̃ngge umbɔ akpe, umbɔ asi ikorhumbɔ akɛrɛ ha ukpekũ, bɔr umbɔ ikɛi abema abika akorha ake.

2

Itsu uvau Unum iyiki irhika

1 Nggee ungo ushiɔ ru urhɛm, ungo uwuku utsu uvau ru uwɔɔ, ungo uba utsu uvau ru uwɔɔ, ungo utsu uvau ri itsingo. Ubinkutsu, ungo uner uwuku utsu uvau ha, ungo uni ukorhe ru nyaku uner uwuku uwe ru uvau.
2 Umɛn ihwɛngmɛn ugɛ itsu uvau iyi Unum ru abika akorhe rimi hã iwe idzidzɛrhe.
3 Nggee, ungo uner uwuku utsu uvau ra abɔɔ, nu uni ukorhe iki ibewe ugɛɛ umbɔ, ungo ukaifɛrhkɔ ugɛ ungo uwuri ishɔɔtɔ ri itsu uvau Unum?

* **1:17** Àka anyã ikɛi: Uha 2.4.

4 Use ungo ukwɛɛte urhɛrhɛ innanga, nu
inineke nu idɔngamɛn? Ungo usi ihwɛngo
ugɛ inna Unum ikũna ungo izĩ idzidzipa?
5 Bɔr iker itsingo nu ida idzidzipa
amɛnngo ngge itsu ungo unu ikɔng avɔm ri
itsingo ru unum avɔm Unum, ri ivang iyiki
itsu uvau iyiki irhika iyi Unum iki idzeka.
6 Unum awuri idzowe ubɛn unera ugbɛtɛ
ubinkpi unga aka akorhe.*
7 Abika atɔ̃ itser abima ri ikorhu ubin
uku uze na abee ikpikpoi, imor nu urhɛ
uwu ugbagbaa, Unum awuri idzowe umbɔ.
8 Bɔr abika abema atsimbɔ na akpɛ̃mbɔ
idzidzɛrhe na adɔsu iyiki ibewe, awuri itsĩ
ra avɔm Unum.
9 Uver nu ayetnum awuri iwe nggu ubɛn
unera aka akorhe iki ibewe, agbaashia
akorhuwe abi Uyahuda, mɔcɛ atsen abi
Uyahuda.
10 Bɔr ikpikpoi, igɔng nu ididɔɔr iwuri
iwe nggu uwuku ukorhi iyiki ize, igbaashia
iwe nggu abi Uyahuda, mɔcɛ atsen abi
Uyahuda.
11 Unum asi itɛnga asu.
12 Abirabɛ aka asi ihwɛngmbɔ Íkpem na
agba ra arhim, arhimmbɔ awuri itsĩme
umbɔ, bɔr abirabɛ aka ahwɛng Íkpem na
agba ra arhim, Íkpem iwuri itsĩme umbɔ.
13 Ubinkutsu, asi iwea abika agũ Íkpem
awu abika arhika ru Unum, bɔr Unum
awuri inyanga abika adɔsi Íkpem awu
abika arhika.
14 Rimi hã, atsen abi Uyahuda, abika
asheri Íkpem, ivang iyɔɔ umbɔ akorhumbɔ
abin akɔɔ aka awe ri Íkpem. Awembɔ ri
Íkpem ra amɛnmbɔ, uko umbɔ aka ashimbɔ
nu Íkpem.
15 Itsermbɔ itsu anera ahwɛng ugɛ abinkɛ
Íkpem iki igɔr, atsɛngmbɔ ake ra amɛnmbɔ.
Ifɛrhkɔ amɛnmbɔ ikɛi idɛyiwe ugɛ iwe
idzidzɛrhe. Ngge iki iwe ugɛ ifɛrhkɔmbɔ
isaki itsu uvau ru umbɔ, ivang iyɔɔ ngge
ikaa umbɔ.
16 Akɛrɛ ha awuri iwe ru unumkpi Unum
aka itsu uvau ri iwiwɔk amɛn anera ru
ubok Uyesu Ukiristo, ru nyaka Isarhe Iyiki
Izemum iki irherhe.

Abi Uyahuda ha nu Íkpem Umusa

17 Ungo uner uwuku uyisi itsingo uner
Uyahuda. Ungo utsukɔ amɛnngo ri Íkpem
nu ufĩrhã ri iwɛrhɛngo nggu Unum.
18 Ungo umesungo Íkpem ha. Ungo
uhwɛngo ubinkpi unga aka abee ungo uko-
rhe, nu ubemu ubin uku uze.
19 Ungo akaifɛrhkɔ ugɛ ungo udarh abi
ibvuta, irhirhang ra abi uzĩ.
20 Ungo ukaifɛrhkɔ ugɛ ungo uwu uner
uwuku umesuwe agugge, uwuku ume-
suwe awɛkaci, ubinkutsu ungo ukaifɛrhkɔ
ugɛ ri Íkpem ungo uku ukpo ihwihwɛng nu
idzidzɛrhe kishoo.
21 Nggee, ungo, uner uwuku umesuwe
anera, ungo usi imesukɔ itsingo? Ungo
uner uwuku udũwã ugɛ niba avɛumbɔ ivɛu,
ungo uvɛpɔ ivɛu?
22 Ungo uner uwuku ugɔr ugɛ niba ato-
mumbɔ-dak, ungo utomungo-dak? Ungo
uner uwuku ugũ ishĩ ugberhe, ungo uvɛpɔ
ivɛu ru abã agberhe?
23 Ungo uwuku ufĩrhã nggu Íkpem, ungo
usi idakukɔ itsok Unum ri izharhuwe
Íkpemnga?
24 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ, <<Umbi
atsu atsen abi Uyahuda arhenu Unum.>>†
25 Usorhe uwekpɔ ru ugarh, ungo uba
udɔsungo Íkpem, bɔr ungo uba uzharhukɔ
Íkpem, ungo uwe ru nyaku uwuruwi aka
ashia ru usorhe.
26 Nggee, abika asheru usorhe aba
adɔsumbɔ abinkɛ Íkpem iki irherhe, asi
ínyãnga umbɔ awembɔ ru nyaka abi
usorhe?
27 Uwuruwi aka ashia ru usorhe nu
iyornga na adɔsunga abinkɛ Íkpem iki
irherhe, awuri itsuka uvau ru ungo
uwuku uwe ru Íkpem nu usorhe, bɔr ungo
uzharhukɔ Íkpem hã.

28 Unera asi iwea uner Uyahuda unga
aba akpurha awu Uyahuda uwu iyor,
usorhe usi iwekpɔ utsar ukpu iyor ukpekũ
anera aka adɛ̃ɛ̃ anyã.
29 Ĩ'ĩ, unera awu Uyahuda uwu
idzidzɛrhe unga aba awea ra amɛnnga,
usorhe ukpu idzidzɛrhe uwe ukpu amɛn,
ukpurukpi Ipfu-Num iki isaki ikorhe, asi

* **2:6** Àka anyã ikɛi: Amb 62.12. † **2:24** Àka anyã ikɛi: Uish 52.5; Ueze 36.22.

iwea Ikpem. Ikpũ uner uwɛrɛ awu Unum akpoi unga, asi iwea anera.

3

Idzidzɛrhe Unum

1 Abi Uyahuda anang atsen nggu use, nggu ugarh use nggu uwe ru usorhe?
2 Ĩĩ, uwe urhɛrhɛ ru ubɛn udĩ! Ri inggbaashia, umbɔ adzowe abi Uyahuda Arherhu-Num.
3 Iwuri iwe iguse abɔɔ aba ashimbɔ ri imangmang? Isheri imangmangmbɔ iwuri itsũwũkũngge imangmang Unum?
4 Ĩ'ĩ! Ishingge! Unum awe idzidzɛrhe, nu ngge iki iwu ugɛ anera kishoo awe abi igbɛrangwĩ. Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,
<<Ngge itsu umbɔ adɛyiwe ugɛ ungo urhika
ivangyɛ ungo iki irherha arherhe
nu ugha inggbaashi ri ivangyɛ ungo
uku itsu uvau.>>*
5 Bɔr uba ida irhirhikamɛn ikũ irhirhika Unum idzeka ukupɛ̃ɛ̃, umɛn igɔr uguse? Umɛn igɔr ugɛ Unum asi irhikunga unga aka atsu avɔmnga ru umɛn? Aner abɔɔ arherhe ri iminɛ.
6 Ĩ'ĩ! Ishingge rimi! Iba iwe rimi, Unum awuri ikorha aguse na atsu uvau ru upfung?
7 Uwɔɔ awuri idɛ̃ɛ̃ arherhunga agɛ, <<Ida idzidzɛrhamum iba itsu idzidzɛrhe Unum idzekangge ri idzowe igɔng ru Unum, awu use utsu umbɔ atsu uvau ru umum ra arhimmum?>>
8 Awu ugɛ umbɔ anu irherhe agɛ, <<Iba iwe rimi, mɔcɛ umɛn idɛ̃ɛ̃ ĩgɔrmɛn ugɛ umɛn ikorha iyiki ibewe nu iyiki ize iba?>> Abɔɔ abika arherhi iyiki ibewe nu atsimɛn anu igɔr ugɛ umɛn irherhe aki ha! Awuri itsĩme umbɔ ri iwiwembɔ.

Uwuku urhika ashia

9 Umɛn irherhe iguse ra akɛrɛ? Umɛn abi Uyahuda inangmɛn abɔɔ? Ĩ'ĩ, Ishingge rimi! Umɛn iki itsu atsimɛn ugɛ abi Uyahuda nu atsen abi Uyahuda kishoo umɛn iwe ri ijee arhim.
10 Ru nyaku itsɛng Arherhu-Num iki igɔr ugɛ,
<<Uner uwuku urhurhika ashia, uko unying.
11 Uwuku uhwuhwɛng ashia,
uwuku ubee Unum ashia
12 Kishoo aka adzipu undzingmbɔ ru Unum,
kishoo aka awe ibɛm
uwuku ikorhe iyiki ize ashia,
uko unying.>>†
13 <<Ru nyaku inuk iki ibewe iki isaki idzeyiwa ra adzak aka adɛ̃ɛ̃ iyɛm,
rimi hã irhɛm iyiki ibewe iki isaki idzeyiwa ra angwĩmbɔ.
Arhɛmmbɔ atɔ̃ itser irhirhɛm.>>‡
<<Irhɛm angwĩmbɔ iwu ungguma íghwɛr.>>§
14 <<Angwĩmbɔ atɔk nggu urhena uku ukperek.>>*
15 <<Adakmbɔ afɛ̃rhĩ itsu adzirh,
16 igba abĩ nu ihwa uver iwu utsar atsĩndĩmbɔ,
17 ikɛi asi ihwɛngmbɔ atsĩndĩ ididɔɔr.>>†
18 <<Ashimbɔ ri iwei Unum ra asumbɔ.>>‡
19 Awu idzidzɛrhe umɛn ihwɛngmɛn ubinkpi Íkpem iki irherhe, irherhe nggu abirabɛ aka awe ru uzirhzĩ Íkpem, ngge itsú ubɛn angwĩ awe uku uveb, nu kishoo upfung aka agbambɔ ra asu Unum.
20 Nggee asi ínyangu unera awea uner uwuku urhika ru utsĩndĩ uwuku udɔsi Íkpem Umusa. Ubinkpi Íkpem Umusa iki ikorhe, idɛyiwe unera ihwɛng arhimnga.

Irhirhika ru ubok imangmang

21 Bɔr icɛrɛ Unum aka adɛyiwanga utsĩndĩwi uku itsu unga anyanga umɛn iwe uku urhirhiki. Asi iwea ri Íkpem Umusa. Íkpem Umusa nu abvur abika asɔm Arherhu-Num adzowuke ideka ri itsingge.
22 Irhirhika ha adzowe ngge ru ubok imangmang ru Uyesu Ukiristo ru kishoo abika awe ru imangmang. Asi iwiwembɔ,
23 anera kishoo awe ra arhim, na afɔr itsitsĩ ru igɔng Unum adambɔ,
24 bɔr unga anyanga umɛn iwe abika arhika ri izũwã imimutayɛ unga aka adzaa umɛn. Unga akorhe akɛrɛ ru ubok Ukiristo Uyesu ri ivangyɛ unga aka ashɔɔte umɛn.

---

* **3:4** Àka anyã ikɛi: Amb 51.4. † **3:12** Àka anyã ikɛi: Amb 14.1-3; 53.1-3; Uner 7.20. ‡ **3:13** Àka anyã ikɛi: Amb 5.9. § **3:13** Àka anyã ikɛi: Amb 140.3. * **3:14** Àka anyã ikɛi: Amb 10.7. † **3:17** Àka anyã ikɛi: Uish 59.7,8. ‡ **3:18** Àka anyã ikɛi: Amb 36.1.

25 Unum adzowe Uyesu unga awu idɛm-
Num iyiki inyãnguwe ugbɛtɛ arhim. Ra
adzirhnga umbɔ aka atsũwe arhim an-
era ri ivangyɛ umbɔ aka awe ru imang-
mang. Unum akorhe akɛrɛ adeyiwa ugɛ
unga arhika, ubinkutsu unga aka asi itsuka
uvau ra arhim anera aki isha.
26 Unga akorha ake adɛyiwe irhirhikanga
ri ivang iyɛrɛ. Unga arhika, na anyanga
kishoo abirabɛ aka awe ru imangmang ru
Uyesu awu abika arhika.
27 Nggee unera adɛ̃ɛ̃ ifĩrhũnga? Ĩ'ĩ. Awu
idɔsu Íkpem Umusa itsu umɛn irhika? Ĩ'ĩ,
awu ru imangmang.
28 Umɛn igɔr ugɛ iwe ru ubok imang-
mang Unum aka anyanga anera awu abika
arhika, asi iwea itser Íkpem Umusa.
29 Unum awu Unum uwu abi Uyahuda
ukpekũ? Asi iwea uwu atsen abi Uyahuda
ikɛi? Ĩĩ awea,
30 ngge iki iwe ugɛ Unum awu unying.
Unga awuri inyanga abi usorhe awu abika
arhika ru ubok imangmang, rimi hã abika
asheru usorhe awu abika arhika ru ubok
imangmang iyɛrɛ ha.
31 Umɛn iki itsũwũkumɛn Íkpem Umusa ri
imangmang iyɛrɛ? Uko ukunjiir! Nu ngge
iki iwe rimi, umɛn ikpɔm nggu Íkpem hã.

4

Uibrahim ashia ru uvau ra asu Unum ri imangmang

1 Umɛn irherhu uguse ri itsi Uibrahim,
utoku atokamɛn ri iyor? Ihwihwɛngnga
iwu use ra akɛrɛ ha?
2 Unum aba anyangu Uibrahim awu
uner uwuku urhika ru ubok itseryɛ
Uibrahim iki itɔ̃, unga awea ru ubinkpi
unga aka ikũ afĩrhã nukpɔ, bɔr asi iwea ra
asu Unum.
3 Itsɛng Arherhu-Num igɔr ugɛ use?
<<Uibrahim awe ru imangmang ru Unum,
ngge itsu umbɔ anyanga unga awu uner
uwuku urhika.>>*
4 Unera aba atɔ̃ itser, itosanga isi
iwengge izũwã, bɔr iwu itosi itsernga.
5 Bɔr, unerwi aka asi itɔ̃ itser na akpurha
atsu amɛnnga ru Unum uwuruwi iki in-
yanga abika abewe awe abika arhika,
iwu imangmang uner ha iwuri itsu unga
arhika ru Unum.
6 Udauda arherhe rimi ivangyɛ unga aka
arherhe ugɛ unerwi Unum aka asi inyanga
unga awea uner uwuku urhika ru ubok
itseryɛ uner ha aka atɔ̃, idorh iwe nggu
uner ha. Unga agɔr agɛ,
7 <<Idorh iwu iyi abirabɛ
umbɔ aka atsũwe avaumbɔ,
abirabɛ umbɔ aka atsire arhimmbɔ.
8 Idorh iwe nggu uner ha
Uteijee aka asi ivarhunga arhim-
nga.>>†
9 Idorh iyɛrɛ iwe ra abi usorhe ukpekũ,
use nggu abika asheru usorhe ikɛi? Umɛn
iki irherhumɛn ugɛ imangmang Uibrahim
itsu umbɔ anyanga unga awu uner uwuku
urhika.
10 Iwe ra akasong umbɔ aka anyanga
unga awu uner uwuku urhika? Awe
ru unga aka asorhu usorhe amaa, use
unga aka anasi isorhunga usorhe? Anasi
isorhukumbɔ unga usorhe.
11 Bɔr unga ayɛi usorhe ru nyaku utsar.
Ake adɛyiwe ugɛ Unum anyangu Uibrahim
awu uner uwuku urhika ru ubok imang-
mang ri ivangyɛ unga aka anasi isorhunga
usorhe. Nggee Uibrahim awu utɛ ru
kishoo abika awe ru imangmang ru Unum,
abirabɛ aka anasi isorhmbɔ usorhe, ngge
itsú umbɔ anyanga umbɔ awu abika
arhika.
12 Rimi hã ikɛi Uibrahim awu utei ra
abi usorhe abirabɛ aka asi iwea usorhe
ukpekũ umbɔ aka awe ru ukpɔ, bɔr
adɔsumbɔ ikpũ imangmang iyi Uibrahim,
unga awe ru imangmang hã na adɔrha
asorhu usorhe.

Ibibemuwe-Num nu imangmang unera

13 Asi iwea ri Íkpem Uibrahim nu
unangnga aka ayɛi ibibemuwe agɛ unga
awuri igha ukam upfunga, bɔr awu ri
irhirhika iyiki iba ru ubok imangmang.
14 Uba awu abika adɔsi Íkpem umbɔ
awuri igha ukam, imangmang iwu ibɛm
nu ibibemuwe ishingge ru ugarh,
15 ubinkutsu Íkpem Umusa ini ikũ itsu
uvau iba. Nu anangkɛ íkpem iki ishingge,
izharhuwe íkpem ishingge.

* **4:3** Àka anyã ikɛi: Ing 15.6. † **4:8** Àka anyã ikɛi: Amb 32.1,2.

16 Nggee, ibibemuwe iba ru ubok imang-
mang. Ngge iwu ru ubok imimuta unang
Uibrahim kishoo aka adɛ̃ɛ̃ awe ru ik-
eramɛn ugɛ umbɔ awuri iyɛimbɔ ngge.
Asi iwea abirabɛ aka adɔsi Íkpem ukpekũ,
bɔr nggu abirabɛ aka awe ru imangmang
ru nyaku Uibrahim. Unga awu utɛmɛn
kishoo.
17 Ru nyaku itsɛng Arherhu-Num iki
igɔr igɛ, <<Umum itsu ungo uwe utɛ abĩã
arhɛrhɛ.>>‡ Unga awu utɛmɛn ra asu Unum
uwuruwi unga aka awe ru imangmang ru
unga, Unumwi iki idzowe urhɛ ra abika
akpukpe, na awe ru ijee iyisa abinkɛ aka
ashike awe.
18 Nu ifosa iki ishingge, Uibrahim
akpurha atsu amɛnnga awe ru imang-
mang. Ngge itsu unga iwe utɛ abĩã arhɛrhɛ
ru nyaka umbɔ aka adɛyiwe unga agɛ,
<<Unangngo uwuri iwe urhɛrhɛ.>>§
19 Imɛk Uibrahim iwu unaka, iker iy-
ornga iki imaangge ri ikɔ̃ner, nu ivang
imar Usaratu iki itɔngngge ru unga, bɔr
Uibrahim asi idɔ̃rhũnga ri imangmangnga.
20 Asi icanga ibibemuwe-Num na
nekuka imangmangnga, bɔr atoma awe ru
iker ri imangmangnga, anu ikpoi Unum.
21 Unga awe nggu undzumu ihwihwɛng
ugɛ Unum awea ri ijee iyiki itsu ibibe-
muwenga iwe.
22 Ngge itsu umbɔ anyanga unga awu
uner uwuku urhika.
23 Irhɛm hã umbɔ aka atsɛng ngge
agɛ, <<Anyanga unga awu uner uwuku
urhika,>> asi itsɛngmbɔ ngge ri itsinga
ikiyikanga,
24 bɔr ikɛi nggu umɛn. Awuri inyanga
umɛn iwe abika arhika, abirabɛ aka awe
ru imangmang ru uwuku usoyiwe Uyesu
Uteijeemɛn ra akpe.
25 Awe arhimmɛn atsu umbɔ adzowe
unga ra akpe, na asoyiwe unga nggu urhɛ,
ru umɛn ikpo isheru uvau ra asu Unum.

5

Ididɔɔr nu ifosa

1 Unum aka anyanga umɛn iwu abika
arhika ru ubok imangmang. Nggee, umɛn
iwemɛn ri ididɔɔr nggu Unum ru ubok Utei-
jeemɛn Uyesu Ukiristo.
2 Unga atsu umɛn idɛ̃ɛ̃ itsĩ ri imimutanga,
umɛn idɛ̃ɛ̃ nú ngge icɛrɛ. Umɛn igɔmagɔm
ri itsi umɛn iki iwe ru ifosa ugɛ umɛn iwuri
ikpomɛn igɔng iyi Unum.
3 Asi iwea rimi ukpekũ, bɔr umɛn
iwemɛn ra anggɔm ra ayetnummɛn,
ubinkutsu umɛn ihwɛngmɛn ugɛ ayetnum
ikũwã umɛn ibibima,
4 ibibima ngge ikũwã umɛn amɛn aka
aze, amɛn aka aze ake ikũwã umɛn ifosa.
5 Ifosa ha isi ítsu umɛn igũmɛn atsa,
ubinkutsu Unum aka awupuwa ibibe-
manga ra amɛnmɛn ru ubok Ipfu Isarsa-
tangge, unga aka adzaa umɛn.
6 Àka anyã, ri ivangyɛ umɛn iki ishimɛn
ri iker, ivang hã niyɔ Ukiristo akpe ri itsi
abika asheru Unum.
7 Aghong unera aka ikpe ri itsi uner
uwuku urhika. Use uwɔɔ awuri ibemunga
ikpe ri itsi uner amɛn aka aze.
8 Bɔr Unum adɛyiwa umɛn ibibemanga
riminɛ, Ukiristo akpe ri itsimɛn ri ivangyɛ
umɛn iki iwe abi arhim.
9 Unum anyanga umɛn iwu abika arhika
ru ubok adzirh Uyesu. Icicang ishingge,
umɛn iwuri ikpomɛn ififɔrh ra avɔm Unum
ru uboknga!
10 Isha umɛn iwe anggamtsak Unum,
bɔr unga aka agbishuwa iwɛrhɛmɛn nggu
unga ru ubok akpe Ungwɛ̃nga. Icicang
ishingge, unga aba amaa igbishuwa
iwɛrhɛmɛn, umbɔ awuri ifɔrha umɛn ru
ubok ibibɛk Ukiristo!
11 Inangngge rimi, bɔr umɛn ikɛi ifĩrhã
Unum ru ubinkpi unga aka akorhe ru ubok
Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo, icɛrɛ unga aka
atsu umɛn iwe awɛrhu Unum.

Akpe adzeku Uadamu, bɔr urhɛ udzeku Ukiristo

12 Arhim atsĩwã ru upfung ru ubok unera
unying, arhim akũwã umɛn akpe. Rimi
hã akpe aka akpo anera kishoo, ubinkutsu
kishoo awu ra arhim.
13 Awu idzidzɛrhe, arhim aweke
ru upfung nu umbɔ adɔrha adzowe
Íkpem Umusa, bɔr asi ivarhumbɔ arhim,
ubinkutsu íkpem ina ishingge.

‡ **4:17** Àka anyã ikɛi: Ing 17.5. § **4:18** Àka anyã ikɛi: Ing 15.5.

14 Rimi hã akpe agha iyɛrhe anera udzur
ri ivang Uadamu uba utsĩ ivang Umusa.
Akpe agha atsi anera, uko abirabɛ aka asi
izharhukumbɔ ikpem, ru nyaku Uadamu
aka akorhe. Uadamu awu unyaka uwɔɔ
aka iba nggu izũwũ Unum.
15 Bɔr izũwã hã Unum aka adzowe ru
uwuku ububa ha isi iwengge ru nyaka
arhim Uadamu. Awu idzidzɛrhe ugɛ arhim
unera unying hã akowe akpe ra anera
arhɛrhɛ. Bɔr imimutu Unum irhɛngge,
ngge itsú izũwãyɛ unga aka akorhe ru
unera unying hã Uyesu Ukiristo, ngge
ikũwã nggaa igũibɛn ra anera arhɛrhɛ.
16 Iwe rimi, izũwũ Unum iwiwengge
nggu arhim unera unying hã. Awu ufaikpi
uku udɔsu undzing unera unying hã uku
uwu uvau akpe, bɔr izũwãyɛ Unum aka
adzaa ngge ikũwã ufai uner uwuku usheru
uvau unying ra asunga ra arhimmɛn
arhɛrhɛ.
17 Uba awu arhim unera unying atsu
akpe agha iyɛrhe anera arhɛrhɛ, nggaa
imimutu Unum nu izũwã iyi irhirhikanga
inangge, ubinkutsu kishoo uwuku uyɛi
ngge awuri ibɛk ru ubok unera unying hã,
Uyesu Ukiristo.
18 Ngge iki iwe rimi, ru nyaka arhim
unera unying aka akowe ufai akpe ra an-
era kishoo, ngge rimi hã itser iyiki irhika
unera unying iki ikowe isheru uvau nggu
urhɛ ra anera kishoo.
19 Ida ididɔsa uwu unera unying itsu an-
era arhɛrhɛ awe abi arhim, rimi hã ididɔsa
uwu unera unying ikɛi itsu anera arhɛrhɛ
awe abika arhika.
20 Akũ Íkpem Umusa aba ngge itsú an-
era anyã arhimmbɔ. Bɔr arhim anera aba
atomuke, imimutu Unum iki isaki itoma
irhɛirhɛ,
21 ru nyaka arhim aka agha iyɛrhe ra
anera kishoo na akũ umbɔ azĩ ra akpe,
rimi hã ikɛi imimutu Unum iki igha iyɛrhe
igangge ni itsu umɛn iwu abika arhika ru
Unum, ni ikũwã umɛn urhɛ uwu ugbagbaa
ru ubok Uyesu Ukiristo Uteijeemɛn.

6

Akpe ra arhim, urhɛ ru Ukiristo

1 Umɛn ĩgɔr ugɛ use? Umɛn ikorha arhim
ru imimuta itoma?
2 Ishingge! Ra arherha arhim, ngge iwe
ugɛɛ umɛn iki ikpemɛn, awu use utsu umɛn
ibɛk ra ake ikɛi?
3 Umbi asi ihwɛngmbi ugɛ umɛn ru ubok
ubɔtisimamɛn umbɔ aka agbopa umɛn
nggu Ukiristo Uyesu nu akpenga?
4 Ru ubok ubɔtisimamɛn ngge iwe ugɛɛ
umɛn iki ikpe, ikɛi ugɛɛ umbɔ aka adzake
umɛn nggu Ukiristo. Umbɔ akorha akɛrɛ ha
ngge itsú umɛn idɛ̃ɛ̃ iwe ru urhɛ uwuku ufa,
ru nyaku Ukiristo aka asok ra akpe ru ubok
igɔng Utɛ.
5 Uba umɛn ĩgbopa iwu unying nggu unga
ra akpenga, umɛn iwuri iwu unying ru
nyaka ha ikɛi ri isok ra akpe.
6 Umɛn ihwɛngmɛn ugɛ amɛnmɛn aka
agbe aki arhim aka akpeke anyapuke nggu
unga, ngge itsú umɛn ishimɛn ri igãrhã
arhim.
7 Ubinkutsu ubɛn unera aba akpea, unga
aka ashɔɔta ru ubok arhim.
8 Umɛn ĩba iki ikpemɛn nggu Ukiristo,
umɛn iwemɛn ri imangmang ugɛ umɛn
iwuri ĩbɛkmɛn nggu unga.
9 Umɛn ihwɛngmɛn ugɛ aka asoyikumbɔ
Ukiristo ra akpe, nggee unga asi íbvui ak-
pea, akpe ashike ri ijee ri itsinga.
10 Akpe ha unga aka akpe, akpe ra arhim
kishoo idiki unying, bɔr ibibɛkyɛ unga aka
abɛk, abɛk ri ikpikpoi Unum.
11 Rimi hã, ra arherhe arhim, àka
akaifɛrhkɔ ugɛɛ umbi aka akpembi, na
akaifɛrhkɔ atsimbi ugɛ umbi awe ru urhɛ
ru Unum ru ubok Ukiristo Uyesu.
12 Nggee niba aneke arhim aghake iyɛrhe
atsimbi, utsur ake atsu umbi adɔsumbi
ikponi iyiki ibewangge.
13 Niba akũ agau ayormbi akorhumbi
itser iyi arhim. Bɔr àka adzowe atsimbi
ru Unum, ru nyaka abika adzeka akpe azĩ
urhɛ, na adzowe agau atsimbi ru unga ru
nyaka abin itser irhirhika.
14 Arhim asi íbvui aweke ateiyambi,
ubinkutsu umbi asi iwembi abi Íkpem
Umusa, bɔr umbi awe abi imimuta.

Agãrhã ri irhirhika

15 Umɛn igɔr ugɛ use? Azea umɛn iko-
rha arhim ni igɛ Íkpem ishingge ri ijee ra
atsimɛn awu imimuta? Ishingge!

16 Umbi asi ihwɛngmbi ugɛ umbi aba adzowe atsimbi adɔsu uwɔɔ umbi awe agãrhã uner ha? Umbi awu agãrhã ra arhim, ukpurukpi uku ikũna umbi uzĩ ra akpe, use umbi awu agãrhã ri ididɔsa, ukpurukpi uku ikũna umbi uzĩ ri irhirhika.
17 Bɔr itar uwɛɛ izĩ ru Unum! Umbi aka isaka awu agãrhã arhim, bɔr icɛrɛ amɛnmbi kishoo adɔsa ikpũ imesa ha umbɔ aka amesuwa umbi.
18 Aka ashɔɔtambɔ umbi ra arhim, umbi aka awu agãrhã irhirhika.
19 Umum irherhe akɛrɛ ru nyaka anera iki irherhe ubinkutsu awu ididɔ̃rhãmbi ri ihwihwɛng. Umbi aka abayimbi idzowe atsimbi ri itser igãrhã iyi ishĩ nu ikorhu iyiki ibewe, nggee icɛrɛ àka adzowe atsimbi ugɛɛ agãrhã ri itser iyiki irhika iyiki izĩ isisar.
20 Ivangyɛ umbi aka awe agãrhã arhim, amɛnmbi ashike nggu itser iyiki irhirhika.
21 Ugarh use umbi aka akpo ra abin hã, icɛrɛ àka awe abina atsa? Ugbɛtɛ abin hã iwu akpe!
22 Bɔr icɛrɛ umbɔ aka ashɔɔta umbi ra arhimmbi, umbi awu agãrhũ Unum, ugarhkpi umbi aka akpo ukũna umbi azĩ awe asasar, nu itosambi iwu iyi urhɛ uwu ugbagbaa.
23 Itosa arhim iwu akpe, bɔr izũwũ Unum iwu urhɛ uwu ugbagbaa ru ubok Ukiristo Uyesu Uteijeemɛn.

7

Ipfuna iwu unyaka umɛn nu ififɔrh

1 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn umbi ahwɛngmbi íkpem. Umbi asi ahwɛngmbi ugɛ íkpem iwe ru ijee ru uner urhɛ ukpekũ?
2 Ru nyaku utsɛrh uwuku upfuna, ikpem ibow unga nggu utsaknga aka awe ru urhɛ, bɔr utsaka aba akpea unga aka ashɔɔta ri ikpem ipfuna.
3 Nggee unga aba arhaa utsa uwɔɔ ri ivangyɛ utsaknga aka awe ru urhɛ, awuri iyisa unga uner uwuku utoma-dak. Bɔr utsaka aba akpea, unga aka ashɔɔta ri ikpem hã na asi itomunga-dak uko unga abvui apfunu utsak ukuse.
4 Nggee, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umbi aka akpembi ri Íkpem hã, ru ubok iyor Ukiristo, ngge itsú umbi awu abi uwɔɔ, unga uwu ha umbɔ aka asoyiwe unga ra akpe, ngge itsú umɛn ighwɛr ikpũrhã ri itõwe Unum itser.
5 Ri ivangyɛ amɛn aki arhim iki idarh umɛn, Íkpem itsu umɛn ikponi ikorha arhim. Ngge itsu umɛn ighwɛr ikpũrhã akpe.
6 Bɔr icɛrɛ, ru ubok akpe ru ubin hã uku ubow umɛn, umɛn iki ishɔɔrmɛn ri Íkpem ngge itsú umɛn itõ itser ru utsĩndĩ uwuku ufa ri Ipfu-Num, asi iwea utsĩndĩ uwu itsɛng ikpem iyiki igbe.

Itɛ̃wã nggu arhim

7 Umɛn ĩgɔr ugɛ use? Íkpem iwu arhim? Ĩ'ĩ, ishingge! Umum isi íhwɛng ubinkpi uku uwe arhim Íkpem iba ishingge. Íkpem iba isi igɔrngge ugɛ, <<Niba ugũo ikponu ubin unera,>>* umum isi íhwɛng ubinkpi umbɔ aki iyisa ikpona.
8 Bɔr arhim, akpo ivang iyiki ikũwã umum ikpona ri Íkpem, ngge ighwɛr ikpũ ikpona irhɛirhɛ ru umum. Íkpem iba ishingge arhim awu ubin uku ukpe.
9 Ri inum iyɔrɔ isha umum ĩbɛk ri ida ihwɛng ikpem, bɔr Íkpem iki iba, arhim asok awe ru urhɛ nu umum ikpemum.
10 Íkpem iki ibee ikũwã umɛn urhɛ, ngge ikũwã akpe ru umɛn.
11 Arhim ikpo ivangngge ri Íkpem irhɛm umum, ngge itsu umum ra akpe ru ubok Íkpem.
12 Nggee Íkpem iwu isarsatangge, nu itsitsungge iwu isaisar, irhika ni ize.
13 Ubin uku uze ukpirɛ, ukpɔ ukũwã umum akpe? Isi iwengge rimi! Bɔr awu arhim ake akũ ubin uku uze ha akũwã umum akpe. Awu Íkpem itsu umbɔ ahwɛng ubinkpi arhim aka awe. Íkpem itsu arhim idzeka iwe iki ibewe.

Iwa ru uner arhim

14 Umɛn ihwɛngmɛn ugɛ Íkpem idzek ru Unum, bɔr umum ikpurhu iwu unergwar, agoshe umum iwu ugãrhã arhim.
15 Umum isi ihwɛng ubinkpi iki itsu umum ikorhe abinkɛ umum iki ikorhe.

* **7:7** Àka anyã ikɛi: Idzi 20.17; Iva 5.21.

Ubinkutsu ubinkpi umum iki ibee ikikorhe, asi iwea ukpɔ umum iki ikorhe, bɔr ubinkpi umum iki ikpɛ̃, ukpɔ umum iki ikorhe.
16 Uba awu ubinkpi umum iki ikpɛ̃, ukpɔ umum iki ikorhe, umum ĩbemum ugɛ Íkpem ize.
17 Nu ngge iki iwe rimi, asi iwea umum ikorha ake, bɔr awu arhimkɛ aka awe ru umum.
18 Umum ihwɛng ugɛ ubin uku uze ushikpɔ ru umum, ru amɛn aki arhimmum. Ubinkutsu umum ibee ikorhu ubin uku uze, bɔr umum ifɔr ĩdakũ.
19 Umum isi ikorhumum abin aka azekɛ umum iki ibee ikorhe, bɔr iyiki ibewe ha umum iki isi ĩbeemum ikorhe, ngge umum iki idɛ̃ɛ̃ ikorhe.
20 Umum ĩba ikorhu ubinkpi umum iki isi ĩbeemum ikorhe, asi iwea umum ikorhu ubin hã, awu arhimkɛ hã aka awe ru umum akorhe.
21 Nggee, umum inya awu idzidzɛrhe ugɛ umum inba ibee ikorhu ubin uku uze, umum inya itsimum ini ikorhu iyiki ibewe.
22 Ra amɛnmum, umum ĩbemumum Íkpem Unum,
23 bɔr ra agau iyormum, umum inyã ijee iyɔɔ ini itɔ̃ itser ru umum, idɛ̃ɛ̃ iwa nggu amɛnmum ni itsu umum ru ugborzĩ ijee arhim hã iki isei ra agau iyormum.
24 Ifakpemum iwu ubina atorh! Ungamɔ awuri ifɔrha umum ri iyor iyɛrɛ iyi akpe?
25 Umum itarwɛɛ ru Unum ru ubok Uyesu Ukiristo Uteijeemɛn!

Nggee, umum nibikami ra amɛn aki arhimmum iwu ugãrhu Íkpem Unum, bɔr ri iyormum iwu ugãrhã ijee arhim.

8

Ibibɛk ru ubok Ipfu-Num

1 Nggee, icɛrɛ itsu uvau akpe ri itsi abika awu ru Ukiristo Uyesu ishingge.
2 Ubinkutsu, iwe ru ubok Ukiristo Uyesu ijee iyi Ipfu-Num iki idzaa umbi urhɛ ni itsũwã umbi ri ijee arhim nu akpe.
3 Íkpem hã isi idɛ̃ɛ̃ ifɔnangge umɛn, ubinkutsu umɛn isi idɛ̃ɛ̃ idɔsumɛn Íkpem nggu amɛn aki arhimmɛn aki arhim. Bɔr Unum akorha akɛrɛ ha ri idene unanyi Ungwɛ̃nga ru usaka uner arhim. Unum atsu unga awu idɛm ru arhim, na afɛre arhim nggu iyor Ukiristo.
4 Ngge itsú itser irhirhika ri ikpem ikorhe itɔk ru umɛn, iki isi ibɛkmɛn iyi amɛn aki arhim bɔr iwe iyi Ipfu-Num.
5 Abika abɛk ra amɛn aki arhim aki isaka atsu amɛnmbɔ ra abin iyor aki ibee, bɔr abika abɛk ri Ipfu-Num atsu amɛnmbɔ ru ubinkpi Ipfu-Num iki ibee.
6 Amɛn uner arhim awu akpe, bɔr amɛnkɛ Ipfu-Num iki idarh awu urhɛ nu ididɔɔr.
7 Amɛn aki arhim awe igamtsak Unum. Asi idɔsuke Íkpem Unum, na asi ídɛ̃ɛ̃ akorhuke.
8 Abika abɛk ra amɛn aki arhim asi ídɛ̃ɛ̃ atsu Unum agũã ibɛn.
9 Ipfu-Num iba iwengge ru umbi, asi iwea amɛn aki arhim idarh umbi bɔr awu Ipfu-Num. Ubɛn unera aka ashia ri Ipfu iyi Ukiristo, unga asi iwea uwu Ukiristo.
10 Bɔr Ukiristo aba awea ru umbi, ayormbi aka akpeke ru ubok arhim, rimi hã Ipfu-Num idzaa umbi urhɛ ubinkutsu unga anyanga umbi awu abika arhika.
11 Ipfu-Num iyiriyɛ iki isoyiwe Uyesu ra akpe iba iseingge ra amɛnmbi, unga uwu ha aka asoyiwe Ukiristo ra akpe awuri idzaanga urhɛ ra ayormbi aka akpe ru ubok Ipfunga iki isei ru umbi.
12 Nggee, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umɛn iwemɛn ri itser, bɔr isi iwengge isisei iyi amɛn aki arhim.
13 Umbi aba abɛk ra amɛn aki arhim, umbi awuri ikpe, bɔr umbi aba abɛk ri Ipfu-Num na afɛrkumbi itser arhim iyor, umbi awuri ibɛkmbi.
14 Abirabɛ Ipfu-Num iki idarh umbɔ, awu angwɛ̃ Unum.
15 Umbi asi iyɛimbi Ipfu iyiki itsu umbi agãrhã igũ iwei ikɛi, bɔr umbi ayɛi Ipfu iyiki iwu angwɛ̃. Ru unga umɛn iki iyisu Unum ugɛ, <<Abba!>> Agbena agɛ, <<Utɛ!>>
16 Ipfu-Num ha nibikangge nggu ipfumɛn ihwɛngngge ugɛ umɛn iwu angwɛ̃ Unum.
17 Umɛn ĩba iwu angwɛ̃, umɛn iwu abi ukam Unum ni iwu awɛrhu ukam nggu Ukiristo. Bɔr awu ufang umɛn ĩba ihwa uver nggu unga ni idɔrhi igasha ri ikpikpoinga.

Uver ukpu icɛrɛ nu ikpikpoi iyi unuma

18 Umum inyã ayetnummɛn icɛrɛ asi iweke ubin umbɔ aba akpanga ake nggu ikpikpoi iyinga aka idɛyiwa umɛn unuma.
19 Ímimuna kishoo ídzɛu ifosu angwɛ̃ Unum aka idzeka.
20 Atsu imimuna awe ibɛm, akɛrɛ asi iwea ibibema ímimuna hã, bɔr awu ubinkpi Unum aka abee ikorhe. Unga akorhe rimi ri ififosa
21 agɛ imimuna nibikangge ikpo ishishɔɔr ri igãrhãyɛ ngge iki iwe ri ivivõõ ni itsĩ ri ififɔn nu igɔng iyi angwɛ̃ Unum.
22 Umɛn ihwɛngmɛn ugɛ utsɛku irherɛ ímimuna kishoo idɛ̃ɛ̃ ihwihwasha ru nyaku ukutsɛrh uwuku ugũ ighong ri ivang imar.
23 Isi iwengge ímimuna ukpekũ ihwasha, bɔr umɛn abika akpo Ipfu-Num iyiriyɛ ngge iki iwe izũwũ Unum iyi inggbaashia. Umɛn idzɛu Unum adzipa umɛn iwe adzuma angwɛ̃nga na atsũwe ayormɛn.
24 Ri ifosa iyɛrɛ umbɔ aka afɔrh umɛn. Bɔr ifosayɛ umbɔ aki inyã, isi iwengge ifosa. Ungaa afosa ru ubinkpi unga aka akpoa?
25 Bɔr umɛn ĩba ifosa ru ubin umɛn iki inasi ikpomɛn, umɛn iwuri ĩdzɛu nggu idɔngamɛn.
26 Rimi hã, Ipfu-Num iki isaki iba iyika umɛn ri ididõrhãmɛn. Umɛn isi ihwɛngmɛn ubinkpi umɛn iki ifɛn-Num nukpɔ, bɔr Ipfu-Num ini ifɛna Unum ru umɛn nggu ihwihwashayɛ irhɛm iki isi ídɛ̃ɛ̃ isɔmngge.
27 Nu unga uwuku urhi amɛnmɛn ahwɛnga amɛn Ipfu-Num ha, ubinkutsu Ipfu-Num ha ifɛn-Num ra abika adɔsa nu abinkɛ unga aka afɛna awu abinkɛ Unum aka abema.

Inangngge ininang

28 Umɛn ihwɛngmɛn ugɛ ra abina kishoo Unum atõ itser ayike abika abema unga, abirabɛ umbɔ aka ayisa umbɔ akpo ififɔrh.
29 Abirabɛ Unum aka atsũ rimõõ awu umbɔ ha unga aka avina umbɔ anyangu uzirhzĩ Ungwɛ̃nga, ngge itsú unga awu ukã ungwɛ̃ ra arhɛrha angwɛ̃ nu anai.
30 Abi ha unga aka atsũ, awu umbɔ unga aka ayisa. Abi ha unga aka ayisa, awu umbɔ unga anyanga umbɔ awu abika arhika. Abi ha unga aka anyanga awe abika arhika, unga adzowe umbɔ igɔnga.

Ibibemu Unum ru Ukiristo

31 Nggee umɛn ĩgɔr ugɛ use ra akɛrɛ ha? Unum aba awu nggu umɛn ungamɔ idɛ̃ɛ̃ igamtsa nggu umɛn?
32 Unga aka asi ikɛna Ungwɛ̃nga, bɔr adzowuka unga ru umɛn kishoo. Awu use ikɛn unga idzaa umɛn abina kishoo ikɛi izũwã?
33 Ungamɔ awuri itsu arherhe abirabɛ Unum aka asɛng? Awu Unum awuri itsu isheru uvau ra asunga.
34 Awu ungamɔ awuri itsu uvau? Unera ashia. Ukiristo Uyesu, aka akpe, unga aka asok abɛk, awu ru ubok ugha Unum, ikɛi awu unga ani ifɛnuwa umɛn!
35 Ungamɔ adɛ̃ɛ̃ agau umɛn nggu ibibema Ukiristo? Awu ayetnum, use itsũwã, use uver, use imerh, use igbĩrhĩ, use ubin uku utsu iwei, use akpe?
36 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,
<<Ru ungo umɛn inyã akpe ubɛn unum,
anyanga umɛn ru nyaka ídɔi umbɔ aka ingwã.>>*
37 Ĩ'ĩ, ra abina akɛrɛ kishoo, umɛn itɔngmɛn ininang ru uboknga aka abema umɛn.
38 Ubinkutsu umum ihwɛng ugɛ uko akpe use urhɛ, use ípfu itser-Num use ípfu iyiki ibewe, use icɛrɛ, use unuma, use ikpũ ijee iyɔɔ,
39 use ider use ighor, use ubin ukpɔɔ ra abinkɛ umbɔ aka amuna kishoo, asi ídɛ̃ɛ̃ agauke umɛn nggu ibibemu Unum aka akorhuwa umɛn ru ubok Ukiristo Uyesu Uteijeemɛn.

9

Unum nggu anernga

1 Umum irherhe idzidzɛrhe ru Ukiristo isi igbɛrmum angwĩ, amɛnmum adɛyiwake umum ru ubok Ipfu Isarsatangge.
2 Umum iwe ru nggaa idamɛn nu igũ ighong ra amɛnmum aka asi ímaake.
3 Ngge iba imɛ̃ɛ̃ngge, umum ibee umbɔ atsuka umum ikponum na agau umum nggu Ukiristo ri ifɔrh angwɛ̃mɛn, aner unangmum,

* **8:36** Àka anyã ikɛi: Amb 44.22.

4 aner Uisrairha. Unum asɛng umbɔ awe
angwɛ̃nga. Unga adɛyiwe umbɔ igɔngnga
na adzowe umbɔ ibibemuwenga. Umbɔ
ayɛi Ikpem, umbɔ adzowe igɔng ri Iya-
Num, nu ayɛi ibibemuwenga.
5 Uibrahim, Uishaku, nu Uyakubu awu
atokambɔ ri iyor, Ukiristo iganga awu
unang Uisrairha. Ukiristo awu Unum uwu
abina kishoo, na awe ri idorh ugbagbaa!
Iwerimi.
6 Isi iwengge ugɛ ibibemuwe-Num nggu
anera iki igba, asi iwea anang Uisrairha
kishoo awe aner Unum.
7 Ikɛi asi iwea anang Uibrahim kishoo
awe ungwɛ̃ Uibrahim. Unum agɔr
Uibrahim agɛ, <<Awu ru Uishaku ukpekũ
ungo iki ikpo unang hã umum iki inbe-
muwa.>>*
8 Agben akɛrɛ agɛ asi iwea angwɛ̃ abirabɛ
Uibrahim aka amar ri iyor awu angwɛ̃
Unum, awu angwɛ̃ ibibemuwe ukpekũ
awe angwɛ̃ Uibrahim.
9 Ibibemuwe ha irherhe riminɛ, igɛ, <<Ri
ivang iyɛrɛ ra amɛk aka aba, umum ibvui
ĩbamum, Usaratu awuri imar ungwɛ̃.>>†
10 Asi iwea ake ukpekũ, bɔr angwɛ̃
Urifkatu utesmbɔ awu unying, utɛmɛn
Uishaku.
11-12 Unga anasi imara akãrhghwɛ̃
awɛkaci ha, use umbɔ atɔ̃mbɔ itser iyiki ize
use iyiki ibewe, Unum adɛyiwe Urifkatu
agɛ, <<Uwuku ukũa awuri itɔ̃we itser
ru uwuku ucia.>> Akɛrɛ adɛyiwa ugɛ
Unum ani isɛng abirabɛ unga aka abee, isi
iwengge ru ubok itsermbɔ.‡
13 Ru nyaku itsɛng Arherhu-Num iki
igɔr ugɛ, <<Umum ibemu Uyakubu, ni
ikpɛ̃mum Isuwa.>>§
14 Umɛn iwuri igɔr ugɛ use? Unum asi
irhikunga nukpɔ? Ishingge!
15 Unga agɔr Umusa agɛ,
<<Umum iwuri igũ atorh unerwi umum iki
igũ atorh,
ni icorhuwe uwuruwi umum iki
icorhuwe.>>*
16 Nggee, awu Unum unga ani igũ atorh, asi
iwea itser unera use ititɛ̃wãnga.
17 Itsɛng Arherhu-Num igɔr Ufir'auna igɛ,
<<Umum itsu ungo uwu uyɛrhe, ru umum
ikũ ungo idɛyiwe ijeemum ni isɔme itsok-
mum ru upfunga kishoo.>>†
18 Nggee, Unum awuri igũ atorh unerwi
unga aka abee igũ atorh, ikɛi abvure amɛn
uwuruwi unga aka ibvure.

Avɔm Unum nu imimutanga

19 Bɔr uwɔɔ ru umbi awuri igɔr umum
agɛ, <<Awu use utsu Unum anyã avaumɛn?
Ungaa adɛ̃ɛ̃ akpɛ̃ ubinkpi unga aka abee?>>
20 Bɔr ungo uwu ungamɔ, unera, ungo
iki iwe ru uning nggu Unum? Ubinkpi
umbɔ aka akũ abĩ adzin usi ídɛ̃ɛ̃ ugɔrkpɔ
uwuku udzin ukpɔ ugɛ, <<Awu use utsu
ungo udzin umum rimi?>>‡
21 Uner uwuku udzin anũi abĩ, asi iwea
ri ijee iyiki ikũ abĩ hã akorhu ubinkpi unga
aka abee? Unga awea ri ijee iyiki idzin
anũi iyi itser ugarh use iyi itser iyiki isheru
ugarh.
22 Rimi hã awu idzidzɛrhe Unum aka
akorhe. Unga aka abee idɛyiwe avɔmnga,
ikɛi adɛyiwe ijeenga. Bɔr unga adɔngamɛn
nggu abirabɛ avɔmnga aka imɛ̃ igba ru
umbɔ ni itsĩme umbɔ.
23 Unga akorha akɛrɛ ha ri idɛyiwe
ikpikpoinga ra abirabɛ unga aka agũ
atorh, abirabɛ unga aka asɛng ri idɛyiwe
ikpikpoinga ishaisha.
24 Uko umɛn, unga aka ayisa, asi iwea
ra abi Uyahuda ukpekũ bɔr nggu atsen abi
Uyahuda ikɛi.
25 Ru nyaka unga aka arherhe ru ubvur
Uhosiya agɛ,
<<Umbɔ asi iwembɔ anermum,
bɔr umum iwuri iyisa umbɔ aner-
mum,
ikɛi asi iwea uwu umum iki ibema,
bɔr umum iyisa unga uwu umum iki
ibema.>>§
26 Na agɔr agɛ,
<<Ngge iwuri ikorhungge uku kpengkpeng
ra anangkɛ umbɔ aka agɔr umbɔ agɛ,
<Umbi asi iwembi anermum,>
awuri iyisa umbɔ <angwɛ̃ Unum uwu
urhɛ.> >>*

---

* **9:7** Àka anyã ikɛi: Ing 21.12. † **9:9** Àka anyã ikɛi: Ing 18.10,14. ‡ **9:11-12** Àka anyã ikɛi: Ing 25.23. § **9:13** Àka anyã ikɛi: Umrh 1.2,3. * **9:15** Àka anyã ikɛi: Idzi 33.19. † **9:17** Àka anyã ikɛi: Idzi 9.16. ‡ **9:20** Àka anyã ikɛi: Uish 29.16; 45.9. § **9:25** Àka anyã ikɛi: Uho 2.23. * **9:26** Àka anyã ikɛi: Uho 1.10.

27 Uishaya adũwũ udũwã ri itsi abi Uisrairha agɛ,
<<Uko irhɛ abi Uisrairha iwe ru nyaku uzuzeu azɛ̃ akagɔng,
abika abɔr ukpekũ awuri ikpo ififɔrh.
28 Uteijee awuri itsu ufainga ru upfung iki ifefetem idiki unying.>>†
29 Ru nyaku Uishaya aka arherhe agɛ,
<<Agɛ Uteijee uner ijee kishoo asi inekanga umɛn anang,
umɛn iwuri iwe ru nyaka Usɔdɔm,
umɛn iwuri iwe ru nyaku Ugomora.>>‡

Ida imangmang abi Uisrairha

30 Ude umɛn igɔr ugɛ use? Ugɛ atsen abi Uyahuda aka asi ibeembɔ irhirhika, aka akpombɔ ngge, irhirhikayɛ iki iwe ri imangmang.
31 Abi Uisrairha aka atɛ̃wã abee Unum anyanga umbɔ awu abika arhika ri idɔsi Íkpem, bɔr asi ikpombɔ.
32 Awu use ikɛn? Ubinkutsu, umbɔ asi ibeembɔ ngge ri imangmang bɔr umbɔ abeea ngge ri itser. Umɔ umbɔ adana nu <<utarh ukpuku ukwɛr itok.>>
33 Ru nyaku itsɛng Arherhu-Num iki igɔr ugɛ,
<<Unyã, umum iden utarh ru Usihiyona,
ukpuku itsu anera adani itok
nu ifa iyiki itsu anera agbeigba,
bɔr ubɛn uwuruwi aka awe ru imangmang ru unga
asi íhwaa atsak.>>§

10

1 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ubinkpi amɛnmum aka abee nu ifɛn-Nummum iwu ugɛ abi Uisrairha ama akpo ififɔrh.
2 Umum iwemum ri ideka ri itsimbɔ ugɛ adzowukumbɔ amɛnmbɔ ru Unum, bɔr idzowe amɛnmbɔ isi iwengge ri ihwihwɛng.
3 Umbɔ asi ihwɛngmbɔ irhirhikayɛ iki idzek ru Unum, nggee umbɔ abee itsu atsimbɔ awe abika arhika na asi ineke Unum atsu umbɔ awe abika arhika.
4 Ukiristo awe imimasha Íkpem ngge itsú ubɛn unerwi aka awe ri imangmang ama awe uwuku usheru uvau.

Ififɔrh iwu iyi ubɛn unera

5 Umusa atsɛng riminɛ irhirhika iki ikpo ri idɔsi Íkpem, agɔr agɛ, <<Uner uwuku udɔsi ikpem iyɛrɛ awuri ibɛka.>>*
6 Bɔr irhirhika iki iwe ri imangmang igɔr igɛ, <<Niba ugɔrɔ ra amɛnngo ugɛ, <Ungamɔ awuri ifũ ra afã akũ Ukiristo acipuwa?>†
7 Use <Ungamɔ awuri itsĩ ra anang abika akpe asoyiwe Ukiristo ra akpe?> ‡>>
8 Irhirhika ha igɔr igɛ,
<<Urhɛm hã akhapa ru ungo,
uwe ra angwĩngo nu ra amɛnngo.>>§
Ake awe, arherhe imangmang umɛn iki ĩdũwã ake.
9 Ungo uba urherhungo nggu angwĩngo ugɛ, <<Uyesu awu Uteijee,>> nu uweɔ ri imangmang ra amɛnngo ugɛ Unum asoyiwe unga ra akpe, ungo uwuri ikpoɔ ififɔrh.
10 Ubinkutsu idzowe imangmang nggu amɛnngo ngge itsú ungo ushiɔ ru uvau ra asu Unum, nu ukũ angwĩngo urherhe ngge itsú ungo ukpo ififɔrh.
11 Ru nyaki itsɛng Arherhu-Num iki igɔr igɛ, <<Ubɛn unera aka awe ru imangmang ru unga asi ígũa atsak.>>*
12 Ubinkutsu umɛn iwe ubina unying, uwɔɔ asi inanga uwɔɔ, abi Uyahuda nu atsen abi Uyahuda awu unying. Uteijee ha awe Uteijee anera kishoo na atsuke idorh ru kishoo uwuku ufɛna unga.
13 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ, <<Ubɛn unerwi aka ayisi itsok Uteijee awuri ikpoa ififɔrh.>>†
14 Bɔr anera akorhu uguse na ayisu Unum umbɔ aba ashimbɔ ri imangmang ru unga? Awuri ikorha aguse na awe ru imangmang ru uwuruwi umbɔ aba anasi igũmbɔ isarhe ri itsinga? Awuri ikorha aguse na agũ, unera aba asi idzowuka umbɔ isarhe?

† **9:28** Àka anyã ikɛi: Uish 10.22,23. ‡ **9:29** Àka anyã ikɛi: Uish 1.9. § **9:33** Àka anyã ikɛi: Uish 8.14; 28.16. * **10:5** Àka anyã ikɛi: Urha 18.5. † **10:6** Àka anyã ikɛi: Iva 30.13. ‡ **10:7** Àka anyã ikɛi: Iva 30.13. § **10:8** Àka anyã ikɛi: Iva 30.14. * **10:11** Àka anyã ikɛi: Uish 28.16. † **10:13** Àka anyã ikɛi: Uyow 2.32. ‡ **10:15** Àka anyã ikɛi: Uish 52.7.

15 Awuri ikorha aguse na adzowe isarhe, umbɔ aba asi idenukumbɔ umbɔ? Ru nyaku itsɛng Arherhu-Num iki igɔr ugɛ,
<<Adak abika akũ Isarhe Iyiki Ize awu azezerake!>>‡
16 Bɔr asi iwea kishoo abi Uisrairha aka ayɛi Isarhe Iyiki Ize ha. Ubinkutsu Uishaya arherhe agɛ, <<A Uteijee, ungamɔ awe ru imangmang ri isarhamɛn?>>§
17 Nggee imangmang idzek ri igũ isarhe, igũ isarhe ri itsi Ukiristo.
18 Bɔr umum irhusa, abi Uisrairha anasi igũmbɔ? Aka agũmbɔ, itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,
<<Irhak arherhambɔ iki idɔsu abĩã kishoo,
írhɛmmbɔ iki itsĩngge ru upfunga kishoo.>>*
19 Ikɛi umum ibvui irhusa, abi Uisrairha asi ihwɛngmbɔ? Ĩĩ, ahwɛngmbɔ, uko ri inggbaashia, Umusa agɔr agɛ,
<<Umum iwuri itsu umbi agũ unyɛ̃ɛ̃ abirabɛ umbi aka asi inyanga umbɔ awembɔ ubin,
umum iwuri itsu umbi agũ avɔm ru ubok abirabɛ aka ashimbɔ ri ihwihwɛngmbɔ.>>†
20 Nu Uishaya arherhe nggu ikeramɛn agɛ,
<<Abirabɛ aka asi ibeembɔ umum, akpo umum,
umum idzeka ra abirabɛ aka asi ibeembɔ umum.>>‡
21 Bɔr ri itsi abi Uisrairha, unga agɔr agɛ,
<<Kishoo unuma umum ibera abokmum iyɛi anera
abika asheri ididɔsa nu abika akpɛ̃ igigũ.>>§

11

Unum asi ikpɛ̃ɛ̃ Uisrairha

1 Nggee umum irhusa, Unum aka akpɛ̃ɛ̃ anernga? Ishingge! Umum iwe uner Uisrairha, umum idzeku unang Uibrahim ru unui Ubanjami.
2 Unum asi ikpɛ̃ɛ̃ abirabɛ unga aka asɛng ri inggbaashia. Umbi asi ihwɛngmbi ubinkpi itsɛng Arherhu-Num iki irherhe ri itsi Uirhiya? Unga aka akũ akpenga azĩ ru Unum ri itsi Uisrairha. Agɛ,
3 <<A Uteijee, aka afɛrkumbɔ abika asɔm Arherhu-Numngo, na asipukumbɔ abeungo, awu umum ĩbɔr ikiyikami, ikɛi umbɔ abee ifɛre umum?>>*
4 Unum adzipuwe unga aguse? Adzipa agɛ, <<Umum ibɔre anera anaka agɔnga utɔɔva aka anasi itar arhu na adzowukumbɔ igɔng ru unum uwu Uba'arh.>>†
5 Nggee ikɛi, icɛrɛ, anerabɛ Unum aka asɛng ri imimutanga ana abɔrmbɔ.
6 Isisɛng hã iwe ri imimuta, asi iwea ri itseryɛ anera aka atõ. Iba isi iwengge rimi, imimuta ha isi iwengge imimuta.
7 Awu use ucɛ? Abi Uisrairha afɔr ikpo ubin umbɔ aka abee adambɔ, bɔr abirabɛ Unum aka asɛng akpombɔ. Bɔr abika abɔr awu abi atsi aka aker.
8 Ru nyaku itsɛng Arherhu-Num iki igɔr ugɛ,
<<Unum atsu umbɔ arharhɔ.
Unga adzowe umbɔ asu aka asi ídɛ̃ɛ̃ anyãke
nu ato aka asi ídɛ̃ɛ̃ agũke
uba utsĩ irherɛ.>>‡
9 Nu Udauda agɔr agɛ,
<<Uneke irhowambɔ iwu unggurhi ru umbɔ,
ubinkpi uku itsu umbɔ agbaigba.
Uneke umgbɔ utsu umbɔ ufai.
10 Uneke asumbɔ awu uzĩ utsur umbɔ adɛ̃ɛ̃ anyãmbɔ,
andzingmbɔ apfuri ugbagbaa.>>§

Ififorh atsen abi Uyahuda

11 Ikɛi umum irhusa, abi Uisrairha aka akwɛr itok agbaigba asi ísombɔ nukpɔ? Ishingge! Ubinkutsu igbigbambɔ ngge itsú ififorh iba ra atsen abi Uyahuda ngge itsú abi Uisrairha agũ unyɛ̃ɛ̃.
12 Uba uvaumbɔ ukowe upfunga iwe ru ubin, ikɛi uba igbigbambɔ ikowe iwe ru ubin ra atsen abi Uyahuda, iwe ru ubin hã iwe igusengge ri ivangyɛ abi Uisrairha arhɛrhɛ aka idzipa adɔsu Unum!
13 Umum ini irherhe nggu umbi atsen abi Uyahuda. Unum aka atsũ umum iwe

§ **10:16** Àka anyã ikɛi: Uish 53.1. * **10:18** Àka anyã ikɛi: Amb 19.4. † **10:19** Àka anyã ikɛi: Iva 32.21. ‡ **10:20** Àka anyã ikɛi: Uish 65.1. § **10:21** Àka anyã ikɛi: Uish 65.2. * **11:3** Àka anyã ikɛi: 1Ayɛ 19.10,14. † **11:4** Àka anyã ikɛi: 1Ayɛ 19.18. ‡ **11:8** Àka anyã ikɛi: Iva 29.4; Uish 29.10. § **11:10** Àka anyã ikɛi: Amb 69.22,23.

uner itser Uyesu ra atsen abi Uyahuda, umum ifĩrhã ri itsermum,
14 ni ifosa ugɛ umum ima itsu anermum
abi Uisrairha agũ unyɛ̃ɛ̃ ni ifɔrhe abɔɔ ru
umbɔ.
15 Ikpikpɛ̃ɛ̃mbɔ iba idzowe ififɔrh ru up-
fung, iyiyɛimbɔ iwuri iwe iguse? Iwuri
idzowe urhɛ ra abika akpukpe!
16 Uba uteng akɔ̃ uborodi umbɔ aka ad-
zowe idɛm ru Unum awe asasar, akɔ̃ hã
kishoo awe asasar nukpɔ. Ikɛi anunang
ucucii aba uwe asasar, abok ucucii ha
kishoo awe asasar nukpɔ.

17 Bɔr abok akɔɔ aki ucucii uzaitun ha
aka abvũĩke, na anyanga ubok aki arhum
agbopuwe. Umbi atsen abi Uyahuda, umbi
awu ru nyaka abok ucucii arhum, umbɔ
aka akũ agbopa nggu ucucii ha. Icɛrɛ umbi
aka akpo igha atsei ra anũnang uzaitun ha.
18 Niba anyangu atsimbi anangmbi abok
ucucii akɔɔ. Umbi aba akorhumbi, àka
ayita ugɛ asi iwea umbi iyike anunang hã,
bɔr awu anunang hã ayika umbi.
19 Bɔr umbi adɛ̃ɛ̃ agɔrmbi agɛ, <<Aboka
abvũĩ umbɔ akpo utsĩndĩ uwuku ugbopa
umum nggu ucucii.>>
20 Iwe idzidzɛrhe! Bɔr ida imangmang
ngge itsu umbɔ abvũĩwe umbɔ ru ucucii,
ungo igango awu imangmang ngge itsu
ungo udɛ̃ɛ̃. Niba ufĩrhungo, ugũ iwei Unum.
21 Unum aba abvũĩka undzumu abok
ucucii ha, unga adɛ̃ɛ̃ abvũĩka ungo igango
uba unga abeenga.

22 Àka anyã atorh Unum, ikɛi anyã
uvernga ra abika agbugba. Awu ru uver
ra abika agbugba, bɔr agũã atorhngo, ungo
uba uzɛ̃rhũngo ru atorhnga. Bɔr ungo uba
ushiɔ, awuri izharha ungo atare.
23 Uba abi Uisrairha asi izɛ̃rhũmbɔ ri ida
imangmang, awuri igbopukumbɔ umbɔ
nggu ucucii ha, ubinkutsu Unum adɛ̃ɛ̃
adzipa umbɔ atsukuka.
24 Umbi atsen abi Uyahuda awe ru nyaka
abok ucucii uzaitun aki arhum, umbɔ aka
agbɛr agbopuwe ake itsɛrh nggu ucucii
uzaitun akirakɛ umbɔ aka akau. Akɛrɛ
aba awu idzidzɛrhe, asi íghonga ru Unum
aka ibvui adzipa abok ucucii ha umbɔ aka
agbɛr, agbopa nggu ucucii ha umbɔ aka
agbɛr ake!

Abi Uisrairha kishoo awuri ikpombɔ ififɔrh

25 Umum isi ĩbeemum umbi asei ri ida
ihwɛng abinkɛ umbɔ aka awɔk, umbi
angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, utsur umbi
awembi abika abera atsi. Abi Uisrairha
adɛ̃ɛ̃ iker itsi utsɛku Unum aka isɛng atsen
abi Uyahuda awe ru imangmang ru unga.
26 Nggee kishoo abi Uisrairha awuri
ikpombɔ ififɔrh, ru nyaki itsɛng Arherhu-
Num iki igɔr ugɛ,
<<Uwuku ufɔrh awuri idzeku Usihiyona,
unga awuri itsũwe kishoo ikpɛ̃ idɔsu
Unum ra amɛn Uyakubu.
27 Akɛrɛ ake awu ibibemuwemum ru
umbɔ,
ivangyɛ umum iki itsũwe arhimmbɔ.>>*
28 Abi Uisrairha awu anggamtsak ru Is-
arhe Iyiki Ize, ru ugarha uwu ukpumbi,
umbi atsen abi Uyahuda. Rimi hã umbɔ
ana awu anernga aka abema ubinkutsu
atsɛng atokambɔ.
29 Ubinkutsu, Unum asi íyesuka izũwãyɛ
unga aka adzowe use atsɛyi abirabɛ unga
aka atsũ.
30 Umbi aka asi iwembi abika adɔsu
Unum, bɔr icɛrɛ umbi aka ayɛi icicorhe ri
itsi ida ididɔsambɔ.
31 Rimi hã, umbɔ awe abika asheri
ididɔsa ngge itsú umbɔ ayɛi icicorhe
ubinkutsu Unum aka adzaanga umbi
icicorhe.
32 Ida ididɔsa anera kishoo itsu Unum
akorhuwe umbɔ ru nyaka abi ugbor uzĩ,
ngge itsú unga ama acorhuwe umbɔ
kishoo.

Ikpikpoi ru Unum

33 Ungaa adɛ̃ɛ̃ amei iwe ru ubin Unum nu
itsoi nu ihwihwɛngnga?
Ungaa adɛ̃ɛ̃ ahwɛng abinkɛ unga aka
abee ikorhe
use adɛ̃ɛ̃ adɛyiwe abinkɛ unga iki iko-
rhe?
34 <<Ungamɔ ahwɛng ifɛrhkɔ Uteijee?
Use adzowe unga itsũwã?†
35 Ungamɔ aka adzowe ru Unum,
ngge itsú Unum afase unga?>>‡
36 Kishoo abin adzeku Uteijee.

* **11:27** Àka anyã ikɛi: Uish 59.20,21; 27.9; Uiri 31.33,34. † **11:34** Àka anyã ikɛi: Uish 40.13. ‡ **11:35** Àka anyã ikɛi: Uay 41.11.

Abina kishoo amuna ru uboknga na
awuri ibvui azĩ ru unga.
Ikpikpoi iwe iyinga ugbagbaa! Iwer-
imi.

12

Idɛm-Num iyi urhɛ

1 Nggee, umum ishõrhã umbi angwɛ̃mɛn
nu anapumɛn, ri icicorhe iyi Unum, àka
adzowe atsimbi ru nyaki idɛm-Num iyi
urhɛ, iyiriyɛ iki iwu isaisar ni iwu ubin uku
ububema ru Unum. Akɛrɛ ha awu idzowe
igɔngmbi iyi idzidzɛrhe.
2 Niba abeembi ifɛrhkɔ iyi undan ukpirɛ
idarhngge amɛnmbi, bɔr àka aneke Unum
afaruwe umbi awe abika afa ra amɛnmbi.
Mɔcɛ umbi adɛ̃ɛ̃ ahwɛngmbi abinkɛ Unum
aka abema, ake awe aka aze akika
abubema nu akika arhurhika.
3 Ubinkutsu imimutayɛ umbɔ aka adzaa
umum, umum igɔr ubɛn unera ru umbi,
inggɛ niba anyãngumbi atsimbi anangke
iwiwembi, bɔr aka anyanga atsimbi uku
kpengkpeng, ri imangmangyɛ Unum aka
adzaa umbi.
4 Umɛn iwe ra agau arhɛrhɛ ri iyora uny-
ing, kishoo agau ha awe ru itserke aweke,
5 Rimi hã ru Ukiristo, umɛn iwe arhɛrhɛ,
umɛn iwe iyora unying, ubɛn unera ru
umɛn awu ugau udɔka.
6 Izũwãyɛ umbɔ aka adzaa umɛn iwi-
wengge, ru nyaki imimutayɛ umbɔ aka
adzaa umɛn. Izũwũ unera iba iwu iyiki
isɔm Arherhu-Num, neke unga atõ itsernga
uku kpengkpeng nggu imangmangnga.
7 Iba iwu iyiki itõ itser, neke unga atõ
itser. Ngge iba iwu iyiki imesuwe, neke
unga amesuwe.
8 Ngge iba iwu iyiki ifituwe, neke unga
afituwe. Ngge iba iwu iyiki idzowe izũwã
ra adɔka, neke unga ayanga aboknga ad-
zowe. Ngge iba iwu iyiki ikpɔm anera,
neke unga atsu amɛnnga. Ngge iba iwu
iyiki igũ atorh, uneke unga agũ atorh an-
era nu itɛnamɛn.

Ibibema

9 Awu ufang ibibema iwu iyi idzidzɛrhe.
Àka akpɛ̃ɛ̃ ubin uku ubewe, bɔr àka akpɔm
ubin uku uze.
10 Àka adzowe atsimbi ra adɔka ri
ibibema. Àka adzowe imor ra adɔka
anangmbi atsimbi.
11 Niba aghɛrhumbi ighɛrha, bɔr àka atsu
amɛnmbi akarhãrhã atõ itser Uteijee.
12 Àka agɔm anggɔm ri ifosa, àka abima ra
ayetnummbi, àka afɛn-Num ubɛn ivang.
13 Àka agasha abinmbi nggu abika adɔsa
abika abubee. Àka ayɛi atsen nggu aboka
avaa.
14 Àka atsuke idorh ra abika ayɔm umbi,
àka atsuke umbɔ idorh, niba atsukukumbi
umbɔ ikpo Unum.
15 Àka agɔm anggɔm nggu abika agɔm
anggɔm, àka aciu akpe nggu abika aciu
akpe.
16 Àka asei uku ughwɔɔw nggu adɔka.
Niba aberumbi itsi, àka awe awɛrhɛ
atsũwã. Niba anyanga atsimbi awembi abi
isarasu anangmbi abɔɔ.
17 Niba afaimbi iki ibewe nggu iki ibewe
ru ubɛn unera. Àka angwɛ̃dzɛn na akorhe
ubin uku urhika ra asu anera.
18 Iba imɛ̃ngge, àka abee isei uku
ughwɔɔw nggu ubɛn unera.
19 Umbi awɛrhamum, àka niba afaimbi,
àka aneke Unum afai ra avɔmnga,
ubinkutsu ri itsɛng Arherhu-Num Uteijee
agɔr ugɛ, <<Ififai iwu iyimum, umum iwuri
ifai.>>*
20 Itsɛng Arherhu-Num ikɛi igɔr igɛ,
<<Unggamtsakngo aba agũã imerh,
ungo udzowe unga ubingha,
unga aba agũã ugõ amɛ̃,
ungo udzowe unga ubin unga ahwa.
Ikorhe rimi, ungo uwuri ipfumuwe unga
akãã urha ni itsinga.>>†
21 Niba uneke iki ibewe inangge atsimbi,
bɔr àka anang iki ibewe nggu iki ize.

13

Idɔsa abi ijee

1 Awu ufang ubɛn unera adɔsa arherhe
abi ijee, ubinkutsu awu Unum angwɛ̃ ijee
kishoo. Ijeeyɛ iki iwe, awu Unum angwɛ̃.
2 Ngge itsu, uwuruwi aka akpɛ̃ɛ̃ idɔsa
arherhe iyɛrhe, akpɛ̃ idɔsa abin Unum aka
atsu, abika akorhe rimi akowe uvau ra
atsimbɔ.

* **12:19** Àka anyã ikɛi: Iva 32.35. † **12:20** Àka anyã ikɛi: Uny 25.21,22.

3 Ubinkutsu ayɛrhe asi iwembɔ ubin iwei ra abirabɛ aki ikorhe uku urhirhiki, bɔr abika awu ru uvau. Ungo ubeengo neke igũ iwei abi ijee? Ukorhu ubinkpi uku urhika, umbɔ awuri ikpoi ungo.

4 Umbɔ awu ugãrhũ Unum uwuku ukorhuwa ungo iyiki ize. Bɔr ungo uba uwu uner uvau, ugũ iwei, asi iwea ibɛm umbɔ aka akpɔm ikon iki ider. Umbɔ awu agãrhã Unum, awu ru ubokmbɔ avɔm Unum aka atsuafɛr, akowe ufai ru uner uvau.

5 Nggee, azea umbi adɔsa abi ijee, asi iwea itĩ avɔm Unum ukpekũ, bɔr ri ifɛrhkɔmbi ishingge ru uvau.

6 Akɛrɛ ha atsu umbi afai ikirbi abĩ, abi ijee awe agãrhã Unum, aka adzowe undzumu ivangmbɔ ri itser iyɛrhe.

7 Àka afase ubɛn unera uvɛrhnga. Ngge iba iwu uvɛrh ikirbi abĩ, àka afai ikirbi abĩ. Ngge iba iwu uvɛrh abinkɛ umbi aka abemi idzowe, àka adzowe. Ngge iba iwu idzowe imor, àka adzowe.

Ibibema, unuma uku uyokpɔ

8 Niba angwɛ̃mbi uvɛrh unera, bɔr uvɛrh ibibema ukpekũ, ukpɔ uwe uvɛrhkpi umbi aka asi ífai amaambi, ubinkutsu, uwuku ubemu undɔkanga adɔsi Íkpem.

9 Ikpem hã iki igɔr igɛ, <<Niba utomungodak, niba ufɛrɔ unera, niba uvɛpɔ ivɛu, niba ugũo unyɛ̃ɛ̃ ubin unera,>>* nu ikpem iyɔɔ iki iwe. Ngge itsuifɛr ri ikpem iyɛrɛ iyiki igɔr igɛ, <<Ubemu udɔkango ru nyaka ungo uku ubemu itsingo.>>†

10 Uba ungo ubemungo adɔka, ungo usi ítsu umbɔ agbambɔ. Nggee ibibema itsuifɛr Íkpem.

11 Awu ufang umbi akorha akɛrɛ ha, umbi ahwɛngmbi ivanga iki iwengge umbi aka izir ru urhɔ. Ubinkutsu ivang iyiki ifɔrh umɛn iki iyo inangge ivangyɛ umɛn iki inggbaashia iwe ru imangmang.

12 Utsuu uku uwuri imaakpɔ, unum ukpuku ufɔrh uku abɔr ukunjiir ru ukpee usar. Nggee àka atsimuwe itser uzĩmbi ru nyaka atorha arhim, na atsim abin iwa aki irhirhang.

13 Umɛn ikorha abin aka arhika, ru nyaka abika asei ri irhirhang unum, asi iwea abika ahwesha abin use abin arhim akɔɔ, asi iwea abi afĩrhã, use iyiki itãrhã ibee igũibɛn iyiki ishera atsa, use ifuw nu unyɛ̃ɛ̃.

14 Nu ngge iki iwe rimi, àka atsim Uteijee Uyesu Ukiristo ugɛɛ atorho aka afa, àka niba awembi ra amɛn aki arhim aka idarh umbi ri ikponangge.

14

Idzin adɔka

1 Àka ayɛi unerwi imangmangnga iki isi ikerngge, niba awembi ru uning nggu unga ri itsi ubinkpi unga aki ikaifɛrhkɔ.

2 Imangmang uner uwɔɔ ibemuwe unga agha abina kishoo, bɔr uner uwɔɔ imangmangnga iki isi ikerngge, agha ayerhe ukpekũ.

3 Unerwi aka agha abina kishoo awu ufang unga niba ayɛɛinga uwuruwi aka asi ighaa, nu unerwi aka asi ighaa abina kishoo awu ufang unga niba akwɛɛrka uwuku ugha abina kishoo, ubinkutsu Unum aka ayɛisa unga.

4 Ungo ugburh ungamɔ ungo uku itsu uvau ru ugãrhũ uner uwɔɔ? Uteiyanga awuri idɛ̃ɛ̃ atsu unga agba use atsu unga anang. Nggayɛ Uteijee awuri idɛ̃ɛ̃ atsu unga ananga.

5 Uner uwɔɔ aka isaka anyã unum ukpɔɔ unangkpɔ inum iyɔɔ, inyĩnyã uwɔɔ inuma kishoo iwu ubina unying ru unga. Ubɛn unera adɛ̃ɛ̃ aker ru ubinkpi unga aka ahwɛng.

6 Unga uwuku unyã unum ukpɔɔ uwu undzuma ru unga, akorhe ri imor Uteijee. Unga uwuku utãi ijuɛ, atãi ri imor Uteijee, ubinkutsu unga atar uwɛɛ ru Unum, nu uwuku ugha ubɛn ubin, akorhe ri imor Uteijee na atar uwɛɛ ru Unum.

7 Unera asi ídɛ̃ɛ̃ abɛka ri iyike itsinga ukpekũ, ikɛi asi ídɛ̃ɛ̃ akpea ri iyike itsinga ukpekũ.

8 Uba umɛn ibibɛk, umɛn ibɛk ri idzowe imor ru Uteijee, umɛn ĩba ikpikpe, umɛn ikpe ri idzowe imor ru Uteijee ha. Nggee, umɛn ĩba ibibɛk use akpe, umɛn iwu abi Uteijee ha.

* **13:9** Àka anyã ikɛi: Idzi 20.13-15,17; Iva 5.17-19,21. † **13:9** Àka anyã ikɛi: Urha 19.18.

9 Akɛrɛ ha atsu Ukiristo akpe na abvui
awu ru urhɛ, ngge itsú unga awu Uteijee
abika akpukpe nu abika abubɛk.
10 Ungo, mɔcɛ, awu use utsu ungo utsu
uvau ru ungwɛ̃mbi use unapumbi? Awu
use utsu ungo ukwɛɛte ungwɛ̃mbi use un-
apumbi? Ubinkutsu kishoo umɛn iwuri
idɛ̃ɛ̃ ra anang isei Unum uwuku uvarhuwa
arherhamɛn.
11 Ri itsɛng Arherhu-Num Uteijee agɔr
agɛ,
<<Umum iyirh nggu ibibɛkmum,
ubɛn utsurhu uwuri irhupa ra asumum,
ubɛn arhɛm awuri irherhukpɔ ru
Unum.>>*
12 Nggee, ubɛn unera ru umɛn awuri
ivarhunga irhɛ abinkɛ unga aka akorhe ri
ibibɛknga ra asu Unum.

Niba utsukɔ ungwɛ̃mbi ubin ikwɛr itok

13 Nggee umɛn ineke itsu avau ra adɔka.
Nu ngge iki iwe rimi, ubɛn unera atsu
amɛnnga niba awea utarh ukpuku ukwɛr
itok use ubin ukpɔɔ uku uvina ru utsĩndĩ
ungwɛ̃mbɔ use unapumbɔ.
14 Umum ihwɛng ugɛ ru Uteijee Uyesu
ubingha ushikpɔ ukpuku usi isarkpɔ. Bɔr
unera aba agɔr ugɛ ubin ukpɔɔ usi isarkpɔ,
iwe ru unga ubin hã uku usi isarkpɔ.
15 Ungo uba udakuwe amɛn angwɛ̃mbi
ru ubinkpi ungo iki igha, ungo usi iko-
rhungo amɛn ibibema. Utsur ubinghakpi
ungo iki igha udakuwe ungwɛ̃mbi use un-
apumbi uwuruwi Ukiristo aka akpe ru
unga.
16 Niba uneke ubin uku uze ri in-
yinyãngo, umbɔ anyã ukpɔ uwe iki ubewe.
17 Iyɛrhe Unum isi iwengge ighigha nu
ihwihwa, bɔr iwu irhirhika, nu ididɔɔr, nu
igũibɛn ri Ipfu Isarsatangge.
18 Ubinkutsu ubɛn unera uwuku utõitser
Ukiristo ru utsĩndĩ uwurɛ, Unum nu anera
awuri ibemumbɔ unga.
19 Nggee umɛn idɛ̃ɛ̃ iker ri ikorha abinkɛ
aka ikũwã ididɔɔr ni ifita adɔka.
20 Niba adakukumbi itser Unum ra
arherhe abingha. Abingha kishoo awu
asarsatake, bɔr asi izea unera agha ubin
uku itsu ikwɛr itok ru uwɔɔ.
21 Azea ungo niba utãingo ijuɛ, use
uhwaɔ adɛ use ukorhe abina akɔɔ aka itsu
ungwɛ̃mbi use unapumbi agbaigba.
22 Nggee ungo uba uweɔ ri imangmang
ra akɛrɛ ha, ungo ungwɛ̃ ake ra amɛnngo
nggu Unum. Idorh iwu iyi uner ha
amɛnnga aka asi itsuke uvau ri itsinga.
23 Bɔr unerwi aka acang, aba aghaa ubin
hã unga aka acang, unga aka agba uvau
nukpɔ. Ubinkutsu ighighanga ishingge ri
imangmang, nu ubɛn ubinkpi uku ushikpɔ
ri imangmang uwu arhim.

15

Uneke ungwɛ̃mbi agũibɛn ungo

1 Umɛn abika aker ri imangmang,
imɛ̃ngge umɛn itsã imor abirabɛ aka asi
ikermbɔ, ni ineke igũibɛn atsimɛn.
2 Ubɛn unera ru umɛn atɛne amɛn udɔka
ru iyiki izeyɛ iki idzin unga.
3 Ukiristo asi ikorhunga abin itsinga, bɔr
ru nyaki itsɛng Arherhu-Num iki igɔr ugɛ,
<<Urhena ukpu abika arhena ungo ugba ri
itsimum.>>*
4 Ubɛn ubinkpi umbɔ aka atsɛng isha,
atsɛng ru ake amesuwa umɛn, ngge idarh
umɛn ru ibibima nu ififita itsɛng Arherhu-
Num umɛn ima iwe ru ifosa.
5 Neke Unum uwuku udzowe ibibima
nu ififita adzaa umbi amɛn aka agbopi itsi
nggu adɔkambi ri idɔsu Ukiristo Uyesu,
6 ngge itsú umbi ama akpoi Unum nu
Utɛ Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo nggu amɛn
unying nu angwĩmbi unying.
7 Àka ayɛi adɔka, ru nyaku Ukiristo aka
ayɛi umbi, nu umbi atsu ikpikpoi ru Unum.
8 Umum idɛyiwa umbi ugɛ Ukiristo awu
uner itser ra abi Uyahuda ngge idɛyiwa ugɛ
Unum awuri ikorhunga ubinkpi unga aka
arherhe, na akorhunga ibibemuwe unga
aka abemuwe atokambɔ.
9 Ngge itsu atsen abi Uyahuda akpoi
Unum ra atorhnga, ru nyaki itsɛng
Arherhu-Num iki igɔr ugɛ,
<<Umum iwuri ikpoi ungo ra ateu atsen
abi Uyahuda,
umum iwuri itsusa abom ru it-
sokngo.>>†
10 Ikɛi, ngge igɔr igɛ,

* **14:11** Àka anyã ikɛi: Uish 45.23. * **15:3** Àka anyã ikɛi: Amb 69.9. † **15:9** Àka anyã ikɛi: 2Usm 22.50; Amb 18.49.
‡ **15:10** Àka anyã ikɛi: Iva 32.43.

<<Àka agũibɛn umbi atsen abi Uyahuda,
nggu anernga.>>‡
11 Ikɛi igɔr igɛ,
<<Àka akpoi Uteijee ha, kishoo umbi atsen
abi Uyahuda,
na atsusa abom ru unga, kishoo umbi
anera.>>§
12 Ikɛi Uishaya agɔr agɛ,
<<Unang Ujesse uwuri ikũ udzeka,
uwɔɔ aka iso agha iyɛrhe abĩã kishoo,
atsen abi Uyahuda awuri ifosa ru unga.>>*
13 Unum uwu ifosa ama atsuka umbi
igũibɛn kishoo nu ididɔɔr ri imang-
mangmbi ru unga, ngge itsú umbi awe ru
afosa irhɛirhɛ ri ijee Ipfu Isarsatangge.

Itser Uburhu ra atsen abi Uyahuda

14 Umum nibikami ĩbemumum ugɛ umbi
angwẽmɛn nu anapumɛn, umbi awembi
ra amɛn aka aze akarhãrhã. Umbi
adzuma awembi ri ihwihwɛng na adẽẽ
amesukumbi adɔka.
15 Umum iki itsɛngamum umbi ra awiya
nu abina akɔɔ, umum iyituwa ake ru umbi
ikɛi. Umum ikorha akɛrɛ ubinkutsu Unum
adzaa umum imimuta
16 ngge itsú umum iwe uner itser
Ukiristo Uyesu ra atsen abi Uyahuda.
Umum itõ itser iyi uner uwuku udzowe
idɛm-Num ri idzowe Isarhe Iyiki Ize iyi
Unum, ngge itsú atsen abi Uyahuda awe
idɛm-Num iyi Unum aka ayɛi, iyiriyɛ Ipfu
Isarsatangge iki itsu ngge isar.
17 Nggee umum ikpoi itsermum iyi
Unum ubinkutsu umum itõwe ngge ru
Ukiristo Uyesu.
18 Umum idẽẽ ikeramɛn irherhumum
ubin ru ubinkpi Ukiristo ukpekũ aka akũ
umum akorhe ri idarh atsen abi Uyahuda
umbɔ adɔsu Unum ra arherhamum nu
ikikorhe,
19 ri ijee atsar nu abin idzeu, ri ijee Ipfu-
Num. Ngge udzur ru Urusharhima umum
iki ikɔre izĩ Uirhirikum, umum iki idũwũ
Isarhe Iyiki Ize ha iyi Ukiristo.
20 Ibibemamum niyɔ umum idũwũ Is-
arhe Iyiki Ize ra anangkɛ umbɔ aka asi
ihwɛngmbɔ Ukiristo, utsur umum idzin-
mum ni itsi anangkɛ uwɔɔ aka atsu atarh
idzin.
21 Nu ngge iki iwe rimi, ru nyaki itsɛng
Arherhu-Num iki igɔr ugɛ,
<<Abirabɛ umbɔ aka asi idɛyikumbɔ umbɔ
awuri inyãmbɔ,
nu abirabɛ aka asi igũmbɔ awuri
ihwɛngmbɔ.>>†
22 Akɛrɛ ha atsu idikunga irhɛirhɛ umbɔ
aka akɛnmbɔ umum ĩba ru umbi.

Uburhu abee izĩ iyepa Uroma

23 Bɔr icɛrɛ ananga aka ashike ru umum
iki itõ itser ra abĩ akɛrɛ, ikɛi aka adera
imɛka irhɛirhɛ umum iki ibee iyepa umbi.
24 Umum ibee ikorhe rimi ivangyɛ
umum iki izĩ abĩ Asbaniya. Umum ifosi iba
iyepa umbi ivangyɛ umum iki itɔng ni ibee
umbi ayika umum ru uzẽrhãmum nggɔɔ
ha, ĩba imaamum igũibɛn umbi ukunjiir ni
itɔng.
25 Icɛrɛ, umum iwe ru utsĩndĩ uku uzĩ
Urusharhima ri itser iyiki iyike abika
adɔsa aka awe umɔ.
26 Abika adɔsa ru Umakidoniya nu
Uakaya agũibɛn idzowe izũwã ayike atsũwã
ra aner Uteijee ru Urusharhima.
27 Agũibɛn ikorha ake, anyanga ngge
iwu uvɛrh ru umbɔ. Ubinkutsu atsen
abi Uyahuda aba akpombɔ ugau idorh iyi
Unum nggu abi Uyahuda, umbɔ awembɔ
ru uvɛrh umbɔ aka ifai abi Uyahuda idorh
abin upfung.
28 Nggee umum ĩba imaamum itser iyɛrɛ
ni itsuke umbɔ akpombɔ iyiyike ha, umum
iso izĩmum Asbaniya ni iyepa umbi ni itɔng.
29 Umum ihwɛng ugɛ ivangyɛ umum iki
iba ru umbi, umum iwuri ikũwã umbi
undzumu idorh iyi Ukiristo.
30 Umum ishõrhã umbi angwẽmɛn nu
anapumɛn, ru ubok Uteijeemɛn Uyesu
Ukiristo nu ri ibibemu Ipfu-Num hã, àka
atsĩ ubokmbi ayika umum ri ititẽwãmum ri
ifɛna-Num ru umum.
31 Àka afɛn-Num ugɛ umum ima ikpo
ishishɔɔr ra abok abika asheri imang-
mang ru Uyahudiya, ikɛi itsermum ru
Urusharhima uwe ubin ukpuku uyuyɛi ra
abika adɔsa ha aka awu umɔ.
32 Nggee Unum aba abemunga umum
ĩba ru umbi nggu anggɔm ni iwosha nggu
umbi.

§ **15:11** Àka anyã ikɛi: Amb 117.1. * **15:12** Àka anyã ikɛi: Uish 11.10. † **15:21** Àka anyã ikɛi: Uish 52.15.

33 Unum uwu ididɔɔr ama awe nggu umbi kishoo. Iwerimi.

16

Undzumu ighwe

1 Umum idɛyiwa umbi unapumɛn Ufibi, awu udikin ru ikikɔng abika adɔsa ru Ukankiriya.

2 Umum ibee umbi ayɛi unga ri itsok Uteijee ru utsĩndĩ uwuku uze uwuruwi umbɔ iki iyɛi abika adɔsa na ayike unga ra abinkɛ unga aka abee umbi akorhe, ubinkutsu unga ayikuka anera arhɛrhɛ nggu umum.

3 Àka aghwe Ubiriskirha nu Uakirha awɛrhi itsermum ru Ukiristo Uyesu.

4 Umbɔ atsu atsimbɔ ru uver akpe ru ubokmum. Asi iwea umum ukpekũ itar uwɛɛ, bɔr kishoo abika adɔsa ra atsen abi Uyahuda atar uwɛɛ ru umbɔ igambɔ.

5 Àka aghwe ikikɔng abika adɔsa ri iyambɔ.

Àka aghwe Uabainita, uwuku ugbaashia akɔrh Ukiristo ra abĩ Uasiya.

6 Àka aghwe Umaryamu, uwuku utɔ̃wã umbi itser akarhãrhã.

7 Àka aghwe Uandaraniku nu Uyunuya, abi Uyahudamɛn, abirabɛ umbɔ aka abow umbɔ ru ugborzĩ nggu umum. Umbɔ awu abirabɛ umbɔ aka ahwɛng ra abi itser Uyesu, awu umbɔ agbaashia ru umum ri iwe ru imangmang ru Ukiristo.

8 Àka aghwe Uamfirhiyatu uwu umum iki ibema ri itsok Uteijee.

9 Àka aghwe Urbanus, uwɛrhi itsermɛn ru Ukiristo, nu uwɛrhamum Usitaki.

10 Àka aghwe Uafarhi, uwuruwi umbɔ aka aviri irhirhikanga ru Ukiristo iwe idzidzɛrhe.

Àka aghwe aner iya Uaristoburhu.

11 Àka aghwe Uhirudiya, Uyahudamɛn.

Àka aghwe abi iya Unarkisu, abirabɛ aka adɔsu Uteijee.

12 Àka aghwe Utirayifina nu Utirayifusa, akatsɛrh ha abika atɔ̃ itser Uteijee akarhãrhã.

Àka aghwe uwɛrhamum Ufarsi uwuruwi aka atɛ̃wã ri itser Uteijee.

13 Àka aghwe Urhufɔ, umbɔ aka asɛng ri itsok Uteijee, nu uyanga aka awu uyamum ikɛi.

14 Àka aghwe Uasinkiritu, nu Ufirhigona, nu Uherme, nu Upaturoba, nu Uharma nu abika adɔsa aka awu nggu umbɔ.

15 Àka aghwe Ufirhorhogu, nu Uyurhiya, nu Uniriyu nu unapumbɔ, nu Uorhimfa, nu kishoo abika adɔsa ha aka awu nggu umbɔ.

16 Àka aghwe adɔka nggu ighwe ibibema. Kishoo ikikɔng abika adɔsu Ukiristo aghwe umbi.

17 Umum ifituwa umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, àka akpɔm amɛnmbi nggu abika akũ igigau ru umbi na atsu umbi akwɛr itok ru atsĩndĩmbi ru imesayɛ iki iwiwengge nggu iyimbi aka ayɛi. Niba akhapumbi ru umbɔ!

18 Ikpũ anera abɛrɛ asi itɔ̃mbɔ itser Ukiristo Uteijeemɛn, adɔsu ubinkpi amɛnmbɔ aka abee. Ri itonga angwĩmbɔ nu igbɛrangwĩ ukpoimbɔ iki irhɛm abika agũna umbɔ, abika agũna umbɔ awu awɛkaci.

19 Ubɛn unera aka agũã isarhe ididɔsambi, ngge itsu undzuma anggɔmmum ru umbi, bɔr umum ibee umbi asarasu ra abin aka aze, na awe abika asheru uvau ra abin aka abewe.

20 Unum uwu ididɔɔr asi ídãrhunga na ajangu Ushaitan atsu ra andaidakmbi. Imimutu Uteijeemɛn Uyesu ima iwe nggu umbi.

21 Utimoti, uwɛrhi itsermum, aghwe umbi, rimi hã Urhushiyu, nu Uyason, nu Usosifata, abimɛn abi Uyahuda.

22 Umum Utartiyu, uwuku utsɛng ubvur uwurɛ, umum ighwe umbi ri itsok Uteijee.

23 Ugayu, uwuku uyɛi umum ri iyanga, umum nu kishoo abika adɔsa iki igũibɛn ri iyaa, ighwe umbi.

Uarasta, uwuku ungwɛ̃ abin itser utepa, nu ungwɛ̃mɛn Ukwartu aghwe umbi.*

* **16:23** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 24 *Neke imimuta Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo iwe nggu umbi kishoo. Iwerimi.*

25 Àka akpoi Unum uwuruwi aka adɛ̃ɛ̃
atsu umbi aker ru ubok Isarhe Iyiki Ize iyi
Uyesu Ukiristo umum iki ĩdzowe. Isarhe
iyɛrɛ umbɔ awɔke isha rimɔ̃ɔ̃,
26 bɔr icɛrɛ aka akũ adzeka ra awiya
ru ubok itsɛng abika asɔm Arherhu-Num.
Unga atsu akɛrɛ ngge itsú abĩã kishoo
awuri awe ru imangmang na adɔsa unga.
27 Uzĩ ru Unum uwu itsoi uneke ikpikpoi
iwe ru ubok Uyesu Ukiristo ugbagbaa! Iw-
erimi.

Ubvur uwu inggbaashia Uburhu aka atsɛnge abi Ukorinti

Utsutson ri itsi ubvur Ukorinti uwu inggbaashia

Uburhu uner itser Uyesu unga atsɛnge ubvur uwu inggbaashi uwurɛ ra abi Ukorinti. Unga atsɛng ubvur uwurɛ ri ivangyɛ unga aka asei ru uteu Uafisa, ugɛɛ unga atsɛng umgbɔ ra amɛk aki 55 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Uburhu atsɛng ubvur uwurɛ adzowe itsũwã ri itsi ida amɛn irhɛirhɛ nu amɛnkɛ aka asi izeke ra abika adɔsa ha unga aka adzin.

Ri ivang Uburhu, Ukoronti awu uteu ukugɔng ukpurukpi aka ahwɛng ukpɔ nggu ifɛrhɛ iki irhɛirhɛ. Ifɛrhɛ ha iwu, agoi na agoshe nu ikpikpanga, atɛ̃wũ ibee idzursu nu itsoi, atɛ̃wã adɔsa agbeyi, nu itser iyiki itãrhã, undzumunga ikpũ itser anggoyi aki agbeyambɔ.

Nu ngge iki iwe ugɛ abika adɔsa ru Ukorinti awembɔ ri ízũwã iyi Ipfu Isarsatangge, abɔɔ ra abika adɔsa asi iwembɔ ra amɛnkɛ aka amɛ̃ɛ̃ uner uku udɔsa awe ra ake. Rimi hã itsu ubvur uwurɛ udɛ̃ɛ̃ usare ri idzowe itsũwã ri itsi ifɛrhɛ irhɛirhɛ iyiriyɛ iki imɛ̃ɛ̃ abika adɔsa agbisha ra ake. Ubvur ha urherha arherhe ri itsi igigau iki iwe ra abika adɔsa, nu itser itoma-dak abɔɔ ru umbɔ aki ikorhe, nu itsu arherhe adɔka abɔɔ aki itsu ra abika atsu uvau aka asi iwembɔ abika adɔsa, nu igha ubingha Uteijee abika adɔsa abɔɔ aki igha ru udĩkpi uku usi imɛ̃kpɔ. Ubvur ha ikɛi umesuwe imesa ri itsi imesi igbɛrangwĩ ri itsi isisok abika akpe.

Abinkɛ aka awe umɔ

Ighwe nu ifɛn-Num *(1.1-9)*
Igigau ra abika adɔsa *(1.10—4.21)*
Idamɛn ri itsi iwɛrhɛ *(5.1—7.40)*
Abika adɔsu Unum nggu abika adɔsa agberhe *(8.1—11.1)*
Udĩkpi umbɔ aka idzowe igɔng ru Unum *(11.2—14.40)*
Isisok Uyesu ra akpe, nu aki abika adɔsa *(15.1-58)*
Idzidzowe ra abika adɔsa aka awe ru ugbɛr uwu Uyahuda *(16.1-4)*
Arherhe aki imaatak nu ighwe *(16.5-24)*

1 Ubvur uwurɛ udzeku Uburhu, uwuruwi umbɔ aka asɛng unga awu uner itser Uyesu Ukiristo ri ibibemu Unum, nu ungwɛ̃mɛn Usastanisu.
2 Uzĩ ra abika adɔsu Unum ru Ukorinti, abirabɛ aka ayisa umbɔ na atsu umbɔ awe asarkasar ru ubok Uyesu Ukiristo, nggu kishoo abirabɛ ra ananga kishoo aki iyisi itsok Uyesu Ukiristo Uteijeemɛn, Uteijeembɔ nu uwu umɛn.
3 Imimuta nu ididɔɔr idzeku Unum Utɛmɛn nu Uteijee Uyesu Ukiristo ima iba ru umbi.

Itar uwɛɛ

4 Ubɛn ivang umum itar uwɛɛ idzowe Unummum ru umbi ri itsi imimutayɛ unga aka adzaa umbi ru ubok iwɛrhɛmbi nggu Uyesu Ukiristo.
5 Ru unga umbi aka awe ru ubɛn abin aka aze nggu kishoo arherhe nu ihwihwɛngmbi,
6 akɛrɛ adɛyiwa umbi ugɛ isarhamɛn ri itsi Ukiristo iwu idzidzɛrhe.
7 Nggee umbi aka akpombi ubɛn izũwũ iyi Ipfu umbi aka atsu amɛnmbi adzɛu idzidzeka Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo.
8 Unga awuri idzaa umbi iker utsɛku imimasha, ngge itsú umbi ashimbi ru uvau ru unum ukpu Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo.
9 Unum awu idzidzɛrhe, unga ayisa umbi ri iwɛrhɛ ibibema nggu ungwɛ̃nga Uyesu Ukiristo Uteijeemɛn.

Igigau ra abika adɔsa

10 Umum ishɔ̃rhã umbi, angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ri itsok Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo, inggɛ kishoo àka abema adɔka ra amɛnmbi utsur igigau iwengge ru umbi, nu umbi agbopa awu unying ra amɛnmbi nu ifɛrhkɔmbi.
11 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, abɔɔ ri iya Ukurhuwi adɛyiwa umum ugɛ umbi awe ri ifuw nggu adɔkambi.
12 Ubinkpi umum iki irherhe unggakpi, uwɔɔ ru umbi agɔr agɛ, <<Umum idɔsu Uburhu,>> uwɔɔ agɛ, <<Umum idɔsu Uaforho,>> uwɔɔ agɛ, <<Umum idɔsu

Ukefa,>> uwɔɔ ikɛi agɔr agɛ, <<Umum idɔsu Ukiristo.>>
13 Ukiristo agugau? Umbɔ anyapukumbɔ Uburhu ri itsimbi? Umbɔ asorhuwambɔ umbi ubɔtisima ri itsok Uburhu?
14 Umum itar uwɛɛ umum isi isorhukũ ubɔtisima ru unermbi bɔr Ukiribu nu Ugayu ukpekũ.
15 Nggee unera asi ígɔra ugɛ umbɔ asorhuwe unga ubɔtisima ri itsokmum.
16 Ĩhĩĩ, umum iyitumum ikɛi isorhuwe ubɔtisima ra aner iya Uistifanu ukpekũ, umum isi iyitumum uner uwɔɔ umum iki isorhuwe unga ubɔtisima.
17 Ukiristo asi idenanga umum isorhuwe ubɔtisima, bɔr adena umum idũwũ Isarhe Iyiki Ize. Umum isi ikũ itsoi anera idũwũmum, utsur igãrhãmau ucucii Ukiristo ushikpɔ ru ijee.

Ukiristo ha awu itsoi nu iker Unum

18 Ubinkutsu isarhe iyi igãrhãmau ucucii ashike ru ugarh ra abirabɛ aka atsĩm, bɔr ru umɛn abika afɔrh awu ijee Unum.
19 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,
<<Umum iwuri ididakuwe itsoi abi itsoi,
ihwihwɛng abi isarasu umum iwuri idzunuwe.>>*
20 Aner itsoi awerɛ umbɔ? Abika amesuwe Ikpem Umusa awerɛ? Abika abee ihwihwɛng ru udan ukpirɛ awerɛ? Asi iwea Unum atsu itsoi iyi upfung iwe agugge?
21 Unum ri itsoinga atsu anera ru upfung asi idɛ̃ɛ̃ ahwɛngmbɔ unga ri itsoimbɔ. Unum asɛng ifɔrh abika adzowe imangmang ru unga ri igũ Isarhe Iyiki Ize umbɔ aka anyanga ngge iwe itser agugge.
22 Abi Uyahuda arhusa atsar nu atsen abi Uyahuda abee itsoi.
23 Bɔr umɛn idũwã isarhe nyinyapu Ukiristo, ngge iki iwu utarh ukpuku utsu abi Uyahuda akwɛr itok, ni iwe abin ugugge ra atsen abi Uyahuda,
24 bɔr ra abirabɛ Unum aka ayisa, abi Uyahuda nu atsen abi Uyahuda, Ukiristo awu ijee Unum nu itsoi Unum.
25 Abin ugugge ru Unum asarasu anangke itsoi anera, nu ida iker iyi Unum ikerngge iker anera.
26 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, àka ayita iwiwembi ri ivangyɛ Unum aka ayisa umbi. Anera ukunjiir ru umbi aka awe abi isarasu ri inyinyã iyi upfung. Anera ukunjiir ru umbi aki awe ru itser iki imor. Anera ukunjiir ru umbi aka awe angwɛ̃ abika amor.
27 Bɔr Unum asɛng abin agugge ru upfung akũ adzowe atsa ra abin isarasu, na asɛng abin aka asheri iker ru upfung akũ adzowe atsa ra abin akika aker.
28 Unum akũ abin akika asheru ugarh ru upfung, nu abinkɛ umbɔ aka akwɛɛte nu abinkɛ aka ashike. Akũ afɔ̃rhũwe abinkɛ anera aka anyanga ake awe ru ugarh,
29 ngge itsú unera asi ífĩrhũnga ra asunga.
30 Awu Unum atsu umbi awe ru Ukiristo Uyesu, uwuku uwe itsoi ru umɛn iki idzeku Unum, ngge iwe irhirhika, isisar nu ishishɔɔramɛn.
31 Nggee, ru nyaki itsɛng Arherhu-Num iki igɔr ugɛ, <<Uneke unga aka afĩrhã, afĩrhã ru Uteijee.>>†

2

Isarhe ri itsi Ukiristo umbɔ aka anyapuwe

1 Ivangyɛ umum iki iba ru umbi, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umum isi ĩbamum nggu ihwɛng arherhe use nggaa itsoi anera ĩdɛyiwa umbi ideka Arherhu-Num.
2 Umum isi ĩbeemum ihwɛng use imesuwe ubin ukpɔɔ ivangyɛ umum iki iwu nggu umbi bɔr Uyesu Ukiristo ukpekũ uwuruwi umbɔ aka anyapuwe.
3 Umum ĩba ru umbi ri ida iker nggu nggaa iwei nu izang iyor.
4 Isarhamum nu udũwãmum isi iwengge arherhe ishishɔ̃rhã use isarasu, bɔr awu nggu ikikorhe ijee iyi Ipfu-Num.
5 Ngge itsú imangmangmbi ima ineke iwe ru itsoi anera, bɔr iwe ru ijee Unum.

Itsoi Unum

6 Umɛn irherha arherhi itsoi ra abika akɔ̃ ri imangmang, bɔr asi iwea ikpũ itsoi iyi ivang iyɛrɛ, use iyi ayɛrhe ivang iyɛrɛ, abirabɛ aka asi íghambɔ iyɛrhe ugbagbaa.
7 Ĩ'ĩ, umɛn irherhe itsoi Unum, iki iwɔk nu Unum aka abee umɛn igasha ri imor iyi Ukiristo ri ivang iyi inggbaashia.

* **1:19** Àka anyã ikɛi: Uish 29.14. † **1:31** Àka anyã ikɛi: Uiri 9.24.

8 Ayɛrhe abi ivang iyɛrɛ asi ihwɛngmbɔ
ngge, ubinkutsu ugɛ umbɔ ahwɛngmbɔ,
umbɔ asi ínyapukumbɔ Uteijee uwu imor.
9 Rimi hã itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,
<<Ubinkpi Unum aka agbishuwe abika
abema unga
unera anasi inyãã,
unera anasi igũa,
ikɛi unera anasi ikaka ifɛrhkɔngge.>>*
10 Bɔr abin hã akɛ Unum adɛyiwa umɛn ake
ru ubok Ipfunga.
Ipfu-Num ngge irhisa abina kishoo, uko
abinkɛ aka aghong ihwihwɛng aki Unum.
11 Ungaa ahwɛng ifɛrhkɔ unera? Ipfu
uner ha ukpekũ ngge ihwɛng. Iwe rimi hã,
unera asi ídɛ̃ɛ̃ ahwɛnga ifɛrhkɔ Unum, bɔr
Ipfu-Num ukpekũ.
12 Umɛn isi iyɛimɛn ipfu iyi upfung, bɔr
umɛn iyɛi Ipfu iki idzeku Unum, nggee
itsu umɛn ihwɛng abinkɛ Unum aka adzaa
umɛn izũwã.
13 Ubin hã ukpi umɛn iki irherhe, asi
iwea irhɛm iyiriyɛ iki imesuwe ri itsoi an-
era bɔr irhɛmyɛ Ipfu-Num iki imesuwe.
Umɛn ikũ irhɛmyɛ Ipfu iki imesuwa umɛn
imesuwe idzidzɛrhe iyi Unum.
14 Unerwi aka ashia ri Ipfu-Num hã,
asi íyɛisa abinkɛ aka awe aki Ipfu-Num,
ubinkutsu awu abin ugugge ru unga. Unga
asi ídɛ̃ɛ̃ ahwɛnga ake, ubinkutsu awu Ipfu-
Num itsu ihwihwɛng ake ukpekũ.
15 Unerwi aka awe ru Ipfu-Num awuri
idɛ̃ɛ̃ ahwɛnga kishoo abinkɛ Ipfu iki
idɛyiwe unga, bɔr abirabɛ aka ashimbɔ ri
Ipfu-Num hã asi ídɛ̃ɛ̃ ahwɛngmbɔ ifɛrhkɔ
unerwi aka awe ru Ipfu-Num.
16 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,
<<Ungaa ahwɛng amɛn Uteijee?
Ungaa idɛ̃ɛ̃ idzowe unga itsũwã?>>†
Bɔr umɛn ikaifɛrhkɔ ru nyaku Ukiristo.

3

Awɛrhi itser ri itser Unum

1 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umum
isi idɛ̃ɛ̃ irherhuwamum umbi arherhe ru
nyaka abirabɛ Ipfu iki idarh umbɔ, bɔr ru
nyaka anera ru upfung, írheng awɛkaci ru
Ukiristo.
2 Umum ikũ abɛ̃ ifuka umbi, umum
isi ikũmum ubingha ukpuku ukpukpɔma,
umbi anasi imɛ̃mbi igha ukpɔ. Idzidzɛrhe
umbi anasi imɛ̃mbi.
3 Umbi ana awu abirabɛ ayormbi iki
idarh umbi. Umbi ana awembi ru unyɛ̃ɛ̃ nu
uning ru umbi, umbi asi iwembi abirabɛ
ayormbi iki idarh umbi? Umbi asi itɔ̃mbi
ikpũ itser ru nyaka abi upfung?
4 Ivang uwɔɔ aka igɔr agɛ, <<Umum idɔsu
Uburhu,>> uwɔɔ ikɛi agɔr agɛ, <<Umum
idɔsu Uaforho,>> umbi asi iwembi ru
nyaka abi upfung?
5 Ungamɔ awu Uaforho? Ungamɔ awu
Uburhu? Umbɔ awe agãrhã ukpekũ,
abirabɛ umbi aka adzowe imangmang
ru ubokmbɔ. Ru ubɛn unera atɔ̃ itseryɛ
Uteijee aka adzowe unga.
6 Umum idoi ikpũa, Uaforho atsuyi amɛ̃,
bɔr awu Unum atsu ikpũ hã imɛr iseng.
7 Nggee asi iwea unga uwuku ududoi use
unga uwuku utsuyi amɛ̃ awe ubin, awu
Unum ukpekũ, uwuruwi aka atsu ikpũa
imɛr iseng.
8 Uner uwuku ududoi nu uwuku utsuyi
amɛ̃ ifosambɔ iwu unying, nu ubɛn unera
awuri ikpoa itosanga ri itseryɛ unga aka
atɔ̃.
9 Umɛn iwu awɛrhi itser ri itser Unum,
umbi awu icang Unum, nu idzin Unum.
10 Awe ri imimuta Unum aka adzaa
umum, umum itsu atarh idzin ugɛɛ uner
uwuku uhwɛng idzin, nu uwɔɔ adzin nu
ake. Bɔr ubɛn unera angwɛ̃dzɛn na adzin
nu ake.
11 Unera asi ídɛ̃ɛ̃ atsuka atarh idzin akɔɔ
aka anangke akirakɛ umbɔ aka agbaashia
atsu, ake awu Uyesu Ukiristo.
12 Unera aba akũ uzinarhi, uazurhfa,
atarh imang, acucii, ubĩĩ use agam adzin ra
atarh idzin hã,
13 unuma ubɛn unera awuri inyã ikpũ
itseryɛ unga aka atɔ̃. Ivang Uyesu aka ibvui
aba, unga awuri itsu anera ahwɛng ake.
Awuri ivira ngge nggu urha nu urha ha
iwuri iviri ikpũ itser ubɛn unera.
14 Ubinkpi unga aka adzin nu atarh ha
uba usi ikpĩĩkpɔ, uner idzin hã awuri ikpoa
itosanga.

* **2:9** Àka anyã ikɛi: Uish 64.4. † **2:16** Àka anyã ikɛi: Uish 40.13.

15 Idzin hã iba ikpĩĩngge, itser uner idzin
hã awuri igbabĩ, unga nibikanga awuri
ikpoa ififərh, bər awuri iwe ru nyaku uner
uwuku udzeki ikon urha.
16 Umbi asi ihwɛngmbi ugɛ umbi awu
Iya-Num nu Ipfu-Num isei ru umbi?
17 Unera aba adakuka Iya-Num, Unum
awuri idakuwe unga, ubinkutsu Iya-Num
iwu isarsatake, ikɛi umbi awu Iya-Num hã.
18 Niba arhɛmmbi atsimbi. Unera aba
akaifɛrhkɔ ugɛ unga asarasu icɛrɛ ru udan
ukpirɛ, imɛ̃ngge unga adzipa awe ugugge
ngge itsú unga asarasu.
19 Ubinkutsu isarasu upfung ukpirɛ iwu
ugugge ra asu Unum. Ru nyaku itsɛng
Arherhu-Num iki igɔr ugɛ,
<<Unga aka isaka adzui abi isarasu ri it-
soimbɔ.>>*
20 Ikɛi itsɛng igɔr igɛ, <<Uteijee ahwɛnga ugɛ
ifɛrhkɔ abi itsoi iwu ibɛm.>>†
21 Nggee, unera niba akũ uner afĩrhũnga!
Abina kishoo awu akimbi,
22 Uburhu, use Uaforho, use Ukefa, use
upfung, use urhɛ, use akpe, use abin aki
icɛrɛ, use aki unuma, kishoo awu akimbi,
23 umbi awu abi Ukiristo, Ukiristo ikɛi awu
uwu Unum.

4

Uner itser-Yesu Ukiristo

1 Nggee, imɛ̃ngge anera anyanga umɛn
iwu abi itser Ukiristo nu abirabɛ Unum
aka adzowe umbɔ ijee iyiki idɛyiwe anera
idzidzɛrhe abinkɛ Unum aka awɔke.
2 Awu ufang abika adɛyiwe ha awu abi
idzidzɛrhe.
3 Bər awu ubin ukucii umbi aba avira
umum, use umbɔ akũ abi ijee avira umum,
umum ĩba isi ivirumum itsimum.
4 Amɛnmum awe uku ushashaki, bər ake
asi itsu umum ishimum ru uvau. Awu
Uteijee unga ivira umum.
5 Nggee niba atsumbi uvau ri ivanga
idərhi iwe, àka adzɛu ibiba Uteijee. Unga
awuri idɛyiwe abinkɛ aka awɔk ru uzĩ ri
irhirhang na adɛyiwe abinkɛ aka awe ra
amɛn anera. Ri ivang hã ubɛn unera aka
iyɛi ikpikpoi ru Unum.
6 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, abina
akɛrɛ umum nu Uaforho iki inyanga ake
ru ugarhmbi, ngge itsú umbi amesa ru
umɛn agben arherha ha aka agɔr agɛ,
<<Niba afara atɔngmbi ubinkpi umbɔ aka
atsɛng.>> Məcɛ unera ru umbi asi íkũ
unera afĩrhũnga nggu uwuku umesuwe
unga ananga uwɔɔ.
7 Ubinkutsu ungamɔ agɔr ugɛ ungo
uwuweɔ nggu abɔɔ? Ungo uwe ru use ungo
uku usi iyɛsɔ? Uba ungo uyuyɛi, use utsu
ungo ufĩrhã ugɛɛ ungo usi ikpoɔ ake izũwã?

8 Umbi akaifɛrhkɔ ugɛ umbi aka
akpombi kishoo abinkɛ umbi aka abee!
Umbi aka awembi ru ubin! Umbi aka
awe ayɛrhe, umɛn isi iwemɛn ubin! Awu
ibibemamum umbi awe ayɛrhe ngge itsú
umɛn igha iyɛrhe nggu umbi!
9 Bər umum inyã ngge riminɛ, ugɛ Unum
aka atsu umɛn abi itser Uyesu umɛn iwu
amaataka ru ubɛn ubin, ru nyaka abirabɛ
iwa iki igha umbɔ, na adɔsa ru undzing
abika agha inggbaashi ri ininang, na at-
suke umbɔ ufai akpe. Umɛn iwu ubinkpi
upfunga kishoo nu ípfu itser-Num nu anera
aka itsu asumbɔ ra ake.
10 Abi upfunga anyã ugɛ umɛn iwu
agugge ubinkutsu umɛn idɔsu Ukiristo, bər
umbi akaifɛrhkɔ ugɛ umbi awe abika awe
ru itsoi! Abi upfunga anyã ugɛ umɛn
ishimɛn ri iker, bər umbi akaifɛrhkɔ umbi
awembi ri iker! Anera ani ikpoi umbi, bər
anera asi idzaambɔ umɛn imor!
11 Icɛrɛ umɛn igũ imerh nu ugɔ amɛ̃, isi
itsimmɛn abin aka aze, anu ikwɛr umɛn,
ishimɛn ru aya.
12 Umɛn itɛ̃wũ itser nggu abokmɛn.
Umbɔ aba arhena umɛn, umɛn itsuke umbɔ
idorh. Umbɔ aba idzaa umɛn uver, umɛn
ibima ukpɔ.
13 Anera aba arhenumbɔ umɛn, umɛn
irherhuwe umbɔ nggu amɛn aka adɔɔr.
Umɛn iwe ru nyaka abin ishĩ, ambumbin
umbɔ iki iyar ru upfung.

14 Umum isi itsɛngamum umbi arherhe
akɛrɛ umbi agũ atsa, bər umum igbiita
atombi, ru nyaka aze angwɛ̃mum iki ĩbema.
15 Uko abika amesuwa umbi ru Ukiristo
awu anaka agɔnga usɔka, umbi ashimbi ra
atei arhɛrhɛ. Ubinkutsu ru Ukiristo Uyesu
umum iwu utei ru umbi ri ikũwã umbi
Isarhe Iyiki Ize.

* **3:19** Àka anyã ikɛi: Uay 5.13. † **3:20** Àka anyã ikɛi: Amb 94.11.

16 Nggee umum ishõrhã umbi, aka amesa
ru umum na awe ugɛɛ umum.
17 Akɛrɛ ha atsu umum idene Utimoti
unga aba ru umbi, ungwɛ̃mum iki ibema,
uwu imangmang ru Uteijee. Unga awuri
iyituwa umbi ikpũ ibibɛkmum ru Ukiristo
Uyesu, iki iwe ru imesayɛ umum iki ime-
suwe ubɛn anang ri ikikɔng abika adɔsa.
18 Abɔɔ ru umbi aka awu abika aberi itsi,
ugɛɛ umum isi ínbamum ru umbi ikɛi.
19 Bɔr umum isi índãrhũmum ni ĩba ru
umbi, Uteijee aba abemunga, umum iwuri
ĩrhisũ ubin abika aberi itsi ha iki irherhe nu
ikpũ ijeeyɛ umbɔ aka awerangge.
20 Ubinkutsu, Iyɛrhe afã isi iwengge
arherhe ukpekũ, bɔr iwe ijee.
21 Umbi abee use? Umum ikũ asharhe
ĩba, use ibibema nu ipfu iyiki ididɔɔr?

5

Iwayiwe uner amɛn aka atãrhã

1 Umum ĩgũ anera agɛ abika atoma-dak
awembɔ ru umbi, ikpũmbɔ iki ishingge uko
ra abi uzĩ. Unera adzipu utsɛrha utɛnga
awu utsɛ̃nga.
2 Umbi ana afĩrhã! Imɛ̃ngge amɛnmbi
aghong nu umbi atsũwe uner ha ru umbi.
3 Uko umum isi iwemum nggu umbi ri
iyor, umum iwu nggu umbi ri ipfu. Ru
nyaku unerwi aka awu nggu umbi irherɛ,
umum iki itsukũ uvau ru unerwi aka ako-
rha akɛrɛ ha.
4 Nggee ivangyɛ umbi aka ikɔng ri itsok
Uteijeemɛn Uyesu, umum iwe nggu umbi
ri ipfu, nu ijee iyi Uteijeemɛn Uyesu iwu
umɔ,
5 àka adzowe uner ha ru Ushaitan, ngge
itsú unga aneke amɛn aki arhim, ngge itsú
umbɔ afɔrh urhɛnga ru unumkpi Uteijee
aka iba.
6 Ififĩrhãmbi isi izengge. Umbi asi
ihwɛngmbi ugɛ ungwɛ̃rhũ uga uku isaku
ufuyiwe kishoo akõ uborodi?
7 Àka atare uga uwuku ugbe uwu arhim
hã nu umbi awe uborodi uwuku ufa, uku
ushimgbɔ ru uga. Undzumu ubinkpi umɛn
iki iwerakpɔ, ubinkutsu Ukiristo ungwɛ̃
itsurhi Irhuwa Iyiki Igar Utɔngmɛn, aka
awea idɛm-Num.
8 Nggee umɛn izek Irhowa Iyiki Igar
Utɔng hã, ngge niba iwengge nggu uga
uwuku ugbe, uga uwu amɛn inyar nu
iyiki ibewe, bɔr iwu uborodi ukpurukpi
ushikpɔ ru uga, uborodi ukpuku usar nu
idzidzɛrhe.
9 Umum iki itsɛngamum umbi ru ubvur-
mum ĩgɛ àka niba agbopumbi atsi nggu
abika atoma-dak abi arhim.
10 Umum isi ĩgɔrmum abi uzĩ abika
atoma-dak abi upfung ukpirɛ, use abi
ikpona, use avɛu, use abika adzowe igɔng
ra agberhe. Iba iwe rimi awu ufang umbi
adzeku upfunga.
11 Bɔr umum itsɛnga umbi ĩgɛ niba ag-
bopumbi itsi nggu uwuruwi aka anyangu
itsinga awu uner uwuku udɔsa na awe ra
amɛn aka atoma-dak, aki ikpona, use uner
uwuku udzowe igɔng ra agberhe, use uner
uwuku ukow inyar, use uner uwuku uhwa
abin, use uner uwuku uvɛu ivɛu. Niba
aghambi ubingha nggu ikpũ uner ha.
12 Awu use utsu umum itsu uvau ra abi
awiya? Asi iwea abirabɛ aka awe abika
adɔsa umbi aka itsu uvau?
13 Awu Unum unga itsu uvau ra abi
awiya. Àka awayiwe uner amɛn aka abewe
ru umbi.*

6

Itsu arherhe abika adɔsa

1 Uwɔɔ ru umbi aba awea ra arherhe
nggu undɔka, asi iwea ubin atsa unga akũ
undɔkanga azĩ atsu uvau ra abi uzĩ aka asi
iwembɔ abika adɔsa?
2 Use umbi asi ihwɛngmbi ugɛ abika
adɔsa umbɔ awuri itsu uvau anera ru up-
fung ukpirɛ? Aba awu umbi awuri itsu
uvau anera ru upfung, umbi asi imɛ̃mbi
itsu uvau abin akika aci?
3 Umbi asi ihwɛngmbi ugɛ umɛn iwuri
itsu avau ru ípfu itser-Num? Nggee àka
ahwɛng ugɛ umbi adɛ̃ɛ̃ atsumbi uvau ra
abin aki upfung ukpirɛ!
4 Nggee, umbi aba awembi ra arherhe
ikpũ akɛrɛ, awu use utsu umbi anu ikũ
arherhambi azĩ ra abi uzĩ aka asi iwembɔ
ubin ra abika adɔsa?
5 Umum irherha akɛrɛ ru umbi agũ atsa.
Uner itsoi ashia ru umbi unga aka idɛ̃ɛ̃ atsu
uvau agbishi isisei abika adɔsa?

* **5:13** Àka anyã ikɛi: Iva 17.7; 19.19; 21.21; 22.21,24; 24.7.

6 Bɔr nu ngge iki iwe rimi, ungwɛ̃mbi aka
isaka akũ arherhe ungwɛ̃mbɔ azĩ iya iyiki
itsu uvau, ra asu abi uzĩ aka asi iwembɔ
abika adɔsa!
7 Arherha adɔkambi umbi iki itsu ra abi
uzĩ, aka awu igbaigba ru umbi. Awu use
utsu umbi asi iyɛimbi uvau? Awu use utsu
umbi asi ineke umbɔ aghambɔ urhambi?
8 Nu ngge iki iwe rimi umbi nibikambi
agha urha na agbambi, na ikorhuwe
adɔkambi akɛrɛ!
9 Umbi asi ihwɛngmbi ugɛ abirabɛ aka
asi irhikumbɔ asi íkpombɔ ukam ri Iyɛrhe
Unum? Niba arhɛmmbɔ umbi, abi arhim
itoma-dak use abika adzowe igɔng ra ag-
berhe, use abika atoma-dak use akatsak
abika arha akatsak,
10 use avɛu use abi ikpona use abika
afĩrhã adɛ use abika ahong inyar use abika
abvuta anera na ayɛi abinmbɔ asi ítsĩmbɔ ri
Iyɛrhe Unum.
11 Rimi hã abɔɔ ru umbi aka awe isha. Bɔr
aka asorh umbi, aka atsu umbi asarmbi,
Unum aka anyanga umbi awu abika
arhika ri itsok Uteijee Uyesu Ukiristo nu
ru Ipfu-Nummɛn.

Arhim itoma-dak

12 Umbi agɔr agɛ, <<Abemuwambɔ
umum ikorhe ubɛn ubin,>> bɔr asi iwea
ubɛn ubin uwe ru ugarh. Umbi agɔr
agɛ, <<Abemuwambɔ umum ikorhe ubɛn
ubin,>> bɔr umum isi iwemum ugãrhã ru
ubɛn ubina.
13 Umbi agɔr agɛ, <<Ubingha uwu ukpu
ana, ana awu aki ubingha,>> bɔr Unum
awuri itsĩme iyor nu ubingha. Iyor ha isi
iwengge iyi itoma-dak, bɔr iyor iwu iyiki itɔ̃
itser Uteijee nu Uteijee awu uwu iyor.
14 Unum akũ ijeenga asoyiwe Uteijee ra
akpe, rimi hã unga aka isoyiwa umɛn ikɛi.
15 Umbi asi ihwɛngmbi ugɛ ayormbi awu
agau iyor Ukiristo? Umum idɛ̃ɛ̃ inyãngu
agau iyor Ukiristo ikpangumum ngge nggu
unggoyi? Ĩ'ĩ!
16 Umbi asi ihwɛngmbi ugɛ uwuruwi aka
agbopi iyornga nggu unggoyi umbɔ aka
awu iyora unying nukpɔ? Itsɛng Arherhu-
Num igɔr igɛ, <<Umbɔ ikivarhambɔ awuri
iwu iyor unying.>>*
17 Bɔr uwuruwi aka agbopa nggu Uteijee
umbɔ aka awu unying ri ipfu ru ukpɔ.
18 Aka atĩmbi arhim itoma-dak. Kishoo
arhimkɛ unera iki igba ra ake ashike ri
iyornga, bɔr unera aba agbaa ra arhim
itoma-dak, uner ha asi itɔ̃ itser iyiriyɛ
Unum aka abee nggu iyornga.
19 Use umbi asi ihwɛngmbi ugɛ ayormbi
awu aya Ipfu Isarsatangge iyiriyɛ iki iwe ru
umbi, ikɛi iyiriyɛ iki idzeku Unum? Ikɛi asi
iwea umbi awe ru ijee atsimbi,
20 agugoi umbi nggu izɛɛ. Nggee àka
adzowe imor ru Unum nggu ayormbi.

7

Ipfuna

1 Icɛrɛ umum ibee irherhe nu ubinkpi
umbi aka atsɛnga umum agɛ, <<Azea unera
niba apfununga.>>
2 Bɔr itĩ irha unerwi aka asi iwea utsɛ̃ngo
use utsakngo, aze ubɛn utsaknga awe ru
utsɛ̃nga, ubɛn ukutsɛrh awe ru utsaknga.
3 Ukutsak ha akorhe ubinkpi uku umɛ̃ɛ̃
unga akorhuwe utsɛ̃nga, rimi hã utsɛrh ha
ru utsaknga.
4 Utsɛrh ha ashia ri ijee iyornga bɔr ad-
zowe ngge ru utsaknga. Rimi hã, utsa ha
ashia ri ijee iyornga bɔr adzowe ngge ru
utsɛ̃nga.
5 Niba akɛnmbi adɔka bɔr abemuwe
adɔka ivanga ukunjiir, ngge itsú umbi
ama afɛn-Num, na abvui agbopa ikɛi utsur
Ushaitan arhɛma umbi ri itsi ida ikpɔm
itsimbi.
6 Umum isi itsukamum umbi ikpem, bɔr
umum ineka umbi.
7 Umum ibee anera awe ru nyaka umum
iki iwe. Bɔr ubɛn uner awea ri izũwãyɛ
Unum aka adzowe unga, uwɔɔ awea ri
iyɛrɛ, uwɔɔ awea ri iyɔrɔ.
8 Ra abirabɛ aka anasi ipfunumbɔ nu
atsɛ̃rhãpfu, umum inyã azea umbɔ niba
apfunumbɔ, bɔr awe ru nyaka umum iki
iwe.
9 Bɔr umbɔ aba asi ídɛ̃ɛ̃ abimumbɔ,
imɛ̃ngge umbɔ apfuna. Ugba ipfuna nu
ikponayɛ iki ihwa itsi unera.
10 Abirabɛ aka apfuna, umum ĩdzaa umbi
ikpem, asi iwea umum bɔr Uteijee, awu

* **6:16** Àka anyã ikɛi: Ing 2.24.

ufang ukutsɛrh asi ígapa itsɛrh nggu utsaknga.
11 Bɔr unga aba agapa nggu utsaknga, awu ufang unga asi ípfununga utsak uwɔɔ, akpurha abvui agbisha nggu utsaknga. Awu ufang utsak ha asi ítsũwũka utsɛ̃nga.
12 Ra abɔɔ, asi iwea Uteijee bɔr awu umum irherhe ugɛ, ungwɛ̃mɛn aba awea ru utsɛrhwi aka ashia ri imangmang, utsɛrh ha aba abeenga isei nggu unga, awu ufang unga niba awayika unga.
13 Ikɛi utsɛrh uwɔɔ aba awea ru utsak uwuruwi aka ashia ri imangmang, utsa ha abeenga isei nggu unga, awu ufang unga niba adzeka ru unga.
14 Ubinkutsu umum igɔr rimi ru ukutsak uwuku usheri imangmang akpo isisar ru ubok utsɛ̃nga, rimi hã ru ukutsɛrhwi aka ashia ri imangmang awu asarsatawɔ ru ubok utsaknga aka awe ru imangmang. Aba asi iwea rimi, awɛkacimbi asi ísarmbɔ, bɔr icɛrɛ umbɔ awu asarsatambɔ.
15 Bɔr uba uwuku usheri imangmang abee ineke uner uku udɔsa ha, neke unga agau. Ra amɛn akɛrɛ ha, ungwɛ̃mɛn use unapumɛn abika adɔsa, isi íwengge ufang nu atsimbɔ. Unum ayisa umɛn isei ri ididɔɔr.
16 A utsɛrh ha, use ungo uhwɛngo awu ungo uwuri ifɔrhe utsaknga? A utsak ha, use ungo uhwɛngo awu ungo uwuri ifɔrhe utsɛ̃ngo?

Ikpũ isisei iyi Uteijee aka abee

17 Ubɛn unera asisei iyi Uteijee aka abee nu iyi Unum aka ayisa unga asei. Akɛrɛ awu ikpemyɛ umum iki idzowe ri kishoo ikikɔng abika adɔsa.
18 Uwuruwi Unum aka ayisa aka awea ru usorhe? Unga niba abeenga iwe uner uwuku usheru usorhe. Unera ashia ru usorhe ri ivangyɛ Unum aka ayisa unga? Unga niba asorhunga usorhe.
19 Usorhe, use ida usorhe, asi iwea ubin. Bɔr idɔsi íkpem Arherhu-Num ngge iwu undzumu ubin.
20 Ubɛn unera imɛ̃ɛ̃ngge unga awe ru nyaka unga aka awe ri ivangyɛ Unum aka ayisa unga.
21 Ungo uwu ugãrhã ri ivangyɛ umbɔ aka ayisa ungo? Niba ugũo ighong ungo uba udɛ̃ɛ̃ udzekɔ ukamngo, ukorhe rimi hã.
22 Unerwi aka awu ugãrhã ri ivangyɛ Uteijee aka ayisa unga, awu uwuku ufɔn ru Uteijee. Rimi hã unerwi aka awu uwuku ufɔn ri ivangyɛ Uteijee aka ayisa unga, awu ugãrhã ru Ukiristo.
23 Umbɔ agoi umbi nggu izɛɛ, àka niba awembi agãrhã anera.
24 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ubɛn amɛnkɛ unera aka awerake ri ivangyɛ umbɔ aka ayisa unga, unga asei rimi hã nggu Unum.

Andaipfuna nu atsɛ̃rhãpfu

25 Umbi awɛdzɛm nu anadzɛm, umum ishimum nu ikpem iki idzek ru Uteijee, bɔr umum ĩdzowe itsũwã ugɛ unerwi aka awu uner idzidzɛrhe ru ubok atorh Uteijee.
26 Ra ayetnum akɛrɛ icɛrɛ, umum ikaifɛrhkɔ ĩgɛ azea umbi asei ru nyaka umbi aka awe.
27 Ungo uku upfunungo? Niba ufɛrɔ itsɛrh. Ungo unasi ipfunungo? Niba upfunungo utsɛrh.
28 Bɔr ungo uba uku upfunungo, asi iwea arhim. Unadzɛm aba apfununga, asi iwea arhim. Bɔr abirabɛ aka apfunumbɔ awuri ihwambɔ ayetnum arhɛrhɛ ri ibibɛk iyɛrɛ, ikɛi umum ibee ivina umbi ra akɛrɛ.
29 Agben arherhamum, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ĩgɛ ivanga iwu uku ugbim, udzur icɛrɛ uzĩɔ abika awe ra atsɛrh aze umbɔ ahwɛng ugɛ ipfunambɔ isi iwengge iyi ugbagbaa.
30 Abirabɛ aka awe ri ida amɛn, asei ugɛ umbɔ ashimbɔ ri ida amɛn, abika awe ra anggɔm, asei ugɛ umbɔ ashimbɔ ra anggɔm. Abika agoi abin asei ugɛ asi iweke akimbɔ.
31 Abika atɔ̃ itser nggu abin upfung, niba atsumbɔ amɛnmbɔ ra ake. Ubinkutsu upfung ukpirɛ uwuri imaa.
32 Umum ibee umbi aneke igũ ighong. Uwuruwi aka anasi ipfununga aka isaka atsu amɛnnga ra arherhe Uteijee akarhãrhã, atsu Uteijee agũibɛn unga.
33 Bɔr uwuruwi aka apfuna aka isaka atsu amɛnnga ra abin upfung, unga aka itsu amɛn utsɛ̃nga agũibɛn.
34 Nu amɛnnga awuri igasha agbɛra avaa. Ukutsɛrhwi aka ashia ru utsak, use unadzɛm, aka isaka atsu amɛnnga ra Arherhu Uteijee, unga abee itsu amɛnnga

ru Uteijee awe asarsatake ri iyor nu ipfu. Bɔr ukutsɛrhwi aka awe ru utsak, anu itsu amɛnnga ra abin upfung, unga aka itsu amɛn utsaknga agũibɛn.

35 Umum irherhe rimi ru ugarhmbi, umum isi ĩkɛn umbi, umum ibee isiseimbi ize, umbi atɔ̃ itser Uteijee utsur ubin ukɛnkpɔ umbi.

36 Unera aba awea ru ukarhnga aka amɛ̃ ipfuna, na akaifɛrhkɔ ra amɛnnga abinkɛ unga aka ikorhe asi izeke, na awea ri ikponu una hã. Imɛ̃ngge umbɔ apfuna adɔka, asi iwea arhim umbɔ apfuna.

37 Bɔr unerwi aka adɛ̃ɛ̃ ri ifɛrhkɔ amɛnnga, ubin ha usi iwekpɔ ufang ru unga, unga aba adɛ̃ɛ̃ abimunga, utsɛku unga aka anyanga ra amɛnnga na akpɛ̃ɛ̃ ipfunu una hã, uner ha akorhu ubin uku urhika ikɛi.

38 Nggee, unerwi aka apfunu ukarhnga, akorhe iyiki irhika. Unga iganga aka asi ipfununga, ngge iwu iyiki izea.

39 Ukutsɛrh asi ídzeka ri iya utsaknga uba utsaknga anasi ikpea, bɔr unga aba akpea, unga adɛ̃ɛ̃ apfununga uwuruwi unga aka abee, bɔr awu ufang unga apfunu uner uku udɔsu Uteijee.

40 Bɔr ri itsũwãmum, utsɛrh ha awuri igũibɛn ananga, unga aba aseisa ru nyaka ha, umum igamum ikaifɛrhkɔ ĩgɛ umum iwemum ri Ipfu-Num.

8

Ubingha idɛm agberhe

1 Ubingha umbɔ aka adzowe idɛm ra agberhe, umɛn ihwɛngmɛn kishoo umɛn iwemɛn ri ihwihwɛng. Ihwihwɛng iki isaki ikũ iberi itsi, bɔr ibibema iki isaki idzin.

2 Abirabɛ aka anyã ugɛ umbɔ ahwɛngmbɔ ubin, anasi ihwɛngmbɔ ubinkpi uku umɛ̃ɛ̃ umbɔ ahwɛng.

3 Bɔr unerwi aka abemu Unum, Unum ahwɛnga unga.

4 Igha ubingha umbɔ aka adzowe ra agberhe, umɛn ihwɛngmɛn ugɛ ugberhe usi iwemgbɔ ubin ru upfung ukpirɛ, ikɛi umɛn ihwɛngmɛn ugɛ Unum awu unying uwɔɔ ashia.

5 Abina arhɛrhɛ ra afã nu abĩ umbɔ aki iyisa anum nu ateijee,

6 bɔr ru umɛn Unum awu unying ukpekũ. Unga awu Utɛ uwuruwi aka amuna abina kishoo nu umɛn ibɛk iwe abinga. Uteijee ikɛi awu unying ukpekũ, unga awu Uyesu Ukiristo. Ru uboknga kishoo abina aka amuna, umɛn ikɛi ibɛk ru uboknga.

7 Bɔr asi iwea ubɛn unera aka awe ru ihwihwɛng iyɛrɛ ha. Abɔɔ abika abayi ihwihwɛng agberhe akaifɛrhkɔ ugɛ uba umbɔ aghambɔ ubingha ukpu idɛm ru agberhe umbɔ awu idɛm ra agberhe, nu amɛnmbɔ aka asi ikerke, umbɔ aba aghambɔ, umbɔ agũ ugɛ umbɔ awe ra arhim.

8 Bɔr ubingha usi íkũna umɛn ukhapukpɔ ru Unum, umɛn ĩba isi ighamɛn, ubin usi ídzekpɔ ru umɛn, ikɛi ubin usi ítomukpɔ umɛn ĩba ighamɛn.

9 Bɔr àka angwɛ̃dzɛn, utsur ifɛrhɛ ififɔnmbi itsu abirabɛ aka asi ikermbɔ ri imangmang agba ra arhim.

10 Uba abirabɛ aka ashimbɔ ra amɛn aka aker anyãmbɔ ungo uwuruwi uku uwe ru ihwihwɛng, udɛ̃ɛ̃ igha ubin ri iya ugberhe, akɛrɛ asi ítsu umbɔ aghambɔ ubinkpi umbɔ aka adzowe idɛm ra agberhe?

11 Nggee abirabɛ aka ashera amɛn aka aker ha, abirabɛ Ukiristo aka akpe ri itsimbɔ, awuri itsĩm ri itsi ihwihwɛngngo.

12 Uba ungo ukorhe arhim utsu abirabɛ aka ashera amɛn aka aker agũ ighong, ungo uwu uner arhim ru Ukiristo.

13 Nggee, aba awu ubinghakpi umum iki igha uwuri itsu ungwɛ̃mɛn use unapumɛn agba ra arhim, umum isi ítãimum ijuɛ ikɛi utsur umum itsu ungwɛ̃mɛn use unapumɛn agbaa ra arhim.

9

Ijee iyi ungwɛ̃ itser-Yesu

1 Umum isi iwemum uwuku ufɔn? Umum isi iwemum uner itser-Yesu? Umum isi inyãmum Uyesu Uteijeemɛn? Asi iwea ru ubok itsermum umbi aka awe abi Uteijee?

2 Umum ĩba isi iwemum uner itser-Yesu ra abɔɔ, idzidzɛrhe umum iwu uner itser-Yesu ru umbi! Umbi awu utsar ugɛ umum iwu uner itser-Yesu ra asu Uteijee.

3 Ubin hã ukpi umum iki ikũ ikaa itsimum ra asu abirabɛ aka abee irhusa ijeemum.
4 Umɛn isi iwemɛn ru ijee iyiki igha nu ihwa?
5 Umɛn ishimɛn ru ijee iyiki inyãngu utsɛrh uwuku udɔsa urhɔnga nggu umɛn, ru nyaka abi itser Uyesu abɔɔ nu angwɛ̃mbɔ Uteijee nu ikɛi Ukefa aki ikorhe?
6 Use awu umum nu Ubarnaba ukpekũ aka awu ufang umɛn itõ itser iyiki ifuka atsimɛn?

7 Awu ungamɔ atõ itser uner iwa afuku itsinga? Ungamɔ akau icang inebi, na asi igha ikpũrhãngge? Ungamɔ idzɛu ukpui ibũ na asi ihwa abɛ̃?
8 Umum irherhe rimi ri ifɛrhkɔ anera? Use Íkpem Umusa irherhungge rimi hã?

9 Itsɛng ri Íkpem Umusa igɛ, <<Niba ubvurkɔ angwĩ inak iyiki ikau irham ri ivangyɛ ngge iki ini itõ itser iyiki isɔng abvurh.>>* Awu inak ukpekũ Unum aka abee umbɔ ifuka ngge?
10 Asi irherhunga arherhe akɛrɛ nggu umɛn? Ĩĩ, awu unga atsɛng akɛrɛ ru umɛn, ubinkutsu abika akau na abika asar abvurh imɛ̃ngge umbɔ afosa igashi itosambɔ ra abin icang.
11 Umɛn iba idoi ikpũ iyi Arherhu-Num ra amɛnmbi, isi imɛ̃ɛ̃ngge umɛn ibɛrh abin upfung ru umbi?
12 Abɔɔ aba awembɔ ri ijee iyiki ikpo akɛrɛ ha ru umbi, umɛn isi iwemɛn ru ijee ha inangmɛn umbɔ?

Umɛn isi ikũmɛn ijee iyɛrɛ ha, bɔr umɛn ibima nggu ubɛn ubin utsur umɛn ikɛnmɛn Isarhe Iyiki Ize iyi Ukiristo.
13 Umbi asi ihwɛngmbi ugɛ abi itser ri Iya-Num akposhu ubinghambɔ umɔ? Abika adzowe idɛm-Num nu ubeu idɛm ikɛi, akpo agaumbɔ ri ivangyɛ umbɔ iki idzowe idɛm-Num?
14 Iwe rimi hã, ri ikpem Uteijee ugɛ abi itser Isarhe Iyiki Ize akpo abin aka afɛr itsũwãmbɔ ri itser Isarhe Iyiki Ize.

15 Bɔr umum isi ikũmum ijee iyɛrɛ ha. Ikɛi umum isi itsɛng akɛrɛ ni ifosa umbi akorhuwa umum rimi hã. Ugba umum ikpe nu umbɔ aka ikɛn umum ififĩrhã nggu akɛrɛ ha.
16 Ivangyɛ umum iki idɛ̃ɛ̃ idzowe Isarhe Iyiki Ize, asi iwea ubin umum iki ifĩrhã, ubinkutsu awu ufang umum idzowe Isarhe ha. Atorhmum, umum ĩba ikpɛ̃mum itõ idzowe Isarhe Iyiki Ize!
17 Umum ĩba idzowe itsimum ri idzowe Isarhe Iyiki Ize, mɔcɛ imɛ̃ngge umbɔ afai umum. Bɔr umum ĩba isi ĩbeemum idzowe Isarhe Iyiki Ize, umum ikpurhi inu ikorhu ubinkpi Unum aka adzaa umum ikorhe.
18 Umum ibee umbɔ afai umum use? Umum ibee ugbɛtɛmum uwe idzowe Isarhe Iyiki Ize nggu ida ififai, nu ri ikorhe rimi hã, umum ikpɛ̃ ubinkpi uku umɛ̃ umum ikpo ru nyaku uner uwuku udzowe Isarhe Iyiki Ize.
19 Umum ihwɛng umum isi iwemum ugãrhũ unera, umum itsu itsimum iwe ugãrhã ru ubɛn unera, ngge itsú umum igbiir anera arhɛrhɛ ĩba ru Ukiristo.
20 Ra abi Uyahuda umum iwe ru nyaku utsa Uyahuda, ngge itsú umum igbiir abi Uyahuda aba ru Ukiristo. Ra abirabɛ Íkpem Umusa iki iwe ru ijee ra atsimbɔ, umum iwe ru nyaku uwuruwi Íkpem hã iki iwe ru ijee ri itsinga ngge itsú umum igbiira umbɔ aba ru Ukiristo. Bɔr Íkpem ishingge ri ijee ri itsimum.
21 Ra abirabɛ aka ashimbɔ ri Íkpem umum iwe ru nyaku uwuruwi aka ashia ri Íkpem, ngge itsú umum igbiir abirabɛ aka ashimbɔ ri ikpem aba ru Ukiristo. Asi iwea ugɛ Ikpem Unum ishingge ri ijee ri itsimum, bɔr umum iwe ri Ikpem Ukiristo.
22 Ra abirabɛ aka asi ikermbɔ, umum iwe ru nyaku uwuruwi aka ashia ri iker, umum igbiira umbɔ ĩba ru Ukiristo. Umum iwe ikpũa ri kishoo ikpũ anera ngge itsú umum ima ifɔrhe abɔɔ.
23 Umum ikorhe akɛrɛ kishoo ri itser Isarhe Iyiki Ize, ru umum ikpo ugau ri idorhngge.
24 Umbi asi ihwɛngmbi ugɛ ru inuku utser, kishoo abika atĩ utser, atĩmbɔ, bɔr awu unying ukpekũ isaka akpo itosa? Àka atĩ utserkpi umbi aka ikpo itosa.
25 Ubɛn uner ununuka aka isaka atsu itsinga ri imesu uver. Unga akorhe rimi

* **9:9** Àka anyã ikɛi: Iva 25.4.

abee ikpo itosayɛ iki isi ídãrhũngge, bɔr umɛn ikorhe ni ikpo itosa iyi ugbagbaa.

26 Nggee umum isi itĩmum utser ru nyaku unerwi aki itĩ ibɛm, umum isi ĩkwɛtũ ikpoi ru nyaku uwuku ukwɛr ugba.

27 Ĩ'ĩ, umum ikwɛr iyormum ni itsu ngge iwu ugãrhã utsur umum ĩba idzowe isarhe ra abɔɔ imaamum, umum nibikami isi ikpomum itosa.

10

Igbiir ato idzek ra arherhe abi Uisrairha

1 Umum isi ĩbeemum umbi awe abika ida ihwɛng idzidzɛrhe, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, agɛ atokamɛn isha kishoo azɛ̃rhã ru uzirhzĩ amɛɛ ikɛi kishoo agar atɔng ru ukau ukugɔng.

2 Umbɔ kishoo aka asorhu ubɔtisima ru amɛɛ nu ikɛi ru ukau ukugɔng hã, ri idɔsu Umusa.

3 Kishoo agha na ahwambɔ amɛ̃ akirakɛ Unum aka akũ adzeka ru ubok idzeu,

4 ubinkutsu umbɔ ahwambɔ amɛ̃ akirakɛ aka adzeku ifa iyiriyɛ iki izĩ idene umbɔ, ifa ha iwu Ukiristo.

5 Rimi hã, Unum asi igũa ibɛn irhɛɛ ru umbɔ, nggee umbɔ afɛyiwe umbɔ ra arhum.

6 Abin akɛrɛ awu abin imesa ru umɛn, utsur umɛn itsumɛn amɛnmɛn ra abin aka abewe ru nyaka umbɔ aka akorhe.

7 Niba awembi abika adzowe igɔng ra agberhe, ru nyaka abɔɔ ru umbɔ aka awe, ru nyaki itsɛng Arherhu-Num iki igɔr ugɛ, <<Anera asei agha na ahwa na asok azer azer anyɔna.>>*

8 Umɛn niba itsĩmɛn ra amɛn aka atomadak, ru nyaka abɔɔ ru umbɔ aka akorhe, utsɛku anera anaka agɔnga isɔka ivaa na ataar akpembɔ ru unuma unying.

9 Umɛn niba ivirumɛn Ukiristo, ru nyaka abɔɔ ru umbɔ aka akorhe, utsɛku íbvui ifɛyiwe umbɔ.

10 Umɛn niba ibvunmɛn arherhe, ru nyaka abɔɔ ru umbɔ aka akorhe, utsɛku ipfu itser-Num iyiki itsĩme iki ifɛyiwe umbɔ.

11 Abin akɛrɛ ha aka akorhe nggu umbɔ awe abin imesa na atsɛng ake nu ake agbiir atomɛn, ri itsuifɛr imimashu undankpi uku iba.

12 Nggee, ungo uba ukaifɛrhkɔ ugɛ ungo udɛ̃ɛ̃ ukerɔ, ukpɔm amɛnngo utsur ungo ugbaɔ igba!

13 Iviviri iyɔɔ ishingge iki ikpo umbi ikpurhi iwe iviviraye iki iviru ubɛn unera. Unum awu uner idzidzɛrhe, asi íneke iviviri inangngge ikermbi. Bɔr umbɔ aba avirumbɔ umbi, unga awuri itsuruwanga utsĩndĩwi umbi aka ibima. Irhowa agberhe nu ubingha Uteijee.

Irhowa agberhe nu ubingha Uteijee

14 Nggee, umbi aze awɛrhamum, àka atĩmbi ri idɔsa agberhe.

15 Umum irherhe nggu abi itsoi, àka arhi anyã nibikambi ubinkpi umum iki irherhe.

16 Ukpɛwa ha umɛn iki ikũ ru Ubingha Uteijee ukpurukpi umɛn iki itar uwɛɛ ru Unum ru ukpɔ, ivangyɛ umɛn iki ihwa ru ukpɔ, umɛn igasha ra adzirh Ukiristo. Nu uborodi ha umɛn iki itsɔka, ivangyɛ umɛn iki itãi ukpɔ, umɛn igasha ri iyor Ukiristo.

17 Ubinkutsu awu ipo uborodi unying, umɛn kishoo, nu umɛn iki iwe irhɛrhɛ, umɛn iwe iyora unying, ubinkutsu umɛn igashi ipoa unying.

18 Àka arhi anyã aner Uisrairha, asi iwea abirabɛ iki itãi abin idɛm-Num atɔ̃ itser ru ubeu?

19 Ude umum igɔr ugɛ idɛmyɛ umbɔ iki idzowe agberhe iwu ubin, use agberhe awu ubin?

20 Ĩ'ĩ, umum ĩgɔr ugɛ idɛm abi uzĩ adzowe ru ípfu iki ibewe, isi iwengge ru Unum, umum isi ĩbeemum umbi awe nggu ípfu iyiki ibewe.

21 Umbi asi íhwambi ru ukpɛwa Uteijee nu ukpɛwa uwu ípfu iki ibewe ikɛi, umbi asi íghambi ubingha nu utebur Uteijee, ikɛi na agha nu iyi ípfu iyiki ibewe.

22 Umɛn ibee itsu Uteijee agũ unyɛ̃ɛ̃? Umɛn ikermɛn unga?

Ijee abi imangmang

23 Umbi agɔr agɛ, <<Abemuwambɔ ubɛn ubin,>> bɔr asi iwea ubɛn ubin uwe ru

* **10:7** Àka anyã ikɛi: Idzi 32.6.

ugarh. Umbi agɔr agɛ, <<Abemuwambɔ ubɛn ubin,>> bɔr asi iwea ubɛn ubin uyika umbi.
24 Unera niba abeenga iyiki izenga, bɔr abee iyiki ize abɔɔ.

25 Àka atãi ubɛn ubinkpi umbɔ iki igoyiwe ra anang izɛɛ ijuɛ, niba arhusumbi use asi izea umbi atãi ngge.
26 Ubinkutsu itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ, <<Upfunga nu kishoo abinkɛ aka awe ru ukpɔ awe aki Uteijee.>>†
27 Abirabɛ aka asi idɔsumbɔ Ukiristo aba ayisumbɔ umbi igha ubingha, na abeembi izizĩ, àka agha ubɛn ikpũ ubinkpi umbɔ aka idzaa umbi, niba arhusumbi ugɛ umbi awe ra arhim umbi aba aghambi.
28 Bɔr uwɔɔ aba agɔra umbi agɛ, <<Àka adzowe idɛm ra agberhe,>> niba aghambi, ngge itsú umbi akorhe iyiki ize ru uner ha aka adɛyiwa umbi, unera ashia aka ikaifɛrhkɔ ugɛ awu arhim.
29 Umum isi inimum irherhe ri ifɛrhkɔmbi ugɛ umbi awe ra arhim ri ighabin, bɔr ri itsi ubinkpi uwɔɔ aka akaifɛrhkɔ. Awu use utsu umum igwirhuwe ififɔnmum ri itsi uner uwɔɔ aka akaifɛrhkɔ ugɛ awu arhim?
30 Umum iba igha ubingha ri itarwɛɛ, awu use utsu umbɔ acayi umum ru ubinkpi umum iki igha nggu itarwɛɛ ru Unum?
31 Nggee abinkɛ umbi aka igha use umbi aka ihwa use abinkɛ umbi aka ikorhe, àka akorha ake kishoo ri ikpoi Unum.

32 Àka niba atsu unera akwɛr itok, abi Uyahuda, abi Uherhini use abika adɔsu Unum.
33 Uko umum iki itɛ̃wã ibee itsu ubɛn unera agũibɛn ru ubɛn atsĩndĩ. Umum isi ĩbeemum iyiki izemum bɔr iyiki ize anera arhɛrhɛ, nggee umbɔ ama akpo ififɔrh.

11

1 Àka amesa ru umum, ru nyaka umum iki imesa ru Ukiristo.

Akatsɛrh afɔme atsimbɔ ri idzowe igɔng

2 Umum ikpoi umbi ri iyita umum ru ubɛn ubin, ikɛi umbi aka akpɔm imesa ha uku kpengkpeng ru nyaka umum iki ĩdzaa umbi.
3 Bɔr umum ibee umbi ahwɛng ugɛ Ukiristo unga awu itsi ubɛn unera, ukutsa ikɛi unga awu itsi utsɛ̃nga, Unum unga awu itsi Ukiristo.
4 Ubɛn ukutsa aka ifɛn-Num use isɔm Arherhu-Num na atsim ubin ri itsinga, adzowe atsa ri itsinga.
5 Bɔr ubɛn ukutsɛrh aka ifɛn-Num use isɔm Arherhu-Num na asi ibowpa ubin ri itsinga, adzowe atsa ri itsinga, iwe ru nyaka unga aka ikone igwar itsinga.
6 Uba ukutsɛrh asi íbowpa itsinga, unga akone igwar itsinga, bɔr uba awu ubin atsa ukutsɛrh aka ikone itsinga, unga abow ubin atsire igwarnga.
7 Isi imɛ̃ngge ukutsak atsire itsinga, unga aka awu uzirhzĩ nu idɛyiwe ikpikpoi Unum, bɔr ukutsɛrh awu ikpikpoi ukutsak.
8 Ukutsak asi idzeka ri iyor ukutsɛrh, bɔr ukutsɛrh adzeki iyor ukutsa,
9 ikɛi asi imunumbɔ ukutsak ru ukutsɛrh, bɔr amunu ukutsɛrh ru ukutsak.
10 Akɛrɛ ha atsu, awu ufang ukutsɛrh ha abow itsinga awe ru utsar ijee ri itsinga, ubinkutsu ípfu itser-Num izɛrhungge unga.
11 Ru Uteijee, ukutsɛrh asi ígapa ukam nggu utsaka, ikɛi ukutsak asi ígapa ukam nggu utsɛ̃nga.
12 Ru nyaku ukutsɛrh aka adzeku ukutsak, rimi hã awu ukutsɛrh amar ukutsak. Bɔr ubɛn ubina udzeku Unum.
13 Àka arhi anyã. Azea ukutsɛrh afɛn-Num asi ibowpa ubin ni itsinga?
14 Ubɛn unera asi ihwɛnga ugɛ ukutsak aba aneke igwar itsinga ikpusha na asi ikonuka, awu ubin atsa ru unga,
15 bɔr ukutsɛrh aba awe ru igwar iki ider, iwe ubin imor ru unga? Adzowe unga igwar iyiki ider ngge itsire itsinga.
16 Unera aba abeenga uning ra akɛrɛ ha, umɛn isi ihwɛngmɛn agbeyi akɔɔ, rimi hã ikɛi use ru ikikɔng abika adɔsu Unum.

Ubingha Uteijee

17 Ra arherhe akɛ umum iki ibee irherhe, isi ikpoishũ umbi, ubinkutsu ikikɔngmbi ikorhe iyiki ibewe inangge iyiki ize.
18 Aki inggbaashia, umum igũ ugɛ ubɛn ivang umbi aki ikɔng iyi ididɔsa, igigau iwe

† **10:26** Àka anyã ikɛi: Amb 24.1.

ru umbi, umum iwemum ri imangmang ra arherhe ha.
19 Awu ufang igigau iwe ru ngge idɛyiwe uwukusong ru umbi adɛ̃ɛ̃ ahwɛng ubinkpi Unum aka abee.
20 Ubɛn ivangyɛ umbi aki ikɔng, asi iwea Ubingha Uteijee umbi iki igha,
21 umbi aki igha, ubɛn unera asi idzɛupa undɔka. Uwɔɔ nggu imerh, uwɔɔ ahwa afĩrhã.
22 Umbi ashimbi ra ayakɛ umbi aka igha na ahwa umɔ? Use umbi akwɛɛte abika adɔsu Unum na ayɛɛi abirabɛ aka ashimbɔ ru ubin? Umum igɔr uguse nggu umbi? Iwuri ikpoi umbi ra akɛrɛ ha? Ĩ'ĩ, ishingge!

Ingwɛ̃ igha ubingha Uteijee

23 Ubinkpi umum iki iyɛi ru Uteijee awu ubin hã umum iki ĩdzaa umbi. Uteijee Uyesu anyangu uborodi, ru untsuukpi umbɔ aka agha adaknga.
24 Ri ivangyɛ unga aka atar uwɛɛ, unga abvũ ukpɔ na agɛ, <<Uwɛrɛ awu iyormum, iki iwu iyimbi, àka akorhe rimi ri iyita umum.>>
25 Ru nyaka ha, amaa ighigha, unga anyangu ukpɛwa ha agɛ, <<Ukpɛwa uwurɛ uwu ibibemuwe-Num iki ifa ra adzirhmum, àka ikorhe rimi, ivangyɛ umbi aka ihwa ri iyita umum.>>
26 Ubɛn ivang umbi aka itãi uborodi ukpirɛ na ahwa ru ukpɛwa uwurɛ, umbi adũwã akpe Uteijee utsɛku unga aka iba.
27 Nggee, ubɛn unera uwuku utãi uborodi ha use unga ahwa ru ukpɛwa Uteijee ru ida imimɛ̃, unga agba uvau arhim ri iyor nu adzirh Uteijee nukpɔ.
28 Imɛ̃ngge unera amei itsinga na adɔrha atãi uborodi ha na ahwa ru ukpɛwa ha.
29 Ubɛn unera aka atãi na ahwa ru ukpɛwa ha ri ida ihwihwɛng imor iyor Uteijee atãi na ahwa uvau ri itsinga.
30 Ngge itsu irhɛmbi ashimbɔ ri iker na aghong iyor, irhɛ abɔɔ ru umbi aka akpembɔ.
31 Bɔr umɛn ĩba imeimɛn atsimɛn, umɛn isi íngbamɛn ru uvau ufai.
32 Aba awu Uteijee atsu uvaumɛn, umɛn iki ikpomɛn imesa amɛn nukpɔ ngge itsú umbɔ asi ítsĩmkumbɔ umɛn nggu upfunga.
33 Nggee, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umbi aba akɔngmbi igha ubingha, umbi adzɛu adɔka.
34 Uwɔɔ aba agũ imerh, unga agha ubingha ri iya, ngge iwe ugɛ ikikɔngmbi isi íkũwãngge umbi uvau.
Ru umum ĩba ĩbamum, umum iwuri imesuwamum abina akɔɔ.

12

Ízũwã Ipfu-Num

1 Ri itsi ízũwã iyi Ipfu-Num, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umum isi ĩbeemum umbi asheri ihwihwɛng.
2 Umbi ahwɛngmbi ri ivangyɛ umbi aka awe ru uzĩ, umbɔ arhɛm umbi atsĩmbi idɔsa agberhekɛ aka asi idɛ̃ɛ̃ arherhuke arherhe.
3 Nggee umum ibee umbi ahwɛng ugɛ unera ashia uwuruwi Ipfu-Num iki itsu unga agɔr agɛ, <<Uyesu awu ikponum!>> Ikɛi unera asi ídɛ̃ɛ̃ agɔra agɛ, <<Uyesu awu Uteijee,>> awu Ipfu Isarsatangge itsu unga agɔr.
4 Ízũwã íwiwengge, bɔr Ipfu-Num unying iki isaki idzowe ngge.
5 Atsĩndĩ itser awuweke, bɔr Uteijee awu unying umɛn iki itõwe.
6 Ítser iwiwengge bɔr Unum unying unga aka isaka adzowe ubɛn unera ijee iyiki itõõ.
7 Unum aka adzowuka ubɛn unera Ipfunga, ngge itsú umɛn iyike adɔka.
8 Uwɔɔ Ipfu-Num idzowe unga izũwã imesuwe itsoi, uwɔɔ Ipfu-Num idzowe unga izũwã imesuwe ihwihwɛng.
9 Uwɔɔ ikɛi Ipfu-Num idzowe unga izũwã imangmang, uwɔɔ Ipfu-Num idzowe unga izũwã iyiki ikerhuwe anera.
10 Uwɔɔ Ipfu-Num idzowe unga izũwã ijee ikorha abin idzeu, uwɔɔ ikɛi isɔm Arherhu-Num, uwɔɔ ihwɛng ikpũ ípfu iki iwiwengge, uwɔɔ arherha arherhe ri ikpũ idũ, uwɔɔ ihwɛng agben arherhe ha anera aki irherhe ru Ipfu-Num.
11 Kishoo akɛrɛ ha awu itser Ipfu-Num unying ikorha ake, unga agashuwe ru ubɛn unera ri ibibeeangge.

Iyora unying iwe nggu agau arhɛrhɛ

12 Iyor unera iwu unying, bɔr iwe ru ugau arhɛrhɛ. Agau iyor ha agbopa awu iyora unying. Nggee iwe rimi nggu Ukiristo.

13 Umɛn kishoo akorhuwa umɛn ubɔtisima ri Ipfu-Num unying uzĩ ri iyora unying, abi Uyahuda use atsen abi Uyahuda, use agãrhã use abika afɔn, kishoo atsu umɛn ihwa ri Ipfu-Num unying.
14 Iyor isi iwengge ugapa unying, iwu ra agapa arhɛrhɛ.
15 Uba adak awuri igɔr ugɛ, <<Umum isi iwemum abok, ngge itsu umum isi iwemum ugau iyor,>> akɛrɛ asi íkɛnke ukpɔ iwe ugau iyor.
16 Nu uto aba ugɔr ugɛ, <<Umum isi iwemum usu, ngge itsu umum isi iwemum ugau iyor,>> akɛrɛ asi íkɛnke ukpɔ iwe agau iyor.
17 Uba iyor kishoo iwu usu, ngge ikũ use igũ? Uba iyor kishoo iwu uto, ngge ikũ use inui inuk?
18 Bɔr idzidzɛrhe Unum agbisha ubɛn ugapa ri iyor ru nyaka unga aka abee.
19 Uba iyor iwu ugapa unying, iyor iwerɛngge?
20 Ngge iki iwe agapa arhɛrhɛ, bɔr iyora unying.
21 Usu usi ígɔrkpɔ ubok ugɛ, <<Umum isi ĩbeemum ungo!>> Nu itsi isi ígɔrke adak ugɛ, <<Umum isi ĩbeemum umbi!>>
22 Rimi hã, agau iyor akirakɛ aka asi ikerke, ake awe ru undzumu ugarh.
23 Agau iyor akirakɛ umɛn iki ikaifɛrhkɔ ugɛ asi iweke ru ugarh atsĩke agau akɔɔ, umɛn iki isaki itomuwe imor ra ake. Nu agau akirakɛ aka asi izeke anera anyã, umɛn ingwɛ̃dzɛn ni ifɔme ake.
24 Agau iyormɛn akirakɛ aka amɛ̃ anera anyã, umɛn isi ikorhukumɛn ake ubin. Bɔr awu Unum unga agbishi iyor, atsu agaukɛ aka ashike ru ugarh ake uwu undzumunga.
25 Utsur igigau iwengge ri iyor, bɔr ubɛn ugau unyangu udɔkakpɔ icaica.
26 Ugau ukpɔɔ uba ugũ ighong, kishoo agau ha agũ ighong nggu ukpɔ, ugau ukpɔɔ uba ukpukpoi kishoo agɔm anggɔm nggu ukpɔ.
27 Umbi awu iyor Ukiristo, nu ubɛn unera ru umbi awu ugau iyornga.
28 Ra abika adɔsa Unum agbaashia atsũ abi itser Uyesu, uvaa abika asɔm Arherhu-Num, untaar abika umumesuwe, mɔcɛ abika atɔ̃ itser idzeu, ikɛi abika awe ru izũwã ikikerhuwe, nu abika ayike adɔka, nu abika arhi itser abika adɔsa, nu ikɛi abika arherha arherhe ikpũ idũ.
29 Awu anera kishoo awu abi itser Uyesu? Awu anera kishoo awu abika asɔm Arherhu-Num? Awu anera kishoo awu abika amesuwe? Awu anera kishoo atɔ̃ itser idzeu?
30 Awu anera kishoo awe ru izũwã ikikerhuwe? Awu anera kishoo arherhe idũ iyɔɔ? Use awu anera kishoo ahwɛng agbena?
31 Bɔr àka akponi iyɛi ízũwã iyiki igɔngnga.

Icɛrɛ umum iwuri idɛyiwamum umbi utsĩndĩ uwuku uzea.

13

Ibibema

1 Uba umum irherhe idũ anera nu iyi ípfu itser-Num, bɔr ishimum ru ibibema, umum iwu ru nyaku urhurheng uwuku uwe ru irhak ukpekũ, use unggang uwuku uwe ru irhak.
2 Uba umum iwemum ri izũwã iyiki isɔm Arherhu-Num, ikɛi iyiki ihwɛng abinkɛ aka awɔk kishoo, ikɛi umum iwemum ri ihwihwɛng kishoo, use umum iwemum ri imangmang iyiki igɔpuwe ígũ, bɔr ishimum ri ibibema umum isi iwemum ubin.
3 Uba umum idzowe abinkɛ umum iki iwe ra ake kishoo ra atsũwã, ni idzowe itsimum ri itɔ̃ itser iyiki ighong ru umum ifĩrhã, bɔr umum ishimum ri ibibema, umum isi ighamum ubin.
4 Ibibema iwu idɔngamɛn, ibibema iwu inna. Ishingge ru unyɛ̃ɛ̃, ishingge ri ibemitsi, use ififĩrhã.
5 Ishingge ri ingba, isi ibemungge itsingge, isi ifɛ̃rhũngge igũ avɔm, isi ikpɔmngge uvau ra amɛn.
6 Ibibema isi igũngge ibɛn ibewe bɔr igũibɛn idzidzɛrhe.
7 Ubɛn ivang, ngge ivina, ubɛn ivang, ngge iwe ru imangmang, ubɛn ivang, ngge ififosa, ubɛn ivang, ngge ibima.
8 Ibibema isi ímaangge. Bɔr isɔm Arherhu-Num iwuri imaangge, idũ ikɛi iwuri igwirngge, idzursu ikɛi iwuri imaangge.
9 Umɛn ihwɛng agbɛgbɛra ni isɔm Arherhu-Num agbɛgbɛra,

10 bɔr ivangyɛ undzumu ihwihwɛng iki
iba, agbɛra awuri igwir.
11 Ivangyɛ umum iki iwe uwɛkuci, umum
irherhe ru nyaku uwɛkuci, ikaifɛrhkɔ ru
nyaku uwɛkuci. Ivangyɛ umum iki iwe
unera, umum inekukũ amɛn ingwɛ̃nci ra
andzing.
12 Icɛrɛ umɛn inyã uzirhzĩ ru nyaki irhi,
ru unum hã umɛn iwuri inyãmɛn nggu
asumɛn. Icɛrɛ umum ihwɛng ugbɛra,
umum iwuri ihwɛng undzumunga, ru
nyaka umbɔ aka ahwɛng umum.
13 Icɛrɛ, imangmang, nu ifosa, nu
ibibema iki itatake aweke, bɔr uwuku
ugɔnga kishoo ra akɛrɛ awu ibibema.

14

Ízũwã isɔm Arherhu-Num nu irhɛm

1 Àka adɔsa atsĩndĩ ibibema na akponi
ízũwã iyi Ipfu-Num, undzumunga izũwã
isɔm Arherhu-Num.
2 Ubɛn unera uwuku ukũ irhɛm arherhe
arherhe, asi irherhuka ra anera, arher-
hewe Unum. Idzidzɛrhe anera asi
íhwɛngmbɔ ubinkpi unga aka arherhe,
unga anu irherhe abin aka awɔk ri ijee
Ipfu.
3 Bɔr uwuruwi aka asɔm Arherhu-Num
ra anera, adzin umbɔ, afituwe umbɔ na
adzowe umbɔ ikeramɛn.
4 Uner uwuku urherhe irhɛm idũ adzin
itsinga, bɔr uner uwuku usɔm Arherhu-
Num adzin abika adɔsa.
5 Umum ibee umbi kishoo arherhi irhɛm
idũ iyɔɔ, bɔr ugba umbi asɔm Arherhu-
Num anang. Uwuruwi aka asɔm Arherhu-
Num ananga uwuku urherha arherhe ri
idũ iyɔɔ. Bɔr uwɔɔ aba asɔma agbena, ngge
itsú abika adɔsa ama adzin, ni itsu ngge
iwu icaica nggu isɔm Arherhu-Num.
6 Umbi ungwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umum
ĩba iba ru umbi irherhuwa umbi irhɛm idũ
iyikise, izea iwu use ru umbi? Akpurha
awe azezerawɔ ru umbi umum ĩba idɛyiwa
umbi ubinkpi Unum aka adeyiwa umum
use ikũwã umbi ihwihwɛng use isɔm
Arherhu-Num use irhɛmyɛ iki imesuwa
umbi?
7 Uko irhak abin aka abar aka ashike ru
urhɛ, ugɛɛ userhuwa use igbɔm írhak, ngge
iba isi idzengge, unera akorha aguse na
ahwɛng ubom hã?
8 Ikɛi, irhak utsom uba isi idzengge uku
kpengkpeng, ungamɔ awuri igbisha abin
iwa?
9 Iwu rimi hã nggu umbi. Umbi aba
asi irherhe irhɛma idzengge ri idũyɛ umbɔ
aka ihwɛng, unera awuri ikorha aguse na
ahwɛng ubin umbi aka arherhe? Umbi
awuri irherhuwe ugba.
10 Ikpũ irhɛm arherhe iwengge ru up-
fung, rimi hã ubɛn urhɛma uwekpɔ ra ag-
benke.
11 Umum iba isi ihwɛngmum agben
urhɛm arherhe uwɔɔ aka arherhe, umum
iwu utsen ru uner uku urherha ha, nu
unga awu utsen ru umum.
12 Ngge iwe rimi nggu umbi. Umbi aka
akponi ízũwã iyi Ipfu-Num, àka adzowe
itsimbi ri izũwãyɛ iki idzin abika adɔsa.
13 Ubɛn unera aka arherha arherhe ri
irhɛm idũ iyɔɔ afɛn-Num ayike unga adɛ̃ɛ̃
asɔm agben arherhanga aka arherhe.
14 Umum ĩba ifɛn-Num ri irhɛm idũ iyɔɔ,
awu ipfumum ifɛn-Num, bɔr amɛnmum
asi ihwɛngke.
15 Nggee umum ikorhu uguse? Umum
ifɛn-Num ri ipfumum, bɔr umum ifɛn-Num
ra amɛnmum ikɛi. Umum iwuri itsũ ubom
ri ipfumum, bɔr umum iwuri itsũ ubom ra
amɛnmum ikɛi.
16 Ungo uba utar uwɛɛ ru Unum ri
ipfu, unerwi aka anu igosha ungo asi ígũa
idũ hã, awuri ikorha aguse na agɔr agɛ,
<<Iwerimi>> ri itarwɛɛ ha ungo uku utar,
unga aba asi ihwɛnga ubinkpi ungo uku
urherhe?
17 Ungo udɛ̃ɛ̃ itarwɛɛ ru Unum akarhãrhã,
bɔr uner uwɔɔ asi íkpoa idzidzin ra ake.
18 Umum itarwɛɛ ru Unum ĩgɛ umum
irherhi irhɛm idũ iyɔɔ inang umbi kishoo.
19 Bɔr ri ikikɔng abika adɔsa, aze umum
irherhe irhɛma itõõ anera aka ahwɛng ag-
bena, nu umum iki irherhe irhɛm anaka
agɔnga usɔka ri idũyɛ anera aka amɔrmbɔ
agbena.
20 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, aka
neke ikaifɛrhkɔ ugɛɛ awɛkaci. Àka awe
abika asheru uvau ru nyaka írheng ubok,
bɔr ri ifɛrhkɔmbi, aka awe akakũ.
21 Íkpem igɔr igɛ,
<<Umum iwuri ikũ anera abika arherhe
irhɛm idũ atsen
nu angwĩ anera ra abĩ akɔɔ

irherha arherhe nggu anera abɛrɛ,
bər rimi hã umbɔ asi íkpembɔ ato ru umum,>>*
Uteijee unga agɔr.
22 Irhɛm idũ iyɔɔ isi iwengge atsar ra abika adɔsa bər ra abika asheri ididɔsa. Bər isɔm Arherhu-Num iwu iyi abika adɔsa, isi iwengge iyi abika asheri ididɔsa.
23 Nggee uba abika adɔsa akɔng nu ubɛn unera arherhe arherhe nggu irhɛm idũ iyɔɔ, abɔɔ aka asi ihwɛngmbɔ use abika asheri ididɔsa atsĩwã, asi ígɔrmbɔ ugɛ umbi azhɔmu ukpong?
24 Bər uner uwɔɔ uwuku usheri ididɔsa, use uwɔɔ aka asi ihwɛnga atsĩwã nu anera kishoo adɛ̃ɛ̃ isɔm Arherhu-Num, unga awuri ibemunga ugɛ unga awu ra arhim ikɛi awuri itsumbɔ unga uvau ra ake kishoo.
25 Abinkɛ aka awoyi ra amɛnnga adzeka ra awiya. Nggee unga aka agba anu na adzowe igɔng ru Unum agɛ, <<Idzidzɛrhe Unum awea ru umbi!>>

Adzowe igɔng iki imɛ̃

26 Umɛn igɔr iguse, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn? Ivangyɛ umbi aka ikɔng ananga unying, ubɛn unera awea ru ubom, use irhɛm arherhe, uwɔɔ irhi. Uwɔɔ arherhe ri irhɛm idũ iyɔɔ, uwɔɔ ikɛi isɔm agbena. Kishoo abina akɛrɛ akika adzin ididɔsa.
27 Uba inera abee irherhe irhɛm idũ iyɔɔ, awu ufang unera unying use ivaa use itaar arherhe unying anying. Awu ufang uwɔɔ ikɛi asɔm agbena.
28 Uner uwuku usɔm agbena aba ashia, uwuku urherhe ha anu ukutata ri ikikɔng abika adɔsa, na arherha arherhe nggu itsinga nu Unum.
29 Abika asɔm Arherhu-Num ivaa use itaar aba arherha arherhe, abɔɔ angwɛ̃dzɛn na amei ubinkpi umbɔ aka arherhe.
30 Unum aba asɔmuka uwɔɔ aka akhapa umɔ agbena, uwu inggbaashia anu ukutata.
31 Umbi kishoo adɛ̃ɛ̃ asɔmmbi Arherhu-Num unying anying, utsɛku ubɛn unera amesu ubin ubɛn unera akpo ifiifita.
32 Uner uwuku usɔm Arherhu-Num unga adɛ̃ɛ̃ akorhunga ake ri ivanga uku kpengkpeng.
33 Unum asi iwea Unum uwuku ukũ idzidzuna aba, bər unga awu uwuku ukũwã ididɔɔr.
Ru ikikɔng abika adɔsa kishoo,
34 akatsɛrh anu ukutata ra ateu ikikɔng abika adɔsa. Ashimbɔ ri ijee iyiki irherha arherhe, awu ufang umbɔ adɔsa ru nyaki Íkpem Umusa iki agɔr.
35 Umbɔ aba abee ihwɛng ubin ukpɔɔ, umbɔ arhusa atsakmbɔ ri iya, ubinkutsu awu ubina atsa ukutsɛrh arherha arherhe ri ikikɔng abika adɔsa.
36 Use awu ra atsimbi Arherhu-Num aka atsai? Use awu umbi ukpekũ ake aka aba atsĩ?
37 Unera aba akaifɛrhkɔ ugɛ unga awu uner uwuku usɔm Arherhu-Num, use unga awe ru ízũwã iyɔɔ iyi Ipfu-Num, unga ahwɛng ugɛ abin hã umum iki itsɛng awu arherhe Uteijee aka atsu.
38 Unerwi aka akpɛ̃ɛ̃ irhi akɛrɛ ha, unga nibikanga awuri ikpɛ̃mbɔ unga.
39 Nggee, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, àka akponi isɔm Arherhu-Num, na niba akɛnmbi anera irherha arherhe ri irhɛm idũ iyikise.
40 Bər àka akorhe ubɛn abina ru nyaka ngge iki imɛ̃ unying anying ri ivanga uku kpengkpeng.

15

Isisok Ukiristo ra akpe

1 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umum ibee iyituwa umbi Isarhe Iyiki Izeyɛ umum iki idɛyiwa umbi, umbi aka ayɛi na adɛ̃ɛ̃ aker ra ake.
2 Awu ri Isarhe Iyiki Ize iyɛrɛ umbi aka akpo ififɔrh, umbi aba akpɔmmbi arherhakɛ umum iki isɔma umbi. Iba isi iwengge rimi, imangmangmbi iwu ibɛm.
3 Ubinkpi umum iki iyɛi umum ĩdzaa umbi ukpɔ uwe ru ugarh akarhãrhã, ĩgɛ Ukiristo akpe ra arhimmɛn ru nyaki itsɛng Arherhu-Num,
4 adzake unga, na asoyiwe unga ru unum untaar ru nyaki itsɛng Arherhu-Num,

* **14:21** Àka anyã ikɛi: Uish 28.11,12.

5 na adzekanga ru Ubitru, nu ikɛi ru abi itser Uyesu usɔkdũmɛn.
6 Akɛrɛ aka amaa, unga adzeka ra abika adɔsa, abirabɛ aka anangmbɔ anaka atõõ ivanga unying. Irhɛmbɔ ikɛi awu umɔ uba utsĩ icɛrɛ, bɔr abɔɔ aka akpembɔ.
7 Mɔcɛ unga adzeka ru Uyaku, umɔ ikɛi ru kishoo abi itser Uyesu.
8 Ri imimasha kishoo, unga adzeka ru umum, nu umum iki iwe ru nyaku unerwi umbɔ aka amar ri ivangyɛ iki isi imɛ̃ngge.
9 Awu umum iwu uku ucia ra abi itser Uyesu, isi imɛ̃ngge umbɔ ayisa umum uner itser Uyesu, ubinkutsu umum idzowukũ uver ra abika adɔsu Unum.
10 Bɔr imimutu Unum itsu umum iwe uner itser-Yesu, ikɛi imimutayɛ unga aka akorhuwa umum isi iwengge ibɛm. Ĩ'ĩ, umum itõ itser inangmum ubɛn abi itser Uyesu, rimi hã asi iwea umum, bɔr awu imimutu Unum iki iwe nggu umum.
11 Nggee, uko awu umum idzowe isarhe use umbɔ, isarhamɛn iwu ubina unying, nu ubin umbi aka adzowe imangmang.

Isisok ra akpe

12 Bɔr umɛn ĩba idzowe isarhe isisok Ukiristo ra akpe, awu use utsu abɔɔ ru umbi anu igɔr ugɛ isok ra akpe ishingge?
13 Uba isok ra akpe ishingge, Ukiristo asi isok ra akpe nukpɔ.
14 Ukiristo aba asi isoka ra akpe, idzowe isarhamɛn iwu ibɛm nukpɔ, imangmangmbi ikɛi iwu ibɛm.
15 Inangngge rimi, Ukiristo aba asi isoka ra akpe, umɛn idzowe ideka igbɛrangwĩ ru Unum, ubinkutsu umɛn idzowukumɛn ideka ru Unum ugɛ unga asoyiwe Ukiristo ra akpe, unerwi unga aka asi isoyika, uba awu idzidzɛrhe, isok ra akpe ishingge.
16 Isok ra akpe iba ishingge, asi isoyikumbɔ Ukiristo nukpɔ.
17 Ikɛi aba asi isoyikumbɔ Ukiristo, imangmangmbi iwu ibɛm, utsɛku icɛrɛ ikɛi umbi awu ra arhimmbi.
18 Mɔcɛ abirabɛ aka akpe ru ubok iwɛrhɛ nggu Ukiristo, umbɔ aka atsĩmbɔ nukpɔ.
19 Uba ifosamɛn ru Ukiristo iwe ri ibibɛk iyɛrɛ ukpekũ, umɛn inangmɛn ubɛn unera iwe abin atorh.
20 Bɔr awu idzidzɛrhe asoyikumbɔ Ukiristo ra akpe. Unga awu ugbaashi uwuku usok ra akpe ra abirabɛ aka akpe.
21 Ugɛ akpe aka atsĩwã ru ubok unera unying, rimi hã isok ra akpe iba ru ubok unera unying.
22 Ugɛ ru ubok Uadamu anera kishoo aka akpeyi, rimi hã umbɔ aka isoyiwe umbɔ kishoo ru ubok Ukiristo.
23 Bɔr awuri isoyiwe ubɛn unera ri ivangnga. Ukiristo awuri igbaashia asok, mɔcɛ ivangyɛ unga aka iba awuri isoyiwe abika awe abinga.
24 Mɔcɛ isok upfung iki iba, ivangyɛ unga aka ibvui adzowe Iyɛrhe ru Utɛ Unum, ivangyɛ unga aka isituwe ubɛn iyɛrhe nu ijee, nu abi ijee.
25 Awu ufang Ukiristo awu uyɛrhe utsɛku unga aka itsu anggamtsaknga kishoo ra andaidaknga.
26 Unggamtsak uwu imaataka umbɔ aka itsĩme awu akpe.
27 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ, <<Unum atsuke abina kishoo ru andaidaknga.>>* Anangkɛ ngge iki igɔr ugɛ, <<Ubɛn ubin aka atsuke ra andaidaknga,>> akɛrɛ awu ra awiya nukpɔ ugɛ asi itomumbɔ Unum nibikanga, aka atsuke abina ru ubok Ukiristo.
28 Ivangyɛ unga aka imaa ikorha akɛrɛ ha, mɔcɛ Ungwɛ̃ hã aka isei ru ubok Unum aka atsuke abina kishoo ru uboknga, nggee Unum unga awu abina kishoo.

29 Isok ra akpe iba ishingge, abɔrɔ umbɔ aka asorhuwe umbɔ ubɔtisima ri itsi abika akpe, awuri ikorha aguse? Uba abika akpe asi ísokmbɔ ra akpe, awu use utsu anera asorhu ubɔtisima?
30 Ru umɛn, awu use utsu umɛn itsu atsimɛn ru ubin iwei ubɛn ivang?
31 Umum inyã akpe ubɛn unuma, idzidzɛrhe umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn ru nyaka ngge iki iwe idzidzɛrhe ugɛ umum ifĩrhã umbi ru Ukiristo Uyesu Uteijeemɛn.
32 Umum iba ivoivoi nggu abi Uafisa aka awe ru nyaka íjuɛ arhum iyiki ibewe, ni iwu ifosa iyi anera ukpekũ, umum iwuri ikpo use? Abika akpe aba asi ísokmbɔ,

* **15:27** Àka anyã ikɛi: Amb 8.6. † **15:32** Àka anyã ikɛi: Uish 22.13.

<<Umɛn igha ni ihwa,
udã umɛn ikpe.>>†
33 Àka niba neke umbɔ arhɛmmbɔ umbi.
Isei nggu abika abewe abi amɛn aka atãrhã
aka isaka adzunuwe abika arhika.
34 Àka abvui aba ra amɛnmbi, na aneke itsĩ
ra arhim, abɔɔ ru umbi amɔrmbɔ Unum.
Umum irherhe rimi ru umbi agũ atsa.

Isisok iyor

35 Bɔr uner uwɔɔ awuri irhusa agɛ,
<<Akorha aguse na asoyiwe abika akpe?
Awuri ikũ iyor iyikisong adzeka?>>
36 A ugugge! Ikpũ abin ungo uku udoi,
ngge iwuri ikpe ni idɔrhi imɛr.
37 Ivangyɛ umbi aka adoi, umbi asi
idoimbi iyoryɛ ngge iki iwe, bɔr awu ikpũ
ukpekũ. Ru nyaki ishaa uarhkama use
ishaa abin akɔɔ.
38 Bɔr Unum aka isaka adzowe ngge iy-
oryɛ unga aka abee, nu ubɛn ikpũ ishaa
unga aki isaka adzowe iyorngge.
39 Iyor isi iwengge ubina unying kishoo.
Anera awembɔ ri ikpũ ayormbɔ, ijuɛ iya nu
ikpũngge, anunu nu ikpũke, abɛrh ikɛi ni
ikpũke.
40 Ayor aki afã aweke, ikɛi ayor aki
abĩ aweke, bɔr irhirhang ayor aki afã
awuweke nggu irhirhang ayor aki abĩ.
41 Ishaa unum iwe ru ikpũ irhirhangngge,
ufɛ̃ uwe ri ikpũ irhirhangmgbɔ, idzɛɛr iwe
ru ikpũ irhirhangngge, ikɛi ubɛn idzɛɛr
irhirhangngge iwiwengge nggu iyɔɔ.
42 Iwe rimi hã nggu isok ra akpe. Iyoryɛ
umbɔ aka adoi iki isaki ivõ̃ngge, iyor ha
umbɔ iki isoyiwe ngge isi isaki ivõ̃ngge.
43 Aka isaka adoi ngge ri ida ikpikpoi, aka
isaka asoyiwe ngge ri ikpikpoi. Aka isaka
adoi ngge ri isheri ijee, aka isaka asoyiwe
ngge ri ijee.
44 Aka isaka adoi ngge ru nyaki iyoryɛ
iki ikpe. Aka isaka asoyiwe ngge ru nyaki
iyoryɛ iki isi íkpengge ugbagbaa.
Iyoryɛ iki ikpe iba iwengge, mɔcɛ iyoryɛ
iki isi íkpengge ugbagbaa iwengge.
45 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ, <<Uner
uwu inggbaashia Uadamu awe uner uwu
urhɛ.>>‡ Ukiristo unga awu Uadamu uwu
imaataka, awe ru iyoryɛ iki isi íkpengge na
adzowe urhɛ.
46 Iyor ha iki isi íkpengge asi iwea ngge
igbaashia iba, bɔr iyoryɛ iki ikpengge ig-
baashia iba, mɔcɛ iyoryɛ iki isi íkpengge
idɔrhi iba.
47 Uner uwu inggbaashia awu uzurhu
abĩ. Uner uwu uvaa adzeka afã.
48 Abi upfung awe ru nyaku uwu ha
umbɔ aka amuna nggu uzurhu. Abi afã
awe ru nyaku uwuruwi aka adzeka afã.
49 Ru nyaka umɛn iki iwe usaka uwu
uner upfung hã, rimi hã ikɛi umɛn iwuri
iwe usaka uwu uner afã hã.
50 Umum idɛyiwa umbi, umbi angwɛ̃mɛn
nu anapumɛn, inggɛ iyor nu adzirh asi ídɛ̃ɛ̃
akpoke ukam Iyɛrhe Unum, use uwuku
uvõ agha ukam uwuruwi aka asi ívõ̃.
51 Àka akpeto, umum idɛyiwa umbi
iwiwɔk ubin ukpɔɔ! Umɛn kishoo isi
íkpemɛn, bɔr umɛn kishoo awuri ifaruwe
ayormɛn,
52 kanying, ugɛɛ ri ipisa asu, ri igũ irhak
utsom ukpuku umumasha. Awuri ibar
utsom asoyiwe abika akpe na ayorkɛ aka
asi íkpeke, ikɛi awuri ifaruwe ayormɛn.
53 Awu ufang, iyor iyiki ivõ atsim itsingge
iyor iyiki ishe ivivõ̃ hã, nu ikpikpe ikɛi
itsim uwuku ushe ikpikpe ha.
54 Ivangyɛ iyor iyiki ivõ iki itsim itsingge
iyor iyiki ishe ivivõ̃ hã, iyor iyiki ikpe
ikɛi atsim iyor iyiki ishe ikpikpe ha, mɔcɛ
arherhe ha umbɔ aka atsɛng ra Arherhu-
Num awuri itsuafɛrke agɛ,
<<Aka unguwukumbɔ akpe,
aka anangmbɔ ake.>>§
55 <<A akpe, ininangngo iwerɛngge?
Ungo akpe unggumango uwerɛmgbɔ?
>>*
56 Arhim ake awu ungguma akpe, ijee
arhim awu Íkpem.
57 Bɔr umɛn itarwɛɛ ru Unum! Unga iki
idzaa umɛn ininang ru ubok Uteijeemɛn
Uyesu Ukiristo.
58 Nggee, umbi aze angwɛ̃mɛn nu ana-
pumɛn aka adɛ̃ɛ̃ aker. Niba neke ubin
ugɔpukpɔ umbi. Ubɛn ivang aka adzowe
atsimbi kishoo ri itser Uteijee, ubinkutsu
umbi ahwɛngmbi ayetnummbi ru Uteijee
asi íweke ibɛm.

‡ **15:45** Àka anyã ikɛi: Ing 2.7. § **15:54** Àka anyã ikɛi: Uish 25.8. * **15:55** Àka anyã ikɛi: Uho 13.14.

16

Izũwã iyiki iyike abika adɔsa

1 Ra arherhe izũwã iyiki iyike abika
adɔsa, àka akorhe ru nyaka umum iki it-
suke abika adɔsa ru Ugarhatiya aki ikorhe.
2 Ubɛn unum ukpu inggbaashia ri inuma
utɔɔva, ubɛn unera ru umbi atsũ uhwɛk
ri ikpikpo ikernga angwɛ̃ adzɛu, ngge itsú
ivangyɛ umum iki iba, ikɔng uhwɛk ish-
ingge.
3 Mɔcɛ, ivangyɛ umum iki iba, umum
idene abirabɛ umbi aka abema nggu ubvur
uwuku udɛyiwe ugɛ umbɔ akũ izũwãmbi
azĩ Urusharhima.
4 Iba izengge umum izĩ, umbɔ azĩ adena
umum.

Igbisha abin uzɛ̃rhã

5 Umum iwuri itɔng izĩ Umakidoniya,
umum ĩba izĩmum, umum iwuri ĩbamum ru
umbi.
6 Iba imɛ̃ngge umum iwuri isei idãrhã
nggu umbi, utsɛki idoi iki imaa, ngge itsú
umbi ayika umum ru uzɛ̃rhãmum.
7 Umum isi ĩbeemum itɔng ru udĩ ni
inyã umbi, umum itsu amɛnmum ibee iba
imaa inuma nggu umbi, Uteijee aba abe-
muwanga.
8 Bɔr umum iwuri isei ru Uafisa utsɛku
unum Upentiko,
9 ubinkutsu aka atsuruwambɔ nggaa
angwĩ ubã itser atɛtɛi nggimi, nu abika
akɛn umum awu arhɛrhɛ.
10 Utimoti aba abanga ru umbi, àka atsu
unga niba igũa iwei ivangyɛ unga aka awu
nggu umbi, ubinkutsu unga ani itɔ̃ itser
Uteijee ru nyaka umum.
11 Unera niba akwɛɛrka unga. Àka adene
unga uku utɔɔ unga ama aba ru umum,
umum ifosi inyã unga nggu angwɛ̃mɛn nu
anapumɛn.
12 Ra arherhu ungwɛ̃mɛn Uaforho,
umum ishɔ̃rhã unga akarhãrhã ĩgɛ unga
aba ru umbi nggu abɔɔ abika adɔsa. Unga
asi ibeenga ibiba icɛrɛ. Awuri ibanga ri
ivangyɛ unga aka ikpo ugarha.

Arherhe imimasha

13 Àka asei adzɛu, àka adɛ̃ɛ̃ aker ri imang-
mangmbi, àka aneke igba iwei, aka aker.
14 Àka akorhe ubɛn ubin ri ibibema.
15 Umbi ahwɛngmbi aner iya Uistifanu
umbɔ agbaashia akɔrh ra abĩ Uakaya,
ikɛi umbɔ adzowe atsimbɔ ri itɔ̃we itser
ra abika adɔsa. Umum ishɔ̃rhã umbi
angwɛ̃mɛn nu anapumɛn,
16 àka adɔsu ikpũ anera abɛrɛ, nu abirabɛ
umɛn iki itɛ̃wã nggu umbɔ.
17 Umum inggɔmanggɔm ivang Uisti-
fanu, nu Ufartunata, nu Uaikaku aka aba
atsĩ, ubinkutsu umbɔ adzaambɔ umum
iyiyikeyɛ umbi aka asi idɛ̃ɛ̃ ayikambi
umum.
18 Umbɔ adɔrhuwa amɛnmum nu
akimbi. Ikpũ aner abɛrɛ azea umbɔ
adzowe umbɔ imor.
19 Ikikɔng abika adɔsa ra abĩ Uasiya
aghwe umbi. Uakirha nu Ubiriskirha
aghwe umbi akarhãrhã ri itsok Uteijee, nu
abika adɔsa aki ikɔng ri iyambɔ.
20 Kishoo angwɛ̃mɛn nu anapumɛn ng-
gimi aghwe umbi. Àka aghwe adɔka nggu
ighwe ibibema.
21 Umum, Uburhu, itsɛng ighwe iyɛrɛ
nggu ubokmum.
22 Ubɛn unerwi aka asi ibemunga Utei-
jee, uneke ikponum iwe ru unga. Utei-
jeemɛn uba!
23 Imimuta Uteijee Uyesu ima iwe nggu
umbi.
24 Umum ĩbema umbi kishoo ru Ukiristo
Uyesu. Iwerimi.

Ubvur uwu uvaa Uburhu aka atsɛnge abi Ukorinti

Utsutson ri itsi ubvur Ukorinti uwu uvaa

Uburhu uner itser Uyesu aka amaa itsɛnge abi Ukorinti ubvur uwu ingg-baashia, asi idãrhũnga na atsɛng ubvur uwu uvaa. Anu ikaifɛrhkɔ agɛ Uburhu atsɛng ubvur uwurɛ ri ivangyɛ unga aka awe ru Umakidoniya, ra anangkɛ unga aka atõ itser idzowe Isarhe Iyiki Ize. Atsɛng ubvur uwurɛ ra amɛk aki 55 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Ubvur uwurɛ udɛyiwe abika adɔsa ru Ukorinti ugɛ icicang ishingge Uburhu ana abemunga umbɔ, ikɛi udɛyiwe umbɔ ugɛ umbɔ agbishu isiseimbɔ nggu Unum ru ubok Uyesu. Akɛrɛ aka amaa, Uburhu ashɔ̃rhã umbɔ ugɛ umbɔ ama akɔng uhwɛk ukpuku uyike abika adɔsa ru Urusharhima, ubinkutsu unga asi ídãrhũnga na aba ru umbɔ.

Anyãmbɔ ugɛ awe ru ubvur uwurɛ Uburhu aka arherha arherhe ri itsinga ananga abvurnga akɔɔ. Akɛrɛ awe rimi ubinkutsu ri ivangyɛ Uburhu aka atsɛng ubvur uwurɛ idamɛn iwengge akarhãrhã ri itsinga nggu abika adɔsa abɔɔ ru Ukorinti.

Ru ubvur ha, Uburhu akaa itsinga ru urhenakpi abi imesi igbɛrangwĩ aka agɔr ugɛ unga asi iwea uner itser Uyesu.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-11)*
Uburhu nggu abika adɔsa ru Ukorinti *(1.12—7.16)*
Idzidzowe ra abika adɔsa ru ugbɛr uwu Uyahuda *(8.1—9.15)*
Uburhu akaa itsinga *(10.1—13.10)*
Arherhe aki imaatak *(13.11-14)*

1 Umum iwu Uburhu. Unum aka asɛng umum iwe uner itser Uyesu Ukiristo. Umum iwe nggimi nggu ungwɛ̃mɛn Uti-moti. Umum itsɛnge ikikɔng abika adɔsa ru Ukorinti nu kishoo abika adɔsa ra abĩ Uakaya.

2 Unum Utɛmɛn nu Uteijee Uyesu Ukiristo ama adzaa umbi idorh nu ididɔɔr.

Ikpikpoi ru Unum uwu kishoo ififita

3 Ikpikpoi iwe ru Unum nu Utɛ uwu Utei-jeemɛn Uyesu Ukiristo! Unga awu Utɛ ici-corhe nu Unum uwuku ufituwa umɛn ubɛn ivang.

4 Unga afituwa umɛn ra ayetnummɛn kishoo, ngge itsú umɛn iwuri ifituwe abɔɔ nggu ifififitayɛ umɛn iki iyɛi ru Unum.

5 Ru nyaka ayetnum Ukiristo aka atsĩ ru ibibɛkmɛn akarhãrhã, ikɛi awu ru ubok Ukiristo umɛn iki ikpo ififita ha akarhãrhã.

6 Umɛn ĩba iwu ra ayetnum, awu ififita nu ififɔrhmbi. Umɛn ĩba ikpo ififita, iwe ru ifififitambi, iki ighwɛr ru umbi idɔngamɛn ibibima ra ayetnum hã umɛn iki ihwa.

7 Ifosamɛn ru umbi idɛ̃ɛ̃ iker, ubinkutsu umɛn ihwɛngmɛn ugɛ ru nyaka umbi aka ahwa ikpũ ayetnummɛn, rimi hã umbi aka ikpo ififitamɛn.

8 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umɛn isi ĩbeemɛn umbi asheri ihwihwɛng ri ikpũ ayetnumkɛ umɛn iki ihwa ra abĩ Uasiya. Ayetnum hã awu arhɛrhɛ umɛn isi idɛ̃ɛ̃ ibimumɛn, umɛn isi ihwɛngmɛn ugɛ umɛn iwuri ĩbɛkmɛn.

9 Idzidzɛrhe, umɛn igũ ugɛɛ atsu umɛn ufai akpe. Bɔr akɛrɛ akorhe ngge itsú umɛn isi ítsumɛn amɛnmɛn ri ititɛ̃wãmɛn, bɔr umɛn itsu amɛnmɛn ru Unum, uwuku usoyiwe abika akpe.

10 Unga ashɔɔta umɛn ra akpe ha*, umɛn ihwɛngmɛn unga awuri ishɔɔta umɛn ikɛi. Umɛn ifosa ugɛ unga awuri ishɔɔta umɛn ubɛn ivang,

11 ru ubokmbi aka ayika umɛn afɛna-Num ru umɛn. Mɔcɛ anera arhɛrhɛ aka itarwɛɛ ru Unum ru umɛn†, ubinkutsu umɛn iwuri ikpomɛn ishishɔɔr ha ri ifɛn-Num irhɛirhɛ.

Uburhu afaruka ubinkpi unga aka abee ikorhe

12 Ubin hã ukpi umɛn iki ifĩrhã ru ukpɔ, amɛnmɛn adzaa umɛn ideka ugɛ isiseimɛn ru upfung iwe iyi idzidzɛrhe nu iyi irhirhika iki idzeku imimutu Unum. Isi

* **1:10** *akpe ha*: Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha awu ru *akpe idikũnga irhɛirhɛ.* † **1:11** *ru umɛn*: Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha awu ru *ru umbi.*

idzekngge ri itsoi upfung ukpirɛ. Umɛn ĩdzumi ikorha akɛrɛ ri isiseimɛn nggu umbi.
13 Umɛn isi itsɛngamɛn ubinkpi umbi
aka asi ídɛ̃ɛ̃ avarhumbi use ahwɛngmbi.
Umum ifosa ugɛ,
14 ru nyaka umbi icɛrɛ aka ahwɛng umɛn
ukunjiir, unuma umbi awuri ihwɛngmbi
akarhãrhã. Mɔcɛ umbi adɛ̃ɛ̃ afĩrhũmbi ri
itsimɛn, ru nyaka umɛn iki idɛ̃ɛ̃ ifĩrhã ri
itsimbi ru unumkpi Uteijee Uyesu aki ibvui
aba.

15 Umum ihwɛng rimi hã, ngge itsu
umum ibee inggbaashia iyepa umbi, ngge
itsú umbi akpo idorh idevaa.
16 Umum ĩbeemum iyepa umbi ni itɔng
izĩ Umakidoniya, ni ibvui idzeku Umaki-
doniya ĩba ru umbi. Umum ikɛi ĩbeemum
umbi ayika umum izĩ Uyahudiya.‡
17 Ivangyɛ umum iki ibee ikorhe rimi hã,
umbi akaifɛrhkɔ ugɛɛ umum iwe ra amɛn
avaa? Use umum ikorhe ru nyaka abi
upfung aki ikorhe iki itsu umum ĩgɔr igɛ,
<<Ĩĩ, ĩĩ>> bɔr ra amɛnmum iwu, <<Ĩ'ĩ, ĩ'ĩ?>>

18 Ru nyaku Unum aka awu idzidzɛrhe,
rimi hã arherhakɛ umɛn iki irherhuwa
umbi asi iweke aki <<Ĩĩ>> nu <<Ĩ'ĩ.>>
19 Ungwɛ̃ Unum, Uyesu Ukiristo, umum
nu Usirha nu Utimoti iki idũwã ru umbi, asi
iwea uner <<Ĩĩ>> nu <<Ĩ'ĩ,>> bɔr awu uner
<<Ĩĩ>> ubɛn ivang.
20 Ubinkutsu ibibemuweyɛ Unum aka
abemuwa kishoo iwu <<Ĩĩ>> ru Ukiristo.
Ngge itsu umɛn ĩgɔr ugɛ, <<Iwerimi>> ru
ubok Ukiristo ri ikpoi Unum.
21 Awu Unum atsu umɛn nggu umbi idɛ̃ɛ̃
iker ru Ukiristo. Unga atsũ umɛn,
22 na atsuka umɛn atsar aka adɛyiwe
ugɛ umɛn iwe abinga, na atsu Ipfunga
ra amɛnmɛn ngge iwe ibow izɛɛ ni idzɛu
ubinkpi uku iba ra asu.

23 Umum iyisu Unum unga awu ideka-
mum ugɛ awu ubinkpi uku ikaa umbi utsu
umum isi ibvui ĩbamum Ukorinti.
24 Isi iwengge ugɛ umɛn ibee idɛyiwa
umbi ijee ri imangmangmbi, ubinkutsu
umbi aka adɛ̃ɛ̃ akermbi ri imangmangmbi.
Umɛn itɔ̃ itsera urhɔnga, ngge itsú umbi
agũibɛn.

2

1 Ngge itsu umum isi ĩbeemum ĩba iyepa
umbi ikɛi ni ĩdakuwe amɛnmbi.
2 Umum ĩba itsu amɛnmbi ada, ungamɔ
abɔr aka itsu amɛnmum agũibɛn, uba asi
iwea umbi umum iki itsu amɛnmbi ada?
3 Ubin hã uku utsu umum itsɛnga
umbi rimi, umum isi ĩbeemum ĩba ikpo
abirabɛ aka amɛ̃ɛ̃ umbɔ atsu umum
inggɔmanggɔm, adakuwe amɛnmum.
Umum iwemum ri ikeramɛn ru umbi
kishoo, ugɛ umbi kishoo aba awembi ra
anggɔm, umum iwuri iwe ra anggɔm.
4 Umum itsɛnga umbi nggu ida amɛn nu
anyĩ arhɛrhɛ. Isi ĩbeemum itsu amɛnmbi
aghong bɔr umum ibee umbi ahwɛng ighor
ibibemamum ru umbi.

Itsũwe uvau uner arhim hã

5 Umum isi ĩbeemum ihwita arherhe ri
ivangyɛ umum iki igɔr ĩgɛ uner ha aka atsu
amɛn ada, asi idakuka amɛnmum ru nyaka
amɛnmbi kishoo.
6 Ufaikpi irhɛɛmbi aka atsuke unga uku
umɛ̃ɛ̃ mɔnɔ.
7 Nggee icɛrɛ, àka atsũwe unga na afituwe
unga, ngge itsú ighongamɛn ineke ihwa
ikernga.
8 Nggee umum ishɔ̃rhã umbi àka adɛyiwe
ibibemambi ru unga akarhãrhã.
9 Ubin hã uku utsu umum itsɛnga umbi
ubvur uwurɛ ikɛi, umum ibee ivira umbi
inyãni use umbi abeembi idɔsa arher-
hamum kishoo.
10 Umum iwuri itsũwũkũ ubɛn unerwi
umbi aka atsũwe. Abirabɛ umum iki itsũwe,
umum itsũwe umbɔ ra asu Ukiristo. Unera
aba awea umbɔ aki itsũwe, umum ikorha
akɛrɛ ha ri iyika umbi.
11 Umum ikorha akɛrɛ ha utsur Ushaitan
akpoa ugarh uku urhɛm umɛn, ubinkutsu
umɛn ihwɛngmɛn irhirhɛmnga.

Abi itser ibibemuwe-Num iyiki ifa

12 Ivangyɛ umum iki izĩ Utoruwa, Uteijee
unga adzaa umum ugarh ukpuku idzowe
Isarhe Iyiki Ize iyi Ukiristo umɔ.
13 Bɔr amɛnmum aghong akarhãrhã,
ubinkutsu umum isi inyãmum ungwɛ̃mɛn
Utitu umɔ. Nggee umum ibɔre abi Utoruwa
ni izĩmum Umakidoniya.*
14 Bɔr umum itarwɛɛ ru Unum, uwuruwi
aka agha inggbaashi, unga adarh umɛn

‡ **1:16** Àka anyã ikɛi: Aiy 19.21. * **2:13** Àka anyã ikɛi: Aiy 20.1.

ru nyaku ũgbaiwa aki idarh abirabɛ unga aka adzur ri iwa. Unum ani ikũ umɛn atsu ihwihwɛngnga itɛ̃rhã ru ubɛn ananga. Ihwihwɛng hã iwe ru nyaki isung iki itɛ̃rhã.

15 Umɛn iwe ru nyaki isung iyi Ukiristo, iyiriyɛ iki itɛ̃rhã ra abirabɛ umbɔ aka afɔrh umbɔ nu abirabɛ aka awe ru utsĩndĩ uwuku utsutsĩm.

16 Ra abirabɛ aka awe ru utsĩndĩ uwuku utsutsĩm, umɛn iwe inu akpe, ra abika afɔrh, umɛn iwe inu urhɛ. Awu ungamɔ amɛ̃ɛ̃ itɔ̃ itser ha?

17 Umɛn isi iwemɛn ru nyaka abɔɔ arhɛrhɛ, abika adzowe isarhe Arherhu-Num ugɛ umbɔ akpo uhwɛk. Bɔr umɛn irherhi idzidzɛrhe, ubinkutsu awu Unum adena umɛn, ikɛi umɛn iwe abi Ukiristo.

3

Abi itser ibibemuwe-Num iyiki ifa

1 Umbi anyã ugɛɛ umɛn inu ikpoi atsimɛn ikɛi? Use umɛn ibee abvurkɛ aka idɛyiwa umbi ugɛ umɛn itɔ̃ itser iyiki ize, use abvurkɛ umbi aka itsɛng adɛyiwe abɔɔ ugɛ umɛn itɔ̃ itser iyiki ize?

2 Umbi nibikambi awu ubvurmɛn iki itsɛng ra amɛnmɛn, ugɛ ubɛn unera aka adɛ̃ɛ̃ avarhe na ahwɛng.

3 Umbi adɛyiwe ugɛ umbi awu ubvurwi Ukiristo aka atsɛng na adene ru ubok itsermɛn. Asi itsɛngmbɔ umbi nggu ubiro, bɔr nggu Ipfu-Num uwu urhɛ. Isi iwengge ru ubatu utarh bɔr iwu ra amɛn anera.*

4 Umɛn itsu imangmang ru Unum ru ubok Ukiristo ngge itsu umɛn irherha akɛrɛ ha.

5 Umɛn ishimɛn ru ifɛrhkɔ ugɛ umɛn ikũ ikermɛn itɔ̃ itser iyɛrɛ, bɔr awu Unum atsu umɛn idɛ̃ɛ̃ itɔ̃ itser ha.

6 Unga atsu umɛn idɛ̃ɛ̃ iwe abika atɔ̃ itser iyi ibibemuwe-Num iyiki ifa, iyiriyɛ iki isi iwengge iyi ikpem bɔr iwe iyi Ipfu-Num. Ikpem iki isaki ififɛr, bɔr Ipfu-Num ikũwã urhɛ.†

7 Íkpem Umusa iyiriyɛ iki itsɛng ru ubatu utarh ikũwã akpe. Irhirhang Unum idzekangge ri ivangyɛ umbɔ aka adzowe ngge ni itsu unyɛ̃ Umusa urhang akarhãrhã ngge itsu abi Uisrairha asi idɛ̃ɛ̃ arhimbɔ unyɛ̃ɛ̃nga. Irhirhang hã ru unyɛ̃ Umusa itirhi isisata. Uba ikpem hã iba nggu ikpũ irhirhang iyɛrɛ,‡

8 itser iyi Ipfu-Num isi íwe ru irhirhang inangngge irhirhang iyi Ikpem hã?

9 Uba ubinkpi uku ukũwã uvau uwe ubin irhirhang, mɔcɛ ubinkpi uku ukũwã umɛn isheru uvau uwuri iwe ru irhirhang unangkpɔ.

10 Idzidzɛrhe, irhirhang iyi ibibemuwe iki igbe isi itsĩngge irhirhang iyi ibibemuwe iyiki ifa.

11 Uba Ikpem iyiki imimaa uba nggu irhirhang, ubinkpi uku uwe ugbagbaa iwuri ikũwã nggaa irhirhang!

12 Umɛn iwe ru ikpũ ifosa iyɛrɛ, ngge itsu umɛn iwe ru ikeramɛn.

13 Umɛn isi iwemɛn ru nyaku Umusa, aka atsĩme unyɛ̃ɛ̃nga nggu untama utsur Uisrairha anyãmbɔ irhirhang hã iyiki imimaa.§

14 Bɔr amɛnmbɔ awu uku undɔ̃ɔ̃, uba utsĩ icɛrɛ untama hã una ukɛnmgbɔ umbɔ inyã idzidzɛrhe ha ri ivangyɛ umbɔ iki ivarhi ibibemuwe-Num iki igbe ha. Awu iwe ru imangmang ru Ukiristo ukpekũ idɛ̃ɛ̃ itsũwe untama hã.

15 Uko irherɛ, ivangyɛ umbɔ iki ivarhu abvur Umusa, untama hã utsirmgbɔ amɛnmbɔ, ni itsu umbɔ asheri ihwihwɛng ra ake.

16 Bɔr unera aba adzipa awe uwu Uteijee, aka atsũwũkumbɔ untama hã.*

17 Uteijee awu Ipfu, anangkɛ Ipfu Uteijee iki iwe, ififɔn iwe umɔ ra anang hã.

18 Umɛn kishoo umbɔ aka asi itsirukumbɔ unyɛ̃mɛn, umɛn ĩdɛyiwe irhirhang Uteijee, ikɛi umɛn itoma iwe ru nyaka unga. Irhirhang ha idɛ̃ɛ̃ itoma. Akɛrɛ awu itser iyi Uteijee, unga awu Ipfu ha.

4

Iwe ru ubin ra anui abĩ

1 Awu ru ubok atorh Unum umɛn iki ikpo itser iyɛrɛ. Nggee, umɛn isi ítsũwũkumɛn amɛnmɛn.

2 Umɛn ikpɛ̃mɛn ikorhu ubin atsa ri iwɔk, umɛn isi irhɛmmɛn anera use umɛn isɔm

* **3:3** Àka anyã ikɛi: Idzi 24.12; Uiri 31.33; Ueze 11.19; 36.26. † **3:6** Àka anyã ikɛi: Uiri 31.31. ‡ **3:7** Àka anyã ikɛi: Idzi 34.29. § **3:13** Àka anyã ikɛi: Idzi 34.33. * **3:16** Àka anyã ikɛi: Idzi 34.34.

igbɛrangwĩ nggu Arherhu-Num. Unum awu idekamɛn umɛn iki irherhi idzidzɛrhe ukpekũ, ngge itsú anera awe ru imangmang ru umɛn.

3 Uba Isarhe Iyiki Izeyɛ umɛn iki idũwã iwiwɔk, iwɔk ra abika atsutsĩm.

4 Ushaitan, unum uwu upfung ukpirɛ aka abvurka amɛn abika asheri imangmang, ngge itsú umbɔ asi ínyãmbɔ irhirhang Isarhe Iyiki Ize iki idɛyiwe imor Ukiristo, aka awu usaka Unum.

5 Umɛn isi idzowukumɛn isarhe atsimɛn, umɛn idzowe isarhe ugɛ Uyesu Ukiristo awu Uteijee. Ri itsinga umɛn iki iwe agãrhã ru umbi.

6 Ngge itsu Unum uwuku ugɔr ugɛ, <<Neke irhirhang irhang ru uzĩ,>>* unga atsu irhirhangnga irhang ra amɛnmɛn, itsu umɛn ihwɛng imornga. Anyã imor ha ra asu Ukiristo.

7 Bɔr abin aka awe ru ugarh aki Ipfu ha atsu ake ru umɛn, abirabɛ aka awe ru nyaka anui umbɔ aka akũ abĩ adzin. Unum akorha akɛrɛ adɛyiwe ugɛ ijee iyiriyɛ iki inangngge kishoo íjee iwu iyinga isi iwengge iyimɛn.

8 Umbɔ aka isaka adzaa umɛn ayetnum ru ubɛn afɛn, bɔr umbɔ asi itsu umɛn inekukumɛn itsermɛn. Ivang iyɔɔ umɛn icicang, bɔr umɛn isi itsũwũkumɛn amɛnmɛn.

9 Umbɔ adzaa umɛn uver, bɔr Unum asi ibɔruka umɛn. Umbɔ akwɛr umɛn atar ra abĩ, bɔr umɛn isi ikpemɛn.

10 Ubɛn ivang umbɔ akpurha abɔr ifɛre umɛn ru nyaka umbɔ aka akorhuwe Uyesu, ngge itsú umbɔ ama anyã urhɛwi uku uwe ru nyaku uwu Uyesu ru umɛn.

11 Umɛn abirabɛ iki iwe ru urhɛ, umɛn ishɔɔr ra akpe ubɛn ivang, ubinkutsu umɛn iwe ru imangmang ru Uyesu, nggee umbɔ ama anyã ibibɛknga ra ayormɛn akika akpe.

12 Nggee akpe atɔ̃ itser ru umɛn, bɔr urhɛ utɔ̃itser ru umbi.

13 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ, <<Umum iwemum ri imangmang, nggee umum irherha arherhe.>>† Umɛn iwe ru ikpũ imangmang hã, nggee umɛn irherhe igamɛn,

14 ubinkutsu umɛn ihwɛngmɛn ugɛ Unum uwuku usoyiwe Uteijee Uyesu ra akpe, awuri isoyiwanga umɛn nggu Uyesu na akũna umɛn nu umbi aba ra asunga.

15 Kishoo akɛrɛ unga akorhuwa umbi, ngge itsú imimutayɛ idɛ̃ɛ̃ itɛ̃rhã ima itsu anera atoma atar uwɛɛ ru Unum akarhãrhã, iyiriyɛ iki idzowe unga ikpikpoi.

16 Nggee umɛn isi itsũwũkumɛn amɛnmɛn. Ayormɛn anu ikpikpe, bɔr ubɛn unum ípfumɛn ikpo iker.

17 Ayetnummɛn awu ukunjiir asi ídãrhũke, ake awuri ikũwã umɛn ikpikpoi iyi ugbagbaa iyiriyɛ iki inangngge ayetnummɛn hã kishoo.

18 Nggee umɛn neke itsu asu ra abinkɛ umɛn iki idɛ̃ɛ̃ inyã, bɔr umɛn itsu asu ra abinkɛ umɛn iki isi ídɛ̃ɛ̃ inyãmɛn. Ubinkutsu, abinkɛ umɛn iki idɛ̃ɛ̃ inyã, asi ídãrhũke, bɔr abinkɛ iki isi ídɛ̃ɛ̃ inyãmɛn awu aki ugbagbaa.

5

Ayormɛn aka afa

1 Umɛn ihwɛngmɛn ugɛ ayormɛn awe ru nyaka atsurha umɛn iki isei umɔ ri ivanga ukunjiir. Ikɛi umɛn iba ikpemɛn nu atsurha akɛrɛ atsĩmke, umɛn iwemɛn ri aya aka afa umɛn iki isei umɔ. Asi iwea anera adzin aya ha. Awu Unum adzin aya ha ra afã, ake awuri iwe aki ugbagbaa.

2 Umɛn iki izhemɛn nggu ayor akɛrɛ umɛn iki iwe ra ake icɛrɛ, umɛn ibee iwe ra ayormɛn aka afa ra afã.

3 Ubinkutsu ivangyɛ umɛn iki itsim ayor aka afa ha, umɛn isi íwemɛn ípfu ukpekũ ugɛɛ umɛn iwu igbĩrhĩ.

4 Ivangyɛ umɛn iki iwe ra atsurha akɛrɛ, umɛn itseng igɔ̃, ubinkutsu, umɛn isi ĩbeemɛn ikpe iwe igbĩrhĩ, bɔr umɛn ibee itsim ayor aka afã, ngge itsú ayorkɛ aka ikpe unuma afare awe akirakɛ aka asi íkpeke.

5 Awu Unum unga agbishuwa umɛn akɛrɛ ha, na adzaa umɛn Ipfunga ngge iwe ibow izɛɛ ubinkpi uku iba.

6 Nggee ubɛn ivang umɛn iwe ru ikeramɛn. Umɛn ihwɛngmɛn ugɛ umɛn ĩba

* **4:6** Àka anyã ikɛi: Ing 1.3. † **4:13** Àka anyã ikɛi: Amb 116.10.

iwe ru ayor akɛrɛ, umɛn isi iwemɛn nggu Uteijee.
7 Umɛn isei ri imangmang ru Unum asi iwea ri inyĩnyã.
8 Umɛn iwemɛn ri ikeramɛn, umɛn ibee ibɔre ayormɛn ni isei nggu Uteijee.
9 Nggee umɛn itsu amɛnmɛn ru unga agũibɛn umɛn, ri isei ra ayormɛn use ri ida isei ra ake.
10 Ubinkutsu awu ufang umɛn kishoo iki izĩ ra anang isei aka atsu uvau Ukiristo. Ra anang isei ha ubɛn unera awuri iyɛi ugbɛtɛ abinkɛ unga aka akorhe ri iyor, iyiki ize use iyiki ibewe.*

Uyike anera agbisha nggu Unum

11 Umɛn ihwɛngmɛn idzowe imor ru Uteijee, ngge itsu umɛn ibee itsu anera adzipa azĩ ru unga. Ubinkpi umɛn iki iwe Unum ahwɛnga ukpɔ, umum ifosa ugɛ umbi ahwɛngmbi umɛn igambi.
12 Umɛn isi ibeemɛn ikpoi atsimɛn ra asumbi ikɛi, bɔr umɛn ĩdzaa umbi ugarha umbi akũ umɛn afĩrhã. Umɛn ikorha akɛrɛ ru umbi adɛ̃ɛ̃ agbishuwe abirabɛ aki ifĩrhã ra abinkɛ umbɔ aki inyã nggu asu na asi ifĩrhũmbɔ ra abin aki amɛn.
13 Abɔɔ agɛ umɛn iwe abi ukpong. Umɛn ĩba iwu abi ukpong, ngge iwu ru Unum. Bɔr umɛn ĩba isi iwemɛn abi ukpong, izea iwu iyimbi.
14 Awu ibibemu Ukiristo idarh umɛn, ubinkutsu umɛn ihwɛngmɛn ugɛ Ukiristo aka akpea ru anera kishoo, nggee anera kishoo aka akpembɔ nggu unga.
15 Unga akpe ru anera kishoo, ngge itsú abika abubɛk niba abɛkmbɔ ri igũ ibɛnmbɔ bɔr ri igũna unga aka akpe umbɔ asoya unga.
16 Nggee udzur icɛrɛ uzĩɔ umɛn isi írhimɛn unera ugɛɛ ubinkpi upfung uku unyanga unga. Isha, umɛn isaki irhimɛn Ukiristo rimi hã, bɔr umɛn isi ibvui irhimɛn rimi icɛrɛ.
17 Nggee, unera aba awɛrhunga iwɛrhɛ nggu Ukiristo, awu uner uwuku ufa. Iyiki igbe iki izĩngge, iyiki ifa iki ibangge!
18 Kishoo akɛrɛ ha adzeku Unum, uwuku ugbishuwa iwɛrhɛmɛn nggu unga ru ubok Ukiristo na adzaa umɛn itser igbigbisha.
19 Ubinkpi umɛn iki irherhe iwu ugɛ Unum agbishu upfung nggu itsikamnga ru ubok Ukiristo. Asi ívarhunga arhim anera ra atsimbɔ na adzaa umɛn itser iyiki ikũ anera ĩba ru unga.
20 Umɛn iwe afare Ukiristo, ngge itsu umɛn ini ishɔ̃rhã umbi ri itsok Ukiristo ugɛɛ Unum unga ani ishɔ̃rhã umbi ru ubokmɛn, ugɛ umbi agbisha nggu unga.
21 Unum atsu unga aka ashia ra arhim anyanga arhimmɛn ri itsinga, ngge itsú ru ubok Ukiristo, Unum ama anyanga umɛn iwu abika arhika.

6

1 Umɛn ishɔ̃rhã umbi ri itsimɛn iki iwe awɛrhi itser Unum, ugɛ umbi niba ayɛimbi imimutu Unum ibɛm.
2 Unga aka agɔr agɛ,
<<Ivang umatamum,
umum igũmum umbi,
ru unum ififɔrh ha,
umum iyikamum umbi.>>*
Umum idɛyiwa umbi, icɛrɛ awu ivang Unum aka iyike, icɛrɛ awu unum ififɔrh.

Ayetnum Uburhu

3 Umɛn isi itsumɛn utarh ukpuku ukwɛr itok ru atsĩndĩ anera, ngge itsú anera asi írherhumbɔ arherhe aka abewe ri itsi itsermɛn.
4 Bɔr ru ubɛn ubin umɛn iki ikorhe, umɛn ini ĩdɛyiwe ugɛ umɛn iwe agãrhũ Unum. Umɛn ibima akarhãrhã ri ihwa ayetnum, ri igũ ighong nu ipipare.
5 Anera akwɛr umɛn ugwɛɛ na atsuke umɛn ru ugborzĩ. Anera asoyi unggɔ̃ɔ̃ ifuw nggu umɛn. Umɛn itɔ̃ itser iyiki iker, umɛn isi irhamɛn urhɔ, isi ighamɛn ubingha.†
6 Umɛn iwu abika asar, abi ihwihwɛng, abi idɔngamɛn, abi inna, abi Ipfu Isarsatangge, abi ibibema iyi idzidzɛrhe.
7 Ubɛn ivang umɛn ini irherhi idzidzɛrhe, ijee Unum iwe nggu umɛn. Umɛn iwemɛn ra abin iwa aki irhirhika ru ubok ugha nu ubok ufer.
8 Umɛn iwu agãrhũ Unum ru ubok imor nu ikwikwɛɛte, ra arherhe aka abewe nu akika aze anera aki irherhuwa umɛn. Abɔɔ anyã umɛn ugɛɛ abika arhɛm anera, bɔr umɛn irherhi idzidzɛrhe.

* **5:10** Àka anyã ikɛi: Urom 14.10. * **6:2** Àka anyã ikɛi: Uish 49.8. † **6:5** Àka anyã ikɛi: Aiy 16.23.

9 Umbɔ asi ihwɛngmbɔ umɛn, bɔr abɔɔ
ahwɛngmbɔ umɛn akarhãrhã. Umɛn iwu
ra angwĩ akpe, bɔr umɛn iwemɛn ru urhɛ.
Umɛn iyɛi ugwɛɛ, bɔr umɛn isi ikpemɛn.
10 Umɛn iwemɛn ri idamɛn, bɔr umɛn iwe
ra anggɔm ubɛn ivang. Umɛn iwe ri itsũwã,
bɔr umɛn itsu abɔɔ awe ru ubin urhɛrhɛ.
Umɛn ishimɛn ru ubin, bɔr ubɛn ubin umɛn
iwemɛn ra ukpɔ.
11 Umɛn irherhuwa umbi arherhe isi
iwɔkmɛn ubin ru umbi abi Ukorinti. Umɛn
iyanguwa umbi amɛnmɛn.
12 Umɛn isi ikpɛ̃mɛn ibema umbi, awu
umbi asi iyanga amɛnmbi abemumbi
umɛn.
13 Umum irherha arherha akɛrɛ nggu
umbi ru nyaku utei iki irherhe nggu
angwɛ̃nga, àka ayanga amɛnmbi ikɛi.

Irhirhang nggu uzĩ

14 Niba agbopumbi atsimbi nggu abirabɛ
aka asi iwembɔ abika adɔsa. Awu use
uwuri igbopu uner uwuku urhika nggu
uner arhim? Use awu iwɛrhɛ use iwuri
igbopu irhirhang nggu uzĩ?
15 Ukiristo awu uwɛrhu Undenggũ? Use
awu use utomu abika adɔsa nggu abirabɛ
aka asi iwembɔ abika adɔsa?
16 Awu use uwuri igbopuwe Iya-Num
nggu agberhe? Umɛn iwu iya Unum uwu
urhɛ. Ru nyaku Unum aka agɔr agɛ,
<<Umum iwuri isei nggu umbɔ
ni izɛ̃rhã ru umbɔ,
umum iwuri iwe Unummbɔ,
umbɔ awuri iwe anermum.>>‡
17 Nggee,
<<Àka adzeka ru umbɔ
na agau atsimbi nggu umbɔ,
Uteijee unga agɔr.
Àka niba abangumbi abinkɛ aka asi isarke,
umum iwuri iyesũ umbi.>>§
18 <<Umum iwuri iwe Utɛ ru umbi,
umbi awuri iwe angwɛ̃mum akatsak
nu akatsɛrh,
Unum Uwu Ijee Iyiki Igɔnga Kishoo unga
agɔr.>>*

7

1 Umbi aze awɛrha, umɛn iwemɛn ri
ibibemuwe iyɛrɛ kishoo. Nggee, awu ufang
umɛn isare atsimɛn ra abinkɛ aki itsu ida
isisar ri iyor nu ipfu. Umɛn undzumu iwe
abika asar ri igũ iwei Unum.

Anggɔm Uburhu

2 Àka ayanguwa amɛnmbi ru umɛn.
Umɛn isi ikorhumɛn iyiki ibewe ru unera.
Umɛn isi idakukumɛn itsok unera. Umɛn
isi ighamɛn urha unera.
3 Umum iki irherhe rimi hã, umum isi
itsukamum umbi uvau. Ru nyaka umum
iki idɛyiwa umbi ugɛ umbi awe ra anang ra
amɛnmɛn ngge itsú umɛn iwe nggu umbi
ru urhɛ nu akpe.
4 Umum itsu amɛnmum ru umbi
akarhãrhã. Umum ikũ umbi ifĩrhã
akarhãrhã. Umbi afituwa amɛnmum
akarhãrhã. Umɛn ihwa ayetnum
akarhãrhã, bɔr umum iwe ra anggɔm
akarhãrhã.
5 Uko ivangyɛ umɛn iki iba Umakidoniya,
ayormɛn asi ikpoke iwiwosha, bɔr ubɛn
udĩkpi umɛn iki idzipa umɛn ihwa ayet-
num. Ra awiya umbɔ ashɔng umɛn ifuw, ra
amɛnmɛn umɛn igũ iwei.*
6 Bɔr Unum uwuku ufituwe abika agũ
ighong, afituwa umɛn ri ibiba Utitu.
7 Asi iwea ibibanga ukpekũ, bɔr ififi-
tuweyɛ umbi aka akorhuwe unga. Unga
adɛyiwanga umɛn ugɛ umbi abeembi inyã
umum, na awembi ri ighongamɛn ru
ubinkpi umbi aka akorhe, na atsumbi
amɛnmbi abeembi iyika umum. Akɛrɛ ha
atsu umum igũibɛn akarhãrhã.
8 Uba umum itsu umbi agũ ighongamɛn
ru ubvurwi umum iki itsɛnga umbi,
umum isi igũmum ighongamɛn. Ivang iyɔɔ
amɛnmum aghongke, ubinkutsu umum
inyã ubvur ha itsuka umbi ighongamɛn,
bɔr ighongamɛnmbi ha iwe ri ivanga
ukunjiir ukpekũ.
9 Icɛrɛ umum iwe ra anggɔm, asi iwea
ugɛ umbi aka agũ ighongamɛn, bɔr
ighongamɛnmbi ngge itsu umbi adzipa.
Unum akũ igũ ighongamɛn hã atsu umbi
adzipa amɛnmbi, nggee umɛn isi iko-
rhuwamɛn umbi iyiki ibewe.
10 Ighongamɛn hã Unum aki ikũ, isaki
itsu umbi adzipa. Idzidzipa ha ikũwã umbi
ififɔrh, ni iwuri ishingge ri ighongamɛn.

‡ **6:16** Àka anyã ikɛi: Urha 26.12; Uiri 32.38; Ueze 37.27. § **6:17** Àka anyã ikɛi: Uish 52.11; Ueze 20.34,41. * **6:18** Àka anyã ikɛi: 2Usm 7.14. * **7:5** Àka anyã ikɛi: 2Uko 2.13.

Bɔr ighongamɛn iyi upfung iki isaki itsu anera akpe.

11 Àka anyã ubinkpi uku ukorhe ru umbi ru ubok ighongamɛn hã Unum aka akũwã. Ngge itsu umbi akponi itõ itser iyiriyɛ iki idɛyiwe ugɛ umbi ashimbi ru uvau, ngge itsu umbi adzeidzeu ri ikpũ arhimkɛ aka awe ru umbi na agũ avɔm nggu ake. Ngge itsu umbi awe ru nggaa ikponi iyiki itsu ubinkpi uku usi irhikukpɔ urhika na atsu uvau ru uner uwuku ukorhe iyiki ibewe. Ru ubɛn anang umbi aka adɛyikumbi ugɛ umbi ashimbi ru uvau ra arherha akɛrɛ.

12 Nggee ivangyɛ umum iki itsɛng ubvur uwɔrɔ, asi iwea ubin uvau unera aka akorhe, use unerwi umbɔ aka akorhuwe unga itsu umum itsɛng umgbɔ. Umum itsɛng umgbɔ ngge itsú umbi anyã nggu asumbi ugɛ umbi abema umɛn akarhãrhã ra asu Unum.

13 Abin akɛrɛ kishoo atsu umɛn iwe ru ififita.

Undzuma abinkɛ aka atoma afituwa amɛnmɛn, umɛn iki inyã Utitu ra anggɔm, ubinkutsu umbi kishoo atsu ipfunga iwosha.

14 Ru ubɛn ififĩrhãmum iki ikorhe ri itsimbi ru Utitu, umbi asi idzaambi umum atsa. Ru nyaka ubɛn ubina umɛn iki irherhuwa umbi awe idzidzɛrhe, rimi hã umbɔ adɛyiwe ugɛ ififĩrhãmɛn ra atsimbi ra asu Utitu iwu idzidzɛrhe.

15 Ibibemayɛ Utitu aka awerangge ru umbi itoma iwe akarhãrhã ivangyɛ unga aka iyita idɔsa arherhambi kishoo nu ikpũ imoryɛ umbi aka adzowe unga ri ivangyɛ umbi aka ayɛi unga nggu iwei nu izang iyor.

16 Umum iwe ra anggɔm icɛrɛ ubinkutsu umum iwemum ri ikeramɛn ru umbi.

8

Àka adzowe abinkɛ umbi aka adɛ̃ɛ̃ adzowe

1 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umɛn ibee umbi ahwɛng imimutayɛ Unum aka adzowe ikpui ikikɔng abika adɔsa ru Umakidoniya.

2 Ra ateu nggaa ayetnummbɔ nu itsũwãmbɔ, arhɛrha anggɔmmbɔ itsu umbɔ adzowe ízũwã ra abɔɔ akarhãrhã.

3 Umum idɛ̃ɛ̃ idɛyiwamum umbi ugɛ umbɔ adzowe uku kpengkpeng ri ikermbɔ, utsɛku umbɔ aka adzowe ngge itɔngngge ikermbɔ. Ri ibibemambɔ,

4 umbɔ ashõrhã umɛn akarhãrhã ugɛ umɛn neke umbɔ akpo idorh ri itsu abokmbɔ atosa ayike abika adɔsa ru Urusharhima.*

5 Akorha anangmbɔ ubinkpi umɛn iki ikaifɛrhkɔ. Umbɔ agbaashia adzowe atsimbɔ ru Uteijee mɔcɛ umbɔ adzaa atsimbɔ ru umɛn ri idɔsu ubin Unum aka abee.

6 Nggee umɛn ishõrhũ Utitu ugɛ unga amina asunga amashu itseryɛ unga aka atsai na ayika umɛn ri ikɔng izũwã iyi ibibema ru umbi.

7 Umbi aka akorha anangmbi ra abina kishoo ri imangmang, ra arherhe, ri ihwihwɛng, ri ikponi itõ itser nu ibibemambi ru umɛn†, àka akorha anangmbi rimi hã ikɛi ri idzowe izũwã iyɛrɛ iki idzek ri ibibema.

8 Umum isi itsukamum umbi inggang, bɔr umum ibee iviri idzidzɛrhe ibibemambi ri ikpanga ngge nggu abɔɔ aka awe ru ikponi iki iyiyike.

9 Umbi ahwɛngmbi imimuta Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo, unga awu uner abina kishoo, bɔr ri itsimbi unga awe utsũwã, ngge itsú umbi awe abika awe ru ubin ru ubok itsũwãnga.

10 Itsũwãmum iyɛ ru ubinkpi uku uze ru umbi ra arherhe akɛrɛ. Ishaikɛ umbi awu anggbaashi asi iwea ri idzidzowe ukpekũ, bɔr nggu amɛn aka akponi idzowe.

11 Nggee icɛrɛ àka amashi itser ha nggu amɛn aka akponi idzowe ha umbi aka atsai na adzowe ubinkpi umbi aka adɛ̃ɛ̃ adzowe.

12 Umbi aba awembi ra amɛn aka adzowe, Unum awuri iyɛsa ubinkpi umbi aka adzowe. Unum atsu asunga ru ubinkpi unera aka awerakpɔ, asi iwea ru ubinkpi unera aka ashe rakpɔ.

13 Asi iwea ibibemamum ugɛ abɔɔ awosha nu umbɔ apara umbi ri iker, bɔr umum ibee umbi kishoo awe icaica.

* **8:4** Àka anyã ikɛi: Urom 15.26. † **8:7** *ibibemambi ru umɛn*: Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha awu ru *ibibemamɛn iki ikorhuwa umbi.*

14 Ri ivang iyɛrɛ umbi aka awe ru arhɛrha
abin, àka akũ ayike abɔɔ ra abinkɛ umbɔ
aka abee, ngge itsú umbɔ ivangyɛ umbɔ
aka awe ra abin arhɛrhɛ, umbɔ awuri ikũ
ayikambɔ umbi ra abinkɛ umbi aka abee.
Mɔcɛ abina awe icaica.
15 Ru nyaku itsɛng Arherhu-Num iki igɔr
ugɛ, <<Uwuruwi aka akɔng arhɛrhɛ, asi
irhɛke unga. Uwuruwi aka akɔng ukunjiir,
asi ibɔrkeci ru unga.>>‡

Utitu nggu awɛrhanga

16 Bɔr umum itar uwɛɛ ru Unum, unga
aka atsu ra amɛn Utitu ru nyaka amɛnmum
aka awe ru umbi.
17 Utitu asi iyɛsa ubinkpi umɛn iki
ishɔ̃rhã ukpekũ, bɔr unga atsu amɛnnga
abee iyika umɛn, ngge itsu unga asɛng
itsinga aba ru umbi.
18 Umɛn ikɛi idene ungwɛ̃mɛn nggu unga,
uwuruwi aka akpo ikpikpoi ri kishoo
ikikɔng abika adɔsa ri idzowe Isarhe Iyiki
Ize.
19 Asi iwea rimi ukpekũ, bɔr awu umbɔ
asɛng unga azɛ̃rhã nggu umɛn ri ikũ izũwã
iyɛrɛ izĩ Urusharhima. Umɛn ikorha ngge
ru umɛn ikpoi Uteijee ni ĩdɛyiwe ugɛ umɛn
iwemɛn ra amɛn akika ayike.
20 Umɛn isi ĩbeemɛn anera arhena umɛn
ri itser iyiki idzowe urhɛrhi izũwã hã.
21 Umɛn ibee ikorhe abin aka arhika ra
asu Uteijee nu ra asu anera ikɛi.
22 Ikɛi umɛn idene umbɔ nggu ungwɛ̃mɛn
uwuruwi umɛn iki inyã ugɛ unga adzowe
itsinga atɔ̃ itser ra abina arhɛrhɛ. Icɛrɛ
unga abee ikorha ananga rimi, ubinkutsu
unga awea ri ikeramɛn ru umbi akarhãrhã.
23 Utitu awu uwɛrhi itsermum uwuku
uyika umbi. Angwɛ̃mɛn abɔɔ aka awu nggu
unga, awu abi itser ikpui ikikɔng abika
adɔsa na akowe imor ru Ukiristo.
24 Nggee aka adɛyiwe aner abɛrɛ ibibe-
mambi, ngge itsú abika adɔsa kishoo
ahwɛng ugɛ ififĩrhãmɛn ru umbi iwu
idzidzɛrhe.

9

Àka ayike abika adɔsa

1 Ri iyike abika adɔsa ha, asi iwea ufang
umum itsɛnga umbi,
2 ubinkutsu umum ihwɛngmum itsu
amɛnmbi ri iyiyike. Umum ifĩrhã ri itsimbi
ru Umakidoniya. Umum ĩgɔr umbɔ ugɛ
ngge utirhi ishaikɛ ru Uakaya umbi aka
agbisha abinkɛ umbi aka idzowe amaa.
Ikpũ itsu amɛnmbi hã itsu irhɛɛ abɔɔ ru
umbɔ asok adɛ̃ɛ̃.
3 Ngge itsu umum idene angwɛ̃mɛn abɛ,
ngge itsú umbɔ anyã ugɛ ubinkpi umum
iki ifĩrhã ri itsimbi ra arherhe akɛrɛ awu
idzidzɛrhe. Umum ibee umbi agbisha
adzɛu ru nyaka umum iki irherhe ugɛ
umbi awuri ikorhumbi.
4 Bɔr umum ĩba idzeku Umakidoniya
nggu abɔɔ abika adɔsa ĩba ikpo umbi anasi
igbishumbi ubin, atsa awuri ifɛr umɛn ri
iker amɛnyɛ umɛn iki iwerangge ru umbi
nu umbi awuri igũmbi atsa ikɛi.
5 Nggee umum inyã azea umum ishɔ̃rhã
angwɛ̃mɛn hã aba akɔng abinkɛ umbi aka
abemi idzidzowe ru umum idɔrhi iba, ngge
itsú ake anu adzɛu ru nyaki izũwãyɛ umbi
aka adzowe ri ibibemambi, isi iwengge ri
inggang.

6 Àka ayita ugɛ ubɛn unera aka adoi ikpũ
ukunjiir, awuri igbɛr ukunjiir, bɔr unerwi
aka adoi ikpũ irhɛirhɛ, awuri igbɛr abina
arhɛrhɛ.
7 Ubɛn unera atsũ ra amɛnnga ubinkpi
unga aka abemi idzowe na adɔrha adzowe,
asi iwea ri ighongamɛn use ri inggang,
ubinkutsu Unum abemu uner uwuku ud-
zowe nggu anggɔm.
8 Unum ikɛi adɛ̃ɛ̃ adzaanga umbi im-
imutayɛ iki inangngge ubinkpi umbi aka
abee, ngge itsú ubɛn ivangyɛ umbi aka ikpo
kishoo abinkɛ umbi aka abee, umbi adɛ̃ɛ̃
akorhumbi ubɛn itser iki uze.
9 Ru nyaku itsɛng Arherhu-Num iki igɔr
igɛ,

<<Unga aka isaka ayangu uboknga adzowe
ra atsũwã.
Irhirhikanga iwu ugbagbaa.>>*

10 Unga uwuku udzowe ikpũ ru abika udu-
doi nu uborodi uwe ubingha, awuri it-
oma adzaanga umbi ikpũ na atsu ngge iwe
irhɛrhɛ na atsu umbi agbɛr abin arhɛrhɛ.
Unga awuri ikorhe rimi hã, ngge itsú umbi
adɛ̃ɛ̃ adzowe abirabɛ aka abee.

‡ **8:15** Àka anyã ikɛi: Idzi 16.18. * **9:9** Àka anyã ikɛi: Amb 112.9.

11 Unga awuri itsu umbi awe ru ubin ra atsĩndĩa kishoo, ngge itsú umbi ayanga abokmbi adzowe ru ubɛn ifɛrhɛ. Məcɛ anera awuri itarwɛɛ ru Unum ri izũwãyɛ umbi aka adzowe ru ubokmɛn.
12 Itseryɛ umbi aka atɔ̃ isi iyikungge abika adɔsa ukpekũ, bɔr ini itsu anera arhɛrhɛ atar uwɛɛ akarhãrhã ru Unum.
13 Awu itseryɛ umbi aka atɔ̃ iwuri itsu umbɔ akpoi Unum. Awu idzidzoweyɛ umbi aka adzowe ru umbɔ nu ru abɔɔ kishoo iwuri idɛyiwe ugɛ umbi awu abika adɔsa arherhe ri Isarhe Iyiki Ize iyi Ukiristo.
14 Awu nggaa imimutayɛ Unum aka adzaa umbi itsu umbi ayike umbɔ. Akɛrɛ ha atsu umbɔ adɛ̃ɛ̃ ifɛna-Num ru umbi na abee inyã umbi.
15 Umɛn itarwɛɛ idzowe Unum ru nggaa izũwãyɛ unga aka akorhuwa umɛn, iyiriyɛ angwĩ aka asi ídɛ̃ɛ̃ asɔm amaake!

10

Uburhu akaa itserngа ru Unum

1 Abɔɔ ani igɔr ugɛ umum iwu uner iwei ni ishimum ru ikeramɛn ra asumbi, bɔr umum iwu uner ikeramɛn ri ivangyɛ umum iki ishimum ru umbi!
2 Abɔɔ agɛ ibibɛkmɛn iwe ru nyaka abi upfung. Umum Uburhu, umum ishɔ̃rhã umbi ri ididɔɔr nu irhɛrhi itsi iyi Ukiristo, àka niba atsu umum iwemum uner ikeramɛn nggu umbi ru nyaka umum iki ibee iwu uner ikeramɛn nggu abɔrɔ ha.
3 Nu ngge iki iwe ugɛ umɛn iwe ru upfung, umɛn isi itangmɛn iwa ru nyaku upfung iki ikorhe.
4 Abin iwamɛn asi iweke aki upfung ukpirɛ. Awu aki ijee Unum, akirakɛ umɛn iki ikũ ibupuwe ifɛrhkɔ iyiki iker iki itsu anera ayapa.
5 Umɛn iki isaki itsu ubɛn imesa iyiki iberi itsi iki ikɛn anera ihwɛng Unum iwe ibɛm. Ikɛi umɛn iki isaki ivur ifɛrhkɔ ha kishoo itsu ngge idɔsu Ukiristo.
6 Ivangyɛ umbi aka adɛyiwe ugɛ umbi awu abika adɔsu ubinkpi Ukiristo aka agɔr, məcɛ umɛn igbisha idzɛu itsu ufai ru ubɛn unerwi aka akpɛ̃ɛ̃ idɔsu ubɛn ubinkpi Ukiristo aka agɔr.
7 Ubɛn unerwi aka awe ru ikeramɛn agɛ unga awu uwu Ukiristo, aze unga ahwɛng ugɛ umɛn iwu abi Ukiristo igamɛn. Akɛrɛ ha awu uku ukpɛ̃ɛ̃.
8 Uteijee adzaa umum ijee iyiki ikũ idzin umbi ni isi iwengge iyiki ibupuwe umbi. Uko ifiĩfĩrhãmum iba irhɛngge ri ijee ha, umum isi ígũmum atsa.
9 Umum isi ĩbeemum umbi akaifɛrhkɔ ugɛ umum ibee idzaa umbi iwei nggu abvurkɛ umum iki itsɛnga umbi.
10 Abɔɔ agɛ, <<Abvur Uburhu amor na aker, bɔr unga aba awu nggu umɛn nibikanga, asi iwea unerwi iki irherha arherhi iker, ikɛi arherhanga asi iweke ubin.>>
11 Imɛ̃ngge ikpũ anera abɛrɛ ahwɛng ugɛ abinkɛ umɛn iki itsɛng ra abvurmɛn ri ivangyɛ umɛn iki ishimɛn umɔ, abin hã rakɔ umɛn iki ikorhe umɛn ĩba iwemɛn umɔ.
12 Umɛn isi ĩbeemɛn imei use ikpanga atsimɛn nggu abirabɛ aka akpoi atsimbɔ. Bɔr ivangyɛ umbɔ iki imei atsimbɔ nibikambɔ na akpanga atsimbɔ nggu adɔkambɔ, umbɔ ashimbɔ ri ihwihwɛng.
13 Umɛn isi ibeemɛn ifĩrhã inangmɛn ubinkpi uku uwe, bɔr umɛn iwuri ifĩrhã idɛ̃ɛ̃ ru ubinkpi Unum aka adzaa umɛn. Akɛrɛ atoma nggu itseryɛ umɛn iki itɔ̃ ru umbi.
14 Umɛn isi ifari itɔngmɛn ubinkpi Unum aka adzaa umɛn. Umɛn isi ífĩrhũmɛn ri itsimbi, umɛn iba inasi ĩbamɛn ru umbi. Bɔr umɛn igbaashia inyangu uzãrhã uku uder ikũ Isarhe Iyiki Ize iyi Ukiristo ĩba ru umbi.
15 Umɛn isi ifĩrhã inangmɛn ubinkpi Unum aka adzaa umɛn. Umɛn isi iyɛimɛn ikpikpoi ri itser abɔɔ. Bɔr ifosamɛn iwe ugɛ imangmangmbi itoma, məcɛ itseryɛ umɛn iki itɔ̃ ru umbi iwuri itoma akarhãrhã,
16 ngge itsú umɛn idzowe Isarhe Iyiki Ize ra abĩ akɔɔ aka awe ra asu uteumbi. Umɛn iwuri ikorha ake ni isi ífĩrhũmɛn ri itsi itseryɛ abɔɔ aka atɔ̃.
17 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ, <<Uneke uwuku ufufĩrhã, afĩrhã ru Uteijee.>>*
18 Asi iwea uwuruwi aka akpoi itsinga awuri iyɛi imor, bɔr uwuruwi Uteijee aka akpoi.

* **10:17** Àka anyã ikɛi: Uiri 9.24.

11

Uburhu nu abi itser Uyesu igbɛrangwĩ

1 Umum ifosa umbi awuri idɔng amɛnmbi ru ungwɛ̃rhũ ugugge ha umum
iki ikorhe. Kabɔɔ àka awe nggu umum!
2 Umum ĩbema umbi nggu ibibema iyi
Unum. Umum ĩbemuwa utsa uwɔɔ unga
awe utsakmbi, utsa ha awu Ukiristo.
Umum ibee idzowe umbi ru unga ru nyaku
usarkasar unakugbĩrhĩ aka anasi ihwɛnga
ukutsak.
3 Bɔr umum igũ iwei ugɛ awuri irhɛm
umbi na atsu umbi ayapa ri idɔsu Ukiristo
nggu idzidzɛrhe nu isisar, ru nyaki ibvui
iki irhɛm Uhawa'u nggu igbɛrangwĩ.
4 Umum igũ iwei ha ubinkutsu unera
aba adzaa umbi isarhe Uyesu uwɔɔ aka
asi iwea Uyesu uwu ha umɛn iki ĩdzaa
umbi, umbi akpurha ayɛi ngge. Umbi
ikɛi abeembi iyɛi ipfu iyɔɔ nu isarhe iyiki
ize iyɔɔ, iyiriyɛ iki iwiwengge nggu iyiriyɛ
umbi aka ayɛi ru umɛn.
5 Umum isi ikakũ ifɛrhkɔ ugɛ umum
ibɔtũci ri iwu icaica nggu abɛrɛ ha umum
iki igbaashia ĩba ru umbɔ, abirabɛ aka
anyanga atsimbɔ agɛ umbɔ awu nggaa abi
itser Uyesu.
6 Nu ngge iki iwe ugɛ umum isi idɛ̃ɛ̃
irherhumum arherhe ugɛɛ abika ahwɛng
arherhe, umum iwemum ri ihwihwɛng.
Umɛn iki ĩdɛyiwamɛn umbi akɛrɛ ha ru
ubɛn utsĩndĩ.
7 Umum ĩdzaa umbi Isarhe Iyiki Ize
izũwã. Ri ivangyɛ umum iki ikorha aki
ha, umum ikorha arhim ri irhɛrhi itsimum
ngge itsú umbi abera afafã?
8 Umum iyɛi uhwɛk ri ikikɔng abika
adɔsa abɔɔ ikũ itɔ̃wã itser ru umbi.
9 Ivangyɛ umum iki iwe nggu umbi
ni ibee ubin, umum isi iparumum
unera, ubinkutsu angwɛ̃mɛn abika adzeku
Umakidoniya umbɔ ayika umum nggu
ubinkpi umum iki ibee. Ri ivang iyɔrɔ,
umum isi iparumum umbi, ikɛi umum isi
íparumum umbi ru ubɛn utsĩndĩã.
10 Idzidzɛrhe Ukiristo iki iwe nggu
umum itsu umum ĩgɔr ugɛ, unera ashia ra
abĩ Uakaya aka ikɛn umum ififĩrhã iyɛrɛ.
11 Umum isi ĩbemumum umbi ngge itsu
umum irherha akɛrɛ ha? Unum ahwɛnga
umum ĩbemumum umbi.
12 Bɔr umum idɛ̃ɛ̃ isarumum ri ikpɛ̃ɛ̃ iyɛi
uhwɛk ru umbi, ngge itsú umum ikɛn ng-
gaa abi itser Uyesu ha ugarh ukpuku ufĩrhã
ugɛ umbɔ atɔ̃ itser icaica nggu umɛn.
13 Ikpũ anera abɛrɛ awe abi itser Uyesu
igbɛrangwĩ, awu abika arhɛm anera, atsu
atsimbɔ awe abi itser Uyesu Ukiristo.
14 Asi iwea ubin idzeu, ubinkutsu, Ushai-
tan nibikanga aka isaka ayani itsinga ru
umbɔ anyã unga awe ugɛɛ ipfu Itser-Num
iyi irhirhang.
15 Asi iwea ubin idzeu ugɛ abi itsernga
ikɛi ayana atsimbɔ ru umbɔ anyã umbɔ
awe ugɛɛ abi itser iyi irhirhika. Ri imi-
masha umbɔ awuri ikpombɔ itosayɛ iki iwe
uku kpengkpeng nggu itsermbɔ.

Uburhu afĩrhã ru ayetnumnga

16 Umum ibvui irherhe, unera niba agɔra
ugɛ umum iwu ugugge. Bɔr umbi aba
agɔrmbi rimi hã, mɔcɛ aka ayɛi umum ru
nyaka umbi aka ayɛi ugugge, ngge itsú
umum ifĩrhã ukunjiir.
17 Asi iwea ugɛ Uteijee atsu umum ifĩrhã,
bɔr umum irherhe ru nyaku ugugge.
18 Ngge iki iwe ugɛ abɔɔ afĩrhã ru nyaka
anera ru upfung iki ikorhe, umum iga-
mum iwuri ifĩrhũmum.
19 Umbi akaifɛrhkɔ ugɛ umbi asarasu, bɔr
umbi abima nggu agugge ra anggɔm!
20 Idzidzɛrhe, umbi abimumbi nggu
ubɛn unera aka atsu umbi igãrhã use avur
abinmbi use unga abvuta umbi, use unga
akwɛɛte umbi use akwɛr umbi ra asumbi.
21 Umum isi ĩgũmum atsa ugɛ umɛn
ishimɛn ra amɛn aka akorhe abina akɛrɛ
ha!

Umum irherhe ru nyaku ugugge. Abinkɛ
ubɛn unera aka ifĩrhã, umum ikɛi iwuri
ifĩrhũmum ra ake.
22 Umbɔ awe abi Uyahuda? Umum iwe
rimi hã. Umbɔ awe abi Uisrairha? Umum
iwe rimi hã. Umbɔ awe unang Uibrahim?
Umum iwe rimi hã.
23 Umbɔ awu abi itser Ukiristo? Umum
inang umbɔ. Umum irherhe ugɛɛ uner
ukpong. Umum itɔ̃ itser inangmum umbɔ,
umum itsĩ ru ugborzĩ inangmum umbɔ,

* **11:23** Àka anyã ikɛi: Aiy 16.23.

umbɔ akwɛr umum idikunga irhɛirhɛ, ni icɔrha akpe idikunga irhɛirhɛ.*
24 Idikũnga itɔ̃ɔ̃ anggbaashi abi Uyahuda
aka akwɛr umum asharhe isɔka itaar nu
utɔɔrha†.
25 Idikũnga itaar umbɔ aka akwɛr umum
nggu igbong. Umbɔ aka atangmbɔ atarh
ru umum idikũnga unying. Idikũnga itaar
akhukhɔɔ amɛ̃ aka ayarke ra akau akagɔng
nggu umum. Umum iki iyangmum ru
ukau ukugɔng utsuu nu atenum.‡
26 Ru irhɛ uzɛ̃rhãmum, umum iki itsĩmum
ayetnum arhɛrhɛ. Umum ikpo ayetnum
ra azɛ̃, ru ubok avɛu, ru ubok abimɛn, ra
abok abirabɛ aka asi iwembɔ abi Uyahuda,
ri iteu iki igɔng, ra arhum, ra akau akagɔng,
ikɛi ra abok angwɛ̃mɛn abi igbɛrangwĩ.§
27 Umum ĩhwa ayetnum ri itsermum nu
ida urhɔ nu imerh nu ugɔ̃ amɛ̃, ikɛi inuma
irhɛirhɛ umum isi ikpomum ubingha.
Umum igũmum ighɛnga nu atorhamum asi
irhɛke.
28 Asi iwea abina akɛrɛ ha ukpekũ,
ubɛn unuma umum iwe ru imor iyiki irhi
ikikɔng abika adɔsa kishoo.
29 Uwukusong asheri iker, umum isi iwe-
mum ru nyaka ha? Uwukusong umbɔ
aka atsu unga agba ra arhim, nu ake asi
ighongke amɛnmum?
30 Aba awu ufang umum iki ifĩrhã,
umum iwuri ifĩrhã nggu abinkɛ aka
adɛyiwa ididɔ̃rhãmum.
31 Unum nu Utɛ Uteijee Uyesu, uwu umbɔ
aka idzowe unga igɔng ugbagbaa, ahwɛnga
ugɛ umum isi igbɛrmum angwĩ.
32 Ru Udimashku, ugomna uwuruwi aki
itɔ̃we itser ru uyɛrhe Uareta atsu umbɔ
adzɛu angwĩ ufɔm uteu Udimashku kishoo
ru unga adzur umum.
33 Bɔr awɛrhamum atsu umum ru uzing
na acipuwe umum ru angwĩ ugba ufɔm
utepa, umum ishɔɔr ru ubokngа.*

12

Abinkɛ Uyesu aka adɛyiwe Uburhu ri irhi

1 Ikɛi awu ufang umum ifĩrhã. Umum
ihwɛngmum ugɛ ishingge ru ugarh, bɔr
umum iwuri irherhe ri itsi irhi nu abin aka
awɔkɛ Uteijee aka idɛyiwa umum.
2 Umum ihwɛng utsawɔɔ aka awu uner
uwuku udɔsu Ukiristo. Aka awu imɛka
usɔka nu anaa icɛrɛ umbɔ aka ashupa
unga azĩ ra afã aki untaar. Umum isi
ihwɛngmum use utsa ha awea ri iyor use
ashia, bɔr Unum ahwɛnga.
3 Umum ihwɛng ugɛ akũ utsak uwurɛ azĩ
ra afã. Umum isi ihwɛngmum use utsa ha
awea ri iyor use ashia, bɔr Unum ahwɛnga.
4 Unga agũa arherha akirakɛ unera aka
asi ídɛ̃ɛ̃ arherhunga, ikɛi akɛnmbɔ unera
irherha ake.
5 Umum ifĩrhũmum ri itsi unera ru nyaka
ha, bɔr umum isi ídɛ̃ɛ̃ ifĩrhũmum ri itsimum.
Umum ikpurhi ifĩrhã ri ididɔngmum.
6 Umum ĩba iwuri ififĩrhã, umum isi
íwemum ugugge, ubinkutsu umum iwuri
irherhe idzidzɛrhe. Bɔr isi ífĩrhũmum, ut-
sur unera inyanga umum ananga ubinkpi
unga aka anyã umum ikorhe na agũ umum
irherhe.
7 Nggaa abin aka awɔkɛ Uteijee aka
adɛyiwa umum adɛ̃ɛ̃ atsuke umum iberi
itsi. Nggee umbɔ adzaa umum ubin ukpɔɔ
uku itsu iyormum ihwa ayetnum. Akɛrɛ ha
akɛn umum iberi itsi, awu Ushaitan adene
ake adzaa umum ayetnum.
8 Idikunga itaar umum iki ishɔ̃rhũ Utei-
jee unga ama anyanguwe ubin hã ru
umum,
9 bɔr unga agɔr umum agɛ, <<Imimu-
tamum imɛ̃ mɔnɔ ru ungo, ubinkutsu
ijeemum iwuri itsuifɛr ri ididɔng.>>
Nggee umum iwuri ifĩrhã nggu anggɔm
akarhãrhã ri itsi ididɔ̃rhãmum, ngge itsú
ijee Ukiristo ima iwe ru umum.
10 Nggee, umum igũmum ibɛn ididɔ̃rhã,
urhena, inyã ayer, uver nu ikikɔka ri itsi
Ukiristo, ubinkutsu umum ĩba ididɔ̃rhã,
umum iwe ru iker.

Ighongamɛn Uburhu ru abika adɔsa ru Ukorinti

11 Umum itsu itsimum iwu ugugge, bɔr
awu umbi atsu umum iwe. Idzidzɛrhe,
irhikungge umbi akpoi umum, ubinkutsu
uwɔɔ asi inangnga umum ru nggaa abi

† **11:24** *asharhe isɔka itaar nu utɔɔrha*: Akɛrɛ ake awu ufai utsotsorakpɔ umbɔ aka itsuke uner abi Uyahuda. Àka anyã ikɛi: Iva 25.1-3. ‡ **11:25** Àka anyã ikɛi: Aiy 16.22; 14.19. § **11:26** Àka anyã ikɛi: Aiy 9.23; 14.15. * **11:33** Àka anyã ikɛi: Aiy 9.23-25.

itser Uyesu abɛrɛ, nu ngge iki iwe ugɛ umum isi iwemum ubin.
12 Abinkɛ aki idɛyiwe ugɛ unera awu uner itser Uyesu uwu idzidzɛrhe akorha ake ru umbi nggu ibibima akarhãrhã. Ake awu atsar nu abin idzeu nu kishoo itser iki idɛyiwe ijee Unum.
13 Awu ra atsĩndĩ akasong umum iki idɛyiwa ugɛ umbi asi iwembi icaica nggu abika adɔsa abɔɔ? Umum iki isi iparumum umbi idzaa umum ubin. Àka ama atsũwã umum ru igbigba ha!
14 Umum iwuri iba iyepa umbi ide untaar. Umum isi íparumum umbi adzaa umum ubin, ubinkutsu isi ĩbeemum abinmbi bɔr umum ibeea umbi. Asi iwea awɛkaci awuri ikɔng abin adzowe ra ateimbɔ, bɔr ateimbɔ awuri ikɔng abin adzowe ra angwɛ̃mbɔ.
15 Nggee umum iwuri igũibɛn ri ifɛre ubinkpi umum iki iwerakpɔ kishoo ni idzowe itsimum ikɛi ri iyika umbi. Umum ĩba ibema umbi akarhãrhã, umbi awuri ibema umum ukunjiir?
16 Umbi awuri ibemumbi ugɛ umum isi íparumum umbi idzaa umum ubin. Bɔr uwɔɔ agɔr ugɛ umum ĩbvuta umbi, umum ikũ isarasu irhɛm umbi.
17 Umum ighamum urhambi ru ubok abirabɛ umum iki idene umbɔ aba ru umbi?
18 Umum ishɔ̃rhũ Utitu unga aba ru umbi ni idene ungwɛ̃mɛn nggu unga. Utitu aghaa urhambi? Umum nggu unga isi ikorhumɛn ubina unying nggu amɛn unying?
19 Umbi akaifɛrhkɔ ugɛ umɛn ikũ uwurɛ ibee ika atsimɛn ru umbi? Umɛn iwu abika adɔsu Ukiristo ni irherhi idzidzɛrhe ra asu Unum. Umbi aze awɛrha, abinkɛ umɛn iki ikorhe kishoo, awu abinkɛ aki itsu umbi aker.
20 Umum igũ iwei ugɛ umum iba ĩbamum, iwuri ikpo umbi asi iwembi ru nyaka umum iki ibee umbi awe, ikɛi umbi awuri inyã umum isi iwemum ru nyaka umbi aka abee umum iwe. Umum igũ iwei ugɛ umum iba ĩbamum, umum iwuri iba ikakũ ifuw, nu unyɛ̃ɛ̃, nu avɔm, nu ibemitsi, nu ivɛrhe, nu iberi itsi, nu isisita.
21 Umum igũ iwei ugɛ umum ĩba ibvui ĩbamum ru umbi, Unum awuri idɛyiwanga umum arhimkɛ aka awe ru umbi nu ngge iwuri itsu umum igũ atsa ri itsimbi ni iciu akpe ra arhɛrhɛ abirabɛ aka agba ra arhim na asi idzipumbɔ ra abinkɛ umbɔ aka akorhe. Abin hã awu ida isisar, irha unerwi aka asi iwea utsɛ̃mbɔ use utsakmbɔ, use ikaifɛrhkɔ ri itsi ake, use ikorha abin ishĩ nu abin atsa amɛnmbɔ aka abee.

13

Itsũwã Uburhu iyiki imimasha

1 Iyɛrɛ iwuri iwe iyiyepamum iyi untaar riyɛ ru umbi. Ru nyaku Itsɛng Arherhu-Num iki igɔr igɛ, <<Ubɛn arherhe awu ufang inera ivaa use itaar adzowe ideka ru arherhe ha.>>*
2 Umum iki itsɛrhumum umbi ri ivangyɛ umum iki iwe nggu umbi iyi ivaa. Umum icɛrɛ iki isi iwemum nggu umbi ibvui irherhumum, umum ĩba ibvui ĩbamum isi ínekukũ imesuwe amɛn ra abɔrɔ ha nu ubɛn unerwi aka awe ra arhim.
3 Akɛrɛ ha awuri idɛyiwa umbi ugɛ Ukiristo ani irherha arherhe ru ubokmum, ngge iki iwe ugɛ umbi abee ihwɛng. Unga asi imesuwanga umbi amɛn ri isheri iker, bɔr unga adɛyiwa nggaa ijeenga ru umbi.
4 Umbɔ anyapuwe unga ri isheri iker, bɔr unga abɛk ru ubok ijee Unum. Umɛn idɔ̃rhũmɛn igamɛn. Bɔr ru nyaku Ukiristo icɛrɛ aka abɛk ru ubok ijee Unum, umɛn ikɛi iwuri ĩbɛkmɛn ru ubok ijee Unum hã ru umbi.
5 Àka avira atsimbi ahwɛng use umbi awembi ri imangmang iyi idzidzɛrhe ru Ukiristo. Àka avira atsimbi. Umbi asi ihwɛngmbi ugɛ Ukiristo Uyesu awe ru umbi, umbi aba asi igbambi ivivira ha?
6 Umum ifosa ugɛ umbi awuri ihwɛngmbi ugɛ umɛn isi igbamɛn ivivira ha.
7 Umɛn ifɛn-Num ugɛ umbi niba akorhumbi ubinkpi uku uwe uvau. Asi iwea ugɛ umɛn ibee anera anyã ugɛɛ umɛn itɔ̃ itsermɛn izeizerhangge, bɔr ngge itsú umbi akorha abin aka aze, uko anera awuri inyã ugɛɛ umɛn iki ĩgbamɛn ri itsermɛn.

* **13:1** Àka anyã ikɛi: Iva 17.6; 19.15.

8 Umɛn isi ídɛ̃ɛ̃ ikorhumɛn ubinkpi uku
ukɛn idzidzɛrhe, bɔr umɛn ikpurhi iko-
rhu ubinkpi uku itsu idzidzɛrhe igha ing-
gbaashi.
9 Umɛn igũibɛn ivangyɛ umɛn iki ĩdɔ̃rhã
bɔr umbi awe akeker. Ifɛn-Nummɛn iwe
ugɛ umbi awe undzumunga.
10 Ngge itsu umum itsɛng akɛrɛ ha
ivangyɛ umum iki ishimum umɔ, nggee
ivangyɛ umum iki ĩba, umum ima ineke
ikũ ijee iyiriyɛ Uteijee aka adzaa umum.
Ijee ha iwu iyiki ifituwa umbi, isi iwengge
iyiki ibupuwe umbi.

Ighwe iyiki imimasha

11 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn,
ubinkpi umum iki ibee imashi ĩdɛyiwa
umbi, àka agɔm anggɔm. Àka atsu amɛnmbi
agbishu isiseimbi nggu adɔka. Àka afituwe
adɔka. Àka awe amɛn unying. Àka asei
uku ughwɔɔw. Umbi aba akorhumbi rimi,
Unum uwuku ububema nu ididɔɔr awuri
iwe nggu umbi.
12 Àka aghwe adɔka nggu ighwe ibibema.
13 Kishoo abi Unum aghwe umbi.
14 Imimuta Uteijee Uyesu Ukiristo, nu
ibibemu Unum, nu iwɛrhɛ Ipfu Isarsa-
tangge ima iwe nggu umbi kishoo.

Ubvur Uburhu aka atsɛnge abi Ugarhati

Utsutson ri itsi ubvur Ugarhati

Uburhu uner itser Uyesu atsɛnge ubvur uwurɛ ri itsi arherhe aka asok ra abika adɔsu Uyesu ru ugbɛr Ugarhati, anangkɛ Uburhu aka adzowe Isarhe.

Ubinkpi uku ukũ isoya arherhe ha iba, iwu abi Uyahuda aka agɔr ugɛ awu ufang abirabɛ aka adzipa ra arhimmbɔ, abirabɛ aka asi iwembɔ abi Uyahuda adɔsu kishoo ikpem abi Uyahuda nu imesu Umusa na akpo ififɔrh. Bɔr Uburhu agɔr umbɔ ugɛ ani ikpo ififɔrh ru ubok imimutu Unum ru Uyesu, isi iwengge ru ubok idɔsu imesu Umusa. Imesu Umusa ini itsu anera awe ru nyaka agãrhã.

Ubvur ha udɛyiwe ugɛ Ipfu-Num ini isei ra abika adɔsa ni itsu umbɔ awe ru iker iyiki ikorhu ubinkpi Unum aka abee. Ipfu Isarsatangge iki isaki imar amɛn aka aze ru nyaki ibibema, nu anggɔm, nu ididɔɔr, nu idɔngamɛn.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-10)*
Ijee Uburhu, iyiriyɛ iki iwu iyi uner itser Uyesu *(1.11—2.21)*
Ififɔrh iwe ru ubok imangmang *(3.1—4.31)*
Ififɔn abika adɔsa nu ubinkpi uku umɛ̃ umbɔ akorhe *(5.1—6.10)*
Imimasha *(6.11-18)*

1 Awu umum Uburhu itsɛng ubvur uwirɛ. Umum iwu ungwɛ̃ itser Uyesu. Asi iwea anera adena umum use atsu umum iwu ungwɛ̃ itser Uyesu, bɔr awu Uyesu Ukiristo nu Unum Utɛ atsu umum iwu ungwɛ̃ itser Uyesu. Nu Unum Utɛ, uwuruwi aka asoyiwe Uyesu Ukiristo ra akpe.

2 Umum nu kishoo abika adɔsu Uyesu umbɔ aka awu nggu umum aghwe ikikɔng abika adɔsa ru Ugarhatiya kishoo.

3 Unum Utɛ nu Uteijee Uyesu Ukiristo ama adzaa umbi imimuta nu ididɔɔr.

4 Uyesu adzowe itsinga ra arhimmɛn, ngge itsú unga afɔrh umɛn ru upfung uku ubewe ukpirɛ, ri ibibemu Unum Utɛmɛn.

5 Neke ikpikpoi iwe nggu Unum ugbagbaa. Iwerimi.

Isarhe Iyiki Ize iyɔɔ ishingge

6 Umum iwe ru idzeu ugɛ ru ungwɛ̃rhĩ ivang riminɛ umbi abee ineke idɔsu uwuruwi aka ayisa umbi ri imimuta Ukiristo na abvui azĩ ri isarhe iyɔɔ,

7 uko rimi hã Isarhe Iyiki Ize iyɔɔ ishingge. Bɔr abɔɔ abee idzidzunuwe umbi, ikɛi abee idzipuwe idzidzɛrhe Isarhe Iyiki Ize iyi Ukiristo.

8 Bɔr uko unying ru umɛn use ipfu itser-Num iyɔɔ idzeka afã iba idzaa umbi isarhe iyiki ize iyɔɔ iki iwiwengge nggu iyiriyɛ umɛn iki ĩdzaa umbi, neke unga atsim ri idzũũ urha!

9 Ru nyaka umɛn iki idɛyiwa umbi, nggee umum ibvui idɛyiwa umbi icɛrɛ ugɛ ubɛn uwuku udzaa umbi isarhe iyiki ize iyɔɔ iki iwiwengge nggu iyiriyɛ umbi aka ayɛi, neke unga atsim ri idzũũ urha!

10 Umum irherhe rimi hã ibee itsu anera agũibɛn umum use Unum agũibɛn umum? Umum ĩba ibee anera agũibɛn umum, umum isi iwemum ugãrhũ Ukiristo.

Unum ayisu Uburhu

11 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umum ibee umbi ahwɛng ugɛ Isarhe Iyiki Izeyɛ umum iki ĩdzaa umbi isi idzengge ru unera.

12 Umum isi iyɛisũ ngge ru unera, unera asi imesuwanga umum ngge, bɔr Uyesu Ukiristo nibikanga akũ ngge adzeka ru umum.

13 Umbi aka agũmbi ikpũ isiseimum iyi isha ra agbeyi abi Uyahuda, umum iki idzowe uver akarhãrhã ri ikikɔng abika adɔsu Unum ni ibee isituwe umbɔ.*

14 Umum iki izĩ ĩdermum ri imesa ra agbeyi abi Uyahuda inang arhɛrhɛ abi undanmum. Umum itsu amɛnmum akarhãrhã ra agbeyi atokamum akɛrɛ.†

15 Bɔr Unum ri imimutanga asɛng umum umbɔ adɔrha amar umum, ikɛi unga ayisa umum ru ubok imimutanga,

* **1:13** Àka anyã ikɛi: Aiy 22.4-5; 26.9-11. † **1:14** Àka anyã ikɛi: Aiy 22.3.

16 ayanguwa asumum na akũ ungwɛ̃nga
adzeka ru umum, ngge itsu umum ind-
zowe Isarhe Iyiki Ize ra atsen abi Uyahuda.
Ri ivang hã, umum isi ĩbeemum itsũwã ru
unera.‡
17 Umum ikɛi isi izĩmum Urusharhima ra
abirabɛ aka agbaashia awe abi itser Uyesu
ru umum. Nu ngge iki iwe rimi umum
izĩ abĩ abi Urharaba, ni ĩdɔrhi ibvui izĩ
Udimashku.
18 Mɔcɛ imɛka itaar iki itɔng umum
iso izĩmum Urusharhima ibee inyã Ubitru.
Umum imaa inuma usɔka ni inuma itõõ
nggu unga.§
19 Umum isi inyãmum abi itser
Uyesu abɔɔ, umum ikpurhi inyã Uyaku
ungwɛ̃mbɔ Uteijee ukpekũ.
20 Abinkɛ umum iki idɛ̃ɛ̃ itsɛnga umbi
awu idzidzɛrhe. Unum ahwɛnga asi iweke
igbɛrangwĩ.
21 Umum imaa ni izĩ abĩ Usuriya nu aki
Ukirhikiya.
22 Bɔr ri ivang iyi ha, ikikɔng abika adɔsu
Ukiristo ra abĩ Uyahudiya asi ihwɛngmbɔ
umum.
23 Akpurha agũ agɛ, <<Uner ha aki
idzaamɛn uver icɛrɛ unga anu idzowe
isarhe imangmang Uyesu iyiriyɛ unga aka
abee idakuwe ngge isha!>>
24 Umbɔ akpoi Unum ri itsi ubinkpi uku
ukpo umum.

2

Abi itser Uyesu ayɛi Uburhu

1 Imɛka usɔka ni imɛka inaa iki imaa
umum izĩ Urusharhima. Ivang hã niyɔ
umum iki izĩ nggu Ubarnaba nu Utitu ikɛi.*
2 Unum unga adɛyiwa umum ru irhi
asu ugɛ umum izĩ Urusharhima. Umum
iki izĩ itsĩ, umum ĩdɛyiwe abi itser Uyesu
ni ĩdɛyiwe umbɔ Isarhe Iyiki Ize umum
iki inũ indzowe ra atsen abi Uyahuda.
Bɔr umum ikorhuwe akɛrɛ ha ri iwɔk ra
abirabɛ umum iki inyã umbɔ awu angg-
baashi, umum ibee ĩdɛyiwe ugɛ itsermum
iyi isha nu iyi icɛrɛ isi iwengge ibɛm.
3 Utitu awu nggu umum, bɔr unera asi
itsu unga asorhunga usorhe, uko unga aka
awu uner Uherhini.
4 Bɔr ubinkutsu arherhe usorhe akɛrɛ
asoyi, angwɛ̃mɛn abɔɔ abi igbɛrangwĩ aka
akũ umbɔ atsĩwã ri iwɔk. Umbɔ aba inyã
ukam hã umɛn iki iwe ru Ukiristo Uyesu na
atsu umɛn iwu agãrhã.
5 Bɔr umɛn isi inbemukumɛn uko ivanga
unying, ngge itsú idzidzɛrhe iyi Isarhe Iyiki
Ize iwe ru umbi.
6 Bɔr abi ha aka awe ru nyaka angg-
baashi asi itomumbɔ ubin ri isarhamum.
Uko umbɔ awe ungaa, asi ifarukumbɔ
ifɛrhkɔmum, ubinkutsu Unum asi inyangu
uwɔɔ atɔnga uwɔɔ.†
7 Nu ngge iki iwe, umbɔ anyã Unum aka
adzaanga umum itser umum idũwã Isarhe
Iyiki Ize ra atsen abi Uyahuda, ru nyaku
Unum aka adzowe Ubitru itser unga azĩ
adũwũwe Isarhe Iyiki Ize ra abi Uyahuda.
8 Unum uwu ha aka atõ itser ru Ubitru
awu abi itser Uyesu ra abi Uyahuda, awu
Unum uwu ha ikɛi atõ itser ru umum iwu
abi itser Uyesu ra atsen abi Uyahuda.
9 Umbɔ Uyaku nu Ubitru nu Uyohana
anera aka anyanga umbɔ awu anggbaashi
ri ikikɔng abika adɔsa, ahwɛngmbɔ itser
iyɛrɛ Unum aka adzaa ru umum, umbɔ ayɛi
Ubarnaba nu umum aboka avaa. Umbɔ
abemumbɔ umum nggu Ubarnaba umɛn
izĩ ra atsen abi Uyahuda, nu umbɔ azĩ ra
abi Uyahuda.
10 Kishoo ubinkpi umbɔ aka abee ugɛ
umɛn iyita atsũwã. Ubin hã umum iki
ikponi ikikorhe nukpɔ.

Uburhu atsɛrhu Ubitru

11 Bɔr ivangyɛ Ubitru aka aba Uantakiya,
umum itsɛrha unga ra asunga ubinkutsu
uvaunga uwe ra awiya.
12 Unga aka isaka agha ubingha nggu
abika adɔsa aka asi iwembɔ abi Uyahuda.
Bɔr ivangyɛ Uyaku aka adene abi Uyahuda
abika adɔsa abɔɔ azĩ Uantakiya, Ubitru
atsũwũka aboknga ra atsen abi Uyahuda
na agapa itsinga ru umbɔ. Unga akorhe
rimi ubinkutsu unga agũ iwei abi Uyahuda
abi usorhe. Umbɔ akaifɛrhkɔ ugɛ uwuku
udɔsu Uyesu awu ufang umbɔ asorhuwe
unga usorhe.

‡ **1:16** Àka anyã ikɛi: Aiy 9.3-6; 22.6-10; 26.13-18. § **1:18** Àka anyã ikɛi: Aiy 9.26-30. * **2:1** Àka anyã ikɛi: Aiy 11.30; 15.2. † **2:6** Àka anyã ikɛi: Iva 10.17.

13 Abi Uyahuda abɔɔ agbopa nggu unga
ru ukpukpeta ha utsɛku Ubarnaba aya-
punga.
14 Bɔr ivangyɛ umum iki inyã umbɔ asi
izɛ̃rhũmbɔ ri idzidzɛrhe iyi Isarhe Iyiki Ize,
umum ĩgɔr Ubitru ra asumbɔ kishoo inggɛ,
<<Ungo uwu uner Uyahuda, bɔr ungo ubɛk
ru nyaku utsen abi Uyahuda nu usi ibɛkɔ ru
nyaku uner Uyahuda. Awu use utsu ungo
utsu atsen abi Uyahuda adɔsa agbeyi abi
Uyahuda?
15 <<Umɛn abirabɛ umbɔ aka amar
umɛn abi Uyahuda isi iwemɛn <atsen abi
Uyahuda abi arhim,>
16 umɛn ihwɛng ugɛ Unum asi ínyangu
unera awea uner uwuku urhika ru ubok
idɔsi Íkpem Umusa, bɔr awu imangmang ru
Uyesu Ukiristo. Nggee, umɛn igamɛn iki
iwemɛn ri imangmang ru Ukiristo Uyesu,
ngge itsú umɛn irhika ra asu Unum ru ubok
imangmang ru Ukiristo na asi iwea ri idɔsi
Íkpem. Ubinkutsu asi inyangu unera awea
uner uwuku urhika ru ubok idɔsi Íkpem.
17 <<Ivangyɛ umɛn iki ibee iwu irhirhika
ra asu Unum ru ubok iwe ru imangmang
ru Ukiristo, na ahwɛng ugɛ umɛn iwu abi
arhim, akɛrɛ ha adɛyiwa ugɛ Ukiristo afi-
tuwanga umɛn ri ikorha arhim? Ĩ'ĩ, uko
ukunjiir!
18 Umum ĩba ibvui ibee iwu irhirhika ra
asu Unum ri idɔsi Ikpem iyi ha umum iki
itsĩme ri idɔsu Ukiristo, idzidzɛrhe umum
iwu uner uwuku uzharhuwe ikpem nukpɔ.
19 Ubinkutsu ivangyɛ umum iki ibee idɔsi
Íkpem, aka atsĩmkumbɔ umum ra akpe.
Nggee umum iki inekukumum ibee idɔsi
Íkpem, ngge itsú umum ima ibɛk ri idɔsu
Unum.
20 Aka anyapukumbɔ umum nggu
Ukiristo. Umum isi ibvui ĩbɛkmum, bɔr
awu Ukiristo unga abɛk ru umum. Icɛrɛ
ibibɛkmum iyi iyor, umum ĩbɛk ri imang-
mang ru Ungwɛ̃ Unum, uwuku ubema
umum na adzowe itsinga ru umum.
21 Umum isi ikpɛ̃mum umatu Unum.
Unum aba anyangu unera awu uwuku
urhika ri idɔsi Íkpem Umusa, akpe Ukiristo
awu ibɛm.>>

3

Imangmang use idɔsi Íkpem Umusa

1 Umbi aguge abi Ugarhati! Ungaa
azhɔmuwe umbi? Aka adɛyiwambɔ umbi
ukupɛ̃ɛ̃ ugɛ Uyesu Ukiristo unga awu uwu-
ruwi aka akpe ni igãrhãmau ucucii.
2 Umum ibee irhusa umbi ubina unying
ukpekũ. Umbi ayɛi Ipfu-Num ri idɔsi Íkpem,
use iwe ru imangmangmbi ra arherhakɛ
umbi aka agũ?
3 Umbi awu aguge? Umbi atirhi ri idɔsi
Ipfu-Num amaa, umbi icɛrɛ abee imasha ri
itsu atsimbi ri itser iyi ikermbi?
4 Umbi ahwa arhɛrhɛ ayetnummbi ibɛm
nukpɔ? Awe ibɛm?
5 Unum adzaa umbi Ipfunga na ako-
rha abin idzeunga ru umbi. Awu ri
idɔsi Íkpemmbi ngge itsu use awu imang-
mangmbi ru ubinkpi umbi aka agũ?
6 Àka anyã Uibrahim. Itsɛng Arherhu-
Num igɔr igɛ, <<Awe ri imangmang ru
Unum, ngge itsu umbɔ anyanga unga awu
uner uwuku urhika.>>*
7 Àka ahwɛng icɛ, ugɛ abi imang-
mang umbɔ awu unang Uibrahim uwu
idzidzɛrhe.†
8 Rimɔ̃ɔ̃ itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ
Unum awuri inyanga atsen abi Uyahuda
awu abika arhika ru ubok imang-
mangmbɔ. Unga aka adɛyiwe Isarhe Iyiki
Ize ha ru Uibrahim, agɛ <<Idũwã kishoo
awuri ikpo idorh ru ubokngo.>>‡
9 Nggee abirabɛ aka awe ru imangmang
awuri ikpo idorh urhɔnga nggu Uibrahim,
uner imangmang.
10 Kishoo abika akaifɛrhkɔ ugɛ Unum
awuri iyɛisa umbɔ ri idɔsi Íkpem Umusa
awe abi ikponum, itsɛng Arherhu-Num
igɔr igɛ, <<Ubɛn uwuruwi aka asi idɔsunga
kishoo abinkɛ aka atsɛng ru ubvur Íkpem
Umusa, unga awe ru ikponum.>>§
11 Iwu ra awiya ugɛ Unum asi ínyangu
unera awea uner uwuku urhika ru
ubok idɔsu Íkpem, ubinkutsu, <<Uwuku
urhurhika unga awuri ibɛk ri imang-
mang.>>*

---

* **3:6** Àka anyã ikɛi: Ing 15.6. † **3:7** Àka anyã ikɛi: Urom 4.16. ‡ **3:8** Àka anyã ikɛi: Ing 12.3; 18.18; 22.18. § **3:10** Àka anyã ikɛi: Iva 27.26. * **3:11** Àka anyã ikɛi: Uha 2.4.

12 Íkpem isi idzengge ri imangmang, bɔr,
<<Unerwi aka abee ikpo urhɛ ru ubok idɔsi
Íkpem, awu ufang unga adɔsu ubɛn ubinkpi
ngge iki irherhe.>>†
13 Ukiristo afasa umɛn indzek ri
ikponum Íkpem ri itsĩ ri ikponum
nibikanga ru umɛn, ubinkutsu itsɛng
Arherhu-Num igɔr ugɛ, <<Awu ikponum
ri itsi uwuruwi umbɔ aka anyapuwe unga
nu ucucii.>>‡
14 Unga afasa umɛn ngge itsú idorhyɛ
umbɔ aka adzowe Uibrahim ngge ima iba
ra atsen abi Uyahuda ru ubok Ukiristo
Uyesu, ngge itsú umɛn idɛ̃ɛ̃ iyɛi Ipfu ha
Unum aka abemuwe ru ubok imangmang.

Ikpem nu ibibemuwe

15 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, àka
aneke umum irherhe ru nyaka umɛn iki
ibɛk ubɛn unuma. Ru nyaku unera aka asi
ídɛ̃ɛ̃ atomunga use atsũwũka ubin ri ibibe-
muweyɛ anera aka abemuwe adɔka, ngge
iwe rimi hã ra akɛrɛ ha.
16 Unum abemuwe Uibrahim nu
unangnga. Itsɛng Arherhu-Num isi
igɔrngge ugɛ, <<nu anangnga,>> agbena
anera arhɛrhɛ, bɔr ngge igɔr ugɛ, <<nu
unangnga,>> agbena unera unying, unga
awu Ukiristo.§
17 Agben arherhamum akɛ, Unum aka
atsukuka ibibemuwenga ru Uibrahim isha
ni Íkpem idɔrhi iba ra amɛka anaka anaa
nu isɔka itaar (430), ngge isi itsungge ibibe-
muwe hã iwengge ibɛm.*
18 Ikpo ukam iba iwe ri idɔsi Íkpem,
mɔcɛ ngge isi iwengge ru ubok ibibemuwe.
Bɔr Unum ri imimutanga adzowe ngge ru
Uibrahim ru ubok ibibemuwe.†
19 Awu use utsu umbɔ akũ Íkpem Umusa
adzeka? Unum akũ Íkpem adzeka ngge
itsú ngge idɛyiwe ubinkpi arhim aka awe.
Unga akũ ngge adzeka ngge itsú umbɔ atõ
itser utsɛku ivangyɛ unang Uibrahim hã
uku iba, ri nyaki ibibemuwe hã iki irherhe.
Adzowe Íkpem hã ru ubok Umusa, uner
uwu ateu. Ípfu itser-Num ngge idzowe
Umusa Íkpem hã.
20 Abee unera unying adɛ̃ɛ̃ ra ateu anera
avaa, bɔr Unum awu unying.
21 Íkpem idɛ̃ɛ̃ igamtsak nggu ibibemuwe-
Num? Ĩ'ĩ, uko ukunjiir! Umbɔ aba ad-
zowe íkpem ru ngge idɛ̃ɛ̃ idzowe urhɛ, mɔcɛ
Unum awuri inyangu ubɛn unera awe
uner uwuku arhika ri idɔsa ngge.
22 Bɔr itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ up-
funga kishoo uwe ru ugborzĩ arhim, ngge
itsú ubinkpi umbɔ aka abemuwe awuri
idɛ̃ɛ̃ adzowe ngge ra abirabɛ aka awe ru
imangmang ru Uyesu Ukiristo.
23 Imangmang iyɛrɛ iki idɔrhi iba, umɛn
iwe abi ugborzĩ ri Íkpem. Umɛn iwu ri
igbigbang utsɛku imangmang iki idzeka.
24 Nggee umbɔ atsu Íkpem ngge idarh
umɛn izĩ ru Ukiristo, ngge itsú umbɔ ama
anyanga umɛn iwe abika arhika ru ubok
imangmang.
25 Icɛrɛ ngge iki iwe ugɛ imangmang iki
ibangge, ikpem isi ídarhngge umɛn ikɛi.

Angwɛ̃ Unum

26 Umbi kishoo awu angwɛ̃ Unum ru
ubok imangmang ru Ukiristo Uyesu,
27 umbi kishoo umbɔ aka asorhuwa
umbi ubɔtisima ngge utsu umgbɔ idɛyiwe
ugɛ umbi awu abi Ukiristo. Umbi aka atsu
amɛn Ukiristo ru nyaki itsim atorho.
28 Uner Uyahuda ashia use uner Uher-
hini, ugãrhã use uwuku ufɔn, ukutsak use
ukutsɛrh, ubinkutsu kishookambi awu un-
ying ru Ukiristo Uyesu.
29 Umbi aba awe abi Ukiristo, mɔcɛ
umbi awu unang Uibrahim, umbi awuri
ikpo ukam abinkɛ umbɔ aka abemuwe ru
unga.‡

4

1 Ubinkpi umum iki irherhe ugɛ uner
ukam aba awu uwɛkuci, unga nggu ugãrhã
awu ubina unying, uko abin utɛnga kishoo
awu akinga.
2 Unga nu abinnga awu abin adzɛu
ru ubok abirabɛ aka akpɔm unga utsɛku
ivangyɛ utɛnga aka atsũ.

† **3:12** Àka anyã ikɛi: Urha 18.5. ‡ **3:13** Àka anyã ikɛi: Idzi 21.23. § **3:16** Àka anyã ikɛi: Ing 12.7. * **3:17** Àka anyã ikɛi: Idzi 12.40. † **3:18** Àka anyã ikɛi: Urom 4.14. ‡ **3:29** Àka anyã ikɛi: Urom 4.13.

3 Ngge iwe rimi hã, ivangyɛ umɛn iki
iwe awɛkaci, umɛn iwu agãrhã ri ík͘pem iyi
inggbaashia iki igha iyɛrhe upfung ukpirɛ.
4 Bɔr undzumu ivanga iki iba itsuifɛr,
Unum adene Ungwɛ̃nga. Amar unga
ru ukutsɛrh, umbɔ amar unga ri Ík͘pem
Umusa,
5 ngge itsú unga afase abirabɛ aka awe
ri Ík͘pem. Unga akorhe akɛrɛ ha ngge itsú
umɛn ima iwe angwɛ̃ Unum.
6 Umbi awu angwɛ̃nga, ngge itsu Unum
adene Ipfu Ungwɛ̃nga ra amɛnmɛn, Ipfu ha
iyisa igɛ, <<Abba*, uze Utɛmum.>>
7 Nggee ungo usi ibvui uweɔ ugãrhã, bɔr
ungo uwu ungwɛ̃. Ngge iki iwe ugɛ ungo
uwu ungwɛ̃, Unum aka atsu ungo uwe
uner ukam ru unga.†

Uburhu agũ ighong abi Ugarhati

8 Ivangyɛ umbi aka anasi ihwɛngmbi
Unum, umbi awe agãrhã ra abirabɛ aka
awe anum igbɛrangwĩ.
9 Bɔr icɛrɛ umbi aka ahwɛng Unum,
use izengge umum ĩgɔr ugɛ Unum aka
ahwɛnga umbi, awu use utsu umbi abee izĩ
ri ík͘pem iyi inggbaashia iki ishingge ri iker
nu ugarh ru umbi? Umbi abee ibvui awe
agãrhã ru ngge ikɛi?
10 Umbi adzowe atsimbi ru agbeyi inum
iyɔɔ nu afɛ̃ɛ̃ akɔɔ nu imɛk iyɔɔ!
11 Iwei ifɛr umum ugɛ umum ihwa ayet-
num ibɛm ru umbi!
12 Umum ishɔ̃rhã umbi angwɛ̃mɛn nu
anapumɛn, àka awe ru nyaka umum,
ubinkutsu umum iwe ru nyaka umbi.
Umbi asi ishɔyiwambi umum ubin.
13 Umbi ahwɛngmbi ugɛ irhãrhãmum itsu
umum idũwũwa umbi Isarhe Iyiki Ize ri
inggbaashia.
14 Umum ihwɛng irhãrhãmum iwe imor
ru umbi, bɔr umbi asi ikwɛɛrkumbi umum,
asi ikpɛ̃mbi umum. Umbi ayɛi umum ugɛɛ
umum iwu ipfu itser-Num, use ru nyaka
umbi aka ayɛi Ukiristo Uyesu nibikanga.
15 Awu use utsu umbi asi igɔmmbi ru
nyaki iyi inggbaashia? Umum iwemum
ri ideka ugɛ, iba imɛ̃ngge, ugɛ umbi aba
atsusu ishaa asumbi adzaambi umum!
16 Icɛrɛ umbi anyanga umum iwu
unggamtsakmbi ri idɛyiwa umbi idzidzɛrhe?
17 Aner abɛrɛ atsu amɛnmbɔ akarhãrhã
abee umbi adɔsa umbɔ, bɔr isi iwengge ri
iyiki ize. Abee igau umbi nggu umɛn, ngge
itsú umbi abvui atsu amɛnmbi kishoo ru
umbɔ.
18 Izengge umbi atsu amɛnmbi kishoo
awe ru ubin, ukpɔ uba uwe ukpuku uze.
Imɛ̃ɛ̃ngge umbi akorhe rimi hã ubɛn ivang,
bɔr isi íwengge ri ivangyɛ umum iki iwe
nggu umbi ukpekũ.
19 Umbi aze angwɛ̃mum, umum ibvui ĩgũ
ighong imar ri itsimbi, utsɛku ikpũ ibibɛk
Ukiristo itar isei ru umbi.
20 Oka agɛ umum iwe nggu umbi
icɛrɛ ngge itsú umum idzipu irhɛm iki
itsoomum, ubinkutsu amɛnmum aghong
akarhãrhã ru umbi!

Uhajaratu nu Usaratu

21 Àka adɛyiwa umum, umbi abika abee
idɔsi Ík͘pem Umusa. Umbi asi ihwɛngmbi
ubinkpi Ík͘pem hã iki irherhe?
22 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ Uibrahim
awe ra awɛkatsa avaa, unying amar unga
ru ugãrhã ukutsɛrh, unying amar unga ru
ukutsɛrh uwuku ufɔn.
23 Ungwɛ̃nga uwu ugãrhã ukutsɛrh ha,
akpo unga ru nyaki imar iyi iyor. Bɔr
ungwɛ̃nga uwu ukutsɛrh uwuku ufɔn hã
amar unga ri ibibemuwe.
24 Arherha akɛrɛ awu ikpikpanga,
ubinkutsu akatsɛrh ha ikivarhambɔ
adɛyiwe ibibemuwe ivaa. Uhajaratu
unga awu uwuku umar agãrhã, unga awu
ikpikpanga iyi ibibemuweyɛ umbɔ aka
akorhe ru Igũ Usinai‡.
25 Uhajaratu unga awu ikpikpanga
Igũ Usinai iyiriyɛ iki iwe ra abĩ abi
Urharaba. Unga iganga awu ikpikpanga
uteu Urusharhima, ubinkutsu unga nu
angwɛ̃nga awu agãrhã.
26 Bɔr Urusharhima ukpu afã uwe ififɔn,
ukpɔ uwe Uyamɛn.
27 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,
<<Ugɔmanggɔm ukpirh ukutsɛrh,
uwuruwi aka asi imara imar,
utsuyi ivum iyi anggɔm
ungo uku unasi igũo ighong imar,

* **4:6** Ri idũ Uaramayak agbena utɛ. † **4:7** Àka anyã ikɛi: Urom 8.15-17. ‡ **4:24** *Igũ Usinai*: Umɔ Unum aka adzowe Ikpemnga ru Umusa.

ubinkutsu awɛkaci ukutsɛrh ha utsaka aka aneke unga
anangmbɔ abi utsɛrh ha aka awe ru utsak.>>§
28 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umbi awe angwɛ̃ ibibemuwe ru nyaku Uishaku aka awe.
29 Ri ivang iyɔrɔ ha ungwɛ̃wi umbɔ aka amar ri iyor adzowuka uver ru ungwɛ̃wi umbɔ aka amar ri ijee Ipfu-Num. Iwe rimi hã icɛrɛ.*
30 Bɔr itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ use? <<Uwayiwe ugãrhã utsɛrh ha nu ungwɛ̃nga, ubinkutsu, ungwɛ̃ ugãrhã hã asi ígashunga ukam nggu ungwɛ̃ utsɛrh uwuku ufɔn hã.>>†
31 Nggee, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umɛn isi iwemɛn angwɛ̃ ugãrhã ukutsɛrh, bɔr umɛn iwe angwɛ̃ ukutsɛrh uwuku ufɔn.

5

Ififɔn ru Ukiristo

1 Ukiristo afɔna umɛn ngge itsú umɛn isei ri ififɔn, nggee àka adɛ̃ɛ̃ aker na niba abvui atsĩmbi ri igãrhã.
2 Àka akpeto ra arherhamum! Umum Uburhu, idɛyiwa umbi ugɛ umbi aba abvui adɔsi Ikpem ri isorhu usorhe, Ukiristo awuri ishia ru ugarh ru umbi nukpɔ.
3 Umum ibvui irherhe ugɛ ubɛn unera aka aneke itsinga isorhu usorhe, awu ufang unga adɔsa kishoo Íkpem.
4 Umbi abika abee iwe abika arhika ra asu Unum ri idɔsi Íkpem, umbi aka adzembi ru Ukiristo, umbi aka ayapumbi ri imimuta Unum.
5 Bɔr Ipfu-Num itsu umɛn idzɛu nggu ikeramɛn ugɛ Unum awuri inyanga umɛn iwe abika arhika ru ubok imangmangmɛn, irhirhikayɛ umɛn iki ifosa.
6 Ubinkutsu ru Ukiristo Uyesu, usorhe nu ida usorhe ashike ru ugarh. Ubinkpi ukpekũ uku uwe ru ugarh uwu imangmangyɛ iki idɛyiwe ibibemu Unum nu anera.
7 Ri inggbaashia umbi anu igha inggbaashi. Ungaa adzipuwe amɛnmbi na akɛna umbi idɔsi idzidzɛrhe?
8 Ikpũ idzidzipa amɛn hã asi idzeke ru Unum uwuku uyisa umbi.
9 <<Ungwɛ̃rhũ uga uku isaki itsu akɔ̃ ineu aseng awu arhɛrhɛ.>>*
10 Umum iwe ru ikeramɛn ru Uteijee ugɛ umbi awuri inyãmbi abin akɛrɛ ha ru nyaka umum iki indɛyiwa umbi. Uwuruwi aka atsu umbi ri idzidzuna awuri ikpoa ufai, uko unga awu ungaa.
11 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umum ĩba ina inu idzowe isarhe isorhu usorhe, awu use utsu umbɔ ana adzaa umum uver? Umum ĩba inu idzowe umbɔ isarhe akɛrɛ ha, mɔcɛ abi Uyahuda asi igũmbɔ avɔm ri itsi isarhe iyi igãrhãmau ucucii umum iki idũwã.
12 Umum ibee abika asoya amɛnmbi amashi itsermbɔ na awɔruwe íkpɔkmbɔ!
13 Umbi, angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ayisa umɛn iyɛi ififɔn. Bɔr àka aneke ikũ ififɔnmbi akũ adɔsi ikponi iyormbi ri ikorha amɛn aki arhim. Nu ngge iki iwe rimi àka akũ ififɔn hã awu agãrhã ra adɔka ri ibibema.
14 Íkpem Umusa kishoo itsuifɛr ri ikorhu ubina unying ukpɛrɛ, agɛ, <<Ubemu undɔkango ru nyaki itsingo.>>†
15 Bɔr umbi aba anayikumbi adɔka, na akũ igigau atsĩã ra adɔkambi, àka angwɛ̃dzɛn utsur umbi atsĩme adɔka!

Ibibɛk ri Ipfu-Num

16 Nggee umum igɔr ugɛ, umbi aba abɛk ri Ipfu-Num, umbi awuri inekukumbi idɔsi ikponi iyormbi ri ikorha amɛn aki arhim.
17 Ubinkutsu amɛn aki arhim ibee uwe ri igamtsak nggu ubinkpi Ipfu-Num iki ibee, ikɛi Ipfu-Num ha iwe ri igamtsak nggu abinkɛ amɛn aki arhim iki ibee ikikorhe. Akɛrɛ ikivarhake awe ri igamtsak nggu adɔka, ngge itsu umbi asi ídɛ̃ɛ̃ akorhumbi ubinkpi umbi aka abee.‡
18 Bɔr aba awu Ipfu-Num idarh umbi, idɔsi Íkpem isi iwengge ufang.
19 Abinkɛ amɛn aki arhim iki ibee ikorhe iwu ukupɛ̃ɛ̃. Ake awu irha nggu unerwi aka asi iwea utsɛ̃ngo use utsakngo, use ikaifɛrhkɔ ri itsike, use ikorha abin ishĩ nu abin atsak,

§ **4:27** Àka anyã ikɛi: Uish 54.1. * **4:29** Àka anyã ikɛi: Ing 21.9. † **4:30** Àka anyã ikɛi: Ing 21.10. * **5:9** Àka anyã ikɛi: 1Uko 5.6. † **5:14** Àka anyã ikɛi: Urha 19.18. ‡ **5:17** Àka anyã ikɛi: Urom 7.15-23.

20 nu idzowe igɔng ra agberhe, idzim,
ikpɛ̃na adɔka, ifuw, unyɛ̃ɛ̃, avɔm, ibemi itsi,
nu uning, nu ikũ igigau,
21 nu unyɛ̃ɛ̃, afĩrhã adɛ, nu ihwa adɛ
utsɛku ikorhe iyiki ibewe, nu abina akɔɔ
rimi hã. Umum inu igbiita atombi, ru
nyaka umum iki irherhe ri inggbaashia,
inggɛ abika akorhi ikpũ ifɛrha ha asi
ítsĩmbɔ Iyɛrha Unum.
22 Bɔr ikpũrhũ Ipfu-Num iwu ibibema,
anggɔm, ididɔɔr, idɔngamɛn, inna, iyiki ize,
idzidzɛrhe,
23 irhɛrhi itsi, nu ikpɔm itsi. Ivang unera
aka akorhunga abin akɛrɛ ha, unga asi
izharhuka ikpem.
24 Abika awu abi Ukiristo Uyesu aka
anyapukumbɔ ikponi iyi iyor nu amɛn aki
arhim, ngge iki iwe iyiki ibewe nu ikerke-
tangge.
25 Ngge iki iwe ugɛ umɛn ĩbɛk ri Ipfu-
Num, umɛn izɛ̃rhã ri Ipfu-Num.
26 Umɛn niba iwemɛn abi iberi itsi, use
abika asoya amɛn adɔka, use abika agũ
unyɛ̃ɛ̃ adɔka.

6

Ukorhi iyiki ize ri kishoo

1 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, aba
adzurmbɔ unera ra arhim, umbi aka awu
asasar ri Ipfu àka akũna unga uku utɔɔ aba
ru utsĩndĩ. Bɔr àka adzɛu atsimbi, use umbɔ
ikɛi awuri ideya umbi.
2 Àka atsã ayetnum adɔkambi, rimi hã
umbi aka itsu Íkpem Ukiristo itsuifɛr.
3 Ubɛn unera aba akaifɛrhkɔ ugɛ unga
awu ubin ukpɔɔ, nu unga asi iwea ubin,
anu irhɛm itsinga.
4 Ubɛn unera aviri itsernga. Mɔcɛ unga
adɛ̃ɛ̃ agũa ibɛn itsikamnga, bɔr unga asi
ikpangunga itsinga nggu uner uwɔɔ,
5 ubinkutsu imɛ̃ngge ubɛn unera atsã
imornga.
6 Ubɛn unera aka ayɛi imesa awu ufang
unga agasha abin aka aze nggu unerwi aka
amesuwe unga.
7 Àka niba arhɛmmbi atsimbi. Isi
imɛɛ̃ngge unera ayɛɛi Unum. Unera awuri
igbɛr ubinkpi unga aka adoi.
8 Unerwi aka adoi ikponi iyornga iyi
amɛn aki arhim, unga awuri igbɛr itsitsĩm
ri idɔsu ikponi iyi iyor ha. Uwuku udoi
abee Ipfu-Num igũibɛn, ri Ipfu-Num ha
awuri igbɛr urhɛ uwu ugbagbaa.
9 Umɛn ineke igũ azhe ikorhe iyiki
ize, ubinkutsu ivanga niyɔ ibarɔ umɛn
iwuri ikpomɛn ugbɛtamɛn umɛn iba isi
itsũwũkumɛn amɛnmɛn.
10 Nggee, ivangyɛ umɛn iki ikpo
ugarha, umɛn ikorhi iyiki ize ra anera
kishoo, undzumunga ra abirabɛ aka awu
angwɛ̃mɛn nu anapumɛn ri imangmang.

Asi iwea isorhu usorhe bɔr imar iyiki ifa

11 Àka arhi anyã nggaa ídzɛu itsɛngyɛ
umum iki itsɛnga umbi ru ubokmum!
12 Abika abee itsu umbi asorhu usorhe
abee anera anyã umbɔ azeze ukpekũ ra
abika adɔsi Ikpem. Umbɔ akorhe rimi
ubinkutsu, asi ibeembɔ ihwa uver ri itsi
idzowe isarhe igãrhãmau ucucii Ukiristo.
13 Uko abika asorhu usorhe asi idɔsumbɔ
Íkpem kishoo, bɔr umbɔ abee umbi asorhu
usorhe ngge itsú umbɔ adɛ̃ɛ̃ afĩrhã ra at-
simbi.
14 Bɔr umum isi ĩbeemum ififĩrhã ru ubɛn
ubin, ikpurhi ifĩrhã ru igãrhãmau ucucii
Uteijee Uyesu Ukiristo, ukpurukpi uku
utsu upfunga uwu ibɛm ru umum nu
umum iwe ibɛm ru ukpɔ.
15 Isorhu usorhe nu ida isorhu usorhe usi
iwekpɔ ubin. Ubin uku unang unera awu
imimuna iyiki ifa.
16 Ididɔɔr nu atorh iwe nggu kishoo abika
adɔsu ikpem iyɛrɛ, abɛrɛ ha awe Uisrairha
idzidzɛrhe abi Unum.
17 Ri imimasha, unera niba atsukanga
umum igũ ighong, ubinkutsu umum iwe
ra abir ri iyormum aka adɛyiwe ugɛ umum
iwu uwu Uyesu.
18 Imimuta Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo
ima iwe nggu ipfumbi angwɛ̃mɛn nu ana-
pumɛn. Iwerimi.

Ubvur Uburhu aka atsɛnge abi Uafisa

Utsutson ri itsi ubvur Uafisa

Awu Uburhu unga atsɛng ubvur uwirɛ ri ivangyɛ unga aka awe ru ugbor uzĩ ru Uroma. Atsɛng ubvur uwirɛ ugɛɛ ra amɛk aki 60 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu. Uburhu atsɛnge ubvur uwurɛ ra abi Uafisa ugɛ umbɔ aba avarha amaambɔ, umbɔ adene umgbɔ uzĩ ra abika adɔsa abɔɔ.

Undzumu ubinkpi uku uwe ru ubvur uwirɛ awu ubinkpi Unum aka anyanga ra amɛnnga awuri ikɔng anera ru upfung kishoo atsuke ra anɔnɔr ijee Uyesu Ukiristo, asi íwea anera ukpekũ, bɔr nggu kishoo abin aka amuna ra afã nu abĩ. Ubvur ha uni idɛyiwe udĩkpi Unum Utɛ aka akũ asɛng anernga, unga adɛyiwe imimutanga ru udĩ itsũwe arhimmbɔ, na afɔrhe umbɔ ri ijee arhim ru ubok akpe Uyesu Ukiristo, utsɛku unga aka atsu ibibemuwenga itsuifɛr ri idene Ipfu Isarsatangge. Ubvur ha ufituwe abika adɔsa ugɛ umbɔ asei iseimbɔ ru utsĩndĩwi iki idɛyiwe ugɛ awu idzidzɛrhe umbɔ awu unying. Ikɛi ubvur ha ufituwe abika adɔsa ugɛ umbɔ asisei nggu adɔka ru udĩkpi uku idɛyiwe ugɛ umbɔ awu abika adɔsa.

Ru ubvur uwirɛ awuri ikpombɔ arherhakɛ aka adɛyiwe iwɛrha aner Unum nggu Ukiristo. Akpanga aner Ukiristo nggu iyor unera, Ukiristo iganga awu itsia. Akpanga umbɔ nggu utsɛrh uku ufa, Ukiristo unga awu utsak uku ufa. Akpanga umbɔ nggu idzin, Ukiristo unga awu utarhkpi uku utsu idzina kishoo idɛ̃ɛ̃ iker.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson *(1.1-2)*
Ukiristo nggu ikikɔng abika adɔsa *(1.3—3.21)*
Urhɛ uku ufa ru ubok Ukiristo *(4.1—6.20)*
Arherhe aki imaatak *(6.21-24)*

1 Awu umum Uburhu itsɛng ubvur uwirɛ. Umum iwu uner itser Uyesu Ukiristo. Unum asɛng umum iwu uner itser Uyesu.

Umum itsɛnge ubvur uwurɛ ra abika adɔsa ru uteu Uafisa, abika awe ru imangmang ru Ukiristo Uyesu.

2 Imimuta nu ididɔɔr idzeku Unum Utɛmɛn nu Uteijee Uyesu Ukiristo iba ru umbi.

Idorh ru ubok Ukiristo

3 Ikpikpoi iwe ru Unum nu Utɛ uwu Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo, aka atsukanga ri ipfumɛn ubɛn idorh iki idze ra afã ru ubok iwɛrhɛmɛn nggu Ukiristo.

4 Unga aka asɛnga umɛn ru ubok Ukiristo na adɔrha amunu upfunga, ngge itsu umɛn iwe asasar ni ishimɛn ru uvau ra asunga. Ri ibibema

5 unga aka atsũ umɛn isha rimɔ̃ɔ̃ umɛn iwe ru nyaka angwɛ̃nga ru ubok Uyesu Ukiristo. Unum atsũ ikorha akɛrɛ ha nu ake atsu unga agũibɛn.

6 Umɛn ikpoi unga ru nggaa imimutanga aka adzaa umɛn izũwã ru ubok uwu ha unga aka abema.

7 Uyesu afai arhimmɛn nggu adzirhnga. Aka atsũwãmbɔ arhimmɛn na afɔnambɔ umɛn. Unum akorhe rimi ubinkutsu unga awea ru nggaa imimuta iyiriyɛ

8 unga aka adzaa ru umɛn irhɛirhɛ. Nggu itsoi nu ihwihwɛng kishoo,

9 unga aka adɛyiwanga umɛn ubinkpi uku uwe ri iwɔk unga aka abee ikorhe ru ubok Ukiristo.

10 Unum awuri itsu ake atɔ̃ itser ri ivanga uku kpengkpeng ngge itsú abina kishoo ra afã nu abĩ awe ananga unying ru ijee Ukiristo.

11 Unum atsu abina kishoo ru nyaka unga aka abee na asɛng umɛn isha rimɔ̃ɔ̃ iwe abinga ru ubok iwɛrhɛmɛn nggu Ukiristo.

12 Unga akorha akɛrɛ ha ngge itsú umɛn, abika agbaashia ifosa ru Ukiristo, ama akpoi unga ru nggaa irhirhangnga.

13 Nu umbi ikɛi aka atomumbɔ umbi ru Ukiristo ivang umbi aka igũ urhɛm idzidzɛrhe, Isarhe Iyiki Ize iyi ififɔrhmbi. Ri ivangmbi aka awe ru imangmang, umbɔ aka atsuka umbi Ipfu Isarsatangge iyiriyɛ umbɔ aka abemuwe nu ngge iwe utsar ugɛ umbi awe abi Unum.

14 Ipfu Isarsatangge ha Unum aka adzaa umɛn ngge itsú umɛn ihwɛng ugɛ unga

awuri idzaanga ukammɛn unga aka abemuwa umɛn. Umɛn iwuri ikpomɛn abin hã ri ivangyɛ Unum aka idzuma afɔna umɛn abirabɛ iki iwe abinga, ngge itsú umɛn ikpoi unga ru nggaa irhirhangnga.

Itar uwɛɛ nu ifɛn-Num

15 Umum iki igũmum arherhe imangmangmbi ru Uteijee Uyesu nu ibibemambi ra abika adɔsa kishoo.
16 Nggee umum isi inekukũ ifɛn-Num ni itar uwɛɛ ru unga ri itsimbi.
17 Inu irhusa Unum uwu Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo, Utɛ uwu ikpikpoi, ama adzaa umbi Ipfu itsoi na adɛyiwa itsinga ru umbi, ngge itsú umbi ama ahwɛng unga atai.
18 Umum ifɛn-Num ikɛi ugɛ unga ama ayanguwa amɛnmbi ngge itsú umbi ahwɛng ifosayɛ unga aka ayisa umbi awe. Ifosa hã iwe iyiyɛi nggaa idorhnga aka abemuwe abika adɔsa.
19 Umum ifɛn-Num ikɛi ĩgɛ nu umbi ahwɛng ijeenga iki inangge ubɛn ijee. Ijee ha iyika umɛn abi imangmang ru Ukiristo. Iyɛrɛ ana awe nggaa ijee ha
20 iyiriyɛ Unum aka akũ ri ivangyɛ unga aka asoyiwe Ukiristo ra akpe na atsu unga asei nu ubok ughanga ra afã.
21 Ukiristo agha iyɛrhe ananga ubɛn iyɛrhe, ubɛn ikpũ ípfu iyiki igha iyɛrhe nu iyiki iwe ru ijee akarhãrhã, ípfu itser-Num nu ípfu iyiki ibewe kishoo. Ugaunga unangkpɔ ubɛn ugau. Asi iwea ri ivang iyɛrɛ ukpekũ bɔr nu ivang iyiki ibiba ikɛi.
22 Unum aka atsukuka abina kishoo ra andaidaknga na atsũ unga awe itsia ru ubɛn ubin ri iyike abika adɔsa,
23 aka awe iyornga. Unga atsu atɔke umbɔ na atsu atɔke ubɛn abin ra ananga kishoo.

2

Isisok ra akpe nggu Ukiristo

1 Umbi aka agaumbi nggu Unum ri itsi arhimmbi.
2 Ri ivang hã umbi aka isaka idɔsa atsĩndĩ abi upfung ukpirɛ nu Undenggũ. Unga agha iyɛrhe ípfu iyiki ibewe nu icɛrɛ unga ani itõ itser ra abika akpẽ idɔsu Unum.
3 Umɛn kishoo igamɛn ibɛkmɛn ru nyaka umbɔ ri ivangyɛ umɛn idɔsi nggaa amɛn aki arhim ni ikorha abinkɛ ngge iki ibee ri ifɛrhkɔngge. Ru nyaka umbɔ kishoo ngge itsu Unum awe ra avɔm nggu umɛn. Amar umɛn ru nyaka ha.
4 Bɔr Unum abema umɛn akarhãrhã, nu atorhnga awe arhɛrhɛ.
5 Arhimmɛn atsu umɛn ikpe, bɔr Unum aka asoyiwa umɛn nggu Ukiristo umɛn iwe ru urhɛ. Awu imimuta itsu umɛn ikpo ififɔrh.
6 Unum asoyiwa umɛn nggu Ukiristo Uyesu na atsu umɛn isei nggu unga ra afã ru ubok iwɛrhɛmɛn nggu unga.
7 Unum akorha akɛrɛ ha ngge itsú unuma unga awuri idɛyiwanga ugɛ imimutanga inangngge abina kishoo. Unga adɛyiwa umɛn akɛrɛ ha ru ubok inna hã Ukiristo Uyesu aka akorhe.
8 Awu ru ubok imimuta umbɔ aka afɔrh umbi, ru ubok imangmangmbi ru Ukiristo. Asi iwea ikikorhambi, awu izũwũ Unum.
9 Asi iwea ru ubok itser iyiki ize, nggee unera asi ídẽẽ afĩrhũnga.
10 Umɛn iwe abinkɛ Unum aka amuna. Unga agbisha umɛn ru ubok iwɛrhɛmɛn nggu Ukiristo Uyesu nu umɛn itõ itser iyiki ize, iyiriyɛ unga aka abee umɛn itõ isha rimõõ.

Unying ru Ukiristo

11 Nggee, àka ayita ugɛ umbi asi iwembi abi Uyahuda ri imar. Abika ayisa atsimbɔ <<abi usorhe>> ayisa umbi <<abirabɛ aka ashimbɔ nu usorhe>>. Bɔr usorhe uwe ubinkpi anera aka akũ abok akorhe.
12 Àka ayita ugɛ ri ivang hã umbi aka asi iwembi nggu Ukiristo, umbi asi iwembi aner Uisrairha, umbi awe abirabɛ aka asi íyɛimbɔ ubinkpi Unum aka abemuwe abi Uyahuda. Umbi ashimbi ri ifosa na ashimbi ru Unum ru upfung.
13 Ri ivang hã umbi adermbi ru Unum, bɔr icɛrɛ ru ubok iwɛrhɛmbi nggu Ukiristo Uyesu, umbɔ aka akũna umbi aba akhapa ru ubok adzirh Ukiristo.
14 Ukiristo nibikanga awe ididɔɔrmɛn. Unga atsu abi Uyahuda nu atsen abi Uyahuda awe unying na abupuwe ubandzin ukpuku ukpukpẽẽ uku utsu igigau.
15 Unga akorha akɛrɛ ri ikwɛɛte Íkpem ri ivangyɛ unga aka akpe. Unga akpenuwe ri

ifɛna kishoo abinkɛ Íkpem iki igɔr igɛ awu ufang ngge ikorhe. Unga abee itsu abi Uyahuda nu atsen abi Uyahuda awu unying ru ubok iwɛrhɛmbɔ nggu unga, iyiriyɛ iki itsu ididɔɔr.

16 Ru ukpui uku ufa ha, unga agbopa umbɔ ru Unum ru ubok akpenga ri igãrhãmau ucucii na afɛre ikpikpɛ̃ɛ̃mbɔ.

17 Unga aba adũwã Isarhe Iyiki Ize iyi ididɔɔr ru umbi aka awe ukuka ru Unum nu ididɔɔr ra abika akhapa ru unga.

18 Ru uboknga umɛn iki ikpo utsĩndĩ uwuku uzĩ ru Utɛ ri Ipfu-Num unying.

19 Umbi abirabɛ aka asi iwembi abi Unum na awe atsen, umbi asi iwembi rimi icɛrɛ, bɔr umbi awe abi ugau ra aner Unum aka awe abi iyanga.

20 Adzin iya ha nu atarh idzin abi itser Uyesu nu abika asɔm Arherhu-Num, nggu Ukiristo Uyesu nibikanga aka awe utarh ãgboki idzin.

21 Ru unga agbopi iya ha kishoo iwe unying na atsu ike iwe Iya-Num isarsatake ru Uteijee.

22 Ru unga, umbi aka awe atsen abi Uyahuda ikɛi umbɔ anu idzin umbi awe urhɔnga ri iya ra anangkɛ Ipfu-Num iki isei.

3

Uburhu nu atsen abi Uyahuda

1 Akɛrɛ ha utsu umum, Uburhu, ifɛna-Num ru umbi. Umum iwe ru ugborzĩ ru ubok idzowe Isarhe Ukiristo Uyesu ru umbi atsen abi Uyahuda.

2 Idzidzɛrhe umbi aka agũmbi Unum aka acorhuwa umum na adzaa itser iyɛrɛ umum itõwã umbi.

3 Ngge iwu iwiwɔk Unum unga aka adɛyiwa umum ri irhi, iyiriyɛ umum iki itarzhang itsɛng.

4 Ivangyɛ umbi aka ivarhe itsɛng iyɛrɛ, mɔcɛ umbi awuri idɛ̃ɛ̃ ahwɛngmbi iwiwe uwu ihwihwɛngmum ri iwiwɔk Ukiristo.

5 Iwiwɔk iyɛrɛ umbɔ asi itsu undankpu isha ahwɛngmbɔ. Icɛrɛ Unum aka atsu Ipfunga itsu ihwihwɛng izĩ ra asarkasar abi itser Uyesu nu abika asɔm Arherhu-Num.

6 Iwiwɔk ha iwu ugɛ ru ubok Isarhe Iyiki Ize atsen abi Uyahuda awe abi ukam nggu Uisrairha. Umbɔ awe iyora unying, na agasha urhɔnga ri ibibemuwe ru ubok imangmang ru Ukiristo Uyesu.

7 Umum iwe uner itser Isarhe Iyiki Ize iyɛrɛ ru ubok ijee Unum nu izũwũ umatanga aka adzaa umum.

8 Umum ihwɛng, umum iwe uku ucia ru kishoo abika adɔsa, bɔr umata ukpirɛ unga aka adzaa umum, iyiriyɛ umum iki idzowe ra atsen abi Uyahuda, isarhe idorh iyi Ukiristo iki isi ímaangge,

9 ni idɛyiwe ubɛn unera ukupɛ̃ɛ̃ iwiwɔk Unum, uwuku umuna abina kishoo aka awɔk isha rimõõ.

10 Ubin Unum aka abee ikorhe, abee itsu ayɛrhe nu abi ijee aka awe ípfu ahwɛng nggaa itsoinga icɛrɛ. Unga abee akũ ikikɔng abika adɔsa akorha akɛrɛ ha.

11 Unga abee ikorha akɛrɛ ha na adɔrha amunu upfunga iyiriyɛ unga aka akorhe ru ubok Ukiristo Uyesu Uteijeemɛn.

12 Ru unga nu ru ubok imangmangmɛn ru unga, umɛn idɛ̃ɛ̃ izĩ ru Unum nggu ififɔn nu ikeramɛn.

13 Umum ishõrhã umbi ugɛ niba atsũwũkumbi amɛnmbi ri itsi ayetnummum ri itsimbi, ake awe ikpikpoimbi.

Uburhu afɛne-Num ra abi Uafisa

14 Ngge itsu umum itar arhu ru Utɛ.

15 Ru unga abi iyanga kishoo ra afã nu abĩ aka akpo itsokmbɔ.

16 Umum ifɛn-Num ugɛ ru nggaa igɔngnga, unga ama atsuka umbi iker ru ubok Ipfunga ra amɛnmbi,

17 ngge itsú Ukiristo ama asei ra amɛnmbi ru ubok imangmang. Umum ifɛn-Num ugɛ umbi adɛ̃ɛ̃ aker ri ibibema,

18 na awe ru ijee nggu abika adɔsa kishoo. Umum ifɛn-Num ugɛ umbi awuri ihwɛngmbi itɛi nu ider nu igɔng nu ighor ibibemu Ukiristo iwu uguse,

19 na ahwɛng ibibemayɛ iki inangngge ihwihwɛng. Umum ifɛn-Num ikɛi ugɛ umbi ama adzuma atɔk nggu ikikorhe iyi Unum.

20 Unum adɛ̃ɛ̃ akorha abinkɛ aka anangke ubinkpi umɛn iki irhusa unga use abinkɛ umɛn iki ifɛrhkɔ unga adɛ̃ɛ̃ akorhunga, ru ubok ijeenga iki itõ itser ru umɛn.

21 Abika adɔsa nu Ukiristo Uyesu ama akowe unga ikpikpoi ru kishoo andanna ugbagbaa! Iwerimi.

4

Abika adɔsa agbopa ri iyor Ukiristo

1 Nggee, umum Uburhu, iki iwe uner ugborzĩ ri idɔsu Uteijee, umum ishɔ̃rhã umbi asei nggu amɛnkɛ aka amɛ̃ɛ̃ uyisakpi umbɔ aka ayisa umbi awe aner Unum.

2 Àka awe undzumu abika arhɛrhitsi nu ididɔɔr, àka adɔng amɛnmbi, na abima nggu adɔka ri ibibema.

3 Àka atsu amɛnmbi ri igbopa atsimbi awu unying ri Ipfu-Num ru ubok ididɔɔr iki ibow umbi urhɔnga.

4 Umɛn kishoo iwe iyora unying nggu Ipfu-Num unying. Umbɔ ayisa umɛn ri ifosi unying.

5 Umɛn iwe ru Uteijee unying, imangmang unying nu ubɔtisima unying.

6 Umɛn kishoo iwe ru Unum nu Utɛ unying. Unga agha iyɛrhe ru umɛn kishoo, atɔ̃ itser ru ubokmɛn kishoo na asei ru umɛn kishoo.

7 Bɔr ubɛn unera ru umɛn umbɔ aka adzaambɔ umɛn imimuta ru utsĩndĩwi Ukiristo aka abee igasha ngge.

8 Ngge itsu Arherhu-Num agɔr agɛ,

<<Ivangyɛ unga aka azĩ ra afafã,
unga akũ nggu abɔɔ unga aka adzui azĩa
na adzowe ízũwã ra anernga.>>*

9 Agben <<unga aka azĩ ra afafã>> awu use? Agbena awu ugɛ unga aka agbaashia acipuwanga ru upfung.

10 Unga uwuku ucipuwa awu unga hã azĩ ra afafã aka anangke afafã kishoo, ngge itsú unga atɔke inanga kishoo nggu itsikamnga.

11 Nggee Ukiristo nibikanga asɛng abɔɔ awe abi itser Uyesu, abɔɔ awe abika asɔm Arherhu-Num, abɔɔ awe abika adzowe Isarhe Iyiki Ize, nu abɔɔ awe abika adarh abika adɔsa na awu abika amesuwe.

12 Unga akorha akɛrɛ ha ngge itsú unga agbisha abika adɔsa ru umbɔ atɔ̃ itser Unum, ngge itsú umbɔ adzin iyor Ukiristo.

13 Akɛrɛ ha awuri ikorhuke utsɛku umɛn kishoo iki igbopi iwe unying ri imangmangmɛn nu ihwɛng Ungwɛ̃ Unum nu iseng iba iwe undzumu aner ru nyaku Ukiristo ra abina kishoo.

14 Mɔcɛ umɛn isi íbvui iwemɛn awɛkaci. Abi atapa aka abee ikorhe iki ibewe asi írhɛmmbɔ umɛn. Imesi igbɛrangwĩmbɔ isi íyiingge umɛn izĩ ra asu ni izĩ ra andzing ru nyaku ukhukhɔɔ amɛ̃ ibvun amɛ̃ nu ugba iki iyii.

15 Bɔr ru ubok irherhi idzidzɛrhe ri ibibema, umɛn iwuri iseng ni iwe undzumunga ru nyaku Ukiristo aka awu itsia.

16 Umɛn iwu iyornga nu umɛn kishoo igbopa iwe urhɔnga ri icim. Iyor iyɛrɛ iseng ni idzin itsike ri ibibema, ru nyaku ubɛn ugau ukpɔɔ iki itɔ̃itserkpɔ.

Imesa iyi isisei abika adɔsa

17 Nggee umum idɛyiwa umbi akɛrɛ ni igbiita atombi nggu ijee iyi Uteijee, ugɛ awu ufang umbi aneke ikorhe ru nyaka atsen abi Uyahuda iki ikorhe ri ifɛrhkɔ iyiki itãrhã.

18 Umbɔ awe ru uzĩ ri ihwihwɛngmbɔ na agau atsimbɔ ri ibibɛk iyi Unum ri itsi ida ihwihwɛngmbɔ iki idze ru iker itsimbɔ.

19 Ashimbɔ ra atsa, umbɔ adzowe atsimbɔ ri ikorhe abin iyormbɔ iki ibee ngge itsú umbɔ akorhe ubɛn ikpũ abin ishĩ na abee itoma akorhe.

20 Bɔr umbi asi imesumbi ru Ukiristo ru ikpũ atsĩndĩ hã.

21 Abinkɛ umbi aka agũ ri itsi Ukiristo nu abinkɛ umbɔ aka amesuwa umbi ru unga iwu idzidzɛrhe ha iki idzeku Uyesu.

22 Umbɔ aka amesuwambɔ umbi ugɛ umbi neke ikorhe ikpũ ibibɛkmbi iyiki igbe, iyiriyɛ iki iwe iyiki itãrhã ru ubok irhirhɛm iyi ikponi iyor.

23 Àka neke Ipfu-Num itsu umbi awe abika afa ri ifɛrhkɔ amɛnmbi,

24 na akorhe ru nyaku uner uku ufa, uwuruwi umbɔ aka amuna unga awe ru nyaku Unum ri irhirhika nu isisar iyi idzidzɛrhe.

25 Nggee ubɛn unera ru umbi awu ufang unga neke igbɛrangwĩ na arherhe idzidzɛrhe nggu udɔka, ubinkutsu umɛn kishoo iwu agau ri iyora unying.

26 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ, <<Ri igũ avɔm, umbi niba awembi abi arhim.>>† Niba aneke unum utsĩkpɔ nu umbi ana awe ra avɔm.

---

* **4:8** Àka anyã ikɛi: Amb 68.18. † **4:26** Àka anyã ikɛi: Amb 4.4.

27 Niba adzowukumbi ugarh ru Undenggũ.
28 Unerwi aka awu uvɛu awu ufang unga neke ivɛu, bɔr atɔ̃ itser. Imɛ̃ngge unga akũ aboknga atɔ̃ itser iyiki iwe ru ugarh, ngge itsú unga ama akpo ubin unga aka idzowe izũwã ra abika abubee.
29 Niba neke irhɛm iyiki itãrhã idzekangge ra angwĩmbi, bɔr aka arherhi irhɛm iyiki ize iyiriyɛ iki iyike ri idzin adɔka ra abinkɛ umbɔ aka abee, ngge ima idzowe iker ra abirabɛ aka ikpeto.
30 Niba adakukumbi amɛn Ipfu Isarsatangge, iyiriyɛ Unum aka akũ atsuka utsar ru umbi, ngge idɛyiwe ugɛ ru unum uku utsu uvau unga awuri ifɔrh umbi.
31 Àka atare kishoo amɛn aka abewe, isa nu avɔm. Àka aneke ifuw nu irhena adɔka nu ubɛn ikpũ ikpikpɛ̃ɛ̃.
32 Àka awe ru inna na agũ atorh adɔka, àka atsũwe adɔka, ru nyaku Unum aka atsũwã umbi ru ubok Ukiristo.

5

1 Umbi awe awɛkaci Unum aka abema, nggee, àka awe abika amesa ru Unum,
2 na asei isei iyi ibibema, ru nyaku Ukiristo aka abema umɛn na adzowe itsinga awe idɛm Unum ru umɛn isung nu idɛm ru Unum.
3 Bɔr ru umbi isi imɛ̃ngge umbɔ agũ arherhe uko irha nggu ubin use unerwi aka asi iwea utsɛ̃ngo use utsakngo, use ikorhu ubɛn abin atsa, use unyɛ̃ɛ̃, ubinkutsu akɛrɛ ha asi imɛ̃ke ra abika adɔsa.
4 Ikɛi isi imɛ̃ngge umbi arherha arherhi ishĩ, arherhe agugge use itsui agwerha aki ishĩ. Abin akɛrɛ ha isi imɛ̃ngge aner Unum akorhe, bɔr àka awe abika atang awɛɛ ru Unum.
5 Umbi ahwɛngmbi akarhãrhã ugɛ uner uwuku urha nggu ubin use unerwi aka asi iwea utsɛ̃nga use utsaknga, uner uwuku ukorhu ubɛn abin atsa, use uner unyɛ̃ɛ̃ ashia ru ugau ru ukam Iyɛrhe Ukiristo nu iyi Unum. Uner unyɛ̃ɛ̃ awu uner uwuku udzowe igɔng ra abin upfung ugɛɛ ake awe Unum.
6 Niba aneke unera arhɛma umbi nggu irhɛm iyiki itãrhã, ubinkutsu ikpũ iyi ha itsu avɔm Unum iba ra abirabɛ aka akpɛ̃ɛ̃ idɔsa unga.
7 Nggee àka neke iwe nggu umbɔ ri ikorhe akɛrɛ ha.
8 Umbi awe ru uzĩ ri inggbaashia, bɔr icɛrɛ umbi awe ri irhirhang nggu Uteijee. Àka asei ru nyaka awɛ irhirhang,
9 ubinkutsu ikpũrhã irhirhang iwe ri iyiki ize, irhirhika, nu idzidzɛrhe.
10 Àka amesa ahwɛng ubin Uteijee aka abee.
11 Niba akorhumbi abin uzĩ aka asi íghwɛrke ikpũrhã, bɔr aka akũna ake adzeka ra awiya.
12 Awu ubin atsa umɛn irherha arherhe abinkɛ abika akpɛ̃ɛ̃ idɔsu Unum iki ikorhe ri iwɔk.
13 Bɔr ubɛn ubinkpi aka akũ adzeka ri irhirhang anera anyãmbɔ ngge,
14 ubinkutsu awu irhirhang itsu umbɔ anyã ubɛn abin. Ngge itsu itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,
<<Uzir, ungo uner urhɔ,
uso ra akpe,
nu Ukiristo arhang ru ungo.>>
15 Àka akpɔm amɛnmbi ri ibibɛkmbi, niba awembi ru nyaka agugge bɔr àka awe ru isarasu.
16 Àka akorhe iyiki ize ubɛn ivang umbi aka idɛ̃ɛ̃ akorhe, ubinkutsu inuma ibewungge.
17 Nggee àka niba awembi agugge, bɔr àka ahwɛng ubin Uteijee aka abee umbi akorhe.
18 Niba afĩrhũmbi nggu adɛ, ake awuri itsu umbi atoma ra arhim. Nu ngge iki iwe rimi, àka awe nggu Ipfu-Num.
19 Àka arherha arherhe nggu adɔka ra ambom aki ubvur Unum nu ambom abika adɔsa aka amuna nu ambom Ipfu Isarsatangge aka atsu ru umbi. Àka atsũ ambom na abar abin ru Uteijee ra amɛnmbi.
20 Ubɛn ivang àka atar uwɛɛ ru Utɛ Unum ru ubɛn ubin, ri itsok Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo.

Akatsɛrh nu akatsak

21 Àka adzowe atsimbi ra adɔka ri iwei Ukiristo.
22 Umbi akatsɛrh, àka adzowe atsimbi ra atsakmbi ru nyaka umbi iki ikorhuwe Uteijee.
23 Ubinkutsu ukutsa unga awu itsia ru utsɛ̃nga ru nyaka Ukiristo aka awu itsia ra

abika adɔsa, abirabɛ aka awu iyornga nu unga awe uner uwuku ufɔrh umbɔ.
24 Ru nyaka abika adɔsa àka adzowe atsimbɔ ru Ukiristo, rimi hã akatsɛrh imɛ̃ngge umbɔ adzowe atsimbɔ ra atsakmbɔ ra abina kishoo.
25 Umbi akatsak, àka abema atsɛ̃mbi, ru nyaku Ukiristo àka abema abika adɔsa na adzowe urhɛnga ru umbɔ
26 ngge itsú umbɔ asar na atɛn ri isorh umbɔ nggu amɛ̃ ru ubok Arherhu-Num.
27 Unga akorhe akɛrɛ ngge itsú unga akũ abika adɔsa kishoo aba ri itsikamnga ru nyaku usarkasar utsɛrh uku ufa. Umbɔ awuri ishimbɔ na arhim use utau, bɔr awuri iwe asarkasar abika asheru uvau.
28 Rimi hã, akatsak àka abema atsɛ̃mbi ru nyaka ayormbi. Unerwi aka abemu utsɛ̃nga abemi itsinga.
29 Unera asi íkpɛ̃ɛ̃ iyornga, bɔr unga afuka na agbisha ingge, ru nyaku Ukiristo aki ikorhe ra abika adɔsa,
30 ubinkutsu umɛn iwu agau iyornga.
31 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ, <<Akɛrɛ ha atsu ukutsa awuri neke utɛnga nu uyanga na agbopa nggu utsɛ̃nga, umbɔ ikivarhambɔ awuri iwe iyora unying.>>*
32 Írhɛm iyɛrɛ ha aghong ihwihwɛng, bɔr umum inu irherhe ake ri itsi Ukiristo nu abika adɔsa.
33 Nggee ikɛi umum igɔr ĩgɛ ubɛn ukutsak awu ufang unga abemu utsɛ̃nga ru nyaka unga aka abemi itsinga, nu ukutsɛrh awu ufang unga adzowe imor ru utsaknga.

6

Awɛkaci nu atei

1 Umbi awɛkaci, irhikungge umbi adɔsa ateimbi, ubinkutsu umbi awe abi Uteijee.
2 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ, <<Udzowe imor utɛngo nu uyango.>> Ngge iwe ikpem iyi inggbaashia iki iwe nggu ibibemuwe iki igɔr igɛ,
3 <<Ukorhe rimi ngge ima itsu ungo useisei iyiki ize nu ungo uma ubɛk imɛka irhɛirhɛ ru upfung.>>*
4 Umbi atei, àka neke isa nggu angwɛ̃mbi ubɛn ivang, bɔr àka adzowe umbɔ itsũwã na amesuwe umbɔ ri itsi Uteijee.

Agãrhã nu ateiya

5 Umbi agãrhã, àka adɔsa ateiyambi abi upfung ru nyaka umbi aka adɔsu Ukiristo. Àka akorha ake nggu imor nu iwei ra amɛn unying.
6 Àka adɔsa umbɔ asi iwea ugɛ ri inyĩnyã ukpekũ na abee umbɔ akpoi umbi, bɔr ru nyaka agãrhũ Ukiristo, àka akorhe ubin Unum aka abee ra amɛnmbi.
7 Àka atɔ̃ itsermbi nggu anggɔm, ugɛ umbi ani itɔ̃we Uteijee na asi iwea ra anera.
8 Ubinkutsu umbi ahwɛngmbi agɛ Uteijee awuri idzowuka itosa ru ubɛn unera ru ubin uku uze unga aka akorhe, uko ugãrhã use uwuku ufɔn.
9 Umbi ateiya, àka akorhe rimi hã ra agãrhãmbi. Niba agɔrmbi agãrhãmbi agɛ, <<Ungo uba usi itɔ̃ itser iyɛrɛ, umum iwuri ikwɛr ungo.>> Ubinkutsu umbi ahwɛngmbi ugɛ uwu ha aka awe uteiyambɔ nu uwu umbi awu unying ra afã, na ashia ri itɛngasu.

Abin iwa Unum

10 Ri imimasha, àka adɛ̃ɛ̃ aker ru Uteijee nu ru nggaa ijeenga.
11 Àka atsim undzumu abin iwa Unum, ngge itsú umbi adɛ̃ɛ̃ akpɛ̃ɛ̃ irhirhɛm Undenggũ.
12 Umɛn isi itangmɛn iwa nggu anera, bɔr iwu nggu ípfu iyiki ibewe iki iwe ru iyɛrhe nu iker nu ijee ru uzĩ ukpu upfung ukpirɛ nu ípfu iyiki ibewe iyiriyɛ iki ishingge ru upfung ukpirɛ.
13 Nggee àka atsim undzumu abin iwa Unum, ngge itsú ivangyɛ unum uku ubewe uku iba, umbi ama adɛ̃ɛ̃ atang iwa. Ivang umbi aka itang iwa amaa, umbi awuri idɛ̃ɛ̃ akermbi.
14 Àka adɛ̃ɛ̃ aker, nggu ikpɔm idzidzɛrhe iyiki ibow nu ufurhsĩmbi, nu irhirhika ngge iwe atorho azɔu aki ikɔkmbi,
15 àka atsu abadak, abadak ha awu ru nyaki ididɔɔr iki idzeki Isarhe Iyiki Ize na atsu umbi agbisha abina kishoo adzɛu itang iwa.
16 Utoma ra akɛrɛ ha, àka anyangu imangmang ngge iwe urhɛrɛ aki irhiwuwe urha agwee Undenggũ aka itang umbi

* **5:31** Àka anyã ikɛi: Ing 2.24. * **6:3** Àka anyã ikɛi: Iva 5.16.

17 Àka atsim ifur azɔu iyi ififɔrh, na
anyangu ikon ikider iyi Ipfu-Num, ike iwu
Arherhu-Num.
18 Na afɛn-Num ubɛn ivang na aneke
Ipfu-Num idarh umbi ru ubɛn ikpũ ifɛn-
Nummbi nu ifɛn. Àka atsu asumbi na
abima ri ifɛn-Nummbi ra abika adɔsa
kishoo.
19 Ikɛi àka afɛna-Num ru umum, àka afɛn
Unum unga ama adzaa umum irhɛmyɛ
umum iki ikũ idɛyiwe anera abinkɛ umbɔ
aka awɔk ri Isarhe Iyiki Ize nggu ikeramɛn.
20 Umum iwe ru ugborzĩ icɛrɛ ri idzowe
Isarhe Iyiki Ize ha. Àka ifɛn-Num ru umum
ima idzowe ngge ugɛɛ Unum aka abee nggu
isheri iwei.

Imimasha ighwe

21 Utikiku awu ungwɛ̃mɛn umɛn iki
ibema nu uner itser idzidzɛrhe ru Uteijee.
Unga awuri idɛyiwanga umbi ubɛn ubin,
ngge itsú umbi ikɛi ama ahwɛng iwiwe
umum nu ubinkpi umum iki ikorhe.
22 Umum idene unga aba ru umbi ra abin
akɛrɛ, ugɛ umbi ama ahwɛng iwiwe umɛn,
nu unga ama afituwa umbi.
23 Unum Utɛ nu Uteijee Uyesu Ukiristo
ama adzaa umbi ididɔɔr, umbi angwɛ̃mɛn
nu anapumɛn. Umbɔ ama atsu umbi
atoma ri ibema adɔka nu iwe ru imang-
mang ru Ukiristo.
24 Imimuta iwe nggu kishoo abika
abemu Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo nggu
ibibemayɛ iki isi íkpengge.

Ubvur Uburhu aka atsɛnge abi Ufirhibi

Utsutson ri itsi ubvur Ufirhibi

Uburhu uner itser Uyesu unga atsɛng ubvur uwurɛ. Iwu ugɛɛ unga atsɛng umgbɔ ra amɛk aki 57-59 use 61 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu. Uburhu atsɛng ubvur uwurɛ ri ivangyɛ unga aka awe ru ugbor uzĩ. Unga atsɛnge abika adɔsa abi ingbaashia unga aka adzin ru Umakidoniya.

Ubin hã uku utsu umbɔ atsɛng ubvur uwurɛ, atsɛng atar uwɛɛ ra abika adɔsa ru uteu Ufirhibi ri itsi iyiyike iyi ízũwã nu ifɛn-Num hã umbɔ aka akorhe ri ivangyɛ Uburhu aka awe ra ayetnum.

Ubvur ha udɛyiwa umɛn ugɛ abɔɔ ani idũwũ Isarhe Iyiki Ize na akpɛ̃mbɔ igbopi itsi nggu Uburhu, bɔr rimi hã, Uburhu awe ra anggɔm ugɛ, << ... Ubinkpi uku uwe ru ugarh kishoo uwe ugɛ adzowe isarhe Ukiristo.>> Ikɛi udɛyiwe ighongamɛn ri itsi imesi igbɛrangwĩ iki isoyi ra abika adɔsa ru Ufirhibi, ikpũ ipipare ha umbɔ aka apara anera ugɛ awu ufang umbɔ adɔsu imesa iyi Umusa na adɔrha akpo ififɔrh. Ubvur ha ufituwe imangmang abi Ufirhibi ugɛ umbɔ amesi iwe ru idɔngamɛn nu irhɛrhi itsi ikpũ iyi Uyesu nu ikpũ ibibima Uburhu aka akorhe, na awu abika agɔm anggɔm ubɛn ivang.

Ri imimasha, ubvur ha idzowe umbɔ itsũwã ugɛ umbɔ asei isei iyiki ize nggu adɔkambɔ.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-11)*
Agben ibibɛk ru Uburhu *(1.12-26)*
Ibibɛk ru ubok Ukiristo *(1.27—2.18)*
Utimoti nu Uabaforiditu *(2.19-30)*
Ififita nu igbiir ato ri itsi abi imesi igbɛrangwĩ *(3.1—4.9)*
Imimasha *(4.10-23)*

1 Ubvur uwirɛ udzeku Uburhu nu Utimoti. Umɛn iwe agãrhũ Ukiristo Uyesu. Umɛn itsɛnge kishoo aner Unum abika adɔsu Ukiristo Uyesu ru uteu Ufirhipi. Umɛn ikɛi itsɛnge anggbaashimbɔ nu adikin.
2 Unum Utɛmɛn nu Uteijee Uyesu Ukiristo ama adzaa umbi imimuta nu ididɔɔr.

Itarwɛɛ nu ifɛn-Num

3 Umum, Uburhu, itar uwɛɛ ru Unummum ubɛn ivang umum iki ikaifɛrhkɔ umbi.
4 Ubɛn ivang umum ifɛna-Num ru umbi kishoo, umum ifɛn nggu anggɔm akarhãrhã,
5 ubinkutsu umbi aka atõmbi itser nggu umum ri idɛyiwe anera Isarhe Iyiki Ize ha. Umbi aka akorhumbi akɛrɛ utirhi ru unumkpi umbi aka awe ru imangmang uba utsĩ icɛrɛ.
6 Idzidzɛrhe umum ihwɛng ugɛ Unum aka atirhunga ikorhe iyiki ize ra amɛnmbi. Nu unga awuri inua ikorha ngge utsɛku unga aka imasha kishoo ivangyɛ Ukiristo Uyesu aka ibvui aba.
7 Irhikungge umum igũ ri iminɛ ri itsimbi kishoo, ngge iki iwe ugɛ umum ĩbema umbi nggu kishoo amɛnmum. Uko umum iwe ru ugborzĩ use ikake Isarhe Iyiki Ize ni ĩdɛyiwe ugɛ iwe idzidzɛrhe, kishoo umbi agasha nggu umum ri imimuta iyi Unum.
8 Unum awu idekamum ugɛ umum ĩbeemum umbi kishoo akarhãrhã nggu ibibemayɛ Ukiristo Uyesu aka adzaa umum.
9 Umum ifɛn-Num ugɛ umbi awuri itoma abemumbi adɔka na aseng ri ihwihwɛngmbi na adɛ̃ɛ̃ atsũ ri iyiki irhika nu iyiki ida irhika.
10 Umbi aba akorhumbi rimi, umbi awuri idɛ̃ɛ̃ atsũmbi ubinkpi uku uwe uku uze. Umbi ikɛi awuri idɛ̃ɛ̃ aseimbi isei iyiki isar iki ishingge ru uvau utsɛku Ukiristo aka ibvui aba.
11 Umbi ikɛi awuri idɛ̃ɛ̃ akorhumbi abin aka arhika arhɛrhɛ ri ijee Uyesu Ukiristo iki uwuri ikũ ikpikpoi nu itosa iba ru Unum.

Uburhu aka awe ru ugborzĩ itsu Isarhe Iyiki Ize izɛ̃rhã

12 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umum ibee umbi ahwɛng ugɛ abin aka abewe ha aka akorhe ru umum atsu Isarhe Iyiki Ize ha izɛ̃rhã.

13 Icɛrɛ kishoo abi iwa aki idzɛu udzepurhe uyɛrhe nu kishoo abɔɔ nggimi aka ahwɛngmbɔ ugɛ umum iwe ru ugborzĩ ri itsi idzowe isarhe Ukiristo.
14 Ri itsi umum iki iwe ru ugborzĩ, Uteijee atsu irhɛ abika adɔsa nggimi awe ru ikeramɛn. Umbɔ ani irherha Arherhu-Num nggu ikeramɛn akarhãrhã nu isheri iwei.

15 Awu idzidzɛrhe ugɛ abɔɔ adzowe isarhe Ukiristo umbɔ agũ unyɛ̃ɛ̃ umum na abee abɔɔ anyã umbɔ awe ru ugarh anangmbɔ umum. Bɔr abɔɔ adzowe isarhe Ukiristo ra amɛn aka aze*
16 nu ibibema. Umbɔ ahwɛngmbɔ ugɛ atsuka umum ru ugborzĩ ngge itsú umum idɛyiwe anera ugɛ Isarhe Iyiki Ize iwe idzidzɛrhe.
17 Abɔɔ adzowe isarhe Ukiristo ngge itsú umbɔ akpo ubin umbɔ aka abee. Umbɔ asi idzowekumbɔ ngge nggu amɛn aka asar. Umbɔ akaifɛrhkɔ ugɛ idzowe isarhembɔ iwuri itsu ighongamɛn ru umum ri ivangyɛ umum iki iwe ru ugborzĩ.
18 Bɔr ubinkpi umbɔ aka akaifɛrhkɔ usi ighongkpɔ amɛnmum. Umbɔ aba akorha ngge ri ifɛrhkɔ iyiki ibewe use ifɛrhkɔ iyiki ize, ubinkpi uku uwe ru ugarh kishoo uwe ugɛ adzowe isarhe Ukiristo. Ake atsu umum inggɔmanggɔm.

Ĩĩ umum iwuri inggɔmanggɔm,
19 umum ihwɛng ugɛ ru ubok ifɛn-Nummbi nu iyiyikeyɛ iki idzeki Ipfu Uyesu Ukiristo, umum iwuri idze ru ugborzĩ ukpirɛ.
20 Umum ifosa akarhãrhã ugɛ umum isi ígũmum atsak ru ubinkpi umum iki ikorhe. Umum ibee irherhe ni isheri iwei ngge itsú umum idɛ̃ɛ̃ ikũ ikpikpoi iba ru Ukiristo ri ikikorhamum, ru nyaka ha umum iki iwe ubɛn ivang. Umum ĩba ĩbɛk use ĩba ikpe, umum ibee ikpoi unga ubɛn ivang.
21 Umum ĩba ibɛk, umum ikpoi Ukiristo ukpekũ, ikɛi ivangyɛ umum iki ikpe, iwuri iwe ru ugarh inangge ibibɛk ru upfung!
22 Umum ĩba inu ibɛk ri iyor iyɛrɛ, umum idɛ̃ɛ̃ ikorhumum ubinkpi uku awe ru ugarh. Bɔr umum iwuri itsũ ubin ukusong? Umum isi ihwɛng!
23 Umum isi ídɛ̃ɛ̃ itsũmum akpe use ibibɛk. Umum ibee ineke upfung ukpirɛ ni iwe nggu Ukiristo, ubinkutsu, ngge iwe iyiki izea ru umum.
24 Bɔr izengge ru umbi umum ĩba ĩbɛk ri iyormum.
25 Umum ihwɛng izengge ru umbi, nggee umum ihwɛngmum iwuri iwe ru urhɛ nu umum iwuri inu itsermum ru umbi kishoo. Umum ibee iyika umbi atoma awe ru imangmang ru Unum na awe ra anggɔm ra ake.
26 Ngge itsú ivangyɛ umum iki iwe nggu umbi ikɛi umbi awuri itoma akpoi Ukiristo Uyesu ru ubinkpi unga aka akorhe ru ubokmum.

Ibibɛkyɛ iki imɛ̃ Isarhe Iyiki Ize

27 Ubinkpi uku unang kishoo, ugɛ umbi akorhe ru utsĩndĩwi uku urhika ra abika awe ru imangmang ri Isarhe Iyiki Ize ri itsi Ukiristo. Mɔcɛ umum ĩba iba inyã umbi use igũ arherhe ri itsimbi, umum iwuri ihwɛng ugɛ umbi adɛ̃ɛ̃ akermbi urhɔnga na ani itõ itser akarhãrhã ri ikake abin hã Isarhe Iyiki ize iki imesuwe.
28 Ikɛi umbi asi ígũmbi iwei ru ubɛn utsĩndĩ abika akpɛ̃na umbi. Ri ikorhe ru nyaka ha umbi awuri idɛyiwe umbɔ ugɛ Unum awuri itsĩme umbɔ, bɔr awuri ifɔrha umbi.
29 Umum irherha akɛrɛ ubinkutsu Unum aka adɛyiwanga umbi imimuta ri ineka umbi awe ru imangmang ru Ukiristo nu ikɛi ahwa ayetnum ru unga.
30 Ayetnum hã icɛrɛ umbi aka awe ra ake, awe ru nyaka ayetnumkɛ umbi aka anyã umum ra ake, nu ayetnumkɛ umbi aka agũ icɛrɛ umum ini iwe ra ake.

2

Àka arhɛrhitsi ru nyaku Ukiristo aka arhɛrhi itsinga

1 Umbi aba afita ri itsimbi aka awe abi Ukiristo, nu umbi aba awembi ri idɔngamɛn ru ibibemanga ru umbi, nu umbi aba awembi ri iwɛrha nggu Ipfu-Num, nu Ukiristo aba awea ri inna nu icicorhe ru umbi,
2 mɔcɛ àka atsu umum igɔmagɔm idzidzɛrhe ri idɔsa arherhamum. Umbi

* **1:15** Nggu ikeramɛn na aminasu akpo ugarha idɛyiwe abɔɔ arherhe ha izũwã.

àka akaifɛrhkɔ abin urhɔnga. Àka abema adɔka. Àka awe amɛn unying nggu adɔka na azĩ ra asu urhɔnga.

3 Àka niba akorhumbi ifɛrhɛyɛ iki itsu umbi awe ru ugarh anangmbi abɔɔ use akorhe ubinkpi uku utsu umbi aberi itsi. Bɔr àka irhɛrhi atsimbi àka aneke ubɛn unera anyangu uner uwɔɔ ananga unga.

4 Umbi kishoo àka niba akaifɛrhkɔ na akorha abinkɛ aka iyika umbi ukpekũ, bɔr àka akorha abin aka aze àka iyike abɔɔ.

5 Imɛ̃ngge umbi akaifɛrhkɔ ru nyaku Ukiristo Uyesu.

6 Unga awe ru nyaku Unum ru ubɛn utsĩndĩã,
bɔr asi inyangi itsinga awea icaica nggu Unum.

7 Unga anyangi itsinga asi iwea ubin,
unga awe ugãrhã ri adzeka ri iyor uner.

8 Unga aka adzipa awe unera,
unga arhɛrhi itsinga
na akpe ru nyaka Unum aka adɛyiwe unga.
Unga akpe ru utsĩndĩ uwuku ubewe
ri inyapuwe unga ru igãrhãmau ucucii!

9 Ngge itsu Unum abera unga afafã
ra anangkɛ aka anangke ubɛn anang
na adzowe unga itsokɛ iki inangke ubɛn itsok.

10 Unum akorha akɛrɛ ngge itsú ubɛn unera ra afã nu abĩ use unɔrkang abĩ
awuri itar arhu ri idzowe itsi ru Uyesu,

11 nu ubɛn arhɛm awuri irherhe ukupɛ̃ɛ̃
ugɛ Uyesu Ukiristo awu Uteijee.
Akɛrɛ awuri ikũ imor azĩ ru Unum Utɛ.

Irhang ru nyaki idzɛɛr

12 A aze awɛrhamum, rimi hã, aka adɔsa ru nyaka umbi aka isaka adɔsa ri ivangyɛ umum iki ina iwe nggu umbi, àka adɛ̃ɛ̃ adɔsa na akorhe icɛrɛ anangmbi umum iki isi iwemum nggu umbi. Àka atɔ̃ itser adɛyiwe ififɔrhmbi nggu iwei nu izizang.

13 Umbi adɛ̃ɛ̃ akorhumbi akɛrɛ ubinkutsu Unum nibikanga anu itɔ̃ itser ru umbi ri iyika umbi abema na akorhe ubinkpi unga aka abee umbi akorhe.

14 Àka niba akorhumbi ifɛrhɛ ri ibvibvun use uning,

15 ngge itsú unera asi írhenunga umbi ri ikorhe iki ibewe, nu umbi awuri iwe asasar. Umbi awuri iwe angwɛ̃ Unum aka asi íkorhumbɔ ubin uvau ra ateu abi amɛn aka atãrhã, umbɔ aka isaka akorhe abin aka abewe. Awu ufang umbi asei isei iyiki ize nggu umbɔ ru nyaka abika arhang ugɛɛ ídzɛɛr ra afafã.

16 Aka adɛ̃ɛ̃ aker ri isarhe idzidzɛrhe iyiki idzowe urhɛ. Mɔcɛ, ru unumkpi Ukiristo aka iba, ngge iwuri itsu umum ifĩrhã ugɛ umum isi itɔ̃mum itser iyiki itso ru umbi ibɛm.

17 Abinkɛ umbi aka adzowe na akorhe aki idze ru imangmangmbi ru Uyesu awe ru nyaki idɛm-Num. Uko urhɛmum uba uwe ru nyaku ungwɛ̃rhã abin aka ahwakɛ umbɔ aka awupuwe izũwã ru idɛm-Num, umum iwe ra anggɔm nggu umbi kishoo.

18 Umbi igambi aka agɔm anggɔm nggu umum.

Utimoti nu Uabaforiditu

19 Umum ifosa ugɛ Uteijee Uyesu abemuwa umum idene Utimoti aba ru umbi ifitem, ngge itsú umum ima igɔmagɔm ivangyɛ umum iki igũ isarhe ra atsimbi.

20 Umum ishimum nu uwɔɔ nggu umum ru nyaku Utimoti. Awu idzidzɛrhe unga abee inyã iker iyormbi.

21 Abɔɔ nggimi akpurha akaifɛrhkɔ abinkɛ umbɔ aka abee na asi ikambɔ ifɛrhkɔ abinkɛ Uyesu Ukiristo aka abee.

22 Bɔr umbi ahwɛngmbi agɛ Utimoti aka adɛyiwanga iwiwenga. Unga atɔ̃ itser urhɔnga nggu umum adzowe Isarhe Iyiki Ize ru nyaku ungwɛ̃ aki itɔ̃ itser nggu utɛnga.

23 Nggee uba umum igũmum abinkɛ abi ijee Uroma aka ikorhuwa umum, umum iwuri idene unga aba ru umbi.

24 Nu umum iwemum ri ikeramɛn ugɛ Uteijee awuri ineka umum iba ru umbi ifitem.

25 Bɔr umum ikaifɛrhkɔ ugɛ awu ufang umum idene Uabaforiditu abvui aba ru umbi. Unga awu ungwɛ̃mɛn. Unga atɔ̃ itser nggu umum na atang iwa ru nyaku uner iwa nggu umum ri idzowe Isarhe Iyiki Ize. Umbi adene unga ru umum ru unga ayika umum nggu ubinkpi umum iki ibee.

26 Umum ibee idene unga aba ru umbi ubinkutsu umbi agũmbi ugɛ aghonga unga, amɛnnga adake. Ngge itsu unga adzuma abee inyã umbi.

27 Idzidzɛrhe irhãrhã ighongge unga akpurha abɔr akpe. Bɔr Unum acorhuwe unga nu umum ikɛi. Unum asi ibeenga umum itoma nggu idɔngamɛn ri idɔng amɛnyɛ umum iki iwerangge.
28 Umum itoma ibee idene unga aba, nggee umbi aba anyãmbi unga ikɛi, umbi ama agɔm nu umum ima itsuwe ighongamɛnmum.
29 Mɔcɛ aka ayɛi unga nggu ibibema iyi Uteijee nggu anggɔm na adzowe imor ra anera ru nyaka unga.
30 Àka akorha akɛrɛ ubinkutsu unga akpurha abɔr akpe ri itser Ukiristo. Unga atsu itsinga ru iyiki ighong ri iyika umum ivangyɛ umbi aka asi idɛ̃ɛ̃ ayikambi umum.

3

Unum anyã umbi ru nyaka abika asusar ru ubok imangmang

1 Arherha akɔɔ akɛ umum iki ibee irherhe. Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, aka agɔm anggɔm ugɛ umbi awe abi Uteijee! Asi íwea ighighong ru umum itsɛnga abin ru umbi akirakɛ umum iki ititi itsɛnga umbi. Ngge iwuri ika umbi ri imangmangmbi.
2 Niba uneke aner ha aki ikorhe ru nyaki íjui akũna umbi ayapumbɔ. Umbɔ akorhe iyiki ibewe ivangyɛ umbɔ iki ibee usorhe uwe utsar ififɔrh, umbɔ akpurha azharhuwe agau ayormbɔ.
3 Umɛn iwe ru usorhe idzidzɛrhe ukpu ipfu, ubinkutsu umɛn idzowe igɔng ru Unum ri Ipfunga, umɛn iwe ru ikeramɛn ru Uyesu Ukiristo, umɛn isi iwemɛn ru ikeramɛn ugɛ ititɛ̃wãmɛn iwuri ifɔrh umɛn.
4 Bɔr umum iwemum nu ubinkpi uku utsu umum ikeramɛn.
Unera aba akaifɛrhkɔ ugɛ ititɛ̃wãnga iwuri ifɔrh unga, mɔcɛ unga ahwɛng ugɛ umum itɛ̃wã inang unga.
5 Asorhuwa umum ru unum ukpu utɔrɔk. Umum iwu uner Uisrairha. Umum iwe ru unang Ubanjami. Umum iwu utsa Uyahuda. Uyamum nu utɛmum awu abi Uyahuda. Umum iwe Ufarisi abika adɔsi Íkpem anangmbɔ ubɛn unera.
6 Umum ĩdɛyiwe itsu amɛnmum ru Unum ri idzowe uver ra abika adɔsu Uyesu. Umum inyangu itsimum irhika ru utsĩndĩwi umum iki udɔsi Íkpem.
7 Bɔr kishoo abinkɛ umum iki ikaifɛrhkɔ ugɛ awu ake atsu umum iwe asasar ra asu Unum, icɛrɛ umum inyã ake asi iweke ubin, ri itsi umum iki iwe ru imangmang ru Ukiristo.
8 Abinkɛ aka anang, umum irhi ubɛn ubin ugɛɛ usi imɛ̃kpɔ ivangyɛ umum iki ikpanga ukpɔ nggu nggaa ugarhkpi ukpuku uhwɛng Ukiristo Uyesu Uteijeemum. Umum iki itarukũ kishoo ubɛn ubinmum ri itsinga. Umum irhi abina ru nyaka abinkɛ aka ashike ru ugarh ru umum ima ikpo Ukiristo,
9 ni ikpo iwe uwu unga. Unum asi inyanga umum iwemum uner uwuku urhika ri idɔsi Íkpem. Bɔr unga anyanga umum uner uwuku urhika ri iwe ru imangmang ru Ukiristo. Irhirhika ha idzeku Unum ru ubok imangmang.
10 Umum ibee ihwɛng Ukiristo nu ijee iyiki isoknga ra akpe nu igasha ra ayetnumnga, ni iwe ru nyaka unga ra akpenga.
11 Ngge itsú umum ima isok ra akpe ikɛi.

Igɔpa izĩ ra asu

12 Isi iwengge ugɛ umum iki ikpomum akɛrɛ kishoo, umum inasi iwemum ru nyaka Ukiristo, bɔr umum ikpurhi itsu amɛnmum ibee iwe ru nyaku Ukiristo, aki ha atsu Uyesu akpɔm umum.
13 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umum isi ikakũ ifɛrhkɔ ugɛ umum iki idzur ikpɔmmum ukpɔ, bɔr umum ikorhu ubina unying. Umum iyiruwe ubinkpi uku utɔngkpɔ ra andzing nu itɔ̃ itser akarhãrhã igɔpa izĩ ra asu ru ubinkpi uku uwuri ikorhe.
14 Umum igɔpa nggu ikermum izĩ ra asu ru ubinkpi uku udzɛu umum ri imimasha. Umum ikorhe rimi ngge itsú umum iyɛi ugbɛtɛ Unum aka ayisa umum ra afã izĩ iyɛi, ru ubok ubinkpi Ukiristo Uyesu aka akorhe.
15 Kishookamɛn iki iseng ri imangmang, imɛ̃ngge umɛn irhi abina ru utsĩndĩ uwɛrɛ. Nu unermbi unying aba akaifɛrhkɔ iyikise ru ubina unying ra abin hã umum iki irherhe, mɔcɛ Unum awuri iyikuka unga anyã ru utsĩndĩ uwuku urhika ikɛi.

16 Bɔr umɛn ima isisei ru nyaka abinkɛ umɛn iki imesa uba utsĩ icɛrɛ.
17 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, àka agbopa nggu abɔɔ ri ikorhe ru nyaka umum. Àka arhi abirabɛ aka abɛk ru nyaka abinkɛ umɛn iki ĩdzaa umbi.
18 Ubinkutsu anera arhɛrhɛ abɛk ru nyaka anggamtsak igãrhãmau ucucii Ukiristo. Umum iki idɛyiwamum akɛrɛ isha, nu icɛrɛ umum irherhe ake ikɛi nggu anyĩ.
19 Ivangyɛ umbɔ aka ikpe, umbɔ awuri itsĩ ri itsitsĩm. Unummbɔ awu anambɔ. Abinkɛ umbɔ aka agɔm awu abin ishĩ umbɔ aki ikorhe. Amɛnmbɔ awe ra abin upfung.
20 Bɔr umɛn iwe abi afã. Umɛn ini idzɛu uwuku ufɔrh umɛn Uteijee Uyesu Ukiristo, uwuruwi aka idzeku nggɔɔ ha.
21 Unga awea ri ijee iyiki ikũ abina kishoo aba ri ididarhnga. Unga awuri ikũ ijee ha afaruwe ayormɛn aka aghong irhãrhã na akpe icɛrɛ ngge itsú ake awe ru nyaki iyinga iyiki ibɛk ugbagbaa.

4

1 Nggee, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ngge iwuri itsu umbi adɛ̃ɛ̃ aker ri idɔsu Uteijee. Umbi awe awɛrhamum iki ibema ni idzumi ibee inyã. Umbi atsu umum igɔmagɔm. Umbi awe ru nyaku nggaa itosa iyi itsermum iki itso.

Ishishɔ̃rhũ Uburhu

2 Umum ishɔ̃rhã ungo Uafodiya nu Usintiki umbi akaifɛrhkɔ unying nggu adɔka ubinkutsu umbi awe ru imangmang ru Uteijee.
3 Ĩĩ, ikɛi umum irhusa ungo uwɛrhɛ itsermum uwu idzidzɛrhe uyike akatsɛrh abɛrɛ aka atɔ̃ itser akarhãrhã ayika umum ri idzowe Isarhe Iyiki Ize. Ukirhemen nu abɔɔ aka atɔ̃ itser nggu umum ikɛi nu kishoo atsokɛ umbɔ aka atsɛng ru ubvur uwu urhɛ.
4 Ubɛn ivang àka agɔm anggɔm ugɛ umbi awe abi Uteijee. Umum iwuri irherhumum ikɛi, àka agɔm anggɔm!
5 Àka adɛyiwe ubɛn unera ididɔɔryɛ umbi aka awe. Uteijee asi ídãrhunga na aba.
6 Niba angwãrhũmbi anaa ri itsi ubɛn ubin, bɔr àka arhusu Unum ubinkpi umbi aka abee, àka ashɔ̃rhã unga na atar uwɛɛ ru unga.
7 Nu ididɔɔryɛ Unum aka adzowe, ididɔɔr ha iki inangge kishoo ihwihwɛng iwuri ikake ifɛrhkɔmbi nu ubinkpi umbi aka igũ ra amɛnmbi ubinkutsu umbi awe ru imangmang ru Ukiristo Uyesu.
8 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ubinkpi uku udɔsa umum iki ibee irherhe unggakpi. Àka adɛ̃ɛ̃ akaifɛrhkɔ ri itsi abinkɛ aka awe idzidzɛrhe na awe ru imor na arhika na asar ru abinkɛ aki itsu amɛn agɔm anggɔm, nu abin aka aze inyĩnyã, nu udzumu ize na amɛ̃ɛ̃ke iyɛi ikpikpoi.
9 Àka akorhe kishoo abinkɛ umbi aka amesa na ayɛi na agũ na anyã ru umum. Unum uwuku udzowe ididɔɔr awuri iwe nggu umbi.

Uburhu atar uwɛɛ ru umbɔ ru iyiyikembɔ

10 Umum iwe ra anggɔm akarhãrhã nggu ikpũ anggɔmkɛ Uteijee aka adzaa ubinkutsu umbi ikɛi aka adɛyiwambi umum ibibemambi. Ngge iwe idzidzɛrhe ugɛ umbi abemumbi umum ubɛn ivang, bɔr umbi asi ikpombi utsĩndĩ uwuku udɛyiwa ingge.
11 Umum isi ini umum irherhe akɛrɛ ugɛ umum ibee ubin, umum iki imesumum igɔmagɔm nggu ubɛn ubinkpi uku ukpo umum.
12 Umum iki imesumum ibɛk nggu ida ubin nu ibɛk nggu iwe ru ubinkpi uku unangkpɔ ubinkpi umum iki ibee. Umum iki imesumum ibima nggu ubɛn ubinkpi uku ukorhe ru umum. Umum iwe ra anggɔm ivang anaamum aka atɔk na ashike ru ubin, ivangyɛ umum iki ikpo inang ubinkpi umum iki ibee nu ivangyɛ umum iki isi ikpomum ubinkpi umum iki ibee.
13 Ukiristo ani adzaa umum iker iyiki igɔmagɔm ru ubɛn ubinkpi uku ukorhe ru umum.
14 Uko rimi hã, aze umbi aka ayika umum nggu ubinkpi umum iki ibee.
15 Awu use anang akɛrɛ ha, ivangyɛ umum iki ibɔre Umakidoniya, abika adɔsu Uyesu abɔɔ asi iyikambɔ umum nggu uhwɛk uku utɔ̃itser Unum. Umbi ukpekũ akpurha akorha aki ha ri ivangyɛ umbi abi Ufirhibi aka awe abika afa ri idɔsi Isarhe Iyiki Ize.

16 Uko ivangyɛ umum iki iwe ru
Utasarhonika, umbi ayikambi umum
anangmbi idiki unying ri ivangyɛ umum
iki ibee.
17 Umum isi irherhumum rimi ugɛ
umum ibee iyɛi izũwã iyɔɔ. Bɔr umum ibee
umbi akpo itosa akarhãrhã ru Unum.
18 Umum iki iyɛisũ abina kishoo
umbi aka adene ru ubok Uabaforiditu.
Umum ikpo inang abinkɛ umum iki ibee.
Iyiyikembi iwe ru nyaki idɛm iyiki iwe ru
isung iyiki ize umbɔ aka adzowe ru Unum.
Unga ayɛi ngge nggu anggɔm.
19 Unummum awuri idzaanga umbi
abina kishoo umbi aka abee ru abinkɛ
unga aka awurake ubinkutsu umbi awe
ru imangmang ru Ukiristo Uyesu.
20 Unum Utɛmɛn ama awe ru ikpikpoi
ugbagbaa nu ugbagbaa. Iwerimi.

Imimashi ighwe

21 Àka aghwe kishoo abika adɔsa, abirabɛ
aka awe ru imangmang ru Ukiristo Uyesu.
Abika adɔsa aka awe nggu umum nggimi
aghwe umbi.
22 Kishoo aner Unum nggimi aghwe
umbi, undzumunga abika awe ru
udzepurhe Ukaisar.
23 Imimutu Uteijee Uyesu Ukiristo ima
iwe nggu umbi kishoo. Iwerimi.

Ukorhosi
Utsutson ri itsi ubvur Ukorhosi

Uburhu uner itser Uyesu unga atsɛnge ubvur uwurɛ ra abika adɔsa aka awe ru Ukorhosi. Ubvur Ukorhosi nu uwu Uafisa nu uwu Ufirhibi nu uwu Ufirhimon ani iyisa ake abvurkɛ aka adzeku ugbor uzĩ. Uburhu atsɛng abvur akɛrɛ ru uteu Uroma ri ivangyɛ unga aka awe ru ibibow iyi imɛka ivaa (Aiy 28.16-31). Ugɛɛ atsɛng ubvur uwurɛ ra amɛk aki 60 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Uburhu atsɛng ubvur uwurɛ ru umgbɔ uwe utsĩndĩ uwuku ugbisha ri itsi imesa igbɛrangwĩ ru Ukorhosi. Imesi igbɛrangwĩ hã igɔr igɛ ikpo ififɔrh iwe ri idɔsu agbeyi anera aki akorhe, utoma nggu idzowe igɔng ri ípfu itser-Num. Nu ikɛi awu ufang unera adɔsu agbeyi ighigha nu ihwihwa nu isorhu usorhe nu akɔɔ.

Ubvur ha udɛyiwe ugɛ ani ikpo ififɔrh ru ubok Uyesu. Ikɛi ugɔr ugɛ Uyesu unga awu undzumu uzirhzĩ Unum. Anyãmbɔ iwiwe Unum ru Uyesu. Ikɛi Uyesu awu uner uwuku umuna abina kishoo, unga awea, ra abina kishoo adɔrha awe. Awu ri itsinga ubɛn ubina uku uwe. Ubvur ha adɛyiwe ugɛ Uyesu unga awu itsi abika adɔsa, unga awu unggbaashi aka asok ra akpe, ikɛi unga awu uner uwuku ugbishuwa isiseimɛn nggu Unum.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson *(1.1-14)*
Uyesu Ukiristo nu itsernga *(1.15-23)*
Itser Uburhu ra abika adɔsa *(1.24—2.7)*
Ibibɛk ru ubok Ukiristo *(2.8—4.6)*
Ighwe iyi imaatak *(4.7-18)*

1 Awu umum Uburhu. Unum unga atsũ umum iwe uner itser Ukiristo Uyesu. Ungwɛ̃mɛn Utimoti awu urhɔnga nggu umum.

2 Umɛn itsɛnge ubvur uwurɛ ra asarkasar anera aka awe ru imangmang ru Ukiristo aka asei ru uteu Ukorhosi.

Unum Utɛmɛn ama adzaa umbi imimuta nu ididɔɔr.

Itar uwɛɛ nu ifɛn-Num

3 Ubɛn ivang umɛn ifɛna Unum ru umbi, umɛn iki isaki itar uwɛɛ indzowe Unum Utɛ uwu Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo.

4 Umɛn ikorhe rimi ubinkutsu umɛn igũmɛn imangmangmbi ru Ukiristo Uyesu. Ikɛi umɛn igũmɛn ibibemambi aka awerangge ra abika adɔsa.

5 Imangmang nu ibibema hã idzeki ifosambi ra abin aka aze umbɔ aka angwɛ̃wa umbi ra afã. Umbi aka agũmbi ake ri isarhe iyi idzidzɛrhe ngge iki iwe Isarhe Iyiki Ize

6 iki ibangge ru umbi. Ru upfunga kishoo Isarhe Iyiki Ize ha ighwɛrngge ikpũrhã ni isengge. Ngge iki isaki ikorhe rimi hã ru umbi udzur ru unumkpi umbi aka agũ ngge na ahwɛng idzidzɛrha iyi imimutu Unum.

7 Umbi amesa ngge ru Uabafara, uze uwɛrhi itsermɛn. Unga awu uner itser idzidzɛrhe uwu Ukiristo, uwuruwi umɛn iki idene unga aba ru umbi.

8 Unga adɛyiwa umɛn ibibemayɛ Ipfu-Num iki idzaa umbi.

9 Ri itsi akɛrɛ ha, umɛn inasi inekukumɛn ifɛna Unum ru umbi udzur ru unumkpi umɛn iki igũ isarhe ri itsimbi. Umɛn ini ishɔ̃rhũ Unum unga ama adzaa umbi ihwihwɛng nu itsoi iyiriyɛ iki idze ri Ipfunga.

10 Umɛn ifɛna umbi Unum, ngge itsú umbi ama asei isei iyi ibibɛk iki idzowe igɔng ru Uteijee na atsu unga agũibɛn ru ubɛn udĩ, ngge itsú umbi awuri idɛ̃ɛ̃ akorhumbi ikpũ iyiki ize kishoo nu umbi ikɛi atomi ihwɛng Unum akarhãrhã.

11 Unum akũ nggaa ijeenga atsu umbi awe akeker, ngge itsú umbi akpo nggaa ibibima nu anggɔm,

12 ni itsu umbi agɔm anggɔm atar uwɛɛ ru Utɛ, uwu ha aka atsu umbi adɛ̃ɛ̃ amɛ̃ɛ̃ igasha ru ukam ukpu abika adɔsa ri iyɛrhe iyi irhirhang.

13 Unga ashɔɔte umɛn ĩdzek ri iyɛrhe iyi uzĩ, na akũ umɛn atsĩ ri Iyɛrhe iyi Ungwɛ̃ hã unga aka abema.

14 Ru ungwɛ̃ hã umɛn iki ikpo ififɔrh nu itsũwe arhim.

Ukiristo ananga ubɛn ubin

15 Umɛn itsikammɛn isi ídɛ̃ɛ̃ inyãmɛn Unum, bɔr Ukiristo ayika umɛn ihwɛng iwiwe Unum, ubinkutsu unga awe ru nyaku Unum. Unga awu unanyĩ ungwɛ̃

Unum, nu unga awe ru nggaa ijee ri kishoo abinkɛ aka amuna.
16 Ukiristo amuna kishoo abinkɛ aka awe ra afã nu abĩ. Unga amuna abinkɛ umbɔ aki inyã nu akirakɛ umbɔ aka asi ínyãmbɔ, utoma nu kishoo ípfu iyi ijee, nu kishoo íyɛrhe nu ubɛn ubin uku uwe ri ijee. Abina kishoo unga amuna na awe akinga.
17 Unga awea nu abina adɔrha amuna, nu unga atsu abina kishoo agha inggbaashi.
18 Unga awu itsi iyor ha, iyiriyɛ iki idarh iyor ha, ngge iki iwe abika adɔsa. Unga awu unggbaashi ubɛn ubin nu unggbaashi uner uwuku usok ra akpe, ngge itsú unga ananga ubɛn ubin.
19 Unum awe ra anggɔm agɛ Ukiristo awe ru nyaka unga ru ubɛn udĩa.
20 Unum asɛng unga akũ ubɛn ubinkpi unga aka amuna atsĩ ri igbigbisha iyiki ize nggu itsikamnga. Akɛrɛ atoma nggu ubɛn ubin nu abĩ nu afã. Ukiristo akorha akɛrɛ ha ri ikpe nu igãrhãmau ucucii, ngge ikũ ididɔɔr iba ra ateu ubɛn ubin nu Unum.
21 Umbi aka asaka awe ru igigau nggu Unum. Umbi awe abika akpɛ̃ Unum ra amɛnmbi ru nyaka umbi aka idɛyiwe ri itser iyiki ibewambi.
22 Bɔr icɛrɛ ru ubok akpe Ukiristo ri iyor, Unum aka abvui agbisha umbi. Unum akorhe rimi ngge itsú ivangyɛ unga aka irhi umbi, unga awuri inyã umbi ru nyaku undzumu abika asar nu isheru uvau. Umbi ashimbi ru uvau, ikɛi unera ashia ru ubinkpi unga aka ikũ arhena umbi ri ikorhe ubɛn ubin uku ubewe.
23 Akɛrɛ kishoo awuri ikorhuke umbi aba adɛ̃ɛ̃ akermbi ri imangmangmbi ru Ukiristo na asi ineke ubɛn unera akɛna umbi ifosu ubinkpi uku uwe ukpumbi Isarhe Iyiki Ize iki irherhe. Umbi aka agũmbi Isarhe Iyiki Ize iyɛrɛ nu umbɔ aka adũwũkumbɔ ngge ru ubɛn unera aka awe ra abĩ. Umum Uburhu, iki iwu uner itserngge.

Itser Uburhu ra abika adɔsa

24 Umum iwe ra anggɔm ubinkutsu umum ihwɛng ugɛ ayetnummum aka ayikake umbi. Nu umum ĩbeemum ihwa kishoo ayetnumkɛ Ukiristo aka abee umum ihwa, ngge itsú umum iyike iyornga, iyiriyɛ iki iwe abika adɔsa.
25 Unum adena umum iwu ugãrhã abika adɔsa ri idɛyiwe kishoo ubinkpi urhɛmnga uku uni irherhe.
26 Isarhe iyɛrɛ iwe ri iwɔk ri kishoo anera aka asei rimõõ, bɔr icɛrɛ iki idzekangge ukupɛng ra aner Unum.
27 Unum asɛng idɛyiwe anernga agɛ unga awea ru nggaa ibibeanga ra atsen abi Uyahuda. Ibibeanga iwu ugɛ Ukiristo awe ru umbi, nu umbi awe ru ifosa iyiki igasha ri ikpikpoi iyi Unum.
28 Umɛn idɛyiwe anera ri itsi Ukiristo, ni ifituwe ni imesuwe ubɛn unera nggu kishoo itsoiyɛ umɛn iki idɛ̃ɛ̃ ikorhe. Umɛn ikorha akɛrɛ ngge itsú ubɛn unera aka awe ru imangmang ru Ukiristo unga arhika ra asu Unum.
29 Ubin hã nukpɔ uku utsu umum itõ itser akarhãrhã ikũ nggaa ikeryɛ Ukiristo aka adzaa umum.

2

1 Umum ibee umbi ahwɛng ititɛ̃wãmum akarhãrhã ru umbi nu abirabɛ aka awe ru Urhawudikiya, nu kishoo abirabɛ aka anasi igbopumbɔ nggu umum.
2 Umum itõ itser akarhãrhã ngge itsú umbi ama akpo ififita ra amɛnmbi na agbopi itsi ri ibema adɔka. Umum itõ itser akarhãrhã ngge itsú umbi ama awe nggu undzumu idorh iyiki ihwɛng undzumu isarhe Unum. Umum itõ itser akarhãrhã ngge itsú umbi ama ahwɛng iwiwɔk Unum ngge iki inasi idzekangge ru anera rimõõ. Iwiwɔk ha iwu Ukiristo.
3 Ru unga awɔke kishoo iwu ru ubin iyi itsoi nu ihwihwɛng.
4 Umum idɛyiwa umbi akɛrɛ ngge itsú unera asi írhɛma umbi nggu irhɛm iyiki irhika bɔr ishingge.
5 Umum isi iwemum umõ nggu umbi ri iyor, bɔr ubɛn ivang umum ini ikaifɛrhkɔ ri itsimbi. Umum iwe ra anggɔm ugɛ umbi agbopi itsi nu imangmangmbi ru Ukiristo idɛ̃ɛ̃ iker.

Ififɔn ru ubok idɔsu Ukiristo

6 Nggee, ru nyaka umbi aka ayɛi Ukiristo Uyesu awu Uteijeembi, aka adɛ̃ɛ̃ awe abika adɔsa unga.
7 Aka adɛ̃ɛ̃ aker na aseng ri iwɛrhambi nggu Ukiristo. Aka adɛ̃ɛ̃ aker amɛn ugɛ

abin umarhemmbi aka amesuwa umbi ri itsi Ukiristo awe idzidzɛrhe. Aka atar uwɛɛ ubɛn ivang.

8 Àka angwɛ̃dzɛn utsur unera adzura umbi igãrhã nggu ifɛrhkɔnga iyiki itãrhã iki iwe nggu igbɛrangwĩ. Ikpũ ifɛrhkɔ ha iyurhi ra agbeyi anera nu íkpem ri itsi abin aki upfung ukpirɛ na asi iweke ru Ukiristo.

9 Ubinkutsu ivang Ukiristo aka adzipa awe unera, unga ana awu undzumu Unum.

10 Umbi awu undzumunga ri idɔsu Ukiristo, uwuku uwe itsi ru ubɛn ijee nu iyɛrhe.

11 Ri idɔsu Ukiristo, iwe ru nyaka umbi aka asorhu usorhe, nu amɛn aki arhimmbi aka adzeke. Akɛrɛ asi iweke usorhe anera aki ikũ abokmbɔ akorhe, bɔr awu ikpũ usorhe Ukiristo aki ikorhe.

12 Aka adzakukumbɔ umbi nggu Ukiristo ri isorhu ubɔtisima, ikɛi umbi aka asombi nggu unga ru ubok imangmangmbi ri ijee Unum, uwuruwi aka asoyiwe Ukiristo ra akpe.

13 Umbi aka agaumbi nggu Unum ri itsi arhimmbi, nu ikpona ibee ikorha amɛn arhim idarh ibibɛkmbi, bɔr Unum atsu umbi adzipa abɛk nggu Ukiristo. Unum atsũwe arhimmɛn kishoo.

14 Unga afɔ̃rhũwe arherhe igbigbayɛ umɛn iki ikorhe, akirakɛ aka adɛ̃ɛ̃ irhena umɛn ni itsuka umɛn ufai. Arherhe igbigba ha adɛ̃ɛ̃ igamtsak nggu umɛn, bɔr Unum anyanguwe ake ri inyapuwe ake nu igãrhãmau ucucii.

15 Unga abvure ijee iyi ayɛrhe nu abi ijee na adzowe umbɔ atsak ra awiya ri ikpe nu igãrhãmau ucucii na adzuma ananga umbɔ.

16 Ngge aka niba aneke unera atsuka uvau nu umbi ru ubinkpi umbi aka igha use ubinkpi umbi aka ihwa, use ri inum agbeyambi, use irhowa ufɛ̃ uku ufa, use unum ukpuku uwosha.

17 Akɛrɛ awu azirhzĩ abinkɛ aka iba, bɔr undzumu idzidzɛrhe akpo ngge ru Ukiristo.

18 Àka niba anekukumbi ubɛn unera uwuku ugũibɛn irhɛrhi itsi iyi igbɛrangwĩ na adzowe igɔng ípfu itser-Num atsu umbi asi ikpombi ugbɛtambi. Ikpũ uner ha anu irherha arherhe akarhãrhã ru ubinkpi unga aka anyã. Ihwihwɛnga idzek ra amɛnnga, ni itsu unga aberi itsinga, bɔr idzidzɛrhe unga ashia ru ubinkpi uku itsu unga aberi itsinga.

19 Unga aka nekuka ikpɔm Ukiristo, uwuku uwe itsimɛn. Kishoo abika adɔsu Ukiristo awe ri nyaki iyor iki igbopa urhɔnga nggu icim. Iyor ha iseng ru Ukiristo uwu ha aka awu itsia ru udĩkpi Unum aka abee.

20 Ukiristo akpe na afɔne itsikamnga ri íkpem upfung ukpirɛ. Ri idɔsa unga, umbi aka akpembi ri íkpem hã ikɛi. Ngge awu use utsu umbi akorhe ugɛɛ umbi ana awu abi upfung ukpirɛ ri idɔsi íkpemkpɔ?

21 <<Àka niba akũ ubok anyangumbi! Niba akũ arhɛm abangumbi! Niba akũ ubok abangumbi!>>

22 Ikpũ íkpem iyɛrɛ ha iwu abinkɛ aka asi ídãrhũke. Umɛn ĩba itɔ̃ itser nggu ake imaamɛn umɛn iwuri itare ake, ubinkutsu ake awe íkpem nu ímesayɛ anera aka amuna ukpekũ.

23 Íkpem hã iwe ru nyaka abirabɛ umbɔ aki inyã umbɔ ugɛɛ umbɔ adzeku ifɛrhkɔ iyi itsoi. Ngge iki isaki imesuwe anera umbɔ akorha atsar akagɔng aki idɛyiwe ugɛ umbɔ abemu Unum ri irhɛrhi itsi igbɛrangwĩ na atsu iyormbɔ ihwa uver, bɔr íkpem hã isi idɛ̃ɛ̃ ikɛnngge ikponi iyor ri itsu ngge igũibɛn.

3

Íkpem ru usarkasar ibibɛk

1 Aka asoyiwa umbi nggu Ukiristo, nggee àka atsu amɛnmbi ra abinkɛ aka awe ra afã, ra anangkɛ Ukiristo aka asei ra anang iseinga ru ubok ugha Unum.

2 Àka atsu amɛnmbi akaifɛrhkɔ ra abinkɛ aka awe ra afã, niba aweke ra abin aki upfung.

3 Ubinkutsu ibibɛkmbi iyiki igbe iki ikpengge, nu urhɛmbi uwuku ufa icɛrɛ uwe nggu Ukiristo. Unum anasi idzuma akũ Ukiristo adzekanga use urhɛ uwuku ufambi.

4 Bɔr ivang Ukiristo aka idzeka, umbi awuri idzeka nggu unga ru nggaa imornga.

5 Nggee àka aneke ikorhe ubɛn abinkɛ ayormbi aka ibee ngge itsu ngge igũibɛn, ru nyaki irha nggu unera use ibee irha nggu unera aka asi iwea utsakngo use utsɛ̃ngo,

use ibee ikorhe iyiki ibewe, use ikpona. Ikpona iwu ikpũ idzowe igɔng ru ugberhe.
6 Ri itsi akɛrɛ ha, avɔm itsu ufai Unum aka iba.
7 Umbi akorhumbi abin rimi hã na adɔrha atirhi idɔsu Ukiristo.
8 Bɔr icɛrɛ awu ufang umbi aneke ikorhe kishoo abin akɛrɛ, ubɛn ikpũ avɔm, nu ikpikpɛ̃ɛ̃, nu inyar, nu irherha arherhe aka atãrhã.
9 Àka aneke igbɛrangwĩ atsuke adɔka, ubinkutsu umbi aka atsimukumbi amɛn aka agbembi nggu ikorha arhim,
10 na atsim amɛn aka afa. Amɛn hã ake anu idzipa awe ru usaka uwuku umuna ake ru nyaka umbi aka anu iseng ri ihwɛng unga.
11 Ru urhɛ uwuku ufa ha ri idɔsu Ukiristo, umɛn isi inyã anera awuwembɔ ubinkutsu, umbɔ awe abi Uyahuda use atsen abi Uyahuda, use uner usorhe use uner ida usorhe, use uner arhum use utsen uwuku usheru Unum, use ugãrhã use uwuku ufɔn. Ubin uku unang ugarh kishoo awu Ukiristo, nu unga asei ru kishoo abika adɔsa unga.

12 Umbi awu aner abirabɛ Unum aka asɛng. Unga abema umbi na atsu umbi awe asasar. Nggee, àka awe ra atorh, nu inna, irhɛrhi itsi, ididɔɔr, nu idɔngamɛn.

13 Àka adɔngamɛn nggu adɔka. Àka atsũwe adɔka ra abinkɛ umbi aka akaifɛrhkɔ umbɔ aka asi ikorhumbɔ ru utsĩndĩ uwuku uze. Àka adzuma atsũwe adɔka ru nyaku Uteijee aka atsũwe umbi.
14 Ubinkpi uku uwe ru ugarh unang akɛrɛ ha kishoo, aka abema adɔka. Ri ikorhe rimi hã umbi awuri iwembi ru undzumu igbopi itsi urhɔnga.

15 Àka aneke ididɔɔryɛ Ukiristo aka adzaa umbi idarh kishoo ifɛrhkɔmbi nu ikikorhambi. Àka akorha akɛrɛ ubinkutsu Unum aka asɛng umbi asei urhɔnga uku utɔɔ ru nyaki iyora unying. Na atar uwɛɛ.

16 Àka akaifɛrhkɔ ri itsi isarhe Ukiristo. Àka akaifɛrhkɔ ra ake na ameṣuwe adɔka na amutuwe adɔka nggu itsoi. Àka arherha arherhe nggu adɔka ra ambom aki ubvur Unum nu ambom abika adɔsa aka amuna nu ambom Ipfu Isarsatangge aka atsu ru umbi. Àka atsũ ambom na abar abin na atar uwɛɛ ru Uteijee ra amɛnmbi.
17 Ru ubɛn ubin umbi aka irherhe na akorhe, aka akorha ake kishoo ri itsok Uteijee Uyesu, ri itar uwɛɛ ru Unum Utɛ ru ubok unga.

Isisei iyiki ize ra aya abika adɔsa

18 Umbi akatsɛrh, aka akorhu ubinkpi atsakmbi aka agɔr umbi ikikorhe, ubinkutsu ubin hã nukpɔ uku umɛ̃ɛ̃ abika adɔsu Uteijee akorhe.
19 Umbi akatsak, aka abema atsɛ̃mbi na akpɔm umbɔ uku utɔɔ.
20 Umbi awɛkaci, aka akorhe kishoo abinkɛ ateimbi aka atsu umbi ikikorhe, ubinkutsu ubin hã nukpɔ Uteijee aka abee.
21 Umbi atei, aka niba acayimbi angwɛ̃mbi akarhãrhã utsur umbɔ atsũwũkumbɔ amɛnmbɔ ru umbi.
22 Umbi agãrhã, àka akorhe kishoo abinkɛ ateiyambi aka atsu umbi ikikorhe. Àka niba akorhumbi ri ivang umbɔ aka anu irhi umbi ukpekũ na abee itsu umbɔ abema umbi. Bɔr àka akorha ake nggu amɛn unying nggu iwei na adɛyiwe imor ru Uteijee.
23 Ra abina kishoo umbi aki ikorhe, àka akorha ake nggu amɛnmbi kishoo. Àka atɔ̃ itser ugɛɛ umbi atɔ̃we Uteijee, isi iwengge iyi anera ukpekũ.
24 Ubinkutsu umbi ahwɛngmbi agɛ umbi awuri iyɛimbi ukam ru Uteijee ri itsermbi. Awu itser Uteijee Ukiristo umbi aka anu itɔ̃.
25 Ubɛn unera aki ikorhe iyiki ibewe, umbɔ awuri ifai unga ri itsi iyiki ibewanga. Unum asi ínyãngu uwɔɔ ananga uwɔɔ.

4

1 Abika awe ra agãrhã, aka adzowe ugbɛtambɔ uku kpengkpeng ubinkpi umbɔ aka atɔ̃, ubinkutsu umbi ahwɛngmbi agɛ umbi awembi ru Uteiya ra afã.

Arherha akɔɔ

2 Aka adzowe atsimbi ri ifɛn-Num. Aka angwɛ̃ amɛnmbi ru ubinkpi umbi aki irherhe na awe abika atar uwɛɛ ru Unum.
3 Aka afɛna-Num ru umɛn. Aka ashɔ̃rhũ Unum ama atsuruwa utsĩndĩã ri isarhamɛn, ngge itsú umɛn idɛ̃ɛ̃ indzowe isarhe Ukiristo ukupɛ̃ɛ̃ ra anera. Isarhe ha iwe ri iwɔk rimɔ̃ɔ̃. Awe ri itsi isarhe iyɛrɛ umum iki idũwũ itsu umum iwe ri ínyãwã ru ugbor uzĩ icɛrɛ.

4 Aka afɛn-Num agɛ unga ama ayika
umum idũwã ngge ukupɛ̃ɛ̃ ru udĩkpi umum
iki imɛ̃ɛ̃ ikorhe.
5 Àka atɔ̃ itser nggu itsoi ri ivangyɛ umbi
aka ikorhe ubɛn ubin nggu anera aka asi
idɔsumbɔ Uyesu. Aka akorhe ubɛn ubinkpi
umbi aka idɛ̃ɛ̃ akorhe ubɛn ivangyɛ umbi
aka iwe nggu umbɔ.
6 Aka atsu arherhambi nggu umbɔ awe
nggu ibibema ubɛn ivang. Aka atsu ake
awu ubinkpi umbɔ aka igũibɛn, nu ubinkpi
uku ibemuwe irhirhusambɔ.

Imimasha ighwe

7 Utikiku awuri idɛyiwanga umbi isarhe
kishoo ri itsimum. Unga awu ugãrhã
idzidzɛrhe nggu umɛn ru Uteijee nu umum
ĩbemum unga.
8 Umum idene unga aba ru umbi, ngge
itsú umbi ama ahwɛng ubinkpi uku uko-
rhe nggu umɛn, nu unga ama afituwa
umbi.
9 Unga anu iba nggu Uonisimu, unga
aka awe unying ru umbi. Uonisimu
ungwɛ̃mɛn nu uner idzidzɛrhe nu umum
ĩbemum unga. Umbɔ awuri idɛyiwambɔ
umbi ubɛn ubinkpi uku ikorhe nggimi.
10 Unerwi umbɔ aki iyisa Uaristaku awu
nggu umum nggimi ru ugbor uzĩ. Unga
aghwe umbi. Rimi hã Umarku uwuruwi
aka awe ungwɛ̃ iyambɔ Ubarnaba aghwe
umbi. Umum idɛyiwamum umbi arherhe
ri itsi Umarku, unga aba abanga, umbi ayɛi
unga nggu aboka avaa.
11 Uyasuwa, uwuruwi umbɔ aki iyisa
Ujustu, ikɛi aghwe umbi. Aner abɛrɛ ik-
itatambɔ ukpekũ ra abi Uyahuda aka atɔ̃
itser iyi Iyɛrhe-Num nggu umum. Umbɔ
aka afituwambɔ umum akarhãrhã.
12 Uabafara aghwe umbi. Unga awu
unying ru umbi na awu ugãrhã Uyesu
Ukiristo. Ubɛn ivang unga adɛ̃ɛ̃ ifɛna
umbi Unum nggu amɛnnga kishoo. Unga
ashɔ̃rhũ Unum ama atsu umbi adɛ̃ɛ̃ aker ri
ikorhe ubinkpi Unum aka abee, aka aker
ru Ukiristo na awe ru undzumu ikeramɛn.
13 Umum idɛyiwa umbi ugɛ unga atɔ̃ itser
akarhãrhã iyimbi nu iyi abirabɛ aka awe ru
Urhawudikiya nu abi Uhirhaforhi.
14 Uze uwɛrhamɛn Irhuka, uner agɔu, nu
Udima, aghwe umbi.
15 Àka akũ ighwemum azĩ ra angwɛ̃mɛn
nu anapumɛn ru Urhawudikiya, nu ru
Unimfa nggu anera abika adɔsa aki ikɔng
ri iyanga.
16 Umbi aba avarhu ubvur uwurɛ
amaambi, àka akũ azĩ avarhuwe ru abika
adɔsu Uyesu ru Urhawudikiya. Na ayɛi
ubvur uwu ha umum iki itsɛnge abi
Urhawudikiya na avarha umgbɔ ikɛi.
17 Àka adɛyiwe Uarkibu ugɛ, <<Uteijee
aka adzaanga ungo itser iyiki itɔ̃. Niba
ukpɛ̃ɔ ititɔ̃.>>
18 Umum Uburhu, itsɛng ighwe iyɛrɛ
ru ubokmum. Àka ayita afɛna Unum ru
umum ru ugborzĩ. Imimuta ima iwe nggu
umbi.

Ubvur Uburhu uwu inggbaashia aka atsɛnge abi Utasorhonika

Utsutson ri itsi ubvur Utasorhonika uwu inggbaashia

Uburhu uner itser Uyesu atsɛnge ubvur uwurɛ ra abika adɔsa ru Utasorhonika ra abĩ Umakidoniya. Abɔɔ agɛ Uburhu atsɛng ubvur uwurɛ ru Ukorinti ra amɛk aki 50-51 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Abika adɔsa ru Utasorhonika awu unying ra abika adɔsa ha Uburhu uner itser Uyesu aka adzin. Unga aka adzin umbɔ asi ikpoa inɛta umbɔ, ubinkutsu abi Uyahuda abee ifuw nggu unga na atsu unga abɔre umɔ (Aiy 17.1-9). Uburhu atsɛng ubvur uwurɛ afituwe abika adɔsa ugɛ umbɔ adɛ̃ɛ̃ aker ri imangmangmbɔ.

Ri inggbaashia, Uburhu atar uwɛɛ ru Unum ri itsi imangmangmbɔ nu ikikorhambɔ iyi ibibema nu ikɛi ifosayɛ umbɔ aka awerangge ru Ukiristo. Ubvur ha ufituwe abika adɔsa ugɛ umbɔ niba agbambɔ iwei ri itsi ibiba Ukiristo. Ikɛi udɛyiwe umbɔ ikpũ isiseiyɛ iki imɛ̃ umbɔ asei, na amina asumbɔ atɔ̃ itsermbɔ utsɛku Uyesu aka iba.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-3)*
Imangmang abi Utasorhonika *(1.4—3.13)*
Ikpũ ibibɛkyɛ Unum aka abee *(4.1-12)*
Imesa ri itsi ibiba Uteijee *(4.13—5.11)*
Itsũwã iyi imaatak *(5.12-22)*
Imimasha *(5.23-28)*

1 Ubvur uwurɛ udzeku umum Uburhu. Usirha nu Utimoti awu urhɔnga nggu umum umɛn ighwe umbi.

Ubvur uzĩ ri ikikɔng abika adɔsa ru Utasarhonika umbɔ aka awu abi Unum Utɛ nu Uteijee Uyesu Ukiristo.

Imimuta nu ididɔɔr ru umbi.

Itar uwɛɛ abi Utasorhonika ri imangmang

2 Umɛn iki isaki itar uwɛɛ indzowe Unum ru umbi kishoo, iyisa atsokmbi ri ifɛn-Nummɛn.

3 Umɛn idɛ̃ɛ̃ iyita ra asu Unum Utɛmɛn itsermbi iyi imangmang, nu ikikorhambi iyi ibibema, nu ibibimambi iyi ifosa ru Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo.

4 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umɛn ihwɛngmɛn awu Unum abema umbi na asɛng umbi,

5 ubinkutsu, Isarhe Iyiki Izemɛn iba ru umbi isi iwengge ri irhɛm ukpekũ, bɔr iwe nggu ijee, nu Ipfu Isarsatangge nu ida icicang. Umbi ahwɛngmbi isiseimɛn iyi inggbaashia ru umbi umɛn iyika umbi.

6 Umbi aka awu abika amesa umɛn nu Uteijee, ubinkutsu umbi ayɛi arherha ha ru nggaa ayetnum nggu anggɔmkɛ Ipfu Isarsatangge iki idzaa.

7 Ngge itsu umbi awe abin aka amesa ra abika adɔsa kishoo ra abĩ Umakidoniya nu Uakaya.

8 Asi iwea Umakidoniya nu Uakaya ukpekũ isarhe Uteijee iki idzeku umbi izĩ, bɔr imangmangmbi ru Unum aka ahwɛngmbɔ ubɛn anang. Nggee umɛn ishimɛn nu ubinkpi umɛn iki irherhe ra ake,

9 ubinkutsu anera nibikambɔ aki isɔm ikpũ amɛnkɛ umbi aka akũ ayɛi umɛn. Umbɔ asɔm ugɛ umbi aka aneke idɔsa agberhe, na adzipa atɔ̃we itser ru Unum uwu idzidzɛrhe uwu urhɛ,

10 na adzɛu Ungwɛ̃nga aka idzeka afã, uwuruwi unga aka azituwe ra akpe, Uyesu uwuku ushɔɔrte umɛn ru uvɔmwi uku iba.

2

Itser Uburhu ru Utasorhonika

1 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umbi ahwɛngmbi ugɛ iyiyepamɛn iki ĩba ru umbi isi igbangge abĩ.

2 Umɛn iki ihwamɛn ayetnum nu urhena ru Ufirhipi, ru nyaka umbi aka ahwɛng, bɔr iyiyike Unummɛn itsu umɛn ĩdzaa umbi Isarhe Iyiki Izenga ra asu uver ukerketakpɔ ukpu ikpikpɛ̃ɛ̃.

3 Ivangyɛ umɛn itsu umbi awe ru imangmang umɛn isi igbamɛn irhak use ida isisar use umɛn ibee ibvuta umbi.

4 Bɔr umɛn iwu abirabɛ Unum aka anyã umɛn imɛ̃ɛ̃mɛn idzowe Isarhe Iyiki Ize. Umɛn isi ĩbeemɛn irherhe abinkɛ anera

aka abee bɔr abinkɛ Unum uwuku uvira amɛnmɛn aka abee.
5 Umbi ahwɛngmbi arherhamɛn asi iweke itonga angwĩ, use umɛn ikũ ubin ukpɔɔ itsire atsimɛn ri ibee uhwɛk, Unum unga awu idekamɛn.
6 Umɛn isi ĩbeemɛn anera akpoi umɛn, use umbi use abikase.
Umɛn iwu abi itser Uyesu umɛn iwemɛn ri ijee iyiki ibee ubin ru umbi,
7 bɔr umɛn iwu ru nyaka awɛkaci ru umbi, ru nyaku uyi aki ikpɔm angwɛ̃nga.
8 Umɛn ibema umbi akarhãrhã, ngge itsu umɛn isi ĩdzaamɛn umbi Isarhe Iyiki Ize iyi Unum ukpekũ, bɔr umɛn igũibɛn idzowe urhɛmɛn, ubinkutsu umbi awe azeze ru umɛn.
9 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, idzidzɛrhe umbi ayitumbi ititɛ̃wãmɛn nu ayetnummɛn, umɛn itɔ̃ itser utsuu nu atenum isi igũmɛn azhe utsur umɛn iyɔmmɛn unera ru umbi ivangyɛ umɛn iki idzowe Isarhe Iyiki Ize ru umbi.
10 Umbi nggu Unum awu ideka, ra amɛn aka asar, nu irhirhika nu ida uvau umɛn iki iwe ru umbi abika adɔsa ri inggbaashia.
11 Ubinkutsu umbi ahwɛngmbi umɛn iwe nggu umbi ru nyaka atei aki iwe nggu awɛkacimbɔ.
12 Umɛn ifituwa ni iyika umbi ni itsu umbi asei ra amɛnkɛ Unum aka abee, unga aka ayisa umbi ri Iyɛrhanga nu ikpikpoi.
13 Umɛn isi inekukumɛn itar uwɛɛ ru Unum ra akɛrɛ ha, ubinkutsu, ivangyɛ umbi aka ayɛi Arherhu-Num umbi aka agũ ru umɛn, umbi abema ake asi iweke ru nyaka arherhe anera, bɔr ru nyaka ake aka awe. Awe Arherhu-Num aka atɔ̃ itser ru umbi aka awe ru imangmang.
14 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umbi awe abika amesu kishoo ikikɔng abika adɔsu Unum ru Uyahudiya, umbɔ aka awe ru Ukiristo Uyesu. Umbi ahwa ayetnum ra anermbi ubina unying nggu abika adɔsa ha aka ahwa ra abok abi Uyahuda,
15 abika afɛre Uteijee Uyesu nu abika asɔm Arherhu-Num ikɛi na awayiwe umɛn idzek. Umbɔ adakuwe amɛn Unum na akpɛ̃mbɔ ubɛn unera
16 ri ititɛ̃wãmbɔ umbɔ akɛnmbɔ umɛn idzowe Isarhe Iyiki Ize ra atsen abi Uyahuda utsur umbɔ akpombɔ ififɔrh. Rimi hã ubɛn unum umbɔ aki itomu ugbiu arhimmbɔ akarhãrhã. Avɔm Unum aka acipuwake nu atsimbɔ.

Uburhu abee ibvui ayepa abi Utasorhonika

17 Bɔr umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ivangyɛ umɛn iki idzipa ineke umbi ri ivanga ukunjiir, igigau ha iwu iyi iyor isi iwengge iyi amɛn, ngge itsu umɛn itsu asumɛn itɛ̃wã ibee ĩba inyã umbi.
18 Ubinkutsu umɛn ibee ĩba ru umbi, udzumunga awu umum Uburhu iki ibee ikɛi nu ikɛi, bɔr Ushaitan akɛna umɛn.
19 Asi iwea umbi awu ifosamɛn, nu igũibɛnmɛn nu ifur iyɛrheyɛ umɛn iki ikũ ifĩrhã ra asu Uteijee Uyesu unga aba abanga?
20 Idzidzɛrhe umbi awu ikpikpoimɛn nu igũibɛn.

3

1 Nggee ivangyɛ umɛn iki ifɔr ibibima idamɛn, umɛn inyã izengge umbɔ aneka umɛn ukpekũ ru Uatina.
2 Umɛn ĩdene Utimoti, aka awu ungwɛ̃mɛn nu uwɛrhu itser Unum ri idũwũ Isarhe Iyiki Ize iyi Ukiristo, unga adzaa umbi ikeramɛn na afituwa umbi ri imangmangmbi,
3 ngge itsú unera asi ítsũwũka amɛnnga ri ivivira iyɛrɛ. Ubinkutsu umbi ahwɛngmbi ugɛ asɛng umɛn ikorha akɛrɛ ha.
4 Idzidzɛrhe, ivangyɛ umɛn iki iwu nggu umbi, ubɛn unuma umɛn isɔma umbi ugɛ umɛn iwuri ihwa uver. Ngge iwe rimi hã, ru nyaka umbi aka ahwɛng.
5 Ngge itsu, ivangyɛ umum iki isi idɛ̃ɛ̃ imɛ̃ɛ̃mum, umum ĩdene unga aba nu umum ima igũ isarhe imangmangmbi. Umum igũ iwei ugɛ use uwuku uvuviri ha aka avirunga umbi, ikɛi ayetnummɛn hã aka awe ibɛm.

Asɔm ififitu Utimoti

6 Bɔr icɛrɛ Utimoti anai idzeku umbi aba ru umɛn, akũwã umɛn isarhe iyi imangmang nu ibibemambi. Unga asɔma umɛn ugɛ ubɛn unuma umbi anu iyita umɛn nggu iki ize na abee inyã umɛn, ru nyaka umɛn iki ibee inya umbi.

7 Nggee, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ri kishoo igũ ighong nu uvermɛn, umɛn ikpomɛn ififita ri itsi imangmangmbi.
8 Ubinkutsu, icɛrɛ umɛn iwemɛn ri ikeramɛn ikɛi, umbi aba adɛ̃ɛ̃ akermbi akarhãrhã ru Uteijee.
9 Umɛn itarmɛn uwɛɛ ru Unum akarhãrhã ru umbi, ri igũibɛnyɛ umɛn iki iwurangge ra atsimbi ra asu Unummɛn.
10 Nu utsuu nu atenum umɛn ifɛn-Num akarhãrhã ugɛ umɛn ima inyã umbi ikɛi ni ĩdzaa ubinkpi umbi aka ashimbi rakpɔ ri imangmangmbi.
11 Unum Utɛmɛn itsikamnga nu Uteijeemɛn Uyesu ama ayanguwa utsĩndĩ uwuku uba ru umbi.
12 Uteijee ha ama atomuwa ibibemambi ngge itɔk ni ibɔr igba ra adɔka nu ubɛn unera, ru nyaka umɛn iki ikorhuwa umbi.
13 Unga ama atsu umbi awe ru ikeramɛn, ngge itsú umbi awe abika asheru uvau na awu asasar ra asu Unum Utɛmɛn, ivangyɛ Uteijeemɛn Uyesu aka iba nggu kishoo asarkasarnga.

4

Isei isei iyiriyɛ Unum aka abema

1 Ri imimasha, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umɛn imesuwa umbi isei isei iyi ibibemu Unum, ru nyaka umbi aka asei. Icɛrɛ umɛn irhusa ni itsu umbi ri itsok Uteijee Uyesu àka atoma asei rimi hã.
2 Ubinkutsu umbi ahwɛngmbi ubinkpi umɛn iki itsuka umbi ri ijee iyi Uteijee Uyesu.
3 Awu ibibemu Unum umbi asei asasar, na niba akorhumbi kishoo itser itoma-dak.
4 Ubɛn unera ru umbi amesi ikpɔm iyornga ru utsĩndĩ isisar nu imor,
5 isi iwengge iyi ikponi iyor iyiriyɛ atsen abi Uyahuda aka asi ihwɛngmbɔ Unum.
6 Ikɛi ra arherhe itoma-dak ha unera niba agbaa avau ru ungwɛ̃mbɔ use unga akpo utsĩndĩ adakuwe amɛn ungwɛ̃mbɔ. Uteijee awuri itsuka ufai ra anera ru ikpũ arhim akɛrɛ kishoo, ru nyaka umɛn iki isɔma umbi ni igbiita atombi.
7 Ubinkutsu, Unum asi iyisunga umɛn isisei iyiki ida isisar, bɔr umɛn ibɛk ri isisar.
8 Nggee, unga uwuku ukpɛ̃ imesa iyɛrɛ asi ikpɛ̃ɛ̃ unera, bɔr akpɛ̃ Unum, uwuku udzisa umbi Ipfunga Isarsatangge.
9 Umɛn isi íbvui itsɛngamɛn umbi arherhe ibema angwɛ̃mbi, umbi nibikambi Unum aka amesuwanga umbi ibema adɔka.
10 Idzidzɛrhe, umbi aka isaka abemumbi abika adɔsa kishoo ra abĩ Umakidoniya. Rimi hã umɛn ifituwa umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, àka atoma akorhe rimi hã ikɛi.
11 Àka anyanga ngge iwu ubinkpi umbi aka abee, ri isei isei uku ughwɔɔw ri ibibɛkmbi, aka atsu amɛn ri itsermbi ukpekũ na akũ abokmbi atɔ̃ itser, ru nyaka umɛn iki isɔma umbi.
12 Mɔcɛ inum ibibɛkmbi iwuri ikũ abirabɛ aka asi ihwɛngmbɔ Unum adzaa umbi imor, ngge itsú umbi aneke itsorha atsimbi ra ayor anera.

Ibiba Uteijee

13 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umɛn isi ibeemɛn umbi awe abika ada ihwɛng ubin ri itsi abɔrɔ aka awu ru urhɔ akpe, use umbi agũ ighong ru nyaka aner abɔɔ, abika ashimbɔ ri ifosa.
14 Umɛn iwemɛn ri imangmang ugɛ Uyesu akpe na asoka ikɛi, nggee umɛn iwemɛn ri imangmang ugɛ Unum awuri ikũ abika adɔsa ha aka akpe aba nggu Uyesu.
15 Ru nyaka Arherhu Uteijee, umɛn idɛyiwa umbi ugɛ umɛn iki ibɛk icɛrɛ, umɛn ibɛk utsɛku ibiba Uteijee, umɛn isi ínggbaashia isomɛn ra abirabɛ aka awu ru urhɔ.
16 Ubinkutsu Uteijee nibikanga awuri idzeka afã acipuwa, nggu uyisa ijee utsotsorakpɔ, nggu urhɛm unggbaashi ípfu itser-Num nu irhak utsom ukpu Unum, abika akpe ru Ukiristo awuri igbaashia asok.
17 Aki ha aba amaake, umɛn abi urhɛ awuri ishupa umɛn nggu umbɔ ra amɛɛ ru umɛn ikpo Uteijee ra afafã. Nu umɛn iwuri iwe nggu Uteijee ugbagbaa.
18 Nggee àka afituwe adɔka nggu irhɛm iyɛrɛ ha.

5

1 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ri itsi ivang nu inum, umɛn isi ibeemɛn itsɛnga

umbi,
2 ubinkutsu umbi ahwɛngmbi uku
ushashaki ugɛ unum ukpu Uteijee uwuri
iba ru nyaku uvɛu ru untsuuka.
3 Ivangyɛ anera aka ani igɔr agɛ, <<Umɛn
isei isei uku ughwɔɔw nu ififɔrh,>> kanying
itsitsim iwuri ikpo umbɔ, ru nyaki ihwashi
imar iki ikpo ukutsɛrh uwuku uwu ra
anaa, utsĩndĩ ishishɔɔr ushimgbɔ ru umbɔ.
4 Bɔr umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn,
umbi asi iwembi ru uzĩ, ngge itsú unum hã
usi ígbipukpɔ umbi ru nyaku uvɛu.
5 Umbi kishoo awe angwɛ̃ irhirhang na
angwɛ̃ atenum. Umɛn isi iwemɛn abi utsuu
use abi uzĩ.
6 Nggee, umɛn niba iwemɛn ru nyaka
abɔɔ aka awe ru urhɔ, bɔr umɛn isei ĩdzɛu
ni ikpɔm atsimɛn.
7 Ubinkutsu abika arharhɔ arha ru
untsuu nu abika afĩrhã adɛ afĩrhã ru
untsuu.
8 Bɔr umɛn iki iwe abi atenum, awu
ufang umɛn ingwɛ̃dzɛn ni ikpɔm atsimɛn,
itsim imangmang nu ibibema ru nyaka
atorho uzɔu aki ikɔk, ni ifosi ififɔrh ru
nyaki ifur uzɔu.
9 Ubinkutsu, Unum asi itsũã umɛn ihwa
ayetnum avɔmnga, bɔr atsũ umɛn ikpo
ififɔrh ru ubok Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo.
10 Unga akpe ri itsimɛn, ngge itsú uko
umɛn iwu aka arhi use umɛn iwu ru urhɔ,
umɛn ima isei urhɔnga nggu unga.
11 Nggee àka afita adɔka na adzin adɔka,
ru nyaka umbi aki ikorhe.

Imimashi imesa

12 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umɛn
ishɔ̃rhã umbi, àka adzowe imor ra abika
atɛ̃wũ itser ru umbi, anggbaashimbi ru
Uteijee, abika adzaa umbi itsũwã.
13 Àka akpɔm umbɔ afafã ri ibibema ri
itsi itsermbɔ. Àka asei uku ughwɔɔw nggu
adɔka.
14 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umɛn
ishɔ̃rhã umbi, àka agbiite ato abi ighɛrha
ru umbi, àka afituwe abika asheri ik-
eramɛn ru umbi, àka ayike abika asheri
iker ru umbi, àka adɔng amɛnmbi nggu
ubɛn unera.
15 Àka angwɛ̃dzɛn, utsur unera afasa iyiki
ibewe nggu iyiki ibewe, bɔr ubɛn ivang àka
akorhi iyiki ize nggu adɔka nu ubɛn unera.
16 Àka agɔm anggɔm ubɛn ivang,
17 àka niba anekukumbi ifɛn-Num,
18 àka atar uwɛɛ ri kishoo ubinkpi uku
uwe, ubinkutsu ngge iwu ibibemu Unum
ru umbi ru Ukiristo Uyesu.
19 Àka niba arhĩwukumbi Ipfu-Num.
20 Àka niba akwɛɛrkumbi itser iyiki isɔm
Arherhu-Num,
21 àka avira abina kishoo, na akpɔm aki-
rakɛ aka awe aka aze,
22 àka atĩmbi ubɛn iyiki ibewe.
23 Unum nibikanga, Unum uwu ididɔɔr,
ama asare umbi undzumunga, ipfumbi nu
urhɛmbi nu ayormbi kishoo ima isheru
uvau ru unumkpi Uteijeemɛn Uyesu
Ukiristo aka iba.
24 Unga awuri ikorhunga ake, ubinkutsu
unga uwuku uyisa umbi awu uner
idzidzɛrhe.
25 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn àka
afɛna-Num ru umɛn.
26 Àka aghwe adɔka nggu ighwe ibibema.
27 Umum ishɔ̃rhã umbi ri itsok Uteijee,
àka avarhuwe ubvur uwurɛ ra angwɛ̃mɛn
nu anapumɛn kishoo.
28 Imimuta Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo
ima iwe nggu umbi.

Ubvur Uburhu uwu uvaa aka atsɛnge abi Utasorhonika

Utsutson ri itsi ubvur Utasorhonika uwu uvaa

Uburhu uner itser Uyesu unga atsɛng ubvur uwurɛ ru uteu Ukorinti ra amɛk aki 51 use 52 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu. Asi idera ri ivangyɛ umbɔ aka amaa itsɛng ubvur uwu inggbaashia uzĩ ra abi Utasorhonika na atsɛng ubvur uwurɛ.

Atsɛng *Ubvur Uburhu uwu Uvaa aka Atsɛnge Abi Utasorhonika* ubinkutsu isoyamɛn hã abika adɔsa aka awe umɔ. Nu abika amesuwe imesi igbɛrangwĩ hã ri itsi ibiba Uyesu iwu idzidzuna ra amɛn abika adɔsa. Uburhu adɛyiwe abirabɛ aka agɔr ugɛ Uyesu aka abanga ugɛ Uyesu asi íbanga utsɛku abin akɔɔ aka iwe kata. Iyiki ibewe iwuri itoma ru ubok <<Uner uwuku usheri ikpem>>, iwuri itsĩ ikpũ iyiriyɛ umbɔ aka anasi ikorhumbɔ ngge. Ubvur ha ugɔr abika adɔsa ugɛ umbɔ niba aneke unera arhɛma umbɔ nggu imesi igbɛrangwĩ ri itsi arherha ha.

Ubvur ha udzowe nggaa ififita ra aner Unum ugɛ umbɔ amina asumbɔ na adɛ̃ɛ̃ aker akarhãrhã ri imangmangmbɔ, nu ngge iki iwe ugɛ ayetnum nu uver uwu urhɛrhɛ. Ri imimasha, Uburhu agbiite atombɔ ugɛ umbɔ niba aseimbɔ isɛ, bɔr umbɔ atõ itser anɛti itsikambɔ ugɛɛ umbɔ Uburhu nggu awɛrhanga aki ikorhe.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-2)*
Imesa ri itsi ibiba Uyesu *(1.3–2.12)*
Isisei iyiki ize *(2.13-17)*
Nggaa ififita ri itsi igũ atsa *(3.1-15)*
Imimasha *(3.16-18)*

1 Ubvur uwurɛ udzeku umum Uburhu. Usirha nu Utimoti awu urhɔnga nggu umum umɛn ighwe umbi. Ubvur uzĩ ri ikikɔng abika adɔsa ru Utasarhonika umbɔ aka awu abi Unum Utɛmɛn nu Uteijee Uyesu Ukiristo.

2 Unum Utɛ nu Uteijee Uyesu Ukiristo, ama adzaa umbi imimuta nu ididɔɔr.

Itar uwɛɛ nu ifɛn-Num

3 Awu ufang ubɛn ivang umɛn itar uwɛɛ ru Unum ru umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, irhikungge rimi hã. Ubinkutsu imangmangmbi idɛ̃ɛ̃ isiseng akarhãrhã, nu ibibema ubɛn unera ru umbi inu ititoma nggu adɔka.

4 Nggee, umɛn ikũ umbi ifĩrhã ra ateu ikikɔng abika adɔsu Unum kishoo, ru ibibimambi nu imangmangmbi ru uvermbi kishoo, nu ayetnumkɛ umbi aka abima.

5 Akɛrɛ kishoo awu utsar ugɛ izharha Arherhu-Num irhika nu ngge iwuri itsu umbi amɛ̃ɛ̃ isei ri Iyɛrhe-Num, aki ha umbi aka ahwa ayetnum ake.

6 Unum awu uner uwuku urhika, unga awuri ibvui afase ayetnum ra abirabɛ aka isaka adzaa umbi ayetnum,

7 na awoshuwa umbi abika awu ru uver, nggu umɛn igamɛn. Akɛrɛ awuri idzeka ru unumkpi Uteijee Uyesu aka idzeka afã aba nggu nggaa ípfu itsernga iyi ijee,

8 nu ikon urha. Unga awuri itsu ufai ra abirabɛ aka asi ihwɛngmbɔ Unum na asi idɔsumbɔ Isarhe Iyiki Ize iyi Uteijee Uyesu.

9 Awuri itsu umbɔ ufai ukpuku utsĩme umbɔ ugbagbaa na atang umbɔ adzek ra asu Uteijee nu nggaa ijeenga.

10 Unumkpi unga aka iba, asarkasarnga awuri ikpoi unga nu kishoo abika awe ru imangmang ru unga. Umbi igambi awuri iwe nggu umbɔ, ubinkutsu umbi awembi ri imangmang ri idekamɛn iki ĩdzaa umbi.

11 Nggu akɛrɛ ra amɛn, ubɛn unuma umɛn ifɛna-Num ru umbi, ugɛ Unum ama avarha umbi amɛ̃ɛ̃ uyisakpi unga aka ayisa umbi, na akũ ijeenga atsu umbi adɛ̃ɛ̃ akorhe kishoo abinkɛ aka awe aka aze umbi aka abee ri imangmangmbi.

12 Umɛn ifɛna-Num ru umbi rimi, ngge itsú itsok Uteijee Uyesu ima iwe ru imor ru umbi, nu umbi igambi ama awe ru imor ru unga, ru nyaki imimuta Unummɛn nu Uteijee Uyesu Ukiristo.

2

Uner uwuku usheri ikpem

1 Ra arherhe ibiba Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo nu ikikɔngmɛn ru unga, umɛn ishõrhã umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn.

2 Àka niba afɛ̃rhũmbi idzidzuna use amɛnmbi agũ ighong ru ubin ipfu iyɔɔ iki irherhe, use udũwã, use ubvur uwuku use umbɔ aki igɔr agɛ umgbɔ udzeku umɛn aki igɔr ugɛ unum ukpu Uteijee uku ubakpɔ.
3 Àka niba neke ubɛn unera arhɛma umbi uko ru use, ubinkutsu, unum hã usi íbakpɔ utsɛku ivang hã umbɔ aka ikpɛ̃ Unum, nu uner uwuku uzharhuwe ikpem hã adzeka, uwuruwi umbɔ aka agbishuwe unga it-sitsĩm.
4 Unga awuri ikpɛ̃ɛ̃ ubinkpi anera aka anyanga ukpɔ uwe Unum, use ubinkpi umbɔ aka adzowe igɔng, na aberi itsinga ananga ake. Unga awuri isei ri Iya-Num, anu igɔr agɛ unga awu Unum.
5 Umbi asi iyitumbi ivangyɛ umum iki iwe nggu umbi, umum iki isaki idɛyiwa abin akɛrɛ?
6 Icɛrɛ umbi ihwɛngmbi ubinkpi uku uni ikpɔm unga, ngge itsú unga ama adzek ri ivanga uku kpengkpeng.
7 Ubinkutsu ijee iyiki izharhuwe ikpem hã iki itirhungge itser ri iwɔk, bɔr uwuku ukɛn ngge awuri idɛ̃ɛ̃ ikikɛn ngge utsɛku umbɔ aka inyãnguwe uwuku ukɛn hã.
8 Mɔcɛ uwuku uda ikpem hã aka idzeka, uwuruwi Uteijee Uyesu aka ikũ uwoi angwĩnga afɛre unga na awuri iba nggu nggaa ijee na atsu unga ashia ri ijee.
9 Ibiba uwuku uda ikpem hã iwu ri itser Ushaitan, ri kishoo nggaa ijee ru ubok abin idzeu nu atsar nu igbigba awe ibɛm,
10 nu ubɛn ikpũ iyiki ibewe iki irhɛm abirabɛ aka awuri itsitsim. Ubinkpi uku utsu umbɔ atsim, asi ibemumbɔ idzidzɛrhe na akpo ififɔrh.
11 Ngge itsu Unum awuri idene ijee iyiki irhɛm umbɔ, ngge itsú umbɔ awuri iyɛimbɔ igbɛrangwĩ hã.
12 Ikɛi, ngge itsú umbɔ awuri itsu uvau ri kishoo abirabɛ aka akpɛ̃ ihwɛng idzidzɛrhe ha, bɔr àka awe ru igũibɛn iyiki ibewe.

Àka adɛ̃ɛ̃ aker

13 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn abirabɛ Uteijee aka abema, awu ufang ubɛn ivang umɛn itar uwɛɛ indzowe Unum ru umbi, ubinkutsu Unum asɛng umbi agbaashia akpo ififɔrh ru ubok isisare iyi Ipfu-Num nu imangmang ri idzidzɛrhe.
14 Unga ayisa umbi ra akɛrɛ ha ru ubok Isarhe Iyiki Izemɛn, ngge itsú umbi ama akpo imor ru Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo.
15 Nggee, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, àka adɛ̃ɛ̃ aker na akpɔm imesayɛ umɛn iki imesuwa umbi, uko ra angwĩ use ri itsɛng ubvur.
16 Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo nibikanga nu Unum Utɛmɛn uwuku ubema umɛn, nu uwuku udzaa umɛn ififita iyi ugbagbaa ni ifosa iyiki ize ri imimutanga,
17 unga ama afituwa amɛnmbi, na adzaa umbi iker ru ubɛn itser iyiki izembi nu arherha aka azembi.

3

Ibee ifɛn-Num

1 Ri imimasha, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, àka afɛna-Num ru umɛn ugɛ isarhe Uteijee ima itɛ̃rhã ifetem ni iwe ru imor, ru nyaka ngge iki iwe nggu umbi.
2 Na afɛn-Num ugɛ umɛn ima ishɔɔr ra abok abi amɛn aka abewe, ubinkutsu, asi iwea ubɛn unera awe ru imangmang.
3 Bɔr Uteijee awe idzidzɛrhe, na awuri idzaanga umbi iker na akaa umbi ru ubok uwuku ubewe ha.
4 Umɛn iwemɛn ri ikeramɛn ru Uteijee ugɛ umbi aka akorhumbi na awuri idɛ̃ɛ̃mbi ikikorha abinkɛ umɛn iki itsu umbi.
5 Uteijee ama adarh amɛnmbi ri ibibemu Unum nu ibibimu Ukiristo.

Awu ufang itser itɔ̃

6 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umɛn itsuka umbi ri itsok Uteijee Uyesu Ukiristo, àka agau atsimbi nggu ubɛn uner uku udɔsa aka awu ughɛrha na asi iseisa ru nyaku ubinkpi umbi aka amesa ru umɛn.
7 Ubinkutsu umbi nibikambi ahwɛngmbi imɛ̃ngge umbi amesa iwe ru nyaka umɛn. Umɛn ishimɛn ri ighɛrha ivangyɛ umɛn iki iwe nggu umbi,
8 use umɛn igha ubin unera ni isi ifaimɛn ukpɔ. Umɛn itɛ̃wã utsuu nu atenum, utsur umɛn itsukukumɛn ubɛn unermbi imor.
9 Umɛn iwemɛn ri ijee iyiki itsu umbi ayika umɛn, bɔr umɛn isi ikũmɛn ngge, ngge itsú umbi amesa ru umɛn na adɔsa.
10 Ubinkutsu ivangyɛ umɛn iki iwe nggu umbi, umɛn idzaa umbi ikpem iyɛrɛ,

<<Unera aba asi itõõ itser, unga asi íghaa ubin.>>
11 Umɛn igũmɛn ugɛ abɔɔ ru umbi awe ru ighɛrha. Asi itõmbɔ itser, akpurha anu iyarhe ighɛta azɔki itser abɔɔ.
12 Ikpũ abɛrɛ ha umɛn itsu umbɔ ni ishõrhã ri itsok Uteijee Uyesu Ukiristo, umbɔ asei isei uku utɔɔ na atõ itser abee ubinkpi umbɔ aka igha.
13 Ru umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, àka niba agũmbi azhe ri ikorhe iyiki ize.
14 Unera aba asi idɔsunga arherhamɛn ru ubvur uwurɛ, àka angwɛ̃dzɛn nggu unga. Niba awembi nggu unga, ngge itsú unga agũ atsa.
15 Àka niba anyanga unga awea unggamtsakmbi kata, bɔr àka agbiite atonga ru nyaku ungwɛ̃mbi.

Imimasha ighwe

16 Uteijee uwu ididɔɔr nibikanga ama adzaa umbi ididɔɔr ubɛn ivang ra atsĩndĩã kishoo. Uteijee ama awe nggu umbi kishoo.
17 Umum Uburhu, itsɛng ighwe iyɛrɛ ru ubokmum, ngge iwu undzumu utsar ra abvurmum kishoo. Umum iki isaki itsɛng ri iminɛ.
18 Imimuta Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo ima iwe nggu umbi kishoo.

Ubvur uwu inggbaashia Uburhu aka atsɛnge Utimoti

Utsutson ri itsi ubvur Utimoti uwu inggbaashia

Awu Uburhu uner itser Uyesu atsɛng ubvur uwurɛ. Abɔɔ agɛ atsɛng ubvur uwurɛ ru Umakidoniya ra amɛk aki 63-67 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Uburhu amesuwe Utimoti ru udĩ Uteijee. Unga abɔre Utimoti ru Uafisa, ru Utimoti afituwe abika adɔsa na amesuwe umbɔ imesi idzidzɛrhe utsur abɔɔ arhɛm umbɔ nggu imesi igbɛrangwĩ. Uburhu atsɛng ubvur uwurɛ amesuwe Utimoti udĩkpi unga aka atɔ̃ itser umɔ.

Ru ubvur ha, Uburhu agbaashia amesuwe imesa ri itsi imesi igbɛrangwĩ iyiriyɛ iki iwiwengge nggu imesi idzidzɛrhe unga aka amesuwe. Ubvur ha umesuwe imesa ri itsi idzowe igɔng, ni imesuwe ikpũ itseryɛ iki imɛ̃ɛ̃ anggbaashi ra abika adɔsa atɔ̃, nu ikɛi ikpũ amɛnkɛ aka amɛ̃ɛ̃ umbɔ awe ra ake. Ri imimasha, umbɔ adzowe Utimoti itsũwã ri itsi udĩkpi unga aka iwu uner uku utɔ̃itser idzidzɛrhe iyi Ukiristo nu itseryɛ unga aka awerangge ri ikikɔng abika adɔsa.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-2)*
Imesa ri itsi abika adɔsa nu anggbaashimbɔ *(1.3—3.16)*
Imesa ru Utimoti ri itsi itsernga *(4.1—6.21)*

1 Ubvur uwirɛ udzeku umum, Uburhu, uner itser Ukiristo Uyesu ri itsitsu Unum Uwuku Ufɔrh umɛn nu Ukiristo Uyesu ifosamɛn.

2 Uzĩ ru Utimoti, uze ungwɛ̃mum uwu idzidzɛrhe ri imangmang.

Unum Utɛ nu Ukiristo Uyesu Uteijeemɛn ama adzaa ungo imimuta, nu atorh nu ididɔɔr.

Itsitsɛrhe izĩ ra abi imesa igbɛrangwĩ

3 Ru nyaka umum iki ishɔ̃rhã ungo ri ivangyɛ umum iki iwuri izĩ Umakidoniya, usei ru Uafisa, nu utsu anera abɔɔ aneke imesuwe igbɛrangwĩ.

4 Udɛyiwe umbɔ niba atsumbɔ amɛnmbɔ ra atsutson nu idɔsa atsutsok aka asi imaake. Ikpũ arherhe akɛrɛ isi itsu umbɔ atɔ̃mbɔ itser Unum iki iwe ru ubok imangmang, bɔr iwuri ikũ uning aba.

5 Ubinkutsu umum itsuka umbi akɛrɛ ha umum ibee abika adɔsa kishoo awe ru ibibema, iki idzek ra amɛn aka atɛn nu amɛn aka aze nu imangmang idzidzɛrhe.

6 Abɔɔ aka abɔrukumbɔ akɛrɛ ha na atsimbɔ idɔsa arherhe aka atãrhã.

7 Umbɔ abee iwe abika amesuwe Íkpem Umusa. Awu abika amesuwe nggu ikeramɛn ugɛɛ ahwɛngmbɔ ubinkpi umbɔ aka ani imesuwe, bɔr nggayɛ umbɔ asi ihwɛngmbɔ abinkɛ umbɔ aki irherhe.

8 Umɛn ihwɛngmɛn ugɛ Íkpem ize anera aba atɔ̃mbɔ itser nggu ngge ru utsĩndĩ uku uze.

9 Umɛn ikɛi ihwɛngmɛn ugɛ asi ingwɛ̃mbɔ Íkpem ra abika arhurhika bɔr ra abika akpɛ̃ idɔsi Íkpem, na asoyi amɛn, abirabɛ aka asi idɔsumbɔ Unum, nu abika akorha arhim, asi isarmbɔ na ashimbɔ ri iwei Unum, nu abika afɛyi atei use ayisumbɔ, abika afɛr aner,

10 nu abika atoma-dak, nu akatsak abika arha akatsak nu akatsɛrh abika arha akatsɛrh, abika agoyi na agoyiwe agãrhã, nu abi igbɛrangwĩ, nu abi ideka igbɛrangwĩ, nu kishoo abinkɛ aka awuweke nggu imesa iyi idzidzɛrhe.

11 Imesa ha idzek ri Isarhe Iyiki Ize ri itsi ikpikpoi Unum uwu idorh aka atsuka ru ubokmum.

Imimutu Uteijee ru Uburhu

12 Umum itar uwɛɛ ru Ukiristo Uyesu Uteijeemɛn, uwuku udzaa umum iker, unga anyanga umum iwe uner idzidzɛrhe, unga atsuka umum ri itsernga.

13 Nu ngge iki iwe ugɛ umum irhenumum Unum, idzowukũ uver ra abika adɔsu Uyesu ni iwe atsotso ru umbɔ ishaa, bɔr unga adɛyiwa umum atorh ubinkutsu umum ikorhe ri ida ihwihwɛng nu isheri imangmang.

14 Imimuta Uteijeemɛn iwupa ru umum akarhãrhã, urhɔnga nggu imangmang nu ibibema akirakɛ aka awe ru Ukiristo Uyesu.

15 Arherhe idzidzɛrhekɛ aka imɛ̃ɛ̃ anera kishoo ayɛi nggu aboka avaa. Ukiristo

Uyesu aba ifɔrh abi arhim ru upfung, nu umum iki iwu undzumu uner arhim.
16 Bɔr ngge itsú Ukiristo Uyesu agũ atorh umum, umum iki iwu ra arhim inang ubɛn unera ru umbɔ, ngge itsú ru umum unga awuri idɛyiwe undzumu idɔng amɛnnga ru umum ima iwu utsar ri kishoo abirabɛ aka awe ru imangmang ru unga na akpo urhɛ uwu ugbagbaa.
17 Unum aka awu Uyɛrhe ugbagbaa, uwuruwi aka asi íkpea, asi ínyãmbɔ unga, unga aka awu Unum ikiyikanga, uneke igɔng nu ikpikpoi iwe nggu unga ugbagbaa nu ugbagbaa. Iwerimi.
18 A ungwɛ̃mum Utimoti, abinkɛ umum iki idɛyiwa ungo, awu uku kpengkpeng nggu abinkɛ anera abɔɔ aka agũ ru Unum na arherhe ri itsingo. Ungo uba udɔsungo ake, ungo udɛ̃ɛ̃ utango iwa iyiki ize ha,
19 nu ukpɔm imangmango ri ifɛrhkɔyɛ iki itsu ungo ukorhu ubin uku uze. Abɔɔ akpɛ̃mbɔ abin akɛrɛ ha na adakuwe imangmangmbɔ.
20 Ra abi ha awu Uhimeniyu nu Uarhekzanda, abirabɛ umum iki idzowe umbɔ ru Ushaitan umbɔ amesi ineke irhenu Unum.

2

Itsũwã ri idzowe igɔng

1 Nggee ubin uku unang, umum ifituwa ugɛ, àka afɛne-Num ra adɔka ru ubɛn utsĩndĩã, na atang awɛɛ ru Unum ru ubɛn unera.
2 Àka afɛn-Num riminɛ ra ayɛrhe nu kishoo abi ijee, ugɛ umɛn ima isei uku ughwɔɔw ri ibibɛk idɔngamɛn, ri iwei Unum nu isisar.
3 Akɛrɛ ha aze, nu Unum Uwuku Ufɔrh umɛn agũibɛn ake.
4 Unga abee anera kishoo akpo ififɔrh na aba ahwɛng idzidzɛrhe.
5 Ubinkutsu Unum awu unying, na akpurha awu unying aka awe ra ateu Unum nu anera, uner ha unga awu Ukiristo Uyesu.
6 Unga adzowe itsinga ififai ra anera na ashɔɔte kishoo. Unum adekuwa umɛn akɛrɛ uku kpengkpeng ri ivang hã.
7 Akɛrɛ ha atsu umbɔ asɛng umum iwu uner udũwã ni iwu uner itser Uyesu. Nu ikɛi iwu uner uwuku umesuwe imangmang idzidzɛrhe ra atsen abi Uyahuda. Umum irherhe idzidzɛrhe isi igbɛrmum angwĩ.
8 Umum ibee anera ubɛn ananga abera abok aka asar ri ifɛn-Num, akorha ake ri ishera avɔm use uning.
9 Ikɛi umum ibee akatsɛrh atsim atorhakɛ aka imɛ̃, na akpɔm imormbɔ na akpɔm atsimbɔ. Niba afɛrmbɔ uhwɛk akarhãrhã ri igbisha atsimbɔ, uzinarhi use abinato use atorho imang,
10 bɔr umbɔ akorhe iyiki ize, iyiriyɛ iki iwu uku kpengkpeng ru nyaku akatsɛrh abɛ aka iwe ri iwei Unum.
11 Neke ukutsɛrh ayɛi imesa ukutata nu undzumu idzowe itsinga.
12 Umum isi inekukũ ukutsɛrh ijee iyiki imesuwe use awe ru ijee ni itsi ukutsak, awu ufang unga anukutata.
13 Ubinkutsu agbaashia amunu Uadamu mɔcɛ Uhawa'u.
14 Ikɛi asi irhɛma Uadamu, bɔr arhɛm ukutsɛrh ha na awe uner arhim.
15 Bɔr awuri ifɔrh ukutsɛrh ru ubok imar awɛkaci, umbɔ aba azɛ̃rhũmbɔ ri imangmang, ibibema nu isisar, nggu ikpɔm itsi.

3

Uwuku umɛ̃ɛ̃ iwe unggbaashi ri ididɔsa

1 Arherha akɛrɛ awu idzidzɛrhe, unera aba abee iwu unggbaashi ri ikikɔng abika adɔsu Uyesu, abee itser iyiki ize.
2 Awu ufang unggbaashi ashia ru ubin umbɔ aka ichaia unga, awu uner utsɛrha unying, awu uner uwuku ukpɔm itsinga ra abina kishoo, awu unerwi anera aki idzowe unga imor, awu uner uwuku uyɛi atsen, uwuku uhwɛng imimesuwe.
3 Asi íwea uner uwuku udzowe itsinga ra adɛ, asi íwea uner uwuku ufɛmbok bɔr awu uner uwuku ududɔɔr, asi íwea ru uning, ikɛi asi íwea uner uwuku ubemu uhwɛk.
4 Awu ufang unga awu unerwi aka idɛ̃ɛ̃ akpɔm iyanga, na atsu awɛkacinga adɔsa arherhenga na adzowe imor ru unga.
5 Unera aba asi idɛ̃ɛ̃ akpɔma iyanga, awuri ikorha aguse na adɛ̃ɛ̃ akpɔm abika adɔsu Unum?
6 Awu ufang asi íwea uner uwuku ufa aka ani idzipa, use unga awe ru iberi itsinga

umbɔ atsu unga uvau ru nyaka Undenggũ ha.
7 Awu ufang unga awu unerwi aka awe ru ideka iyiki ize ra asu abirabɛ aka asi idɔsumbɔ Uyesu, utsur ngge itsu unga awea ubin atsa na agbaa ru unggurhi Undenggũ.
8 Rimi hã ikɛi udikin awu uner imor ra anera, asi íwea uner ingwĩa avaa. Ikɛi asi íwea unerwi aka inyangi itsinga adzowe ra adɛ, use abika abee uhwɛk ru udĩ uku ubewe.
9 Awu ufang umbɔ akpɔm imesa idzidzɛrheyɛ Unum aka adeyiwa nu ifɛrhkɔmbɔ iyiki itɛn iki idɛyiwe ugɛ ashimbɔ ra avau.
10 Awu ufang umbɔ avira umbɔ. Ubin uvau uba ushimgbɔ ru umbɔ, uneke umbɔ atɔ̃ itser ha.
11 Rimi hã atsɛ̃mbɔ awu abika amɛ̃ iyɛi imor, asi íwembɔ abika anyata anera, na abirabɛ aka akpɔm atsimbɔ, awe ru idzidzɛrhe ra abina kishoo.
12 Uwuku utɔ̃itser udikin awu ufang unga awu ru utsɛrha unying na ahwɛng ikpɔm awɛkacinga nu aner iyanga arhika.
13 Abika atɔ̃ itser iyiki ize aka isaka akpombɔ atsok aka aze na aker amɛn arherhi imangmangmbɔ ru Ukiristo Uyesu.
14 Umumwi ifosi iba ru ungo ifetem, bɔr umum itsɛnga ungo ubvur uwurɛ ngge itsú,
15 umum ĩba isi ĩbamum ifetem, ungo uwuri uhwɛngo abinkɛ anera aka ikorhe ra abi iya Unum. Ikirikɛ iki iwu ikikɔng abika adɔsu Unum uwu urhɛ, aka awe ugban na atarh idzidzɛrhe.
16 Irhirhusa ishingge, abinkɛ Unum aka adɛyiwa umɛn awu abin idzeu, ugɛ,
Ukiristo adzeka ri iyor,
Ipfu-Num idɛyiwa igɛ unga arhika,
ípfu itser-Num inyãngge unga,
abika adɔsa adzowe isarhanga
ra anera ri idũa kishoo,
awe ru imangmang ru unga ru upfunga,
ashupa unga afafã ri ikpikpoi.

4

Imesa izĩ ru Utimoti

1 Ipfu-Num irherhe ra awiya igɛ ivanga niyɔ ibarɔ abɔɔ awuri inekukumbɔ imangmang. Awuri idzowe atsimbɔ ri Ípfu igbɛrangwĩ nu imesa iyiki idzeki ípfu iyiki ibewe.
2 Ikpũ imesa ha idzeku abi ukpukpeta abika agbɛrangwĩ, abirabɛ ifɛrhkɔmbɔ iyiki ihwɛng iyiki ize nu iyiki ibewe iki ikpengge.
3 Umbɔ atsu anera akpɛ̃mbɔ ipfuna na atsu umbɔ aneke igha abingha akɔɔ. Akirakɛ Unum amuna umbɔ aka iyɛi ake nggu itar uwɛɛ ra abika awe ru imangmang na ahwɛng idzidzɛrhe.
4 Bɔr ubɛn abinkɛ Unum aka amuna awu azeze, niba akpɛ̃mbɔ ubɛn ubin, umbɔ aba ayɛimbɔ ake nggu itar uwɛɛ,
5 ubinkutsu aka asare ake nggu Arherhu-Num nu ifɛn-Num.
6 Ungo uba umesukɔ angwɛ̃mɛn akɛrɛ ha, ungo uwuri iwu uner itser uku uze uwu Ukiristo Uyesu, uwuruwi umbɔ aka amesuwe ri irhɛm idzidzɛrhe iyi imangmang nu imesa iyiki ize iyiriyɛ ungo uku udɔsa.
7 Niba ukhapungo nggu atsutson aka asi idzowuke imor ru Unum, bɔr umesuwe itsingo uwe uwu Unum.
8 Ungo uba umesuwe iyorngo iwe ikerketangge, iwengge ru ungwɛ̃rhũ ugarh, bɔr, ungo uba umesuwe itsingo ri idɔsu Unum iwu ru ugarh ra abina kishoo. Awuri iyikake ungo ri ibibɛk icɛrɛ nu ibibɛk iyi unuma ungo uba ukpeɔ.
9 Akɛrɛ awu idzidzɛrhayɛ iki imɛ̃ iyiyɛi kishoo.
10 Umɛn itɔ̃ ni itɛ̃wã, ubinkutsu umɛn ifosa ru Unum uwu urhɛ, uwuruwi aka awu ififɔrh anera kishoo, undzumunga ra abirabɛ aka awe ru imangmang.
11 Utsu nu umesuwe akɛrɛ ha.
12 Niba uneke unera akwɛɛrka ungo ubinkutsu ungo uwu ungwɛ̃dzɛm, bɔr uwu ubin ukpuku umesa ra abika adɔsa ru arherhango, ru ibibɛkngo, ru ibibemango, ru imangmango, nu isisarngo.
13 Utsɛku umum iki ĩba, utsu itsingo ri ivarhuwe Arherhu-Num ra anera ra awia, udzowe isarhe nu umesuwe.
14 Niba ukwɛɛrkɔ izũwãyɛ Unum aka adzaa ru ungo ri isɔm Arherhu-Num ri

ivang anggbaashi akakũ aka atsorhuwa abok nu ungo.

15 Udzowe itsingo ri ikorhe akɛrɛ ha, ngge itsú anera kishoo anyã igha inggbaashingo.

16 Ungwɛ̃dzɛn nggu ibibɛkngo nu imesango ikɛi. Ubima ra ake, ubinkutsu ungo uba ukorhungo, ungo uwuri ifɔrhɔ itsingo nu abika agũna ungo.

5

Idzowe itsũwã ra atsɛ̃rhãpfu, akakũ na agãrhã

1 Niba utsɛrungo ukukũ ri itsoo, bɔr urherhe nggu unga ru nyaka ungo uku irherhe nggu utɛngo. Unyanga awɛdzɛm ru nyaka angwɛ̃mbi,

2 nu unyanga ayɛtsɛrhkũ ru nyaka ayii, akatsɛrh ru nyaka anapumbi nggu undzumu isisar.

3 Udzowe imor ra atsɛ̃rhãpfu abirabɛ aka ashimbɔ ra abika iyike.

4 Bɔr utsɛ̃rhãpfu aba awea ra awɛkaci use angwɛ̃nungwɛ̃, umbɔ amesi idɛyiwe idzowe atsimbɔ ru Unum ri iyike abi iyambɔ. Ikorhe rimi hã umbɔ afase atesmbɔ ngge idɔɔte amɛn Unum.

5 Utsɛ̃rhãpfuwi aka awe ri ibibee na ashia ru uner, unga afosa ru Unum na anu ifɛn-Num utsuu nu atenum, na arhusu Unum ayike.

6 Bɔr utsɛ̃rhãpfuwi aka atsu amɛnnga ri ibee igũibɛn aka akpea ri ipfu, uko unga awu nggu urhɛ.

7 Udzowe anera arherhe akɛrɛ igambɔ, ngge itsú umbɔ akorha abin aka arhika.

8 Ubɛn unera aba asi iyikuka anernga, nu undzuma abi iyanga, unga aka atsɛyi imangmang hã. Ikpũ abi ha abewe anangmbɔ abi aka asheri imangmang.

9 Ungo ukpurhu utsɛng itsok utsɛ̃rhãpfu ha ra atsok atsɛ̃rhãpfu imɛknga iba iki itsĩngge isɔka utõĩ (60). Ikɛi na asisei idzidzɛrhe nggu utsaknga,

10 na ahwɛngmbɔ itsernga iyiki ize, ru nyaki ikpɔm angwɛ̃nga ru utsĩndĩ uku uze, ayɛi atsen, asorhuka adak abika adɔsa, ayikuka abika abubee, ikɛi adzowe itsinga ri ikorhi iyiki ize.

11 Anadzɛm aka awu atsɛ̃rhãpfu, niba utsukɔ atsokmbɔ ra atsok akɛrɛ, ubinkutsu ivang anyɔna akatsak aki igashuwe amɛnmbɔ nggu Ukiristo, umbɔ akpurha abee ipfuna.

12 Akɛrɛ ha atsu umbɔ atsuyiwe atsimbɔ uvau, ubinkutsu, umbɔ aka azharhukumbɔ ibibemuwembɔ iyi inggbaashia.

13 Asi iwea rimi ukpekũ, akɛrɛ ha atsu umbɔ aka isaka amesumbɔ isei ibɛm, na ayarhe atsĩrhã aya. Asi iwea isei ibɛm ukpekũ bɔr awu imesi ivɛrhe na atsĩrhã angwĩ arherhe abin aka asi imɛ̃ɛ̃ke.

14 Nggee umum ibee anadzɛm atsɛ̃rhãpfu apfuna atsak, amar awɛkaci, akpɔm ayambɔ na akɛn anggamtsakmɛn ugarh ukpuku urherhi iyiki ibewe ra atsimɛn.

15 Idzidzɛrhe abɔɔ aka adzipa adɔsu Ushaitan.

16 Ubɛn ukutsɛrh uwuku udɔsawi aka awea ru utsɛ̃rhãpfu ra abi iyambɔ, unga ayike umbɔ utsur umbɔ atsukukumbɔ imor ri ikikɔng abika adɔsa. Ngge itsú abika adɔsa akpo ugarh ayike atsɛ̃rhãpfu abika abubee aka ashimbɔ ru uner.

17 Akakũ abika adarh itser ikikɔng abika adɔsa izeize amɛ̃mbɔ iyɛi imor idiki ivaa, undzumunga abirabɛ itsermbɔ iki iwu iyi udũwã nu imesa.

18 Ubinkutsu itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ, <<Niba ubvurkɔ angwĩ inak iyiki itsak ri ivangyɛ ngge iki idɛ̃ɛ̃ isung abin,>>* ikɛi <<Uner itser amɛ̃ɛ̃ iyɛi ugbɛtanga.>>†

19 Niba uyɛsɔ arherhe aka abewe umbɔ aka itsu ri itsi ukukũ uwu ikikɔng abika adɔsa. Ungo ukpurhu uyɛi nggu ideka anera avaa use ataar.

20 Ukukũ hã aba akorhunga arhim utsɛrha unga ra asu anera. Ngge itsú abɔɔ agũ iwei.

21 Umum ĩdzaango itsũwã, ra asu Unum nu Ukiristo Uyesu nu ípfu itser-Numyɛ umbɔ aka asɛng, udɔsa akɛrɛ niba utsukɔ itɛngasu, use ibemu uwɔɔ unango uwɔɔ.

22 Niba uzango itsorhuwe abok nu unera ri itsũ unga awu unggbaashi, ikɛi niba utsukɔ itsingo ra arhim abɔɔ. Utsam itsingo asarsatawɔ.

---

* **5:18** Àka anyã ikɛi: Iva 25.4. † **5:18** Àka anyã ikɛi: Irh 10.7.

23 Uneke ihwa amɛ̃ ukpekũ, bɔr uhwa amɛ̃ inebi ukunjiir ri itsi anango nu írhãrhãyɛ iki ighong ungo ubɛn ivang.

24 Arhim abɔɔ awu ra awiya, aka ahwɛngmbɔ ake ru umbɔ adɔrha aviri ikikorhambɔ. Bɔr arhim abɔɔ ana awuwɔk utsɛku ivang iyɔɔ ake awuri idzekake.

25 Rimi hã, itser iyiki ize abɔɔ iwu ra awiya, uko itser iyiki izeyɛ iki iwɔk, ngge iwuri idzekangge ri irhirhang.

6

1 Kishoo abika awe ru ukhɔɔ igãrhã adzowe ateiyambɔ undzumu imoryɛ iki imɛ̃, ngge itsú anera aneke irherhe iki ibewe ri itsok Unum nu imesamɛn.

2 Agãrhãbɛ ateiyambɔ aka awu abika adɔsa, niba ikwɛɛrkumbɔ ateiyambɔ ugɛ umbɔ awu abika adɔsa. Nu ngge iki iwe rimi, imɛ̃ngge umbɔ atoma atõ itser iyiki ize, ubinkutsu abika agha ugarh itsermbɔ awu abika adɔsa ikɛi abirabɛ umbɔ aka abema. Awu ufang ungo umesuwe nu udzowe itsũwã ra abina akɛrɛ.

Ibemu uhwɛk

3 Uba ubɛn unera aka amesuwe igbɛrangwĩ iyɔɔ iki isi iwengge ishaa arherhu Uteijee Uyesu Ukiristo nu imesayɛ iki iwe ri idɔsu Unum,

4 uner ha awuri iberi itsi, asi íhwɛnga ubin. Awu ra amɛn aka abewe, ibee uning nggu irhɛm iyiki itsu unyɛ̃ɛ̃, nu uning, nu inyar nu ifɛrhkɔ iyiki ibewe ri itsi abɔɔ.

5 Unga abee uning nggu abirabɛ ifɛrhkɔmbɔ iki ikpengge, idzidzɛrhe ikɛi ishingge ru umbɔ. Ikpũ abɛrɛ ha anyã idɔsu Unum iwu utsĩndĩ uwuku ukpo uhwɛk.

6 Bɔr idɔsu Unum nggu ashur iwu ighigha,

7 ubinkutsu, umɛn isi ikũ ubin itsĩwãmɛn ru upfung, ikɛi umɛn isi ídɛ̃ɛ̃ ikũ ubin idzemɛn ru ukpɔ.

8 Bɔr umɛn ĩba iwemɛn ru ubingha nu atorho aka atsim, akɛrɛ ha amɛ̃ɛ̃ mɔnɔ.

9 Abirabɛ aka abee iwu ru ubin aka isaka atsĩ ra andeya nu unggurhi, atsĩ urhɛrhɛ ikponi iyiki itãrhã, iki ikũ umbɔ izĩ itsitsim.

10 Ubinkutsu ibemu uhwɛk ngge iwu usu irhɛ ikpũ iki ibewe. Ikponu uhwɛk itsu abɔɔ ayapumbɔ ri imangmangmbɔ utsɛku umbɔ aka atsu atsimbɔ ri ighongamɛn irhɛirhɛ.

Itsũwã Uburhu ru Utimoti

11 Bɔr ungo, uner Unum, utĩɔ abina akɛrɛ kishoo. Utsu itsingo ubee irhirhika, ni idɔsu Unum, imangmang, ibibema, ibibima, nu ididɔɔr.

12 Nu ununuka uwuku uze uwu imangmang. Ukpɔm itosa iyi urhɛ uwu ugbagbaa uwuruwi umbɔ aka ayisa ungo udzowe ideka iyiki ize ra asu abi ideka arhɛrhɛ.

13 Umum itsu ungo ra asu Unum, uwuku udzowe urhɛ ra abina kishoo, nu Ukiristo Uyesu uwuruwi ri idekanga ra asu Ubuntu Ubirhatu aka arherhi idzidzɛrhe,

14 udɔsu ubin hã Unum aka arherhe uku kpengkpeng utsɛku ibiba Uteijee Uyesu Ukiristo.

15 Unum awuri ikũ unga adzeka ri ivanga iki irhika. Unum uwu idorh ha, unga ukpekũ awu ru ijee kishoo, awu Uyɛrhe ayɛrhe nu Uteijee ateijee.

16 Unga ikiyikanga asi íkpea, unga awu ri irhirhangyɛ unera asi ídɛ̃ɛ̃ akhapunga umɔ, unera anasi inyãã use adɛ̃ɛ̃ anyãã. Ru unga imor nu iyɛrhe iwu ugbagbaa. Iwerimi.

Abika adɔsu Uyesu abika awu ru ubin

17 Udɛyiwe abika awu ru ubin ru upfung ukpirɛ umbɔ niba aberumbɔ atsimbɔ use atsumbɔ amɛnmbɔ ri iwu ru ubin, akirakɛ aka asi ídãrhũke. Bɔr atsu amɛnmbɔ ru Unum, unga iki idzaa umɛn abina kishoo izũwã umɛn igũibɛn.

18 Utsuke umbɔ akorhe iyiki ize, na awu ru ubin ri ikorhi iyiki ize, na awu abika ayanga abokmbɔ adzowe izũwã ayike abɔɔ.

19 Ikorhe rimi hã umbɔ angwɛ̃we abinmbɔ akika awu atarh idzin ibibɛkmbɔ ru urhɛ uwuku iba unuma, ngge itsú umbɔ akpɔm urhɛwi uku uwu ishaa urhɛ.

Imimasha arherhe

20 A Utimoti, ukpɔm ubinkpi umbɔ aka adzaa ungo idzɛu. Utsũwe itsingo ra arherhe aka atãrhã aka ashike ri iwei Unum, aki abɔɔ aka anyanga ugɛ awu idzursu bɔr isi iwengge rimi.

21 Abɔɔ aka ayapumbɔ ru utsĩndĩ imangmang ri idɔsa arherha akɛrɛ.

Imimuta ima iwe nggu umbi.

Ubvur uwu uvaa Uburhu aka atsɛnge Utimoti

Utsutson ri itsi ubvur Utimoti uwu uvaa

Uwɛrɛ awu ubvur uwu uvaa Uburhu aka atsɛnge Utimoti, ungwɛ̃nga ri imangmang. Unga atsɛng umgbɔ ri ivangyɛ unga aka awe ru ugborzĩ ru uteu Uroma ri ivang iyiki imashi itsernga, ri ivangyɛ unga aka abɔr ikpikpe ra amɛk aki 66-67 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Atsɛng ubvur ha amesuwe Utimoti na afituwe unga ugɛ unga abima ra asu ayetnum, nu ikɛi amina asunga na atɔ̃ itseryɛ Uburhu aka akorhe ri itsi Ukiristo.

Ri inggbaashia, ubvur ha ufituwe Utimoti ugɛ unga amina asunga na amesuwe imesayɛ unga aka ayɛi akarhãrhã, ikɛi ugɛ unga abima ra ayetnum, na akpɛ̃ɛ̃ imesi igbɛrangwĩ. Ikɛi ubvur ha umesuwe unga imesa ri itsi inum iyiki imimasha.

Uburhu amashu ubvur ha nggu anggɔm nu ikeramɛn ugɛ Uteijee awuri itsũwũka unga ru ubɛn ikpũ iyiki ibewe na akũ unga azĩ ri iyɛrha afãnga (4.18).

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-2)*
Ikpikpoi nu ififita *(1.3—2.13)*
Imesa nu itsũwã *(2.14—4.5)*
Arherhe ri itsi Uburhu *(4.6-18)*
Imimasha *(4.19-22)*

1 Ubvur uwurɛ udzeku umum, Uburhu, uner itser Ukiristo Uyesu ri ibibee Unum. Adena umum idze idũwã ibibemuwe urhɛ uku udze ri imangmang ru Ukiristo Uyesu.
2 Uzĩ ru Utimoti, uze ungwɛ̃mum. Unum Utɛ nu Ukiristo Uyesu Uteijeemɛn ama adzaa ungo imimuta, nu atorh nu ididɔɔr.

Ififita nu itar uwɛɛ

3 Umum itar uwɛɛ ru Unum, uwuruwi umum iki itɔ̃ itsernga, ru nyaka atokamum aki ikorhe, ri itɛna amɛn, ivang umum iki iyita ungo ru utsuu ra atenum ubɛn ivang ri ifɛn-Nummum.
4 Umum iki iyita anyĩngo, umum ibee inyã ungo, ngge itsú umum ima igɔmanggɔm.
5 Umum iyitu imangmango iyi idzidzɛrhe, iki inggbaashia iwe nggu ukokango Urhoyi nu uyango Uyuni, iyiriyɛ umum iki ihwɛng ungo nggu ngge.
6 Akɛrɛ ha atsu umum iyituwa ungo utɔ̃itser nggu izũwãyɛ Unum aka adzaa ungo ri ivangyɛ umum iki itsorhuwa ungo abok.
7 Ubinkutsu, Unum asi idzaanga umɛn amɛn iwei, bɔr amɛn ijee, iyi ibibema nu ikpɔm itsi.
8 Nggee niba ugũo atsa ideku Uteijeemɛn, use atsa umum ru ugborzĩ. Bɔr uwe nggu umum ri ihwa ayetnum urhɔnga ri Isarhe Iyiki Ize iyɛrɛ, ri ijee Unum.
9 Unga afɔrh umɛn na ayisa umɛn iwe ru urhɛ uwuku usar. Asi iwea ubin ukpɔɔ umɛn iki ikorhe, bɔr awu ibibeeanga nu imimuta. Imimuta ha adzaa umɛn ru Ukiristo Uyesu ri ivang iyi inggbaashia idɔrhi itirhi,
10 bɔr icɛrɛ aka adɛyiwa ngge ri idzidzeka uwuku ufɔrh umɛn, Ukiristo Uyesu, uwuku unyanguwe akpe na adɛyiwa urhɛ uwu ugbagbaa ri Isarhe Iyiki Ize.
11 Nu Unum asɛng umum iwu uner udũwã, nu uner itser, nu ikɛi uner uwuku umesuwe ri Isarhe Iyiki Ize iyɛrɛ.
12 Ngge itsu umum ihwa uverkpi umum iki iwe ru ukpɔ. Rimi hã umum isi igũmum atsa, ubinkutsu, umum ihwɛng unerwi umum iki iwe ru imangmang ru unga, ikɛi umum ihwɛng ugɛ unga adɛ̃ɛ̃ adzɛpa kishoo abinkɛ umum iki idzowe ru unga utsɛku unum hã.
13 Ungo udɔsa akarhãrhã imesa iyiki izeyɛ ungo uku ugũ ru umum nggu imangmang nu ibibema ru Ukiristo Uyesu.
14 Udzɛu abin aka aze ha umbɔ aka aneka ake ru ungo. Udzɛu ake nggu iyiyike Ipfu Isarsatangge iki iwe ru umɛn.
15 Ungo uhwɛngo ugɛ ubɛn unera ra abĩ Uasiya aka adzipu undzingmbɔ ru umum. Ru umbɔ ha awu Ufaijerhu nu Uhamojeni.
16 Neke Uteijee ama adɛyiwe atorh ru aner iya Uonesiforu, ubinkutsu, inuma irhɛirhɛ unga aki atsuka umum iker, asi igũa atsa umum iki iwe ungwɛ̃ ugborzĩ.
17 Nu ngge iki iwe rimi, unga aka atsĩ ru Uroma, unga abeea umum akarhãrhã utsɛku unga aka akpo inyã umum.

18 Uteijee ama atsu ru unum ibiba
Ukiristo Uonesiforu akpo atorh ru unga!
Ungo uhwɛngo ikpũ itser irhɛirhɛ unga aka
akorhuwa umum ru Uafisa.

2

Uner iwa uwuku urhurhika uwu Ukiristo

1 A ungwɛ̃mum, udɛ̃ɛ̃ uker ri imimuta iyi
Ukiristo Uyesu.
2 Ra abinkɛ ungo uku ugũ ru umum iki
irherhuwe ra asu abi ideka arhɛrhɛ, ume-
suwe ake ra abi idzidzɛrhe abirabɛ aka amɛ̃
imesuwe abɔɔ.
3 Ubima ayetnum nggu umɛn ru nyaku
uner iwa uwuku uze uwu Ukiristo Uyesu.
4 Uner iwa uwuku uze asi ídɛ̃ɛ̃ itser na at-
suka itsinga ra arherhe upfung, ubinkutsu
unga abee itɛne amɛn uteiya abi iwa.
5 Ru nyaka ha, ubɛn unera aba awe
ru ununuka itĩtser nu itengasha, unga asi
íkpoa itosa, unga aba asi idɔsunga ikpem
ununuka ha.
6 Uner irham uwuku uker itser, unga
awuri agbaashia ayɛi ugarh abin icang.
7 Ukaifɛrhkɔ ra abinkɛ umum iki irherhe,
ubinkutsu Uteijee awuri idzaanga ungo ih-
wihwɛng ra abin akɛrɛ kishoo.
8 Uyita Uyesu Ukiristo, aka asok ra akpe,
aka awu unang Udauda. Akɛrɛ awu Isarhe
Iyiki Izemum
9 iki ihwa uver ngge. Umbɔ abow
umum nggu inyãwã ugɛɛ uner ugbau, bɔr
Arherhu-Num asi ibowke.
10 Nggee umum ibima abina kishoo
ubinkutsu abirabɛ umbɔ aka asɛng ama
akpo ififɔrh ha iki iwe ru Ukiristo Uyesu,
nggu ikpikpoi iyi ugbagbaa.
11 Awu arherhe idzidzɛrhe ugɛ,
Umɛn ĩba ikpemɛn nggu unga,
umɛn ikɛi iwuri ĩbɛkmɛn nggu unga.
12 Umɛn ĩba ibimumɛn,
umɛn ikɛi iwuri ighamɛn iyɛrhe nggu
unga.
Umɛn ĩba itsɛyimɛn unga,
Unga ikɛi awuri itsɛyinga umɛn.
13 Umɛn ĩba ishimɛn ri imangmang,
unga awu uner imangmang,
ubinkutsu, unga asi ídɛ̃ɛ̃ atsɛyinga it-
sikamnga.

Uner itserwi Unum aka abee

14 Udɛ̃ɛ̃ uyituwe umbɔ abin akɛrɛ.
Utsɛrha umbɔ ra asu Unum ra arherhu
uning ru irhɛm. Ashia ru ugarh, akpurha
idakuwe abika akpeto.
15 Umina asungo nu utsu itsingo ru
Unum nu uwe uwuruwi unga aka abee,
uner itserwi aka ashia ra atsa na arhika ri
idɛyiwe irhɛm idzidzɛrhe.
16 Uneke irherhi irhɛm iyiki itãrhã iki ish-
ingge ri iwei Unum, ubinkutsu abika atsu
atsimbɔ ru ngge awuri iwe abika atoma azĩ
adermbɔ ru Unum.
17 Imesambɔ iki isaki itɛ̃rhã ru nyaki
inor. Ru umbɔ ha awu Uhimeniyu nu
Ufirhetu,
18 abika aneke utsĩndĩ idzidzɛrhe. Agɔr
ugɛ isok ra akpe iki iwengge na idakuwe
imangmang abɔɔ.
19 Bɔr atarh idzin aki Unum hã adɛ̃ɛ̃
akeketake, nggu itsɛng iyiki inyapa umɔ
igɛ, <<Uteijee ahwɛnga abirabɛ aka awe
abinga*,>> nu <<Ubɛn unera aka agɔr agɛ
unga awu uwu Uteijee awu ufang unga
aneke ikorhe iyiki ibewe.>>
20 Ri iya iki igɔng asi iwea abin uzinarhi
nu uazurhfa ukpekũ, bɔr aki acucii nu aki
abĩ aweke. Akɔɔ awe aki itser iyiki idzowe
imor, akɔɔ awu aki itseryɛ iki ishingge ri
imor.
21 Unera aba atsũwũka itsinga ri itser
iyiki ibewe, unga awuri iwe ubinkpi umbɔ
aka ikũ atɔ̃ itser iyiki idzowe imor. Unga
awuri iwu atɛtɛn na adzɛu Uteiya aka ikũ
unga atɔ̃ ubɛn itser iyiki ize.
22 Utĩɔ ri itser ikpona iyiki ibewe iyi
iwɛdzɛm, bɔr ubee irhirhika, imangmang,
ibibema, nu ididɔɔr, nggu abirabɛ aki afɛn-
Num ru Uteijee ra amɛn aka atɛn.
23 Niba neke ubɛn ubin utomukpɔ
ungo nggu uning uwuku utãrhã uwu ida
ihwihwɛng, ubinkutsu ungo uhwɛngo
umgbɔ usaki ikũ ifuw uba.
24 Uner itser Uteijee awu ufang asi
ífupunga ifuw. Nu ngge iki iwe rimi,
awu ufang unga awe ru inna ru ubɛn
unera, awuri idɛ̃ɛ̃ amesuka na awu uner
idɔngamɛn.
25 Awu ufang unga angwɛ̃dzɛn na
udzowe abika ikpɛ̃ unga itsũwã na afosa

* **2:19** Àka anyã ikɛi: Uva 16.5.

use Unum awuri nekuka umbɔ adzipa ra arhimmbɔ na adarh umbɔ ahwɛng idzidzɛrhe ha,
26 nu umbɔ awuri ibvui atsĩ ra amɛnmbɔ, na ashɔɔr ru unggurhi Undenggũ, aka idzur umbɔ adɔsu ubinkpi unga aka abee.

3

Idɔsu Unum ri inum iyiki imimasha

1 Aze ungo uhwɛng ugɛ ri inum iyiki imasha ayetnum awuri iwe akarhãrhã.
2 Anera awuri ibema atsimbɔ, awuri ibemu uhwɛk, awuri iwu abika afufĩrhã, abika akwɛr ikɔ, abika ahong inyar, asi ídɔsumbɔ arherhe ateimbɔ, asi ítarmbɔ uwɛɛ, asi ísarmbɔ,
3 awuri ishimbɔ ri ibibema, asi ítsũwũkumbɔ adɔka ra amɛnmbɔ, abika adakuwe atsok abɔɔ, asi íkpɔmmbɔ atsimbɔ, abi amɛn aka atsoo, asi íbemumbɔ iyiki ize,
4 abika agha-dak, abika ashera amɛn, abi iberi itsi, abika abee igũibɛn anangmbɔ ibemu Unum,
5 abika adɔsa ra asu anera, bɔr atsɛyimbɔ ijeengge. Niba ukorhungo ubin nggu ikpũmbɔ.
6 Ru umbɔ ha awu ikpũ abika akpo atsĩndĩ itsĩ ra aya anera na arhɛm akatsɛrh abika asheri itsoi, abirabɛ arhim aka awe ra atsimbɔ, nu ubɛn ikpũ ikponi iyiki ibewe iyiki ikũ amɛnmbɔ iyarhe.
7 Akatsɛrh abɛrɛ ha awu abirabɛ ubɛn unum umbɔ adɛ̃ɛ̃ imimesa, bɔr asi ídɛ̃ɛ̃ atsĩmbɔ ri ihwɛng idzidzɛrhe.
8 Ru nyaka Ujeni nu Ujambra aka akpɛ̃ Umusa, rimi hã aner abɛrɛ aka akpɛ̃ idzidzɛrhe. Aner abɛrɛ akaifɛrhkɔ abin aka abewe. Aka agbambɔ ri imangmangmbɔ.
9 Bɔr asi ízĩ adermbɔ, ubinkutsu anera kishoo awuri ihwɛngmbɔ aguggembɔ, ru nyaka anera aka ahwɛng agugge umbɔ Ujeni nu Ujambra.

Uburhu atsu Utimoti

10 Bɔr ungo, uku udɔsungo kishoo imesamum, ikpũ ibibɛkmum, nu ubinkpi umum iki ibee ikorhe ri ibibɛkmum. Nu imangmangmum nu idɔng amɛnmum, nu ibibemamum, nu ibibimamum.
11 Umbi ahwɛngmbi uverkpi nu ayetnumkɛ aka akpo umum ru Uantakiya, nu Uikoniya nu Urhistira. Umum iki ibima ru uver ha. Rimi hã, Uteijee ashɔɔrka umum ra ake kishoo.
12 Idzidzɛrhe, ubɛn uwuku ubee ibibɛk iyi Unum aka abee ru Ukiristo Uyesu awuri ihwaa uver.
13 Bɔr abika abewe nu abika arhurhɛm awuri itoma agha inggbaashe, utirhi ri iyiki ibewe azĩ atsĩ nggaa iyiki ibewe. Awuri irhɛm abɔɔ nu awuri irhɛmbɔ umbɔ.
14 Bɔr ungo, udɛ̃ɛ̃ ru ubinkpi ungo uku umesa nu udzowe imangmang ru ukpɔ, ubinkutsu ungo uhwɛngo abirabɛ ungo uku umesa ru umbɔ.
15 Ungo uhwɛngo ugɛ udzur ri ivangyɛ ungo uku una uwu uwɛkuci nu uhwɛng usarkasar itsɛng Arherhu-Num. Akirakɛ aka adɛ̃ɛ̃ amesuwa ungo utsĩndĩ uwuku ukpo ififɔrh ru ubok imangmang ru Ukiristo Uyesu.
16 Kishoo itsɛng Arherhu-Num awu irhɛmyɛ unga aka atsu ra amɛn abika atsɛng ngge na aze ri imimesuwe nu itsitsɛrhe, nu igbigbisha ru igbaigba nu imimesuwe ri irhirhika,
17 ngge itsú uner Unum ama adzuma agbisha akorhe ubɛn itser iyiki ize.

4

1 Umum idɛyiwa ungo ra asu Unum nu Ukiristo Uyesu, uwuruwi aka itsu uvau abi urhɛ nu abika akpe, uwuruwi aka ibvui aba awu Uyɛrhe ivangyɛ unga aka idzeka,
2 udzowe isarhe Arherhu-Num hã. Udɛ̃ɛ̃ udzɛu uko ivanga izengge uko ivanga isi izengge. Ugbishuwe anera, utsɛrha umbɔ, nu ufituwe umbɔ nggu idɔngamɛn akarhãrhã nu ungwɛ̃dzɛn nu imesuwe umbɔ.
3 Ubinkutsu, ivanga niyɔ ibarɔ anera asi íbeembɔ igũ imesa iyi idzidzɛrhe. Nu ngge iki iwe rimi, awuri itsu atsimbɔ adɔsa ikpona amɛnmbɔ, awuri ikɔng abika amesuwe arhɛrhɛ adziira umbɔ na amesuwe abinkɛ atombɔ aka agho abee igigũ.
4 Umbɔ awuri idzipa atombɔ akpɛ̃mbɔ idzidzɛrhe, na atsu amɛnmbɔ ri igosha atsutson aka atãrhã.
5 Bɔr ungo, ukpɔm itsingo ri kishoo abina, ubima ra ayetnum, utɔ̃itser iyi uner udũwã Isarhe Iyiki Ize, utsufɛr itserngo iyi ugãrhã Unum.

6 Ubinkutsu awupuwe urhɛmum ru
nyaku ugwiya idɛm-Num, ivanga iki
ibangge umum iki ibɔre upfung.
7 Umum iki itĩtser ununuka uwuku uze.
Umum iki imaamum ununuka ha, umum
ina ikpɔmmum imangmang hã.
8 Icɛrɛ itosa irhirhika ngge idzɛu umum,
iyiriyɛ Uteijee, uwuku urhika ri itsu uvau,
aka idzaa umum ru unum hã unga aka iba.
Unga asi ídzaanga umum ukpekũ, bɔr nggu
kishoo abirabɛ aka atsu asumbɔ akarhãrhã
abemi inyã idzidzekanga.

Utsar ukpumum

9 A Utimoti, ubee udĩkpi ungo uku idɛ̃ɛ̃
ukorhe nu uba ru umum ifetem,
10 ubinkutsu Udima, aka abemu up-
fung ukpirɛ, aka nekuka umum aka adzek
azĩã Utasarhonika. Ukirzen aka azĩã
Ugarhatiya. Utitu aka azĩã Udarhmatiya.
11 Irhuka ukpekũ awu nggu umum.
Ukpo Umarku umbi aba nggu unga,
ubinkutsu unga awuri iyika umum ri
itsermum.
12 Umum iki idene Utikiku azĩã Uafisa.
13 Ivangyɛ ungo uku iba, ukũ nggu unta-
mamum iki ineke ru ubok Ukarbu ru uteu
Utoruwa. Nu ikɛi ukũ nggu abvurmum
akɔrɔ, undzumunga abvur aki itsɛng hã.
14 Uarhekzanda uner unai uwɔrɔ ako-
rhuwa umum iki ibewe akarhãrhã. Uteijee
awuri ifasanga ubinkpi unga aka akorhe.
15 Ungo igango udzɛu itsingo ru
uboknga, ubinkutsu unga awe ru igamtsak
akarhãrhã nggu isarhamɛn.
16 Ivangyɛ umum iki itirhi ikaa itsimum,
unera asi itsiranga undzingmum, bɔr ubɛn
unera abɔra umum iki iyikami. Unum ama
aneke ivarha akɛrɛ ha ra atsimbɔ.
17 Bɔr Uteijee adɛ̃ɛ̃ nggu umum na adzaa
umum iker, ngge ítsu umum ima idũwã
kishoo isarhe ha nu kishoo atsen abi
Uyahuda ama agũ ngge. Nu unga aka
ashɔɔrka umum ra angwĩ utɛ̃rhĩmi.
18 Uteijee awuri ishɔɔrka umum ru ubɛn
iyiki ibewe na awuri ishɔɔrka umum azĩ
uku utɔɔ ri Iyɛrhe afã. Ru unga ikpikpoi
iwe ugbagbaa nu ugbagbaa! Iwerimi.

Imimasha ighwe

19 Ughwea Ubiriskirha nu Uakirha nu
aner iya Uonesiforu.
20 Uarastu asei ru Ukorinti, nu umum
ineke Uturofimu ri irhãrhã ru Umirhetu.
21 Ubee udĩkpi ungo uku uba ri nggimi
ri ivang ighɛnga idɔrhi iwe. Uyaburhu nu
Ufuden, nu Urhainu, nu Ukarhaudiya nu
kishoo abika adɔsa aghwe ighwe.
22 Uteijee ama awe nggu ipfumbi, nu
imimutanga ima iwe nggu umbi.

Ubvur Uburhu aka atsɛnge Utitu

Utsutson ri itsi ubvur Utitu

Awu Uburhu uner itser Uyesu unga atsɛnge ubvur uwurɛ ru Utitu uwɛrhi itsernga uwuruwi aka awu ru Ukirit. Abɔɔ agɛ Uburhu atsɛng ubvur ha ru Umakidoniya, ri ivangyɛ unga aka awe ru udĩ uku uzĩ Unikaforhi ru Uakaya ra amɛk aki 65 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Ri inggbaashia Uburhu ayituwe Utitu ikpũ amɛnkɛ aka amɛ̃ɛ̃ anggbaashi abika adɔsa awe ra ake, akirakɛ aka awuweke akarhãrhã nggu ikpũ amɛnkɛ abi Ukirit aka awe ra ake. Adzowe itsũwã ru Utitu ri itsi udĩkpi unga aka imesuwe ikikɔng abika adɔsa. Ri imimasha, Uburhu adzowe itsũwã ru unga ri itsi ikpũ ibibɛkyɛ iki imɛ̃ɛ̃ abika adɔsa abɛk ra ake.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-4)*
Anggbaashi ra abika adɔsa *(1.5-16)*
Itser iyi ikikɔng abika adɔsa *(2.1-15)*
Imesa nu igbiir ato *(3.1-11)*
Imimasha *(3.12-15)*

1 Idzeku Uburhu ugãrhã Unum nu ungwɛ̃ itser Uyesu Ukiristo. Asɛng umum na adena umum ifituwe abi imangmang ru Unum aka asɛng ni ĩdarh umbɔ ahwɛng idzidzɛrhayɛ iki ikũ izĩ idɔsu Unum,
2 ngge iki isei ri ifosa iyi urhɛ uwu ugbagbaa. Unum uwuruwi aka asi igbɛrangwĩ, aka abemuwa umɛn urhɛ ha na adɔrha angwɛ̃ ivang.
3 Ri ivanga uku kpengkpeng Unum akũ idzidzɛrhanga adzeka ri irhirhang ri idzowe isarhe, iyiriyɛ umbɔ aka adzaa ru umum agɛ umum ĩdũwã ri itsitsu Unum uwuku ufɔrh umɛn.
4 Ubvur uwurɛ uzĩ ru Utitu ungwɛ̃mum uwu idzidzɛrhe ri imangmang. Imimuta nu ididɔɔr idzeku Unum Utɛ nu Ukiristo Uyesu Uwuku Ufɔrh umɛn.

Itser Utitu ru Ukirit

5 Umum ĩbɔra ungo ru Ukirit ru ungo umashuwe itseryɛ iki ibɔr nu usɛng anggbaashi ri ikikɔng abika adɔsa ru ubɛn utepa, ru nyaka umum iki itsuka ungo.
6 Awu ufang unggbaashi awu unerwi aka ashia ru uvau, awe ru utsɛrha unying ukpekũ, uwuruwi angwɛ̃nga aka awe ru imangmang ru Uyesu na asi iwembɔ abi ishera amɛn use ida igũ arherhe.
7 Unggbaashi ri ikikɔng abika adɔsa adzɛu aner Unum na awu ufang unga ishia ru uvau ru ubɛn unera, asi íwea uner iberi itsi use afɛ̃rhĩ igũ avɔm, asi ídzowuka itsinga ra adɛ, use uner itsoo, use uner ikponu uhwɛk.
8 Nu ngge iki iwe rimi awu ufang unga awu uner uwuku uyɛi atsen, unerwi aka abemu iyiki ize, uwuku ukpɔm itsinga, uwuku urhurhika, uwuku usar na adɔɔr.
9 Arherhu-Num awu idzidzɛrhe, awu ufang unga akpɔm Arherhu-Num akarhãrhã uku kpengkpeng ru nyaka umbɔ aka amesuwe. Ngge ítsu unga afituwe abɔɔ abika adɔsi imesa ha na adɛyiwe igbigba abika akpɛ̃na ngge.
10 Ubinkutsu abika asoyi amɛn awu arhɛrhɛ, abi arherhe aka atãrhã nu abika arhurhɛm, undzumunga ru ukpui abi Uyahuda abika adɔsu ikpem usorhe.
11 Awu ufang umbɔ atsɛrha umbɔ anukutata, ubinkutsu umbɔ asoyi amɛn aya anera arhɛrhɛ nggu imesa iyɛ iki isi imɛ̃ngge umbɔ amesuwe ri ibee iwu ru uhwɛk.
12 Uko nggaa uwuku umesuwe umbɔ agɔr agɛ, <<Abi Ukarita ubɛn ivang awu abi igbɛrangwĩ, íjuɛ iyiki ibewe, abi ighɛrha abika akponi ighabin urhɛrhɛ.>>
13 Ideka iyɛrɛ iwu idzidzɛrhe. Nggee, utsɛrha umbɔ akarhãrhã, ngge itsú umbɔ awuri imangmang iyi idzidzɛrhe.
14 Umbɔ awuri inekukumbɔ ikpeto ra atsutson akatãrhã abi Uyahuda nu idɔsi ikpem abirabɛ aka akpɛ̃mbɔ idzidzɛrhe.
15 Ra abika asar, abina kishoo awu asarsatake, bɔr ra abirabɛ aka asi isarmbɔ na ashimbɔ ri imangmang, ubin usi isarkpɔ. Idzidzɛrhe, ifɛrhkɔmbɔ iyiki ihwɛng iyiki ize nu iyiki ibewe iki ikpengge.
16 Agɔr agɛ umbɔ ahwɛngmbɔ Unum, bɔr ri itsermbɔ atsɛyimbɔ unga. Umbɔ awu abin ishĩ, abika akpɛ̃ ididɔsa, asi ídɛ̃ɛ̃

atɔ̃mbɔ itser iyiki ize.

2

Ubin uku uwe ufang umbɔ amesuwe anera

1 Bɔr ungo, awu ufang ungo umesuwe ubin uku uwe uku kpengkpeng ri imesa iyi idzidzɛrhe.
2 Umesuwe akakũ akatsak umbɔ angwɛ̃dzɛn nggu atsimbɔ, amɛ̃ iyɛi imor, akpɔm atsimbɔ, na adɛ̃ɛ̃ aker ri imangmang, na awe ru ibibema nu ibibima akarhãrhã.
3 Rimi hã, umesuwe akakũ akatsɛrh umbɔ asei iseiyɛ iki idzowe imor ru Unum, asi ínyatumbɔ inyar, use anyanga atsimbɔ adzowe ra adɛ, bɔr amesuwe abin aka aze.
4 Umbɔ amesuwe akatsɛrh abika awe ru iker umbɔ abema atsakmbɔ nu angwɛ̃mbɔ,
5 na awe abika akpɔm atsimbɔ na asar, abika atɔ̃ itser ra aya, abika awu ra amɛn, abika adɔsa arherhe atsakmbɔ, ngge itsú anera asi írhenumbɔ Arherhu-Num.
6 Rimi hã, ufituwe awɛdzɛm umbɔ akpɔm atsimbɔ.
7 Ru ubɛn ubin ukorhu ubinkpi uku idɛyiwe umbɔ itser iyiki ize. Ungwɛ̃dzɛn nu utsu amɛnngo
8 nu urherhe irhɛm iyi idzidzɛrhe ri imesango anera aka asi ídɛ̃ɛ̃ acayimbɔ. Ukorha akɛrɛ ngge ítsu abika akpɛ̃ ungo ama agũ atsa ubinkutsu umbɔ asi íkpombɔ iyiki ibeweyɛ umbɔ aka irherhe ra atsimɛn.
9 Umesuwe agãrhã umbɔ adɔsa arherhe ateiyambɔ ru ubɛn ubin, na atsu umbɔ agũibɛn. Niba awembɔ ru uning nggu umbɔ,
10 niba avɛumbɔ ivɛu ra aya ateiyambɔ, bɔr adɛyiwe atsimbɔ ri idzidzɛrhe ra abina kishoo. Ikorhe rimi hã ngge ítsu imesa iyɛrɛ iyi Unum Uwuku Ufɔrh umɛn iwe ru izama ru ubɛn utsĩndĩã.
11 Imimutu Unum iyiki ikũ ififɔrh iki idzekangge ra anera kishoo.
12 Imesuwa umɛn igɛ umɛn ĩgɔr ugɛ <<Ĩ'ĩ>> ri ikpona abin upfung nu ikorha abinkɛ Unum aka asi ibemunga. Imesuwa umɛn igɛ umɛn ĩgɔr ugɛ <<Ĩĩ>> ri ibibɛk ri ikpɔm atsimɛn, iwe abika arhurhika, ni ibɛk ru nyaka Unum aka abee umɛn ibɛk ru upfung ukpu irherɛ.
13 Umɛn ikorhe rimi ri idzɛu ifosa iyi Unum aka atsuke idorh, ngge iwu ibiba ikpikpoi iyi nggaa Unummɛn nu Uwuku Ufɔrh, Uyesu Ukiristo.
14 Unga adzowe itsinga na afai na afɔna umɛn ri kishoo iyiki ibewemɛn na asare anerabɛ aka awu abinga, abika atsu amɛn atɔ̃ itser iyiki ize.
15 Umesuwe abin akɛrɛ. Ufituwe nu utsɛrhe nggu ijee kishoo. Niba uneke unera akwɛɛrka ungo.

3

Ikorhe ubin uku uze

1 Uyituwe anera umbɔ adɔsa arherhe abi ijee, na agbisha adzɛu itɔ̃ ubɛn itser iyiki ize.
2 Niba arherhumbɔ arherhe urhena ri itsi ubɛn unera, asei uku ughwɔɔw, awe abika adɔɔr na arhɛrhe atsimbɔ ra anera kishoo.
3 Isha umɛn iwu aguge, iwemɛn ru ida idɔsa arherhe, abina akɔɔ aka arhɛm umɛn. Ni iwe agãrhã ri ikpona ru ikpũ abina arhɛrhɛ ru upfung. Ibibɛkmɛn iwu ibewe nu unyɛ̃ɛ̃, abɔɔ akpɛ̃mbɔ umɛn nu umɛn ikpɛ̃mɛn abɔɔ.
4 Bɔr ivangyɛ inna nu ibibemu Unum Uwuku Ufɔrh umɛn iki idzeka,
5 unga afɔrh umɛn, isi iwengge ubin ukpuku urhurhika umɛn iki ikorhe, bɔr awu atorhnga atsu. Unga afɔrh umɛn ru ubok Ipfu Isarsatangge aka asorh arhimmɛn, na adzaa umɛn urhɛ uwuku ufa.
6 Unum awupuwa Ipfu Isarsatangge ru umɛn izũwã ru ubok Uyesu Ukiristo Uwuku Ufɔrh umɛn.
7 Unga anyanga umɛn iwu abika arhika ru ubok imimutanga, ngge itsú umɛn iwe abi ukam urhɛ uwu ugbagbaa umɛn iki ifosa.
8 Akɛrɛ ha awu arherhe idzidzɛrhe. Umum ibee ungo udɛ̃ɛ̃ uker ra abin hã, ngge itsú abirabɛ aka uwe ru imangmang ru Unum adzowe atsimbɔ ri itɔ̃ itser iyiki ize. Abin hã awu azeze na awu ru ugarh ru ubɛn unera.
9 Bɔr niba utsĩɔ̃ uning uwu ibɛm nu uning anang atokamɛn nu uning aki Ikpem abi Uyahuda, ubinkutsu ashike ru ugarh na asi íyikuke unera.

10 Ugbiite ato uner uning idiki unying nu
ide uvaa. Akɛrɛ aba amaake, ugau itsingo
nggu unga.
11 Uhwɛng ugɛ ikpũ uner ha aka aya-
punga ru utsĩndĩ, anu ikorha arhim, unga
aka atsĩmka itsinga.

Arherhe aka umumasha

12 Kanying umum ĩba idenukũ Uartima
use Utikiku ru ungo, ubee udĩã uba ru
umum ru Unikaforhi, ubinkutsu umum
iwuri isei umɔ ri ivang ighɛnga.
13 Ubee udĩã uyike Uzena urhoya ha nu
Uaforho ru utsĩndĩ nu uhwɛng ugɛ umbɔ
akpombɔ ubɛn ubinkpi umbɔ aka abee.
14 Awu ufang anermɛn amesi idzowe at-
simbɔ ri ikorhe abin aka aze, nggee umbɔ
ama adɛ̃ɛ̃ ayike ifɛr itsũwãmbɔ na niba ase-
imbɔ isei iyiki isheru ugarh.
15 Ubɛn unera nggu umum ighwe ungo.
Ughwe abika abema umɛn ri imangmang.
Imimutu Unum ima iwe nggu umbi
kishoo.

Ubvur Uburhu aka atsɛnge Ufirhimon

Utsutson ri itsi ubvur Uburhu aka atsɛnge Ufirhimon

Awu Uburhu uner itser Uyesu unga atsɛnge ubvur uwurɛ ru Ufirhimon ri itsi Uonisimu aka awu ugãrhũ Ufirhimon. Abɔɔ agɛ Uburhu atsɛng ubvur ha ri ivangyɛ unga aka awe ru ugborzĩ, ugɛɛ atsɛng ra amɛk aki 60 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Atsɛng ubvur uwurɛ ngge itsú Ufirhimon agbishu isiseimbɔ nggu ugãrhãnga Uonisimu, ubinkutsu Uonisimu ashɔi arherhe ri itĩ abɔre uteiyanga Ufirhimon. Anera akaifɛrhkɔ ugɛ unga avɛpa ubin uteiyanga ikɛi.

Abinkɛ aka awe umɔ

Ighwe *(1-3)*
Imangmang nu ibibema Ufirhimon *(4-7)*
Ishishõrhã ri itsi Uonisimu *(8-22)*
Imimasha *(23-25)*

1 Ubvur uwirɛ udzeku umum Uburhu, uner ugborzĩ ubinkutsu umum ĩdũwã ri itsi Ukiristo Uyesu, nu ungwɛ̃mɛn Utimoti. Umɛn itsɛnge ubvur uwurɛ ru Ufirhimon uze uwɛrhamɛn nu undɔka itsermɛn,
2 nu Uafiya unapumɛn, nu Uarkibu uwuku utɛ̃wã ru udũwã nggu umɛn nu ikikɔng abika adɔsa aki ikɔng ri iyango.
3 Unum Utɛ nu Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo ama adzaa umbi imimuta nu ididɔɔr.

Uwɛɛ nu ifɛn-Num

4 Ubɛn ivang umum ifɛna-Num ru umbi, umum itar uwɛɛ ru Unum,
5 ubinkutsu umum igũ isarhe imangmango ru Uteijee Uyesu nu ibibemango ru kishoo asarkasar.
6 Umum ifɛn-Num ungo uma udɛ̃ɛ̃ ugashi imangmango, ngge itsú undzumu ihwihwɛngmbi ra abin aka aze kishoo aka awe akimɛn ri idɔsu Ukiristo.
7 A ungwɛ̃mɛn ibibemango iki idzaangge umum anggɔm akarhãrhã nu ififita, ubinkutsu ungo uku utɛnukɔ amɛn abika adɔsa.

Uburhu ashõrhũ Ufirhimon ri itsi Uonisimu

8 Nu ngge iki iwu ugɛ Ukiristo adzaanga umum ijee umum itsu ungo ukorhu ubinkpi uku imɛ̃ɛ̃ ungo ukorhe,
9 bɔr ibibemamum ru ungo itsu umum ibee ishõrhã ungo. Umum Uburhu iki iwu ukukũ, ikɛi icɛrɛ umum iki iwu ru ugborzĩ ri itsi imangmangmum ru Ukiristo Uyesu.
10 Umum ishõrhã ungo ri itsi ungwɛ̃mum Uonisimu, uwuruwi aka adzipa awu ungwɛ̃mum ri imangmang ri ivangyɛ umum iki iwu ri inyãwã.
11 Ri inggbaashia unga ashia ru ugarh ru ungo, bɔr icɛrɛ unga awu ru ugarh ru ungo nu umum.
12 Umum idene unga abvui aba ru ungo, uwuruwi umum iki ibema akarhãrhã.
13 Umum ibee iden unga nggu umum ru unga anyangu ugarhngo ayika umum ivangyɛ umum iki iwe ri inyãwã ubinkutsu ri idũwũ Isarhe Iyiki Ize.
14 Bɔr umum isi ĩbeemum ikorhu ubinkpi ungo uku usi ibemungo, ngge itsú iyiki izeyɛ ungo uku ikorhe awu ungo ubee ikorhe asi iwea umum itsu ungo.
15 Ungaa ahwɛng use ibibɔre Uonisimu ru ungo ivanga ukunjiir ngge itsú ungo ubvui uyɛi unga ugbagbaa?
16 Asi íbvui awea ugãrhã ukpekũ, bɔr awuri inanga ugãrhã, awuri iwe ru nyaku uze ungwɛ̃mbi. Umum ibema unga, bɔr ungo uwuri ibema unga unango umum ru nyaku ugãrhã nu unerwi aka awe ru imangmang ru Uteijee.
17 Nggee ungo uba unyanga umum iwemum uwɛrhitser, uyɛi Uonisimu ru nyaka ungo uku iyɛi umum.
18 Unga aba ashɔyinga ungo use angwɛ̃ɛ̃ uvɛrhngo, uvarhe kishoo ri itsimum.
19 Umum, Uburhu, itsɛng itsɛng iyɛrɛ ru ubokmum. Umum ibvui ifasamum ungo, umum iyituwa ungo ugɛ umum idɔsa ungo uvɛrh urhɛngo.
20 A ungwɛ̃mɛn, umum ibee ungo ukorha akɛrɛ ubinkutsu umɛn kishoo idɔsu Uteijee. Utɛna amɛnmum ru Ukiristo.
21 Umum itsɛnga ungo ubinkutsu umum ihwɛng ungo ikorhungo ubinkpi umum iki ĩgɔr ungo. Idzidzɛrhe umum ihwɛng ungo ikorhe unango ubinkpi umum iki ĩgɔr.

22 Ubina unying uku utoma ikɛi, kabɔɔ uma ugbishuwa ubã umum iki iba itsĩ, ubinkutsu umum ifosa ugɛ ri ifɛn-Nummbi, Unum awuri ikũ umum ibvui ĩbamum ru umbi.

Imimashi ighwe

23 Uabafara uwuruwi aka awe ru ugborzĩ nggu umum ri idɔsu Ukiristo Uyesu, aghwe ungo.

24 Umarku, nu Uaristaku, nu Udima, nu Irhuka abirabɛ aka awe awɛrhi itsermum, ikɛi aghwe ungo.

25 Imimuta iyi Uteijee Uyesu Ukiristo iwe nggu umbi.

Ubvur umbɔ aka atsɛnge abi Uibrani
Utsutson ri itsi ubvur Uibrani

Anasi ihwɛngmbɔ unerwi aka atsɛng ubvur uwurɛ. Anera akaifɛrhkɔ ugɛ aka atsɛngmbɔ ubvur uwurɛ ri Iya-Num ru Urusharhima idɔrhi isipa ra amɛk aki 70 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Atsɛng ubvur ha ri ivangyɛ abika adɔsa abɔɔ, abi Uyahuda, aka atirhi ikorhe ikpũ amɛn rakɔ ugɛɛ ani irhɛm umbɔ ugɛ umbɔ abɔre imangmangmbɔ. Idɛ̃ɛ̃ iwengge ugɛ abika adɔsa ha awe ru uver. Atsɛng ubvur uwurɛ afituwe ikpũ aner abɛrɛ.

Ubvur uwurɛ udɛyiwe ugɛ igɔng nu ijee Uyesu inangngge iyi ípfu itser-Num, nu Umusa, nu abika asɔm Arherhu-Num, nu Akagɔng Abika Adzowe Idɛm-Num uwu ibibemuwe iyiki igbe. Itser ififɔrhyɛ Unum aka atsu ngge itsuifɛr ru ubok akpe Uyesu ngge iwu udĩ ififɔrh ha Unum aka agbisha udzur ri inggbaashia. Idzowe idɛm-Num nu ízũwã iyi ibibemuwe iyiki igbe kishoo iwe nyaka ri itsi akpe Uyesu. Awu ru ubok ibiba Uyesu umbɔ aka adzowe ibibemuwe iyiki ifa, iyiriyɛ iki iwu iyiki izea. Ri imimasha, ubvur ha ikɛi ufituwe imangmang abika adɔsa nggu iker akarhãrhã ru nyaku nggaa abi imangmang aka akorhe ru utsutson abi Uisrairha.

Abinkɛ aka awe umɔ

Uyesu adɛyiwe iwiwe Unum *(1.1-3)*
Uyesu ananga ípfu itser-Num *(1.4—2.18)*
Uyesu ananga abika asɔm Arherhu-Num *(3.1—4.13)*
Itser iyiki idzowe idɛm-Num iyi Uyesu inangge iyi Uharuna *(4.14—7.28)*
Ibibemuwe iyiki ifa inangge iyiki igbe *(8.1—10.18)*
Ugar imangmang *(10.19—12.29)*
Imimasha *(13.1-25)*

Ungwɛ̃wi aka ananga ípfu itser-Num

1 Isha, Unum arherhe arherhe nggu atokamɛn ra angwĩ abika asɔm Arherhu-Num ri ivanga irhɛirhɛ ra atsĩndĩã arhɛrhɛ.

2 Bɔr ri ivang iyiki imimasha iyɛrɛ unga arherhuwa umɛn arherhe ra angwĩ Ungwɛ̃nga. Unga aka atsũ unga awe uner ukam abina kishoo. Ru ubok ungwɛ̃ hã Unum aka amunu upfunga ikɛi.

3 Ungwɛ̃ hã unga adɛyiwe irhirhang Unum na awe uzirhzĩ Unum, na awu icaica nggu unga. Unga akpɔm abina kishoo ra arherhanga aki ijee. Unga aka amaa igbishu utsĩndĩ uwuku usorhe arhim, unga aseisa ru ubok ugha Uwuku Ugɔnga ra afã.

4 Nggee unga ananga ípfu itser-Num, rimi hã, itsokyɛ umbɔ aka adzowe unga inangke ikimbɔ.

5 Awu ipfu itser-Num iyikisong Unum aka ayisa ngge agɛ,
<<Ungo uwu Ungwɛ̃mum,
irherɛ umum iwu Utɛngo?>>*
Use ikɛi unga agɔr ngge agɛ,
<<Umum iwuri iwu Utɛnga
nu unga awu ungwɛ̃mum?>>

6 Nu ikɛi, ivangyɛ Unum aka akũ ukã ungwɛ̃nga aba ru upfung, unga agɔr agɛ,
<<Uneke kishoo ípfu itser-Num idzowe unga igɔng.>>†

7 Arherhi ípfu itser-Num, unga agɔr agɛ,
<<Unga atsu ípfu itsernga ngge iwe ru nyaku ugba,
na atsu umbɔ awe ru nyaki ikonrha
ri itseryɛ umbɔ aki itõwe unga.>>‡

8 Bɔr ru Ungwɛ̃nga unga agɔr agɛ,
<<A Unum, Iyɛrhango iwuri iwu ugbagbaa,
nu ungo uwuri ikũ igbong iyiki igha Iyɛrhango
ukũ ugha Iyɛrhe idzidzɛrhe.

9 Ungo uku ubemu ubɛn irhirhika nu ukpɛ̃ɔ ubɛn iki ibewe,
nggee, Unumngo aka atsu ungo unango awɛrhango
ri idzukuwa ungo atsei anggɔm.>>§

10 Ikɛi unga agɔr agɛ,
<<Utirhi ri inggbaashia, A Uteijee,
awu ungo udzin atarh idzin abĩ,
nu afã awu itser abokngo.

11 Umbɔ awuri itsĩme ake,
bɔr ungo uwuri iwe umɔ ubɛn ivang.
Umbɔ awuri ishaka ugɛɛ atorho aka agbe.

---

* **1:5** Àka anyã ikɛi: Amb 2.7. † **1:6** Àka anyã ikɛi: 2Usm 7.14; 1Ats 17.13. ‡ **1:7** Àka anyã ikɛi: Amb 104.4. § **1:9** Àka anyã ikɛi: Amb 45.6,7.

12 Ungo uwuri ifeta ake ugɛɛ atorho,
awuri ifara ake ru nyaka umbɔ iki ifaru untama.
Bɔr ungo uwe ru nyaka ungo uku uwe,
nu imɛkngo isi ímaangge.>>*
13 Ipfu itser-Num iyikisong Unum aka agɔr ngge agɛ,
<<Usei nu ubok ughamum
utsɛku umum iki itsu anggamtsakngo
awe ubin uku utsorhe andaidakngo?
>>†
14 Bɔr ípfu itser-Num kishoo akpurha awu awɛ itser Unum aka adene ngge iyike abirabɛ aka igha ukam ififɔrh.

2

Igbiir ato ri ingwɛ̃ amɛnmɛn

1 Ri itsi akɛrɛ ha awu ufang umɛn ingwɛ̃dzɛn ni ingwɛ̃ amɛnmɛn ra abinkɛ umɛn iki igũ, utsur abin akɔɔ atsu umɛn iyapumɛn.
2 Isarheyɛ umbɔ aka adzaa umɛn ra angwĩ ípfu itser-Num idɛ̃ɛ̃ ikerngge, nu ubɛn uwuku uzharhuwe ngge use asi idɔsunga ngge, akpo ufaikpi uku umɛ̃ɛ̃.
3 Ngge iba iwe rimi, umɛn ikorhi iguse ni ishɔɔr umɛn ĩba isi ingwɛ̃mɛn amɛnmɛn ru nggaa ififɔrh ha umɛn iki igũ? Ififɔrh iyɛrɛ, Uteijee nibikanga agbaashia adũwã ngge, abirabɛ aka agũ ngge agɔr umɛn agɛ iwu idzidzɛrhe.
4 Unum ikɛi atomuwe ngge ideka ra atsar nu abin igbigba nu idzeu nu ízũwã iyi Ipfu Isarsatangge unga aka agasha ru nyaka unga aka abee.

Uyesu awu udzumu uner

5 Upfung ukpuku uba, ukpurukpi umɛn iki irherhe ri itsi ukpɔ, Unum asi ítsu ípfu itser-Num agha iyɛrhakpɔ.
6 Bɔr anang akɔɔ aweke uner uwɔɔ aka adzowe ideka ri itsɛng Arherhu-Num agɛ,
<<Anera awu use ungo uku utsu umbɔ ri ifɛrhkɔngo,
awɛkaci anera awu use ungo uku udzɛu umbɔ rimi?
7 Ungo utsu umbɔ awe abirabɛ ípfu itser-Num inangngge umbɔ ri ivanga ukunjiir.
Ungo ukare umbɔ ikpikpoi nu imor,
8 nu utsuke ubɛn ubin ra andaidakmbɔ.>>*
Ivangyɛ Unum aka itsuke abina kishoo ra andaidakmbɔ, unga asi ínekuka ubin ukpɔɔ uku usi iwekpɔ ri ijeembɔ. Bɔr icɛrɛ umɛn isi inyãmɛn ubɛn ubin uwekpɔ ri ijeembɔ.
9 Bɔr umɛn inyãmɛn Uyesu uwuruwi umbɔ aka atsu ípfu itser-Num inangngge unga ri ivanga ukunjiir. Icɛrɛ umbɔ aka akare unga ikpikpoi nu imor ubinkutsu unga ahwa uver akpe, ngge itsú unga ru ubok imimutu Unum unga akpe ri iyike ubɛn unera.
10 Unum unga amuna abina kishoo, abina kishoo awu akinga. Imɛ̃ɛ̃ngge unga akũ anera arhɛrhɛ aba ru umbɔ agasha ri ikpikpoinga. Unga akorha akɛrɛ ri itsu Uyesu awe undzumunga ri ihwa ayetnum na adarh umbɔ azĩ ri ififɔrh.
11 Uwuku utsu anera awu asarsatambɔ nggu abirabɛ aka atsu umbɔ asar, Utɛmbɔ awu unying. Nggee Uyesu asi igũa atsa iyisa umbɔ agɛ, <<Umbi awu angwɛ̃mɛn nu anapumɛn.>>
12 Unga agɔr agɛ,
<<Umum iwuri idũwũ itsokngo ra angwɛ̃mɛn nu anapumɛn,
ra asu ikikɔng anerngo
umum iwuri itsũ ubom ukpuku ukpoi ungo.>>†
13 Na agɛ,
<<Umum iwuri itsu imangmangmum ru unga.>>‡
Ikɛi unga agɔr agɛ,
<<Umum uwi nggu anerabɛ Unum aka adzaa umum.>>§
14 Iki iwe ugɛ abi ha awe ru ijuɛ nggu adzirh, unga awe ubina unying nggu umbɔ ri iyor, ngge itsú unga ru ubok akpenga, awuri atsĩme Undenggũ, uwuruwi aka akpɔm ijee akpe.
15 Na awuri ifɔnuka abirabɛ iwei akpe iki itsu umbɔ igãrhã ru kishoo ibibɛkmbɔ.
16 Awu idzidzɛrhe ugɛ unga asi ibanga iyike ípfu itser-Num, bɔr ayike anang Uibrahim.
17 Ngge itsu awu ufang unga awe ru nyaka angwɛ̃mbɔ nu anapumbɔ ra atsĩndĩã kishoo, ngge itsú unga awu Ukugɔng

* **1:12** Àka anyã ikɛi: Amb 102.25-27. † **1:13** Àka anyã ikɛi: Amb 110.1. * **2:8** Àka anyã ikɛi: Amb 8.4-6. † **2:12** Àka anyã ikɛi: Amb 22.22. ‡ **2:13** Àka anyã ikɛi: Uish 8.17. § **2:13** Àka anyã ikɛi: Uish 8.18.

Uwuku Udzowe Idɛm-Num uwuku utɔ̃itser Unum nggu idzidzɛrhe nu atorh, na awe idɛm iyiki itsũwe arhim anera.
18 Unga imɛ̃ɛ̃ iyike kishoo abirabɛ umbɔ aka avira umbɔ, ubinkutsu unga nibikanga ahwaa ayetnum ri ivang iviviranga.

3

Uyesu ananga Umusa

1 Nggee, asarkasar angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, abirabɛ umɛn iki iwu awɛrhɛ ru ubok iyiyisa iyi Unum, àka atsu ifɛrhkɔmbi ru Uyesu, uwuruwi umɛn iki ĩdekuwe ugɛ unga awu nggaa uner itser Unum na awu Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num.
2 Unga akorhunga kishoo abinkɛ uwuku usɛng unga aka abee unga akorhe, ru nyaku Umusa aka akorhe abinkɛ aka amɛ̃ɛ̃ unga akorhe ri iyike abi Unum.
3 Uyesu amɛ̃ɛ̃ ikpo nggaa imor ananga Umusa, ru nyaku uner uwuku udzin iya aka awe ru imor ananga iya ha.
4 Ubɛn iya awu unera adzin ike, bɔr Unum unga adzin ubɛn ubin.
5 Umusa akorhe abinkɛ aka amɛ̃ɛ̃ ugãrhã akorhe ri iyike abi Unum, ri adzowe ideka ra abinkɛ Unum aka irherhe unuma.
6 Bɔr Ukiristo ani ikorhe ubɛn ubinkpi uku umɛ̃ɛ̃ Ungwɛ̃ akorhe ra abi Unum kishoo. Nu umɛn iwe abi Unum, umɛn ĩba ikpɔmɛn ubinkpi umɛn iki ifosa nggu ikeramɛn nu isheri iwei.

Igbiite ato abika asheri imangmang

7 Nggee, Ipfu Isarsatangge igɔr igɛ,
<<Irherɛ, umbi aba agũmbi urhɛm Unum,
8 àka niba awembi abi ikertsi
ru nyaka atokambi aka akorhe ri ivang isoyi amɛn hã,
ri ivang iviviri ra arhum.
9 Nggɔɔ ha atokambi aka avira umum,
imɛka isɔka inaa, umbɔ anyãmbɔ ubinkpi umum iki ikorhe.
10 Ngge itsu umum igũ avɔm nggu udan ukpɔrɔ ha,
umum igɔr igɛ, <Ubɛn ivang amɛnmbɔ ani iyapa,
na asi ihwɛngmbɔ atsĩndĩmum.>
11 Nggee umum itsu ra avɔmmum iyirh ĩgɛ, <Umbɔ asi ítsĩmbɔ ri iwiwoshamum.> >>*
12 Àka angwɛ̃dzɛn, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, utsur unera ru umbi awe ra amɛn aka abewe akika isheri imangmang atsu unga adzipu undzingnga ru Unum uwu urhɛ.
13 Bɔr àka afituwe adɔka ubɛn unum, ubɛn unumkpi umbɔ iki iyisa <<Irherɛ,>> ngge itsú unying ru umbi asi íwea uner ikertsi ri itsi irhirhɛm iyi arhim.
14 Umɛn iwu awɛrha nggu Ukiristo umɛn ĩba ikpɔmmɛn imangmangmɛn iyi inggbaashia izĩ itsĩmɛn imimasha.
15 Ru nyaka ngge iki igɔr ugɛ,
<<Irherɛ, umbi aba agũmbi urhɛm Unum,
àka niba awembi abi ikertsi
ru nyaka atokambi aka akorhe ri ivang isoyi amɛn hã.>>†
16 Awu umbɔ ungamɔ agũ urhɛm Unum na asoyi amɛn? Asi iwea umbɔ ha kishoo Umusa aka akũna umbɔ adzek ra abĩ Umasar?
17 Awu nggu umbɔ ungamɔ unga aka agũ avɔm imɛka isɔka inaa? Asi iwea nggu abika akorha arhim, ayormbɔ aka akpe ra arhum?
18 Awu umbɔ ungamɔ Unum aka ayirh uyirh ugɛ umbɔ asi ítsĩmbɔ ri iwiwoshanga? Asi iwea umbɔ abika akpɛ̃ ididɔsa?
19 Nggee umɛn inyãmɛn umbɔ asi idɛ̃ɛ̃ atsĩmbɔ, ubinkutsu ida imangmangmbɔ itsu.

4

Ivang iwiwosha aner Unum

1 Nggee, ngge iki iwe ugɛ ibibemuwe ivang iwiwosha iki idɛ̃ɛ̃ngge iba itsĩ icɛrɛ, umɛn ingwɛ̃dzɛn utsur uwɔɔ ru umbi asi ikpoa itsitsĩ ru ngge.
2 Umɛn iki ĩgũmɛn Isarhe Iyiki Ize umbɔ aka adzaa umɛn, ru nyaka umbɔ aka agũ, bɔr isarhe ha umbɔ aka agũ ishingge ru ugarh ru umbɔ, ubinkutsu, umbɔ asi iyɛimbɔ ngge nggu imangmang ru nyaka abika adɔsa.
3 Umɛn iki iwe ru imangmang umɛn itsĩ iwiwosha ha, ru nyaku Unum aka agɔr agɛ,

* **3:11** Àka anyã ikɛi: Amb 95.7-11. † **3:15** Àka anyã ikɛi: Amb 95.7,8. * **4:3** Àka anyã ikɛi: Amb 95.11.

<<Nggee umum iki itsu ngge nu uyirh nggu
avɔmmum ĩgɛ,
<Umbɔ asi ítsĩmbɔ ri iwiwoshamum.>
>>*
Nu ngge iki iwe ugɛ unga amaa itsernga udzur ri ivangyɛ unga aka amunu upfunga.
4 Itsɛng Arherhu-Num irherha arherhe ri itsi unuma utɔɔva igɛ, <<Ru unum ukpu utɔɔva Unum aka awosha ri itsernga kishoo.>>†
5 Bɔr ru ubvur ha Unum arherhe agɛ, <<Umbɔ asi ítsĩmbɔ anang iwiwoshamum.>>
6 Inang iwengge ugɛ abɔɔ awuri itsĩmbɔ iwiwosha ha, bɔr abirabɛ aka agbaashia agũ Isarhe Iyiki Ize ha asi itsĩmbɔ, ubinkutsu, ida idɔsumbɔ itsu.
7 Nggee Unum ikɛi abvui atsu unum ukpɔɔ, ayisa agɛ, <<Irherɛ.>> Unga arherha akɛrɛ ra angwĩ Udauda ri ivangyɛ imɛka irhɛirhɛ iki itɔng, agɛ,
<<Irherɛ umbi aba agũmbi urhɛmmum,
àka niba awembi abi ikertsi.>>‡
8 Ujoshuwa asi idɛ̃ɛ̃ adzowuka umbɔ iwiwosha, ngge itsu Unum arherha arherhe ri itsi unum ukpɔɔ uku iba.
9 Nggee, unum ukpuku uwosha ra aner Unum una uwe umɔ ru nyaku Unum aka awosha ru unum ukpu utɔɔva.
10 Ubɛn unerwi aka atsĩ ri iwiwoshu Unum unga akpowe itsinga iwiwosha ri itsernga, ru nyaku Unum aka akorhe ri iyinga.
11 Nggee, awu ufang umɛn ikorhu ubɛn ubinkpi umɛn iki idɛ̃ɛ̃ ikorhe ri ikpo itsĩ ri iwiwosha ha, ngge itsú anera niba atsĩmmbɔ ri itsi ida ididɔsa ru nyaka abi Uisrairha aka akorhe.
12 Ubɛn arherhakɛ Unum aka arherhe, aweke ru urhɛ nu iker. Agha anangke ubɛn ikon ikider iyi angwĩã avaa. Ngge idɛ̃ɛ̃ izharhe igashuwe ipfu nu urhɛ, ikɛi agau icim nggu apfupfu. Adɛ̃ɛ̃ ahwɛngke ubɛn ifɛrhkɔ nu amɛn anera.
13 Ubin ushikpɔ ra abinkɛ aka amuna kishoo aka awɔk ru Unum. Abina kishoo awu ukupɛ̃ɛ̃ ra asunga. Awu ufang umɛn iki ivarhuwe unga abinkɛ umɛn iki ikorhe kishoo.

Uyesu Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num

14 Iki iwe ugɛ umɛn iwemɛn ru ukugɔnga ra Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num aka atsĩã ra afã, Uyesu Ungwɛ̃ Unum, nggee umɛn ikpɔm imangmangmɛn iker.
15 Umɛn isi iwemɛn ru Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num aka asi igũa atorh ru ida ikermɛn, bɔr umɛn iwemɛn ru uwɔɔ uwuruwi umbɔ aka avira unga ra atsĩndĩã kishoo, ru nyaka umbɔ aka avira umɛn, bɔr unga ashia ra arhim.
16 Nggee umɛn ĩba nggu ikeramɛn ru Unum uwuruwi aka awe ru inna, ngge itsú umɛn iyɛi atorh nu umata ukpuku uyika umɛn ri ivang iyiki ibibee.

5

1 Aka isaka asɛng ubɛn Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num ra akatsak na atsu unga awe asumbɔ ri itser-Num, unga awuri iyɛruwe izũwã nu idzowe idɛm-Num ri itsi arhim.
2 Unga idɛ̃ɛ̃ angwɛ̃dzɛn nggu abika asheri ihwihwɛng abika ayapa, ubinkutsu unga awea ru ida iker iganga.
3 Akɛrɛ ha atsu awu ufang unga adzowe idɛm-Num ra arhimnga, nu arhim anera ikɛi.
4 Unera asi ídɛ̃ɛ̃ asɛnga itsinga ri imor iyɛrɛ, bɔr awu Unum ukpekũ awuri idɛ̃ɛ̃ asɛng unga, ru nyaka unga aka asɛng Uharuna.
5 Rimi hã ikɛi Ukiristo asi ibeeka itsinga ikpikpoi iyiki iwe Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num. Bɔr awu Unum agɔr unga agɛ,
<<Ungo uwu ungwɛ̃mum,
irherɛ umum iwu Utɛngo.>>*
6 Unga abvui arherhe ra anang akɔɔ agɛ,
<<Ungo uwu uner uwuku udzowe idɛm-Num uwu ugbagbaa,
ri itɔ̃ itser iyi Unum ru nyaku Umarhkizadak.>>†
7 Ri ivang Uyesu aka awe ri iyor ru upfung, unga afɛn-Num nggu iciu akpe atsotsorake nu anyĩ, afɛn uwuruwi aka amɛ̃ɛ̃ ifɔrhe unga ra akpe, agũmbɔ unga ubinkutsu unga awu uner uwuku udɔsu Unum na adzowe unga imor.

† **4:4** Àka anyã ikɛi: Ing 2.2. ‡ **4:7** Àka anyã ikɛi: Amb 95.7,8. * **5:5** Àka anyã ikɛi: Amb 2.7. † **5:6** Àka anyã ikɛi: Amb 110.4.

8 Unga awu Ungwɛ̃ Unum, bɔr unga
amesi ididɔsa ru utsĩndĩ ayetnumkɛ unga
aka ahwa,
9 unga aka amaa ihwa ayetnumnga
kishoo, umbɔ atsu unga awe utsĩndĩ ififɔrh
iyi ugbagbaa ru kishoo abika adɔsa unga.
10 Unum atsu unga awe Ukugɔng Uwuku
Udzowe Idɛm-Num ri itɔ̃ itser iyi Unum ru
nyaku Umarhkizadak.

Igbiir ato ri idzipu undzing ri imangmang

11 Umɛn iwe ra abin arhɛrhɛ umɛn iki
irherhe ra akɛrɛ ha, bɔr aghong umɛn iki
idɛyiwa umbi agbena, ubinkutsu, umbi asi
ifɛ̃rhũmbi idzursu.
12 Icɛrɛ imɛ̃ngge umbi awe abika
umumesuwe, bɔr utsɛku icɛrɛ umbi abee
unera abvui amesuwa umbi angwɛ̃rhã
abina akɔɔ ra Arherhu-Num. Umbi abee
abɛ̃, ubinkutsu, umbi asi ídɛ̃ɛ̃ aghambi
ubingha akakũ!
13 Ubɛn uwuruwi abɛ̃ aka awe ubing-
hanga awu irheng ungwɛ̃, asi ihwɛnga
imesa iyiki irhika.
14 Bɔr ubingha akakũ uwu ukerketakpɔ.
Akakũ hã adɛ̃ɛ̃ asɛngmbɔ iyiki ize ri iyiki
ibewe, ubinkutsu umbɔ ubɛn unum ani ikũ
ihwihwɛngmbɔ iyiki irhika.

6

1 Nggee, umɛn itsu amɛnmɛn ri iwe
akakũ, asi iwea irherha arherhe ri itsi
abinkɛ umɛn iki imesa ri itsi Ukiristo
ri inggbaashia ukpekũ, akirakɛ aka awu
atar idzin aki imangmangmɛn. Ake awu
idzidzipa ri ifɛre iki ikũ umɛn izĩ ra akpe ni
iwe ru imangmang ru Unum,
2 arherhi imesa iyi ubɔtisima, nu it-
sorhuwe abok, nu isisok ra akpe, nu itsu
uvau iyi ugbagbaa.
3 Imɛ̃ɛ̃ngge umɛn iwe akakũ, Unum aba
abemunga.
4 Abirabɛ aka anyãmbɔ irhirhang iyi
idzidzɛrhe Unum na aka abanga agũmbɔ
izũwãnga, abirabɛ aka akpombɔ iwu
awɛrhu uzãrhã Ipfu Isarsatangge,
5 na aka abangumbɔ ize Arherhu-Num
nu ijee ivangyɛ uku iba unuma,
6 na abvui adzipu undzingmbɔ ru Unum,
isi ídɛ̃ɛ̃ iwengge ugɛ umbɔ abvui akũ
umbɔ adzipa aba ru Unum. Akɛrɛ awu
idzidzɛrhe, ubinkutsu iwu ugɛɛ umbɔ aka
abvui anyapuwe Ungwɛ̃ Unum na adzowe
unga atsa ra awiya.
7 Abĩkɛ aki ihwa inai ubɛn unum ngge
idoi nu ake aka isaka amɛrke abin aka awe
ru ugarh ra abirabɛ iki ikau ake, abĩ hã rakɔ
iki iyɛi idorh Unum.
8 Bɔr abĩ aka amɛr ididɔk nu undzi,
ashike ru ugarh nukpɔ. Abĩ hã Unum aka
ayoka itsu ake ikponum. Ri imimaa ikɛi
awuri ikpĩĩwe ake.
9 Umbi awɛrhamɛn umɛn iki ĩbema
akarhãrhã, umɛn irherhumɛn rimi hã, bɔr
umɛn iwemɛn ri ikeramɛn ugɛ umbi awe
ru udĩ uku uze, udĩ hã uwu ukpu ififɔrh.
10 Unum asi iwea ri ida irhirhika, unga
asi íyiruka itsermbi nu ibibemayɛ umbi aka
adɛyiwe unga ri iyiyikeyɛ umbi aka ako-
rhuwe abika adɔsa, ru nyaka umbi aki iko-
rhe.
11 Umɛn ibee ubɛn unera ru umbi atsu
asunga ri idɛyiwe ikikorhe ha azĩ atsĩ imi-
masha, ngge itsú umbi akpo ubinkpi umbi
aka afosa.
12 Umɛn isi ibeemɛn umbi awe ru
ighɛrha, bɔr àka akorhe ru nyaka abirabɛ
aka iyɛi ubinkpi Unum aka abemuwe ru
ubok imangmang nu ibibimambɔ.

Itsuifɛr ibibemuwe-Num

13 Ivangyɛ Unum aka abemuwe
Uibrahim, uwɔɔ aka ananga Unum ashia,
nggee unga ayirh nggu itsinga,
14 agɛ, <<Awu idzidzɛrhe umum iwuri
itsuka ungo idorh, umum iwuri itsu
unangngo uwe urhɛrhɛ.>>*
15 Mɔcɛ Uibrahim aka abima adzɛu,
ayɛisa ubinkpi Unum aka abemuwe unga.
16 Anera aka isaka ayirh ri itsok unerwi
aka ananga umbɔ, uyirh ha udɛyiwe ugɛ
arherhanga awu idzidzɛrhe na akɛnke
ubɛn uning.
17 Unum abee idɛyiwe ukupɛ̃ɛ̃ ra abirabɛ
aka awe abi ukam ra abinkɛ unga aka abe-
muwe ugɛ abinkɛ unga aka abee ikorhe asi
ífaruke. Nggee unga atsuafɛr nggu uyirh.
18 Ibibemuwe nu uyirh ha asi ífaruke,
ubinkutsu, Unum asi ídɛ̃ɛ̃ agbɛrangwĩ.
Unum atsu ibibemuwe nu uyirh ha ngge
itsú umɛn abirabɛ iki itĩ izĩ ru unga akaa

* **6:14** Àka anyã ikɛi: Ing 22.17.

umɛn, umɛn idɛ̃ɛ̃ ikpɔmmɛn ifosayɛ umbɔ aka atsu ra asumɛn na adzaa umɛn ififita akarhãrhã.
19 Umɛn iwe ru ifosa iyɛrɛ ngge iwe ubinkpi uku ukpɔm urhɛmɛn, ake ashike ni iwei nggu icicang. Ake anu itsĩrhã ru unɔrkang andzing urhaburhe anangkɛ aka asar anangke ananga kishoo,
20 anangkɛ Uyesu aka agbaashia azĩ ri itsimɛn. Unga awu Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num uwu ugbagbaa ri itɔ̃ itser iyi Unum ru nyaka Umarhkizadak.

7

Umarhkizadak uwuku udzowe idɛm-Num

1 Umarhkizadak ha awu uyɛrhu Usarhim na awu uwuku udzowe idɛm-Num uwu Unum Uwuku Ugɔnga. Agbopu Uibrahim aka adzeki iwayɛ unga aka atang nggu ayɛrhe arhɛrhɛ agha inggbaashi, Umarhkizadak atsuke unga idorh.
2 Uibrahim adzowe unga unying ra abina usɔka ru ubɛn abinnga. Agben Umarhkizadak awu, <<Uyɛrhe irhirhika.>> Ikɛi unga awu Uyɛrhe Usarhim, agbena awu, <<Uyɛrhe ididɔɔr.>>
3 Asi idɛyiwambɔ umɛn ubin ri itsi utɛ Umarhkizadak use uyanga use atokanga. Asi idɛyiwambɔ umɛn unum imarnga use unum akpenga. Unga awu uwuku udzowe idɛm-Num uwu ugbagbaa ru nyaku Ungwɛ̃ Unum.
4 Àka arhi anyã ikpũ imornga. Uko Uibrahim utokamɛn adzowuka unga unying ra abinnga usɔka ra abinkɛ unga aka akpo ri iwa!
5 Ri Íkpem awu ufang abi Urhawi aka awe abika adzowe idɛm-Num ayɛi ubina unying ra abina usɔka ra abin aner Uisrairha aka awe, nu ngge iki iwe ugɛ umbɔ awu unang Uibrahim.
6 Umarhkizadak aka asi iwea unang Urhawi, bɔr unga ayɛisa ugau unying ra abina usɔka ru Uibrahim, na atsukuka idorh ru Uibrahim uwuku uwe ru ibibemuwe iyi Unum.
7 Icicang ishingge uwuku utsuke idorh ananga uwuku uyɛi idorh.
8 Ru utsĩndĩ uwɔɔ, abi Urhawi abirabɛ aka ikpe ayɛimbɔ ugau unying ra abina usɔka, bɔr ru utsĩndĩ uwɔɔ, Umarhkizadak uwuruwi umbɔ aka agɔr agɛ unga awe nggu urhɛ ayɛi.
9 Urhawi nibikanga ani iyɛi ubina unying ra abina usɔka ha, bɔr adɛ̃ɛ̃ agɔrmbɔ agɛ unga aka afasa ubin ukpunga ru ubok Uibrahim ivangyɛ Uibrahim aka adzowe unying ra abina usɔka ru Umarhkizadak.
10 Urhawi ana awu ri iyor Uibrahim ri ivangyɛ Uibrahim aka adzowe unying ra abina usɔka ru Umarhkizadak.

Uyesu awu ru nyaku Umarhkizadak

11 Idzidzɛrhe, umbɔ aka adzowe anera Ikpem hã, adzowe umbɔ nggu ikpem itser iyiki idzowe idɛm-Num Urhawi nu unangnga aka akorhe. Anera aba adɛ̃ɛ̃ awembɔ abika arhika ru ubok idzowe idɛm-Num urhawi nu unangnga aka akorhe, awu use utsu umbɔ abee uwuku udzowe idɛm-Num uwɔɔ aka iba, uwuruwi aka awu uner uwuku utɔ̃itser iyi Unum ru nyaka Umarhkizadak, isi iwengge ru nyaku Uharuna?
12 Ivangyɛ umbɔ aka afaruwe ikpũ idzowe idɛm-Num, awu ufang umbɔ afaruwe Íkpema.
13 Uyesu uwuruwi umbɔ aka arherhe abin hã ri itsinga, asi iwea unang Urhawi, unera unying ra atokanga anasi iwea uner uwuku udzowe idɛm-Num.
14 Iwu idzidzɛrhe Uteijeemɛn adzeku unang Uyahuda, abirabɛ Umusa aka asi irherhunga ugɛ umbɔ awe abika adzowe idɛm-Num.
15 Umbɔ awuri igbisha ahwɛngmbɔ ubinkpi umɛn iki irherhe uba uwɔɔ uwuku udzowe idɛm-Num ru nyaku Umarhkizadak adzekanga.
16 Asi isɛngmbɔ uner ha ri itsi ikpem atokanga, bɔr iwe ri itsi urhɛnga uku usi ídɛ̃ɛ̃ umaamgbɔ.
17 Ubinkutsu umbɔ adzowe ideka ri itsinga ra Arherhu-Num ugɛ,

<<Ungo uwu uner uwuku udzowe idɛm-Num uwu ugbagbaa,
ri itɔ̃ itser iyi Unum ru nyaka Umarhkizadak.>>*

* **7:17** Àka anyã ikɛi: Amb 110.4.

18 Angwɛ̃we ikpem iyi isha ri ibanga
ubinkutsu ngge ishingge ri ijee nu ugarh,
19 ubinkutsu Íkpem isi itsu anera
arhikumbɔ. Bɔr ifosa iyiki izea iki
idzekangge, ru uboknggе umɛn iki ĩba
ikhapa ru Unum.
20 Unum atsu ngge nggu uyirh! Abika
adzowe idɛm-Num abɔɔ asi itsĩmbɔ itser
nggu uyirh.
21 Bɔr unga awu uwuku udzowe idɛm-
Num nggu uyirh ri ivangyɛ Unum aka agɔr
unga agɛ,
<<Uteijee aka ayirha,
asi ífarunga amɛnnga agɛ,
<Ungo uwu uwuku udzowe idɛm-Num ug-
bagbaa.> >>†
22 Uyirh ha udɛyiwe ugɛ Uyesu awuri itsu
ibibemuwe-Num iyiki izea iwe.
23 Abika adzowe idɛm-Num hã awu
arhɛrhɛ, ubinkutsu akpe aka isaka akɛn
umbɔ itsermbɔ.
24 Bɔr Uyesu awu uwuku udzowe idɛm-
Num ugbagbaa, ubinkutsu unga awe ru
urhɛ uwu ugbagbaa.
25 Nggee icɛrɛ nu ugbagbaa unga imɛ̃ɛ̃
ifɔrhe kishoo abirabɛ aka aba akhapa ru
Unum ru ubok unga, ubinkutsu unga abɛk
ugbagbaa na afɛne-Num ru umbɔ.
26 Ikpũ Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-
Num uwɛrɛ ha umɛn iki ibee, unga
awu asarsatawɔ, ashia ru uvau, aka
atsũwũkumbɔ unga ra anang abi arhim
na akũ unga azĩmbɔ ra anang ikpikpoi
akagɔnga ra afã.
27 Unga asi iwea ru nyaka Ukugɔng
Uwuku Udzowe Idɛm-Num abɔɔ, abirabɛ
aki idzowe idɛm-Num inuma ni inuma, ag-
baashia adzowe idɛm-Num iyi arhimmbɔ,
mɔcɛ na adzowe iyi arhim anera. Bɔr
Uyesu adzowe itsinga awe idɛm-Num ru
arhim anera idiki unying ugbagbaa ri
ivangyɛ unga aka adzowe itsinga akpe.
28 Anera kishoo ani ikorha arhim na
akpe. Íkpem Umusa ini isɛng Akagɔng
Abika Adzowe Idɛm-Num ra aner ha,
bɔr uyirh ha uku uba ru undzing Íkpem,
usɛng Ungwɛ̃wi umbɔ aka atsu unga awu
undzumu Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-
Num uwu ugbagbaa.

8

Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num uwu ibibemuwe-Num iyiki ifa

1 Itsi arherhamɛn ru ubinkpi umɛn
iki irherhe unggakpi, umɛn iwemɛn ru
Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num, aka
asei nu ubok ugha anang isei Uwuku
Ugɔnga ra afã.
2 Unga hã ikɛi ani itõ itser ri Iya-Num, ut-
surha idzidzɛrhe uwu Unum, akirakɛ Utei-
jee unga adzin, asi iwea abok anera.
3 Ubɛn Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-
Num asɛng unga idzowe izũwã nu idɛm-
Num, nggee awu ufang Ukugɔng Uwuku
Udzowe Idɛm-Nummɛn hã ikɛi awe ru
ubinkpi unga aka idzowe.
4 Unga aba awe ru upfung, unga asi
íwea uwuku udzowe idɛm-Num, ubinkutsu
ishaisha umbɔ atsu abɔɔ awe abika adzowe
ízũwã ri igigɔr Íkpem Umusa.
5 Atõ itser ri Iya-Num, ikirikɛ iki iwu
uzirhzĩ anangkɛ aka awe ra afã. Akɛrɛ ha
atsu umbɔ avange Umusa ri ivangyɛ unga
aka awuri itar utsurha Unum. Umbɔ agɔr
agɛ, <<Ukorhu ubɛn ubina uwe ru nyaka
umbɔ aka adɛyiwa ungo ni igũ hã.>>*
6 Bɔr itseryɛ Uyesu aka ayɛi inangge
iyi abika adzowe idɛm-Num ru nyaki
ibibemuwe-Num iyiki ifa ha unga aka atsu
ngge iwe, inangge iyiki agbe ha, ubinkutsu
ibibemuwe-Num iyiki ifa ha ikũwa umɛn
abin aka azea.
7 Agɛ ibibemuwe-Num iyi inggbaashia isi
igbangge, umbɔ asi íbeembɔ iyɔɔ.
8 Bɔr Unum anyã igbigba ra anera na agɛ,
<<Uteijee unga agɔr agɛ, ivanga niyɔ ibarɔ,
umum iwuri ĩbemuwe abi iya Uisrairha
nu iya Uyahuda ibibemuwe-Num iyiki
ifa.
9 Isi íwengge ru nyaki ibibemuwe iyiriyɛ
umum
iki ĩbemuwe nggu atokambɔ,
ri ivangyɛ umum iki ikpɔm ubokmbɔ
ikũna umbɔ ĩdzek ra abĩ Umasar.
Umbɔ asi ikorhumbɔ ubinkpi umum iki
ibee ri iyɛi ibibemuwemum,
ngge itsu umum ĩdzipu undzingmum
ru umbɔ,
Uteijee unga agɔr.
10 Iyɛrɛ iwu ibibemuweyɛ

† **7:21** Àka anyã ikɛi: Amb 110.4. * **8:5** Àka anyã ikɛi: Idzi 25.40.

umum iki ĩbemuwe aner Uisrairha
ivang iyi ha iba itõngge,
Uteijee unga agɔr.
Umum iwuri itsuke Íkpemmum ra
amɛnmbɔ,
ikɛi umum iwuri itsɛnge ngge ra
amɛnmbɔ.
Umum iwuri iwu Unummbɔ,
umbɔ awu anermum.
11 Asi ímesukumbɔ adɔkambɔ,
use uwɔɔ agɔr ungwɛ̃mbɔ use una-
pumbɔ agɛ,
<Uhwɛng Uteijee,>
ubinkutsu kishoo awuri ihwɛngmbɔ
umum,
udzur ra abika awe ru ugarh ukun-
jiir uba utsĩ abika awe ru ugarh
urhɛrhɛ.
12 Umum iwuri itsũwũkũ iyiki ibewambɔ,
ni isi íbvui iyitumum arhimmbɔ.>>†
13 Ivangyɛ unga aka arherha arherhe
ibibemuwe-Num iyiki ifa ha, unga aka
atsu iyi inggbaashia iwe iyiki igbe, ikɛi
ubɛn ubin ukpuku ugbe uku ukõkpɔ usi
ídãrhũkpɔ nu ugwir.

9

Idzowe igɔng ru Utsurha-Num uwu upfung

1 Ibibemuwe-Num iyi inggbaashia
iwengge ra atsĩndĩkɛ aka awu ufang ru
umbɔ adɔsa ri idzowe igɔng ru Unum nu
ikɛi ra anangkɛ aki ikorha ake ru upfung.
2 Atar utsurha Unum. Anang idɛ̃ɛ̃
irhirhang nu utebur iyi uborodi ukpuku
unɛmuwe ru Unum awu ru udãwunga.
Anang akɛrɛ ha umbɔ ayisa ake Anang
Akika Asar.
3 Ru undzing urhaburhe umbɔ aka aya-
puwe ru untana uba utai ra abĩ awu ubã
ukpɔɔ umbɔ ayisa ake Anangkɛ Aka Asar
Anangke Ananga Kishoo.
4 Ubã hã uwekpɔ ru ubeu uzinarhi
umbɔ iki ikpĩĩ isung umɔ, nu ikɛi akɔti
ibibemuwe-Num umbɔ aka afuruwe ake
nggu uzinarhi. Akɔti ha awe nggu igbong
Uharuna iyiki ipfum ayerhe nu abata
atarh avaa aka awe ru Íkpema usɔka
Unum aka adzowe ru Umusa nu undzoma
uzinarhi ukucii uku uwe ru umanna.
5 Ímimuna iyiki iwe ra afɛ, iyiriyɛ
irhirhang Unum iki icipuwa ru ake, adɛ̃ɛ̃ ni
itsi akɔti ha na adzowe uzirhzĩ ru utsĩmwi
umbɔ aki itsũwe arhim. Bɔr icɛrɛ umɛn
isi ídɛ̃ɛ̃ irherhumɛn arherhe ri itsi abin hã
unying anying.
6 Umbɔ aka amaa igbisha abin hã rimi,
abika adzowe idɛm-Num atsĩrhã ru udãwã
hã atõ itsermbɔ.
7 Bɔr Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-
Num ukpekũ awuri itsĩ ru unɔrkãn uwu
uvaa, idiki unying ra amɛka. Unga awuri
itsĩ nggu adzirh, unga aka iyɛruwe ru
arhimnga nu arhim anera aka akorhe ri
ida ihwihwɛng.
8 Ru ubok abin hã kishoo Ipfu Isarsa-
tangge idɛyiwa igɛ umbɔ asi ihwɛngmbɔ
utsĩndĩ uwuku utsĩ Anankɛ Aka Asar
Anangke Ananga Kishoo, akirakɛ aka awu
ra afã, ri ivangyɛ utsurha Unum uwu
inggbaashia aka ana adɛ̃ɛ̃ umɔ.
9 Akɛrɛ ake adɛyiwa umɛn abin ri itsi
ivang iyɛrɛ. Ake adɛyiwa umɛn ugɛ ízũwã
nu idɛm-Num umbɔ iki iyɛruwe isi ídɛ̃ɛ̃ it-
sungge amɛn abika adzowe igɔng aweke
uku urhirhiki.
10 Akɛrɛ ha awu arherhe ighigha nu ihwi-
hwa nu ikpũ isisorh nggu amɛ̃, awu agbeyi
utsɛku unumkpi Unum aka itsu ake awe
aka afa.

Adzirh Ukiristo

11 Bɔr ivangyɛ Ukiristo aka aba ugɛɛ
Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num uwu
abin aka aze umbi aka ayɛi, unga atsĩ ru
utsurha uwuku uzea uwu Unum, uwuku
uwe ru imor unangmgbɔ uwu upfunga,
uwuruwi asi iwea unera atar, asi iwea
ikpũ imimuna iyɛrɛ.
12 Asi itsĩa nggu adzirh ishur use aki
inak. Bɔr unga atsĩ ra Anankɛ Aka Asar
Anangke Ananga Kishoo nggu adzirhnga.
Unga akorha akɛrɛ ha idiki unying ugbag-
baa akpowa umɛn ififɔrh iyi ugbagbaa.
13 Adzirh ishur nu aki inak iyiki itsak
nu atɔɔ ungwɛ̃ inak umbɔ aka isaka akũ
amisuwe ra anerabɛ aka asi itɛnmbɔ ngge
itsú umbɔ awe abika atɛn ra asu Unum.
14 Adzirh Ukiristo awuri ikorhe anangke
aki ha akarhãrhã! Unga uwuruwi ru ubok
Ipfu-Num iyi ugbagbaa adzowe itsinga
uwuku usheru uvau ru Unum. Adzirhnga

† **8:12** Àka anyã ikɛi: Uiri 31.31-34.

adɛ̃ɛ̃ asorhke arhimmɛn akirakɛ aki ikũna umɛn azĩ ra akpe na atsu amɛnmɛn arhika, ngge itsú umɛn ima itɔ̃ itser Unum uwu urhɛ.
15 Akɛrɛ ha atsu Ukiristo awe uwuruwi aka atsu ibibemuwe-Num iyiki ifa iwe, ngge itsú abirabɛ umbɔ aka ayisa ama ayɛi ukam ukpu ugbagbaa ukpurukpi umbɔ aka abemuwe. Akɛrɛ adɛ̃ɛ̃ aweke, ubinkutsu unga aka akpe akpekɛ aka ifɔrhe anera ra arhimkɛ umbɔ aka akorhe ri izharhuwe ibibemuwe-Num iyi inggbaashia.
16 Unera aba abemuka awɛkacinga ukamnga, awu ufang umbɔ adzɛu unga akpe kata nu umbɔ adɔrha ayɛi,
17 ubinkutsu, ibibemuwe iyi ukam isi íwengge utsɛku uner ha aka ikpe. Ibibemuwe ukam ha isi ídɛ̃ɛ̃ iwengge uba uner uku ubemuwe ha ana awu nggu urhɛ.
18 Ngge itsu umbɔ akũ adzirh atsu ibibemuwe-Num iyi inggbaashia itɔ̃ itser.
19 Ivangyɛ Umusa aka amaa isɔme ubɛn Íkpem ra anera ha kishoo, unga anyangu adzirh íbũ nu angwɛ̃ inak, atoma nggu amɛ̃ na anyangu ayerhe umbɔ iki iyisa uizob nggu igwar idɔi umbɔ aka atsu ngge iwu iyiki ibãrhã akũ amisa adzirh ha ru ubvur Íkpem hã nu atsi anera.
20 Agɔr agɛ, <<Akɛrɛ ake awu adzirh ibibemuwe-Num, ibibemuwe iyiriyɛ Unum aka adɛyiwa umbi adɔsa.>>*
21 Rimi hã ikɛi, unga amisuwe adzirh ri itsi Utsurha-Num hã nu kishoo abinkɛ umbɔ iki ikũ akpoi Unum.
22 Idzidzɛrhe, ri Íkpem Umusa, abina ukunjiir umbɔ aka asi ikũ adzirh atsu ake asar. Asi ídɛ̃ɛ̃ atsũwũkumbɔ arhim, adzirh aba asi igbake.
23 Ngge itsu awu ufang abina kishoo ru Utsurha-Num akirakɛ aka awe ru nyaka abin ra afã, umbɔ asorh ake nggu adzirh íjuɛ. Bɔr abin aki afã awu ufang umbɔ asorh ake nggu idɛm iyiki izea iki inangngge iyi adzirh íjuɛ ha.
24 Ngge itsu Ukiristo asi itsĩa anang akika asar anera aka adzin aka awe usaka uwuruwi uku uwe ra afã. Bɔr unga atsĩ ra afã hã ngge itsú unga adɛ̃ɛ̃ ra asu Unum icɛrɛ ri itsimɛn.
25 Ikɛi unga asi itsĩ ra afã adzowuka itsinga idikunga irhɛirhɛ, ru nyaku Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num aki itsĩ ra Anankɛ Aka Asar Anangke Ananga Kishoo ubɛn amɛka nggu adzirhkɛ aka asi iweke akinga.
26 Iba iwe rimi, Ukiristo awuri ihwa ayetnum arhɛrhɛ udzur ru unumkpi umbɔ aka amunu upfunga. Bɔr ngge iki iwe, unga akpurha adzeka idiki unying ukpekũ ri imimaa upfunga atsũwe arhim ri idzowe itsinga awe idɛm-Num.
27 Ru nyaku unera aka awu ufang unga aka ikpe idiki unying, akɛrɛ aba amaa umbɔ awuri avarhuwe arherhenga,
28 rimi hã Ukiristo awu idɛm-Num idiki unying ugbagbaa anyanguwe arhim anera arhɛrhɛ. Unga awuri ibvui adzekanga idevaa, asi íbanga itsũwe arhim, bɔr akũ ififɔrh aba ru abirabɛ aka adzɛu ibibanga.

10

Ukiristo awu idɛm-Num idika unying ru kishoo

1 Íkpem Umusa iwu usaka abin aka aze aka iba ukpekũ, isi iwengge undzumu abin hã. Nggee idɛm-Num ri Íkpem hã, iyiriyɛ umbɔ iki ikorhe ubɛn amɛka, isi idɛ̃ɛ̃ itsũwũkũngge arhim abika azĩ akhapa ru Unum.
2 Uba idɛm-Num imɛ̃ngge itsũwe arhim, abika adzowe idɛm-Num asi ínekukumbɔ idzowe idɛm-Num hã? Ubinkutsu abika adzowe igɔng ru Unum adɛ̃ɛ̃ ikpombɔ isisar idika unying ugbagbaa, na asi ígũmbɔ ighong arhimmbɔ.
3 Bɔr idɛm-Num hã iwu utsĩndĩ uwuku uyituwe arhim ubɛn amɛka.
4 Ubinkutsu, adzirh ínak nu aki íbũ asi ídɛ̃ɛ̃ atsũwũke arhim.
5 Nggee ivangyɛ Ukiristo aka atsĩwã ru upfung, unga agɔr Unum agɛ,

<<Ídɛm-Num nu ízũwã ungo usi ibeengo,
bɔr ungo uku udzaango umum iyoryɛ umum iki inɛ̃muwe.
6 Ídɛm-Num iyiki ikpikpĩĩ nu ídɛm-Num iyiki itsũwe arhim
ungo usi igũo ibɛn ngge.

* **9:20** Àka anyã ikɛi: Idzi 24.8.

7 Məcɛ umum igɔr igɛ, <A Unummum,
umum uwi iki ĩba ikorhuwa ungo
ubinkpi ungo uku ubee,
ru nyaka umbɔ aka atsɛng ru ub-
vurngo ri itsimum.> >>*
8 Ri inggbaashia unga agɔr agɛ, <<Ídɛm-
Num nu ízũwã nu ídɛm-Num iyiki ikpĩĩ
nu ídɛm-Num iyiki itsũwe arhim ungo usi
ibeengo, ungo usi igũo ibɛn ngge.>> Bɔr
awu Íkpem itsu umbɔ akorha akɛrɛ ha.
9 Məcɛ unga agɔr agɛ, <<Umum uwi, umum
iki ĩba ikorhuwa ungo ubinkpi ungo uku
ubee.>> Unga adene ídɛm-Num hã iyi ingg-
baashia ri ifɛna ngge itsú unga aden idɛm-
Num iyi uvaa.
10 Ivangyɛ Uyesu Ukiristo aka akorhu
ubinkpi Unum aka abee unga akorhe,
umbɔ atsu umɛn iwe asasar ru ubok unga
aka adzowe itsinga awe idɛm-Num hã idiki
unying ugbagbaa.
11 Ubɛn uwuku udzowe idɛm-Num
adɛ̃ɛ̃ itser ubɛn unum adzowe ídɛm-
Num idikũnga irhɛirhɛ, bɔr ngge isi ídɛ̃ɛ̃
itsũwũkũngge arhim.
12 Bɔr ivangyɛ Ukiristo aka adzowe idɛm-
Num idiki unying ri itsuwe arhim ugbag-
baa, unga asei ru ubok ugha Unum.
13 Udzur ri ivang hã unga anu idzɛu
utsɛku umbɔ aki itsu anggamtsaknga awe
ubin uku utsorhe andaidaknga.
14 Idɛm-Num iyi idiki unying hã ngge itsu
anera awu asarsatambɔ na awu undzu-
munga ugbagbaa.
15 Ipfu Isarsatangge ikɛi idzaangge umɛn
ideka ra akɛrɛ ha. Ni inggbaashia igɔr igɛ,
16 <<Uteijee agɔr agɛ,
ibibemuwe ha iyɛ umum iki ikorhe
nggu umbɔ
inum hã iba imaangge,
umum iwuri itsuke Íkpemmum ri
ifɛrhkɔmbɔ,
ikɛi umum iwuri itsɛnge ngge ra
amɛnmbɔ.>>†
17 Məcɛ unga atoma agɛ,
<<Umum isi íbvui iyitumum arhimmbɔ
nu iki ibewambɔ.>>‡
18 Ivangyɛ umbɔ aka atsũwe abin akɛrɛ ha,
asi íbvui abeembɔ idɛm-Num iyiki atsũwe
arhim.

Uyisa ukpuku ububima

19 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umɛn
iwemɛn ri ikeramɛn iyiki iwe nggu Unum
ugɛɛ umɛn iki itsĩ ra Anankɛ Aka Asar
Anangke Ananga Kishoo ri ijee adzirh
Uyesu.
20 Unga atsuruwa umɛn utsĩndĩ uwuku
ufa uku ukũwã umɛn urhɛ. Utsĩndĩ hã
uwe ru ubok urhaburhe ha ungo iki itɔng
utsĩ ra Anangkɛ Aka Asar Anangke Ananga
Kishoo. Urhaburhe ha uwu usaka iyor
Uyesu.
21 Umɛn iki iwemɛn ru nggaa uwuku
udzowe idɛm-Num uwuruwi iki idzɛu abi
Unum kishoo.
22 Nggee, umɛn ĩba ikhapa ru Unum nggu
amɛn aki idzidzɛrhe nu imangmang iyiki
iker nu amɛnkɛ aka atɛn na ashike ru
ifɛrhkɔ iyiki idɛyiwa umɛn igɛ umɛn ikorhe
iyiki ibewe nu ayormɛn umbɔ aka asorh
nggu amɛ̃ aka atɛn ikɛi.
23 Umɛn idɛ̃ɛ̃ iker ri ifosayɛ umɛn iki
irherhe, ubinkutsu uwu ha aka abemuwa
umɛn awu uner idzidzɛrhe.
24 Umɛn ikaifɛrhkɔ atsĩndĩkɛ umɛn iki ifi-
tuwe adɔka umbɔ awe ru ibibema na ako-
rha abin aka aze.
25 Umɛn niba inekukumɛn ikikɔngmɛn
abika adɔsa ru nyaka abɔɔ aka aneke
ikikɔng hã, bɔr umɛn itoma ri ifituwe
adɔka, ubinkutsu umɛn inyãmɛn unum
ibiba Ukiristo uku uyokpɔ.
26 Umɛn iba idzum ikorha abin arhim
umɛn iki imaa iyɛi ihwihwɛng idzidzɛrhe,
idɛm-Num iyiki itsũwe arhim ibvui ish-
ingge.
27 Bɔr umɛn ikpurhi iwe ru iwei itsu uvau
nu nggaa urhakpi uku ikpĩĩwe abirabɛ aka
akpɛ̃mbɔ Unum.
28 Ubɛn uwuku ukpɛ̃ɛ̃ Íkpem Umusa,
umbɔ adɛ̃ɛ̃ afɛrmbɔ unga asi ígũmbɔ atorh
uba inera ivaa use itaar adzowukumbɔ
ideka ri itsinga.
29 Uba umbɔ atsu ufai akpe ru unerwi
aka akpɛ̃ɛ̃ Ikpem, ri ifɛrhkɔmbi, awuri iko-
rha aguse ru unerwi aka akwɛɛte Ungwɛ̃
Unum, na anyanga adzirh ibibemuwe-
Num ha umbɔ aka akũ asare umɛn awe aka
atãrhã, na arhenu Ipfu-Num iyi imimuta?
Awuri ikorha anangmbɔ rimi hã.

* **10:7** Àka anyã ikɛi: Amb 40.6-8. † **10:16** Àka anyã ikɛi: Uiri 31.33. ‡ **10:17** Àka anyã ikɛi: Uiri 31.34.

30 Ubinkutsu umɛn ihwɛngmɛn unga
uwuku ugɔr agɛ, <<Ififai iwu iyimum,
awu umum iwuri ibvui ifase umbɔ iyiki
ibeweyɛ umbɔ aka akorhe.>>§ Abvui agɔr
agɛ, <<Uteijee unga awuri itsu uvau an-
ernga.>>*
31 Awu ubin iwei unera agba ra abok
Unum uwu urhɛ.
32 Àka ayita inum iyi isha umbi aka
agbaashia anyã irhirhang Unum amaa,
ivangyɛ umbi aka abima atɛ̃wã akarhãrhã
nggu ayetnum ru ubok abɔɔ.
33 Ivang iyɔɔ umbɔ arhena umbi na
adzaa umbi uver ra awiya, ivang iyɔɔ umbi
agbopa atsimbi nggu abika ahwa ikpũ
ayetnum hã.
34 Umbi agũmbi atorh abirabɛ aka awe
ru ugborzĩ na awembi ru itɛnamɛn ivangyɛ
umbɔ aka avur abinmbi, ubinkutsu umbi
ahwɛngmbi agɛ umbi awembi ru ubin
ukpuku uze unangkpɔ nu uwe ugbagbaa.
35 Nggee àka niba atarkumbi iker
amɛnmbi, ngge iwuri idzaa umbi nggaa
itosa.
36 Imɛ̃ngge umbi abima, ngge itsú ri
ivangyɛ umbi aka imaa ikorhu ubinkpi
Unum aka abee, umbi awuri iyɛimbi
ubinkpi unga aka abemuwa umbi.
37 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ, <<Ri ivanga
ukunjiir,
unga uwuku ububa ha awuri
ibibanga,
asi ídãrhũnga.
38 Bɔr unermum uwuku urhika awuri ibɛk
ru utsĩndĩ imangmang.
Amɛnmum asi ígũke ibɛn unga,
unga aba agũ iwei abvui azĩa ra andz-
ing.>>†
39 Bɔr umɛn isi iwemɛn ikpũ abika agũ iwei
na abvui azĩ ra andzing azĩa atsim, bɔr
umɛn iwe abika awe ru imangmang na
akpo ififɔrh.

11

Abi imangmang

1 Imangmang iwu ikeramɛn ru ubinkpi
umɛn iki ifosa, ihwɛng abinkɛ asu aka
anasi inyãke ugɛ awu idzidzɛrhe.
2 Iwe ru ubok imangmang hã Unum aka
ayɛi abi isha.
3 Awe ri imangmang umɛn iki ihwɛng
ugɛ Unum akũ irhɛm amunu upfunga,
ngge itsú abinkɛ umɛn iki inyã, asi
imunumbɔ ake ru ubok abinkɛ umbɔ aka
adɛ̃ɛ̃ anyã.
4 Awe ru ubok imangmang Uhabirha
aka adzowe Unum idɛm-Num iki izeyɛ iki
inangngge iyi Ukayinu. Awe ru ubok
imangmang umbɔ aka anyã unga arhiku
uner, ivangyɛ Unum aka arherhi iyiki ize
ri itsinga ri iyɛi ízũwãnga. Unga aka akpea,
bɔr icɛrɛ ru ubok imangmangnga unga ana
arherha arherhe.
5 Awe ru ubok imangmang umbɔ aka
ashupu Uenɔk nggu urhɛ ngge itsu unga asi
inyãã akpe. Asi inyãmbɔ unga, ubinkutsu,
Unum aka ashupa unga azĩa. Anera
ahwɛngmbɔ ugɛ Uenɔk atsu Unum agũibɛn,
umbɔ adɔrha ashupa unga.
6 Imangmang iba ishingge, asi ídɛ̃ɛ̃ atsu
Unum agũa ibɛn, ubinkutsu awu ufang
kishoo uwuku uba ukhapa ru Unum awe
ru imangmang ugɛ Unum awea, ikɛi unga
ani idzowe itosa ru kishoo abika abeea
unga.
7 Awe ru ubok imangmang, Unuhu aka
agbishu ukhukhɔɔ amɛ̃ ukugɔng ngge itsú
unga afɔrh aner iyanga ri itsi abin aka
abewe Unum aka adɛyiwe unga agɛ awuri
ibake. Unga akorha akɛrɛ ha ubinkutsu
unga awea ri iwei Unum akarhãrhã. Ri
ikorha akɛrɛ unga atsu uvau ru upfunga
nu unga awe uner uwuku ukpo ukam
irhirhika iki iba ri imangmang.
8 Awe ru ubok imangmang, Uibrahim
aka adɔsu Unum ri ivangyɛ Unum aka
adɛyiwe unga azĩ abĩ akase, akirakɛ unga
aka abemuwe unga aka iwe uner ukam
ake. Unga adɔsa azĩã, unga uwi anasi
ihwɛnga anangkɛ unga aka izĩ.
9 Awe ru ubok imangmang unga aka awu
utsen asei ra abĩ hã Unum aka abemuwe,
unga asei ru atsurha, unga nu Uishaku nu
Uyakubu, aka akpo ukam ibibemuwe ha
ru unga.
10 Uibrahim adɛ̃ɛ̃ idzɛu uteukpi Unum
aka igbisha na adzin, uteu ha uwe ru atarh

§ **10:30** Àka anyã ikɛi: Iva 32.35. * **10:30** Àka anyã ikɛi: Iva 32.36; Amb 135.14. † **10:38** Àka anyã ikɛi: Uha 2.3,4.

idzin aki ugbagbaa.

11 Awe ru ubok imangmang Usaratu aka adɛ̃ɛ̃ amar ungwɛ̃ ri ikɔ̃ner, nu ngge iki iwe ugɛ unga awu ukpirh. Unga adɛ̃ɛ̃ amara ubinkutsu awea ri imangmang ugɛ uwuku ubemuwe ha awu uner idzidzɛrhe.

12 Nggee ru ubok Uibrahim, uwuruwi aka akɔ̃ɔ̃ akpurha abɔr akpe, umbɔ amar anang arhɛrhɛ ru nyaki ídzɛr afã use ru nyaku uzuzeu ra abang ukau ukugɔng umbɔ aka asi ídɛ̃ɛ̃ avarhumbɔ.

13 Kishoo aner abɛrɛ asei ri imangmang. Ivangyɛ umbɔ aka akpe, asi iyɛimbɔ abinkɛ Unum aka abemuwe umbɔ, bɔr umbɔ anyãmbɔ abin hã uku ukaa na agũmbɔ ibɛn inyã ake. Ikɛi umbɔ abemumbɔ ugɛ umbɔ awu atsen na asi iwembɔ abi upfung.

14 Abirabɛ iki idzowe ikpũ ideka iyɛrɛ adɛyiwe ra awiya ugɛ umbɔ abee abĩ akimbɔ.

15 Umbɔ aba adɛ̃ɛ̃ ikaifɛrhkɔ ri itsi anangkɛ umbɔ aka abɔre, umbɔ awuri ikpombɔ ivang iyiki ibvui izĩ.

16 Nu ngge iki iwe rimi, umbɔ atsu amɛnmbɔ abee abĩ aka azea, akirakɛ aka awe ra afã. Nggee, Unum asi igũa atsa umbɔ ayisa unga ugɛ unga awu Unummbɔ, ubinkutsu unga aka agbishuka uteu ru umbɔ.

17 Awe ru ubok imangmang ivangyɛ Unum aka aviru Uibrahim, unga anɛmuwe Uishaku awu idɛm-Num. Unga aka ayɛi ibibemuwe ha, ibɔr uku ukpɛɛ unga afɛre unanyĩ ungwɛ̃nga,

18 nu ngge iki iwe ugɛ Unum aka arherhunga nggu Uibrahim agɛ, <<Awu ru ubok Uishaku ungo uku ikpo unangwi umum iki ĩbemuwa ungo.>>*

19 Uibrahim avarhe ra amɛnnga agɛ awu idzidzɛrhe Unum adɛ̃ɛ̃ azituka unga ra akpe. Unera adɛ̃ɛ̃ agɔra agɛ ungwɛ̃nga aka akpea na abvui aba ru unga.

20 Awe ru ubok imangmang Uishaku aka atsuke idorh ru Uyakubu nu Isuwa ra abinkɛ aka iba ra asu.

21 Awe ru ubok imangmang Uyakubu, ivangyɛ unga aka abee ikpe, unga atsuke idorh ra angwɛ̃ Uyusuf ikivarhambɔ. Unga asũrhĩ itsinga ri igbongnga na adzowe igɔng ru Unum.

22 Awe ru ubok imangmang, ivang akpe Uyusuf iki iyo, unga arherha arherhe akika adzek abi Uisrairha ru Umasar, na adɛyiwe umbɔ ubinkpi umbɔ aka ikorhe nggu apfupfu iyornga.

23 Awe ru ubok imangmang umbɔ abika amar Umusa awɔke unga afɛ̃ɛ̃ ataar, ubinkutsu umbɔ anyã ungwɛ̃ hã awuwea, ngge itsu umbɔ asi igũmbɔ iwei arherhe uyɛrhe.

24 Awe ru ubok imangmang Umusa aka aseng, unga akpɛ̃ɛ̃ umbɔ ayisa unga agɛ ungwɛ̃ unapa Ufir'auna.

25 Unga asɛng ihwa ayetnum nggu aner Unum nu unga aka igũibɛn arhim ri ivang iyiki ici.

26 Unga abemu iyiyɛi ri itsok Ukiristo nu unga aka iwe ru kishoo abin akagɔng ru Umasar, ubinkutsu unga atsu amɛnnga ri itosanga.

27 Awe ru ubok imangmang unga aka abɔre abĩ Umasar, asi igũa iwei avɔm uyɛrhe, abimunga ubinkutsu, unga anyã uwuruwi umbɔ aka asi idɛ̃ɛ̃ anyãmbɔ nggu asu.

28 Awe ru ubok imangmang Umusa aka aden Irhowa Iyiki Igar Utɔng, unga akũ adzirh amisuwe, ngge itsú uwuruwi aka ifɛr akã angwɛ̃ asi íbangunga abi Uisrairha.

29 Awe ru ubok imangmang abi Uisrairha aka agar Ukau Ukpuku Ubãrhã ru nyaka abĩ aka akoyi, bɔr ivangyɛ abi Umasar aka abee igar, amɛ̃ afɛre umbɔ.

30 Awe ru ubok imangmang ufɔm uteu Ujeriko uku ugba ru uzɛ̃rhãmbɔ aka adzipu ufɔm hã inuma utɔɔva.

31 Awe ru ubok imangmang Urahab unggoyi ha, umbɔ aka asi ifɛrmbɔ unga nggu abika akpɛ̃ɛ̃ Unum, ubinkutsu unga ayɛisa abika azĩ arhi abĩ hã ri iwɔk.

32 Nu umum ibvui irherhu use? Ishimum ri ivang iyiki irherha arherhe ri itsi Ugidiyon, Ubarak, Usamson, Ujefta, Udauda, Usamairha, nu abika asɔm Arherhu-Num hã.

33 Awe ru ubok imangmang abɛrɛ ha aka agha unggbaashi nu íyɛrhe, atõ itser iyiki irhika, ayɛi abinkɛ umbɔ aka abemuwe, abvure angwĩ utɛ̃rhĩmi,

* **11:18** Àka anyã ikɛi: Ing 21.12.

34 irhiwuwe igigar ikon urha, umbɔ ashɔɔr ri ighigha akon akika ader, atsu ighɛpa iwu iker ru umbɔ, awe abika aker ri iwa, na atsu abi iwa abĩ akase atĩ.
35 Akatsɛrh ayɛimbɔ anermbɔ aka akpe na asok nggu urhɛ. Abɔɔ akwɛre umbɔ ugwɛɛ. Abika ayɛi ugwɛɛ ha asi ibeembɔ umbɔ atsũwe umbɔ ngge itsú umbɔ abvui asok nggu urhɛ uku uzea.
36 Arhena abɔɔ na akwɛre umbɔ ugwɛɛ nggu asharhe, umbɔ akũ inyãwã abow umbɔ na atsuke umbɔ ru ugborzĩ.
37 Atang atarh ru umbɔ, akũ ikon iki izharha acucii agasha umbɔ agbɛra avaa, na afɛre umbɔ nggu akon aka ader. Atsim abvur itsurhi nu aki ibũ, ashimbɔ ru ubin. Asei ra ayetnum nu anera akorhuwe umbɔ iyiki ibewe,
38 ayarhe ri inang uzuzeu nu ikɛi atsi igũ nu atai nu ingwĩ aki iwe ra abĩ. Irhirhika anera ru upfunga isi iyongge iyi abɛrɛ ha.
39 Nu ngge iki iwe ugɛ Unum adzowuka ideka iyiki ize ri imangmangmbɔ, umbɔ asi iyɛimbɔ ubinkpi Unum aka abemuwe.
40 Unum agbisha abin aka azea ru umɛn, ngge itsú umɛn nggu umbɔ iwe uku kpengkpeng urhɔnga.

12

1 Abɛrɛ ha kishoo aka adɛyiwe ugɛ umbɔ awembɔ ri imangmang ru Unum, ikɛi umbɔ ani izɛrha umɛn kishoo. Nggee umɛn itare abina kishoo aka ikɛn umɛn, nu ikɛi ubɛn arhimkɛ aka akpɔm umɛn uku ugbong. Umɛn ibima ni ikorhu ubɛn abinkɛ Unum aka adzaa umɛn ikorhe.
2 Umɛn itsu asumɛn ru Uyesu, unga awu uwuruwi aka adzaa umɛn imangmang ikɛi unga awuri iyika umɛn ngge itsuifɛr. Unga asi ibemunga atsa igãrhãmau ucucii ha, bɔr unga abima ngge, ubinkutsu unga ahwɛnga anggɔmkɛ aka iba. Icɛrɛ unga asei nu ubok ugha anang isei Unum.
3 Àka arhi anyã utsak uwurɛ aka abima ikpikpɛ̃ɛ̃ abi arhim, ngge itsú umbi asi ígũmbi azhe use atsũwũkumbi amɛnmbi.

Unum amesuwe amɛn ra angwɛ̃nga

4 Ri ititɛ̃wãmbi nggu arhim, umbi anasi itɛ̃wã atsĩmbi iyi akpe.
5 Umbi aka ayirukumbi ifififitayɛ umbɔ aka akorhuwa umbi ru nyaka angwɛ̃nga ri itsɛng Arherhu-Num? Unga agɔr agɛ,
<<A ungwɛ̃mum, niba ukwɛɛrkɔ imesuwe amɛn iyi Uteijee.
Niba utsũwũkɔ amɛnngo unga aba atsɛrhunga ungo.
6 Ubinkutsu Uteijee aka isaka amesuwe amɛn ru abirabɛ unga aka abema,
na amesuwe amɛn ra abirabɛ unga aka ayɛi umbɔ awu angwɛ̃nga.>>*
7 Àka abima nggu ayetnum, ubinkutsu, ake awe imesuwe amɛn Unum aka akorhuwa umbi ru nyaka angwɛ̃. Ungwɛ̃ uwukusong utɛnga asi imesuka unga amɛn?
8 Awuri imesukumbɔ amɛn ru ubɛn uwɛkuci. Uba umbɔ asi imesuwambɔ umbi amɛn, umbi awu abirabɛ umbɔ aka amar ru ugba, umbi asi iwembi angwɛ̃nga abi idzidzɛrhe.
9 Ikɛi, umɛn iwemɛn ra atesmɛn abi upfung umbɔ iki imesuwa umɛn amɛn, umɛn iki isaki idzowe umbɔ imor. Imɛ̃ngge umɛn igbishi iyɛi imesa iyi Utei uwu ípfu inangmɛn iyi upfung ru umɛn iwe ru urhɛ.
10 Atesmɛn abi upfung amesuwa umɛn amɛn ri ivanga ukunjiir ru ubinkpi umbɔ aka anyã ukpɔ urhika, bɔr Unum amesuwa umɛn amɛn ru iyiki ize umɛn, ngge itsú umɛn ima ikpo ugau ri isisar iyinga.
11 Ri ivang imesa amɛn hã umɛn isi isaki ĩgũmɛn ibɛn, umɛn ini igũ ighong. Bɔr akɛrɛ ha aba amaake, abirabɛ aka ayɛi imesuwe amɛn hã, irhirhikayɛ umbɔ aka akpo ri imesuwe amɛn hã iwuri itsu umbɔ akpo ididɔɔr.
12 Nggee, àka abera abokmbi akika agũ azhe na atsu atsurhukmbi akika agũ azhe aker.
13 Àka avi atsĩndĩmbi arhika, ngge itsú andaidakmbi akika asheri iker niba akhɔruke, bɔr awuri ikerhuke.

Igbiir ato nu ififita

14 Àka abee utsĩndĩ uwuku asei uku ughwɔɔw nggu anera kishoo na awu asasar, ubinkutsu isisar iba ishingge unera asi ínyãã Uteijee.
15 Àka angwɛ̃dzɛn utsur unera asi ikpoa imimutu Unum na niba neke ikpere iseng

* **12:6** Àka anyã ikɛi: Uny 3.11,12.

itsu ayetnum ni idakuwe amɛn anera arhɛrhɛ.
16 Unera niba awea ra anyɔna use uwuku
usheri iwei Unum ru nyaku Uisuwa, uwu-
ruwi aka agoshe ugau ukam ikɔ̃ner ukã
ungwɛ̃ ngge itsú unga ayɛi utubin ubingha
unying.
17 Ru nyaka umbi aka ahwɛng, unga aka
abee iyɛi ukam idorh ha iyi ukã ungwɛ̃, bɔr
umbɔ akpɛ̃mbɔ unga. Unga asi ikpoa ivang
iyiki igbisha, nggayɛ unga abee idorh ha
nggu anyĩ.

Igũ iyi iwei nu igũ iyi anggɔm

18 Umbi anasi ibambi ri Igũ Usinai iyiriyɛ
umbɔ aka adɛ̃ɛ̃ abanga, iyiriyɛ iki ikpĩĩ
nggu urha nu uzĩ uku ugburhuk nu ufin
inai nu ugba uku uker
19 nu ibar utsom nu urhɛmkpi uku itsu
abika agũ ukpɔ ashɔ̃rhã agɛ ukpɔ niba ub-
vui urherhukpɔ arherhe nggu umbɔ.
20 Ubinkutsu, umbɔ asi idɛ̃ɛ̃ abimumbɔ
nggu itsitsu ha iki igɔr igɛ, <<Uko ijuɛ iba
ibangungge igũ hã, awu ufang umbɔ afɛr
ngge nggu atarh.>>†
21 Abin hã umbɔ aka anyã awu abin
iwei akarhãrhã utsɛku Umusa aka agɔr agɛ,
<<Iwei itsu iyormum izang.>>‡
22 Bɔr umbi aba ri Igũ Usihiyona, ru
uteu Unum uwu urhɛ ukpurukpi uku
uwe Urusharhima uwu afã, anangkɛ
ikikɔng ípfu itser-Num anera aka asi ídɛ̃ɛ̃
avarhumbɔ iki igɔmanggɔm.
23 Anang hã awu anangkɛ ikikɔng akã
angwɛ̃ abika adɔsa aka awe, abirabɛ at-
sokmbɔ aka atsɛng ra afã. Umbi aba ru
Unum uwuku utsu uvau anera kishoo,
nu ípfu abika arhika umbɔ aka awu uku
kpengkpeng.
24 Umbi aba ru Uyesu uwuruwi aka
atsu ibibemuwe-Num iyiki ifa iwe ru ubok
adzirhnga hã umbɔ aka amisuwe ake ri
itsũwe arhim. Adzirh ha arherha arherhe
aka aze anangke adzirh Uhabirha.
25 Àka arhi utsur umbi akpɛ̃mbi unga
uwuku urherha arherhe. Ubinkutsu umbɔ
aba asi ishɔɔrmbɔ ri ivangyɛ umbɔ aka akpɛ̃
uwuku udzowe umbɔ isarhe iyiki igbiir ato
ru upfung, umɛn isi íshɔɔrmɛn, umɛn ĩba
ikpɛ̃mɛn uwu ha aka adzaa umɛn isarhe ha
iyiki idzeka afã.
26 Ri ivang hã Unum aka arherha
arherhe ri Igũ Usinai, urhɛmnga uzusuwe
abĩã, bɔr icɛrɛ unga aka abemuwanga agɛ,
<<Umum izusu abĩã idiki unying, ikɛi asi
íwea abĩ ukpekũ, bɔr nggu afã.>>§
27 Irhɛm hã, <<Idiki unying ikɛi,>>
idɛyiwa itsũwe abinkɛ umbɔ aka amuna
aka adɛ̃ɛ̃ izusa awuri itsũwe ake. Ngge itsú
abinkɛ aka asi ízusuke ama abɔr.
28 Nggee, umɛn itar uwɛɛ ubinkutsu,
umɛn iki iyɛimɛn Iyɛrhayɛ iki isi ízusungge.
Ikɛi umɛn idzowe igɔng Unum nggu iwei
nu imoryɛ unga aka abee,
29 ubinkutsu <<Unummɛn awu urha
ukpuku ukpĩĩwe.>>*

13

Ififita iyiki imasha

1 Àka abema adɔka ru nyaka angwɛ̃ uyi.
2 Niba ayirukumbi iyɛi atsen, ubinkutsu
ikorhe rimi hã itsu abɔɔ ayɛi ípfu itser-Num
na asi ihwɛngmbɔ.
3 Àka ayita abi ugborzĩ ugɛɛ abow umbi
urhɔnga, nu abika ahwa ayetnum ugɛɛ
umbi anu ihwa urhɔnga.
4 Umbi kishoo àka adzowe imor ri ipfuna.
Ukutsɛrh nggu ukutsak awe ru idzidzɛrhe
ra adɔka, ubinkutsu Unum awuri itsu uvau
ru ubɛn unerwi aka atoma-dak use irha
nggu unerwi unga aka asi ipfununga.
5 Àka atsũwe amɛnmbi ri ibemu uhwɛk,
àka ashur nggu ubinkpi umbi aka awer-
akpɔ. Ubinkutsu, Unum aka agɔra agɛ,
<<Umum isi ínekamum umbi,
isi ítsũwãmum umbi.>>*
6 Nggee umɛn irherhe nggu ikeramɛn igɔr
igɛ,
<<Uteijee unga awu uwuku iyika umum,
umum isi ígũmum iwei.
Unera adɛ̃ɛ̃ akorhuwa umum use?>>†
7 Àka ayita anggbaashimbi abika ame-
suwa umbi Arherhu-Num. Àka arhi ikpũ
isiseimbɔ na amesi imangmangmbɔ.
8 Uyesu Ukiristo asi ífarunga! Unga awe
ru nyaka ha arhɛkɛ nu irherɛ nu ugbagbaa.

† **12:20** Àka anyã ikɛi: Idzi 19.12,13. ‡ **12:21** Àka anyã ikɛi: Iva 9.19. § **12:26** Àka anyã ikɛi: Uhag 2.6. * **12:29** Àka anyã ikɛi: Iva 4.24. * **13:5** Àka anyã ikɛi: Iva 31.6. † **13:6** Àka anyã ikɛi: Amb 118.6,7.

9 Niba neke imesa iyikise inyangungge amɛnmbi. Azea umbi akpo ififita ri imimutu Unum, asi iwea ri imesa ri itsi abingha, iyiriyɛ iki isi iyikungge abika atsu amɛnmbɔ ru ngge.
10 Umɛn iwemɛn ru ubeu ha abika adzowe idɛm-Num ru utsurha ashimbɔ ri ijee iyiki igha ubin umɔ.
11 Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num aka isaka akũ adzirh atsĩ ra Anankɛ Aka Asar Anangke Ananga Kishoo awe idɛm-Num arhim, bɔr ijuɛɛ umbɔ akpĩĩwe ru undzing utepa.
12 Ngge itsu Uyesu ikɛi aka ahwa ayetnum ru undzing utepa atsu anera asar nggu adzirhnga.
13 Awu ufang umɛn idze izĩ ru unga ru undzing utepa ni igasha ra atsakɛ unga aka abima.
14 Ubinkutsu umɛn ishimɛn ru uteu ukpu ugbagbaa ru upfung ukpirɛ, bɔr umɛn itsu asumɛn idzɛu uteukpi uku iba.
15 Nggee, umɛn idzowe ikpikpoi ru Unum ru nyaki idɛm-Nummɛn ru ubok Uyesu, iyiriyɛ iki iwe izũwãyɛ umbɔ aka adzowe ra angwĩ na agɔr agɛ unga awu Uteijeemɛn.
16 Na niba ayirukumbi ikorhe iyiki ize na agashu ubinkpi umbi aka awerakpɔ nggu adɔka, ubinkutsu ikpũ idɛm-Num iyɛrɛ itsu Unum agũibɛn.
17 Àka adɔsa anggbaashimbi na akorhu ubinkpi umbɔ aka agɔr, ngge itsú umbɔ akorha akɛrɛ nggu anggɔm, asi íwea nggu ibvun arherhe, iyiriyɛ iki isi íyikangge umbi. Ubinkutsu umbɔ anu idzɛu umbi nu umbɔ awuri avarhuwe irhɛ itsermbɔ ru Unum.
18 Àka afɛna-Num ru umɛn. Umɛn ihwɛngmɛn umɛn ishimɛn ru uvau ru ubɛn utsĩndĩã, nu umɛn ibee ikorha abinkɛ aka arhika ra abina kishoo.
19 Umum ĩdzumi ibee afɛn-Num ĩgɛ Unum ama atsu umum ibvui ĩba ru umbi ifififitem.

Idorh nu imimasha ighwe

20 Unum uwu ididɔɔr unga asoyiwe Uteijeemɛn Uyesu ra akpe, uner idzɛu idɔi uwuku ugɔng, ru ubok adzirh ibibemuwe-Num iyi ugbagbaa.
21 Unga ama adzaa umbi kishoo abina akaze ngge itsú umbi akorha abinkɛ unga aka abee, na atɔ̃ itser ru umɛn iki itsu unga agũibɛn, ru ubok Uyesu Ukiristo. Ikpikpoi izĩ ru unga ugbagbaa. Iwerimi.
22 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umum ishɔ̃rhã umbi aka akpeto ri ifififitayɛ umum iki itsɛnga umbi, ubinkutsu umum itsɛnga umbi ukunjiir.
23 Umum ibee umbi ihwɛng ugɛ ungwɛ̃mɛn Utimoti aka adzeka ru ugborzĩ. Unga aba abanga nggimi ifitem, umum uwuri ikũ nggu unga ivangyɛ umum iki iba iyepa umbi.
24 Àka aghwe anggbaashimbi kishoo nu kishoo abika adɔsa ungɔmɔ. Abika adɔsa ra abi Uitarhiya aghwe umbi.
25 Imimutu Unum ima iwe nggu umbi kishoo.

Ubvur uwu Uyaku
Utsutson ri itsi ubvur Uyaku

Awu Uyaku Atsɛng ubvur uwurɛ. Abɔɔ akaifɛrhkɔ ugɛ atsɛng ubvur uwurɛ ra amɛk aki 45-50 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu. Utsutson udɛyiwe ugɛ Uyaku uner uwuku utsɛng ubvur uwurɛ awu ungwɛ̃mbɔ Uyesu (Umat 13.35; Umar 6.3).

Uyaku atsɛng ubvur uwurɛ amesuwe <<abika adɔsu Uyesu anui usɔkdũmɛn hã aka asita amaa upfunga.>> Uner uwuku utsɛng ubvur ha akũ irhɛm arherhe arhɛrhɛ amesuwe imesi itsoi nu imesi iyiki ikpɔm amɛn abika adɔsa nu ikikorhambɔ. Unga amesuwe itsi arherhe arhɛrhɛ ri itsi abika adɔsa. Itsi arherhe ha iwu iwe ru ubin nu isheru ubin, iviviri, amɛn aka aze, amɛn aka abewe, imangmang nu ikikorhe, itser arhɛm, itsoi, ifuw, iberi itsi nu irhɛrhi itsi, itsu uvau ra abɔɔ, igbana, idɔngamɛn, nu ifɛn-Num.

Ubvur ha idɛyiwe ugarh ukpu imangmang nggu itser, nu imesi iyi ibibɛk iyi abika adɔsa.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1)*
Imangmang nu itsoi *(1.2-8)*
Iwe ru ubin nu isheru ubin *(1.9-11)*
Iviviri *(1.12-18)*
Igigũ nu ikikorhe *(1.19-27)*
Igbiir ato ri itsi isɛng asu *(2.1-13)*
Imangmang nu itser *(2.14-26)*
Uner uwuku udɔsa nu urhɛmnga *(3.1-18)*
Uner uwuku udɔsa nu upfung *(4.1–5.6)*
Imesa iyɔɔ *(5.7-20)*

1 Ighwe idzeku Uyaku ugãrhã Unum nu uwu Uteijee Uyesu Ukiristo. Izĩ ra abika adɔsu Uyesu anui usɔkdũmɛn hã aka asita amaa upfunga.

Iviviri nu andeya

2 Àka anyanga ake awe abin anggɔm, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ivangyɛ ikpũ andeya arhɛrhɛ aka ikpo umbi,
3 ubinkutsu umbi ahwɛngmbi iviviri imangmangmbi ngge itsú ibibimambi.
4 Àka amesa ibima ru ubɛn ubin ngge itsú umbi akɔ̃ na awe undzumunga, asi ishembi ru ubin.
5 Unera ru umbi aba abeenga itsoi, unga arhusu Unum, uwuku udzowe izũwã ru kishoo na asi ibeenga uvau, awuri idzowuka unga.
6 Bɔr ivangyɛ unga aka irhusa, awu ufang unga awe ru imangmang asi ícanga. Ubinkutsu, uner uwuku ucang awe ru nyaki ibɔrh amɛ̃ ukau ukugɔng, ukukom iki iyii ni idzui ukau ha.
7 Ikpũ uner ha niba akaka ifɛrhkɔ iyɛi ubɛn ubin ru Uteijee.
8 Unga awu uner amɛn avaa, asi ingwɛ̃ɛ̃ amɛnnga ananga unying ri ikikorhanga.

Iwe ru ubin nu itsũwã

9 Uneke uwuku udɔsu Uyesu aka awu utsũwã afĩrhã ugɛ ra asu Unum unga awu nggaa uner.
10 Bɔr uwuku uwe ru ubin afĩrhã ugɛɛ unga asi iwea ubin ra asu Unum, ubinkutsu unga awuri ikikoyi ru nyaka ífur ubĩĩ.
11 Ivang ishaa unum iba idzek imani iki isaki itsu ífur ubĩĩ ukoyi igba nu izengge igwirngge. Rimi hã uner ubin aka ikpe ru uzɛ̃rhãnga ukpu igoyi igoi.

Ayetnum nu iviviri

12 Idorh iwe iyi unerwi aka abima ri iviviri, ubinkutsu unga aba ananga ivivira ha, awuri iyɛsa itosa urhɛ Unum aka abemuwe kishoo abika abema unga.
13 Ivang undeya uba uwemgbɔ, unera niba agɔra agɛ, <<Unum unga andeya umum.>> Ubinkutsu, asi íkũ iki ibewe adeyimbɔ Unum, ikɛi unga nibikanga asi ídeyinga unera.
14 Bɔr undeya iwuri ibamgbɔ ru unera ri ivangyɛ ikponi iyiki ibewe iki irhɛm unga, ihwa itsinga.
15 Mɔcɛ ikponi iyiki ibewe iba itsĩ ru unera, iki isaki imar arhim. Ivang arhim aka iseng amaa, ake amar akpe.
16 Umbi aze angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, niba arhɛmmbɔ umbi.
17 Ubɛn izũwã iyiki ize nu undzumu izũwã idzeka afafã, idzeku Utɛ uwuku umunu írhirhang ra afã. Unga asi ífarunga ru nyaku uzirhzĩ uku idziu.

18 Unga asɛng imarmɛn ri irhɛm idzidzɛrhe, ugɛ umɛn ima iwe íkpũrhã inggbaashi ugarh ra abina kishoo unga aka amuna.

Ikpe ato nu ikikorhe

19 Umbi aze angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, àka ahwɛng ugɛ ubɛn unera afɛ̃rhĩ igigũ, bɔr niba azanga arherhe, na azanga igũ avɔm.
20 Ubinkutsu, unera asi íkũ avɔmnga akorhunga abin aka arhurhika Unum aka abee.
21 Nggee, àka atare ubɛn amɛn ishĩ hã aki arhim nu urhɛrhɛ ibewe iki imaa ananga, àka angwɛ̃dzɛn na ayɛi irhɛm hã umbɔ aka adoi ra amɛnmbi, iki idɛ̃ɛ̃ akũ umbi izĩ ififɔrh.
22 Niba agũ irhɛm ukpekũ na arhɛmmbi atsimbi. Àka atɔ̃ itser nggu ngge.
23 Ubɛn uner uwuku ugũ urhɛm na asi itɔ̃ɔ̃ itser nggu ukpɔ, awu ru nyaku unerwi aki irhi asunga ri irhi.
24 Unga anyã itsinga na azɛ̃rhã azĩã, kanying na ayiruka ikpũ unyɛ̃ɛ̃nga uku uwe.
25 Bɔr unerwi aka angwɛ̃dzɛn na arhi uku kpengkpeng ikpem iyiki idzowe ukam, na akorha ake, asi iyiruka ubinkpi unga aka agũ, bɔr atɔ̃ itser nggu ake, awuri itsukukumbɔ unga idorh ru ubinkpi unga aka ikorhe.
26 Unera aba akaifɛrhkɔ ugɛ unga awu uner agbeyi na asi ikpɔma arhɛmnga, arhɛm itsinga, agbeyanga awu ibɛm.
27 Agbeyakɛ Unum Utɛmɛn aka iyɛi ru nyaki isisar aki idzidzɛrhe awu riminɛ, akika afuka atsɛ̃rhãpfu, nu angwɛ̃rhãpfu ra ayetnummbɔ, na asi ineke abin upfung adakuke unga.

2

Àka aneke itɛngasu

1 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ru nyaka abi imangmang ru Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo, Uteijee ikpikpoi, àka aneke itɛngasu.
2 Agɛ unera atsĩwã ri ikikɔngmbi, atsu imang uzinarhi ri itoknga nu atorho aka aze nu utsũwã ikɛi atsĩwã nggu ashaka atorho.
3 Umbi aba adzowe uner uwuku utsim atorho aka aze ha imor ugɛ, <<Uba usei ra anang isei aka azea,>> bɔr umbi agɔr utsũwã hã agɛ, <<Udɛ̃ɛ̃ nggɔɔ,>> use <<Useisa abĩ ukhapa ra andaidakmum,>>
4 umbi asi itɛngmbi asu nukpɔ na awu abika atsu uvau adɔkambi nggu ifɛrhkɔ iyiki ibewe?

5 Àka akpeto, aze angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, Unum asi isɛng atsũwã ra asu upfunga umbɔ awe abi ubin ri imangmang na anyangu ukam Iyɛrhe afã hã unga aka abemuwe abika abema unga?
6 Bɔr umbi arhena atsũwã. Asi iwea abika awe ru ubin ayɔm umbi? Asi iwea umbɔ aka isaka akũna umbi azĩ ukotu?
7 Asi iwea umbɔ aka isaka arheni itsok Uteijeembi uwuku uwu ru ugarh?

8 Umbi aba adɔsumbi Íkpem Iyɛrha ha ri itsɛng Arherhu-Num, aki igɔr igɛ, <<Ubemu udɔkango ru nyaki itsingo,>>* ungo ukorhe uku urhirhiki nukpɔ.
9 Bɔr umbi aba atɛngmbi asu, umbi awu ra arhim, umbi aka agba uvau izharhuwe Íkpem.
10 Ubɛn unerwi aka adɔsi Íkpem kishoo aba azharhuka unying, aka agba uvau azharhuwe kishoo nukpɔ.
11 Ubinkutsu uwuku ugɔr agɛ, <<Niba utomungo-dak,>>† ikɛi agɔr agɛ, <<Niba ufɛrɔ uner.>>‡ Ungo uba usi itomungo-dak, bɔr ufɛrɔ unera, ungo uku uzharhuwe Íkpem nukpɔ.

12 Àka arherhe na akorhe ru nyaka abirabɛ aka itsu umbɔ uvau ri ikpem iyiki idzowe ukam.
13 Ubinkutsu Unum awuri izharha arherhe iyiki isheru atorh ra abirabɛ aka ashimbɔ ra atorh. Bɔr atorh awuri inangke itsu uvau.

Imangmang nu ikikorhe

14 Awu use uwu izea, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, unera aba agɔr ugɛ unga awea ri imangmang bɔr asi ikorhunga ngge? Ikpũ imangmang hã iwuri ifɔrhngge unga?

* **2:8** Àka anyã ikɛi: Urha 19.18. † **2:11** Àka anyã ikɛi: Idzi 20.14; Iva 5.18. ‡ **2:11** Àka anyã ikɛi: Idzi 20.13; Iva 5.17.

15 Uba ungwɛ̃mbi use unapumbi ashia ra
atorho use ubingha,
16 unying ru umbi aba agɔr unga agɛ,
<<Uzĩ uku utɔɔ, Unum ama adzaa ubinkpi
ungo uku itsim nu ugha,>> bɔr asi iko-
rhukanga ubinkpi unga aka abee, awu use
izea?
17 Rimi hã, imangmang nibikangge,
unera aba asi ikũ atõõ itser nggu ngge, iki
ikpengge.
18 Bɔr uwɔɔ awuri igɔr agɛ, <<Ungo uwe
ru imangmang, umum iwe ru ikikorhe.>>
Udɛyiwa imangmango iyiki ishingge ri
ikikorhe, umum idɛyiwa imangmangmum
ri ikikorhamum.
19 Ungo uweɔ ri imangmang ugɛ Unum
awu unying. Aze! Uko ípfu iyiki ibewe
iwengge ri imangmang rimi hã, na atsu
umbɔ agũ iwei ayormbɔ azang.
20 Ungo ugugge uner, ungo ubee umbɔ
adɛyiwa ungo imangmang iki ishingge ri
itser iwu ibɛm?
21 Asi iwea itser utokamɛn Uibrahim aka
adzowe ungwɛ̃nga Uishaku ru ubeu idɛm-
Num, itsu umbɔ anyanga unga awu uner
uwuku urhika?
22 Ungo unyaɔ imangmangnga iki izɛ̃rhã
nggu ikikorhanga itsu imangmangnga iwe
undzumunga ri ikikorhanga.
23 Ngge itsuifɛr itsɛng Arherhu-Num iki
igɔr igɛ, <<Uibrahim aka awe ru imang-
mang ru Unum itsu Unum anyanga unga
awu uner uwuku urhika.>>§ Ngge itsu
umbɔ ayisa unga uwɛrhu Unum.
24 Umbi anyãnɛ, asi ínyangu unera awea
uner uwuku urhika ru ubok imangmang
ukpekũ, bɔr ru ubok itsernga ikɛi.
25 Rimi hã, umbɔ aka anyangu Urahab
unggoyi ha awu uner uwuku urhika ru
ubok ubinkpi unga aka akorhe, ri ivangyɛ
unga aka awɔke abika arhi anang hã, na
adene umbɔ adɔsu utsĩndĩ uwukuse
26 Ru nyaka iyor iki ishingge ru ipfu ngge
iki ikpengge, iwe rimi hã imangmang iki
ishingge ri ikikorhe iki ikpengge.

3

Ikpɔm arhɛm

1 Asi iwea irhɛmbi aka iwe abika ame-
suwe, umbi aze angwɛ̃mɛn nu anapumɛn,
ubinkutsu umbi ahwɛngmbi ugɛ umɛn
abika amesuwe awuri izharha arher-
hamɛn anangmbɔ abɔɔ.
2 Umɛn kishoo igbeimɛn irhak ra atsĩndĩã
arhɛrhɛ. Unera aba asi igbaa irhak ru
ubinkpi unga aka arherhe, unga awu
undzumu uner uwuku udɛ̃ɛ̃ akpɔm iy-
ornga kishoo.
3 Nggu ungwɛ̃rhũ unangga umɛn iki itsu
ra angwĩ inyãwã, ni idɛ̃ɛ̃ idzui iyorngge
kishoo izĩ anangkɛ umɛn iki ibee.
4 Use unyangu akhukhɔɔ amɛ̃ akpanga.
Nggakɛ ake awu agɔgɔngake, ugba ukerke-
takpɔ iki isaku ukũna ake uzɛ̃rhũ uzɛ̃rhã.
Uko rimi hã, nggu ungwɛ̃rhũ igbong ukun-
jiir uner uwuku ukpai ukhukhɔɔ amɛ̃ hã
aka isaka adzipa umgbɔ akũ azĩ ubɛn
anangkɛ unga aka abee izĩ.
5 Rimi hã arhɛm unera ukunjiir aka awe
ra agau iyor, bɔr awu ru nggaa ififĩrhã.
Àka anyã ishi urha ukunjiir iki ikpĩĩwe akoi
kishoo!
6 Arhɛm ikɛi awu urha. Awu nggu iki
ibewe ra agau iyor. Aka isaka adakuwe
unera kishoo. Aka isaka atsu ibibɛknga
kishoo itsĩ ru urha. Urhakpi arhɛm aka
awe adzeki idzũũ urha isok upfung.
7 Unera adɛ̃ɛ̃ akpɔma ikpũ íjuɛ kishoo,
nu anunu akika asoyi afafã nu abin aka
akaikai nu abɛrh ra ukau ukugɔng,
8 bɔr unera asi ídɛ̃ɛ̃ akpɔma arhɛmnga.
Arhɛm awu ubin uku ubewe asi iwoshuke.
Atɔk nggu ungguma uwuku ufɛr uner.
9 Nggu arhɛm umɛn iki ikũ ikpoi Utei-
jee aka awu Utɛmɛn, nu nggu ake umɛn
iki ikũ irhena anera Unum aka amuna ru
uzirhzĩnga.
10 Nggu angwĩã unying umɛn iki ikũ
ikpoi ni irhena. Umbi angwɛ̃mɛn nu ana-
pumɛn, akɛrɛ isi imɛ̃ngge ngge iwe.
11 Akwiu amɛ̃ unying udɛ̃ɛ̃ udzowukpɔ
amɛ̃ aka aze nu amɛ̃ aka akpere?
12 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ucucii
uvorhvo udɛ̃ɛ̃ ughwɛrmgbɔ ikpũrhã uza-
itun use ucucii inebi udɛ̃ɛ̃ ughwɛrmgbɔ
ikpũrhã uvorhvo? Rimi hã akwiu amɛ̃ aka
awu uku ukpere asi ídɛ̃ɛ̃ adzeke amɛ̃ aka
aze.

Itsoi ikpũa ivaa

§ **2:23** Àka anyã ikɛi: Ing 15.6.

13 Ungamɔ awe ru itsoi nu ihwihwɛng
ru umbi? Uneke unga adɛyiwengge ri
ibibɛknga iyiki ize, nu itser iyiki ize nggu
ididɔɔryɛ iki idzeki itsoi.
14 Bɔr uba ra amɛnmbi unyɛ̃ɛ̃ akarhãrhã
nggu ibemitsi iwengge, àka aneke ikũ ngge
afĩrhã use atsɛyi idzidzɛrhe.
15 Ikpũ itsoi iyɛrɛ isi idzengge ra afã.
Idzeku upfung. Isi iwengge iyi Ipfu Isarsa-
tangge, bɔr iwu iyi Undenggũ.
16 Ubinkutsu anangkɛ unyɛ̃ɛ̃ uku uwe nu
ibemitsi, umɔ ishɔng arherhe nu ubɛn iyiki
ibewe iki iwe.
17 Bɔr itsoiyɛ iki idzeka afã itirhi iwu
isaisar, ikɛi ibemungge ididɔɔr, itɛnamɛn,
irhɛrhi itsingge, itɔk nggu atorh nu ikiko-
rhe iyiki ize. Ishingge ri itɛngasu use igha
urha.
18 Uner uwuku ududɔɔr adoi ididɔɔr na
aka isaka agbɛr irhirhika.

4

Udzowe itsingo ru Unum

1 Awu use ukũ ifuw nu uning uba
ru umbi? Asi idzekake ri ikponi iyiki
ibewambi iki itang iwa ru umbi?
2 Umbi abee ubin bɔr asi ikpombi ukpɔ.
Umbi afɛr na akãrhã, bɔr umbi asi idɛ̃ɛ̃
akpombi ubinkpi umbi aka abee. Umbi
awu ru uning na afupa. Umbi asi ikpombi,
ubinkutsu, umbi asi irhusumbi Unum.
3 Ivangyɛ umbi aka irhusa, umbi asi
iyɛimbi, ubinkutsu, umbi arhusa nggu
ifɛrhkɔ iyiki ibewe, ngge itsú umbi afɛre
ngge ri igũibɛnmbi.
4 Umbi abi itser itoma-dak, umbi asi
ihwɛngmbi ugɛ iwɛrhɛ nggu upfung iwu
igamtsak nggu Unum? Ubɛn unera aka
abee iwe ri iwɛrhɛ nggu upfung awu
unggamtsak Unum.
5 Umbi akaifɛrhkɔ ugɛ awu ibɛm itsɛng
Arherhu-Num iki igɔr igɛ, <<Unum akpɔm
Ipfu ha unga aka atsu ru umɛn?
6 Bɔr unga aka isaka adzaa umɛn im-
imuta irhɛirhɛ. Ru nyaku itsɛng Arherhu-
Num iki igɔr igɛ,
<<Unum akpɛ̃ɛ̃ uwuku ufĩrhã,
bɔr adzowe imimuta ru uwuku
urhɛrhi itsi.>>*†
7 Nggee, àka adzowe atsimbi kishoo ru
Unum. Àka akpɛ̃ Undenggũ, unga awuri
itĩã umbi.
8 Àka aba akhapa ru Unum unga
awuri iba akhapunga ru umbi, àka asorh
abokmbi, umbi abi arhim, àka asare
amɛnmbi, umbi abi amɛn avaa.
9 Àka agũ ighongamɛn, aciu na adɔng.
Àka afaru unyĩrhãmbi uwe akpe, nu
anggɔmmbi abvui awe idamɛn.
10 Àka arhɛrhuwe atsimbi ra asu Uteijee,
unga awuri iberuwa umbi.
11 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, niba
acayimbi adɔka. Ubɛn unera aka acayi
ungwɛ̃mbɔ use unapumbɔ, use atsu uvau
ru unga, acayi Íkpem Unum nukpɔ na atsu
uvau ru ngge. Ivangyɛ ungo uku utsu uvau
ri Íkpem, ungo usi idɔsungo ngge, bɔr ungo
utsu uvau ri ngge.
12 Unum ikiyikanga adzowe Ikpem na
atsu uvau, unga ikiyikanga adɛ̃ɛ̃ afɔrh na
atsĩme. Bɔr ungo uwe ungamɔ ungo uku
itsu uvau ru udɔkango?

Ififĩrhã nggu udãã

13 Àka akpeto, umbi abika agɔr agɛ,
<<Irherɛ use udãã umɛn izĩ uteu ukpɛrɛ use
ukpɔrɔ, izĩ imaa amɛka umɔ, igoyi igoi ni
ikpo uhwɛk.>>
14 Umbi asi ihwɛngmbi ubinkpi uku iwe
udã. Awu use uwu urhɛmbi? Awu ubinkpi
uku uwe ru nyaku uziu uku idzeka ri
ivanga ukunjiir nu ugwirkpɔ.
15 Nu ngge iki iwe rimi, imɛ̃ɛ̃ngge umbi
awuri igɔr agɛ, <<Uteijee aba abemunga,
umɛn ibɛk, umɛn ikorhe akɛrɛ use akɔrɔ.>>
16 Bɔr nggayɛ icɛrɛ, umbi afĩrhã na abera
atsimbi. Ikpũ ififĩrhã hã iwu iyiki ibewe.
17 Ubɛn unera aka ahwɛnga ubin uku uze
unga aka ikorhe na asi ikikorhunga, awu
arhim ru unga.

5

Agbiite ato abika awe ru ubin

1 Àka akpeto, umbi abika awu ru ubin,
àka aciu akpe na adɔng ri itsi ayetnumkɛ
aka iba ru umbi.

* **4:6** <<Unum akpɛ̃ɛ̃ uner uwuku uberitsi.>> † **4:6** Àka anyã ikɛi: Uny 3.34.

2 Abinmbi aka avɔ̃ke, nu ughɛ̃ɛ̃ uku
ughamgbɔ atorhambi.
3 Uzinarhimbi nu uazurhfambi aka
adzurhke. Idzidzurhngge iwuri iwu ideka
ra atsimbi, iwuri ikpĩĩwe iyor umbi ru
nyaku urha. Umbi akɔnge atsimbi abin ri
imimasha ínum.
4 Àka anyã! Ugbɛta ha umbi aka akpɛ̃ ifai
abi itser ri icangmbi, aka adɛ̃ɛ̃ iciu akpe ra
atsimbi. Akpe abika agbɛra abin icangmbi
aka atsĩke ra ato Uteijee uwu ijee kishoo.
5 Umbi asei igũibɛn ru upfung, umbi agha
na ahwa ri ibibemambi. Umbi afuka at-
simbi atsu ayormbi aseng agɔgɔng ru nyaki
ijuɛ iki itsĩ unum ukpuku ungũngwã.
6 Umbi atsu ufai na afɛre anera aka
ashimbɔ ru uvau, aka asi ikpɛ̃mbɔ ra umbi.

Idɔngamɛn ra ayetnum

7 Àka adɔng amɛnmbi, umbi angwɛ̃mɛn
nu anapumɛn, utsɛku ibiba Uteijee. Àka
anyã uner irham aki idzɛu icangnga iki
ighwɛr abin unga aka adoi, nggu urhɛrhɛ
idɔngamɛn unga adzɛu inai iyiki idoi abin
utsɛku inai iyi imaataka.
8 Umbi igambi, àka adɔng na adɛ̃ɛ̃ aker,
ubinkutsu ibiba Uteijee iki iyongge.
9 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, àka
niba ibvun arherhe ri itsi adɔka, utsur
umbɔ atsumbɔ uvau ru umbi. Uner uwuku
utsu uvau ha adɛ̃ɛ̃ ra angwĩ ubã!
10 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn,
àka anyã abika asɔm Arherhu-Num aki
irherhe ri itsok Uteijee aka abima ra
ayetnum. Àka amesa ru umbɔ.
11 Ru nyaka umbi aka ahwɛng, umɛn
iki isaki iyisa abika abubima awu abi
idorh. Umbi agũmbi ikpũ ibibima Uayuba
na anyãmbi abinkɛ Uteijee aka akorhuwe ri
imaatak. Uteijee atɔk nggu atorh.
12 Ubin uku unang kishoo, umbi
angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, àka niba
ayirhmbi uyirh nggu afã, use nggu abĩ, use
ubin ukpɔɔ. Àka agɔr agɛ, <<Ĩĩ>>, iba iwu
<<Ĩĩ>> na agɔr agɛ <<Ĩ'ĩ>> iba iwu <<Ĩ'ĩ,>> iba
isi iwengge rimi, umbi awuri itsĩmbi ufai
ukpu Unum.
13 Uner ayetnum awea ru umbi? Unga
afɛn-Num. Uner anggɔm awea? Neke unga
atsũ ubom ikpikpoi.
14 Uner irhãrhã awea ru umbi? Unga ay-
isa akakũ ikikɔng abika adɔsa umbɔ afɛne-
Num ru unga, na adzukuwe atsei ru unga
ri itsok Uteijee.
15 Ikpũ ifɛn-Num ri imangmang iwuri
ikerhukungge uner irhãrhã. Uteijee awuri
iberuka unga. Unga aba awea ra arhim
awuri itsitsũwũkumbɔ ake.
16 Nggee àka asɔme adɔkambi arhimmbi,
na ifɛne-Num ra adɔka nu umbɔ ama ak-
erhuwa umbi. Ifɛn-Num iyi uner uwuku
urhika iwe ru ijee nu iker iyiki itɔ̃ itser.
17 Uirhiya awu unera ru nyaka umɛn.
Unga ifɛn-Num akarhãrhã utsur inai ido-
ingge, ikɛi inai isi idoingge nu abĩ utsɛku
imɛka itaar nu utenga.
18 Ikɛi unga afɛn-Num, afã adzowe inai,
nu abĩ aghwɛr ikpũrhã.
19 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, uba
ubɛn unera ru umbi nekuka utsĩndĩ
idzidzɛrhe, ubɛn unera ru umbi aba azĩ
akũna unga abvui aba
20 àka ayita ugɛ ubɛn uwuku ukunu uner
arhim abvui aba ru utsĩndĩ idzidzɛrhe,
unga awuri ifɔrhuka uner ha ra akpe na
akũ utsĩndĩ uwuku utsũwe arhɛrha arhim.

Ubvur uwu inggbaashia Ubitru aka atsɛng

Utsutson ri itsi ubvur uwu inggbaashia Ubitru aka atsɛng

Awu Ubitru uner itser Uyesu atsɛng ubvur uwurɛ. Abɔɔ akaifɛrhkɔ ugɛ atsɛng ubvur uwurɛ ra amɛk aki 60-68 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu. Atsɛnge ubvur uwurɛ abika adɔsa, abirabɛ aki iyisa <<abirabɛ Unum aka asɛng umbɔ>>. Unga adzuma atsɛng ubvur ha afituwe abika avarhe, abirabɛ aka awe ru uver nu ayetnum ri itsi imangmangmbɔ. Ubitru atsɛng ubvur ha ayituwe umbɔ Isarhe Iyiki Ize ri itsi Uyesu Ukiristo, uwuruwi akpenga, isisoknga nu ibibemuwe iyiki ibibanga iki iwu ubin ifosa ra abika adɔsa. Unga agɔr agɛ aze umbɔ abima ra ayetnummbɔ na awe ru ikeramɛn ugɛ iwu iviviri iwuri idɛyiwe imangmangmbɔ na agɛ umbɔ awuri iyɛimbɔ ugbɛta ri <<ivangyɛ Uyesu Ukiristo aka idzeka.>>

Ikɛi uner uku utsɛng ubvur ha afituwe abika adɔsa agɛ asei isei ru nyaka abirabɛ aka awu abi Ukiristo.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-2)*
Iyiyituwe ififɔrh iyi Unum *(1.3-12)*
Imesa ri itsi ibibɛk iyiki irhika *(1.13—2.10)*
Itser abika adɔsa ri ivang ayetnum *(2.11—4.19)*
Irhɛrhi itsi nu itser abika adɔsa *(5.1-11)*
Imimasha *(5.12-14)*

1 Ubvur uwurɛ udzeku Ubitru uner itser Uyesu Ukiristo.

Umum itsɛnge abirabɛ Unum aka asɛng umbɔ aka awu atsen ru upfung, asita asei ri inang ra abĩ Ufontu, nu Ugarhatiya, nu Ukafadokiya, nu Uasiya, nu Ubitiniya.

2 Unum Utɛ ri ihwihwɛngnga, unga asɛng umbi ru Ipfunga isare umbi, ngge itsú umbi adɔsu Uyesu Ukiristo, nu isisar ra adzirhnga.

Imimuta nu ididɔɔr irhɛirhɛ iwe nggu umbi.

Ifosa iyi urhɛ

3 Ikpikpoi iwe ru Unum, Utɛ Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo! Ru nggaa atorhnga, unga aka amar umɛn iwe abika afa ru ubok isok ra akpe Uyesu Ukiristo, ngge itsú umɛn iwe ru ifosa iki iwe ru urhɛ.

4 Nu ukam hã uku usi íkpekpɔ, usi ídakpɔ use usatukpɔ, uwu ukpumbi ra afã.

5 Ru ubok imangmangmbi Unum akũ ijeenga avina umbi utsɛku umbi ayɛi ififɔrh iyɛrɛ, unga aka iwuri idɛyiwe ngge ri imimasha inum.

6 Ra akɛrɛ ha àka agɔm akarhãrhã, nggayɛ umbi awuri ihwambi ayetnum icɛrɛ ivanga ukunjiir, ri kishoo ikpũ iviviraɣɛ umbi aka iwe.

7 Akɛrɛ ha aba, ngge itsú imangmangmbi iwe ru ugarh inangge uzinarhi ukpuku utsutsĩm. Nggakpi umbɔ aka isaka agbisha ukpɔ ru urha ru nyaka umbɔ aki iviri igbishu uzinarhi, nggayɛ imangmangmbi inangge uzinarhi. Nggee ivang imangmangmbi iki idɛ̃ɛ̃ iker ru iviviri irhɛirhɛ, ngge iwuri ikũwã umbi ukpoi urhɛrhɛ nu imor ri ivangyɛ Uyesu Ukiristo aka idzeka.

8 Nggayɛ umbi anasi inyãmbi unga, bɔr umbi abemumbi unga. Nggayɛ umbi asi inyãmbi unga icɛrɛ bɔr umbi awembi ri imangmang ru unga, umbi awembi ri itɛnamɛn akarhãrhã,

9 ubinkutsu umbi ayɛimbi ugbɛtɛ imangmangmbi, ififɔrh ipfumbi.

10 Arherhi ififɔrh iyɛrɛ, abika asɔm Arherhu-Num aka angwɛ̃dzɛn na arhisa na arhusa, ivang umbɔ aka arherhe imimuta ha iki iba ru umbi.

11 Ipfu Ukiristo iwe ru umbɔ ni idɛyiwe umbɔ ikpũ ayetnumkɛ Ukiristo aka ihwa nu nggaa imoryɛ umbɔ aka idzowe unga. Nggee umbɔ abee ihwɛng Ukiristo awu ungaa, ikɛi ukang akɛrɛ ha aka ikorhe.

12 Adɛyikumbɔ agɛ umbɔ asi itɔ̃mbɔ itser atsimbɔ bɔr atɔ̃ itser umbi. Icɛrɛ Isarhe Iyiki Ize iyɛrɛ umbɔ aka arherhuwa umbi ra abirabɛ aka adũwã ri ijee Ipfu Isarsatangge umbɔ aka adene ngge idzeka afã. Uko ípfu itser-Num ibeengge inyã ake.

Àka awe asasar

13 Nggee, àka agbisha amɛnmbi atɔ̃ itser, àka akpɔm atsimbi, àka atsu ifosambi

kishoo ru umata umbɔ aka idzaa umbi ru unum Uyesu Ukiristo aka idzeka.

14 Àka awe ru nyaka awɛkaci abika adɔsa arherhe, àka niba aneke ikpona abin ake anyanguke amɛnmbi ru nyaka umbi aka awe ru ida ihwihwɛng.

15 Bɔr ru nyaka unga uwuku uyisa umbi awu asasar, àka awe asasar ri itsermbi kishoo.

16 Itsɛng Arherhu-Num igɔrngge ugɛ,
<<Àka awe asasar, ubinkutsu umum iwu asasar.>>*

17 Umbi aba ayisa ugɛ Utɛ uwu afã uwuku utsu uvau ru ubɛn unera ashia ri itɛngasu, nggee àka asisei iwei iyi atsen nggimi.

18 Ubinkutsu, umbi ahwɛngmbi ugɛ asi ikũmbɔ abin aka atsutsim ugɛɛ uazurhfa use uzinarhi agoimbɔ umbi ra agbeyi atokambi aki ibɛm,

19 bɔr nggu adzirh aka awe ru ugarh aki Ukiristo, uwuruwi aka awe ru nyaku ungwɛ̃ itsurhi iyi idɛm, iyiriyɛ iki ishingge ru uvau use utauu.

20 Atirha asɛng unga na adɔrha amunu upfunga, bɔr unga adzeka ri imimasha ivang iyɛrɛ ri itsimbi.

21 Iwe ru uboknga umbi aka awe ru imangmang ru Unum, uwuku usoyiwe unga ra akpe na akpoi unga, nggee imangmangmbi nu ifosambi iwe ru Unum.

22 Icɛrɛ ri idɔsu idzidzɛrhe umbi awe asasar ngge itsú umbi abema adɔkambi. Àka adzuma abema adɔkambi ra amɛnmbi.

23 Amar umbi imar iyiki ifa ikɛi, asi iwea ri ikpũ imar urhɛ uwuku ukpe, bɔr udzeku ikpũ urhɛ uwu ugbagbaa, ru ubok Arherhu-Num uwu urhɛ ri ibibima.

24 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,
<<Kishoo anera awu ru nyaku ubĩĩ,
nu kishoo ikpikpoimbɔ iwu ru nyaki ifur ubĩĩ idɛɛ,
ubĩĩ uku isaku ukoyi nu ifurngge igba,

25 bɔr Arherhu Uteijee adɛ̃ɛ̃ ugbagbaa.>>†
Arherha ha awu Isarhe Iyiki Izeyɛ umbɔ aka arherhuwa umbi.

2

1 Nggee, àka atsũwe atsimbi ru ikpũ amɛn aka abewe, ukpukpeta, unyɛ̃ɛ̃ nu urhena ukpu ubɛn ikpũa.

2 Ru nyaka írheng awɛkaci iki ikponi iyam abɛ̃, Àka akponu ihwɛng Arherhu Unum, ake itsu umbi aseng ri ififɔrhmbi,

3 icɛrɛ umbi aka abanga agũ ugɛ Uteijee awu azeze.

Utarh urhɛ nu aner umbɔ aka asɛng

4 Àka aba ru unga, utarh urhɛ ha anera aka akpɛ̃mbɔ, bɔr Unum asɛng ukpɔ uwe ru ugarh ru unga.

5 Umbi ikɛi, awe ru nyaka atarh, Unum unga awu uner idzin, unga ani ikũ umbi akũ adzin iyanga. Ru ubok Uyesu Ukiristo, umbi awe asarkasar abika idzowe idɛm-Num iyiriyɛ iki itsu Unum agũibɛn.

6 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,
<<Unyã, umum itsu utarh ru Usihiyona,
utarh ukpuku uwu ru ugarh umbɔ aka asɛng
ukpu angboki idzin,
kishoo uwuku uwe ru imangmang ru unga,
asi ígũa atsa.>>*

7 Nggee ru umbi abi imangmang, utarh ukpirɛ uwu ru ugarh. Bɔr ra abika asheri imangmang,
<<Utarhkpi abi idzin aka akpɛ̃,
ukpɔ uwu utarh angboki idzin.>>†

8 Nu,
<<Utarhkpi uku utsu anera akwɛr itok,
nu ifa iki itsu umbɔ agbaigba.>>‡
Unum atsu umbɔ akwɛr itok, ubinkutsu, asi idɔsumbɔ isarhe iyiki ize.

9 Bɔr umbi awu abirabɛ umbɔ aka asɛng, abika adzowe idɛm-Num ri iya uyɛrhe, asarkasar abĩ, anerabɛ aka awe abi Unum, agɛ umbi ama akũ ikpikpoinga adzeka unga aka ayisa umbi ru uzĩ adzek atsĩ ri idzeu irhirhangnga.

10 Isha umbi asi iwembi aner Unum, bɔr icɛrɛ umbi awe aner Unum. Isha umbi asi iyɛimbi atorh, bɔr icɛrɛ umbi ayɛimbi atorh.

Àka adɔsa arherha abi ijee

11 A aze awɛrhamum, umum ifituwa umbi, ru nyaka atsen ru upfung, àka neke idɔsa abin ikponi iyor, aki itang iwa ri ipfumbi.

---

* **1:16** Àka anyã ikɛi: Urha 11.44,45; 19.2; 20.7. † **1:25** Àka anyã ikɛi: Uish 40.6-8. * **2:6** Àka anyã ikɛi: Uish 28.16.
† **2:7** Àka anyã ikɛi: Amb 118.22. ‡ **2:8** Àka anyã ikɛi: Uish 8.14.

12 Àka asei nggu amɛn aka arhurhika
ra ateu anera aka asi ihwɛngmbɔ Unum,
nggayɛ umbɔ ani irhena umbi, umbɔ ama
anyã irhirhikambi na akpoi Unum ru
unumkpi unga aka iba ayepa umɛn.

13 Àka adɔsa arherhe ubɛn abi ijee ri itsi
Uteijee, ra ayɛrhe use ubɛn ijee ra anernga
kishoo,
14 use agomna, unga aka adene umbɔ
atsu ufai ra abi uvau, na akpoi abika
arhika.
15 Ubinkutsu, awu ubinkpi Unum aka
abee nukpɔ, umbi akorhe iyiki ize ngge
itsú aguge aneke irherha arherhe ida ih-
wihwɛngmbɔ.
16 Àka asei isei ru nyaka abika afɔn,
bɔr àka niba anyangu ififɔn atsirmbi iyiki
ibewe, bɔr àka asei ru nyaka agãrhã Unum.
17 Àka adzowe undzumu imor ru ubɛn
unera, àka abemu ukpui abika adɔsa, àka
agũ iwei Unum na adzowe imor ru uyɛrhe.

18 Umbi agãrhã, àka adɔsa arherhe
ateiyambi ri idzowe undzumu imor, niba
iwengge ra ateiya abi amɛn aka aze nu
ididɔɔr ukpekũ, bɔr ikɛi nggu abi amɛn aka
atsoo.
19 Unera aba abimunga ri igũ ighong
ayetnum aka ada irhika, na ahwɛnga
Unum, awu ubin ukpoi.
20 Bɔr umbɔ aba akwɛr umbi ra avaumbi,
ibibimambi iwu use? Bɔr umbi aba ahwa
ayetnum ri ikorhu iyiki ize na abima, awu
ibibemu Unum niyɔ.
21 Ubinkutsu ayisa umbi ri ikpũ akɛrɛ ha,
Ukiristo ahwa ayetnum ri itsimbi na aneka
umbi utsĩndĩwi umbi aka idɔsa adaknga.

22 <<Unga asi ikorhunga arhim
na asi irherhunga igbɛrangwĩ ra
angwĩnga.>>§
23 Ivangyɛ umbɔ aka arhena unga, unga
asi irhena afasa, ivangyɛ unga aka ahwa
ayetnum, asi ifasa. Bɔr unga atsu amɛnnga
ru uwuku uvarhe arherhe idzidzɛrhe.
24 Unga nibikanga atsã arhimmɛn ri iy-
ornga ni igãrhãmau ucucii, ngge ima itsu
amɛnmɛn aki arhim akpe nu umɛn ĩbɛk
ri irhirhika, ru ubok isɔɔnga umbi akpo
ikikerhe.

25 Umbi aka agwirmbi ru nyaku ídɔi, bɔr
icɛrɛ umbi aka abambi ru uner ughãwã nu
uwuku udzɛu ipfumbi.

3

Akatsɛrh nu akatsak

1 Ru nyaka ha, umbi akatsɛrh àka adɔsa
arherhe atsakmbi ngge itsú ubɛn ukutsak
ru umbɔ aba akpɛ̃ɛ̃ Isarhe Iyiki Ize, umbi
adɛ̃ɛ̃ adarhmbi umbɔ, asi íwea irhɛm bɔr ri
ikpũ isiseimbi,
2 ivangyɛ umbɔ aka inya itɛn amɛnmbi
nggu idzowe imor ri ibibɛkmbi.
3 Niba atsumbi amɛnmbi ri igbɛr idzam
iyi iyor awia, ru nyaka umbɔ itsɛrhi itsi, nu
itsu abin uzinarhi, nu itsim atorho aka aze.
4 Nu ngge iki iwe rimi, àka aneke idza-
mmbi iwe amɛn aka aze, idzam iyiriyɛ iki
isi ísatungge iyiki ikpɔm atsi, iyiriyɛ iki iwu
ru undzumu ugarh ru Unum.
5 Ubinkutsu akɛrɛ ha aweke ishaa ri
ivang asarkasar akatsɛrh abika atsu ifos-
ambɔ ru Unum aki igbɛr idzam awu azeze.
Umbɔ aki isaka adɔsa arherhe atsakmbɔ,
6 ru nyaku Usaratu aka adɔsa arherhe
utsaknga Uibrahim, na ayisa unga
uteiyanga. Umbi awu anapu Usaratu,
umbi aba akorha arhikumbi na asi igũmbi
iwei.
7 Umbi akatsak, rimi hã àka adzowe
imor ra atsɛ̃mbi na anyanga ra amɛnmbi
ugɛ umbɔ asi ikermbɔ ru nyaka umbi na
ahwɛng ugɛ umbi awu abika ayɛi ukam
umata Unum urhɔnga, nggee utsur ubin
ukpɔɔ ukɛnkpɔ ifɛn-Nummbi.

Ayetnum ri ikorhe iyiki ize

8 Ri imimasha, neke kishoo amɛnmbi
awu unying, àka agũ atorh adɔka, àka
abema adɔka ru nyaka angwɛ̃yi, àka ayike
adɔka nggu irhɛrhi itsi.
9 Niba afaimbi iyiki ibewe nggu iki
ibewe, use urhena nggu urhena, bɔr àka
afai nggu itsuke idorh, ubinkutsu awu
akɛrɛ ha atsu Unum ayisa umbi, ngge itsú
umbi awe abika akpo ukam igũibɛn.
10 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,
<<Ubɛn unera aka abemi ibibɛk
na anyã inum iyiki ize
awu ufang unga aneke irherhi iyiki ibewe
ra angwĩnga

§ **2:22** Àka anyã ikɛi: Uish 53.9.

na aneke irhɛm iyi igbɛrangwĩ.
11 Awu ufang unga aneke ikorhe iyiki ibewe
na akorhi iyiki ize,
awu ufang unga abee ididɔɔr na adɔsa ngge.
12 Ubinkutsu asu Uteijee arhi abika arhika
na akpe atonga ri ifɛn-Nummbɔ,
bɔr asu Uteijee awe ri igamtsak nggu abika
akorhe iki ibewe.>>*
13 Bɔr umbi aba atsu amɛnmbi abee ikorhe iyiki irhika, ungaa awuri ikorhuwa umbi iyiki ibewe?
14 Bɔr uko umbi aba ahwa ayetnum ri ikorhe abin aka arhika, umbi awu abi idorh. Nggee àka niba agũmbi ighong use agũmbi iwei umbɔ.†
15 Bɔr ra amɛnmbi àka atsu Ukiristo awe Uteijee. Ubɛn ivang àka adzɛu idɛyiwe ubɛn unera aka irhusa ri itsi ifosayɛ umbi aka awerangge, bɔr àka akorhe nggu ididɔɔr nu idzowe imor.
16 Àka angwɛ̃ itɛnamɛn. Ngge ítsu abika arhena umbi ri ikorhi iyiki izembi ru Ukiristo agũ atsak ru urhenambɔ.
17 Aba awu ibibee Unum, azea umbi ahwa ayetnum ri ikorhe iyiki ize nu umbi aka ihwa ayetnum ri ikorhe iyiki ibewe.
18 Ukiristo akpe idikunga unying ri itsi arhimmɛn kishoo, uwuku urhurhika akpe ra abirabɛ aka asi irhikumbɔ, ngge itsú unga akũna umbi aba ru Unum. Atsu iyornga ra akpe nu Unum atsu urhɛnga uwe ru Ipfunga.
19 Ru uboknggе unga aka azĩ adzowe isarhe ru ípfuyɛ iki iwe ru ugborzĩ,
20 umbɔ aka akpɛ̃mbɔ idɔsu Unum ishaisha ivang Unum aka adɔng amɛnnga adzɛu ri inum Unuhu ivangyɛ unga aka adɛ̃ɛ̃ igbishu ukhukhɔɔ. Ri ivang hã inera utɔrɔk ukpekũ ru kishoo, aka abɛk ra amɛ̃.
21 Amɛ̃ hã awu utsar isorhu ubɔtisima uwuku ufɔrh umbi icɛrɛ, asi iwea isorhi iyor bɔr awu ibibemuwe iyi amɛn aka aze ra asu Unum. Ngge ifɔrha umbi ri isok ra akpe Uyesu Ukiristo,
22 uwuruwi aka azĩã ra afã na awu ru ubok ugha Unum, nu ípfu itser-Num nu ípfu iyi iyɛrhe nu iyi ijee kishoo iwu iyinga.

4

Isisei abika adɔsu Ukiristo

1 Ru nyaku Ukiristo aka ahwa ayetnum ri iyor, nggee àka abema ihwa ayetnum aki ikpũ hã, ubinkutsu ubɛn uwuku uhwa ayetnum ri iyor aka agau itsinga nukpɔ nggu arhim.
2 Ubinkutsu, ibibɛknga ru upfung isi iwengge iyiki ibewe iyi ikponi iyor ri inum iyiki ibɔr, bɔr iwu iyi ibibemu Unum.
3 Ubinkutsu umbi aka aghawukumbi ivangmbi ri iyi isha ri ikorha abinkɛ abika asheri ihwɛng Unum aka isaka ikorhe, awu ikorhe iyiki itãrhã, ikpona iyi iyor, nu afĩrhã, nu ikikɔng ihwa abin, nu idzowe itsi ra abin ishĩ.
4 Icɛrɛ abika ashe ihwɛng Unum ani idzeu idzeu umbi aka asi igbopumbi atsi nggu umbɔ ri ikorha abin aka abewe ha ru nyaki isha, umbɔ arhena umbi.
5 Bɔr umbɔ awuri ivarhukumbɔ abinkɛ umbɔ aka akorhe ru unga aka itsu uvau ra abi urhɛ nu abika akpe.
6 Ubin hã ukpi uku utsu umbɔ adzowe Isarhe Iyiki Ize ra abika akpe, ngge itsú umbɔ atsu uvau ru umbɔ ri iyor ru nyaka anera, bɔr adɛ̃ɛ̃ abɛkmbɔ ru Unum ru nyaki ipfu.
7 Imimasha abina kishoo iki iyongge. Nggee àka angwɛ̃dzɛn na akpɔm atsimbi ngge itsú umbi adɛ̃ɛ̃ afɛn-Num.
8 Ubinkpi uku unang kishoo, àka atoma abema adɔka ra amɛnmbi kishoo, ubinkutsu ibibema iki isaki ifɔme arhim arhɛrhɛ.
9 Àka ayɛi adɔka ra ayambi nggu ida ibvibvun.
10 Ubɛn unera akũ izũwãyɛ unga aka ayɛi akũ ayike abɔɔ, ri idzidzɛrhe akũ atɔ̃ itser ra atsĩndĩ imimutu Unum.
11 Unera aba adzowuka isarhe, unga akorha ngge ugɛ unerwi Unum aki irherha arherhe ra angwĩnga. Unera aba atɔ̃ɔ̃ itser, unga atɔ̃ ngge nggu ikeryɛ Unum aka adzowe unga. Ngge itsú abina kishoo awe aki ikpikpoi ru Unum ru ubok Uyesu Ukiristo. Ru unga ikpikpoi iwe nu ijee ugbagbaa nu ugbagbaa. Iwerimi.

Ayetnum ri idɔsu Ukiristo

* **3:12** Àka anyã ikɛi: Amb 34.12-16. † **3:14** Àka anyã ikɛi: Uish 8.12.

12 Umbi aze awɛrhamum, àka niba
adzeumbi idzeu ra ayetnum akarhãrhã aki
ivira umbi, ugɛɛ abin aka afa akpo umbi.
13 Bɔr àka agɔm ugɛ umbi ahwambi ayet-
num ru nyaka Ukiristo, ngge itsú umbi
awu ra anggɔm arhɛrhɛ ri ivangyɛ unga
aka ikũ ikpikpoinga adzeka.
14 Umbɔ aba arhena umbi ri itsi Ukiristo,
umbi awu abi idorh, ubinkutsu Ipfu-Num
iyi ikpikpoi isei nggu umbi.
15 Umbi aba ahwambi ayetnum, niba
aweke aki ifɛr uner use ivɛu use iyiki ibewe
iyɔɔ use uwuku ushɔng urherhe.
16 Bɔr umbi aba ahwa ayetnum akika
awe abi Ukiristo, àka niba agũmbi atsa, àka
akpoi Unum, ugɛ ayisa umbi nggu itsok ha.
17 Ubinkutsu ivanga iki iwengge umbɔ
aka itirhi ivarha arherhe abi iya Unum.
Umbɔ aba atirhi nggu umɛn, iwuri iwu
uguse nggu abirabɛ aka akpɛ̃mbɔ igũ Is-
arhe Iyiki Izeyɛ iki idzeku Unum?
18 Nu,
<<Ngge iba ighongge uner uwuku
urhurhika aka ifɔrh,
iwuri iwu uguse ra abirabɛ aka asi
igũmbɔ iwei Unum nu abi arhim?>>*
19 Nggee umbi aba ahwa ayetnum ri
ibibemu Unum, àka atsu atsimbi ru Unum
uwuku umuna umbi na akorhu iyiki ize
ubɛn unuma.

5

Izĩ ra anggbaashi nu awɛdzɛm

1 Izĩ ra anggbaashi ru umbi, umum
ishɔ̃rhã ru nyaku unggbaashi ikɛi uwu
ideka ayetnum Ukiristo nu uwuruwi aka
ikpo ugau ri ikpikpoiyɛ iki idzeka.
2 Àka adzɛu ukpui idɔi ukpu Unum umbɔ
aka adzaa umbi ididen, àka atɔ̃ itser ru
nyaka abi ughãwã, niba iwengge ri ing-
gang, bɔr awu ubinkpi umbi aka abee
ikikorhe, ashia iyi ikponu uhwɛk, bɔr aka
abee itɔ̃ itser.
3 Niba awembi abi ijee ra anera Unum
aka adzaa umbi, bɔr àka awe abinkɛ umbɔ
aka imesa ru ukpui ha.
4 Ivangyɛ Unggbaashi abi Ughãwã hã aka
idzeka, umbi awuri iyɛimbi ifur ikpikpoi
iki isi ísatungge.
5 Umbi awɛdzɛm, rimi hã àka adɔsa
arherhe anggbaashi. Àka arhɛrhe atsimbi
ra adɔka, ubinkutsu, itsɛng Arherhu-Num
igɔr igɛ,
<<Unum awe ri igamtsak nggu abika aberi
itsi,
bɔr unga aka isaka amutuwe abika
arhɛrhi itsi.>>*
6 Nggee, àka arhɛrhuwe atsimbi ru Unum
uner ijee, ngge itsú unga aberuwa umbi ri
ivangyɛ unga aka abee.
7 Àka atsuke kishoo abinkɛ aka aghong
umbi ru unga, ubinkutsu unga awu uner
uwuku ukpɔm umbi.
8 Àka akpɔm atsimbi na adzɛu. Unggamt-
sakmbi Undenggũ ani ayarhe ighau ru
nyaku utɛ̃rhĩmi, abee uwuruwi unga aka
itãiwe.
9 Niba abɔrkumbi ugarh ru unga, àka idɛ̃ɛ̃
aker ri imangmangmbi, ubinkutsu umbi
ahwɛngmbi angwɛ̃mbi abika adɔsa ru up-
funga adɛ̃ɛ̃ izɛ̃rhã ri ikpũ ayetnum hã.
10 Nu Unum uwu umata kishoo, aka ay-
isa umbi atsĩ ri ikpikpoinga iyi ugbagbaa
ru ubok Ukiristo, umbi aka imaa ayetnum
ukunjiir, unga awuri ishɔɔrka umbi na afi-
tuwa umbi, adɛ̃ɛ̃ aker.
11 Ijee iwu iyinga ugbagbaa nu ugbag-
baa. Iwerimi.

Imimasha ighwe

12 Nggu iyiyike Usirha, uwuruwi umum
iki inyanga unga awu ungwɛ̃mɛn uwu
idzidzɛrhe, umum itsɛnga umbi ubvur
uwirɛ uku utsɛɛu, ifituwa umbi ni idekuwa
umbi ugɛ iyɛrɛ iwu idzidzɛrhe imimutu
Unum. Àka adɛ̃ɛ̃ aker ru ngge.
13 Ukpui abika adɔsa ri nggimi ru
Ubabirha nu ungwɛ̃mum Umarku, umbɔ
aka asɛng ru nyaka umbi, aghwe umbi.
14 Àka aghwe adɔka nggu ibibema iyi
abika adudɔsa. Ididɔɔr iwe nggu umbi
kishoo umbi abika awu ru Ukiristo.

* **4:18** Àka anyã ikɛi: Uny 11.31. * **5:5** Àka anyã ikɛi: Uny 3.34.

Ubvur uwu uvaa Ubitru aka atsɛng

Utsutson ri itsi ubvur uwu uvaa Ubitru aka atsɛng

Awu Ubitru uner itser Uyesu atsɛng ubvur uwurɛ. Abɔɔ akaifɛrhkɔ ugɛ atsɛng ubvur uwurɛ ra amɛk aki 65-68 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Ubitru atsɛng ubvur uwurɛ agbiite ato abika adɔsa ri itsi abika amesuwe imesi igbɛrangwĩ nu abin aka abewe ha umbɔ iki ikorhe. Ubitru amesuwe anera ugɛ umbɔ adɛ̃ɛ̃ aker ri iwe ru ihwihwɛng iyi idzidzɛrhe iyi Unum nu iyi Uteijee Uyesu Ukiristo, ihwihwɛng iyiriyɛ iki idzek ra abirabɛ aka agũ na anyã Uyesu nggu asumbɔ. Uner uku utsɛng ubvur uwurɛ awe ru ighongamɛn ikɛi ri imesayɛ abɔɔ aka amesuwe ugɛ Ukiristo asi íbvui abanga. Unga agɔr ugɛ ubin hã uku utsu Ukiristo anasi ibanga, awu Unum <<asi ibeenga unera atsim, bɔr ubɛn unera adzipa.>>

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-2)*
Uyisa nu itser abika adɔsa *(1.3-21)*
Abika amesuwe imesi igbɛrangwĩ *(2.1-22)*
Ibiba Ukiristo iyi imaataka *(3.1-18)*

1 Ubvur uwirɛ udzeku Usiman Ubitru, ugãrhã nu uner itser Uyesu Ukiristo, uzĩ ra abika ayɛi imangmang ru nyaka umɛn ru ubok irhirhika Uyesu Ukiristo Unum uwuku ufɔrh umɛn.

2 Umata nu ididɔɔr irhɛirhɛ ima iwe nggu umbi ri ihwihwɛng Unum nu Uyesu Uteijeemɛn.

Useng ri imangmang

3 Nggu nggaa ijee Unum aka adzaa umɛn ubɛn ubin umɛn iki ibee ri ibibɛkmɛn iyi iwei Unum. Umɛn iyɛi akɛrɛ kishoo ri ihwihwɛngnga, unga aka ayisa umɛn izĩ ru unga ru ubok ikpikpoinga nu iyiki izenga.

4 Ra akɛrɛ ha unga aka adzaanga nggaa uzeze ibibemuwenga, ngge itsú ru uboknggе umbi adɛ̃ɛ̃ awe ru nyaka unga, na ashɔɔte umbi ri ididakuwe iyi ikpona iyiki ibewe iki ikũ iba ru upfung.

5 Nggee, àka atsu amɛnmbi atoma ri imangmang atɔ̃ itser iyiki ize, itser iyiki izembi aka atoma nggu ihwihwɛng,

6 nu ihwihwɛng aka atomi ikpɔm atsi, ri ikpɔm atsi aka atomu ibibima, ri ibibima aka atoma iwei Unum.

7 Ri iwei Unum, aka atomu inna nggu adɔka, ri inna nggu adɔka aka atomu ibibema.

8 Umbi aba awembi ri ikpũ amɛn akɛrɛ ha irhɛirhɛ, ihwihwɛng Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo iwuri itsu umbi ashimbi ri ighɛrha nu ida ighwighwɛr.

9 Bɔr ubɛn unera aka asi ikpoa ikpũ amɛn akɛrɛ ha, asi ikpang anyãã, awu uner ibvuta, na ayiruka ugɛ umbɔ aka asare unga ra arhimnga aka agbe.

10 Nggee, umbi aze angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, awu ufang umbi akorhe ubɛn ubinkpi uku idɛyiwe ugɛ idzidzɛrhe Unum unga ayisa umbi na asɛng umbi. Umbi aba akorhumbi akɛrɛ ha umbi asi ígbambi igba.

11 Nu umbi awuri iyɛimbi nggaa udɔrhi ri itsĩ Iyɛrhe iyi ugbagbaa iyi Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo uwuku ufɔrh umɛn.

Ikpeto ra Arherhu-Num

12 Nggee ubɛn ivang umum iwuri iyituwa umbi abin akɛrɛ, umum ihwɛng umbi ahwɛngmbi ake. Umbi aka atar aseimbi icɛrɛ ra arherhe idzidzɛrhekɛ umbi aka awe.

13 Umum inyã irhikungge umum iyituwa umbi ubɛn ivang utsɛku umum iki ineke iyor iyɛrɛ,

14 ubinkutsu, umum ihwɛng isi índãrhũmum ni itsuke ngge ri ibanga, ru nyaka Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo aka adɛyiwa umum.

15 Nggee, ubɛn ubinkpi umum iki ikorhe, umum iwuri imina asumum ni ikorhe, ngge itsú umbi ayitu ake ri ivangyɛ umum iki ibɔre upfung ukpirɛ.

16 Ubinkutsu, umɛn isi ĩdɔsumɛn atsĩndĩ atsutson itsoi aka atãrhã ivangyɛ umɛn iki isɔma umbi ijee nu ibiba Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo, bɔr umɛn inyãmɛn ikpikpoinga ra asumɛn.

17 Ivangyɛ unga aka ayɛi ikpikpoi nu imor idzeku Unum Utɛ ra anang hã, umɛn

ĩgũmɛn irhak iki idzeku unga uner ikpikpoi igɔr igɛ, <<Uwɛrɛ awu Ungwɛ̃mum, uwuruwi umum iki ibema. Amɛnmum agũibɛn unga akarhãrhã.>>*

18 Umɛn ĩgũmɛn irhak ha iki idzeka afã ri ivang hã umɛn iki iwu nggu unga ni itsi usarkasar igũ hã.

19 Akɛrɛ kishoo atsu umɛn itoma iwe ru ikeramɛn ra arherhe abika asɔm Arherhu-Num aka arherhe awu idzidzɛrhe. Imɛ̃ngge umbi akpeto ra arherha ha aka awe ru nyaki irhirhang iki irhange anang uzĩ, utsɛku ukpee iki isar nu idzɛɛr ukpee idɛ̃ɛ̃ ra amɛnmbi.

20 Ri kishoo, awu ufang umbi ahwɛng ugɛ abika asɔm Arherhu-Num hã umbɔ aka atsɛng ra abvur ha, asi isɔmmbɔ ake ri itsoimbɔ.

21 Ubinkutsu, isɔm Arherhu-Num asi ibake ri ibibee unera, bɔr Ipfu Isarsatangge ngge itsĩ ra amɛn anera ngge itsu umbɔ asɔm Arherhu-Num.

2

Abi imesa igbɛrangwĩ nu itsitsimmbɔ

1 Bɔr abika asɔm Arherhu-Num igbɛrangwĩ ikɛi awembɔ ra anera, ru nyaka abi imesi igbɛrangwĩ aka idzeka ru umbi. Umbɔ awuri ighɔ̃rhã akũwã umbi imesa iyɔɔ ri iwɔk iyiki itsitsim, uko umbɔ atsɛyimbɔ ihwɛng Uteijee uwuku ugoi umbɔ. Ikorhe rimi hã iwuri iyar umbɔ ikũ izĩ itsitsime.

2 Anera arhɛrhɛ aka idɔsa atsĩndĩ atsakmbɔ. Atsu abɔɔ akwɛɛte utsĩndĩ idzidzɛrhe.

3 Ri ikponambɔ abi imesa ha awuri ikũ arherhe igbɛrangwĩ ha umbɔ aka akorhe akũ akpo ubin ru umbi. Ufaimbɔ uku udãrhũkpɔ uku uyurhi ra atsimbɔ nu itsitsimmbɔ iwuri iba ifetem.

4 Ubinkutsu, Unum asi inekuka arhim ípfu itser-Num ivangyɛ ngge iki igba, bɔr atsukuka ngge ru ughwee urha ru uzĩ, utsɛku unum uku utsu uvau.

5 Unga asi inekuka arhim abi upfung ukpu isha, ivangyɛ unga aka akũ inai atsime anera ru upfung aka asi idɔsumbɔ Unum. Bɔr aganuwe Unuhu ukpekũ uner isarhe irhirhika, nu inera utɔɔva abɔɔ.

6 Unga atsĩmka nggaa iteu Usɔdɔm nu Ugomora akpĩĩwe ukpɔ uwe atɔɔ, na atsu umbɔ awe ru nyaka abinkɛ aka ikorhe ra abirabɛ aka asi idɔsumbɔ Unum.

7 Unga afɔrhuka Urhutu, uner uwuku urhurhika ha, aka agũ ighong akarhãrhã ri itser itoma-dak aner Usɔdɔm abirabɛ aka asi idɔsumbɔ ikpem.

8 Ubinkutsu uner uwuku urhurhika ha aka asei ra ateumbɔ ubɛn unuma, amɛn irhirhikanga aghong akarhãrhã unga aka anyã na agũ ida idɔsi ikpemmbɔ.

9 Akɛrɛ ha aba awe rimi, mɔcɛ Uteijee ahwɛnga udĩkpi unga aka ishɔɔte abika arhurhika abi Unum ri iviviri na ahwɛnga udĩkpi unga aka itsu ufai ra abi amɛn aka abewe utsɛku unum ukpuku uvarha arherhe.

10 Akɛrɛ awu undzumu idzidzɛrhe ri itsi abika adɔsi ikpona amɛn aki arhim na arheni iyɛrhe.

Abɛrɛ abika amesuwe igbɛrangwĩ hã ashimbɔ ra atsak! Atsã itsi. Umbɔ asi igũmbɔ iwei umbɔ iki irhena abi ikpikpoi.

11 Uko ípfu itser-Num iki iwe ikerketangge ni iwe ru ijee akarhãrhã, isi irhenungge urhena ra abi ikpikpoi ra asu Uteijee.

12 Bɔr aner abɛrɛ arhena abinkɛ umbɔ aka asi ihwɛngmbɔ. Awe ru nyaka íjuɛ arhum iki ishingge ri ifɛrhkɔ. Amar ngge ukpekũ umbɔ adzui na atsĩme ngge. Rimi hã awuri itsĩme umbɔ ru nyaka íjuɛ arhum.

13 Awuri idzowe ugbɛtambɔ ukpu ayetnum, ri itsi ayetnumkɛ umbɔ aka adzowe abɔɔ. Anyanga ugɛ awu abin aka aze, umbɔ niba ikorhe iki ibewembɔ ra atenum. Isiseimbɔ ru umbi iwu ubin ishĩ. Agha na ahwa nggu umbi na akorha abin ibemi atsimbɔ aka abee ra asumbi.

14 Nggu asu aki itoma-dak, umbɔ asi inekukumbɔ ikorha arhim, umbɔ arhɛm abika asheri iker ri imangmang, awu abika ahwɛng atsĩndĩ ikpona, ikpũmbɔ asei ri ikponum.

15 Umbɔ aka abɔrukumbɔ utsĩndĩ idzidzɛrhe, adɔsu utsĩndĩ Ubarha'am ungwɛ̃ Ubeyor, uwuku ubemu itosa iki ibewe.

16 Bɔr uzhika atsɛrha unga ri iyiki ibewanga utsɛku uzhika uku urherha, ijuɛ

* **1:17** Àka anyã ikɛi: Umat 17.5; Umar 9.7; Irh 9.35.

irherha arherhe nggu unera ru urhɛm uner, itsu amɛn uwuku usɔm Arherhu-Num hã aneke izhɔ̃ma.
17 Abi ha awu ru nyaka akwiukɛ aka ashike ra amɛ̃ na awu ru nyaki iburyɛ ugba iki ikɛn. Aka agbishukumbɔ anang iseimbɔ ru uzĩ ukpuku ufĩrhã.
18 Ubinkutsu aner abɛrɛ, ru ugbugbuwa uku atãrhã umbɔ iki idɛyiwe iberi itsimbɔ, umbɔ abee ikũ ikpũ amɛnmbɔ akika atãrhã aki ikponi iyor igbiir abirabɛ aka anasi idãrhũmbɔ ri ishishɔɔr ra abika abubɛk ra amɛn arhim.
19 Umbɔ abemuwe umbɔ ififɔn, bɔr umbɔ abɛ awu agãrhã ri ikorhe iyiki itãrhã. Unera awu ugãrhã ra arhim nu iki itãrhã iki idzur amɛnnga. Ubinkutsu umbi awu agãrhã ru ubɛn ubin uku udarh umbi.
20 Umbɔ aba ashɔɔrmbɔ ri itser iki itãrhã iyi upfung ri ihwɛng Uteijee Uyesu Ukiristo Uwuku Ufɔrh umɛn, bɔr adzeka ri itser aner abika adakuwe upfung ukpirɛ, unga abvui ikɛi atsĩã ra abin aka abewe ha, utsɛku ake aka ahwawe itsinga, idzidzɛrhe uner ha asei iseinga iyi inggbaashia izengge iyi imaataka.
21 Azea anera abɛrɛ aba asi ihwɛngmbɔ utsĩndĩ uwuku urhurhika ri inggbaashia, nu umbɔ aka ihwɛng utsĩndĩ hã na abvui azĩ ra andzing anekukumbɔ idɔsa asarkasar arherhe ha umbɔ aka adzowe umbɔ.
22 Ru umbɔ nyaka arherhe ha iwu idzidzɛrhe, ugɛ, <<Ijui igoi ugoi ni ibvui irhɛne ugoi ha.>>* Nu aki umbɔ iki igɔr agɛ, <<Arhede umbɔ aka asorhuwe iyorke abvui atsĩ ru ughɛ̃ɛ̃.>>

3

Unum ukpu Uteijee ukpɔ ubarɔ

1 Ubvurmum uwu uvaa uwi, uba ru umbi aze awɛrhamum. Ra abvur ha ikivarhake umum itsɛng iyituwa umbi abinkɛ umbi aka ikaifɛrhkɔ idzidzɛrhe.
2 Umum ibee umbi ayitu irhɛm asarkasar abika asɔm Arherhu-Num abi isha aka arherhe ra arherhu Uteijee Uwuku Ufufɔrh aka atsuka ra angwĩ abi itser Uyesu.
3 Undzumu ubinkpi umum iki ibee iyituwa umbi ĩgɛ ri imimasha upfung anera abika ayɛɛi idzidzɛrhe awuri idzeka, awuri idɔsi ikponi iyiki ibewambɔ.
4 Umbɔ awuri igɔr agɛ, <<Ibiba ha iwuri iwu ukang, Uyesu aka abemuwa? Uko rimɔ̃ɔ̃ atokamɛn aka akpembɔ, bɔr abina awu ru nyaka ake aka awe asi ifaruke udzur ri inggbaashia umbɔ aka amunu upfung.>>
5 Bɔr umbɔ adzum ayiruwe ugɛ isha rimɔ̃ɔ̃ awu ri irhɛm Unum aka akũ amuna afã nu abĩ ake adzek ra amɛ̃ na adziirte ake nggu amɛ̃.
6 Mɔcɛ akũ amɛ̃ akɛrɛ ha ikɛi adɛke na atsĩme upfung hã nggu nggaa inai.
7 Awe ri irhɛm hã afã nu abĩkɛ umɛn iki inyã icɛrɛ aka adɛ̃ɛ̃ idzɛu urha, ru unum ukpuku utsu uvau umbɔ aka itsĩme abika asheri iwei Unum.
8 Bɔr ubina unying àka niba ayirukumbi, aze awɛrhamum, nggu Uteijee unuma unying uwe ru nyaki imɛka unaku ugɔnga, nu imɛka unaku ugɔnga iwe ru nyaku unuma unying.
9 Uteijee asi idɔrhũnga ri itsuifɛr ubinkpi unga aka abemuwe, ru nyaka abɔɔ aka akaifɛrhkɔ. Unga adɔngamɛn nggu umbi, asi ibeenga unera atsim, bɔr ubɛn unera adzipa.
10 Bɔr unum ukpu Uteijee uwuri iba ru nyaku uvɛu. Afã awuri igwirke ru nggaa ubvun, abin afã nggu abĩ awuri ikpikpĩĩ atsim, nu abĩ nu ubɛn ubin uku uwe ru ake awuri igwigwir.
11 Ngge iki iwe ugɛ ubɛn abinkɛ aka adziira umɛn awuri itsĩme riminɛ, imɛ̃ngge umbi anera awu agusembi? Imɛ̃ngge umbi asei asasar ri ibibɛk iwei Unum.
12 Umbi àka isei na afosi ibiba unum ukpu Unum na abee ukpɔ uba ifetem. Unum hã afã awuri ikpĩĩ ru urha, na abin afã nu abĩ awuri itiɛ̃ɛ̃ ri imani urha.
13 Bɔr ri idɔsi ibibemuwenga, umɛn ifosa afã aka afa nu abĩ aka afa, anangkɛ irhirhika iki iwe umɔ.
14 Nggee, aze awɛrhamum, àka adzɛu akɛrɛ ha, àka atsu asumbi na asei iseimbi ra asu Unum iyiki isheru uvau, àka adɔɔr nggu unga.
15 Àka ayita ra amɛnmbi ugɛ idɔngamɛn Uteijee ri ibiba ugɛ ra anera akpo ififɔrh. Ru nyaku uze ungwɛ̃mɛn Uburhu aka

* **2:22** Àka anyã ikɛi: Uny 26.11.

atsɛnga umbi ri itsoiyɛ Unum aka adzowe unga.

16 Atsɛng ikpũ arherhe unying ra abvurnga kishoo. Abvurnga hã awe ra abina akɔɔ aka aghong ihwihwɛng, abika asheri ihwihwɛng ashimbɔ ri imangmang iyiki iker, umbɔ iki idzipuwe agbenke ru nyaka umbɔ aki idzipuwe abvur Arherhu-Num akɔɔ, rimi hã ikowe umbɔ itsitsim.

17 Nggee, aze awɛrhamum, ngge iki iwe ugɛ umbi aka ahwɛngmbi akɛrɛ ha, àka angwɛ̃dzɛn nggu ikpũ anerabɛ aka abɔrukumbɔ idɔsu Unum, utsur imesambɔ iyi igbɛrangwĩ idarhngge amɛnmbi, itsu umbi agbambi igba ri ididɛ̃ɛ̃mbi.

18 Bɔr àka aseng ri imimutu nu ihwihwɛng Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo uwuku ufɔrh umɛn. Ikpikpoi iwu iyi unga icɛrɛ nu ugbagbaa. Iwerimi.

Ubvur uwu inggbaashia Uyohana aka atsɛng

Utsutson ri itsi ubvur uwu inggbaashia Uyohana aka atsɛng

Awu Uyohana uner itser Uyesu atsɛng ubvur uwurɛ. Abɔɔ akaifɛrhkɔ ugɛ atsɛng ubvur uwurɛ ra amɛk aki 85-95 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Uyohana atsɛng undzumu itsi arherhe avaa ru ubvur uwurɛ. Unga afituwe abika avarhu ubvur ha umbɔ asisei ri iwɛrhɛ nggu Unum nu Ungwɛ̃nga Uyesu Ukiristo, nu ikɛi igbiir ato umbɔ ri itsi abika amesuwe imesi igbɛrangwĩ iyiriyɛ iki idakuwe iwɛrhɛmbɔ nggu Unum. Imesa iyɛrɛ ha imesuwe ugɛ abinkɛ aka awe ru upfung anera aka adɛ̃ɛ̃ abanga, awu abin arhim, ikɛi igɛ Uyesu, Ungwɛ̃ Unum asi iwea unera. Abika amesuwe imesa ha agɛ ififɔrh iwu ri itsũwe amɛn ru ibibɛk ru upfung ukpirɛ, ikɛi imesuwe igɛ ififɔrh isi iwengge iyi amɛn aka aze use ibema adɔka.

Bɔr uner uwuku utsɛng ubvur uwurɛ amesuwe ugɛ Uyesu awu unera, ikɛi agɛ ubɛn unerwi aka awe ru imangmang ru Uyesu na abemunga Unum awu ufang umbɔ abema adɔka ikɛi.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-4)*
Irhirhang nggu uzĩ *(1.5—2.29)*
Awɛkaci Unum nggu awɛkaci Undenggũ *(3.1-24)*
Idzidzɛrhe nggu igbɛrangwĩ *(4.1-6)*
Ibibema adɔka *(4.7-21)*
Ikpũ imangmang *(5.1-21)*

Urhɛm urhɛ

1 Umɛn ĩdũwũwa umbi Urhɛm ukpuku udzowe urhɛ, uwu ha aka awe ri inggbaashia, uwu ha umɛn iki igũ, uwu ha umɛn iki inyã ra asumɛn, uwu ha umɛn iki inyã ni ibanga nggu abokmɛn.

2 Urhɛ ha udzeka. Umɛn inyãmɛn umgbɔ ni idzowe ideka umgbɔ. Umɛn ĩdũwũwa umbi urhɛ uwu ugbagbaa, uku uwe nggu Utɛ nu udzeka ru umɛn.

3 Umɛn ĩdũwũwa umbi ubinkpi umɛn iki inyã ni igũ, ngge ima itsu umbi awe ri ikikɔng iwɛrhɛ nggu umɛn. Iwɛrhamɛn iwu nggu Utɛ nu Ungwɛ̃nga Uyesu Ukiristo.

4 Umɛn itsɛng akɛrɛ ngge itsú anggɔmmɛn atsuafɛr.

Uzɛ̃rhã ri irhirhang

5 Isarhe ha iyɛ umɛn iki igũ ru unga ni ĩdũwũwa umbi, Unum awu irhirhang. Ru unga uzĩ ushikpɔ uko ukunjiir.

6 Umɛn ĩba ĩgɔr ugɛ umɛn iwemɛn ri iwɛrhɛ nggu unga bɔr ni izɛ̃rhã ru uzĩ, umɛn igbɛrangwĩ ni isi ikorhumɛn idzidzɛrhe.

7 Bɔr umɛn ĩba izɛ̃rhã ri irhirhang, ru nyaka unga aka awe ri irhirhang, umɛn iwemɛn ri iwɛrhɛ nggu adɔka, nu adzirh Uyesu, Ungwɛ̃nga, asorh umɛn ra arhimmɛn kishoo.

8 Umɛn ĩba ĩgɔr ugɛ umɛn ishimɛn ra arhim, umɛn irhɛm atsimɛn nu idzidzɛrhe ishingge ru umɛn.

9 Bɔr umɛn ĩba isɔmmɛn arhimmɛn, Unum awu uner idzidzɛrhe na arhika, awuri itsũwũka arhimmɛn na asorhuwa umɛn ri kishoo ida irhirhikamɛn.

10 Umɛn ĩba igɔr ugɛ umɛn isi ikorhumɛn arhim, umɛn itsu unga awu uner igbɛrangwĩ nu arherhanga ashike ra amɛnmɛn.

2

1 A aze angwɛ̃mum, umum itsɛnga umbi akɛrɛ utsur umbi agbambi ra arhim. Bɔr unera aba agba ra arhim, umɛn iwemɛn ru uwuku urherha arherhe nggu Utɛ, uwuku ukaa umɛn, Uyesu Ukiristo uwuku urhurhika ha.

2 Unga awu idɛm-Num iyiki itsũwe arhimmɛn, asi iwea akimɛn ukpekũ nu aki anera kishoo ru upfunga ikɛi.

3 Umɛn ĩba ĩdɔsumɛn ikpem Unum, mɔcɛ umɛn ihwɛngmɛn ugɛ umɛn ihwɛngmɛn unga.

4 Unera aba agɔr agɛ, <<Umum ihwɛng unga,>> bɔr asi ikorhunga ubinkpi ikpemnga iki irherhe, unga agbɛrangwĩ, nu idzidzɛrhe ishingge ru unga.

5 Bɔr unera aba adɔsunga urhɛm Unum, idzidzɛrhe ibibemu Unum ighwɛrngge ikpũrhã ru unga. Akɛrɛ atsu umɛn ihwɛng ugɛ umɛn iwemɛn ru unga.

6 Ubɛn unera aka agɔr agɛ unga abɛk ru unga, awu ufang unga azɛ̃rhã ru nyaka Uyesu aka akorhe.

7 A aze awɛrhamum, umum isi itsɛngamum umbi ikpem iyiki ifa bɔr iyiki igbe, iyi ha umbi aka ayɛi ri inggbaashia. Ikpem iki igbe ha iwu isarhayɛ umbi aka agũ ri nyaku iki ifa ha.

8 Ikpem hã ikɛi iwu iyiki ifa. Idzidzɛrhangge anyã ngge ru unga nu umbi, ubinkutsu uzĩ uni ititɔng nu irhirhang idzidzɛrhe iki ini irhang.

9 Ubɛn unera aka agɔr agɛ unga awe ru irhirhang hã bɔr unga akpɛ̃ɛ̃ ungwɛ̃mbɔ use unapumbɔ, ana awe ru uzĩ.

10 Uwuruwi aka abemu ungwɛ̃mbɔ use unapumbɔ awu ri irhirhang hã, nu utarh ukpuku ukwɛr itok ushikpɔ ru unga.

11 Bɔr uwuruwi aka akpɛ̃ɛ̃ ungwɛ̃mbɔ use unapumbɔ awe ru uzĩ, azɛ̃rhã akɔn ru uzĩ. Asi ihwɛnga anangkɛ unga aka izĩ, ubinkutsu uzĩ uku utsu unga itapa.

12 Umum itsɛnga umbi, aze awɛkaci,
ubinkutsu aka atsũwãmbɔ arhimmbi ri itsinga.

13 Umum itsɛnga umbi, atei,
ubinkutsu umbi ahwɛngmbi unga uwu ha aka awe ri inggbaashia.
Umum itsɛnga umbi, awɛdzɛm,
ubinkutsu umbi aka anangmbi uwuku ubewe ha.
Umum itsɛnga umbi, aze awɛkaci,
ubinkutsu, umbi ahwɛngmbi Utɛ ha.

14 Umum itsɛnga umbi, atei,
ubinkutsu, umbi ahwɛngmbi unga uwu ha aka awe ri inggbaashia.
Umum itsɛnga umbi, awɛdzɛm,
ubinkutsu, umbi awu akerketambi,
na Arherhu-Num asei ru umbi,
nu umbi aka anangmbi uwuku ubewe ha.

15 Àka niba abemumbi upfung use abinkɛ aka awe ru upfung. Ubɛn unera aka abemu upfung, ibibemu Utɛ ha ishingge ru unga.

16 Ubɛn ubinkpi uku uwe ru upfung ru nyaki ikponi iyor, nu unyɛ̃ɛ̃ asu nu ifĩrhã abinkɛ umɛn iki iwu ra ake, ake asi idzeke ru Utɛ, bɔr adzeka ru upfung.

17 Upfung nu abin ikponi iyorke awuri itɔng, bɔr uwuruwi aka akorha abinkɛ Unum aka abee, awuri ibɛka ugbagbaa.

Igbiir ato ra abika akpɛ̃ Ukiristo

18 A aze angwɛ̃mum, ivang iyiki imimasha riyɛ. Ru nyaka umbi aka agũ agɛ, uwuku ukpɛ̃ Ukiristo uwɔ abarɔ, uko icɛrɛ arhɛrha abika akpɛ̃ Ukiristo aka abambɔ. Ngge itsu umɛn ihwɛng ivang imimasha iyɛrɛ.

19 Umbɔ adzeku umɛn, bɔr asi iwembɔ abimɛn. Agɛ umbɔ awe abimɛn, umbɔ asei nggu umɛn, bɔr uzɛ̃rhãmbɔ udɛyiwe ukupɛ̃ɛ̃ ugɛ uko unying ru umbɔ asi iwea uwu umɛn.

20 Bɔr umbɔ aka adzaambɔ umbi Ipfu Isarsatangge, nu kishoo umbi ahwɛngmbi idzidzɛrhe.

21 Umum itsɛnga umbi akɛrɛ, asi iwea ugɛ umbi asi ihwɛngmbi idzidzɛrhe, bɔr umbi ahwɛngmbi ngge, ikɛi umbi ahwɛngmbi ugɛ idzidzɛrhe isi isaki imarngge igbɛrangwĩ.

22 Ungamɔ awu uner igbɛrangwĩ? Awu uner ha aka atsɛyi ugɛ Uyesu asi iwea Ukiristo. Ikpũ uner ha awu uwuku ukpɛ̃ Ukiristo, unga atsɛyinga Utɛ nu Ungwɛ̃.

23 Unera ashia aka itsɛyi Ungwɛ̃, na awea ru Utɛ. Bɔr ubɛn unera aka ayɛisa Ungwɛ̃, aka ayɛi Utɛ nukpɔ.

24 Àka atsu amɛnmbi ri imesayɛ umbi aka agũ ri inggbaashia iwe ru umbi. Iba iwengge, umbi awuri iseimbi ru Ungwɛ̃ nu Utɛ.

25 Akɛrɛ ha ake awe ibibemuwe ha unga aka abemuwa umɛn uko urhɛ uwu ugbagbaa.

26 Umum itsɛnga umbi akɛrɛ ra arherhe abirabɛ aka abee itsu umbi ayapa.

27 Bɔr umbi aka ayɛimbi Ipfu Isarsatangge, unga asei ru umbi, nu umbi asi ibeembi uner uwɔɔ amesuwa umbi. Bɔr Ipfu ha imesuwangge umbi ubɛn ubinkpi uku umɛ̃ɛ̃ umbi ahwɛng, nu abinkɛ unga aka amesuwa awu idzidzɛrhe, asi iweke igbɛrangwĩ. Ru nyaka unga aka amesuwa umbi, àka asei ri iwɛrhɛ ru Ukiristo.

Angwɛ̃ Unum

28 Icɛrɛ umbi aze awɛkaci, àka asei ru Ukiristo, ngge itsú ivangyɛ unga aka idzeka, umɛn ima iwe ru ikeramɛn isi ígũmɛn atsa ra asunga.

29 Umbi aba ahwɛngmbi agɛ unga arhiku uner, umbi ahwɛngmbi agɛ ubɛn unera

aka akorhi ifɛrhɛ iyiki irhirhika, awu Ukiristo amar uner ha.

3

1 Àka anyã nggaa ibibema iyɛ Utɛ aka abema umɛn, ngge itsu umbɔ ayisa umɛn angwɛ̃ Unum! Umɛn iwe rimi hã! Upfung usi ihwɛngkpɔ unga, ngge itsu ukpɔ usi ihwɛngkpɔ umɛn.
2 A aze awɛrhɛ, icɛrɛ umɛn iwu angwɛ̃ Unum, anasi idɛyiwambɔ umɛn ubinkpi umɛn iki iwe. Bɔr umɛn ihwɛngmɛn ugɛ Ukiristo aba adzekanga, umɛn iwuri iwe ru nyaka unga, ubinkutsu, umɛn iwuri inyãmɛn unga aka awe.
3 Ubɛn unera aka awe ru ifosa iyɛrɛ ru unga, aka isaka asare itsinga ru nyaka unga aka awe asasar.
4 Ubɛn unera aka awe ra arhim azharhuwe ikpem, idzidzɛrhe arhim awu ida ikpem.
5 Bɔr umbi ahwɛngmbi ugɛ unga adzeka, ngge ítsu unga ama asorhuwa arhimmɛn. Ikɛi ru unga arhim ashike.
6 Unera ashia aka isei ru unga na anu ikorha arhim. Uner uwuku unu ikorha arhim anasi inyãã unga use ahwɛnga unga.
7 A aze awɛkaci, àka niba aneke unera adarha umbi ayapumbi. Uwuruwi aki ikorhi iyiki irhika unga awu uner uwuku urhurhika, ru nyaka Ukiristo aka awu uner uwuku urhurhika.
8 Unga uwuku unu ikorhe abin arhim unga awe uwu Undenggũ, ubinkutsu, Undenggũ awu ra arhim utsɛku ri inggbaashia. Ubin hã nukpɔ uku utsu Ungwɛ̃ Unum adzeka ru upfung, unga aba itsĩme itser Undenggũ.
9 Unerwi Unum aka amar asi ídɛ̃ɛ̃nga itser arhim, ubinkutsu, ikpũ iyi Unum iwengge ru unga. Asi ídɛ̃ɛ̃ akorhumbɔ itser arhim, ubinkutsu Unum amar unga.
10 Ubin hã uku itsu umɛn ihwɛng abikasong awe angwɛ̃ Unum nu abikasong awe angwɛ̃ Undenggũ. Ubɛn unera aka asi ikorhunga abinkɛ aka arhika asi iwea ungwɛ̃ Unum, nu ubɛn unera aka asi ibemunga ungwɛ̃mbɔ use unapumbɔ.

Ibema adɔka

11 Isarhe ha iyɛ umbi aka agũ ri inggbaashia ugɛ, umɛn ibema adɔka.
12 Niba awembi ru nyaka Ukayinu, aka awe uwu undenggũ na afɛruka ungwɛ̃mbɔ. Awu use utsu unga afɛre unga? Ubinkutsu, itsernga iwu iyiki ibewe bɔr iyi ungwɛ̃mbɔ iwe iyiki irhika.
13 Niba agũmbi idzeu, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, upfung uba ukpɛ̃kpɔ umbi.
14 Umɛn ihwɛngmɛn ugɛ umɛn iki itɔng akpe izĩmɛn urhɛ, ubinkutsu, umɛn ibemumɛn angwɛ̃mɛn nu anapumɛn. Ubɛn unera aka asi ibemunga undɔka, awu ra akpe.
15 Ubɛn unera aka akpɛ̃ɛ̃ ungwɛ̃mbɔ use unapumbɔ, unga awu uwuku ufɛr aner. Umbi ahwɛngmbi agɛ uner uwuku ufɛr aner ashia ru urhɛ uwu ugbagbaa ru unga.
16 Umɛn ihwɛngmɛn ibibema iki iwe, ubinkutsu Uyesu Ukiristo adzowe urhɛnga ri itsimɛn. Imɛ̃ngge umɛn indzowe urhɛmɛn ri itsi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn.
17 Unera aba awea ra abin aki upfung na anyã ungwɛ̃mbɔ use unapumbɔ aka abee na asi igũa atorh unga, ibibemu Unum ikorhu uguse iwe ru unga?
18 A aze awɛkaci, umɛn niba ibemumɛn nggu irhɛm arherhe ra angwĩ ukpekũ, bɔr umɛn ikũ itser nu idzidzɛrhe indɛyiwe.
19 Akɛrɛ ha awuri itsu umɛn ihwɛng ugɛ umɛn iwemɛn ri idzidzɛrhe, umɛn idɛ̃ɛ̃ itsu amɛnmɛn awoshuke ra asunga,
20 amɛnmɛn aba atsukake umɛn uvau. Unum ananga amɛnmɛn, na ahwɛnga abina kishoo.
21 Umbi awɛrhɛ, amɛnmɛn aba asi itsukake umɛn uvau, umɛn iwemɛn ri ikeramɛn ra asu Unum
22 ni iyɛi ubɛn ubinkpi umɛn iki irhusa unga, ubinkutsu umɛn idɔsi ikpemnga ni ikorhu ubinkpi unga aka abema.
23 Ikpemnga hã iyɛ, iwe ru imangmang ru Ungwɛ̃nga Uyesu Ukiristo, ni ibema adɔka ru nyaka unga aka atsu ri ikpem.
24 Abika adɔsi ikpemnga asei ru unga, nu unga asei ru umbɔ. Umɛn ihwɛng ugɛ unga awe ru umɛn, ubinkutsu, Ipfunga ha unga aka adzaa umɛn.

4

Aviri ípfu

1 A aze awɛrhɛ, àka niba awembi ri imangmang ru ubɛn ipfu, bɔr àka aviri

ípfu ha anyã use idzeku Unum. Ubinkutsu abika asɔm Arherhu-Num igbɛrangwĩ arhɛrhɛ aka adzeka ru upfunga.

2 Umbi awuri ihwɛng Ipfu-Num riminɛ, ubɛn ipfuyɛ iki idzowukungge ideka igɛ Uyesu Ukiristo adzeka ri iyor, ipfu ha idzeku Unum,

3 bɔr ubɛn ipfuyɛ iki isi idzowukungge ideka ru Uyesu, isi idzengge ru Unum. Iyɛrɛ ha iwu iyiki ikpɛ̃ Ukiristo, iyiriyɛ umbi aka agũ ngge iki iwuri iba, icɛrɛ iki iwengge ru upfung.

4 Umbi, aze awɛkaci, umbi adzeku Unum, umbi aka anangmbi umbɔ, ubinkutsu uwu ha aka awe ru umbi ananga uwuku uwe ru upfung.

5 Umbɔ awe abi upfung nggee umbɔ arherhe arherhe aka adzeku upfung, upfung ukpeto ru umbɔ.

6 Umɛn indzeku Unum. Abirabɛ aka ahwɛng Unum, akpeto ru umɛn, bɔr abirabɛ aka asi idzembɔ ru Unum, asi ikpembɔ ato ru umɛn. Akɛrɛ ha atsu umɛn ihwɛng Ipfu iyi idzidzɛrhe nu ipfu iyi igbɛrangwĩ.

Ibibemu Unum nu iyimɛn

7 A aze awɛrhɛ, awu ufang umɛn ĩbema adɔka, ubinkutsu, ibibema idzeku Unum. Ubɛn uwuku ububema, awu Unum amar unga nu unga ahwɛnga Unum.

8 Ubɛn unera aka asi ibemunga asi ihwɛnga Unum, ubinkutsu, Unum awu ibibema.

9 Udĩ hã ukpi Unum aka adɛyiwa ibibemanga ru umɛn, unga aka adene unanyĩ Ungwɛ̃nga aba ru upfung ugɛ umɛn ima ibɛk ru uboknga.

10 Undzumu ibibema iyɛ, Unum abema umɛn utsɛku unga aka adene Ungwɛ̃nga awu idɛm-Num iyiki itsũwe arhimmɛn, asi iwea umɛn ibemu Unum.

11 A aze awɛrhɛ, ngge iki iwe ugɛ Unum abema umɛn, imɛ̃ngge umɛn ibema adɔka.

12 Unera anasi inyã Unum, bɔr umɛn ĩba ibemumɛn adɔka, Unum asei ru umɛn, ibibemanga ighwɛrngge ikpũrhã ru umɛn.

13 Umɛn ihwɛngmɛn ugɛ umɛn isei ru unga, nu unga asei ru umɛn, ubinkutsu, unga aka adzaanga umɛn Ipfunga.

14 Umɛn inyãmɛn ni idekuwe ugɛ Utɛ unga adene Ungwɛ̃, unga awe uner Uwuku Ufɔrh upfunga.

15 Unera aba adekuka ugɛ Uyesu awu Ungwɛ̃ Unum, Unum asei ru unga nu unga asei ru Unum.

16 Nggee umɛn ihwɛngmɛn ni iwemɛn ri imangmang ru ibibemu Unum ru umɛn.

Unum awu ibibema. Ubɛn unera aka asei ri ibibema asei ru Unum, nu Unum ru unga.

17 Ru udĩ ukpirɛ, ibibema ighwɛrngge ikpũrhã ru umɛn. Ngge ítsu umɛn iwe ru ikeramɛn ru unum ukpuku uvarha arherhe, ubinkutsu, ru upfung ukpirɛ umɛn iwe ru nyaka unga.

18 Nggee, iwei ishingge ri ibibema. Bɔr ibibema iki ighwɛr ikpũrhã iwayiwe iwei, ubinkutsu, iwei iwu nggu imesuwe amɛn. Unerwi aka awe ru iwei, ibibema isi ighwɛrngge ikpũrhã ru unga.

19 Umɛn ibema, ubinkutsu, unga agbaashia abema umɛn.

20 Ubɛn unerwi aka agɔr agɛ, <<Umum inbemu Unum,>> na akpɛ̃ɛ̃ ungwɛ̃mbɔ use unapumbɔ, uner ha agbɛra angwĩ. Ubinkutsu, ubɛn unera aka asi ibemunga ungwɛ̃mbɔ use unapumbɔ unga aka anyã, asi ídɛ̃ɛ̃ abemunga Unum, unga aka asi inyãã.

21 Unga aka adzaanga umɛn ikpem iyɛrɛ, ubɛn unera aka ubemu Unum, awu ufang unga abemu ungwɛ̃mbɔ nu unapumbɔ.

5

Imangmang ru Ungwɛ̃ Unum

1 Ubɛn uwuku uwe ru imangmang agɛ Uyesu awu Ukiristo, awu Unum amar unga, nu ubɛn unerwi aka abemu Utɛ abema ungwɛ̃nga ikɛi.

2 Ubin hã ukpi uku itsu umɛn ihwɛng ugɛ umɛn inbemumɛn angwɛ̃ Unum, ri ibemu Unum nu idɔsi ikpemnga.

3 Idɔsi íkpem Unum ngge iwu ibibema ru Unum. Ikpemnga isi ighongge,

4 ubɛn unerwi Unum aka amar aka ananga upfunga. Imangmangmɛn ngge itsu umɛn inang upfung hã.

5 Ungamɔ adɛ̃ɛ̃ anang upfunga? Awu uwuruwi aka awe ru imangmang agɛ Uyesu awu Ungwɛ̃ Unum.

Ideka ri itsi Ungwɛ̃ Unum

6 Uyesu Ukiristo adzeka ru nyaku Ungwɛ̃
Unum ri isorhu ubɔtisima ra amɛ̃ nu
itare adzirhnga. Unga asi ibanga ra amɛ̃
ukpekũ, bɔr aba ra amɛ̃ nu adzirh. Awu
Ipfu-Num ngge ideka, ubinkutsu, Ipfu-
Num ha ngge iwu idzidzɛrhe.
7 Abina awu ataar aka adekuwe,
8 awu Ipfu-Num, amɛ̃, nu adzirh ha, aki
itatake arherhe ubina unying.
9 Umɛn ibemumɛn ideka anera, bɔr
ideku Unum inangge, ubinkutsu, ideka ha
iwu iyi Unum iyiriyɛ unga aka adekuwe ri
itsi Ungwɛ̃nga.
10 Ubɛn unera aka awe ru imangmang
ru Ungwɛ̃ Unum, awea ri ideka ha ra
amɛnnga. Ubɛn unera aka ashia ri imang-
mang ru Unum, unga atsu Unum awe
uner igbɛrangwĩ, ubinkutsu, unga asi iwea
ri imangmang ri ideka ha Unum aka
adekuwe ri itsi Ungwɛ̃nga.
11 Urhɛ uwu ugbagbaa Unum aka adzaa
umɛn umgbɔ uwu ideka ha, nu urhɛ ha
udzeku Ungwɛ̃nga.
12 Unga uwuku uwe ru Ungwɛ̃ hã awea
ru urhɛ, bɔr uwuku usheru Ungwɛ̃ Unum,
ashia ru urhɛ.

Imimasha itsɛng

13 Umum itsɛng abin akɛrɛ ru umbi abika
awe ru imangmang ri itsok Ungwɛ̃ Unum,
ngge ítsu umbi ama ahwɛng agɛ umbi
awembi ru urhɛ uwu ugbagbaa.
14 Umɛn iwemɛn ri ikeramɛn iyiki izĩ ru
Unum, ugɛ umɛn ĩba ifɛna unga ubɛn ubina
ri ibibemanga, unga awuri igũa umɛn.
15 Nu umɛn ĩba ihwɛngmɛn ugɛ unga
agũã umɛn ri ivangyɛ umɛn iki ifɛna unga,
umɛn ihwɛng ugɛ umɛn ikpomɛn ru ubin
hã umɛn iki ifɛna ru unga.
16 Ubɛn unera aba anyã ungwɛ̃mbɔ use
unapumbɔ akorhunga arhimkɛ aka asi
ikũna unga azĩke akpe, unga afɛne-Num.
Unum awuri idzowuka unga urhɛ. Umum
ĩgɔr abirabɛ arhimmbɔ aka asi ikũ umbɔ
azĩke akpe. Arhim akɔɔ akũ azĩke akpe.
Umum isi irherhumum ugɛ unga afɛne-
Num ru ikpũ aki ha.
17 Kishoo ida irhirhika awu arhim, bɔr
arhim akɔɔ asi íkũ unera atsĩke ra akpe.
18 Umɛn ihwɛngmɛn ugɛ ubɛn unerwi
Unum aka amar, asi ídɛ̃ɛ̃nga itser arhim.
Uyesu uwu Unum aka amar, adzɛu uner
ha, uwuku ubewe ha asi ídɛ̃ɛ̃ akorhunga
ubin ru unga.
19 Umɛn ihwɛngmɛn ugɛ umɛn iwe angwɛ̃
Unum, nu upfunga kishoo uwu ru ubok
uwuku ubewe ha.
20 Umɛn ikɛi ihwɛngmɛn ugɛ Ungwɛ̃
Unum aka aba adzaanga umɛn ihwihwɛng,
ngge ítsu umɛn ihwɛng unga aka awe
idzidzɛrhe. Nu umɛn iwe ru unga aka awe
idzidzɛrhe, ru Ungwɛ̃nga Uyesu Ukiristo.
Unga awe Unum uwu idzidzɛrhe nu urhɛ
uwu ugbagbaa.
21 A aze awɛkaci, àka aneke idɔsa ag-
berhe.

Ubvur uwu uvaa Uyohana aka atsɛng

Utsutson ri itsi ubvur uwu uvaa Uyohana aka atsɛng

Awu Uyohana uner itser Uyesu atsɛng ubvur uwurɛ. Abɔɔ akaifɛrhkɔ ugɛ atsɛng ubvur uwurɛ ra amɛk aki 85-95 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Ru ubvur uwurɛ, Uyohana ayisi itsinga agɛ, <<ukukũ hã>>. Unga atsɛnge ubvur uwurɛ ru <<utsɛrh ha umbɔ aka asɛng nu angwɛ̃nga,>> ugɛɛ agbena agburh ikikɔng abika adɔsa nu abimbɔ. Ungwɛ̃rhũ ubvur uwurɛ udɛ̃ɛ̃ ishɔ̃rhã ugɛ umɛn ibema adɔka nu ikɛi igbiite ato abika adɔsa ri itsi abika amesuwe imesi igbɛrangwĩ.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1-3)*
Ugarh ibibema *(4-6)*
Igbiir ato ru abika amesuwe imesi igbɛrangwĩ *(7-11)*
Imimasha *(12-13)*

1 Ubvur udzeku ukukũ hã, uzĩ ru utsɛrh ha umbɔ aka asɛng unga nu angwɛ̃nga,* abirabɛ umum iki ĩbema ri idzidzɛrhe, asi iwea umum ukpekũ, bɔr abika ahwɛng idzidzɛrhe.
2 Idzidzɛrhe iyɛ iki isei ru umɛn itsu umɛn ĩbema umbi, ikɛi idzidzɛrhe ha iwuri iwe nggu umɛn ugbagbaa.

3 Imimuta, atorh nu ididɔɔr idzeku Unum Utɛ nu Uyesu Ukiristo, Ungwɛ̃ Utɛ ha, iwuri iwe nggu umɛn ri idzidzɛrhe nu ibibema.

4 Umum inggɔmanggɔm akarhãrhã umum iki inyã awɛkacimbi abɔɔ aka azɛ̃rhã ri idzidzɛrha ha, ru nyaku Utɛ aka atsuka umɛn.
5 Icɛrɛ, uze ukutsɛrh, umum isi itsɛngamum ungo ikpem iyiki ifa, bɔr iyimɛn iki igũ ri inggbaashia. Umum ifɛn umbi ugɛ umɛn ĩbema adɔka.

6 Ibibema hã iyɛ, ugɛ umɛn izɛ̃rhã ri itsitsuk Utɛ. Ru nyaka umbi aka agũ ri inggbaashia, itsitsuknga igɔr igɛ umbi azɛ̃rhã ri ibibema.
7 Abika arhurhɛm arhɛrhɛ aka ashimbɔ ri imangmang ugɛ Uyesu Ukiristo aka aba ri iyor, àka adzek amaa upfunga. Ubɛn ikpũ abɛrɛ ha awu abika arhurhɛm na awe abika akpɛ̃ Ukiristo.

8 Àka arhi utsur itsermɛn iwengge ibɛm, bɔr umbi ama akpo undzumu itosa itsermbi.
9 Ubɛn unera aka atoma akase na asi idɛ̃ɛ̃nga ri imesa Ukiristo, asi iwea ru Unum, uwuruwi aka adɛ̃ɛ̃ ri imesa ha awea ru Utɛ nu Ungwɛ̃.
10 Unera aba abanga ru umbi na asi ikũwãnga imesa iyɛrɛ, àka niba akũna unga atsĩmbi ra ayambi use ayɛimbi unga.
11 Ubɛn unera aba ayɛisa ikpũnga, agashi itser iyiki ibewanga.

12 Umum iwu ra abina arhɛrhɛ umum iki itsɛnga umbi, bɔr umum isi ĩbeemum itsɛng ake ru ubvur. Nu ngge iki iwe rimi, umum ifosa ĩba iyepa umbi ru umɛn irherhe ri inyinyã adɔka, nggee ra anggɔmmɛn ama atsuafɛr.
13 Awɛkaci unapumbi abi Unum aka asɛng, aghwe ungo.

* **1:1** Utsɛrh ha awu ikikɔng abika adɔsa nu angwɛ̃nga awu abika adɔsa.

Ubvur uwu untaar Uyohana aka atsɛng

Utsutson ri itsi ubvur uwu untaar Uyohana aka atsɛng

Awu Uyohana uner itser-Yesu atsɛng ubvur uwurɛ. Abɔɔ akaifɛrhkɔ ugɛ atsɛng ubvur uwurɛ ra amɛk aki 85-95 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Ru ubvur uwurɛ, Uyohana ayisi itsinga agɛ, <<ukukũ hã>>. Unga atsɛnge ubvur uwurɛ ru Ugayu, unggbaashi uwu ikikɔng abika adɔsa. Uyohana akpoi Ugayu akarhãrhã, ubinkutsu Ugayu ayikuka abika adɔsa abɔɔ. Unga ikɛi agbiite ato Ugayu akarhãrhã ri itsi utsa uwɔɔ itsoka igburh Udiyitarifi.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1-4)*
Akpoi Ugayu *(5-8)*
Agbiite ato Ugayu ri itsi Udiyitarifi nu Udimitiriyu *(9-12)*
Imimasha *(13-15)*

1 Ubvur udzeku ukukũ hã, uzĩ ru uze uwɛrhamum Ugayu, uwu ha umum iki ĩbema ri idzidzɛrhe.
2 A uze uwɛrhamum, umum ifɛn-Num ugɛ kishoo ima iwe uku kpengkpeng nggu ungo, nu ungo uma ugũibɛn iyorngo, uko ipfungo iki iwe ikerketangge.
3 Umum inggɔmanggɔm akarhãrhã ivangyɛ abɔɔ abika adɔsa aka aba adekuwa ugɛ ungo uni izɛ̃rhũ uzɛ̃rhã idzidzɛrhe.
4 Anggɔm akɔɔ asi inangke igũ ugɛ angwɛ̃mum azɛ̃rhã ri idzidzɛrhe ha.
5 A uze uwɛrhamum, ungo unu itɔ̃ itser iyi imangmang ra abinkɛ ungo iki ikorhuwe abika adɔsa, nggabɛ awu atsen ru ungo.
6 Umbɔ aka adɛyikumbɔ ikikɔng abika adɔsa arherhe ibibemango. Kabɔɔ uyike umbɔ ru uzɛ̃rhãmbɔ ru nyaka ngge iki iwe ibibemu Unum.
7 Awu ri itsok Ukiristo umbɔ aka adzek, asi iyɛimbɔ ubin ra abi uzĩ.
8 Nggee imɛ̃ngge umɛn abika adɔsa iyike anera abɛrɛ, ngge itsú umɛn itɔ̃ itser urhɔnga ri idzidzɛrhe.
9 Umum itsɛnge ubvur ru ikikɔng abika adɔsa, bɔr Udiyitarifi, aka abee iwe unggbaashi, asi ikpea ato ru ubinkpi umɛn iki irherhe.
10 Nggee umum ĩba ĩbamum, umum iwuri iyare igoinga, ru ubɛn unera ahwɛng ivɛrhe nu iyiki itãrhã iyɔɔ unga aka anu irherhe ra atsimɛn. Iyiki ibeweyɛ unga aka anu ikorhe, akpɛ̃ɛ̃ iyɛi abika adɔsa aka awu atsen. Ikɛi unga akɛna anera iyɛi umbɔ, na awayiwe abirabɛ aka abee iyiyɛi ha adzembɔ ri ikikɔng abika adɔsa.
11 A uze uwɛrhamum, niba umesungo amɛn aka abewe, bɔr umesa amɛn aka aze. Ubɛn unera aka akorhe iyiki ize adzeku Unum, ubɛn unera aka akorhe iyiki ibewe anasi inyaa Unum.
12 Kishoo anera adzowukumbɔ ideka iki ize ri itsi Udimitiriyu, uko idzidzɛrhe nibikangge idekungge. Umɛn ikɛi idzowukumɛn idekanga. Ungo uhwɛngo idekamɛn hã iwe idzidzɛrhe.
13 Umum iwe ra abina arhɛrhɛ umum iki ibee itsɛnga ungo, bɔr umum isi ĩbeemum itsɛnga ake ru ubvur.
14 Umum ifosi inyã ungo ifefetem, nu umɛn irherhe ra asu adɔka.
15 Ididɔɔr iwe nggu ungo. Awɛrhɛ nggimi adene ighwembɔ. Ughwe awɛrhango nggɔɔ, unying anying nggu atsokmbɔ.

Ubvur uwu Uyahuda aka atsɛng

Utsutson ri itsi ubvur Uyahuda

Uyahuda unga atsɛng ubvur uwurɛ. Abɔɔ akaifɛrhkɔ ugɛ atsɛng ubvur uwurɛ ra amɛk aki 65-67 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu. Unga atsɛng ubvur uwurɛ agbiite ato abika adɔsa ri itsi abika amesuwe imesi igbɛrangwĩ, abirabɛ aka anyanga atsimbɔ ugɛɛ umbɔ awu abika adɔsa. Ru ungwɛ̃rhũ ubvur uwurɛ, uwuruwi uku uwe ru nyaka abinkɛ aka awe ru 2 Ubitru, Uyahuda afituwe abika avarha umgbɔ ugɛ umbɔ, <<akaa idzidzɛrhayɛ Unum aka adzowe abika adɔsa kishoo idikunga unying.>>

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur Uyahuda *(1-2)*
Ifɛrhɛ, imesa, nu itsitsĩm iyi abika amesuwe imesi igbɛrangwĩ *(3-16)*
Uyisa ukpuku ububima *(17-23)*
Ifɛn-Num iyiki imimasha *(24-25)*

1 Ubvur udzeku Uyahuda, ugãrhũ Uyesu Ukiristo, ungwɛ̃mbɔ Uyaku.

Izĩ ra abirabɛ umbɔ aka ayisa, abirabɛ Unum Utɛ aka abema, abirabɛ Uyesu Ukiristo aka aden.

2 Uneke Unum ama adzaa umbi atorh, ididɔɔr nu ibibema irhɛirhɛ.

Arhim nu itsitsĩm abika asheru Unum

3 Umbi aze awɛrhɛ, nggayɛ umum ĩbeemum itsɛnga umbi arherhe ififɔrh ha umɛn iki inggasha, bɔr umum inyã awu ufang umum itsɛng ifituwa umbi ru umbi akaa idzidzɛrhayɛ Unum aka adzowe abika adɔsa kishoo idikunga unying.

4 Ubinkutsu, aner abɔɔ, abirabɛ itsitsĩm iki itsɛng ra atsimbɔ ishaisha, aka aghõrhã atsĩwãmbɔ ru umbi. Umbɔ ashimbɔ ru Unum, abika adzipu imimutu Unummɛn ngge iwe udĩ ikorhe itser iki itãrhã na atsɛyi Uyesu Ukiristo, unga iki iyikanga aka awu Uteiyamɛn nu Uteijeemɛn.

5 Umum ihwɛng umbi aka ahwɛngmbi akɛrɛ ha kishoo, umum ibee iyituwa umbi ĩgɛ Uteijee aka afɔrhe anernga adzek ra abĩ Umasar, na abvui atsĩme abirabɛ aka ashimbɔ ri imangmang ra anernga hã.

6 Àka ayita ikɛi ípfu itser-Num iyɔɔ iki isi idɛ̃ɛ̃ngge ra anang ijeengge, na abɔrukumbɔ anang iseimbɔ. Uteijee afɔme ngge ru uzĩ, abow ngge nggu inyãwã iyi ugbagbaa adzɛu unum ukpuku uzharha arherha ha.

7 Ru nyaka ha, Usɔdɔm nu Ugomora nu iteu iyiki ikhapa nggu ngge, adzowe atsimbɔ ru kishoo itser iyiki itoma-dak nu nggaa ikponi iyor iyiki ibewe. Umbɔ awu ru nyaku utsar abirabɛ aka ahwa ayetnum urha ukpu ugbagbaa.

8 Iwe rimi hã ikɛi ra abirabɛ aka aghõrhã atsĩwã ru umbi, irheyirhɔ idarh umbɔ, atsuke ayormbɔ ishĩ, akpɛ̃mbɔ idɔsa abi ijee, na ayɛɛi abi ikpikpoi afã.

9 Bɔr uko Umika'irhu unggbaashi Ípfu itser-Num, unga asi ikeramɛn anyatunga Undenggũ use arhenunga unga, bɔr agɔr agɛ, <<Uteijee atsɛrha ungo!>> Akɛrɛ akorhe ri ivangyɛ ngge iki idɛ̃ɛ̃ uning nggu Undenggũ ru ukom iyor Umusa.

10 Bɔr aner abɛrɛ aka aghõrhã atsĩwã ru umbi, arhena kishoo ubinkpi umbɔ aka asi ihwɛngmbɔ, nu abinkɛ umbɔ aka ahwɛng awe ri iyor, ru nyaki ijuɛyɛ iki ishingge ra amɛn, ikpũ abin hã ikũna umbɔ izĩ itsitsĩme.

11 Atorhmbɔ! Adɔsu utsĩndĩ Ukayinu. Azang abee ighigha azĩ agbambɔ ri igbairha ikpũ iyi Ubarha'am. Umbɔ atsim ri ikpũ iyi isoyamɛn Ukora.

12 Aner abɛrɛ adakuwe ikikɔngmbi iyi irhowa ibibemambi, aghesha abin nggu umbi ashimbɔ ra atsa, ashimbɔ ri iwei. Imɛ̃ngge umbɔ adzɛu anera bɔr umbɔ afukuwe atsimbɔ ukpekũ. Awu ru nyaki irhifin, ugba iki ikɛn, bɔr inai ishingge ru ukpɔ. Awu ru nyaka acuciiakɛ aka ashike ri ikpũrhã ri ivang iki igbɛr, na abvurhuwe ake akpe undzumunga.

13 Umbɔ awu ru nyaki ibɔrh amɛ̃ ukau ukpuku ugɔng iki itengasha, umbɔ akũwe abin atsak akirakɛ aka akpɛta ru nyaku ufuu. Umbɔ awu ru nyaki ídzɛɛr iyiriyɛ iki

iyarhe izĩ itsĩ ru uzĩ ukufĩrhã uku ugbagbaa.
14 Uenɔk awe ru undankpu utɔɔva udzur ru Uadamu, unga asɔm Arherhu-Num ri itsi anera abɛrɛ agɛ, <<Unyã! Uteijee uwɔɔ abarɔ nggu asarkasar ípfu itser-Numnga anaka agɔnga irhɛirhɛ,
15 aba itsu izharha arherhe ri itsi anera kishoo. Awuri idɛyiwe igbigba abirabɛ aka asi idɔsumbɔ Unum, ri kishoo umbɔ aka akorhe ru udĩ ida iwei Unum, nu kishoo irhɛm iki itsooyɛ abi arhim aka ashimbɔ ri iwei Unum aka arherhe ri itsinga.>>
16 Aner abɛrɛ awu abika abvun arherhe, abee inyã uvau abɔɔ. Umbɔ aka isaka adɔsi ikpona iyiki ibewambɔ, umbɔ afĩrhã akpoi atsimbɔ na akũ irhɛm iyiki ize abee ikpo ighigha.

Uyisa ukpuku ububima

17 Bɔr umbi, aze awɛrhɛ, àka ayita abinkɛ abi itser Uteijee Uyesu Ukiristo aka atiti irherhe.
18 Agɔr umbi agɛ, <<Ri imimashu upfung, abika ayuyɛɛi awuri ibambɔ. Umbɔ awuri idɔsi ikpona iyiki ibewambɔ.>>
19 Aner abɛrɛ agashuwe umbi, abika adɔsi ikponi iyor na ashimbɔ ri Ipfu-Num.
20 Bɔr umbi, aze awɛrhɛ, àka aseng atoma ru asarkasar imangmangmbi na afɛn-Num ri ijee Ipfu Isarsatangge.
21 Àka akpɔm atsimbi ri ibibemu Unum, na adzɛu ibiba atorh Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo aka ikũna umbi atsĩ urhɛ uwu ugbagbaa.
22 Àka agũ atorh abika acucang.
23 Àka atsũwe abɔɔ ru urha na afɔrhe umbɔ, àka agũ atorh abɔɔ nggu iwei, utsur umbi atammbi arhimmbɔ bɔr àka agũ ishĩ uko atorhambɔ, umbɔ aka adakuwe nggu itser arhim aki iyor.

Ifɛn-Num iyiki ikpikpoi

24 Ikpikpoi iwe nggu uwuruwi aka awe ru ijee iyiki ivina umbi ri igbaigba, na atsu umbi awe abika asheru uvau ra asu ikpikpoinga nu nggaa anggɔm.
25 Ikpikpoi nu nggaa imor, nu ijee izĩ ru Unum, unga awu Unum ikiyikanga Uwuku Ufɔrh umɛn, ri itsok Uyesu Ukiristo Uteijeemɛn, udzur ri imimunu upfung, uba utsĩ icɛrɛ nu ugbagbaa! Iwerimi.

Ubvur
Irhi Uyohana

Utsutson ri itsi ubvur Irhi

Uner uwuku utsɛng ubvur uwurɛ awu ukukũ itsoka iki igburh Uyohana. Abɔɔ ikaifɛrhkɔ ugɛ atsɛng ubvur uwurɛ ugɛɛ ra amɛk aki 95 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Unga atsɛng ubvur ha ri ivangyɛ abika adɔsa aka awe ra ayetnum utsɛku umbɔ aka ashupa unga ri iker akũ unga azĩmbɔ ru umpfũwã Ubatmo adene unga umɔ. Ra anang hã unga aka ayɛi irhi iyɛrɛ.

Unga atsɛng ubvur uwurɛ afituwe abika adɔsa ugɛ umbɔ adɛ̃ɛ̃ aker ri imangmang ri ivang ayetnum. Ubvur ha udɛyiwe agben irhi unying anying, akirakɛ abika adɔsa ri ivang hã aka adɛ̃ɛ̃ ahwɛng, bɔr awuri iwu aghoghong ra abirabɛ aka asi iwembɔ abika adɔsa. Nu ngge iki iwe ugɛ anera anyangu agben irhi ha ra atsĩndĩa arhɛrhɛ, bɔr rimi hã undzumu agbena awe ra awiya, iwu ugɛ ru ubok Uteijee Uyesu Ukiristo, Unum awuri itsĩme anggamtsaknga kishoo idikũnga unying, nggu Ushaitan. Agãrhãnga awuri ikpombɔ idorh iyi afã aka afa nu abĩ aka afa ri ivangyɛ igha inggbaashe ha iki itsuifɛr.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-3)*
Ighwe ri ikikɔng abika adɔsa utɔɔva *(1.4-8)*
Irhi Ukiristo *(1.9-20)*
Abvur azĩ ri ikikɔng abika adɔsa utɔɔva *(2.1—3.22)*
Idzowe igɔng ra afã *(4.1-11)*
Ubvur uwuku ufeta nggu Ungwɛ̃ Itsurhi *(5.1—8.1)*
Atsom utɔɔva *(8.2—11.19)*
Ukutsɛrh nggu ibvui *(12.1-17)*
Íjuɛ ivaa *(13.1-18)*
Irhi irhɛirhɛ *(14.1—15.8)*
Itɛ̃rhĩ utɔɔva iyi avɔm Unum *(16.1-21)*
Igha inggbaashi ri itsi anggamtsak Unum *(17.1—20.10)*
Itsu ufai ukpu imaatak *(20.11-15)*
Afã aka afa nu abĩ aka afa nu Urusharhima uku ufa *(21.1—22.5)*
Arherhe aki imaatak *(22.6-21)*

Ididɛyiwe

1 Irhi Uyesu Ukiristo, iyiriyɛ Unum aka adzowe unga, adɛyiwe agãrhãnga abinkɛ aka awu ufang asi ídãrhũke na akorhe. Unga atsu umbɔ ahwɛng ake ri idene ipfu itsernga ru ugãrhãnga Uyohana,
2 uwuku uwe ideka ra abina kishoo unga aka anyã, ake awe Arherhu-Num nu ideka Uyesu Ukiristo.
3 Idorh iwe nggu unerwi aka avarhuwe Arherhu-Num akɛrɛ ra anera, nu idorh iwe iyi abirabɛ aka agũ na atɔ̃ itser nggu ake, ubinkutsu ivanga iki iyongge.

Ighwe nu ifɛn-Num

4 Umum Uyohana, itsɛnge ikpui ikikɔng abika adɔsa utɔɔva ra abĩ Uasiya.

Imimuta nu ididɔɔr iwe nggu umbi idzeku unga aka awe icɛrɛ, nu uwu ha aka awe isha, nu uwu ha aka iba, ni idzeku ípfu utɔɔva iki idɛ̃ɛ̃ ra asu anang isei Unum,
5 ni idzeku Uyesu Ukiristo. Unga awu uwuruwi aka awe idzidzɛrhe ri ideka ha, unga awu uner unggbaashi uwuku usok ra akpe, nu uwuruwi aka agha iyɛrhe ra ayɛrhu upfung.

Unga abema umɛn na afɔrh umɛn ra arhimmɛn nggu adzirhnga.
6 Unga atsu umɛn iwe abi Iyɛrhanga na atsu umɛn iwe abika adzowe idɛm-Num abika atɔ̃ itser Unum nu Utɛ. Ru unga ikpikpoi nu ijee iwe ugbagbaa nu ugbagbaa! Iwerimi.
7 Unyã, unga anu iba nggu amɛɛ,
ubɛn asu awuri inyãke unga,
uko abika atar unga ikon.
Nu kishoo idũa ru upfung
awuri idɔngmbɔ amɛn ru unga.
Ngge iwe rimi hã! Iwerimi.
8 Uteijee Unum unga agɔr, <<Umum iwu ititirhi ha nu imimasha ha, umum hã iwe icɛrɛ, umum hã iwe isha, umum hã iwe uwuku ububa ha, Unum Uwu Ijee hã.>>

Uwɔɔ ru nyaku Ungwɛ̃-Ner

9 Umum Uyohana, ungwɛ̃mbi, umɛn iwu urhɔnga ra ayetnum, umɛn iwu urhɔnga ri Iyɛrhe-Num, ikɛi ri idɔngamɛn nu ibibimayɛ umɛn iki iwe ru Uyesu. Atsuke umum ru umpfũwã Ubatmo ri itsi idzowe isarhe Arherhu-Num nu ideka ri itsi Uyesu.

10 Ru Unum ukpu Uteijee, Ipfu-Num
iwengge ru umum, ni inggũmum urhɛm uk-
erketakpɔ ru undzingmum ru nyaki ibar
atsom,
11 uku ugɔr ugɛ, <<Utsɛng ru ubvur uku
ufeta abinkɛ ungo uku unyã nu udene
umgbɔ uzĩ ru ikpui ikikɔng abika adɔsa
ha utɔɔva, abi Uafisa, nu abi Usimirina,
nu abi Ubirgamum, nu abi Utiyatira, nu
abi Usardi nu abi Ufirhadefiya, nu abi
Urhawudikiya.>>
12 Umum idzipa ibee inyã urhɛm hã uku
urherhe nggu umum. Umum iki idzipa
umum inyã anang idɛ̃ɛ̃ irhirhang uzinarhi
utɔɔva.
13 Ra ateu anang idɛ̃ɛ̃ irhirhang hã umum
inyã uwɔɔ awu ru nyaku Ungwɛ̃-Ner, atsim
atorho akika ader aka atsĩ andaidaknga,
unga abow uyim uzinarhi ri ikɔknga.*
14 Igwar itsinga iwu uku upɛ̃rhɛ̃ng ru
nyaka aghwitu urhurhu, iwu iki iterha
ugɛɛ ibur, nu ishaa asunga iwu ugɛɛ ikon
urha.
15 Adaknga arhang ugɛɛ uzɔu uku ubãrhã
umbɔ aka avum ru urha ugbor unai uku
umani uku uzhãĩ. Nu urhɛmnga uwu ru
nyaku ubvun amɛ̃ azɛ̃ akagɔng.
16 Akpɔm nggu idzɛɛr utɔɔva ru ubok
ughanga, ra angwĩnga ikon iki ider
ighaigharake ibanga ivaa iki idzeka.
Unyɛ̃ɛ̃nga urhang ru nyaki ishaa unum iki
irhang kishoo nggu ijee ra atenuma.
17 Ivangyɛ umum iki inyã unga, umum
igba inũ ra adaknga ru nyaku ukom. Mɔcɛ
unga atsorhu ubok ughanga nu umum na
agɛ, <<Niba ugũo iwei. Awu umum iwe
Inggbaashia nu Imaataka.
18 Awu umum ibɛk nggu urhɛ, umum
iki ikpemum, bɔr icɛrɛ umum iwemum ru
urhɛ uwu ugbagbaa! Umum ikpɔm at-
sak umukurhi akpe nu anang isei abika
akpukpe.
19 <<Nggee, utsɛng abinkɛ ungo uku
unyã, abinkɛ aka awe icɛrɛ nu abinkɛ aka
ikorhe unuma.
20 Unyã agben ídzɛɛr utɔɔva ha ungo
uku unyã ru ubok ughamum nu anang
idɛ̃ɛ̃ irhirhang uzinarhi utɔɔva ha. Idzɛɛr
utɔɔva ha iwu ípfu itser-Num utɔɔva iyi
ikpui ikikɔng abika adudɔsa utɔɔva ha, ra
anang idɛ̃ɛ̃ irhirhang uzinarhi utɔɔva ha
iwu ikpui abika adudɔsa utɔɔva.

2

Ubvur ha uzĩ ru ukpui ikikɔng abika adɔsa ru Uafisa

1 Utsɛnge ipfu itser-Num iyi ukpui ikikɔng
abika adɔsa ru Uafisa ugɔr ugɛ,
<<Irhɛm hã iyɛ iki idzeku uwu ha aka
akpɔm idzɛɛr utɔɔva ru ubok ughanga,
na azɛ̃rhã ra ateu anang idɛ̃ɛ̃ irhirhang
uzinarhi utɔɔva ha.
2 Umum ihwɛng ikikorhango,
ititɛ̃wãngo nu ibibimango. Umum ihwɛng
ungo usi ídɛ̃ɛ̃ unekukɔ abi amɛn aka abewe.
Ungo uku uvirungo abirabɛ iki iyisa
atsimbɔ abi itser Uyesu, na asi iwembɔ
rimi, nu ukpo umbɔ agbɛrangwĩ.
3 Ungo uku ubima ra ayetnum ri itsok-
mum, nu usi igũo azhe.
4 <<Bɔr umum isi igũmum ibɛn abin
akɔɔ ru ungo, ubinkutsu, ungo uku un-
ekukɔ abinkɛ ungo uku ubema ri ingg-
baashia.
5 Uyita anang idɛ̃ɛ̃ngo aki inggbaashia
aka awe ru ungo udɔrhu ugba! Udzipa ra
arhimngo ubvui ukorhe abinngo aki ingg-
baashia. Ungo uba usi idzipungo, umum
iwuri ĩba ru ungo ni itsũwe anang idɛ̃ɛ̃
irhirhangngo ra anangke.
6 Bɔr ungo uweɔ ru ubin uku uze ru
ungo, ungo uku ukpɛ̃ɔ itser abi Unikorhata,
ru nyaka umum iki ikpɛ̃.
7 <<Uner ato akika agũ, uneke unga
agũ ubinkpi Ipfu-Num iki irherhuwe
kishoo ikikɔng abika adɔsa ha. Uwuruwi
aka abima adɛ̃ɛ̃ nggu umum, umum
iwuri idzowe unga ijee iyiki igha
ikpũrhũ ucucii uwu urhɛ, uwuku uwe
ru uzeze icang Unum.

Ubvur ha uzĩ ru ukpui ikikɔng abika adɔsa ra abi Usimirina

8 Utsɛnge ipfu itser-Num iyi ukpui ikikɔng
abika adɔsa ru Usimirina ugɔr ugɛ,
<<Irhɛm hã iyɛ iki idzeku uwu ha aka
awu inggbaashia nu imaata, aka akpea
na abvui abɛka ikɛi.
9 Umum ihwɛng ayetnumngo nu
itsũwãngo, bɔr ungo uwu uner ubin!

* **1:13** Àka anyã ikɛi: Udan 7.13.

Umum ihwɛng urhena ukpu anera aki irherhuwa ungo ugɛ umbɔ awu abi Uyahuda, na asi iwembɔ abi Uyahuda, bɔr umbɔ awu abi ubã ifɛn Ushaitan.
10 Niba ugũo iwei ayetnumkɛ ungo iki ihwa. Umum indɛyiwa ungo, Undenggũ hã awuri itsu abɔɔ ru ugborzĩ avira umbi, nu umbi awuri ihwa uver inuma usɔka. Àka adɛ̃ɛ̃ aker ri imangmangmbi, uko umbi atsĩ ra akpe, umum iwuri idzaamum umbi ifur iyɛrhe iyi urhɛ.
11 <<Uner ato akika agũ, uneke unga agũ ubinkpi Ipfu-Num iki irherhuwe kishoo ikikɔng abika adɔsa ha! Uwuruwi aka abima adɛ̃ɛ̃ nggu umum, akpe aki uvaa asi íkpoke unga.

Ubvur ha uzĩ ru ukpui ikikɔng abika adɔsa ru Ubirgamum

12 Utsɛnge ipfu itser-Num iyi ukpui ikikɔng abika adɔsa ru Ubirgamum ugɛ,
<<Irhɛm hã iyɛ iki idzeku uwu ha aka akpɔm ikon iki ider ighaigharake iki afɛna avaa.
13 Umum ihwɛng anang iseingo, anangkɛ aka awu anang isei Ushaitan. Rimi hã ungo una udɛ̃ɛ̃ usare ri itsokmum. Ungo usi itsɛyingo imangmango ru umum, uko ru unum Uantifa, uwuruwi aka awe idekamum uwu idzidzɛrhe umbɔ aka afɛre ru uteumbi, anangkɛ Ushaitan aka asei.
14 <<Bɔr umum iwemum ru angwɛ̃rhã abin aka abewe akɔɔ ri itsingo. Aner abɔɔ ru umbi adɔsu imesa Ubarha'am, uwuruwi aki imesuwe Ubarhak unga atsu abi Uisrairha agba ra arhim igha ubinghakpi umbɔ aka adzowe idɛm ra agberhe, nu arhim itoma-dak.
15 Rimi hã ungo uku uweɔ ra anera aki idɔsu imesa abi Unikorhata.
16 Udzipa ra arhimngo! Iba ishingge rimi, umum ĩba iki ifefetem ru ungo, umum iwuri ikũ ikon iki ider iki idzek ra angwĩmum itang iwa nggu umbɔ.
17 <<Uner ato akika agũ, uneke unga agũ ubinkpi Ipfu-Num iki irherhuwe kishoo ikikɔng abika adɔsa ha. Uwuruwi aka abima adɛ̃ɛ̃ nggu umum, umum iwuri indzowe umannakpi umbɔ aka awɔke. Ikɛi umum iwuri idzowe utarh ukpuku uterhakpi umbɔ aka atsɛng itsok iki ifa ni itsikpɔ, ukpurukpi uwuku uyuyɛi ukpekũ ahwɛng itsok ha.

Ubvur ha uzĩ ru ukpui ikikɔng abika adɔsa ru Utiyatira

18 Utsɛnge ipfu itser-Num iyi ukpui ikikɔng abika adɔsa ru Utiyatira ugɔr ugɛ,
<<Irhɛm hã iyɛ iki idzeku Ungwɛ̃ Unum, uwuruwi asunga aka awe ru nyaki ikon urha, adaknga aka arhang ugɛɛ uzɔu uku ubãrhã umbɔ aka avum.
19 Umum ihwɛng ikikorhango, ibibemango nu imangmango, itserngo nu ibibimango, umum ihwɛng itserngo iyi icɛrɛ inangge iyi inggbaashia.
20 <<Bɔr uvau uwuruwi umum iki ikpo ungo nggu umgbɔ uwi, ungo uku uneke utsɛrh ha Ujezeberh, aka ayisi itsinga ugɛ unga awu utsɛrh uwuku usɔm Arherhu-Num. Ri imesanga, arhɛm agãrhãmum umbɔ atoma-dak ikɛi na agha abinghakɛ aka awu idɛm ra agberhe.
21 Umum iki idzowukũ unga ivang unga adzipa ri itser iyiki itoma-daknga, bɔr unga akpɛ̃ɛ̃.
22 Nggee umum iwuri itsuke unga aghong irhãrhã ayetnum ru ukomanga, ikɛi ni itsu abika atoma-dak nggu unga ahwa ayetnum akarhãrhã, umbɔ aba asi idzipumbɔ ri itser iki itãrhãnga.
23 Umum iwuri ifɛre angwɛ̃nga. Mɔcɛ kishoo ikikɔng abika adɔsa awuri ihwɛngmbɔ ugɛ awu umum uwuku unyã ifɛrhkɔ nu amɛn ubɛn unera, ni iwuri ifai anera ri itseryɛ umbɔ aki itɔ̃.
24 <<Umum idɛyiwe abɔɔ ru umbi abika asei ru Utiyatira, umbi abirabɛ aka asi idɔsumbi imesanga nu iyiki ibewa ha umbɔ iki iyisa agɛ, <Iwiwɔk Ushaitan iki iwu ighorghotangge.> Umum isi ítsukamum umbi imor iyɔɔ,
25 bɔr àka akpɔm itsermbi utsɛku umum iki ĩba.
26 <<Uwuruwi aka abima adɛ̃ɛ̃ nggu umum na akorha abinkɛ umum iki ibee utsɛku imimasha, umum iwuri idzowe ijee abĩã kishoo,
27 ru nyaka umum iki iyɛi ijee ru Utɛmum.

* **2:27** Àka anyã ikɛi: Amb 2.9.

<Unga awuri idam umbɔ nggu igbong uzɔu,
awuri iyatuwe umbɔ ru nyaki inui abĩ.>*
28 Umum ikɛi iwuri idzowe unga idzɛɛr iyi igɔ̃ ukpee.
29 Uner ato akika agũ, uneke unga agũ ubinkpi Ipfu-Num iki irherhuwe kishoo ikikɔng abika adɔsa ha.

3

Ubvur ha uzĩ ru ukpui ikikɔng abika adɔsa ru Usardi

1 Utsɛnge ipfu itser-Num iyi ukpui ikikɔng abika adɔsa ru Usardi ugɔr ugɛ,
<<Irhɛm hã iyɛ iki idzeku uwu ha aka akpɔm ipfu utɔɔva iyi Unum nu idzɛɛr utɔɔva ha. Umum ihwɛng ikikorhango, anera akaifɛrhkɔ ugɛ ungo uweɔ ru urhɛ, bɔr ungo uku ukpeɔ.
2 Uzir! Nu ufituwe abinkɛ aka abɔr, aka awuri ikpe, ubinkutsu, umum isi inyã itserngo imaangge ra asu Unummum.
3 Nggee, uyita ubinkpi ungo uku uyɛi nu ugũ, udɔsa ake, nu udzipa. Ungo uba usi izirɔ, umum iwuri ĩba ru nyaku uvɛu, ungo usi íhwɛngo ivangyɛ umum iki ĩba ru ungo.
4 <<Bɔr ungo uweɔ ra anera ukunjiir ru Usardi umbɔ aka anasi itsu atorhambɔ adzurke arhim. Umbɔ awuri izɛ̃rhã nggu umum, awuri itsim atorho aka aterha, ubinkutsu, umbɔ amɛ̃mbɔ.
5 Uwuruwi aka abima adɛ̃ɛ̃ nggu umum, awuri itsime unga atorho akaterha ru nyaka umbɔ. Umum isi ítsũwũkũ itsokmbɔ ru ubvur urhɛ. Bɔr umum iwuri indɛyikũ Utɛmum nu ípfu itsernga ugɛ umbɔ awu abimum.
6 Uner ato akika agũ, uneke unga agũ ubinkpi Ipfu-Num iki irherhuwe kishoo ikikɔng abika adɔsa ha.

Ubvur ha uzĩ ru ukpui ikikɔng abika adɔsa ru abi Ufirhadefi

7 Utsɛnge ipfu itser-Num iyi ukpui ikikɔng abika adɔsa ru Ufirhadefiya ugɔr ugɛ,
<<Irhɛm hã iyɛ iki idzeku asarkasar uner idzidzɛrhe ha, unga aka akpɔm utsak umukurhi Udauda. Uwuruwi iki itsuri uwuku ufɔme ashia, ikɛi unga aba afɔmuka uwuku utsutsuri ashia.
8 Umum ihwɛng ikikorhango. Unyã, umum iki itsuruwamum ungo angwĩ ubã akirakɛ unera asi ídɛ̃ɛ̃ afɔmuka. Umum ihwɛng ikerngo iwu ukunjiir, rimi hã ungo ukpɔm arherhamum nu usi itsɛyingo itsokmum.
9 Abika awu ru ubã ifɛn Ushaitan, abika ayisa atsimbɔ ugɛ umbɔ awe abi Uyahuda na asi iwembɔ, umbɔ agbɛrangwĩ, umum iwuri itsuke umbɔ aba agba ra adakngo na ahwɛng agɛ umum ibema ungo.
10 Ngge iki iwe ugɛ ungo ubimu udɔsungo ubinkpi umum iki itsuk. Umum iwuri ikakamum ungo ri ivang iyiki iviraɛ iki ibawe upfunga kishoo, umbɔ aki ivira anera aka asei nu abĩ.
11 <<Umum isi índãrhũmum ni ĩba. Ukpɔm ubin uku uwe ukpungo, utsur unera avura ifur iyɛrhango.
12 Uwuruwi aka abima adɛ̃ɛ̃ nggu umum, umum iwuri itsuke unga awu ugban ri Iya-Nummum. Asi íbvui nekuka anang hã. Umum iwuri itsɛng itsok Unummum ni itsi uner ha nu itsok uteu Unummum, Urusharhima uku ufa, ukpurukpi uku idzeku Unummum ra afã ucipuwa. Ikɛi umum iwuri itsɛng itsokmum iki ifa ni itsinga.
13 Uner ato akika agũ, uneke unga agũ ubinkpi Ipfu-Num iki irherhuwe kishoo ikikɔng abika adɔsa ha!

Ubvur ha uzĩ ru ukpui ikikɔng abika adɔsa ru abi Urhawudiki

14 Utsɛnge ipfu itser-Num iyi ukpui ikikɔng abika adɔsa ru abi Urhawudikiya ugɔr ugɛ,
<<Irhɛm hã iyɛ iki idzeku Iwerimi, uwu ha aka awu idzidzɛrhe ri ideka, uwuku ugha iyɛrhe abin Unum aka amuna.
15 Umum ihwɛng ikikorhango, ungo usi ighɛngungo, ungo usi imanungo. Umum ibee ungo uwe uku ughɛɛng use uku umani!
16 Ubinkutsu, ungo uwu ra ateu, ungo usi iweɔ uku ughɛɛng, ungo usi imanungo, umum iwuri itare ungo udzeka ra angwĩmum.
17 Ungo ugɔr ugɛ, <Umum iwu uner ubin, umum iwu ra abin upfung, umum isi ĩbeemum ubin.> Bɔr ungo umɔrɔ ungo uwu

uner ida ugarh, ubin atorh, uner itsũwã, uner ibvuta, nu uwu igbĩrhĩ.

18 Nggee, umum ĩdzaa ungo itsũwã ugoi uzinarhi ru umum, uzinarhi uku uterhakpi umbɔ aka asui ru urha, ngge itsú ungo ukpo iwu ru ubin, nu ugoi atorho aka aterha ungo iki itsime igbĩrhãngo utsir atsak, nu ugoi agɔu usu utsu ra asungo, ngge itsú ungo udɛ̃ɛ̃ unyãɔ.

19 <<Umum iki isaki itsɛrhe ni imesuwe amɛn ra abirabɛ umum iki ibema. Nggee utsu amɛnngo, nu udzipa.

20 Umumwi! Idɛ̃ɛ̃ ra angwĩ ubã ni ikwɛr. Unera aba agũa urhɛmmum na atsurunga angwĩ ubã hã, umum iwuri itsĩmum igha nggu unga, nu unga nggu umum.

21 <<Uwuruwi aka abima adɛ̃ɛ̃ nggu umum, umum iwuri itsuke unga asei nggu umum nu anang iseimum, ru nyaka umum iki ibima ru upfung ni isei nggu Utɛmum ra anang iseinga icɛrɛ.

22 Uner ato akika agũ, uneke unga agũ ubinkpi Ipfu-Num iki irherhuwe kishoo ikikɔng abika adɔsa ha.>>

4

Anang isei ra afã

1 Akɛrɛ ha aka amaa kishoo umum irhi, inyã angwĩ ubã aka atsuri adɛ̃ɛ̃ ra asumum ra afã. Urhɛm ukpu ha umum iki igũ uni irherhe nggu umum, uwu urhɛm hã umum iki igũ ugɛɛ ibar utsom ri inggbaashia, ugɔr ugɛ, <<Ufũwã nggɛɛ, nu umum idɛyiwa ungo ubinkpi uku uwu ufang ukpɔ uku ikorhe akɛrɛ ha ake aba amaake.>>

2 Kanying Ipfu-Num iwengge ru umum, umum inyã ra asumum anang isei ra afã uner uwɔɔ aka asei umɔ.

3 Uwuku usei ra anang isei ha arhang ru nyaka amasarha akika awu ru ugarh, aki ujasfa nu ukanorhiya.* Ikon inai ngge ini idziirte anang isei ha nggu irhirhang ru nyaku utarh uzumurudu.†

4 Udziirte ra anang isei ha ikɛi anang isei akɔɔ isɔka ivaa nu anaa, akirakɛ akakũ isɔka ivaa nu anaa aka asei nu ake. Atsim nggu atorho aka aterha nu ifur iyɛrhe uzinarhi nu atsimbɔ.

5 Ra anang isei ha irhirhang nu irhirhare inai iki idzeyiwa. Udika asu anang isei ha, irhirhang utɔɔva iki idɛ̃ɛ̃ igar, akɛrɛ ha awu ípfu-Num utɔɔva ha.

6 Udika asu anang isei ha ikɛi ubina nukpɔ ru nyaku ukau ukugɔng umbɔ aka agbisha ukpɔ nggu irhi, urhang ukupɛ̃rhɛ̃ng ru nyaku irhi nú unum.

Akan udziirte ra ateu anang isei ha ubɛn ubanga, abin akika amumuna anaa aki urhɛ nggu isha asu irhɛirhɛ iki iwe ra asu nu andzingngge.

7 Ubin urhɛ ukpu inggbaashia uwe ru nyaku utɛ̃rhĩmi, ukpu uvaa uwe ru nyaki inak iki itsak, ubin ukpu untaar asuke awe ru nyaka aki unera, ubin ukpu unaa ikɛi uwe ru nyaki isew iyiki isoka afɛk.

8 Ubɛn abin akika amumuna aki urhɛ ha ikinanake awu ra afɛka utɔ̃ĩ, akan udziirte iyormbɔ awe nggu íshaa usu nggu afɛkmbɔ. Nu utsuu nu atenum umbɔ asi inekukumbɔ itsusa ambom agɛ,

<<Usarkasar, usarkasar, usarkasar,
Uteijee Unum Uner Ijee!
Unga awu isha nu icɛrɛ,
nu uwuku ububa.>>

9 Abin urhɛ akika amumuna hã aki isaka ikpoi, adzowe igɔng nu itanga awɛɛ ru uwuku usei nu anang isei ha, uwu ha aka awe ru urhɛ uwu ugbagbaa.

10 Mɔcɛ akakũ isɔka ivaa nu anaa hã aka isaka agba anu ra asu uwuku usei nu anang isei ha, adzowe unga igɔng, unga aka abɛk ugbagbaa. Umbɔ aka isaka angwɛ̃we ifur iyɛrhambɔ ra abĩ ra asu anang isei ha, na agɛ,

11 <<A Uteijee Unummɛn, ungo umɛ̃ngo,
uyɛi ikpikpoi, nu imor, nu ijee.
Ubinkutsu, awu ungo umuna abina kishoo,
ikɛi awu ibibemango ake aka awe
na awe ru iyor.>>

5

Ubvur uku ufeta nu Ungwɛ̃ Itsurhi

1 Mɔcɛ umum inyã ubvur uku ufeta ru ubok ughanga unga aka akpɔm ra anang iseinga ha uku ufeta nggu itsɛng ru ubɛn

* **4:3** Ujasfa nu ukanorhiya awe atarhkɛ aka awe ru ugarh ru nyaki ibãrhã. † **4:3** Uzumurudu uwe utarhkpi uku uwe ru ugarh ukpu amɛ̃ ubĩĩ.

ibanga iki ivarhangge na aborhe nggu ibiborh utɔɔva.
2 Ni inyã nggaa ipfu itser-Num iki itsarhi irhakngge idũwã igɛ, <<Ungaa adɛ̃ɛ̃ amɛ̃ ibuur ibiborh ha na ayangu ubvur ha?>>
3 Bɔr unera ashia ra afã use nu abĩ use ru unɔrkang abĩ aka idɛ̃ɛ̃ ayangu ubvur ha use avarha umgbɔ.
4 Umum iciu akpe ni iciu ubinkutsu, asi ikpombɔ unera aka idɛ̃ɛ̃ amɛ̃ɛ̃ iyangu ubvur ha use adɛ̃ɛ̃ avarha umgbɔ.
5 Mɔcɛ ukukũ uwɔɔ agɔr umum agɛ, <<Niba uciupɔ akpe! Unyã, Utɛ̃rhĩmi uwu unui Uyahuda, Unang Udauda, aka ananga anggamtsaknga. Unga adɛ̃ɛ̃ amɛ̃ɛ̃ ibuur ibiborh utɔɔva ha na ayangu ubvur ha.>>
6 Mɔcɛ umum inyã Ungwɛ̃ Itsurhi iki idɛ̃ɛ̃ ugɛɛ aka angwã ngge, idɛ̃ɛ̃ ikhapa ra anang isei ha, nggu abin urhɛ akika amumuna ikinanake nu akakũ ha aka akan adziira unga. Unga awu ra atsom utɔɔva nu asu utɔɔva akirakɛ aka awe ípfu utɔɔva iyi Unum aka adene ngge ru upfunga kishoo.
7 Ungwɛ̃ Itsurhi ha azĩ ayɛi ubvur uku ufeta ha ru ubok ugha uwu ha aka asei ra anang isei ha.
8 Ivangyɛ aka ayɛi ubvur uku ufeta ha, abin akika amumuna aki urhɛ ha ikinanake nu akakũ isɔka ivaa na anaa hã agba anu ra asu Ungwɛ̃ Itsurhi ha. Ubɛn unera ru umbɔ akpɔm igbɔm nu itɛ̃rhĩ iyi uzinarhi nggu abin isung, ake awu ifɛn-Num abika adɔsa.
9 Atsũ ubom uku ufa agɛ,
<<Imɛ̃ngge ungo uyɛi ubvur uwuku ufeta ha,
nu ubuute ibiborh ake,
ubinkutsu, aka afɛrmbɔ ungo,
nggu adzirhngo, ungo uku ukũ ufai anera ru Unum
ru ubɛn anuisa nu idũa nu anera nu abĩã.
10 Ungo utsu umbɔ awe abi iyɛrhango nu abika adzowe idɛm-Num,
na atɔ̃ itser Unummɛn,
na agha iyɛrhe ra abĩ.>>
11 Mɔcɛ umum inyã ni igũ irhɛm ípfu itser-Num irhɛirhɛ, iki iwe anaka agɔnga arhɛrhɛ. Akan adziir anang isei ha, nu abin akika amumuna ha aki urhɛ nu akakũ ha ikɛi.
12 Atsarhi irhakmbɔ atsusa ambom agɛ,
<<Ungwɛ̃ Itsurhi ha umbɔ aka afɛre,
imɛ̃ngge unga ayɛi ijee, ni iwe ru ubin, nu itsoi, nu iker,
nu igɔng, nu ikpikpoi!>>
13 Mɔcɛ umum igũ kishoo abinkɛ umbɔ aka amuna ra afã nu abĩ, nu unɔrkang abĩ, nu akau akagɔng, nu kishoo abin urhɛ aka awe ra ake, atsusa ambom agɛ,
<<Ru unga uwuku usei ra anang isei ha nu Ungwɛ̃ Itsurhi ha,
ikpikpoi nu igɔng, nu imor nu ijee iyi ugbagbaa!>>
14 Abin akika amumuna aki urhɛ ha ikinanake agɔr ugɛ, <<Iwerimi!>> Nu akakũ hã agba anu na adzowe igɔng.

6

Ibiborh utɔɔva

1 Umum iki inyã Ungwɛ̃ Itsurhi ha iki ikhor ibiborh unying ru utɔɔva ha, ri imimuna hã ikinanake umum igũ unying iki itsarhi irhakngge ru nyaki inai iki irhare igɛ, <<Uba!>>
2 Mɔcɛ umum inyã inyãwã iyiki iterha! Uwuku ufũ ngge akpɔm nggu utɔɔ, aka adzowe unga nggu ifur iyɛrhe. Unga adzek ru nyaku unggang, abee iwu ungganga.
3 Ivang Ungwɛ̃ Itsurhi ha iki ikhor ibiborh iyi uvaa, umum igũ uwu uvaa ra abin akika amumuna aki urhɛ ha ikinanake agɔr ugɛ, <<Uba!>>
4 Mɔcɛ inyãwã iyɔɔ idzeka, iwu iyiki ibãrhã. Umbɔ adzowe uwuku ufũ ngge ijee iyiki inyãnguwe ididɔɔr ru upfung, ngge itsú anera agbɛyi adɔka. Adzowe unga nggaa ikon iki ider.
5 Ivang Ungwɛ̃ Itsurhi ha iki ikhor ibiborh iyi untaar, umum igũ imimuna iyi untaar ra abin akika amumuna hã ikinanake aki urhɛ ha iki igɔr ugɛ, <<Uba!>> Mɔcɛ umum inyã inyãwã iyiki ifĩrhã. Uwuku ufũ ngge akpɔm nggu ubin ukpuku umei imor abin ru uboknga.
6 Mɔcɛ umum igũ ubin ukpɔɔ ru nyaku urhɛm uku udzeki imimuna hã ikinanake aki urhɛ ugɔr ugɛ, <<Imang ugbiu itsem unying iwu imang itser unuma unying, imang ugbiu ishaa abvur ataar iwu imang itser unuma unying, bɔr niba udakukɔ atsei uzaitun nu amɛ̃ inebi!>>

7 Ungwɛ̃ Itsurhi ha aka akhor ibiborh iyi
unaa, umum igũ urhɛm imimuna iyi urhɛ
ikinanake igɔr ugɛ, <<Uba!>>
8 Mɔcɛ umum irhi inyã inyãwã iyɔɔ iy-
orngge iki isatungge! Uwuku ufũ iyi ha
itsoknga igburh Akpe, anang isei abika
akpukpe ikɛi adɔsa ru unga. Umbɔ adzowe
umbɔ ijee ri itsi ukpusha unying ra anaa
(1/4) aki upfung, umbɔ afɛyiwe nggu ikon
iki ider, nu imerh, nu ikpo, nu íjuɛ arhum
iyiki ibewe iyi upfung.

9 Ungwɛ̃ Itsurhi ha aka akhor ibiborh iyi
untõõ, umum inyã ra anɔnɔr ubeu ha ípfu
abirabɛ umbɔ aka afɛr ra Arherhu-Num nu
idekambɔ aka abima.
10 Umbɔ atsarhi irhakmbɔ agɛ, <<A
Uteijee uner ijee kishoo, usarkasar uner
idzidzɛrhe, ukang ungo uku udɔrhu utsu
uvau ru aner upfung ukpirɛ, nu utsuke
umbɔ afai ubinkutsu, umbɔ afɛre umɛn?
>>
11 Mɔcɛ umbɔ adzowe ubɛn unera ru
umbɔ atorho aka ader aka aterha, na
asɔme umbɔ adãrhã ukunjiir utsɛku umbɔ
aka imaa ifɛre angwɛ̃mbɔ nu anapumbɔ,
abirabɛ aka awu andɔki itsermbɔ ru nyaka
umbɔ aka afɛr umbɔ.

12 Umum iki inyã Ungwɛ̃ Itsurhi ha iki
ikhor ibiborh iyi utõĩ, umɔ nggaa izizusa
abĩ iki ikorhe. Ishaa unum idzipa iwu iki
ifĩrhã ru nyaki igwar ibũ, ufɛ̃ udzipu uwe
uku ubãrhã ru nyaka adzirh.

13 Ídzɛɛr afã igbei ra abĩ, ru nyaki ikpũrhã
uvorhvoyɛ iki ibĩ akarhãrhã, ugba uku
uker uzung ngge nu ucuciiangge, ngge
ipupi igba.
14 Afã afeta ru nyaka umbɔ iki ifetu ufar,
atsusuwe igũ nu ampfũwã ra anangke.

15 Mɔcɛ ayɛrhe upfung ukpirɛ, nu angg-
baashi anera, nu anggbaashi abi iwa abika
agɔng, nu abika awe ru ubin, nu abi ijee,
nu kishoo anera, agãrhã nu abirabɛ aka asi
iwembɔ agãrhã, awoyi ra atai nu ífa iyi ígũ.
16 Anu iyisi ígũ nu ífa agɔr agɛ, <<Àka
agbei nu atsimɛn na atsire umɛn ra asu
uwu ha aka asei nu anang isei ha, nu avɔm
Ungwɛ̃ Itsurhi ha.
17 Ubinkutsu, nggaa unum avɔm uku
ubakpɔ, ungaa idɛ̃ɛ̃ abɛk?>>

7

Anaka agɔnga unaka
nu anaka agɔnga isɔka inaa
nu anaka agɔnga anaa (144,000)
umbɔ aka atsuke atsar

1 Akɛrɛ aka amaa umum inyã ípfu itser-
Num inaa iki idɛ̃ɛ̃ nu anggbokunga anaa
aki upfung. Ikɛnngge ubɛn ugba ififɛu nu
abĩ ru anggbokunga anaa hã, use ukau
ukugɔng use acucii.
2 Mɔcɛ umum inyã ipfu itser-Num iyɔɔ
iki idze udiku igõkpee ifũrhũwa, ikpɔm
nggu utsar ukpu Unum uwu urhɛ. Ayisu
ípfu itser-Num inaa hã iyiriyɛ Unum aka
adzowe ijee ngge idakuwe abĩ nu ukau
ukugɔng hã.
3 Ipfu itser-Num hã igɔr igɛ, <<Niba
adakukumbi abĩ use ukau ukugɔng use
acucii, utsɛku umum iki itsuke agãrhũ
Unum atsar ra ashimbɔ.>>
4 Mɔcɛ umbɔ asɔma umum irhɛ abirabɛ
umbɔ aka atsuke atsar ha, Anaka agɔnga
unaka nu anaka agɔnga isɔka inaa nu
anaka agɔnga anaa (144,000). Umbɔ aka
adzeka ri idũa usɔkdũmɛn aki Uisrairha
kishoo.
5 Atsuke atsar ra anera, anaka agɔnga
usɔkdũmɛn (12,000) ri idũ iyi Uyahuda.
Atsuke anaka agɔnga usɔka nu anaka
agɔnga avaa (12,000) ri idũ iyi Uruben.
Atsuke (12,000) ri idũ iyi Ugad.
6 Atsuke anaka agɔnga usɔka nu anaka
agɔnga avaa (12,000) ri idũ iyi Uasher.
Atsuke anaka agɔnga usɔka nu anaka
agɔnga avaa (12,000) ri idũ iyi Unaf-
tarhi.
Atsuke anaka agɔnga usɔka nu anaka
agɔnga avaa (12,000) ri idũ iyi
Umanase.
7 Atsuke anaka agɔnga usɔka nu anaka
agɔnga avaa (12,000) ri idũ iyi
Usimiyon.
Atsuke anaka agɔnga usɔka nu anaka
agɔnga avaa (12,000) ri idũ iyi Urhawi.
Atsuke anaka agɔnga usɔka nu anaka
agɔnga avaa (12,000) ri idũ iyi Uisakar.
8 Atsuke anaka agɔnga usɔka nu anaka
agɔnga avaa (12,000) ri idũ iyi Uze-
burhun.
Atsuke anaka agɔnga usɔka nu anaka
agɔnga avaa (12,000) ri idũ iyi Uyusuf.

Atsuke anaka agɔnga usɔka nu anaka
agɔnga avaa (12,000) ri idũ iyi Ubanjami.

Nggaa ikikɔng anera iki itsim atorho aka aterha aka ader

9 Akɛrɛ aka amaa, umum inyã nggaa ikikɔng irhɛirhɛ unera aka asi ídɛ̃ɛ̃
avarhunga, iki idzeka ru abĩã, nu anera, nu
anuisa, nu idũa kishoo, adɛ̃ɛ̃ ra asu anang
isei ha nu Ungwɛ̃ Itsurhi ha. Umbɔ atsim
atorho aka ader aka aterha na akpɔm nggu
angbɔk irhek ra abokmbɔ.
10 Atsarhi irhakmbɔ agɛ,
<<Ififɔrh iwe iyi Unummɛn
uwuku usei nu anang isei ha,
nu iyi Ungwɛ̃ Itsurhi ha ikɛi!>>
11 Kishoo ípfu itser-Num idɛ̃ɛ̃ idziirte anang
isei ha, nu akakũ ha, nu imimuna abin
urhɛ ha ikinanake. Umbɔ agba anu ra asu
anang isei ha, adzowe igɔng ru Unum,
12 agɛ,
<<Iwerimi!
Ikpikpoi, nu imor,
nu itsoi, nu itar uwɛɛ, nu igɔng,
nu ijee, nu iker
iwe ru Unummɛn
ugbagbaa nu ugbagbaa.
Iwerimi!>>
13 Mɔcɛ unying ra akakũ hã arhusa
umum agɛ, <<Abɛrɛ abika atsim atorho aka
aterha aka ader ha, awu umbɔ ungaa? Ikɛi
umbɔ adzeki inɛ̃ɛ̃?>>
14 Umum ĩgɔr inggɛ, <<A uteiya ungo
uhwɛngo.>>
Unga agɔr umum agɛ, <<Anera abɛrɛ
adzeka ru nggaa uver ayetnum, umbɔ
asorh atorha aka adermbɔ ra adzirh
Ungwɛ̃ itsurhi ha, ake awu aka aterha.
15 Nggee,
<<Umbɔ adɛ̃ɛ̃ ra asu anang isei Unum,
anu itɔ̃we unga itser ru untsuu nu
atenum
ri Iya-Num.
Unga uwuku asei nu anang isei ha
awuri itar utsurhanga atsire umbɔ.
16 Asi íbvui agũmbɔ imerh,
asi íbvui agũmbɔ ugɔ̃ amɛ̃.
Asi íbvui agũmbɔ imani unum
use imani iyɔɔ.
17 Ubinkutsu, Ungwɛ̃ Itsurhi ha
aka asei akhapa ra ateu anang isei ha
unga awuri idzɛu umbɔ,
unga awuri ikũna umbɔ azĩ ra akwiu amɛ̃
urhɛ.
Unum awuri ifiruka kishoo anyĩ ra
asumbɔ.>>

8

Ibiborh iyi utɔɔva nu umoshu uzinarhi isung

1 Ivang Ungwɛ̃ Itsurhi ha iki ikhor ibiborh iyi utɔɔva, afã asei ukutata utsɛku
uteng ukara unying.
2 Mɔcɛ umum inyã ípfu itser-Num utɔɔva
iki idɛ̃ɛ̃ ra asu Unum, umbɔ adzowe umbɔ
atsom utɔɔva.
3 Ipfu itser-Num iyɔɔ, ikpɔm nggu
umoshu uzinarhi isung, iba idɛ̃ɛ̃ ra asu
ubeu ha. Umbɔ adzowe unga isung
irhɛirhɛ unga aka itoma nggu ifɛn-Num iyi
abika adɔsa, unga aka adzowe umgbɔ nu
ubeu uzinarhi uwuku uwe ra asu anang
isei ha.
4 Azoo isung hã nggu ifɛn-Num abika
adɔsa ha adzeku ubok ipfu itser-Num hã,
afũ azĩke ra asu Unum.
5 Mɔcɛ ipfu itser-Num inyãngu umoshu
uzinarhi uwu isung hã, itsũ urha nu ubeu
ha itsu ru umosha ha ni itare umgbɔ ru
upfunga. Umgbɔ ukũ irhirhang inyaka, nu
irhare inai, nu izizusa abĩ.

Atsom hã

6 Mɔcɛ ípfu itser-Num hã utɔɔva iki ikpɔm
atsom hã idzɛu ibar ake.
7 Ipfu itser-Num iyi inggbaashia ibar utsomngge, umɔ atarh inai nu urha ukayi
nggu adzirh na atare ru upfung. Urha
ukpĩĩwe ugbɛra unying ra agbɛra ataar (1/3)
aki upfung, ugbɛra unying ra agbɛra ataar
(1/3) aki acucii, nu kishoo ubĩĩ uku usum
ukpĩĩkpɔ.
8 Ipfu itser-Num iyi uvaa ibar utsomngge, ubin ukpɔɔ ru nyaku nggaa igũ ikpĩĩ
urha, umbɔ atare ngge ru ukau ukugɔng.
Ugbɛra unying ra agbɛra ataar (1/3) aki
ukau ukugɔng hã udzipa uwu adzirh,
9 ugbɛra unying ru agbɛra ataar (1/3)
aki imimuna abin aki urhɛ aka awe ru
ukau ukugɔng hã akpeke, nu akhukhɔɔ
amɛ̃ ugbɛra unying ra agbɛra ataar (1/3)
atsĩmke.
10 Ipfu itser-Num iyi untaar ibar utsomngge, nggaa idzɛɛr iyiki irhang ugɛɛ urha

iki idzeka afã icipuwa, iba igba ru ugbɛra unying ra agbɛra ataar (1/3) aki azɛ̃ nu akwiu amɛ̃.
11 Itsok idzɛɛr ha igburh <<Ikpere.>> Atsu ugbɛra unying ra agbɛra ataar (1/3) aki amɛ̃ hã awu uku ukpere, anera arhɛrhɛ abika ahwa amɛ̃ ikpere ha akpeyimbɔ.
12 Ipfu itser-Num iyi unaa ibar utsomngge, umbɔ akwɛr ugbɛra unying ra agbɛra ataar (1/3) aki ishaa unum, ugbɛra unying ra agbɛra ataar (1/3) aki ufɛ̃, nu ugbɛra unying ra agbɛra ataar (1/3) aki ídzɛɛr. Ngge itsú irhirhangmbɔ idzipa iwe uzĩ, nu ugbɛra unying ra agbɛra ataar (1/3) aki atenum asi irhangke, rimi hã ugbɛra unying ra agbɛra ataar aki utsuu asi irhangke.
13 Umum iki irhi inyã, umum igũ isew iyɔɔ iyiki itĩ ra afɛk afafã iciu akpe ikerketangge, igɔr igɛ, <<Atorh! Atorh! Atorh ra abirabɛ aka asei ru upfunga kishoo, ubinkutsu atsom akirakɛ ípfu itser-Num ikitatangge iki ibɔr, umum ibee ibar atsomngge!>>

9

Utsom ukpu untɔ̃ɔ̃

1 Ipfu itser-Num iyi untɔ̃ɔ̃ ibar utsomngge, umum inyã idzɛɛr iki idzeka afã iba igba ra abĩ. Umbɔ adzowe ngge utsak umukurhi utsim angwĩ aka awe aghoghotake.
2 Ivangyɛ ngge iki itsuri angwĩ hã, azoo adzek ru nyaka akirakɛ aki idzek ru nggaa ugbor unai, utsɛku azoo ha atsu ishaa unum nu amɛɛ awu uzĩ.
3 Ru azoo ha asusu adzek acipuwa nu abĩ, umbɔ adzowe ake ijee iyiki ititang ru nyaki ínna ra abĩ.
4 Agɔr ake agɛ ake niba atsĩmkuke ubĩĩ use acucii use ubɛn ubin ukpuku umumɛr ra abĩ, bɔr akpurha atang anera aka ashimbɔ ru utsar ideka iyi Unum nu ashimbɔ.
5 Asi idzowukumbɔ ijee iyiki ifɛre anera, bɔr adzowe umbɔ uver ukpekũ ukpu afɛ̃ɛ̃ atɔ̃ɔ̃. Uver ha uwe ru nyaki inna iki itar unera.
6 Ri inum hã anera akpurha abee akpe, bɔr umbɔ asi íkpombɔ akpe ha. Umbɔ awuri ikpona akpe, bɔr akpe ha awuri ikpɛ̃ke ibiba.
7 Asusu ha awu ru nyaki ínyãwã iyiki ibee itang iwa, ra atsi ake atsim ífur iyɛrhe uzinarhi, unyɛ̃ɛ̃ke awe ru nyaku unyɛ̃ɛ̃ anera.
8 Igwarke iwe ru nyaki igwar akatsɛrh, anyĩke awe ru nyaka aki utɛ̃rhĩmi.
9 Atsime abina ni ikɔkuke ugɛɛ atorho uzɔu, irhak afɛkuke iwe ru nyaki ínyãwã iyiki iwe ru íkar utser ri iwa.
10 Aweke ra asĩ na atang ru nyaki ínna, ra asĩke aweke ri ijee iyiki idzowe anera uver afɛ̃ɛ̃ atɔ̃ɔ̃.
11 Aweke ru uyɛrhe, unga awu ipfu itser-Num hã umbɔ aka adzowe ijee nu angwĩ aka aghor ha. Itsoka ri idũ abi Uyahuda igburh, <<Uabaddo.>> Ri idũ abi Uherhini igburh, <<Uaforhiyon,>> agbena <<Uwuku udakuwe.>>
12 Atorh aki inggbaashia aka atɔngke, abɔr atorh akɔɔ avaa aka iba.

Utsom ukpu utɔ̃ĩ

13 Mɔcɛ ipfu itser-Num iyi utɔ̃ĩ ibar utsomngge, umum igũ urhɛm uku udzeka ra atsom anaa hã aki ubeu uzinarhi ra asu Unum.
14 Urhɛm hã ugɔr ipfu itser-Num iyi utɔ̃ĩ hã iki ikpɔm atsom hã ugɛ, <<Ugarhuwe ípfu itser-Num hã ikinanangge umbɔ aka abow ru nggaa azɛ̃ Uyuferiti!>>
15 Umbɔ agarhuwe ípfu itser-Num hã ikinanangge iyiriyɛ umbɔ aka aden adzɛu ivang iyɛrɛ iyi unum ukpirɛ ukpu ufɛ̃ uwurɛ nu amɛka akɛrɛ, atsũwe umbɔ afɛre ugbɛra unying ra agbɛra ataar (1/3) ru kishoo angwɛ̃ anera.
16 Irhɛ abi iwa aka afũ ínyãwã itsĩngge andena inaka ivaa (200,000,000). Umum igũmum irhɛmbɔ.
17 Ínyãwã hã nu abika afũ ngge, umum inyã ri irhi iwe ri iminɛ, atorho ikɔkmbɔ awu uku uzhãĩ, ru nyaku amɛ̃ imũrhũm, nu undzuna. Atsi inyãwã hã awe ru nyaka atsi atɛ̃rhĩmi, urha nu azoo nu urha uku uterha adzeyiwa ra angwĩngge.
18 Ugbɛra unying ra ataar (1/3) aki anera umbɔ afɛre nggu ikpo urha, nu azoo, nu urha uku uterha ha uku udzeyiwa ra angwĩ inyãwã hã.
19 Ijee ínyãwã hã iwu ra angwĩngge nu asĩngge. Asĩngge awu ru nyaka íbvui iyiki iwu ra atsi, akũ ake anayiwe anera.

20 Anera abɔɔ aka asi ikũ ikpo ha afɛrmbɔ
umbɔ, ana akpɛ̃mbɔ idzipa aneke abinkɛ
umbɔ aka akũ abokmbɔ akorhe, asi in-
ekukumbɔ idzowe igɔng ri ípfu iyiki ibewe,
nu agberhe uzinarhi, uazurhfa, uzɔu uku
ubãrhã, atarh, acucii, abinkɛ aka asi idɛ̃ɛ̃
anyãke use agũke use azɛ̃rhuke uzɛ̃rhã.
21 Use adzipumbɔ ri ifɛre anera, use idz-
immbɔ, use amɛn aka atoma-dakmbɔ use
ivɛu umbɔ iki ivɛu.

10

Ipfu itser-Num nggu ungwɛ̃rhũ ubvur uku ufeta

1 Mɔcɛ umum inyã nggaa ipfu itser-
Num iyɔɔ ikerketangge, ngge idzeka afã
icipuwa. Atsire ngge nggu amɛɛ, nggu
ikon inai ni itsingge, asungge awe ru nyaki
ishaa unum, adakngge ikɛi awe ru nyaka
agban aki urha.
2 Akpɔm nggu ungwɛ̃rhũ ubvur uku
ufeta, uwuruwi unga aka ayanga akpɔm,
udak ughanga unga aden nu ukau
ukugɔng, udak ufer nu abĩ.
3 Atsarhi irhaknga ikerketangge ayisa ru
nyaka akpe utɛ̃rhĩmi. Ivangyɛ unga aka
ayisa amaa, írhak iyiki irhirhare ha utɔɔva
irherha arherhe.
4 Ivang írhak utɔɔva iyiki irhirhare ha iki
irherhe, umum ibee itsitsɛng, bɔr umum
igũ urhɛm uku urherha arherhe ra afã ugɛ,
<<Uborhe arherhe irhirhare ha utɔɔva iki
irherhe, niba utsɛngo ngge!>>
5 Mɔcɛ ipfu itser-Num hã umum iki inyã
ngge idɛ̃ɛ̃ ru ukau ukugɔng nu abĩ hã iberu
ubok ughangge ra afã.
6 Ni iyirh nggu itsok uwuku ubɛk ugbag-
baa, uwuruwi aka amuna afã nu kishoo
abinkɛ aka awu ra ake, nu abĩ nu kishoo
abinkɛ aka awe ra ake, nu ukau ukugɔng
nu kishoo abinkɛ aka awe ru ukpɔ, igɔr ugɛ,
<<Ididãrhã ishingge!
7 Bɔr ru inum ipfu itser-Num iyi utɔɔva
ha iki iwuri ibar utsomngge, ngge iki it-
suifɛr ubinkpi Unum aka awɔk ra amɛnnga
abee ikorhe, ru nyaka unga aka adɛyiwe
agãrhãnga abika asɔm Arherhu-Num.>>
8 Mɔcɛ urhɛm hã umum iki igũ ra afã
ubvui urherha arherhe nggu umum ugɛ,
<<Uzĩ, uyɛi ubvur uku ufeta ha uku uwe
ru ubok ipfu itser-Num hã iki idɛ̃ɛ̃ nu ukau
ukugɔng nu abĩ hã.>>
9 Nggee umum izĩ ri ipfu itser-Num hã
igɔr ngge ugɛ udzaa ungwɛ̃rhũ ubvur uku
ufeta ha. Ngge igɔr umum igɛ, <<Uyɛi utãi,
umgbɔ uwuri iwu uku ukpere ra anango,
bɔr ra angwĩngo umgbɔ uwuri iwu uku
utoong ru nyaku utoo.>>
10 Nggee umum izĩ iyɛi ungwɛ̃rhũ ubvur
uku ufeta ha ru ubok ipfu itser-Num hã
itãiwe. Umgbɔ uwe uku utoong ugɛɛ utoo ra
angwĩmum, bɔr umum iki inguwe, umgbɔ
udzipu uwe uku ukpere ra anaamum.
11 Mɔcɛ umbɔ adɛyiwa umum agɛ, <<Awu
ufang ungo iki isɔm Arherhu-Num ru an-
era arhɛrhɛ, nu abĩã arhɛrhɛ, nu idũa
irhɛirhɛ, nu ikɛi ra ayɛrhe.>>

11

Abi ideka avaa

1 Adzaa umum igbong iyiki imei ider nu
ikpina, agɔr agɛ, <<Uzĩ umei Iya-Num nu
ubepa, nu uvarhi irhɛ anera aki idzowe
igɔng umɔ.
2 Bɔr niba umeisɔ ufɔma, ubinkutsu
aka adzowe ukpɔ ra atsen abi Uyahuda.
Abirabɛ aka idzowe uver ru usarkasar
uteu ha utsɛku afɛ̃ɛ̃ isɔka inaa nu avaa (42).
3 Umum iwuri idzowe ijee ru inera ivaa
abika adeka umum, umbɔ awuri itsim
atorho aki ifakpe na asɔm arherhamum
inuma unaku ugɔnga unying nu inaka ivaa
nu isɔka utɔ̃ĩ (1,260).>>
4 Abi ideka avaa ha awu acucii uzaitun
hã nu anang idɛ̃ɛ̃ irhirhang hã ikivarhake
iki idɛ̃ɛ̃ ra asu Uteijee uwu abĩ kishoo.
5 Unera aba abeenga inayiwe umbɔ,
urha udzeka ra angwĩmbɔ ukpĩĩwe
anggamtsakmbɔ. Rimi hã ubɛn unera aka
abee inayiwe umbɔ awu ufang unga akpe.
6 Anera abɛrɛ awembɔ ri ijee iyiki ifɔme
afã utsur inai idoingge ri inumyɛ umbɔ aka
idɛ̃ɛ̃ isɔm Arherhu-Num, awembɔ ri ijee
iyiki idzipa amɛ̃ ake awe adzirh na atsuke
abĩã nggu ubɛn ikpũ ikpo ubɛn ivang umbɔ
aka abee.
7 Ivangyɛ umbɔ aka amaa ideka ha,
ijuɛ arhum iyiki ibewe ha iwuri idzek ru
ughorkaghor angwĩ aka asheri imimasha
ha, iwuri itang iwa nggu umbɔ, ni inangge
umbɔ, ni ifɛre umbɔ.

8 Ikommbɔ iwuri inũ ru utsĩndĩ nggaa
uteu Urusharhima, umbɔ aki iyisa Usɔdɔm
nu Umasar, anangkɛ umbɔ aka anyapuwe
Uteijeembɔ.
9 Inuma itaar nu utenga anera ru ubɛn
abĩã, anuisa, idũa, awuri itsu asumbɔ ri
ikom hã, na akpɛ̃mbɔ idzak ake.
10 Aner upfung awuri igɔmanggɔm ru
akpe abi ideka ha ikivarhambɔ, awuri
izek irhowa na adzise ízũwã ra adɔka,
ubinkutsu uver abika asɔm Arherhu-Num
hã ikivarhambɔ aka akũwe upfunga uku
umaakpɔ.
11 Bɔr inuma itaar nu utenga iki imaa,
uwoi ukpuku udzowe urhɛ udzeku Unum
uba utsĩ ru umbɔ, umbɔ akata asok adɛ̃ɛ̃
ra adakmbɔ, na abika anyã umbɔ agũ iwei
akarhãrhã.
12 Mɔcɛ abi ideka ha ikivarhambɔ
agũ urhɛm ukerketakpɔ uku udzeka afã
urherha arherhe nggu umbɔ ugɛ, <<Àka
afũã nggɛɛ!>> Umbɔ afũmbɔ ra afã ru amɛɛ,
na anggamtsakmbɔ azɛrhe izizĩmbɔ.
13 Kanying nggaa izizusa izusu abĩ
ugbɛra unying ra agbɛra usɔka (1/10) aki
uteu ha abupa atsĩke ra abĩ, afɛrke inera
anaka agɔnga utɔɔva (7,000). Aner abika
abɔr agũ iwei akarhãrhã, akpoi Unum uwu
afã.
14 Atorh aki uvaa aka atɔngke, bɔr atorh
aki untaar asi ídãrhũke na aba.

Utsom ukpu utɔɔva

15 Ipfu itser-Num iyi utɔɔva ibar utsom-
ngge, irhɛm ikerketangge ra afã, igɔr igɛ,
<<Ijee iyɛrhe upfunga
iki iwe iyi Uteijeemɛn nu iyi Ukiris-
tonga,
unga awuri igha iyɛrhe ugbagbaa!>>
16 Nu akakũ isɔka ivaa na anaa hã aka asei
nu anang iseimbɔ ha ra asu Unum, agba
anu na adzowe igɔng ru Unum,
17 agɛ,
<<Umɛn itar uwɛɛ ru ungo,
Uteijee Unum Uwu Ijee,
Uwuruwi aka awe icɛrɛ,
awu unga awe isha.
Ubinkutsu ungo uku utirhungo itser nggu
ijee iyiki igɔngngo,
nu uku utirhungo igha iyɛrhe.
18 Abĩã agũ avɔm,
nu avɔmngo aka abake.
Ivanga iki iwengge iyiki itsu uvau ra abi
akpe,
nu udzowe itosa ra agãrhãngo abika asɔm
Arherhu-Num
nu abika adɔsa nu kishoo abika awe ri iwei
ri itsokngo,
akagɔng nu akaci.
Ivanga iki iwengge umbɔ aka itsĩme
abirabɛ aka atsĩme upfunga.>>
19 Mɔcɛ Iya-Num ra afã itsuri, ri Iya-Num
hã umbɔ aka anyã akɔti ibibemuwenga.
Ra anang hã inyĩnyaka irhang, nggaa
irhirhare, nu izizusa abĩ nu nggaa atar
inai.

12

Utsɛrh uwɔɔ nu ibvui

1 Nggaa utsar idzeu udzeka ra afã, utsɛrh
uwɔɔ umbɔ aka anyangu ishaa unum atsire
unga, nggu ufɛ̃ ru andaidaknga, nu ifur
iyɛrhe ídzɛɛr usɔkdũmɛn ni itsinga.
2 Utsɛrh ha awu ra anna na ihwashi imar
aciu akpe uver imar.
3 Mɔcɛ utsar ukpɔɔ udzeka ra afã, nu
nggaa ibvui iki ibãrhã nggu atsi utɔɔva,
nu atsom usɔka, nu ífur iyɛrhe utɔɔva nu
atsingge utɔɔva ha.
4 Usĩngge ugbiir ugbɛra unying ra agbɛra
ataar (1/3) aki ídzɛr ra afã itare ngge ra abĩ.
Ibvui ha idɛ̃ɛ̃ ra asu utsɛrh uwuku uhwashi
imar, nu ngge ima inguwe ungwɛ̃ utsɛrh ha
aka imar.
5 Utsɛrh ha amar uwɛkutsa, uwuruwi
aka iwu uyɛrhe abĩã kishoo nggu igbong
uzɔu. Bɔr umbɔ avur ungwɛ̃nga azĩmbɔ ru
Unum ra anang iseinga.
6 Utsɛrh ha atĩ azĩã ra arhum ra anang
akɔɔ Unum aka agbishuwe unga, umbɔ
ama afuka unga inuma unaku ugɔnga un-
ying nu inaka ivaa nu isɔka utõĩ (1,260).
7 Mɔcɛ iwa isongge ra afã. Umika'irhu
nggu ípfu itser-Num itang iwa nggu ibvui
ha, ibvui ha nu ípfu itser-ngge itang ifai.
8 Bɔr iwa ighangge ibvui ha, awayiwe
ngge idzekngge, akɛnmbɔ ngge anang isei
ra afã.
9 Nggaa ibvui ha, ibvui iyi isha ha umbɔ
iki iyisa ngge Undenggũ, use Ushaitan,
aki idzunuwe upfunga kishoo ukpɔ uyapa,
umbɔ atare unga igba ra abĩ nggu ípfu it-
sernga.

10 Məcɛ umum ĩgũ urhɛm ukerketakpɔ ra
afã ugɔr ugɛ,
<<Icɛrɛ ififɔrh nu ijee nu Iyɛrhe Unummɛn
iki ibangge,
nu ijee Ukiristonga.
Ubinkutsu uner uwuku utsu arherha
angwɛ̃mɛn nu anapumɛn,
uner uwuku utsu arherhambɔ ra asu
Unum ra atenum nu utsuu,
aka atarkumbɔ unga ra abĩ.
11 Umbɔ anangmbɔ unga
ra adzirh Ungwɛ̃ Itsurhi ha
nu ijee irhɛm idekambɔ.
Umbɔ asi ibemumbɔ urhɛmbɔ akarhãrhã
na abeembɔ idzowe urhɛmbɔ akpe.
12 Nggee àka agɔm anggɔm,
umbi afã nu umbi abika asei umɔ!
Bɔr atorh abĩ nu akau akagɔng,
ubinkutsu Undenggũ hã aka acipuwanga
ru umbi!
Unga awu nggu avɔm
ubinkutsu unga ahwɛnga ivangnga
iwu iki ikpina.>>
13 Ivang ibvui ha iki inyã ugɛ aka atare
ngge nu abĩ, ngge idɔsu utsɛrh ha aka amar
uwɛkutsa ha.
14 Bɔr adzowe utsɛrh ha afɛk avaa aki
nggaa isew iyiki igɔng, nu unga ama asoka
afɛk afafã izĩ ra anangkɛ umbɔ aka agbisha
ra arhum, umbɔ aka ifuka unga utsɛku
imɛka itaar nu utenga ra anangkɛ ibvui iki
isi ídɛ̃ɛ̃ ibangungge unga.
15 Məcɛ ibvui ha iwupa amɛ̃ ra angwĩngge
ru nyaka azɛ̃ ru utsɛrh ha, ibvui ha ibee ikũ
azɛ̃ hã idzɛ̃rhã unga.
16 Bɔr abĩ ayike utsɛrh ha. Ayanga
angwĩke ahwawe amɛ̃ hã ibvui ha iki
iwupa ra angwĩngge.
17 Məcɛ ibvui ha igũ avɔm nggu utsɛrh
ha akarhãrhã ni idzek idɛ̃ɛ̃ngge iwa nggu
unang utsɛrh ha, kishoo abirabɛ aka adɔsi
Íkpem Unum, na akpɔm ideka Uyesu.*

13

1 Ibvui ha idɛ̃ɛ̃ngge ru ubang ukau
ukugɔng hã.

Ijuɛ arhum iyiki ibewe ha iki idzeka ru ukau ukugɔng

Ikɛi umum inyã ijuɛ arhum iyiki ibewe
iki idzeka ru ukau ukugɔng hã. Iwu ra
atsom usɔka, nu atsia utɔɔva. Ubɛn utsoma
uwekpɔ ru ífur iyɛrhe, ikɛi ubɛn itsia iweke
ri itsok iki irhenu Unum.
2 Ijuɛ arhum iyiki ibewe ha umum iki
inyã iwu ru nyaki igbĩ, bɔr iwu ru nggaa
agbarh itok adedetake, angwĩngge awu ru
nyaka aki utɛ̃rhĩmi. Ibvui ha idzowe ik-
erngge ri ijuɛ arhum iyiki ibewe hã, nu
anang iseingge, nu ijee iyiki igɔng.
3 Itsia unying ra atsi ijuɛ arhum iyiki
ibewe ha iwe ru nggaa usɔɔ, bɔr nggaa
usɔɔ ha uku ukerhukpɔ. Upfunga kishoo
udzeidzeu nu udɔsukpɔ ijuɛ ha.
4 Anera adzowe igɔng ri ibvui ha
ubinkutsu ngge iki idzowe ijeengge ri ijuɛ
arhum iyiki ibewe hã, umbɔ ikɛi adzowe
igɔng ri ijuɛ arhum iyiki ibewe hã na
arhusa agɛ, <<Ungaa awu ru nyaki ijuɛ
arhum iyiki ibewe iyɛrɛ? Ungaa adɛ̃ɛ̃ atang
iwa nggu ngge?>>
5 Adzowe ijuɛ arhum iyiki ibewe hã
angwĩ aki irhena ibemi itsi nu irhenu
Unum, na adzowe ngge ijee iyiki ikorhu
ubinkpi ngge iki ibee afɛ̃ɛ̃ isɔka inaa nu afɛ̃ɛ̃
avaa.
6 Ngge iyanga angwĩngge irhenu Unum,
ni irhenu itsoknga, nu anangkɛ unga aki
isei, nu kishoo abika asei ra afã.
7 Adzowe ngge iker, ngge itang iwa nggu
abika adɔsa ni inangge umbɔ. Na adzowe
ngge ijee ra anuisa, nu anera, idũa, nu abĩã.
8 Kishoo anera abika asei ra abĩ awuri
idzowe igɔng ru ijuɛ arhum iyiki ibewe
ha, bɔr abirabɛ udzur ri imimunu upfunga
umbɔ aka atsɛng atsokmbɔ ru ubvur urhɛ
uwu Ungwɛ̃ Itsurhi ha umbɔ aka afɛr, asi
ídzowukumbɔ igɔng ru ijuɛ arhum hã.
9 Uner ato akika agũ, uneke unga agũ!
10 Ubɛn unera aka izĩ igãrhã,
igãrhã unga aka izĩ.
Ubɛn unera umbɔ aka ifɛr nggu ikon iki
ider,
akũ ikon iki ider afɛre unga.
Akɛrɛ abee idɔngamɛn ibibima nu imang-
mang ra abika adɔsa.

Ijuɛ arhum iyiki ibewe ha iki idzeka ra abĩ

11 Məcɛ umum inyã ijuɛ arhum iyiki
ibewe iyɔɔ, iki idzeka ra abĩ. Iwu ra atsom

* **12:17** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 18*Məcɛ ibvui ha idɛ̃ɛ̃ngge nú ubang ukau ha.*

avaa ru nyaku ungwɛ̃ itsurhi, bɔr irherha arherhe ru nyaki ibvui.
12 Ngge ikũ kishoo ijee iyi ijuɛ arhum iyiki ibewe iyi inggbaashia ni itɔ̃we ngge itser. Ni itsu upfunga nu abika asei umɔ adzowe igɔng ri ijuɛ iyi inggbaashia iyi ha usɔɔngge uku ukerhukpɔ.
13 Ijuɛ arhum iyiki ibewe iyi uvaa ha ikorhe nggaa abin idzeu, utsɛku ngge iki itsu urha udzeka afã acipuwa ra abĩ ra asu anera.
14 Ngge irhɛm anera kishoo aka asei ra abĩ ri itsi atsar idzeu ha umbɔ aka adzowe ngge ijee ru ubok ijuɛ arhum iyiki ibewe iyi inggbaashi ha. Ngge itsú umbɔ adzin usaka ijuɛ arhum iyiki ibewe iyi inggbaashi ha adzowe ngge igɔng, iyi ha umbɔ aka akũ ikon iki ider anayiwe ngge, ngge inang ibɛk.
15 Adzowe ijuɛ iyɛrɛ iyi ivaa ha ngge idzowe uwoi ukpu urhɛ ru usaka ijuɛ hã iyi inggbaashia. Ngge ítsu usaka ha udɛ̃ɛ̃ urherha arherhe, ni ifɛre kishoo abirabɛ aka akpɛ̃mbɔ idzowe ngge igɔng.
16 Itsu ubɛn unera inggang, akagɔng nu aka aci, abi ubin nu atsũwã, ateiya nu agãrhã, atsɛnge umbɔ idzɛu ra abokmbɔ use ra ashimbɔ.
17 Ngge itsú unera asi ígosha use agoshuka ubin, unga aba ashia ri idzɛungge, iyi ha iki iwe itsok ijuɛ ha use utsar itsokngge.
18 Akɛrɛ ha abee itsoi. Ubɛn unera aba awea ri ihwihwɛng awuri idɛ̃ɛ̃ akũ agben utsar ijuɛ arhum iyiki ibewe ha adzekanga. Ubinkutsu utsar ha udɛ̃ɛ̃ ri itsok unera. Utsar ha uwu anaka utɔ̃ĩ nu isɔka utɔ̃ĩ nu utɔ̃ĩ (666).

14

Ungwɛ̃ Itsurhi ha nu anaka agɔnga unaka unying nu anaka agɔnga isɔka inaa nu anaka agɔnga annaa (144,000)

1 Mɔcɛ umum iki irhi, umum inyã Ungwɛ̃ Itsurhi ha, iki idɛ̃ɛ̃ ni itsi Igũ Usihiyona nu aner ha anaka agɔnga unaka unying nu anaka agɔnga isɔka inaa nu anaka agɔnga annaa (144,000) nggu itsok Ungwɛ̃ Itsurhi nu iki Utɛ aka atsɛng nu ashimbɔ.
2 Umum igũ irhak iyɔɔ ra afã irhaka ugɛɛ arhɛrha amɛ̃ iki idzɛ̃rhã, ru nyaku nggaa irhirhare inai. Irhak ha umum iki igũ irhaknggе iwu ugɛɛ abar igbɔm.
3 Atsũ ubom uku ufa ukpɔɔ ra asu anang isei ha, ra asu imimuna abin hã ikinanake aki urhɛ, nu ra asu akakũ hã. Unera asi ídɛ̃ɛ̃ amesunga ubom hã, inera anaka agɔnga unaka unying nu anaka agɔnga isɔka inaa nu anaka agɔnga annaa hã (144,000) ukpekũ, abirabɛ aka akpo ififai ra abĩ.
4 Abi ha abɛ aka anasi itsĩmbɔ ra arhim akatsɛrh, umbɔ atsu atsimbɔ asasar. Umbɔ adɔsu Ungwɛ̃ Itsurhi ha atsĩ ubɛn anang unga aka azĩ. Abɛrɛ ha umbɔ afai umbɔ ru anera umbɔ awu ru nyaki ikpũrhã abin irham akirakɛ aka agbaashia akɔ̃ umbɔ aka idzowe ru Unum nu Ungwɛ̃ Itsurhi ha.
5 Asi igũmbɔ igbɛrangwĩ ra angwĩmbɔ, umbɔ ashimbɔ ru uvau.

Ípfu itser-Num itaar

6 Mɔcɛ umum inyã ipfu itser-Num iki itĩ afafã, ikpɔm nggu Isarhe Iyiki Ize iyi ugbagbaa idɛyiwe anera aka asei nu abĩ uzĩ ubɛn abĩã, unuisa, idũa nu anera.
7 Ngge itsarhi irhaknggе ugɛ, <<Àka agũ iwei Unum na akpoi itsoknga, ubinkutsu ivang iyiki izharha arherhanga iki ibangge. Àka adzowe unga igɔng unga uwuku umuna afã, nu abĩ, nu akau akagɔng, nu akwiu amɛ̃!>>
8 Ipfu itser-Num iyi uvaa idɔsa ni igɔr ugɛ, <<Ubabirha ukugɔng, uku ugbakpɔ, uku ugbakpɔ, ukpuku utsu abĩã kishoo afĩrhã nggu amɛ̃ inebi akatãrhã amɛn itoma-dak! >>
9 Ipfu itser-Num iyi untaar idɔsa umbɔ ni itsarhi irhaknggе igɔr igɛ, <<Ubɛn unera aba adzowuka igɔng ru ijuɛ arhum iyiki ibewe ha nu usakangge na ayɛisa idzɛu ni ishinga use uboknga,
10 unga iganga, awuri ihwa amɛ̃ inebi avɔm Unum akirakɛ umbɔ aka akũ ikernga kishoo agbisha ru ukpɛwa avɔm Unum. Awuri idzowe uver ru unga ru urha, nu urha uku uterha, ra asu asarkasar ípfu itser-Num ra asu Ungwɛ̃ Itsurhi ha.
11 Azoo urhambɔ aki uver adɛ̃ɛ̃ isisoyi ugbagbaa nu ugbagbaa. Iwiwosha ishingge ra abirabɛ aka adzowe igɔng ri ijuɛ ha nu usakangge na ayɛi idzɛu itsoknggе ru untsuu nu atenum.>>

12 Akɛrɛ abee idɔngamɛn ibibima ru
abika adɔsu Íkpem Unum na awe ru imang-
mang ru Uyesu.
13 Mɔcɛ umum igũ urhɛm uku udzeka afã
ugɔr ugɛ, <<Utsɛng, idorh iwu iyi abirabɛ
aka akpe ru Uteijee udzur icɛrɛ uzĩɔ!>>

Ipfu-Num igɔr igɛ, <<Ĩĩ, umbɔ awuri
iwoshumbɔ ri itsermbɔ, ubinkutsu itosi it-
sermbɔ idɔsa umbɔ!>>

Igbɛr abin aki abĩ

14 Umum irhi, umum inyã amɛɛ
akaterha, nu uwɔɔ ugɛɛ Ungwɛ̃-Ner* aka
asei ra amɛɛ ha, awu nggu ifur iyɛrhe
uzinarhi ni itsinga, akpɔm nggu ikon
ighaigharake ru uboknga.
15 Mɔcɛ ipfu itser-Num iyɔɔ idzek ri Iya-
Num itsarhi irhaknggе iyisu uwu ha aka
asei ru amɛɛ ha igɔr igɛ, <<Ukũ ikon-
ngo ugbɛr, ubinkutsu ivang igbɛr abin iki
iwengge, abin abĩ aka akɔ̃ke.>>
16 Nggee uwu ha aka asei ru amɛɛ ha
atare ikonnga nu abĩ, umbɔ akũ agbɛr abin
abĩ.
17 Ipfu itser-Num iyɔɔ idzeki Iya-Num
ra afã, ngge igangge iwengge ri ikon
ighaigharake.
18 Ikɛi ipfu itser-Num iyɔɔ, iyiriyɛ iki
idzɛu urha ubeu idzeka ru ubeu ha itsarhi
irhaknggе iyisu ipfu itser-Num iyiki ikpɔm
ikon hã, igɔr igɛ, <<Ukũ ikonngo ugbɛr
inebi ra abĩã, ubinkutsu ikpũrhãngge iki
ikɔ̃ngge.>>
19 Ipfu itser-Num hã itare ikonngge nu
abĩã, ngge igbɛr ikpũrhũ inebi ni utsuke ru
nggaa ughwee ukpuku upayi amɛ̃ inebi aki
avɔm Unum.
20 Umbɔ anu ipayi umbɔ ru unɔrkang
nggaa ughwee ukpuku upayi amɛ̃ inebi
ru undzing utepa. Adzirh atengasha
adzek afũrhã afafã idernggе itsĩngge angwĩ
inyãwã itɛisa itsĩngge akirhomita anaka
ataar (300 km).

15

Ípfu itser-Num utɔɔva nu íkpo utɔɔva

1 Umum inyã nggaa utsar ukpɔɔ ra afã
ugɔgɔngakpɔ, ípfu itser-Num utɔɔva nu íkpo
utɔɔva iyiki imimasha, ubinkutsu ngge
iwuri idɛyiwe avɔm Unum akika amu-
masha.
2 Umum inyã ubin ukpɔɔ uku uwe ugɛɛ
ukau ukugɔng umbɔ aka agbisha ukpɔ
nggu irhi ukayi nggu urha. Awu abirabɛ
aka anangmbɔ ijuɛ hã, nu usaka ha, nu
atsar itsok ha, umbɔ adɛ̃ɛ̃ akhapa ru ukau
ukugɔng. Akpɔm nggu igbɔm Unum aka
adzowe umbɔ.
3 Atsũ ubom Umusa ugãrhũ Unum nu
ubom Ungwɛ̃ Itsurhi ha agɛ,
<<A Uyɛrhe undanna kishoo!
Itserngo iwu idzeu igɔigɔng,
Uteijee Unum Uwu Ijee!
Ikɛi, atsĩndĩngo awu akika arhurhika aki
idzidzɛrhe.
4 Ungaa asi ígũa iweingo, A Uteijee,
na akpoi itsokngo?
Ungo ikiyikango uwu usasar.
Abĩã kishoo awuri iba
na adzaa ungo igɔng,
ubinkutsu itser irhirhikango iki idzekangge.>>
5 Akɛrɛ aka amaa, umum inyã ra afã Iya-
Num, iki iwu Utsurha-Num udɛ̃ɛ̃ iyɛm.
6 Ri Iya-Num hã ípfu itser-Num utɔɔva
iki idzeka nggu íkpo utɔɔva. Atsim atorho
urhini atɛtɛnake na arhang, abow nggu
ayim uzinarhi ri ikɔkmbɔ.
7 Mɔcɛ unying ri imimuna abin ha aki
urhɛ ha ikinanake adzowe ípfu itser-Num
utɔɔva ha itɛ̃rhã azɔu uzinarhi utɔɔva atɔk
nggu avɔm Unum, unga aka abɛk ugbag-
baa nu ugbagbaa.
8 Umɔ azoo adzeki ikpikpoi Unum nu
ijeenga atɔke Iya-Num hã. Unera asi idɛ̃ɛ̃
atsĩã ri Iya-Num hã utsɛku íkpo ha utɔɔva
iyi ípfu itser-Num hã iki imaa.

16

Atɛ̃rhĩ utɔɔva aki avɔm Unum

1 Mɔcɛ umum igũ urhɛm ukpɔɔ ukeker
uku urherha arherhe ri Iya-Num hã
udɛyiwe ípfu itser-Num hã utɔɔva ugɛ,
<<Àka akũ atɛ̃rhã akɛrɛ utɔɔva aki avɔm
Unum azĩ awupuwe nu abĩ.>>
2 Ipfu itser-Num iyi inggbaashia izĩ
iwupuwe ubinkpi uku uwe ri itɛ̃rhĩ ake ra
abĩ, isɔɔ inor iyiki ibewe idzeyiwa ra ayor
aner ha aka awu ri idzɛu ijuɛ ha na adzowe
igɔng ru usakangge.

* **14:14** Àka anyã ikɛi: Udan 7.13.

3 Ipfu itser-Num iyi uvaa iwupuwe
ubinkpi uku uwe ri itɛ̃rhĩ ake ru ukau
ukugɔng, amɛ̃ adzipa awe adzirh ru nyaku
unerwi aka akpea, nu ubɛn imimuna abin
urhɛ aka awu ru ukau ha akpeke.
4 Ipfu itser-Num iyi untaar iwupuwe
ubinkpi uku uwe ri itɛ̃rhĩ ake ra azɛ̃ nu
akwiu amɛ̃, ake adzipa awe adzirh.
5 Məcɛ umum igũ ipfu itser-Numyɛ amɛ̃
aka awe ru ubokngge iki igɔr ugɛ,
<<Ungo urhika ri itsu uvaungo hã,
Usarkasar uwuku urhika ha,
ungo uku uwe icɛrɛ, nu uwe isha.
6 Ubinkutsu umbɔ afɛre abika adɔsa ungo,
nu abika asɔm Arherhu-Num,
nggayɛ icɛ ungo udzowe umbɔ
inyã ayer umbɔ ahwa ubin uku umɛ̃ɛ̃
ru umbɔ!>>
7 Umum igũ urhɛm uku udzeku ubeu ha
ubema ugɛ,
<<Ĩĩ, Uteijee Unum Uwu Ijee,
izharha arherhango iwu idzidzɛrhe ni
irhika.>>
8 Ipfu itser-Num iyi unaa iwupuwe
ubinkpi uku uwe ri itɛ̃rhĩ ake ri ishaa
unum, na adzowe ishaa unum ijee ngge
ikpĩĩwe anera nggu urha.
9 Imani unum hã inũ ikpĩĩ anera, utsɛku
umbɔ aka arheni itsok Unum, uwuruwi
aka awu ri ijee ni itsi íkpo ha, bɔr akpɛ̃mbɔ
idzipa akpoi igɔngnga.
10 Ipfu itser-Num iyi untõõ iwupuwe
ubinkpi uku uwe ri itɛ̃rhĩ ake nu anang
isei ijuɛ hã, ikpo uzĩ utsirkpɔ iyɛrhe ijuɛ ha,
anera ashang arhɛmmbɔ ru uver.
11 Arhenu Unum uwu afã ubinkutsu
uvermbɔ ukpu isɔɔ inormbɔ, bɔr umbɔ
akpɛ̃mbɔ idzipa ra abinkɛ umbɔ aka ako-
rhe.
12 Ipfu itser-Num iyi utõĩ iwupuwe
ubinkpi uku uwe ri itɛ̃rhĩ ake ru nggaa azɛ̃
Uyuferiti, azɛ̃ hã akoyike, umbɔ agbishuwe
utsĩndĩ ra ayɛrhe aka idzek udiki igõkpee
aba itang iwa.
13 Məcɛ umum inyã ípfu iyiki ibewe
itaar iki iwe ru nyaka aghwerh adzeka ra
angwĩ ibvui ha, ni idzeka ra angwĩ ijuɛ
hã, ikɛi idzeka ra angwĩ uner uwuku usɔm
Arherhu-Num igbɛrangwĩ.
14 Ípfu iyiki ibewa ha iwu ípfuyɛ iki ikorhe
nggaa atsar idzeu, ngge idzek izĩngge ra
ayɛrhe upfunga kishoo, ikɔng umbɔ itang
iwa ru nggaa unum hã ukpu Unum Uwu
Ijee.
15 <<Àka anyã, umum iba ru nyaku uvɛu!
Idorh iwe iyi unerwi aka asei adzɛu na
atsim atorhanga, utsur unga azĩã igbĩrhĩ na
agũã atsak ra ateu anera.>>
16 Məcɛ ípfu iyiki ibewe ha ikɔng ayɛrhe
ha ananga unying ra anangkɛ umbɔ iki
iyisa ugɛ Uarmagedon ri idũ abi Uyahuda.
17 Ipfu itser-Num iyi utɔɔva iwupuwe
ubinkpi uku uwe ri itɛ̃rhĩ ake ru ugba
afafã, urhɛm ukpɔɔ ukeker udzek ra
anang isei ha ri Iya-Num, ugɔr ugɛ, <<Iki
imaangge!>>
18 Məcɛ irhirhang inyaka, nu irhak,
nu irhirhare, nu nggaa izizusa abĩ, iyiki
ibeweyɛ iki inasi ikorhungge udzur ri
imimunu unera ru upfunga, iwu nggaa
izizusa abĩ akarhãrhã.
19 Nggaa uteu ha ugasha agbɛra ataar,
iteu iki igɔng ra abĩã kishoo itsĩmngge.
Unum ayitu nggaa uteu Ubabirha, atsu
ukpɔ uhwa ukpɛwa avɔmnga aka atsoo
kishoo.
20 Ubɛn umpfũwã usitumgbɔ, ígũ ikɛi
irhusa inungge.
21 Nggaa atar inai imorke iki iwe
akirhograma isɔka itõõ, idzeka afã igbei
nu atsi anera. Anera arhenu Unum ri
ikpo atarh inai ha, ubinkutsu ikpo ha
ibewungge.

17

Ukutsɛrh nu ijuɛ hã

1 Unying ri ípfu itser-Num utɔɔva ha iyiki
ikpɔm atɛ̃rhãzɔu utɔɔva ha iba igɔr umum
igɛ, <<Uba, umum idɛyiwa ungo itsu uvau
uwi umbɔ aka itsuke nggaa unggoyi utsɛrh
uwurɛ, unga aka asei ra amɛ̃ arhɛrhɛ.
2 Ayɛrhe upfunga atoma-dak nggu unga
nu anera ru upfung ikɛi itoma-dakmbɔ
nggu unga itsu umbɔ afĩrhã ru nyaka afĩrhã
adɛ.>>
3 Məcɛ ipfu itser-Num hã ikũna umum ri
Ipfu-Num izĩngge ra arhum. Umɔ umum
inyã ukutsɛrh aka asei ni ijuɛ iyiki ibãrhã
iki iwe ra atsok akika arhenu Unum aka
atsɛng ri iyorngge, ikɛi iwe ra atsi utɔɔva nu
atsom usɔka.

4 Utsɛrh ha atsim abin aka abãrhã, nu
ikɛi agbɛr idzam nggu uzinarhi, nu ikpũ
amasarha akika awu ru ugarh. Akpɔm
nggu ukpɛwa uzinarhi atɔk nggu abin ishĩ
nu iyiki ibewe iyi itoma-daknga.
5 Ni ishinga umbɔ atsɛng itsok iyɛ agbena
aka awe iwiwɔk agɛ,
NGGAA UBABIRHA,
UYI ANGGOYI AKATSƐRH KISHOO,
NU UWU ABIN ISHĨ UPFUNGA.
6 Umum inyã utsɛrh ha aka afĩrhũnga nggu
adzirh abika adɔsa, adzirh abirabɛ umbɔ
aka afɛre ri idekuwe Uyesu.

Ivangyɛ umum iki inyã unga, umum
idzedzeu akarhãrhã.
7 Mɔcɛ ipfu itser-Num hã igɔr umum igɛ,
<<Awu use utsu ungo udzeidzeu? Umum
iwuri idɛyiwamum iwiwɔk agben utsɛrh
uwurɛ nu aki ijuɛ hã unga aka afũ, iyiki iwu
ra atsia utɔɔva nu atsom usɔka.
8 Ijuɛ ha ungo uku unyã, iwengge isha,
bɔr icɛrɛ ngge ishingge, ngge iwuri ip-
fudzeka ra angwĩ aka aghor ha izĩ ra
anangkɛ umbɔ aka itsĩme ngge. Anera
abika asei ru upfung, abirabɛ atsokmbɔ
aka ashike ru ubvur urhɛ udzur ri im-
imunu upfung, awuri idzedzeu ivangyɛ
umbɔ aka inyã ijuɛ ha, ubinkutsu ngge
iwengge isha, icɛrɛ ngge ishingge, ngge ib-
vui ibangge.
9 <<Abin akɛrɛ ayisa umɛn nggu itsoi.
Atsi utɔɔva ha awu igũ utɔɔva aki utsɛrh ha
aka asei.
10 Ake ikɛi awe ayɛrhe utɔɔva. Abirabɛ
atõõ ru ayɛrhe ha aka akpembɔ, unying
awu umɔ, unying anasi ibanga kata. Unga
aba abanga, awu ufang unga awuri iwe
uyɛrhe ivanga ukunjiir.
11 Ijuɛ iyiki iwu ru urhɛ isha, ni ishingge
icɛrɛ, ngge iwu uyɛrhe uwu utɔrɔk. Ngge
iwe ru utɔɔva ha iki idzeka, ngge izĩ ra
anangkɛ ngge iki ikpe.
12 <<Atsom hã usɔka ungo uku unyã, awu
ayɛrhe usɔka aka anasi iyɛimbɔ ijee iyɛrhe
kata, bɔr umbɔ awuri iyɛi ijee iyɛrhe iyi
ukara unying nggu ijuɛ ha.
13 Amɛnmbɔ awe unying na awuri id-
zowe ijuɛ ha ijeembɔ nu iyɛrhambɔ.
14 Awuri itangmbɔ iwa nggu Ungwɛ̃ It-
surhi ha, Ungwɛ̃ Itsurhi ha awuri inanga
umbɔ, ubinkutsu unga awu Uteijee ateijee
nu Uyɛrhe ayɛrhe. Nggu unga awu abirabɛ
aka adɔsa unga, unga aka ayisa na asɛng,
umbɔ awe abi imangmang.>>
15 Mɔcɛ ipfu itser-Num hã igɔr umum igɛ,
<<Amɛ̃ hã ungo uku unyã aka awu anang
isei unggoyi utsɛrh ha, awu ikpũ anera, nu
ikikɔng irhɛirhɛ, nu abĩã nu idũa.
16 Atsom hã usɔka ungo uku unyã nu ijuɛ
ha awuri ikpɛ̃mbɔ inyã unggoyi utsɛrh ha.
Awuri igarhuwe ubinkpi unga aka awu ra
ukpɔ na abɔre unga igbĩrhĩ, awuri itãiwe
ijuɛ iyornga, na akpĩĩwe unga nggu urha.
17 Ubinkutsu Unum atsu umbɔ atõ it-
seryɛ amɛnnga aka abee, ra amɛn unying
umbɔ abemi idzowe ijuɛ ha ijee iyɛrhambɔ
utsɛku Arherhu-Num aka itsuafɛr.
18 Utsɛrh ha ungo uku unyã unga awu
nggaa uteu ha, unga agha iyɛrhe ra ayɛrhe
abĩã.>>

18

Itsitsĩm uteu Ubabirha

1 Akɛrɛ aka amaa umum inyã ipfu itser-
Num iyɔɔ iki idzeka afã icipuwa. Iwu nggu
nggaa ijee, ikɛi izengge irhange abĩã.
2 Itsarhi irhakngge itsui ivum igɛ,
<<Ubabirha ukugɔng, uku ugbakpɔ, uku
ugbakpɔ!
Ukpɔ uku uwu anang isei ípfu iyiki
ibewe
nu anang awoyambɔ,
nu ununu uwuku ubewe, uwu ishĩ.
3 Ubinkutsu kishoo abĩã aka ahwambɔ
amɛ̃ inebi akatãrhã aki itoma-daknga.
Ayɛrhe abĩã ikɛi atomumbɔ-dak nggu
unga,
awɛ izɛɛ abĩã awe abi ubin
ri ikponi iyiki ibewanga.>>
4 Mɔcɛ umum igũ urhɛm ukpɔɔ uku
udzeka afã ugɔr ugɛ,
<<Àka apfudzeka ru unga umbi anermum,
nggee utsur arhimnga agarke umbi,
nggee utsur umbi ayɛimbi ikponga.
5 Ubinkutsu ivõ arhimnga iki itsĩke ra afã,
Unum aka ayitunga iyiki ibewanga.
6 Àka abvui adzowe unga ru nyaka unga
aka adzaa,
ubinkpi unga aka adzowe,
àka afase idiki ivaa ubinkpi unga aka
akorhe.
Ru ukpɛwawi unga aka adaka amɛ̃ inebi

umgbɔ ha umbi aka ikũ adaka
idikunga ivaa.
7 Àka adzowe unga uver
ru nyaki ikpikpoi ni igũíbɛnyɛ unga
aka adzowe itsinga.
Ra amɛnnga, unga aka isaka afĩrhã agɛ,
<Umum isei isei iyɛrhe ukutsɛrh,
umum isi iwemum utsɛ̃rhãpfu,
umum isi íseisũ ifakpe!>
8 Nggee ru unuma unying umbɔ awuri
ikwɛr unga nggu ikpo,
akpe, ifakpe, nu imerh.
Awuri ikpĩĩwe unga nggu urha,
ubinkutsu Uteijee Unum uwuku utsu
uvau unga
awu nggaa uner ijee.
9 <<Ivangyɛ ayɛrhe abĩã aka atoma-dak
nggu unga na agashi igũíbɛn, umbɔ aba
inyãmbɔ azoo ikpikpĩĩanga, umbɔ awuri
idɔng na aciu akpenga.
10 Iwei itsu umbɔ adɛ̃ɛ̃ ukuka ru ayet-
numnga, awuri idɛ̃ɛ̃ ukuka na aciu agɛ,
<< <Atorh! Atorh, nggaa uteu,
Ubabirha, uteu ijee!
Ri ivanga unying umbɔ aka atsuka ungo
uvau!>
11 <<Awɛ izɛɛ abĩã ikɛi aciu akpe na agũ
ighongnga, ubinkutsu, unera asi igosha
abinmbɔ ikɛi.
12 Unera asi igosha uzinarhimbɔ, nu
uazurhfambɔ, nu ikpũ amasarhambɔ
akika awu ru ugarh, nu uzeze atorho
umbɔ aki iyisa urhini nu usirhiki, nu akika
awu aka abãrhã, nu ikpũ acucii isung, nu
arhɛrhɛ abin aki anyĩ ini, nu acuciiakɛ
umbɔ aka atsɛ̃ aki uhwɛk, nu abin azɔu aka
abãrhã, nu abin azɔu, nu abin atarh aka
aze,
13 nu ikpũ abin akɔɔ aki ibɔ̃ɔ̃, nu atsei
umbɔ aki iyisa umur nu ufirankisen, nu
amɛ̃ inebi, nu atsei uzaitun, nu akɔ̃ itsem,
nu ínak, nu ídɔi, nu ínyãwã, nu íkar inyãwã,
nu igãrhã ngge iki iwe ípfu anera.
14 <<Awɛ izɛɛ agɔr unga agɛ, <Kishoo abin
aka aze iyi ha ungo uku utsu amɛnngo
iki igwirngge ru ungo. Kishoo abin akika
arhang akika awu ru ugarh aka agwirke,
ungo usi íbvui ukpoɔ!>
15 Awɛ izɛɛ aki ikpo ubin ri izɛɛmbɔ nggu
unga, adɛ̃ɛ̃ ukuka, awuri igũ iwei ayetnum-
nga. Aciu akpe na adɔng,
16 awuri iciu akpe agɛ,
<< <Atorh! Atorh, oka nggaa uteu ha,
ukpurukpi uku itsim uzeze atorho umbɔ
aki iyisa urhini,
nu ikɛi atorho aka abãrhã,
ikɛi na agbɛr idzam nggu uzinarhi,
nu ikpũ atarh akika awu ru ugarh!
17 Ri ivanga unying kishoo nggaa abin
akɛrɛ atsĩmke!>
<<Ubɛn abi ukhukhɔɔ akau akagɔng
nu abika atsutsĩa nu abika akpayinga nu
kishoo abika atɔ̃ itsermbɔ ra akau akagɔng,
adɛ̃ɛ̃ ukuka.
18 Ivangyɛ umbɔ aka anyã azoo urha
ukpuku ukpĩĩwe uteu ha, agɔr agɛ, <Uteu
ukpɔɔ uwekpɔ ru nyaku uteu ukpirɛ?>
19 Umbɔ atsuyi uzurhu nu atsimbɔ na
aciu akpe, amɛnmbɔ aghong, atsuyi ivum
agɛ,
<< <Atorh! Atorh, oka nggaa uteu!
Uteukpi abi nggaa ukhukhɔɔ amɛ̃ kishoo
iki ikpo ubin ra abinkpɔ!
Bɔr ivanga unying ukpɔ utsĩmkpɔ!
20 Àka agɔm anggɔm ru ukpɔ umbi afã!
Àka agɔm anggɔm, umbi abika adɔsa
nu abi itser Uyesu
nu abika asɔm Arherhu-Num!
Unum atsu uvau ru ukpɔ ru nyaka ukpɔ
uku uyɔm umbi!> >>
21 Mɔcɛ nggaa ipfu itser-Num iyɔɔ ik-
erketangge inyãngu nggaa utarh ukpɔɔ
ru nyaku nggaa ukɔ igɔ, itare ru ukau
ukugɔng, igɔr igɛ,
<<Nggu nggaa avɔm riminɛ umbɔ aka itare
Ubabirha nggaa uteu ha,
asi íbvui akpombɔ ukpɔ.
22 Umbɔ asi íbvui agũmbɔ ibar igbɔm
nu abika atsusa ambom,
ibar userhwa nu ibar atsom ru ungo
ikɛi.
Asi íbvui anyãmbɔ abi itser abok umɔ,
asi íbvui agũmbɔ irhak igɔ ru ungo ikɛi.
23 Irhirhang usi íbvui irhangngge ru ungo
ikɛi.
Asi íbvui agũmbɔ urhɛm utsa uku ufa
use utsɛrh uku ufa ru ungo ikɛi.
Ubinkutsu isha awɛ izɛɛngo umbɔ awe ru
ijee ru upfunga kishoo.
Ikɛi ungo urhɛm abĩã kishoo nggu itser
igokango!

24 Ru atsĩndĩngo umbɔ aka akpo adzirh abika asɔm Arherhu-Num
nu aki abika adɔsa ha
nu abɔɔ umbɔ aka afɛr ru upfunga.>>

19

Akpoi Unum ra afã

1 Akɛrɛ aka amaa umum igũ abin akɔɔ irhak ake ikeker ugɛɛ nggaa ikikɔng ra afã atsu ivum agɛ,
<<Ukpoi Unum!
Ififɔrh, nu igɔng, nu ijee,
iwu iyi Unummɛn.
2 Ubinkutsu izharha arherhanga iwe idzidzɛrhe ni irhika.
Unga aka atsĩme nggaa unggoyi utsɛrh ha
aka adakuwe abĩã nggu itomadaknga.
Unga utsuke ufai ru utsɛrh ha
ri ifɛre agãrhã Unum.>>
3 Ikɛi umbɔ abvui atsu ivum agɛ,
<<Ukpoi Unum!
Azookɛ iki idzeyiwa ru unga
awuri ifũrhã afafã ugbagbaa nu ugbagbaa.>>
4 Akakũ isɔka ivaa na anaa hã nggu imimuna abin urhɛ ha ikinanake agba anu na adzowe igɔng ru Unum, uwuku usei nu anang isei ha. Aciu agɛ,
<<Iwerimi! Ukpoi Unum!>>
5 Mɔcɛ urhɛm udzek ra anang isei ha ugɔr ugɛ,
<<Àka akpoi Unummɛn,
kishoo umbi agãrhãnga,
umbi abika agũ iwei unga,
abika agɔng nu abika aci.>>
6 Mɔcɛ umum igũ irhak ru nyaki ikikɔng iyiki igɔng, ru nyaka amɛ̃ azɛ̃ akagɔng aki itĩ, ru nyaku nggaa irhirhare inai, itsu ivum agɛ,
<<Ukpoi Unum!
Ubinkutsu Uteijee Unum Uner Ijee awu Uyɛrhe.
7 Umɛn igɔmanggɔm ni igũibɛn,
ni ikpoi unga!
Ubinkutsu ipfunu Ungwɛ̃ Itsurhi iki iwengge,
nu utsɛrh uwuku ufanga aka agbisha amaanga.
8 Uzeze atorho umbɔ aki iyisa urhini,
aka aterha atɛtɛnake,
umbɔ aka adzowe unga atsim.>>
Uzeze atorho ha ake awu itser irhirhika iyi abika adɔsa.
9 Mɔcɛ ipfu itser-Num hã igɔr umum igɛ,
<<Utsɛng, <Idorh iwe iyi abirabɛ umbɔ aka aghwi umbɔ izĩ ipfuna Ungwɛ̃ Itsurhi ha! > >> Ngge itoma igɔr igɛ, <<Akɛrɛ ake awe Arherhu-Num aki idzidzɛrhe.>>
10 Mɔcɛ umum igba inũ ra adaknga idzowe unga igɔng, bɔr unga agɔr umum agɛ, <<Niba ukorhungo rimi! Umum iwu undɔki itser ru ungo nu angwɛ̃mbi nggu anapumbi, abirabɛ aka akpɔm ideka Uyesu. Udzowe igɔng ru Unum! Ubinkutsu ideku Uyesu ngge idzowe ijee iyiki isɔm Arherhu-Num.>>

Uwɔɔ nu inyãwã iyiki iterha

11 Umum inyã afã adɛ̃ɛ̃ iyɛm umum inyã inyãwã iyiki iterha itsok uwuku ufũ ngge igburh Uner Imangmang nu Uner Idzidzɛrhe. Nggu irhirhika unga aka atsu uvau na itang iwa.
12 Ishaa asunga iwu ru nyaki ikon urha, ífur iyɛrhe iwu irhɛirhɛ ni itsinga. Ikɛi awea ri itsok iki itsɛng, unera asi ihwɛnga bɔr unga ikiyikanga ahwɛng.
13 Atsim atorho akagɔng aka abii ra adzirh, itsoknga igburh, Urhɛm Unum.
14 Ukpui abi iwa ra afã udɔsa unga, atsim azeze atorho umbɔ aki iyisa urhini akaterha na awu atɛtɛnake, afũ inyãwã iyiki iterha.
15 Ra angwĩnga ikon iki ider ikɔɔ ighaigharake unga aka akũ azharha abĩã agba. Unga awuri ikũ igbong uzɔu awe Uyɛrhambɔ. Unga awuri ipayi ru nggaa ughwee ukpuku upayi amɛ̃ inebi aki uver avɔm Unum uwu ijee kishoo.*
16 Nu atorha akagɔnga nu ijeng adaknga umbɔ atsɛng itsoknga agɛ,
<<UYƐRHE AYƐRHE NU UTEIJEE ATEIJEE.>>
17 Ni inyã ipfu itser-Num iki idɛ̃ɛ̃ ri ishaa unum, itsarhi irhaknge iyisa anunu kishoo aka atĩna ra afafã agɛ, <<Àka aba akɔng ra anang nggaa irhowa iyi Unum.
18 Ngge itsú umbi atãiwe ijuɛ ayɛrha, nu iyi anggbaashi abi iwa, nu iyi aner abika aker, nu iyi inyãwã, nu iyi abika afũrhã

* **19:15** Àka anyã ikɛi: Amb 2.9.

ngge, nu ikɛi ijuɛ anera kishoo, agãrhã nu abika afɔn, nu abika agɔng nu abika aci!>>

19 Mɔcɛ umum inyã ijuɛ arhum iyiki ibewe hã nu ayɛrhe abĩã nu abi iwa umbɔ aka akɔng, abee itang iwa nggu uwu ha aka asei nu inyãwã hã, unga nu abi iwanga.

20 Bɔr umbɔ adzur ijuɛ arhum iyiki ibewe ha nggu abika asɔm Arherhu-Num igbɛrangwĩ abirabɛ aka akorhuwe ijuɛ arhum iyiki ibewe hã nggaa atsar abin idzeu. Akũ abin idzeu ha arhɛm abika awe ru idzɛu ijuɛ arhum iyiki ibewe hã, nu abirabɛ aka adzowe igɔng ru usaka ijuɛ arhum iyiki ibewe hã. Umbɔ adzur ijuɛ arhum iyiki ibewe hã nggu uwuku usɔm Arherhu-Num igbɛrangwĩ na atsuke umbɔ ru ukau urha uku uterha.

21 Afɛre abi iwambɔ kishoo nggu ikon iki ider iki idzeka angwĩ uwu ha aka asei ni inyãwã hã, anunu kishoo atãiwe ijuɛ iyormbɔ utsɛku ake iki ishur akarhãrhã.

20

Imɛka unaku ugɔnga

1 Umum inyã ipfu itser-Num iki idzeka afã icipuwa, ikpɔm nggu atsak umukurhi ughorkaghor angwĩ hã nu nggaa inyãwã ru uboknggе.

2 Ngge idzur ibvui ha, ibvui iyi isha ha iyiriyɛ iki iwu Undenggũ use Ushaitan, abow ngge nggu inyãwã imɛka unaku ugɔnga.

3 Ipfu itser-Num hã itare ngge ra angwĩ aka aghor ha na agbanguka angwĩã na aborhuka ngge, utsur ngge ibvui irhɛmngge abĩã, utsɛku imɛka unaku ugɔng hã utɔng. Akɛrɛ aka imaa, awu ufang umbɔ atsũwe ngge ivanga ukunjiir.

4 Ivang hã niyɔ umum inyã anang isei arhɛrhɛ, aki abirabɛ umbɔ aka adzowe umbɔ ijee ivarha arherhe, umbɔ asei umɔ. Ikɛi umum inyã ipfu abirabɛ umbɔ aka azharhuwe atsimbɔ ri idzowe ideku Uyesu nu Arherhu-Num. Awu umbɔ aka asi idzowukumbɔ igɔng ri ijuɛ arhum iyiki ibewe ha use usakangge, ikɛi asi iyɛimbɔ idzɛu ukpu ijuɛ arhum iyiki ibewe hã ra ashimbɔ use abokmbɔ. Awu umbɔ abvui abɛk nggu urhɛ na agha iyɛrhe nggu Ukiristo imɛka unaku ugɔnga.

5 Akɛrɛ ake awu inggbaashi isisok ra akpe. Abɔɔ aka akpe asi ibvui abɛkmbɔ, utsɛku imɛka unaku ugɔng hã iki imaa.

6 Idorh nu isisar iwe iyi abirabɛ aka akpo ugau ri isisok ra akpe aki inggbaashi ha. Akpe aki uvaa ashike ri ijee ri atsimbɔ, bɔr umbɔ awuri iwe abika adzowe idɛm-Num abi Unum na abi Ukiristo, awuri igha iyɛrhe nggu unga imɛka unaku ugɔnga.

Ininang ni itsi Undenggũ

7 Ivangyɛ imɛk unaku ugɔng hã iki itɔng, umbɔ awuri itsũwe Ushaitan ra anangkɛ umbɔ aka agbange unga.

8 Unga ikɛi adzek arhɛm anera aka asita asei ra angboka anaa aki upfunga, abĩã umbɔ aki iyisa Ugog nu Umagog. Awuri ikɔng umbɔ itang iwa, irhɛmbɔ iwuri iwe ru nyaku uzuzeu ubang azɛ̃ akagɔng.

9 Umbɔ adzek azɛ̃rhã atɔng ru upfunga kishoo, adziirte anang isei aki asarkasar aner Unum, uteukpi unga aka abema. Bɔr urha udzeka afã ukpĩĩwe umbɔ.

10 Nu Undenggũ hã, uwuku urhɛm umbɔ, atare unga ru ukau urha ukpuku ukpĩĩ nggu urha uku uterha, anangkɛ umbɔ aka atare ijuɛ arhum iyiki ibewe ha nggu uner uwuku usɔm Arherhu-Num igbɛrangwĩ. Umɔ, umbɔ awuri ihwa ayetnum ru untsuu nu atenum ugbagbaa nu ugbagbaa.

Atsu uvau ra abika akpe

11 Mɔcɛ umum inyã nggaa anang isei aka aterha nu uwuku usei umɔ. Abĩ nu afafã agwirke ra asunga, ikɛi asi ibvui anyãmbɔ ake.

12 Nu umum inyã abika akpe, ukugɔng nu uku uci, aka adɛ̃ɛ̃ ra asu anang isei ha. Umbɔ ayanga abvur akɔɔ, ikɛi ayangumbɔ ubvur urhɛ. Atsu uvau nu abika akpe ru ubinkpi umbɔ aka akorhe ru nyaka ngge iki itsɛng ra abvur ha.

13 Azɛ̃ akagɔng akũ abirabɛ aka akpe ra ake adzeka, akpe nu anang isei abika akpukpe adzowe abika akpe aka awe ra ake, nu ubɛn unera umbɔ atsu uvaunga ru ubinkpi unga aka akorhe.

14 Mɔcɛ akpe nu anang isei abika akpukpe, umbɔ atare ake ru ukau urha. Ukau urha ha uwu akpe aki uvaa.

15 Ubɛn unerwi aka asi itsɛngmbɔ itsoknga ru ubvur urhɛ, awuri itare unga ru ukau urha ha.

21

Urusharhima uku ufa

1 Mɔcɛ umum inyã afã aka afa nu abĩ aka afa, ubinkutsu afã aki inggbaashia nu abĩ aki inggbaashia aka agwirke, nu akau azẽ akagɔng ashike.
2 Umum inyã usarkasar uteu ukugɔng hã, Urusharhima uku ufa, udzeka ra anang Unum ra afã ucipuwa, agbisha ukpɔ ru nyaku utsɛrh uku ufa aki igbɛr idzam ru utsaknga.
3 Umum igũ urhɛm ukeker uku udzeka anang isei ha ugɔr ugɛ, <<Icɛrɛ anang Unum awe nggu anera! Unga awuri isei nggu umbɔ. Umbɔ awuri iwe anernga, Unum iganga awuri iwe nggu umbɔ, na awe Unummbɔ.
4 Unga awuri ifire ubɛn anyĩ ra asumbɔ. Akpe awuri ishike use idamɛn use iciu akpe, use ighighong, ubinkutsu abin aki isha aka atɔngke.>>
5 Unga uwuku usei ra anang isei ha agɔr agɛ, <<Umum iwuri itsu abina kishoo awe akika afa!>> Mɔcɛ unga agɔr agɛ, <<Utsɛng akɛrɛ ha, ubinkutsu arherhe akɛrɛ awe idzidzɛrhe icicang ishingge.>>
6 Unga agɔr umum agɛ, <<Aka akorhuke. Umum iwe Uarhfa nu Umega, itirhi nu imimasha. Uwuku ugũ ugɔ̃ amẽ, umum iwuri indzowukũ ijeea unga ahwa ra akwiu amẽ urhɛ izũwã.
7 Uwuruwi aka abima adẽẽ nggu umum, awuri inyãngu ukam abin akɛrɛ kishoo, nu umum iwuri iwe Unumnga nu unga awe ungwẽmum.
8 Bɔr abika asheri ikeramɛn, abika asheri imangmang, nu abi amɛn akatãrhã, nu abika afɛr aner, nu abika atoma-dak, nu abika atɔ̃ itser idzim, nu abika adzowe igɔng ra agberhe, nu abi igbɛrangwĩ, anangmbɔ awe ru ukau urha uku uterha. Akɛrɛ ake awe akpe aki uvaa.>>
9 Unying ri ípfu itser-Num hã utɔɔva iyiki ikpɔm atẽrhã azɔu aka atɔk nggu íkpo ha iyi imaataka, iba igɔr umum igɛ, <<Uba umum idɛyiwa utsɛrh uwuku ufa ha, utsɛrha Ungwẽ Itsurhi ha.>>
10 Ipfu-Num icipuwa ni itsimum, ipfu itser-Num hã ikũna umum izĩngge ni itsi nggaa undender igũ, idɛyiwa umum Urusharhima, usarkasar uteu ukpuku ugɔng ukpu Unum ra afã uku ucipuwa.
11 Urhang nggu ikpikpoi Unum, irhirhangge iwu ru nyaku utarh ukpuku uwu ru ugarh, uku uwe uzeze ni irhang ru nyaki irhi iki irhang.
12 Uteu ha uwu ru nggaa ubandzin udedetakpɔ, nggu angwĩ ubãke usɔkdũmɛn ípfu itser-Num usɔkdũmɛn iki idzɛu ingwĩ ubandzin hã. Atsɛng atsok anang usɔkdũmɛn iyi Uisrairha nu ingwĩ ubandzin hã.
13 Ingwĩ ubandzin hã iwu itaar udiki igɔ̃kpee, itaar udiku unɔr, itaar udiku ufã, itaar udiku urhɛɛ.
14 Ikɛi adzin ubandzin uteu ha nu atarh idzin usɔkdũmɛn, umbɔ atsɛng atsok abi itser Uyesu usɔkdũmɛn aki Ungwẽ Itsurhi ha.
15 Ipfu itser-Num hã iki irherha arherhe nggu umum iwe ru igbong iyiki imei ider nu ikpina ukpu uzinarhi iyiriyɛ aka akũ amei uteu ha, nu angwĩke, nu abandzinke.
16 Uteu ha uwu ra angboka anaa, iderngge nggu itɛingge iwu icaica. Ipfu itser-Num ikũ igbong iyiki imei ider nu ikpina ha amei uteu hã, akpo iderngge, akirhomita anaka agɔnga avaa na anaka anaa (2,400) iderkpɔ, nu itɛikpɔ, nu ikpinakpɔ kishoo iwu icaica.
17 Ipfu itser-Num hã imei ubandzinkpɔ, ikpo iderkpɔ adaka anaka avaa (200) ru ubin ukpuku umumei ukpu anera aki ikũ amei abin.
18 Akũ atarh aka awu ru ugarh aki ujasfa adzin ubandzin hã, akũ uzinarhi uku usar adzin uteu ha, ukpɔ urhang ru nyaki irhi.
19 Agbɛre idzam nu atarh idzin hã nggu ubɛn ikpũ atarh aka awu ru ugarh. Atsu atarh aki ujasfa ri inggbaashia, aki uvaa atarh usaffaya, aki untaar atarh uagat, aki unaa atarh uzumurudu,
20 aki untõ̃ atarh ubani, aki utõ̃ĩ atarh ukarnerhiyan, aki utɔɔva atarh ukirisorhat, aki utɔrɔk atarh ubirirh, aki utɔɔrha atarh utofa, aki usɔka atarh ukirisofura, aki usɔka nu unying atarh ujasin, aki usɔka na avaa atarh uameti.

21 Angwĩ ubã ubandzin hã awu usɔkdũmɛn awe urhu'urhu usɔkdũmɛn, akũ urhu'urhu unying agbisha ubɛn angwĩ ubandzin hã. Akũ uzinarhi uku usar agbisha atsĩndĩ uteu ha, ake arhang ru nyaki irhi.

22 Umum isi inyãmum Iya-Num ru uteu ha, ubinkutsu, Uteijee Unum Uner Ijee nu Ungwɛ̃ Itsurhi ha, umbɔ awu Iya-Num uteu ha.

23 Uteu ha usi ibeekpɔ ishaa unum, use ufɛ̃ iki irhange ukpɔ, ubinkutsu, ikpikpoi Unum ngge irhange ukpɔ, nu Ungwɛ̃ Itsurhi ha unga awu irhirhang uteu ha.

24 Abĩã awuri izɛ̃rhã ri irhirhang uteu ha, ayɛrhe abĩã ikɛi awuri ikũ abinmbɔ akũwe ukpɔ.

25 Asi ífɔmmbɔ ingwĩ uteu ha, ubinkutsu, utsuu ushikpɔ umɔ.

26 Awuri ikũ abin ikpikpoi nu igɔng iyi abĩã, akũ aba ru uteu ha.

27 Bɔr abin arhim asi ítsĩke ru uteu ha, use uwɔɔ uner uwuku ukorha abin ishĩ, use uner igbɛrangwĩ. Akpurha awu abirabɛ atsokmbɔ aka atsɛng ru ubvur uwu urhɛ uwu Ungwɛ̃ Itsurhi ha umbɔ awuri itsĩ ru uteu ha.

22

Azɛ̃ aki urhɛ

1 Mɔcɛ ipfu itser-Num hã idɛyiwa umum azɛ̃ amɛ̃ aki urhɛ, akika arhang ugɛɛ irhi, adzeka anang isei Unum nu aki Ungwɛ̃ Itsurhi ha,

2 adzɛ̃rhã ra ateu utsĩndĩ nggaa uteu ha. Ubɛn ubang azɛ̃ hã acucii urhɛ adɛ̃ɛ̃ umɔ, ake aka isaka aghwɛr ikpũ ikpũrhã usɔkdũmɛn, aka isaka aghwɛr idikunga unying ru ubɛn ufɛ̃ɛ̃. Ayerhe acuciia awu akika akerhuwe abĩã.

3 Asi íkpombɔ ikponum ru uteu ha. Anang isei Unum nu aki Ungwɛ̃ Itsurhi ha awuri iwe ru uteu ha, nu agãrhãnga awuri itõwe unga itser.

4 Awuri inyãmbɔ asunga, itsoknga iwuri itsɛng nu ashimbɔ.

5 Utsuu usi íwekpɔ. Asi íbeembɔ irhirhang, ubinkutsu Uteijee Unum unga awuri iwe irhirhangmbɔ. Umbɔ awuri igha iyɛrhe ugbagbaa nu ugbagbaa.

6 Ipfu itser-Num hã igɔr umum igɛ, <<Arherha akɛrɛ awe idzidzɛrhe, icicang ishingge. Uteijee ha, Unum hã uwuku ukpɔm ípfu abika asɔm Arherhu-Num, adene ipfu itsernga ngge idɛyiwe agãrhãnga ubinkpi uku usi ídãrhũkpɔ nu ukorhe.>>

Uyesu uwɔ abarɔ

7 <<Nggayɛ umum iwuri ĩba iki ifefetem! Idorh iwe iyi abirabɛ aka adɔsa arherhe abika asɔm Arherhu-Num ru ubvur uwurɛ.>>

8 Umum, Uyohana, umum igũ ni inyã abin akɛrɛ. Ivangyɛ umum iki igũ ni inyã ake, umum igba inũ ra adak ipfu itser-Num hã ngge iki idɛyiwa umum ake ni ibee indzowe ngge igɔng.

9 Bɔr ngge igɔr umum igɛ, <<Niba ukorhungo rimi! Umum iwu undɔka itser nggu ungo nu angwɛ̃mbi abika asɔm Arherhu-Num, nu kishoo abika adɔsa arherhe ubvur uwurɛ. Udzowe igɔng ru Unum!>>

10 Mɔcɛ ngge igɔr umum igɛ, <<Niba uwɔkɔ arherhu uwuku asɔm Arherhu-Num akɛrɛ ru ubvur uwurɛ, ubinkutsu ivanga iki iyongge.

11 Uneke uwuku ukorhe iyiki ibewe, adɛ̃ɛ̃ akorhe iki ibewe, ikɛi uwuku ukorhe abin ishĩ, adɛ̃ɛ̃ akorhe abin ishĩ, uwuku ukorhe iyiki irhika, adɛ̃ɛ̃ akorhe iyiki irhika, uwuku ususar, adɛ̃ɛ̃ akorha abin aka asusar.>>

12 Uyesu agɛ, <<Àka anyã umum isi índãrhũmum ni ĩba! Umum ikpɔm nggu itosa ru ubokmum, umum iwuri idzowe ubɛn unera ri itseryɛ unga aka atõ.

13 Umum iwu Uarhfa nu Umega, inggbaashi nu imaata, itititirhi nu imimasha.

14 <<Idorh iwe iyi abirabɛ aka asorh atorha aka adermbɔ, ngge itsú umbɔ ama akpo ijee iyiki izĩ ru ucucii urhɛ na atsĩ ra angwĩ ubandzin uteu ha.

15 Bɔr abi awiya awu íjui, abika akorhi idzim, nu abika atoma-dak, nu abika afɛr anera, nu abika adzowe igɔng ra agberhe, nu abika abemi igbɛrangwĩ.

16 <<Umum Uyesu, umum idene ipfu itsermum ngge iwuri idzaangge umbi ideka abina akɛrɛ ri ikikɔng abika adɔsa kishoo. Awu umum iwu Unang nu Ungwɛ̃ Udauda, nu irhirhang Idzɛɛr Igõkpee.>>

17 Ipfu-Num nu utsɛrh uwuku ufa ha agɔr agɛ, <<Uba!>> Uneke uwuku ugũ akɛrɛ ha, unga agɔr agɛ, <<Uba!>> Ubɛn uwuku ugũ ugɔ̃ amɛ̃ uneke unga aba, ubɛn uwuku ububee, uneke unga ayɛi amɛ̃ urhɛ izũwã.

Imimaa arherhe

18 Umum Uyohana, ĩgbiite ato ubɛn uwuku ugũ arherhe ru ubvur isɔm Arherhu-Num uwurɛ, unera aba atom-unga urhɛm nu ake, Unum awuri itomuwe unga ikpo umbɔ aka atsɛng ru ubvur uwirɛ.

19 Nu unera aba abɔruka urhɛm ru ubvur isɔm Arherhu-Num uwurɛ, Unum awuri iyɛisuka ugau ukpu uner ha ri ikpũrhũ ucucii urhɛ, nu ukpu asarkasar uteu, ru nyaka umbɔ aka asɔm ru ubvur uwurɛ.

20 Uner uwuku udzowe ideka ra abin hã agɔr agɛ, <<Ĩĩ, umum isi índãrhũmum ni ĩba! >>

Iwerimi. Uba, Uteijee Uyesu!

21 Uneke imimuta Uteijee Uyesu iwe nggu aner Unum. Iwerimi!